

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА
В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

Випуск 11

Вінниця 2022

УДК 373.2/.3(100)(06)

А 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №1 від 07.09.2022 року)

Редакційна колегія:

Пахальчук Н.О.,	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (<i>голова</i>)
Демченко О.П.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Бондар Ю.В.,	асистент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Карук І.В.,	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Колеснік К.А.,	доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Колосова О.В.,	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Комарівська Н.О.,	кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Поповська О.А.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Технічна редакційна колегія:

Бондарчук О.О. старший лаборант кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензент:

Шахов В.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

А 43 Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 6-7 липня 2022 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук; О.П. Демченко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 11. 675 с.

A 43 Actual problems of the teacher's creative person forming in the context of continuity of preschool and primary education: Collection of the International Scientific Internet Conference (Vinnytsia, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 6-7 July 2022) / ed. N. Pakhalchuk; O. Demchenko; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Faculty of Preschool and Primary education. Vinnytsia: Ltd «Mercury-Podillia», 2022. Issue 11. 675 p.

До збірника включені наукові статті з актуальних проблем професійно-творчої підготовки педагогів у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, які підготовлені викладачами і студентами України та зарубіжжя у межах наукового співробітництва.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО, педагогічним працівникам початкової школи та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями навчання й виховання дітей.

The collection includes scientific articles on actual issues of professional and creative training of teachers in the context of the tasks of implementing the continuity of preschool and primary education, prepared by teachers and students of Ukraine and the foreign countries within the framework of scientific cooperation.

The publication is oriented on lecturers and students of universities, teachers of primary school and institutions of preschool education, and everyone who is interested in problems of education and upbringing of children.

Статті публікуються в авторській редакції.

УДК 373.2/.3(100)(06)

ISBN 978-966-924-251-8

© Авторський колектив

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Астаф'єва Ольга. Чинники та педагогічні умови формування пізнавального інтересу учня мистецької школи.....	12
Беценко Тетяна. Творчі завдання на заняттях з української мови за професійним спрямуванням для студентів спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта»..	14
Васюта Олег. Навчальна дисципліна «Виконавська самопідготовка» у контексті формування майбутнього викладача мистецької школи.....	16
Грицун Юлія. Формування творчого потенціалу майбутнього піаніста-викладача мистецької школи у концертмейстерському класі.....	18
Давидюк Марина, Горкушова Еліза. Методичні аспекти використання елементів театрального мистецтва в підготовці старших дошкільників до навчання в школі.....	20
Кириленко Альона. Розвиток емоційного інтелекту важковиховуваних дітей молодшого шкільного віку.....	23
Ларіна Ірина, Давидова Марина. Формування особистісно-творчої мотивації у майбутніх вихователів.....	26
Ліхницька Лариса. Творча діяльність педагога в контексті його професійного розвитку	29
Лупаренко Світлана. Діяльність харківського товариства поширення в народі грамотності у сфері дошкільної та шкільної освіти (1869-1920 рр.).....	33
Ляшова Надія, Бондаренко Наталія. Акценти наступності у роботі дошкільного закладу і початкової школи.....	36
Мартін Аліна. Реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	40
Омельяненко Анастасія. Ізотерапевтичні техніки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	43
Поплавська Алла. К. Стеценко про розвиток музичних здібностей дітей на основі використання українських народних пісень.....	46
Поповська Оксана. Розвиток творчої активності майбутніх вихователів засобами мистецької діяльності.....	49
Староста Володимир. Прагнення до самовдосконалення: самооцінка педагогів дошкільної та початкової освіти.....	53
Суховерський Володимир. Особливості проведення педагогічної практики у школі мистецтв при чернігівському фаховому музичному коледжі імені Л.М. Ревуцького для студентів спеціальності 025 Музичне мистецтво (бакалаврський рівень).....	56
Ткачук Анатолій. Виховання особистості майбутнього викладача мистецької школи в духовому оркестрі.....	59
Шуляк Світлана, Беценко Тетяна. Використання текстів усної народної творчості у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням зі студентами спеціальностей ЗВО «Дошкільна освіта», «Початкова освіта».....	61

РОЗДІЛ 2. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

Антофій Юлія. Родина як середовище формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	65
Береженна Ліна, Нелюбіна Маргарита. Розвиток творчості дітей старшого дошкільного віку в процесі рухової діяльності.....	68
Божак Ірина. Вплив фізичної активності на формування здорового способу життя дошкільнят.....	71

Боровська Дар'я, Добролюбова Наталія. Формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку з використанням блоків Дьенеша.....	72
Власюк Анастасія. Використання технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри» у процесі формування у дітей старшого дошкільного віку вміння орієнтуватися у просторі.....	75
Возняк Юлія. ТРВЗ-технології – ефективний засіб розвитку креативності дітей дошкільного віку.....	78
Гнатюк Анастасія. Критичне мислення, як основа формування творчої особистості дошкільника.....	82
Добролюбова Наталія, Боровська Дар'я. Розвиток творчості дітей старшого дошкільного віку засобами комп'ютерних технологій.....	84
Жук Анастасія, Бородавко Катерина. Роль виховання почуття комічного у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.....	88
Ковальова Олександра. Організація валеологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в освітньому-виховному процесі ЗДО.....	90
Корявкіна Олена. Розвиток пізнавальних процесів дітей старшого дошкільного віку засобами інформаційно-комп'ютерних технологій.....	93
Король Тетяна. Розвивальний потенціал іграшок із природного матеріалу для дітей дошкільного віку.....	96
Котошук Юлія. Підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	98
Кривошея Тетяна, Гелик Ольга. Розвиток у дітей раннього віку навичок самостійності: аспект застосування технології М. Монтессорі.....	102
Кругій Катерина. Імерсивне заняття як новий вид у дидактиці дошкільної освіти.....	106
Куркова Вероніка. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей середнього дошкільного віку.....	110
Ломакіна Світлана. Формування природничо-наукових знань у дітей середнього дошкільного віку засобами експериментування в природі.....	114
Лояніч Юлія. Дитяче експериментування як засіб формування уявлень про неживу природу у старших дошкільників.....	117
Лупол Катерина. Формування у дітей старшого дошкільного віку природничо-екологічної компетентності засобами створення освітніх ситуацій та освітніх подорожей.....	120
Манько Наталія, Снісар Леся. Нетрадиційні художні техніки у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	124
Павленко Лалі. Особливості соціалізації дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	126
Панчук Віта. Виховання дошкільників на основі цінностей українського народу.....	129
Порхун Діана. Особливості використання дидактичних ігор у сенсорному розвитку дітей раннього віку.....	133
Притуляк Віолетта. Формування цифрової компетентності засобами комп'ютерних ігор у дітей старшого дошкільного віку.....	136
Присяник Марина. Музичне виховання дітей дошкільного віку за концепцією Карла Орфа.....	140
Ромигайло Алла. Обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами технології В.Воскобовича «Казкові лабіринти гри».....	142
Руденський Ростислав. Сутність та специфіка правил настільно-друкованих ігор для дітей старшого дошкільного віку.....	146
Саєнко Марина. Формування у дітей дошкільного віку просторових орієнтацій на основі використання дидактичних ігор.....	150
Сіренко Романа, Кійко Вікторія. Особливості фізичного виховання в дошкільній освіті з урахуванням єдності організму дитини і довкілля.....	153

Старовойт Леся. Розвиток творчої активності дітей засобами аплікації.....	156
Староста Володимир, Горошак Сільвія. Деякі методи та форми екологічного виховання дітей: погляди вихователів закладів дошкільної освіти.....	159
Фурманюк Юлія. Конструювання з природних матеріалів як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	163
Чебикіна Ірина. Сторітеллінг як технологія розвитку монологічного мовлення у початковій школі.....	166
Янкович Олександра, Лемішка Ольга. Творча реалізація ідей досвіду трудового виховання дітей у дошкільних закладах України другої половини ХХ ст. у сучасному освітньому просторі.....	169
Ярмошкіна Майя. Творчий підхід у використанні дидактичних ігор з дітьми старшого дошкільного віку.....	171

РОЗДІЛ 3. ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

Антонишена Надія. Формування соціокультурної компетентності молодших школярів у процесі ігрової діяльності.....	174
Блудова Юлія. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів Нової української школи в умовах особисто-орієнтованого навчання.....	177
Борисьонюк Максим. Формування цифрової компетентності у здобувачів вищої освіти в процесі фахової підготовки.....	180
Вацьо Михайло. Формування творчої активності майбутніх учителів початкових класів засобами українського дитячого фольклору.....	183
Гарачук Тетяна. Специфіка упровадження тестової технології в освітній процес НУШ	185
Гірчук Анна. Формування педагогічної культури батьків як одне із найважливіших завдань вчителя початкових класів в умовах Нової української школи.....	180
Гурзан Юлія. Педагогічна організація сімейного дозвілля в умовах початкової школи..	190
Дабіжа Людмила. Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на заняттях образотворчою діяльністю.....	195
Загородня Любов. Мотивація як фактор впливу на ефективність навчання молодших школярів.....	200
Ільїна Олена. Компетентнісно-діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів Нової української школи.....	203
Ільченко Ірина. Підготовка руки першокласників до письма як психолого-педагогічна проблема.....	205
Імбер Вікторія, Підлісна Діана. Проблемні задачі як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	208
Кашуб'як Ірина. Формування обчислювальних навичок здобувачів початкової освіти: практичні аспекти застосування сучасних онлайн-інструментів.....	212
Кендюхова Антоніна. Оцінювальна компетентність педагога як основа творчої активності.....	215
Ковальчук Ірина. Естетичне виховання молодших школярів на уроках української мови.....	219
Комарівська Надія. Особливості роботи над багатозначними словами в початковій школі.....	223
Комарівська Надія, Колеснік Катерина, Волошенюк Ольга. Теоретичні засади розвитку зв'язного мовлення школярів у початковій школі.....	227
Комарівська Надія, Колеснік Катерина, Харчук Анастасія. Педагогічні умови використання інтерактивних технологій на уроках мовного циклу в початковій школі...	230
Крива Марія, Калагурка Христина. Розвиток творчих здібностей учителя початкової школи в умовах Нової української школи.....	233
Кузнєцова Оксана. Розвиток інноваційності педагога як передумова реалізації завдань НУШ.....	236

Кухар Катерина. Проблема міжпредметної інтеграції у практиці роботи вчителя початкової школи.....	239
Левицька Юлія. Взаємодія вчителя початкових класів із батьками в умовах дистанційного навчання.....	242
Лобко Таїсія. Використання ігрових ситуацій та дидактичних ігор на уроках української мови як один із шляхів формування пізнавальної активності та розвитку творчої уяви молодших школярів.....	245
Лук'янчук Віталіна. Проблеми організації особистісно орієнтованого навчання в початковій школі.....	248
Марценюк Аліна. Особливості розвитку креативності молодших школярів на уроках математики.....	251
Медвідь Ася. Форми позаурочної роботи мовної спрямованості в початковій школі.....	255
Медвідь Лариса. Використання ейдетики в навчанні молодших школярів в Новій українській школі.....	259
Музика Дар'я. Використання засобів ігрової діяльності у вихованні соціальної активності молодших школярів.....	261
Настенко Наталія. Освітні осередки як основа продуктивного освітнього середовища Нової української школи.....	265
Одарченко Вероніка, Репко Інна. Педагогічні умови формування культури самоорганізації майбутніх педагогів.....	268
Павелко Вікторія. Необхідність інтеграції як важлива складова творчості вчителя.....	271
Поворознюк Сніжана. Особливості розвитку творчого мислення молодших школярів як умова успішного навчання математики.....	274
Помирча Світлана. Електронний посібник з теми «текст» як засіб розвитку монологічного мовлення учнів 3 – 4-х класів.....	276
Рембайло Вікторія, Бондар Карина. Формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників і молодших школярів засобами літературно-творчих-проектів.....	279
Семчук Інна. Роль учителя у формуванні економічної компетентності молодших школярів.....	284
Слободянюк Антоніна. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній виховній роботі.....	287
Сметанюк Іванна, Бондар Карина. Організація екологічних проєктів як умова формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів.....	290
Собко Анюта. Дидактична гра як спосіб розвитку пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.....	293
Стан Анастасія. Ігрові прийоми на уроках математики як один із підходів до формування пізнавального інтересу учнів.....	296
Ткаченко Ольга. Творчість вчителя початкових класів в організації партнерської взаємодії з батьками учнів.....	299
Ткачук Марина. Формування іншомовної компетентності молодших школярів засобами зорової наочності.....	302
Тодосієнко Наталія, Граб Оксана. Формування творчої особистості майбутніх учителів початкових класів засобами комплексу мистецтв.....	306
Тополук Юлія. Творчість педагога як необхідна умова розвитку пізнавального інтересу молодших школярів.....	310
Харчук Анастасія. Використання інтерактивних технологій на уроках мовного циклу в початковій школі.....	314
Хоптяр Анастасія. Творча активність учителя початкових класів Нової української школи як умова реалізації продуктивної освітньої стратегії.....	317
Черниш Тетяна. Уміння вчитися як важлива компетентність молодших школярів.....	321
Шишак Андріана. Діджиталізація як чинник формування творчої активності вчителя початкової школи.....	324

Шклярук Владислава, Гуцол Юлія. Віртуальна екскурсія у формуванні природничих компетентностей молодших школярів : контекст сталого розвитку.....	327
Якимович Андріана. Творча діяльність на уроках літературного читання в умовах віддаленого навчання.....	330

РОЗДІЛ 4. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бескорса Олена. Міжкультурна комунікація в освіті: виклики сьогодення (досвід реалізації проєкту JEAN MONNET MODULE програми ЄС ERASMUS+).....	336
Бодик Остап. Підготовка майбутніх учителів англійської мови до формування навичок співпраці у початковій школі у новому контексті.....	339
Гнатюк Анастасія. Підготовка творчого педагога у вищому закладі освіти: досвід Іспанії.....	343
Граб Ольга. Формування екологічної компетентності в майбутніх вихователів: європейський досвід.....	345
Ігнатюк Ольга. Євроінтеграційний аспект професійної підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів на другому та третьому рівні в умовах технічного університету України.....	347
Ішутіна Олена. Особливості застосування медіатехнологій під час розвитку навичок міжкультурної комунікації здобувачів вищої освіти.....	351
Катречко Анна. Сучасні підходи щодо проблеми розвитку рівня професійних домагань педагогів.....	354
Ковальська Лілія. Фізична культура як засіб розвитку креативності здобувачів освіти ЗФПО.....	357
Кушнір Світлана. Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти у контексті сучасних євроінтеграційних викликів.....	359
Літвін Юлія. Використання інтерактивної дошки MIRO у підготовці компетентних майбутніх вчителів початкових класів.....	362
Маслова Аліна, Гончарова Ольга. Мультилінгвальна освіта та європейські цінності у підготовці вчителя іноземних мов.....	365
Медяна Марина. Вплив освітнього процесу на формування гендерної орієнтації молодших школярів.....	368
Новосядла Ірина, Витвицька Евеліна. Музично-ритмічні ігри у формуванні фахових компетентностей майбутніх музичних педагогів.....	371
Печка Лариса. Формування творчої особистості майбутнього педагога закладу вищої освіти в контексті європейської інтеграції.....	374
Пішоха Марія. Європейські орієнтири реформування в системі підготовки вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.....	377
Прибора Тетяна. Емоційний інтелект як основа формування компетентності майбутніх педагогів.....	380
Славінська Ольга. Мовно-комунікативна компетентність: сутність поняття.....	383
Чайченко Валентина. Математична складова фахової підготовки майбутнього вчителя нової української школи.....	386
Лілік Ольга. Соціальна рефлексія як каталізатор професійної комунікації викладачів педагогічних ЗВО.....	388
Шимко Олена. Самоосвітня діяльність як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.....	391
Шкарупа Ольга. Інноваційний потенціал альтернативної освіти в країнах Європейського Союзу.....	394
Янко Наталія, Максак Інна. Науково-методичні засади курсу за вибором «Методика формування стилістичної вправності мовлення учнів початкової школи» для майбутніх учителів НУШ.....	396

РОЗДІЛ 5. СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Акімова Олена. Педагогічний та інклюзивний супровід молодших школярів в освітньому процесі.....	400
Батицький Владислав. Особливості використання кросенсів на уроках української літератури в контексті реалізації творчо орієнтованої парадигми.....	403
Більська Ірина. Форми розвитку соціальної компетентності молодших школярів у позаурочній діяльності.....	405
Бритавська Людмила. Сюжетно-рольова гра як засіб формування безпечної поведінки дітей дошкільного віку.....	408
Василюк Алла. Особливості диференційованого викладання в інклюзивному класі.....	411
Гуріна Софія. Освітнє середовище для дітей з особливими освітніми потребами.....	414
Деснова Ірина. Розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою віммельбухів.....	416
Криворучко Ілля. Здоров'язбережувальне спрямування інклюзивної освіти.....	419
Логоша Богдана. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дошкільнят.....	421
Лукачович Галина. Доцільність використання комп'ютерних ігор природничо-екологічного змісту для розвитку дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.....	424
Рібцун Юлія. Використання арт-терапії у логокорекційній роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами.....	428
Соловей Юлія. Особливості сімейного виховання дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.....	431
Khrystova Tetiana, Pyurko Olga, Pyurko Vladyslav. Modern discourse of the opening virtual reality systems for children with progressive muscular dystrophies.....	435
Якименко Юлія. Застосування Орф-підходу в інклюзивному середовищі.....	438

РОЗДІЛ 6. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

Авксентюк Вероніка. Формування готовності дитини до школи засобами театралізованої діяльності.....	441
Андрієць Олеся. Театралізована діяльність як засіб розвитку соціальної компетентності молодших школярів.....	444
Барановська Ірина. Майстер-клас як особлива форма підготовки здобувачів до організації театралізованої діяльності в початковій школі.....	449
Білоконь Яна, Моркот Діана. Театральне життя міста Вінниці під час Жовтневої революції.....	452
Вакарчук Олександра. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами театрального мистецтва.....	456
Гордєєва Вікторія. Театр як засіб формування громадянської компетентності молодших школярів.....	459
Горіна Анастасія, Білазерська Мар'яна. Розвиток емпатії дітей у закладі дошкільної освіти.....	463
Демченко Олена. Професійне самовдосконалення викладачів у контексті розробки та реалізації проекту програми ЄС ERASMUS + JEAN MONNET MODULE.....	467
Дремлюга Олександра. Театральне мистецтво дітей: психологічний аналіз.....	473
Жовнич Олеся, Стахова Інна. Європейський досвід реалізації театралізованої діяльності у підготовці майбутніх учителів початкової школи.....	477
Заверуха Богдан. Театральне мистецтво як засіб розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	480
Загородська Ірина. Діагностика стану розвитку soft skills учнів початкової школи.....	483
Іващук Наталя. Використання театралізованої діяльності в розвитку художніх здібностей молодших школярів.....	487

Ищенко Катерина. Розвиток креативності молодших школярів засобами театралізованої діяльності: європейський і український досвід.....	491
Казьмірчук Наталя. Особливості підготовки майбутніх вчителів до впровадження театралізованої діяльності як дієвого засобу розвитку soft skills молодших школярів.....	494
Комарчук Анастасія. Організація різних видів театральної діяльності в освітньому процесі молодших школярів.....	498
Логоша Богдана. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят через театралізовану діяльність.....	502
Марусич Анна. Розвиток soft skills молодших школярів засобами сюжетно-рольових ігор.....	506
Медик Аліна. Формування учнівського колективу засобами театралізованої діяльності.	509
Мельничук Лілія, Суткова Тетяна. Естетичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	512
Назаренко Дар'я. Історія розвитку театру юного глядача на теренах України.....	515
Печуляк Анна. Підвищення творчої активності молодших школярів засобами театрального мистецтва.....	519
Подорожний Вадим. Європейський досвід реалізації послуги університету третього віку.....	523
Резнік Анастасія. Особливості участі дітей похилого віку в театральній діяльності.....	527
Саврасов Микола, Ябурова Олена. Онлайн-школа з формування медіаграмотності в умовах міжкультурної комунікації: психолого-педагогічна характеристика.....	529
Саєнко Марина. Роль театрального мистецтва в естетичному вихованні дітей дошкільного віку.....	532
Соболь Ганна. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності.....	536
Федчишена Ангеліна. Використання театралізованої діяльності в освітньому процесі молодших школярів: європейський досвід.....	539
Флуд Людмила. Розвиток soft skills у дітей на заняттях театрального гуртка.....	543
Янковська Інна. Театралізована діяльність в освітньому процесі початкової школи.....	546
Ясинецька Олена. Емоційний вплив театру на розвиток особистості молодшого школяра.....	549

РОЗДІЛ 7. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ДОСВІД РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО Й ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Байдацька Маріна. Використання інноваційних підходів у формуванні колективу молодших школярів.....	553
Байдюк Наталія. Розвиток творчих здібностей майбутніх вчителів початкових класів за допомогою онлайн тренінгів.....	556
Березовська Людмила. Розвиток творчої особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки.....	559
Voloshyna Olha. Features of the formation of professional and creative skills of students in distance education.....	562
Волошина Оксана, Мельник Настасія. Смарт-освіта – нова парадигма розвитку освіти.....	565
Волошина Олена. Мультимедійні презентації як засіб активізації творчої діяльності здобувачів освіти ЗФПО в умовах дистанційного навчання.....	567
Гаврілова Людмила, Корольов В'ячеслав. Масові відкриті онлайн-курси для підготовки майбутніх учителів історії.....	569
Грона Наталія. Викладання лінгводидактичних дисциплін майбутнім фахівцям початкової освіти: інноваційність, технологічність, синергетичність.....	572
Дружкова Ірина. Використання telegram як додаткового варіанту розміщення навчального спілкування.....	575

Єфімов Дмитро, Леоненко Денис. Аналіз використання доповненої реальності в освіті	577
Клочкова Юлія. Психолого-педагогічний супровід як важлива складова інклюзії закладу вищої освіти.....	579
Коваленко Оксана. Використання інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів у різних умовах навчання.....	582
Конотоп Олена. Особливості використання електронних когнітивних карт в навчанні майбутніх учителів початкової школи англомовної лексики.....	585
Кошелева Наталя. Розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів засобами вибіркового курсу «психологія мистецтва» в умовах дистанційного навчання.....	587
Лебедик Леся. Проектування інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання.....	590
Лісова Дарина. Про інноваційну діяльність учителя та навчально-ігрове проектування в його професійній діяльності.....	593
Лобачова Ірина. Сучасний медіатекст у формуванні мовної особистості здобувача вищої освіти.....	595
Olena Mykhailovska. Experience of using the distance learning platform in teaching disciplines for students of the specialty 185 «oil and gas engineering and technology».....	598
Нестеренко Тетяна. Про особливості викладання студентам-металургам дисциплін професійної підготовки в умовах дистанційного навчання.....	601
Оникієнко Юлія. Концептуальні засади проектування хмарного середовища закладу вищої освіти.....	604
Орел Андрій. Використання ардуїно платформи на уроках фізики та інформатики.....	607
Подкупко Тетяна. Інноваційні підходи та досвід розвитку творчих здібностей майбутніх лікарів під час викладання історичних дисциплін в умовах змішаного й дистанційного навчання.....	610
Поліщук Світлана. Професійно-особистісний розвиток соціальних педагогів в умовах освітнього середовища закладів післядипломної освіти.....	612
Прищепа Олена. Викладання вибіркової дисципліни «сольний спів» в умовах дистанційного навчання.....	614
Прокопенко Альона. Організаційно-управлінський компонент концептуальної моделі системи управління едукацією майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти: теоретичне обґрунтування.....	617
Ремньова Анжеліка. Розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів в умовах змішаного та дистанційного навчання.....	620
Саннікова Валерія. Методика навчання говоріння німецькою мовою майбутніх вчителів на основі використання технології think-pair-share в умовах змішаного навчання.....	623
Сидорів Лідія, Сидорів Сергій. Підготовка педагогів до організації інклюзивного освітнього середовища шляхом розвитку м'яких навичок і творчих здібностей у сучасних умовах.....	626
Стрельников Віктор. Управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання.....	630
Строганов Ігор. Креативні завдання у навчанні німецької мови майбутніх вчителів.....	633
Субботенко Ілля, Мамчич Олена. Психологічні реабілітації (арт-терапія) у системі творчого розвитку педагога.....	636
Тимчик Марина. Застосування дистанційних технологій у контексті змішаного навчання під час вивчення англійської мови.....	638
Шкабаріна Маргарита, Кирилович Олена. Інтерактивні методи навчання в системі дистанційної освіти майбутніх учителів початкової школи.....	642
Ярема Олена. Роль ted talks в розвитку творчих здібностей здобувачів освіти в ЗФПО в умовах дистанційного навчання.....	644
Яремчук Наталя. Інформаційно-цифровий детермінізм як принцип трансформації професійної підготовки вчителів початкової школи.....	647

РОЗДІЛ 8. ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ ТИПІВ І ФОРМ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ

Бистрик Вікторія. Подолання негативних емоційних переживань молодших школярів в умовах дистанційного навчання.....	650
Варіна Ганна, Шевченко Світлана. Особливості дослідження копінг-стратегій майбутніх фахівців в проєкції збереження психологічної безпеки особистості.....	653
Галушак Олена. Прояви агресивної поведінки дошкільника: причини виникнення та можливі наслідки.....	656
Галян Олена. Відчуття компетентності та психологічне благополуччя майбутніх педагогів (на прикладі реалізації ідеї наступності).....	660
Дмитрієва Юлія. Нейропсихологічна діагностика перцептивно-когнітивних функцій дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення (дислалія).....	663
Коломієць Дмитро, Івашкевич Євген. Актуальність підготовки майбутніх учителів до виховання в учнів безпечної поведінки у воєнний і післявоєнний час.....	666
Мельник Тетяна. «МАКАТОН – альтернативна комунікація» – як можливість використання під час корекційних логопедичних занять з дітьми, які мають важкі мовленнєві порушення.....	669
Царьова Дарина. Формування літературної компетентності учнів: теоретичні й практичні аспекти проблеми.....	672

РОЗДІЛ 1.
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ
НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ЧИННИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО
ІНТЕРЕСУ УЧНЯ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

Ольга Астаф'єва, заслужений працівник культури України,
директор Комунального закладу позашкільної мистецької освіти
«Чернігівська музична школа №1 імені Стефана Вільконського» (Україна)
FACTORS AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION
OF THE COGNITIVE INTEREST OF THE PUPIL OF THE ART SCHOOL

Olha Astafieva, Honored Worker of Culture of Ukraine,
Director of the Communal Institution of Extracurricular Art Education
«Chernihiv Music School №1 named after Stefan Vilkonsky» (Ukraine)

Анотація. У статті актуалізовано проблему формування пізнавального інтересу учня мистецької школи. Закцентовано увагу на мотивації як рушійному факторі, який сприяє формуванню стійкого пізнавального інтересу до навчання музичному мистецтву.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, учень мистецької школи, музичне мистецтво, музична педагогіка.

Abstract. The article updates the problem of forming the cognitive interest of an art school student. Attention is focused on motivation as a driving factor that contributes to the formation of a stable cognitive interest in learning the art of music.

Key words: cognitive interest, pupil of the art school, musical art, musical pedagogy.

Відсьогодні, як ніколи раніше, людство все більше переконається в єдності світу. В ньому існує не тільки інформаційний, але і єдиний культурний простір. Гармонійно жити в цьому спільному світі і відчувати себе до нього приналежним можливо лише на хвилі розуміння і поваги до інших культур, хоча б на рівні їх неупередженого сприймання. Музичне мистецтво існує у світовому просторі: воно допомагає виховати здатність до толерантного співіснування й дозволяє уникати слів та вчинків, які підштовхують до ментальних і навіть фізичних протистоянь.

Глибинні перетворення у різних сферах суспільного життя нашої держави зумовили необхідність модернізації системи спеціалізованої мистецької освіти. Нова освітня парадигма, що ґрунтується на засадах демократизації та гуманізації, передбачає створення умов для духовного розвитку особистості й формування її творчих здібностей. Реалізувати ці стратегічні завдання видається можливим через удосконалення навчально-виховного процесу та впровадження новітніх освітніх технологій. У зв'язку з цим, нині актуалізується проблема формування пізнавального інтересу учнів закладів початкової спеціалізованої мистецької освіти.

Необхідно зазначити, що проблема пізнавального інтересу полягає в мотивації. Важливість її формування як чинника пізнавального процесу в музично-педагогічному процесі визначається адекватністю і запитами часу. Все це вимагає осмислення явищ музичної педагогіки та виконавства у соціокультурній ситуації, що стрімко змінюється.

Зазвичай, діти дошкільного і молодшого шкільного віку мають розвинене від природи образне мислення. Проте, відкритість світу і вузькопрофесійні навички – музичний слух, погляд і смак, – прищеплює викладач мистецької школи. Саме в зоні його відповідальності постає виховання яскравої, музично обдарованої, творчої юної особистості.

Відомо, що сильний внутрішній мотив породжує стійкий пізнавальний інтерес. Тільки в такому разі він стає провідним серед інших мотивів навчання і зможе компенсувати деякі риси, що утруднюють чи значно уповільнюють процес навчання. На здатність до професійного музичного розвитку також впливає багато факторів: характер і темперамент дитини, її посидючість, дисциплінованість, особливості родинного виховання. Знання

педагогом цих особливостей у поєднанні з індивідуальним підходом до кожного і постійним контактом із батьками допомагають впоратися навіть з педагогічно занедбаним учнівським контингентом.

Формування пізнавального інтересу учня мистецької школи є неможливим без обґрунтованої мотивації, яку також вибудовує викладач із перших днів навчання. На думку В. Шульгіної, навчальна діяльність має відповідати наступним вимогам: процес засвоєння повинен протікати так, щоб перед учнем розкривалися умови походження понять; результатом засвоєння має бути формування навчальної діяльності, компонентами якої є навчальні дії, завдання, дії контролю та оцінки.

Музичне мистецтво – це цілий світ, увійти до якого може лише той, хто розуміє мову музики. Ця мова відкриває нові можливості спілкування, але, разом із тим, вона потребує ресурсу і часу. І кожному учневі, попри його здібності, треба надати можливість навчатися. З одного боку, дитину треба зацікавити. З іншого – прищепити їй необхідні навички, без яких неможливий подальший розвиток не тільки майбутнього митця, а й професійного слухача. Звідси випливає основне завдання педагога мистецької школи – забезпечити різнобічне музичне виховання учнів. Для успішного його вирішення першочергове значення має досконале оволодіння методиками навчання, що визнані світом.

Комплексний підхід до навчання у мистецькій школі вимагає від педагога творчої мобільності, фантазії, винахідливості та ґрунтовної методичної підготовки. Сучасна музична педагогіка приділяє особливу увагу слуховому розвитку учнів. Це є закономірним, оскільки від формування музично-слухових уявлень до реалізації музичного образу за інструментом – таким є найважливіший принцип, яким повинен керуватися педагог. Виховання в учня почуття ритму є досить складним процесом: психологи пояснюють це недостатньою координацією рухів у процесі виконання. Сучасною педагогікою розроблено низку нових методів, що активізують розвиток почуття ритму. Також не менш важливими є розвиток навичок гри з аркуша, гармонізації мелодії, підбору на слух, імпровізації. У такий спосіб відбувається оволодіння системою нотного запису, попереднє програвання чи проспівування виконуваної музики в уяві, осмислення художньої та структурно-логічної сторони музичного твору. Формування навичок швидкого читання нотного тексту та осмисленого розучування взаємодоповнюють загальний розвиток учня, зміцнюють виконавський апарат і розширюють кругозір. Не обмежуючись моторною стороною виконання, педагог комплексно формує й художню техніку учнів – опанування динамічними градаціями, способами артикуляції, різними прийомами звуковидобування тощо.

Дотримання цих умов сприяє формуванню внутрішньої мотивації та пізнавальних інтересів учнів закладів початкової мистецької освіти. Тому, аналізуючи вищесказане, можемо підсумувати: формування пізнавального інтересу неможливе без мотивації, яку вибудовує педагог; викладач мистецької школи має постійно збагачувати власні знання та оволодівати методиками, які ефективно розкривають креативні та творчі можливості учнів.

Будь-яка ефективна авторська методика є результатом тривалої роботи викладача музичних дисциплін. Сутність та зміст багатьох педагогічних прийомів неможливо передати словами, оскільки вони є суб'єктивними, інтуїтивними та індивідуальними. Але кожен педагог мистецької школи може керуватися власним вибором і поєднувати ті чи інші методи в різних комбінаціях. Захопленість професією і непереборне бажання ввести дітей та молодь до світу музики підкажуть кожному знайти власний шлях.

Список використаних джерел

1. Барвінова А. В. Механізми формування ціннісних орієнтацій студентів у контексті культурологічних проблем сьогодення. *Культура народів Причорномор'я: наук. журн.* 2010. № 190. С. 59–62.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. Підручник. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
3. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. Київ: ДАКККиМ, 2005. 271 с.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА», «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

Тетяна Беценко, доктор філологічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (Україна)

CREATIVE TASKS IN PROFESSIONAL LANGUAGE CLASSES FOR STUDENTS MAJORING IN «PRESCHOOL EDUCATION», «PRIMARY EDUCATION»

Tatiana Betsenko, Doctor of Philology, Professor

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko (Ukraine)

Анотація. У статті запропоновано завдання, що орієнтовані на розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів. Подано конкретні завдання до занять з української мови за професійним спрямуванням, які можна використовувати з метою формування креативного мислення, мовного чуття у фахівців з галузі початкової та дошкільної освіти.

Ключові слова: творчі завдання, рідна мова, педагог, майбутні вчителі.

Abstract. The article proposes tasks aimed at developing the creative abilities of future teachers. Specific tasks in the Ukrainian language are presented, which can be used in order to form creative thinking, language sense in specialists in the field of primary and preschool education.

Key words: creative tasks, native language, teacher, future teachers.

До сучасного педагога висуваються високі вимоги. Одна з визначальних – це вміння творчо працювати, творчо мислити, і водночас спонукати до творчого розвитку і саморозвитку своїх вихованців. Але спочатку майбутній педагог повинен сам навчитися творчо працювати, організовувати свою роботу на засадах креативності, щоб потім застосовувати здобутий досвід у роботі із своїми вихованцями.

Мета публікації – окреслити різновиди творчих робіт, які можна і доречно культивувати на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. З власного досвіду роботи можемо відзначити, що такі завдання доволі ефективні, вони гарно сприймаються студентською молоддю, їх виконання хоч і потребує певних зусиль, наполегливості, проте має свої позитивні наслідки, успішне виконання таких завдань – запорука у майбутньому успішної реалізації матеріалу у професійній діяльності.

Формування особистості майбутнього педагога початкової школи ефективно на засадах творчого підходу. Вважаємо, що обов'язковим підґрунтям для розвитку всебічно розвиненої, гармонійної, високоінтелектуальної особистості майбутнього працівника дошкільного закладу, вчителя початкової школи буде продукування на заняттях з української мови за професійним спрямуванням низки завдань творчого характеру. Виконання цих завдань сприятиме розвитку мовного чуття студентів, розширенню їх мовного світогляду, генеруватиме потяг до інтелектуально-пізнавальної, інтелектуально-творчої діяльності, спонукатиме до самоосвіти, саморозвитку.

Творче завдання з лінгвокраєзнавства. На наш погляд, докінець необхідно кожному педагогові володіти інформацією з топоніміки мікрорегіону. Зокрема, відомостями про походження назви поселення, окремих його частин, про назви вулиць тощо. При цьому кожен педагог повинен оперувати інформацією, здобутою з народних джерел, знати народне пояснення найменувань; бути обізнаним з відомостями наукової етимології. Доречно змалку доносити вихованцями і відповідно вчити їх розрізняти факти народної та наукової етимології у витлумаченні найменувань. З цією метою пропонуємо студентам у довільній формі чи за пунктами плану відповісти на питання анкети з топоніміки [1]. Студенти, які тяжіють до наукової форми викладу, можуть підготувати статтю на основі зібраного та систематизованого матеріалу.

Завдання з лінгвокраєзнавчої персонології. Радимо підготувати розповідь у художньому, публіцистичному чи науковому стилях на одну з тем (для Сумщини актуальною буде творчість Д. Білоуса, О. Ющенко, Антоненка-Давидовича, Остапа Вишні М. Лукаша, І. Багряного, Олександра Олеся та ін.): «Мова творів письменника, уродженця

мікрорегіону» (напр., «Мова поетичних творів Леоніда Полтави»), «Крилаті вислови у творчості письменника, уродженця мікрорегіону» (напр., «Крилаті вислови у поетичному доробкові Д. Білоуса»), «Питання мови у творчості митця» (напр., «Питання мови у науковій парадигмі Миколи Лукаша»), «Художнє слово митця» («Художнє слово Івана Багряного»), «Художнє слово Олекси Ющенко», «Художньо-образні деталі у поетичній мові Я. Щоголева», «Художньо-образні засоби у поетичній мові Остапа Вишні»).

Такі творчі завдання орієнтовані на пошук інформації, на різномірну її обробку.

Вони спонукають до розвитку пошукових здібностей, здійснення науково-дослідних студій.

Доречно також у загальних рисах знайомити студентів з науковою діяльністю, науковими досягненнями визначних учених-мовознавців. Скажімо, Сумський край пов'язаний з ім'ям Олександра Потебні. Варто практикувати підготовку творчих розповідей на теми типу «Олександр Потебня – світоч слов'янського мовознавства», «Учення О. Потебні про внутрішню форму слова», «Праця О. Потебні «Думка і мова» в оцінці сучасників», «Життя і наукова діяльність О. Потебні».

Творчі завдання, орієнтовані на роботу зі стилем тексту.

До таких завдань варто зарахувати наступні.

а) Підготувати розповідь про тварину, рослину, дерево, квітку тощо у науковому та художньому стилях, вказати на відмінності у мовному оформленні текстів.

б) Поданий текст у науковому стилі змінити так, щоб він набув ознак науково-популярного стилю.

в) Поданий текст у науковому стилі змінити так, щоб він набув ознак науково-художнього чи науково-публіцистичного стилю.

Творчі завдання, скеровані на вироблення власного стилю.

Обрати стиль тексту і підготувати у відповідному стилі розповідь на одну з тем:

«Українська мова на карті мов світу», «Українська мова - національна мова українського народу», «Самобутні слова в українській мові», «Доля фемінітивів в українській мові», «Нові слова в українській мові», «Краса рідного слова», «Сила рідного слова», «Милозвучність рідної мови».

Творчі завдання, орієнтовані на розвиток художнього мовомислення.

Підготувати есе на одну з тем: «Чому я люблю свою мову», «Чи треба любити і шанувати чужі мови», «Моя мова – одна з найдавніших мов світу».

Творчі завдання, орієнтовані на вироблення громадянської позиції майбутнього вчителя, на формування патріотичних почуттів.

Підготувати есе на одну з тем: «Війна в Україні і мова», «Українська мова у час війни»,

«Чи змінилася наша свідомість і наша мова за час війни», «Духовні цінності українців», «Державотворча функція мова».

Творчі завдання усномовного характеру.

Підготувати промову на тему: «Моя мова і мій народ – незнищенні».

Особливим різновидом є завдання, що пов'язані безпосередньо з художньою творчістю.

Написати новелу, оповідання, скласти вірш, казку тощо на певну (актуальну для суспільства) тематику.

Творчі завдання, спрямовані на розвиток критичного мислення студентів.

Ознайомитися з рідномовними обов'язками, які запропонував Іван Огієнко.

Висловити свої міркування, відповівши на запитання:

У чому оригінальність думок вченого-мовознавця?

У чому сутність рідномовних обов'язків – за І. Огієнком?

Чи дотримуємося ми рідномовних обов'язків у своїй життєдіяльності?

Чи повинен вчитель дотримуватися рідномовних обов'язків?

Як навчити рідномовних обов'язків своїх вихованців?

Завдання творчого характеру можна використовувати у процесі вивчення будь-якої теми (напр., «Усне ділове спілкування», «Стилі мови», «Науковий стиль мови», «Писемне ділове спілкування» тощо).

Бажано (по можливості) заохочувати студентів до участі у творчих конкурсах.

Отже, завдання творчого характеру повинні стати органічним складником фахової підготовки студентів – майбутніх вихователів, учителів початкових класів. Майбутні педагоги зобов'язані навчитися творчо працювати з мовним матеріалом. Це сприятиме їхньому інтелектуальному зростанню.

Список використаних джерел

1. Беценко Т. П. Вступ до топоніміки: навчальний посібник. Суми, 2019. 150 с.
2. Єрмоленко С. Українська мова в системі українознавства. *Вісн. Київ, ун. Українознавство*. Вип. 1. 1994. С.182-192.
3. Єрмоленко С. Українська мова кінця ХХ ст.: парадокси оцінок. *Етнос. Культура. Нація.*: Зб. наук. праць. Дрогобич, 2001. Вип. 2. С. 229-236.

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ВИКОНАВСЬКА САМОПІДГОТОВКА» У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

Олег Васюта, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України, заслужений діяч мистецтв України, член Національної всеукраїнської музичної спілки, Національної спілки кобзарів України, Національної спілки театральних діячів, почесний діяч Єврейської ради України (Україна)

EDUCATIONAL DISCIPLINE “PERFORMANCE SELF-TRAINING”

IN THE CONTEXT OF FORMING THE FUTURE

TEACHER OF ART SCHOOL

Oleg Vasyuta, doctor of Art history, associate professor, professor of the department of art disciplines of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», honored worker of Culture of Ukraine, honored artist of Ukraine, rmember of the National All-Ukrainian Music Union, National Union of Kobzars of Ukraine, National Union of Theater Artists, honorary member of the Jewish Council of Ukraine (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості викладання навчальної дисципліни «Виконавська самопідготовка» у студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, які навчаються за спеціальністю 025 Музичне мистецтво (бакалаврський рівень). Обґрунтовано роль різних аспектів самопідготовки з фортепіано у професійному розвитку майбутніх викладачів мистецьких шкіл.

Ключові слова: виконавська самопідготовка, фортепіано, виконавська техніка, викладач мистецької школи.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of teaching the academic discipline «Performance self-training» for the students of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», who are studying in the specialty 025 Musical art (bachelor's level). The role of various aspects of piano self-training in the professional development of future teachers of art schools is substantiated.

Сучасна музична педагогіка розглядає становлення майбутнього викладача мистецької школи як цілісний і синтетичний творчий процес. Його елементи взаємодоповнюють індивідуальне становлення особистості як музиканта-митця, репрезентанта творчих ідей, наставника творчої молоді. Будучи наріжним каменем цих трьох іпостасей, виконавська майстерність базується на сформованому вмінні послідовно аналізувати і розкривати зміст виконуваних творів, а вже потім доносити його до слухача. Саме з цих міркувань ми виносимо на перший план розвиток навичок раціональної самопідготовки. При цьому ми погоджуємося з тим, що в процесі виховання музиканта-педагога важливу роль відіграють внутрішні переживання, інтерпретаторські задуми і

уявлення, світогляд. Проте, формування виконавської техніки у цьому є визначальним.

Загальноєвропейські традиції формування професійних основ музиканта-виконавця впродовж багатьох століть закарбовані у відомому висловлюванні – *übung macht den Meister* (вправи роблять майстра). Тобто, у реалізації виконавської самопідготовки студента поетапно формується виконавська техніка, сценічна поведінка, продумується сценічний образ. У свою чергу, інтерпретаторські задуми втілюються в реальне звучання і роблять музиканта-педагога носієм духовної культури.

Усвідомлюючи багатоаспектність досліджуваних нами питань, наголосимо на тому, що виконавська самопідготовка молодого фахівця обумовлюється вихованням всебічного мислення, інтелекту, кругозору. Варто наголосити, що вони сприяють розвитку творчої фантазії, здатності до художньо-образних уявлень та орієнтації в різних сферах великого обширу музичного мистецтва – від класичної спадщини європейського музичного простору до усвідомлення сучасних тенденцій постмодерну (неоромантизму, неокласицизму тощо). Тобто, кожного разу перед молодим музикантом-педагогом постає проблема розкриття змісту твору, де розвинута виконавська техніка виступає активним знаряддям опанування інтерпретаційним задумом, і який, у свою чергу, чинить потужний педагогічний вплив.

У контексті узагальненої постановки завдань навчальної дисципліни «Виконавська самопідготовка», яку викладає автор публікації на освітньо-професійній програмі «Музичне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, виокремимо наступні складові означеної освітньої компоненти:

- а) Виховання всебічного мислення музиканта-педагога;
- б) Розвиток творчого почерку молодого фахівця як носія духовної культури;
- в) Формування здатності щодо музично-образних уявлень;
- г) Тренування і вдосконалення виконавського апарату, які включають в себе набуття культури технічно-ігрових, музично-виконавських рухів;
- г) Набуття всебічної творчо-вмотивованої техніки гри на музичному інструменті (співу, диригування) в контексті розвитку мистецького діалогу на основі парадигми – «виконавець-слухач»;
- д) Здатність до самодисципліни, самонавчання, самовиховання, самокорегування і саморозвитку.

Таким чином поставлене перед нами завдання дозволяє трактувати навчальну дисципліну «Виконавська самопідготовка» як провідну і самодостатню, оскільки всі вищеназвані елементи усвідомлюються студентом – майбутнім музикантом-педагогом на основі внутрішнього взаємозв'язку. Іншими словами, кожна складова виконавської самопідготовки нерозривно поєднана між собою. Розуміння цього стає запорукою правильно організованої роботи у формуванні виконавської майстерності майбутнього викладача мистецької школи. У якості прикладу наведемо особливості самопідготовки в аспекті опанування музично-виконавською технікою у фортепіанній педагогіці.

Так, досвід видатних українських і зарубіжних педагогів-піаністів, зокрема, М. Лисенка, М. Пухальського, К. Черні, Ж. Дювернуа, С. Геллера, Й. Гуммеля, Е. Найперта та інших є вкрай важливим у педагогічному аспекті. Спільним для них є те, що на перший план вони завжди ставили конкретний ілюстративно-педагогічний матеріал. У даному випадку – це робота над гаммами, вправами та етюдами. Майстри фортепіанної школи наголошували на тому, що справжнє виконавство ґрунтується на повсякденній послідовній роботі над формуванням технічного апарату. Без виховання техніки музиканта-виконавця не можна говорити про повноцінне виховання творчої особистості.

У завершення підкреслимо, що навчальна дисципліна «Виконавська самопідготовка» для студентів-бакалаврів спеціальності 025 Музичне мистецтво спрямовується на формування свідомого ставлення до розвитку виконавської техніки. Її виховання, попри різний фаховий напрям здобувачів, є творчо і педагогічно зумовленим процесом. Усі його елементи мають глибинний смисл та естетико-філософський підтекст. Комплексний підхід

до розв'язання питань виконавської самопідготовки сприяє саморозвитку особистості музиканта, реалізації його мистецького і педагогічного потенціалу. Саме за таких обставин у студентів формуються певні технічні установки з наступним набуттям стійких технічних навичок, а також паралельно збагачується «словник» словесних образних визначень, які дозволяють майбутнім викладачам мистецьких шкіл переконливо пояснювати, корегувати виконавський процес та навчати учнів раціональній самопідготовці.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво напряму знань 02 Культура і мистецтво [зі змінами] : затв. наказом ректора №51 від 30 червня 2022 р. *Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*: веб-сайт. URL: <http://chnpu.edu.ua/faculties/primaryeducation-faculty/124-fakultet-doshkilnoji-pochatkovoji-osviti-ta-mistetstv/465-osvitni-programi-fakultetu-doshkilnoji-pochatkovoji-osviti-i-mistetstv>

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ПІАНІСТА-ВІКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ У КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОМУ КЛАСІ

Юлія Грицун, кандидат мистецтвознавства, член Національної спілки композиторів України, доцент кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

FORMATION OF THE CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE PIANIST-TEACHER OF THE ART SCHOOL IN THE CONCERTMASTER CLASS

Yuliia Grytsun, PhD in Art Studies, member of the National All-Ukrainian Music Union, associate professor of the department of Art disciplines of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У роботі зазначені головні аспекти роботи майбутнього викладача мистецької школи у концертмейстерському класі, база його теоретичної та практичної підготовки. Зосереджено увагу на навчальних дисциплінах, які сприяють розвитку творчого потенціалу піаніста-концертмейстера.

Ключові слова: викладач мистецької школи, піаніст, концертмейстер, музика, творчість, професійна майстерність.

Abstract. In this work are indicated the main aspects of the work of the future teacher of art school in the concertmaster class, the basis of his theoretical and practical training. Attention is focused on creative disciplines that contribute to the development of the creative potential of a pianist-concertmaster.

Key words: art school teacher, pianist, concertmaster, music, creation, professional skill.

Однією із найважливіших складових фахової підготовки майбутнього викладача мистецької школи є розвиток його концертмейстерських умінь і навичок. Насамперед, це пов'язано із тим, що музично-педагогічна діяльність піаніста у значній мірі зводиться до широкого спектру практики концертмейстерського та акомпаніаторського вимірів його професії [2]. Концертмейстер-піаніст працює в загальноосвітніх та мистецьких школах, в музичних та педагогічних коледжах, вищих мистецьких закладах освіти. Також його діяльність є широко затребуваною в хорових, інструментальних, хореографічних колективах.

Витоки концертмейстерства беруть свій початок в епоху Ренесансу, хоча акомпанемент з'явився навіть раніше, аніж сольна клавирна музика. Вперше про ансамблеве виконавство згадується у трактаті Ф. Куперена «Мистецтво гри на клавесині» від 1717 р., а у 1762 році у своїй теоретичній праці «Досвід викладання вірного способу гри на клавикорді» увагу мистецтву концертмейстера приділяє Ф.-Е. Бах. Трохи пізніше з'являються праці Ж.-Ф. Рамо та Й. Маттезона, що також є цінними методичними вказівками для концертмейстера.

Незважаючи на складну творчу роботу концертмейстера, до другої половини ХІХ століття вона не розглядалася як самостійна робота піаніста. Лише з 60-х рр. вона починає відокремлюватися завдяки спеціальним класам. Під керівництвом їх фундатора

А.Г. Рубінштейна піаністи навчались читати з аркуша, транспонувати та грати в ансамблі.

У ХХ столітті написано багато праць, які присвячено теорії майстерності концертмейстера та аналізу різних аспектів його практичного досвіду. Перший в Україні підручник для піаністів-концертмейстерів, в якому розкриваються основи майстерності виконання акомпанементу, написано у 2001 році у Львові професоркою Т.О. Молчановою [4].

У чому ж полягає майстерність концертмейстера-піаніста? Що мають засвоїти в концертмейстерському класі закладу вищої освіти майбутні викладачі мистецьких шкіл?

Професійна майстерність концертмейстера включає виконавські, педагогічні та психологічні аспекти, що базуються на теорії і практиці їх професійного розвитку. Окрім технічно доведеної гри на музичному інструменті та знання закономірностей виконавської інтерпретації вона також вимагає багатосторонніх знань з теорії музики, гармонії, поліфонії, аналізу музичних форм, історії музичних стилів, педагогіки.

У професійному становленні концертмейстера провідне значення приділяється саме творчому аспекту. Творчість – це «діяльність людини, що спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей» [1]. Вона поглиблює внутрішній світ музиканта, занурює його у творчий пошук, надає змогу переосмислити художній задум композитора та інтерпретувати його по-новому.

Крім історико-теоретичних дисциплін, у розвитку фахового потенціалу майбутнього піаніста-викладача мистецької школи особливе місце займають вузькоспеціалізовані освітні компоненти. Насамперед, це «Підбір акомпанементу», «Виконавська інтерпретація та імпровізація», «Інструментування та аранжування музичних творів». У процесі їх опанування студент-піаніст навчається підбирати на слух, варіювати мелодію, гармонізувати акомпанемент відповідно жанру та характеру твору. Завдяки дисципліні «Виконавська інтерпретація та імпровізація» студент більш вільно відчуватиме інструмент, імпровізуватиме програти чи вступ твору на основі запропонованої теми, або взагалі створюватиме варіації.

Концертмейстерська майстерність включає в себе вільне транспонування та читання з аркуша. Читання нот потрібно не лише для вивчення твору із солістом або виступу на сцені без репетицій: у такий спосіб можна ознайомитися зі значною кількістю музичної літератури без її попереднього розбору і розучування.

Транспонування є обов'язковим для акомпанування вокалістам у випадку хвороби співака або якщо тональність незручна у зв'язку зі змінами у його співацьких можливостях. Саме тому концертмейстер вокального класу має вміти транспонувати твори в діапазоні секунди-терції. При акомпануванні солісту-інструменталісту також вкрай потрібні ці навички: якщо піаніст акомпанує транспонуючому інструменту – кларнету, саксофону, трубі, валторні, – то під час репетиції часто бувають випадки, коли потрібно проілюструвати на фортепіано партію соліста. Концертмейстер транспонує його партію на той інтервал, залежно в якому строї грає інструмент.

Знання принципів інструментування та аранжування знадобляться і в ансамблевій грі. Часто трапляються випадки, коли для певного складу інструментів немає адаптування того чи іншого музичного твору. В такому разі відповідальність за аранжування, частіше за все, несе концертмейстер.

Піаніст-концертмейстер повинен уміти працювати із солістами-вокалістами та солістами-інструменталістами. Крім вищезазначених, до переліку навчальних дисциплін обов'язково варто ввести «Інструментознавство», яке надає вичерпні знання щодо музичних інструментів та співацьких голосів. На заняттях розглядаються їх діапазон, регістри, виконавські можливості, стрій (для духових музичних інструментів). Концертмейстер має знати темброві ознаки струнних, духових, народних музичних інструментів, а також орієнтуватися в особливостях чоловічих, жіночих та дитячих голосів.

У підтвердження, роботу концертмейстера з вокалістом детально описує А. Кретов у науковій праці «Феномен піаніста-концертмейстера в соціокультурному просторі: діалог

історії й сучасності»: «...самостійно його розспівувати, відчувати його суто професійні проблеми (знати властивості резонаторів, гігієни голосового апарату та ін.), пояснити їх словесно чи вокально, <...>, працювати над дикцією та артикуляцією» [3, с. 61]. Завдяки солісту та концертмейстеру народжується творча робота, в якій обоє виконавців грають однаково головну роль незалежно від того, хто яку виконує партію, саме «під час музикування народжується спільний для соліста й концертмейстера виконавський план: побудова гармонійного цілісного образу музичного твору» [3, с. 60].

Варто зауважити, що на концертмейстерові лежить повна відповідальність за спільне виконання музичного твору. Окрім партії супроводу він має контролювати партію соліста і завжди бути готовим «підхопити» його, довести до кінця. Часто це трапляється внаслідок хвилювання, коли соліст (особливо малодосвідчений учень мистецької школи) може раптово «вилетіти» з тексту, почати грати іншу цифру або співати інший куплет. Взагалі, кожна інтерпретація на сцені є новою: іноді можуть з'явитися нова динаміка і зміни в темпах, раптові *ritenuto* або *accelerando* в партії соліста, а концертмейстер до всього має бути готовим.

Слід зазначити і щодо виховної ролі у багатофункціональній роботі концертмейстера. Як зазначає Д. Грінченко у статті «Історія виникнення та становлення професії піаніст-концертмейстер»: «Діяльність концертмейстера займає важливе місце в системі естетичного виховання особистості. Вона сприяє формуванню у слухачів різноманітних естетичних утворень: смаку, культури, сприйняття, відчуття, тощо» [2, с. 283]. На нашу думку, саме цей компонент є визначальним у майбутній професійній реалізації студентів-піаністів у мистецьких школах.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. URL.: <http://sum.in.ua/s/tvorchistj>. (дата звернення 20.07.2022)
2. Грінченко Т. Історія виникнення та становлення професії піаніст-концертмейстер. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2017. Вип. 49. С. 280-284.
3. Кретов А. Феномен піаніста-концертмейстера в соціокультурному просторі: діалог історії й сучасності. *Культурологічна думка*. 2017. №12. С. 56-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2017_12_6 (дата звернення 20.07.2022).
4. Молчанова Т.О. Мистецтво піаніста-концертмейстера: навч. посіб. Львів: ДМА, 2001. 215 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ПІДГОТОВЦІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Марина Давидюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Еліза Горкушова, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF USING ELEMENTS OF THEATER ART IN THE PREPARATION OF SENIOR PRESCHOOL STUDENTS FOR EDUCATION AT SCHOOL

Maryna Davydiuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Eliza Horkushova, bachelor's student (master's student)

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті, відповідно до дидактичного принципу наступності, розкриваються методичні прийоми роботи з театральним та драматичним матеріалом, що можуть бути використані для навчання, виховання та розвитку старших дошкільників при переході до шкільної ланки освіти.

Ключові слова: театральне мистецтво, дошкільник, наступність, комунікативні навички, емоційний розвиток, творчість.

Abstract. The article, in accordance with the didactic principle of continuity, reveals methodical methods of working with theatrical and dramatic material that can be used for teaching, educating and developing older preschoolers when transitioning to the school level of education.

Key words: theatrical art, preschooler, continuity, communication skills, emotional development, creativity.

У сучасному нелінійному і нестабільному світі важливими для людей стають речі, пов'язані з відчуттям психологічного комфорту і приємних переживань, можливістю спілкування з іншими, утвердженням власної унікальності і самореалізації в різних життєвих сферах. У часи непередбачуваності – воєн, пандемій, техногенних катастроф – людям необхідне також відчуття стабільності, що його інколи може дати винятково мистецтво: «Дякуючи мистецтву, людина може зрозуміти та усвідомити те, що не в змозі отримати від власного життєвого досвіду, оскільки в силу соціально-просторової та соціально-часової обумовленості досвід окремої людини завжди обмежений» [6]. Одним з видів мистецької діяльності, що допомагає людині знайти сенс того, що відбувається довкола, є театральна.

Театр ще від епохи Античності надає людині шанс пережити різні почуття та емоції, а також співчувати, плакати, сміятися разом з героями і, звичайно, отримувати естетичну насолоду. Театральне мистецтво збило у собі весь досвід попередніх поколінь, що репрезентує нам і зразки високоморальної поведінки і негідних людських учинків, спонукаючи до співпереживання, до аналізу причин і наслідків поведінки героїв.

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених впливу театрального мистецтва на розвиток і виховання особистості, засвідчив, що впродовж останніх десятиліть різні аспекти феномену театру й драми ставали складовими освітньої практики. А. Горбов, М. Дергач, Г. Єскіна, В. Зайцев та ін. у своїх розвідках розглядали систему естетичного виховання школярів, у якій провідна роль відводилась роботі із засобами театрального мистецтва.

У роботах названих авторів систематизовано різні види і форми роботи з драматичним матеріалом як під час уроків, так і в позакласній та позашкільній роботі: виховання навиків сприйняття спектаклів, ознайомлення з основними видами театральновиконавської діяльності, засвоєння основних теоретичних знань, вивчення історичних етапів розвитку театрального мистецтва [1-3; 5]. Не зважаючи на широке застосування засобів театрального мистецтва в закладах освіти з метою розв'язання виховних і дидактичних завдань, практика застосування театральної діяльності і драматичних творів для особистісного розвитку дітей залишається й сьогодні виразною на часі, що спонукає педагогів удосконалювати наявні та шукати нові форми і методи роботи з відповідним мистецьким матеріалом. Окремим аспектом реалізації розвивального та виховного потенціалу театрального мистецтва стає його використання для становлення важливих соціальних навиків дітей, зокрема під час переходу з періоду дошкільця до навчання в школі. Психологи стверджують, що в цей перехідний період для дитини важливо відчувати себе в емоційній та психологічній безпеці, мати підтримку найближчого оточення, виявляти себе в творчості (Дж. Боулбі, В.Екслейн, Ж. Піаже, С. Ройз). Саме це дає підстави уважати театральне мистецтво одним із засобів ефективного соціального та особистісного розвитку дитини на етапі дорослішання і вживання дошкільника в нову соціальну роль – школяра.

Для навчання молодших школярів важливим стає сьогодні розвиток соціальних навиків – комунікації, емоційного інтелекту, медіаграмотності. Але підґрунтя для розвитку цих навиків має закладатися ще в дошкільньому закладі освіти, який відвідує дитина. Послідовне здобуття освіти можливе за дотримання принципів перспективності й наступності між суміжними ланками освіти — зокрема між дошкільною та початковою, початковою і середньою [4]. Наступність — це дидактичний принцип забезпечення передумов до шкільного навчання. Суть наступності як загальнопедагогічного методу: педагоги допомагають дитині підготуватися без жодних негативних наслідків для її психіки до навчання в школі [там само].

З огляду на це, провідні види діяльності дітей старшого дошкільного віку мають бути збережені і змістовно доповнені у молодшому шкільному віці. Серед провідних напрямів

розвитку старших дошкільників: спілкування, гра, рух, пізнання, господарсько-побутова діяльність, художньо-естетичний розвиток: конструювання, малювання, аплікація, ліплення, спів, прослуховування музики, хореографія та театралізація.

Мета нашої статті – систематизувати основні методичні прийоми роботи з засобами театрального мистецтва для розвитку важливих соціальних навиків дітей при підготовці старших дошкільників до навчання в школі.

Існує два основних шляхи залучення дітей до театрального мистецтва й виховання засобами театру. Перший з них – відвідування спектаклів, другий – використання елементів театральної діяльності в освітньому процесі – закладів дошкільної, шкільної та додаткової освіти. У першому випадку педагог має враховувати, що відвідування спектаклів і театральних постановок має бути систематичним і передбачати не просто перегляд дійства, але й ознайомлення з традиціями театру, розуміння умовності акторської гри, осмислення побаченого. З метою формування естетичного ставлення до мистецтва педагогові варто спрямувати увагу дитини на правильне сприймання драматичного твору, і це справить потрібний вплив тільки після розвитку емоційної активності при сприйнятті побаченого. Зазвичай діти дошкільного віку відвідують постановки лялькового театру із задоволенням, і тут важливо акцентувати увагу дітей перед переглядом на умовності постановки, навчити маленьких глядачів бачити прекрасне в спілкуванні персонажів, в естетичному оздобленні сцени і декораціях, у музичному супроводі спектаклю.

Для цього можна використати такі прийоми педагогічного впливу, як:

«Слухаю і вникаю» – дозволяє удосконалити розуміння висловлювання (аудіювання) і безпосередньо дитячу вимову, виразність, чіткість складів і слів у мовленні (дикція) як персонажа у виставі, так і дитини в житті, розвинути якісні характеристики усного мовлення – виразність, інтонацію, темп і тембр, силу голосу.

«Помічаю красиве» - передбачає акцентування уваги дітей на естетичних деталях спектаклю: *чи запам'ятали ви музику, яка звучала на початку / наприкінці/ упродовж вистави? Вона вам сподобалася? Що ви відчували? Спробуйте передати свої відчуття словами. Чи сподобалися декорації? Зовнішній вигляд персонажів?*

«Доповнення і уточнення побаченого» - прийом передбачає конкретизацію і фантазування дітей щодо сцен, змодельованих у спектаклі: *у якому лісі заблукала головна героїня п'єси? Яка пора року була показана в спектаклі? За якими ознаками ви про це здогадалися? Як поставляться батьки персонажів до того, що відбулося? Чому?*

«Розмова після перегляду спектаклю: чому ми навчилися?» *Які добрі вчинки персонажів вам сподобалися? Давайте поміркуємо, як можна уникнути тих прикростей, що сталися з персонажем N? Які б поради ви дали цьому казковому герою? Як би ви вчинили на місці персонажа?*

Другий шлях ознайомлення дітей із театральним мистецтвом – постановка театралізованих вистав як у закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі. Тому на етапі підготовки дітей до навчання в школі корисним буде використання елементів театралізації та інсценування фрагментів художніх та фольклорних творів на заняттях. Виконання акторських ролей виявляє індивідуальну унікальність кожної дитини, допомагає дошкільнику встановити закономірності соціальних взаємин і довколишнього світу, засвоїти етичні норми та правила, пропустивши крізь себе переживання героя, стати чутливим до потреб інших людей, сформувавши моральні чесноти. Під час ігор-драматизацій, інсценізацій творів у дошкільників встановлюється більш тісний емоційний контакт один із одним, може виникнути емпатія по відношенню до партнера, прагнення висловлюватись виразно й зрозуміло, що позитивно впливатиме на загальний мовленнєвий розвиток дитини.

На цьому етапі ознайомлення дітей із театральним мистецтвом можна використати такі прийоми роботи, як: ритмічні, музичні та пластичні ігри для розвитку рухових здібностей дошкільників, вправи на розвиток правильного дихання, артикуляційного апарату, складання маленьких казкових історій, створення ілюстрацій до сцен та виготовлення декорацій.

Такого роду колективна творча діяльність безпосередньо впливає на розвиток

відкритості, організованості, співпраці, взаємодопомоги та взаємовиручки, співпереживання, вміння нести відповідальність за свої вчинки.

Спонуканням для участі дітей у театралізованій діяльності можуть стати сюжетно-рольові ігри. Оскільки саме в подібних іграх найбільш гармонійно формується діалогічна, емоційно-насичене мовлення; дітям легше засвоїти зміст твору, логіку та послідовність подій, їх розвиток та причиново-наслідковий зв'язок між подіями. Сюжетно-рольові та театралізовані ігри сприяють засвоєнню важливих елементів вербального і невербального характеру – міміки, жестів, поз, інтонацій, модуляцій голосу.

Основними результатами роботи щодо підготовки дітей до участі в спектаклях і безпосередньо їх постановки в дошкільному та молодшому шкільному віці стають:

- взаємодія дітей у процесі сюжетно-рольових ігор, поступовий перехід дитини від спостереження театралізованої постановки дорослої до самостійної ігрової діяльності;
- перехід від індивідуальної гри з іграшками та «гри поруч» у дошкільному віці до гри в групі з кількох учасників – однолітків, які самостійно виконують ролі або озвучують персонажів, якщо це постановка пальчикової, настільної чи лялькової вистави;
- від імітації дій у поєднанні з передачею основних емоцій героя до освоєння ролі як створеного простого «типового» образу в театрі.

Театралізована діяльність як аналог життєвих ситуацій, як «проба», спроба відчувати себе в тій чи іншій уявній ролі, ситуації, створює сприятливі умови: для формування комунікативних навиків дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; для розвитку комунікативних навиків (удосконалення діалогів і монологів, освоєння способів виразності мови, інтонаційних прийомів, дикції); для розвитку емоційно-вольової сфери (знайомство з характерологічними особливостями, почуттями, емоціями героїв, освоєння способів їхнього зовнішнього вираження, усвідомлення причин того чи іншого настрою).

Список використаних джерел

1. Горбов А. С. Постановка видовищно-театралізованих заходів. К.: Шкільний світ, 2010. 128 с.
2. Дергач М.А. Театральне мистецтво та соціалізація особистості. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. №3(8). К., 2004. С.57-62.
3. Єскіна Г.О. Формування ціннісних орієнтацій молоді засобами аматорського театру: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.06 / Київський національний ун-т культури і мистецтв. К., 2001. 194 с.
4. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. Електронний ресурс: <https://www.pedrada.com.ua/article/2345-zabezpechennya-nastupnost-zdo-ta-nush>
5. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ: навч. посіб. (2-е вид). К.: Дакор, 2006. 252 с.
6. Мистецтво як феномен культури. Електронний ресурс: <https://sites.google.com/site/hudoznakultura15/mistectvo-ak-fenomen-kulturi-genezis-mistectva-formuvanna-jogo-vidovoie-strukturi-ponatta-pro-aktu>.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВАЖКОВИХОВУВАНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Альона Кириленко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. О. Прибора кандидат педагогічних наук, доцент
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
(Україна)

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF THE JUNIOR SCHOOL AGE DIFFICULT CHILDREN

Alyona Kyrylenko, bachelor's student

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Анотація. В статті досліджений розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку, зокрема важковиховуваних. Зважаючи на дистанційне навчання, автор

пропонує приклади вправ, за допомогою яких можна урізноманітнити освітній процес, зацікавити учнів на уроках, будувати відкриті, доброзичливі стосунки з педагогом, формувати та збагачувати емоційний інтелект.

Ключові слова: емоційний інтелект, важковиховувані діти, молодший шкільний вік, початкова школа, позитивні емоції.

Abstract. The article provides the analysis of the specific features of emotional intelligence of junior school age children in particular difficult ones. Regarding the distant mode of learning the author suggests a number of exercises which can be use to diversify the educational process, promote children's interest in education, form open friendly relationship with the teacher, develop and enrich children emotional intelligence.

Key words: emotional intelligence, difficult children, junior school age, primary school, positive emotions.

Емоційний інтелект є однією з головних складових досягнення успіху в житті та відчуття щастя. Як відомо, «важкі» діти часто виявляють негативні емоції, не розуміють потребу в навчанні, їм складно спілкуватись з оточуючими. Сьогодні кількість важковиховуваних молодших школярів збільшується, на це впливають фактори сімейного виховання та нестабільна ситуація в країні. Навчання набуло дистанційного формату, батьки не завжди контролюють присутність дитини на уроках. Зараз навіть деякі учні зазначають, що такий вид освіти неефективний. Тож, питання роботи з дітьми, а особливо з важковиховуваними в «нових» умовах є досить актуальним і важливим.

Над дослідженням і вивченням питання емоційного інтелекту працювало багато вчених, зокрема, психологи М. Л. Фігурін, Н. П. Денисова, М. М. Аскаріна, К. Г. Бібанова; психофізіологи П. Фресс, П. В. Симонов; педагоги С. В. Родіна, Т. С. Сваренко та ін.

Дослідження П. М. Якобсона та Л. І. Божович дозволяють стверджувати, що під час переходу від дошкільного дитинства до молодшого шкільного віку, значно змінюється дитяча емоційна сфера. Цьому сприяють зміна провідного виду діяльності та поява нових емоційно насичених об'єктів. Школярі вчаться стримувати волею ті чи інші реакції, однак дуже емоційно проживають важливі для них ситуації. У молодших школярів розвивається власна емоційна виразність (наповнення інтонацій, збагачення міміки, жестів), з'являється емоційна вразливість, відчуття до яскравого та незвичного [1].

Емоційні реакції виникають та формуються на основі сприймання навколишнього. Молодший школяр не завжди розуміє власні переживання та їх причини, тому часто на складнощі у навчанні він проявляє негативні емоції – страхи, образи, гнів тощо. Однак, за умов чіткого визначення причин зміни поведінки, дружнього обговорення з дитиною її відчуттів, залучення підтримки вчителів та шкільного психолога – можна перетворити засвоєння знань на цікавий та значущий етап у житті кожного вихованця.

Відомий психофізіолог П.В. Симонов розкриває той факт, що діти яскраво виявляють внутрішні переживання за допомогою міміки та пози, що свідчить про недостатній рівень розвитку гальмівних процесів кори головного мозку. У дітей можливі вияви афектів, однак ці бурхливі реагування не є постійними. Школярі швидко й легко заспокоюються [1].

Під час навчання дитина не лише засвоює інформацію та опановує уміння й навички, а й думає, хвилюється, радіє успіхам, дає оцінку собі та іншим. Дорослий має підтримувати та заохочувати малечу до нових відкриттів, допомагати адаптуватись у колективі, навіювати віру у власні сили. Така гармонія навчального процесу в закладі освіти та доброзичливої атмосфери взаєморозуміння вдома – є гарним стартом наповненого та радісного навчання [3].

У цей період відбувається активний розвиток соціальних емоцій таких, як: відповідальність, довіра до оточуючих, самолюбство та співпереживання. Дуже значущим є формування навичок спілкування й взаємодії з однолітками, вміння дружити. Під час спілкування відбувається перехід на нову стадію розвитку емоційного інтелекту – здатність до емоційної децентрації (уміння абстрагуватись від власних переживань і відчути емоції

іншого). У той же час, молодший школяр відчуває велику емоційну залежність від дорослих, які є значущими в його житті [3].

З допомогою емоційного інтелекту можна краще зрозуміти себе та інших, формується соціальна відповідальність. За дослідженнями Л. М. Даукші формування емоційного інтелекту пов'язано з моральністю. Завдяки виявам емпатії, дитина починає дотримуватись морально-етичних принципів. Гуманістичні цінності формуються та виявляються у емоційно компетентної людини. Тож, для розвитку життєвих цінностей емоційний інтелект відіграє провідну роль [2].

В атмосфері тривалого та систематичного тиску з боку педагогів і рідних, дитина відчуває стрес і виявляє дратівливість. Все це призводить до емоційного виснаження. Соціологи рекомендують попереджувати ці негативні прояви за допомогою нормування навчальних і емоційних навантажень, працювати над вмінням виявляти та керувати емоційними реакціями.

Під час здобуття нових знань важливо підтримувати позитивну атмосферу в класі. Вчитель зацікавлює дітей на уроках сюрпризними моментами, неочікуваними подорожами, готує свята, екскурсії. Учні постійно мають бути у передчутті нового, незвичного та цікавого. Педагог не повинен обмежувати чи забороняти дітям виявляти емоції, не слід говорити «Мені все одно!», «Припиніть веселитись!», «Не можна показувати всім, як ти!». Краще вибудовувати з вихованцями відкриті та доброзичливі стосунки, які базуються на свободі вияву емоцій. Це дозволяє дітям відчувати себе комфортно й природньо [4].

На сьогодні існує велике різноманіття вправ та ігор на формування емоційного інтелекту та вияву емоційних реакцій. Розглянемо детальніше декілька з них.

Техніка «Кульки почуттів» (автор – Гленда Шорт) допомагає дітям навчитися розуміти свої почуття та знижує рівень тривожності. Може використовуватися у роботі з усіма дітьми і викликає у них зацікавленість, оскільки дає можливість побачити, якими різноманітними можуть бути почуття. За бажанням, вчитель обмежує коло почуттів тільки тими, що пов'язані з певними людьми чи обставинами. Дитину просять намалювати контури трьох або більшої кількості повітряних кульок. Всередині першої кульки школяр за допомогою гувернера перераховує всі відомі йому почуття. Під цією кулькою ставиться підпис «Різні почуття». Іншим кулькам даються відповідні назви. Наприклад, переживання з приводу війни – «Війна», переживання за батьків – «Батьки», переживання за братів і сестер – «Брат\Сестра». Під час роботи можна обговорити більш конкретно з дитиною конкретні почуття [3, 232]

Вправа «Моя радість» спрямована на розширення дитячих уявлень про почуття радості та формування позитивних емоцій у спілкуванні. Вчитель дає установку дітям зосередитись на відчуттях в даний момент і спробувати пояснити їх. Далі він пропонує передавати іграшку або предмет один одному й ділитись своїм баченням радості.

«За склом» – гра- пантоміма, спрямована на розкриття вміння передавати емоції іншим та їх розуміння. Школярі стають обличчям один навпроти одного й уявляють, що їх розмежує скло. Слід передати товаришеві певну емоцію за допомогою виразу обличчя. Показ закінчується, коли товариш правильно вказує загадану емоцію. Гра формує терпіння, уважність, пам'ять; вчить оперувати спектром різних емоцій [5].

«Коробка щастя» – вправа спрямована на розвиток уяви приємних емоцій. Пропонуємо учасникам придумати власну коробку/скарбничку/скриньку і наповнити її тими речами, спогадами, які приносять задоволення. Після роздумів, кожен учасник висловлюється по черзі. Кожен бачить щастя по-різному, для когось це різнобарвне листя, аромат домашніх страв, відпочинок на морі, хтось згадує домашнього улюбленця. Діти вчаться вирізняти й уявляти позитив і концентруватись на ньому [5].

«Емоції у кольорі» – діти отримують папір та олівці/фарби. Вчитель пропонує зобразити відомі емоції – радість, сум, переляк, задоволення та ін. Можна й по-іншому запропонувати виконати завдання: зобразити власний настрій у вигляді будь-якого візерунку, тварини, рослини і охарактеризувати присутнім [5].

Під час читання на уроці літературного твору, доцільно провести гру «Емоції героїв». Для цього педагог заздалегідь готує картки із зображеннями різного настрою персонажів. По завершенню ознайомлення з твором, діти показують картками емоції героїв, які вони відчули. Кожен вибір супроводжується поясненням і прикладом ситуації з прочитаного [5].

«Інтонація» – педагог або ведучий пропонує відтворити різними емоціями та інтонацією подані фрази або розіграти діалог персонажів із твору. Учні початкових класів не лише вправляються у виявленні емоцій, а й спостерігають один за одним, вчаться розрізняти побачене [5].

Новим варіантом традиційної гри «Зіпсований телефон» є забавка «Передача відчуттів». Учасники збираються в коло, слухають загадану емоцію від ведучого й без слів, за допомогою міміки та жестів демонструють почуте один одному [5].

Ці ігри допомагають краще пізнати товаришів, бути відкритим до спілкування та урізноманітнити шкільні будні. Ми розуміємо, що в сучасних умовах навчання навряд чи можливе «живе» повноцінне спілкування. Однак, дані ігри можна проводити, спілкуючись дистанційно. Дітей особливо необхідно тримати в зацікавленні та приємних передчуттях на онлайн-уроках. У такій атмосфері діти відчувають підтримку товаришів, вчителя та не нудьгують перед монітором.

Отже, розвивати емоційний інтелект потрібно під час навчальної діяльності, повсякденного спілкування, не забороняти виявляти емоції та переживання. Дитину слід навчати розуміти свої емоції, правильно виявляти та вміти керувати ними.

Список використаних джерел

1. Лелюх-Степанчук О. О. Особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №2. С. 140-144. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2018/29.pdf
2. Милославська О. В. *Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів*. Монографія. 2011. 219 с.
3. Прибора Т. О. Особливості роботи соціального гувернера з тривожними дітьми. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: КДПУ, 2011. Випуск. 97. С. 230–235. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53036448.pdf>
4. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12(31). С. 12-16. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309255.pdf>
5. Сидоренко Н. В. Вправи для розвитку емоційного інтелекту. 2019. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vpravi-dlya-rozvitku-emociynogo-intelektu-97404.html>

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ТВОРЧОЇ МОТИВАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Ірина Ларіна, кандидат педагогічних наук, доцент

Марина Давидова, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Україна)

FORMATION OF PERSONAL AND CREATIVE MOTIVATION IN FUNURE EDUKATORS

Iryna Larina, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Maryna Davydova, Associate Professor

Kharkiv H.S. Skovoroda National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано значення діяльнісного підходу до навчання в реалізації завдань забезпечення перспективності і наступності дошкільної освіти і початкової школи.

Розглянуто досвід використання діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутніх вихователів до творчої діяльності в умовах ЗДО.

Ключові слова: діяльнісний підхід, наступність, творча діяльність, гра.

Abstract. The value of the activity approach to learning in the implementation of the tasks of ensuring the perspective and continuity of preschool education and primary school is substantiated.

The experience of using an activity approach in the process of preparing future teachers for creative activity in the conditions of a preschool education institutions is considered.

Key words: active approach, continuity, creative activity, game.

Система освіти сьогодні зазнає значних змін, які потребують суттєвих коректив цілей, завдань та змісту освітнього процесу. Це, в першу чергу, стосується професійної підготовки фахівців, зокрема дошкільної освіти, які мають забезпечити безперервність освіти, втілюючи в освітню діяльність закладів дошкільної освіти новітні технології, найкращі здобутки педагогічної науки.

В умовах розвитку Нової української школи педагоги дошкільної освіти, покликані вирішувати завдання поширення змісту Концепції на дошкільну галузь, на чому наголошується у проекті нового Базового компонента дошкільної освіти. Реалізуючи цей виклик, важливо забезпечити наступність початкової школи з дошкільним періодом розвитку дітей. При цьому чи не найважливішою вбачається реалізація діяльнісного підходу через введення в освітній процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру (ігор, технічного і художнього моделювання, музичної творчості); насичення освітнього простору практико-орієнтованими ситуаціями, наближеними до реального життя [5].

Підкреслимо, що найважливішою умовою становлення особистості є саме творча діяльність, оскільки у процесі діяльності в дитині розвиваються активність, відповідальність, самостійність, упевненість, тобто ті якості, без яких у подальшому дорослому житті їй буде важко самоствердитися й самореалізуватися [3].

Сутність діяльнісного підходу в дошкільній освіті полягає у зміщенні акценту з процесу набуття дитиною знань, умінь, навичок на формування нею власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їх апробацію, адаптацію до особливостей власного мислення, ціннісних орієнтацій, інтегрування внутрішніх і зовнішніх компонентів поведінки [1, 2, 4].

Відмінністю технології діяльнісного підходу до навчання від традиційної технології демонстраційно-наочного методу є ще й те, що вихователь має організовувати процес самозмінення кожної дитини так, щоб вона сама мала можливість відкрити для себе нові знання, ставила перед собою навчальні цілі, набула навичок самоорганізації і самоконтролю, вміла знаходити і виправляти свої помилки, досягала успіху, відчувала радість перемоги при виконанні певних завдань. Завдяки цьому дитина формується як всебічно розвинена особистість, яка оцінює, програмує, конструює різні види творчої діяльності, задовольняючи у її процесі власні потреби в саморозвитку і самореалізації.

Оскільки гра є провідним видом діяльності у дошкільному дитинстві, то в освітньому процесі ЗДО, як, до речі, і в новій українській школі, пріоритетним є діяльнісний підхід до навчання саме через гру [6].

У зв'язку з цим формування у здобувачів вищої освіти дошкільного профілю особистісно-мотиваційної основи творчої діяльності є на нашому факультеті головним стрижнем професійної підготовки сучасних здобувачів вищої освіти. Адже саме краса творчої педагогічної дії допомагає вихователю виховувати дітей як цікавих, неординарних, творчих, духовно розвинених особистостей.

Імплементация діяльнісного підходу в навчальний процес підготовки майбутніх вихователів забезпечується використанням різноманітних інноваційних технологій. Можна навіть стверджувати, що ці технології певною мірою репрезентують різні аспекти діяльнісного підходу до навчання.

У межах викладання традиційних для факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди дисциплін, таких як «Теорія і методика музичного виховання», «Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку», здобувачі вищої освіти оволодівають методологією використання діяльнісного підходу через гру в майбутній навчально-виховній роботі з дошкільниками.

Важливу роль при цьому відіграє використання викладачами таких технологій, як ігрові, дискусійні, мультимедійні технології, технології індивідуалізації процесу навчання, технології проектного, проблемного, інтерактивного, кооперативного навчання тощо. Отже,

імплементация у навчальний процес факультету дошкільної освіти ігрових технологій відбувається у процесі всіх вищезазначених методик, але чи найбільшою мірою під час опанування студентами курсу «Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості». Ігрові методики засновуються на інноваційному підході до процесу організації ігрової взаємодії і співробітництва дітей і дорослих. Студенти мають унікальну можливість оволодіти оригінальною технологією ігрової взаємодії. Це дозволяє оптимізувати індивідуальну педагогічну техніку, розширити уявлення студентів про ефективні способи реалізації педагогічних завдань засобами гри, озброїти їх сучасним інтерактивним інструментарієм.

З метою посилення діяльнісного компоненту навчання до освітнього процесу на факультеті дошкільної освіти нещодавно імплементовано актуальні для роботи у сучасному ЗДО курси «Теоретичні основи НУШ у сучасній дошкільній освіті», «Педагогічна підтримка обдарованих дітей», «Навчання через ГРУ», що базується на активному застосуванні «ЛЕГО-технології».

Отже, забезпечення професійної готовності майбутніх фахівців дошкільного профілю у цьому напрямку сьогодні є важливішим завданням вищої освіти. Створення умов для творчого саморозвитку – розкриття всіх нахилів і здібностей, самореалізації в педагогічній діяльності було і залишається наріжним каменем підготовки педагогічних працівників для ЗДО. Надзвичайно важливо сформувати у студента особистісно-мотиваційну основу творчості, яка має сьогодні стати стрижнем професійної позиції вихователя. Адже саме творчість допомагає педагогу завжди бути в професійному тонусі і виховувати маленьких вихованців як цікавих, неординарних, творчих людей. Творчу особистість може виховати тільки творчий самотутній педагог.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: колективна монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; С. Семчук, С. Попиченко [та інші]; за заг. ред. В. М. Кушнір. Умань : Візаві, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/cijkv>
2. Використання діяльнісного підходу в підготовці фахівців дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні науки*. 2017. №3. С. 17 – 22.
3. Коваленко О. В. Діяльнісний підхід у підготовці організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності. *«Молодий вчений»*. № 8.1 (60.1). серпень, 201. С. 60 – 64.
4. Манохіна І. Розвиток творчої діяльності майбутніх соціальних педагогів шляхом інноваційної технологізації освітнього простору. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2014. № 2 (8). С.62-68.
5. Методичні рекомендації. Діяльнісний метод навчання. URL: <http://surl.li/ciheg>
6. Наступність між дошкільною та початковою освітою. URL: <http://surl.li/bnce>
7. Рекомендації щодо формування ключових компетентностей дитини дошкільного віку. URL: <http://surl.li/cijkj>
8. Системний підхід щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. URL: <http://surl.li/cijkm>
9. Федорова М. Особливості розвитку ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою. *Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи* : монографія / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 300-314.
10. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lyamar Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 28-29, 2021. Volume II. P. 165–177. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/12345>.

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Лариса Ліхницька, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVE ACTIVITY OF TEACHER IN THE CONTEXT OF HIS PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Larisa Likhitska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of
Art Disciplines of Preschool and Primary Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються теоретичні засади розвитку творчого потенціалу вчителя. Автор статті обґрунтовує професійні якості, які сприяють розвитку індивідуальної творчості, самореалізації та підвищенню компетентності особистості педагога.

Ключові слова: педагогічна творчість, педагогічне мислення, педагогічне самовизначення, професійні педагогічні цінності, цілеспрямованість, проектування педагогічного явища, професійна самореалізація.

Abstract. The article describes the theoretical basis of the creative potential of teachers, supported by professional qualities that contribute to the development of individual creativity, mobility and capacity building of teacher personality.

Key words: individual creativity, teacher personality, professional qualities.

Хоча професійні навички та професійні орієнтації вчителів широко розглядаються в діагностиці педагогічної науки, створення та розвиток індивідуальних систем креативної педагогічної поведінки потребує більшої уваги, аналізу та подальших досліджень, особливо в нинішньому новому середовищі інноваційного змісту. Деякі дослідники справедливо зазначають, що негативне явище у навчанні існує тому, що «присутнє формальне ставлення до педагогічної творчості, поверховий характер інноваційних процесів, наявність негативних стереотипів та шаблонність мислення педагогів» [5, с. 26].

У теорії та практиці психолого-педагогічних досліджень ученими розглядаються різні підходи щодо становлення та розвитку педагогічного професіоналізму (І. Бех, С. Гончаренко, М. Гриньова, І. Зязюн, В. Євдокімов, О. Пехота та ін.) Аспектами наукових досліджень були різноманітні процеси творчої педагогічної діяльності, а саме: сучасні інноваційні процеси як продукт творчої педагогічної діяльності (О. Пехота), творчий потенціал зростання педагогічного професіоналізму в системі методичної підготовки (Г. Данилова), основні компоненти творчої педагогічної діяльності (І. Зязюн), дидактична взаємодія творчості вчителя і творчості учнів (В. Загвязінський), проблеми педагогічної творчості вчителя у спадщині В. Сухомлинського (М. Антоненць) [1; 4; 5] та ін.

У психолого-педагогічній літературі поняття «творчість» по відношенню до педагогів чітко не визначено і в більшості випадків використовується інтуїтивно. Визначенням викладання творчості є здебільшого «творчий учитель», «творчий педагогічний пошук», «творча діяльність вчителя», «педагогічна творчість» тощо. Відсутнє чітке розуміння цілісності змісту, структури, принципів побудови, творчості як явища навчання. Це відносно комплексний психолого-педагогічний феномен, який акумулює базову якість кваліфікаційної діяльності вчителя та індивідуальні ознаки творчого характеру педагогічної поведінки. Український педагогічний словник С. Гончаренка дає таке пояснення творчості: це новий і ефективний спосіб виконання вчителями навчальних завдань, збагачення теорії та практики виховання та навчання. Творчі результати досягаються шляхом систематичного цілеспрямованого спостереження, використання навчальних експериментів і критичного використання передового навчального досвіду. Навчання творчості охоплює всі сторони діяльності вчителя. Продуктами творчих педагогічних досліджень можуть бути нові освітні технології, нові освітні концепції, освітні форми та методи, нестандартні методи управління навчальним процесом [2, с. 326].

Сучасні дослідження показують, що навчання творчості починається з глибокого розуміння природи педагогічної поведінки вчителів у загальній системі роботи. Системний підхід – це загальнонауковий підхід до вирішення теоретичних і практичних завдань. Одним з перспективних напрямків є застосування принципів системного підходу до аналізу та побудови моделей творчої педагогічної діяльності вчителів. Проте, згідно з аналізом психолого-педагогічних досліджень професійної творчості вчителів, цей підхід є відносно новим, а сама проблема – незрілою. Науково-педагогічні спостереження та аналіз творчої педагогічної діяльності педагогів дають підстави стверджувати, що системи особистісної творчості вчителя мають кілька періодів розвитку. Початковий період охоплює процеси довузівської, вузівської та перші роки педагогічної діяльності учителя. Цьому періоду притаманні процеси формування професійного світогляду та психологічної готовності педагога до новаторської роботи, самостійності вибору шляхів професійної педагогічної діяльності; набуття особистісного досвіду. Варто при цьому враховувати, що в цей період зароджується процес самовизначення як результат довузівського, вузівського та післявузівського професійного вибору у вчителя. У вчителя посилюється потреба творчого підходу до навчання і виховання, намагання якісного переосмислення форм і методів роботи. Забезпечується органічний взаємозв'язок формуючого й особистого досвіду молодого вчителя з творчою педагогічною діяльністю всіх членів педколективу. До навчально-виховного процесу вчитель намагається активно залучати популярні педагогічні ідеї, новітні освітні технології на рівні інтуїтивного відбору без послідувочого аналізу їх ефективності.

Науковці [4] важливого значення надають використанню інформаційно-комунікаційних технологій у процесі творчого самовдосконалення вчителя. Так, погоджуємося з думкою, що «комунікаційні можливості та інтерактивність ICQ, IRC, Skype, технологій Веб 2.0 (Web 2.0, Web 3.0, Web 4.0) перетворює Інтернет у простір активного професійно-педагогічного спілкування. Вважаємо, що він стає майданчиком для обміну інформацією будь-якого обсягу та виду (текстової, графічної, візуальної, звукової, статичної чи динамічної), для творчого спілкування, взаємозбагачення досвідом» [4, с.130].

Наступний період становлення системи особистісної творчої діяльності вчителя характеризується концептуальною основою творчої педагогічної діяльності, активним відбором освітніх концепцій, появою інноваційних теорій розвитку, фактичною реалізацією. За цей час педагоги опановують науково обґрунтоване творче освоєння інноваційних моделей, які є унікальними та педагогічними, сприяють підвищенню ефективності навчального процесу, вирішують актуальні освітні проблеми, навчають успішному викладанню у всьому навчальному закладі. Період позитивного та творчого розвитку особистості вчителя пов'язаний із процесом безперервного оновлення інноваційних моделей навчання та підвищенням інтенсивності ефективності навчально-виховного процесу, доповненням та збагаченням концепції індивідуальної творчості, створенням власного стилю викладання; врахування потенційних здібностей і потреб суспільства, формування та самоактуалізації особистості.

Створюється персональна творча система професійної діяльності вчителя. Період вищого рівня розвитку індивідуальної творчої системи поведінки вчителя характеризується розширенням науково-інноваційних методів на рівні експериментальних досліджень для розвитку педагогічної творчості, науково-теоретичного узагальнення форм і методів роботи з інноваційними характеристиками. Характеристикою вищого етапу творчого розвитку вчителя є його рівень науковості. В атмосфері творчого пошуку та творчої діяльності вчителі активно спілкуються з науковцями та розширюють сферу безпосередньої інтеграції викладання науки та педагогічної практики, ознаками рівня його педагогічної творчості є розвиток самопізнання та самореалізації. Від рівня сформованості педагогічного мислення залежить готовність вчителя до творчої виховної роботи. На це вказував ще К. Д. Ушинський, підкреслюючи, що педагогіка – один із видів мистецтва, яке вимагає від учителя високорозвинутого педагогічного мислення. Безумовно, безперечно, що на формування

творчого розвитку впливають такі професійні навички, як мобілізація вчителя, інформація, навчання, організація.

Розвивати вміння допомагати вчителю створювати атмосферу для творчого розвитку пізнавальних інтересів, здібностей і нахилів учнів; стимулювати пізнавальну самостійність і творче мислення, а виховувати творчі здібності вимагає застосування засвоєних знань і самостійного міркування; стійкий інтерес. Важлива роль у формуванні творчої особистості вчителя належить процесу педагогічної автономії, який виступає як соціально-психологічна проблема в загальній діяльності вчителя. Адже свідомий педагогічний вибір, фахові призначення, визнання місця вчителя в освітньому середовищі позитивно сприяють його професійному розвитку, стимулюють творчу професійну діяльність, формують концепції індивідуальної творчої професійної діяльності та утверджують себе як процес компетентної особистості. Професійне самовизначення характеризується особливим складом психології, що дозволяє вирішувати лише наявні проблеми певного рівня складності та знаходити неординарні рішення проблем повсякденного життя, а саме бути творчим у роботі. Інтелектуальний потенціал творчої особистості ґрунтується на основних формах психічного уявлення, таких як пізнавальні, емоційно-вольові процеси, певні психічні стани та якості.

У контексті професійної якості творчих педагогів важливе місце займає ціннісна орієнтація, яка є невід'ємною частиною структури особистості та ядром свідомості для вирішення творчих завдань. Ціннісна орієнтація творчої особистості вчителя відноситься до соціальних цінностей, які є стратегічними цілями творчої діяльності вчителя, займають особливе місце в мотиваційно-регулятивній системі поведінки та професійної діяльності, впливають на їх творчий зміст і спрямованість. Професійні цінності включають життєву любов до дітей, професії, творчу професійну компетентність, творче натхнення, що є людською потребою людини, щоб знайти в них щастя. Формування цінностей, установок, переконань сприяє максимізації творчого потенціалу, розкриттю інтелектуальних здібностей, формуванню позитивної життєвої позиції.

Важливою рисою творчої особистості вчителя є цілеспрямованість, особливо з огляду на складність процесів, що призводять до виняткової творчості. Лише цілеспрямовано, як ознака вольового характеру, вчителі можуть подолати надзвичайно складні труднощі в процесі розв'язування задач і мобілізувати свої інтелектуальні сили для досягнення поставлених цілей. Якщо поставити перед собою мету, наполегливо, поступово підходити до її вирішення, ставити нові цілі та завдання, забезпечувати безперервність у творчому процесі, то ефективність і якість творчих результатів навчання зростатиме. Відсутність цілеспрямованості створює невпевненість у свідомості, творче вдосконалення та творче дослідження педагогічних явищ сповільнюються. У науковій літературі з психології та педагогіки належна вага приділяється освітньо-компетентнісним характеристикам особистості вчителя, щоб будь-яку діяльність можна було здійснювати успішно та досягати більших результатів при менших витратах праці.

На нашу думку, здатність передбачати результат своєї роботи, а також помилки та можливі ускладнення можна вважати складовою психологічної якості творчих особистостей – вміння проектувати навчальну діяльність. Результатом такого проектування є притаманна творчим педагогам професійна компетентність. За допомогою прогнозування вчителі передбачають можливі виховні чи батьківські помилки в поведінці учнів, передбачають перспективи розвитку творчих здібностей учнів і всього колективу, прогнозують очікувані результати дій. Логіка побудови процесу прогнозування передбачає декілька взаємопов'язаних дій: а) визначення мети, змісту та виду творчої діяльності; б) вибір засобів і методів досягнення бажаної мети; порядок і час для прогнозування; г) створення умов для розвитку творчих здібностей учнів, мислення особистості д) аналізувати результати запланованого навчального процесу. Викладання передбачає вміння застосовувати методи наукової та творчої діяльності, такі як моделювання, гіпотеза, експериментування, проектування тощо.

Самоосвіта сприяє ефективному формуванню та розвитку творчого потенціалу вчителів. Погоджуємося з Г. Даниловою, яка вказує на етапи розвитку процесу самоосвіти, хоча пам'ятаємо, що самоосвіта є важливою умовою творчого професійного самовдосконалення вчителя. Враховуючи, що самоосвіта є невід'ємною потребою вчителя для досягнення самоактуалізації, самовдосконалення та подальшого розвитку творчого потенціалу, необхідно доповнити рівні самоосвіти у такому змісті та порядку:

- елементарна (низька), яка може сприяти усвідомленню особистістю потреби в розвитку творчих здібностей;
- допустима (середня) самоосвіта наповнюється осмисленням особистістю багатогранної педагогічної технології і потреби творчого підходу в її конструюванні, усвідомленні в самоаналізі освітньо-виховної діяльності та прагненні творчо розвивати та вдосконалювати свою професійну майстерність;
- оптимальна (висока), що пов'язана з процесом основного розвитку індивідуальної творчості; набуттям професійних знань на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях; розвитку притаманних творчій особистості таких якостей як здатності синтезувати професійні знання в процесі діяльності та власного самоствердження;
- ідеальна (найвища) самоосвіта як життєво необхідна у професійній діяльності, характеризується творчими процесами, самопізнанням, самореалізацією, самопрогнозуванням пошукової педагогічної діяльності. Створюється індивідуальний, творчий, новаторський стиль професійної діяльності [4, с. 9].

З огляду на викладене, зазначимо, що в системі підвищення кваліфікації вчителів важливу роль відіграє процес формування творчого потенціалу педагога, а його особистісна творчість та інтелектуальні якості важливі для ефективності творчого процесу, таких як: самостійність навчання мисленням, стійкість творчих інтересів, ціннісні орієнтації, здібності до розвитку, професійна самореалізація, проектування педагогічної діяльності, професійне самовдосконалення, позитивна життєва позиція тощо.

Подальші наукові дослідження потребують базових характеристик процесу творчого навчання, нових методів для створення умов для розвитку педагогічної творчості, методів, прийомів і засобів творчої педагогічної діяльності, які значною мірою сприятимуть професійній діяльності у зміні акценту на педагогічних здібностях.

Список використаних джерел

1. Антоненко М. Я. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: монографія. К. : Вища школа, 2018. 247 с.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчої особистості молодшого школяра з використанням дискусійних інтерактивних технологій навчання. *Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego* : kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Warszawa, Polska, 21 lutego 2020 r. Warszawa, Polska : Europejska platforma naukowa, 2020. T. 2. P. 136–138. DOI: <https://doi.org/10.36074/21.02.2020.v2.48>.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1977. 376 с.
4. Данилова Г. С. Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті. *Рідна школа*. 2003. № 6. С. 6-9.
5. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
6. Зязюн І. А. Особливості професійної підготовки педагога. Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи: зб. наук. праць. Вип. 3. К., 2020. С. 36-42.
7. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
8. Остапчук О. Система роботи учителя – основа творчої педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 2019. № 3. С. 21-26.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПОШИРЕННЯ В НАРОДІ
ГРАМОТНОСТІ У СФЕРІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (1869-1920 РР.)**

Світлана Лупаренко, доктор педагогічних наук, професор
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Україна)

**PRESCHOOL AND SCHOOL ACTIVITIES OF KHARKIV SOCIETY
OF PROMOTION OF LITERACY AMONG PEOPLE (1869-1920)**

Svitlana Luparenko, Doctor of Education, Professor

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Abstract. The article author analyzes the activities of Kharkiv Society of Promotion of Literacy among People (1869-1920) in the field of preschool and school education. The purpose of the activities of the society is determined. The author reveals the main ideas which were the basis of the expansion of the network of preschool educational institutions and schools by the society.

Key words: Kharkiv Society of Promotion of Literacy among People, preschool activity, school activity, children, disabled children, educational institution.

In the middle of the 19th century - at the beginning of the 20th century, public organizations, private initiatives and the clergy played a significant role in expanding the network of children's educational institutions, as at that time the state could not always realize its social and educational functions in full. In particular, a significant number of socially vulnerable minors lived in institutions that were mainly run by charitable organizations and existed at the expense of private charities, and state aid was provided insignificant and unsystematic. Due to the expansion of charitable societies, the network of children's educational and social institutions increased, and children had the opportunity to receive both material and mental, spiritual support there.

Among the societies that existed in different cities and towns in Ukraine and helped to solve the problems of preschool and school education at that time, there were societies of promotion of literacy among people. The oldest was Kharkiv Society of Promotion of Literacy among People. It was an organization of the Ukrainian scholars, educators etc. It existed during 1869-1920 and became the first public organization of cultural and educational nature. The purpose of this society was to spread literacy and theoretical and applied knowledge useful for people and to promote public education within the Kharkiv region by establishing various educational institutions, organizing public readings and talks, systematic courses and individual lectures on various topics, exhibitions, folk performances and concerts, providing direct assistance to students and teachers in public schools, promoting physical development and care for school-age children, publishing and distributing useful books, manuals, catalogs, providing educational institutions with the necessary books and manuals through school councils and inspectors of public schools, organizing the discussion of pedagogical problems and activities in public education, etc. [4].

The expansion of the network of preschool educational institutions and schools by the society was based on the following ideas [6]:

- 1) preschool education should be carried out along with school (in some schools there were kindergartens or playgrounds);
- 2) there should be elementary 4-year public school and a systematic increase in the number of higher primary schools;
- 3) classes for disabled children should be separately – in special classes or schools;
- 4) the type of school has an impact on the effectiveness of teaching and education. A big school and a large quantity of children in it were considered undesirable, as the connection between a teacher and a learner could be lost and the educational influence of a teacher could be reduced. In addition, learners in big schools were often forced to walk long distances from home to school. A school building for two 4-year schools was considered normal;
- 5) classroom furniture should be made taking into account anthropometric features of children of a certain age;
- 6) schools should have individual (for free reading) and collective libraries (they should be designed for collective reading, have books according to the program and consist of a small number of strictly selected and systematized works so that they could be read and discussed in class);

7) a school should organize effective physical education of children. It included both gymnastics or other types of physical exercises and organization of the entire school life of children, which meant properly designed educational facilities, equipment and school furniture. Physical education also included: development and equipment of a network of summer colonies, organization of school hot breakfasts, organization of medical and gymnastic activities by doctors (therapists, ophthalmologists, dentists and hygienists), organization of games, gymnastics, walks, excursions, organization of a city pharmacy and dental office free for schoolchildren;

8) a special commission at the City Administration should be organized. It should include teachers, doctors, architects and public educators and designed for solution of various problems of schooling (development of school programs in accordance with the requirements of primary school and real life, ensuring continuity between lower and higher primary school etc.);

9) a school museum should be organized (mainly for rural schools). All books of the museum should be compiled according to the school curriculum, divided into separate areas of knowledge (man, plants, animals, water, etc.) and placed in boxes equal to the number of schools in the district. When a teacher used all the contents of the box and schoolchildren learnt a particular area of knowledge, he exchanged it for a new one. So, the museum books were used in schools during the school year, after which they were returned to the museum for repair and renovation.

Preschool education was carried out in nurseries, kindergartens, centers, playgrounds, clubs, aiming at the comprehensive and harmonious development of personality. Besides, preschool education had an important tasks – «...to teach a child to use his senses, to enrich him with initial educational and upbringing impressions» [3, p. 34]. Kindergartens were especially important in villages, as they were to «...alleviate the situation of mothers in villages...» [7, p. 9].

Work with preschool children was also aimed at their artistic, physical, moral and mental development, which was achieved by creating conditions for children to discover their creativity and initiative, as well as the use of various forms and methods of teaching and upbringing (games, handicrafts, walks, stories, music lessons, etc.), which were suitable for children of a certain age. For example, handicraft was often held in the People's House with preschool children and included sewing, knitting, embroidery (girls), woodwork (boys), games, walks, singing [6].

At the same time, the society had certain problems with the organization and work of kindergartens, namely: insufficient number of preschool teachers, their low status (preschool teachers did not have equal official rights like school teachers), which caused a small number of students at Froebel courses) and low fees for preschool teachers [7].

In order to solve these problems, the following measures were planned to take: organization of mothers' clubs for conducting educational work in villages and preparation of mothers for raising their children; organization of special courses on preschool education in cities; arrangement of children's libraries, where it would be possible to conduct classes with children; organization of preschool education departments in women's teacher seminaries; introduction of preschool education issues into the curriculum of women's secondary schools; additional funding for kindergartens in villages; equalization of the rights of preschool teachers and school teachers (a request to grant the rights of school teachers to the heads of kindergartens with appropriate material support was sent to the Ministry of Public Education) [7]. However, most of these ideas did not become widespread then, and the development of the network of preschools was slow.

So, the society contributed to the dissemination of ideas of preschool education in Kharkiv region, involving preschool teachers in the work of the society, organizing various activities with children and their parents.

The development of primary school education was considered to be the main task of the society [1, p. 18]. Taking it into consideration, the society organized schools of various types, namely: daily mixed secondary schools (Moskalivska, Russian-Jewish, Novo-Pavlivska), craft schools, men's and women's Sunday schools in Kharkov and the district [1]. For example, in 1911-1912 the Society had 4 primary schools with 526 children (244 boys and 282 girls) in them [4].

One of the problems facing the schools of the society was the increase in the period of study (from a 3-year period to a 4-year primary school course). This was due to the following reasons.

Firstly, a large number of children in the 3-year course actually studied for 4 years, remaining in a certain class again, Secondly, only the smartest children could master the school program in 3 years and leave school, but most children needed the fourth year of schooling to finish the school program. Thirdly, the fourth year of study provided more opportunities for the educational impact of school [6].

In general, at the beginning of the 20th century, there was a problem of prolonging children's education in various children's educational institutions. The society teacher noted that "school should pay more attention to children, which can be achieved by the extending the school period. It means organizing a sufficient number of permanent kindergartens for preschool children, establishing a 4-year course of study in lower primary schools and organizing the required number of higher primary schools" [6, p. 39].

Another problem of primary education at that time was the limited course of study, which did not contribute enough to solving the problem of the education system — the formation of versatile personality. Taking it into consideration, new subjects were introduced into school curricula. For example, such additional subjects as hygiene, drawing, music, modeling were introduced in the schools of the society in 1911-1912 academic year [5].

It should be noted that the society tried to implement the most advanced forms and methods of teaching in its educational institutions. For example, the schools of the society arranged school holidays, literary parties dedicated to the memory of prominent people, used verbal teaching methods and visual aids [2].

Besides, reading is considered to be of great importance for harmonious development of children. As a result, there were school libraries, which gave about 10,000 books to schoolchildren during the school year [4].

So, at the end of the 19th century. - at the beginning of the 20th century, there was an urgent need to develop a network of primary schools. The Kharkiv Society of Promotion of Literacy among People tried to solve this problem by arranging its own primary schools, providing them with the necessary educational materials, caring for the physical, moral and aesthetic development of learners and creating conditions for their full formation as individuals.

As for disabled children, 3-4% of children were considered to have special needs according to the statistics of that time. In real life the number of disabled children was constantly increasing due to unfavourable economic, social and other living conditions and reached 8% of children [6].

In some schools, support classes for disabled children were organized. There were from 5 to 20 learners in them. The forms and methods of working with such children included: playing lessons (drawing different pictures, constructions from cubes, dominoes, lotto), which allowed to develop imagination, fantasy, attention; visual methods (illustration and demonstration) that contributed to the concentration and persistence of learners; gymnastics, physical exercises; hand labor; individual lessons and exercises [6].

In 1911, the City School Commission allowed to organize a class for disabled children in Pushkinska School in Kharkiv. According to mental characteristics, children of this class were divided into several groups: Group 1 included 10 learners (unbalanced children), Group 2 included 12 children (calm children with intellectual disabilities), Group 3 included 2 boys (they had strong intellectual disabilities and acted like 5-year-old children: they spoke and read poorly, were physically weak, could count only to 5 and wanted neither to do hand labor nor to play), Group 4 included other disabled children (2 children were almost deaf and 3 children had other diseases).

Disabled children were provided with hot breakfasts, medicines, fish oil and vitamins.

This class for disabled children existed only for 18 months and finished its work because of the reduction in the number of classes and the refusal of the teacher to teach in it. Some children of this class were sent to normal classes, some children began to study handicrafts or gave up learning. The society members planned to organize 5 well-equipped schools for disabled children (schools-clinics) in Kharkiv, where they also planned to conduct research of disabled children. For this purpose, teachers and doctors studied the number of disabled children among all learners in Kharkiv, substantiated the need in organizing classes and schools for disabled children, as well as

the availability of the position of a psychiatrist in schools [6].

So, the middle of the 19th century - at the beginning of the 20th century, the public (clergy, societies, individuals) tried to solve most of the problems of support and education of children. They established educational institutions and classes for disabled children, organized educational activities in them and created conditions for the development of versatile personality.

Acknowledgment. This article was done within the framework of the «Postdoctoral Scholarship of GHI Warsaw».

Список використаних джерел

1. Коломієць Т. Харківське товариство поширення в народі грамотності (1869-1920 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата іст. наук: спец. 07.00.02. Харків, 1995. 21 с. [Kolomiets T. Kharkiv society for the spread of literacy among the people (1869-1920): Abstract of PhD thesis: specialty 07.00.02. Kharkiv, 1995. 21 p.]

2. Державний архів Харківської області (ДАХО). Оп. 1. Справа 337. Переписка о работе школьного комитета, о постройках школ в уездах, о льготах нуждающимся ученикам; сведения об экзаменах и учениках, о конкурсе преподавания в школах и заявления учителей. 1909 г., 154 арк. [State Archive of Kharkiv Region (SAKhR). Description. 1. Case 337. Correspondence about work of the school committee, construction of schools in the counties, benefits for needy learners; information about exams and learners, teaching competition in schools, and teachers' applications. 1909, 154 p.]

3. ДАХО. Оп. 1. Справа 364. Доклад училищной комиссии (Н. А. Ширяева) о задачах, постановке и правильном устройстве летних школьных колоний. Отрывок научно-исследовательского доклада об организации детского воспитания и детских садов. 1910, 50 арк. [SAKhR. Description. 1. Case 364. School commission report (by N. A. Shiryayev) on the tasks and proper organization of summer school colonies. An excerpt from a research report on the organization of children's education and kindergartens. 1910, 50 p.]

4. ДАХО. Оп. 1. Справа 396. Исторический обзор о деятельности Харьковского общества-правления и его учреждений, устав, инструкция, отчет Московского общества грамотности. 1912, 59 арк. [SAKhR. Description. 1. Case 396. Historical overview of the activities of Kharkov society – board and its institutions, statute, instructions, report of Moscow Literacy Society. 1912, 59 p.]

5. ДАХО. Оп. 1. Справа 400. Отчеты о классах ручного труда при школах, протоколы заседаний комиссии по улучшению школьного дела. Списки членов комитета. 1912, 22 арк. [SAKhR. Description. 1. Case 400. Reports on hand labor classes at schools, protocols of meetings of commission for improvement of schooling. Lists of committee members. 1912, 22 p.]

6. ДАХО. Оп. 1. справа 415. Положение о сельских дополнительных школах, отчеты комитета и отдельных школ и переписка о работе школ. 1913 г., 96 арк. [SAKhR. Description. 1. Case 415. Regulations on rural additional schools, reports of the committee and certain schools and correspondence about the work of schools. 1913, 96 p.]

7. ДАХО. Оп. 1, справа 449. Протоколы заседаний 2-й секции съезда. 1915 г., 81 арк. [SAKhR. Description. 1. Case 449. Protocols of the meetings of the 2nd section of the Congress. 1915, 81 p.]

АКЦЕНТИ НАСТУПНОСТІ У РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Надія Ляшова, кандидат педагогічних наук, доцент

Наталія Бондаренко, кандидат педагогічних наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

ACCENTS OF CONTINUITY IN THE WORK OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL

Nadia Liashova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Natalia Bondarenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
SHEI «Donbassky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано основні сучасні акценти наступності між дошкільною і початковою освітою. Розглянуто можливості у застосуванні вихователями дошкільних закладів та вчителями початкових класів відповідних форм, методів, технологій.

Ключові слова: наступність та перспективність, дошкільні заклади, початкова школа.

Abstract. The article analyzes the main modern accents of continuity between preschool and primary education. Possibilities in the use of appropriate forms, methods, technologies by preschool teachers and primary school teachers are considered.

Key words: continuity and prospects, preschools, primary school.

На сучасному етапі у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів закладів дошкільної освіти відбуваються суттєві зміни, пов'язані з Євроінтеграційними процесами в освітньому просторі, підвищенням вимог до якості підготовки фахівців викладацької сфери, практикоцентризмом у методиці навчання. Кардинальні зміни освітнього вектору створюють нову стратегію щодо реалізації принципу наступності між дошкільною та початковою ланками. І наскільки успішно вони зможуть відреагувати на сучасні виклики, настільки швидко і масштабно відбудуться позитивні зміни відповідно до вимог часу, потреб українського суспільства та окремо кожної людини.

Сфера дошкільної освіти має забезпечувати доступну та якісну освіту, яка стане не лише підготовкою дітей до життя, а й буде стартовою платформою успішного навчання дошкільника, майбутнього першокласника в Новій українській школі. Забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою чітко визначено у меті, завданнях, змісті та формах роботи, що на нормативному рівні прослідковується в освітніх стандартах. Звертаючись до Державного стандарту дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти) та до Державного стандарту початкової освіти слід відмітити важливі умови наступності, які полягають в основних підходах: компетентнісному, інтегрованому, діяльнісному, технологічному, середовищному, культурологічному, аксіологічному, особистісно-орієнтованому [5].

Проблема наступності між дошкільною і початковою освітою, з огляду на формування професійної підготовки фахівців – майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних закладів освіти, перебувала в колі уваги провідних науковців і педагогів-практиків. Обґрунтування основних підходів до забезпечення наступності розглядали у своїх працях Ш. Амонашвілі, О. Запорожець, Г. Люблінська, С. Русова, В. Сухомлинський, Є. Тіхеєва, К. Ушинський та багато інших. Зокрема зазначена проблема цікавила відомого українського педагога-гуманіста В. Сухомлинського. Він вважав, що рік по підготовці дітей до школи потрібен для того, щоб добре взнати кожну дитину, глибоко вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці. Педагог справедливо зауважував: «Перш ніж дати знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати. Треба, також, добре знати індивідуальні особливості здоров'я кожного учня – без цього не можна нормально вчити» [6, с. 19]. Також зауважував і на те, що школа не повинна вносити різкого перелому в життя дітей. Ставши учнем, дитина має продовжувати робити те, що робила вчора, а нове з'являється у її житті поступово та не приголомшує лавиною вражень.

Проблема наступності актуальна і зараз. Її намагаються практично розв'язати сучасні дослідники, вихователі дошкільних установ та вчителі початкової школи, про що свідчать активні виступи на конференціях, у засобах масової інформації, публікації результатів досліджень останніх років. Спрямованість на вивчення та практичне впровадження в дію наукових розробок для реалізації принципу наступності між дошкільною та початковою ланками освіти мають М. Антоненко, А. Богущ, Т. Гущина, Н. Кирдяєва, О. Коваленко, А. Курлат, З. Магомеддибірова, В. Маркова, Л. Михайлова, Н. Пономарьова, Л. Шинкарьова та інші.

Критичний аналіз уже відомих шляхів розв'язання зазначеної проблеми засвідчує, що

наступність є важливішим інструментом здійснення безперервності освіти між її ланками, що виражено у взаємозв'язку між усіма її компонентами: цілями, завданнями, змістом, методами, засобами, формами організації, які забезпечують ефективний розвиток дитини, її успішне навчання та виховання на даних ланках освіти. Наступність у навчанні полягає у встановленні необхідного зв'язку і правильного співвідношення між частинами навчального процесу на різних ступенях. Наявний науковий фонд засвідчує, що окреслена проблема має розвиватися особливо в сучасних умовах. Зокрема В. Колесникова зазначає, що «наступність у навчанні – послідовність і системність у розташуванні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховної роботи характеризується усвідомленням пройденого на новому, більш високому рівні, підтвердженням набутих знань новими, розкриттям нових сучасних зв'язків, завдяки чому якість знань, умінь і навичок підвищується» [3, с. 45].

Аналіз наукової літератури, тематично пов'язаної з нашим дослідженням [1; 4], доводить, що проблема врахування основних ліній розвитку дошкільника в умовах освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти педагогами початкової школи закладає передумови успішної адаптації дитини до навчання у новій українській школі. Акцентуація на цьому питанні виявила те, що немає стабільної системи, яка б визначала закономірності становлення й функціонування перспективності та наступності між дошкільною та початковою ланками освіти дітей. На нашу думку, має приділятися велика увага важливості осучаснення спрямованості вектора розробок суті, закономірностей, особливостей структури та технологічного впровадження у практику всіх складових наступності між дошкільням та початковою школою. Ми впевнені, що сучасні умови розкривають достатньо можливостей, які дозволяють реалізувати зазначені моменти наступності, і вважаємо, що ці можливості полягають у застосуванні вихователями дошкільних закладів та вчителями початкових класів відповідних форм, методів, технологій, які реалізують ефективну наступність. Щодо методів, то реалізація наступності між дошкільною і початковою шкільною освітою, на наш погляд, може відбуватися через діяльнісно-практичний метод. Він полягає у наступному: формування нового провідного напрямку діяльності (навчального) у кожному з періодів розвитку дитини не означає скасування напрямів, які були провідними на попередньому етапі; освітній процес у початковій школі (відповідно до положень нового Державного стандарту початкової освіти) організують за двома циклами, враховуючи вікові особливості фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6–10 років. Зазначимо, що алгоритмізація діяльнісно-практичної роботи відбувається у такий спосіб: вихователь старшої групи акцентує увагу на виховній, розвивальній та здоров'язбережувальній складових освітнього процесу, а учитель початкових класів урахує той рівень розвитку дитини, з яким вона прийшла до першого класу; вихователь надає пріоритет соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності, а учитель початкових класів створює умови для органічного, природного збагачення особистісного розвитку дитини, започаткованого ще в дошкільному періоді життя.

Також, важливим елементом наступності дошкільної і початкової освіти є обмін досвідом між вихователями та вчителями початкової школи, як от: використання різноманітних форм організації діяльності дітей, ігрових прийомів і систем роботи з розвитку мовлення, поетапної соціалізації дитини, формування її пізнавальних процесів. Для обміну досвідом в закладах освіти плануються індивідуальні та інтерактивні (групові, колективні, колективно-групові) форми методичної роботи. Зокрема, застосовуються взаємне почергове відвідування вихователями і вчителями початкових класів відкритих занять/уроків (або інших форм організації навчальної роботи); проведення анкетування як вихователів, так і учителів з питань забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини; з метою встановлення напрямків підвищення майстерності педагогів, готуються і проводяться спільні семінари-практикуми, конференції, консультації, педагогічні наради, засідання «круглих столів», тематичні виставки. Така методична робота може проводитися і у дистанційному режимі. Для плідної сумісної роботи організуються спільні методичні об'єднання, творчі

групи, у процесі діяльності яких беруть участь як педагоги дошкільного закладу, так й учителі початкових класів. Завдяки такій співпраці розробляються спільні творчі проекти, методичні рекомендації і поради, відбувається взаємний обмін педагогічним досвідом щодо практичних питань реалізації наступності між дошкільною і початковою ланками освіти. Такі заходи сприяють налагодженню тісних творчих контактів, спільному вирішенню проблемних ситуацій з досвіду роботи і надають допомогу у самоосвіті педагогів та сприяють систематичному підвищенню їх фахової майстерності.

На нашу думку, такий інформаційно-методичний аспект взаємодії закладів дошкільної та початкової освіти бажано спрямовувати і на батьків, які є рівноправними партнерами педагога у вихованні, розвитку дитини, підготовки її до життя в соціумі. У роботі з батьками ми передбачаємо анкетування щодо питань індивідуального розвитку особистості дитини-дошкільника, рівня досягнення ним шкільної зрілості з метою надання консультативної допомоги, ознайомлення їх з психологічними закономірностями розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Важливо, також, проводити певні заходи, як «Дні відкритих дверей» у закладах загальної середньої освіти та дошкільної освіти; організувати «педагогічні вітальні» у школі де створюється психологічно комфортна обстановка для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра; проведення батьківських клубів, інтернет-консультацій, вебінарів або форумів для батьків тощо.

Формування професійної компетентності майбутніх педагогів знаходиться у динаміці та постійному вдосконаленні. У цьому важливу роль відіграє організація практичної підготовки у закладах освіти різних типів. У період педагогічної практики, коли відбувається активний процес професійної діяльності здобувачів освіти, під методичним керівництвом викладачів вишу, здійснюється трансформація професійно значущих знань в уміння та навички. Така трансформація дає змогу простежити на практиці не лише динаміку формування їх професійної компетентності, а й побачити результати різних форм роботи адаптаційного періоду дітей до школи. Адаптація дитини буде значно легшою, якщо у перші місяці навчання у школі будуть продовжувати використовувати ту діяльність, яка була в дошкільному закладі на новому більш високому рівні. Ми впевнені, що наступність полягає у збереженні та подальшому розвитку основних видів діяльності дітей дошкільного віку у початковій школі, зокрема: ранкові зустрічі та спілкування; ігри; рухова активність; пізнавальна діяльність; засвоєння господарсько-побутових навичок; ліплення, малювання, аплікація, конструювання, слухання музики, спів, хореографія, театральна діяльність тощо.

Звісно, що навчання останнім часом у вишах, в основному, відбувається у дистанційному режимі. Зважаючи на це, у рамках наступності та перспективності ми рекомендуємо студентам запроваджувати так звану Рамку цифрової компетентності (скорочена назва – DigComp), (DigComp – Digital Competence Framework for Citizens), яка на сьогодні є одним з останніх європейських сучасних стратегічних документів, що розроблена європейською спільнотою країн, які створюють освітні стандарти [2]. Саме у контексті нових реформ стандартів освіти в Україні даний документ є логічним, оскільки відображає реальні можливості інформаційних технологій для пошуку нових знань та навчання упродовж життя, важливим орієнтиром і у плані наступності між дошкільною та початковою освітою. Рамку DigComp розроблено таким чином, щоб зосередити увагу переважно на навчанні, оцінці та пов'язаних з ними інноваційних заходів з використанням цифрових технологій. DigComp також є сучасним інструментом для підвищення рівня компетентності педагогів у галузі цифрових технологій у сфері освіти, підготовки та підвищення їх кваліфікації. Зокрема Норвезький центр ІКТ застосовує DigComp з 2013 року як загальний орієнтир для розроблення національної системи цифрової компетентності педагогічних працівників. У цьому випадку DigComp використовується як керівництво для первинної та додаткової підготовки педагогів. У Португалії Головне управління освіти Міністерства освіти використовує DigComp як базу для курсів підвищення кваліфікації учителів тощо.

Щодо концептуальної еталонної моделі DigComp, то завдяки їй відбувається підвищення сфери компетентності у напрямку комунікації та співробітництва між

вихователями ЗДО та вчителями початкових класів. Взаємодія відбувається за допомогою широкого спектру цифрових технологій та розуміння того, які засоби цифрового зв'язку доречні для наступності. Це можуть бути сумісні плани роботи вихователів дошкільного закладу із школою за територіальним принципом. Уможлиблюється включення у плани роботи з наступності таких форм on line зустрічей, як: запрошення учителя початкової ланки до ЗДО для ознайомлення з режимом, особливостями оформлення освітнього середовища, умовами перебування дітей у школі; аналізу програм розвитку дітей; сумісного складання портрету майбутнього першокласника; вивчення особливостей методичного забезпечення організації педагогічного процесу тощо. У свою чергу педагоги ЗДО планують on line відвідування педагогічних нарад, уроків, тематичних ранків, для знайомства з учителем, умовами перебування дітей у школі, аналізу програм нової української початкової ланки освіти тощо.

Також уможлиблюється обмін даними, інформацією та цифровим контентом з іншими вихователями або вчителями початкових класів за допомогою відповідних цифрових технологій (відвідування on line уроків, знайомство з досвідом роботи учителів, отримання консультацій з питань організації освітнього процесу в школі, а також психолога, лікаря). Позитивний результат дає сумісний пошук можливостей самовдосконалення та реалізації активних методичних розробок наступності за допомогою відповідних цифрових технологій та запровадження стратегій комунікації в режимі on line під конкретну аудиторію (вихователі, вчителі початкових класів, батьки, керівники закладів освіти, здобувачі освіти тощо) та врахування їхньої культурної різноманітності.

Таким чином, зберігаючи та вдосконалюючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток, формування ціннісного ставлення до держави, рідного краю, української культури, власного здоров'я, здатності до творчого самовираження, критичного мислення тощо. У дослідженні ми зробили акцент лише на певних загальних напрямках наступності у роботі дошкільного закладу і початкової школи, а у перспективі проектування наступності у навчанні окремих предметів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. Б., Ляшова Н. М. Особливості організації підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах наступності дошкільного закладу та початкової школи. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць РДГУ. Рівне, 2012. Випуск 4 (47). С. 13–16.*
2. Генсерук Г. Р. Міжнародні рамки цифрової компетентності майбутніх учителів. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 94. 2021. С. 32–37.*
3. Колесникова В.Ф. Психологія наступності: словник-довідник. Київ: Науковий світ, 2000. 82 с.
4. Ляшова Н. Аспекти практико-орієнтованого проектування як ефективної форми підвищення професіоналізму майбутніх учителів початкових класів з методико-математичних дисциплін. *Economy and education: modern tendencies* : збірник наукових праць. Ополе: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С. 164–169.
5. Михайлова Л. М. Методологічні засади сучасної дошкільної та початкової освіти в контексті проблеми наступності. *Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти* : збірник наукових праць. Старобільськ, 2021. С. 30-33.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т.3. С. 5–279.

РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аліна Мартін, кандидат педагогічних наук, доцент
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF CONTINUITY IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE

Alina Martin, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian
State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті визначено зміст поняття «екологічна культура» і шляхи реалізації принципу наступності як взаємопов'язаності змісту, методів, форм та засобів екологічного виховання з метою формування екологічно вихованої і культурної особистості. Виокремлено компоненти екологічної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Ключові слова: екологічне виховання, принцип наступності, діти дошкільного віку, молодші школяри, заклад дошкільної освіти, початкова школа.

Abstract. The article defines the content of the concept of «environmental education» and ways of to implementation of continuity as interconnectedness of the content, methods, forms and means of environmental education in order to form an environmentally educated personality. The components of ecological culture of children of preschool and primary school age are singled out.

Key words: ecological education, principle of continuity, preschool children, pupils of primary school, preschool educational institution, primary school.

Одним із визначальних сучасних напрямів в освітньому середовищі є переорієнтування на потреби людини. В основу постійного розвитку й вдосконалення всіх ланок системи освіти покладено принцип наступності. Послідовне здобуття освіти можливе за дотримання принципів перспективності й наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.

Наступність – основний принцип системи безперервної освіти. До того ж, заклад дошкільної освіти забезпечує базисний розвиток здібностей дитини, а початкова школа, використовуючи досвід ЗДО, сприяє його подальшому особистісному становленню [7, с. 8].

Реалізація принципу наступності екологічного виховання передбачає встановлення тісних зв'язків між ланками в системі неперервної освіти через узгодженість у цілях, змісті, організаційно методичному забезпеченні етапів дошкільної та початкової освіти.

Теоретичні питання екологічного виховання та методи навчання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку висвітлено в дослідженнях таких науковців, як Т. Байбара, Н. Буринська, М. Войцехівський, В. Ільченко, Н. Коваль, О. Ляшенко, І. Мороз та ін.

Загальним підходам щодо екологічного виховання дітей окресленого віку на сучасному етапі присвячено доробки авторів: Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горопахи, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, Л. Різник, Н. Рижової, Н. Яришевої та ін. Заявлена проблема була предметом досліджень багатьох інших учених.

Напрямки розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного. На підставі зазначеного визначальними є гуманізм як норма поваги до особистості, доброзичливе, бережне ставлення до дитини без спонукання й насилля; визнання самоцінності кожного вікового періоду та орієнтація на вікові особливості; урахування індивідуальних інтересів, здібностей, темпу розвитку дитини; опора на досягнення попереднього етапу розвитку, життєвий досвід; створення сприятливих умов для формування й розвитку в дитини пізнавальних, психічних процесів, належної спрямованості на активність у соціумі, конструктивних мотивів поведінки, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до всіх, хто її оточує; забезпечення реалізації можливостей дитини тощо [5].

У Державному стандарті дошкільної освіти наголошується, що дошкільний вік є підґрунтям розвитку ключових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом

життя, що передбачає взаємодоповнювальний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових якостей та процесів, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної, тілесної, психологічної зрілості. Це вможливує перехід до нового етапу розвитку – до систематичного шкільного навчання, опанування нової соціальної ролі учня та відповідних функцій та дій, які сприяють формуванню навчальної діяльності [1].

У процесі впровадження положень Нової української школи однією з актуальних залишається проблема наступності. Успіхи шкільного навчання безпосередньо залежать від знань та умінь, сформованих у дошкільному віці, від рівня розвитку пізнавальних інтересів й активності дитини [6]. З огляду на це особливого значення набуває питання визначення наступності формування екологічної культури в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Екологічна освіта дошкільнят і молодших школярів ґрунтується на принципах екоцентризму, природовідповідності, гуманності, цілісності, неперервності, міждисциплінарності, культуровідповідності, що є визначальними принципами навчання стосовно окресленого напрямку. Однак основна робота, спрямована на формування в дітей основ екологічної культури, здійснюється в процесі пізнання природи.

Екологічна культура – це спосіб життєдіяльності людини, який успадковується та виховується під час взаємодії з навколишнім середовищем, сприяє здоровому способу життя, стійкому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці країни, кожної людини і є складником загальнолюдської культури.

Освіта дітей у галузі довкілля насамперед полягає у формуванні їх екологічної культури, що передбачає знання про природу, про взаємозв'язки з нею і способи її збереження. Екологічну культуру складають екологічні знання, пізнавальні й морально-естетичні почуття та переживання, зумовлені взаємодією з природою, екологічно доцільна поведінка у навколишньому середовищі.

Починати виховувати екологічну культуру в дітей необхідно з формування уявлень про природу рідного краю та взаємозв'язки між її компонентами. Дошкільний вік найсприятливіший час для екологічного виховання, формування екологічної культури особистості й свідомого ставлення до навколишнього світу, оскільки дошкільнята не виокремлюють себе з об'єктів та суб'єктів довкілля, вони сприймають себе частиною природи. Діти зазначеного віку відкриті до сприймання й оцінювання екологічних правил та перетворення їх на свої звички.

У дітей молодшого шкільного віку переважає очно-образне мислення, що забезпечує сприйняття та розуміння спеціально відібраних знань про природу, які зумовлюють ставлення учнів до природного середовища та дбайливого ставлення до нього. Для формування основ екологічної культури дошкільників найважливішими напрямками є розвиток у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, що передбачає усвідомлення її самоцінності, формування інтересу до спілкування з природою та її пізнання.

У структурі екологічної культури дошкільнят основними компонентами є сприймання природи, рівень знань, умінь, навичок дії в природі, інтерес до вивчення природи, природоохоронна діяльність. Основою екологічної культури стає екологічна свідомість, яка складається з потреб, мотивів, емоцій, розуміння цінності природи та самооцінки дій у навколишньому середовищі. Екологічна свідомість будується на розумінні зв'язку рослин і тварин із зовнішніми умовами, їх пристосованості до середовища проживання, на усвідомленні специфіки всього живого і його самоцінності, залежності життя тварин і рослин від впливу факторів зовнішнього середовища й діяльності людини.

У молодшому шкільному віці більш свідомими стають знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини, виробляється мотивація до участі в природоохоронній діяльності. Формування екологічної культури в учнів початкових класів здійснюється в освітньому процесі та в позаурочний час та визначається змістом та специфікою знань про природу. Це мають бути знання екологічного змісту, які відбивають основні взаємозв'язки природних явищ.

Екологічне виховання, починаючи з дошкільного віку, триває протягом усього навчання в школі, де кожний етап має свою мету, завдання відповідно до вікових особливостей дітей. До того ж екологічне виховання продовжується протягом усього життя. У роботі з екологічного виховання можна використати різноманітні педагогічні методи та прийоми: спостереження, розповіді та бесіди, працю в природі, дидактичні ігри, мовленнєві й логічні завдання, екологічні тренінги, екологічні ігри, організацію пошукової та дослідницької діяльності, обговорювання проблемних ситуацій у взаємодії людини й природи.

Свідоме й бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки за наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які мають формуватися, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, ознайомлення із загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їхньої поведінки, проблемами, які виникають у їх житті, часто через людину, дадуть змогу кожному відчувати особисту відповідальність за майбутнє природи.

Процес формування екологічної культури має свої особливості відповідно до кожного вікового етапу, які визначаються в завданнях екологічного навчання, створенні розвивального природного середовища в закладі дошкільної освіти та початковій школі та виборі форм, методів і засобів, за допомогою яких успішно реалізується екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Отже, забезпечивши умови для ефективної реалізації наступності в ознайомленні з природою дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, можна досягти неперервності та ефективності їх екологічного виховання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33.
URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti>
3. Іщенко Л. Екологічне виховання старших дошкільників та молодших школярів в НВК «Школа-дитячий садок».
URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/20/visnuk_24.pdf
4. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог дошкільник. К.: Слово, 2009. 400 с
5. Концепція Нової української школи. URL:
<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
6. Нова українська школа: основи стандарту освіти.
URL:<https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf>
7. Струннікова Д.І. Наступність в ознайомленні з природою дітей 6 і 7 років (в умовах діяльності навчально-виховного комплексу «школадитячий садок»): Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2000. 83 с.

ІЗОТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНІКИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анастасія Омеляненко, викладач

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)
ISOTHERAPEUTIC TECHNIQUES IN WORKING WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Anastasiia Omelianenko, teacher

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Ukraine)

Анотація. В цій статті розкривається поняття «ізотерапія» - як терапія для

мистецтва, особливо для малювання. Ізотерапія – універсальна технологія, її можна використовувати як для окремої роботи з проблемними дітьми, так і для спільної дитячої та дитячої та батьківської творчості.

Ключові слова: ізотерапія, мистецтво, емоційна сфера, арт-терапія, емоційне благополуччя.

Abstract. This article reveals the concept of "isotherapy" - as a therapy for art, especially for drawing. Isotherapy is a universal technology, it can be used both for individual work with problem children and for joint children's and children's and parents' creativity.

Key words: isotherapy, art, emotional sphere, art therapy, emotional well-being.

Ізотерапія, з одного боку, уможлиблює метод художньої рефлексії: збагачення і розвиток внутрішнього світу дитини, з іншого боку, технологію виявлення художніх здібностей дитини, розвитку дрібної моторики, з іншого боку - це метод психокорекції.

Розвиток естетичного сприйняття починається з дошкільного віку, коли діти виявляють великий інтерес до всього, що бачать навколо. Важливе місце відводиться формуванню у дітей різноманітних естетичних почуттів (чуття форми, кольору, композиції тощо), художнього смаку, творчих здібностей. Всі ці якості взаємопов'язані і формуються на основі сприйняття предметів і зовнішнього вигляду світу. Дошкільне дитинство – найцінніший період життя людини, в якому формуються всі психічні процеси, властивості та якості особистості. Тому художня діяльність дитини дошкільного віку безпосередньо впливає на розвиток сенсорних процесів, образного мислення, уяви. Дошкільний навчальний заклад чутливий до їх розвитку, а художня діяльність дає для цього великі можливості. Маленькі діти люблять малювати, можна сказати, що всі малюють в дитинстві [2, с. 208-209].

Однією із яскравих і визначальних характеристик предмета та його зовнішнього вигляду є колір. Колір контролює емоційний стан, світлі тони викликають позитивні емоції у дітей старшого віку. Колір завжди привертає і привертає увагу вчених.

Розвинене колірне сприйняття допомагає відчутти красу навколишнього світу, гармонію кольорів, відчутти душевний комфорт. Тому дуже важливо навчити дітей виражати свої почуття та емоції ще в дошкільному віці. Щоб діти, розуміючи значення кольору, вміли справлятися з багатством кольорів і використовувати його у своїй творчості, необхідно постійно звертати увагу на колір предметів і явищ, формувати вміння творити. правильні відтінки. Звісно, повноцінно сформувати це почуття у дітей старшого віку в дошкільному дитинстві неможливо, але закласти основи необхідно [4, с. 160].

Ізотерапія – універсальна технологія, яку можна використовувати для індивідуальної роботи з проблемними дітьми, а також для спільної дитячої та дитячої та батьківської творчості.

Ізотерапія заснована на спеціальній «сигнальній колірній системі», коли дитина за допомогою кольору сигналізує про свій емоційний стан. Ізотерапія, з одного боку, уможлиблює метод художньої рефлексії: збагачення і розвиток внутрішнього світу дитини, з іншого боку, технологію виявлення художніх здібностей дитини, розвитку дрібної моторики, з іншого боку - це метод психокорекції.

Ізотерапія – терапія мистецтвом, особливо малюванням. Образотворче мистецтво дозволяє дитині відчутти і зрозуміти себе; вільно висловлювати думки та почуття, мрії та сподівання; бути своїм, а також позбутися негативного досвіду з минулого. Малювання розвиває сенсорно-моторну координацію, оскільки вимагає злагодженої участі багатьох психічних функцій.

Організуючи заняття ізотерапією, вихователь виконує такі функції:

- емпатичне прийняття дитини;
- створення психологічної атмосфери та психологічної безпеки;
- емоційна підтримка дитини;

Ізотерапія дозволяє вчителю поєднувати індивідуальний підхід до дитини та групову форму роботи. Як правило, ізотерапія поєднується з музикотерапією і обов'язково присутня в програмі корекції гри і збагачує розвиваючі можливості гри.

На заняттях із ізотерапії вихователь здійснює безпосередній лікувальний вплив на психіку, корекцію за допомогою мистецтва. Терапія малюванням виконує певну психотерапевтичну функцію, допомагаючи дитині впоратися зі своїми психічними проблемами, і розглядається як проекція дитини, як символічний вираз її ставлення до світу. Ігровий простір, матеріал, картинка в картинці є для проблемних дітей засобом психологічного захисту, який допомагає у складних обставинах.

Практичне значення застосування ізотерапевтичних прийомів у навчанні велике: учасники отримують цінний досвід позитивних змін, поступово поглиблюють самопізнання, самоприйняття, гармонізацію особистості, особистісний ріст, розвивають рефлексію та аналіз своєї поведінки, думок, почуттів, покращує загальну атмосферу в групі з іншими дітьми, через переживання сильних емоцій, долаючи труднощі, дитина очищається, стає толерантнішою, мудрішою по відношенню до інших. Це зумовлює практичну значущість та актуальність науково-експериментальної роботи «Вплив ізотерапії на корекцію емоційної сфери учнів», оскільки люди у світі постійно піддаються нервовому стресу. Негативні переживання, які не можуть бути виражені в суспільно прийнятній формі, призводять до напруження нервової системи, неврозів і психосоматичних захворювань. Стрес впливає на всі сфери життя людини, включаючи навчальну та виробничу діяльність [1, с. 3-4].

Сприйняття творів мистецтва може принести приємні враження та допомогти перетворити негативні емоції на позитивні.

У процесі художньої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку позитивних емоцій. Це дозволяє відчувати себе художником, реалізувати свій потенціал, змінити самооцінку та відносини зі світом, з оточуючими.

Про благодійний вплив мистецтва на життя та здоров'я людей відомо здавна, тому він наполегливо і цим займався. Мистецтво допомогло людям набути психічної стійкості та активності. Психотерапевтична та розвиваюча функції мистецтва закладені в самій його природі. Мистецтво приносить не тільки естетичну насолоду, а й допомагає дитині захистити себе і себе від того, що заважає їй нормально розвиватися.

Інтерес до результатів творчості людини з боку інших, сприйняття ними продуктів художньої діяльності підвищують самооцінку та самоприйняття людини з особливими потребами та обмеженими можливостями. Лікувальний ефект виникає як додаткова функція мистецтва, яка допомагає позбутися стресу, страхів та інших психологічних проблем [3, с.25].

Ізотерапія за формою організації може бути індивідуальною, груповою. У сучасній зарубіжній і вітчизняній ізотерапії напрямки цього методу відрізняються:

- використання існуючих художніх творів шляхом їх аналізу та інтерпретації дітьми;
- пробудження до самостійних творчих проявів у художній діяльності;

Ізотерапія широко використовується в психокорекційній практиці. Дає позитивні результати в роботі з дітьми з різними проблемами. Навчально-ігровий простір, матеріал, картинка в картинці є засобом психологічного захисту дітей, який допомагає у складних життєвих обставинах [1, с. 5].

Характеризуючи корекційну спрямованість терапії малювання, що використовується в роботі з дітьми, можна виділити три важливі відмінності по відношенню до уроків малювання.

Перший пов'язаний з цілями та завданнями терапії малюванням: ізотерапія – це самовираження малювання та моделювання конфліктної ситуації, але на заняттях з малювання – оволодіння засобами та прийомами малювання.

Ще одна відмінність стосується арт-продукції: в арт-терапії якість зображення не є важливим критерієм його оцінки (зображення має свою цінність, пов'язану з послідовністю етапів вирішення особистісних проблем дитини). На основних заняттях при розборі картини спостерігається міра і якість оволодіння дитиною системою навчальних засобів.

Третя відмінність – відмінність функцій дорослої людини в навчальному та лікувальному малюванні [4, с. 161-162].

На заняттях ці функції зводяться до передачі дитині нових способів і засобів малювання та організації процесу їх засвоєння дитиною. В ізотерапії вихователь допомагає дітям зрозуміти і розв'язати проблему, виразити її зовні в малюванні, моделюванні та визначити рішення своєї проблеми.

Спільний огляд і обмацування предметів і образів спостереження за коментованою художньою діяльністю спільна дослідницька гра з матеріалами та засобами для художньої діяльності спільна художня ігрова діяльність з наступним спілкуванням [2, с. 211].

За допомогою ізотерапії діти долають страхи та сором'язливість, покращують емоційний настрій, знижують емоційну напругу, агресію, тривожність, покращують психологічний клімат у колективі.

Ізотерапія для дошкільнят часто є першою спробою самореалізації та самовираження дітей. Дитина зазвичай малює із задоволенням, несвідомо розпилюючись і виражаючи свої емоції.

Список використаних джерел

1. Авраменко Н. Використання нетрадиційних технік ізотерапії як засобів корекційної роботи з дошкільниками з загальним недорозвиненням мовлення. *Студентський науковий вісник*. Випуск 23. Частина 1. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С.3-5.

2. Березка С. В. Особливості застосування арт-терапії в роботі з дошкільниками з порушенням інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т.2. С.208-213.

3. Лебедева Л.Д. Педагогічні аспекти арт-терапії. *Дидактика*. 2000. № 1.

4. Фірсова Л. С. Арт-терапія у соціально-педагогічній роботі. *Вісник Черкаського університету* : [зб. наук. ст.]. Вип. 144 : Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. С. 160–164.

К.СТЕЦЕНКО ПРО РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Алла Поплавська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, заслужений працівник культури України, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

K. STETSENKO ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S MUSICAL ABILITIES BASED ON THE USE OF UKRAINIAN FOLK SONGS

Alla Poplavska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито важливість української народної пісні для розвитку музичних здібностей дітей. Автор розкриває важливість національного духу для ефективного виконання завдань народної школи.

Ключові слова: музичні здібності, українські народні пісні, націоналізація, завдання української школи.

Abstract. The article reveals the importance of Ukrainian folk songs for the development of children's musical abilities. The author reveals the importance of the national spirit for the effective implementation of the tasks of the public school.

Key words: musical abilities, Ukrainian folk songs, nationalization, tasks of the Ukrainian school.

Серед важливих питань дитячого зростання вкрай важливим є розвиток музичних здібностей. Багато вчених, педагогів і науковців працювали над цією проблемою та шукали ефективні методи та прийоми для їх використання в музичному вихованні. Серед них був і відомий український педагог, композитор-класик і громадський діяч – Кирило Григорович Стеценко. Він розглядав музичне виховання дітей через призму поєднання музики з першочерговим вивченням мистецтва співу. Бо саме завдяки співу, дитина відчуває ритм, розвиває слух та розкриває глибину своєї душі.

Дитина, в якій проявляються здібності на рівні вище середнього вважається обдарованою. Питання здібностей, обдарованості, таланту й творчості є одним із складних у сучасній психології та педагогіці. З одного боку, вони активно розробляється в останні роки; з другого – допоки залишається дискусійним. Так, на думку О.Демченко «словосполучення «обдарована дитина», яке на сьогодні є достатньо вживаним у зарубіжному й вітчизняному психолого-педагогічному тезаурусі, використовується в науковому обігу поряд з терміном «обдарованість» з другої половини ХХ століття. В останні десятиліття відбуваються активні дослідження специфіки прояву обдарованості в дитячі роки» [2, с.138].

К. Г. Стеценко ставив ряд завдань перед українською школи серед яких були: 1) виховати таких людей, які б мали тверду волю в проведенню в життя найвищих ідей духа чоловіка – ідеї правди, краси й добра. 2) вкласти, як вклав Архангол в уста пророка Ісаї горячий вуголь, в серця учнів ці ідеї на користь рідного краю і народу нашого українського [5, с. 3]. Саме на цих двох завданнях педагог формував розвиток в дітей музичних здібностей. Перше завдання включає: всебічний і гармонійний розвиток дитини, розвиток музичних здібностей кожної дитини, навчання співу по нотах, аналіз твору та його значення у вивченні пісні, музична грамота в поєднанні зі співом, розвиток відчуття метро-ритму, організації дитячих музично-рухових ігор зі співами. Всі ці аспекти тісно пов'язані з використанням українських народних пісень. Друге завдання доводить значення української пісні в розвитку музичних здібностей дітей.

Розглядаючи ці два завдання, можна помітити їх нерозривний взаємозв'язок. Перше завдання показує важливість музичного компоненту, а друге – включення народності в процес музичного зростання дітей. Адже, не одна з найвищих ідей духа чоловіка не може розкритися повноцінно без використання української народної пісні.

К. Г. Стеценко наголошував: «З цієї великої скарбниці української творчості повинно черпати все, щоб змогло закинути в чисту душу дитини ті найкращі ідеї, утворення і здійснення яких в життю принесло б народові й вітчизні щастя й долю. А яке багатство криється в цій народній скарбниці! Тут знайдемо й високо-артистичне художнє слово нашого Великого народу українського; тут знайдемо й класичну гармонію ліній на українському орнаменті; тут знайдемо невмирущу красу нашої рідної і чудової пісні народної! І на цих перлах багатой народної української творчості, на її думках та піснях повинні перш усього виховувати себе учителі української школи; збірники цієї народної творчості повинні бути у них під руками, щоб навечно прекрасній красі будувати виховання українських дітей ...» [5, с. 4]. В цьому висловленні педагог доторкнувся до послідовного і нерозривного ланцюжка розвитку музичних здібностей дітей на основі українського музичного орнаменту.

Перша сходинка ланцюжка – це усвідомлення того, що є важливим для дитини і держави в цілому. Друга – застосування високо-артистичного художнього слова українського народу. Третя – музична довершеність і неповторність української пісні. І важливу роль в ефективному їх здійсненні, відіграє вчитель. Саме він повинен направити дітей у правильне русло. Саме він керує процесом і відповідальний за кожен крок росту окремої дитини і колективу загалом.

З вище сказаних слів можна зробити висновок, що вивчення української пісні спрямовано на розвиток лише нашої держави, а не дітей. Здавалося, можна використовувати і зарубіжні твори, які, на перший погляд, ближче і точніше розкривають сутність музики. Однак, як було вже зазначено, що для розвитку музичних здібностей необхідно три речі – ідеї краси, правди і добра. То що ближче для української дитини, гори Англії чи поліські поля? В українській пісні показується життя, яке близьке дитині. І якщо присутній цей важливий фактор, то дитина на основі знайомого і пережитого, легше розкриває ідеї краси, правди і добра. Вона живе цим, а значить і співає з великим бажанням і високим поривом душі.

Але й не забуваємо про теорію і ноти. Стеценко висловився про це так: «Учитель повинен пам'ятати і розумно користуватися художніми ментами (теорія, ноти і механізм

співу – засоби досягнення вищої мети, тобто художнього менту співів), щоби вкласти в серця дітей початки художньої краси, цеї «вічної правди» [5, с. 30-31]. З цього і починається правильне зростання і розвиток музичних здібностей дітей, які пов'язані з українською піснею.

Здійснюючи роботи з розвитку музичних здібностей дітей, варто щоб педагоги постійно займалися власним професійним розвитком. У процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського проводиться система й різнобічна робота зі студентами [1; 2; 3; 4; 8; 9].

Отже, українська пісня – це душа, краса і добро нашої української школи, колективів, нашого народу. Вона сприяє розкриттю здібностей, можливостей і талантів дітей. Саме завдяки українській пісні дитина відкриває, пізнає і відтворює неповторний духовний світ; виявляє свої можливості; розвиває свої музичні здібності. Саме українська пісня дозволяє народу України виховувати дітей через власний порив духа, а не під ярмом інших народів. В цих двох причинах відкривається сутність української народної пісні для розвитку музичних здібностей дітей.

Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С. 81-84.

2. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.

3. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.26 (1-2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2019. С.64-70.*

4. Лазаренко Н. И. Формирование лекторского мастерства преподавателя в условиях вхождения в европейское образовательное пространство, *Zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dria 18. Maja 2018 na Katadre andragogaky, Fakulta humanitnych a prirodych vied Presovskej university v Presove*. URL: Доступно: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukasova3>.

5. Стеценко К. Г. Українська пісня в народній школі. Вінниця. 1917. С. 2–8.

6. Стеценко К. Початковий курс навчання дітей нотного співу: Методико-дидакт. матеріал. К., 1918.

7. Стеценко К. Збірка народних пісень у хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого й підстаршого віку у школах народних / Упоряд. М. Лисенко. К., 1908.

8. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Науковий журнал*. Випуск 74. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 36-40.

9. Demchenko O., Stahova I., Davyidova M., Larina I., Lyimar Yu., Strelets S. Podgotovka buduschih pedagogov k razvitiyu odarenosti detey doskolnogo i mladshogo shkolnogo vozrasta sredstvami teatralizatsii (*Preparation of future teachers for the development of giftedness of children of preschool and primary school age by means of theatricalization*). SOCIETY. NTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. 2021. P. 642-655. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/12345>

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оксана Поповська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF FUTURE EDUCATORS BY MEANS OF ARTISTIC ACTIVITY

Oksana Popovska, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано сутність поняття «творча активність». Розглянуто види мистецької діяльності студентів в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти. Окреслено шляхи розвитку, активізації та стимулювання творчої активності майбутніх вихователів.

Ключові слова: творча активність, мистецька діяльність, майбутні вихователі.

Abstract. The article analyzes the essence of the concept of "creative activity". The types of artistic activity of students in the educational process of a pedagogical institution of higher education are considered. The ways of development, activation and stimulation of the creative activity of future educators are indicated.

Key words: creative activity, artistic activity, future educators.

Професійна підготовка студентів педагогічних закладів вищої освіти України має бути спрямована, передусім, на забезпечення фундаментальної наукової, професійної та практичної підготовки, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей та, зокрема, на розкриття мистецьких здібностей, реалізацію художньо-творчого потенціалу майбутніх педагогів, що дозволить їм неформально, творчо працювати з дітьми. В умовах реформування української системи освіти, коли пріоритетного значення набувають процеси розвитку національної культури, особливої актуальності набуває питання розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього педагога. Особливе значення у цьому аспекті належить розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами мистецької діяльності.

Специфічність творчого середовища педагогічної діяльності, пов'язаної з навчанням і вихованням підростаючого покоління засобами мистецтва, зумовлює актуальність проблеми розвитку творчої активності майбутніх вихователів у педагогічному вищому навчальному закладі [5, с. 58]. Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Надзвичайно важливою функцією мистецтва є його здатність надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Концептуальні засади прилучення дітей до різних видів мистецтва з метою формування особистості дитини обґрунтовано у працях Н. Ветлугіної, В. Рибалки, В. Сухомлинського, О. Рудницької, А. Щербо та ін.

У психолого-педагогічних дослідженнях вченими доведено доступність розуміння виразних засобів у різних видах мистецтва та, відповідно, у різних формах мистецької діяльності. На думку сучасних учених, що досліджують проблеми дошкільної освіти, розкриттю внутрішніх якостей особистості і самореалізації її творчого потенціалу найбільшою мірою сприяє синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини актуалізує проблему освіти і виховання дошкільників засобами мистецької діяльності як могутнього синтетичного засобу розвитку їхніх творчих здібностей (Л. Артемова, А. Богуш, Л. Макаренко, Д. Менджирецька та ін.). Засобами мистецтва розв'язуються важливі виховні завдання: мистецька діяльність сприяє вихованню моральних якостей дитини, допомагає повірити у власні можливості, вчить бути організованою та уважною, удосконалює психічні процеси, надає можливість до самореалізації та самовираження [3, с. 53].

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених питанням розвитку творчої активності (О. Акімова, О. Біла, Б. Брилін, Л. Виготський, Н. Кічук, Г. Шевченко та ін.), досі

не існує єдиної трактовки даної дефініції, бракує досліджень з питань формування та розвитку творчої активності особистості. У психолого-педагогічній літературі поняття творчої активності трактується як «здібність створювати нові ідеї, результати, способи мислення; як основа педагогічної творчості» [3, с. 24]. Дослідники визначають творчу активність у контексті соціальної активності в якості її підсистеми; О. Біла, С. Діденко розглядають дане поняття як цілісну якість особистості; С. Сисоєва визначає творчу активність особистості як пошукову та перетворюючу діяльність.

На основі аналізу наукової літератури творча активність потрактовується як результат наявності яскравих творчих здібностей та одна з важливих ланок творчої діяльності. Творча активність характеризується самостійністю, ініціативністю, творчим мисленням, новизною результату, оригінальністю, та включає в себе потенційну та реалізовану активність [2, с. 82].

На думку Б. Бриліна, учнівська творчість полягає у «самому процесі співпереживання мистецтву та розвитку на цій основі здатності до накопичення та збереження мистецьких вражень протягом довготривалого періоду, що здатні забезпечити повноцінне сприймання мистецьких творів та ступінь творчої активності у безпосередньому засвоєнні мистецьких цінностей загалом.

Зокрема, виокремлюються три рівні установки на готовність до творчості:

- репродуктивно-творчий, на якому тиражуються способи мистецької діяльності (слухання музики, виконання, транспозиція тощо), що дозволяють розвинути сприйняття та виконавські здібності;

- конструктивно-комбінуючий, на якому відбувається відхід від канонів до окремих елементів імпровізаційного музикування (підбір на слух, елементарні творчі завдання), що викликає критичне ставлення до засвоєного і призводить до зміни засобів, способів і результатів діяльності. На основі оперування мистецькими образами розвивається фантазування, асоціативне мислення;

- інноваційно-творчий, на якому відкривається широкий асоціативний ряд на рівні збирання, що призводить до створення принципово-нових мистецьких ідей та активної установки на творчість. На цьому рівні інтегруються й набувають нового якісного змісту два попередніх рівні, тому він є основним у мистецько-творчій діяльності» [1, с. 12].

Творча активність педагогів передбачає не тільки вміння оперувати отриманими знаннями для вирішення практичних завдань, самостійної інтерпретації мистецьких творів, змістовного викладу матеріалу, а також виявлення ініціативи та творчого підходу до різних видів мистецько-педагогічної роботи, застосування способів вирішення художніх завдань у нових умовах, здібність до самостійних дій. Це вимагає високого рівня виконавської підготовки, розвиненого мистецького смаку, активного творчого мислення [4, с. 53].

Враховуючи те, що діяльність вихователя закладу дошкільної освіти споріднена з діяльністю актора на сцені, ми вважаємо доречним і важливим використання різноманітних музично-сценічних форм мистецької діяльності в освітньому процесі вищої школи. Адже, на відміну від типових концертних і конкурсних форм, які мають однобічну спрямованість на виконавську діяльність та, в основному, репродуктивні методи, музично-сценічні форми на основі взаємодії різних видів мистецтв сприяють виявленню творчого потенціалу студентів з урахуванням їх можливостей, уподобань та розвитку творчої активності особистості [7, с. 39].

Особливістю творчої мистецько-педагогічної діяльності є те, що педагогічні завдання вирішуються засобами мистецтва, а художньо-творчі параметри стають головною складовою педагогічної діяльності педагога-інтерпретатора [3, с. 81]. Зокрема, як професійного педагога-виконавця (музиканта, художника, хореографа, актора тощо) вихователя закладу дошкільної освіти характеризують уміння діалогічного спілкування з дітьми, навички акторської майстерності, а також творча активність.

Специфіка використання музично-сценічних форм мистецької діяльності майбутніх вихователів в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти полягає у:

- можливості виявлення власної творчої активності;

- втіленні природних мистецьких задатків особистості;
- пріоритетності творчої атмосфери;
- виникненні позитивних емоцій від спільної творчості;
- стимулюванні подальшого виявлення творчої активності, що обумовлено позитивною реакцією глядачів [6, с. 79].

У процесі підготовки й проведення музично-сценічних форм мистецької діяльності студенти виконують назку творчих завдань – підбір репертуару, аранжування (фонограми), створення сценарію, здійснення постановки танцювальних композицій, сценічне втілення сюжету, інтерпретація мистецьких творів. У виконанні цих завдань проявляється повний спектр можливостей кожного студента у ролі автора або виконавця власного творчого проекту. До того ж, у процесі цієї діяльності студенти допомагають один одному, що, в свою чергу, є підготовкою до подальшої творчої роботи з дітьми [9, с. 124]. Прикладами мистецько-сценічної діяльності студентів є різноманітні мистецькі заходи, спрямовані на творчу самореалізацію майбутніх педагогів у мистецькому середовищі педагогічного закладу вищої освіти. Всі ці заходи передбачають максимальне використання творчого потенціалу їх учасників у поєднанні з виконанням різноманітних творчих завдань в межах мистецької діяльності, де студенти проявляють себе в різних ролях – сценариста, актора, режисера, музиканта тощо [6, с. 392].

Прикметно, що серед різних видів мистецької діяльності особливою популярністю в студентів користується музично-інструментальна, вокальна, хореографічна, акторська діяльність. Зазначимо, що це безпосередньо виявилось в творчій діяльності студентів під час організації мистецьких заходів, а саме:

- інсценізації казки засобами пантоміми – створення образу за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки. Так, студенти у формі експромту, використовуючи елементарний реквізит, представляли за допомогою пластичних мініатюр, пантомім, експромтів-імітацій казки-імпровації. Набуті навички у подальшому з успіхом застосовувалися ними на літній педагогічній практиці в оздоровчих таборах як загоновий захід;

- театралізації календарно-обрядових свят (Андріївські вечорниці, Свято Миколая, Свято Купала) у формі творчих проектів, сюжетно-рольових ігор, мета яких полягала у національному вихованні студентства, успадкуванні етнокультурних традицій. У виконанні студентів звучали колядки, традиційні жартівливі українські народні пісні, між учасниками проводились веселі змагання, під час яких лунали дотепні жарти про хлопців і дівчат, а головне – майбутні педагоги у самостійній творчій діяльності долучилися до старовинних обрядових дійств;

- творчої інтерпретації відомих казок («Снігова королева», «Білосніжка», «Коза-дереза» (у формі вистави-мюзиклу), а також авторських – «Бременські студенти» (за мотивами казки братів Грімм), «Чарівний сон», «Зимова казка» та ін.) на традиційному фестивалі інсценізованої казки. Розвиток творчої активності майбутніх вихователів проявлявся у вільній імпровації, реалізації акторського потенціалу студентів;

- постановки музичних спектаклів-мюзиклів «Пан Коцький», «Дюймовочка» з використанням різних видів музичної діяльності, у процесі яких студенти демонстрували набуті мистецькі навички;

- своєрідних інтерпретаціях пісень (народних, вітчизняних й зарубіжних хітів) на конкурсі «Голос університету», де студенти змогли проявити свої вокальні здібності, а також долучитися до лав справжніх шанувальників музичного мистецтва.

Наведені приклади музично-сценічних форм мистецької діяльності студентів спрямовані на стимулювання інтересу майбутніх педагогів до мистецтва, виявлення виконавських та імпроваційних задатків студентів, активізації їхньої творчої активності.

Розвитку емоційної сфери та творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти сприяє створення комфортних умов та сприятливої емоційної атмосфери у процесі педагогічної взаємодії у процесі мистецької діяльності [8, с. 392]. Педагог також повинен вміти спонукати дітей до прояву інтуїції, впевненості в собі, формувати в них

здатність вміти у процесі розкриття мистецького образу, з одного боку, перевтілюватися в інших героїв, а з іншого – бути самим собою, розкривати власні особистісні властивості та погляди. У свою чергу, це вимагає, щоб вихователь не просто поважав іншу людину, але і був здатний реально відчувати й переживати її цінність, розуміти внутрішній світ дитини, міг подивитися на оточуючий світ її очима, розділити турботи, інтереси та радощі дітей, а також бути здатним створити атмосферу «співтворчості», ситуацію неофіційного та емоційно насиченого спілкування з ними [7, с. 37].

У процесі підготовки майбутніх педагогів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського в останні роки активно використовується європейський досвід організації театралізованої діяльності [10].

Отже, використання музично-сценічних форм мистецької діяльності студентів в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти є результатом виявлення творчої активності та обдарованості майбутніх вихователів в умовах публічного сценічного виступу. Позитивний вплив використання такої роботи очевидний, адже студенти створюють своєрідну художню продукцію, набувають майстерності в процесі сценічної практики, виявляють творчу активність. Таким чином, залучення студентів до мистецької діяльності сприяє формуванню системи ціннісних мистецьких орієнтацій особистості майбутнього педагога, прояву творчої самореалізації, оптимізації пошуку та оновлення форм і методів розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Брилін Б.А., Бриліна В.Л. Духовна сутність естетичного досвіду Естетичний досвід вчителя: теорія і практика: монографія. Херсон, 1997. 210 с.
2. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С. 81-84
3. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навчальний посібник. Суми: Університетська книга. 2010. 319 с.
4. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 51. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 52–55.
5. Kruty K. Formation of culture of engineering thinking pre-schooler's by STREAM-education. *Prospects for the development of modern science and practice*. Abstracts of XVI international scientific and practical conference. Graz, Austria 2020. Pp. 57-60. URL: <https://isg-konf.com>.
6. Романюк І.А. Діагностика як метод моніторингових досліджень професійної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД. 2011. 156 с.
7. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Науковий журнал. Випуск 74. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 36–40.
8. Шикирінська О.А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н. В.]. Вип. 29 (2-2020), 2020. Київ: Міленіум С. 389-398.
9. Шикирінська О.В. Навчання впродовж життя – актуальна стратегія у підготовці майбутнього вчителя початкової школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.). Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. С. 122-125.

10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

**ПРАГНЕННЯ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ:
САМООЦІНКА ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Володимир Староста, доктор педагогічних наук, професор
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» (Україна)

**STRIVING FOR SELF-PERFECTION:
SELF-ASSESSMENT OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION TEACHERS**

Volodymyr Starosta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
State University «Uzhhorod National University» (Ukraine)

Анотація. У статті аналізується опитування педагогів дошкільної та початкової освіти, які оцінили власний рівень прагнення до самовдосконалення. Для опрацювання результатів використано комп'ютерну програму IBM SPSS Statistics 23.

Ключові слова: педагоги дошкільної та початкової освіти, прагнення до самовдосконалення, самооцінка.

Abstract. The article describes a survey of preschool and primary education teachers who assessed their own level of striving for self-perfection. IBM SPSS Statistics 23 to process teacher's surveys results.

Key words: preschool and primary education teachers, striving for self-perfection, self-essesment.

Підготовка висококваліфікованого вчителя, який усвідомлює необхідність постійного особистісного та професійного саморозвитку, самовдосконалення має винятково важливе значення для сучасного інформаційного суспільства, для майбутньої творчої педагогічної діяльності.

Поняття «самовдосконалення» і «саморозвиток» взаємозв'язані. Згідно словника української мови [5, с. 30], самовдосконалення – це удосконалення самого себе (фізичне, моральне тощо), своєї фахової майстерності тощо. З нашого погляду, обґрунтоване визначення поняття «особистісний саморозвиток» запропонувала С. Кузікова, – «це свідомо, цілеспрямована і самокерована активність особистості, мета якої полягає у самозміні в позитивному напрямі, що і забезпечує особистісне зростання, самовдосконалення». Проведений теоретичний аналіз проблеми саморозвитку особистості на основі узагальнення досліджень науковців, дозволив дослідниці визначити поняття і виокремити суттєві характеристики особистісного саморозвитку: життєдіяльність як неперервний процес самотворення, самовдосконалення і самореалізації; особистісну активність як джерело саморозвитку; розвиненість самосвідомості особистості. Зазначені суттєві характеристики пояснюють, зумовлюють, спрямовують саморозвиток як актуалізований, усвідомлений і самокерований процес прогресивних особистісних змін [3, с. 175].

Таким чином, у контексті нашого дослідження підкреслимо, що саморозвиток, самовдосконалення передбачають особистісні зміни під впливом, насамперед, власного бажання, зацікавленості, прагнення тощо. Зовнішні чинники можуть прискорювати чи гальмувати розвиток особистості, або мати нейтральний ефект. Зазначимо також, що самооцінка, згідно [2, с. 799], психолого-особистісне утворення, яке дає людині можливість оцінити свій фізичний і духовний стан, свої можливості, спрямованість, активність, суспільну значущість, свої відносини із зовнішнім світом та іншими людьми. Таким чином, на наше переконання, самооцінка респондентів власного прагнення до самовдосконалення є наслідком і сприяє розвитку їх педагогічної рефлексії, критичного мислення, інших особистісних та професійних якостей.

Проблеми самовдосконалення педагогів дошкільної та початкової освіти (далі ДО та

ПО), розвитку професійної рефлексії, критичного мислення є актуальними і перебувають у полі зору науковців, наприклад, [1, 4, 8-10]. В [6] нами зроблено спробу виявити та проаналізувати деякі показники за самооцінкою освітян, які характеризують власну творчу педагогічну діяльність, зокрема, допитливість і творчий інтерес, а також прагнення до творчих досягнень. У даному повідомленні, яке продовжує дослідження [6], проаналізовано самооцінку респондентами власне прагнення до самовдосконалення.

Емпіричне дослідження. До анонімного опитування в Google Forms <https://forms.gle/1kTz4LkMXM4Z3Nzm7> долучено 212 вихователів закладів дошкільної освіти, 148 учителів початкових класів Закарпатської, Львівської та інших областей України. Для математичного опрацювання результатів використано комп'ютерну програму IBM SPSS Statistics 23. Значення коефіцієнта альфа Кронбаха для групи питань, що характеризують мотиваційно-творчу спрямованість педагогічної діяльності дорівнює 0,941.

Отримані результати первинного опрацювання наведено на рис. 1. Респондентам пропонували оцінити рівень власного прагнення до самовдосконалення за дев'ятибальною шкалою: від 1 (дуже низький), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, до 9 (дуже високий). Якщо 9-ти бальну шкалу самооцінювання розділити на три рівні: низький (1-3), середній (4-6), високий (7-9), то високий рівень прагнення до самовдосконалення виявляють понад 70% респондентів, а саме – 70,3% вихователів закладів дошкільної освіти та 76,4% учителів початкових класів.

Прагнення до самовдосконалення

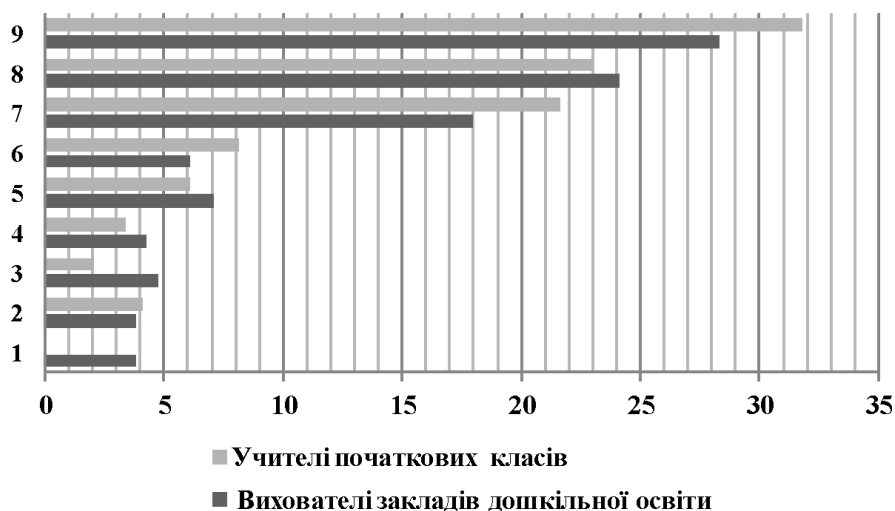

Рис. 1. Самооцінка педагогів ДО та ПО власного рівня прагнення до самовдосконалення. Вісь ординат: самооцінка за дев'ятибальною шкалою; вісь абсцис: кількість респондентів, у %. (Джерело: власне дослідження)

Надалі нами розраховано статистичні показники для кожної групи респондентів (табл. 1) – середнє значення, середньо-квадратичне відхилення, середньо-квадратичну похибку середнього.

Таблиця 1

Статистичні показники опитування груп респондентів (Ресурс: власне дослідження)

Група респондентів	N	Середнє / Mean	Середньо-квадр. відхилення / Std. Difference SD	Середньо-квадр. похибка середнього / standard error SE
Педагоги ДО	212	6,87	2,272	0,156
Педагоги ПО	148	7,28	1,847	0,152

З табл. 1 випливає, що середній бал самооцінки прагнення до самовдосконалення вищий у вчителів початкових класів порівняно з вихователями закладів дошкільної освіти. Аби виявити, чи існує статистично значуща відмінність у самооцінці опитаних груп

респондентів, нами використано t-критерій. Приймали нульову гіпотезу, згідно з якою розходження між вибірками може зумовлюватися випадковими причинами, тобто вибірки приблизно однакові за дослідженим показником самооцінювання. Отримані результати розрахунку t-критерію для незалежних вибірок при 95 % довірчій ймовірності ($p \leq 0,05$) показують відсутність статистично значущої різниці у випадку порівняння груп педагогів за ознакою «спеціальність»: дошкільна/початкова освіта (табл. 2).

Таблиця 2

Результати розрахунку t-критерію (t-test) для незалежних вибірок за ознакою «спеціальність респондента»: дошкільна/початкова освіта (Ресурс: власне дослідження)

t-критерій	Ступені вільності/df	Значущість (двостороння)/ Sig. (2- tailed)	Середня різниця/ Mean Difference	Середньо-квадр. похибка різниці / Std. Error Difference	95% довірчий інт. для різниці / 95% Confidence Interval of the Difference	
					Нижня/ Lower	Верхня / Upper
-1,791	358	,074	-,404	,226	-,848	,040

У праці [7] досліджено мотивацію професійної діяльності педагогів ДО та ПО. За результатами опитування більшість педагогів дошкільної (біля 63%) та початкової (біля 77%) освіти мають оптимальні мотиваційні комплекси, а саме: переважає внутрішня мотивація, зовнішня позитивна мотивація, або їх значення однакові, але більші, ніж зовнішня негативна мотивація. Отримані в [7] значення внутрішньої мотивації нами використано для розрахунку коефіцієнта кореляції Пірсона між ними та показниками прагнення до самовдосконалення, який дорівнює 0,896 ($p \leq 0,01$). Отже, внутрішня мотивація професійної діяльності педагогів та їх прагнення до самовдосконалення мають між собою значний позитивний зв'язок.

Таблиця 3

Середні значення самооцінки педагогів ДО та ПО прагнення до самовдосконалення залежно від професійного стажу (Ресурс: власне дослідження)

Професійний стаж, роки	Педагогі ДО	Педагогі ПО
0-5	6,65	7,18
6-10	7,00	7,36
11-20	7,08	7,20
21-30	7,00	7,69
31-40+	7,53	7,25

Нами також зроблено спробу вивчити взаємозв'язок прагнення до самовдосконалення та професійного стажу педагогів. Отримані результати (табл. 3) свідчать, що найменші показники самооцінки такого прагнення спостерігаємо у молодих педагогів (0-5 років), а максимальні у фахівців з більшим педагогічним стажем – 31-40+ у випадку вихователів закладів дошкільної освіти, 21-30 років – учителів початкових класів.

Отже, проведене емпіричне дослідження самооцінки педагогів дошкільної та початкової освіти власного прагнення до самовдосконалення дає можливість сформулювати такі висновки:

- опитані групи респондентів ДО та ПО мають статистично подібні при 95 % довірчій ймовірності показники прагнення до самовдосконалення; виявлено, що внутрішня мотивація професійної діяльності педагогів та прагнення до самовдосконалення мають між собою значний позитивний зв'язок;
- переважна більшість педагогів ДО та ПО (понад 70%) мають високий рівень прагнення до самовдосконалення; при цьому, найменші середні показники виявлено

на початку професійної діяльності, а з набуттям значного педагогічного стажу прагнення до самовдосконалення посилюється.

Список використаних джерел

1. Гандзілевська Г., Костюшко І. Педагогічна рефлексія учителів початкової школи крізь призму критичного мислення. *Вісник національного університету оборони України*. 2020. 3(56). С. 14-20. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-14-20>.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Кузікова С.Б. Феноменологія саморозвитку особистості: визначення поняття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 171-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_35.
4. Особистісно-професійне вдосконалення майбутнього фахівця з дошкільної освіти в процесі педагогічної практики: методичні настанови/уклад: Х.А. Шапаренко, С.В. Пехарева, М.І. Ярославцева, Т.В. Коробкова; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2019. 94 с.
5. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 9 : С / ред. 9 тому: І.С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.
6. Староста В. Оцінка педагогами власного рівня допитливості, творчого інтересу та прагнення до творчих досягнень. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, 22-23 квітня 2021 р.). Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 316-320.
7. Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 49. № 2. С. 208-214. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.208-214>.
8. Степанова Т.М. Педагогічна творчість у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 505-508. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_97.
9. Танько Т. Теоретичні аспекти формування професійно-значущих якостей особистості вчителя, вихователя закладу дошкільної освіти. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 14. С. 126-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2018_14_21.
10. Топузов О.М., Малихін О.В., Опалюк Т.Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. 292 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ШКОЛІ МИСТЕЦТВ ПРИ ЧЕРНІГІВСЬКОМУ ФАХОВОМУ МУЗИЧНОМУ КОЛЕДЖІ ІМЕНІ Л.М. РЕВУЦЬКОГО ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 025 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО (БАКАЛАВРСЬКИЙ РІВЕНЬ)

Володимир Суховерський, заслужений діяч мистецтв України, директор Чернігівського фахового музичного коледжу імені Л.М. Ревуцького, директор Школи мистецтв при Чернігівському фаховому музичному коледжі імені Л.М. Ревуцького, доцент Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, секретар Національної всеукраїнської музичної спілки, голова обласного методичного об'єднання викладачів мистецьких шкіл (Україна)

FEATURES OF PEDAGOGICAL PRACTICE OF THE SCHOOL OF ARTS AT THE CHERNIHIV PROFESSIONAL MUSIC COLLEGE NAMED BY L.M. REVUTSKY

FOR STUDENTS OF SPECIALTY 025 MUSICAL ART (BACHELOR LEVEL)

Volodymyr Sukhovskiy, honored artist of Ukraine, director of Chernihiv Professional Music College named after L.M. Revutsky, director of the School of Arts at the Chernihiv Professional Music College named by L.M. Revutskiy, associate professor of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», secretary of the National All-Ukrainian Music Union, head of the regional methodical association of art school teachers (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості проведення педагогічної практики у студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка», які навчаються за спеціальністю 025 Музичне мистецтво (бакалаврський рівень). Обґрунтовано роль різних видів практик у розвитку професійної самостійності майбутніх викладачів мистецьких шкіл.

Ключові слова: педагогічна практика, бакалавр музичного мистецтва, мистецька школа, викладач фахових музичних дисциплін.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of pedagogical practice among students of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», who study in the specialty 025 Musical art (bachelor's level). The role of various types of practices in the development of professional independence of future teachers of art schools is substantiated.

Keywords: pedagogical practice, bachelor of musical arts, art school, teacher of professional musical disciplines.

Проблема практичної підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю 025 Музичне мистецтво є актуальною відповідно до вимог сучасної освіти та роботодавців. Враховуючи динаміку розвитку системи мистецької освіти в цілому, ця проблема також супроводжується змінами законодавства та, у свою чергу, реформуванням об'єднаних територіальних громадах Чернігівщини, підйомом громадянських почуттів і збільшенням регіонального запиту на музичних педагогів та виконавців.

Висока якість підготовки сучасного фахівця забезпечується поєднанням фундаментальних та спеціальних знань з практичною підготовкою, яка є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних компетенцій. З цією метою педагогічна практика проводиться на базі Школи мистецтв при Чернігівському фаховому музичному коледжі імені Л.М. Ревуцького і регламентується договором «Про проведення практики здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» №10 від 01.10.2021 р.

Цикл педагогічної практики складається з трьох етапів – ознайомчої, навчальної та виробничої (педагогічної). Окремо викладається концертно-виконавська практика, яка може проводитися за місцем працевлаштування здобувача як на базі мистецьких шкіл, так і закладів культури і мистецтва Чернігівщини.

Під час першого етапу студенти перших та других курсів ознайомлюються з роботою викладачів фахових музичних дисциплін, з публічною документацією, зі спільною роботою школи з іншими установами та громадськими організаціями, а також долучаються до фрагментарного проведення занять та спілкуються з батьками учнів. Виробнича (педагогічна) практика майбутніх бакалаврів є логічним продовженням практик, що викладалися на молодших курсах. По суті, це фінальний етап, адже її зміст максимально наближений до професійної діяльності викладача мистецької школи. В VII семестрі виробничу (педагогічну) практику проводять з відривом від занять у закладі вищої освіти, і, згідно навчального плану, вона триває чотири тижні [3, с. 18].

У структурі підготовки фахівців педагогічна практика тісно пов'язана з педагогічними, психологічними та, власне, музичними дисциплінами. Практика, що організована належним чином, відкриває можливості для формування особистості майбутнього викладача, сприяє розвитку педагогічного мислення та мовлення, а також нерідко слугує випробувальним терміном, який передує офіційному працевлаштуванню.

Контрольною формою звітності виконаної роботи кожного студента-практиканта є відкрите заняття на базі мистецької школи.

У результаті проходження наскрізної педагогічної практики студент повинен знати:

– основні напрями педагогічного процесу та діяльності викладача мистецької школи (за видами навчальних дисциплін);

– особливості та специфіку початкового закладу мистецької освіти;

– професійні та педагогічні методи, підходи, технології, вікову психологію у педагогічній діяльності на рівні початкової мистецької освіти.

Студент повинен уміти:

– проводити індивідуальні заняття або заняття з творчим колективом під керівництвом педагога-консультанта;

– розробляти тематичні плани занять на основі планів викладачів;

– підбирати навчально-методичні та дидактичні матеріали, засоби наочності;

– відвідування уроків або контрольних заходів викладачів-консультантів та студентів-практикантів;

– здійснювати поелементний та комплексний аналіз відвіданих занять або контрольних заходів;

– вести звітну документацію державною мовою та з використанням професійної термінології.

Як висновок, на основі засвоєних знань та вмінь студенти оволодівають спеціальними компетентностями, що й прописано в нормативних документах:

1. Здатність використовувати технологічні ресурси, новітні цифрові та звукові технології у професійній діяльності [1]. Дистанційний та мішаний формати навчання, які було введено у зв'язку з пандемією, а потім і під час воєнного стану, продемонстрували технічне оновлення та надвисоку гнучкість початкової спеціалізованої мистецької освіти.

2. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності [2]. Аналіз власної діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у нього в роботі, і знайти оптимальні шляхи їх подолання.

3. Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків [2]. Інтеграційний підхід не є новим в освіті, але, на наш погляд, є ключовим у здійсненні практичної фахової підготовки студентів: як відомо, на сьогодні недостатньо бути знавцем тільки одного предмета.

4. Здатність відслідковувати й оцінювати власний прогрес та досягнення у професійній сфері, демонструвати самомотивацію та критичну самосвідомість [1]. За допомогою практики в реальних умовах формується методична рефлексія, коли предметом роздумів студента стають засоби і методи власної педагогічної діяльності.

У завершення, заради забезпечення особистісної конкурентоспроможності на ринку праці, важливим аспектом оптимізації практичної підготовки бакалаврів музичного мистецтва є її практико-орієнтована спрямованість. Вона забезпечується інтеграцією навчальної, науково-пошукової та виробничої діяльності. Цілі, зміст і результати навчання здобувачів освіти формуються комплексно з урахуванням змін у професійній діяльності, що включають не тільки кваліфікацію, а й особистісні якості та компетентності. Від організації практики та від ставлення самих здобувачів до цього виду діяльності багато в чому залежить результативність і готовність до професії викладача мистецької школи.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 14 червня 2021 р. № 430 «Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти України за спеціальністю 025 Музичне мистецтво». URL: https://mkip.gov.ua/files/pdf/025_Стандарт.pdf

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 № 727 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha->

osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf

3. Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво напряму знань 02 Культура і мистецтво [зі змінами] : затв. наказом ректора №51 від 30 червня 2022 р. *Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка* : веб-сайт. URL: <http://chnpu.edu.ua/faculties/primaryeducation-faculty/124-fakultet-doshkilnoji-pochatkovoji-osviti-ta-mistetstv/465-osvitni-programi-fakultetu-doshkilnoji-pochatkovoji-osviti-i-mistetstv>

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ В ДУХОВОМУ ОРКЕСТРІ

Анатолій Ткачук, диригент духового оркестру

Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм, доцент Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, заслужений діяч мистецтв України (Ukraine)

EDUCATION OF THE PERSONALITY OF THE FUTURE ART SCHOOL TEACHER IN A BRASS ORCHESTRA

Anatoly Tkachuk, the Head of the brass orchestra

of the Chernihiv Regional Philharmonic Center of Festivals and Concert Programs, associate professor of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Honored Artist of Ukraine

Анотація. У статті обґрунтовано роль навчальної дисципліни «Оркестровий клас» у вихованні професійних та особистісних якостей виконавців на духових інструментах. Підкреслено важливість репетицій духового оркестру у розвитку педагогічної компетентності майбутнього викладача мистецької школи.

Ключові слова: духовий оркестр, репетиція, концертний виступ, викладач мистецької школи.

Abstract. The article substantiates the role of the educational discipline «Orchestral class» in the education of professional and personal qualities of performers on wind instruments. The importance rehearsals of the brass orchestra in the development of the pedagogical competence of the future art school teacher is emphasized.

Key words: brass orchestra, rehearsal, concert performance, teacher of art school.

Музика у виконанні духових інструментів має багатий арсенал засобів ідейно-емоційного впливу завдяки різноманітним формам участі у масових святах, зокрема військових. Успішний розвиток цього жанру пов'язаний, перш за все, із залученням до духових оркестрів студентства та організацією широкої мережі дитячих духових оркестрів в Україні. Будучи поширеною та затребуваною формою змістовного дозвілля молоді, духові оркестри сприяють загальному піднесенню музичної культури, виховують громадянські та патріотичні почуття, розвивають естетичний смак.

Радість та задоволення від спільного музикування з перших днів навчання на духових інструментах – запорука інтересу дітей-початківців до цього виду мистецтва. При цьому кожен стає активним учасником оркестру, незалежно від рівня його здібностей та освіти на даний момент. Оркестрові репетиції сприяють психологічній розкнутості, свободі, підтримці доброзичливої атмосфери. Спільне музикування мотивує для вдосконалення навичок гри на інструменті, розвитку уважності, відповідальності, дисциплінованості, цілеспрямованості, колективізму.

У наш час, коли широко розповсюджена електронна техніка, коли Інтернет міцно вкоренився в нашому житті, молодь все більше віддаляється від мистецтва та замикається на комп'ютерних розвагах. Музика ж формує людину, її серце та розум, її почуття та переконання, весь її духовний світ. Гармонія розуму та серця є кінцевою метою виховання особистості майбутнього викладача мистецької школи. Досягненню цієї мети багато в чому сприяє правильна організація музичного навчання та виховання студентів закладів вищої освіти.

Колективна діяльність і спільна праця є основними в роботі музиканта-духовика. Уміння працювати – вірна запорука того, що учасники духових колективів – і дитячих, і молодіжних, і професійних, – знайдуть свій шлях. Тому важливим завданням хорошого педагога є надання можливості студенту докласти свої сили, вміння і знання, розвинути його здібності й талант. Мета, яка ставиться перед будь-яким оркестром – не так навчити грати на інструменті або виростити майбутню знаменитість, скільки створити середовище, де б учасник розвивався як особистість.

Мета дисципліни Оркестровий клас – навчити професійним навичкам гри в духовому оркестрі, розвинути творчі здібності оркестрантів, виховати згуртований музичний колектив. Робота за цими напрямками відбувається на кожній репетиції і кожному концертному виступі.

Усю роботу учасника духового оркестру можна поділити на три етапи: самопідготовка, колективні репетиції, концертний виступ. У такий спосіб майбутній викладач мистецької школи опановує різні форми роботи – проведення зведених репетицій (основна форма роботи з колективом), індивідуальні заняття та робота з оркестровими групами. На заняттях диригент має створити творчу атмосферу, зацікавлювати колег, стимулювати бажання захоплено працювати та отримувати задоволення у вивченні твору, а також робити репетицію живою та цікавою. Тут важливе все: доброзичливе ставлення до музикантів, що є основою взаємин з диригентом, його образно-асоціативна лаконічна мова, темперамент. Зовнішній вигляд керівника і його манера спілкування мають дисциплінувати не тільки дорослий, а й дитячий колектив, викликати творче ставлення до виконання, а вольовий вплив диригента має поєднуватися з тактом, коректністю, толерантністю та чуйністю до підопічних. Репетиція – акт напружений, тому посміятися, пожартувати – значить, на якийсь час вимкнутись, відпочити, щоб потім знову зібратися та продовжити роботу з новими силами.

У репетиційній роботі керівнику слід звертати увагу на правильні прийоми дихання та звуковидобування, слідкувати за положенням корпусу оркестрантів під час тривалого сидіння на стільці. При цьому необхідно прагнути до інтонаційної чистоти, ритмічної точності, штрихової єдності, правильного фразування, динаміки, темпу, ритмічного малюнка. Потім уточнюються штрихи, динаміка та виконавська трактовка. Тому основними методами роботи є:

- 1) диригентський показ (рух рук, міміка);
- 2) словесні пояснення (спів як варіант слова);
- 3) слухова наочність (показ фраз за допомогою гри на музичному інструменті).

Зіграність, тобто злагодженість оркестрових груп, стрункість звучання, почуття ансамблю (взаємодія один з одним у спільному виконанні) і, нарешті, вміння розуміти жест диригента та правильно реагувати на його вказівки – все це визначає майбутню повноцінну роботу викладача духового колективу мистецької школи.

Зрозуміло, що на сцені виконавці-духовики мають ефектно презентувати свою майстерність: музикантам потрібно не тільки вправно грати, а й своїм зовнішнім виглядом інтригувати глядача. Це роблять сучасні виконавці на духових інструментах – хоча, на нашу думку, оркестри мають набагато більше можливостей, тільки їх треба сміливіше втілювати. Ми захоплюємося яскравими сценічними шоу, фестивалями оркестрів, їхніми де-філе. Елементи шоу може ефектно продемонструвати й колектив мистецької школи. Без шоу-виступів духових оркестрів нині неможливо уявити жодне свято у великому місті: так, обов'язковими є марш-паради, плац-концерти військових та цивільних оркестрів, які виконують оркестрові фантазії, акомпанують співакам і навіть розігрують гумористичні сценки. Використання сучасних технологій шоу необхідні зараз у музичних програмах та методиках викладання на всіх вікових рівнях. Цей процес захоплює музикантів, вони пропонують, сперечаються, відстоюють свою думку. Все це показує небайдужість до своєї справи, і це дуже тішить.

Оркестр – це не тільки група інструменталістів, які грають разом, а й форма

виконавства, де кожен зберігає індивідуальність, але разом з тим підпорядковується загальним завданням у втіленні авторського задуму. Оркестр не придушує особистість музиканта – навпаки, за певних обставин кожен отримує новий імпульс для власного розвитку та вдосконалення. Чим багатші і яскравіші творчі особливості оркестрантів, тим самобутнім є колектив. Головне завдання полягає в тому, щоб з урахуванням індивідуальних можливостей кожного учасника зміцнилася єдність всього оркестру. Необхідно прагнути підсумовувати ці особистісні прояви, утворювати на цій основі щось спільне – творчу неповторність оркестру, колективну спрацьованість із єдиним творчим почерком, баченням і сприйняттям музики. Саме тому у роботі з духовим оркестром потрібні індивідуальні та групові заняття. Колективні заняття зобов'язують учасників узгоджувати свої дії з діями інших оркестрантів і не лише у творчому аспекті, а й з таких питань, як підпорядкування законам спільноти, правила дисципліни, побут і культура спілкування. Із цього боку, гра в духовому оркестрі несе у собі чималий виховний вплив.

В колективі має заохочуватися ініціатива, самокритика та справедлива критика товаришів у їх присутності та у тактовній формі. Всім надається можливість виявити свої організаторські здібності для спільної справи, але, разом із тим справедливо зауважити, що досить нелегко відчувати себе частиною цілого.

Сучасна музична педагогіка покладає великі надії на естетичне виховання дітей у позашкільних навчальних закладах. Духовий оркестр – це можливість комунікувати, продемонструвати вміння та знання, що учень отримав на індивідуальних заняттях. Оркестрово-ансамблеве музикування активно залучає юних музикантів до творчості, впливає на їх внутрішній світ, психологічні установки, емоційно-моральну культуру. Колективна діяльність на репетиціях та концертах привчає до гідної поведінки в суспільстві та уважного ставлення до оточуючих. У дітей виховуються такі якості характеру, як ввічливість, шанобливе ставлення до старших та молодших, вміння вислухати, оцінити та виправити свої помилки.

Виконавцям на духових інструментах потрібно створити безпечну комфортну обстановку для оркестрових занять, творчу атмосферу. Тільки в цьому випадку можна говорити про бажання розвиватися і творити. Для того, щоб долучити музикантів до творчого процесу, під час репетиції доцільно звертатися до них із пропозицією оцінити звучання певного епізоду, визначити, наскільки переконливо зіграно та чи іншу партію, чи не порушено динамічний баланс голосів. Слід заохочувати пропозиції нового трактування твору чи його частини. Щира похвала за чесну та сумлінну працю завжди приємна. Музикантам вкрай важливі позитивна оцінка виступу та слова подяки. Успіх – приємний і важливий стимул для творчості, він розвиває здатність ставитись до роботи об'єктивно та самокритично. Враження від зустрічей із публікою надають учасникам можливість перевершити себе, виправдати очікування слухачів та керівника, що й **виховує особистість**.

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТІВ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЗІ
СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВО «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»,
«ПОЧАТКОВА ОСВІТА»**

Світлана Шуляк, доктор філологічних наук, професор

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Україна),

Тетяна Беценко, доктор філологічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (Україна)

**THE USE OF TEXTS OF ORAL FOLK ART IN THE PROCESS OF STUDYING
THE UKRAINIAN LANGUAGE IN PROFESSIONAL ORIENTATIONS WITH
UNIVERSITY STUDENTS OF SPECIALTIES «PRESCHOOL EDUCATION»,
«PRIMARY EDUCATION»**

Svitlana Shuliak, Doctor of Philology, Professor

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine),

Tetiana Betsenko, Doctor of Philology, Professor

A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті означено ціннісне, вартісне значення уснословесного мовного матеріалу для якісної підготовки креативної особистості майбутнього вихователя дитячого садка та вчителя початкових класів в сучасних освітніх умовах. Запропоновано творчо-пошукові, творчо-пізнавальні завдання на прикладі використання текстів усної народної творчості.

Ключові слова: текст, усна народна творчість, українська мова, завдання, мовні норми.

Abstract. The article identifies the worth and value of oral language material for quality training of the creative personality of the future kindergarten teacher and primary school teacher in modern educational conditions. We offered creative-searching, creative-cognitive tasks on the example of using texts of oral folk art.

Key words: text, oral folk art, Ukrainian language, tasks, language norms.

Фольклор є цариною безмежного натхнення, безмежних національно-духовних цінностей, притаманних етноносію, що його зафіксував народний досвід у словесних пам'ятках національної культури.

Мета публікації – означити ціннісне, вартісне значення уснословесного мовного матеріалу для якісної підготовки креативної особистості майбутнього вихователя дитячого садка та вчителя початкових класів в сучасних освітніх умовах.

Виклад основного матеріалу.

Вихователь дитячого садка, учитель початкової ланки повинні бути добре обізнаними з усною народною творчістю, з різними жанрами національного фольклору. Тому надзвичайно важливо у процесі навчання майбутніх педагогів приділити увагу використанню текстів усної народної словесності. Адже мова фольклору – цілюще, чисте, живодайне джерело, ґрунт для натхнення, естетичної насолоди, замилювання словом і думкою.

Вивчення мови на основі фольклорних пам'яток слугуватиме і якісному засвоєнню мовних норм, і разом з тим збагачуватиме особистість майбутнього фахівця.

Також це дасть змогу йому у майбутньому професійно використовувати матеріал з певною навчальною чи виховною метою. Адже відомо, що дошкільнята, учні початкових класів надзвичайно люблять забавлянки, лічилки, скоромовки, потішки, казки, загадки, колискові пісні, народні ігри.

Тому доречним буде у процесі вивчення української мови як фахової вдаватися до своєрідного вкраплення такого матеріалу у навчальний процес. З цією метою варто практикувати виконання творчих завдань на основі зразків фольклору (наприклад, пояснити значення фразеологізмів із додаванням розповіді з власного досвіду; написати есе: «Казка у моєму житті», «Коліскова пісня як спогад про дитинство», «Чому вчить народна загадка»; скласти казку, легенду, використовуючи народний досвід).

Тексти усної народної творчості, зокрема казки, легенди, перекази, забавлянки тощо, можуть бути успішно використані з навчальною метою, як плідний дидактичний матеріал, як джерело вивчення рідної мови – з орієнтацією на майбутню професійну діяльність. Майбутні педагоги повинні закохатися в усну народну словесність, відчутти красу і принадність народного слова, його влучність, естетичну вагу.

Навчати мови на зразках усної словесності – доволі продуктивний вид діяльності.

Пропонуємо орієнтовні творчо-пошукові, творчо-пізнавальні завдання на прикладі використання текстів усної народної творчості.

Тема «Фонетика».

Завдання:

Дібрати тексти колісанок, знайти у текстах звукові слова, пояснити їх призначення.

Дібрати тексти різних жанрів фольклору: казок, легенд, забавлянок, скоромовок, лічилок тощо. Прочитати їх, дотримуючись правильної інтонації.

Тема «Лексикологія».

Завдання:

Дібрати тексти легенд та переказів. Знайти слова, вжиті у прямому та переносному значеннях.

Дібрати тексти казок. Виписати художні засоби – метафори, метонімію синекдохи, перифрази, літоти, гіперболи, порівняння, евфемізми. Пояснити їх змістову роль, художню вартість.

Дібрати тексти казок, легенд, переказів, притч з антонімічними та синонімічними рядами слів. Пояснити значення синонімів, антонімів у фольклорних текстах.

Дібрати приклади фольклорних текстів з омонімічними словами. Поспостерігати за створенням гри думки з допомогою гри слів.

Дібрати приклади казок, у яких би були складні слова, побудовані на основі синонімічного та антонімічного повтору слів (напр., просити-благати). Пояснити їх значення у тексті.

Поспостерігати за лексичною організацією текстів народних легенд та переказів на історичну тему. Зробити висновки.

Поспостерігати за лексичною організацією текстів народних чарівних казок.

Поспостерігати за функціонуванням конкретної і абстрактної лексики в українських народних легендах про створення Всесвіту, космос тощо.

Поспостерігати за використанням міфологічної лексики в англійських, німецьких, польських, грузинських українських народних чарівних казках.

В українських народних казках знайти слова-символи, пояснити їх семантику.

В українських народних легендах знайти слова-символи, пояснити їх семантику.

Дібрати приклади легенд, переказів, казок.

Виписати з текстів розмовні слова і книжну лексику; нейтральні й емоційно забарвлені одиниці. Яка лексика переважає? Чому?

Виписати з текстів казок етнографічну лексику, самотутню українську лексику.

Дібрати тексти грузинських народних казок. Виписати самотутні грузинські найменування. Пояснити значення слів за словником.

Записати народні прислів'я на тему «Мова», «Праця», «Мудрість», «Розум». Подати розуміння одного народного вислову у формі розгорнутої відповіді з прикладами із життя.

Завдання:

Дібрати синонімічні прислів'я, приказки на визначену тему.

Дібрати приклади слів із зменшено-пестливим значенням, пояснити їх роль у текстах фольклору.

Дібрати тексти легенд, переказів, виписати емоційно-експресивну лексику. Пояснити її призначення у текстах фольклору.

Дібрати тексти колисанок, виписати слова із зменшено-пестливим значенням, обґрунтувати доцільність їх уживання. Пояснити сферу використання таких слів.

Тема «Фразеологія».

Завдання:

Дібрати приклади фольклорних фразеологізмів з текстів історичних пісень, казок, легенд. Пояснити їх роль у фольклорних творах.

З лексикографічних джерел виписати народні фразеологізми з власними назвами, спробувати подати художню розповідь на основі фразеологізму.

З лексикографічних джерел виписати фразеологізми з поняттями воля, любов, рідний край.

Тема «Морфологія».

Завдання:

Дібрати скоромовки з числівниками.

Провідміняти числівники.

Дібрати забавлянки з власними іменами.

Дібрати приклади текстів дитячого фольклору із зменшено-пестливими одиницями, пояснити їх роль у текстах.

Дібрати приклади складних слів, уживаних у казках. Пояснити правопис.

Дібрати приклади колісанок. Виписати вигуки, пояснити їх призначення у текстах.

Тема «Синтаксис».

Завдання:

Дібрати приклади легенд, переказів. Пояснити правопис розділових знаків.

Дібрати тексти казок. Поспостерігати за порядком слів у реченнях.

Дібрати приклади легенд. Поспостерігати за порядком слів у реченнях.

Зробити висновки.

Дібрати приклади казок.

Поспостерігати за використанням ускладнених компонентів у реченнях.

Тема «Текст».

Завдання:

Поспостерігати за творенням тексту казки, виділити в казці зачин, основну частину, кінцівку.

Спробувати скласти казку.

Тема «Усне ділове спілкування. Мовний етикет».

Завдання:

Дібрати тексти народних побажань, обґрунтувати сферу їх використання.

Дібрати тексти казок з прикладами мовного етикету. Подати коментарі.

Дібрати приклади легенд, переказів і поспостерігати, чи є в цих текстах приклади мовного етикету, подати коментарі.

Поспостерігати за специфікою мовного оформлення, мовного кодування побажань (з роси та води вам та ін.).

Дібрати тексти щедрівок, колядок, поміркувати над призначенням цих текстів.

Поспостерігати за їх мовним оформленням, образністю. Звернути увагу на мовний етикет.

Дібрати тексти казок. Звернути увагу на кінцівки. Виписати формули закінчень із етикетним значенням.

Дібрати тексти різних фольклорних жанрів.

Пояснити специфіку усного читання казки, скоромовки тощо.

Написати есе на тему «Мовні етикетні формули в українських народних казках».

Написати статтю на тему «Мова українських народних казок як джерело формування мовної особистості дитини».

Отже, тексти усної народної творчості – невичерпний матеріал для творчої роботи, пов'язаної зі словом. Усні народні зразки формують мовний смак, мовний хист, мовне чуття майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія. К.: НДІУ, 2007. 444 с.
2. Мойсієнко А. К. Слово в поетичному контексті. Доступ через: http://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/2011-5-059_063-Мойсієнко.pdf

РОЗДІЛ 2.
ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

РОДИНА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Антофій, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук, старший викладач

THE FAMILY AS AN ENVIRONMENT FOR THE FORMATION OF SOCIAL AND
CIVIL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Julia Antofey, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості впливу родини як середовища формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку; розкрито значення педагогічної діяльності вихователя щодо формування психолого-педагогічної культури батьків, важливість взаємодії у родині між дорослими і дітьми через організацію якісного дозвілля; розкрито виховний потенціал сімейного челленджу.

Ключові слова: соціально-громадянська компетентність, середовище, соціокультурне середовище, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the influence of the family as an environment for the formation of social and civic competence of children of older preschool age; the significance of the educator's pedagogical activity regarding the formation of the psychological and pedagogical culture of parents, the importance of interaction in the family between adults and children through the organization of quality leisure time is revealed; the educational potential of the family challenge is revealed.

Key words: social civic competence, environment, socio-cultural environment, children of older preschool age.

Формування соціально-громадянської компетентності особистості становить складний соціокультурний процес взаємодії особистості з державою та суспільством. Оновлення його змісту зумовлюється розширенням меж процесу соціалізації та зміною уявлень про нього. Причинами таких змін є технічний прогрес, євроінтеграція України, яка сприяє модернізації національної освітньої системи з опорою на європейський досвід [7].

У дошкільному віці відбувається становлення особистості, починають формуватися компетентності, ієрархія цінностей, які стануть орієнтирами у взаємодії дитини зі світом, ставлення до себе і оточуючих людей, вплинуть на поведінку та вчинки. Важлива роль у становленні активної соціально-громадянської позиції дошкільника відводиться середовищу, в якому відбувається його зростання, а саме дорослим, які допоможуть йому віднайти своє місце у соціумі, самовизначитися, набути необхідних умінь та навичок для успішного функціонування в соціальному довіллі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що проблема впливу оточуючого середовища на виховання майбутнього громадянина привертала увагу багатьох учених, філософів, педагогів. Так, у своїх працях до цієї проблеми зверталися філософи Аристотель, Демокрит, Платон, Сократ), педагоги Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо, С.Русова, Б. Грінченко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Зокрема проблему формування соціально-громадянських компетентностей досліджували М. Айзенбаррт, Г. Беленька, І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Горбань, М. Докторович, О. Кононко, О.Косенчук, С. Курінна, Т. Піроженко, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська, О. Стаєнна. В освітньому напрямі «Дитина в соціумі» в Базовому компоненті дошкільної освіти однією з ключових компетентностей визначено соціально-громадянську [1].

Важливого значення середовищу як соціально-виховним умовам становлення особистості надає О.Демченко [3]. На думку дослідниці, середовище є педагогічним

коструктом, в якому створюються можливості для творчої самореалізації та соціалізації дитини.

Найпершим середовищем соціального впливу, становлення громадянина є сім'я і родина. Родина – спільнота людей, об'єднаних на основі шлюбних і кровних зв'язків, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом, ведуть спільне господарство і між якими встановлюються багатосторонні стосунки: між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, братами і сестрами й іншими родичами [5]. Різниця у поняттях «сім'я» та «родина» у тому, що сім'я – це батько, мати, дитина, а родина охоплює ще сім'ю родичів. Отже, перший досвід соціальної поведінки дитина набуває в родині, завдяки чому у неї формуються уявлення про хорошу, дружню родину як запоруку щастя людини, про те, що потрібно берегти й поважати родинні традиції, піклуватися про родинну гідність. У дошкільника в родині виховується турботливе ставлення до рідних, бажання допомагати їм, дотримуватися правил співжиття в сім'ї, вміння пробачити, радіти успіху, виявляти готовність до спільної діяльності, формується почуття власної гідності. Науковці переконані, що засвоєні в дитинстві норми співжиття лежать в основі особистісної поведінки людини та її стосунків з іншими. Родина істотно впливає на становлення особистості дитини, а саме: через реалізацію функцій сім'ї дитина включена в усі форми життєдіяльності людини; в родині формуються перші уявлення про добро і зло, інші моральні категорії; відбувається інтеріоризація досвіду старшого покоління у власній поведінці; завдяки емоційним зв'язкам у родині відбувається наслідування, навіювання щодо прийняття ціннісних орієнтацій та поведінкових патернів. Розглянемо особливості соціалізації в сім'ї та родині (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості соціалізації в сім'ї та родині

Критерій	Характеристика
соціально-демографічна структура сім'ї	соціальне становище членів сім'ї, професійний статус батьків, стать, вік, кількість членів сім'ї, наявність різних поколінь
психологічний клімат, емоційну настроєність сім'ї	всі члени родини спілкуються між собою, вміють слухати і чути одне одного; в суперечках враховується думка кожного; відповідальність і обов'язки поділяються між всіма членами родини; члени родини підтримують одне одного, кожен член родини вірить у себе, має адекватну самооцінку, довіряє іншим; члени родини мають спільну систему цінностей, поважають сімейні традиції; цінується почуття гумору, приділяється увага духовному життю, виховується позитивне ставлення до будь-яких подій, виділяється час для спільних розваг; члени родини створюють умови для особистого зростання
тривалість і характер спілкування з дітьми	стилі спілкування, кількість та якість спілкування з дітьми
загальна та психолого-педагогічна культура батьків	результат освіти, самоосвіти, психологічного розвитку батьків
зв'язок сім'ї з іншими спільнотами (ЗДО, школою, родичами тощо);	активний характер зв'язків, позитивна налаштованість, довіра та відкритість у стосунках
матеріально-побутові умови	характеристика житла, наявність комунальних послуг; склад домогосподарства, соціальний статус осіб членів сім'ї; наявність транспортних засобів, земельної ділянки, наявність доходів тощо

Розглянемо більш детально поняття «психолого-педагогічна культура сім'ї», яку науковці розглядають як процесуальну цілісність, що виявляється в сімейному укладі й

виражається у ступені зрілості батьків як вихователів [3, с. 75]. Структурними компонентами даного поняття є діяльність батьків, дітей, вихователів; відносини (ділові, індивідуально-особистісні, інтелектуальні, емоційні); організаційно-педагогічні впливи (наукова освіта, навчання, виховна робота в соціумі).

Хочемо зазначити, що на психолого-педагогічну культуру сім'ї істотний вплив має професійна діяльність вихователя, яка спрямована на залучення всіх членів родини в активну діяльність. За допомогою відповідних форм та методів роботи педагог задовольняє одну з головних потреб особистості у спілкуванні, у збагаченні соціальним досвідом, взаємною інформацією.

Так, одним з ефективних сучасних прийомів створення психологічно комфортного середовища у родині, який пройшов перевірку під час пандемії COVID-19, є сімейний челлендж. Пропонуючи завдання для сімейного челленджу, необхідно обов'язково враховувати, щоб він був безпечним та нешкідливим для здоров'я, жартівливим та цікавим для дітей. Наприклад, «Сімейний бургер челлендж», за якого складовими бургера стануть: булочки, соуси, м'ясо чи риба, овочі, зелень. Різновидів кожної складової має бути стільки, скільки людей приймають участь у челленджі. Для того, щоб челлендж був кумедним, варто придбати інгредієнти, які не зовсім підходять для приготування бургера (варення чи згущене молоко, яблуко або груша). Назви інгредієнтів страви записуються на окремих папірцях, сортуються по групах та розміщуються у різних коробочках. Кожен учасник витягує назву інгредієнту і формує свій бургер. В результаті виходить бургер, в якому поєднуються незвичні складові. Завдання челленджу – з'їсти бургер на камеру. Виграє гравець, в якого вийде найсмачніша страва. Він отримує приз, що обирається на початку челленджа. Подібний челлендж можна влаштувати і з іншими стравами, наприклад, організувати салат челлендж (екзотичні овочі й фрукти). Проведення таких челленджів гарантує гарний настрій, сприяє згуртованості в родині, встановленню доброзичливих взаємовідносин.

Наступний сімейний челлендж називається «24 години челлендж», мета якого проведення 24 годин поза межами будинку, квартири, в іншому місці. Для цього можна організувати похід з ночівлею у палатках до лісу, річки або екскурсію в інше місто. Пригоди, які будуть відбуватися з родиною потрібно фіксувати на камеру. Таке якісне дозвілля позитивно вплине на дитину, сприятиме її оздоровленню, розвитку пізнавального інтересу, а головне формуванню відчуття безпеки під час спілкування з батьками, усвідомленню того, що батьки та рідні люблять її, а це важливо для розвитку самооцінки особистості.

Цікавими та пізнавальними можуть бути челленджі з іграшками. Наприклад – лизун челлендж. Ідея челленджу полягає у наступному: речовина виливається з баночок (за кількістю учасників) на стіл, за допомогою коктейльної трубочки потрібно надути бульбашку, встроївши кінець трубочки в слизьку речовину. Перемагає той гравець, у кого вийде найбільша бульбашка. Час проведений з батьками для дошкільника стає безцінним, досвід взаємодії, спільна діяльність, позитивна налаштованість стануть важливими компетентностями для входження в соціум.

Таким чином, через міжособистісні контакти дитини з оточуючим соціокультурним середовищем (родиною) формується соціально-громадянська компетентність майбутнього громадянина. Входження дошкільника в соціокультурне середовище через призму досвіду стосунків та взаємодії у родині відбувається більш комфортно, безпечно, з меншими наслідками та психологічними травмами. Хочемо зазначити, що вплив родинного середовища на дитину відбувається у процесі постійної взаємодії. Отже, соціокультурне середовище, зокрема родинне, є чинником формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Демченко О., Голюк О. Педагоги й батьки як партнери створення культурно-освітнього простору для розвитку обдарованості дітей. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. Збірник 2 (25). С. 22-29.

3. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія*. 2017. №6. С.47-51.

3. Жаровцева Т.Г. Психолого-педагогічна культура сім'ї як структурний компонент сімейного виховання. *Наука і освіта*. №1-2. 2005. С.74-76.

4. Колосова О. В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ. 2013. Вип. XLVI. С. 73-77.

5. Тарабасова Л.Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. *Методичні рекомендації*. 2016. С. 102. URL: http://dano.dp.ua/attachments/article/320/Методичні_рекомендації.pdf.

6. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід Європейських країн. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві*. К.: «Контекст», 2000.

7. Nataliia Bakhmat, Olena Kolosova, Olena Demchenko, Irina Ivashchenko, Viktoria Strelchuk Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff: opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology* 15th July 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ліна Береженна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Маргарита Нелюбіна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Пахальчук Н.О., кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF MOTOR ACTIVITY

Lina Berezhenna, bachelor's student

Margaryta Neliubina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена проблемі прояву творчості дітей дошкільного віку в процесі рухової діяльності. Представлено підходи до розвитку рухової творчості дошкільників.

Ключові слова: творчість, розвиток, рухова діяльність, діти, дошкільний вік, рухлива гра.

Abstract. The article is devoted to the problem of manifestation of creativity of preschool children in the process of motor activity. Existing approaches to the development of motor creativity of preschoolers are presented.

Key words: creativity, development, motor activity, children, preschool age, moving game.

Одним з найважливіших питань психології та педагогіки є питання дитячої творчості, значення творчої діяльності для становлення особистості дитини. Впровадження в систему закладу дошкільної освіти сучасних методів та прийомів, поряд із традиційними засобами фізичного виховання, сприятиме не тільки зміцненню здоров'я, збагаченню рухового досвіду, а й безпосередньо впливає на підвищення розумової працездатності дошкільників та формування їхньої творчої уяви, що лежить в основі самостійного створення нових рухових образів, ідей, фантазій тощо.

Так, І.Корякіна зазначає, що «формування творчої особистості – одне з найважливіших завдань педагогічної теорії та практики на сучасному етапі. Рішення її має

початися вже в закладі дошкільної освіти» [3]. Вітчизняні психологи та педагоги розглядають сутність дитячої творчості як необхідну умову для розвитку особистості дитини (Н.Ветлугіна, Т.Комарова, Н.Палагіна, Н.Сакуліна). Джерелом для розвитку дитячої творчості можуть бути різні види діяльності: ігрова, образотворча, конструктивна, рухова тощо.

У галузі педагогіки питання розвитку творчості розглядалося в процесі рухової діяльності, рухливої гри. Питання розвитку творчості в рухливій грі досліджувалося в роботах вчених: Є.Аркіна, Л.Карманової, Л.Коровіна, Є.Тимофєєвої та ін. На слушну думку А.Чаговець, використання різноманітних рухів у іграх активізує творчу діяльність дітей, сприяє використанню фізичних вправ як засобу вирішення рухових завдань і як основного фактора їх виразності [4].

Проблемою розвитку творчості в руховій діяльності займалися ряд вчених. Вони розглядали суміжні за змістом поняття, такі як «рухлива творчість» (М.Мащенко, В.Шишкіна), «рухова уява» (В.Кудрявцев), «розвиток творчих здібностей» (В.Шебеко), «творча активність» (О.Гребеникова), «рухова обдарованість» (С.Федорова), вкладаючи в них різний зміст. На думку М.Біасутті (M. Biasutti) та К.Хабе (K. Habe), рухова творчість є однією зі складових частин культури руху [5]. Дослідники відзначають можливість та необхідність розвитку рухової творчості. Для цього важливо «не допускати трафаретності в рухах, іграх дітей, вчити їх самостійно набувати рухового досвіду в предметно-ігровому середовищі» [1; 2].

Так, Н.Георгян, В.Клименко, В.Омельчук, Т.Ротерс та ін виділяють такі характеристики творчості дошкільників у руховій діяльності: усвідомленість руху; вміння використовувати знайомі способи виконання руху в різних ситуаціях; вміння поєднувати та комбінувати відомі рухи; здатність до рефлексії свого руху; здатність демонструвати ігровий образ за допомогою рухів; вміння узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей.

Зокрема, Д.Монтейро (D. Monteiro), С.Сантос (S. Santos) визначили, що творчість дитини в руховій діяльності характеризується такими рисами:

- когнітивними (здатність диференціювати ціле на частини, інтегрувати з частин ціле);
- проективно-конструктивними (здатність створювати, перетворювати рухи, змінювати їх структуру, вносити корективи під час виконання рухової дії);
- художньо-конструктивними (уміння висловлювати за допомогою рухів свої емоції, стан, створювати рухові образи);
- естетичними (здатність досягати емоційного підйому та естетичної насолоди при виконанні рухової дії) [7].

Також розвитку творчості сприяють сюжетні заняття за мотивами казок. Заняття з фізкультури в сюжетній формі починаються з розповіді педагога, яке може бути побудоване за літературним твором або народною казкою, сюжетом, придуманим інструктором з фізичної культури. Уявна ситуація стимулює їх до виконання фізичних вправ. Діти самостійно знаходять способи виконання основних рухів, входячи в образ героя, виконують імітаційні рухи, наслідують його характер, поведінку.

Таким чином, із дітьми старшого дошкільного віку можна використовувати проблемно-рухові ситуації та завдання – це особливий стан суб'єкта, який вимагає відкриття нових знань про предмет, способи або умови виконання дії. Наведемо приклади використання проблемних ситуацій та завдань на фізкультурному занятті:

1. Придумати та виконати рухи для незвичайної ситуації. Залежно від вибору рухів діти створюють образи з різною мірою «фантастичності». Вона посилюється у разі застосування таких широко відомих прийомів, як аглютинація (сполучення в одному образі будь-яких елементів рухів, внаслідок чого виходить химерний образ).

2. Придумати та виконати рухи на запропоновану тему. Завдання полягає в тому, щоб не просто активізувати асоціативне поле дитини, а розширити її за рахунок усвідомленого керування процесом генерування асоціацій. Процес цей тісно пов'язаний із досвідом та

пам'яттю дитини.

3. Придумати до руху якнайбільше аналогів. Називається якийсь рух; необхідно придумати і показати якнайбільше інших рухів, схожих за технікою виконання на назване. Питання тут постає як провідний прийом, який стимулює мислення та уяву дитини.

4. Придумати та виконати протилежний рух. Показується якийсь рух; треба придумати якнайбільше інших, протилежних даному. Основний засіб – асоціація за подібністю.

5. Знайти варіанти виконуваного руху. Береться рух, складність якого визначається за віком дітей. В основі завдання лежить штучне комбінування елементів відомого руху, який потрібно удосконалити різними елементами інших вправ.

6. Вирішити руховий феномен. Дітям пропонується знайти спосіб дії у завданні, яке не піддається практичному вирішенню (пройти по піднятій мотузці). Процес зв'язування слова та рухової дії має закономірний характер. Посередником виступає деяке «загальне враження», що включає різноманітні чуттєві, емоційні та смислові асоціації. Але в парадоксах немає жорсткого однозначного зв'язку слова і руху, і діти намагаються знайти вихід із ситуації: одні проходять поряд з мотузкою, інші переступають через неї, треті перестрибують. З'являється можливість творчого застосування рухового досвіду за нових умов.

Також рухливі інсценування або рухливі казки вчать дитину «відчувати» рух. Реальним відображенням цього є входження в образ, умовна постановка себе на місце того, хто є носієм еталона. Творчість проявляється у правдивому зображенні персонажа, передача характеру персонажа можлива за допомогою засобів образної виразності (міміка, жести, пози, хода тощо). Наприклад, казки «Повчальна історія», «Дві мавпочки», «Про двох кошенят».

Отже, результатом роботи з формування творчих здібностей дошкільників у процесі фізичного виховання є вміння створювати ними нові рухи, засноване на використанні рухового досвіду та наявності мотиву, що спонукає до самостійної рухової діяльності, а надалі – готовність до вирішення завдань, поставлених перед ними вже дорослим життям.

Список використаних джерел

1. Береженна Л. Використання рухової казки у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку: студентський науковий збірник*. Упор. Лапшина І., Віннічук А. Вип. 4. Вінниця: ВДПУ, 2022. С. 88-92.

2. Голюк О., Пахальчук Н. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Наука та інновації у сучасному світі: освіта, виховання, фізичне виховання та спорт*. У 2 книгах. К. 1: монографія. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. С. 67–91.

3. Корякіна І. Розвиток творчості дітей дошкільного віку в процесі рухової діяльності. *Сучасний рух науки: тези доп. V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Дніпро, 2019. С. 347.

4. Чаговець А. Розвиток рухової творчості у дітей дошкільного віку. *Засоби навчальної та науководослідницької роботи: збірник наукових праць*. Харків: ХНПУ імені Г.Сковороди, 2011. Вип. 36. С. 201-206.

5. Biasutti M., Habe K. Dance Improvisation and Motor Creativity in Children: Teachers' Conceptions. *Creativity Research Journal*. Norman, Oklahoma, 2021. P. 47-62.

6. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во Сум.ДПУ імені А.Макаренка, 2016. №6 (60). С. 240-254.

7. Santos S., Monteiro D. Uncovering the Role of Motor Performance and Creative Thinking on Sports of children. *Creativity Research Journal*. Norman, Oklahoma, 2021. P. 1-15.

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДОШКІЛЬНЯТ

Ірина Божак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.В.Козубовська, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна)

THE EFFECT OF PHYSICAL ACTIVITY ON THE FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE OF PRESCHOOL CHILDREN

Iryna Bozhak, master's student

Uzhhorod National University Higher School

Анотація. В статті розкривається діагностика впливу фізичної активності на здоровий спосіб життя дітей теоретичному та експериментальному дослідженні цієї етимології. Для досягнення мети використовувалися теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення результатів вивчення психологічної, педагогічної літератури; емпіричні: бесіди з дітьми, анкетування батьків, дітей, вихователів.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фізичне виховання, швидкість.

Abstract. The article reveals the diagnosis of the impact of physical activity on the healthy lifestyle of children, theoretical and experimental study of this etymology. To achieve this goal, theoretical research methods were used: analysis, synthesis, generalization of the results of the study of psychological, pedagogical literature; empirical: conversations with children, questionnaires of parents, children, educators.

Key words: healthy lifestyle, physical education, speed.

Досить актуальною на сьогодні є проблема здорового способу дошкільнят. Існує багато досліджень щодо харчування у дошкільньому закладі, сну дітей, фізичній активності. Проблеми питання забезпечення здорового способу дошкільників розглядаються такими науковцями як: В. Кузьменко, Л. Терещенко, Л. А. Швайка, Н. В. Москаленко, Ю.П. Лісіцин, Б. Н. Чумаков, О. С. Осадчук, З. І. Тюмасєва, В. Г. Алямовська, Т. В. Поштарєва, Л. Т. В. Сичова, Н. Г. Лапшина., Пасічник В. М. , Жигалова А. Д., Матвієнко С. І., Заплішний І. І. , Сорокоум Г. В. та ін.

Питання здорового способу життя дошкільнят досліджують багато науковців, психологів, медиків. На нашу думку, здоровий спосіб життя – це об'єктивна залежність здоров'я від навколишнього соціального і природного середовища, процес формування у дітей за допомогою вихователів та методистів закладів дошкільньої освіти.

В основному відповідальність за здоровий спосіб життя дітей мають їх батьки, проте і не менший вплив мають вихователі та сам дошкільній заклад. На думку науковця Є. Г. Яхно основною формою роботи з фізичного виховання є фізкультурне заняття у дошкільній освіті [4, с.29].

Фізкультурне заняття у дошкільнят може бути у вигляді ігор, естафет, вправ, змагань. Під час естафет дітки розвивають спритність, увагу, конкуренцію та комунікацію. Граючи ігри діти розвивають м'які навички, які в подальшому формують софт скіли у професії.

Ми також вважаємо, що фізична активність є важливим фундаментом для здоров'я дітей. Діти, які мають фізичні навантаження краще справляються з перевтомою, менше хворіють, краще налагоджують комунікацію з іншими дітьми, покращують емоційний стан.

Основним принципом при побудові занять у фізичному вихованні дітей є принцип гармонійного розвитку особистості. [3, с.159]. Гармонійний розвиток передбачає розвиток фізичних особливостей, інтелекту, духовних якостей.

Також фізична активність позитивно впливає на серце та гнучкість дітей, підтримання здорової ваги тіла, гарну поставу.

Характерна риса занять спортивними іграми і вправами – їх емоційність. Позитивний емоційний тонус є важливою передумовою здоров'я, попереджає різні захворювання, підтримує інтерес до фізичних вправ [1, с. 34].

Вплив рухливих ігор на розвиток фізичних якостей у дошкільників було досліджено

С. Матвієнко [2]. Швидкість допомагає виконувати різні дії за певний проміжок часу. Існує залежність між швидкістю у фізичних виконаннях і спритністю у розв'язанні математичних чи логічних занять. Багато сучасних керівників, програмістів, лідерів у дитинстві займались якимось видом спорту. Ми також вважаємо, що швидкість є важливою. При виконанні вправ, іграх в естафетах, танцях, конкурсах, плаванні. Діти дошкільного віку мають мати помірну активність одну годину в день. Займаючись фізичними вправами дошкільнята самовдосконалюються, формують корисні звички, тренують увагу, швидкість та спритність.

У закладі дитячої освіти «Дитячий Всесвіт» було реалізовано діагностичне завдання, яке виявило уявлення дітей про різні види діяльності, що сприяють збереженню здоров'я. Експеримент показав, що 67 % з них до корисної для здоров'я діяльності віднесли заняття спортом. Таким чином, можна стверджувати, що в закладах дошкільної освіти є можливості для формування здорового способу життя дітей.

У закладі дошкільної освіти на вирішення проблеми здорового способу життя дітей спрямований процес фізичного виховання дітей. Фізичне виховання робить діток спритнішими, адаптованішими до зміни температурного режиму, комунікативними, стресостійкими. Саме під час фізичних вправ діти самовдосконалюються та стають успішними лідерами в майбутньому. Головна заслуга фізичної активності є покращення здоров'я діток.

Список використаних джерел

1. Лущик І. В. Рухливі ігри в дитячому садку. Харків: Вид-во "Основа: "Тріада+", 2008. 110 с.
2. Матвієнко С. І., Заплішний І. І. Українські народні рухливі ігри в дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2017. 134 с.
3. Пасічник В. Принципи побудови занять у фізичному вихованні дітей дошкільного віку в контексті формування комплексного розвитку особистості. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. № 2. С. 157-160.
4. Яхно Є. Комплексне виховання особистості старшого дошкільника в процесі занять фізичними вправами. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 28-30.

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ БЛОКІВ ДЬЄНЕСА

Дар'я Боровська, Наталія Добролюбова, здобувачки ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF LOGICAL AND MATHEMATICAL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE USING DIENES BLOCKS

Daria Borovska, Nataliia Dobroliubova bachelor's student (master's student) Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлені думки щодо важливості розвитку логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку з використанням логічних блоків.

Ключові слова: логіко-математична компетентність, діти дошкільного віку, блоки Дьєнєша, дидактичні ігри.

Abstract. The article highlights opinions on the importance of developing logico-mathematical competence of older preschool children using logic blocks.

Keywords: logical-mathematical competence, children of preschool age, Dienes blocks, didactic games.

Одним із завдань сучасної системи освіти є необхідність та важливість виховання покоління, орієнтованого на вирішення складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту окреслює ряд цілком серйозних вимог до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, важливою частиною

якого є логіко-математичний розвиток.

Сформована логіко-математична компетентність допомагає дошкільнику аналізувати різноманітні процеси, приймати рішення не лише згідно з чітко розробленими алгоритмами, але й коригувати власні дії у змінних умовах життя, що сприяє культурному, інтелектуальному розвитку особистості. Про важливість формування логіко-математичної компетентності старших дошкільників зазначено у Законі України «Про дошкільну освіту» та «Базовому компоненті дошкільної освіти» (2021). Формування логіко-математичної компетентності у закладах дошкільної освіти забезпечує засвоєння дитиною системних математичних знань, умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті та достатніх для оволодіння іншими компетентностями і забезпечення наступності із початковою ланкою школи, як зазначено у працях відомих педагогів (Н. Баглаєвої, Г. Белошистої, Л. Зайцевої, Т. Коваленко, Г. Леушиної, О. Мозгової, А. Столяр, Ф. Халецької, К. Щербакової) [2; 3; 6; 7].

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, логіко-математична компетентність передбачає здатність дитини старшого дошкільного віку самостійно класифікувати геометричні фігури, предмети та множини за якісними ознаками та чисельністю, впорядковувати предмети за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, обчислювати та вимірювати відстані, розміри (довжину, ширину, висоту, об'єм, масу тощо) [1, с. 12].

Розв'язанню вищезазначених завдань ефективно сприяє використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти блоків Дьенеша. Набір блоків З. Дьенеша складається з 48 геометричних фігур, які відрізняються за формою, кольором, розміром та товщиною.

В ньому немає жодної однакової фігури (рис. 1.).

Рис. 1. Логічні блоки Дьенеша.

Блоки сприяють формуванню розумових операцій та інтелектуального розвитку дітей. Основною метою блоків Дьенеша у формуванні математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є утворення сенсорних еталонів [4, с. 185].

Проте, аби використання блоків З. Дьенеша було ефективним у формуванні математичної компетентності старших дошкільників варто пам'ятати про поетапну методіку проведення логіко-математичних ігор із ними.

Першим етапом обов'язково має бути знайомство дітей із блоками Дьенеша. Діти самостійно граються із блоками. Наступним етапом є обстеження дітьми блоків. За допомогою сприйняття діти пізнають зовнішні властивості предметів (колір, форму, величину). Наступним етапом можуть бути ігри із блоками (знайти всі фігури такого ж кольору, як викладено; визначити фігури за кольором, формою, розміром; зазначити блоки квадратної форми або всі малі фігури тощо). На четвертому етапі доцільно впроваджувати вправи та ігри на порівняння. Діти починають встановлювати подібність та відмінності між фігурами. Наступний етап автор назвав «Мова символів». З. Дьенеш назвав цей етап символічним, де пропонуються ігри та вправи, в яких властивості блоків зображені схематично, на картках. Це дозволяє розвивати здатність до моделювання і заміщення властивостей, вміння кодувати і декодувати інформацію. Для опису карток використовується спеціальна мова у вигляді різних символів. Крім того, дошкільник може самостійно створювати в процесі гри власні символічні системи. Шостим етапом є змагальний етап. Діти

загадують один одному фігуру, яку потрібно знайти, придумують свою кодову схему тощо. Завершальним етапом є етап «Заперечення». Ігри з блоками ускладнюються за рахунок введення значка заперечення «не». Такі ігри формують у дітей поняття про заперечення [8, с. 59].

В старшому дошкільному віці можна використовувати такі ігри та вправи, як: «Чого не вистачає?», «Гра з двома обручами», сутність якої полягає у відокремленні множини за спільними ознаками, як на рисунку 2; «Знайди потрібний блок», метою якої є розвиток у дітей логічного мислення, вміння кодувати та декодувати інформацію; «Засели в будиночок», завдання полягає у розвитку вміння аналізувати, виокремлювати ознаки предметів, класифікувати [4, с. 42].

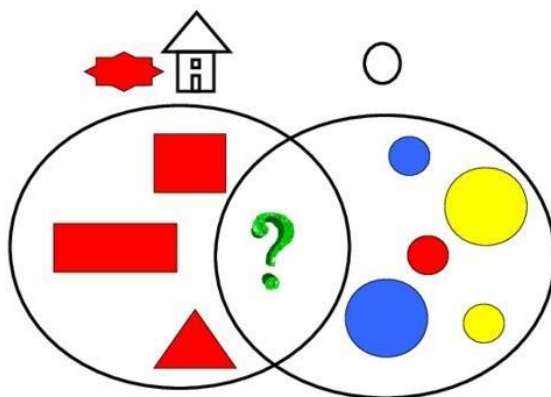

Рис. 2. Схема до «Гри з двома обручами»

Варто зазначити, що дотримання педагогом етапності використання блоків Дьєнеша сприятиме ефективному формуванню логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, використання блоків 3. Дьєнеша сприятиме формуванню у дітей знань про форму, колір, розмір, товщину об'єктів, вміння порівнювати, класифікувати та узагальнювати властивості та ознаки предметів, орієнтуватися у просторі, моделювати, кодувати та конструювати, самостійно та логічно мислити, що й становить сутність логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) Режим доступу: <https://cutt.ly/RLcee3i>.

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Розвиток обдарованості дітей як напрям діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 72, Т. 1. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.8>

Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; наук. ред.: Беленька Г., Машовець М.; МОН України. К.: Київськ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. 304 с.

3. Драгунова А. В. Логічні блоки Дьєнеша та їх практичне використання у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Інноваційна педагогіка. 2020. № 26. С. 185–190.

4. Кривошея Т. Блоки Дьєнеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 9 – 11 квітня 2014 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. С. 42 – 47.

5. Крутій К.Л., Плетеницька Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ЛПС. Лтд, 2001. 146 с.

6. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. De papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. P. 61-65.

7. Ясентюк С. Блоки Дьєнша для логіко-математичного розвитку дітей. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 5. С. 59-64.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ В. ВОСКОВОВИЧА «КАЗКОВІ ЛАБІРИНТИ ГРИ» У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВМІННЯ ОРІЄНТУВАТИСЯ У ПРОСТОРИ

Анастасія Власюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т.М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF V. VOSKOVYCH'S TECHNOLOGY "FABULOUS LABYRINTHS OF THE GAME" IN THE PROCESS OF FORMING THE SKILLS OF ORIENTATION IN SPACE IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Anastasia Vlasiuk, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості використання технології В.Воскобовича «Казкові лабіринти гри» в процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку; презентовано ефективні методи формування у старших дошкільників уміння орієнтуватися у просторі.

Ключові слова: орієнтування у просторі, діти старшого дошкільного віку, технологія В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри».

Abstract. The article reveals the peculiarities of using V. Voskovych's technology "Fairy Labyrinths of the Game" as one of the most effective in the process of forming the ability to orientate in space in children of older preschool age. The author presents effective methods of forming the ability to orientate in space in children of older preschool age.

Key words: orientation in space, children of preschool age, technology of V. Voskovych "Fairy labyrinths of the game".

Людина взаємодіє у просторі протягом всього свого життя. Кожен предмет з яким індивід зустрічається має свою довжину, ширину, форму, просторове розміщення, тому можна сміливо сказати, що просторове орієнтування є одним із стрижневих умінь. Втім сучасне комп'ютеризоване суспільство вимагає від людини уміння приймати відповідальні рішення, бути мобільною та готовою до швидкого руху змін, а це в свою чергу не можливе без успішного оволодіння умінням орієнтуватися у просторі. У формуванні цього уміння беруть участь різні аналізатори – зоровий, кінестетичний, слуховий, нюховий, а, отже, важливо комплексно впливати на їх розвиток та стимулювання ще з дитинства.

Проблема орієнтування у просторі є багатогранною та складною. Протягом багатьох десятиліть дану проблему досліджували відомі педагоги минулого – А. Дістервег, Я. Коменський, П. Кергомар, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, С. Русова, Є. Тихеева, Ф. Фребель, Л. Шлегер та ін. Не оминули її і сучасні дослідники (А. Богуш, О. Брежнева, Н. Гавриш, К. Крутий, Т. Кривошея, І. Стеценко та ін.), які рекомендують використовувати інноваційні технології в освітньому процесі ЗДО з метою формування у дітей дошкільного віку вміння орієнтуватися в просторі [3; 4; 7].

Сьогодні існує безліч пристосувань, технологій, методів та способів навчити дитину орієнтуватись, як у близькому, так і у далекому просторі. Але чи всі вони однаково дієві та спричинюють позитивний вплив на дитину? Це питання потребує ґрунтовного вивчення та дослідження. Одними із найрозповсюдженіших технологій є «Логічні блоки» Дьєнша, «Кольорові палички» Кюїзенера, технологія «Формування логіко-математичної компетентності» Л. Зайцевої, технологія «Навчання в русі» О. Дубогай, ІКТ, «Казкові

лабіринти гри» В. Воскобовича [4]. Усі вони добре себе зарекомендували та мають визнання не тільки серед науковців, але й серед педагогів-практиків. Отож, розглянемо детальніше особливості використання технологій В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри».

Створив дану технологію інженер-фізик В'ячеслав Воскобович. Потужним поштовхом до цього стали власні діти та бажання учити їх цікаво та невимушено. Автор технології хотів достукатись до дитячих сердець найбільш зрозумілою їм мовою, мовою гри. Адже, якщо дорослому вдасться достукатись до серця дитини, то йому відкриється і чистий розум, який прагне до знань та має невичерпне бажання досліджувати навколишнє середовище. Перші ігри Воскобовича з'явилися у 90-х роках минулого століття. З кожним роком їх ставало все більше. Прослідковувався і широкий спектр матеріалів, які використовував автор у своїх іграх. Це зумовило створення технології «Казкові лабіринти гри» [1]. Вона передбачає використання системи авторських ігор, які поступово ускладнюються одна одну. Особливістю цієї технології є те, що навчання відбувається у найбільш сприятливій для дітей формі, а саме у формі гри. Усі розробки автор створив таким чином, що дитина не відчуває тягаря «завдання», а навчання проходить весело та цікаво. Дитина невимушено запам'ятовує фігури, їх форму, матеріал, просторове розміщення. У старшому дошкільному віці діти мають змогу не тільки обводити цифри олівцем чи ручкою, а й викладати їх за допомогою шнурівки. Це позитивно впливає не тільки на запам'ятовування зображення цифри, але й допомагає дитині відчути її на дотик, погратися з нею, а отже, в майбутньому краще та швидше освоїти особливості написання цієї цифри. Підбір ігор та їх складності визначаються віковими особливостями дітей. До усіх ігор можна придумати цікавий та логічний сюжет, у ході якого діти виконують завдання і тим самим навчаються орієнтуватись у заданому просторі.

Технологія має на меті побудувати таку ігрову діяльність, в результаті якої б гармонійно відбувався розвиток усіх психічних процесів: уваги, уяви, мислення, пам'яті, мови, також активного впливу і розвитку зазнавало просторове орієнтування, логічне мислення, дрібна моторика рук. Використання цієї технології передбачає роботу у трьох напрямках. На першому етапі відбувається відбір ігор відповідно до інтересів дітей. На другому етапі вихователь підбирає завдання. Третій етап передбачає використання усіх ігор, які входять в комплект. У технологію інтелектуального розвитку В.Воскобовича «Казкові лабіринти гри» входять такі авторські ігри: «Геоконт», «Квадрати Воскобовича», «Кораблики Бризь-Бризь і Плюх-Плюх», «Коврограф» та «Фіолетовий ліс». Розглянемо детальніше деякі ігри.

«Геоконт» (також можна зустріти назву «Павутинка», «Дощечка із цвяшками»). Ця гра представляє собою дощечку з координатами та гвіздочками, на які натягнуті різнокольорові гумки (рис.1).

Рис.1. «Геоконт» В.Воскобовича

Цю гру можна поєднувати з казкою. Наприклад, вихователь читає казку про фантастичне королівство, у якому росла квітка, яка могла вилікувати всі хвороби і дарувала довгі роки життя. Але одного разу злий Гном вкрав квітку і заховав у підземеллі. Але він залишив координати, за якими можна знайти дивоцвіт. Якщо викласти гумки згідно зазначених координат, то вийде квітка. Також казку можна ускладнювати, додаючи нових

персонажів. Наприклад, Гном був дуже підступним, тому не зберігав усі координати в одному місці. Він роздав по одній координаті казковим героям, які жили в королівстві. Отож, потрібно відшукати їх і виконати завдання, які вони запропонують, щоб дізнатись координати. Таким чином, можна отримати повноцінне, захопливе заняття з безліччю різноманітних завдань та перешкод для дітей старшого дошкільного віку.

Розглянемо ще одну цікаву гру «Кораблики Плюх-Плюх і Бризь-Бризь». У ній добре проглядається наступність і поступове ускладнення завдань. Яскрава гра одразу приверне увагу дитини та зацікавить її. Кораблик «Плюх-плюх» – це макет кораблика з п'ятьма щоглами. На кожен щоглу нанизані яскраві прапорці, які малюк може легко знімати і одягати назад. Відповідно на першу щоглу одягається один прапорець, на другу – два, на третю – три і так до п'яти. Прапорці зроблені з матеріалу з шорсткою поверхнею, що створює додатковий сенсорний та тактильний вплив на пальці дитини, а шнурівка дозволяє вправлятися в орієнтуванні між щоглами та з кожним разом уточнювати та удосконалювати свої рухи. Є також кораблик «Бризь-Бризь». Він має уже десять щогл і стільки ж комплектів прапорців та чудово підходить для формування уміння орієнтуватися у просторі в дітей старшого дошкільного віку.

Отже, ми розглянули особливості використання деяких ігор з технології інтелектуального розвитку В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри» і визначили, що вони сприяють ефективному формуванню у дітей старшого дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі, оскільки в їхньому змісті гармонійно поєднується навчання з грою та казкою. Педагоги, які активно запроваджують ці ігри у своїй освітній діяльності, стверджують, що у дітей значно зріс рівень мотивації до виконання завдань і покращилось просторове орієнтування, а це у свою чергу доводить ефективність технології В. Воскобовича і характеризує її, як потужний освітній засіб.

Список використаних джерел

1. Босак А.С., Задорожна Л.В. Використання технології інтелектуально творчого розвитку «Казкові лабіринти гри» В. Воскобовича в роботі з дошкільниками: збірник методичних матеріалів. Кролевець, 2019. 44 с.

2. Кривошея Т. М., Власюк А. В., Жучкова А. О. Освітні ситуації як засоби формування у дітей старшого дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі. *Science, innovations and education: problems and prospects*. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2022. Pp. 406-412. URL: <https://sciconf.com.ua/vii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyascience-innovations-and-education-problems-and-prospects-9-11-fevralya-2022-goda-tokio-yaponiya-arhiv/>.

3. Кривошея Т. Розвиток у дітей дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: Збірник науково-методичних матеріалів викладачів і студентів /за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. С. 168 – 174.

4. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. - С. 110 – 116.

5. Ляпунова В.А., Добровольська Л.П., Жейнова С.С., Городнича С.В. Сутність та необхідність математичного розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства. *Інноваційна педагогіка*, 2020. Випуск 26. С. 185- 190.

6. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information*: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

7. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування

культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М., Крутій К. Л., Патрикеева О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 148 с.

ТРВЗ-ТЕХНОЛОГІЇ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Возняк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр».

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TRVZ-TECHNOLOGIES – AN EFFECTIVE TOOL FOR DEVELOPING THE CREATIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Yulia Wozniak, candidate for a master's degree in higher education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається ТРВЗ-технології як ефективний засіб розвитку креативності дітей дошкільного віку. Обґрунтовується зміст програми, форми та методи навчання дошкільнят по ТРВЗ. Зазначаються основні методи ТРВЗ-технології. Автор статті визначає дидактичні принципи у використанні ТРВЗ-технологій у роботі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: ТРВЗ-технології, креативність, розвиток, творчість, дошкільники, інтерес.

Abstract. The article considers TRVZ technologies as an effective means of developing the creativity of preschool children. The content of the program, forms and methods of teaching preschoolers according to TRVZ are substantiated. The main methods of TRVZ technology are indicated. The author of the article defines didactic principles in the use of TRVZ-technologies in working with preschool children.

Key words: TRVZ technologies, creativity, development, creativity, preschoolers, interest.

ТРВЗ є унікальним інструментом для пошуку оригінальних ідей, розвитку творчої особистості. Технології ТРВЗ вже понад 60 років і сьогодні здається, що вона не актуальна. Але розвиток дошкільнят не зупиняється, і щодня приходять нові діти, які хочуть більше знати та вміти. Самостійно мислити, вигадувати нове, бачити кілька варіантів вирішення суперечливих ситуацій, прагнути пошуку та відкриттів. На додавання вищесказаному технологія ТРВЗ розкриває розвиток з одного боку таких якостей мислення, як гнучкість, рухливість, системність, а з іншого боку пошукової активності, прагнення до новизни, розвиток мови та творчої уяви, тобто цілеспрямоване формування творчих здібностей, розвиток нестандартного бачення світу, нового мислення. Адже саме творчість, уміння вигадувати, створювати нове якнайкраще формує особистість дитини, розвиває її самостійність і пізнавальний інтерес.

Перед тим як прийоми ТРВЗ технології можна було використовувати в практичній діяльності, як зробити ТРВЗ надбанням дошкільнят, як ввести його елементи в повсякденне життя, в рамки освітньої діяльності, ми поставила низку завдань:

- теоретично вивчити питання: що таке теорія вирішення винахідницьких завдань;
- виявити рівень розвитку творчих здібностей у дітей;
- створити умови для розвитку творчих здібностей дошкільнят через використання методів теорії розв'язання винахідницьких завдань;
- розробити та впровадити план роботи з розвитку творчих здібностей через ТРВЗ технологію.

Основним засобом роботи із дітьми є педагогічний пошук. На наш погляд, серед нових педагогічних технологій, методик, що використовуються у дошкільних організаціях, ТРВЗ посідає особливе місце. Виявляється, що ТРВЗ може використовуватися в роботі з дошкільнятами та дає разючі результати у плані розвитку уяви, фантазії, творчості дітей [1,

с. 26-27].

Найголовніша мета, яку ставить перед собою ТРВЗ-педагог, - формування у дітей творчого мислення, тобто виховання творчої особистості, підготовленої до стабільного вирішення нестандартних завдань у різних сферах діяльності. Він вимагає певної підготовки вихователя, його щирого бажання творити, шукати й знаходити нове, нетрадиційне, начебто, у буденному.

Ми намагаємося не давати готових знань, не розкривати дітям істину, а вчити її знаходити. За зауваженням Л. З. Виготського, дошкільник приймає програму тією мірою, в якій вона стає його власною. Ми повертаємось до відомої формули – йти від дитини. Нехай генієм буде дитина, позбавлена усіляких стереотипів про своє пізнання світу.

Винахід – це завжди вирішення якогось завдання. Ще у стародавньому світі люди намагалися розгадати секрети винахідництва. Тоді з'явилося поняття про евристику - науку про те, як створюються відкриття. Минуло століття. І багато відкриттів призвели до сучасної цивілізації. Винахідник прагне перевершити все те, що створено до нього, намагається зробити нехай невеликий, але свій крок у розвитку області, що його цікавить. Життя не стоїть на місці. Сьогодні саме час вчити дітей жити у світі, що змінюється, зміцнити дітей вірою в доцільність творчого життя.

Методику ТРВЗ можна назвати школою творчої особистості, оскільки її девіз – «творчість у всьому»: у визначенні питання, у прийомах його вирішення, у поданні матеріалу. В ній немає методів у звичному значенні слова, є інструмент, за допомогою якого вихователі та батьки самі «винаходять» свою педагогіку, осяяні світлом дитячих ідей. Немає і виховання у звичному його значенні, є спосіб опанування навичками, які дозволяють жити цікаво всім разом і творити себе: і вихователям, і батькам, і дітям [2].

Педагогічне кредо «тризовців» – кожна дитина з самого початку талановита і навіть геніальна, але її треба навчити орієнтуватися в сучасному світі, щоб при мінімумі витрат досягати максимального ефекту. Необхідно вчити дошкільнят аналізувати конкретну ситуацію та знаходити оригінальні шляхи її вирішення. Навчання проводиться за допомогою занять, ігор, казок, різноманітних тестів.

Девіз тризовців – «Можна говорити все». І діти кажуть, вигадують. Вислуховувати потрібно кожного охочого. Нехай навчаються заперечувати вихователю та один одному, але аргументовано, пропонуючи щось натомість чи доводячи. Дітям потрібно давати лише позитивну оцінку: «цікаво», «незвичайно», «добре», «молодець» тощо.

Зміст програми, форми та методи навчання дошкільнят по ТРВЗ ще недостатньо розроблені, але існують механізми реалізації ТРВЗ, які ґрунтуються на матеріалах посібників С. Гін, які є практичним матеріалом з системного використання ТРВЗ-технології в ЗДО. Навчання проводиться за допомогою занять, ігор, казок, різноманітних тестів.

Заняття з розвитку творчої уяви – це імпровізація, гра, містифікація. Діти вчать вигадувати свої казки, зіставляти фізичні та природні явища, але у такій формі, коли вони не помічають, що навчаються, а роблять для себе відкриття щохвилини. Тризовські заняття з образотворчої діяльності включають використання різних нестандартних матеріалів. Заняття за методом ТРВЗ в комплексі (*музичний, розвиток мовлення, ознайомлення з оточуючим*) і плануються у вільний час, у другу половину дня, на прогулянці, в індивідуальній роботі. Елементи методики застосовують у роботі з дітьми всіх вікових груп. Принцип проведення занять – від простого до складного. Діти, граючи в ТРВЗ, бачать світ у всьому його різноманітті. ТРВЗ вчить дітей творчо знаходити розв'язання проблем, що дуже знадобиться дитині та в школі й в дорослому житті [1, с. 30].

Використання в роботі методів та прийомів ТРВЗ дозволяє відзначити, що малюки майже не мають психологічних бар'єрів, але у старших дошкільнят вони вже є. ТРВЗ дозволяє зняти ці бар'єри, прибрати страх перед новим, невідомим, сформувати сприйняття життєвих та навчальних проблем не як непереборних перешкод, а як чергових завдань, які слід вирішити.

Умовами розвитку творчої уяви дошкільнят є:

–володіння педагогом технологією ТРВЗ;
–побудова системи відносин педагога з дітьми на основі співробітництва;
–володіння педагогом нестандартним мисленням, теоретичними знаннями, практичним досвідом;

–Використання технологій ТРВЗ на навчальних заняттях, в організації самостійної діяльності дітей, у роботі з батьками [3, с. 76].

ТРВЗ – технологія дозволяє вирішувати такі завдання:

- виховання у дітей якостей творчої особистості;
- корекція правильної звуковимови;
- формування словника;
- розвиток лексико-граматичних засобів мови та зв'язного мовлення;
- розвиток елементарних математичних уявлень;
- розвиток конструктивної діяльності.

Використовуючи ТРВЗ – технологію у роботі дошкільнятами, необхідно враховувати такі дидактичні принципи:

– принцип свободи вибору (*у будь-якій навчальній чи провідній дії надати дитині право вибору*);

– принцип відкритості (*надавати дитині можливість працювати з відкритими завданнями, які не мають єдиного правильного рішення*);

– принцип діяльності (*в будь-яке творче завдання потрібно включати практичну діяльність*);

– принцип зворотного зв'язку (*вихователь може регулярно контролювати процес освоєння дітьми розумових операцій, оскільки в нових творчих завданнях є елементи попередніх*);

– принцип ідеальності (*творчі завдання не потребують спеціального обладнання та можуть бути частиною будь-якого заняття, що дозволяє максимально використовувати можливості, знання та інтереси дітей*).

Основними методами ТРВЗ - технології, що використовуються в роботі з дітьми, є :

1. Мозковий штурм.

Мозковий штурм передбачає постановку винахідницької задачі та знаходження способів її вирішення за допомогою перебору ресурсів, вибір ідеального рішення. Необхідно враховувати, що винахідницькі завдання мають бути доступні дітям за віком.

Темами мозкового штурму можуть бути такі:

- Як уберегти бабусю від сірого вовка?
- Як врятуватися від дощу, якщо немає парасольки?
- Як загасити пожежу, якщо в будинку немає води?
- Як врятуватися від спеки влітку?

Правила мозкового штурму:

1. Виключення будь якої критики;
2. Заохочення найнеймовірніших ідей;
3. Велика кількість відповідей, пропозицій;
4. Чужі ідеї можна покращувати.

Вихователь має запропонувати дітям свої оригінальні варіанти вирішення завдання, що дозволяє стимулювати їх уяву та викликати інтерес та бажання до творчої діяльності. Даний метод дозволяє розвивати в дітей здатність до аналізу, стимулює творчу активність у пошуку розв'язання проблеми, дає усвідомлення того, що безвихідних ситуацій у житті немає [4; 5].

2. Синектика (*метод емпатії*)

а) Особистісна аналогія (*емпатія*).

Дитині пропонується представити себе як якогось предмета чи явища у проблемній ситуації. Наприклад:

- зобрази чайник, що кипить;
- покажи ходу маленької дитини, яка вчиться ходити;
- зобрази розсердженого кота;
- промурликай пісню «У лісі народилася ялинка...» тощо;

б) Пряма аналогія.

Грунтується на пошуку подібних процесів в інших галузях знань (*літак - птах, підводний човен - аналогія риби й т.п.*) Діти знаходять аналогії, роблять маленькі відкриття в подібності природних і технічних систем;

в) Фантастична аналогія.

Розв'язання проблеми здійснюється, як у чарівній казці, тобто. ігноруються всі наявні закони (*намалюй свою радість - можливі варіанти: веселка, квітка; зобрази любов - це може бути людина, рослина*) тощо.

Також використовується метод спроб і помилок, метод Робінзона, системний оператор тривовські ігри та інші методи. Таким чином, в результаті вільної діяльності, занять із застосуванням елементів ТРВЗ у дітей знімається почуття скутості, долається сором'язливість, розвивається мислення, уява, фантазія дітей, дошкільнята виявляють творчість, нестандартність мислення.

Важливо видзначити, що впровадження ТРВЗ-педагогіки потребує спеціальної підготовки майбутніх педагогів, яка зараз системно здійснюється в освітньому процесі університету. Теоретичні, методичні аспекти і досвід представлено в працях сучасних дослідників [7; 8;]. ТРВЗ є достатньо ефективною у роботі з обдарованими дітьми, для задоволення їхньої потреби в творчості, експериментуванні, дослідництві.

Отже, ТРВЗ дозволяє педагогам подавати знання у захопливій та цікавій для дітей формі, забезпечує їх міцне засвоєння та систематизацію. ТРВЗ розвиває такі моральні якості, як уміння радіти успіхам інших, бажання допомогти, прагнення знайти вихід зі скрутного становища. В результаті навчання у дітей виникає позитивне емоційне ставлення до занять, зростає пізнавальна активність та інтерес; дитячі відповіді стають нестандартними, розкутими; у дітей розширюється кругозір, з'являється прагнення новизни, фантазування; мовлення стає більш образною і логічною, знання з ТРВЗ починають «працювати» на інших заняттях і в повсякденному спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Андреевцев Н. О. Використання методів ТРВЗ у роботі з дошкільниками – шлях до творчості. *Таврійський вісник освіти*, 2013. № 3(43). С. 26–32.
2. Андрієвська В. В. Креативність. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 432.
3. Антонішина В. Л. Структурний аналіз креативності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові праці*. Вип. 161. Т. 173. С. 76–79.
4. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С.. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. *Освітологічний дискурс. № 3-4 (26-27) 2019* р. с. 206 – 219
5. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2(39). С. 40-50.
6. Безносюк О. Структура і розвиток здібностей. Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. 2011. XL. Ч. 3. С. 126-134.
7. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»: збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13.
8. Демченко О.П. Організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх вихователів обдарованих дітей на практичних заняттях з педагогічних дисциплін. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 14. Т. 1. С.42-48.

9. Демченко О.П. Підготовка майбутніх педагогів до створення ситуації успіху у виховній роботі з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку. Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г. 2010. С.275-280.

10. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ, ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Анастасія Гнатюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)
**CRITICAL THINKING AS THE BASIS OF FORMING THE CREATIVE PERSONALITY
OF A PRESCHOOL STUDENT**

Anastasiia Hnatiuk, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «критичне мислення», його мета та завдання. Представлено критичне мислення, як фундамент формування творчої особистості, запропоновані структура техніки його розвитку, методи та прийоми покращення рівня критичного мислення у дітей дошкільного віку

Ключові слова: мислення, критичне мислення, дошкільники, діти дошкільного віку, творчість, педагог.

Abstract. The essence of the concept of "critical thinking", its purpose and tasks are revealed in the work. Critical thinking is presented as a foundation for the formation of creative personality, the structure of the technique of its development, methods and techniques for improving the level of critical thinking in preschool children are proposed

Key words: thinking, critical thinking, preschoolers, preschool children, creativity, teacher.

У сьогоднішній день, критичне мислення – це один з базових напрямків дослідження в освіті та є одним із фундаментів освітнього процесу. Застосування різних освітніх методів допомагає педагогу покращити мотивацію вихованців, будувати процес виховання і навчання більш практичним і отримати успішний результат. Одним з таких методів, що сприяє не тільки засвоєнню теоретичної бази, а й покращенню особистісних характеристик є формування критичного мислення. Завданням нової української школи – є формування в учнів бажання діяти.

Сучасні діти люблять не тільки слухати під час заняття, а й ставити питання, дискутувати, спілкуватись про новини, вигадувати, приймати власні рішення. Якщо педагоги продовжуватимуть організовувати подібні заходи на занятті, навчання буде результативним, а отримання теоретичні та практичні знання стануть міцнішими.

Відомий американський філософ, психолог та реформатор освітян Джон Дьюї у своїх працях зазначав, що «Фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення».

Американський психолог та колишній президент Американської психологічної асоціації Дайана Халперн у своїй книзі «Психологія критичного мислення» наголошувала, що вміння критично мислити завжди було важливим, особливо в 21 столітті. Тепер без критичного мислення людина не може існувати. Коли людство набуває здатності знищувати все життя на нашій планеті, то вперше в історії світу з'являється небезпека збоку людини. Незалежно від того, чи це стосується іноземної економіки, захисту природних ресурсів чи розвитку ядерної зброї, рішення, які ми приймаємо як особи, так і члени суспільства, впливатимуть на майбутні покоління у всьому світі.

Критичне мислення – це процес обмірковування власних думок та причин виникнення певної точки зору, що передбачає послідовний ланцюжок операцій мислення [4, с 12].

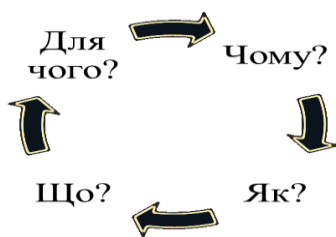

Рис 1. Ланцюжок операцій мислення

Саме критичне мислення є основою формування творчої особистості дитина, адже воно поєднує в собі – загальне та предметне мислення.

Рис 2. Сутність критичного мислення

Мета критичного мислення - навчити дітей використовувати дослідження у навчанні, задавати запитання, знаходити відповіді та намагатись інформувати.

Завдання критичного мислення:

- Стимулювати у дітей бажання здобувати освіту;
- Навчити дітей мислити, приймати участь в обговоренні матеріалу, дискусіях на певну тему. Отримувати нову інформацію, не тільки з розповідей вихователя, а з власних питань;
- Мотивувати дітей розвивати свої знання та навички щодо тем, які їх цікавлять.

Існує багато методів розвитку критичного мислення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

В.О. Сухомлинський зазначав, що методи, які впливають на внутрішній психологічний процес вирішення проблем, психологічний аналіз спостережень, сприяння систематичному, гнучкому, самостійному мисленню та розвитку дослідницьких елементів, сприяють стимулюванню творчості, критичного мислення та самостійності дитини.

Методи розвитку критичного мислення: правила та неправильні твердження, кластер, дерево пророкувань, «товсті і тонкі питання», читання із зупинками, синквейн, кубик, перемішані події, заучування за схемою, загадка, цитата, кошик ідей.

Технології розвитку критичного мислення засновані на базовому навчальному циклі, що складається з трьох етапів.

Перший етап – «Виклик» - під час першого етапу виникає інтерес до теми, предмета, питання, тощо.

Другий етап – «Розуміння» - на цьому етапі дошкільнята можуть використовувати нові методи та прийоми, матеріали для відповідей на власні питання, вирішення проблемних ситуацій. Мислення дітей дошкільного віку стає більш цілеспрямованим та змістовним.

Третій етап - «Рефлексія» - на цьому етапі дитина формує особисте ставлення до проблемної ситуації, використовує власні судження або займає позицію в дискусії. Під час етапу рефлексії люди активно розмірковують над своїми ідеями та враховують те, що вони вже отримали. Завершуючи даний етап технології розвитку критичного мислення вихователем може бути запропонована бесіда, оцінка здобутих знань та вмінь, вправа «Вірні – невірні судження», що покращить кінцевий результат.

Технології розвитку творчого критичного мислення дошкільників:

«Читання з зупинками». Текст твору поділений на декілька частин. Вихователь, педагог або батьки зачитують дитині по черзі кожен частину. Після уривку тексту дитині надається час для того, щоб проаналізувати прочитаний матеріал, згодом педагог може задати дитині декілька запитань. Зміст запитань може мати провокативний, неоднозначний, сумнівний характер. Наприклад: «Як ти гадаєш, чому головний герой твору зробив цей вчинок?», «Хто з персонажів казки сподобався тобі найбільше, і чому?». Після того, як дитина відповість на запитання педагог переходить до наступної частини твору.

«Кошик ідей» передбачає з'ясування того, які знання дитина вже має з певної теми. Ця технологія допомагає узагальнити наявні знання дошкільника та мотивує отримати нові. У ході виконання пропонуємо дітям покласти в кошик те, що вони вже знають про предмет і запитання, які їх цікавлять. Під час тематичних занять вихователь, педагог відповідає на запитання дітей, які були поміщені в кошик.

Отже, критичне мислення є необхідною навичкою та важливим ресурсом для сучасного зростаючого людей, адже воно базується на законах логіки та розумінні психологічних процесів, що формують наші креативні та творчі погляди.

Список використаних джерел

1. Белкіна О. В. Педагогічні умови ефективного формування критичного мислення школярів / *Проблеми педагогічних технологій: Збірник наукових праць*. Луцьк: Волинський Академічний Дім, 2004. Вип. 2. С. 145-152.
2. Белкіна О. В. Критичне мислення вчителя як передумова його розвитку в учнів / *Формування гуманістичного світогляду вчителя: Матеріали Всеукраїнської наук.- практич. конф. / Уманський держ. педагог. ун-т. ім. П. Тичини*. К.: Наук. Світ, 2001. С. 80-84.
3. Бондарь Ю. В. Категориальное разграничение понятий «интерактивная технология» и «интерактивный метод обучения». *KELM: Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32). Vol. 1. P. 8–13. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.1.2>
4. Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д.; Наук. Рер.. Пометун О.І. Технології розвитку критичного мислення учнів. К.: Вид-цтво «Плеяди», 2006.
5. Макаренко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків: Вид. гр.. «Основа»: «Тріада +», 2008.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наталія Добролюбова, Дар'я Боровська, здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент, в.о.завідувача кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS OF COMPUTER TECHNOLOGY

*Nataliia Dobroliubova, Daria Borovska bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядається питання доречного використання комп'ютерних технологій в організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти з метою становлення та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. У статті розкрито сутність ресурсів та сервісів, наведено конкретні приклади використання ресурсів у професійній діяльності вихователя.

Ключові слова: комп'ютерні технології, старший дошкільний вік, розвиток творчості, мультимедійні ресурси.

Abstract. The article deals with the question of the appropriate use of computer technology in the organization of the educational process of preschool education institutions with the aim of the formation and development of creative abilities of older preschool children. The article reveals the essence of resources and services, provides specific examples of the use of resources in the

professional activities of an educator.

Key words: computer technologies, senior preschool age, development of creativity, multimedia resources.

Роки дошкільного дитинства – це фундамент для особистісного зростання дитини. При переході із середньої групи у старшу, дошкільники вже мають певні уявлення та поняття з різних галузей передбачених освітньою програмою закладу дошкільної освіти. Проте, у старшому дошкільному віці дитина набуває новий досвід у процесі взаємодії з навколишнім світом, зокрема із природним та соціальним довкіллям. Старші дошкільники під час освітнього процесу у закладі дошкільної освіти дізнаються про нові способи дослідження навколишньої дійсності, встановлюють з однолітками та вихователем соціальні зв'язки, для дітей набуває вагомого значення спілкування як вид діяльності. Також у старшому дошкільному віці психічні процеси у дітей набувають більш стійкого, довільного характеру та стрімкими темпами розвивається творчість, уява, фантазія. У дітей формуються основи для виникнення та втілення нестандартних ідей під час безпосередньої практичної діяльності чи взаємодії з оточуючим світом [7, с. 184].

У сучасному світі динамічно змінюються різноманітні комп'ютерні технології, більшість населення є успішними користувачами електронних пристроїв та вже не уявляють своє життя без них. Заклади дошкільної освіти теж стрімкими темпами прагнуть до все більшої популяризації комп'ютерних технологій серед педагогічних працівників.

Інформаційно-комунікативні технології є невід'ємною частиною ефективної організації освітнього процесу, як для управлінця закладом дошкільної освіти, так і для вихователя групи для успішної реалізації професійної діяльності. Хочемо зауважити, що вихователь використовує можливості електронних пристроїв, не лише для удосконалення своєї професійної майстерності та здійснення процесу самоосвіти, але й з метою організації освітнього процесу із вихованцями групи [5, с. 138].

Використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності перед вихователем відкривають перспективні можливості для правильного спрямування творчого розвитку особистості дитини. Комп'ютерні технології допомагають вихователю закладу дошкільної освіти успішно та ефективно організувати освітній процес. За допомогою різноманітних інтерактивних вправ, ігор, аркушів, відеопрезентацій, короткометражних мультфільмів, педагог стимулює дитину до навчання та створює оптимальні умови для більш ефективного оволодіння ними необхідними компетентностями. Зміст програми, відповідно до якої вихователь здійснює свою професійну діяльність, дає йому можливість для реалізації творчого, креативного, цікавого підходу до освітнього процесу у закладі дошкільної освіти [3; 4; 7].

Питання використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності педагогів залишається актуальним до сьогодні для багатьох дослідників. Особливо, В. Андрієвська, А. Берг, О. Голюк, Е. Гончаров, К. Зуєв, Є. Монахов, Ф. Рібаков, А. Урсул, О. Шикиринська, спрямували свої зусилля для детального вивчення умов та способів впровадження комп'ютерних технологій у освітній процес. Значну увагу науковці приділили вирішенню зазначеної проблеми саме через сучасні умови, в яких вихователі змушені здійснювати свою професійну діяльність, організовуючи заняття та інші режимні моменти групи дистанційно в онлайн форматі. Без використання комп'ютерних технологій практично неможливо здійснювати навчання, виховання та розвиток дошкільників [2; 3; 5; 7].

Сучасні педагоги постійно стикаються з новими викликами в професійній діяльності, проблеми організації освітнього процесу потребують вирішення з допомогою мультимедійних засобів, програм, ресурсів, сервісів, додатків, тощо. Тому, сучасні вихователі обов'язково повинні бути «озброєні» знаннями про комп'ютерні технології та можливості їх використання для взаємодій з вихованцями. Педагоги наразі мають необхідність постійно удосконалювати свої навички використання електронних пристроїв для ефективного здійснення організації освітнього процесу, пристосовуючись до будь-яких реалій життя.

У дітей старшого дошкільного віку швидкими темпами розвивається творча уява. Дитина має здатність нестандартно, нешаблонно мислити, по-новому виходити з типових ситуацій, кожного разу придумувати щось цікаве та незвичайне у звичайній буденності. Завдання вихователя сприяти розвитку дитячої творчості, підсилювати інтерес до генерування нових ідей та втілення цікавих задумів у реальність [3, с. 49-51].

Одним з напрямів розвитку творчості та нестандартного мислення у старших дошкільників є включення в освітній процес комп'ютерних технологій. До них можна віднести такі, доречні у використанні вихователем, ресурси та сервіси: Word Art, Classtime, LearningApps, Genial.ly, Padlet, Canva тощо. Зазначені мультимедійні ресурси надають широкі можливості для професійної діяльності педагога, однією із вагомих переваг є перспектива створювати інтерактивні ігри, вправи, аркуші, відеопрезентації, тощо.

Вищеперераховані ресурси нескладні в опануванні та є доступними на безоплатній основі; після реєстрації користувач може приступати до створення власної розробки. Позитивним у зазначених ресурсах є велика кількість яскравих, різноманітних шаблонів, що суттєво полегшує процес роботи. Використання педагогом при створенні власного кейсу готових шаблонів, надає можливість зекономити час та зосередити увагу на меті та змісті розробки [6, с. 5].

До прикладу, вихователь може використовувати ресурс Word Art на будь-якому занятті з метою розвитку творчості, уяви, мислення дітей. Даний ресурс дозволяє створювати хмару слів у різноманітних формах, кольорах, шрифтах. Для розвитку дитячої творчості можна запропонувати дітям таке завдання. Вихователь повідомляє дошкільникам, що вони перетворюються на «фантазерів» та будуть створювати чарівну хмару слів. Далі вихователь показує дітям круг та просить дітей подумати на що схожа запропонована геометрична фігура. Завданням дітей є придумати найбільше варіантів предметів та об'єктів живої і неживої природи, які мають схожість на круг. Усі відповіді дітей педагог занотує у ресурсі Word Art задля утворення картини із словами. Коли у дошкільників не залишиться ідей, вихователь має натиснути кнопку visualize, щоб хмару слів можна було розглянути. Вихователь може зачитати найбільш оригінальні дитячі припущення [1; 2; 4; 6].

Вище описане завдання на перший погляд просте та немає розвивального характеру, проте після того як діти пригадають звичайні предмети, що схожі на круг, дошкільники почнуть вигадувати нові нестандартні, навіть неіснуючі об'єкти живої або неживої природи, соціального довкілля, які могли б певним чином бути схожі на задану геометричну фігуру. Таким чином, у дитини буде розвиватися творчість, адже немає жодних меж для фантазування [1; 5; 8].

Послугуючись комп'ютерними технологіями вихователь може підсилювати інтерес старших дошкільників до будь-якого змісту програми та розвивати творчість дітей під час будь-якого режимного моменту. За допомогою ресурсу Genial.ly педагог має можливість створювати різноманітні цікаві власні методичні нароби. Згаданий мультимедійний ресурс відрізняється від інших високим рівнем інтерактивності, що є вагомою перевагою для вихователя під час взаємодії з вихованцями, педагог може тривалий час утримувати увагу та зацікавленість дошкільників навчальним матеріалом [4; 6; 8, 9].

У ресурсі Genial.ly можна створювати інтерактивні аркуші, презентації, інфографіку, ментальні карти, та особливим позитивним моментом є можливість створювати ігри. Для дітей дошкільного віку провідним видом діяльності залишається гра, тому комп'ютерна гра приверне до себе по-особливому дитячу увагу та зосередженість на змісті гри. Ресурс в опануванні технічної сторони є складнішим, скажімо за Word Art або LearningApps, проте роботу з програмою полегшують наявні безоплатні шаблони [9, с. 32].

До прикладу, вихователь задля розвитку творчості та уяви у старших дошкільників може створити у ресурсі Genial.ly гру математичного спрямування із «відкритими» задачами. Така гра буде сприяти розвитку творчості дошкільника, дитина при розв'язанні задач буде придумувати різні можливі варіанти відповідей до задачі. При створенні гри вихователю слід обрати шаблон, придумати назву гри, підібрати або самостійно придумати нескладні

«відкриті» задачі та прописати відповіді до задач. Важливо, звернути увагу на одну деталь – у грі слів варіанту «неправильно» немає. Адже, «відкриті» задачі – це ті задачі, що не мають єдиної правильної відповіді. Таким чином мультимедійний ресурс допомагає вихователю викликати інтерес дітей старшого дошкільного віку до «відкритих» задач та спонукає дітей проявити творчість у процесі розв'язання задач. Варто зазначити: у дитини точно залишаться позитивні емоції від такої гри, адже у цій грі будь-яка відповідь буде правильною [1, с. 294].

Також доцільним буде комплексне використання мультимедійних ресурсів на заняттях зі старшими дошкільниками. Вихователь може на інтегроване заняття-подорож у «Пошуках скарбів» створити у ресурсі Genial.ly ментальну карту, яка буде дітям дороговказом протягом усього заняття, діти будуть працювати, йдучи від однієї зупинки із завданням до іншої. Також педагог може на заняття зробити у ресурсі LearningApps ігри для закріплення вивченого раніше матеріалу. В нагоді стануть для розробки ігор такі нескладні та цікаві шаблони як: «Класифікація», «Знайти пару», «Пазл», «Скачки», гра «Парочки», «Просте упорядкування». В кінці авторських ігор вихователю слід продумати проблемне запитання та завдання з метою розвитку дитячої творчості [5; 6; 8].

Отже, сучасні комп'ютерні технології та цифрові інструменти мають потужний потенціал у розвитку творчості дітей старшого дошкільного віку, проте для успішної його реалізації необхідними є мотивація та творчість вихователя.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Мозгальова Н.Г. Медіаграмотність – життєво необхідна компетентність майбутніх учителів XXI століття./ І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : тези доповідей XXVIII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2020, 28-30 жовтня 2020 р.: у 5 ч. – Харків : НТУ «ХПІ». Ч. II. 376 с.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 240 с
3. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія» : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13.
4. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
5. Імбер В.І., Карук І.В., Колеснік К.А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку / В.І. Імбер, І.В. Карук, К. А. Колеснік // International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – С. 138-140.
6. Крутий К.Л. Використання ІКТ має бути доцільним. Дошкільне виховання. 2018. №5. С.4-5.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. К.: Академвидав, 2006. 356 с.
8. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання. Science and Global Studies: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. P. 60–63.
9. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genial.ly: methodological aspect. Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. – P.31-32.
10. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I.,

РОЛЬ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ КОМІЧНОГО У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Жук, Катерина Бородавко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Валентьєва Т.І., кандидат педагогічних наук Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

THE ROLE OF NURTURING THE SENSE OF COMIC IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE

Zhuk Anastasia, Kateryna Borodavko, bachelor's degree applicant Scientific adviser: Valentieva T.I., Candidate of Pedagogical Sciences National University "Chernihiv Collegium" named after T.G. Shevchenko Chernihiv (Ukraine)

Анотація: стаття розкриває проблему виховання почуття комічного у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. Йдеться, насамперед про роль почуття комічного у розвитку особистості, її ставлень до світу і оточуючих людей.

Ключові слова: почуття комічного, емоції, всебічний розвиток особистості, критичне мислення, емоційний інтелект, почуття гумору.

Abstract: the article reveals the problem of nurturing a sense of comic in children of high preschool and primary school age. First of all, we are talking about the role of the sense of the comic in the development of the individual, his attitude to the world and the people around him.

Keywords: sense of comic, emotions, comprehensive personality development, critical thinking, emotional intelligence, sense of humor.

Правильно виховане почуття комічного дає в результаті позитивне, адекватне аналізування будь-якої життєвої ситуації, що є необхідною якістю всебічно розвиненої особистості. Саме це, правильно сформоване почуття - почуття комічного, у подальшому сприяє розвитку емпатії, творчості, креативності, розвитку критичного і не стандартного мислення, а також формуванню позитивного погляду на життя.

Вплив почуття комічного у вихованні на подальший розвиток дитини вивчали такі психологи як Т. Кириленко, Р. Плачик, І. Бех, В. Мухіна, О. Попов, О. Кононко та інші. Проблему впливу на формування емоційного інтелекту, розвитку почуттів та їх формування у старших дошкільників і молодших розглядав Бех Іван Дмитрович.

Метою статті є розкриття ролі почуття комічного у процесі виховання старших дошкільників і молодших школярів, його вплив на формування у особистості поглядів на життя, критичного мислення і емоційного інтелекту.

Протягом життя, людина оволодіває неймовірною кількістю навичок, отримує багато знань, вчиться приймати рішення, раціонально мислити, робити висновки, відчуває незліченну кількість емоцій. І ці емоції максимально різні: радість, гнів, любов, ненависть, розчарування, здивування, відчуття нестримного сміху і т.д. . [2, с. 1]

Емоції – це клас психічних станів і процесів, які пов'язані з потребами, мотивами і безпосередньо з інстинктами і знаходять своє відображення у тимчасовій формі переживань.

Тобто самі по собі емоції – короткочасні, вони виникають на основі якоїсь ситуації, побаченого чи почутого. З цього зробимо висновок, що емоції не дають можливості людині розкрити для себе весь сенс буття, його особливості і її місце у ньому. [2, с. 2]

У основі емоцій лежать почуття, що являють собою емоційне стійке ставлення людини до інших людей, явищ дійсності. Почуття відображають значення тих чи інших явищ у житті людини.

З усього цього спектру почуттів і емоцій, що дають можливість людині жити повноцінним життям і осягнути весь спектр його барв, належне місце віддають почуттю комічного. Підтвердження його важливості у житті людини можна знайти у працях його дослідників, а саме Бергсона, Арістотеля, Гоббса Томаса, Гегеля.

Саме вони встановили основні передумови виникнення комічного ставлення. Їх усього декілька:

1. Несподівана невідповідність дійсності і очікуваного людиною у процесі взаємодії її з суспільством.
2. Суб'єкт комічного має відчувати, що він у безпеці, тобто розуміти свою перевагу над об'єктом висміювання.
3. Все шаблонне, мертво чи механічне, що прагне видати себе за природне, органічне, живе здебільшого викликає комічне ставлення.
4. Будь-що недоречне, недоцільне чи те, що має відхилення від норми також часто викликає комічне ставлення до себе [4].

Особливе місце у дослідженні почуття комічного займає дослідження і вивчення його у дітей. Одним із дослідників психології виховання і розвитку дитячої особистості є психолог Бех Іван Дмитрович.

Важливу роль у вихованні і формуванні дитини як особистості є спрямування її на самовиховання, що дасть змогу дитині вчитись на власних помилках. Не варто вважати, що маленькі діти є асоціальними, егоцентричними чи суто індивідуалістичними – діти сприймають все, що бачать, чують, відчувають. Можливо процес сприйняття не проявляється, але він відбувається, і все, що сприймає дитячий мозок згодом стане проявляти себе у її діях, уміннях, навичках, судженнях і реакції на оточуючий світ. [1, с. 21]

Те ж саме можна і сказати про емоційний розвиток дитини. Для дошкільника саме емоційний розвиток є однією з найбільш суттєвих умов, що забезпечують ефективність процесів виховання і навчання.

Дуже важливо звертати увагу на емоційність дитини і на розвиток її емоційної сфери, бо діти не народжуються ні добрими ні злими, ні аморальними. Всі ті моральні якості і психолого-емоційні стани, яких набуває дитина залежать, передусім, від того, що її оточує і хто та як її виховує [1, с. 28].

Перші емоції та емоційні відносини, що складаються між матір'ю і немовлям, а також з іншими близькими людьми, а згодом і з друзями та іншими, навіть не відомими людьми – це необхідна основа і база для формування сталих і більш складних соціальних почуттів. Отже можна зробити висновок, що розвиток і становлення почуттів та емоцій у дітей відбувається від народження.

Та Бех І.Д. не єдиний дослідник розвитку психологічно-емоційної сфери дитини. Цим також займалися видатні педагоги: О. Сухомлинський, К. Чуковський, Ш. Амонашвілі – застосування комічного у педагогіці, виховання і навчанні. Дослідженням почуття комічного у дошкільників займалися В. Мухіна, О. Попов, О. Кононко, С. Коншина та інші.

Саме С. Коншина у результаті різноманітних експериментальних досліджень змогла дати визначення поняттю «почуття гумору»: «Людина з розвиненим почуттям гумору здатна до теоретичного і образного мислення» [3, с. 43]. І цікаво, що одним із критеріїв, якими у свій час користувався Піфагор, для відбору учнів до своєї школи був саме сміх дитини як індивідуальна і дуже інформативна характеристика стика особистості. Піфагор використовував цей метод з декількох причин: по-перше почуття комічного не є вродженим на відміну від механізму сміху, а є набутиим – продуктом складного процесу розвитку психіки людини у конкретних умовах її життя, то уміння бачити смішне і його якісна характеристика залежить безпосередньо від виховних аспектів, під впливом яких і складається ціннісна характеристика особистості; по-друге можемо зробити висновок, що почуття комічного також тісно пов'язане з рівнем інтелектуального розвитку особистості [3, с. 49]. Таким чином розуміємо, що аналіз причин виникнення сміху дає змогу нам вивчити особливості її характеру, рівень її психологічного і інтелектуального розвитку, а також естетичних і моральних установок.

Підсумовую варто зазначити, що все вище згадане дає нам можливість зробити такі висновки: правильно виховане почуття комічного у дітей дає гарантії щодо правильно сформовано вміння мислити критично, логічно, креативно, не стандартно, легше переносити

життєві труднощі, адаптуватись до будь-якого соціального середовища тощо. Вплив і роль почуття комічного у житті дитини розглядається як проблемне питання ще з античних часів, тому можемо сказати, що воно так само важливе, як виховане почуття емпатії, правила етикету тощо.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Валентьєва Т.І. Почуття комічного та його структурні компоненти № 2.1 (54.1) 2009. С. 1-6.
3. Коваль Т. П. Універсальність гелотологічного методу в педагогічному дискурсі // Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог : Видавництво національного університету «Острозька академія» / Т. П. Коваль. Вип. 19. 2011. 524 с.
4. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2007.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Олександра Ковальова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: С. Ю. Бакай, кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

ORGANIZATION OF THE VALEOLOGICAL EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE EDUCATION-EDUCATION PROCESS

Kovalova Oleksandra, master's student

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної дошкільної педагогіки – організації валеологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти. Авторка статті висвітлює сучасні питання різних форм організації валеологічного виховання дошкільників сьогодення.

Ключові слова: валеологічне виховання, здоровий спосіб життя, форми валеологічної освіти дошкільників, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of modern preschool pedagogy – the organization of valeological education of children of older preschool age in the educational process of a preschool educational institution. The author of the article covers modern issues of various forms of organization of valeological education of preschoolers of today.

Key words: valeological education, healthy lifestyle, forms of valeological education of preschoolers, children of older preschool age.

Актуальність даного дослідження визначається концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Закону України «Про освіту», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, у яких проголошено стратегічні завдання щодо збереження та зміцнення здоров'я дитини. Відтак, неодмінним компонентом системи національної дошкільної освіти має бути валеологічне виховання, тобто формування соціальнопсихологічних настанов та активної позиції дитини щодо дбайливого ставлення до здоров'я.

За даними діяльності моделі в освітній сфері, формування і розвиток особистісних якостей і психологічних процесів дитини дошкільного віку йде одночасно з оволодінням практичними навичками, прийомами пошукової діяльності. Саме тому в новому, реформованому дошкільному навчальному закладі малюк зобов'язаний опанувати знаннями і отримувати практичні навички щодо збереження і зміцнення здоров'я. Дошкільний вік є найбільш сприйнятливим для освіти цих якостей, так як саме в цьому віці відбувається формування мотиваційно-ціннісної, соціальної та пізнавальної сфер у розвитку особистості. В Україні проблемі розвитку валеологічної освіти дітей та молодшого підростаючого покоління багато уваги також приділено на законодавчому рівні. У зв'язку з цим варто відзначити деякі найважливіші законодавчі та нормативні документи: Національна стратегія підвищення рухової активності населення України на період до 2025 року,

Національна програма "Здоров'я-2020 - український вимір" та ін. Тематика валеологічної освіти, педагогічного впливу з метою формування здоров'я дошкільників, його збереження та зміцнення інтенсивно розробляється серед дослідників за напрямками: здоров'язбереження в освітньому середовищі (Ю. Змановський), (В. Сиренський, А. Татарнікова), уявлення дітей дошкільного віку про самого себе як представника людського роду, ролі і місця педагогічної валеології в системі національної освіти України (А. Царенко). При ознайомленні з творами вчених-фахівців у галузі валеології (В. Алямовская та ін.) підтверджується той факт, що валеологічне виховання направлено на формування вміння особистосто проявляти себе, реалізовуватися за законами свого виду, зберігати генофонд і використовувати всі свої здібності для сприйняття і перетворення навколишньої дійсності.

В умовах модернізації сучасної освіти найважливішим завдання освіти є: забезпечення повноцінного розвитку підростаючого покоління, охорона та зміцнення їхнього здоров'я, як неодмінної умови формування особистості, активного громадянина України.

Людині потрібне здоров'я для життя, для його реалізації в ньому. Надійний спосіб бути здоровим в ньому - це вміти формувати здоров'я, зберігати і зміцнювати його. Наші предки визначали що здоров'я це «найцінніше майно», «основа всього», «безцінний скарб». Вони говорили: «Без здоров'я, і сила не приємна людині», враховуючи, що гарний настрій, трудова діяльність та прагнення до творчості залежать від стану здоров'я. Володарем міцного здоров'я вважається не просто той, хто не хворий, а той, хто фізично сильний, духовно міцний, працездатний та витривалий. Духовна складова здоров'я - це своєрідний пік, який збирає все найпрекрасніше в людині, завдяки якому людина стає особистістю. З огляду на вирішальне значення способу життя людини і способу життя для здоров'я, необхідно навчити всіх представників суспільства (особливо молоді) здоровому способу життя, формуючи «моду на здоров'я», виховуючи культуру здоров'я.

Здорова культура-це не тільки сукупність знань, обсяг відповідних навичок і умінь, а й здоровий спосіб життя гуманістичної спрямованості. При цьому рівень культури здоров'я визначається знанням резервних можливостей організму (фізичних, психічних, духовних) і умінням правильно їх використовувати. Якщо людина часто хворіє, має надлишкову вагу, вживає алкоголь, курить, дратівливий, відчуває дискомфорт перед оточуючими, не веде здоровий спосіб життя, значить, у нього низький рівень культури здоров'я. Обґрунтоване виправдання необхідності бути здоровим і прагнення стати таким – це і є складові елементи формування культури здоров'я, якими повинен володіти кожна сучасна людина.

Формувати у дошкільника такі якості, як готовність самостійно вирішувати питання здоров'я і безпеки в непередбачуваних ситуаціях і надавати елементарну медичну і психологічну допомогу. Як відомо, словосполучення " здоровий спосіб життя " чується практично на кожному кроці? Так і є: на сьогоднішній день дана тематика цікавить абсолютно все і кожного. При цьому особлива увага приділяється питанням раціонального харчування, адже це один з найважливіших ключових компонентів здорового способу життя. Від правильного і повноцінного харчування багато в чому буде залежить подальший процес зростання і розвиток дошкільника. Саме з цієї причини ми з самого раннього віку починаємо навчати дітей правилам харчування. Але як же бути тоді, якщо малюк відмовляється від корисних для нього продуктів, при цьому віддаючи перевагу всіляким шкідливим ласощам? Захоплювати дитину через процес гри. Важливість ігрової діяльності, яка сприяє розвитку дошкільника, загальновідома. дидактичні ігри відіграють особливу роль.

Гра багато в чому формує і розвиває інтелектуальні, моральні та емоційні сторони особистості дошкільника. У зміст дидактичних ігор формується правильне ставлення дітей до норм і правил життя, об'єктів зі світу навколишнього середовища навколо дитини. В процесі дидактичних ігор у дітлахів спонукають їх до раціонально використовувати наявні знання в ході розумової діяльності. Виявляється розумова активність дітей, яка проявляється в дидактичних іграх, є основною передумовою для свідомого формування ставлення до придбання надійних, міцних знань.

Функціональні завдання: сприяти формуванню у дітей інтересу та готовності до

дотримання правил раціонального харчування, поглиблюють знання та уявлення про продукти харчування, їх вплив на організм людини. Розвивають пізнавальну активність; сприяють емоційно-вольовому розвитку, збагаченню та активізації словника; розвитку словесно-логічного мислення, уваги, уваги; сприяють розвитку ігрової діяльності, навичок спілкування та партнерства. Процес валеологічного виховання дошкільнят я організувала як цілісний.

Одна з важливих педагогічних завдань повинна полягати в навчанні дітей основам здорового способу життя. Вибір активних методів і прийомів роботи з дітьми здійснювався за такими напрямками:

- самоаналіз і самовизначення в галузі освіти валеологічної культури дошкільнят;
- самостійне вивчення і збагачення вже освоєних теоретичних і методологічних основ валеології, а також практичних шляхів їх реалізації в професійній діяльності;
- розширення професійного кругозору та можливостей реалізувати творчий потенціал під час експериментальної роботи.

Великі результати засвоєння знань з валеології дали такі форми супроводу, як ділові ігри з освітянами, групові та індивідуальні консультації, конкурси та виставки. Однією з обов'язкових умов валеологічного виховання є валеологічна культура сім'ї. Її збагачення та становлення здійснювала за допомогою наступних форм взаємодії з батьками, індивідуальне консультування батьків лікарем та психологом, випуск стінгазети «Здорові діти, здорова нація», консультації та розмови з батьками щодо валеологічних профілактичних умінь та навичок.

У дитячих садах створюються фізкультурні куточки, з відповідними атрибутами, які необхідні для загальноосвітніх вправ, оформлення зони з оздоровчою спрямованістю з дидактичними іграми, методичними матеріалами, папками-передвижками, з корисними для людини кімнатними рослинами, що приносять максимальну користь для здоров'я людям. Оформлена також і зона відпочинку, тиші і спокою, що дозволяє дитині розслабитися і відпочити, побути наодинці з собою. Створюючи такі валеологічно розвиваюче середовище, ми вчимо дітей орієнтуватися в ній, вміти її використовувати для рішень завдань на зміцнення, збереження і підтримки здоров'я. Отже, характер взаємодії вихователя і вихованця в умовах валеологічного середовища дитячого садка визначається підтримка: дорослий підтримує дитину, направляє його і всіляко допомагає йому активно при вирішенні цих завдань, задіювати дану середу в рішенні поставлених даних завдань.

Педагогічна підтримка – особлива галузь педагогічної діяльності. Педагогічна підтримка полягає в похвалі та заохочення, орієнтації на успіх, організації вибору та вирішення завдань валеологічного змісту, що поступово ускладнюються. Процес виховання валеологічної культури забезпечується активністю та самостійністю самої дитини, тому я підтримувала цю активність, створюючи умови для виникнення інтересу до вирішення завдань валеологічного змісту та успішності її вирішення. Валеологічна культура сім'ї, інтеграція завдань валеологічного виховання у цілісний педагогічний процес дитячого садка. Створення валеологічно розвиваючого середовища в дитячому садочку і педагогічна підтримка дитини в ній. Проектування індивідуального психолого-педагогічного-медико-валеологічного супроводу дитини в ході освоєння валеологічної культури.

При цьому в рамках системи формування навичок здорового способу життя забезпечує різноманітне і гармонійне як розвиток та і виховання дитини, забезпечуючи його повноцінне здоров'я, створюючи уявлення і формуючи переконання і звички здорового способу життя на основі валеологічних знань, розвиток різних фізичних і фізіологічних якості, сприяє зміцненню психічного здоров'я дітей і забезпечуючи їх психологічну безпеку. Найважливішим фактором є здоровий розвиток дитини, а головною умовою такого розвитку є вміння грамотного існувати в наявному середовищі. З огляду на те, що здоров'я дошкільнят прямо пов'язане з якістю освіти і виховання, формування валеологічної моделі в процесі педагогічної діяльності вихователів набуває величезного значення. Дотримання здорового способу життя впливають на процес формування, збереження і зміцнення здоров'я, сприяє

розвитку особистості, успішності навчання, особистісної та професійної самореалізації дошкільника.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Андрющенко Т. К. – К., 2007.–258 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.

3. Беленька Г. В. Здоров'я дитини – від родини : [кол. монографія] / Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Машовець М. А. – К. : СПБ Богданова А. М., 2006. – 220 с.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Олена Корявкіна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: С. Ю. Бакай, кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди (Україна)

DEVELOPMENT OF COGNITIVE PROCESSES CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS OF INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES

Koriavkina Olena, bachelor's student

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі, пов'язаній з використанням інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в освітньому процесі сучасної дошкільної педагогіки, що сприяє розвитку пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Авторка статті висвітлює питання застосування ІКТ на рівні з традиційними методами викладання в освітньому процесі сучасного ЗДО.

Ключові слова: інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ), розвиток ІКТ, дитина і комп'ютер, мультимедійні технології, засоби ІКТ, здоровий спосіб життя.

Abstract. The article is devoted to actual problems related to the applying of informational computer technologies (ICT) in the educational process of modern preschool pedagogy, which contributes to the development of children's cognitive ability of the senior preschool age. The author of the article discusses the nutrition of ICT on a par with traditional methods of the teaching in the educational process of the modern kindergarten.

Key words: information and computer technologies (ICT), development of ICT, child and computers, multimedia technologies, ICT tools, healthy way of life.

Сучасний вихователь завжди знаходиться у пошуку нових, ефективніших технологій, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей, формування навичок самоосвіти та саморозвитку. Інформаційні потреби сучасності, піднесення ІКТ, удосконалення освітнього процесу, вимагають більш підготовлених спеціалістів з відповідною ідеологією, з достатньо високим інформаційно-компетентним ступенем, диктують нові умови і вимоги до шкільного та дошкільного освітнього процесу.

Аналіз сучасних джерел показує, що висвітлення проблем, пов'язаних з використанням сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі, розкрито в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників М.Льовшина, Н.Макарової, М.Жалдака, Ф.Рівкінд, В.Варченка, В.Гольцмана. Методи інтерактивних технологій набули поширення на практиці американської школи наприкінці ХХ століття.

Зазначмо, що розробкою елементів інтерактивного навчання займалися В.Сухомлинський, В.Шаталов, Ш.Амонашвілі, Є.Ільїн, С.Лисенкова, А.Єльнікова, Г.Коберник, Н.Побірченко, О.Комар, В.Мельник, О.Пометун, А.Коротасва, Г.Мітіна, Г.Самохіна, М.Коломієць, А.Мартинець, М.Скрипник, Л.Пироженко та ін.

Слід зазначити, що складність у використанні комп'ютера в дошкільному віці, досліджується спеціалістами, а саме: як впливають комп'ютерні технології на загальний розвиток дитини (Ю. Горвіц, К. Зворігіна, А. Кореганова, Г. Лаврентьєва); підготовка до шкільного навчання (В. Бондаровська, С. Іванова); чи доцільно використовувати комп'ютери та ігри на ньому в освітньому процесі дитячих садочків (О. Андрусич, Б. Гершунський, О. Ківлюк, Ю. Машбіц, В. Моторін, Ф. Петко); дотримання санітарно-технічних умов під час експлуатації комп'ютера (Н. Полька, Л. Чайнова).

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти України, педагог має створити процес розвитку дошкільнят, не тільки на заняттях, а й впродовж усього дня. Тому використання ІКТ є одним із пріоритетів освіти [1].

Зазначимо, що комп'ютер як засіб найсучаснішої обробки інформації, технічний засіб навчання та виконує колосальну роль в розвитку дошкільнят, у технічній сфері. Дошкільнята проявляють зацікавленість до комп'ютера, його функцій та будови і отримують гарні емоції та задоволення від процесу.

Під час роботи на комп'ютері, старші дошкільнята діють зі зримими екранними зображеннями, які мають ігрове значення. Вони від притаманної практичної дії з предметами, переходять до дії в уявній площині (модельна, символічна, тощо). Праця дітей на комп'ютері, може сформувати теоретичне мислення, вміння працювати в особистому темпі. Дитина, що опанувала елементарну комп'ютерну технологію, здатна краще мислити, вирішує завдання індивідуально, відчуває себе обізнаною в житті та інформаційній сфері [3].

Нагадаємо, що мультимедійні технології (від латів. *multum* – багато + *media* – засоби) є одними з найперспективніших та найпопулярніших педагогічних інформаційних технологій. Вони можуть утворювати колекції різних зображень, текстів та інформації, яка відтворюється зі звуком, відео, анімацією та різними візуальними ефектами; включають інтерактивний інтерфейс та інші механізми керування. Мультимедіа – це технологія, яка дозволяє об'єднати дані, анімацію, звук та графічні зображення, переводити їх з аналогової форми в цифрову та навпаки.

Досліджуючи використання розвиваючих та навчальних комп'ютерних ігор на практиці виявила, при використанні мультимедійної подачі матеріалів досягаються результати, а саме: дітям легше засвоїти уявлення про форми форми, кольори та величини; краще розуміють числа та множини; швидше оволодівають вмінням орієнтуватися на площині та у просторі, тренують пам'ять; розвивають увагу, елементи наочно-образного і теоретичного мислення та дрібну моторику, формується найтоншу координацію рухів очей, у дітей формуються доступні економічні поняття за такими основними економічними категоріями, як «праця», «поділ праці», «потреби», «товар», «гроші».

Слід зазначити, що тема використання ІКТ для інтегрованих логіко-математичних занять на формування елементарних математичних уявлень актуальна, але нині недостатньо вивчена. З розвитком сучасної інформаційної технології система «дитина та комп'ютер» швидко перетворюється на проблему, яка стосується всіх членів суспільства. Фахівці з цього питання розглядають низку завдань, а саме:

- Генерувати у дошкільників звички навчальної діяльності. Спонукає до теоретичного мислення, здатності розмірковувати, шукати варіанти, використовуючи при цьому попередній досвід.

- Надавати передумови для елементарного осмислення способу дій та вирішення задач за допомогою комп'ютера.

- Формувати елементарні математичні поняття, модернізувати звичний спосіб рахунку рахунку, здатність працювати з цифрами та геометричними фігурами, орієнтуватися в величинах та площинах, розвивати комунікативні якості дитини, збагачувати словниковий запас і водночас знання про оточуюче середовище, розвивати фонематичний та граматичний елементи мови, навички читати.

- Формувати вміння орієнтуватися в символах, здійснювати аналіз, порівняння та узагальнення.

- Розвивати дитину в емоційно-вольовій сфері (самостійність, зібраність, зосередженість, посидючість), спонукати до співпраці, формувати естетичний смак.
- Збагачувати запас уявлень, спонукати отримувати нові знання, розвивати психічні процеси: пам'ять, увагу, уяву, удосконалювати інтелектуальні процеси (якісні характеристики дитячого мислення: наочно-образне, абстрактне, логічне, творче, теоретичне тощо).
- Навчити виділяти важливе у тому чи іншому явищі оточуючого середовища, порівнювати, помічати подібне та відмінне, вчитися міркувати, виявляти причини явищ, робити аналіз та висновки.
- Розвивати уміння до створення малюнка, конструкції, образу, фантазії, оповідання з картинки, звукового аналізу слів тощо.
- Створювати умови для швидкого, належного розвитку дошкільнят, прояву творчої здібності.
- Учити дітей виконувати задачі пов'язані з конструктивною діяльністю, розвивати уявлення в просторі. Безперечно, що використання ІКТ активізує пізнавальну активність, сприяє розвитку самостійності, формує середовище для результативної діяльності дитини, та дає можливість розвивати наочно-подібне мислення.

В освітньому процесі, виховавель має можливість використовувати засоби ІКТ такі як: мультимедійний проектор; комп'ютер; принтер; DVD-плеєр; TV; електронні дошки; відеокамера; магнітофон; фотокамера.

Також можна виділити такі види інтерактивних матеріалів:

- фото;
- дитячі розвиваючі комп'ютерні ігри;
- гурткова робота по темі «Комп'ютерні технології»;
- відеоролики;
- відео-фрагменти (фільмів, казок, мультфільмів);
- презентація;
- можливе створення колекцій цифрових фотографій та мультфільмів;
- створення цифрових ігор, логіко-математичних завдань.

Однією з найефективніших форм підготовки та подання вважається створення мультимедійних презентацій – один із напрямів ІКТ. За статистикою ЮНЕСКО, коли людина слухає, то вона може запам'ятати – 15% мовної інформації, коли дивиться – 25% зорової інформації, коли бачить та слухає – 65% загальної інформації.

Таким чином, метою використання ІКТ у педагогічній практиці ЗДО є мотивація дітей на освітній процес, оптимізація педагогічного процесу загалом. У період інформатизації системи освіти зростає потреба у розробці методичних засад використання інформаційних технологій у освітньому процесі на формування освітніх компетенцій. Ми вважаємо, що є сенс навчитися розумінню ІКТ, і, головне, ефективно використовувати для розвитку та навчання дошкільників відповідно до поставлених цілей. Використання інформаційних технологій в закладах дошкільної освіти, дає змогу суттєво доповнити, внести якісні оновлення в освітній процес у ЗДО та підвищити його ефективність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Богуш А. М. Програма «Українське дошкілля». Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) Київ : Видавництво, 2018. 26 с.
3. Дудник Н. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Mountain school of ukrainian carpaty*. 2018. № 19. С. 118–122. URL: <https://doi.org/10.15330/msuc.2018.19.118-122>

РОЗВИВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІГРАШОК ІЗ ПРИРОДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Король, студентка магістратури

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

Науковий керівник, К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPING POTENTIAL OF TOYS FROM NATURAL MATERIAL FOR PRESCHOOL CHILDREN

Tetiana Korol, master's student

Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy (Ukraine)

Abstract. The article reveals the features of toys made of natural material for children, both in the formation of the prerequisites for educational activities, and during leisure, both indoors and outside the preschool educational institution. The author of the article presents examples of toys made from natural materials, created by adults and children.

Key words: toys made of natural material, leisure, preschool children.

Іграшка з природного матеріалу, охоплюючи соціальний досвід, накопичений людьми в суспільно-історичній практиці, є одним із значущих чинників розвитку сенсорної сфери дитини. У процесі ігрової діяльності дитина дошкільного віку в доступній їй формі привласнює цей досвід, що відбиває різні сфери людської діяльності, задовольняючи у такий спосіб потребу в залученості до світу дорослих, ідентифікації з ним. Зафіксований в іграшці культурний досвід попередніх поколінь, привласнюється дитиною і стає, навіть і в редукованому вигляді, її особистим досвідом, визначаючи її подальший сенсорний розвиток і сенсорну інтеграцію впродовж життя. Іграшки з природного матеріалу мають неабиякий розвивальний потенціал, який, на жаль, не оцінений сучасними психологами та педагогами.

Проте, зауважимо, що *розвивальний потенціал іграшки з природного матеріалу не реалізується автоматично, ігрова діяльність дітей, як засвідчує практика закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО), носить багато в чому стихійний характер.*

Отже, сенсорний розвиток дитини та якісна характеристика сенсорного досвіду залежать не тільки від купи іграшок, що опинилися в її розпорядженні (що безперечно має неабияке значення), але і від здатності та бажання дорослих спрямовувати ігрову діяльність, посилюючи її розвивальний ефект і розкриваючи потенціал не тільки традиційних іграшок, але й іграшок з природного матеріалу.

Безперечно, що розвиток дошкільнят за допомогою ігрових засобів здійснюється цілеспрямовано, послідовно, його забезпечено методично, але до використання іграшки з природного матеріалу як засобу сенсорного розвитку вихователі майже не готові [1-2].

На початку ХХІ століття ринок дитячих іграшок в Україні виявився переповнений переважно зарубіжними іграшками. Відповідно значно змінився зовнішній вигляд сюжетно-рольових, технічних ігрових засобів, активно розвивається напрямок інтерактивних іграшок. Але якщо для вітчизняних виробників прерогативою є дидактичний ігровий матеріал, є багато виробів із якісної деревини, то закордонним виробникам дістався практично весь ринок сюжетно-рольових іграшок.

Вплив цього ринку на сенсорний розвиток дітей є неоднозначним, суперечливим. Зазначенні чинники ускладнюють завдання використання іграшки з природного матеріалу в освітньому процесі ЗДО і, на жаль, не приваблюють дорослих до створення спільно з дошкільниками таких іграшок. Значна кількість педагогів, як і батьків дітей, недостатньо орієнтовані в сучасному ігровому матеріалі, оцінці його розвивального потенціалу і можливостей, особливостей впливу на дитину [5-6].

Однією з причин такого становища є, на наш погляд, те, що вихователі не повною мірою усвідомлюють роль іграшки з природного матеріалу як чинника розвитку сенсорної сфери дитини дошкільного віку.

Спеціальних досліджень з проблеми використання іграшки з природного матеріалу як засобу формування сенсорного досвіду дітей в умовах закладу дошкільної освіти та висвітлення її розвивального потенціалу до теперішнього часу проведено не було.

Отже, *актуальність дослідження обумовлено наявністю низки суперечностей:*

– між ринком дитячих іграшок, який є неоднозначним, багато в чому стихійним, та педагогічно нерегульованим впливом на психічний розвиток дошкільників;

– між соціально-педагогічними можливостями іграшки з природного матеріалу як засобу формування сенсорного досвіду дитини та відсутністю наукового обґрунтування цих можливостей і педагогічних умов їх реалізації в роботі закладу дошкільної освіти.

Природний матеріал – це те, що ми знаходимо в природі, що оточує нас. Природні матеріали можна об'єднати у дві групи: рослинні та мінеральні. До першої групи належать рослинні природні матеріали: мох, кора, листя, квіти, горіхи, шишки, каштани, гриби, соломка, жолуді, тополиний пух і багато іншого. До другої групи мінеральних природних матеріалів належать: черепашки, камінчики, пісок, шкаралупа, дорогоцінні камені [4].

На жаль, за останні роки в науково-педагогічній літературі іграшці взагалі, а тим більше іграшці з природного матеріалу, приділяється замало уваги. Незважаючи на те, що *дитяча іграшка – це особлива галузь психопедагогічного напрямку*, вплив на розвиток та формування особистості дошкільника ще потребує особливого вивчення.

Дитина, перш за все, цінує в іграшці привабливий магнетизм з її невимовною чарівністю, інтимністю невідомого, прекрасного і чарівного світу, в який вона прийшла. *Іграшки з природного матеріалу є результатом творчості дітей і лише до певної міри дорослих*, вони відбивають той своєрідний Всесвіт, у якому росте та розвивається дитина. Важко собі уявити, на що дитина перетворює природний матеріал: на істоту чи тваринку, чи будь-який предмет, який більшою мірою привертає увагу дитини на цьому етапі її розвитку. Матеріали для іграшок дошкільнятам щедро постачають парки, ліси, річки та моря. Навіть невеличкий сквер, або територія дитячого майданчика можуть стати скарбничкою матеріалів для творчості. Із різноманітного природного матеріалу діти самі виготовляють свої іграшки, імпровізуючи із цим матеріалом [6-7].

Діти, які ростуть і розвиваються в оточенні природи, набагато самостійніші у своїх вчинках і, звичайно, в іграх. Вони вільно розвивають свої природні здібності, схильність до творчості.

Іграшка з природного матеріалу є самобутнім явищем матеріальної та духовної культури народу. В єдиній живій системі творчості вона служить засобом зв'язку поколінь, а в художньо-естетичному змісті предметного оточення іграшка з природного матеріалу є культурним знаряддям, з якого в особливій згорнутій формі передається система духовних цінностей (історичних, моральних, естетичних), сама сутність людських відносин.

Іграшка з природного матеріалу це не тільки предмет, виготовлений зі спеціальною метою для забави. Дитина набагато чутливіше відноситься до саморобної іграшки, ніж до виготовленої кимось, і в цьому особливо яскраво проявляється потяг до самостійності в дітей.

Із давніх століть для хлопчиків іграшки робилися батьками чи дідусями. Це були вистругані з дерева рушніці, жердини для куренів та халабуд. Інтерес викликають і фігурки диких та свійських тварин, які виготовлялися на «одному диханні»: від тулуба (надрізаної тріски) відгиналися ніжки, хвостик, шия, голова і далі – знову тулуб. Інвентар для ігор робили з дерева: з дуба або липи, іноді навіть із калини, палиці різної довжини, ходунки з товстих гілок берези або черемхи. Діти з хлібного м'якуша чи глини можуть ліпити також і фігурки тварин. Другу групу іграшок створюють самі діти. Вони можуть робити й складніші іграшки собі, які можна назвати художніми [5-6].

Основною іграшкою для дівчаток завжди була і залишається лялька. Коли дівчинка підрастає, вона сама вже робить собі ляльки, одяг та прикраси для ляльок, при цьому поступово навчаючись усім тонкощам швейної справи. У ляльці, як і у всіх іграшках, вражає

прагнення дівчинки до точної передачі найдрібніших деталей, що характеризували національну чи господарську приналежність.

Кожна дівчинка мала набір іграшкових речей з природних матеріалів – маленькі сумочки і торбинки для зберігання лялькового одягу, прикрас, подушки, ковдри, дерев'яні коробочки та посуд тощо [3].

Отже, втілена в яскравих образах, іграшка з природного матеріалу пов'язує сьогодення з культурним минулим народу, відтворює ціннісне ставлення до життя, народний образ Всесвіту, формує у дітей психологію людини-творця.

Слід підкреслити значущість іграшок для дітей, тому що іграшки формують відчуття, уяву, дають перше пізнання життя, людських відносин, людських можливостей та багато іншого. Іграшка з природного матеріалу є носієм інформації, розвиває емоційну сферу того, хто грає. Історична трансляція наступному поколінню етнічної самосвідомості та предметно-духовного сприйняття докільля дозволяє зберегти і передати цим поколінням безліч традицій самобутньої культури українського етносу.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання*. 2016. № 9. С. 6-10.
2. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію // *Дошкільне виховання*. 2018. № 7. С.2-7.
3. Крутій К.Л., Гавриш Н.В. Організації освітньої діяльності в дошкільному закладі, або Як досягти балансу між традиціями та інноваціями // *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №8. С.4-10.
4. Крутій К., Грицишина Т., Стеценко І. Використання технології освітня подорож як засіб реалізації STREAM-освіти дошкільників. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. № 2. С. 43-48.
5. Крутій К.Л., Деснова І.С., Замельок М.І. Дефініція «Гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів / *Академічні студії. Серія Педагогіка*. 2021. 2(4). С. 84-91. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13>
6. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замельок М. І. (2022). Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2022. (1). №122-133. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>
7. Kruty K. The Formation of Key Competences in the Training Process of Preschool Education Specialists (Experience of the United Kingdom, Germany, Ukraine) / Larysa V. Zdanevych, Kateryna L. Kruty, Tetiana M. Tsehelnik, Leonida S. Pisotska & Nataliia V. Kazakova // *International Journal of Higher Education* 9 (7):196. August 2020. p. 196-206. (Follow journal URL: DOI: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p196>).
8. Kruty K., Desnova I. Introduction of the Italian Reggio – approach to the creation of the environment in local communities of ukraine / *Territory of innovations: best practices for sustainable development at the local level. Part 1: digest of analytical stage of international scientific and educational project. Collective Monograph. Sc. ed. V. Omelianenko, O.Prokopenko, T. Tirto. Tallinn : Teadmus*. 2022. P.50-75.

ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Котошук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

APPROACHES TO THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF CHILDREN SENIOR PRESCHOOL AGE

Julia Kotoschuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті здійснено дефінітивний аналіз поняття «творчі здібності». Розглядаються компетентнісний, особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: творчі здібності, компетентнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, діяльнісний підхід.

Abstract. The article provides a definitive analysis of the concept of "creative abilities". Competency, personality-oriented and activity approaches to the use of information and communication technologies in the development of creative abilities of older preschool children are considered.

Keywords: creative abilities, competence approach, person-oriented approach, activity approach.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти не втрачає актуальності проблема розвитку творчих здібностей дітей. Зазначена проблема знаходить відображення в основних нормативних документах: Законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. У розвитку творчих здібностей дітей виключну роль має саме дошкільна освіта, адже на цьому віковому етапі важливо підтримати природне бажання дитини творити, заохочувати ініціативність, прагнення робити по-своєму, проявляти власне «Я» [4]. Зокрема, вчений С. Юркевич вбачає розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку передумовою особистісного зростання на подальших вікових етапах, а В. Дружинін і Д. Богоявленська вважають сенситивним для розвитку творчих здібностей дошкільний вік.

Аналіз наукових публікацій засвідчує, що проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку вивчалася різносторонньо: Я. Пономарьовим (психологія і педагогіка творчості, мислення і творчість), Д. Богоявленською (дослідження інтелектуальної творчості), А. Лук (психологія творчості, мислення і творчість), Н. Кічук (формування творчої особистості вчителя), П. Енгельмейер (теорія творчості, творча особистість та творче середовище), В. Моляко (психологія творчості). Наукове обґрунтування можливостей упровадження інформаційно-комунікаційних технологій на різних ступенях освіти, зокрема у закладі дошкільної освіти розробляються І. Булах, Р. Гуревичем, В. Імбер, К. Крутій, А. Коломієць, О. Співаковським, О. Шикиринською та іншими науковцями.

За визначенням О. Демченко творчість – це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури; якщо ж вона нова лише для його автора, то новизна суб'єктивна і не має суспільного значення [1, с. 138].

Деякі зарубіжні вчені-психологи (Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, Ф. Торренс та ін.) розглядали творчі здібності в аспекті когнітивного розвитку особистості і передбачали можливість їх вимірювання. Психологи: Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв С. Рубінштейн основою творчих здібностей вважали загальні здібності, а сучасний український учений В. Моляко вважає біофізичні, сенсорно-перцептивні, інтелектуальні і емоційно-вольові задатки основою творчих здібностей людини.

Про діалектичність зв'язку між розвитком творчих здібностей та інших якостей особистості дитини говорять такі вітчизняні дослідники В. Андреев, А. Богоявленська, Я. Пономарьов, В. Моляко. Зарубіжний учений Н. Лейтес вважає, що між тим, наскільки різноманітнісною та змістовною є діяльність дитини і ступенем розвитку її творчих здібностей прослідковується пряма залежність. На думку вітчизняного психолога В. Моляко творчість притаманна кожній людині і дитині, а не лише обдарованим людям, так званим, «обраним», вчений вважає, що творчість доступна кожній людині: й дитині, яка обирає оригінальний, нестандартний варіант вирішення завдання, й хірургу, якому потрібно у процесі операції врахувати особливість розташування внутрішніх органів хворого, й

розрахувати час відведений на операцію, й інженеру, який розробляє нову технічну конструкцію, – це творчі люди, які мають творчий підхід до вирішення поставленого завдання.

Аналіз праць вітчизняних дослідників (В. Андреева, В. Богоявленської, В. Дружиніна, Л. Момот, Л. Шелестова) дозволяє стверджувати про відсутність єдиного трактування вченими поняття «творчі здібності», їх структури та способів формування творчих здібностей у дітей різного віку. На думку Д. Богоявленської, процес розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку сприяє, в свою чергу розвитку таких важливих особистісних якостей та властивостей дитини, як «Я-образ», рефлексія, цілеспрямованість і вольові якості [4]. Дослідники Л. Момот і Л. Шелестова вважають, що творчі здібності – це здатність генерувати нові ідеї, висувати гіпотези, фантазувати, бачити суперечності, асоціативно мислити, переносити знання і уміння у нові ситуації. Проте, у дослідженнях зазначених учених прослідковується думка щодо важливості формування інтересу дітей до різних видів продуктивної діяльності, заохочення навіть за найменші успіхи в творчості, активізації дивергентного мислення; також дослідники єдині в трактуванні поняття «творчі здібності» як складного, комплексного психічного новоутворення особистості.

Український дослідник О. Цибуля вважає творчими здібностями такі: здатність бачити проблему там, де її не бачать інші; згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним; застосовувати навички, набуті під час вирішення однієї задачі до вирішення іншої; сприймати дійсність цілком, не дроблячи її на частини; легко асоціювати віддалені поняття; здатність пам'яті видавати потрібну інформацію у потрібну хвилину; вибирати одну з альтернатив вирішення проблеми до її перевірки; включати знову сприйняті відомості у вже наявні системи знань; бачити речі такими, якими вони є; вміти доопрацювати деталі до вдосконалення початкового задуму; гнучкість мислення; легкість генерування ідей; творча уява [8, с. 77]. Засобами розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку науковцями обирається процес формування уявлень про форму предметів [5], музична діяльність [7], комп'ютерні додатки, програми та сервіси [10].

Таким чином, проблема розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку потребує дослідження чинників та умов розвитку творчих здібностей дитини. Говорячи про чинники, важливо розглянути вплив родинного виховання на розвиток творчих здібностей старших дошкільників. Низка вчених (В. Дружиніна, В. Новлянська, Е. Торренс та ін.) провідним вважають саме вплив родинного виховання на розвиток творчих здібностей дитини. Зокрема, Е. Торренс виділяє наступні параметри родинного виховання, що впливають на процес розвитку творчих здібностей дитини: гармонія взаємин батьків у родині, рівень розвитку у них творчих здібностей, показники проявів творчості батьків у різних видах діяльності, схожість інтересів батьків у різних видах мистецтва, у продуктивній діяльності, заохочення батьками дитини до творчості. Рівень матеріального забезпечення родини, на думку багатьох дослідників не впливає на рівень розвитку творчих здібностей дітей, що проживають в даній родині; високий рівень матеріального забезпечення родини може навіть гальмувати процес розвитку творчих здібностей дітей: наприклад, надмірна кількість іграшок гальмує творчу активність дитини, і навпаки, відсутність готових іграшок спонукає дитину до фантазування, створення іграшки власними руками чи з допомогою дорослих з підручних матеріалів, що, безперечно, розвиває творчі здібності. Створення іграшок спільно з батьками сприяє зміцненню родинних зв'язків, взаємоповаги, взаємодовіри та взаємопідтримки, тобто, окрім розвитку творчих здібностей спостерігаємо ще й потужний виховний аспект такого процесу.

Використання інформаційних технологій в початковій школі наразі вже не сприймається як щось інноваційне, проте в закладах дошкільної освіти інформаційно-комунікаційні технології лише починають впроваджуватися, і з метою розвитку творчих здібностей дітей, зокрема. Причиною такого стану є насамперед недостатнє оснащення комп'ютерами закладів дошкільної освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє:

- підвищенню активності дошкільнят у засвоєнні нових знань;
- формуванню інформаційної культури дітей;
- певною мірою реалізовувати особистісно-орієнтований підхід

У розвитку творчих здібностей дітей доцільно використовувати графічний редактор Paint, сервіс інтерактивних вправ LearningApps, сервіс інтерактивних ігор Gennial.ly, різноманітні програми для малювання для Android та iOS [10]. Зокрема, розглянемо додаток, що має назву «Легко малювати». Цей додаток пропонує обрати об'єкт, який хочете намалювати, кольорову палітру, і пропонує покрокову інструкцію, як це зробити. Звісно, для дітей, які ще не вміють читати потрібна буде допомога дорослого, також потрібно пам'ятати, що дитині старшого дошкільного віку рекомендовано перебувати за комп'ютером/телефоном/планшетом тощо не більше, як 15 хв за один раз. Протягом дня безпечною для здоров'я буде кількість 4-5 таких підходів.

У розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій важливо реалізувати компетентнісний, особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи. Компетентнісний суттєво змінює принципи визначення цілей освіти, відбору її змісту, результати освітнього процесу. Компетентність, будучи динамічною комбінацією знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність відрізняється від знань, умінь та навичок про що зазначали педагоги раніше. Компетентнісний підхід у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій полягає насамперед в тому, щоб допомогти дитині знаходити застосування власних творчих здібностей у власному житті та в житті суспільства в майбутньому. Особистісно-орієнтований підхід реалізується у виборі сервісу, додатку чи програми, що задовольняє потреби та інтереси саме цієї дитини, а також у психолого-педагогічному супроводі дитини в ході використання даного сервісу [2]. Діяльнісний підхід полягає в тому, щоб надавати максимальної свободи дитині у виборі комп'ютерної програми, додатку чи сервісу в ході обговорення з дорослим, оскільки від цього буде залежати інтерес дитини до даного виду діяльності, що, безперечно, позитивно вплине на розвиток її творчих здібностей [3]. Діяльнісний підхід базується на природному прагненні дитини невпинно діяти, отримувати нові враження, спробувати нові види активності

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що незважаючи на різні погляди вчених на сутність поняття «творчі здібності», їх структуру, способи та прийоми формування, єдині науковці в тому, що для заохочення дитини старшого дошкільного віку до творчості необхідно формувати інтерес дитини до різних напрямів продуктивної діяльності, в активізації дивергентного мислення, прагнення старшого дошкільника винаходити оригінальні власні способи вирішення пізнавальних та творчих задач, а не користуватися традиційними «вже відомими» підходами до вирішення задачі чи завдання. Тобто завдання педагога закладу дошкільної освіти – спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і умінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість. Надзвичайно важливим у підвищенні ефективності розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій є компетентнісний, особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць ДДПУ. Дрогобич, 2015. С. 134–145.
2. Вишківська В., Шикиринська О. Індивідуалізація та диференціація як необхідні умови вдосконалення освітнього процесу // Міжнародна конференція «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary». – Вінниця, UKR - Відень, AUT, 2021. – С. 345-347.

3. Пахальчук Н. О., Мируха О. І., Романенко Г. М. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (96.2). С. 72–75. URL: <https://cutt.ly/FH6mzlc>.

4. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т. М., Крутій К. Л., Патрикеева О. А., Присяжнюк Л. А., Родюк Н. Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя: ЛПДС ЛТД, 2020. 148 с.

5. Кривошея Т.М. Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі формування уявлень про форму предметів// Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 22-23 квітня 2021 р., Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2021. С.20-24.

6. Моляко В. О. Чи можна навчити творчості // Обдарована дитина. 2018. № 2. с. 3-4.

7. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довільності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 137-147.

8. Цибуля О. Програма розвитку творчих здібностей дошкільників. Тернопіль: Мандрівець, 2013. с. 77-82.

9. Pakhalchuk N. O., Holiuk O. A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers. *Physical education of students*. 2018. Vol 22, № 1. P. 45–50.

10. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genial.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. p.31-32.

РОЗВИТОК У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ: АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ М. МОНТЕССОРІ

Тетяна Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга Гелик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF INDEPENDENCE SKILLS IN EARLY CHILDREN:

ASPECT OF APPLICATION OF MONTESSORI TECHNOLOGY

Tetiana Kryvosheya, PhD in Pedagogy, Associate Professor

Olha Helyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито основні напрями розвитку навичок самостійності у дітей раннього віку за технологією М.Монтессорі. Наведені приклади вправ на формування у дітей навичок практичного життя, самообслуговування.

Ключові слова: технологія саморозвитку М. Монтессорі, навички самостійності, діти раннього віку.

Abstract. The article reveals the main areas of development of independence skills in young children according to the technology of M. Montessori. Examples of exercises for the formation of children's practical life skills and self-care skills are given.

Keywords: M. Montessori self-development technology, independence skills, young children.

Самостійність – одна з найважливіших рис сучасної людини. Навичкам самостійності розпочинають дітей навчати ще з раннього віку, спочатку у сім'ї, а згодом і в закладі дошкільної освіти, де у дитини формуються фундаментальні риси характеру, які сприяють

розвитку особистості дошкільника в цілому.

Дитяча самостійність в наш час є одним із об'єктів підвищеної уваги науковців, педагогів, батьків. Все частіше ми можемо спостерігати швидкий розвиток навичок самостійності у дітей раннього віку. Він є важливим у становленні особистості. Вже до трьох років у дитини виникає велике бажання до самостійності і незалежності від дорослого. Дитина в своїх діях активна, наполеглива, самостійна. Проте багато батьків в період сенситивного розвитку самостійності не дають можливість дитині самостійно досліджувати світ. Внаслідок цього у дітей можуть виникати труднощі з самостійністю, впевненістю.

Дослідженням розвитку у дітей навичок самостійності займалися педагоги минулого (Я. Коменський, Ж. Ж. Руссо, А. Дістервег), сучасні науковці (Ю. Дмитрієва, М. Данилов, О. Кононко, М. Левітов, Г. Люблінська, І. Молнар, Т. Поніманська, С. Рубінштейн, Ю. Самарін, В. Селіванов, О. Удіна та ін.). Серед них – видатна італійська педагогиня, прихильниця теорії вільного виховання – Марія Монтесорі, яка обґрунтувала теорію самовиховання та самонавчання особистості [3, с.292]. Основною формою навчання вона вважала самостійні заняття. «Не можна бути вільним, не будучи самостійним» – такою була позиція М. Монтесорі. Розумінням самостійності у неї було те, що людина яка працює та забезпечує себе самостійно, збільшує свої здібності та розвивається як особистість.

У педагогіці та психології поняття «самостійність» трактується по-різному. Одні наголошують на тому, що це можливість дитини самій долати перешкоди, не звертаючись за допомогою до дорослого. Інші вважають самостійною таку дитину, яка володіє ініціативою, може творчо підійти до вирішення своїх проблем або ж грається та навчається окремо від дорослого [4].

О. Кононко, визначає самостійність як інтегральну форму активності дитини, як базову якість особистості, як загальне уміння, складовими якого є часткові уміння, зокрема такі:

- відповідально самовизначатися, приймати самостійні рішення, здійснювати власні вибори;
- діяти незалежно від зовнішньої допомоги, звертатися за нею лише у разі об'єктивної необхідності, раціонально її використовувати;
- виявляти творчу ініціативу, креативність;
- поєднувати критичність з самокритичністю [2].

М. Монтесорі визначала самостійність як природну якість людини. На думку автора, природа уможливила розвиток усіх необхідних людині умінь, знань, здібностей. Як зазначає М. Монтесорі, усі кроки розвитку дитини – від набутої умілості у рухах, уміння перевертатися, сидіти, повзати, ходити до соціально-комунікативних умінь – є рухом до незалежності зростаючої особистості від дорослого. М. Монтесорі вважала, що «перші три роки життя – найважливіші. Якщо взяти до уваги всі досягнення, зміни, повсякчасну адаптацію, освоєння довкілля – тобто все, що відбувається з дитиною в такому віці, – можна зробити висновок, що перший період життя функціонально довший за подальший. Потреби дитини до 3 років такі нагальні, що нехтування ними неминуче спричинить серйозні наслідки» [5, с.7]. Тому починати привчати дитину до самостійності потрібно з раннього віку.

Марія Монтесорі описала низку вправ та завдань, виконуючи які, дитина може розвивати свою самостійність. Усі вправи можна розділити за такими напрямками: вправи в повсякденному житті; вправи з водою; вправи, що допомагають дитині самостійно одягатися та роздягатися; вправи із самообслуговування; вправи в колі та тиші; вправи на рухи по лінії. Зупинимось детальніше на деяких вправах, які пропонує М. Монтесорі.

Вправа для координації рухів «Як відкривають та закривають двері»

Матеріал: Двері, замок «з язичком», ручка дверей.

Мета: *пряма*: розвиток уміння тихо, без шуму, відкривати і закривати двері; уміння користуватися замком «з язичком»; освоєння дії з дверною ручкою; *опосередкована мета*: розвиток координації рухів, концентрації уваги, формування звички діяти, не заважаючи

іншим дітям.

Презентація вправи

Педагог (або дорослий) каже: «Я покажу тобі, як відкривають і закривають двері». Він встає біля дверей правим боком і правою рукою береться за ручку, натискає на неї і тягне на себе. Двері відчиняються. Педагог звертає увагу дитини на язичок замка, який сам ховається при натиску на ручку і знову вискакує, коли ручку дверей відпускають. Для дитини цей момент можна назвати точкою здивування. Дитина і сама може повторити дії педагога: опустити і підняти дверну ручку. Потім дитина і педагог виходять з кімнати. Тепер вони стають лівим боком до дверей і відкривають двері з лівого боку. Педагог звертає увагу дитини на те, як тихо, майже нечутно, і повільно відкриваються і закриваються двері. Ніхто з присутніх в кімнаті дітей не злякався і навіть не повернувся на звук, коли відчинялись чи закривались двері.

Після такої презентації діти вчаться тихо відкривати двері з різними ручками і з різними замками, починають користуватися ключем. Вихователь обов'язково має звернути увагу дітей на те, як попередити голосне закривання дверей та як виправити ситуацію, коли двері залишились не до кінця зачиненими. У М.Монтессорі така діяльність називається «контроль помилок». Крім того, видатна педагогиня наголошувала на тому, що у процесі виконання цієї вправи, діти мають засвоїти нові слова – двері, замок, засув, «язичок» замка, клацання, натиснути, штовхнути, відкрити, закрити, увійти, вийти, тихо, голосно [5].

Вправа «Як ходять по лінії»

Матеріал: еліпс або коло, намальоване на підлозі в робочій кімнаті.

Мета: *пряма* – дитина вчиться красиво, граційно рухатися по лінії, не порушуючи її і не спотикаючись; *опосередкована мета* – вироблення власної ходи, координація рухів, розвиток рівноваги, концентрації уваги, задоволення від руху, самовираження в русі, тренування м'язів.

Презентація вправи

Група дітей сидить на стільчиках навколо намальованого на підлозі еліпса або кола. Наставниця включає магнітофон або просить музичного керівника грати на фортепіано красиву нешвидку мелодію. Вона стає на лінію еліпса і рухається цією лінією в такт музиці. Потім вона запрошує дітей приєднатися до неї. Без слів вона показує дітям, що треба йти, намагаючись не порушувати лінію еліпса, випрямивши спинку і злегка балансує руками. Потім музика змінює свій ритм, діти починають рухатися швидше.

Варто використовувати різні мелодії: марш, вальс, мазурку, польку. Можна запропонувати дітям рухатися по колу не всім разом, а по одному. Це різко збільшує концентрацію уваги дітей при виконанні рухів, при чому не тільки у своєму виконанні, але й інших дітей. Вільні рухи по лінії – чудовий матеріал для психологічного спостереження і аналізу сензитивного періоду розвитку дитини. На закінчення презентації дітям пропонують взяти в руки зі спеціально підготовленого столика предмет (кубик Рожевої вежі, формочки, квітку в горщику, прапорець) і граційно пронести його по колу. У святкові дні можна нести по колу під повільну музику подарунки, квіти, запалені свічки, тощо.

Замість однієї лінії можна провести дві концентричних лінії в формі еліпсів. Діти вчаться ходити по цих лініях як по канату, переставляючи одну ногу за іншою. Щоб зберегти рівновагу, діти повинні докладати ті ж зусилля, як і справжні акробати, не наражаючись, звичайно, на небезпеку, тому що лінія-«канат» намальована. Педагогиня спочатку сама демонструє вправу, показує, як переставляти ноги, не даючи ніяких словесних пояснень. Спочатку тільки деякі діти наслідують її, вона ж, показавши, як треба робити, відходить в сторону, надаючи подіям розвиватися самостійно. Діти продовжують ходити по лінії, намагаючись робити такі ж рухи, як вони побачили у виховательки, і зберігати рівновагу. Поступово інші діти підходять ближче, придивляються і намагаються ходити по лінії. І дуже скоро на еліпсі або лінії не залишається вільного місця: всі діти починають ходити в певному напрямку, балансують, координують свої рухи і з глибокою увагою дивляться, як пересуваються їхні ноги. Далі підключається музика. Спочатку це повинен бути якийсь

простий марш – діти ще не розрізняють ритму, але їм веселіше проводити свої зусилля – утримуватися на лінії під акомпанемент. Коли діти цілком освоїлись з вправою і навчилися тримати рівновагу, їхня хода робиться дуже красивою і впевненою, і, крім того, їхня постава і всі рухи набувають особливої грації.

Вправа на лінії може ускладнюватись найрізноманітнішими способами. Перш за все вправу можна зробити ритмічною, пов'язавши її з музикою. Коли одна й та сама музика повторюється кілька днів поспіль, діти мимоволі починають відчувати ритм і слідувати йому в рухах рук і ніг. Вправи на лінії також іноді можна супроводжувати дитячими пісеньками.

Вправа «Тиха вода в центрі кола»

Матеріал: красива велика чаша, наповнена водою.

Робота з матеріалом

Діти сидять у колі на стільчиках або на підлозі. У центрі кола стоїть чаша зі «спокійною» водою, що не колишеться. Діти дивляться на гладку поверхню води і стараються теж не ворухнутися. Всі зберігають спокій. Хтось із дітей виходить в центр і опускає руку в чашу з водою, порушуючи її спокій. Діти також починають рухатися. Але як тільки вода перестає колихатися, замовкають і завмирають і діти. Так сидять декілька секунд. Потім ритуал повторюється.

Вправа «Як чистять ніс»

Матеріал: носовичок з тканини чи паперовий.

Цілі: *пряма* – навчити самостійно витирати ніс, сякати носа; *опосередкована* – розвиток незалежності, акуратності, вміння поводити себе в суспільстві.

Презентація вправи

Вихователька показує дитині, як відкривати пачку з паперовими носовичками. Вона дістає дві серветки: одну бере собі, іншу дає дитині. Потім вона розгортає серветку, такі ж дії робить і дитина. Вихователь підносить носовичок до носа, тримаючи його двома пальцями. Вона робить глибокий видих спочатку однією ніздрею, затискаючи іншу, а потім навпаки. Потім вона протирає ніс знизу. Дитина повторює всі рухи. Вихователька згортає серветку і викидає її. Те ж саме робить і дитина [5].

Виконуючи цю вправу, дитина засвоює нові слова (носовичок або носова хустинка, ніс, ніздрі, висякати носа, нежить, соплі) і починає розуміти їхній зміст.

Крім уміння відкривати та закривати двері, до вправ у повсякденному житті М. Монтесорі відносить:

– навчання дітей умінню правильно носити стілець, тихо ставити на підлогу, безшумно сідати та вставати з нього;

– вправи на перенесення різних предметів, що сприяють вмінню володіти своїм тілом, координацією та точністю рухів, навичками соціальної поведінки;

– вправи на скручування та розкладання килимка, які сприяють тренуванню м'язів, координації рухів, розвитку дрібної моторики рук, мускулатури рук і ніг, розвитку навичок соціальної поведінки в групі.

– вправи на складання серветки, що сприяють розвитку координації рухів, дрібної моторики рук, концентрації уваги та акуратності. Оскільки, складаючи серветку дитина проводить по лініях згину пальчиком справа наліво, то опосередковано вона вчиться малювати прямі лінії, таким чином, готуючи свою руку до письма. Квадрат серветки та строгі лінії, по яких вона її згинає, готують дитину до вивчення геометричних фігур;

– вправа на вміння пересипати предмети з однієї посудини в іншу.

Для того, щоб розвинути у дітей мускулатуру кисті рук, М. Монтесорі пропонувала вправи з водою: переливання води з однієї посудини в іншу, миття рук, збиття піни, переливання води за допомогою піпетки, вижимання губки тощо.

Для розвитку у дітей раннього віку навичок самостійності велике значення відіграє уміння самостійно одягатися та роздягатися. З цією метою М. Монтесорі розробила спеціальні дидактичні матеріали – рамки з гудзиками, зі шнурками, з кнопками, з булавками, рамки з замками, рамки з бантами та іншими застібками. Працюючи з таким рамками,

дитина непомітно вчиться необхідним навичкам, а опанувавши їх, може переходити до самостійного одягання і роздягання.

Отже, система розроблених дидактичних засобів і вправ М.Монтессорі для розвитку самостійності у дітей раннього віку сприяє збереженню і розвитку дитячої індивідуальності, оскільки без примушування та нав'язування формує навички практичного життя, навички належної поведінки у соціумі, розвиває допитливість та інтерес до пізнання нового, до освоєння навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М.Монтессорі: теорія і технологія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 304 с.
2. Кононко О. Л. Особистісне зростання у ранньому віці : суть та умови сприяння. *Дошкільне виховання*. 2006. № 10. С. 3-7.
3. Кривошея Т.М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 291–293.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
5. Сільві д'Есклеб, Ноемі д'Есклеб. Монтессорі. 150 занять із малюком удома. 0–4 роки. Київ : BookChef, 2021. 192 с.

ІМЕРСИВНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК НОВИЙ ВИД У ДИДАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Катерина Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IMMERSIVE LESSON AS A NEW TYPE IN THE DIDACTICS OF PRESCHOOL EDUCATION

Kateryna Kruty, doctor of pedagogical sciences, professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості вибудовування іммерсивного заняття як нового виду організації дітей, як під час формування передумов навчальної діяльності, так під час дозвілля, як у приміщенні закладу дошкільної освіти, так і за його межами. Автор статті презентує приклади іммерсивних занять із дітьми.

Ключові слова: іммерсивне заняття, навчальна діяльність, дозвілля, діти дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the features of immersive classes as a new type of organization of children, both during the formation of the prerequisites for educational activities, and during leisure, both in the premises of the institution of preschool education, and beyond. The author of the article presents examples of immersive activities with children.

Key words: immersive activity, educational activity, leisure, preschool children.

У дидактиці дошкільної освіти є чимало проблем, які пов'язано з прямим переносом дидактики початкової школи до дитячого садочка. Спадок дидактики «старшого брата», на жаль, й до сьогодні є наріжним каменем для вихователів, які дотримуються авторитарного стилю взаємодії як і з дітьми, так і з їхніми батьками.

Аналіз науково-методичної літератури, особливо останнього десятиліття, показує поряд із розробками і впровадженням у систему дошкільної освіти різних інноваційних програм і технологій наявність для багатьох авторів загальної проблеми, що стосується організації занять. Ідеться про проблему цілепокладання в структурі заняття, до якої в більшості авторів залишається традиційно формальний підхід.

Іншими словами, у занятті як педагогічній системі за наявності завдань, змісту й результату відсутній провідний компонент – мета, що суперечить основному принципу системності. Замість мети, як правило, авторами визначається головне (або основне) завдання, ще гірше, коли зазначають т. зв. «програмовий зміст заняття». Це теж сумний спадок ще з 80-х років ХХ століття. Є освітня програма, і є її зміст. Але це не мета та завдання заняття. Однак завдання, які б вони не були, – лише спосіб досягнення поставленої мети або тактика, що відповідає на запитання, як це зробити, проте, по суті, не може підмінювати собою стратегію, і, відповідно, запитання, навіщо це робити.

Так, у пояснювальних записках низки програм дошкільної освіти є загальна мета щодо мовленнєвого (у деяких авторів – комунікативного, що не є синонімами!) розвитку дітей дошкільного віку, але це є лише програмною заявою (або декларацією) в системі навчання дітей мови та розвитку мовлення, й не більше. Для вихователя, який щодня намагається вирішувати (і вирішує!) завдання мовленнєвого розвитку конкретної дитини, групи дітей у цілому, необхідне методичне забезпечення цього процесу [1].

Однак відсутність цілісного планування, розробок мети конкретного заняття не дає можливості розглядати його як цілісну педагогічну систему в освітньому процесі. Навчити дитину будь-якого правила морфології або способу словотворення нескладно, але є запитання: навіщо цього вчити? Чому саме ці дії або правила, а не інші можуть бути більш доступні й більш цікаві дитині? Чого має бути їх більше або менше? Де межі необхідного й бажаного? І, нарешті, який рівень мовленнєвої активності дітей передбачається на конкретному занятті?

Однією з причин такого стану проблеми, на мою думку, є дійсна в теорії й практиці дошкільної дидактики цільова установка на засвоєння дітьми переважно вмінь і навичок, що втрачає свою актуальність і вимагає глибокого аналізу й, можливо, перегляду деяких концептуальних положень [2].

Багатоманітність конкретних знань і вмінь дітей за недостатньої сформованості загальних механізмів навчальної діяльності не сприяє розвитку, хоча подекуди і захоплює випадкового спостерігача, особливо підготовлені шоу-програми під гаслами художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, або розвитку творчого потенціалу. Про те, що рівень актуального розвитку дитини не відображає перспектив її розвитку і не може бути достатнім для діагностики, писав ще Л. Виготський [3-4].

У дошкільній дидактиці прийнято виокремлювати три групи завдань: розвивальні, навчальні й виховні, що було виправдано двадцять–тридцять років тому. Чи має бути триєдина мета на кожному занятті?

На це запитання можна відповісти і «так», і «ні», тому що, на жаль, зводиться воєдино два різні поняття: мета заняття й завдання педагога. Метою заняття має бути навчання, а професійним обов'язком педагога – завдання виховувати й розвивати особистість дитини, у тому числі й на занятті.

Засоби здійснення завдань виховання на занятті такі: особистість педагога, звідси великі вимоги до його підготовки, до його якостей як людини; стосунки, які складаються між суб'єктами навчання й формуються в процесі заняття; зміст дошкільної освіти як складне, багатокомпонентне явище, сукупність відбиття в ньому всіх елементів соціальної культури; засоби навчання – естетика форми і змісту; методи й форми навчання, здатні стимулювати виховання творчого потенціалу дитини тощо.

Дослідження 2020 року показало цікаві результати, а саме: було з'ясовано чинники, і для батьків є найважливішими під час вибору дитячого садочка:

- близькість до місця проживання (78%);
- відгуки про дитячий садок (38%);
- програма підготовки до школи (31%);
- матеріально-технічне оснащення групи, середовище (22%);
- наявність індивідуального підходу до виховання дитини (20%);
- наявність вільних місць (17%);

- особистий досвід перебування в саду (15%);
- кількість дітей у групі (9%);
- вибір конкретного вихователя (4%) [7].

Отже, із-поміж першочергових завдань дошкільної освіти батьки вбачають підготовку дитини до школи, її соціалізацію та розвиток самостійності.

Як поєднати очікування батьків, бажання вихователів їм догодити та розвиток дітей?

На мою думку, у нагоді стане саме знання специфіки дидактики дошкільної освіти. Класифікація типів занять (фронтальні, групові, індивідуальні) та видів (тематичні, комплексні, домінантні, сюжетні, інтегровані) хоча і є доволі сталою, проте вона вже не зовсім відповідає викликам сьогодення.

Світ так швидко змінюється, що ми навіть і не помітили, як в освітньому обігу з'явилися терміни «дистантна освіта», «дистанційне навчання», а згодом і «дистанційне заняття». За минулий рік вираз «провела дистанційне заняття з дітьми» дуже швидко теж набув сталості й розуміння у комунікантів, про що йдеться.

Вважаю, що відбувається народження ще одного виду заняття – іммерсивного. Про назву ще не йдеться, але по факту воно вже має місце в практиці роботи дитячих садочків. Зовсім не обов'язково, щоб це було заняття в класичному розумінні, це передусім інтерактивне дійство, якому є місце у будь-якій освітній події з дітьми – свято, екскурсія, подорож, вистава і, звісно, заняття як специфічна форма організації навчальної діяльності дітей дошкільного віку.

В освітянському полі дошкільля набув поширення термін «мозаїчний підхід». Слово «мозаїка» символізує поєднання різнорідних занять і практик, які допомагають в сукупності отримати уявлення про інтереси та погляди кожної дитини. Акцент робиться на тому, щоб діти були оточені своїми творами і фотографіями, свідоцтвом своєї спроможності, а не розписами по стінах двадцятирічної давнини, які вже не мають жодної естетичної, або освітньої цінності. Більш того, саме результати дитячої діяльності, які можуть бути зафіксовані і пред'явлені як самій дитині, так й іншим дітям, батькам, членам родини, тепер вважаються «освітньою документацією». Слід наголосити, що результат іммерсивного заняття (яке може бути й незапланованим, тому що розгортається від певної події) можна унаочнити саме завдяки «мозаїчному підходу».

Трохи з історії назви. *«Іммерсивний» з англійської «immersion» перекладається як «залучення», «занурення», проте це занадто широке семантичне поле для визначення, звідси й різне тлумачення того, що закладається в цей феномен.*

У 2003 році Фелікс Барретт і Максін Дойл, театральні постановник і режисер із Великої Британії, вирішили, що хочуть вийти за межі сцени – побудувати драматургію так, щоб вразити кожного, хто присутній в залі. Перейти цю грань без нового формату неможливо, тому вирішили повністю змінити правила для глядачів. Барретт і Дойл придумали іммерсивний театр, в якому глядач активно бере участь у постановці: ходить, вивчає щось, стикається з акторами. Такі вистави засновано на зануренні учасників у вирій подій: «глядач» постійно включений в дію – він потрапляє в змодельовану (фактично віртуальну) реальність, а не спостерігає її з боку.

Іммерсивне заняття можна спланувати та провести як вид освітніх подорожей із дітьми.

Кожне іммерсивне заняття може мати кілька різних варіантів проведення і розв'язки. У цьому й головна особливість іммерсивності – вихователь щоразу може вигадати нову деталь, новий інтерактив, локацію для заняття. Пріоритет – зміна локацій та залучення максимальної кількості дітей до події.

В іммерсивному занятті безліч форматів: прогулянка до парку, «випадкова зустріч» сніговика (заздалегідь підготовлений учасник – матуся, дідусь), якого так природно «вплетено» у сюжетну канву, що діти не здогадуються, що він зустрівся на їхньому шляху не випадково. Є сенс зустрічати Святого Миколая на локації, а не в приміщенні. Якщо в садочку є традиція святкування з Дідом Морозом, цікавим прийомом іммерсивності буде

споглядання за персонажем із вікон садочка за декілька днів до дійства («заблукав дідусь»). Піднесений настрій, «занурення» дітей у майбутню інтерактивну дію дає можливість вихователю залучити до святкування всіх дітей, створити атмосферу підготовки і утаємничості дійства.

Сюжет заняття може будуватися навколо загадки (таємниці, секрету тощо), яку терміново потрібно розплутати для сніговика (елементи геокешинга, квесту, едьютейнмента), може початися в публічній бібліотеці, де герой книги (заздалегідь підготовлений бібліотекар або хтось із батьків дітей) розповідає свою історію тощо.

Іммерсивне заняття має суттєву відмінність від інших видів занять, на яких «виросло» багато поколінь педагогів, плануючи їх щодня.

Таке заняття не можна передбачити в плані освітньої діяльності заздалегідь (а розпочиналося з підготовлених дорослих), воно народжується від події – випав перший сніг, попереду потепління після обіду. Поки вихователь буде проводити все, що запланував для дітей на першу половину дня – сніг розтане. Треба скоріше збиратися за пригодами! [6].

Отже, для вихователя, організатора іммерсивного заняття, це вистава-прогулянка, для дітей – освітній подія, подорож, ситуація, в яких дітям пропонують самим побути «сніговиками», «сніжинками», «хурделицею» – заспівати, станцювати, розповісти вірш, а краще жваво порухатися та отримати задоволення від руху.

Цінність такого виду заняття в можливості занурити дітей у сюжет від події, а не від заздалегідь складеного дорослим плану без участі дітей, почути «голос дитини». Під «голосом дитини» розуміються різні способи вираження нею свого розуміння світу і ставлення до нього. Ідеї В. Давидова про «розвинене дитинство» співзвучні ідеям зарубіжних авторів, які розробили низку «партиципативних» практик, в яких діти виступають як активні учасники і можуть пред'явити своє розуміння ситуації як собі, так й іншим (обговорення минулих подій і їх оцінка, створення карт, фото- і відео зйомки, створення дітьми рукописних книг, створення дітьми карт місцевості й планів на день тощо) [8].

Хочу наголосити, що саме під час організації іммерсивних занять вихователь практично може зреалізувати принцип «участі дитини»: дитина вже в ранньому дитинстві має бути суб'єктом своєї освіти.

Передусім у закордонній педагогіці сформувалося уявлення про дитину як істоту, яка володіє значними ресурсами. На думку О. Запорожця, *слід урахувувати ресурсність і цінність дошкільного дитинства для подальшого розвитку людини.*

Дитина має отримати досвід активного суб'єктного ставлення до власної освіти, щоб бути готовою в майбутньому до навчання впродовж життя (life-long-learning). Про практично зреалізований принцип можна стверджувати, якщо голос дитини бути почутий.

Підсумуємо.

Іммерсивне заняття – вид освітньої діяльності вихователя, спрямований на інтерактивне залучення дітей до пізнання Всесвіту всіма можливими каналами сприймання та занурення в освітню подію з використанням різних локацій як у приміщенні, так і за його межами.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання*. 2016. № 9. С. 6-10.
2. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію // *Дошкільне виховання*. 2018. № 7. С.2-7.
3. Крутій К.Л., Гавриш Н.В. Організації освітньої діяльності в дошкільному закладі, або Як досягти балансу між традиціями та інноваціями // *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №8. С.4-10.
4. Крутій К., Грицишина Т., Стеценко І. Використання технології освітня подорож як засіб реалізації STREAM-освіти дошкільників. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. № 2. С. 43-48.

5. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей // *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2-6.
6. Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017. № 7. С. 3-8.
7. Kruty K. The Formation of Key Competences in the Training Process of Preschool Education Specialists (Experience of the United Kingdom, Germany, Ukraine) / Larysa V. Zdanevych, Kateryna L. Kruty, Tetiana M. Tsehelnik, Leonida S. Pisotska & Nataliia V. Kazakova // *International Journal of Higher Education* 9(7):196. August 2020. p. 196-206. (Follow journal URL: DOI: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p196>).
8. Kruty K. Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders / Bazyma, N., Zdanevych, L., Kruty, K., Tsehelnik, T., Popovych, O., Ivanova, V., & Cherepania, N. (2020). *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(3), 107-121. <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/112>
<https://lumenpublishing.com/journals/index.php/brain/article/view/3228>

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вероніка Куркова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

UKRAINIAN CHILDREN'S FOLKLORE AS A MEANS OF SPEECH DEVELOPMENT OF MIDDLE PRESCHOOL CHILDREN

Veronika Kurkova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено роль малих фольклорних жанрів у мовленнєвому розвитку дошкільників середнього дошкільного віку, конкретизовано їх вплив на окремі аспекти дитячого мовлення.

Ключові слова: фольклор, жанр, мовлення, розвиток, дошкільники.

Annotation. In the article the role of small folk-lore genres is reflected in speech development average preschool age of children, their influence is specified on the separate aspects of child's broadcasting.

Keywords: folk-lore, genre, broadcasting, development, under-fives.

У національній доктрині розвитку освіти в Україні підкреслюється необхідність застосовувати нові педагогічні технології особистісно зорієнтованого навчання для розвитку творчих здібностей дошкільників. Таке завдання має на меті виховання особистості, здатної творчо переосмислювати набутий досвід в науці, культурі і мистецтві.

У письменстві сучасної доби фольклоризм набуває символічного значення, адже фольклорний феномен позначений особливою художньо-філософською конкретизацією. Елементами фольклорного жанру сповнена творчість багатьох сучасних українських письменників Ю. Винничук, Галина Пагутяк, Вал. Шевчук, Галина Тарасюк, С. Процюк. Ця домінанта знайшла свій розвиток у творах класиків літературної мови Т. Шевченка, І. Котляревського, І. Франка, Ольги Кобилянської, П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Б. Грінченка, Г. Квітки-Основ'яненка, Б. Лепкого, О. Ільченка, О. Довженка та інших.

Метою публікації є ознайомлення з різножанровими фольклорними творами для дітей; дослідження можливостей застосування в навчальному процесі жанрів фольклору для розвитку творчого потенціалу дітей, насамперед, середнього дошкільного віку.

Дитячий фольклор є системою жанрових творів для дітей, що складається з прозових, речитативних, піснених та ігрових літературних витворів. Серед їх розмаїття виділяють як творчість самих дітей, так і твори, що виконуються для дітей дорослими. Такий поділ виникає з того, що ігрові і ритміко-інтонаційні можливості дітей залежать від віку. У ранньому віці (з перших днів народження і десь до трьох – трьох з половиною років)

емоційний, моторний і розумовий розвиток дитини повністю знаходиться у «позитивному полюсі» впливу дорослих. Саме вони виконують для дітей раннього віку колискові пісні та різні забавлянки (утішки).

Твори, що становлять другу частину дитячого фольклору, виконуються дітьми середнього і старшого дошкільного віку. Такі твори співаються або ритмічно промовляються дошкільнятами: лічилки, небилиці, заклички, дражнилки, ігрові пісні, жартівливі пісні, а також прозові приповідки, казки, загадки, скоромовки. Велика кількість їх - це творчість самих дітей, частина з них складена дорослими власне підростаючому поколінню.

Педагоги епізодично використовують згаданий матеріал з метою розвитку мовлення, подекуди нехтуючи його потенційні можливості в розв'язанні проблеми.

Дитячий фольклор – найцікавіший, найдоступніший, багатофункціональний матеріал для виховання дошкільників, суть якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу. За своєю природою дитячий фольклор скерований на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, на саморозвиток та виховання, набуття практичного життєвого досвіду особистості [2, с. 92]. Важливу роль у розвитку мовлення дітей відіграють малі форми фольклорних жанрів. Їх сучасна наука визначає як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без засвоєння яких неможливе формування мовленнєвої компетенції дитини.

До них відносяться: *прислів'я, приказки, загадки, колискові пісні, народні пісеньки, утішки, пестушки*. В художніх образах прислів'їв та приказок віддзеркалено досвід прожитого життя в усьому його різноманітті та суперечливостях. Означені жанри є найбільш стійкою частиною лексики загальнонародної мови, в них немає ніяких прикрас, думка передається лише найнеобхіднішими і до того ж точно відібраними словами. Так, *приказки (примовки)* – короткі, переважно віршовані прямі звернення до тварин, птахів, комах, передражнювання їх голосів. *Прислів'я* — це найдавніший жанр фольклору, короткий, ритмічно організований образний вислів, стійкий в мові, істинно «народна мудрість». Судження “Від осинки не народяться апельсинки” цікаве не прямим сенсом, а тим, що може бути застосовано до інших аналогічних ситуацій. Предмет висловлювання представлено з ідейно-емоційною характеристикою суспільно-визнаної істини у глибинному змісті прислів'я. Саме тому вони яскраві, насичені і, можна стверджувати, що мають вічне життя у багатстві рідного слова малих українців.

Виховання звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами фольклору, як встановлено сучасними дослідженнями, відбувається в певній ієрархічній послідовності:

- 1) представлення дітям малих фольклорних жанрів, наповнення активного словника образними виразами;
- 2) зачування текстів малих форм з урахуванням звукових кореляцій;
- 3) корекція звукової сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку на різних видах занять;
- 4) закріплення звуковимови, розвиток фонематичного слуху та інтонаційної виразності мовлення шляхом використання малих форм фольклору; залучення дітей до практичної діяльності;
- 5) активізація набутих знань, умінь і навичок в різних ситуаціях спілкування.

Плануючи роботу з дітьми середнього дошкільного віку поступово розширюється коло творів фольклору. Добираючи твори, враховується, що їх зміст та образи мають бути більш різноманітними. Дітям імпонує простота народних пісеньок, віршиків, своєрідність асоціацій, ігровий характер творів. Заклички до сонця, дощу, хмар, комах, птахів, рослин допомагають дітям безпосередньо відчутти взаємозв'язок з природою, навчають любити і берегти її. На заняттях діти отримують нові знання: ознайомлюються із хатнім начинням, одягом, народно – вжитковим мистецтвом, вчать правильно використовувати в мовленні певні граматичні конструкції, а закріплюють отримані знання під час самостійної діяльності,

в іграх, беручи участь у родинних святах, музичних розвагах.

Заняття із використанням віршиків-пісеньок несуть не розважальне навантаження, а перш за все, мають розвивати у вихованців зацікавленість художнім словом, діалогічне мовлення, образну пам'ять. Наведу приклади найвідоміших: “Ходить гарбуз по городу”, “Два півники, два півник”, “Я лисичка, я сестричка”, “Танцювала риба з раком” та інші. Невід’ємною частиною навчально-виховного процесу дітей середнього дошкільного віку є вивчення казок, які сприяють формуванню у дітей оцінно-етичних суджень, розвивають художній смак, творчу уяву. Групові та деякі індивідуальні заняття побудовано на основі казкового сюжету, героями яких стають різні барвисті персонажі. Наприклад, “Котик та Півник”, “Лисичка та Журавель”, “Півник і двоє мишенят”, інші. Пізнавальний інтерес підкріплюється яскравим зображенням у творах казкового світу, в захопленості та повчальності. Народна казка, безсумнівно – невичерпне джерело вивчення національного колориту, природнього середовища, побуту, звичаїв, особливостей національної кухні.

Фольклорні твори спрямовують уяву дитини на національну, художньо-образну картину світу. Адже у легендах, казках, пареміях зустрічається дуже багато знакових для української культури слів: *борець, галушки, піч, пиріжки, рута-м'ята, калина, верба, соловейко та інші*.

Зрозуміло, що дитячий фольклор, з одного боку, відбиває своєрідність місцевого соціуму, в якому формується і розвивається особистість, а з іншого – формує й виховує його на рівні вільних педагогічних впливів та «природного культурного фону».

Т. Полковенко класифікує дитячий фольклор таким чином:

- колискові пісні, пестушки, утішки, чукикали, небилиці (перевертні), безкінечні казочки, скоромовки;
- казки, обрядові пісні (заклички, примовки, колядки, щедрівки, веснянки, гаївки), загадки, прислів'я, приказки;
- фольклорні твори, що існують в дитячому середовищі: ігрові пісні, лічилки, жарти, дражнилки, мирилки, безконечники- «нескінчуки», кричалки та інший «віршований галас» (Т. Полковенко) [6, с. 226]. Цілком погоджуємося з таким поділом дитячого фольклору.

Пам'ятаймо, при ознайомленні дитини середнього дошкільного віку з різними жанрами фольклору потрібно добирати фольклорний матеріал так, щоб його контекст був зрозумілим, відповідав рівневі розвитку дітей [5, с. 120]. Рівень розвитку мовлення вихованців залежить від багатьох аспектів, але насамперед, від кількості опрацьованого фольклорного матеріалу. Прислів'я, приказки, колискові, забавлянки, загадки, лічилки, мирилки збагачують словник новими поняттями, підсилюють емоційний вплив від вивчених творів.[5, с. 112].

Дражнилки й мирилки спонукають дітей до доброзичливого ставлення одне до одного, дружби. У народних дражнилках відсутні негатив, зле глузування — навпаки, вони кумедні та бешкетні. Слід акцентувати увагу дітей на сповнених доброти й м'якого гумору цих невігядливих віршиків.

Створене народом мовлення рясніє образними розмовними формами, виразною лексикою. За допомогою народних ігор, вміщений у них фольклорний матеріал, заохочує дітей до використання його у активному мовленні. Діти зазвичай імітують у своїх іграх календарні й сімейні обряди, виконують й відповідні пісні.

Лічилка як один із жанрів дитячого фольклору, має прикладне значення. Вона виконує функцію упорядкування, вибору та визначення дій учасника гри. При цьому перераховуються всі, хто бере участь у грі. Найчастіше бувають римованими з гумористичним змістом, а саме перерахування може бути завуальованим. До прикладу наведу такі: «Зараз я лічитиму, хто із нас ходитиме. Якщо випаде на тебе – значить, так тобі і треба!» автор Віра Правоторова.

Загадки – фольклорний жанр усної народної творчості, що в стислій, образній формі викладаються найбільш яскраві й характерні ознаки предметів чи явищ [2, с. 102]. Відгадування і вигадкування загадок також впливає на різні аспекти мовленнєвого розвитку

дошкільників. Збагачення лексичного багажу відбувається за рахунок багатозначності слів у загадках, що допомагають помітити вторинні їх значення, формують уявлення про переносне значення слова. Вони допомагають засвоїти звуковий та граматичний лад рідної мови, зосереджуючи увагу на мовній формі і її аналізі, що підтверджується в дослідженнях Ф. Сохіна [5, с. 187].

Невеликі за обсягом смішні тексти складають твори народної сміхової творчості, описують неіснуючі, вигадані події. Так, під час занять з освітньої лінії «Ознайомлення з соціумом» вихователь знайомить дітей з особливостями життя та побуту козаків на Січі.

*На дубові, на вершечку,
Там посіяв козак гречку.
Узялася шура-бура,
Козакові гречку здула.
Ані гречки, ні полови,
Лиш сам козак чорнобровий.*

Небилицю вихователь може використати у розповіді про улюблені ласощі козаків та зацікавити дошкільників козацьким дозвіллям у вільний від військових походів час.

Вихованці дізнаються про риси характеру козаків: сміливість, добру вдачу, почуття гумору. Ця небилиця може слугувати прикладом дотепного жарту про славетних українських воїнів.

На сьогоднішній день усмішки, жарти, небилиці, нісенітниці тощо майже не використовуються в закладах дошкільної освіти як засіб прилучення вихованців до побутової народної сатиричної культури.

А. Богуш, Н. Гавриш вважають, що навчити дошкільників розуміти смішне та виявляти почуття гумору неможливо без участі мовлення. Саме правильно підібрані цікаві запитання до дітей за змістом надокучливих та жартівливих казок дозволяють дитині зрозуміти їх зміст, привчають уважно вслухатись у віршований текст, самостійно знаходити невідповідність тому, що насправді може відбуватись довкола.

На думку Т. Котик, починаючи з середнього дошкільного віку, діти спроможні за допомогою простих комедійних мовленнєвих засобів передавати морально-пізнавальний зміст художніх творів (картин, оповідань, казок) та реальних життєвих ситуацій, свідками або учасниками яких їм довелося бути [3, с. 155]. Науковці переконані, що провідною метою використання в роботі з дітьми дошкільного віку усмішок, жартів, небилиць – це навчити вихованців запам'ятовувати запропоновані сталі вислови, доречно використовувати їх у власному мовленні під час спілкування.

Особлива цінність фольклорних творів полягає в можливості опанувати грою словами й звуками дітьми середнього дошкільного віку, виявити специфіку рідної мови, характерну для неї співучість, виразність, образність. Доступність, недовготривалість малих фольклорних жанрів насичує процес розвитку мовлення позитивними емоціями, робить його цікавим і привабливим, що позитивно впливатиме на ефективність освітнього процесу в умовах ДНЗ

Виховна та художня цінність малих фольклорних жанрів обумовлена специфікою втілення в них художніх образів, насамперед, мовними засобами виразності, які діти прагнуть наслідувати. Актуальність дослідження процесу розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку полягає в недостатньому використанні потенціалу малих фольклорних жанрів, зокрема народної сміхової творчості (усмішки, жарти, небилиці, нісенітниці, надокучливі казки, жартівливі казки, вірші-жарти, образні прислів'я та приказки). Дана проблема обумовила вибір теми нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навчальний посібник. К.: Вища шк., 2002. 407 с.
2. Ватаманюк Г.П. Музика в країні дошкільля: навч.–метод. посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 260 с.
3. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К., 2005. 128 с.

4. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Т1. / укладачі. В Яременко, О.Сліпушко. К. : Аконті, 2008. 926 с.
5. Калуська Л. В. Дивокрай: вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів. Тернопіль: Мандрівець, 2007. Кн. 1.
6. Руснак І. Є. Український фольклор: навч. Посібник. К.: ВЦ «Академія», 2010. 304 с.
7. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. Дошкільне виховання. Науково-методичний журнал. 2016. № 9. С. 6–10.
8. Котломанітова, Г.О. Український дитячий фольклор як засіб формування партнерської взаємодії дітей. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*, (12). вилучено із <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1318>
9. Мовленнєвий розвиток дошкільників / уклад. Л. А. Шик. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 223 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ЗНАТЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ В ПРИРОДІ

Світлана Ломакіна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF NATURAL SCIENCE KNOWLEDGE IN MIDDLE PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF EXPERIMENTATION IN NATURE

Svitlana Lomakina, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості формування природничо-наукових знань дітей середнього дошкільного віку засобами експериментування в природі. Автор статті розкриває значення і практичне впровадження інтегрованого підходу у пошуково-дослідницькій діяльності.

Ключові слова: пошуково-дослідницька діяльність, експеримент, інтегрований підхід, освітня ситуація, природничо-наукові знання.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of natural science knowledge of middle school children using experimentation in nature. The author of the article reveals the importance and practical implementation of an integrated approach in research activities.

Key words: research activities, experiment, integrated approach, educational situation, natural science knowledge.

Починаючи з перших відчуттів, які переходять у сприймання, а надалі формують уявлення, дитина стикається з явищами довкілля. На ранньому знайомстві дітей з природою наголошував із поміж багатьох педагогів і фундатор ідеї природовідповідності К. Ушинський [7]. Це знайомство має відбуватися якомога раніше. Саме дошкільний вік має найбільше значення для природничо-наукової освіти.

Щоб цей процес відбувався якісно і приємно, взаємодія з живою і неживою природою має вийти на істотно новий рівень, де дитина активно контактує, взаємодіє, милується, навчається і отримує новий освітній продукт природньо-естетичних вражень. Але самотійно впоратися з безпосереднім досвідом, який служив би матеріалом для узагальнення, для аналізу явищ, встановлення залежностей між ними, дитина не спроможна. Складність явищ, що відбуваються в природі, потребують взаємодії дитини з дорослим, який навчає встановлювати найпростіші закономірності, зв'язки і відношення у Всесвіті.

У результаті узагальнення спостережень і накопичення в процесі практичної діяльності привласнюються природничі знання. Вони є теоретичним підґрунтям діяльності дитини.

Практика багатьох ЗДО наголошує про метод експериментування як один з найбільш ефективних методів пізнання закономірностей і явищ навколишнього світу. Метод дитячого

експериментування активно запроваджується в системі дошкільної освіти. Щоб сприяти розвитку дитячої допитливості й засвоєнню елементарних природничо-наукових відомостей, потрібно реалізувати принцип міжпредметної інтеграції.

Активне впровадження змісту, методів та підходів, які модернізуються у практичній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, забезпечують підвищення рівня ефективності діяльності педагогів у створенні середовища особистісного розвитку дитини та результативності освітнього процесу в контексті здобуття дитиною природничо-наукової освіти [2].

Різні підходи до процесу ознайомлення з довкіллям обґрунтовуються варіативністю комплексних освітніх та альтернативних програм. Це пояснюється тим, що діти:

1) мають первинні, різнопланові (життєві, побутові, наукові) уявлення про предмети і явища природи;

2) мають прагнення пояснити причини побачених природних явищ;

3) мають особистісно-орієнтовану (пов'язану з яскравими враженнями) основу формування природознавчих уявлень;

4) мають особистий досвід та уявлення про деякі рослини і тварини, яких можна побачити в природі, побути, особливості їх життя і звички;

5) ненавмисно змішують реальне життя і казковий світ;

б) спроможні самостійно помічати подібність і відмінність природних предметів (у дошкільнят – осмислене узагальнене сприйняття, здатність до угруповання, класифікації, порівняння і вміння ним користуватися при оволодінні новими знаннями).

Провідні українські науковці К.Крутий [3], Л.Присяжнюк [5], І.Стеценко [6] наголошують, що для успішної реалізації наступності в природничо-науковій освіті дітей необхідно створювати сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу до різних галузей знання і світу природи, перетворюючи поступово його в потребу вчитися.

Дослідницька діяльність сприяє розвитку soft skills, таких як критичне мислення, вміння комунікувати, творче мислення, вирішення проблем. Скорегувати ці процеси, надати їм поваги до особистісного розвитку, бути тією рушійною силою, яка обережно і відповідально забезпечить цілісне сприйняття навколишнього природничо-наукового та соціального середовища є необхідною умовою формуванню всебічно розвиненої дитини. Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» сприяє вирішенню цих завдань.

Зазначимо особливості формування природничих знань, як от:

1) обов'язкова наочність при формуванні уявлень про об'єкт (здіяяти всі аналізатори і відповідно всі способи донесення інформації);

2) взаємозв'язок процесів пізнання довкілля і розвитку мовлення;

3) забезпечити цілісне сприйняття навколишнього природничо-наукового та соціального середовища за допомогою інтегративного підходу [2].

Вимоги Базового компонента дошкільної освіти спрямовано на формування природничо-наукових уявлень у дітей дошкільного віку [1]. Освітній напрям «ТЕХНОЛОГІЇ», або Таємничі перетворення у Альтернативній програмі формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» містить розділ «Інформаційно-комунікаційні технології, гаджети». В ньому наголошується, як важливо навчати дітей отримувати, зберігати та обробляти інформацію.

Професор К. Крутий звертає увагу на важливість ознайомлення дошкільників з найпростішими способами зберігання інформації, якими доречно користуватися в повсякденному житті (фотографування, малювання, запис (тексту на папері, звуку)) [2]. Це стосується розвитку таких компетентностей дошкільників, як дослідницька та інформаційна. Формуючи елементарні природознавчі уявлення, навчаючи можливості зафіксувати об'єкти живої і неживої природи, сприяємо розвитку дитячої допитливості та пізнавальної

активності. Позитивна практика освітньої діяльності – це освітня ситуація, де діти не будуть позбавлені можливості ставити запитання, не доречно зауваження «не відволікатися від теми», вихователь «з» дітьми, а не «над» ними.

За К. Крутій, визначення поняття «освітня ситуація» – це ситуація освітнього напруження, що виникає спонтанно або спеціально організована вихователем і розв'язання якої передбачає *спільну діяльність усіх її учасників*. Її мета – створення разом з дітьми певного освітнього результату (ідей, версій, схем, дослідів) у ході спеціально організованої діяльності [4].

Наприклад: освітня ситуація – спостереження за цвітінням кімнатної рослини. Щоб перетворити просте споглядання на цікаву ситуацію, потрібно захопитися красою і зрозуміти, що є питання, на які ми не можемо відразу дати відповідь. Отже, треба придумати план дій, зробити паузу і надати можливість висловитись. Рішення, які запропонували самі діти, і будуть з бажанням впроваджуватись у життя. Виявляється, з цією подією знайшлося багато питань і рішень немало. Скільки бутонів з'явиться на стеблі? Якого кольору? Чи разом вони цвістимуть, чи по черзі? Коли почне цвісти? Ще довго чекати (поняття часу, яке не помацаєш)? На що схожі будуть квіти? Як встановити чергу, щоб малювати в таблиці? Чи потрібно часто поливати? І багато інших питань. І всіх захопила ідея, щоб фотографувати і зробити фільм.

Отже, пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку потребує інтегрованого підходу взаємопроникнення і систематизації знань дітей. На шляху формування природничо-наукових знань у дітей середнього дошкільного віку необхідно створювати сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу до різних областей знання і світу природи, спонукати розвиватися творчо (soft skills), додавати елементів проблемності в освітній процес, включення пошукових і дослідницьких видів діяльності, завдань на активізацію дитячої уваги і мислення. Реалізація програми «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» надає можливість активно вирішувати зазначені завдання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/> (дата звернення: 01.06.2022).

2. Крутій К. Л. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ЛПКС ЛТД, 2020. 148 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 14 липня 2020 року № 22.1/12-Г-274).

3. Крутій К. STREAM-освіта для дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 3–74.

4. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання*. 2016. № 9. С. 6–10.

5. Присяжнюк Л. А. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації завдань еколого-природничої освіти дошкільників. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*. 2018. Вип. 9. С. 112–121.

6. Стеценко І. Особливості дослідів у STREAM-освіті дошкільників і молодших школярів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2018. № 2. С.15–20.

7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. К. : Наука, 1983. Т. 1. С. 192–193, 197–199, 205, 207.

ДИТЯЧЕ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НЕЖИВУ ПРИРОДУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Юлія Лояніч, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, старший викладач

CHILDREN'S EXPERIMENTATION AS A MEANS OF FORMING IDEAS ABOUT INSTANT NATURE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer

Julia Loyanich, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості впровадження дитячого експериментування у практику роботи закладу дошкільної освіти; розкрито значення, зміст, структуру проведення організації дослідно-експериментальної діяльності дітей дошкільного віку у природі; доведено, що дослідницька діяльність надає можливість дітям самостійно здобувати інформацію про досліджувані об'єкти або явища природного довкілля, а педагогу зробити освітній процес максимально ефективним.

Ключові слова: дитяче експериментування, дошкільник, дослід, експеримент, розвиток особистості, дослідна діяльність у природі.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the introduction of children's experimentation into the practice of preschool education; the meaning, content, and structure of the organization of research and experimental activities of preschool children in nature are revealed; it has been proven that research activity provides an opportunity for children to independently obtain information about the studied objects or phenomena of the natural environment, and for the teacher to make the educational process as effective as possible.

Key words: children's experimentation, preschooler, experiment, experiment, personality development, experimental activity in nature.

Вирішення проблем модернізації освіти потребує перегляду технологій навчання дітей дошкільного віку та застосування педагогами ефективних форм і методів у своїй професійній діяльності. Однією з таких розвивальних освітніх технологій є дитяче експериментування, яке дозволяє формувати у дошкільників уявлення про навколишній світ, його об'єкти, властивості, взаємодію з природним середовищем. Дитяче експериментування ефективно впливає на розвиток мислення, пам'яті, уяви дошкільників, розвиває пізнавальну активність, збагачує словник, також є вирішує питання фізичного, валеологічного, естетичного, екологічного, морального та трудового виховання.

Вчені (Г. Бюльонька, С. Єлманова, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Л. Присяжнюк, Н. Яришева) переконують у необхідності застосування дитячого експериментування, оскільки знання, які діти отримують в процесі даної діяльності, є більш усвідомленими, повними, що забезпечує цілісне сприйняття світу та істотно впливає на особистісний розвиток дитини.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури доводить, що експериментально-дослідна діяльність дошкільників має різнобічний зміст та охоплює наступні напрями:

1. Формування мотивації дітей до експериментально-дослідницької діяльності та створення відповідних умов для її проведення;
2. Формування у дошкільників безпечної поведінки під час проведення експериментально-дослідної діяльності;
3. Ознайомлення з об'єктами неживої природи: повітря, вода, ґрунт, вітер, пісок, глина через проведення серії дослідів («Корисні копалини», «Виникнення інею», «Як виникає блискавка?», «Веселка в кімнаті», «Як відбуваються виверження вулкана?»);
4. Ознайомлення з об'єктами живої природи (рослинного світу) відповідно до тем.
5. Збагачення уявлень дошкільників про природу Космосу за допомогою серії дослідів: «Зірки світять постійно», «Чому зірки рухаються по колу?», «Світло в Космосі»,

«Як виглядає Сонце?», «Чому Сонце можна побачити до того, як воно з'явиться над горизонтом?», «З яких кольорів складається сонячний промінь?» тощо [1].

Структура експериментально-дослідної діяльності дошкільників має наступні етапи (табл.1):

Таблиця 1

Структура експериментально-дослідної діяльності дошкільників

Етапи експериментально-дослідної діяльності	Зміст діяльності
1. Підготовка дошкільників до пошукової діяльності в природі	виявлення рівня знань дітей про досліджувані об'єкти та природні явища, створення атмосфери зацікавленості (проблемні запитання, цікава розповідь)
2. Початок досліду	висування дітьми припущень (гіпотез): вода стане солодкою, якщо додати цукор; доведення правильності чи хибності гіпотези шляхом проведення досліду
3. Безпосередній хід досліду та подальший обмін думками	вихователь надає допомогу дітям в організації практичної діяльності; спільно з дітьми виконує практичні дії за потребою; контролює дотримання правил техніки безпеки
4. Заключний	обговорення результатів досліду, висновки щодо підтвердження або спростовання гіпотези

Розглянемо класифікацію видів дослідів та експериментів за О. Івановою (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація дослідів та експериментів за О.Івановою

Критерій класифікації	Вид та характеристика
1. За характером мислинневих процесів	- констатувальні (дозволяють побачити певний стан об'єкта або явища поза зв'язком з іншими об'єктами та явищами); - узагальнені (дають можливість прослідкувати загальні закономірності процесу, який вивчався раніше за окремим етапом);
2. За способом залучення дітей до дій з об'єктами дослідження	- демонстраційні (використовуються один об'єкт, дослід проводиться вихователем, діти спостерігають за його ходом і результатами); - фронтальні (використовується багато об'єктів, виконуються самостійно дітьми під керівництвом вихователя);
3. За характером об'єктів, які досліджуються	- експерименти з об'єктами живої природи (рослинний і тваринний світ); - експерименти з об'єктами неживої природи (повітря, вода, ґрунт тощо)
4. За кількістю спостережень за одним і тим самим об'єктом	- одноразові; - багаторазові (циклічні);
5. За місцем проведення	- на території ЗДО (в груповій кімнаті, дитячій лабораторії, навчально-дослідній ділянці); - поза межами ЗДО (у лісі, у полі тощо)
6. За характером включення в педагогічний процес	- епізодичні (проводяться час від часу); - систематичні (проводяться постійно та з додержанням певної системи викладу матеріалу);
7. За кількістю дітей, які беруть у ньому участь	- індивідуальні (1–4 дитини); - групові (5–10 дітей); - колективні (весь група);
8. За тривалістю проведення	- короткотривалі (5–15 хв.);

	- довготривалі (більш 15 хв.);
9. За циклом проведення	- первинні (об'єкт досліджуються вперше), - повторні (здійснюються повторне експериментування з об'єктом, з метою порівняти результати), - заключні й підсумкові (проводиться з метою зробити певні висновки щодо об'єкта, який вивчався).

Така різноманітність видів експериментів та дослідів у природі дозволяє дошкільникам більш ґрунтовно дослідити властивості об'єктів живої і неживої природи, розвивати критичне та креативне мислення, оптимізувати освітній процес [5].

Наведемо тематику серії дослідів, які вихователь може проводити з дітьми дошкільного віку за темою «Вода у природі»:

дослід «*Фарбування води*», спрямований на виявлення властивостей води: тепла і холодна, розчинність речовин у воді: закономірності: чим більше розчинної речовини, тим інтенсивніше колір; чим тепліше вода, тим швидше розчиняється речовина;

дослід «*Вода не має кольору, але її можна пофарбувати*» проводиться на основі спостережень за водою, що ллється з крану, її прозорість та безбарвність. Діти шукають відповідь на проблемне запитання «Як зробити воду кольоровою? Від чого залежить колір води?»;

дослід «*Що буває з парою при охолодженні?*» демонструє дітям явище конденсації (перетворення на крапельки у теплу погоду, в іній в морозну);

дослід «*Куди поділася вода?*» дозволяє спостерігати процес випаровування води, залежність швидкості випаровування від умов (відкрита і закрита поверхню води);

дослід «*Чим пахне вода*» спрямований на виявлення властивостей води: не має запаху, вода пахне тими речовинами, які в ній розчинені.

Застосування вихователями дитячого експериментування у практику роботи закладів дошкільної освіти сприяє розвитку особистості дитини, яка володіє компетентностями необхідними для її подальшої реалізації у сучасному суспільстві. Дана діяльність дозволяє задовольнити одну із важливих потреб дитини – пізнавальну, у дошкільників розвиваються допитливість, дослідницькі навички, креативне та критичне мислення, вони вчать планувати власні дії та співпрацювати у колективі однолітків.

Список використаних джерел

1. Бюлюнька Г. В. Експериментування – крок до пізнання. Дошкільне виховання. 2007. № 5. С. 7–10.

2. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.

3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук Укр. Головний ред. В. Г. Кремень. К. Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.

4. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навчально-методичний посібник для ВНЗ. К. Видавничий Дім «Слово». 2009. 400 с.

5. Присяжнюк Л. А. Організація дослідницької діяльності дошкільників у контексті екологізації освітнього середовища ДНЗ. Імідж сучасного педагога : всеукр. наук.-практ. освітньо-популярний часопис. 2015. № 6. С. 28-30.

6. Nataliia Bakhmat, Olena Kolosova, Olena Demchenko, Irina Ivashchenko, Viktoria Strelchuk Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff: opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. Journal of Theoretical and Applied Information Technology 15th July 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.

7. Holiuk O., Demchenko O., Kit G.a, Rodiuk N. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLYGIFTED ELEMENTARY STUDENTS. Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. 2019. Part II. С. 580.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНІХ СИТУАЦІЙ ТА ОСВІТНІХ ПОДОРОЖЕЙ

Лупол Катерина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л.А. Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF NATURAL AND ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN PRESCHOOL CHILDREN BY CREATING EDUCATIONAL SITUATIONS AND EDUCATIONAL TRIPS

Kateryna Lupol, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості використання освітніх ситуацій та освітніх подорожей як нових форм організації роботи в процесі ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природним довкіллям. Автор статті презентує приклад освітньої ситуації та маршрутний лист до освітньої подорожі.

Ключові слова: освітня ситуація, освітня подорож, природничо-екологічна компетентність.

Abstract. The article reveals the features of using educational situations and educational trips as new forms of work organization in the process of familiarizing preschool children with the natural environment. The author of the article presents example of the educational situation and the itinerary for the educational trip.

Key words: educational situation, educational trip, natural and ecological competence.

Нині формування у дітей старшого дошкільного віку природничо-екологічної компетентності набуває дедалі більшої актуальності. Сьогодні стає очевидним, що розвиток у дошкільників емоційно-ціннісного й відповідального ставлення до природного довкілля забезпечує становлення моделей природододільної поведінки, сприяє гармонізації взаємин дитини і природи. В умовах сучасного закладу дошкільної освіти, необхідно використовувати нові форми організації роботи в процесі ознайомлення дітей з природним довкіллям, зокрема освітні ситуації та освітні подорожі.

Використання активних форм пізнання природного довкілля, під час яких діти досліджують, самостійно вирішують поставлені завдання; формування у дітей старшого дошкільного віку системи екологічних знань, поглядів, переконань, що передбачають ціннісне й відповідальне ставлення до природи, – важливі завдання дошкільної педагогіки. На законодавчому рівні вони закріплені нормативно-правовими документами, а саме законом України «Про дошкільну освіту», його нормативне підґрунтя забезпечується Національною стратегією розвитку освіти в Україні, Концепцією екологічної освіти, Базовим компонентом дошкільної освіти.

Н. Горобаха, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева наголошують на тому, що педагоги в умовах закладу дошкільної освіти повинні використовувати різні форми організації роботи з ознайомлення дошкільників з природою. Проблема використання нових форм організації роботи в процесі формування у дітей старшого дошкільного віку природничо-екологічної компетентності – освітніх ситуацій та освітніх подорожей знаходиться у полі зору Т. Грицишиної, В. Імбер, І. Карук, К. Колеснік, К. Крутій, І. Стеценко тощо.

Наразі потребують розв'язання питання, пов'язані із проблемою визначення сутності освітньої ситуації та освітньої подорожі. Варто надати особливої уваги методичним аспектам організації та проведенню нових, активних форм роботи – освітніх ситуацій та освітніх подорожей у формуванні у дітей природничо-екологічної компетентності.

Мета дослідження полягає у теоретичному та практичному розкритті особливостей використання освітніх ситуацій та освітніх подорожей як нових форм організації роботи в процесі ознайомлення дітей з природним довкіллям.

Як зазначає К. Крутій, «освітня ситуація – це ситуація освітнього напруження, що виникає спонтанно або спеціально організована вихователем і розв'язання якої передбачає

спільну діяльність усіх її учасників». Мета освітньої ситуації – створити разом з дітьми певний освітній результат під час спеціально організованої діяльності. Освітні ситуації бувають дослідницько-пошукові, комунікативно-діалогові та ігрові. Виділено етапи постановки та розв'язання освітніх ситуацій. Так, на етапі комунікативної діяльності педагог повинен зацікавити дітей ситуацією, запропонувати їм завдання та забезпечити його прийняття; під час пізнавальної діяльності висувуються припущення шляхом залучення дітей до активної участі; на етапі перетворювальної діяльності перевіряються припущення, діти створюють освітню продукцію у вигляді малюнків, аплікацій, моделей тощо; під час оцінно-контрольної діяльності відбувається підбиття підсумків, оцінювання досягнень дітей тощо [5, с. 7-9].

Наведемо приклад орієнтовної структури авторської розробки дослідницько-пошукової освітньої ситуації для старших дошкільників.

Тема: «Як помирити сухі та вологі піщинки у пісочниці?»

Мета: систематизувати знання дітей про пісок та його властивості, спонукати дітей до встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами неживої природи; розвивати творче мислення, діалогічне мовлення, словесно-логічну пам'ять; виховувати допитливість, самостійність, інтерес до пізнання природи.

На етапі *комунікативної діяльності* педагог пропонує дітям освітню ситуацію: на території садочку пустився дощ, деякі його крапельки намочили пісочницю, одні піщинки стали мокрими, а інші – залишились сухими; мати-пісочниця скаржитьесь, що тепер її дітки-піщинки не хочуть грати одне з одним та просить дошкільників помирити їх, визначивши, чим вони відрізняються між собою. Етап *пізнавальної діяльності* полягає у демонстрації педагогом мультимедійної презентації «Пісок – об'єкт неживої природи». Діти висловлюють припущення та проводять досліди з сухим та вологим піском.

На етапі *перетворювальної діяльності* діти розподіляються на дві команди. Перша команда створює малюнок на мокрому піску, використовуючи дерев'яні палички, друга – на сухому піску, за допомогою своїх пальчиків. Етап *оцінно-контрольної діяльності* передбачає проведення узагальнювальної бесіди, в ході якої діти заповнюють скляну «чашу бажань» кольоровим піском, висловлюючись, що їм найбільше сподобалось та запам'яталось.

Завдяки проведенню освітніх ситуацій відбувається активне засвоєння дітьми екологічних знань, аналіз навчальної інформації, що забезпечить формування свідомого сприйняття природного оточення, усвідомлення зв'язку людини з природою. О. Соцька підтверджує, що здобутті знання стануть основою почуттів, які і є тим головним регулятором взаємодії дітей з природним довкіллям під час різноманітної діяльності [8, с. 24].

Нині в закладах дошкільної освіти відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. В. Імбер, І. Карук, К. Колесник розглядають питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у створенні освітніх ситуацій під час групової діяльності з дітьми дошкільного віку, що сприяє повному розкриттю творчого потенціалу дітей, їх природних здібностей, а також вихованню доброзичливості, ініціативності, активності та умінню працювати у колективі [3, с. 138-140].

Сучасною, цікавою та доступною формою організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти є «*освітня подорож*». На слушну думку К. Крутій, Т. Грицишиної, І. Стеценко, «освітня подорож – це педагогічна технологія, яка має свої особливості та передбачає зіткнення дошкільників із реальною або віртуальною проблемою, активізацію дослідницької діяльності дітей, є формою спільної партнерської діяльності дорослого з дітьми». Основними принципами організації освітньої подорожі є: створення умов для безпосередньої взаємодії дітей з об'єктами природи; організація спеціальної діяльності, у процесі якої на підставі спостережень, відчуттів у дошкільників буде відбуватись формування нових уявлень; організація самостійної діяльності дітей; створення умов для самостійного вибору джерел отриманої інформації тощо [6, с. 45].

Освітня подорож, як і освітня ситуація – сучасна форма реалізації партнерської

взаємодії учасників освітнього процесу. Наголошено, освітня подорож як форма роботи актуальна та особлива тим, що дозволяє зацікавити дітей певною темою, здивувати їх, викликати позитивні емоції; поглибити знання малят про причинно-наслідкові зв'язки у природі; наочно продемонструвати практичне використання отриманих знань дітьми; активізувати їх власний життєвий досвід тощо [1, с. 58-59].

Зазначено, що саме освітня подорож сприяє розвитку дослідницької діяльності у дітей дошкільного віку, оскільки має початкову дослідницьку проблему, націлену на прикінцевий результат у вигляді нових знань, втілених у певних зображеннях, піктограмах чи схемах. Так, вирушаючи в освітню подорож, дитина всі предмети й об'єкти природного довкілля розглядає як своєрідні тексти, «розшифровуючи» які, може встановити взаємозв'язки між реальними об'єктами і втіленими в них головними ідеями [9, с. 254-257].

Висуваються певні вимоги до організації освітніх подорожей. При плануванні часу подорожі необхідно враховувати вікові особливості старших дошкільників, специфіку самої подорожі. Зокрема, освітня подорож складається з чотирьох ключових етапів, які складають єдине ціле і реалізуються послідовно:

- на пропедевтичному етапі доречно провести бесіду в процесі якої з дітьми варто обговорити напрямок руху, завдання на кожній станції, познайомити з ресурсами, які можна використовувати тощо;

- на підготовчому етапі вихователь пропонує дітям тему, і проблему, яка здатна «повести» їх у подорож, обирає об'єкти дослідження, формулює запитання і завдання для маршрутного листа;

- під час роботи з маршрутним листом, дошкільники, працюючи у групах, самостійно досліджують об'єкти природного довкілля;

- під час захисту дітям пропонується відстояти свою думку, розповісти про ті факти, з якими познайомилися під час подорожі і т.д [6, с. 46-48].

Особливо цінним та пізнавальним етапом є робота з маршрутним листом. Маршрутний лист – це сворідний путівник, який вказує «дорогу», містить запитання, дослідницькі завдання, а також підказує способи дослідження об'єктів, можливі шляхи пошуку та передачі інформації. На цьому етапі дошкільники виконують завдання, рухаючись за вказівками маршрутного листа, в якому вказані об'єкти для дослідження; послідовність дій при дослідженні цих об'єктів; запитання, які спонукають ретельно розглядати і досліджувати пропонувані предмети або об'єкти, аналізувати отриману інформацію [1, с. 59].

У старших дошкільників необхідно сформулювати ґрунтовні та цілісні уявлення про об'єкти та явища природи. Зокрема, особливо цінними, цікавими та пізнавальними є освітні подорожі про Всесвіт. Згідно із освітньою програмою для дітей від двох до семи років «Дитина», починаючи зі старшого дошкільного віку, дітей варто ознайомлювати з особливостями Всесвіту, з поняттям Космосу, як простору, що існує за межами планети Земля тощо [2, с. 179-180]. Нами був створений маршрутний лист до освітньої подорожі «Пригоди Сірка та Мурка у Космосі» (рис. 1).

Рис. 1. Авторська розробка маршрутного листа до освітньої подорожі «Пригоди Сірка та Мурка у Космосі»

Завдяки проведенню освітніх подорожей, діти розширюють межі свого спілкування,

оцінюють свою готовність до дії в різних нестандартних ситуаціях, усвідомлюють необхідність збереження ресурсів планети Земля й особистої причетності до цього, а також розвивають навички соціальної взаємодії, економно споживаючи ресурси та проявляючи бережливе й турботливе ставлення до об'єктів природного довкілля [1, с. 60].

Отже, освітні ситуації та освітні подорожі є сучасними й ефективними шляхами формування у старших дошкільників природничо-екологічної компетентності. Важливо, що під час проведення освітніх ситуацій та освітніх подорожей на визначених етапах відбувається партнерська взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу, а у дітей розвиваються такі особистісні якості, як уміння співпрацювати, поступатися своїми інтересами заради інших тощо. Освітні ситуації та освітні подорожі є активними формами пізнання природного довкілля, під час яких діти досліджують та самостійно вирішують поставлені завдання. Освітня ситуація потребує розв'язання ситуації розумового напруження та створення усіма її учасниками певного освітнього результату в ході спеціально організованої діяльності. Освітня подорож передбачає здатність дітей активно, творчо впроваджувати набутий досвід, а також формування у них емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Список використаних джерел

1. Волинець В. Використання освітніх подорожей як ефективної технології у створенні оптимальних умов для формування готовності дітей до школи. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару (20 травня 2021 р., м. Київ). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 57-62.
2. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Імбер В., Карук І., Колеснік К. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. С. 138-140.
4. Козак Л. Характеристика сучасних форм організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 12. С. 49-57.
5. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання*. 2016. № 9. С. 6-10.
6. Крутій К., Грицишина Т., Степенко І. Використання технології освітня подорож як засіб реалізації STREAM-освіти дошкільників. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. № 2. С. 43-48.
7. Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017. № 7. С. 3-8.
8. Соцька О. Від знань та емоцій до еколого-доцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2014. № 11. С. 24-27.
9. Karuk I. Development of search and research activity of preschool children during the use of the technology «Educational trip». *Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness*. 2018. № 1, С. 254-257.
10. Kruty K. Formation of culture of engineering thinking pre-schoolers by Stream-education. The 16 th International scientific and practical conference «Prospects for the development of modern science and practice» (11-12 May, 2020). Graz, Austria, 2020. С. 57-59

НЕТРАДИЦІЙНІ ХУДОЖНІ ТЕХНІКИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наталія Манько, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Снісар Леся, вихователь КЗ «ДНЗ № 23 ВМР»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук,
доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

NON-TRADITIONAL ART TECHNIQUES IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Natalia Manko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Snisar Lesya, educator of the "DNZ No. 23 VMR" educational center

Анотація. У статті актуалізується проблема розвитку творчих здібностей дітей засобами нетрадиційних художніх технік. Розглянуто техніки малювання пальцями, «набризки», плямографія з трубочкою та вплив використання таких технік у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: творчі здібності, нетрадиційні художні техніки, розвиток особистості.

Abstract. The article actualizes the problem of developing children's creative abilities by means of non-traditional artistic techniques. Techniques of finger painting, "splashes", spotting with a tube and the influence of using such techniques in the development of creative abilities of older preschool children are considered.

Keywords: creative abilities, non-traditional artistic techniques, personality development.

Психологічний аспект проблеми використання художніх технік з метою розвитку творчих здібностей, висвітлений у працях Л. Виготського, О. Запорожця, О. Кононко, В. Мухіної, О. Савченко, засвідчує особливу чутливість старших дошкільників до впливів довкілля, на потребі в художній діяльності, як засобу вираження власного бачення світу. Сприймання оточуючого світу, як одна з форм пізнання ґрунтується на логічному мисленні та емоційному переживанні, співпереживанні.

У даній публікації маємо на меті розглянути деякі нетрадиційні техніки малювання, за допомогою яких можна розвивати творчі здібності дітей старшого дошкільного віку. Використання нетрадиційних художніх технік на заняттях з образотворчого мистецтва в закладі дошкільної освіти позитивно впливає на художньо естетичний розвиток та розвиток емоційної чутливості, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності, розвиток практичної умілості та вправності, розвитку творчих здібностей дітей [1].

У процесі знайомства з навколишнім світом діти намагаються відобразити його у своїй діяльності – іграх, малювання, ліплення, розповідях, конструюванні тощо. Потужні можливості в цьому відношенні має образотворча діяльність [4, с.264]. Нетрадиційна ж образотворча діяльність відіграє важливу роль у загальному психічному розвитку дитини. Адже у випадку дитини дошкільного віку важливим є не стільки кінцевий продукт діяльності дитини – малюнок, а розвиток особистості, процес самовираження у творчій роботі, цілеспрямованість діяльності. Використання нетрадиційних художніх технік не обмежує можливості малюків у відтворенні вражень та емоцій від пізнання світу традиційним набором образотворчих засобів і матеріалів. Чим більш різноманітними будуть умови для образотворчої діяльності, зміст, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, а також матеріали, з якими вони працюють, тим ефективніше будуть розвиватися творчі здібності малюків [2].

Процес зображувальної діяльності, як специфічна художня форма відображення світу, є і засобом гармонізації душевного стану дитини і одночасно, засобом пізнання її внутрішнього світу. На думку провідних психологів, опанування педагогом деяких

посильних психотерапевтичних прийомів та форм роботи дозволить цілеспрямовано, свідомо та систематично піклуватися про психічний стан дітей [4,5]. Організація спонтанної художньо-творчої діяльності (що виникає в результаті використання нетрадиційних художніх технік) допоможе педагогу зрозуміти внутрішній світ дитини, відчути її своєрідність та неповторність, визначити та скоригувати її психічний та емоційний стан, ресурсний потенціал, приховані комплекси, страхи чи проблеми, а також рівень розвитку творчих здібностей. Образи, що виникли в уяві і зафіксовані на папері за допомогою малюнку, здатні допомогти дітям виявити та передати досить безпечним способом пригнічені почуття, думки, прагнення та бажання, а вихователь має змогу скоригувати внутрішній стан дитини.

Існує достатньо багато нетрадиційних технік. В даній публікації розглянемо лише деякі з них.

Малювання пальцями. Така техніка малювання допомагає дитині відчути свободу творчості, сприяє взаємодії з образотворчим матеріалом (з фарбою) без пензлика. Матеріалами для роботи є розети з фарбою, папір, вологі серветки. На початку роботи пояснюємо дитині послідовність виконання (спочатку необхідно опустити в гуаш палець). Щоб отримати відбиток «крапка» палець потрібно піднести вертикально над аркушем, а якщо торкнутися всією фалангою, то матимемо «овал». Для того, щоб змити фарбу, пальці необхідно витерти серветкою, потім змити гуаш. Щоб отримати різнокольорове зображення, на один палець можна наносити 2 – 3 фарби. Оскільки в дітей старшого дошкільного віку ще не достатньо розвинена дрібна моторика, то малювання за допомогою пензлика може викликати певні труднощі. А ось малювання пальцями завжди дає позитивний результат та політ для творчості.

«Набризки». Це малювання за допомогою щітки (можна зубної), палички (будь-якої, можна виготовити з підручних матеріалів), пензлика та фарби. Отриманий за допомогою такої техніки малюнок – це свого роду тло, яке прикрашає візерунок, будь-який сюжет або композицію. Матеріалами для роботи є звичайна зубна щітка, пензлик, паличка, фарби. Для використання даної техніки доцільно показати дитині на власному прикладі, як потрібно діяти: спочатку занурити щітку у фарбу і провести по ній паличкою. Бризки необхідно направити на папір. Можна передавати напрямом вітру – для цього необхідно намагатися, щоб бризки лягали на всьому малюнку. Така техніка також заворожує дітей, сприяє виникненню мотивації до зображувальної діяльності та розвитку творчих здібностей.

Плямографія з трубочкою. Дана техніка розвиває фантазію дітей, тренує легені, добре позначається на розвитку плавності мовного дихання, розвиває нестандартне рішення, будить уяву. Матеріалами для роботи можуть бути: папір, туш або рідко розведена гуаш у посудині, пластикова ложечка, трубочка (для напоїв). Послідовність виконання: 1. Набрати гуаш пластиковою ложечкою. 2. Вилити на папір, утворюючи невелику пляму (крапельку). 3. На цю пляму дути з трубочки так, щоб її кінчик не торкався ні плями, ні паперу. За необхідності процедуру повторюють. Необхідні деталі домальовують. Рекомендації з використання: Здебільшого використовують подану техніку для створення пейзажів із дерев, кущів. Окрім того, діти люблять вигадувати «Фантастичних чоловічків», «Химерних будинків» тощо.

Отже, в даній публікації ми розглянули деякі нетрадиційні техніки малювання: малювання пальцями, «набризки» та плямографія з трубочкою. Використання таких технік – це поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Застосовуючи і комбінуючи різні способи зображення в одному малюнку, діти вчать думати, самостійно вирішувати, яку техніку обрати, щоб надати художньому образу найбільшої виразності. Використання нетрадиційних розвивальних технік на заняттях з образотворчого мистецтва у закладі дошкільної освіти має велике значення для художньо-естетичного розвитку та розвитку емоційної чутливості, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності, розвитку практичної умілості та вправності, творчих здібностей дітей. Окрім цього, застосування нетрадиційних технік допоможе налагодити ефективну

комунікативну взаємодію з дітьми під час спільної художньо-творчої діяльності, більш глибоко пізнати внутрішній світ кожної дитини, відчути її неповторність, особистісну своєрідність, визначити потреби та інтереси, діагностувати емоційний та психічний стан дитини та сприяти успішній соціалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Дабіжа Л.П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Вінниця, 2018. С.66-70
2. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <http://surl.li/dehbz>
3. Нетрадиційні техніки малювання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник / Т. В. Журавко ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 125 с.
4. Старовойт Л.В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. Наукові записки. Тернопіль: ТНПУ, 2010. С. 261-266.
5. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію // *Дошкільне виховання*. 2018. № 7. С.2-7.
6. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genially: methodological aspect // *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. p.31-32.*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Лалі Павленко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: С. Ю. Бакай, кандидат педагогічних наук,
доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди (Україна)

FEATURES OF SOCIALIZATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Pavlenko Lali, master's student

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної дошкільної освіти, пов'язаної з особливостями соціалізації дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Авторка статті характеризує деякі аспекти особливостей соціалізації в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація дошкільників, діти старшого дошкільного віку, особливі освітні потреби, процес соціалізації у ЗДО.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of modern preschool education associated with the peculiarities of socialization of older preschool children with special educational needs. The author of the article characterizes some aspects of the peculiarities of socialization in the conditions of a modern preschool educational institution.

Key words: socialization, socialization of preschoolers, children of older preschool age, special educational needs, the process of socialization in ZDO.

Реальні умови сьогодення ставлять перед особистістю низку критеріїв та завдань, де соціум відійшов від установок сформованих історичним розвитком народу. Принципи педагогічного виховання зазнали усунення точок актуалізації ціннісних орієнтирів і педагогіка минулих століть переходить до нас, як спадщина. Урбанізація, високі технології, діджиталізація суспільства (digital society, обмін інформацією через цифрові канали) – усім цим перейнялася сьогодні навколишня

реальність, і для представників освітньої сфери стоїть першочергове завдання успішної інтеграції дітей. Успіх цього процесу залежить від динамічності модернізації змісту системи освіти викладених у Законах України «Про освіту»; «Про дошкільну освіту»; Конвенції про права осіб із інвалідністю; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр», Етичного кодексу психолога встановлення норм і правил, що регулюють поведінку педагогічних працівників ІРЦ при плануванні та безпосередній роботі з дитиною.

Слід наголосити, що соціалізація проходить певні етапи та реалізується у дитини дошкільного віку шляхом формування у неї соціальної компетенції – комплексу знань, умінь, навичок. Важливим є усвідомлення учасниками освітнього процесу, що шляхи та терміни формування цих новоутворень у дітей є різними. Освітня сфера дітей старшого дошкільного віку з ООП насамперед має бути рефлексивним, тобто необхідний постійний моніторинг власної професійної діяльності. Супровід вихованців експертами ІРЦ має бути реалізований людиною компетентною, високоморальною.

Теорія і практика педагогічного процесу в роботі з дітьми з ООП несе корекційно-розвитковий характер та ускладнюється низькою характерною рисою таких дітей. Парціальна несформованість вищих психічних функцій з переважанням недостатності регуляторного компонента; асинхронний розвиток; дисгармонійний психічний розвиток; порушення нейромоторного розвитку при відносній збереженості інших психічних структур та інші особливі ознаки.

Відомо, що дошкільний період – це нова соціальна ситуація, яка є новоситуативно-особистісна, це час навчання дітей певним правилам і нормам. Формування у дитини адаптаційних механізмів до соціуму, здатність до ефективного виконання заданих соціальних ролей. здійснювати правильний вибір адекватних ситуації способів спілкування, етично цінних зразків поведінки, здатність до аналізу своїх власних дій, поведінки. Здібності розуміти дорослого, однолітка, їх особливості, інтереси, потреби; помічати зміни настрою. Одночасно відбувається Індивідуалізація (усвідомлення своїх можливостей), йде подальше глибше розкриття Я-концепції.

Зазначмо, що дошкільний період є найважливішим психологічним простором, у якому формується «Я» дитини, цілісний розвиток особистості можливий за наявності позитивної Я-концепції. Саме в цей період дитина стає енциклопедистом, філософом, мислителем, тому що вперше відкриває багато граней навколишнього світу, вибудовує власну картину світу.

- Як стверджують фахівці, соціалізація дошкільників залежить від 2-х чинників:
- Зовнішнього – це його сім'я, гуртки, секції, сусіди у дворі, друзі батьків.
 - Внутрішнього - це його індивідуальні особливості.

Когнітивний компонент як система уявлень про себе освоєно, тепер розширюються і зростають лінії оцінного компонента, пов'язані з самооцінкою. Наукові дослідження доводять, що це складові соціального поведінки формуються через організацію групового взаємодії. Проведені експерименти організовувалися так, щоб спочатку група під керівництвом дорослого оцінювала дії відповідно до правил, потім дитина оцінювала поведінку інших дітей, і лише після цього вона оцінювала свою поведінку.

Малюкам-дошкільникам з ООП з порушенням інтелектом легкого ступеню інформування ззовні уважатиметься перевернуто, переробляється і понівечено засвоюється, а, отже, не правильно сприймається. Порушення, які виражаються в емоційно-вольовій сфері, пізнавальній діяльності, недорозвинення психічних процесів заважають повноцінній соціалізації таких дітлахів, встановленню комунікації між дитиною та соціумом сьогодення.

Дошкільнята вчувають істотні утруднення при ідентифікації собі з груповими

образами за віковими атестаціями та соціальною функцією. У таких дітей самооцінка завищена, і, як вважають фахівці, її причиною є самовдоволеність даної дитини, при якому відсутнє почуття власної малоцінності, а, отже, і тенденція до компенсації.

Доречи, Л. Виготський доносить думку, що саме на засаді слабкості та відчуття малоцінності з'являється псевдокомпенсаторна переоцінка своєї індивідуальності. Висока самооцінка та ствердливие самоставлення, некритичність до себе та оточуючих заважають формуванню Я-ідеального у структурі самосвідомості. Для створення ефективної системи роботи з подолання труднощів адаптації потрібне проведення регулярного моніторингу показників соціально-психологічної адаптації, що дозволить давати своєчасні рекомендації закладам освіти для якісного навчання.

До семи років дитина регулює свій наказ відповідно до необхідності, а правила та норми починають регулювати поведінку дитини. Наявність груп змагальних мотивів підвищують роль відповідальності у дітей тим самим, формується незалежність дитини від дорослого. Довільність поведінки формується у колективній ігровій діяльності як наслідок необхідності підпорядкувати свої дії правилам гри (А.В. Запорожець, А.С. Співаковська, Д.Б.Ельконін).

Соціалізація – це процес важкий і багатобічний придбання дитиною звичок, правил і значущості, участь дитини у соціумі, контролі своїх дій і емоцій. Соціалізація дошкільників відбувається у процесі комунікації і взаємодій з іншими людьми. Так, через комунікацію, дітлахи навчаються говорити і контактувати, а у ході гри спілкуються з навколишнім світом і людьми, що дає дитині імпульс до формування власних вражень, потреб, духовних вартостей і характеру.

Ігрова діяльність, своєю чергою, дає дитині доступні йому способи моделювання навколишнього життя. При створенні необхідних умов для дитини можна легко, формувати ініціативність, створюючи проблемні ситуації, не зловживаючи вказівками. Слід вчити дитину самостійності, припускаючи помилок та невдач. Для реалізації мети важливо враховувати можливості дитини. Завищені вимоги можуть перешкоджати розвитку ініціативи.

Безумовно, провідним видом діяльності дошкільника, є рольова гра. Бажання бути повноправним учасником мотивує його на досягнення мети у грі. Функція гри навчальна, виховна, водночас має бути розважальна та релаксаційна. Аналіз педагогічної практики показує, що у дошкільних освітніх закладах або пускається на самоплив, або надмірно регламентується. Труднощі, що виникають у вихователів, зумовлені самою природою цієї діяльності. Сприяти розвитку гри треба, не соромлячись і не соромлячи ініціативи самих дітей. Конгруентність вихователя безперечно заводитиме дітей і невимушено залучатиме до сюжету гри.

Навчання грі є механізм природної допомоги вихователя дитині. Воно включає безпосередню взаємодію вихователя з дітьми у грі, спостереження за грою дітей, вивчення дитячих можливостей та перспектив розвитку гри. Вихователю необхідно стати привабливим для дитини ігровим партнером, який привносить у дитячу гру новий зміст та нові вміння. Тематика сюжетно-рольових ігор переважно пов'язана із соціальною дійсністю, а гра дошкільника як субкультура, де існують улюблені ролі та сюжети. Отже, субкультуру гри дошкільнят варто актуалізувати та зважати її особливості у педагогічному процесі закладу дошкільної освіти.

Соціалізація дітей дошкільного віку, як правило, виникає у дитячому саду. Якщо у батьків є можливість бути з малюком до школи вдома, краще поступитися від цього, адже чим раніше у дитини з'явиться нове коло спілкування, тим вірогідніше він досягне успіху в житті, і у нього буде більше шансів для самореалізації. Не менш важлива і соціалізація дитини в сім'ї, але, слід пам'ятати, що у колі батьків і родичів малюк грає одну і ту ж роль, а в колективі у нього є можливість приміряти на себе нові ролі.

Таким чином, як свідчать сучасні джерела, фахівці освітлюють такі особливості соціалізації дітей дошкільного віку:

1. Визначення та освоєння соціального простору і дистанції для коректної поведінки. Для цього потрібно грати з дітьми в різні ігри з метою наочного відображення і емоційного взаємини один з одним.

2. Орієнтація в просторі і в подіях. Спеціально для дітей створюються різні ситуації, щоб вони могли бачити головне, давати свою емоційну оцінку того, що відбувається і висловити до цього своє ставлення.

3. У кожного малюка є особливий дорослий, спілкуванням з яким він дорожить найбільше. Це його наставник і кумир. Зазвичай, така людина має великий вплив на дитину, тому що малюк тягнеться до нього, ділиться сокровенним, цікавиться його думкою.

4. І, звичайно, знайомі нас з дитинства рольові ігри (наприклад, донечки-матері). Завдяки такій формі, можна прожити на короткий період часу соціальну роль дорослого, що дає можливість розширити рамки, розвивати уяву, модулюючи майбутнє дитини.

Безумовно, сформувані правильне уявлення про себе, виховати почуття власної гідності, поваги до людей неможливо без участі батьків. Допомогти дитині розкрити свій потенціал, підготуватися до повноцінного життя – це базові завдання батьків і вихователів.

Список використаних джерел

1. Андрейко Б.В., Дмитрів Ю. М. Психологічні особливості соціалізації та спілкування дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненим мовленням III рівня. *Psychological Journal*. 2019. № 2 (22). С. 213–226.

2. Бабіч В. М. Технологія роботи соціального педагога з соціалізації дошкільників з використанням гри. Актуальні проблеми соціально-педагогічних досліджень : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, 17 трав. 2016 р. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; за ред. М. П. Васильєвої. Харків : ХНПУ, 2016. С. 103.

3. Величко Т. Д. Теорія і технологія соціалізації дитини в умовах дошкільного навчального закладу : навч. посібн. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 206 с.

4. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М.А. Порошенка та ін. Київ : 2018.

5. Чеботарьова О.В., Брусенська І.М. «Абетка творчості». Програми з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. 2016. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705354>

ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Віта Панчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

(Україна)

EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN BASED ON THE VALUES OF THE UKRAINIAN PEOPLE

Vita Panchuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти виховання дошкільників на основі цінностей українського народу. Описуються формування основ національно-мовних цінностей у дітей. Обґрунтовується структура національно-мовної культури особистості. Зазначається те, що виховання дошкільників на основі обрядовості українського народу є цілком доцільним та ефективним у ЗДО.

Ключові слова: виховання, дошкільники, цінності, особистість, український народ.

Abstract. The article examines the theoretical aspects of preschool education based on the values of the Ukrainian people. The formation of the foundations of national-linguistic values in

children is described. The structure of the national-linguistic culture of the individual is substantiated. It is noted that the education of preschoolers based on the rituals of the Ukrainian people is quite expedient and effective in preschool education.

Key words: education, preschoolers, values, personality, Ukrainian people.

Актуальність проблеми національно-мовного виховання особистості в сучасному українському суспільстві великою мірою зумовлюється потребою державних освітніх установ у підготовці громадян усвідомленої законослухняності, патріотичної відданості до своєї держави, вільної і чесною прихильності до загальноприйнятих норм, до морально-культурних цінностей при виконанні різноманітних функцій в сферах сімейно побутових, міжнаціональних і міжособистісних відносин. Зміни соціальної ситуації в Україні на сучасному етапі збентежують питання сучасної полікультурної адаптації вихователя і дошкільника в інші «нерідні» соціуми і культури за допомогою подолання мовного і культурного бар'єрів, а так само самовиховання певної сукупності моральних якостей і виховання взаємного культурного розуміння та толерантності в полікультурному суспільстві.

У сучасній українській педагогічній науці проблема громадянського виховання особистості досліджується вченими в різних аспектах: психолого-педагогічні основи громадянського виховання (І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук та інші); громадянські цінності сучасного українського виховання (О. Вишневський, С.Золотухіна, П. Кендзьор, Ю. Руденко, В. Струманський, О. Сухомлинська та інші); українознавчий (народознавчий) контекст виховання громадянина (П.Ігнатенко, Л. Токар, Т. Усатенко та інші).

Дошкільний вік – це початок суспільного буття дитини як суб'єкта діяльності [8, с. 22]. В процесі діяльності відбувається всебічний розвиток людини, формується її ставлення до навколишнього світу. Щоб діяльність призвела до формування запроєктованого образу особистості, її потрібно організувати і розумно спрямувати.

Формування основ національно-мовних цінностей вимагає цілісного підходу, який передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних напрямків, способів, форм і методів виховання на основі гуманістичного осмислення єдності внутрішнього світу особистості, взаємозв'язку загальнолюдських характеристик та індивідуальної неповторності, розуміння виняткової цінності дошкільного періоду для формування особистості, а також освоєння національно-мовних цінностей. Відомо, що кожна дитина має свій індивідуальний досвід – суперечливий, схематичний, елементарний, але свій власний. Його не можна ігнорувати, знищувати, або змінювати, а лише збагачувати, розширювати і поглиблювати [8, с. 33].

У структурі національно-мовної культури виділяються такі цінності: історична пам'ять, мова, національна самосвідомість, традиції, обряди, звичаї, ціннісні орієнтації та ідеали в галузі національно-державного розвитку, норми співжиття та спілкування з іншими національно-етнічними громадами та їхніми представниками, особливості господарювання в побуті, характер моральності. Всі ці елементи існують в тісному взаємозв'язку і взаємодії, доповнюючи і живлячи, один одного.

Виховання мовленнєвої культури через заняття рідної мови разом із заняттями по ознайомленню з навколишнім світом – одна зі складових формування основ національно-мовленнєвих цінностей дошкільників. Побачити багатство рідного слова, відчутти його неповторну красу, з його допомогою пізнати прекрасний навколишній світ – все це у владі рідної мови, її неповторності [7, с. 213].

Дошкільник повинен не тільки дізнатися і зрозуміти, що в країні діють ті чи інші закони, йому необхідно ще й віднести ці закони до самого себе. Тобто усвідомити, що вони означають для нього, що йому дозволено, а що не дозволено, яким санкціям можуть його піддати за порушення закону, які шляхи захисту своїх законних прав. Помічено, чим менша дитина, тим більше вона схильна відчувати по відношенню до влади позитивні почуття [6, с. 103].

Удосконалюючи громадянське суспільство, держава повинна проводити політику в двох вимірах – загальнолюдському та національному. Тому ставиться завдання не тільки

оберігати і розвивати культурну самобутність народу, етнонаціональний тип мислення, а й проводити постійне і планомірне співробітництво держави і громадських структур, з метою залучення громадян, незалежно від етнічних, релігійних особливостей в національно-культурну всеукраїнську спільність.

У соціально-філософському аспекті національне – це матеріальні і духовні цінності, які є результатом діяльності, інтересів, відносин конкретної соціально-етнічної спільності. Для України як багатонаціональної держави, це питання дуже делікатне, потребує врахування багатьох чинників міжетнічної взаємодії. У конкретному значенні національна ідея – це відображення нацією свого місця на планеті і перспектив власного подальшого розвитку. Тому українську національну ідею визначають як імператив «Шляхом згоди до процвітання» [6, с.102]. Вона орієнтує дошкільника, як треба жити, чому жити треба саме так, а не інакше, що і як слід робити з урахуванням близької і віддаленої перспективи, тобто вона виконує орієнтовну, організаційну та мотиваційну функції в його життєдіяльності.

У будь-якого народу в основі виховання лежить природна потреба в самозбереженні, самоствердженні, самовдосконаленні шляхом побудови власної державності. З огляду на це, будь-яке виховання завжди повинно бути національним. Важливою національною цінністю є мова.

Філософ І. Ільїн, торкаючись проблем виховання, наполягав на тому, щоб з п'яти-шести років дитина знала свою мову і національних героїв. Однак національно-мовне виховання – це не стільки засвоєння знань, скільки участь дитини в духовному, культурному і державному розвитку свого народу, в створенні культурних цінностей [10, с. 25].

У сучасному суспільстві загострився ряд протиріч, зокрема, протиріччя між зростанням національної самосвідомості, що сприяє відродженню національних культур, і фактичною неготовністю суспільства до позитивного сприйняття всього національного різноманіття нашого мультикультурного суспільства. Для цього, необхідне вироблення взаємної терпимості, толерантності. А найважливішою метою виховання толерантності у дошкільників є утвердження цінності людської гідності та недоторканності особи кожного [4, с. 120].

Наростаючі інтеграційні тенденції в рамках світового співтовариства зумовили різке зростання етнічної самосвідомості, яке нині більше акцентує увагу на розвитку національних культур. Саме різноманіття культур дає підставу говорити про полікультурну освіту, яка органічно пов'язує всі види культур в єдине бачення. Тому сучасна модель національної освіти повинна базуватися на принципах етнокультурної ідентифікації та інтеграції в світову спільноту. Аналіз розвитку етнопедагогічних теорій дозволяє зробити висновок про те, що перш ніж індивід зіставить себе зі світовою, загальнолюдською, планетарною культурою і дізнається «мову» іншої культури, необхідно, щоб він зустрівся зі своєю національно-мовною культурою. Стан культури будь-якого народу виступає в якості основи, базису, з якого розвивається нове покоління людей, тому та ступінь культури, на якій знаходиться суспільство, пред'являє ЗДО і всій системі освіти вимогу – діяти відповідно до вимог культури [5, с. 22].

Основи національно-мовної культури дошкільників припускають наявність здатності переживати, адже будь-яка дитина починає освоювати Батьківщину з навколишнього їй світу: з двору, вулиці, з дошкільного закладу та поза ним. Цей шлях рано чи пізно призводить дошкільника до усвідомлення себе частиною якоїсь цілісності, не тільки соціальної, але і географічної: сім'ї, класу, вулиці, міста, країни. Це почуття допомагає дитині в самоідентифікації. Патріотичне почуття більшою мірою виростає з почуття любові до малої батьківщини, шанобливого ставлення до національних традицій і культури, почуття гордості за свій народ. Патріотизм, був і залишається моральним і політичним принципом, соціальним почуттям, зміст якого виражається в любові до своєї Батьківщини, відданості їй, в гордості за її минуле і сьогодення, прагнення і готовності її захищати. Отже, патріотизм має в своїй основі духовну і біосоціальну природу. Патріотизм – це вище громадянське почуття [4, с. 120].

Формою суб'єктивного, безпосередньо пережитого ставлення людини до явищ

навколишньої дійсності, до інших людей і їх вчинків, до самого себе і своїх дій є почуття. Цивільні почуття – це, перш за все, почуття любові до рідної землі, свого народу, його культури, почуття відповідальності за долю держави, його майбутнє, а також виконання правових і морально-етичних норм життєдіяльності дитини, які виховуються засобами української обрядовості на заняттях у процесі виховання в ЗДО. На цій основі проявляється громадянська рішучість дошкільнят. Зокрема, розмірковуючи над життєвою позицією, яку займає та чи інша особистість, Е. Берн умовно поділив дітей на «принців» і «жабенят». Принци – ті, хто відчуває свою унікальність, поведуться незалежно, є самостійними, відповідальними, приймають себе і інших такими, якими вони є. Жабами – тих, хто живе з почуттям власної безпорадності і залежності від оточуючих. Тому завдання полягає в перетворенні Жаб в Принців [10, с. 37]. Цей процес є актуальним для ЗДО, особливо для старших дошкільників, що пов'язано з особливостями психологічного розвитку дітей.

Завдання демократичної держави полягає в тому, щоб створити умови для формування виваженої національно-мовної позиції, як під впливом державних інститутів, так і волевиявленням особистості чи колективу. Національно-мовне виховання може бути ефективним лише за умови опори на особистий досвід дошкільників. У відриві від реалій життя може статися формування теоретичних знань про українську обрядовість. Будучи важливим фактором формування громадянської культури, особистий досвід відображає суперечливі процеси, що відбуваються на очах дітей. Тільки знання про цінності української обрядовості, отримані в процесі навчання, дозволять досягнути справжній смисл в навколишньому світі та сприятимуть розвитку національно-мовному потенціалу дошкільників.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponentadoshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartudoshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.
2. Карабаєва І. І. Виховання у старших дошкільників ціннісного відношення до предметного світу. Міжнародні педагогічні студії: проблеми дошкілля: зб. наук. пр./ Бердянський державний педагогічний університет; укладач І. Г. Улюкаєва. Донецьк: ЛАНДОН – XXI, 2012. С. 97-103.
3. Карабаєва І. І. Дитяче свято як засіб формування ціннісних орієнтацій дошкільників. Спеціалізований журнал «Практичний психолог: дитячий садок». 2014. № 2. С. 27–33.
4. Карасьова К. Характеристика прояву ціннісних орієнтирів старших дошкільників у рольовій взаємодії з однолітками. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / голов. ред. С. Д. Максименко. Київ: Срібна хвиля, 2013Т. IV. : Психологія розвитку дошкільника. Вип. 9. С. 120–133.
5. Карасьова К. В. Гра – серйозна справа. Дошкільне виховання. 2014. №5. С. 20–22.
6. Ладивір С. О. Розвиток пізнавальної сфери дитини старшого дошкільного віку. Педагогічні науки та освіта: збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Вип. X: Дошкільна освіта. Запоріжжя : Акцент Інвест–Трейд. 2012. С.97-109.
7. Піроженко Т. Відображення проблеми ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку у сучасній теорії та практиці виховання. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / голов. ред. С. Д. Максименко. Київ : Срібна хвиля, 2013. Т. IV.: Психологія розвитку дошкільника. Вип. 9. С. 213–236.
8. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136с.
9. Піроженко Т. О. Методичні засади вивчення ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ: ГНОЗІС, 2011. Т. XIII, ч. 7. С. 142–150.
10. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації /

11. Т.О. Пірожено, С.О Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред.. Т.О.Піроженко. Кіровоград:Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У СЕНСОРНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Діана Порхун, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF USING DIDACTIC GAMES IN THE SENSORY DEVELOPMENT OF EARLY CHILDREN

Diana Porhun, Master of Higher Education

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються особливості використання дидактичних ігор у сенсорному розвитку дітей раннього віку. Автор наводить приклади прийомів сенсорного розвитку дітей раннього віку. Обґрунтовує важливість використання дидактичних ігор в процесі виховання дітей раннього віку.

Ключові слова: педагогічні умови, ігри, дидактичні ігри, розвиток, діти раннього віку.

Abstract. The article considers the peculiarities of the use of didactic games in the sensory development of young children. The author provides methods of sensory education of young children. Justifies the importance of using didactic games in the process of raising young children.

Key words: pedagogical conditions, games, didactic games, development, young children.

Сенсорний розвиток дітей раннього віку впродовж багатьох років є об'єктом пильної уваги вчених і практиків. Питання розвитку чуттєвого сприйняття дітьми широко висвітлювалися у працях К. Крутій, І. Деснової, І. Стеценко та інших педагогів.

Дослідження, присвячені формуванню самостійності в дітей віком 2-3 років, не розкривають значення предметних співвідносних процесів. Тим часом, як наголошує Денисенко Т., у ранньому виникає віці автономність поведінки дитини, яка є результатом формування психологічних новоутворень цього періоду, до яких належить не тільки сприйняття малюком не тільки мети дії, а й умов її досягнення, суб'єктивно представлених у вигляді образу, що відображає зв'язки та відносини між об'єктами [1, с. 47]. У зв'язку з цим автодидактичні іграшки, які безпосередньо спонукають дитину до урахування взаємовідносин між їх частинами, надають сприятливі можливості для формування автономності її поведінки, умінь здійснювати дії без участі дорослого. Проте рекомендовано дослідниками навчання малюків діям із тим чи іншим видом іграшок саме собою забезпечує формування цих умінь.

Зазначимо, що, проводячи заняття, педагог сам добирає необхідні предмети, сам ставить перед малюками ціль, сам контролює та оцінює їхні досягнення. За такої побудови освітнього впливу дитина освоює переважно операційні вміння й надалі, хоч і уявляє, яку дію можна виконати з тією чи іншою іграшкою, не може здійснити її без зовнішньої допомоги. Тому ініційована вихователем взаємодія з дітьми раннього віку має передбачати формування умінь не тільки оперувати дидактичними іграшками, а й ставити мету дій, проводити елементарний аналіз умов їх досягнення, що визначає вибір операцій, контролювати процес їх здійснення, що сприяє становленню певної незалежності малюків від дорослих, основи формування самостійності, яку Крутій К. пропонує розглядати як інтегральну якість дитини раннього віку [1, с. 48]. У процесі взаємодії з дитиною раннього віку дорослий переважно займає позицію організатора предметних дій малюка, принципово відмінну, з одного боку, від позиції педагога (що характерно для більшості вітчизняних розробок, з іншого – від позиції спостерігача за самопроявами малюків, що властиво багатьом зарубіжним системам, особливо в педагогіці М. Монтесорі.

Отже, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що співвідносні дії, що виконуються з дидактичними іграшками та матеріалами, є особливим видом предметних дій дітей раннього віку, які є ефективним засобом їхнього сенсорного розвитку,

що забезпечує необхідність та можливість формування нового для досліджуваного вікового періоду типу перцептивних процесів.

Статус предметних співвідносних дій як провідного засобу сенсорного розвитку дітей раннього віку підтверджується, по-перше, безпосередньою залежністю результативності їх здійснення від успішності вирішення дитиною перцептивних завдань та можливістю довільно варіювати ступінь складності останніх, по-друге, адекватністю організованих співвідносних дій, обумовлених автодидактичним характером конструкції їх об'єктів, що дозволяє певною мірою спрямовувати та контролювати діяльність дітей, віковим особливостям розвитку.

Методики сенсорного розвитку дітей раннього віку, що розроблялися в другій половині ХХ століття, передбачають використання цього засобу, однак віддають пріоритет прямому навчальному впливу, що здійснюється в рамках модифікованої класно-урочної форми організації освітнього процесу. Те, що відбувається сьогодні, а саме, реформування освіти, актуалізує перегляд значення раніше розроблених педагогічних засобів і вимагає ширшого використання потенціалу предметних дій у досягненні цілей сенсорного розвитку, визначення адекватних ранньому віку способів і форм його організації.

Доведено, що гра – це могутній засіб розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку. Основний спосіб пізнання світу дитини раннього віку – це предметна діяльність.

У ранньому віці у дитини складаються найважливіші психологічні новоутворення. Ці новоутворення складаються, переважно у межах провідного виду діяльності дітей.

Крутій К., розглядаючи різні форми діяльності дітей раннього віку, особливу увагу приділяла дидактичним іграм, які, на думку автора, створюються та організуються дорослими та спрямовані на формування певних здібностей дитини, маючи виховні та навчальні цілі [3, с. 30].

Авторка окрім навчально-пізнавальної особливості дидактичних ігор, також визначає їх цікаву функцію, аргументуючи це тим, що в процесі дидактичної гри діти легше засвоюють знання. Виходячи з цього, провідними характеристиками дидактичної гри, з переважно навчальними завданнями мають бути: навчальне завдання; ігрова дія або ігровий елемент; правила гри [2, с. 156].

Отже, у сучасній педагогіці дидактичні ігри аналізуються як навчальні ігри. Під час використання такої форми роботи, сенсорні та розумові цілі педагог або батьки пропонують дітям в ігровій формі. Розвиток сприйняття та уявлення дитини, перцепція знань та формування умінь відбувається не в самих процесах навчальної діяльності, а в ході цікавих ігрових дій (ховання та пошук, відгадування та загадування, зображення різних життєвих ситуацій, змагання у досягненні результату).

Дидактична гра набуває самостійності та має місце на заняттях. Це місце визначається тією роллю, яку їй надає педагог, використовуючи все різноманіття форм і засобів навчання у розвитку дітей раннього віку.

Аналіз робіт, присвячених методикам використання дидактичних ігор у педагогіці, дозволив визначити провідні форми реалізації ігрових дій [2, с. 9-10]:

- різноманітні ігрові дії з предметом та іграшками (порівняння, відбір, розподіл);
- виконання пошуку та знаходження необхідної іграшки, предметів, звуків, слів;
- загадування та відгадування загадок;
- виконання певних ролей;
- змагання (індивідуальні чи колективні);
- спеціальні ігрові рухи, такі як плескає у долоні, стрибки, промовлення вголос, імітація дій.

У віковій групі 2-3 років можна запропонувати дітям дидактичні ігри: «Хто що дає» (корова-молоко; курка-яйце), «Де чие дитинча», «Асоціації».

З дітьми цього віку можна грати в «Підкажи» (при читанні знайомих казок, потішок, віршів), ігри-вказівки [1 с. 194].

1. За змістом виокремлюють такі види ігор:

- з сенсорного розвитку («Чудова торбинка» - дитина на дотик визначає та називає

- предмет);
- з мовленнєвого розвитку («Як звать дітей тварин?»);
- з математичного розвитку («Проставляй цифри»);
- з екологічного виховання («У лісі та городі»);
- з валеологічного виховання («Так і не так»).

2. виокремлюють види ігор за ігровим задумом:

- ігри-подорожі;
- ігри-доручення;
- ігри-припущення;
- ігри-загадки;
- ігри-змагання;
- сюжетні ігри.

Аналізуючи можливі види дидактичних ігор, особливу увагу необхідно приділити іграм, що виконують функцію сенсорного розвитку. Крім того, можна припустити, що при грамотному, вмілому використанні педагогом дидактичних ігор для сенсорного розвитку дітей раннього віку можна досягти високих результатів як у сенсорному, так і в загальному розвитку дітей [8, с. 18].

Дидактичні ігри з сенсорного розвитку можна об'єднати у такі групи – це ігри на розвиток сприйняття кольору, форми, величини, тактильних відчуттів, нюху, смаку, слуху та дрібної моторики. Для розвитку сприйняття кольору можна використовувати ігри: «Сховати мишку», «Добери по кольору», «Допоможи рибкам», «Добери пару», «Якого кольору?», «Кольорові олівці».

Під час навчання сприйняттю форми: «Зачини віконце», «Геометричне лото», «Різнокольорові фігурки», «Принеси та назви». Ігри на розвиток у дітей сприйняття величини: «Сховай іграшки», «Пірамідки», «Розташуй по порядку», «Найдовша, найкоротша», «Найвищий, найнижчий». Розвитку тактильної чутливості допоможуть ігри: «Знайди пару», «Вгадай, на кого схожий?», «Визнач на дотик», «Вгадай із чого зроблений предмет», «Чарівна торбинка».

Для розвитку нюху та смаку у дітей третього року життя можна проводити ігри: «Фрукт чи овоч», «Допоможемо мавпочці», «Біля самовару», «Що готують на обід?», «Коробочки із запахами». Ігри на розвиток слуху: «Хто уважний?», «Де подзвонили?», «Сонце чи дощ», «Вгадай на чому граю», «Хто сказав «Няв»?», «Світлофор», «Повторюй», «Схоже – несхоже». Ігри для розвитку дрібної моторики: «Шнурівки», «Нагодуй поросся», «Різнокольорові прищіпки», «Гердани для ляльки» та багато інших [3, с. 74].

Сенсорний розвиток є початком пізнання світу, його фундаментом. Мінімальний рівень сенсорного розвитку різко знижує рівень подальшої освіти дитини. Якщо на першому році життя сенсорний розвиток має в своєму розпорядженні знайомство дитини з різноманітним зовнішнім враженням та зовнішніми ознаками предметів. Щоб вирішити ігрове завдання, потрібно порівняти ознаки предметів, знайти схожість та відмінність, узагальнювати, зробити висновки.

У віці двох-трьох років завдання сенсорного розвитку ускладнюються. Дитина знайомиться із кольором, формою предметів, звуками навколишнього середовища. Основне завдання таких занять – накопичення різноманітного сенсорного досвіду та вміння користуватися ним у різних ситуаціях [1, с. 122].

У роботі з дітьми раннього віку значну увагу необхідно приділяти вивченню особливостей та розвитку сприйняття. Цей факт визначено тим, що сприйняття у цьому віці, перетворюється на особливу пізнавальну діяльність, що має свої цілі, завдання, засоби та форми здійснення.

Роль дидактичних ігор у сенсорному розвитку дітей раннього віку неocenenna. Дидактичні ігри допомагають дитині пізнати, як влаштоване довкілля, збагатити її світогляд, виконують функцію контролю за станом та рівнем сенсорного розвитку дітей [5, с. 60].

Засобами сенсорного розвитку дітей раннього віку є природа, творча діяльність (сприятлива діяльність для розвитку дослідницької діяльності), трудова діяльність (здіяні

тактильні аналізатори та аналізатори зору), дидактичні ігри (перевага дидактичної гри перед вільною ігровою діяльністю дитини в тому, що вона має розвивальну та освітню спрямованість більш вузького характеру, ніж у вільній, спонтанній ігровій діяльності дитини) [6, с. 63].

Отже, у ранньому віці у дитини складаються найважливіші психологічні новоутворення. Ці новоутворення складаються, переважно у межах провідного виду діяльності дітей раннього віку – предметній діяльності.

Сенсорний розвиток дитини в дидактичній грі відбувається в постійному зв'язку з розвитком у неї логічного мислення та вміння висловити свої думки у слові.

Список використаних джерел

1. Денисенко Т. А. Сенсорно-пізнавальний розвиток дітей раннього віку, як передумова формування обдарованої особистості. Київ: Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2013. № 11. С. 47–52.
2. Крутій К.Л. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів. Методичний посібник. Запоріжжя: ЛПКС. Лтд, 2014. 204 с.
3. Крутій К. Л. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 244 с. (Гриф МОНУ «Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах», лист від 02.10.2020 № 22.1/12-Г-801).
4. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць.* № 1 (93). 2019. С. 26-44.
5. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія: педагогіка.* 2021. № 4. С. 1-12.
<http://academystudies.volyn.ua/index.php/pedagogy>
6. Марко М. М. Сутність навчально-ігрових технологій. Професійна освіта: проблеми і перспективи ІПТО НАПН України. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. Вип. 11. С. 58–62.
7. Олійник Л. М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Київ, 2005. 209 с.
8. Kruty K. Preparation of future preschool teachers to the implementation of «anji play» educational practice in the training process during reflection workshops. *Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування : колективна монографія / за ред. В. М. Чайки, О. І. Янкович. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. С.209-228.*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Віолетта Притуляк, здобувач ступеня вищої освіти, магістр

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE STRUCTURE OF DIGITAL COMPETENCE OF PRESCHOOL

Violetta Prytuliak master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається формування цифрової компетентності засобами комп'ютерних ігор у дітей старшого дошкільного віку. Наводиться поняття «цифрової компетентності». Описується специфіка використання комп'ютерних ігор у старших дошкільників. Автор статті визначає спектр інформаційних ресурсів, що використовуються педагогами в освітньому процесі

Ключові слова: цифрова компетентність, навчальні ігри, комп'ютерні ігри, старші дошкільники, розвиток.

Abstract. The article considers the formation of digital competence by means of computer games in older preschool children. The concept of "digital competence" is given. The specifics of the use of computer games in older preschoolers are described. The author of the article determines

the range of information resources used by teachers in the educational process

Keywords: digital competence, educational games, computer games, senior preschoolers, development.

Старший дошкільний вік один із значних періодів у становленні, формуванні та розвитку дитини. Саме в цьому віці відбувається розширення інтелектуальних можливостей, загального світогляду дітей. Усе це здійснюється у одному з основних видів діяльності, властивий цьому віку, – ігровому.

Цифрова компетентність розглядається як одна з ключових компетентностей сучасної людини для навчання протягом усього життя. Дане поняття є новим, у зв'язку з чим як у вітчизняному, так і в зарубіжному науковому контексті єдиний підхід до визначення цифрової компетентності поки що не сформувався. У літературі можна знайти визначення цифрової компетентності як здібності та готовності впевнено, ефективно, критично та безпечно використовувати інфокомунікаційні технології у різних сферах життя; здатності ефективно та відповідально використовувати цифрові ресурси та технології для вирішення практичних завдань, а також створення цифрових продуктів та контенту; здатності досліджувати та вирішувати нові технологічні ситуації, критично взаємодіяти з даними, використовувати технологічний потенціал для спільного вирішення проблем та створення знань з усвідомленням своїх особистих обов'язків та повагою взаємних прав та зобов'язань; впевненого і критичного використання цифрових інформаційних технологій для роботи, відпочинку та спілкування та ін. але також соціальні та емоційні аспекти взаємодії з цифровими пристроями та іншими користувачами [1; 2; 3; 7, с. 58; 9].

На наш погляд, у старшому дошкільному віці можна говорити про опанування основ цифрової компетентності. Проте вікові особливості цієї дитячої групи вимагають уточнення цих компонентів моделі

В останні десятиліття, в епоху глобальної інформатизації всього людства, спостерігається дедалі більше проникнення у всі сфери життєдіяльності комп'ютерних технологій суспільства. У дошкільних освітніх закладах також комп'ютер стає незамінним помічником для вихователів у створенні навчально-виховного процесу. За допомогою комп'ютера, матеріалів з Інтернету вихователі не тільки мають можливість готуватися до занять, але й широко використовувати їх протягом усього освітнього процесу. Крім того, деякі дошкільні освітні заклади, володіючи багатою матеріальною базою, можуть мати у своєму розпорядженні створення комп'ютерних кабінетів, де діти групами можуть освоювати ази комп'ютерної грамотності. Одним із засобів роботи за комп'ютером з дітьми є комп'ютерні ігри, які щорічно розробляються досконало.

Особливе значення у розвитку дітей мають розвиваючі та навчальні ігри. Якщо розвиваючі ігри (графічні редактори, текстові редактори, «режисерські» комп'ютерні ігри, музичні редактори, конструктори казок) спрямовані на формування у дітей розумових здібностей, розвиток фантазії, уяви, емоційного та морального розвитку, то навчальні ігри, пов'язані з формуванням математичних уявлень, навчанням письма, читання, іноземних мов, націлені на рішення одного чи кількох дидактичних завдань.

Комп'ютерні ігри – це спеціальні комп'ютерні програми, які виводять на екран картинку, перетворюючи тим самим цей екран в поле гри. Це свого роду «настільна гра», але вражаюча та досить складна» [6, с. 74].

Комп'ютерні програми мають певний розвиваючий потенціал. Вивчення досліджень, присвячених питанням застосування комп'ютерних ігор у дошкільній освіті, дозволило відзначити, що «комп'ютерні ігри здатні впливати на формування таких психічних пізнавальних процесів, особистісних якостей і важливих навичок як: більш раннє формування найважливіших операцій мислення, як-от узагальнення і класифікація; ранній розвиток знакової функції свідомості; поліпшення розвитку пам'яті та уваги дітей; формування моторної координації та координації спільної діяльності зорового та моторного аналізаторів; розвиток дрібної мускулатури та моторики руки; легше засвоєння деяких математичних понять, наприклад форми, кольору, величини, числа та множини; розвиток сенсорних здібностей; більш швидкий розвиток вміння орієнтуватися на площині та у

просторі, зазвичай представляють певні труднощі для дітей дошкільного віку; виховання посидючості, цілеспрямованості та зосередженості; активний розвиток уяви та творчих здібностей; активніше поповнення словникового запасу» [5, с. 47].

Використання комп'ютерних ігор для розвитку дітей дошкільного віку, вважають дослідники, має низку переваг. Наприклад, «подання інформації на екрані комп'ютера в ігровій формі приваблює для дошкільника тим, що подібні ігри викликають у нього яскраві емоції. Комп'ютерні ігри стають захоплюючими за допомогою інтеграції аудіо- та відеозапису, підганяючи тим самим мимовільну увагу за рахунок можливості демонстрації явищ та об'єктів у динаміці. Крім того, якщо дитина правильно вирішує ігрове завдання, герої казок та мультфільмів заохочують її, підвищуючи впевненість у собі, що особливо необхідно для дітей із заниженою самооцінкою» [7].

У літературі можна зустріти велику кількість класифікацій комп'ютерних ігор, проте єдина класифікація зараз відсутня.

«Однією з підстав для поділу комп'ютерних ігор на групи є їхнє призначення та цілі створення. Це розважальні ігри, створені з метою навчання, тобто. особливі програми, які у ігровій формі подають конкретний навчальний матеріал» [8, с. 46].

Гра і має бути розважальною, навчання через комп'ютер стає дедалі ненав'язливішим, вписується в тканину самого сюжету гри. З іншого боку, розважальні ігри (що не ставлять початково освітніх цілей) вимагають попереднього освоєння деякого багажу знань, містять інформацію, допомагають набути різних навичок, знань з різних освітніх областей.

У навчанні дітей дошкільного віку дидактичні ігри «частіше використовуються з метою закріплення отриманих знань, менше для засвоєння нового матеріалу. Важливою особливістю є її вплив на особистість дитини. Як відомо, специфічною ознакою дидактичної гри є її навмисність, планованість, наявність навчальної мети (дидактичної задачі) та передбачуваного результату крім ігрового завдання, ігрові дії у дидактичних іграх підпорядковані фіксованим правилам; Цілі навчання досягаються через вирішення ігрових завдань. Такі ігри, як правило, обмежені у часі» [8, с. 47].

Педагогічні можливості дидактичної гри пов'язані з формуванням у дитини досвіду; комунікативних навичок та умінь міжособистісної взаємодії; ціннісного ставлення до навколишнього світу; розширенням, поглибленням та творчим застосуванням результатів попереднього навчання. «Комп'ютерна дидактична гра загалом має всі названі відмітні ознаки. Основна відмінність її від традиційної гри, у наявності ще одного її учасника комп'ютера, що виконує роль організатора (створення ігрової ситуації та контроль за ходом її виконання)» [5, с. 24].

У комп'ютерних дидактичних іграх виділяється такий критерій, як критерій «інтерактивність гри, яка забезпечується можливістю вибору варіантів змісту, режиму діяльності та можливістю впливати на ігровий світ за рахунок зміни параметрів ігрового середовища або окремих частин гри, у тому числі і можливістю прямого керування діями персонажів» [5, с. 25].

Комп'ютерні ігри можна застосовувати у індивідуальній роботі з дітьми. Вони сприяють закріпленню знань дитини, отриманих раніше.

Правильно підібрані завдання, відеоматеріали, які демонструються за допомогою мультимедіа техніки, сприяють мотивації дошкільнят до основних видів діяльності. Основними засобами розвитку дитячих вистав можна назвати презентації, показ слайдів, використання звукозапису. Це розвиває в дітей зорову, слухову пам'ять.

Переваги комп'ютерних програм у тому, що «процес пізнання здійснюється в природній для дитини ігровій формі, звук, рух, анімація притягують та стимулюють інтерес дитини, грамотно розроблена програма дозволяє дитині працювати в індивідуальному темпі та уникнути негативних оцінок власних дій, заохочує її при правильному вирішенні завдання, покроково підтверджує виконані нею дії. Звичайно, йдеться лише про програми розвиваючої та навчальної спрямованості, розроблені з урахуванням специфіки дошкільного віку» [6, с. 93].

Сьогодні одним з найбільш розвинених та перспективних напрямів інформаційних

комп'ютерних технологій є мультимедіатехнології. Цей термін прийшов до нас з англійської мови (multimedia – від multi – багато та media – середовище).

За наявності в дошкільних закладах комп'ютера, проектора та екрану фахівці мають можливість створювати таке освітнє середовище, яке цікаве, пізнавальне дітям і є сучасним, що відповідає вимогам суспільства.

В основному, педагоги дошкільних навчальних закладів використовують цифровий фотоапарат, відеокамеру, диктофон, проектори, комп'ютери, принтер, причому деякими видами цієї найскладнішої техніки можуть користуватися не тільки вихователі, а й під їх керівництвом і дошкільнята.

Спектр інформаційних ресурсів, що використовуються педагогами в освітньому процесі, сьогодні дуже різноманітний.

Лушчак І. трактує: «На кожному етапі НОД інтерактивне навчання одночасно вирішує три основні завдання: освітнє чи пізнавальне, комунікативно-розвивальне та соціально-орієнтаційне. Навчання розглядається як інтенсивне, багатопланове, міжособистісне спілкування всіх включених до пізнавального процесу суб'єктів. Для педагога комп'ютерні технології дозволяють активізувати виховання, організувати самоконтроль, реалізувати індивідуальний темп навчання, підтримати індивідуальність у процесі освоєння знань, навчити способам саморегуляції поведінки. У такій ситуації дошкільник опиняється у позиції суб'єкта своєї пізнавальної діяльності, самостійно знаходить шлях до пізнання світу» [5, с.68].

Розгорнутий комплекс методик, що використовує дидактичні комп'ютерні ігри для створення розвиваючого середовища в ЗДО, був розроблений під керівництвом С.Л. Новосолової та асоціацією «Комп'ютер та дитинство». Авторами розроблені повні цикли занять (пізнавальні, ігрові, комп'ютерні) на теми: «Ліс», «Місто», «Космос», «Море», які використовуються в ЗДО. «Комп'ютерним компонентом даної програми є навчально-тренувальні ігри-завдання на розвиток пам'яті, сприйняття, мислення, об'єднані матеріалом, що належить до однієї сфери дійсності та пов'язані єдиним сюжетом на вступних ігрових заняттях, у тому числі й комп'ютерна режисерська гра» [3; 7, с. 169 – 170].

Розробниками зроблено спробу перенесення режисерської гри з ляльками та предметами-заступниками на екран комп'ютера.

Найкраще долучати дитину до роботи на комп'ютері із застосуванням програм, не побудованих на азартному сюжеті, що емоційно затягує. Ігрові програми з розгорнутими сюжетами не дозволяють припинити роботу на комп'ютері за короткий час.

Найбільш переважні для дітей дошкільного віку програми, створені за принципом ігрових міні-завдань, кожне з яких представляє завершений сюжет. Такі програми дозволяють без стресу припинити роботу на комп'ютері через 10-15 хвилин, водночас дитина встигає завершити завдання (виконати поставлене завдання), побачити чи отримати результат власної діяльності та оцінку (заохочення) з боку комп'ютера.

А. М. Кремльова на основі аналізу великої кількості розвиваючих програм для дітей умовно розділила їх на програми закритого та відкритого типу. Основною характеристикою комп'ютерних ігор закритого типу є наявність повного зовнішнього контролю з боку комп'ютера. У таких завданнях інструкція визначає і спрямовує конкретні дії дитини на комп'ютері: вибрати правильний варіант відповіді на питання, з'єднати відповідні фігури, вибрати тільки потрібні картинки, порахувати і вибрати правильну відповідь, відзначити літеру тощо [5, с. 184].

У завданнях відкритого типу відсутній зовнішній контроль із боку комп'ютера, розв'язувані дитиною завдання можуть бути різноманітними, а можливі дії - індивідуальними і варіативними. Такі завдання «дозволяють дитині максимально проявляти ініціативу, від дитини потрібна довільна саморегуляція, самоконтроль дій. Виконання таких завдань сприяє формуванню внутрішнього плану дій, що активно задіяє увагу» [6, с. 185].

Таким чином, все вищесказане дозволяє зробити висновок, що комп'ютер може стати ефективним засобом пізнавального розвитку у дошкільному віці. Головним фактором при цьому є якість комп'ютерних програм та педагогічні умови їх використання.

Сутність комп'ютерної дидактичної гри визначається інтерактивністю гри, яка забезпечується можливістю вибору варіантів змісту, режиму діяльності та можливістю впливати на ігровий світ шляхом зміни параметрів ігрового середовища або окремих частин гри, а також можливістю прямого керування діями персонажів. Комп'ютерні дидактичні ігри визначають наявність ігрових та дидактичних завдань та використанням комп'ютерних засобів.

Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Медіаграмотність – життєво необхідна компетентність майбутніх учителів XXI століття. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXVIII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2020*. С.28-30
2. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2(39). С. 40-50.
3. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
4. Долинський Б. Т. Види і характеристика дитячих ігор. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : зб. ст. Серія: Педагогіка і психологія. Ялта: РВВ КГУ, 2007. Вип. 13, ч. 1. С.144-153.
5. Лушик І. В. Рухливі ігри в дитячому садку. Харків: Основа ; Тріада+, 2008. 110с.
6. Пангелова Н. Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: монографія. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2013. 432 с.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
8. Приходченко К. І. Процес соціалізації навчаючих через гру у творчому освітньо-виховному середовищі. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2010. № 1 (6). С. 46-50.
9. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. May 27th-28th, P. 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА КОНЦЕПЦІЮ КАРЛА ОРФА

Марина Просяник, здобувач ступеня вищої освіти “магістр”

Науковий керівник: Г.Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MUSIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN ACCORDING TO KARL ORFF'S CONCEPT

Maryna Prosyanyk, holder of the degree of higher education "master"

Анотація. У статті розкриваються особливості формування музичних здібностей дошкільників за методикою Карла Орфа. Автор описує свій досвід музичного виховання дітей на основі впровадження ідей композитора.

Ключові слова: концепція Карла Орфа, музична діяльність дошкільників, технології.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of musical abilities of preschoolers according to Karl Orff's method. The author describes his experience of musical upbringing of children based on the implementation of the composer's ideas.

Keywords: Karl Orff's concept, musical activities of preschoolers, technologies.

Музичне виховання як цілеспрямована складова цілісного освітнього процесу закладу дошкільної освіти відіграє важливу роль у гармонійному розвитку дитини. Саме музична освіта і виховання сприяють формуванню творчого потенціалу особистості, що на думку

багатьох учених, є найбільш ефективним на етапі дошкільного дитинства [5]. Зацікавлення дитини музикою, введення її до чарівного світу музичного мистецтва важливо розпочинати поступово, починаючи з раннього дитинства. Музична практика дитини охоплює сприйняття музики, її виконання та музично-освітню діяльність. У процесі музичного виховання діти ознайомлюються з різними музичними творами, набувають певних знань, у них виробляються уміння й навички слухання музики, співу, виконання музично-ритмічних рухів. Така поетапна цілеспрямована музично-творча діяльність сприяє тому, що у дітей появляється любов до музики, формуються музичні здібності, уміння проявляти ставлення та оцінювати музичні твори.

У сучасній практиці дошкільного виховання музичне мистецтво постає ефективним засобом розвитку особистості дитини. Це підтверджується і “Базовим компонентом дошкільної освіти”, в якому проголошується необхідність набуття дитиною дошкільного віку різних видів компетенцій, однією з яких є музична діяльність [2, с. 24].

Орієнтири музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку знайшли своє відображення у Законі України “Про дошкільну освіту”, а в “Базовому компоненті дошкільної освіти”, в освітніх програмах виховання дітей-дошкільників “Оберіг”, “Соняшник”, “Дитина”, “Дитина в дошкільні роки”, “Стежина”, “Українське довкілля”, “Я у Світі”, “Впевнений старт”, а також парціальних програмах “Веселкова музикотерапія: оздоровчо-освітня робота з дітьми старшого дошкільного віку”. Зміст цих документів дає змогу виокремити й детальніше охарактеризувати музично-естетичну діяльність вихованців закладу дошкільної освіти [2].

Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Водночас воно здатне надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Тож не випадково назва освітнього напрямку – “Дитина у світі мистецтва” – набула нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти та, відповідно, в оновленій комплексній освітній програмі “Дитина”.

Естетичне виховання дітей засобами музичного мистецтва досліджували у своєму творчому доробку класики музичної педагогіки Н. Ветлугіна, К. Стеценко та інші.

У світовій педагогічній практиці широкого поширення набули декілька відомих концепцій музичного виховання дітей, які стали основою для розробки різних програм і методик. Однією з найвідоміших, яка знайшла поширення більш ніж в 40 країнах світу, є концепція К. Орфа “Шульверк. Музика для дітей”.

Карл Орф – видатний німецький музикант і композитор. Ще в молодості він був захоплений прагненням створити свою методику творчого розвитку дітей. На його думку, розвивати дитячу творчість потрібно ще з раннього дитинства, поступово розкриваючи перед дітьми багатий і захоплюючий світ музики.

Педагогічні принципи К. Орфа втілені у методичному посібнику під назвою “Schulwerk”. Слово “Schulwerk”, зрозуміле без перекладу педагогам усього світу, було створено самим Орфом і означає “навчання в дії”. Головним принципом цієї педагогіки є такий: “вчимося, роблячи і творячи”, що дозволяє дітям, виконуючи і створюючи музику разом, пізнати її в реальній, живій дії, в процесі музикування, а не наукоподібного теоретизування.

К. Орфа цінують в усьому світі як композитора, який запропонував практичну і легку для відтворення модель музикування з дітьми. Вся “теорія” його концепції зафіксована в нотах – невеликих і повних чарівності партитурах для співу, гри і танцю з акомпанементом. Кожна невелика п’єса з Шульверка доступна для виконання навіть маленьким дітям.

Музичні керівники КЗ ДНЗ №52 ВМР “Веселка” працюють над впровадженням технологій К. Орфа в освітню практику. Головним нашим завданням в ході музичного заняття є допомогти дітям увійти до світу музики через естетичну гру, відчуті і пережити її емоційно та створити передумови до формування творчої уяви, мислення, сприяти практичному засвоєнню музичних знань.

Проведення занять за методикою К. Орфа передбачає реалізацію наступних завдань:

- поєднання креативних та імітаційних методів, які відповідають цілям

- підготовленого заняття; розвиток у дітей комунікативних навичок, уміння домовлятися, погоджувати свої дії;
- розвиток відчуття ритму, слуху, тактильних відчуттів;
- прищеплювання дітям уміння слухати один одного і самого себе (не тільки під час музикування);
- розвиток відчуття відповідальності, уміння виявити ініціативу;
- розвиток музичної культури дітей, їх емоційного світу, сприйняття музики та набуття слухацького досвіду;
- розвиток здатності радіти успіху іншого, допомагати іншому;
- формування умінь виконувати пісні, розспівки, окремі мелодії на основі заданого тексту;
- освоєння гри на дитячих музичних інструментах, поєднання зусиль з метою створення дитячого оркестру.

У своїй роботі ми навчаємо дітей співати, танцювати, грати тощо. Особливу увагу приділяємо з дітьми грі на дитячих музичних інструментах. Таким чином, у кожної дитини формується власний композиторський, руховий, творчий доробок. Для гри ми використовуємо не тільки традиційні, а й саморобні інструменти. Це – маракаси, заповнені різною крупною, шкаралупою горіхів, насінням, дрібними камінцями; різноманітні “шурхунчики”, зроблені з паперу, целофану, поліетилену, фольги; саморобні барабани із старих каструль, мисок, відер, обрізків труб, коробок, ящиків та ін.; звукові коробочки; кастаньети, ложки, бруски та ін.; струнні інструменти. У процесі виготовлення музичного інструмента ми маємо чудову можливість пояснити і продемонструвати дітям, де саме у ньому зароджується звук, які деталі конструкції впливають на якості звука – висоту, тембр; яку роль у процесі видобування звука відіграють довжина та ширина деталей, величина отворів тощо. Великого значення надаємо також спільній праці дітей, праці дітей із дорослими під час виготовлення інструментів – це виховує наполегливість у досягненні мети, старанність, акуратність та злагодженість колективних дій.

На методичних об’єднаннях ми ділимося досвідом впровадження технології К. Орфа. Завдяки методам Орф-педагогіки музичні заняття, свята і розваги завжди проходять в емоційно піднесеній атмосфері. Діти не просто слухають музичного керівника як педагога і виконують його вказівки, а діють творчо, фантазують, проявляють індивідуальність, творчі здібності, вигадуючи і виконуючи те, що вони хочуть, і так, як самі хочуть. Результат такої організації музичного виховання – гарно розвинуті музичні, творчі здібності, набутий дітьми досвід переживання позитивних емоцій під час різних видів музичної діяльності, розвиток природних задатків справжньої музичної обдарованості.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. Планування за новою програмою “Я у Світі”. *Дошкільне виховання*. 2009. №2. С. 14.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч та ін. Київ. 2012. 26 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”. Київ: Світич. 2008. 430с.
4. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. Київ: Музична Україна, 1978. 191 с.
5. Кит Г.Г. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В.Александрович, О.А.Голюк, Г.Г.Кит. *Молодий вчений*. 2018. № 5.2 (57.21) травень. С. 58-65.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкільня” / за загальною редакцією В. Низьковської. 2017. 141 с.

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ В.ВОСКОВОВИЧА «КАЗКОВІ ЛАБІРИНТИ ГРИ»

Алла Ромигайло, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**SUBSTANTIATION OF THE PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE
DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN OF THE OLDER
PRESCHOOL AGE BY THE MEANS OF TECHNOLOGY V. VOSKOBOVICH
«FAIRYTALE LABYRINTHS OF THE GAME»**

Alla Romygaylo, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено умови розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, конкретизовано їх вплив на окремі аспекти становлення пізнавальної активності

Ключові слова: пізнавальна активність, розвиток, діти дошкільного віку.

Annotation. The article reflects the conditions for the development of cognitive activity of children of senior preschool age, concretizes their influence on certain aspects of the formation of cognitive activity.

Key words: cognitive activity, development of preschool children.

Одним із найважливіших чинників розвитку пізнавальної активності дітей є створення умов, які б сприяли розвитку пізнавальної активності у дітей засобами технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри».

Організаційно-педагогічні умови – це сукупність будь-яких можливостей, що забезпечують успішне вирішення освітніх завдань, сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного освітнього процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності.

Ми виокремили три основних умови розвитку пізнавальної активності дітей.

Першою умовою є створення сенсорно збагаченого середовища, яке б сприяло використанню дітьми розвивальних ігор та закріпленню сенсорних еталонів (форма, колір, величина, борічність – вага предметів тощо). Необхідно, наскільки це можливо, створити для дитини таке збагачене середовище з такою системою відносин, які б стимулювали її найрізноманітнішу пізнавальну й творчу діяльність і розвивали в ній саме те, що у відповідний момент здатне найефективніше розвиватися.

Другою умовою ми виокремили надання дитині значної свободи у виборі ігор із технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри», в чергуванні справ, в їх тривалості, у виборі способів тощо. Тоді бажання дитини, її пізнавальний інтерес, емоційний підйом будуть надійною гарантією того, що напруження творчих сил та пізнавальне навантаження не призведе до перевтоми, і піде дитині на користь.

Третьою умовою розвитку пізнавальної активності засобами технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри» є ненав'язлива, розумна, доброзичлива допомога дорослих, як батьків, так і вихователів. Найголовніше тут – не перетворювати свободу на вседозволеність, а допомогу дитині – на підказку. На жаль, підказка – найпоширеніший серед батьків спосіб «допомоги» дітям, але вона тільки шкодить дошкільнику.

Із поміж багатьох відомих технологій, здатних ефективно впливати на процес розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, вважаємо за доцільне виокремити такі, котрі з огляду на їх креативну спрямованість, розвивальний характер та широке використання в освітньому процесі, на нашу думку, можна називати новітніми технологіями.

У контексті нашого дослідження, такою технологією є комплекс розвивальних ігор В. Воскобовича, які спрямовано на розвиток у дітей емоційно-чуттєвого сприйняття довкілля, формування зацікавленого ставлення до його об'єктів та забезпечення інтелектуального напруження в освітніх ситуаціях.

Комплекс ігор «Фіолетовий ліс» забезпечує можливості спілкування та спільної діяльності дітей і дорослих (в тому числі й дітей різного віку), пізнавальну активність дітей, а також проектування й усамітнення щодо власного простору; змістовно насичене,

трансформоване, поліфункціональне, варіативне, доступне і безпечне середовище сприяє розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

«Фіолетовий ліс» складається з декількох казкових областей, а саме:

1. «Чудова галявина золотих плодів» – головний персонаж навчений досвідом павук Юк і його внучата павучата.

2. «Озеро Айс» – головний персонаж Незрімка Всюсь (зберігач озера).

3. «Місто папуг, які говорять» – головні персонажі папуги Енік і Бенік. У місті є Цифроцирк, а його директор – Магнолік Нулик, пріми-артисти: знаменитий фокусник Коттерфільд, звірята-цифрята, блазні-акробати Буквята.

4. «Країна Муравія» – головні персонажі королева Мура разом із мурахою Мурашиком запрошують дітей помандрувати в «Лабіринті букв» (додаток до «Ігровізору»).

5. «Поляна чудових квітів» – головний персонаж Дівчинка Часточка спільно зі своїми подругами.

6. «Килимова галявина» – головні персонажі гусениця Фіфа і Лопушок.

7. «Чудо острови» – головний персонаж бджілка Жужа, які часто відвідує кит Тимошка [1-4].

Зауважимо, що комплекс ігор «Фіолетовий ліс» можна адаптувати до діяльності, яка реалізується вихователем будь-якої вікової групи.

Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань ми спиралися на основоположні *принципи*, які є підґрунтям ефективності розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку:

цілісності, який вимагає врахування всієї сукупності психолого-педагогічних та інших умов, що мають вплив на розвиток пізнавальної активності дитини;

принцип дитиноцентризму, реалізація якого відбувається на демократичних засадах, спираючись на активну позицію дітей, їх самостійність та ініціативу;

принцип природовідповідності реалізується з урахуванням розвитку природних задатків кожної дитини, забезпеченням успіху в пізнавальній діяльності;

принцип системності вимагає від педагогічної технології наявності всіх ознак системи: логіки процесу, що дозволяє встановлювати зв'язки між різними об'єктами довкілля;

принцип комплексності в освітньому процесі передбачає використання комплексу заходів;

врахування індивідуальних особливостей дітей передбачає глибоке вивчення пізнавальних можливостей кожної дитини.

В. Воскобович запропонував систему авторських розвивальних ігор, які допомагають розвитку пізнавальних здібностей дітей. В таких іграх дитина і дорослий є партнерами й учасниками ігрового задуму, а старший дошкільник відчуває себе більш впевнено і вільно, він не боїться бути розкритикованим за неправильні відповіді або дії.

Дитина активно вступає в діалог, ставить запитання співрозмовнику, слухає і розуміє дорослого або однолітка, будує спілкування з урахуванням комунікативної ситуації, легко входить у контакт, ясно і послідовно висловлює свої думки, регулює свою поведінку відповідно до засвоєних норм і правил рідної мови.

В ігровій комунікації один з одним і дорослим розвивається пізнавальна активність, створюється відчуття свободи і комфорту. Діти дають назви складеним предметним силуетам, описують їх, розповідають про призначення предметів, складають розповіді («Якою може бути осінь у Фіолетовому лісі? А весна?»).

Принципи, що є підґрунтям ігор: пізнавальний інтерес – активне пізнання – пізнавальна активність, є максимально дієвими.

Отже, сформулюємо переваги технології В. Воскобовича: дитяче експериментування; широкий віковий діапазон учасників; ігрова мотивація; ігрова діяльність; пізнавальна спрямованість; багатофункціональність гри.

В іграх В. Воскобовича діти потрапляють в ситуації, де необхідно використовувати набуті вміння та навички, використати свій лексикон у нових умовах. Занурення в ігрову

ситуацію, ігрова мотивація, вирішення спірних питань, освітніх ситуацій, дозволяє максимально активізувати пізнавальну активність старших дошкільників, а також сформуванню вміння аргументувати, відстоювати свою думку.

Використання технології в освітній ситуації, в спільній і вільній самостійної діяльності, допомагають дитині опанувати вміння та навички, самостійно навчитися складати розповіді, казки про предмети та явища довкілля.

Так, в іграх «Чудо-хрестики», «Чудо-стільники», «Ліхтарики», «Геоконт» діти вигадують назви складеним предметним силуетам, описують їх, розповідають про призначення предметів, складають розповіді («Як Чеберяйчик потрапив на день народження друга», «Подарунковий букет для бджілки Жужі», розмовляють один з одним і дорослим, висловлюють свої судження, що є підґрунтям розвитку пізнавальної діяльності в майбутньому.

Використання дібраних ігор для розвитку пізнавальної активності з використанням технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри» підпорядковувалося логіці розвитку пізнавальної активності дітей: від сприйняття і запозичення мовних форм до усвідомлення їх функціонального призначення та узагальнення – до самостійного використання їх в узагальненому вигляді – переносу в нові умови спілкування. Відповідно визначалися етапи розвитку пізнавальної активності, а саме: сенсорний, комунікативний, пізнавально-творчий.

Проілюструємо докладніше запропоновану систему ігор технології В. Воскобовича «Казкові лабіринти гри» на прикладі реалізації *першої умови – створення сенсорно збагаченого середовища.*

Нами було використано такі ігри та прийоми: читання віршиків, зустрічі з казковими персонажами «Фіолетового лісу» (Чеберяйчиками Кохле, Охле, Желе, Зеле, Геле, Селе, Фі, Гусь-капітаном, Жабками-матросами, Бджілкою Жужею та ін.), взаємодія з ними, ігрові освітні ситуації («Запалюємо ліхтарики для Чеберяйчика Кохле», «Допоможемо їжачкам утеплити норки», «День народження Чеберяйчика», «Подорож на кораблику «Плюх-плюх» тощо) підсилюють увагу дітей, їхній пізнавальний інтерес.

Сенсорно збагачене середовище «Фіолетового лісу» сприяє розвитку дитини, дає можливість усамітнення і проектування власного простору. Цей простір є поліфункціональним, варіативним, сенсорно насиченим, доступним і безпечним. Він дозволяє занурити дітей у світ казки і пригод, познайомити з незвичайними персонажами. Співпереживаючи героям, намагаючись надати їм допомогу, розв'язати ситуацію, діти вчаться комунікувати, ставити запитання і відповідати на них повною відповіддю.

Роботу над формуванням комунікативних умінь і навичок можна організувати, використовуючи Килимограф «Скринька». Потрапляючи в казково насичене середовище, діти вступають у діалог з Галченням Карчиком, Гусеничкою Фіфою, спільно беруть участь у театралізованій діяльності та самостійно розповідають літературні твори для своїх друзів, розвиваючи пізнавальну сферу.

Подорожуючи «Фіолетовим лісом», діти потрапляють в нестандартні ситуації, де складають творчі розповіді на запропоновані теми, закінчення історій, фантазійні розповіді й казки.

Старші дошкільники вчаться давати оцінку явищам і вчинкам, про які розповідають, мотиваційно оцінюють поведінку персонажів, вчаться говорити не поспішаючи, досить голосно без напруги, розвивають інтонаційну виразність і монологічне мовлення, цікавляться довкіллям, виявляючи пізнавальний інтерес до дитячого експериментування. Отже, завдяки казковому середовищу і незвичайним героям, діти можуть бути дійовими особами казкових пригод. Вони можуть опинитися на галявині Золотих плодів, у країні Муравії, на березі озера Айс, і навіть відвідати Чудо-острова. Зазначені ігри та персонажі до них дозволяють залучити старших дошкільників до активного пізнання довкілля.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання. Науково-методичний журнал*. 2016. № 9. С. 6–10.
2. Kruty K. Problems and Prospects of Formation of Digital Competence of Future

Scientific and Pedagogical Workers of Higher Education Institutions Through Gamification: Opportunities Kahoot, Quizlet in the European Union. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol. 11, No. 4, in May 2022. *Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija*, 2022
<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6827>

3. Kruty K., Chorna, H., Samsonova, O., Kurinna, A., Sorochnyńska, O., & Desnova, I. Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language./ *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. 14 (1Sup1), 495-528.
<https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>

4. Kruty K. Dysontogenesis and reduction of children's game: analysis, consequences, ways to solve problems / SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th, 2022. P. 415-425.
<http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6827/5704>

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ПРАВИЛ НАСТІЛЬНО-ДРУКОВАНИХ ІГОР ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ростислав Руденський, здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
«доктор філософії»

Науковий керівник: О. Т. Писарчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(Україна)

ESSENCE AND SPECIFICITY OF RULES OF BOARD GAMES FOR CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Rostyslav Rudenskyi, PhD student

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Анотація. У статті розкривається змістова основа правил настільно-друкованих ігор для дітей старшого дошкільного віку. Запропоновано авторський підхід до типології правил, а також визначено взаємозв'язок між типами ставлень до засвоєння правил старшими дошкільниками.

Ключові слова: гра, настільно-друкована гра, правила гри, діти дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the content of the rules of board games for senior preschool children. The author's approach to the typology of rules is offered, and the interrelation between types of attitudes to mastering of rules by senior preschoolers is defined.

Key words: game, board game, rules of the game, preschool children.

З раннього віку дошкільники потрапляють в систему норм і правил людського співжиття. У цих правилах та нормах кодується увесь спектр суспільних взаємин, які дитина тільки починає засвоювати. Безперечно, в узагальнених нормах поведінки мають транслюватися цінності, які з часом засвоєння стануть внутрішнім – сокровенним ядром особистості дитини [4, с. 306-309]. Одним із таких ретрансляторів норм людського співжиття є настільно-друковані ігри, що природно інтегрують ігрову й навчальну діяльності дитини.

Результати наукових пошуків та аналіз практики ігрової діяльності засобами настільно-друкованих ігор (далі — н.-др. ігри) забезпечили виокремлення нами теоретичних основ правил н.-др. у групі ігор закритого типу та методика педагогічного керівництва оволодіння правилами дітьми старшого дошкільного віку.

У практиці дошкільної освіти оволодіння правилами гри здебільшого зводиться до організації ігор закритого типу – власне ігор з правилами, ще частіше – дидактичних ігор. В історії дошкільної освіти склалося так, що н.-др. ігри класифікують, як підмножину групи дидактичних ігор [2; 4]. Проте, як свідчить практика, такий підхід вичерпав свій зміст із кількох причин. По-перше, в освітньому процесі комплекти н.-др. ігор використовуються не лише з дидактичною метою чи її поєднанням, а часто навіть суто розважальним. По-друге, зазначений підхід до класифікування розроблявся радянськими науковцями у 20-30-х роках ХХ століття, коли галузь виробництва та використання н.-др. ігор ще не набула такого

масштабу, як тепер у 30-ті роки ХХІ ст. і була представлена на ринку ігор СРСР скромно кількома типовими механіками ігор (лото, карти, доміно, ходики) для дітей основної школи та дорослих, які за всяку ціну намагалися адаптувати та перенести ці механіки у розробку дитячих ігор. Своєю чергою останнє спотворювало ігровий процес, руйнувало саму структуру гри, унеможливило емоційну динамічність гри та вимагало володіння знаннями, яких дошкільник у силу вікових можливостей ще не здатен був засвоїти. По-третє, н.-др. ігри діти використовують, досліджують та колекціонують поза межами закладу освіти, що природньо визначає їх ігровий та пізнавальний інтерес на основі сімейного етосу гри.

Таким чином, висновуємо тезу про те, що не всі н.-др. ігри є дидактичними, і не всі дидактичні — настільно-друкованими. Попри це, зазначені групи ігор об'єднують наявність структурованих правил, а отже, останні вимагають належного наукового осмислення та узагальнення у теорії дитячої гри.

Аналіз комплектів н.-др. ігор для дітей дошкільного віку свідчить, що множина ігор для дітей старшого дошкільного віку представлена на ринку більшою кількістю ігор у співвідношенні: 3-4 гри для 5-6 років до 1-2 ігор для 4-5 років, та 1 гри для 3-4-х років. Розгляд причин такої тенденції вимагає окремого спеціального дослідження.

Якщо брати до уваги виключно аналіз поліграфічних комплектів н.-др. ігор, то усі правила кожної гри ми відносимо до групи *правил-функцій*. Проте цей підхід допустимий лише за умови культурологічного дослідження виключно ігор-продуктів, бо відкидає взаємозв'язок із практикою ігрового процесу засобами н.-др. ігор.

Найчастіше перелік правил-функцій та алгоритм застосування наводиться в інструкції до гри, рідше — на упаковці. Правила-функції є унікальними для кожної гри, забезпечують можливість розробки нових ігор чи модифікації відомих. За різними комбінаціями правил-функцій можна вибудовувати нові лінії ходів гравців, і якщо при цьому сюжет гри не змінюється докорінно та не вводяться нові персонажі, то в такому разі говорять про модифікацію – видозміну явища зі збереженням змісту – варіант гри. Часто, одна гра може мати кілька варіантів організації правил-функцій. Це один із прийомів забезпечення реграбельності – повторного зацікавлення й розгортання гри з тим же поліграфічним комплектом. Якщо комбінації кількох правил-функцій узагальнюються часто використовуються, набувають масштабного поширення і стають впізнаваними у різних іграх, то їх називають типовою механікою гри. В одній грі може поєднуватися різна кількість механік, що знову ж таки забезпечує розробку нових ігор або модифікацію відомих. До найвідоміших сучасних механік н.-др. ігор для дітей старшого дошкільного віку ХХІ ст. належать: механіка викладання тайлів/плиток; викладання/ розкриття/ перевертання карт; знаходження спільних елементів; виставляння фішки-героя на частину доріжки/ поля; розігрування кубика випадковостей/ дій/ кроків; захоплення території; вирощування/ володіння/ збирання врожаю; продаж/ обмін монет/ ресурсів тощо.

Видозміна гри може відбуватися як у межах однієї механіки, так і в межах інтеграції кількох механік у грі. Тоді йдеться про комбінації механік. Поєднання різних механік використовуються для забезпечення балансу гри, її динаміки, реграбельності тощо.

Правила-функції теж доречно об'єднати у смислові групи, що безпосередньо відображають етапи розгортання ігрового процесу засобами н.-др. ігор. Наприклад, підготовка до гри; організація ігрового середовища; почерговість ходів; завершення гри; варіанти гри та ін. Ці смислові групи правил-функцій забезпечують спільність кожної окремої гри разом з іншими н.-др. ігор різних типів, видів, жанрів. А також за їх допомогою реалізовується взаємозв'язок першого рівня правил з іншими рівнями, що у цілому становить органічну єдність системи н.-др. ігор.

У процесі розгортання ігрової діяльності ми виявили й інший за змістом тип правил, проте, які тісно пов'язані з першою групою. Оскільки другий тип правил безпосередньо визначає не зміст гри, а навпаки врегульовує процес ігрової діяльності засобами н.-др. ігор, визначає норми та правила поведінки гравців під час гри, то їх ми називаємо *правила-норми*. Ці правила є вищим рівнем правил, оскільки стосуються вже не конкретної гри, а є спільними для багатьох ігор, бо врегульовують власне розгортання ігрового процесу, після

того, як вивчено правила-функції конкретної гри і його протікання. Наприклад, до цієї групи належать: вибір гри на основі спільних інтересів дітей, правила користування, зберігання та догляду за комплектом гри. Ця група правил визначає необхідність моральних та вольових якостей дошкільників для забезпечення добродесного ігрового процесу (без порушення комбінацій правил-функцій); регулює взаємини гравців у разі поразки чи виграшу; спонукає формувати вміння приймати поразку – не ображатися та не ображати інших гравців; сприяє аналізу власних помилок, що призвели до програшу чи перемоги, закріплення їх в пам'яті, як алгоритмів, що призвели до успіху чи поразки тощо. Якщо у практиці роботи ЗДО часто вихователь не може змінити правила-функції, щоб не порушити баланс ігрових механік, то зміст правил цієї групи об'єктивує провідну роль дорослого в оволодінні ними дошкільниками. Зміст цієї роботи акумулюється в методиці керівництва засвоєння правил н.-др. ігор. Серед українських науковців, чий розробки зазначеної методики вважаємо фундаментальними є праці Л. Артемової, зокрема «Моральні норми засвоюються з дитинства» (1968), «Формування суспільної спрямованості дитини-дошкільника в грі» (1988), «Навколишній світ в дидактичних іграх дошкільників» (1992).

Оволодіння цією групою правил в ігровому процесі є лише одним із напрямів розв'язання комплексної проблеми оволодіння правилами, що визначають і регулюють взаємини старшого дошкільника з іншими дітьми та дорослими. Оскільки частина моральних норм постає перед дітьми у вигляді ігрових правил, то вихователеві слід знати основи побудови правила-норми регулювання ігрового процесу. Наприклад, однією з таких основ є вимога про те, що сформульоване правило має містити настанову як правильно діяти. Натомість незнання цієї основи виступає поширеним у практиці роботи ЗДО формулюванням правил-норм у вигляді заперечення вчинку чи дії. Іншим порушенням є формулювання довгих синтаксичних конструкцій, які дошкільник не здатен запам'ятати, або ж правило-норма є двозначним, нечітким, а значить не може бути надійним дороговказом.

Вважаємо аксіомою теорії дитячої гри, що правила-норми стануть регулятором ігрової поведінки дошкільників лише тоді, коли діти усвідомлять і осмислять потребу їх дотримання. Завданням дорослого є створення такої ситуації, в якій старші дошкільники усвідомлять, що невиконання правил-норм призведе до руйнування спільної гри, а часом призведе до конфлікту чи руйнування взаємин з ровесниками. Розуміючи виховний потенціал авторитету вихователя, слід продемонструвати, що дорослий також вважає дотримання правил-норм за критерій гідної поведінки у колективі гравців, тож згодом діти звикають, що дотримання правил є обов'язковою умовою спільного ігрового процесу.

На думку, Л. Артемової, яка базується на низці досліджень, важливо, щоб дитина перетворила зовнішньо подані правила-норми у внутрішні мотиви ігрової поведінки [1, с. 21]. І лише за умови систематичної, цілеспрямованої праці вихователя, на нашу думку, в ситуаціях послаблення контролю та зменшення участі дорослого в грі з поліграфічними комплектами у дошкільників формуватиметься така культура спільної гри, яка регулюватиметься внутрішньою системою засвоєних правил-норм — мотивами ігрової поведінки.

Старші дошкільники відповідально ставляться до своєї поведінки, тож можуть без контролю дорослого дотримуватися правил, що сприяє розвитку ігрової самостійності. Її розвитку також сприяє і підтримка ініційованих дітьми правил і бажання впливати на ровесників. Тож доречним вважаємо підтримку правил, встановлених дітьми, які базуються на раціональних, правомірних, доступних дитячій свідомості вимогах.

З метою правильної організації засвоєння правил-норм важливо знати причини їх порушення та типи ставлення до процесу оволодіння ними старшими дошкільниками. Розрізняють усвідомлене та неусвідомлене порушення правил дітьми. До причин порушення можна віднести такі: забування, незнання правил, прагнення за будь-яку ціну задовольнити власне бажання, бажання уникнути труднощів у процесі гри, виключний інтерес до результату/завершення гри, азартне ведення гри, прагнення будь-що отримати персонажа/роль/фішку, непов'язаність дотримання правила-норми з відчуттям задоволення від похвали/нагороди, наслідування дошкільником негативного прикладу ровесника та ін.

Як свідчить практика, ставлення дітей до правил-норм та процесу їх засвоєння є різним. Так, є діти, які в результаті педагогічного занедбання чи неправильного виховання в сім'ї звикли порушувати правила. Зазвичай вони пустують або вчиняють дії, які заважають спільній грі. У колективі дітей трапляються й такі дошкільники у яких ставлення до правил є нестійким. Вони дотримуються правил-норм лише під впливом ровесників або вихователя. Є й діти, які охоче дотримуються правил самостійно, але не вимагають їх дотримання іншими дошкільниками. Є в дитячому колективі й така категорія дітей, які дотримуються правил або вимагають їх дотримання в залежності від того, наскільки це зачіпає їх особисті інтереси. І, нарешті, діти у яких є стійке позитивне ставлення до правил-норм ігрової діяльності, як до вимоги, що є необхідною для всіх. Різні типи ставлень та причини їх порушень в дитячому колективі старших дошкільників можна піддавати виховному впливі, як на індивідуальному, так і на загальногруповому рівні. Вихователеві слід знати особистий тип ставлення кожного вихованця до правил-норм, щоб ефективно організувати спільну діяльність, гру тощо. У кінцевому результаті можна говорити тоді про домінуючий тип ставлення до правил конкретної групи в дошкільному закладі.

Аналіз монографічної, дисертаційної, науково-популярної літератури з проблеми дослідження, урахування індивідуального життєвого досвіду дітей, систематична співпраця та спілкування з батьками вихованців, знання їх ігрових та пізнавальних інтересів, спостереження за практикою ігрових процесів та тенденцій глобального контексту забезпечив можливість виокремлення ще однієї групи правил. Зміст цієї групи стосується загальнонаціональних, кроскультурних, етнічних тенденцій ігрових практик. Це узагальнені практики ігрового процесу, що об'єднують зазначені соціальні групи у міжнародному тексті, є спільними для різних націй, держав, організацій та рухів. Сукупність цих правил ми називаємо *етосом гри* засобами н.-др. ігор. Зміст цього поняття тлумачимо так: це узагальнена характеристика культури ігрових процесів певної соціальної, етнічної, національної спільноти, яка виражена в системі її визначальних цінностей і норм ігрової поведінки. У зв'язку з цим доречно вести мову про усталені особливості етосу гри деяких соціальних, етнічних та національних груп. Наприклад, етос гри дітей дошкільного віку, етос гри дітей молодшого та середнього шкільного віку, етос гри підліткових референтних груп, сімейний етос гри, етос гри в освітньому процесі, німецький етос гри, європейський етос гри, американський етос гри тощо. Особливості кожного потребують окремого спеціального дослідження. Поєднання етосів гри, врахування сучасних технологій виробництва, популяризація професії фахівців ігрового дизайну, поширеність узагальнених практик та розмаїття ринку поліграфічних комплектів ігор становить собою *культуру ігрових процесів* засобами н.-др. ігор — складову частину загальної культури суспільства, яка охоплює матеріальну та духовну складові норм і правил ігрового процесу засобами н.-др. ігор.

Таким чином, правила пов'язані з грою-продуктом та грою-процесом і становлять собою три рівні складної цілісної системи: правила-функції, правила-норми регулювання ігрового процесу; етос гри. У кожному рівні системи наявні смислові групи, які реалізують взаємозв'язки всіх елементів усіх рівнів, та у цілому функціонування всієї системи правил н.-др. ігор. Ця система відображає наявність ігрової культури чи її відсутність. Специфіка правил н.-др. ігор для дітей старшого дошкільного віку полягає у визначальній ролі педагогічного керівництва в оволодінні правилами, причинами їх порушень, типом ставлення. З урахуванням зазначеного, вихователь вибирає зміст та методiku організації засвоєння правил у процесі ігрової діяльності засобами настільно-друкованих ігор.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні освітнього потенціалу поліграфічних комплектів ігор відповідно до змісту дошкільної освіти, програм розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Моральні норми засвоюються з дитинства. К.: «Знання», 1968. 48 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

4. Руденський Р. Аксіологічний потенціал дитячих настільно-друкованих ігор та іграшок мілітарної тематики. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід*: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Литвин Л. М., Поперечна Г. А. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 306–309.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Саєнко Марина, Полтавський державний медичний університет (Україна)

FORMATION IN PRESCHOOL CHILDREN OF POST-OST OPERATIONS ON THE BASIS OF USING DIDACTIC GAMES

Saenko Marina, Poltava State Medical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається поняття «просторі уявлення», а також особливості їх формування у дітей дошкільного віку. Наголошується на важливості дотримання основних принципів у процесі організації роботи з дошкільниками по формуванню просторових уявлень. Розглядаються можливості застосування гри, яка є провідною діяльністю у дитячому віці. З метою формування просторових уявлень запропоновано використовувати дидактичні ігри математичного характеру, які дозволяють розширювати знання дітей про простір.

Ключові слова: діти дошкільного віку, дидактичні ігри, просторові уявлення.

Abstract. The article considers the concept of "spatial representations", as well as the peculiarities of their formation in preschool children. Emphasis is placed on the importance of adhering to the basic principles in the process of organizing work with preschoolers on the formation of simple ideas. Possibilities of application of gpi, which is a leading activity in childhood, are considered. In order to form simple ideas, it is proposed to use didactic games of mathematical character, which allow to expand children's knowledge about space.

Key words: preschool children, didactic games, spatial representations.

Глибокі знання про світ, який оточує нас, кожна особистість здатна отримати завдяки сприйманню, адже воно у поєднанні з відчуттями є послідовним шаблоном єдиного процесу чуттєвого пізнання, які знаходяться у тісному взаємозв'язку одне з одним. З точки зору психології сприймання є психічним процесом, суть якого полягає у цілісному відображенні предметів і явищ, які відбуваються у світі, що оточує людину, у результаті безпосереднього впливу фізичних подразників на рецептори органів чуття.

Вважається, що простір є однією з основних форм, в якій здатна існувати матерія. Основою його сприймання є пізнання непросторових властивостей об'єктів шляхом застосування зорових, вестибулярних, рухових та шкірних відчуттів. Вони у своєму поєднанні відкривають можливості для того, щоб робити висновки про положення тіла у просторі, а також про відстань між різними об'єктами. Здатність людини сприймати простір не є вродженим процесом, а набутим [6, с. 164].

Формування здатності до сприйняття простору відбувається у дітей першого місяця життя. Саме у цей час малюк має здатність до того, щоб скоординувати рухи обох зорових осей. В залежності від того, як відбувається розвиток дитини, стає більш широким її досвід сприйняття простору на основі використання зору. Таким чином, відбувається поступове підвищення її здатності до розрізнення у ньому об'єктів. Під час того, як дитина приймає участь у різних видах ігрової діяльності, стає більш широким та глибоким досвід дитини, який полягає у тому, щоб пизнавати навколишній простір, вона отримує навички у пізнанні глибини просторових відносин та пропорції предметів.

Питання, пов'язані із формуванням у дітей просторових уявлень були висвітлені у роботах таких відомих педагогів, як М. Фідлер, Т.І. Єрофеева, В. Новікова, А.А. Столяр, Т.В. Ендовицька, О.М. Дяченко, З.Я. Степаненкова, В.В. Данилова. Та не зважаючи на

велику кількість робіт з даної проблеми, дане питання залишається досить актуальним.

Процес розвитку просторових орієнтувань у дітей дошкільного віку складається з декількох етапів. На думку М.В. Вовчик-Блакитної, протягом першого етапу аналіз та синтез просторових ознак і відношень предметів має ґрунтуватися на комплексі практичних дій. У результаті того, що дитина рухається, змінює положення тіла, голови та рук, вона навчається контролювати всі дії, використовуючи для цього зір. Для другого етапу характерним є те, що діти дошкільного віку на цей час володіють уже мовленнєвим позначенням виділених просторових ознак. Проте вони ще не здатні до абстрагування від власного становища так само, як і не вміють на цей час визначати напрямок предметів відносно інших людей або предметів. Саме з цієї причини їх уявлення щодо простору залишається обмеженим. Протягом третього етапу відбувається формування більш узагальнених уявлень про простір, розвивається вміння визначати напрями не лише відносно себе, але й по відношенню до іншої людини або предмета [1, с. 80].

Результати досліджень, проведені Т.О. Мусейібовою, А.А. Люблінською та В.К. Котирло, мали психолого-педагогічне спрямування. Вони дали змогу з'ясувати, що у процесі того, як дитина сприймає об'єкти, що знаходяться у просторі, в першу чергу вона їх співставляє з певними частинами власного тіла. Наприклад, вгорі – це значить там, де знаходиться голова; внизу – там, де ноги; попереду – значить там, де перебуває сама дитина, позаду – там, де розміщена її спина; праворуч або ліворуч – там, де її права або ліва рука відповідно. Отже, орієнтування дитини на своє тіло – це основа у складному та довготривалому процесі освоєння дитиною просторових напрямків [3, с. 48].

Під час організації роботи з дошкільниками по формуванню просторових уявлень і понять про простір необхідно дотримуватися основних принципів, відповідно до яких цей процес має бути поступовим та послідовним. У процесі навчання необхідно застосовувати наочність, поєднуючи її з чуттєвим та логічним, доцільно брати до уваги вікові та індивідуальні особливості дітей.

Основними дидактичними засобами, які доцільно використовувати з метою формування орієнтування у просторі є: рухова активність дошкільника; застосовуються художні картини, ілюстрації, фотографії; відбувається поєднання наочності та образів зі словом: використання схем, таблиць, моделей і т.д.

Аналізуючи програму виховання, яка використовується у закладі дошкільної освіти, неважно помітити, що вона визначає орієнтовний зміст роботи, направленої на формування просторових уявлень у дошкільників, які належать до різних вікових груп. Зокрема, протягом другого року життя вважається нормою, коли дитина дошкільного віку розуміє і вживає слова «там» і «тут». На третьому році життя, тобто у першій молодшій групі для дітей важливо, щоб вони розуміли, яке значення мають слова «вперед», «назад», «вгору», «вниз», «разом», «в сторони». Крім цього необхідно, щоб у їхній мові вживалися такі слова, як «далеко», «близько», «високо», «низько». У дітей четвертого року життя повинно бути сформоване розуміння слів «спереду», «ззаді», «вгорі», «внизу», «зліва», «справа». Їх дошкільники повинні використовувати для позначення основних напрямів. Необхідно, щоб дітлахи, які відносяться до середньої групи (на п'ятому році життя), використовували під час спілкування слова та вирази типу «попереду машини», «за диваном», «над вікном». Для старших дошкільників (на шостому році життя) є нормою те, що вони вміють визначати напрям руху у процесі того як вони рухаються (під час того, як ідуть або бігають). Крім цього, у віці шести років дітлахи мають навчитися визначати, яким чином розташовані предмети по відношенню до інших предметів, які знаходяться поряд.

У процесі того, як відбувається формування уявлень діток дошкільного віку про простір, досить вагомим є вплив дорослих. Маємо на увазі і батьків, і вихователів, з якими дитина проводить досить багато часу, перебуваючи у закладі дошкільної освіти. Відомо, що вихователь – це педагог, робота якого пов'язана з дітьми від 2 до 6 років. Він сприяє тому, щоб особистість дитини формувалася гармонійно, позитивно впливає на розвиток її творчих здібностей. Постає питання: яку роль відіграє вихователь у розвитку сприйняття простору

дитиною дошкільного віку та яким чином він може цьому сприяти?

Вирішити це питання можна на основі застосування ігор. Відомим є той факт, що гра є провідною діяльністю у дитячому віці. Вона супроводжує людину протягом усіх періодів її життя. Людина не розлучається з грою протягом всього життя, зазнають змін виключно її мотиви, а також форми проведення. Під час того, як дитина грає, вона здатна не лише відображати стосунки, які існують між дорослими, але також може діяти з іграшками та предметами. А це сприяє глибшому усвідомленню просторових ознак предметів: форма, розмір, пропорції, напрямки і т.д. Крім цього, це сприяє більш високому рівню розвитку зорової і рухової координації в просторі. У процесі того, як дитина грає, вона може засвоювати нові знання, формувати уміння та навички, розвивати здібності. При цьому варто наголосити на тому, що у більшості випадків дитина навіть не здогадується про це [4, с. 124].

Дидактична гра є таким видом діяльності, залучившись до якої, діти мають змогу навчатися. Тому немає сумнівів у тому, що саме у грі необхідно робити пошук прихованих можливостей дитини для успішного засвоєння ними математичних понять, ідей та формування умінь, які будуть їм вкрай необхідні. Оскільки питання змісту та засобів формування просторових уявлень є одним із математичних уявлень дошкільників, тому ми можемо говорити, що з метою їх формування необхідно застосовувати дидактичні ігри, які носять математичний характер, адже вони дозволяють робити знання дітей про простір більш широкими.

Місце, яке відводиться дидактичній грі в структурі занять, направлених на формування елементарних математичних уявлень, визначається віком дітей, метою заняття, а також його призначенням та змістом. Характер занять, які проводяться у молодшій групі, повинен ґрунтуватися на проведенні їх у формі гри для того, щоб мати можливість відтворювати і закріплювати раніше вивчений матеріал. З метою формування у дошкільників математичних уявлень доцільно застосовувати також досить різні дидактичні ігрові вправи, які за своїм змістом та формою є досить цікавими. Вони не схожі на типові навчальні завдання та вправи. Відмінність полягає у тому, що постановка задачі відбувається незвично (знайти, здогадатися), вона може несподівано підноситися від імені літературних чи казкових героїв.

Діти у віці 5-6 років мають виконувати завдання, які направлені на формування умінь розрізняти ліву руку від правої; визначати, де знаходяться предмети по відношенню до себе: вгорі чи внизу, спереду чи ззаду, зліва чи справа. З цією метою доцільним є використання вихователями вправи ігрового характеру, які є рекомендованими у процесі організації занять з дітьми середньої групи.

Заняття з дітьми старшої групи мають бути побудовані таким чином, що значна частина часу має відводитися на закріплення та вдосконалення вміння пересуватися у вказаному напрямку, змінювати напрям руху у процесі ходьби та бігу. У процесі того, як проводяться музичні і фізкультурні заняття, для точного позначення напрямку руху, вихователь може користуватися у своїй мові прислівниками та прийменниками: вгорі, внизу, спереди, ззаді, зліва, справа, поряд, навпаки, за, перед, у, на. Беручи за основу уміння дошкільників орієнтуватися на собі, він навчає їх рухатися у зазначених напрямках. Велику користь приносять вправи на відтворення напрямку руху, які діти мають виконувати, закривши очі, використовуючи при цьому пробний хід. У процесі того, як дитина дошкільного віку орієнтується у просторі, у неї відбувається розвиток швидкості і чіткості реакції на сигнал. Важливим питанням є навчання дітей, у процесі дії за вказівкою, розрізняти напрямки рухів [2, с. 31-35].

Отже, говорячи про уявлення дітей про простір, маємо на увазі уявлення, в яких відображаються просторові відношення предметів (величина, форма, місце розташування). Для процесу, під час якого відбувається формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку характерним є те, що він відбувається поступово і відіграє досить велику роль для їх подальшого розвитку. Саме тому перед вихователями закладів дошкільної освіти постає важливе завдання їх правильно організувати та провести з максимальною користю.

Для того, щоб існувала можливість реалізації цього завдання, нами було запропоновано під час проведення занять з дітьми, які відвідують заклад дошкільної освіти, користуватися дидактичними іграми, які відрізняються математичним характером, так як вони відкривають можливості для того, щоб сприяти розширенню знання дітей про простір.

Список використаних джерел

1. Вовчик-Блакитна М.В. Различение дошкольниками пространственных отношений между предметами. К проблеме восприятия пространства и пространственных представлений. М.: Изд-во АН РСФСР, 1961. С.78–83.
2. Ігрова скарбничка. Дидактичні ігри для дошкільників. упор. Т.І. Янковська, М.Я. Бральчук, О. В. Новицька. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2010. 44 с.
3. Мусейібова Т. А. Математическая подготовка детей в дошкольных. Москва: Просвещение, 1987. 48 с.
4. Основи психології: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. III-IV рівня акредитації. І. С. Вітенко, Т. І. Вітенко. Вид. 2-е, перероб. і доп. Вінниця : Нова Книга, 2008. 256 с.
5. Черкаська Л. П., Крюкова М.С. Дидактичні ігри як засіб формування вмінь і навичок учнів з математики. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2011. С. 124–126. Режим доступу : // <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/3146>

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ З УРАХУВАННЯМ ЄДНОСТІ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ І ДОВКІЛЛЯ

Романа Сіренко, доктор наук з державного управління, професор

Кійко Вікторія, викладач

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

PECULIARITIES PHYSICAL EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION, TAKING INTO ACCOUNT THE UNITY OF THE CHILD'S ORGANISM AND THE ENVIRONMENT

Romana Sirenko, Doctor of Science in Public Administration, Professor

Viktoriia Kiiko, teacher

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування фізичного і психологічного розвитку дітей дошкільного віку, взаємозв'язок їхнього організму з довкіллям. Розглянуто вплив фізичного виховання на розвиток дитини. Запропоновано використання дитячого фітнесу як інноваційної технології фізичного виховання в дитячому закладі освіти.

Ключові слова: фізичне виховання, діти дошкільного віку, довкілля, фітнес.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the formation of physical and psychological development of preschool children, the relationship of their body with the environment. The influence of physical education on the child's development is considered. The use of children's fitness as an innovative technology of physical education in a children's educational institution is proposed.

Key words: physical education, preschool children, environment, fitness.

Кардинальні зміни, що відбулися в житті країни в останні десятиліття, вимагають серйозних реформ у діяльності освітніх установ, не оминаючи дітей дошкільного віку. Адже у період дошкільного дитинства відбуваються важливі процеси становлення дитини, формування її здібностей, стійкого інтересу до занять фізичною культурою та спортом, навичок здорового способу життя і на цій основі – створення міцного фундаменту здоров'я.

З метою підвищення стійкості організму до мінливих умов зовнішнього середовища, система фізичного виховання дитини передбачає науково обґрунтований режим загартовування, формування рухових навичок, що виражені в різноманітних формах організації рухової діяльності: ранкової гімнастики, заняттях, рухливих іграх та спортивних вправах. Сонце, повітря та вода використовуються для підвищення життєстійкості організму. Загартовування та фізичні вправи розширюють функціональні можливості організму дитини, впливають на розвиток мозку, вищої нервової діяльності, опорно-рухового апарату та

особистісних якостей, сприяють індивідуальному пристосуванню до зовнішнього середовища, допомагають спілкуванню з однолітками та дорослими людьми [5].

Умовою розвитку організму є рухова активність. Власне рухова активність як основа життєзабезпечення дитячого організму впливає на розвиток нервово-психічної діяльності, функціональних можливостей та на працездатність дитини. Під час м'язової роботи активізується не лише виконавчий (нервово-м'язовий) апарат, а й механізм моторно-вісцеральних рефлексів (тобто рефлексів з м'язів на внутрішні органи) роботи внутрішніх органів, нервова та гуморальна регуляція (координація фізіологічних та біохімічних процесів в організмі). Тому зниження рухової активності погіршує стан організму загалом: страждають і нервово-м'язова система, і функції внутрішніх органів [1].

Рухова активність залежить не тільки від індивідуальних особливостей дитини, а й від організації соціальних умов її перебування у дитячому закладі чи в домашніх умовах. Руховий режим дитини повинен бути забезпеченим організацією різних форм рухової діяльності.

У процесі виховання формується умовний рефлексорний зв'язок при взаємодії першої та другої сигнальної систем. Подразники другої сигнальної системи впливають як на фізіологічні, так і на психологічні процеси. Індивідуальному пристосуванню дитини до довкілля соціального середовища сприяють різні навички, звички, режим життя, культура поведінки, усвідомлене ставлення до навколишнього життя, гармонійний розвиток її особистості.

Велику роль у розвитку дитини відіграють особливості її нервової системи. Розуміння змісту структурно-функціональних змін у дитячій нервовій системі, яка формується, допомагає розібратися в багатьох нервово-психічних особливостях дитини на різних етапах її розвитку. Знання вікових закономірностей центральної нервової системи дозволяє оцінити можливості та резерви нервово-психічної активності дитини і запобігти нервовим навантаженням. Орієнтація в принципах діяльності нервової системи допомагає визначити ступінь відповідності нервово-психічного розвитку віковим показникам, виявити відставання дитини у розвитку та розібратися в його причинах. Не менш важливо правильно побудувати освітньо-виховний процес з дитиною, яка випереджає середній рівень розвитку.

Таким чином, враховуючи потенційні можливості організму, органічні передумови та особливості нервової системи необхідно правильно організувати процес фізичного виховання в закладі дошкільної освіти. На основі вроджених особливостей нервової системи дитини та ролі зовнішніх впливів на її формування дитячий заклад повинен забезпечити дитині оптимальний режим дня (повноцінний сон, дозування занять, рухова активність, час перебування на повітрі, система загартовування). Особливого значення відіграє мікроклімат групи, емоційно-позитивна обстановка у ній, знання типологічних особливостей кожної дитини [2].

Визначення особливостей нервової системи з метою підбору методів індивідуального керівництва вимагає докладних відомостей про дитину від внутрішньоутробного розвитку, з моменту народження та до початку відвідування дошкільної установи. Також важливо з'ясувати стан її здоров'я, перенесені хвороби, відколи вона почала тримати голівку, маніпулювати рукою, повзати, ходити, говорити тощо; умови сімейної обстановки, інтереси, уподобання, улюблені заняття дитини. Фізичне виховання містить необмежені можливості для всебічного розвитку дитини. Воно допомагає дитині розкрити свої рухові здібності, мобілізувати психічні та фізичні сили. Саме завдяки фізичним вправам, що впливають на розвиток мозку, ендокринної, дихальної систем, значно оздоровлюється організм дитини, формуються психофізичні якості, культура почуттів, моральні та інтелектуальні особливості особистості, культура жести.

У зв'язку з цим особливу увагу приділяють оновленню змісту освіти з фізичного виховання дітей дошкільного віку. На сьогоднішній день розроблено безліч програм з фізичної культури у дошкільних закладах. Усі вони спрямовані на вирішення завдань охорони та зміцнення здоров'я дитини, підвищення її функціональних можливостей, рівня фізичної та рухової підготовленості, при цьому відрізняються змістом, обсягом та подачею

рухового матеріалу.

Проте в процесі проведеного аналізу програм багато фахівців вважають, що постійне використання традиційних методик роботи значно знижує інтерес дітей до занять фізичними вправами і, як наслідок, призводить до зниження результативності. На сьогоднішній день традиційна освіта потребує використання інновацій, що сприяють різноманітності та поповненню освітнього процесу якісно новим змістом. Багато закладів дошкільної освіти поряд з традиційними засобами та формами роботи застосовують нетрадиційні. Тому одним із основних завдань оновлення змісту фізичного виховання дошкільнят є визначення стратегічних ліній запровадження інновацій [4].

Сучасні діти відчувають «руховий дефіцит», оскільки проводять багато часу у статичному положенні (за столами, телевізорами, мобільними телефонами тощо). Це викликає втому певних м'язових груп і, як наслідок, порушення постави, викривлення хребта, плоскостопість, затримку у розвитку основних фізичних якостей: швидкості, спритності, координації рухів, витривалості. Адже дитинство – найкращий час для формування звички «бути у формі». Головне завдання дорослих виробити у дітей таку звичку, створити всі необхідні умови для вгамування «рухового голоду», знайти нові підходи до фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят. Певним чином допомогти цьому може дитячий фітнес, як система заходів, спрямованих на підтримку та зміцнення здоров'я, соціальну адаптацію дитини. Використання елементів дитячого фітнесу в дитячих закладах освіти (на заняттях з фізичного виховання, в інших формах занять фізичними вправами) дозволяє підвищити обсяг рухової активності, рівень фізичної підготовленості, знайомить з можливостями тіла, вчить отримувати задоволення та впевненість від рухів та фізичної діяльності, посилює інтерес до занять фізичними вправами та як наслідок, зміцнює здоров'я дітей [3].

На таких заняттях панує невимушена атмосфера, свобода руху, нескінченність варіацій зі спортивно-ігровим обладнанням. Заняття елементами фітнесу створюють сприятливі умови як для фізичного, так й для психомоторного розвитку дошкільнят. Діти з задоволенням виконують всі завдання, що розвивають активність, самостійність, творчий підхід та інтерес до занять фізкультурою. Заняття мають бути планомірними, що неможливо зробити без науково-обґрунтованої системи занять, розробленої програми та кваліфікованого педагога.

Фізична культура як творча діяльність, не обмежується самовираженням у сфері активної рухової діяльності, в кінцевому рахунку вона сприяє розвитку мислення, уяви, бажання придумати нове, а потім практично реалізувати свій задум. Турбота про фізичну культуру дитини має бути спрямована на повне розкриття індивідуальних фізичних та духовних сил, гармонійного розвитку та пізнання радості творчості.

Список використаних джерел:

1. Вільчковский Е.С. Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей 5-10 років у закладах освіти. Запоріжжя: Диво. 2006. 228с.
2. Загородня Л.П., Тігаренко С.А., Барсуковська Г.П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку: навч. посібн. За заг. ред. Л.П. Загородньої. Суми: Університетська книга. 2014. 272 с.
3. Сіренко Р.Р. Особливості дитячого фітнесу та перспективи його впровадження у дошкільному закладі. Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання студентської молоді : Матер. XII Всеукр. наук.-практ. конф. ; за заг. ред. Р. Сіренко. Режим доступу: <https://students.lnu.edu.ua/sport/scientific-efforts/zbirnyk-2021/>
4. Томенко О.А., Старченко А.Ю. Фізкультурна освіта старших дошкільнят: інноваційна технологія: монографія. Суми. 2016. 169 с.
5. Iivonen S. The development of fundamental motor skills of four to five year old preschool children and the effects of a preschool physical education curriculum. *Journal: Early Child Development and Care*, vol. 181, no. 3, 2011, P. 335–343

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ АПЛІКАЦІЇ

Леся Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVE ACTIVITY BY MEANS OF APPLIQUE

Lesia Starovoit, Ph.D. in Pedagogy, Associate professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається творча активність дитини як інтегральна якість особистості, яка проявляється в художньо-продуктивній діяльності. Розкрито психолого-педагогічні аспекти розвитку творчої активності дітей, визначено сучасний стан розвитку творчої активності дітей засобами аплікації.

Ключові слова: розвиток, творча активність, дитина

Abstract. The article considers the child's creative activity as an integral quality of the personality, which manifests itself in productive activity. The psychological and pedagogical aspects of the development of children's creative activity are revealed, the current state of the development of children's creative activity is determined by means of the applique.

Key words: development, creative activity, child.

На розвиток творчої активності дитини впливає багато чинників, серед яких чільне місце посідає аплікація. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина прилучається до її цінностей, збагачує власний життєвий досвід, має можливість творчо застосовувати набуті знання у художньо-практичній діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо.

Для дитини пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творча активність є ніби продуктом цього пізнання. Зважаючи на психологію особистості, не можемо не зупинитися на особливостях дитячої творчості. Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати, що організація освітнього процесу в сучасних інноваційних умовах вимагає від педагога вдосконалення практичної діяльності шляхом пошуку нових ціннісних пріоритетів у визначенні змісту, форм і методів організації творчої діяльності дітей.

Саме під час занять з аплікації педагог допомагає дитині правильно формувати уявлення про навколишній світ, емоційно-ціннісне ставлення до нього, знання про норми і правила взаємодії з природою, виховує почуття емпатії до її об'єктів.

З метою вивчення актуального стану розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку засобами аплікації нами було проведено анкетування педагогів, що працюють з дітьми даного віку, і батьків дошкільнят.

86,7% педагогів висловили думку, що основна увага при підготовці дітей до школи має бути націлена на розвиток мовлення. 60% – вважають, що крім мовного розвитку дитини слід формувати навички письма, читання, рахування, тобто розвивати її розумову активність. При цьому оволодіння знаннями, на думку анкетованих, має відбуватися виключно в обсязі, який передбачено у програмі. У 64% випадків було відмічено, що основну увагу слід приділяти не тільки інтелектуальному, а й фізичному розвитку дитини. І лише 41,7% педагогів переконані, що, перш за все, необхідно розвивати творчу активність дітей, сприяючи тим самим підвищенню рівня їх пізнавальної мотивації, формуванню самостійності, прагненню до відкриття нових знань.

Ми вважали за потрібне з'ясувати, які види художньо-практичної діяльності вихователі вважають творчими. Педагоги закладів дошкільної освіти в основному зробили акцент на конструюванні, малюванні, ліпленні. У той же час вихователями було справедливо зазначено, що оцінка дитячих робіт не повинна припускати їх порівняння між собою. Вони переконані у тому, що в кожній роботі необхідно виділити свій індивідуальний стиль виконання, ступінь самостійності та оригінальність рішення.

Наведемо деякі висловлювання педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку: «...при проведенні творчих робіт на занятті відчуваю значні труднощі,

адже бракує роздаткового матеріалу, а велика наповнюваність груп не дозволяє приділити достатньої уваги кожній дитині», «...у старших дошкільнят не сформовано вміння творчої діяльності. Діти звикли працювати тільки з допомогою педагога і орієнтуються на зразок. Тому організувати творчу роботу складно», «...працюю в закладі дошкільної освіти другий рік, і відчуваю потребу у кваліфікованій допомозі в питаннях, пов'язаних з організацією творчих робіт дітей в процесі художньої праці». Таким чином, можна зробити висновок, що робота з розвитку творчої активності дітей подекуди проводиться формально і базується на репродуктивних методах навчання.

Для повного усвідомлення ситуації, що склалася важливо з'ясувати думку кожного учасника педагогічного процесу, тим більше що головним наставником дитини є її батьки. Результати проведеного з батьками анкетування показали, що вони в своїй більшості зацікавлені (98%) у всебічному творчому розвитку дітей і вважають, що продуктивні види діяльності сприяють цьому. Вони намагаються створити повноцінні умови для самостійної діяльності дошкільнят, проте за браком часу (57%) не мають змогу приділити належну увагу дитині.

Батьки відзначили, що діти в основному з великим задоволенням включаються в художньо-практичну діяльність: ліплять, працюють з папером, тканиною та нитками тощо. При цьому ініціатива іде від самої дитини, і рідко джерелом її виникнення виступає дорослий. У той же час творча діяльність дітей в роботі з різними інструментами і матеріалами носить неорганізований, спонтанний характер.

Можна припустити, що головну відповідальність за навчання і виховання дітей їхні батьки намагаються покласти на педагогів закладів дошкільної освіти. У той же час, вони досить ясно усвідомлюють, що дитина не володіє усіма способами та прийомами художньо-практичної діяльності, в результаті чого не можуть в повній мірі розкрити весь свій творчий потенціал. Дошкільник призупиняється в творчому розвитку, втрачаючи разом з тим і можливість «думати» руками.

Таким чином, дитяча творча активність – це потенціал особистості, який може реалізуватися або не реалізуватися залежно від умов розвитку. Наявність у дитини навіть одного, окремого прояву креативності має привернути увагу педагогів і спонукати їх до ретельної і тривалої роботи [1].

Оскільки творча активність дитини характеризується проявом зацікавленості, підвищеного прагнення займатися одним або декількома видами діяльності нами була проведена експериментальна ситуація «Сонечко». Суть її полягає в тому, що кожній дитині було видано по барвистій картинці, в центрі якої зображено сонце. Від нього дошкільник повинен провести промінчики до найбільш улюблених занять, яким він може надає перевагу, як в дитячому садку, так і вдома (гра, перегляд телевізора, прогулянки, читання книг, праця, конструювання тощо). Характерним для даного завдання було те, що діти вибирали не одне, а відразу кілька варіантів. Однак перше місце за ступенем значущості було віддано грі і діяльності, яка пов'язана з проявом рухової активності (91%). Другим пріоритетом для старших дошкільнят був перегляд телевізора і комп'ютерні ігри. Було визначено, що діти тяжіють до світу техніки, а більшість з них до п'яти-шести років вже уміють користуватися комп'ютером. Так, 72% старших дошкільників вибрали перегляд телевізора і комп'ютерні ігри.

Приблизно такий же відсоток (69%) дитячих уподобань націлений на продуктивні види діяльності (малювання, аплікація, ліплення, конструювання). Хлопчики частіше віддавали перевагу конструюванню з великогабаритних модулів і деталей конструктора. Дівчата, навпаки, в основному вибирали аплікацію і образотворчу діяльність.

Встановлено, що діти старшого дошкільного віку з цікавістю готові сприймати знання про працю людей, їх професії, про світ техніки, матеріалів і інструментів (89%). Вони хочуть, щоб їх роботи були красивими, акуратним, несхожими на роботи однолітків (90,2%). Разом з тим в процесі художньо-практичної діяльності дошкільнята (87%) звикли діяти, дотримуючись чітких, послідовних приписів педагога, орієнтуючись на зразковий виріб. Вони не готові до самостійної, творчої реалізації задуму, не знають, які дії необхідно

здійснити, щоб робота вийшла неповторною, оригінальною.

Для визначення вміння дітей самостійно, творчо застосовувати отримані знання на практиці, було проведено спостереження за дошкільниками на заняттях з художньої праці, аналіз і оцінка продуктів дитячої творчої діяльності, які дозволили виявити наступні закономірні риси:

- без спеціально організованого навчання діти довгий час є нездатними до самостійної, творчої реалізації задуму, потребують постійної допомоги вихователя;
- роботи дітей відрізняються простотою, схематичністю, неохайністю виконання;
- дитині важко в підборі матеріалів, відсутнє прагнення внести своє удосконалення в конструкцію виробу, поліпшити його зовнішній вигляд;
- відсутній індивідуальний почерк виконання, своє бачення проблеми.

Дошкільнята максимально точно прагнуть скопіювати пропонований зразок виробу, діють за готовим шаблоном, практично не проявляючи ніяких елементів творчості. Вони відчують значні труднощі при відтворенні послідовності трудових дій. Звертаються за допомогою до вихователя, відсутня взаємодопомога. Як правило, діти виконують чергову операцію, показану вихователем, і чекають його підказки. Так, виконуючи практичне завдання, яке полягало у тому, щоб створити аплікацію з набору геометричних фігур. Вихователь свідомо не оголошував тему, дітям потрібно було самостійно визначитись з реалізацією власного задуму. Результати засвідчили про значний відсоток робіт низького рівня (78%), для них характерні незавершеність, стереотипність, розгубленість, страх створити щось своє. Дітям було важко поєднати елементи у цілісну композицію. Засмучує той факт, що лише 22% робіт середнього рівня (Додаток В).

Репродуктивно-наслідувальний характер діяльності дошкільнят простежувався і при організації занять на задану тему. Наприклад, лише деякі з дітей змогли «оживити» овал з кольорового паперу, перевтіливши його в незвичайний загадковий образ черепахи, їжачка або казкового героя. На заняттях діти були малоактивні, безініціативні, вони прагнули максимально точно скопіювати показаний педагогом зразок перетворення деталі. Лише досить невеликий відсоток дошкільнят (19%) спрямований на самостійну роботу, практично не звертались за допомогою до педагога.

Вражає те, що в процесі художньої праці діти продемонстрували досить низький рівень творчої активності, самостійності та ініціативи при роботі з різними видами матеріалів. Дітям було набагато легше передати виразність в образотворчій діяльності, ніж у процесі художнього конструювання. Внаслідок цього, на початковому етапі роботи діти, в більшості випадків, намагалися спочатку виконати запропоноване їм завдання в малюнку, який потім вирізали і наклеювали на кольоровий папір, не вносячи жодних змін. Таким чином, невміння дитини користуватися художніми матеріалами, «страх» включитися в процес творчої праці заважає реалізації дитячих задумів і, відповідно, гальмує творчу самостійність дітей.

Отримані дані свідчать, що значний відсоток дітей (48%) перебуває на низькому (репродуктивно-виконавському) рівні, 36% дітей – на середньому (ініціативно-виконавському) рівні розвитку творчої активності в процесі художньої праці і лише 16% - на високому (пошуково-творчому) рівні.

Причиною такого низького рівня розвитку творчої активності старших дошкільників в процесі художньої праці обумовлюється наступними факторами: пріоритетна реалізація завдань, пов'язаних з підготовкою дітей до шкільного навчання; слабка матеріально-технічна база; відсутність індивідуальної та диференційованої роботи, яка спрямована на творчий розвиток старших дошкільників засобами аплікації. Тому реалізація особистісно-орієнтованого підходу в роботі з дошкільниками вимагає пильної уваги до особистості кожної дитини, створення умов для найбільш повного розвитку її пізнавальних інтересів та здібностей, творчої незалежності, індивідуальності, самовираження в різних видах діяльності.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами

інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»* : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-9-13>

2. Демченко О., Гавриленко Т., Коваль Т., Стахова І. Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. 1(17). С. 36–52. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259974>

3. Демченко О.П. Обдаровані діти: як знайти ключик для розкриття їхніх талантів. *Учитель початкової школи*. Випуск 11, 2019. С.14-15.

4. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

5. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької*. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255. 284 с. URL : http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/zbirnik_nush_2020.pdf

6. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць*. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43–47.

7. Brovchak L., Starovoit L., Likhitska L., Todosienko N. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils. *Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume III, May 22th-23th, 2020. 97-108. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>

ДЕЯКІ МЕТОДИ ТА ФОРМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ: ПОГЛЯДИ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Володимир Староста, доктор педагогічних наук, професор

Сільвія Горошак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» (Україна)

SOME METHODS AND FORMS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN: VIEWS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS TEACHERS

Volodymyr Starosta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Silviia Horoshchak, master's student

State University «Uzhhorod National University» (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено погляди вихователів закладів дошкільної освіти щодо ефективності деяких методів та форм екологічного виховання, а також зацікавленості дітей під час їх використання.

Ключові слова: вихователі закладів дошкільної освіти, діти дошкільного віку, екологічне виховання, методи та форми екологічного виховання.

Abstract. The article describes the views of preschool teachers regarding the effectiveness of some methods and forms of ecological education, as well as the interest of children during their use.

Key words: preschool educational institutions teachers, preschool children, ecological education, methods and forms of ecological education.

Взаємодія людини з природним довкіллям на всіх етапах розвитку суспільства мало визначальне значення для існування та розвитку обох сторін. Відповідно є актуальною проблема формування у членів суспільства бережливого ставлення до природи, належної екологічної культури тощо. Огляд основних напрямів досліджень у галузі екологічної освіти проведено в [10].

Екологічне виховання, згідно [1, с. 89], виявляється в усвідомленні цінності природи в житті людини, прагненні до збереження природних багатств, здатності гармонійно

співіснувати з природою, сформованості екологічної культури. У Концепції екологічної освіти в Україні зазначено, що дошкільне виховання – найперший рівень, коли головну роль відіграє родинне виховання. Наступною ланкою у розвитку екологічної свідомості дитини стають дошкільні заклади: дитячий садок, груповий та приватний вихователь. Їх завдання – ознайомитись зі змістом і характером сімейного екологічного виховання дитини і у подальшому забезпечити умови для розвитку та підтримки того позитивного, що вже набуто в родині [8]. Проблема екологічного виховання дітей, таким чином, висвітлюється в нормативно-правових документах, а також активно досліджується вченими, наприклад, в [2-6, 9] та інших працях.

Мета даного повідомлення висвітлення поглядів вихователів закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) щодо деяких методів та форм екологічного виховання дітей.

Для проведення опитування респондентів використано онлайн анкету (автор В. Староста; <https://forms.gle/dBX9prGZt8c99RPS8>). Під час розробки питань анкети враховували основні компоненти діяльності (мета; засоби, форми та методи реалізації; результат тощо) вихователів ЗДО щодо екологічного виховання дітей.

Мета екологічного виховання. Погоджуємось з висновком Н. Кравець, якою проведено узагальнення наукових праць і сформульовано, що метою екологічного виховання є формування основ екологічної культури, основна складова якої – екологічна свідомість [4, с. 138]. Для дітей дошкільного віку «підвалини екологічної свідомості складають елементарні знання про природу: орієнтування у найближчому природному оточенні; усвідомлення життєво-необхідних потреб живих істот в умовах існування; ознайомлення з елементарними відомостями про взаємозв'язки живої і неживої природи, значення її в житті людини; розуміння впливу людини, її господарської діяльності на природне середовище у доступній для дітей формі» [8].

Методи, форми та засоби. Екологічне виховання дітей відбувається в процесі бесід, ігрової діяльності, читання художньої літератури; міфів, казок; перегляді дитячих кіно- і діафільмів, теле- і радіопередач, дитячих конкурсів і фестивалів та ін. з урахуванням вікових потреб та можливостей [8]. На думку В. Онопрієнко та Е. Походня [6], робота по формуванню у дітей екологічної грамотності повинна бути комплексною і включати різні форми і методи. Автори пропонують такі форми: тематичні бесіди екологічного змісту або, які включають окремі елементи екологічної освіченості; спостереження в природі в процесі екскурсій в ліс, на луг; формування екологічних стежок і розробка правил проходження по ним; практична робота в живому куточку, робота по догляду за тваринами і рослинами; практична участь в очищенні території, зборі сміття; конкурси «вгадай рослину», «вгадай тварину». Л. Загородня підкреслює роль організації освітнього середовища для формування природничо-екологічної компетентності, широке застосування набувають екологічні стежини, екологічні кімнати, мінімузеї природи, метеомайданчики, дослідницькі лабораторії [2, с. 3]. Цікаве дослідження проведено І. Карук [3, с. 143], в якому ґрунтовно охарактеризовано гру-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. Позитивний ефект під час таких ігор полягає в тому, що дитина пізнає невідомі її властивості предметів, явищ, а також їх взаємозв'язки. Інтелектуальна напруга, яка супроводжує дитину під час гри, викликає у неї різні інтелектуальні почуття: приємність, тріумф, задоволення від того, що вона пізнала, досягнула, дійшла висновку.

Результатом екологічного виховання сучасні науковці вважають екологічну вихованість, яка складається з екологічних уявлень, емоційно-ціннісного ставлення до природи, екологічно доцільної поведінки та діяльності у ній [4, с. 138]. До кінця дошкільного віку у дитини має бути сформований природодоцільний світогляд, в основі якого – усвідомлення дитиною себе як частки природи, відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо неї та внаслідок її дій у довкіллі. Необхідно формувати реалістичні уявлення про явища природи, базові елементи природодоцільного світогляду, усвідомлення єдності всіх природних елементів і себе як частки природи. Дитина розуміє, що природне довкілля змінюється, і далеко не завжди в кращу сторону, внаслідок людської діяльності. Сприймає природу як цінність [7].

Емпіричне дослідження. До опитування долучено 46 вихователів ЗДО Закарпатської та Львівської областей. Характеристика респондентів:

- за місцем роботи: 87% (місто); 13% (село/селище);
- педагогічним стажем: 0-5 років (32,6%), 6-10 (28,3%), 11-20 (10,9%), 21-30 (10,9%), 31-40 (6,5%), 41+ (10,9%).
- респонденти, які мають групи вихованців за віком: 4 роки (47,8%), 5 (34,8%), 6 (17,4%).

Вихователям пропонували перелік методів та форм екологічного виховання і просили оцінити за п'ятибальною шкалою їх ефективність (результативність) та зацікавленість дітей під час їх використання (табл. 1).

Таблиця 1

Результати опитування вихователів ЗДО
(Джерело: власне дослідження)

Методи та форми екологічного виховання	Ефективність	Зацікавленість дітей	Коеф. кореляції
1. Ілюстрації (картини, фільми/відео, фотографії, презентації тощо).	4,61	4,61	0,65
2. Читання художніх творів, віршів та казок природничо-екологічного змісту, прислів'я тощо.	4,28	4,22	0,52
3. Пісні природничо-екологічного змісту.	3,52	3,78	0,55
4. Дидактичні ігри (словесні, сюжетно-рольові тощо), конкурси тощо.	4,54	4,57	0,68
5. Бесіди.	4,33	4,15	0,57
6. Розповіді.	4,35	4,20	0,58
7. Метод особистого прикладу (вихователя).	4,41	4,33	0,67
8. Метод особистого прикладу (вихованців).	4,00	3,98	0,57
9. Метод особистого прикладу (батьків та інших членів родини).	4,09	4,11	0,67
10. Рефлексія природничо-екологічного спрямування (аналіз виховних ситуацій реального життя; моделювання ситуацій; аналіз ситуацій у казках та результатів спостережень тощо).	4,17	4,13	0,55
11. Спостереження (на природі, за діяльністю людини тощо).	4,63	4,52	0,58
12. Екскурсії, прогулянки на природі.	4,52	4,52	0,64
13. Трудова діяльність природничо-екологічного спрямування, природоохоронні акції.	4,09	3,98	0,51
14. Дослідницько-пошукова робота (ведення календарів, проведення експериментів, виконання проєктів тощо).	4,17	4,26	0,64
15. Проблемні завдання природничо-екологічного спрямування (запитання, ситуації, загадки).	3,93	4,00	0,56
16. Творчі роботи дітей природничо-екологічного спрямування (малюнки тощо).	4,11	4,09	0,55
17. Долучення дітей до складання/формулювання завдань природничо-екологічного спрямування (запитання, ситуації, загадки) і використання їх під час занять та в інших ситуаціях.	3,98	3,91	0,59
18. Співпраця з батьками щодо екологічного виховання дітей.	4,07	4,09	0,60

Для математичної обробки результатів використовували комп'ютерну програму IBM

SPSS Statistics 23. Значення коефіцієнта альфа Кронбаха для групи питань, що стосуються даного дослідження – 0,936. Отримані результати емпіричного дослідження свідчать наступне: у більшості випадків спостерігаємо досить близькі значення середніх балів ефективності та зацікавленості. Водночас, серед них є пари показників ефективності та зацікавленості з більшими та меншими значеннями, наприклад, з більшими –4,61/4,61 (п. 1); 4,54/4,57 (п. 4); 4,52/4,52 (п. 12) та інші; з меншими – 4,00/3,98 (п. 8); 3,93/4,00 (п. 15); 3,98/3,91 (п. 17) та інші. Отримані нами дані з більшими показниками (п. 11, п. 12) узгоджуються з [8], де зазначено, що більша ефективність досягається при безпосередньому перебуванні дитини у природному середовищі.

Дитина дошкільного віку сприймає, пізнає нове, насамперед, якщо їй це цікаво; аналогічно ефективно виконує різноманітні практичні дії за умови зацікавленості. Це засвідчують розраховані коефіцієнти лінійної кореляції Пірсона (табл. 1), які показують позитивний зв'язок середнього рівня між показниками зацікавленості та ефективності. Проте зв'язок зацікавленості з ефективністю діяльності, на нашу думку, досить складний, оскільки на останню впливає мотивація діяльності (зовнішня, внутрішня), усвідомлення самої діяльності чи окремих дій, освітнє середовище тощо. Зацікавленість може бути вище ефективності, що спостерігаємо у випадку п. 3 (3,52/3,78) «Пісні екологічного змісту», п. 14 (4,17/4,26) «Дослідницько-пошукова робота» та ін. Нам видається, що нема проблеми, якщо ефективність має менші показники порівняно із зацікавленістю. Наприклад, дитину більше цікавить сама діяльність, а не результат. Але, якщо ефективність діяльності нижче середнього рівня, то бажано її покращити, аби надалі підтримувати зацікавленість дитини, стимулювати її розвиток. Можливо, у такому випадку, варто внести деякі зміни в методику проведення навчальних занять, спробувати комплексний підхід, про що зазначають автори [2, 3] та інші вчені.

Таким чином, проведене дослідження показує: методи та форми екологічного виховання дітей, згідно опитування вихователів ЗДО, мають належну ефективність та зацікавленість дітей під час їх використання; наявність позитивного зв'язку середнього рівня між показниками зацікавленості та ефективності.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Загородня Л. Дитина в природному доквіллі: Впроваджуємо оновлений БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. №6. С. 3-7.
3. Карук І.В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип.20. С. 142-146.
4. Кравець Н.С. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: дефінітивно-понятійна сутність проблеми. *Освітній простір України*. 2016. № 7. С. 131-138.
5. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 352 с.
6. Онопрієнко В., Походня Е. Екологічна освіта та виховання в дошкільних дитячих закладах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. №. 5. С. 327-341.
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Рішення колегії МОН України N12/1-2 від 21.12.2020. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
8. Про концепцію екологічної освіти в Україні: Рішення Колегії МОН України N 13/6-19 від 20.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>.
9. Плохій З.П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти) : монографія. Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ: Персонал, 2010. 319 с.
10. Староста В.І., Ігнатко Т.І. Вітчизняні дослідники в галузі екологічної освіти. Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі: Матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф. «XIX Каришинські читання» (м. Полтава, 17-18 травня 2012 р.). Полтава: Астроя, 2012. С. 357-358.

КОНСТРУЮВАННЯ З ПРИРОДНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Фурманюк (Бабич), здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, канд.пед.наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONSTRUCTION FROM NATURAL MATERIALS AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Yuliya Furmaniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито особливості конструювання з природних матеріалів. Даний вид конструювання розглядається як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: конструювання з природних матеріалів, розвиток творчих здібностей дітей, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the features of construction from natural materials. This type of construction is considered as a means of developing the creative abilities of older preschool children.

Keywords: construction from natural materials, development of creative abilities of children, children of older preschool age.

Дошкільня – важливий період у житті кожної дитини. Саме в цей час малюк робить величезний стрибок у своєму розвитку та приймає своє перше свідоме моральне рішення. Важливий внесок у цей період дитячого життя робить сім'я, заклад дошкільної освіти, соціум. Дуже важливо в дошкільні роки закласти в дитині основи моральності, розвивати її природні задатки, всіляко залучати до різних видів творчості, формувати дошкільника як особистість.

Здібність до творчості характерна для дошкільнят. Педагоги і психологи (Л. Виготський, Н. Гавриш, К. Крутій, В. Кудрявцев, О. Кульчицька, Т. Поніманська та ін.) трактують дитячу творчість як створення дитиною суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання; виготовлення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ; різних варіантів зображень, ситуацій, рухів тощо. І. Біла, акцентує увагу на тому, що «дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від наслідування та копіювання готового способу дій до творчого наслідування з елементами новизни, самодіяльності; від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості, створення нового» [1, с.12-13].

Серед видів діяльності, які мають особливе значення у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, виділяють конструювання.

Конструювання (з лат.мови *construere*) – це процес створення моделі, побудови об'єктів та приведення у певний порядок, взаєморозміщення їхніх частин, елементів. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту [3, с. 29-30]. Дослідження конструкторської діяльності було у полі зору українських науковців (І. Біла, Г. Костюк, В. Моляко, М. Смульсон, В. Рибалка, П. Перепелиця, О. Проскура та ін.). Зокрема, ними виділені такі етапи конструкторської творчості дітей: ознайомлення з конструкторським завданням, уточнення змісту, виділення орієнтирів, усвідомлення проблеми, формування гіпотези, розв'язання гіпотези та її апробація, реалізація.

Конструювання розвиває у дитині працьовитість, концентрацію уваги, дрібну моторику, інтелектуальні здібності, окомір, просторове орієнтування, вчить посидючості, віри в себе, в свої можливості. Конструювання приносить радість від самого процесу творчості і отриманого результату, піднімає дитячу самооцінку, відкриває здібності і таланти дитини, вчить фантазувати, вигадувати, планувати свою діяльність і реалізовувати

свої задуми з використанням різних матеріалів.

З огляду на багатоаспектність впливів, які здійснює конструювання на розвиток дитини дошкільного віку, різні його види включені до освітніх програм навчання і виховання дошкільників. Так, у старшому дошкільному віці за освітньою програмою «Дитина» дошкільники знайомляться з такими видами конструювання: конструювання з будівельного матеріалу, конструювання з деталей конструкторів (LEGO, LEGO DUPLO, LEGO DACTA, «Тектон», «Квадро»), конструювання з паперу і картону, конструювання з природного матеріалу. Освітня програма «Дитина» пропонує орієнтовну тематику завдань для конструювання з природного матеріалу для дітей старшого дошкільного віку - «Будиночок», «Колобок» (з декоративних гарбузів), «Миша», «Пташка», «Казковий птах», «Жабка», «Віслучок», «Герої улюблених мультфільмів»; сюжетні композиції: «Сім'я їжачків», «Птахи», «Рибки», «На подвір'ї», «У лісі», «На озері» та ін. [2].

У комплексній освітній програмі для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у Всесвіт» для дітей старшого дошкільного віку пропонуються такі види конструювання:

- конструювання на площині (з різних геометричних фігур, паличок; викладання силуетів за зразками, що не поділені на геометричні фігури; завдання на добудовування фігур; завдання з мозаїкою, пазлами (до 54 елементів) [5, с.227-228];
- конструювання у просторі (конструкторсько-будівельні ігри) – з різних видів конструкторів та з новими деталями для конструювання, конструювання з природного матеріалу, модульного оригамі, завдання на виготовлення фігур з розгортки, складання схем простих розгортки, створення конструкцій за власним задумом з наявного матеріалу, завдання на створення споруд за нескладними кресленнями, конструювання з мозаїки, створення композиції конструкцій із LEGO [5, с.228-229].

Конструктивна діяльність передбачає створення будівель, іграшок, поробок, які використовуються дітьми для різноманітних цілей. Конструювання – це практична діяльність, яку діти сприймають у вигляді цікавої гри, спрямованої на одержання заздалегідь продуманого продукту.

Конструювання з природних матеріалів передбачає залучення дітей до світу природи, ознайомлення з його розмаїттям барв, форм, кольорів, а також матеріалів.

Світ природи загадковий і чудовий. Кожна травинка, листок, гілочка неповторні, таять в собі незвичайні таємниці і мають свою, тільки ним властиву форму. Здатність проникати в ці таємниці, відчувати красу природи, спостерігати за нею, уміння бачити в природі вічну красу життя – цього повинен навчити вихователь своїх вихованців, починаючи з раннього дитинства

Художня творчість з використанням природних матеріалів – один з шляхів залучення дітей до природи, до краси, до творення і творчості. Серед природних матеріалів, з яких можна конструювати, – шишки, жолуді, горіхи, каштани, солома, кора дерев, камінці різного походження, коріння, черепашки, шкаралупи яєць та горіхів, сушені шкірки фруктів, кукурудзяні качани (із зернами і без них), сушені ягоди, кісточки фруктів, боби, квасоля, горох, крупи, насіння, трава, мох, пташині пера, глина, кавові зерна, овеча шерсть, гілочки, бамбукові палички, кінетичний пісок і багато чого іншого.

Перші вироби з природного матеріалу дошкільнята виконують за зразком, потім створюють вироби за вказівкою педагога на певну тему або конструюють за власним задумом. Тематика може бути різною, як-от «Чудернацька тваринка», «Сільська хатинка», «Сухий букет», «Намісто для мами», «Осіньне вбрання», «Чарівний кошик», «Солом'яний бичок», «Весняний віночок», «Каштанові грибочки», «Чоловічок з насіння» тощо. На фото 1 подано роботи дітей дошкільного віку з різних природних матеріалів.

Тістечка з кінетичного піску

Сердечко (манна крупа)

Чарівне дерево (панно з глини)

Снігова баба (глина)

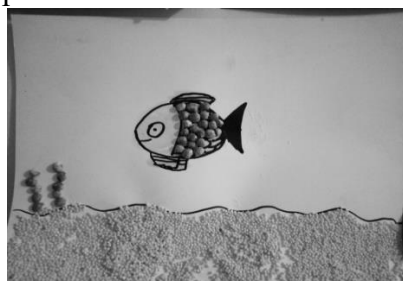
Віночок з джугта та каштанів, жолудів, шкаралупи горіхів

У світі казки (глина)

Магніт з кавовими зернами

Золота рибка (панно з гороху і пшона)

Фото 1. Роботи дітей дошкільного віку з різного природного матеріалу

Вихователь разом з дітьми впродовж усього року роблять запаси природного матеріалу. Влітку, наприклад, збирають трави, зв'язуючи її у пучки. Жолуді з каштанами заготовлюються лише тоді, як тільки вони впадуть з дерев. При цьому потрібно пам'ятати, що пересохлі жолуді ускладнюють роботу – вони розклеюються. У такому випадку потрібно скористатися клеєм, аби матеріал був придатний до використання. Кісточки від фруктів (персиків, слив, абрикос) можна збирати у будь-яку пору року, головне їх ретельно промити та висушити. Листя з дерев також потрібно висушити, для того щоб вони не зіпсувались. Кожен вид матеріалу повинен зберігатися в окремому пакеті чи коробці. При створенні виробів використовуються додаткові матеріали та інструменти: папір, клей, нитки, дрід, пластилін, ножиці.

Об'ємні вироби, які можуть виконати дошкільнята з природного матеріалу, можна розділити на групи:

- вироби з глини і пластиліну, доповнені дрібними деталями з природного матеріалу (крила і хвостик пташки, спідничка у лялечки, вухка у різних звірів, колючки у їжака);
- вироби, частина основних деталей яких виконана з природного матеріалу, а частина – зроблена з пластиліну (тулуб їжака з шишки, а голова з пластиліну);
- вироби, всі основні деталі яких виконані тільки з природного матеріалу і сполучені

- між собою шматочками пластиліну, загостреними гілочками або паличками;
- вироби із свіжого цілого або розрізаних на частини овочів і фруктів, деталі яких сполучені загостреними сірниками і прикрашені клаптиками тканини, паперу і фольги.

Цінним доповненням у виробі з природного матеріалу можуть стати насіння дерев, овочів (наприклад, насіння клена, ясена). Вони відомі дітям як крилатки. Із соломи можна плести ляльки, перев'язувати їх нитками, роблячи різноманітні істоти. Глина є дуже пластичним та піддатливим матеріалом для дитячої творчості. Дуже приємна на дотик, дає широкі можливості для польоту фантазії, а кавові зерна – це той природний матеріал, який ще допомагає у розвитку нюху. З овечої шерсті та за допомогою води і мила діти можуть створити масажну рукавичку. Також можна використовувати шерсть у звичайних аплікаціях та у пінопластових аплікаціях (шляхом втискування шерсті в піддатливий матеріал).

Отже, конструювання з природних матеріалів дає змогу дітям набути умінь заготовляти та обробляти матеріал, бачити образ у формі природного матеріалу, використовувати різний природний матеріал при створенні іграшок, передаючи характерні особливості зображуваного. Конструювання з природного матеріалу за своїм характером ближче до художніх видів продуктивної діяльності, ніж до технічних. Створюючи образи, діти не тільки їх структурно відображають, але й виражають своє ставлення до них, передають їх характер, що дозволяє говорити про художню природу цих образів.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: Автореферат дис. ... докт. психолог. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія; Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2012. 39 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богінч, В. М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г. В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Кривошея Т. М. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2017 р.) /за ред. Голюк О.А.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. Вип. 6. С.29–34.
4. Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. Вихователь й малюки конструюють залюбки. Методичний посібник для роботи з дітьми 3-6 років. Київ : Генеза, 2017. 191 с.
5. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2021. 244 с.

СТОРИТЕЛЛІНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ірина Чебикіна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Кміть, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

STORETELLING AS A TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF MONOLOGICAL SPEECH IN PRIMARY SCHOOL

Chebykina Irina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті описується один із основних напрямів формування особистості дитини молодшого шкільного віку є її залучення до активної мовленнєвої діяльності за допомогою технології Сторітеллінг. Автор статті презентує прийом використання технології Сторітеллінг.

Ключові слова: Сторітеллінг, монологічне мовлення, діалог, зв'язне мовлення,

складання історій.

Abstract. The article describes one of the main directions of formation of the personality of a child of primary school age is its involvement in active speech activity with the help of storytelling technology. The author of the article presents the method of using Storytelling technology.

Key words: Storytelling, monologue speech, dialogue, coherent speech, storytelling.

Storytelling – це калька з англійської мови (Storytelling), що у перекладі означає «story» – історія, а «telling» – розповідати. Отже, Storytelling – це розповідь історій [9, с. 92]. Storytelling розвиває у дітей старшого дошкільного віку й учнів початкової школи уяву, логіку, мислення та розвиває їх комунікативну компетентність. Через обмін історіями вибудовуються емоційні зв'язки, створюється більш доброзичлива атмосфера між учителем та учнями. Storytelling є методом, адже дозволяє організувати взаємодію між оповідачем та слухачами, сприяє донесенню інформації до аудиторії шляхом розповідання різних повчальних історій з реальними чи вигаданими персонажами, пояснюючи це особливістю віковогосприйняття молодшими школярами.

Кожній людині необхідні такі життєві навички як уміння висловлюватись, формулювати свою думку. На сьогоднішній день володіння інформацією, її оброблення, вміння ясно передавати почуття, відстоювати свою позицію – головні завдання, поставлені перед освітою. Мову, як складний психологічний процес, слід розвивати у взаємозв'язку сприйняття й мислення. Під час розповідання історій є змога здійснювати такий взаємозв'язок, оскільки сторітеллінг захоплює і впливає на емоції, чудово запам'ятовується мовцями.

За допомогою обміну історіями, створення емоційних зв'язків діти і педагоги мають змогу будувати гармонійні стосунки.

Завдяки інтризі в Сторітеллінгу утримується увага аудиторії, змушуючи її відчувати всю історію, з нетерпінням чекаючи, чим вона закінчиться. Тим не менш, інтрига не має бути занадто довгою, в іншому випадку аудиторії буде обмаль уваги, щоб зберігати активність до кінця історії. Обов'язковим є і сюжет Сторітеллінгу. Зазвичай це класичний сюжет, побудований ланцюжковим способом, що налічує зав'язку, розвиток, кульмінацію і розв'язку.

Не потребуючи ніяких матеріальних затрат, ця технологія може бути використана в різних видах мовленнєвої діяльності учня початкових класів, викликаючи у нього значний інтерес, розвиваючи фантазію та логіку.

Особливо вагомим є гармонійний розвиток мовленнєвої діяльності у початковій школі. Молодший школяр реалізує цю діяльність не з ціллюздійснення процесів говоріння, слухання, читання та письма, а мовленнєва діяльність завжди має конкретну мету – повідомити щось, вплинути на когось.

З приводу необхідності формувати в учнів навчальні мотиви, пізнавальні інтереси, вирішальним засобом організації мовленнєвої діяльності є використання різних форм активізації процесу навчання, серед яких Storytelling. Так, як поняття «Storytelling» не є новим, то потрібно використовувати цей метод для підвищення інтересу дітей молодшого шкільного віку до залучення у процес мовленнєвої діяльності. Ефективним є, застосування різних видів Storytelling від простих до складніших.

Таким чином, кінцевим результатом виступає сформованість мовленнєвих умінь аудіювати, говорити, читати, писати. А це передбачає процес становлення і формування мовленнєвої особистості у процесі взаємодії, комунікації і спілкуванні з її іншими учасниками освітнього процесу в різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях, включення учня в різні види мовленнєвої діяльності.

Володіння зв'язним монологічним мовленням є найвищим досягненням мовленнєвого виховання дошкільників. Воно вбирає в себе засвоєння звукової сторони мовлення, словникового складу, граматичної будови мови і відбувається у тісному зв'язку з розвитком усіх сторін мовлення: лексичної, граматичної, фонетичної. Ця форма мовлення може виникати у відповідь на поставлене зовні запитання або бути реалізацією задуму самого

суб'єкта.

Однією з найважливіших і актуальних проблем сучасної методики викладання української мови в початкових класах є проблема розвитку мовлення молодших школярів.

Формування, розвиток навички мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань — усних і письмових.

Одним з видів мовлення є монологічне. Воно має вагоме місце у спілкуванні. Нам дуже цікаво зі співрозмовником, який вміє емоційно переказати якусь історію, описати пригоду чи подію, розповісти жарт.

Монологічне мовлення значно складніше за діалог, тому вчитель повинен ввести учнів у мовленнєву ситуацію, навчити в ній орієнтуватися, створити такі умови, які б викликали в учня бажання розказати про побачене, почуте, прочитане.

Основною формою монологічного мовлення є розповідь. Це послідовний систематизований виклад інформації, який використовують для дохідливого, емоційного опису завершеної події. Крім розповіді, виділяють інші форми монологічних висловлювань.

Якщо аналізувати монологічне мовлення у контексті міжособистісного спілкування, то потрібно вказати на такі властивості монологічних комунікативних умінь, як логічність і зв'язність викладу думок, відносна завершеність у змістовому плані, комунікативна вмотивованість, спрямованість на співрозмовника.

Монологічне мовлення - це організований різновид мовлення. Той, хто говорить, наперед планує або програмує не лише окреме слово, речення, а й весь процес мовлення, весь монолог загалом, іноді подумки, а іноді у вигляді запису-плану або конспекту. [15]

Монологічне мовлення - це організований різновид мовлення. Той, хто говорить, наперед планує або програмує не лише окреме слово, речення, а й весь процес мовлення, весь монолог загалом, іноді подумки, а іноді у вигляді запису-плану або конспекту. [15]

Навчання монологічного мовлення здійснюється в процесі роботи з текстом, пред'явленим у писемній чи аудитивній формі, а також у зв'язку із ситуацією спілкування.

Фрагмент розвитку монологічного мовлення за допомогою Сторітеллінг на тему «Літні пригоди. Складання власної розповіді» опираючись на навідні питання.

Одного разу _____ (Хто? Головний герой). _____ Що робив? (дія яка була?)
_____ Де саме ? _____ Який був настрій головного героя ?
_____ Яка трапилась пригода? _____ Чи були поряд друзі/рідні?
_____ Які наслідки несе в собі подія? _____ Чому учить нас ця історія? _____

Список використаних джерел

1. Egan K. Teaching as Story Telling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School. Chicago : University of Chicago Press, 1986. 122 p.

2. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 130–135.

3. Маковецька-Гудзь Ю. А. Storytelling в педагогічній практиці: розвиток комунікативного потенціалу URL: http://kumlk.kpi.ua/sites/default/files/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf

4. Симоненко К. О. Застосування технології «Storytelling» у навчанні англійської мови молодших школярів. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.

5. Удич З. І. Сторітеллінг (storytelling) у підготовці майбутніх учителів інклюзивних класів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2018. Вип. 151(1). С. 301–306. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151\(1\)_69](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151(1)_69).

6. Калюжка Н., Самойленко Н. Сторітеллінг як один із методів підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного класу. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. Ч. 1. С. 92–98. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/download/167261/166816>

7. Armstrong D. *Managing by Storying Around: A New Method of Leadership* New York : Doubleday Currency, 1992. 272 p.
8. Тимошук О. Метод «Сторітелінг». Мистецтво розповідати. *Шкільний світ*. 2018. № 2, січень. С. 5–7.
9. Буховська О. Сучасні методи викладання: сторітеллінг як неформальний метод навчання. *Математика в рідній школі*. 2018. № 3. С. 43–48.
10. Крупа О. Математичний сторітеллінг. Чому урок має бути цікавим. *Математика*. 2018. № 14, липень. С. 4–9.
11. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації : навч. посібник*. Київ : Академія, 2011. 304 с.

**ТВОРЧА РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ДОСВІДУ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.
У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

Олександра Янкович, доктор педагогічних наук, професор

Ольга Лемішка, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(Україна)

**CREATIVE REALIZATION OF IDEAS OF EXPERIENCE OF CHILDREN'S LABOR
EDUCATION AT PRESCHOOL INSTITUTIONS OF UKRAINE IN THE SECOND HALF
OF THE XXth CENTURY IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE**

Oleksandra Yankovych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Olga Lemishka, master's student

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті на основі ретроспективного аналізу трудового виховання дошкільників у другій половині ХХ ст. визначено перспективні ідеї для реалізації в сучасному освітньому просторі. Відображено провідні тенденції формування в дітей любові та звички до праці.

Ключові слова: трудове виховання, дошкільна освіта, ретроспективний аналіз, дошкільні заклади, діти дошкільного віку.

Abstract. Based on a retrospective analysis of preschoolers' labor education in the second half of the twentieth century promising ideas for the implementation in the modern educational space have been identified in the article. The leading tendencies of the formation of children's love to work and work habits have been reflected.

Key words: labor education, preschool education, retrospective analysis, preschool institutions, preschool children.

Трудове виховання дітей, зокрема й дошкільного віку, є тією проблемою, яка зберігає свою актуальність упродовж багатьох віків. Аналіз творів української народної мудрості: казок, прислів'їв, приказок – засвідчує інтерес до тем працелюбства, необхідність розпочинати працювати якомога раніше.

На важливості проблем трудового виховання акцентовано увагу в Базовому компоненті дошкільної освіти (2021). Зокрема, в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» серед результатів сформованості компетентностей зазначено, що дошкільник «емоційно реагує, переживає почуття радісного задоволення від процесу та результату власної і колективної предметно-практичної діяльності; надає перевагу у виборі цікавих, конструктивних, предметно-практичних завдань, які передбачають участь у суспільно значущій діяльності спільно з дорослими та іншими дітьми; виявляє інтерес і повагу до професій, демонструє позитивне емоційно-ціннісне ставлення до людської праці та професійної діяльності дорослих» [1, с. 10].

Проблеми трудового виховання дітей та молоді відображалися в українській педагогіці здавна. Володимир Мономах у «Поучанні» дітям закликав не лінуватися, порадивши: «Хай не застане вас сонце в постелі» [2, с. 39].

Питання виховання в праці є актуальними у творах класиків педагогіки: І. Блажкевич, Г. Ващенко, А. Макаренка, С. Русової, Г. Сковороди, К. Ушинського, В. Сухомлинського тощо.

Трудове виховання дітей дошкільного віку є предметом численних розвідок науковців. Зокрема, питання організації праці дошкільників, форм, методів, засобів його реалізації розглядали Г. Беленька, З. Борисова, Т. Єськова, Н. Кривошея, Н. Кудикіна, М. Машовець, М. Мельничук, О. Літченко, С. Лозинська, Т. Поніманська, Н. Савельєва тощо. Проте в дослідженнях цих учених недостатньо представлено перспективи використання ідей ретроспективного аналізу формування любові та звички до праці дошкільників у сучасному освітньому просторі.

Позитивний досвід трудового виховання дітей накопичений у дошкільних закладах у другій половині ХХ ст. Проте цей період є неоднорідним щодо тенденцій формування особистості в праці. У ньому виразно виокремлюються два етапи: 50–80-ті рр. ХХ ст. – розвиток дошкільної освіти на тлі настанов правлячої на той час партії, яка заідеологізувала навчання й виховання, зокрема й трудове; 90-ті рр. ХХ ст. – генеза освітньої галузі в незалежній Україні, в якій відбувався розвиток ринкової економіки з потребою в підприємливих, ініціативних, креативних людях; виникнення нових форм, методів, засобів трудового виховання дошкільників.

У другій половині ХХ ст. робота з формування любові та звички до праці здійснювалася за двома провідними напрямками: ознайомлення з працею дорослих, виховання інтересу та поваги до праці дорослих; самостійна трудова діяльність дітей.

Провідними тенденціями трудового виховання дошкільників у 50–80-х рр. були інтеграція морального і трудового виховання; навчання й праці.

Ідея розвитку розумового потенціалу дитини під час праці найяскравіше простежується у творі В. Сухомлинського «Сто порад учителеві»: «Розум дитини – на кінчиках її пальців» [3, с. 104]. Український педагог помітив, що в дітей із золотими руками, у тих, хто любить працю, формується ясний, допитливий розум. Ішлося не про будь-яку працю, а передусім про складну, творчу працю, у якій думка, тонке вміння, майстерність. «Чим вища майстерність, яку опанувала й опановує рука, тим розумніші дитина, підліток, юнак, тим яскравіше виявляється здатність до вдумливого аналізу фактів, явищ, причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей» [3, с. 105].

Активуванню роботи в галузі трудового виховання дошкільників сприяв випуск із 1965 р. республіканського науково-методичного збірника «*Дошкільна педагогіка і психологія*», у якому науковці публікували результати найновіших досліджень, зокрема й про формування любові та звички до праці.

У 70-х – на поч. 80-х рр. ХХ ст. поширювались ідеї про трудове виховання дітей дошкільного віку як засіб їхнього всебічного і гармонійного розвитку на тлі ідеологічного штампі про комплексний підхід до трудового виховання.

Тенденціями розвитку трудового виховання у другій пол. 80-х рр. є намагання оптимізувати зміст, форми і методи трудового виховання дітей дошкільного віку у зв'язку з реформуванням освітньої галузі; розвиток творчості вихователів у роботі з дітьми.

У 90-х рр. ХХ ст. відбувається поєднання трудового, національно-патріотичного, економічного й естетичного виховання, відродження ідей відомих у світі зарубіжних педагогів, зокрема М. Монтесорі, Ф. Фребеля, у системах яких простежуються інноваційні форми й методи виховання в праці.

Аналіз тенденцій трудового виховання дошкільників у другій пол. ХХ ст. дає змогу визначити перспективні для сучасної освітньої галузі ідеї: здійснення трудового виховання в контексті формування життєвої компетентності дошкільнят; використання праці як методу й засобу стимулювання розумового розвитку дитини («через руку в розум»); навчання дітей переборювати труднощі як чинник формування характеру; уникнення бездіяльності, марнотратства; профілактика споживацького характеру виховання дитини, коли вона є лише споживачем благ, коли бажання є рушійною пружиною, стимулом життя сім'ї; розвиток

креативності дитини під час трудового виховання; поєднання трудового й національно-патріотичного виховання, виконання праці з використанням елементів народної творчості (вишивка, прикрашання робіт українським орнаментом), проведення профорієнтаційної роботи (знайомство зі світом професій), організація трудового виховання з урахуванням хліборобського та будівничого інстинктів дошкільників; використання гри на сільськогосподарську тематику та праця на ділянці при садочку або на підвіконні; реалізація нових форм і методів трудового виховання, зокрема самостійне складання розповідей, казок на теми праці (сучасний термін – «сторітелінг»); забезпечення взаємозв'язку між працьовитістю, ефективною трудовою діяльністю та відчуттям щастям.

На сучасному етапі відбувається екстраполяція історичного досвіду трудового виховання, поєднання традицій та інновацій. Одним із результатів інтегрованих процесів є STREAM-освіта, що передбачає профорієнтацію, синтез креативності, мистецьких здібностей, дослідницьких умінь тощо з допомогою таких вихователів дитини: навчання, праця, гра, природа, мистецтво, інформаційно-комунікаційні технології. Альтернативну програму для дошкільників було створено у 2018 р. авторським колективом під керівництвом К. Крутій [4].

У перспективі доцільно прогнозувати виникнення нових інтегрованих форм освіти, спрямованих на трудове виховання дошкільників.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.06.2022).

2. Мономах В. Поучення. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. С. 38–39.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ: Рад. шк., 1988. 304 с.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ВИКОРИСТАННІ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Майя Ярмошкіна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVE APPROACH IN USING DIDACTIC GAMES WITH CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Maya Yarmoshkina, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Проаналізовано вплив творчого підходу на використання дидактичних ігор. Обґрунтовано вимоги до творчого використання вихователем закладу дошкільної освіти дидактичних ігор та охарактеризовано основні умови. Розкрито потенціал дидактичних ігор у розвитку творчості дитини старшого дошкільного віку.

Ключові слова: творчий підхід, дидактичні ігри, старший дошкільний вік, творчі здібності, творчість.

Abstract. The impact of a creative approach on the use of didactic games is analyzed. The requirements for the use of didactic games are substantiated and the main conditions are characterized. The potential of didactic games for the creativity of an older preschool child is revealed.

Key words: creative approach, didactic games, senior preschool age, creative abilities, creativity.

Дослідження впливу творчого підходу на використання дидактичної гри у закладі дошкільної освіти ґрунтується на працях В. Запорожця, Д. Ельконіна, Л. Виготського, Ш. Амонашвілі. В даний час шириться коло інноваційних програм розвитку дитини у закладі дошкільної освіти. Але питання творчого підходу у використанні дидактичних ігор є та буде актуальними і концептуальним [3, с. 28].

Процес навчання та виховання старших дошкільників стає результативним та цікавим завдяки дидактичним іграм. Для того, щоб дидактичні ігри розвивали творчу особистість старшого дошкільника та його творчі здібності, вихователю варто креативно підходити до процесу їх використання. Використання творчого підходу щодо дидактичних ігор є обов'язковою умовою навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку [6, с. 20].

Творчий підхід у використанні дидактичних ігор має низку особливостей, зокрема, потребує:

1. Створення емоційно-пізнавального середовища у ігровій діяльності старших дошкільників;

2. Урахування вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку;

3. Особистісно-орієнтованого підходу до особистості дитини;

4. Використання дидактичних матеріалів, що сприятимуть розвитку творчості дітей.

6. Наявності необхідного рівня креативності вихователя.

Варто зауважити, що остання особливість є однією із найважливіших. На нашу думку, лише творчий вихователь зможе повною мірою розвинути творчі здібності дітей. За словами Л. Виготського, творча діяльність створює майбутнє людини, створює та видозмінює її [1, с. 39].

Найголовніше завдання дидактичної гри – розвиток пізнавальних інтересів. Тому доцільно використовувати ігри, що включають в себе наступні вимоги:

- спрямування на пробудження безпосереднього інтересу старших дошкільників;

- виявлення творчих здібностей дітей;

- можливість під час гри спілкуватися з іншими учасниками ігрового процесу;

- формування умінь та навичок, вияв самостійності дітей;

- дидактична гра є джерелом пізнання нового [3, с. 39].

Для дітей старшого дошкільного віку дидактична гра є яскравою та захоплюючою. Діти уже вміють застосувати уяву та фантазію під час гри, використовують набуті навички із попередніх ігор, але на якісно іншому рівні. Відомими є твердження психологів Д. Ельконіна та Л. Виготського щодо важливості гри в розвитку (і творчому, зокрема) дітей. Д. Ельконін зауважував, що у грі старших дошкільників інтелект направлений на емоційно-дієве переживання, а Л. Виготський наголошував, що гра є «дев'ятим валом розвитку дитини». На думку педагога-новатора В. Сухомлинського усі діти є здібними, талановитими та креативними. Але варто розвивати пізнавальну активність, творчий потенціал та з цією метою підбирати ефективні методи та прийоми стимулювання творчої активності дошкільників [5, с. 41].

О. Запорожець та Л. Венгер запропонували теоретичні положення, що є основою концепції розвитку освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Згідно даної концепції, дитина є всебічно розвиненою, якщо відчуває себе творцем та постійно робить нові відкриття [4, с. 31].

Творчий підхід до дидактичної гри є ефективним, якщо забезпечуються наступні вимоги:

- назва гри є цікавою, тема доцільною, ігрові дії спрямовані на всебічний розвиток дошкільника;

- дидактична гра відповідає віку дітей;

- присутні елементи змагання;

- чітко сформульовані правила;

- дидактична гра емоційно насичена;

- модифікування гри при повторенні на наступних заняттях [7, с. 30].

Таким чином, підсумовуючи, можемо зазначити, що використання творчого підходу реалізується під час дидактичної гри наступним чином:

1. Визначення вихователем індивідуальних особливостей творчого розвитку дитини.

2. Пошук прийомів зацікавлення дитини грою.

3. Заохочення дитини до пошуку різних, не однозначних відповідей на запитання.

4. Імпровізація вихователя в ході використання дидактичної гри, що спрямована на розвиток індивідуальних особливостей дитини.

Значення дидактичних ігор важко переоцінити, але одним із завдань їх використання вихователем закладу дошкільної освіти є розвиток творчої індивідуальності дитини старшого дошкільного віку. Таким чином, використання творчого підходу під час дидактичних ігор має велике значення у розвитку творчої особистості дитини, у розвитку її творчих здібностей та потенціалу.

Список використаних джерел

1. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Розвиток обдарованості дітей як напрям діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 72, Т. 1. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.8>

2. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 46. С. 30-33.

3. Старовойт, Л. В. Гра як засіб розвитку творчої індивідуальності учнів. *Учитель початкової школи*. № 3–4. Ніжин. 2020. С. 38-39.

4. Суржанська В. А. *Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників*. Diss. Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України. 2004.

5. Тітов І.Г. Розвиток творчої уяви молодших школярів як компонент становлення їхньої суб'єктності: автореф. дис... канд. психол. наук: Київ. 2007. 20 с.

6. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. De papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. -V.6. - P. 61-65.*

7. Starovoit, L. V. The research of didactic games as means of development of cognitive and creative activity of younger schoolboys at labor lessons. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. №1 (9). С. 28–31.

8. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts. *Child Psychopedagogy Journal. Romania*, 2015. №14. С. 55-65.

9. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. May 27th-28th, P. 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

РОЗДІЛ 3.
ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Надія Антонішена, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS
IN THE PROCESS OF GAME ACTIVITY

Nadia Antonyshena, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті визначено необхідність формування соціокультурної компетентності як однієї з ключових компетентностей учня початкової школи. Наголошено на компонентах відповідної компетентності (комунікації, панорамності мислення, здатності аналізувати ситуацію, здатності до конструктивного діалогу та відстоювання своєї думки тощо). Визначено ігрову діяльність як ефективний засіб формування соціокультурної компетентності та запропоновано дидактичні ігри для роботи з молодшими школярами.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, молодші школярі, ігрова діяльність, особистісний розвиток, суспільне становлення.

Abstract. The article defines the need for the formation of sociocultural competence as one of the key competences of a primary school student. Emphasis is placed on the components of relevant competence (communication, panoramic thinking, ability to analyze the situation, ability to engage in constructive dialogue and defend one's opinion, etc.). Game activity is defined as an effective means of forming sociocultural competence, and didactic games for work with younger schoolchildren are proposed.

Key words: sociocultural competence, younger schoolchildren, game activity, personal development, social development.

Модернізаційні процеси, які сьогодні відбуваються в світовій політиці, економіці, освіті потребують глибокого та виваженого переосмислення, удосконалення, контролю. Стрімке розширення інформаційного простору, різнобічне трактування подій ставлять перед закладами освіти, особливо перед початковою школою, пріоритетне завдання – формування соціокультурної компетентності кожної особистості. Здатність осмислювати події, бути в епіцентрі новин, орієнтуватися в них, робити власні висновки, відстоювати свою думку, встановлювати взаємозв'язки між об'єктами природи та суспільства, між вчинками та наслідками, мати гнучке неординарне мислення – це все є надзвичайно важливим для людини ХХІ століття та чітко ілюструє сформованість її наукової картини світу.

Початкова школа є першим етапом на шляху формування уявлень дитини про світ, його складові, взаємозалежності тощо. Саме молодший шкільний вік вважають сензитивним періодом розвитку панорамності мислення, розширення світогляду та формування соціокультурної компетентності. У молодшому шкільному віці дитина отримує початкові знання про навколишнє середовище, у неї починає формуватися певне відношення до людей, праці, довкілля, виробляються навички і звички правильної поведінки, загалом формується цілісна картина світу та здатність її науково пояснити, що є основою соціалізації. Важливе місце в цьому процесі посідає гра, тобто активна діяльність дитини, під час якої вона оволодіває необхідними знаннями, розширює свої уявлення про соціальне та природне довкілля, що є «дитячим моделюванням світу». Під час гри формується інтелектуальна сфера дитини, емоційна, моральна. Вона сприяє вдосконаленню дитячого організму та фізичному розвитку, розвиває уяву та світогляд [5, с. 62].

Соціокультурна компетентність – це сукупність знань, умінь, навичок, які дозволяють молодшому школяреві ефективно реалізуватися в суспільстві завдяки своїй комунікації, розширеному кругозорові, розвиненим мисленневим процесам, гнучким навичкам тощо [3, с. 12].

Гра є універсальним засобом знайомства дитини із світом, пізнання себе та свого місця у ньому. Аналізуючи поняття «гра» педагогами, культурологами, психологами різних наукових шкіл, можна виділити такі загальні положення, що яскраво відображають феномен гри:

- гра – це відпочинок, розвага, забава, втіха, змагання, вправи, тренінги, в процесі яких виховні вимоги дорослих до дітей стають їх вимогами до самих себе, а значить, активним засобом виховання та самовиховання;

- гра – найулюбленіша справа дошкільників, ефективний засіб набуття соціального досвіду;

- гра – продуктивний засіб навчання дітей старшого дошкільного віку;

- гра – форма прояву дитячої діяльності, у якій сприймається, вивчається, досліджується навколишній світ;

- гра – багатогранне явище, яке містить в собі різні види діяльності;

- гра – комплексна система набуття соціального досвіду;

- гра – потреба зростаючої дитини: її психіки, інтелекту, біологічного фонду;

- гра – невід’ємна частина дитячого світу, спосіб життя дошкільника;

- гра – пошук себе, свого місця та ролі у дитячому колективі, соціумі, державі та світі;

- гра – шлях до самопізнання, саморозвитку з опорою на власну індивідуальність та творчість. Результат гри – задоволення від процесу, кінцевий результат – розвиток здібностей, соціальне становлення;

- гра – головна сфера спілкування дітей. У ній розв’язуються проблеми відносин, сумісності, партнерства, дружби, товариства, пізнається і набувається соціальний досвід взаємин людей [1, с. 173].

Усі ігрові форми роботи (ігри, трудові справи, колективні творчі справи, проекти, театралізовані дійства, інсценізації) сприяють формуванню соціокультурної компетентності дитини. На наш погляд, для учнів молодшого шкільного віку необхідно створювати спеціальний ігровий простір, в якому б вони могли не просто вступати у взаємини з однолітками та близькими дорослими, але й активно засвоювати знання, норми, правила суспільства, іншими словами розширювати свій світогляд.

Пізнавальні ігри сприяють формуванню атмосфери емоційного піднесення, сприйняттю навчального матеріалу при допомозі емоційно-насиченої форми його відтворення. Використання ділових, рольових та ситуативних ігор забезпечує моделювання явищ природи, взаємодії речей і явищ оточуючого світу. Їх можна використовувати як основну або допоміжну форму навчального процесу. Імпровізація та природній вияв вільних творчих сил учнів забезпечують розвиваючий ефект навчання. В освітньому процесі використання ігор дає змогу школярам стати більш впевненими у власних силах, підвищити їх самооцінку, забезпечити самоствердження, найповніше виявити власні сили та можливості [10, с. 45].

Для формування соціокультурної компетентності пропонуємо молодшим школярам наступні ігри:

- гра «Життя в лісі». Вчитель з дітьми присідає, він пропонує уявити себе лісовими тваринами. Педагог говорить: «Наступив ранок». Діткам потрібно показати, як вони прокидаються, вітаються один з одним. Це можливо за допомогою жестів, торкаючи один одного носиками, потискуючи або хлопаючи в долоні, стукаючи кулачками; для того щоб повідомити своєму партнерові, що все добре, діти кладуть голівки на плечі партнерові або кивають ними. Потім можна запропонувати ситуації, коли подув сильний вітер, почалася

гроза, сильно припекло сонечко. Діти рухами мають імітувати свою поведінку, звертатися один до одного за допомогою жестів природи.

– гра «Пташенята». Вчитель з учнями присідає. Педагог просить уявити, що вони маленькі пташенята, які ще не вилупилися із яєчка. Поступово дітки піднімаються та стають у повний ріст. Це символізує ріст пташенят. Далі вони починають умовно стукати у шкарлупу та ламати її. Звільнившись від стін яєчка, педагог пропонує «маленьким пташенятам» досліджувати навколишній світ. Розправити крильця та політати навкруги, привітатися з іншими пташенятами, понюхати квіти.

– гра «Хвилі». Вчитель розповідає учням, що на морі, зазвичай, накочуються теплі хвилі, вони граються, шепочуть, шурхотять. Педагог пропонує малюкам уявити себе морськими хвилями, взятися за ручки, погойдуватися. Потім вибирає одного з школярів та пропонує йому скупатися в морі. Дитина імітує рухи плавця, а решта учнів оточують його, шурхотять біля нього, «хлюпочуть».

Доречним є використання та постановка пластичних етюдів, таких як: танок осінніх листочків, танок сніжинок, проростання підсніжника, політ журавля тощо. Разом учнями можна поставити спектакль театру-природи, наприклад:

Весна-красна

Повільно йде весна по Україні, чарує всіх та надихає. З кожним її кроком день стає все довший, а ніч – коротшою. Ось весна-красна ступила на лісову галявину. Одразу розсміялося сонечко в небі та розитовхало заспані хмаринки. Дрібний дощик вмив сонну галявину. Настав погожий весняний день. Из-під землі з'явилася зелена травичка. Потягнули до сонечка свої голівки перші весняні квіти: замріяні підсніжники, ніжні проліски, синьоокий ряс. На деревах з'явилися соковиті бруньки, які невдовзі вибухнуть феєрверком зелені. Легкий теплий вітерець бавиться із гілочками дерев, ніжиться у зеленій травичці та квітах. Втомлені, але радісні, додому повертаються птахи. Вони починають зивати гніздечка та чекають на появу пташенят. Прокидаються від зимового сну тварини, а ті, що зимували у засніженому лісі одразу беруться за весняні справи. Оживає ліс, наповнюється співом, танцює та веселиться весна-красна.

Театр-природи передбачає те, що учні самостійно будуть виконувати запропоновані їм ролі, своїми жестами, рухами, поведінкою вони імітуватимуть природні об'єкти.

Великого значення для формування наукової картини світу молодших школярів відіграють сюжетно-рольові ігри природничого місту, такі як: «У лісі», «На лузі», «В саду», «На городі» («Ходить гарбуз по городу») та соціального змісту, наприклад: «У магазині», «У бібліотеці», «В кіно», «У парку» тощо. Пропонуємо приклад гри «Початкова школа».

Ігрові ролі: Вчитель, учні, батьки, директор, медична сестра, вчитель музики, вчитель фізичної культури, кухар тощо.

Розігруються сюжети: «Ранкова зустріч», «Наші уроки», «Урок музики», «Урок фізичної культури», «Зарядка в школі», «Розмова з директором», «Екскурсія», «Огляд в медичному кабінеті», «Обід в школі», «Робота вчителя початкової школи», «Батьківські збори».

Ігрові дії: Вчитель проводить урок, спілкується з учнями та батьками, виставляє оцінки. Вчитель фізичної культури робить з учнями ранкову зарядку. Вчитель музики грає на музичних інструментах, співає пісні. Медсестра вимірює температуру, ріст, вагу, робить щеплення, перевіряє чистоту класу. Кухар готує їжу, пригортає учнів обідом.

Ігрова діяльність – є провідною діяльністю молодших школярів, вона допомагає на рівні відчуттів, власних емоцій та переживань засвоювати знання, розвивати уяву, будувати логічні зв'язки, пізнавати світ.

Отже, використання ігрової діяльності в освітньому процесі молодших школярів дозволяє урізноманітнити навчання, зробити його насиченим, багатограним, сприяє тому, щоб діти засвоювали матеріал у своїй звичній сфері на ціннісному рівні, а саме основне, сприяє формуванню соціокультурної компетентності.

Список використаних джерел

1. Білик Т. С. Гра як метод реалізації виховної функції уроку математики у початковій школі. Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: Матеріали всеукраїнської науковопрактичної конференції. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017 р. С. 6-10.
2. Богуш А.М. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В. та ін. ; за заг. ред. Гавриш Н. В. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Бондар Ю. В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Том 1. С. 95–99.
4. Грошовенко О.П. Аксиологічні виміри професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах нового змісту початкової загальної освіти. *Молодий учений*. 2016. № 11. С.12-16.
5. Демченко О.П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. *Збірник наукових праць БДПУ. Педагогічні науки*. № 2. Бердянськ : БДПУ, 2009. С. 61–70.
6. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4570>
7. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
8. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Випуск 61. С. 23-30.
9. Колеснік К.А. Організація групової діяльності на заняттях з мови: поєднання ігрової та пізнавальної групової діяльності учнів першого класу. *Учитель початкової школи*. № 11. 2019 . С. 18–21.
10. Присяжнюк Л.А. Організація активно-дієвого пізнання дошкільниками природи в контексті педагогіки емпайерменту. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип.5. С.44–48.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ОСОБИСТО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ **Юлія Блудова**, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради (Україна)

FORMING THE CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE MIND OF A SPECIALLY-ORIENTED STUDY

Yuliia Bludova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»
of Kharkiv Regional Council (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості формування творчого потенціалу майбутніх учителів НУШ. Формування готовності до творчого саморозвитку нами розуміється як одна з вищих форм саморегуляторної активності особистості, що забезпечує випереджувальне пристосування здобувача освіти як майбутнього фахівця до

соціально-професійного середовища відповідно до тенденцій розвитку суспільства. Автор статті стверджує, що Формувати потребу у саморозвитку студентів педагогічних закладів вищої освіти необхідно через застосування креативних форм організації освітньої діяльності.

Ключові слова: творчий потенціал, вчитель, Нова українська школа, особистісно-орієнтоване навчання.

Abstract. The article reveals the specifics of the formation of the creative potential of future teachers of the NUS. We understand the formation of readiness for creative self-development as one of the highest forms of self-regulatory activity of the individual, which ensures anticipatory adaptation of the student of education as a future specialist to the social and professional environment in accordance with the trends of the development of society. The author of the article claims that it is necessary to form the need for self-development of students of pedagogical institutions of higher education through the use of creative forms of organization of educational activities.

Key words: creative potential, teacher, New Ukrainian School, person-oriented education.

Проблеми формування творчого потенціалу, саморозвитку особистості майбутніх фахівців, залучення здобувачів освіти до творчої діяльності є надзвичайно актуальними та значущими на сучасному етапі розвитку освіти та суспільства в цілому.

Реформування української освіти зумовлює пошук та вдосконалення методів змісту навчання та виховання студентів.

Розвиток творчого потенціалу особистості є важливим компонентом процесу освіти у вищій школі, оскільки суспільство гостро потребує кваліфікованих грамотних спеціалістів з розвиненим творчим початком, які вміють активно проявити себе у професійній діяльності.

Для сприяння творчому саморозвитку студента слід змінити традиційну когнітивну модель навчання, в рамках якої домінує репродуктивна діяльність здобувачів освіти та екстенсивний характер освітнього процесу [5].

Слід відзначити, що співвідношення частки використання репродуктивних і творчих завдань найчастіше під час навчання таке, що на навчально-творчу діяльність студентів відводиться досить мало освітнього часу. При цьому переважає недооцінка питань розвитку творчої активності майбутніх учителів НУШ, які є переважно пасивними об'єктами освітньої діяльності.

Розкриємо один із можливих шляхів творчого саморозвитку здобувачів освіти в освітньому процесі – через реалізацію інтелектуальної творчої ініціативи студентів, самостійну розробку та презентацію своїх знахідок, створення власних «портфоліо».

Творчість як вид людської діяльності, характеризується рядом істотних ознак, що проявляються у їх єдності [2].

Творчість – це вид людської діяльності, для якої характерно:

- а) наявність протиріччя, проблемної ситуації чи творчого завдання;
- б) соціальна та особиста значимість та прогресивність, коли вона робить внесок у розвиток суспільства та особистості;
- в) наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) передумов, умов творчості;
- г) наявність суб'єктивних (особистісних якостей, знань, умінь, особливо позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов для творчості;
- д) новизна та оригінальність процесу чи результату [3].

Якщо з названих ознак виключити хоча б одну, то творча діяльність або не відбудеться, або діяльність не може бути творчою.

Творчість має два вектори:

– один спрямований зовні, у предметну діяльність,

- інший – на саму людину, на самотворення, на розвиток у неї здібностей.

Другий вектор є більш значущим, оскільки тісно пов'язаний з такою стороною особистості, як творчий потенціал.

Саме ці вектори відображають сукупність особистісних якостей та здібностей індивіда, його психологічний стан, знання, вміння та навички, що необхідні для здійснення свого розвитку та саморозвитку через актуалізацію своїх творчих сил та можливостей як у навчанні, так і в практичній діяльності.

Формування готовності до творчого саморозвитку нами розуміється як одна з вищих форм саморегуляторної активності особистості, що забезпечує випереджувальне пристосування здобувача освіти як майбутнього фахівця до соціально-професійного середовища відповідно до тенденцій розвитку суспільства. Тому в особистості процесі інтенсифікації її «самості» формується «Я-концепція» творчого саморозвитку [1].

У розумінні «механізму» творчого саморозвитку особистості неабияку роль відіграє мотиваційна сфера здобувачів освіти. У зв'язку з цим слід пам'ятати, що з педагогічного стимулювання творчого саморозвитку велике значення має вихідна мотивація студента (його бажання, інтереси, цінності, установки), тобто ступінь орієнтації на творчий саморозвиток.

Серед переліку різних сучасних освітніх технологій, що сприяють розвитку творчої активності студентів, особливо актуальна та значуща технологія особистісно орієнтованого навчання, яка застосовується у професійній освіті.

Центром цієї системи є професійний розвиток особистості здобувача освіти. Однак останнім часом розроблені особистісно орієнтовані психолого-педагогічні теорії та моделі навчання не знаходили належного застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти, оскільки питання реалізації особистісно орієнтованого навчання не були досліджені в аспекті теоретико-методологічних засад забезпечення системи підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності у контексті сучасної парадигми освіти.

З метою формування творчого потенціалу студентів необхідно створити умови для реалізації особистісно-розвивальних функцій освітнього процесу [2].

До особистісних функцій процесу творення відносять творчо перетворюючу діяльність викладачів і здобувачів освіти, тобто таку діяльність, яка могла б сприяти розвитку творчості викладачів – у різних методах та прийомах передачі знань, а також і студентів – у різних способах набуття знань.

Для реалізації цієї мети значущими є такі суб'єкт-суб'єктні відносини, які можуть бути реалізовані через такі форми спілкування викладача та здобувачів освіти, як дискусії, рольові ігри, круглі столи, ігрові методи, мозкові штурми та інші моделюючі ситуації.

Для кожного студента має створюватися різнобічне середовище, що дає можливість проявити себе. Дослідники дійшли висновку, що цей процес залежить від того, наскільки цілісні та взаємопов'язані умови створюються педагогами.

Ефективність творчої діяльності студентів залежить також і від творчого дослідницького потенціалу викладача, який її організує, від реалізації принципу співтворчості викладача та здобувача освіти [4].

Виходячи з парадигми особистісно орієнтованої освіти, основою творчої самореалізації студентів в освітньому процесі є діалог, а результатом такого спілкування є співробітництво між студентами та викладачами.

Таким чином, отримуючи підтримку від креативно орієнтованих педагогів у саморозвитку, цілеспрямовано розширюючи досвід діяльності та спілкування, майбутні вчителі знаходять нові «ступені свободи»:

- у соціальній взаємодії у вигляді навичок встановлення зв'язків з людьми та їх розуміння;
- в організації діяльності;
- у груповій взаємодії, у розвитку творчості, у вирішенні складних ситуацій [1].

Однією з умов пришвидшення процесу переходу розвитку особистості у її творчий саморозвиток є така освіта, яка сприяє тому, щоб студент сам все більш усвідомлено та цілеспрямовано опановував технологію самопізнання, творчого самовизначення, самоврядування та творчої самореалізації.

Формувати потребу в саморозвитку студентів педагогічних закладів вищої освіти необхідно через застосування креативних форм організації освітньої діяльності: проблемні лекції, семінари-дискусії, наукові творчі проекти, студентське наукове товариство та методи навчання: рефлексія, метод «портфоліо», тестування, аналіз результатів своєї навчальної та практичної діяльності процесі набуття професійних знань та навичок.

Використання таких методів дозволять перенести акцент із навчальної діяльності викладача на пізнавальну діяльність студентів, що сприятиме розвитку у них творчої активності, гнучкості мислення, самостійності.

Особистий досвід, який належить набути майбутньому вчителю НУШ, не можна уявити у звичайній програмно-конструктивній формі, поставити у вигляді підручників і програм, оскільки він включає і «непредметні» дії: рефлексію і критичне ставлення до діяльності. При цьому особистісно орієнтований підхід дозволить активізувати внутрішні механізми у структурі особистості та сформувати готовність до самостійної роботи зі створення свого «Я», готовність, необхідну здобувачу освіти для подальшого професійного самовдосконалення [3].

Таким чином, творчий саморозвиток студентів – одне з найважливіших завдань у системі підготовки майбутніх фахівців, що вирішується за допомогою комплексу творчо розвиваючих заходів та умов, що сприяють розвитку самоорганізації, інтелектуальної та практично дієвої ініціативи. Це завдання може бути вирішене лише в умовах творчої співпраці студентів та викладачів, у творчому середовищі, яке зможе забезпечити динаміку розвитку ціннісних установок студентів та їх професійну майстерність.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя як фактор його професійної самореалізації. *Життєтворчість особистості: концепція, досвід, проблеми:* наук.-метод. зб. / За ред. І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2006. С. 553-561.

2. Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.В. Педагогічна майстерність: Підручник / за ред., І.А.Зязюна.-2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища шк. 2004. 422 с.

3. Мішина Л. М. Інтелектуальний потенціал творчої особистості. Рідна школа. 2009. № 10. С. 15–18.

4. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня. Київ, 1998. С. 365.

5. Фокша О. М. Теоретичний аналіз проблеми формування фасилітаційної компетентності в майбутніх вчителів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи. Вип. 60, 2018. С. 203–207.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Максим Борисьонк, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»
Науковий керівник: Т.М. Васютіна, кандидат педагогічних наук, професор
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Україна)

DIGITAL COMPETENCE FORMATION FOR GRADUATE-STUDENTS DURING WHILE PROFESSIONAL TRAINING

Maksym Borysonok, PhD Student

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У публікації висвітлено підходи до формулювання суті цифрової компетентності здобувачів вищої освіти, наведено приклади відповідних вмінь як її складника, окреслено умови формування цієї компетентності під час навчання у ЗВО.

Ключові слова: цифрова технологія, інформаційно-комп'ютерні технології, цифрова компетентність.

Abstract. The publication highlights approaches to the formation of digital competence for graduate-students, provides examples of relevant skill set as one of the component, outlines the

conditions for competence formation during studying in Higher Education Intuition.

Key words: digital technology, Information and Computer Technologies, digital competence.

Тенденції розвитку суспільства вимагають модернізації традиційної системи освіти шляхом впровадження цифрових технологій. У Концепції розвитку цифрових компетентностей [2] вказано, що у зв'язку з швидким темпом розвитку цифрових технологій у всіх сферах людської діяльності, виникає необхідність у підвищенні якості знань та умінь педагогічних працівників до впровадження та використання ІКТ в освітньому середовищі. В Концепції «Нова українська школа» зазначено, що використання цифрових технологій в освітньому процесі має перейти від одиничного до системного застосування. Інформаційна підтримка освітнього процесу засобом цифрових технологій допомагає розв'язати такі дидактичні завдання, як: оптимізація освітнього процесу; індивідуалізація та диференціація інтелектуальної діяльності; активізація дослідної та творчої діяльності; розвиток творчих здібностей при розв'язанні навчальних завдань; організація поетапного та підсумкового контролю результатів навчання [3].

У цьому зв'язку, розвиток цифрової компетентності майбутнього педагога є одним із ключових питань сучасної освіти. Проблема підготовки «нового» та сучасного вчителя початкових класів, передбачає обов'язкове оволодіння необхідними компетентностями, які дозволять системно правильно використовувати інформаційні технології в професійній діяльності. Цифрова компетентність вимагає особливої уваги, адже саме вона дає можливість майбутньому педагогу бути сучасним, активно діяти в інформаційному просторі, використовувати новітні досягнення техніки у майбутній професійній діяльності.

Проблему використання цифрових технологій в освіті досліджували вчені Д. Богоявленська, Т. Васютіна [7], М. Гладун, О. Матвієнко, О. Овчарук, Т. Олєфіренко [4], О. Онопрієнко, О. Спирін та ін. Дидактичні проблеми комп'ютеризації навчання знайшли відображення у роботах І. Беха, В. Бикова, О. Кондратенко, Н. Кубрак, О. Пехоти та ін. Особливості розвитку цифрової компетентності майбутніх педагогів розглядалися в роботах Т. Архіпової, Т. Коваль, А. Коломієць, І. Онищенко, О. Співаковського та ін. Питаннями розвитку цифрової грамотності педагогічних працівників опікувалися вчені: О. Волошенко, О. Ляшенко, О. Мокрогуз, І. Підласий, Л. Рибалко, І. Старигіна та ін.

На думку Н. Сороко, цифрова компетентність майбутнього педагога – це готовність вирішувати навчальні та професійні завдання з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій. Цифрові технології повинні виконувати освітню функцію, тому завдання вчителя полягає у доцільному обранні власної технології та методики викладання [5]. Думку цього вченого підтримує А. Феррарі (А. Ferrari), який потрактує цифрову компетентність як сукупність прийомів, методів, засобів збирання, зберігання, опрацювання, та передавання повідомлень, що розширює знання людей та розвиває їхні можливості щодо управління технічними та соціальними процесами [6]. Водночас, Л. Коношевський вважає, що задля формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи необхідно на первинному етапі оволодіти комп'ютерною грамотністю, а саме навчитися правильно користуватися мультимедійною технікою та засвоїти базові знання щодо безпеки в Інтернеті. Лише засвоївши вищесказані знання, починається етап формування умінь та навичок ефективного використання інформаційних технологій у професійній діяльності [1].

Задля формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти в межах підготовки до професійної педагогічної діяльності, необхідно: знати термінології інформаційно-комп'ютерних технологій, які постійно оновлюються та впроваджуються в освітнє середовище; уміти обирати ті комп'ютерні технології, які стануть необхідними у певній ситуації; володіти уміньми та навичками самостійного користування та опанування новими програмними забезпеченнями або сервісами; усвідомлювати необхідність постійного самовдосконалення в галузі інформаційних технологій; враховувати та використовувати світові тенденції розвитку ІТ-сфери.

Сучасний етап розвитку вищої освіти України полягає в оволодінні студентами

знаннями та навичками інформаційно-цифрової компетентності у сфері комп'ютерних технологій. Відповідно до цього етапу перед викладачами університетів постає завдання зацікавити майбутнього педагога до використання інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності, через підвищення їх зацікавленості та активності під час освітнього процесу.

Проаналізувавши сучасну наукову літературу, нами виокремлено такі вміння цифрової компетентності, що дозволяють майбутнім учителям ефективно організовувати освітній процес у майбутній професійній діяльності. Серед них: для знаходження необхідної інформації потрібно використовувати офіційні Інтернет-джерела, які підтверджено науковими дослідженнями та фактами; з офіційних джерел необхідно накопичувати власний банк знань; вміти правильно узагальнювати та систематизувати знайдену інформацію; вміти працювати з отриманою навчальною інформацією з дотриманням вимог безпеки пошуку в Інтернеті; вміти співпрацювати з іншими здобувачами освіти під час процесу, обмінюватися власним досвідом у сфері комп'ютерних технологій; використовуючи сучасні технології, створюючи власні джерела інформації.

Формування та розвиток складників цифрової компетентності студентів здійснюється впродовж всього терміну навчання в закладі освіти, що сприяє професійному зростанню та самовдосконаленню. Не слід розглядати цифрову компетентність в контексті вивчення одного освітнього компоненту, вона має більш широке значення у процесі підготовки майбутніх учителів. Можна з упевненістю сказати, що грамотне використання можливостей сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій дозволяє: забезпечити позитивну мотивацію навчання; підвищити позитивну динаміку професійної діяльності; розвивати навички здійснювати дослідницьку діяльність; забезпечити ефективність на високому естетичному і емоційному рівні; формувати інформаційну культуру та розвивати критичне мислення; формувати навички самоосвіти і самоконтролю [6].

Таким чином, до психолого-педагогічних умов, за яких процес розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти засобами інформаційно-комп'ютерних технологій буде ефективним, ми зараховуємо такі: органічне включення інформаційно-комп'ютерних технологій в освітній процес вищої школи; упровадження комп'ютерних технологій у навчальну діяльність студентів; систематичне використання інформаційно-комп'ютерних технологій під час освітнього процесу. Можливість органічного поєднання освітньої діяльності з комп'ютерними технологіями, спирається на фактори позитивного впливу професійної діяльності майбутнього вчителя з комп'ютером, на формування не тільки інтелектуальних умінь, але й творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Коношевський Л. Л. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: науково-методичний електронний журнал «Концепт». Вінниця: ФОП Рогальська І.О., Панкова, Т.В., 2017. С. 206–210.
2. Концепція розвитку цифрових компетентностей. URL: <https://bit.ly/3unLSpe>
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://bit.ly/3bHCuWZ>
4. Олефіренко Т., Матвієнко О., Васютіна Т., Золотаренко Т. Основи організації дистанційного та змішаного навчання у закладах вищої та початкової освіти. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022. 145 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36798>
5. Сороко Н. В. Використання ІКТ для оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів. *Наукові записки*. Київ: 2015. с. 55–61.
6. Information and Communication Technology (ICT) in Special Needs Education (SNE) [Electronic resource]. URL : <https://bit.ly/3NFXkDx>
7. Vasiutina T., Cherednyk L., Klymenko O., Sokur O., Shevchuk A., & Zatserkivna M. (2021). New Trends and Strategies For the Integration of Information and Communication Technologies in Educational Activities. *IJCSNS International Journal of Computer Science and*

Network Security, VOL.21 No.9, September 2021.p. 169–172. URL : http://paper.ijcsns.org/07_book/202109/20210923.pdf

8. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 341-350. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ

Михайло Вацьо, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF CREATIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY CLASSES BY MEANS OF UKRAINIAN CHILDREN'S FOLKLORE

Mykhailo Vatso, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються питання формування творчої активності майбутніх вчителів початкових класів засобами українського дитячого фольклору. Автор аналізує використання інноваційних педагогічних технологій на практичних заняттях. У статті проаналізовано тлумачення понять «педагогічна творчість», «креативна компетентність».

Ключові слова: педагогічна творчість, український дитячий фольклор, творча активність, майбутній вчитель початкових класів.

Abstract. The article considers the issue of formation of creative activity of future primary school teachers by means of Ukrainian children's folklore. The author analyzes the use of innovative pedagogical technologies in practical classes. The article analyzes the interpretation of the concepts of «pedagogical creativity», «creative competence».

Key words: pedagogical creativity, Ukrainian children's folklore, creative activity, future primary school teacher

На сучасному етапі становлення суспільства, формування духовної культури українського народу потребує підвищення якості підготовки майбутніх вчителів початкових класів, формування їхніх професійних умінь. Як підкреслює Ж. Є. Сіроткіна: «Особлива увага має надаватися фаховому становленню вчителів початкових класів, які стоять біля джерел розвитку особистості. Від першого вчителя значною мірою залежить виховання в учнів ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвиток художньої свідомості та компетентності, здатність до самореалізації, потреби у духовному самовдосконаленні» [5, с. 75]. Варто зазначити, що для підготовки майбутніх вчителів початкових класів необхідно здійснювати за допомогою застосування найновітніших технологій, методик, з використанням набутого вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Рівень професійності учителя початкової школи визначається його творчою компетентністю, професійним мисленням та готовністю до педагогічної творчості [3, с.145]. Тому важливим питанням в сучасній системі вищої освіти є формування у майбутніх учителів початкової школи здібності до педагогічної творчості.

У «Сучасному психолого-педагогічному словнику» за загальною редакцією О. І. Шапран знаходимо наступне визначення поняття педагогічної творчості: «...педагогічна діяльність, яка відрізняється своєю новизною та оригінальністю і передбачає створення (формування, виховання) творчої особистості, що відрізняється неповторністю, унікальністю» [6, с. 325]. «Сутність педагогічної творчості, – вважає В. В. Ягупов, – цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі. Особливістю педагогічної творчості є те, що педагог реалізує свої особистісні й професійні творчі потенції засобом творення особистості дитини, а розвиток його творчого потенціалу зумовлений розвитком творчого потенціалу вихованця [8, с. 87]. Доцільно пригадати висловлювання

видатного українського педагога В.Сухомлинського, який вважав, що особливість педагогічної творчості учителя полягає в тому, що «об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється, завжди нова, сьогодні не така, як учора» [6, с. 421]. Тому вважаємо, що формування творчої активності майбутніх вчителів початкових класів є одним з важливих завдань сучасної педагогіки вищої школи.

Поряд із терміном «творчість» використовується категорія «креативність». О. Демченко зауважує: «Одним із критеріїв констатації сформованості в майбутніх учителів початкових класів креативної компетентності є розвинена здатність використовувати отримані знання в нестандартних умовах, розв'язанні педагогічних ситуацій, яка забезпечується вміннями: аналізувати педагогічні завдання, шукати альтернативні варіанти їх вирішення, створювати творчо-розвивальне середовище закладу освіти, моделювати індивідуальну траєкторію особистісного зростання кожної дитини, підбирати методи для творчого розвитку учнів залежно від здібностей і обдарованості, проводити педагогічну рефлексію та оцінювати рівень власної творчої діяльності, розробляти і реалізовувати програму самовдосконалення тощо» [2, с. 64].

Використання інноваційних педагогічних технологій і методів в навчальний процес закладу вищої освіти є одним із шляхів модернізації системи освіти України. На нашу думку, важливим засобом формування творчої активності майбутніх вчителів початкових класів є український дитячий фольклор, тому під час впровадження інноваційних форм та методів у початковій школі необхідно знайомити учнів і вивчати з ними народних колискових пісень, лічилок, забавлянок тощо. «Розвиток у студентів здатності організовувати педагогічну діяльність як творчий процес найбільше забезпечується під час практичних занять із педагогічних дисциплін, на яких організовується квазіпрофесійна діяльність студентів, проводяться інтерактивні вправи, ділові ігри, метод «кейс стаді»» [2, с.68].

Розглянемо інноваційні форми і методи проведення практичних занять у закладах вищої освіти. В методичній літературі до рекомендованих форм організації навчання відносяться наступні: ділові та рольові ігри, розбір конкретних ситуацій, тренінги.

Український музичний фольклор допомагає кожній дитині швидко запам'ятати й репродукувати композиційну побудову музичного твору. Спочатку – веселих пісеньок-пестушок і колискових пісень. Згодом – різноманітних жартівливих ігор, скоромовок, загадок, лічилок, небилиць, пісень-казок, дитячих ігор-пісень, якими дорослі постійно супроводжують будь-які моменти повсякденного життя дитини, з використанням ритмічних рухів, дитячих музичних іграшок та музичних інструментів, що надовго запам'ятовуються, справляють на дитину різні музичні враження, розвивають музичні здібності [1, с.165].

У науковій праці «Інноваційні форми та методи інтегрованого підходу до викладання мистецьких дисциплін у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи» науковці пропонують майбутнім учителям початкових класів наступні завдання із застосуванням сучасних Веб-технологій:

Завдання 1. Підготувати Е-портфоліо теми: «Методика вивчення теми: «Забавлянки» на уроках музичного мистецтва в 2 класі з використанням засобів музичного та образотворчого мистецтва, народних дитячих ігор».

Завдання 2. Створити проєкт на тему: «Урок музичного мистецтва в 3 класі «Коліскові пісні Поділля» з використанням інтеграції мистецтв».

Завдання 3. Підготувати матеріали для створення Вебквесту на тему: «Використання творів різних жанрів українського дитячого фольклору на уроках музичного мистецтва в початковій школі із застосуванням інтегрованого підходу до викладання мистецтв».

Завдання 4. Створити відеопрезентацію на тему: «Приклади застосування засобів музичного та образотворчого мистецтва під час вивчення творів малих фольклорних форм на уроках музичного мистецтва в початковій школі».

Завдання 5. За допомогою онлайн-ресурсів підібрати матеріал на тему: «Поняття

«музична графіка». *Історія виникнення терміну*» [1, с. 175].

Отже, для формування творчої активності майбутніх вчителів початкових класів, набуття ними креативної компетентності необхідно розробити й реалізувати систему роботи, використовувати інноваційні технології сучасної методики викладання в вищих навчальних закладах та засоби українського дитячого фольклору. Розвиток творчих здібностей майбутніх вчителів початкових класів у змодельованих умовах, наближених до освітнього процесу початкової школи, використання інноваційних та інтерактивних технологій у ЗВО сприятиме формуванню навичок креативного підходу до професійної діяльності у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Вацьо М. Інноваційні форми та методи інтегрованого підходу до викладання мистецьких дисциплін у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи. *Підготовка майбутнього учителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін : колективна монографія / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця, 2021. С. 163-178.

2. Демченко О., Вацьо М. Розвиток креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграційного вектора розвитку вищої педагогічної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4. С. 6473-, DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.11>

3. Попадич О.О. Моделювання у процесі навчання як засіб формування креативності у майбутніх учителів початкової школи. *Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика: зб. наук. праць з нагоди 25-річчя створення Львівського навчально-наукового центру професійної освіти / упорядник Ю.І. Колісник-Гуменюк*. Т. 1. Львів, 2019. С. 145-150. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25755>. Дата звернення: 18.06.22.

4. Сироткіна Ж.Є. Інноваційні методи формування професійних умінь майбутнього вчителя музики. *Журнал науковий огляд*. № 5 (26). 2016. С. 1-8.

5. Сироткіна Ж.Є. Методи формування професійних умінь майбутніх учителів початкових класів засобами взаємодії різних видів мистецтва. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2009. Вип. 26. С. 75-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2009_26_21. Дата звернення: 15.06.22

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. 640 с.

7. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. 473с.

8. Ягупов В.В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2012. 560 с.

9. Natalia DMITRENKO, Oksana Voloshyna, Iuliia Budas, Maryna Davydiuk, Nataliia Oliinyk Formation of Teenagers' Value Orientations through Creolized Texts. *Postmodern Openings*, 2022, Volume 13, Issue 1, pages: xx-xx. URL : <https://doi.org/10.18662/po/13.1/>

10. Stakhova I., Shikirinska O., Demchenko O., Groshovenko O., Imber V. Formation of Readiness of Future Primary School Teachers for Environmental Activities: Creative Aspect. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 28th-29th, 2021. 642–655.

СПЕЦИФІКА УПРОВАДЖЕННЯ ТЕСТОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НУШ

Тетяна Гарачук, кандидат педагогічних наук

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (Україна)

SPECIFICATIONS OF IMPLEMENTATION

TEST TECHNOLOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF NUSH

Tetiana Harachuk, Doctor of Philosophy

Odessa Regional Academy of In-Service Education (Ukraine)

Анотація. Висвітлено специфіку впровадження тестової технології в освітній процес Нової української школи. Проаналізовано ключові поняття, виокремлено переваги тестової технології та подано результати анкетування педагогів та учнів початкової школи щодо

стану впровадження та обізнаністю з тестовою технологією.

Ключові слова. Тест, тестування, тестова технологія, молодший школяр, Нова українська школа, інструмент контролю.

Abstract. The specifics of the introduction of test technology into the educational process of the New Ukrainian School are highlighted. The key concepts were analyzed, the advantages of test technology were highlighted, the results of a survey of teachers and primary school pupils regarding the state of implementation and awareness of test technology were presented.

Key words: test, testing, test technology, pupils of primary school, New Ukrainian school, control tool.

Оновлення вітчизняної освіти зумовлено трансформаціями у світовому освітньому просторі. Відсутність рівного доступу до освіти, кореляція між освітою та економічним зростанням країни, нагальна потреба у працівниках зі сформованими та розвиненими soft skills – все це зумовило реформу Нової української школи. Концепція НУШ проголошує «збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей» [3, с. 11].

Процес модернізації початкової освіти характерний оновленням змісту освіти, який заснований на формуванні компетентностей та наскрізних умінь. Новий зміст освіти передбачає впровадження сучасних методів, педагогічних прийомів, новітніх методик, інноваційних технологій навчання, які забезпечать високу результативність освітнього процесу, стануть дієвим механізмом навчання молодших школярів, підвищать зацікавленість та відповідальність у навчанні. У контексті нашого дослідження зупинимося на тестовій технології як інструменту вимірювання рівня знань школярів.

Тести як інструмент контролю поставали предметом дослідження таких науковців як І. Булах, Г. Бушак, О.Виноградов, Л. Кухар, А. Малихін, М. Пруга, В. Сергієнко, Т. Хохлова, П.Федорук та ін. Сутність та особливості застосування тестування схарактеризовано В. Биковим, Ю. Богачковим, М. Лавінським, В. Леонським, Л. Смолінчук, Л. Паращенко та ін. Тестові технології оцінювання компетентностей здобувачів освіти досліджували І. Анненкова, Х. Бахтіярова, Н. Гарматюк, М. Голубєва, Ю. Жук, Т. Канівець, Н. Кузнєцова, Т. Лукіна, О. Ляшенко, В. Марценюк, М. Олійник, М. Радченко, Л. Раскол, Ю. Романенко та ін. Зауважимо, поняття «тестова технологія» взаємопов'язане із поняттями «тест», «тестування», «педагогічний тест» тощо. М. Махомед трактує «тест» як інструмент, що складається із сукупності вивірених «завдань, стандартизованої процедури проведення, заздалегідь спроектованої технології обробки та аналізу результатів» [2, с. 59]. Л. Смолінчук підкреслює, що «тестування певною мірою допомагає долати суперечності між наростаючим обсягом знань і дефіцитом навчального часу на їх передачу і контроль за засвоєнням» [4, с. 76].

На нашу думку, тестова технологія – це оперативне та об'єктивне визначення рівня знань, умінь і навичок учнів за допомогою тестування. Ця технологія дає можливість аналізувати та діагностувати результати сформованості та розвитку компетентностей, спостерігати за перебігом їх формування, вносити обґрунтовані корективи у навчання учнів.

Грунтуючись на наукових дослідженнях [1; 4; 5] виокремимо переваги впровадження тестової технології в освітній процес Нової української школи:

- сприяє одночасній перевірці рівня засвоєння навчального матеріалу всіх школярів;
- спостерігається суттєва економія навчального часу на уроці;
- використовується заздалегідь розроблена шкала оцінювання, з якою доцільно ознайомити учнів;
- переважно вимагає відповідей у скороченій формі, що є перевагою для перевірки тестових робіт;
- такі фактори як почерк, граматичні помилки або «не чистота» оформлення не впливають на оцінку;

- дозволяє систематично, швидко та послідовно контролювати навчальну діяльність школярів, що спонукає до систематичної підготовки;
- приваблює учнів своєю незвичайністю та унікальністю, чим підвищує інтерес до навчання;
- систематичне використання дає можливість модифікувати та оновити інструменти контролю орієнтуючись на знання учнів тощо.

З метою вивчення стану впровадження тестової технології як інструменту контролю в освітній процес початкової школи, було проведено анкетування серед педагогів-початківців. Дослідження проходило у закладі загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради Одеського району Одеської області. Так, педагоги розглядають поняття «тестова технологія» як стисле, обмежене в часі, певним чином стандартизоване випробовування (22%); як система коротких зрозумілих завдань певної складності (29%); як сукупність завдань, які дозволяють виміряти рівень засвоєння знань, умінь і навичок учнів (24%); як інструмент педагогічного контролю вчителя (25%).

На питання «Чи застосовуєте Ви у своїй професійній діяльності тестову технологію?» 32% респондентів відповіли «так», 19% дали негативну відповідь, а 49% педагогів упроваджують тестову технологію час від часу. Питання «На яких навчальних предметах Ви впроваджуєте тестову технологію?» показало, що тестування застосовується майже на всіх предметах: математика – 19%, українська мова – 9%, інформатика – 19%, читання – 3%, інтегрований курс «Я досліджую світ» – 25%, іноземна мова – 25 %.

На питання щодо власного рівня володіння методикою впровадження тестової технології в освітній процес початкової школи, педагоги зазначили наступне: високий рівень вибрали 22% опитаних, достатній 45%, а низький рівень обрали 33% учителів.

На питання «Яких професійних знань та умінь Вам бракує для успішного впровадження тестової технології як інструменту контролю?» 35% зазначили, що недосконало володіють теоретичними знаннями; 25% педагогів не вдається використовувати набуті знання у практичній діяльності; 40% вибрали власний варіант, де зазначили, що «недостатньо часу для детального опрацювання методики впровадження тестової технології», «не відчуваю власної готовності до роботи з тестами», «не вмію скласти правильні тестові завдання» тощо.

Отже, проведене анкетування вчителів початкової школи «Авангардівська гімназія» показало, що педагоги орієнтуються у змісті поняття «тестова технологія», однак інколи взаємозамінюють дане поняття суміжними «тест», «тестологія», «педагогічний тест», «комп'ютерний тест» тощо. У переважній більшості, педагоги-практики застосовують тестову технологію у власній професійній діяльності майже на всіх предметах. Однак, помічено, що на предметах мовного та суспільствознавчого напрямку тестування застосовується менше, ніж на всіх інших предметах, відтак, припускаємо, що це пов'язано з гуманітарним аспектом дисциплін. Зауважимо, що, у переважній більшості, педагоги оцінюють свій рівень володіння методикою впровадження тестової технології в освітній процес початкової школи як достатній. Це демонструє обізнаність учителів із особливостями тестової технології, методикою складання тестової роботи, якість тесту, алгоритмом розробки критеріїв тестування тощо. Однак є певні знання, яких бракує педагогам, тому їм було рекомендовано відвідати відповідні тренінги, семінари, попрацювати з літературними джерелами для усунення прогалин. З метою дослідження стану впровадження та обізнаністю з тестовою технологією було проведене анкетування школярів 3-4 класів ЗЗСО. У дослідженні взяли участь 54 учні закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради Одеського району Одеської області.

На питання «Які інструменти контролю найчастіше використовують Ваші вчителі на уроках», 25% учнів вибрали тестування, 22% вибрали діагностувальні роботи, 33% – усне опитування, 20% респондентів обрали практичну роботу. Щодо частоти застосування тестової технології на уроках, то 44% учнів вибрали варіант «часто», 21% – «не часто», і 35% – «час від часу».

Відповіді респондентів щодо використання інструментів педагогічного контролю на уроках

Інструменти контролю	Кількість респондентів n = 54	Значення у %
Тестова технологія	14	25
Діагностувальні роботи	12	22
Усне опитування	18	33
Практична робота	10	20

На запитання «На яких навчальних предметах учителі найчастіше застосовують тестування?» школярі вказали майже всі навчальні предмети. Зауважимо, що «Я досліджую світ», інформатика, іноземна мова – це навчальні предмети, на яких, за свідченням учнів, тестова технологія застосовується найчастіше, на відміну від української мови, читання та математики.

На наступне запитання «Чи подобається Вам працювати з тестами на уроках?» 66% дали ствердну відповідь, 14% відповіли негативно, а 20% подобається працювати з тестами час від часу.

Стосовно труднощів, які виникають у молодших школярів при роботі з тестами, 27% школярів зауважили про недостатньо часу для виконання роботи, 22% учнів пов'язують труднощі із важкими та незрозумілими питаннями, 20% школярів вказують на відсутність інструктажу перед виконанням роботи, 31% відчують плутанину при наявності декількох правильних відповідей у роботі.

Отже, анкетування учнів 3-4 класів закладу загальної середньої освіти показало, що, у переважній більшості, тестова технологія як інструмент педагогічного контролю використовується на уроках достатньо часто, у порівнянні з іншими методами контролю. Є навчальні предмети, на яких тестування впроваджується регулярно (інтегрований курс «Я досліджую світ», інформатика, іноземна мова), а на інших час від часу (українська мова, читання, математика тощо). На нашу думку, це пов'язано з темою уроку, специфікою предмету, бажанням та обізнаністю педагогів.

Зазначимо, що молодшим школярам подобається працювати з тестами, однак, інколи, вони відчують певні труднощі пов'язані зі специфікою укладання тесту, недотриманням алгоритму роботи, неправильним розподілом часу, нечіткою інструкцією вчителя, невідповідністю дитини до такого виду роботи, недостатньою знанневою базою учня тощо.

Отже, тестова технологія в освітньому процесі Нової української школи сприяє досягненню оптимальних результатів, забезпечує зворотний зв'язок, спрямований на навчальну діяльність учителя та учнів, дозволяє учням самостійно виявляти пропуски в структурі власних знань і приймати заходи для їх ліквідації, розвиває навички роботи з тестовими завданнями, що є підґрунтям для успішного складання ЗНО в старшій школі.

Список використаних джерел

1. Гарачук Т. В. Контрольно-оцінювальна діяльність молодших школярів у контексті Нової української школи. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія «Педагогічні науки». м. Запоріжжя, 2021. № 1 (37). Частина 1. С. 58–66.
2. Махомед М. Х. Тестові технології оцінювання якості освіти школярів. *Педагогічний пошук*. Луцьк, 2014. № 1. С. 58–61.
3. *Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik*. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Смолінчук Л. С. Тестування як метод оцінювання навчальних досягнень студентів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Київ, 2021. № 19. С. 74–77.
5. Тестові технології оцінювання компетентностей учнів : посібник / за ред.

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ
ЯК ОДНЕ ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ЗАВДАНЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В
УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Анна Гірчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**FORMATION OF PEDAGOGICAL CULTURE OF PARENTS AS ONE OF THE MOST
IMPORTANT TASKS OF THE TEACHER OF PRIMARY CLASSES IN CONDITIONS OF
NEW UKRAINIAN SCHOOL**

Anna Girchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються стан та особливості формування педагогічної культури батьків вчителями початкових класів в умовах НУШ.

Ключові слова: педагогічна культура, школа, вчителі, сім'я, батьки, учні.

Abstract. The article reveals the state and features of the formation of pedagogical culture of parents by primary school teachers in the conditions of NUS.

Keywords: pedagogical culture, school, teachers, family, parents, students.

Сучасні умови життя країни, підвищені вимоги до рівня вихованості й освіченості дитини, її готовності до самостійного трудового життя роблять педагогічну освіту необхідною для всіх без винятку, в тому числі – батьків. Рівень педагогічної культури батька й матері входить до складу компонентів, які посилюють педагогічні можливості сім'ї і значною мірою визначають успіхи родинно-сімейного виховання, суттєво впливають на успішність, трудову й громадську активність школи. Крім того, педагогічна культура батьків, яка є невід'ємною частиною їхньої загальної культури, суттєво впливає на всю атмосферу життя сім'ї, створює передумови для формування духовної спільності всіх членів родини.

Проблема педагогічної неосвіченості батьків завжди була в центрі уваги педагогів і психологів. На необхідність організації співпраці сім'ї та школи з метою підвищення педагогічної культури першої вказують багато дослідників: Л. С. Виготський, Т. В. Кравченко, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін.

З плином часу, проблема низького рівня педагогічної культури батьків стала більш актуальною. Не секрет, що найкращі вихователі дитини – це її батьки. На жаль, багато батьків недостатньо обізнані з психолого-педагогічною літературою, з сучасними проблемами розвитку та виховання дітей. Дбаючи більше про матеріальне, ніж про духовно-моральне становлення дитини, потім пожинають гіркі плоди. Надії на добру підтримку у старості часто не справджуються. Відсутність тепла рідного дому, брак спілкування з найріднішими людьми часто утворюють тріщину в стосунках. З'являється глуха стіна, крізь яку не можуть почути ні батьки дітей, ні діти батьків [9].

Сьогодення вплинуло на сутність взаємодії сім'ї та школи. Існуючі протиріччя у виховних підходах позначаються на ефективності освітнього процесу.

Справа в тому, що традиційна взаємодія школи і сім'ї у вихованні підростаючих поколінь, коли всі члени суспільства переймаються станом розвитку, виховання, соціалізації дітей, готові надавати необхідну допомогу навчальним закладам, а школи намагаються коригувати сімейні взаємини, професійно підтримуючи батьків і дітей в облаштуванні родинного життя, була притаманна виключно радянському суспільству, оскільки в країнах розвинутої демократії «школа» і «сім'я» за своєю суттю різні, відносно незалежні, окремі інституції: сім'я – інтимно-персональна, школа – соціальна.

Від минулої спадщини багатоаспектного партнерства школи і сім'ї, як найважливіших суб'єктів виховного процесу, залишився лише багатий досвід «роботи з батьками».

Наразі з тих чи інших причин школа і сім'я перебувають у стадії перманентної

конфронтації. Шкільні педагоги дають негативні характеристики сім'ї, звинувачуючи батьків у самоусуненні від виховання власних дітей, у брутальному, навіть жорстокому ставленні до них. Батьки зневажливо ставляться до вчителів, вказуючи на їхній низький професійний рівень, невисокі моральні якості. У багатьох сім'ях не вважають за необхідне звертатися до педагогів з приводу проблем, які виникають у батьків з вихованням власних дітей. Батьки звертаються до педагогів, але тоді, коли вже буває запізно [8].

Сім'я і школа – потенційні природні партнери у вихованні дітей – часто виявляються реальними супротивниками, а поміж ними в епіцентрі ворожих взаємин і агресивних висловів – дитина, яка вимушена пристосовуватися, маневрувати, лицемірити, брехати, що й призводить до проявів аморальної поведінки.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти основною умовою взаємодії родини та школи є належне усвідомлення ними функцій і змісту діяльності один одного [3]. Це потрібно для того, щоб і ті, і інші мали змогу зрозуміти один одного і віддзеркалювати виховні та навчальні можливості один одного, могли встановити реальні дії взаємодопомоги, віддавати собі звіт, навіщо це робиться і чітко уявляти завдання виховання, його засоби і кінцевий результат.

Останнім часом психолого-педагогічна наука робить спроби окреслити шляхи відмови від традиційних і запропонувати нові підходи в розв'язанні проблем взаємодії сім'ї та школи, виховання дітей та підлітків.

Пріоритетним напрямом роботи школи має стати формування в батьків *педагогічної культури* як неперервної, багатоступеневої підготовки їх до виконання виховних функцій. Вона формується на основі перш за все емоційних переживань, коли після аналізу своєї діяльності батьки доходять висновку, що успіх виховання залежить від їхніх особистісних якостей: ерудиції, рис характеру, здібностей, вмінь тощо. У результаті такої роботи формуються тверді *педагогічні переконання* – усталені погляди, які ґрунтуються на тих чи інших педагогічних ідеях, підтверджених досвідом, та мають велику спонукальну силу.

Основою для визначення поняття «педагогічна культура» є філософське розуміння культури як характеристики розвитку творчих сил і здібностей людини та вчення про провідну роль діяльності в її формуванні.

Під педагогічною культурою батьків ми розуміємо їхню достатню підготовленість до виховання дітей, вміння застосовувати здібності вихователя у процесі сімейної життєдіяльності. Педагогічна підготовленість батьків характеризується певною сумою знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни, вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей та догляду за ними.

Г.Г. Кіт, у одній із своїх праць, наголошує на тому що: «Серед принципів Нової української школи слід особливо виділити партнерство, співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу, особливо між школою та родинами вихованців, між учителями та батьками, що вважаються наріжним каменем, який допоможе зреалізувати головну мету ключової реформи Міністерства освіти і науки» [6, с.195].

Формування педагогічної культури батьків вимагає дотримання *таких вимог*:

- урахування рівнів сформованості педагогічної культури;
- забезпечення наступності, послідовності та безперервності у процесі її формування.

Підвищення ефективності формування педагогічної культури батьків залежить від ряду *педагогічних умов*, серед яких: наявність програмно-цільової моделі даного процесу; особистісно-орієнтований підхід; гуманістичний підхід; урахування індивідуальних особливостей батьків; оптимізація навчально-виховного процесу; демократизація суспільства та шкільного життя; емоційна насиченість життя; самооцінка, взаємооцінка.

До *основних параметрів* педагогічної культури батьків належать моральність, культурологічне мислення, мовлення, комунікативність, дидактичність, праця, естетичність, екологічність.

Отже, педагогічна культура батьків визначає і їхнє ставлення до своєї дитини. Насамперед це стосується ступеня взаєморозуміння між батьками і дітьми, уваги до питань

виховання, характеру їх впливу на дітей, а також погодженості дій членів сім'ї. Справжня повага і взаєморозуміння, єдність вимог батьків до дитини, вміння приймати погоджені рішення й виконувати їх є показником високого рівня педагогічної культури сім'ї. Для вчителя важливим є глибокий аналіз проблеми сучасного сімейного виховання для того, щоб правильно будувати свої стосунки з батьками вихованців та підвищувати їхню педагогічну культуру.

Список використаних джерел

1. Василюк А. *Формування професійної майстерності вчителів: сучасні підходи*. *Mistrz i uczeń / red. K. Bocheńska-Włosłowska, A. Janus. Warszawa, 2016: WUMSC. S. 27-39.*
2. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах реформування змісту освіти. *Modern researches in psychology and pedagogy : Collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. pp. 94–111.*
3. Державний стандарт початкової освіти. *Початкова освіта*. 2019. №18. С. 4-39.
4. Деснова І. С. До проблеми формування педагогічної культури батьків, які мають дітей раннього віку. *Дошкільна освіта*. Науково-практичний журнал Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2007. № 2. С. 28–31.
5. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів з використанням засобів мультимедіа. *Наукові записки Ніжинського Державного Університету імені М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2005. №4. С. 104–1106.
6. Кіт Г.Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до співпраці з батьками. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. С.195–198.*
7. Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
8. Педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. заклад. / Н.П. Волкова ; Рец. В.П.Кравець, О.Б.Тарнопольский. Київ : Вид. центр «Академія», 2003. 576 с.
9. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. / Л.М. Маценко. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 376 с.
10. Anna Khilya, Olena Kolosova, Irina Sarancha, Natala Kazmirchuk. Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22-23 th, 2020. 363-373. 0,65 др.арк. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/5124>

ПЕДАГОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юлія Гурзан, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю. Г. Павленко, кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна)

PEDAGOGICAL ORGANIZATION OF FAMILY LEISURE IN THE CONDITIONS OF PRIMARY SCHOOL

Yulia Gurzan, master's student

Poltava National V. G. Korolenko Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В публікації схарактеризовано педагогічну організацію сімейного дозвілля в умовах початкової школи як спільну діяльність вчителів, учнів і членів їхньої родини. Автор аналізує умови закладу загальної середньої освіти для організації сімейного дозвілля.

Ключові слова: сім'я, організація дозвілля, форми і види дозвілля, початкова школа.

Abstract. The publication characterizes the pedagogical organization of family leisure in primary school as a joint activity of teachers, students and their family members. The author analyzes the conditions of secondary education for the organization of family leisure.

Key words: family, organization of leisure, forms and types of leisure, primary school.

Питання педагогічної організації сімейного дозвілля актуалізуються різноманітними соціокультурними перетвореннями, передусім, такими: розширення сімей за рівнем доходів, зростання кількості розлучень, руйнування традиційної структури сім'ї, зміна норм поведінки й характеру стосунків у родині, переіначення ставлення сучасних батьків до виховання дітей у порівнянні з традиційними народно-педагогічними поглядами тощо. Н. Гриджук зауважує: «Партнерські відносини між вчителями та батьками повинні бути міцними та різнобічними, особливо для молодших школярів. Адже саме в цей період динамічно формується не тільки інтелектуальна основа особистості, але й її моральні якості» [3].

Психологи і соціологи на науковому рівні встановили тісний зв'язок між сімейним благополуччям та проведенням дозвілля. Так, О. Ганкевич зроблено висновок про те, що «проведення разом вільного часу суттєво впливає на емоційну атмосферу в сім'ї та на задоволеність подружнім життям у цілому» [2, с. 92]. Л. Маценко підкреслює, що дозвільна (рекреативна) функція сім'ї виконує важливу роль у збереженні сім'ї «як цілісної одиниці, зміцнює, закріплює її кращі традиції, має велике значення у вихованні дітей, емоційному єднанні подружжя. Крім того, ця функція має значення для розвитку інтересів і потреб особистості, виконує культурну роль, формуючи, розвиваючи та виховуючи культурні, моральні й духовні цінності та норми» [5, с. 40].

За результатами дослідження А. Міненко, І. Турчиної, Н. Антоненко, проведеного у 2021 році, визначено та проранжовано найбільш популярні заняття для учнів початкової школи. Найбільший інтерес у дітей викликає – «спілкування в Інтернет мережах – 24,6 %; спортивні ігри та розваги – 16,3 %; творчі (інтелектуальні) заняття обирають лише 14,5 % дітей. Незначний інтерес проявляють діти до таких видів занять як: музика – 8,6 %; читання – 10 %; відвідування театру, концертів та виставок – 4,3 % тощо» [6, с. 42].

Відтак, організованому проведенню дозвілля особливої уваги й спеціально відведеного часу у більшості сучасних сімей, у яких виховуються діти молодшого шкільного віку не надається. Також не достатньо усвідомленим виявляється ставлення щодо цього у дітей 6-10 років. Абсолютно на часі – різнобічне дослідження дозвільних інтересів родини, переосмислення дозвільного простору сучасної сім'ї та механізмів взаємодії сім'ї та школи.

Слід підкреслити, що інтерес дослідників до різнобічного вивчення питань сімейного дозвілля є постійним. Нині відмічається стрімкий розвиток дозвільної педагогіки, яка акцентується на аспектах організації сімейного дозвілля в умовах школи та установ соціально-культурної сфери (Н. Бабенко, О. Безпалько, А. Воловик, В. Воловик, Г. Кирпа, О. Олійник, Ю. Перенчук, Г. Троцько, Н. Цимбалюк, Т. Черніговець та інші науковці).

При цьому недостатньо вивченим залишається аспект практичної організації сімейного дозвілля в умовах початкової школи. Дозвільна робота з дітьми молодшого шкільного віку і їх батьками розкривається дослідниками в загальному вигляді. Зазвичай мова йде про її роль, значення і структуру (В. Білоусова, Т. Гончар, Н. Гринджук, В. Оржеховська, В. Сухомлинський, О. Чупрун та інші дослідники), а от конкретні організаційно-педагогічні кроки з цього питання зостаються поза увагою науковців.

У цій публікації поставлено мету: схарактеризувати педагогічну організацію сімейного дозвілля в умовах початкової школи як спільну діяльність педагогів, учнів і членів їхньої родини й здійснено аналіз умов закладу середньої освіти для організації сімейного дозвілля (на прикладі Горянської філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області).

Під сімейним дозвіллям у психолого-педагогічній літературі розуміється соціокультурний і педагогічний феномен, який пов'язаний із навчанням, вихованням і розвитком особистості, а також із її відпочинком, відновленням, споживанням духовних цінностей. За умови врахування індивідуальних інтересів і потреб кожного з членів сімейного колективу, може стати чинником особистісного розвитку.

За визначенням О. Олійник, сімейне дозвілля – це «вільне проведення часу, яке передбачає спільну участь всіх членів сім'ї в різних видах активної і пасивної діяльності; ...

саме в сімейному дозвіллі здійснюється взаємодія, взаєморозвиток і взаємопідтримка представників різних поколінь» [7, с. 44].

Основними функціями сімейного дозвілля є: ціннісно-орієнтаційна, виховна, рекреаційна, створення й оптимізація подружніх та батьківсько-дитячих стосунків; збереження і передача сімейних традицій, звичаїв, формування довіри до суспільства й підготовка до системи суспільних відносин [1; 7; 8].

Н. Бабенко зауважує, що «домівка і нині залишається основним місцем проведення дозвілля як міських, так і сільських жителів» [1, с. 103], сімейне дозвілля переважно набуває пасивного характеру, відбувається «одомашнення» духовної культури, яка у вигляді книг, музичних записів, відеофільмів, комп'ютерних ігор, різного роду колекцій дедалі більше «осідає» у квартирах. Авторка переконливо доводить, що нині домівка перетворюється на справжній осередок культурного життя, відпочинку та сімейного дозвілля. Сім'я є головним носієм національних традицій, у сім'ї засвоюється близько 60% усього обсягу етнокультурної інформації, яка потім становить основу для етнічної самоідентифікації особистості, шляхом навчання спілкуванню в сім'ї і формування загальнолюдських стандартів поведінки здійснюються перші кроки соціалізації особистості [1].

За словами О. Чупрун, будь-яка дозвільна діяльність у молодшому шкільному віці передбачає «виховання і розумових, і моральних, і естетичних, і інших складників розвитку дитини. На практиці неможливо розвивати тільки один напрям або якості дитини. Відбувається комплексний педагогічний вплив на особистість дитини» [9, с. 251].

О. Паскаль наголошує, що головним принципом сімейного дозвілля є спільна участь у ньому батьків та дітей і, водночас, диференціює дозвілля за категоріями: спільні заходи для дітей та батьків, заходи для дітей, заходи для дорослих [8, с. 62].

За місцем організації форми і види сімейного дозвілля можна розподілити у дві групи: організовані в домашніх умовах і організовані поза домом. У домашніх умовах практикують: аматорські заняття, зокрема і творчі (рукоділья, малювання, конструювання, гра на музичних інструментах, спів, організація домашнього театру, концертів, ігрових програм, конкурсів, відео- і фотозйомки), а також квітникарство, колекціонування, догляд за домашніми тваринами тощо; спільне сприйняття аудіовізуальної інформації – перегляд телепередач, використання Інтернету та інших засобів ЗМІ; сімейне читання та обговорення героїв книг, відомих людей і цікавих місць (бесіди, дискусії); ігри: настільні, комп'ютерні, рухливі, народні тощо; святкування днів народження, тематичних і сімейних домашніх свят тощо.

Поза домом можна організувати: рекреативний сімейний відпочинок – на дачі, туристичній базі, пікніки на природі, участь у різних видах туризму (походи) – спортивному, екологічному, просвітницькому тощо; оздоровчий і спортивний сімейний відпочинок – прогулянки до парків, відвідування фітнес-клубів, лазні, участь у спортивних змаганнях, турнірах, масових забігах, естафетах, велопробігах тощо; відвідування театрів, музеїв, кінотеатрів, концертів та інших культурно-видовищних заходів; участь у масових святах, народних гуляннях, видовищних заходах, конкурсах; відвідування ігрових і розважальних центрів; ходіння або поїздки в гості; створення сімейних колективів художньої самодіяльності тощо.

На нашу думку, раціональне й творче використання різних форм організованого сімейного дозвілля в умовах початкової школи, яке поєднує і відпочинок, і працю та включає різні види продуктивної діяльності, пов'язаної із спілкуванням учнів, їх батьків та інших членів сім'ї з мистецтвом, технікою, спортом, природою та різноманітними людьми – важливе завдання суспільства, зокрема школи й безпосередньо вчителя початкової ланки освіти, адже є запорукою особистісного розвитку усіх учасників освітнього процесу. Слід зауважити, що спільне проведення вільного часу, бесіди й інші форми спілкування і взаємодії допомагають різним поколінням у сім'ї знаходити спільну мову, навчатися терпимості, толерантності, повазі та розумінню по відношенню один до одного.

Організацією сімейного дозвілля у початковій школі займаються різні педагоги, передусім це: класний керівник, соціальний педагог, педагог-організатор, педагог групи

продовженого дня, вчитель фізичної культури та ін. Усі вони повинні правильно організувати спільну діяльність батьків та дітей, яка здатна в результаті формувати систему цінностей сім'ї, позитивно та емоційно забарвлювати спільне проведення вільного часу, призводить до соціально значущої творчості та духовного спілкування.

Своєрідною підготовкою до реалізації мети і завдань педагогіки дозвілля у початковій школі можуть бути батьківські збори націлені на роз'яснення вчителем того, як правильно організувати дозвілля сімейну діяльність, як наповнювати її цікавим і захоплюючим змістом.

З метою вивчення практики організації сімейного дозвілля в умовах початкової школи було проаналізовано умови Горянської філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області. Фактично було виявлено компоненти мікросередовища життєдіяльності молодших школярів у закладі загальної середньої освіти, які здійснюють позитивний вплив на організацію сімейного дозвілля.

У ході дослідження використовувалися такі методи: спостереження, бесіда, анкетування. В результаті було виявлено, що організації сімейного дозвілля в умовах початкової школи Горянської філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області приділяється важливе значення. Цією справою в рамках позаурочної роботи безпосередньо займаються класні керівники початкових класів, педагог-організатор і вчитель фізичної культури. Педагоги вважають, що організація сімейного дозвілля в умовах школи є не менш важливою, ніж організація процесу навчання, оскільки молодші школярі проводять у школі багато часу, відповідно, саме там формується майбутня особистість: в шкільному мікросередовищі дитина соціалізується, отримує необхідні базові знання, реалізує свої творчі здібності, проявляє себе у різних заходах й розкривається з різних сторін.

Класні керівники чотирьох початкових класів досліджуваного закладу загальної середньої освіти активно залучають батьків до шкільного життя: організують тематичні батьківські збори за участю дітей («Здорова родина – сильна Україна», «Сім'я – осередок виховання дитини», «Здоров'я дитини: як його зберегти», «Карати чи заохочувати: визначаємо сімейні пріоритети» й ін.), запрошують батьків долучитися до різноманітних шкільних святкувань («Новорічне свято», «Мамине свято», «День вишиванки», «Вітаємо іменинників» й ін.), організують розважальні, інтелектуальні, ігрові й конкурсні дозвільні заходи («Що? Де? Коли?», «Улюблені казки», «Ми – творчі!», «Нумо, наші матусі/бабусі/татусі/дідуся та ін.). Слід підкреслити, що робота класних керівників з організації сімейного дозвілля дуже різноманітна, постійно доповнюється й удосконалюється.

Педагог-організатор Горянської філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області вивчає взаємодію у сім'ї, а також взаємодію між школою та родинами учнів, проводить з батьками та дітьми бесіди з цього питання.

Також участь в організації сімейного дозвілля у досліджуваному закладі загальної середньої освіти бере вчитель фізичної культури. Він влаштовує спортивні сімейні заходи, наприклад: «Тато, мама, я – спортивна сім'я», «Веселі старти», «Найспритніша родина» тощо; організує спортивні сімейні секції, сімейний спортивний туризм (походи спортивного спрямування).

Батьки також брали участь у анкетуванні й отримані результати загалом виявилися позитивними. Більшість батьків (87 % із 86 опитаних респондентів) сімейне дозвілля у школі вважають дуже захоплюючим і корисним заняттям. Вони констатували з власного досвіду педагогічної діяльності, що організоване в умовах школи сімейне дозвілля сприяє усуненню труднощів у спілкуванні з дітьми, дозволяє поєднати спільні інтереси школи та родини.

Відмітним є те, що усі учасники освітнього процесу Горянської філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської

області займаються організацією сімейного дозвілля разом, допомагають один одному й роблять спільний відпочинок цікавим, приємним, пізнавальним, виховним і розвивальним. Очевидно, що сімейне дозвілля у цьому закладі освіти активно здійснюється та постійно вдосконалюється.

Отже, сімейне дозвілля має одночасно соціокультурну і педагогічну цінність. Воно здійснює підтримку сім'ї як цілісної системи, а також впливає на всі сфери життєдіяльності дитини молодшого шкільного віку: виконує навчальні, виховні, розвивальні функції, долучає до засвоєння багатств духовної культури, реалізує різні напрями виховання, дозволяє і дорослим, і дітям подолати особисті недоліки через творчу активність. Педагогічна організація сімейного дозвілля в умовах початкової школи сприяє оптимізації подружніх, батьківсько-дитячих стосунків та взаємодії школи і родини, навчає батьків і педагогів організовувати й коригувати дитяче дозвілля, відроджує традиції спільного проведення часу, урізноманітнює відпочинок учасників освітнього процесу, дарує позитивні емоції.

Список використаних джерел

1. Бабенко Н. Б. Соціально-культурний потенціал сімейного дозвілля. *Український соціум*. 2005. № 5-6 (10-11). С. 102–111. DOI: 10.15407/socium2005.05-06.102.
2. Демченко О.П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвіллевої діяльності. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайнконференції (м. Київ, 8–11 грудня 2020 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С.111–118.
3. Ганкевич О. В. Вплив дозвілля на задоволеність подружнім життям. *Наука і освіта*. 2014. № 12. С. 89-93.
4. Гридчук Н. О. Взаємодія школи і сім'ї як важлива складова формування особистості, 2017. URL : <https://cutt.ly/5KQC9Nk>.
5. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання: підручник. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 376 с.
6. Міненко А. О., Турчина І. С., Антоненко Н. С. Особливості організації дозвіллевої діяльності молодших школярів як важлива умова успішної самореалізації. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. (Серія: Педагогічні науки)*. 2021. Вип. 13 (169). С. 41-46. DOI: 10.5281/zenodo.5077831.
7. Олійник О. О. Технології дозвіллевої діяльності з сім'ями. *Культура і сучасність*. 2016. № 1. С. 41–46.
8. Паскаль О. В. Соціальна робота у сфері дозвілля. навч. посібник. Одеса: Поліграф, 2007. 120 с.
9. Чупрун О. Дозвіллева діяльність молодших школярів в умовах позанавчальної роботи: структурно-функціональний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 34. том 5. 2020. С. 249–254.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ОБРАЗОТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Людмила Дабіжа, старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR DEVELOPMENT CREATIVE POTENTIAL OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN CLASSES ARTISTIC ACTIVITY

Liudmyla Dabizha, Senior lecturer

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано важливість розуміння вчителями початкової школи специфіки різних видів образотворчої діяльності молодших школярів, Розглянуто особливості організації таких занять. Запропоновані творчі прийоми роботи на заняттях зображенням на площині та в об'ємі.

Ключові слова: творчий потенціал, образотворча діяльність, молодші школярі.

Abstract. The article analyzes the importance of elementary school teachers' understanding of the specifics of various types of artistic activities of younger schoolchildren. The peculiarities of the organization of such classes are considered. Suggested creative methods of working in classes with images on a plane and in volume.

Key words: creative potential, artistic activity, younger schoolchildren.

У процесі розвитку сучасного суспільства, для якого характерні потужний інформаційний потік та стандартизація особистості, виникає потреба у вихованні освіченої людини, що вміє виявляти свою унікальну самобутність. Темп розвитку теперішнього життя, яке в усіх його проявах стає все більш різноманітним і складним, вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, які сформовані багатовіковими традиціями, а рухливого, нестандартного мислення, швидкого орієнтування, творчого підходу до розв'язання великих і малих завдань суспільства.

На жаль, у більшості нинішніх випускників загальноосвітніх шкіл не розвинене творче мислення, вони слабо підготовлені до узагальнення отриманої інформації, перетворення її в гнучкі системи, які придатні для застосування у різних життєвих ситуаціях, фактично не готові до творчого аналізу ситуації.

Тому у законі України «Про освіту» зазначено, що характерною особливістю роботи сучасної школи повинна бути орієнтація на виявлення та розвиток творчих здібностей кожного учня, формування у кожної дитини здатності творчого підходу до будь-якої справи.

Важлива роль у цьому процесі належить активному залученню учнів до різних видів творчої діяльності, зокрема до образотворення. Очевидним є те, що особливого значення у цьому сенсі набувають заняття образотворчою діяльністю молодших школярів, оскільки діти цього віку люблять малювати, відчувають у цьому природну потребу.

Проблемі художньо-творчого розвитку молодших школярів присвячено ряд досліджень психологів, дидактів, педагогів. У них розглядається роль творчості у формуванні особистості дитини, шляхи і засоби залучення її до творчої діяльності. У дослідження цієї проблеми особливо вагомих вклад внесли М.П. Драгоманов, С.Т. Шацький, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, Б.М. Теплов, В.О. Сухомлинський та ін., які вважали за необхідне у процесі навчання досягати поставленої мети за рахунок творчих можливостей школярів. Орієнтація на творчу діяльність учнів була для них значно важливішою, ніж для інших педагогів [1]. В.О. Сухомлинський писав: «Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя. Переживаючи духовне задоволення від того, що вона творить, людина по-справжньому відчуває, що вона живе. Без творчості, без одухотвореності процесом і результатами творення духовних цінностей неможливо уявити життя учнів. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням» [7].

Дослідженням та моделюванням процесу дитячої творчості займається ціла плеяда сучасних вчених-педагогів та психологів. На особливу увагу заслуговують праці А.М. Матюшкіна, В.А. Моляко, А.І. Савенкова, А.І. Пеленкова, С.Л. Коновець, І.С. Волощука, Л.Н. Чернявської, А.А. Мелика-Пашаєва, Р.О. Павлюка та ін. [4, 5]. У них їх автори висвітлюють механізми впливу на дитячу творчість, пропонують шляхи активізації творчої діяльності молодших школярів, розробляють методики розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва, дають методичні рекомендації учителям з цього приводу тощо.

Вивченням проблем розвитку творчого потенціалу особистості активно займаються і зарубіжні вчені – Р.Амтхауер, А.Біне, Д.Векслер, Дж.Рензулі, Дж.Рамен, П.Торренс, Л.Термен, Дж. Гілфорд та ін. [8, 9]. Ними всебічно аналізуються важливі аспекти формування творчого мислення учнів, дається глибокий аналіз сутності художньо-творчого розвитку особистості, розробляються його основні шляхи та засоби.

Заняття образотворчим мистецтвом у початковій школі потенційно містять широкі

можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів, оскільки за своєю суттю зображувальна діяльність учнів – діяльність продуктивна. Це обумовлено тим, що діти мають змогу передавати у художній формі свої враження від навколишнього, вносячи елементи індивідуального бачення. Тому вкрай необхідно, аби майбутні учителі початкових класів були готові до проведення таких занять на засадах творчості, володіли методикою розвитку творчого потенціалу молодших школярів на заняттях образотворчою діяльністю. У цьому сенсі важливим для майбутнього вчителя є розуміння специфіки різних видів образотворчої діяльності молодших школярів, навички організації таких занять. Так, заняття учнів початкової школи зображенням на площині та в об'ємі особливо ефективно впливають на розвиток творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку. Вони сприяють розширенню їх світогляду, розвитку творчої уяви, зорової пам'яті, художніх здібностей, емоційно-естетичного ставлення до дійсності. У процесі цих занять формуються такі якості особистості, як наполегливість, працелюбність, цілеспрямованість, проявляється творча активність кожного школяра. З огляду на це, програмою початкової школи з образотворчого мистецтва велику увагу приділено таким видам образотворчої діяльності молодших школярів, що передбачають зображення на площині, як малювання з натури, тематичне та декоративне малювання [2].

Малювання з натури – вид образотворчої діяльності, що характеризується направленістю на пізнання, творче відображення об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Він дає можливість кожному учневі накопичувати зорові образи, глибоко і всебічно пізнавати форму, будову, просторове розміщення, колір об'єктів дійсності, навчитися реалістичного зображення оточуючого. Наочно сприймаючи у процесі малювання з натури все розмаїття ознак та характеристик об'єктів оточуючої дійсності, учень аналізує, порівнює, узагальнює властивості кожного предмета, що зображується, шукає шляхи його творчого відтворення на площині. Таким чином, процес малювання з натури стимулює розвиток творчого мислення учнів.

Однією з важливих можливостей занять малюванням з натури є розвиток у молодших школярів спостережливості – уміння бачити природу, виділяти у ній головне, суттєве, розуміти зв'язок між головними та другорядними частинами об'єктів. Успішному розвитку у школярів уміння бачити у значній мірі сприяє добре організоване спостереження зображуваних об'єктів. Для ефективності спостереження необхідне дотримання деяких організаційних моментів. Насамперед, перед учнями має бути чітко поставлене завдання – що і для чого спостерігати. В разі відсутності такої установки, процес малювання відрізняється пасивністю учнів, невіразними, нецікавими роботами.

Зовсім інші результати отримуємо, коли перед учнями поставлені конкретні завдання спостереження. Такими завданнями можуть бути: правильно визначити композиційне розміщення предметів натурної постановки, їх просторове положення один відносно одного; якомога точніше з'ясувати індивідуальні особливості форми та конструктивну будову кожного предмета; визначити колірні співвідношення елементів композиції тощо. У такому випадку ефективність спостереження учнів помітно підвищується, у них з'являється інтерес до роботи, бажання виконати дане завдання якнайкраще.

Велику роль заняття малюванням з натури відіграють у розвитку в учнів зорової пам'яті. Як відомо, розвинена зорова пам'ять служить необхідною умовою успішного пізнання дійсності, оскільки завдяки процесам пам'яті відбувається закріплення, впізнавання, відтворення предметів і явищ. Для розвитку зорової пам'яті у молодших школярів можна рекомендувати різні способи. Один із самих розповсюджених – спеціальні вправи у зоровому відтворенні того, що спостерігав учень протягом дня. Вони виконуються учнями, здебільшого, на початку заняття. Вчитель може спеціально організувати таке спостереження. Так, наприклад, педагог пропонує дітям протягом 5-7 сек. уважно розглянути художній твір будь-якого жанру. Після цього репродукцію забирають, і учні відповідають на різні запитання за даним твором (Що зображено на картині? Скільки об'єктів зобразив художник? Якого кольору вони були? Які предмети знаходились на передньому плані? Які

об'єкти найвіддаленіші від глядача? та ін.)

Цікавим та ефективним способом розвитку зорової пам'яті є також усне «малювання». Суть його полягає у тому, що учень попередньо отримує завдання поспостерігати за якимось предметом чи об'єктом по дорозі до школи. На уроці він детально описує («змальовує») цей предмет, не називаючи його. Завдання усіх інших дітей – відгадати, про який предмет іде мова, вказати місце його розміщення.

Уважне вивчення натури, цілеспрямоване спостереження, вправління у розвитку зорової пам'яті служать тією необхідною базою, на основі якої розвивається творча уява молодшого школяра. Особливо ефективними для розвитку творчої уяви учнів є заняття малюванням на теми. У процесі тематичного малювання учень повинен самостійно розкрити конкретну тему, продумати та передати у малюнку сюжет, творчо вирішити його композицію, вдало дібрати колірне вирішення своєї роботи. У сюжетних малюнках яскраво проявляється самостійність, оригінальність мислення дітей, уміння передавати у малюнку своє ставлення до оточуючої дійсності, виражати засобами образотворчого мистецтва свої думки та почуття. Цей вид образотворчої діяльності базується на створенні нових художніх образів.

Молодші школярі люблять малювати на теми, відчувають у цьому потребу. Вони можуть створювати сюжетні малюнки по пам'яті, за уявою, за спостереженням, або ж об'єднувати всі ці види тематичного малювання в одній роботі. Теми для малювання можуть бути різними. Це життя дітей, побутові сюжети, ілюстрації до казок та інших літературних творів тощо.

На особливу увагу у плані розвитку творчих здібностей молодших школярів заслуговує ілюстрування казок. Казка є потужним каталізатором творчої уяви, образного мислення дитини. Її зміст допомагає учням створювати художні образи, використовуючи при цьому весь багаж своїх знань та умінь.

Робота над ілюстрацією до казки вимагає дотримання певної послідовності. Спочатку за пропозицією вчителя чи власним вибором учнів обирається казка. Далі перед кожним учнем стоїть завдання вибрати найулюбленіший епізод для ілюстрування, продумати сюжет малюнка, визначитись із характеристикою персонажів. У молодших класах використовують загальні характеристики героїв: лисиця – хитра, вовк – злий, колобок – хвалькуватий та ін. Допомогти учням у передачі характеру персонажів можна, звернувши їх увагу на те, як це роблять професійні художники. А для цього потрібно проаналізувати ілюстрації до казок, що вміщені у дитячих книгах. Варто запропонувати учням уявити себе художниками-ілюстраторами і намалювати свою ілюстрацію до книги. Така мотивація діяльності молодших школярів активізуватиме їх творчість, сприятиме розвитку образного мислення, пошуку оригінального вирішення образотворчих завдань.

Заняття тематичним малюванням розвивають фантазію дитини, допомагають формувати її індивідуальність. Тематична композиція вимагає від маленького художника особливих умінь, і не стільки у техніці малювання, скільки у здатності мислити образами і створювати художні образи засобами образотворчого мистецтва.

Такими ж цікавими і потрібними для розвитку творчих здібностей молодших школярів є заняття декоративним малюванням. Вони сприяють формуванню у дітей художнього смаку, творчої уяви, вміння розуміти та поєднувати у власних малюнках естетичну та утилітарну функції побутових предметів, розвитку прагнення та здатності творчо перетворювати оточуючу дійсність за законами краси. Основними завданнями з декоративного малювання є створення декоративних малюнків (орнаментів та візерунків) на основі стилізованих зображень. Для успішного виконання цих завдань учнів слід навчити найпростіших прийомів стилізації готових природних форм. Заняття стилізацією мають великий творчий потенціал, оскільки вимагають від кожного учня застосування у комплексі різноманітних творчих здібностей – уміння цілеспрямовано спостерігати, зорову пам'ять, творчу уяву, образне мислення, фантазію, колірне чуття тощо.

Особливо активізують творчу діяльність молодших школярів колективні творчі

завдання з декоративного малювання. Наприклад, з особливим задоволенням учні 1–2 класів виконують колективну роботу «Накрити стіл». У ході виконання цього завдання діти створюють і оздоблюють візерунками макети чайника, чашок, блюдець, серветок, таці та ін. У результаті з'являється яскраве, декоративне панно, виконане руками всіх учнів класу.

Не менш результативно та захоплююче проходять заняття, на яких молодші школярі декорують вироби, виліплені із глини чи пластиліну, розписують карнавальні маски, що виконані у техніці «пап'є-маше». Саме такі завдання з декоративного малювання допомагають розкрити творчі здібності кожної дитини, захопити її процесом творчого пошуку, проявити свою оригінальність та самобутність.

Важливим стимулом підвищення творчої активності молодших школярів на заняттях зображенням на площині є використання цікавих художніх технік. Вони допомагають юним творцям якнайповніше зреалізувати свій творчий задум, проявити творчі здібності, отримати цікаву, оригінальну роботу. Серед таких технік найпривабливішими для молодших школярів є «малювання» пластиліном, «малювання» нитками, малювання пальцями, графографія, «малювання» мильними бульбашками та ін.

Важливими для розвитку творчих здібностей молодших школярів є також заняття зображенням в об'ємі. Вони передбачають оволодіння учнями початкової школи пластичними засобами художнього самовираження, розвивають зорове і мускульне сприймання форми, розвивають естетичні почуття, творчу уяву, фантазію. У процесі роботи над зображенням в об'ємі у дітей розвивається творча ініціатива, оскільки вони мають можливість самостійно вибирати тематику виробів, засоби виразності, способи зображення, художні матеріали.

Найцікавішими для молодших школярів є завдання по виготовленню народної іграшки. Робота виконується з глини чи тіста. Дітям варто дати завдання надати іграшці характерних рис. Для цього іграшки розписуються гуашшю, оздоблюються рельєфними візерунками, прикрашаються гравіюванням тощо. Вибір декору залежить від фантазії кожного учня. Добре, якщо робота мотивується виготовленням іграшки для подарунка рідним, відбору на виставку, для оздоблення інтер'єру класної кімнати.

Цікавими для молодших школярів є завдання по виготовленню декоративних рельєфів з тіста. На таких заняттях учні пробують свої сили у створенні рельєфної скульптури з подальшим декоративним розписом. Використання такої комбінованої техніки сприяє виникненню у дітей особливої зацікавленості і процесом, і результатом образотворення, допомагає у створенні на занятті атмосфери творчого пошуку, емоційного піднесення, без чого процес творчості неможливий. Творчі роботи учнів, що виконані у цій техніці, приваблюють своєю безпосередністю, зворушливістю, образністю, органічністю.

Розвитку творчої ініціативи молодших школярів сприяє також ліплення казкових персонажів. Характеристика героїв, що звучить у казці, допомагає учням досягти схожості у зображенні, підвищує інтерес до роботи. Дітям подобається ліпити Бабу-Ягу, Котика і Півника, Дюймовочку та ін. Теми за мотивами казок можуть звучати і так: виліпити самого доброго, або самого злого героя. Таке завдання сприяє творчим проявам дітей, самостійному вибору того чи іншого персонажа, відбору засобів виразності.

Активізують творчу активність дітей колективні роботи в об'ємі («Зоопарк», «Карнавал», «В гостях у героїв казки «Коза-Дерева» та ін). У процесі колективного ліплення учні вчаться зіставляти свою роботу з роботами інших, проявляють творчу ініціативу, вносячи свої пропозиції для покращення загального результату.

Розвитку творчих здібностей молодших школярів на заняттях ліпленням сприяють ігрові прийоми роботи, наприклад, проведення гри у гончарну майстерню, майстерню по виготовленню ляльок для театру та ін.

Отже, заняття зображенням на площині та в об'ємі – важливий засіб розвитку особистості школяра, його творчого потенціалу. Уміння організувати ці заняття за законами творчості дасть можливість майбутньому учителю всебічно проявити творчу активність кожного учня, створити умови для вияву його власного світосприймання, допомогти кожній

дитині використовуючи власні спостереження, оперуючи уявленнями, поєднуючи реальне і фантастичне, творити нове.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте : Психологический очерк. Книга для учителя. М. 1998. 272 с.
2. Дабіжа К.Л., Дабіжа Л.П. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів на заняттях мистецтвом. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 63. 2020. С. 14-18.
3. Дабіжа Л.П., Комарівська Н.О., Любчак Л.В. (2021) Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7–11.
4. Демченко О., Гавриленко Т., Коваль Т., Стахова І. Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2022. 1(17). С. 36–52. URL : <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259974>
5. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. С. 75–81.
6. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL : http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К. 976. Т.2.
8. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems. Los Angeles, 1958.
9. Torrance E. P. The Search for Satori and Creativity. Buffalo N.Y. : Creative Education Foundation, 1979.
10. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Любов Загородня, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MOTIVATION AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE EFFICIENCY OF LEARNING OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Liubov Zahorodnia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано наукові дослідження природи мотивації навчальної діяльності, визначено джерела мотивації, пріоритетні мотиви дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано, що мотивація є фактором, який впливає на результати навчання та успішність навчального процесу. За допомогою музичного мистецтва відповідно до етапів організації та проведення уроку, розроблено рекомендації щодо вдосконалення навчальної мотивації дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: мотивація, молодший шкільний вік, мотив, навчальна діяльність, початкова школа.

Abstract. The article analyzes scientific research on the essence of the motivation of educational activities, determines the sources of motivation, priority motives, the optimal structure of the motivational sphere of children of primary school age. Motivation as a factor influencing the effectiveness of learning and the success of the educational process is considered in detail. Recommendations for increasing educational motivation of children of primary school age have been formulated in accordance with the stages of organization, conducting a lesson with the help of musical art.

Key words: motivation, primary school age, motive, educational activity, primary school

Однією з фундаментальних проблем психології та педагогіки є вивчення мотивації. Існує багато підходів до розуміння сутності, природи, структури, а також до методів вивчення мотивації, що зумовлено складністю та багатоаспектністю цього поняття. Його вивченням займалися Б. Ананьєв, М. Аргайл, Л. Божович, К. Левін, С. Рубінштейн, З. Фрейд та ін. Аналізуючи їх досвід, стверджуємо, що найважливішим компонентом організації освітнього процесу та навчальної діяльності є мотивація.

Трактуючи поняття «мотиву», його співвідносять або з потребою, з предметом потреби, або з переживанням цієї потреби та її задоволенням. Одним із провідних дослідників цієї проблеми Л. Божович запропоновано найбільш повне визначення мотиву. Згідно з думкою науковців, мотивами можуть бути уявлення, ідеї, почуття й переживання, предмети зовнішнього світу, словом, усе те, у чому втілена потреба. Слід зазначити, що поняття «мотив» істотно відрізняється від поняття «мотивація», бо це складний механізм взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки особистості, що визначає виникнення, спрямованість і реалізацію конкретних форм діяльності [2].

Аналіз вітчизняних наукових досліджень, які визначають мотиваційну складову як компонент навчальної діяльності (М. Алексєєва, Н. Бойко, М. Боришевський, С. Гончаренко, Г. Костюк, С. Максименко, Н. Побірченко, В. Рибалко, О. Савченко, В. Семиченко, О. Скрипченко та ін.) визнають її провідною. Науковці вважають, що мотиваційна основа навчальної діяльності формується на початковій ланці, тому цей етап має важливий резерв для розвитку мотиваційних сфер учнів.

Педагогіка трактує мотивацію як процес формування та закріплення у школярів позитивної навчальної мотивації. Мотивація визначає навчальну діяльність учня, когнітивні сфери, його діяльність і пізнавальні процеси: сприймання, мислення, уяву та пам'ять. Основним змістом мотивації молодших школярів є «навчитися вчитися». У цей час закладається основа мотивації до навчання, від якої залежить майбутній рівень пізнавальних здібностей людини. Мотиви учіння молодших школярів значною мірою залежать від особистості вчителя, який повинен створити умови для формування в учнів повноцінної мотивації: використовувати на уроці інноваційних технологій навчання, особистісно орієнтований підхід до організації освітнього процесу; підтримувати прагнення дитини до саморозвитку і самовдосконалення; формувати допитливість та пізнавальний інтерес; стимулювати появи емоційного задоволення від процесу навчання тощо [6].

Навчальна мотивація є процесом, який запускає й підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності. Це складна комплексна система, створена мотивацією, цілями, реакцією на невдачу, наполегливістю та ставленням учнів. Навчальна діяльність є провідною діяльністю молодших школярів. Головна мета – успішно засвоїти знання та навички, необхідні для подальшого ефективного використання в житті [3].

Отже, мотивація є необхідною частиною будь-якої діяльності, в тому числі й навчальної. Успішність навчальної діяльності залежить від спрямованості та рівня навчальної мотивації.

Формуванню мотивації сприяє:

- загальна атмосфера з позитивним ставленням до навчання;
- залучення учнів до спільної навчальної діяльності (через парну, групову роботу);
- побудова відносин «педагог-учень» з використанням різноманітних методів стимулювання на основі створення успішних ситуацій;

- цікавість, незвичність подачі нового матеріалу;
- створення позитивних емоцій в процесі навчання;
- використання пізнавальних ігор, створення проблемних ситуацій, їх спільне та самостійне вирішення тощо [3].

На думку О. Скрипченка, першокласнику подобається вчитися, у процесі навчання його інтереси збагачуються. Науковець стверджує, що у багатьох дітей навчальна активність спонукається інтересами до самого процесу навчання та його результатів [1].

За О. Савченко внутрішня мотивація учнів молодшого шкільного віку нестійка, їх зацікавленість переважно в результатах. Намагаючись подолати інтелектуальні труднощі та досягти навчальних цілей, молодші школярі залежать від ситуації: веселих завдань, змагальності, підтримки дорослих, друзів тощо [8, с.132]. Вплив музики на розвиток особистості є глибоким і диференційованим, що свідчить про унікальність і неповторність кожної особистості, дитини, яка сприймає і виконує музичні твори. Залучення учнів до різних видів музичної діяльності (спів, гра на інструментах, музично-ритмічні рухи, слухання музичних творів та критичні судження про них тощо) є ключовими для розвитку в них ініціативності, самостійності, самовираження. Музика може активізувати розумові здібності, працездатність і увагу, а також може розвивати і покращувати інтелект [7].

У ході нашого дослідження виявлено, що музичне мистецтво має вплив на мотивацію учіння та навчальні досягнення молодших школярів завдяки своїй здатності створювати позитивні емоції, сприяти розвитку мислення, уяви, уваги, пам'яті. За допомогою музично-дидактичних ігор, спільного музикування, вокально-поетичних імпровізацій на різних етапах уроку учителю вдається дещо підвищити мотивацію до навчальної діяльності та покращити її показники.

Отже, мотивація є обов'язковим компонентом будь-якої діяльності, в тому числі й навчальної. Мотивація є фактором успішності навчальної діяльності молодших школярів, тому актуальними є питання про формування її спрямованості та підвищення.

Список використаних джерел

1. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2008. 400 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-е вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
4. Демченко О.П. Соціальна обдарованість як передумова становлення елітарної особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. 2015. №11 (42). С.29–32.
5. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255. 284 с. URL : http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/zbirnik_nush_2020.pdf*
6. Любчак Л. Вплив особистості вчителя на формування позитивних мотивів навчання молодших школярів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол.: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. Вип. 3. С. 87–91.*
7. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах. Київ : Либідь, 2001. 270 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
9. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia,

Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

10. Demchenko O., Stahova I., Davyidova M., Larina I., Lyimar Yu., Strelets S. Podgotovka buduschih pedagogov k razvitiyu odarennosti detey doshkolnogo i mladshogo shkolnogo vozrasta sredstvami teatralizatsii (Preparation of future teachers for the development of giftedness of children of preschool and primary school age by means of theatricalization). SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. 2021. P. 642-655. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/12345>

КОМПЕТЕНТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Олена Ільїна, кандидат педагогічних наук

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (Україна)

COMPETENCE-ACTIVITY APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS NEW UKRAINIAN SCHOOL

Olena Iina, Candidate of Pedagogical Sciences

Communal institution «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy»

Kharkiv Regional Council (Ukraine)

Анотація. В статті розглядається проблема, пов'язана з професійною підготовкою майбутніх учителів Нової української школи у контексті компетентісно-діяльнісного підходу, який передбачає включення здобувачів освіти у різні види діяльності, що сприяють їх самореалізації у сучасному життєвому просторі, у тому числі у майбутній професії. Цей підхід спрямований на розвиток особистості фахівця з урахуванням засвоєння універсальних способів діяльності.

Ключові слова: компетентісно-діяльнісний підхід, Нова українська школа, професійна підготовка.

Abstract. The article examines the problem related to the professional training of future teachers of the New Ukrainian School in the context of the competence-activity approach, which involves the inclusion of education seekers in various types of activities that contribute to their self-realization in the modern life space, including in the future profession. This approach is aimed at the development of a specialist's personality, taking into account the assimilation of universal methods of activity.

Key words: competence-activity approach, New Ukrainian school, professional training.

Реформування професійно-педагогічної освіти орієнтоване не тільки на зміну системи підготовки професійних кадрів, а й активізацію особистісного потенціалу фахівця. Нові вимоги до навчання здобувачів освіти, їх ефективніша адаптації до сучасності, що швидко змінюється, породжують більш сучасні вимоги до підготовки майбутніх учителів Нової української школи. Сучасний вчитель вже не може обмежуватися знаннями, отриманими під час професійної підготовки, йому необхідно навчатися протягом усього життя, щоб відповідати викликам часу. Для цього необхідно створювати більш ефективні освітні програми на якісно оновленій концептуальній основі, яким стає компетентісно-діяльнісний підхід як нова парадигма сучасної освіти.

Враховуючи вимоги, що виникли перед сучасною освітньою системою, очікувані результати освіти визначаються як ключові компетенції випускника закладу вищої освіти, і насамперед у його професійній компетентності. Компетентісно-діяльнісний підхід є єдиною системою визначення цілей, відбору змісту, оцінювання результатів, організаційного та технологічного забезпечення освітнього процесу на основі діяльності та виділення компетенції. Компетентісно-діяльнісний підхід передбачає замінити систему обов'язкового формування знань, умінь та навичок набором компетенцій (комплексом компетенцій), які

формуватимуться та розвиватимуться у студентів у процесі їх діяльності. Процес підготовки такого педагога є тривалим, цілісним, динамічним та безперервним процесом, у результаті якого формуються особистісні його якості, професійні компетенції та готовність до безперервного самоосвіти та вдосконаленню особистості протягом усього життя. Отже, можна сказати, що саме компетентнісно-діяльнісний підхід є тим новим підходом до побудови професійної освіти та навчання, з позицій якого здійснюватиметься модернізація освіти [4].

Вимоги до підготовки сучасного педагога, розробки та реалізації основних професійних освітніх програм у контексті компетентнісно-діяльнісного підходу розкриваються у роботах Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Б.Г. Ананьєва, І. А. Зимовий, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності та спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності та спілкування. Якщо говорити про концепцію діяльнісного підходу, то вона сформувався на базі психолого-педагогічних положень В. Давидова, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, Н. Талізінної і багатьох інших дослідників.

Компетентнісно-діяльнісний підхід є альтернативою методу передачі готових знань та їх пасивного засвоєння здобувачами освіти, він визначає шлях розвитку у процесі навчання. Хоча ідея про роль активної діяльності здобувачів освіти у засвоєнні знань, у пізнанні має давнє коріння, але лише з розробкою теорії діяльності та діяльнісного підходу вона отримала своє наукове обґрунтування. Проблема компетентнісно-діяльнісного підходу почала розроблятися в педагогіці в 60-70 рр., але на практиці компетентнісно-діяльнісний підхід не був реалізований в повному обсязі. Він знайшов втілення лише у використанні окремих методів та форм навчання, що активізують навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фіхівців на окремих етапах навчання. З кінця 80-х років, коли було взято курс на реформування освіти, в якому центральною фігурою педагогічного процесу мав стати здобувач освіти, інтерес до компетентнісно-діяльнісного підходу знову посилюється [1].

Формула сучасної освіти визначається не так обсягом знань фахівця, як її загальним розвитком, високою культурою мислення, здатністю творчо та оперативно включати знання в практичну діяльність, застосовувати їх у нових умовах. У педагогічній науці нині використовується поняття «безперервний професійний розвиток педагога», який є більш ємним і найбільш чітко передає суть сучасної системи безперервної педагогічної освіти. Поява терміна «вчитель, що самовідновлюється», відображає потребу у вчителі-суб'єкті, вчителі-активному діячу, вчителі-професіоналі, вчителя-лідера. Професійна компетентність вчителя – інтегративна професійно-особистісна характеристика вчителя, яка відображає його професіоналізм, психологічну готовність виконувати професійні функції та добиватися високих результатів у професійній діяльності. Професійна компетентність вчителя інтегрує комплекс професійних компетенцій: психологічну, предметну, комунікативну, технологічну, методичну, дослідницьку тощо [4].

При реалізації компетентнісно-діяльнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців важливими стають: компетенції як результат освіти, освітні технології, активні та інтерактивні форми та методи навчання як спосіб їх формування, оціночні засоби як інструмент доказу досягнення заявлених результатів освіти.

Як стверджує науковець Т. Мартинюк, що при побудові освітнього процесу в НУШ на основі компетентнісно-діяльнісного підходу слід дотримуватися відповідних методичних рекомендацій:

- у дітей необхідно розвивати пізнавальний мотив (бажання навчитися і дізнатися), а також конкретну навчальну мету (розуміння того, що саме потрібно освоїти і з'ясувати);
- учні повинні виконувати певні дії, для того, щоб набувати відсутні знання і вміння;
- учнів потрібно націлити на знаходження і засвоєння способів дій, що дозволяють свідомо застосовувати набуті знання;
- у школярів повинно формуватися вміння контролювати дії не тільки після завершення, але також в процесі виконання навчальних завдань» [3, с. 99].

Компетентнісно-діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на здобувача освіти як пріоритетного суб'єкта в цілісному педагогічному процесі з урахуванням його поглядів, потреб та інтересів, рівня навчальних можливостей. Даний підхід дозволяє уникнути репродуктивного способу навчання та перейти до діяльнісної парадигми, у якій ключовою компетенцією є наявність знаходити адекватне рішення та діяти у невизначених ситуаціях; моделювати предметний зміст, спрямований на пошук узагальнених способів дії шляхом побудова системи наукових понять. Цей підхід спрямований на розвиток особистості на основі освоєння та розвитку універсальних методів діяльності. Основним педагогічним завданням є створення умов, що ініціюють дію здобувачів освіти:

- оновлення ціннісного змісту освіти;
- засвоєння знань як цінності навчання;
- реалізація сучасних інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологій освіти [5].

У сучасних умовах у процесі підготовки педагогів необхідно ставити акценти на формуванні та розвитку у майбутніх фахівців такого професіоналізму та компетентностей, які визначаються не лише сумою та обсягом наявних у них знань, а й вміннями творчо їх використовувати у практичній діяльності, вміннями ефективно реалізувати конкретні професійні функції та дії адекватно цілям професійної діяльності та умовам конкретної педагогічної ситуації на основі діагностичного цілепокладання, ціннісних орієнтацій та рефлексії, а також здатністю самостійно набувати нових знань, формувати та розвивати нові компетенції в контексті вимог професійного стандарту педагога та модернізаційних процесів, що відбуваються в освіті.

Таким чином, реалізуючи у своїй педагогічній практиці компетентнісно-діяльнісний підхід, слід пам'ятати про те, що чільне місце повинні займати не самі знання, а знання про те, де і як їх можна застосувати. Освітній процес має бути організований з граничним ступенем самостійності майбутніх фахівців, та містити різні види діяльності, що впливають на формування особистості, соціальних норм та професійних якостей.

Список використаних джерел

1. Бех І., Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2–5.
2. Короденко М. Нова школа – нові підходи. *Освіта України*. 2017. № 43. С. 6.
3. Мартинюк Т.С. Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8-9 класів: дис канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 222 с.
4. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання : підготовка вчителя : монографія / О.М. Пехота, А.М. Огарева. Миколаїв : Вид-во «Гліон», 2005. 272 с.
5. Проскурняк О. І. Діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи до вивчення комунікативної діяльності особистості. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2011. Вип. 34, Ч. 1. С. 57–63.

ПІДГОТОВКА РУКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ПИСЬМА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ірина Ільченко, здобувачка СВО «магістр»

**Науковий керівник: Н.І.Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)**

HAND PREPARATION OF FIRST GRADE STUDENTS FOR WRITING AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Iryna Pchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасної початкової освіти – підготовці руки першокласника до письма. Проаналізовано та розкрито психологічні та педагогічні основи формування навичок письма молодших школярів, здійснено дефінітивний аналіз базового поняття «письмо». Описано умови становлення й

розвитку навичок письма дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: підготовка руки до письма, першокласники, навчання грамоти.

Abstract. The article is devoted to one of the urgent problems of modern primary education - preparing a first-grader's hand for writing. The psychological and pedagogical foundations of the formation of writing skills of younger schoolchildren were analyzed and revealed, a definitive analysis of the basic concept of «writing» was carried out. The conditions of formation and development of writing skills of children of primary school age are described.

Key words: hand preparation for writing, first graders, literacy.

Сучасна початкова школа має забезпечувати становлення особистості молодшого школяра шляхом розвитку здібностей, формування умінь і навичок, бажання вчитися. Важливим напрямком формування в першокласників психологічної готовності до шкільного навчання є становлення графічних навичок, удосконалення фонетичного слуху малят, розвиток дрібних м'язів руки.

У психічному розвитку дитини рухи руки мають особливе значення, вони починають розвиватися досить рано. Уже в ранньому віці дитина легко маніпулює предметами й іграшками, хоча рука ще недостатньо рухома, рухи некоординовані, неточні. Підготовка руки дитини до письма є складним процесом і безпосередньо пов'язаний зі станом розвитку дрібної моторики пальців рук.

У типовій освітній програмі (1–2 клас), розробленою під керівництвом О. Савченко, змістова лінія «Взаємодіємо письмово» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма [10, с. 6].

У працях основоположників вітчизняної психології (Л. Виготський, А. Запорожець, Д. Ельконін) розкриваються питання розвитку дрібної моторики в дітей. Фізіологи В. Бехтерев, І. Павлов, І. Сеченов займалися дослідженнями зв'язку розвитку руки й мозку. Теоретики і практики початкової освіти (М. Вашуленко, А. Запорожець, І. Лапшина, І. Лугова, А. Машталер, К. Прищепа та ін.) приділяють значну увагу питанням розвитку дрібної моторики пальців рук і зап'ястя в першокласників. Д. Елстон і Д. Тейлор займалися аналізом графічних умінь дітей.

На думку науковців (А. Іваниця, Н. Зорька, В. Кучинський, І. Лапшина, О. Прищепа) формування навичок письма має значне не лише освітнє, але й суспільно-виховне значення. Учитель, привчаючи молодших школярів до охайного й чіткого письма, виховує в них старанне ставлення до виконання будь-якої іншої роботи, не лише письмової. А. Іваниця, Н. Зорька, І. Лапшина називають письмо «базовою» або загальнонавчальною навичкою, на якій практично ґрунтується подальше навчання учнів. Таким чином, дитина, яка не засвоїла цю навичку вчасно, неодмінно буде відставати в шкільному навчанні.

Письмо – це «складна мовленнєва навичка, яка передбачає виконання тонких координованих рухів руки» [8]. Техніка письма вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів кисті та всієї руки, а також добре розвинутого зорового сприйняття й довільної уваги. Для оволодіння навички письма необхідна певна функціональна зрілість кори головного мозку.

В. Сухомлинський стверджував, що витoki здібностей і обдарування дітей знаходяться на кінчиках їхніх пальців, від них «...йдуть найтонші струмочки, які забезпечують джерело творчої думки. Чим більше впевненості та винахідливості в рухах дитячої руки, тим тонше взаємодія руки зі знаряддям праці (ручкою, олівцем), тим складніші рухи необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіше творча стихія дитячого розуму, чим більше майстерності в дитячій руці, тим дитина розумніша» [9, с. 47].

Розвиток навичок дрібної моторики пов'язаний з тим, що все подальше життя дитини вимагатиме використання точних, координованих рухів кистей і пальців рук, які необхідні, щоб одягатися, малювати і писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових і навчальних дій. Дрібна моторика рук є однією зі значних складових у формуванні вищих психічних функцій дитини.

Проблема розвитку ручної вмілості й дрібної моторики рук важлива для особистісного розвитку самої дитини. Володіючи рукою, дитина в процесі свого розвитку

стає більш самостійною, автономною і незалежною від дорослого, що сприяє становленню її ініціативи в різних видах дитячої діяльності. За даними фізіології, нервова система й нервово-м'язовий апарат дитини 6 років вже сформовані, як у дорослої людини. Після 5-6 років у дітей у корі головного мозку, згідно закону утворення умовних рефлексів, утворюються умовно-рефлекторні функції читання й письма.

Психологи у своїх роботах вказує, що систематична робота по тренуванню тонких рухів пальців рук, поряд зі стимулюючим впливом на розвиток мови є потужним засобом підвищення працездатності кори головного мозку – у дітей поліпшується увага, пам'ять, слух, зір.

Дослідниця І. Карабаєва зазначає, що підготовка руки дитини до письма – це процес переходу від ігрового відтворення форм до використання графічних знаків (букв) як елементів мови. Вона звертає увагу на те, що письмо відіграє велике значення в психічному розвитку дитини, оскільки перед нею розкривають нові форми спілкування з людьми, що її оточують. Також авторка зазначає, що формування психологічних передумов до оволодіння дітьми писемною мовою розпочинається з ознайомлення з літерою.

Ряд вчених (А. Богуш, М. Вашуленко, І. Лапшина, Г. Люблінська, Є. Потапова та ін.) вважають, що найбільші труднощі в першокласників виникають при оволодінні навичками письма. Це пов'язано з тим, що письмо – складна координована навичка, яка вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів кисті руки, правильної координації рухів всього тіла. Оволодіння навичками письма потребує тривалого часу та для більшості дітей дається нелегко.

На початкових етапах оволодіння письмом, коли в дитини ще відсутні кінестетичні уявлення, рухи контролюються зором. Педагог пише потрібну букву на дошці, пояснює спосіб графічної дії. Дитина стежить зором, подумки аналізує структуру букви, у корі головного мозку утворюється модель буквеного знаку, який треба відтворити в зошиті. Написання букви в зошиті також супроводжується зоровим контролем, відбувається зорове зіставлення написаного із зразком і коригування величини, форми, розташування букви та її окремих частин на лінійці. Дитина має справу з такими просторовими відношеннями як: справа, зліва, вгорі, внизу, під лінією, на лінії, посередині рядка тощо. Орієнтування на сторінці зошита, утворення рефлексу на відношення, координація рухів руки, зору даються дитині досить важко.

Умовами становлення й розвитку навичок письма психологи й лінгводидакти вважають [6]:

1. Розвинений фонематичний слух першокласників (з метою диференціації елементарних одиниць мовленнєвого потоку).
2. Наявність координації рухів, вольової регуляції рухів (дотримання пропорцій у зображенні літер).
3. Ступінь оволодіння навичкою копіювання в ході запам'ятовування рухового й зорового образів літер.
4. Розвиненість дрібних м'язів руки.

Рухи під час зображення букв, складів і слів також залежать від фізичного розвитку учнів першого класу, їхньої попередньої підготовки та психологічної готовності до навчання. Учитель має враховувати, що в певній частини першокласників шестирічного віку недостатньо розвинена права рука, пальці протягом певного часу не можуть виконувати необхідні рухи.

Отже, психофізіологічний розвиток першокласників впливає на формування графічних навичок письма на момент вступу до школи: просторова уява, індивідуальні особливості, контроль рухів і здатність до їх автоматизації, темперамент, стан емоційно-вольової сфери тощо. Протягом усього дитинства кожна функція формується в різноманітних видах діяльності. Успішність оволодіння графічними навичками письма першокласників певною мірою буде залежати від того, наскільки активно ці якості будуть розвиватися в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 111–124.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
3. Колеснік К.А. Організація групової діяльності на заняттях з мови: поєднання ігрової та пізнавальної групової діяльності учнів першого класу. *Учитель початкової школи*. № 11. 2019 . С. 18-21.
4. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43–47.
5. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки ВДПУ*. Серія : Філологія (мовознавство): зб. наук. пр. Вінниця, 2016. Вип 23. С. 36–42.
6. Лазаренко Н.І. Комунікативна культура педагога. *Наукові записки*. Серія: Початкове навчання: зб. матер. Вінниця, 2010. Т.8. С.10–14.
7. Методика навчання української мови з каліграфією: опорні конспекти лекцій (Частина 1). Методика навчання грамоти. Методика розвитку мовлення: для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта», освітній ступінь «бакалавр»/ укладач О.М.Хома. Мукачево: МДУ, 2019. 63 с.
8. Прищепа О.Ю. Графічні навички письма, техніка письма, культура оформлення письмових робіт / Навчання і виховання учнів 2 класу : Методичний посібник для вчителів / Упор. О.Я. Савченко. Київ : Початкова школа, 2003. С. 170184.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1997. Т. 3. 225с.
10. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Діана Підлісна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROBLEMS TASKS AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Viktoriia Imber, PhD in pedagogical sciences, docent

Diana Podlisna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості організації проблемного навчання молодших школярів. Автори статті презентують методичні прийоми створення проблемних ситуацій на уроках математики.

Ключові слова: проблемні задачі, математика, молодші школярі.

Abstract. The article deals with peculiarities of the organization of problem-based learning of primary schoolchildren. The authors of the article present methodological ways for creating problem situations in mathematics lessons.

Key words: problems, mathematics, primary schoolchildren.

Творча й активна особистість є визначальною одиницею сучасного суспільства. Розвиток творчих здібностей молодших школярів має на меті розвивати спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, самостійність, що є визначальною структурою творчих здібностей.

Проблемною задачею є така задача, для якої в курсі математики немає загального правила, що буде визначати точну послідовність їх розв'язування. У процесі розв'язування будь-якої нестандартної задачі послідовно застосовують дві основні операції:

1. Приведення (шляхом перетворення або переформулювання) нестандартної задачі до відомої, яка є стандартною задачею;
2. Розбивання проблемних задач на кілька стандартних підзадач.

Ми використовували одну із цих операцій або обидві, що залежало від характеру нестандартної задачі. Під час розв'язування більш складних задач ці операції застосовуються багаторазово.

Початком проблемного навчання є створення проблемної ситуації, яка є головним засобом активізації розумової діяльності учнів. Потім воно проходить такі основні етапи:

1. формулювання проблеми;
2. знаходження способів вирішення;
3. вирішення проблеми;
4. формулювання висновків.

Під час вивчення математики виділяють чотирирівневе проблемне навчання. Кожен наступний рівень передбачає зростання пізнавальної самостійності учнів. Чотири рівні проблемного навчання еквівалентно відповідають чотирьом етапам просування учнів під час розв'язування задач відповідно рухаючись від репродуктивної діяльності до творчої:

1. Виконання задач за зразком;
2. «Співробітництво» учнів та учителя в процесі розв'язування задач. Завдання учителя організувати активну діяльність учнів і в її процесі розвинути пізнавальну самостійність учнів;
3. Самостійна, постановка проблемних запитань, спрямованих на одержання розв'язку задачі;
4. Самостійний пошук способу розв'язання задачі різними способами. Цей етап найбільш повно виявляє пізнавальні здібності учнів, розвиває уміння самостійно виявляти проблеми, формулювати, обґрунтовувати та доводити їх, із застосуванням знань на практиці в процесі розв'язування задач.

Проблемою називається таке завдання, спосіб виконання і результат якого учню наперед не відомий, але він володіє вихідними знаннями і уміннями для того, щоб здійснити пошук цього результату або способу виконання. Інакше кажучи, це питання, відповідь на яке невідома, але до його пошуку учень може приступити.

Основні завдання проблемного навчання:

- розвивати мислення, здібності учнів, творчі уміння;
- виховувати активну творчу особистість, яка вмє бачити, ставити і розв'язувати нестандартні проблеми;
- засвоювати учнями знання, уміння, які учні самостійно здобувають в процесі пізнавальної діяльності.

Щоб організувати проблемну ситуацію, потрібно ставити перед учнями практичну задачу, у процесі розв'язання якої вони будуть відкривати для себе нові знання або способи дій. Це є першою умовою створення проблемної ситуації. Окрім неї необхідно виконувати ще низку умов:

1. Проблемну задачу створювати на основі проблемної ситуації, яка базується на знаннях і вміннях, які притаманні учням цього віку, тобто, щоб зміст був доступний для них.

Проблема і задача є різного роду знаковими моделями проблемної ситуації. Тому у будь-якій проблемі містяться елементи самої проблемної ситуації, але не в кожній проблемній ситуації можна вбачати проблему, вона повинна стати нею.

Проблемні ситуації виникають на другому етапі розв'язання проблемних задач.

Одним з етапів розв'язання проблемної ситуації є пошук і відкриття невідомого. Його початок виникає з проблемної ситуації і закінчується на етапі розуміння нового принципу.

2. Розв'язання проблемних задач має стимулювати в учнів потребу в нових знаннях чи способах дії.

Спостереження доводять, що організація проблемного навчання неможлива без врахування інтересів і потреб учнів. Тому кожна запланована проблемна задача вимагає підходу як з інформаційної, так і з мотиваційної сторони.

3. Заплановані на уроці проблемні задачі мають носити узагальнюючий характер.

Узагальнюючий підхід є важливим принципом у послідовності проблемних ситуацій. Здійснення переходу від однієї проблемної ситуації до наступної, яка вміщує нові знання чи способи дії, повинна забезпечувати подальший розвиток дій і мислення учнів.

4. Якщо ж у формулюванні проблемної задачі є специфічна дія предмета – термінологія, необхідно переконатися, що учні правильно зрозуміють те чи інше поняття [5].

Створення проблемної ситуації передбачає застосування учителем особливих методичних прийомів:

- підведення школярів до протиріччя, самостійний пошук способу її розв'язання;
- зіштовхнення протиріччя з практичною діяльністю;
- виклад різних точок зору на одне і те ж питання;
- розглядання явищ з різних сторін;
- спонукання учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки із ситуації, зіставляючи факти;
- постановка конкретних питань (узагальнюючі, обґрунтовуючі, конкретизуючі, логічного міркування);
- визначення проблемних теоретичних та практичних завдань;
- постановка проблемних завдань (з недостатніми або надлишковими вихідними даними; з невизначеністю в постановці питання; з суперечливими даними; зі свідомо допущеними помилками; з обмеженим часом рішення; на подолання психічної інерції та іншим) [9].

Для того, щоб підвищити зацікавленість учнів на уроках використовують нестандартні математичні задачі, які з першого погляду є простими, але водночас вимагають певну гнучкість мислення і значну наполегливість. Просте формулювання і зрозумілість умови задач вводять в оману учнів про можливість швидкого досягнення успіху, пробуджують інтерес і значну активність. Але активність, породжена уявою про можливість швидкого розв'язання задачі шляхом простого підбору, швидко минає і з'являється необхідність провести глибокий аналіз умови задачі та встановити зв'язки між відомими та невідомими величинами. Аналітико-синтетична діяльність, на основі якої усвідомлюється умова задачі, ще недостатньо розвинена в учнів. Труднощі під час розв'язування творчих проблемних задач для учнів полягають в тому, що для їх розв'язання необхідний пошук нових способів застосування засвоєних знань. Саме ці дії поєднуючись з інтересом виступають значною рушійною силою до діяльності. Для стимулювання активності учнів під час уроків можна використовувати елементи змагання. На урок добирають спеціальні вправи, які своїм змістом «провокують» учнів здійснювати репродуктивну діяльність, використовувати відомі стандартні способи розв'язування і не дають можливість правильно розв'язувати запропоновані задачі.

У початковій школі учні розв'язують численні проблемні ситуації, які спонукають їх до математичного мислення. «Проблемність при навчанні математики виникає цілком природно, не вимагаючи ніяких спеціальних вправ, штучно підбираються ситуації. По суті, не тільки кожна текстова задача, але і добра половина інших вправ, представлених у підручниках математики та дидактичних матеріалах, і є свого роду проблеми, над вирішенням яких учень повинен задуматися, якщо не перетворювати їх виконання в чисто тренувальну роботу, пов'язану з вирішенням по готовому, даному вчителем зразку» [8; 3].

Для постановки учнями проблемних завдань можна використовувати вправи у

розв'язанні складових текстової задачі, порівняння виразів, що вимагають використання відомих учням закономірностей і зв'язків у нових умовах, завдання геометричного змісту, які потребують переосмислення відомих раніше знань. У цьому випадку вивчення математики надаватиме значну допомогу у вирішенні освітнього, виховного і розвиваючого завдання навчання, що сприятиме розвиткові пізнавальних та творчих здібностей учнів, наполегливості у досягненні поставленої мети, ініціативності, вмінь долати труднощі.

Вивчення математичних понять надає значні можливості для організації проблемної ситуації у класі. Наприклад, завдання такого виду: «До 2 додати 5 і помножити на 3». І інше: «До 2 додай 5, помножене на 3». Обидва завдання можна записати і обчислити так:

$$2 + 5 * 3 = 21$$

$$2 + 5 * 3 = 17$$

Запис виразів таким чином викликає здивування у дітей. Проаналізувавши дії учні роблять висновок, що два різні результати можуть бути правильними і залежати від того, в якій послідовності виконувались дії додавання і множення. Виникає проблемне питання, як можна записати приклад, щоб одержати вірну відповідь. Поставлене питання стимулює учнів до пошуку, у результаті аналізу вони приходять до поняття дужок. Після запису з дужками, приклади набувають вигляду:

$$(2 + 5) * 3 = 21$$

$$2 + 5 * 3 = 17$$

Інше завдання пов'язане з геометричним матеріалом. Учні пропонується плакат із зображеннями декількох чотирикутників і п'ятикутників. Фігури не згруповані, але чотирикутники червоного кольору, а п'ятикутники – зеленого. Учитель проговорює, що всі фігури червоного кольору можна назвати чотирикутниками, а зеленого кольору – п'ятикутниками. Після, учитель ставить проблемне питання: «Як ви вважаєте, чому фігури червоного кольору можна називати чотирикутниками, а фігури зеленого кольору – п'ятикутниками?» Для розв'язання поставленої проблеми учні повинні провести низку спостережень, зіставлень, порівнянь.

За тим самим підходом можна побудувати і вирішення складної текстової задачі нового виду (вона складається з відомих вже учням видів простих задач), яка вимагає виконання всіх тих елементів продуктивного мислення, які властиві дослідному підходу: «це і спостереження і вивчення фактів (аналіз умови, виділення числових даних, усвідомлення питання) і виявлення проміжних невідомих (на основі аналізу зв'язків, що існують між шуканими та даними), і складання плану вирішення (при складанні якого можуть виникнути різні напрями пошуку відповіді, можуть бути знайдені різні способи рішення) і здійснення цього плану з використанням наявних даних і набутих раніше знань, умінь і навичок. Це і формулювання відповіді і перевірка виконаного рішення. Усі ці операції сприяють розвитку творчого та логічного мислення» [5].

Аналізуючи програмний матеріал з математики в початкових класах, можна виявити достатню кількість понять, правил і завдань, під час вивчення яких можна упроваджувати проблемне навчання. У 2-му класі це можуть бути такі теми: табличне множення і ділення, засвоєння дії множення, порядок дій у виразах з дужками, особливий випадок множення $23 * 4$ і ділення $48:3$, завдання на знаходження невідомого множника, завдання на знаходження невідомого дільника (діленого), складові завдання на пропорційну залежність, переставна властивість ділення і множення, геометричні вправи: введення поняття прямокутник, його властивості, квадрат; завдання з наочним рішенням, прямі та обернені задачі, і так далі.

Застосування проблемного навчання можливе для засвоєння узагальнених знань – поняття, правила, закони, причинно-наслідкові та інші логічні залежності.

Проблемний підхід в одержанні знань завжди вимагатиме великих витрат часу, ніж засвоєння готової інформації, тому не можна говорити глобально про перехід на проблемне навчання.

В організації навчання завжди будуть актуальними тренувальні задачі, завдання на відтворення знань, на запам'ятовування необхідного. Лише незначна частина нового знання

повинна здобуватись способом самостійного відкриття, де краще використання елементів проблемного навчання. Оптимальною є структура навчального матеріалу де традиційний виклад поєднується з включенням проблемних ситуацій [7].

Отже, розгляд сутностей і особливостей проблемного навчання, дозволяє зазначити, що організація такого навчання сприяє розвитку розумових сил учнів (наявність протиріч змушує міркувати, здійснювати пошук виходу з проблемної ситуації), самостійності (самостійність у виявленні проблеми, формулювання проблемного питання, проблемної ситуації, самостійність вибору способу розв'язання), розвиток творчого мислення (самостійність у застосуванні знань, способів дій, пошуку нестандартного рішення).

Список використаних джерел

1. Білик Т. С. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2021. С. 100–108.

2. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»* : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13.

3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.

4. Імбер В.І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині. *Учитель початкової школи*. №1 2020 С. 7–10.

5. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Зб. наук. праць. Вип. 38. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. С. 48–52.

6. Казьмірчук Н.С., Білик Т.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. 61. С.18–23.

7. Мельник А.О. Розвиток творчих можливостей учнів початкової школи на уроках математики. *Обдарована дитина*. 2013. №9. С. 6–11.

8. Рагозіна В.В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей. *Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти* : Збірник доповідей науково-практичної конференції. Вінниця: «Універсум-Вінниця», 1998. С. 127–132.

9. Смаглій О. Застосування ігрових ситуацій на уроках математики. *Початкова школа*. 2003. № 7. С. 45–47.

ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ

Ірина Кашуб'як, кандидат педагогічних наук

Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна)

FORMATION OF COMPUTING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS: PRACTICAL ASPECTS OF APPLICATION OF MODERN ONLINE TOOLS

Iryna Kashubiak, Candidate of Pedagogy

Lesya Ukrainka Volyn National University (Ukraine)

Анотація. У статті подано визначення поняття «обчислювальна діяльність», розглянуто її функціональні частини. Запропоновано авторське бачення застосування сучасних онлайн-інструментів у процесі формування обчислювальних навичок.

Ключові слова: обчислювальні навички, обчислювальна діяльність, учні початкових класів, онлайн-інструменти.

Abstract. The article provides a definition of the concept of 'computational activity', its functional parts are considered. The author's vision of the use of modern online tools in the process of forming computing skills is proposed.

Key words: computing skills, computing activity, primary school students, online tools.

За результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 встановлено, що 36 % 15-річних українських учнів не досягли навіть базового рівня знань з математики. Серед найбільш типових помилок під час виконання тестів PISA з математики були обчислювальні помилки [1]. Такі результати змушують освітянську спільноту звернути увагу на процес формування обчислювальних умінь та навичок.

Якість обчислювального вміння або обчислювальної навички залежить від сформованості обчислювальної діяльності і є її твірними, оскільки і обчислювальне вміння, і обчислювальна навичка пов'язані з виконанням дій/операцій – складниками обчислювальної діяльності.

У контексті нашого дослідження, проаналізувавши вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з математичної освітньої галузі в державному стандарті початкової освіти, візьмемо за основу визначення Р. Романишин, яка розглядає обчислювальну діяльність як процес, спрямований на знаходження результату арифметичних дій з числами, а її мету як знаходження результату арифметичних дій додавання, віднімання, множення і ділення (націло або з остачею) у множині цілих невід'ємних чисел [3, с. 40].

Обчислювальна діяльність, як і будь-яка діяльність людини, має структуру та функціональні частини. Р. Романишин виокремлює такі функціональні частини обчислювальної діяльності: орієнтувальну (полягає у співвіднесенні конкретного випадку обчислення з відомими учню/учениці обчислювальними прийомами і способами міркування, з'ясування можливостей їх застосування для даного випадку, схвалення одного з них, актуалізації орієнтувальної основи дії та засвоєння обчислювальної діяльності), виконавчу (передбачає реалізацію одного з обчислювальних прийомів чи способів міркування), контрольно-коректувальну (подальше оцінюванням раціональності обраного шляху і можливе застосування іншого прийому чи способу міркування, що є непрямую перевіркою правильності виконання обчислень [3, с. 38–39].

Успішна реалізація якісного формування обчислювальних навичок залежить, в першу чергу, від правильного добору методів навчання із врахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти.

Водночас, організація обчислювальної діяльності молодших школярів вимагає комплексу засобів навчання. Відповідно до Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи для математичної освітньої галузі передбачено такі друковані засоби навчання, які можуть бути використані для формування обчислювальних навичок: набори таблиць «Лічба (кількісна, порядкова)», «Нумерація чисел, склад числа», «Дії над числами, взаємозв'язок дій над числами», «Таблиця множення», «Закони та властивості арифметичних дій», «Математичні вирази», «Рівняння»; набори карток (у т. ч. на магнітах) для лічби та усного рахунку від 0 до 100; матеріали для математичних диктантів, математичне віяло для кожного учня. Серед приладів і пристосувань рекомендується використовувати комплекти лічильного матеріалу роздаткові для лічби від 0 до 1000, для вивчення складу числа (палички, фішки двосторонні); набірне/магнітне полотно; касу цифр і лічильного матеріалу на магнітному кріпленні (предметні картинки, геометричні фігури тощо); лічильний матеріал (наприклад, набір Кюізенера, геометричні фігури тощо); набір цифр і математичних знаків на дошці (математичний планшет або геоборд); рахівницю / абакус навчальний; навчально-наочні засоби (наприклад, блоки Дьенеша, творчі ігри для вивчення цифр, арифметичні/числові/математичні штанги тощо) [2].

Під час організації освітнього процесу в початкових класах, враховуючи особливості

представників цифрового покоління, варто орієнтуватись не лише на застосування матеріальних засобів навчання, але й тих, які створені на підставі інформаційно-комунікаційних технологій. Метою нашого дослідження є визначення ефективних онлайн-інструментів для формування обчислювальних навичок у молодших школярів.

Рекомендуємо використовувати для створення навчальних ігрових вправ такі сучасні гейміфіковані платформи для навчання, як LearningApps.org, Wordwall.net, Classtime. На цих платформах, зручний функціонал, яскраві інтерфейси, є можливості для організації командної роботи.

Наприклад, у 3 класі під час вивчення теми «Усне додавання і віднімання круглих трицифрових чисел» з метою формування обчислювальної навички учні переносять відомі їм прийоми додавання та віднімання (укрупнення розрядних одиниць, частинами, порозрядне додавання та віднімання, округлення тощо) у нову ситуацію – на числа в межах 1000. На етапі виконавчої діяльності можна запропонувати учням ігрові вправи, створені на платформі Wordwall. Цей ресурс дозволяє змінювати шаблони інтерактивних вправ, як це показано на рисунку 1. Також його перевагою є те, що сервіс дозволяє створювати, як інтерактивні вправи, так і матеріали для друку.

Рис. 1. Вправа «Додавання і віднімання круглих трицифрових чисел (усно)», створена на платформі Wordwall (інтерактивні шаблони «Вікторина» і «Літак»)

Табличні випадки множення і ділення можуть засвоїти школярі на рівні навички шляхом виконання численних вправ і завдань. На цьому етапі пропонуємо використовувати також командні ігри, створені на платформі Classtime. Учні можуть «рятувати» тварин зникаючих видів, будувати міст, підзаряджати робота, проєктувати парк розваг, скласти пазли тощо. Таким чином процес формування обчислювальних навичок буде набувати форми звичайної комп'ютерної гри.

Допоміжними засобами для здійснення оцінювальної діяльності, особливо в умовах дистанційного навчання, можуть стати освітні портали «Всеосвіта», «НаУрок» та сервіси для створення інтерактивних робочих аркушів LiveWorksheets, Wizer.me, Classkick.

Розглянемо приклад створеного інтерактивного робочого аркуша на платформі wizer.me, який можна використати на уроках математики під час вивчення теми «Таблиця множення числа 6» (рис. 2.)

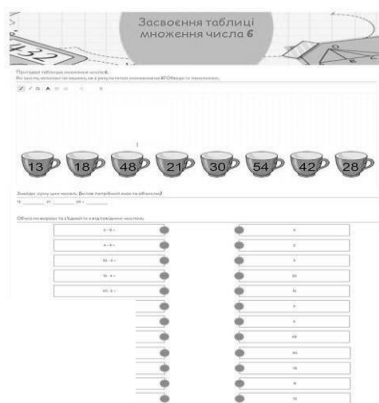

Рис. 2. Інтерактивний аркуш «Засвоєння таблиці множення числа 6», створений на платформі wizer.me

На рис. 3 можна прослідкувати, як за допомогою генератора випадкових чисел можна створити необмежену кількість виразів, формуючи обчислювальну навичку письмового додавання і віднімання трицифрових чисел.

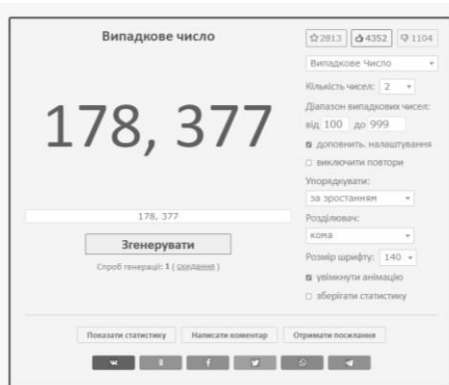

Рис. 3. Вікно генератора випадкових чисел

Алгоритм роботи в програмі полягає у зміні налаштувань: обираємо кількість чисел – 2; встановлюємо діапазон – від 99 до 999; генеруємо. Отримали два трицифрові числа. Отож, учень може розпочинати процес обчислення, а вчитель тим часом може згенерувати нові числа для іншого учня. У додаткових налаштуваннях можна виключити повтори, якщо є умова, щоб числа не повторювались.

На нашу думку, сучасні онлайн-інструменти надають безмежні можливості для створення електронного дидактичного контенту для уроків математики в початковій школі. Онлайн-сервіси сприяють формуванню вміння самостійної роботи з різними джерелами, активізації пізнавальної діяльності учнів, удосконаленню обчислювальних навичок у ході тренувань, посиленню мотивації навчання, формуванню інформаційної культури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку нових ефективних онлайн-інструментів для навчання математики здобувачів початкової освіти з метою формування в них обчислювальних навичок.

Список використаних джерел

1. База даних PISA 2018. URL : <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results-volume-i-5f07c754-en.htm>.
2. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи : Наказ МОН України від 07.02.2020 р. № 143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#Text>
3. Романишин Р. Я. Обчислювальна діяльність: структура та функціональні частини. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. 2018. Випуск 1(11). С. 35–42.

ОЦІНЮВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

Антоніна Кендюхова, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» (Україна)

EVALUATION COMPETENCE OF A TEACHER AS THE BASIS OF CREATIVE ACTIVITY

Antonina Kendyukhova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Communal institution «Kirovohrad Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after Vasyl Sukhomlinskyi» (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема сутності та зміст поняття «оцінювальна компетентність» педагогічного працівника; коротко розкрито зміст основних компонентів; проаналізовані наукові підходи до сутності понять «компетентність» та «оцінювання»; здійснено аналіз сутності поняття «творча активність» педагога з метою встановлення та доведення факту, що оцінювальна компетентність є основою для розвитку творчої

активності педагога, яка лежить в прямій залежності з проблемою ефективності професійної діяльності.

Ключові слова: компетенція та компетентність, оцінювальна компетентність, критерії та показники, компетентнісний підхід, творча активність, ефективність професійної діяльності.

Abstract. The article examines the problem of the essence and content of the concept of «evaluative competence» of a pedagogical worker; the content of the main components is briefly disclosed; analyzed scientific approaches to the essence of the concepts «competence» and «assessment»; an analysis of the essence of the concept of «creative activity» of a teacher was carried out in order to establish and prove the fact that assessment competence is the basis for the development of a teacher's creative activity, which is directly related to the problem of the effectiveness of professional activity.

Keywords: competence and competence, assessment competence, criteria and indicators, competence approach, creative activity, efficiency of professional activity.

Постійна актуальність проблем в галузі педагогічної творчості підкреслюється тими процесами які сьогодні відбуваються в Україні – демократизація, інтернаціоналізація, гуманізація метою яких є особистісна професійна орієнтація на основі європейських цінностей. Освіта, в даному випадку, є яскравим відображенням цих процесів.

Сьогодні творча активність педагога є показником професійної придатності, стабільності та перспективи, яка здатна створювати та розвиває окремі професійні компетентності. В умовах оновлення всієї системи освіти творча активність набуває особливого значення, оскільки досліджує: процеси формування творчої особистості, розвиток та саморозвиток творчих можливостей педагога у професійній діяльності та в процесі післядипломної освіти, процесі навчання дорослих; виявлення та створення психолого-педагогічних умов для прояву творчої активності особистості в значущих для неї видах професійної та особистісної життєдіяльності. Розвиток творчої активності педагога, побудови ефективного партнерства та наповнення його оригінальним змістом – проблеми сучасного етапу розвитку всіх освітніх процесів. В умовах оновленої європейськими цінностями освіти педагогіка творчості та творчої активності не може бути спрямованою лише на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду, культури поведінки тощо.

На часі сукупність послідовних і взаємопов'язаних «перетворень» особистісного розвитку: мотивації, професійної компетентності та конкретних навичок які сприяють розвитку професійної успішності. Такий підхід дозволяє сформулювати думку про те, що творча активність педагога – послідовний і цілісний процес особистісного розвитку та професійної самореалізації педагога.

Науковий екскурс в теорію досліджень проблем педагогічної творчості, демонструє, відсутність єдності думки та щодо тлумачень понять, які описують її сутність. Ми не маємо на меті доводити однозначність і важливість будь-якої з теорій. Однак, цікавою є точка зору болгарського науковця Г. Гиргинова, про те, що педагогічну творчість доцільно характеризувати двома рівнями творчої активності. Перший рівень творчої активності педагог проявляє тому що цього вимагає нестандартність і неповторність повсякденних проблем педагогічних реалій, які неможливо абсолютно точно прогнозувати; крім того має вплив широта та заглиблення педагога у сфері професійного спілкування, і не тільки; обмеженість часом. Другий рівень починає спрацьовувати, або проявлятися як результат професійної взаємодії з прямими учасниками освітнього процесу, тобто учнями. Продовжуючи його думку, можна виокремити ще два етапи творчої активності, третій – який розпочинає свою місію в період активного навчання, або вдосконалення професійної компетентності і отримує подальший розвиток з урахуванням отриманих, або сформованих навичок нового досвіду. Цей рівень прояву творчої активності лежить як правило в площині пошукової та експериментальної діяльності педагога. Четвертий етап творчої активності педагога пов'язаний на нашу думку, з площиною наукової творчої активності. Принципова

відмінність наукової творчої активності, на наш погляд, полягає в тому, що на першому і другому рівнях педагог здійснює відбір інформації, співставляє її дієвість і результативність з урахуванням отриманого досвіду. Саме це відкриває шлях до розробки, апробації та впровадження сучасних технологій розвитку та навчання особистості. В їх конструкції як правило, відсутнє повне відображення системи процесів та законів її взаємодії, мова йде тільки про поєднання окремих елементів і їх новоутворення. Четвертий рівень – рівень дії руху законів сукупності споріднених наук, продукт руху закономірностей та їх інтеграції. Тому для цього рівня творчої активності педагога характерне народження теорії, концепції, підходів та інше. Які не є дублюванням вже існуючих, а розкривають нові горизонти для особистісного та професійного розвитку.

Аналіз наукової літератури та науково-практичних досліджень теорії творчої активності як важливого фактору ефективності професійної діяльності ще не отримав достатнього теоретичного обґрунтування. Вивчення питання про характеристику творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного педагога потребує окремої дефініції та розкриття її сутності з урахуванням специфічних підходів та факторів впливу. Варто враховувати що сутність характеристики досліджуваного, необхідно розглядати з точки зору особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів. Особистісний підхід допоможе проаналізувати творчу активність як особистісне утворення з характеристикою специфіки розвитку здібностей та задатків. Наприклад, використати теорію множинного інтелекту Г. Гарднера, яка яскраво демонструє свою теоретичну доцільність та дієвість сучасних практик які використовуються в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». У той же час, особистісний підхід підкреслює, що творча активність педагога може одночасно бути як стійкою так і динамічною його характеристикою. Саме ця її специфіка і забезпечує нестандартні підходи до вирішення мети та завдань в межах професійної компетентності. Наприклад, Білоус О.С вважає, що для творчо активного педагога характерні прояви підвищеного рівня енергійності, наполегливості, винахідливості, прагнення до відкриття, завзятості, спонтанності та оригінальності [1]. Діяльнісний підхід – дозволяє розглядати творчу активність педагога як процес готовності до інноваційної (творчої) діяльності з відповідним рівнем самостійності та ініціативи. Ефективними інструментами для розвитку творчої активності в площині діяльнісного підходу стануть технології критичного мислення та продуктивної діяльності, які дозволяють розвивати навички нестандартного мислення, імпровізації і творчості. Компетентнісний підхід – дозволяє характеризувати творчу активність як чинник систематизації загальних і предметних компетентностей. Крім того, цей підхід допоможе визначити перспективність розвитку творчої активності педагога та необхідний для цього технологічний процес.

Використовуючи логіку компетентнісного підходу спробуємо відповісти на питання, які види компетентностей з необхідним набором сформованих навичок є основою для успішної творчої активності педагога. З цією метою ми використаємо результати власного дослідження щодо оцінювальної діяльності педагога, яку вважаємо основою для ефективної професійної діяльності в цілому та для розвитку творчої активності педагога зокрема.

На нашу думку, розвиток творчої активності не можливо розглядати окремо від професійних компетентностей педагога. Тому окремо зупинимось на одній з найголовнішої компетентності – оцінювальній. У ранніх наших наукових роботах ми розкривали сутність даної компетентності. Але вважаємо за потрібне ще раз наголосити на її сутності. У класичній педагогіці оцінні знання педагога розглядаються дещо звужено. Як правило характеристика зводиться до тлумачення понять «контроль», «перевірка», «бал», «самооцінка та самоконтроль». У багатьох педагогічних дослідженнях розглядалися основні теоретичні аспекти оцінювання учнів в системі загальної середньої освіти, розкривались деякі умови та підходи до процедури визначення рівня навчальних досягнень учнів у процесі навчання. Деякі дослідники вважали що досвід оцінювальної діяльності педагога полягає у накопиченні контрольно-оцінювальних вправ. Одним з яскравих прикладів такого накопичення стали предметні тести. У процесі аналізу сучасних наукових підходів щодо

оцінювання, нас зацікавила думка С.О. Павлової, яка в своїх виступах та статтях неодноразово підкреслювала залежність ефективності впровадження нової філософії оцінювання в початковій школі від рівня оцінювальної компетентності учителя. Однак, сутність її автор не розкриває, очевидно вкладаючи в її характеристику нового виду оцінювання, формувального. У наукових розробках, зокрема і в деяких словниках «оцінювання (assessment)» розглядається як процес отримання інформації про те, як просувається процес навчальної діяльності учнів, з метою прийняття відповідного рішення, тобто виставлення відповідного балу. Інший бік оцінювання (evaluation) – розглядає діяльність педагога з точки зору його ставлення до цінності (ваги, глибини) результатів діяльності здобувачів освіти. Ми не заперечуємо такий підхід, але такий підхід до оцінювання розкриває сутність діяльності педагога тільки по відношенню до учня. Така односторонність підходу втрачає цілісність розуміння оцінювальної діяльності педагога та звужує комплекс умінь і навичок, необхідних для формування та розвитку «оцінювальної компетентності» педагогічного працівника. З іншого боку саме такий погляд на проблему дає нам розуміння того чому педагог постійно накопичуючи інформацію про технології і інструменти оцінювання, повсякденно впроваджуючи їх у практику навчального процесу не отримує бажаного ефекту від результату їх використання. Очевидно відповідь потрібно шукати не в знанні інструментів оцінювання чи навичках їх використання. Традиційно за класичного навчання у вузах а потім і в професійній діяльності педагог розглядав оцінювання як процес підсумку навчального процесу. Дуже часто переводячи його зміст і значення в систему балів. Розуміння сутності та взаємозалежності всіх компонентів навчального процесу, в тому числі й оцінювання завжди залишалось за межею розуміння педагога. Головне – результат. Відсутність цілісного та системного розуміння взаємозалежності і важливості кожного компонента навчального процесу, навіть за умови постійного статистичного аналізу і виправлення помилок не давав і не може дати відповідного рівня якості та ефективності впровадження нових ідей, підходів і технологій навчання та оцінювання. Ми маємо певні перестороги що і нова філософія оцінювання, тобто новий підхід до оцінювання в цілому, оцінювальна компетентність педагога залишаться в межах традиційності.

У своїх роботах ми вже підкреслювали що оцінювальна компетентність є однією з основних умов ефективності педагогічної діяльності. Однозначно, і творча активність знаходиться в одному ряду необхідних умов ефективності і якості освітнього процесу. У цьому контексті варто зауважити, що ми підтримуємо думку Мазурок О. яка розглядає компетентність учителя як цілісну і системну властивість педагога, яка спроможна до динамічного руху власних можливостей (накопичувати, переосмислювати, усвідомлювати, створювати нове), свідомо визначати сферу педагогічної діяльності та забезпечувати її функціонування, саморозвиватися, набувати досвіду теоретичної і практичної діяльності, критично оцінювати результати власного професійного зростання, здійснювати постійний аналіз ефективності обраних шляхів реалізації процесу навчання.

Оскільки оцінювальна компетентність і творча активність педагога є необхідними умовами ефективної педагогічної діяльності, це означає що в своїй структурі вони відображають основні компоненти діяльності: потреби, мотиви, знання, уміння, навички і способи дій. Тобто основу структур обох процесів становить цілісна єдність трьох ведучих компонентів: мотиваційного, змістового і процесуального з їх характеристикою. Мотиваційний компонент дозволяє підкреслити не тільки позитивне ставлення до професійної діяльності, тут дуже важливе усвідомлення педагогом, що об'єктивно і правильно організоване оцінювання створює необхідні умови для формування особистості всіх прямих учасників освітнього процесу. У свою чергу це стимулює пошук останніми нових інструментів багатостороннього процесу діагностики і оцінювання. Змістовий компонент дозволяє весь час оновлювати систему інформації (про нормативні документи, базові поняття та їх сутність, функції, технології, форми, види, норми і критерії, інструменти обробки та інтерпретації). Процесуальний компонент дозволяє використовувати весь

необхідний досвід теоретико-практичної діяльності, уміння аналізувати і систематизувати отримані результати, співставляти чи діяти за аналогією, або в нестандартних ситуаціях, виокремлювати, класифікувати, знаходити нестандартні рішення. І цей процес є безперервним, якщо зазначені нами важливі умови ефективності професійної діяльності – оцінювальна компетентність і творча активність будуть діяти у взаємозалежній цілісності і системності.

Окрім того сутність поняття «оцінювальна компетентність» потрібно розглядати, як основу специфічного (критичного) мислення, яке базується на оціночному судженні. Саме така особливість мислення педагога і стимулює його до подальшого саморозвитку, формує та розвиває його готовність до здійснення дій та операцій: виокремлення, співставлення, порівняння, аналіз, прогнозування, інтерпретація, обґрунтування, узагальнення, систематизація, оціночне судження. Так, наприклад, систематично спостерігаючи за діяльністю педагога, ми маємо можливість порівнювати стан результатів його діяльності на даному етапі з попередніми. Якщо ж ми використовуємо системний аналіз з поетапним обґрунтуванням, це надає нам можливість визначити причини порушення ефективності процесів, виокремити умови порушень, а також з'ясувати чи знаходиться відхилення поза межами від норми. Отримання даних співставлень та аналізу поведінки педагога та результатів діяльності в інших ситуаціях чи в майбутньому розширює можливості системного аналізу з точки зору прогнозування педагогічної діяльності з урахуванням корекції дій та операцій. Систематизована інформація про ефективність педагогічної діяльності в результаті чітко спланованих процедур оцінювання, піддана процесу узагальнення у вигляді висновків, що містить обґрунтоване власне оціночне судження та незалежну експертну оцінку створюють об'єктивну і точну картину професійної компетентності.

Навчившись правильно і об'єктивно оцінювати індивідуальну траєкторію власного професійного зростання педагог назавжди позбавиться відчуття страху та невпевненості у своїх діях і здобуде об'єктивну картину професійної компетентності. Все це і є основою для розвитку творчої активності сучасного педагога.

Список використаних джерел

1. Білоус О.С. Теоретичні та методологічні засади професійної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету імені Адольфа Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2015. № 2 (10).
2. Мазурок. М. Критерії та показники розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підвищення їх кваліфікації. URL : [http:// https://bit.ly/3P2dcS8](http://https://bit.ly/3P2dcS8)
3. Савченко О.Я., Бібік Н.М., Байбара Т.М. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ірина Ковальчук, здобувачка СВО «магістр»

Науковий керівник: Н. О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

AESTHETIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Iryna Kovalchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто актуальне питання естетичного виховання молодших школярів. Зазначено, що уроки української мови містять значний потенціал для естетичного виховання молодших школярів, адже неможливо уявити собі всебічно розвинену особистість без розуміння нею естетики мови, насолоди досконалим мовленням,

милослівністю, багатством й образністю його.

Ключові слова: естетичне виховання, українська мова, молодші школярі.

Abstract. The article is devoted to the topical issue of aesthetic education of junior schoolchildren. It is noted that Ukrainian language lessons have significant potential for aesthetic education of primary school children, because it is impossible to imagine a fully developed personality without understanding the aesthetics of language, enjoyment of perfect speech, melodiousness, richness and imagery.

Key words: aesthetic education, Ukrainian language, junior schoolchildren.

Проблема естетичного розвитку молодшого школярі є актуальною, оскільки пов'язана з обґрунтуванням і вирішенням проблеми навчання, виховання, дидактики та методики. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення молодої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

Саме в перші роки систематичного навчання і виховання закладається фундамент всебічно гармонійного, у тому числі й естетичного розвитку особистості. Від того, які естетичні смаки й потреби сформуються в дитини в початковій школі, як розвинеться її здатність до естетичних суджень і оцінок, багато в чому залежатимуть і подальший розвиток особистості, й можливості її удосконалення. Естетичне ставлення до дійсності пов'язане з емоційною сферою, а все емоційно пережите міцно закріплюється у свідомості людини. Ось чому помилки й недоліки в естетичному розвитку дитини, допущені в молодших класах, дуже важко виправити в середніх і старших класах.

Аспекти процесу естетичного виховання відображені в працях філософів, педагогів, психологів, мистецтвознавців. Методологічні питання естетичного виховання розроблені в працях І. Зязюна, А. Зіся, М. Кагана, М. Киященко, Л. Когана, Л. Левчук, В. Скатерщикова, Л. Столовича та ін.

Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована в працях Е. Водовозової, П. Каптерева, О. Киричука, М. Стельмаховича, Г. Сагач. Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю. Борева, І. Гончарова, В. Ядова. Психологічні основи естетичного виховання розкрили Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, Г. Костюк, Б. Теплов та інші.

Важливі питання теорії і методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлюються в працях Л. Коваль, В. Передерій, Ю. Фохт-Бабушкіна, Т. Цвілих, Г. Шевченко та інших. Питання значення творчості та пізнавальної діяльності в естетичному вихованні молодших школярів, основні принципи формування творчої особистості розкрито в працях таких учених: В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов, В. Романець, В. Цапок, А. Щербо та ін.

Поняття «естетичне виховання» у педагогічній літературі розглядається як невід'ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково умотивоване звернення до людських емоцій, які розвивають у молодших школярів такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю прекрасного в житті, навколишньому середовищі й мистецтві, розвитку естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, а й потребі брати участь у створенні прекрасного в житті й художній творчості, тобто роблять кожного з них творцем естетичних цінностей.

Таким чином, естетичне виховання розглядається як цілеспрямоване формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Як свідчить психолого-педагогічна література, молодший шкільний вік є надзвичайно сприятливим для естетичного розвитку. Важливою ознакою дітей цього віку є підвищена чутливість, сприйнятливність. Діти активно вбирають в себе враження від оточуючого світу. Молодший шкільний вік – сенситивний для виховання почуттів, що є найголовнішою

турботою вчителя, особливо вчителя-словесника. Працюючи з учнями над мовою, обов'язково потрібно ознайомлювати їх з естетичною інформацією, яка здатна піднести почуття і подарувати задоволення, яке притаманне мистецтву взагалі і, насамперед, мистецтву слова. У відповідях дітей часто спостерігається відсутність постійної роботи над словом. Тому розпочинати подібну роботу необхідно ще в першому класі, бо вироблений стереотип сприйняття слова призводить до штампів у мовленні, невміння творчо осмислити життєві явища. Чим глибше людина переживає прекрасне в мистецтві й в житті, тим багатшим є її внутрішній світ, тому естетичне ставлення до мови розглядається як складова естетичного виховання людини.

Зміст естетичного виховання, орієнтованого на формування естетичної культури школярів, передбачає розвиток здібності сприймати красу в природі, у праці, у творах мистецтва, оточуючій дійсності, поведінці людей, які бажають насолоджуватися прекрасним.

Естетичне виховання школярів може здійснюватися через такі засоби, як твори мистецтва, художня література, фольклор, природа, краса оточуючого світу та побуту, участь людини в різних видах діяльності.

Нами з'ясовано, що естетичне виховання в школі здійснюється двома важливими шляхами: у процесі вивчення навчальних предметів; у позанавчальній діяльності школярів. Крім цього, звичайно ж, не слід забувати про естетичне виховання у сім'ї та естетичне самовиховання школярів.

У шкільний період у всіх видах діяльності відбувається формування естетичної активності особистості. Так, в навчальній трудовій діяльності формується свідомо-естетична активність учня, відбувається поєднання трудового і естетичного виховання. У пізнавальній діяльності на уроках з предметів загальноосвітнього циклу при засвоєнні знань про світ, людську діяльність, об'єкти культури формується пізнавально-естетична активність. У спілкуванні з педагогами і ровесниками відбувається формування комунікативно-естетичної активності, засвоєння норм, змісту, структури людських взаємовідносин. У художньо-естетичній діяльності – уроки літературного читання, музичного та образотворчого мистецтва – формується художньо-естетична активність.

Школа з перших років навчання має максимально використовувати можливості кожного навчального предмету для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей. Поза будь-яких сумнівів, що у всіх формах професійної діяльності учителя естетичне виховання повинно займати належне місце. У кожному навчальному предметі закладена краса, і школярі за допомогою вчителя знаходять або, принаймні, повинні її знаходити.

Ми переконані, що вирішення питання про створення системи естетичного виховання в школі неможливе і без глибокого розуміння закономірностей естетичного впливу мови. Тільки враховуючи ці закономірності, можна навчити людину аналізувати художні твори, висловлювати свої судження, розмовляти яскраво, образно, змістовно, цікаво. Предмети мовного циклу містять у собі неабиякий естетико-виховний потенціал, який сучасному вчителю необхідно якомога повніше реалізувати.

Першочерговим завданням учителя на уроках української мови є «закохати» дітей у красу слова, навчити їх відчувати й передавати в слові красу природи, творчої праці, людських стосунків.

Результати здійснення діагностичного обстеження рівнів сформованості естетичного ставлення молодших школярів до мови переконали нас в тому, що учні, як правило, надають перевагу привабливому, але при цьому не завжди можуть дати належну естетичну оцінку. Їхні судження бідні й нерозгорнуті тому, що учням ще важко висловлювати свої враження. У дітей цього віку ще досить слабо розвинуто вміння мотивувати свій вибір. Далеко не всі учні здатні відшукати щось надзвичайне і дивовижне в природі, у них недостатньо розвинена уява, образне і логічне мислення, емоційне сприйняття.

Спостерігаючи за дітьми протягом проведення діагностичного обстеження, ми переконалися, що критерії сформованості естетичного ставлення молодших школярів до мови взаємопов'язані. Щоб знання про естетику слова допомагали учням усвідомлювати

його призначення, необхідно вчителю початкової школи урізноманітнювати форми естетичного виховання засобами мови. Адже естетичне виховання учнів нерозривно пов'язане з розвитком мовлення, бо кожне почуття, кожне поняття оформлюється в словах, отже, чим більше естетичних понять засвоює дитина, тим багатше її мовлення.

Великі можливості для естетичного виховання молодших школярів створюють інтегровані уроки, зокрема синтез рідної мови і мистецьких дисциплін. Адже на найкращих зразках літератури, живопису й музики у школярів виховується вміння цінувати справжню людську красу, нетерпимість до приниження людської гідності. Художні твори різних жанрів, у тому числі й багатий фольклор, музика й живопис сприяють формуванню в дитини кращих людських якостей. Вони – могутній засіб виховання. Таким чином, інтеграція мистецьких дисциплін з власне мовним матеріалом є одним з найефективніших прийомів естетичного виховання на уроках української мови.

Високий потенціал щодо естетичного виховання молодших школярів притаманний урокам милування, які допомагають урізноманітнити чуттєвий контакт з природою, забезпечити належний рівень емоційно-духовного розвитку вихованців.

Таким чином, українська мова як навчальний предмет є могутнім засобом не тільки пізнання, а й загартування й виховання людської особистості. Уроки мовного циклу, як показує теорія і практика, містять у собі великий естетико-виховний потенціал, що сприяє всебічному розвитку молодших школярів, збагачує їхній внутрішній світ. Реалізувати цей естетико-виховний потенціал – обов'язкове завдання вчителя.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 111–124.

2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. – Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.

3. Комарівська Н., Лапшина І., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2020. С. 83–88.

4. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. С. 75–81.

5. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 69–73.

6. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб.наук.пр.* Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер» 2019. Випуск 53. С. 5–9.

7. Національна державна комплексна програма естетичного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 12. С. 29-52.

8. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

9. Komarivska N., Dabizha L. Modern approaches to formation of a primary school teacher's creative personality as a prerequisite for creative development of children. *Adult education*

in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts : Monografia naukowa zrealizowana w ramach współpracy transgranicznej (Polska,Ukraina). Warszawa, 2021. P. 223–232.

10. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328–341.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД БАГАТОЗНАЧНИМИ СЛОВАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Надія Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

FEATURES OF WORK ON MULTIPLE SIGNALS IN WORDS IN PRIMARY SCHOOL

Nadiia Komarivska, candidate of philological sciences, associate professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано можливості для виховання в учнів початкової школи уваги до значення слова, розвитку на цій основі мислення та уяви, формування в них читацьких навичок, естетичного відношення до слова. Автором визначено напрямки підготовки студентів до проведення лексичної роботи з учнями та подано лексичні вправи та завдання, які важливо використовувати на уроках української мови в початковій школі.

Ключові слова: українська мова, полісемія, лексико-семантична робота, словниковий запас, учитель початкової школи, молодші школярі.

Abstract. The article analyzes the possibilities for educating elementary school students to pay attention to the meaning of words, to develop thinking and imagination on this basis, to form reading skills, and an aesthetic attitude to words. The author has determined directions for preparing students for lexical work with students and presented lexical exercises and tasks that are important to use in Ukrainian language lessons in primary school.

Key words: Ukrainian language, polysemy, lexical-semantic work, vocabulary, primary school teacher, younger students.

Полісемія – важливе джерело словникового багатства мови, загальна основа багатьох прийомів виразності мовлення. Теоретичні та практичні засади проблеми вторинної номінації, переносного вживання слів досліджували лінгвісти (В. Виноградов, М. Кочерган, Л. Лисиченко, В. Русанівський, О. Потебня тощо), педагоги й методисти минулого та сучасності (М. Львов, Л. Попова, О. Савченко, О. Сухомлинський, Т. Усатенко, К. Ушинський та ін.), а також психологи, філософи (Л. Балацька, М. Жинкін, К. Жоль, Т. Косма, І. Синиця та ін.).

Сучасні програми початкової школи спрямовані на активну мовленнєву діяльність молодших школярів. У них передбачається практична робота над семантикою слів. У 3 класі під час вивчення української мови в дітей необхідно сформулювати елементарні поняття про лексичне значення слова, багатозначні слова, пряме та переносне значення, синоніми, антоніми (із введенням термінів). Традиційними є вимоги щодо збагачення, уточнення та активізації словникового запасу школярів, аналізу зображувально-виразних мовних засобів художніх текстів.

Як свідчать спостереження, зрізові завдання, лексико-семантична робота в початковій школі носить епізодичний характер, не використовуються багаті можливості для виховання в учнів уваги до значення слова, розвитку на цій основі мислення та уяви, формування в них читацьких навичок, естетичного відношення до слова. Учителі недооцінюють важливість лексичної роботи, вони недостатньо підготовлені до її проведення. Не використовуються тлумачні словники для молодших школярів, різноманітні таблиці, роздатковий матеріал.

Підготовку студентів до проведення лексичної роботи з молодшими школярами доцільно проводити в таких напрямках:

- 1) формування поглядів на словниково-лексичну роботу як важливу ланку мовленнєвого та загального розвитку учнів;
- 2) ознайомлення зі змістом програм початкової школи, аналіз матеріалу підручників та посібників до них;
- 3) формування навичок тлумачення лексичного значення слів та використання доцільних прийомів семантизації;
- 4) ознайомлення з принципами відбору лексичного матеріалу для роботи над семантикою слів;
- 5) вироблення уміння складати систему практичних спостережень і вправ для уроків української мови та читання із урахуванням дидактичних вимог, вікових особливостей дітей;
- 6) розробка лексичних таблиць, дидактичного та роздаткового матеріалу, словниково-лексичних ігор, різних форм позакласної роботи тощо.

Стисло зупинимось на деяких аспектах зазначеної проблеми. У процесі вивчення явища полісемії в початковій школі важливо враховувати вікові можливості дітей у засвоєнні знань, особливості розвитку мислення, їх «мовленнєвий вік» (А. Маркова). Дослідники зазначають, що усвідомлення полісемії та переносного вживання слів викликає у молодших школярів певні труднощі. Зокрема 6-8-річним дітям притаманне звуження значення полісем, реакція протесту на переносне вживання слова, нерозуміння метафор.

Характерною рисою молодших школярів є те, що за словами, якими вони оперують, не завжди є точні поняття. Л. Виготський, Г. Люблінська та ін. наголошують, що слова, якими користується дитина, не виступають у тому ж обсязі значення, що у дорослого. Сприймання та запам'ятовування багатозначного слова – це тільки початок його усвідомлення, яке проходить на різних вікових рівнях (Г. Костюк). Активна робота зі словом розширює та збагачує його розуміння, отже цим процесом потрібно керувати, цілеспрямовано досягаючи як засвоєння учнями найбільш уживаної багатозначної лексики, так і усвідомлення сутності цього лексичного явища, його ролі в мовленні.

Особливістю лексичної роботи є те, що вона майже не спирається на вивчення певних закономірностей мови, не має міцної теоретичної основи: потрібна увага до кожного окремо взятого факту (слово та його значення, синонімічні ряди, антонімічні пари), тобто йдеться про «поштучне» опрацювання. Важливо враховувати висновки дослідників, що для засвоєння слова необхідно організувати роботу так, щоб забезпечити протягом певного часу кількаразову «зустріч» з ним (не менш 2-3 разів) під час виконання різноманітних вправ та завдань. Лексична робота буде ефективною лише за умови систематичності її проведення.

Експериментальні дані свідчать, що молодшим школярам доступні елементарні лексичні поняття. При цьому слід виходити з того, що засвоєння теоретичних відомостей (3 клас) є не самоціллю, а базою для практичної лексичної роботи. Ознайомлення молодших школярів з лексикою слід розглядати як педагогічно організований процес. Результати досліджень дозволяють виділити основні етапи лексичної роботи, які відрізняються змістом навчання, лексикою для засвоєння, складністю вправ і завдань, ступенем самостійності молодших школярів.

Якщо теоретичний етап (формування елементарних лексичних понять з уведенням терміна, 3 клас) та етап закріплення знань і лексичних умінь (3-4 класи) відносно розроблені й представлені в підручниках з української мови, то підготовчій роботі (пропедевтичний етап) приділяється недостатньо уваги.

У 1-2 класах важливо на основі практичних завдань познайомити дітей з поняттям «значення слова», з наявністю слів, у яких може бути кілька (багато) значень, організувати спостереження над багатозначною лексикою, систематично проводити вправи на основі аналізу мовного матеріалу та його перетворення (конструктивного характеру) з метою засвоєння найбільш уживаних багатозначних слів. Тільки на основі достатньої кількості накопичених фактів можна сформувати в учнів елементарні наукові поняття.

Уже в букварний період поряд з різноманітними словниково-логічними вправами, що привертають увагу дітей до семантики слова, необхідно познайомити їх з явищем

багатозначності. Доречно використати прийом малювання. Так, наприклад, на дошці та в зошитах можна намалювати ілюстрації до слова шапка (головний убір, грибочок) та підписати одним словом. Під керівництвом учителя діти приходять до висновку, що слово одне, а значень у нього багато. Необхідно звернути увагу на зв'язок між значеннями: шапочки схожі за формою. Також можна намалювати голку для шиття, гілочку ялинку, їжака та підписати словом голка. Робиться висновок, що у нього багато значень, учням пропонується подумати, чим схожі всі голки. Щоб допомогти дітям, можна записати на дошці: «Усі голки тонкі, зелені, гострі, залізни» та дати завдання знайти зайві слова. Так учитель привчає учнів бачити семантичний зв'язок між значеннями багатозначного слова.

Варто виготовити для аналізу серії малюнків (таблиці), що ілюструють різні значення іменників (вушко, ніс, гребінець, горло, та ін.). Можна включати конфліктне зображення, наприклад, до слова ніжка малюнок дерева («стовбур»), до слова ручка зображення собачки («лапки») та ін.

Одним із основних є контекстуальний спосіб ознайомлення учнів з різними значеннями багатозначного слова (словосполучення, речення, текст). Так, наприклад, на дошці записуються словосполучення: високий агрус, смачний агрус. Спочатку учні мають прочитати приклад, в якому йдеться про куш, а потім про ягоди. Також доречно давати завдання на складання речень, вказуючи, про яке саме значення йдеться: складіть речення зі словом груша, щоб у ньому розповідалось про плоди цього дерева.

Використовуються невеликі тексти, у яких вжито багатозначні слова. Наприклад: прочитайте вірш Ігорю Січовика «Сміливець» і подумайте, що викликає посмішку поета; складіть словосполучення, уживши виділені слова в інших значеннях:

Загордивсь малий горобчик,

Аж задер угору **ніс**:

Він, втікаючи від квочки,

Наступив коту на **хвіст**.

Аналіз словосполучень, речень, текстів має на меті привчати дітей диференціювати (розрізняти) різні значення багатозначних слів. З цією метою доречно використовувати таблиці, в яких на основі мовної наочності ілюструються різні значення дієслів і прикметників (можна записати на дошці). У центрі (овал або квадрат) записуємо слово в різних формах, лініями робимо сектори за кількістю значень та записуємо в кожному по два слова, що ілюструють одне значення. Дається завдання поєднати по черзі слова, утворивши словосполучення. Так, у центрі записуємо слова бігти, біжить, біжать; в 4-х секторах – собака, діти; річка, вода; час, канікули; машина, хмари. У 1-2 класі подібна робота проводиться з добре відомими дітям полісемами (зелений, йти, рвати та ін.).

Якомога ширше необхідно використовувати завдання ігрового характеру на матеріалі слів, із різними значеннями яких діти попередньо познайомились. Гра «Зміни значення» привчає учнів аналізувати багатозначні іменники. Умова: додати (дописати) таке слово, щоб змінилось значення слова, що повторюється, наприклад: язичок дитини, язичок черевика. Наведемо зразки матеріалу для цієї гри (3-4 словосполучення записуються в колонку):

ніжка дитини, ніжка ... носик чайника, носик...

ручка для письма, ручка... вушко глечика, вушко...

Матеріалом для гри «Третій зайвий» виступають сполучення, у двох з яких слово вживається в однаковому значенні, а в третьому – в іншому (краще записувати в колонку). Бажано, щоб діти пояснювали свій вибір. Наведемо приклади різних частин мови:

хвіст півня довга спідниця в'ються огірки

хвіст поїзда довга куртка в'ється пил

хвіст коня довга казка в'ється квасоля

Одна із проблем – відбір лексичного матеріалу для опрацювання. Важливо організувати роботу так, щоб протягом 4-х років навчання учні засвоїли певний лексичний мінімум, тому необхідно орієнтуватись на список спеціально відібраних слів, складаючи вправи і завдання. Основними принципами відбору полісем можна вважати наступні: висока

частотність вживання, комунікативна цінність слова, його сполучуваність та словотворчі можливості, стилістична нейтральність, наочність основи переносу значень. Враховуючи вимогу взаємозв'язку над всіма рівнями мови, у роботі над словом перевагу слід віддавати лексемам, які є важкими з точки зору орфографії чи орфоепії.

Під час побудови системи вправ необхідно враховувати такі дидактичні вимоги, як зростання складності завдань, їх повторюваність і варіативність, потенційні можливості молодших школярів.

Для типології лексичних вправ використовують різні параметри, одна із класифікацій подається в підручнику з методики викладання мови [6, 139-142]. У початковій школі важливого значення набуває вид діяльності учнів під час виконання мовленнєвих завдань, на що вказують дослідники. Спочатку молодшим школярам пропонують вправи на аналіз поданого матеріалу (таблиці, словосполучення, речення, тексти) і на його перетворення (вибір, доповнення, заміна, конструювання, групування та ін.), що дозволяє познайомитись із різними значеннями багатозначних слів, запам'ятати їх. Лише після такої роботи учні можуть виконати умовно-мовленнєві вправи: складання словосполучень, речень з різними значеннями полісем, а також перекази текстів, або побудувати власні висловлювання.

Ступінь володіння мовою визначається рівнем володіння лексикою. Робота над семантикою слова є одним із ефективних шляхів збагачення словникового запасу учнів, що здійснюється не тільки за рахунок кількісного його збільшення, а й через якісну зміну – розширення та уточнення значень уже відомих дітям слів. Ознайомлення молодших школярів з багатозначною лексикою має велике загальноосвітнє значення: розвиває увагу до семантики слова, формує навички відбору і вживання слів для точного висловлювання думки, сприяє розвитку інтересу до мови в цілому.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посібник. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
3. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць*. Вип. 41 / Редкол. В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. С. 46–51.
4. Лазаренко Н.І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень: Автореф. дис.... канд. пед. наук. Київ, 1993. 24 с.
5. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 286 с.
6. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
7. Нова українська школа : поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Попова Л.Б. Методика формування лексичних понять в учнів початкових класів (на матеріалі української мови) : Автореф. дис...канд. пед. наук. Київ, 1990. 24 с.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ. пед. фак. Київ : Абрис, 1997. 416 с.
10. Сучасна українська літературна мова / Під ред. А.П. Грищенко. Київ : Вища школа, 1993. С. 78–110.

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Надія Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка

Катерина Колеснік, докторка філософії, старша викладачка

Ольга Волошенюк, здобувачка СВО «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**THEORETICAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF
COMMUNICATION SPEECH OF SCHOOLCHILDREN IN PRIMARY SCHOOL**

Nadiia Komarivska, Candidate of Philological Sciences (Ph. D.)

Kateryna Kolesnik, doctor of philosophy, Ph.D, Senior Lecturer

Olga Volosheniuk, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті на основі аналізу науково-методичних джерел авторами розкрито значення поняття «зв'язне мовлення». Розглянуто та проаналізовано питання особливостей розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Ключові слова: зв'язне мовлення, учні початкових класів, освітній процес, навчальні уміння та навички.

Abstract. The article, based on the analysis of scientific and methodical sources, reveals the meaning of the concept of «coherent speech». The question of the peculiarities of the development of coherent speech of younger schoolchildren was considered and analyzed.

Key words: coherent speech, primary school students, educational process, educational skills and abilities.

Уміння й навички, які набуваються учнями початкових класів, є умовою успішності навчання в середній та старшій школі. Характер пізнавальної діяльності школяра визначається рівнем володіння загальними навчальними вміннями й навичками, його можливостями цілеспрямовано та доцільно спілкуватися, правильно організувати мовленнєву діяльність, використовувати різноманітні способи роботи з інформацією тощо. Якщо учні будуть уміти правильно складати речення, записувати їх грамотно, оформлювати різного типу власні тексти, то це буде високим показником вивчення курсу української мови в початковій школі. Мовленнєва діяльність для дітей є вільним мовним простором і незамінним засобом пізнання навколишнього світу, природи й суспільства, людей зокрема.

За те, щоб перебудувати шкільний курс мови, урахувавши комунікативно-діяльнісний підхід до її вивчення, виступала кагорта вчених-методистів: О. Біляєв, Д. Богоявленський, М. Вашуленко, Т. Ладиженська, Л. Симоненкова, Л. Скуратівський, Л. Федоренко та ін. На комунікативну спрямованість уроків рідної мови й читання вказують А. Багмут, Л. Варзацька, В. Горбачук, Д. Кравчук, Т. Потоцька, М. Сокирко, О. Хорошковська та ін.

11-томний словник української мови подає таке визначення поняття «мовлення»: «це здатність говорити, висловлювати свої думки; те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування» [9, с. 768].

Поняття мовлення з психологічної точки зору є конкретним застосуванням мови для того, щоб висловлювати думки, почуття й настрої [10, с. 405]. Мовлення вивчають психолінгвістика, фізіологія мовлення, лінгвістика, семіотика й інші науки. Мовлення визначають процесом добору й використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу [2, с. 131]. Ми розуміємо поняття мовлення як психофізіологічну діяльність особистості, яка спрямована на вираження думки та обмін необхідною інформацією, а також практичне користування засобами мови в конкретних ситуаціях.

Мовлення, з педагогічної точки зору, – це функціонування мови в процесах вираження та обміну думок, конкретна форма існування мови як особливого виду суспільної діяльності. Різноманітні прояви в усному (звуковому) та писемному здійсненні є безпосередніми виявами мовлення [4, с. 213].

На думку С. Дорошенка, мовлення – процес спілкування за допомогою мови,

здійснюваний мовцем [6]. Щоб висловлювати свої думки та почуття, людина використовує слова, що поєднуючись між собою, утворюють речення, а поєднання речень створює текст (зв'язне висловлювання). Зв'язним мовленням визначають розділ методичної науки, основним завданням якої є навчання дітей розумінню і будові висловлювань з огляду на умови спілкування, мету та дотримання норм літературної мови.

Дослідники називають зв'язне мовлення процесом та результатом мовлення, а ніяк не міркуванням, не процесом мислення, не «думками вголос». Саме тому, щоб досягти зв'язності мовлення, потрібно навчити дітей добирати зміст тексту, який необхідно передати мовленням, а також навчити їх використовувати необхідні відповідні мовні засоби. Уміле використання інтонації, логічного (фразового) наголосу (виділення ключових, найбільш важливих слів), добір найбільш влучних слів для вираження думки, уміння будувати складні речення, використання різних мовних засобів для зв'язку речень та переходу від одного речення до другого свідчить про розвиток зв'язного мовлення [3].

Дослідниця Л. Варзацька пропонує використовувати термін «зв'язне мовлення» у таких значеннях: це процес, діяльність мовця, слухача; вона називає його послідовним викладом або сприйманням думок, знань однією особою. Зв'язним мовленням науковець називає також і продукт цієї діяльності – текст (висловлювання), характерними ознаками якого є смислова та структурна єдність (взаємозв'язок окремих його частин) [1, с. 4]. Зв'язним мовленням визначено також і текст (висловлювання), тобто продукт цієї діяльності, характерними ознаками якого названо смислову та структурну єдність (взаємозв'язок окремих його частин). На думку Л. Варзацької, навчання в школі розширює функції мовлення молодших школярів: мовлення розвивається як спосіб засвоєння і передачі знань, засіб формування та самоствердження особистості в колективі.

А. Каніщенко, авторка навчально-методичних посібників та підручників для початкових класів, розвиток зв'язного мовлення учнів пов'язує з законами розвивального навчання – цілеспрямованим, посиленням розвитком мовлення (усного та писемного) учнів, активізації пізнавальних можливостей, формуванню мотивів навчання, волі, почуттів, розвиткові самостійності та активності в освітній діяльності [7, с. 3].

На сучасному етапі лінгводидактика розглядає поняття зв'язного мовлення у таких напрямках: процес створення зв'язного висловлювання та продукт мовлення (текст чи дискурс). А. Богуш, І. Зимня та ін. визначають зв'язне мовлення єдиним смисловим та структурним цілим, яке складається з логічно та тематично пов'язаних між собою відрізків та висвітлює всі визначальні сторони свого предметного змісту.

Л. Варзацька, Н. Головань, В. Мельничайко, М. Пентилюк вважають, що текст є результатом зв'язного мовлення, адже він є словесно вираженим продуктом мовленнєво-розумової діяльності людини, йому властива цілісність структури, завершеність, цілеспрямованість та прагматична настанова [2, с. 393].

Психологи зазначають, що зв'язність мовлення – це характеристика і результат словесного розгорнутого висловлювання, тобто ряд логічно сполучених речень, що забезпечує спілкування та взаєморозуміння людей. При цьому послідовність та логічність висловлювання називають першорядними показниками зв'язного мовлення. Окрім того, звертається увага на оволодінні дітьми початкової школи рядом умінь для того, щоб повноцінно комунікувати: уміння правильно й швидко орієнтуватись в умовах обміну інформацією; уміння планувати своє мовлення, правильно вибирати зміст та шукати точні засоби для його передачі [8]. Таким чином, зв'язне мовлення характеризується правильністю, вичерпністю, адекватністю, доречністю, точністю, ясністю.

Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, основною з яких є комунікативна, яка здійснюється у двох основних формах – діалогічній і монологічній. Ці форми мають свої специфічні особливості, що визначають їх зміст та характер методики формування у дітей.

Діалогом називають форму мовного спілкування, учасники якого здійснюють обмін репліками-висловлюваннями. Діалог – слухання та говоріння переважно невеликими незакінченими реченнями простої будови, якими обмінюються учасники спілкування.

Здійснюється він у певній ситуації й супроводжується виразністю мовлення, активними мімікою і жестами. Ця форма зв'язного мовлення характеризується відносно швидким обміном інформації, коли кожен компонент обміну є реплікою, а одна репліка обумовлена іншою, обмін відбувається без будь-якого попереднього обговорення; компоненти не мають спеціального призначення.

Діалогічне мовлення за своїми характеристиками більш елементарне, ніж інші види мовлення. Як і будь-якому тексту, діалогу властива зв'язність, проте в ньому вона встановлюється кількома співрозмовниками. При переході від діалогічного до монологічного мовлення втручаються звичні для дитини спонукальні мотиви. Адже повсякденне монологічне мовлення не викликає сумніву у своїй діяльності.

Монолог – це мовлення однієї особи, орієнтовне на її сприйняття іншими людьми, без негайної, прямої реакції аудиторії [4, с. 233]. Монологічне мовлення є більш складним, довільним, організованим видом мовлення, яке вимагає особливого навчання (О. Леонт'єв, Л. Щерба). Учені підкреслюють первинність діалогу та стверджують, що монолог народжується в середині діалогу.

Ученими визначено головні лінгвістичні характеристики монологу:

- здебільшого використовується літературна лексика;
- висловлювання розгорнуті;
- наявні ускладнені синтаксичні конструкції;
- чітка граматична оформленість зв'язності на основі розгортання системи елементів зв'язку;
- певна завершеність [4, с. 293].

Монологічні висловлювання учні часто складають невмотивовано. Вони не можуть зрозуміти, для чого потрібно усно складати монолог чи записувати його. Молодші школярі часто розповідають чи пишуть про добре відоме іншим, часто не можуть повідомити нічого нового, через що втрачається сенс спілкування.

Л. Варзацька наголошує на тому, що найбільш складною для молодших школярів є писемна форма монологічного мовлення, адже потребує високого ступеня абстракції для свого розвитку. Його можна назвати мовленням у думці, яке відбувається без співрозмовника, що є незвичною ситуацією для дитини. Л. Виготський назвав таку форму мовлення «розмовою з білим аркушем паперу».

Писемне мовлення, що виникає на основі внутрішнього, постійно з ним взаємодіє. Висловлюючи думки письмово, людина безперервно переходить від мовлення для себе (локально згорнуте) до мовлення для інших (гранично розгорнуте). Побудований монолог повинен бути зрозумілим співрозмовникові, адресату мовлення. Писемне мовлення має подвійну абстракцію (від звукової сторони і від співрозмовника), що складає, за твердженням Л. Варзацької, значні труднощі в оволодінні дітьми новим для них способом мислення.

Мовленнєва діяльність характеризується такою ж структурою, як і будь-яка інша діяльність: цілеспрямованість (наявність мети, завдань, мотивів), структурність (мовні дії та операції), планомірність (складання плану та реалізації його), оцінка результатів.

Здійснивши аналіз науково-літературних джерел щодо сутності поняття зв'язне мовлення, ми дійшли висновків, що розвиток зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку має велике значення для становлення мовної особистості дитини й виступає важливим чинником успішного розвитку моральних якостей та психічних процесів особистості.

Список використаних джерел

1. Варзацька Л. О., Шевченко Л.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. 204 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт.-уклад. Бусел В.Т.]. Київ – Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.

3. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання. Київ : Профосвіта, 2003. 243 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114-122.*
6. Дорошенко С. І. Розвиток мовлення молодших школярів. Київ : Освіта, 1987. 124 с.
7. Каніщенко А.П. Рідна мова. Розвиток зв'язного мовлення. 2-4 класи : посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 128 с.
8. Піроженко Т. Мовлення дитини: Психологія мовленнєвих досягнень дитини. Київ : Главник, 2005. 112 с.
9. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 223 с.
10. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 2000. 300 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНОГО ЦИКЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Надія Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка

Катерина Колеснік, докторка філософії, старша викладачка

Анастасія Харчук, здобувачка СВО «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Nadiia Komarivska, Candidate of Philological Sciences (Ph. D.), Associate Professor

Kateryna Kolesnik, doctor of philosophy, Ph.D, Senior Lecturer

Anastasia Kharchuk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті визначено важливість впровадження інтерактивних технологій в освітній процес школи I ступеня. Описані педагогічні умови використання інтерактивних технологій під час вивчення української мови. Встановлено, що інтерактивні технології передбачають поєднання індивідуальної, парної, групової та колективної роботи. Визначено мовленнєві уміння, які формуються в процесі застосування інтерактивних технологій в початкових класах.

Ключові слова: інтерактивні технології, учні початкових класів, освітній процес, українська мова.

Abstract. The article defines the importance of the implementation of interactive technologies in the educational process of the 1st degree school. Pedagogical conditions for the use of interactive technologies during the study of the Ukrainian language are described. It was established that interactive technologies involve a combination of individual, pair, group and collective work. The speech skills that are formed in the process of using interactive technologies in primary grades are defined.

Keywords: interactive technologies, primary school students, educational process, Ukrainian language.

Сучасний етап розвитку суспільства передбачає вихід на новий рівень міжнародних стандартів та орієнтацій на особистість. Початкова освіта має сприяти розвитку в учнів таких якостей як особистісний інтелект: пізнавального інтересу, аналітичного мислення, уміння знаходити оптимальні рішення. В умовах сучасної швидкоплинної освіти від ефективності впровадження інноваційних технологій навчання залежить соціально-економічний рівень початкової освіти.

Проблема дослідження особливостей використання освітньої інноватики залишається

актуальною в сучасній теорії і практиці: праці І. Бома, Л. Буркової, Л. Ващенко, Л. Даниленка, Д. Джонсона, П. Дроб'язка, О. Дусавицького, В. Живодьора, О. Козлової, та багато інших. Багато дослідників у своїх працях висвітлюють важливість застосування інтерактивних технологій саме під час навчання в початковій школі (О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, М. Крайня, М. Малигіної, В. Мельник, О. Пометун, Г. Сиротенко); розкривають сутність інтерактивного навчання в школі І ступеня (Н. Балицька, Г. Волошина, О. Глотова, Н. Побірченко, О. Пометун, Л. Піроженко та ін.; займаються проблемою впровадження інтерактивних технологій навчання в початковій школі (О. Коротаєва, В. Кричевський, С. Мухіна, В. Паламарчук, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Раєвський та ін.).

У процесі опанування знаннями передбачається активна співпраця вчителя та учнів. Завдяки використанню інтерактивних методів навчання молодші школярі залучаються до процесу пізнання нового, вчать самостійно обробляти інформацію та взаємодіяти з ровесниками та педагогом. Інтерактивне навчання спонукає учнів початкових класів до активної мислинневої діяльності та практичної взаємодії у ході опанування певного навчального матеріалу.

Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу оволодіння знаннями, консультант, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головним у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця, а його результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання.

Інтерактивні технології формують у дітей молодшого шкільного віку такі мовленнєві уміння:

- аналіз навчальної інформації;
- формування власної думки;
- правильне та доречне висловлювання;
- доведення власної позиції, наведення аргументів і дискутування;
- повага альтернативної думки та вміння слухати іншу особу;
- прагнення до діалогу, пошуку й прийняття спільного рішення;
- уміння будувати дружні й безкорисливі взаємини в групі.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури нами було виокремлено педагогічні умови. На нашу думку, вони сприятимуть успішному використанню інтерактивних технологій на інтегрованих уроках з української мови в початковій школі:

- 1) диференційований підхід до вибору інтерактивних технологій;
- 2) дотримання структури в організації інтегрованих уроків з використанням інтерактивних технологій;
- 3) готовність учителя до використання інтерактивних технологій.

Педагогічна умова 1. Диференційований підхід до вибору інтерактивних технологій.

Диференційований підхід до навчання – це створення вчителем малих груп у межах школи чи класу та організація освітньої роботи, що сприяє розвитку цих груп, враховуючи особисті якості учнів, їх нахили, здібності, інтереси й рівень підготовленості). Він займає проміжне місце між фронтальною та індивідуальною роботою.

Диференційований підхід допомагає вчителю залучити до роботи в групах, парах кожного школяра, знайти раціональний підхід до груп дітей різного рівня знань. На кожному уроці вчитель має можливість диференціювати вибір інтерактивних технологій з метою врахування індивідуальних особливостей школярів і перетворення роботи учнів в цікаву, змістовну й продуктивну діяльність.

За допомогою диференційованого підходу можна реалізувати завдання освітнього процесу в сучасній школі, передусім створення умов для розвитку особистості школярів, забезпечення адаптації до нових соціальних умов. Адже це передбачає більш повний облік індивідуальних особливостей через варіативну організацію освітнього процесу.

Для здійснення диференційованого підходу до вибору інтерактивних технологій

педагогу потрібно знати загальну готовність учнів до освітньої діяльності та розуміння конкретного матеріалу (під час уроків використовувати індивідуальні та групові завдання; передбачати труднощі; робити перспективний аналіз).

Педагогічна умова 2. Дотримання структури в організації інтегрованих уроків з використанням інтерактивних технологій.

Етапність – це система чітко прописаних дій, кроків і правил виконання будь-чого, що дозволяє учням розв'язати певні завдання після необхідного числа операцій. У нашому дослідженні такими діями є етапи застосування інтерактивних технологій на уроках мовного циклу. Кожен крок є важливим, оскільки є підструктурою і мікроструктурою загальної структури уроку.

Педагогічна умова 3. Готовність учителя до використання інтерактивних технологій. Результат діяльності школярів залежить від педагогічної майстерності педагога, від сформованих в нього умінь організувати інтегровані уроки з використанням інтерактивних технологій. Учитель має моделювати освітній процес на основі використання інтерактивної технології, розкривати завдання навчання й розвитку дітей молодшого шкільного віку, визначати доцільну послідовність різних видів співпраці педагога та учнів; обирати оптимальні інтерактивні методи та прийоми, аналізувати вибір цих методів та виділяти критерії та показники ефективності освітньої діяльності школярів.

Виходячи із виділених нами педагогічних умов, доцільно використовувати в умовах Нової української школи інтерактивні технології навчання. Вони дають можливість поєднати індивідуальну, парну, групову, колективну роботу, завдяки чому створюються ефективні умови навчання, розвитку, саморозвитку, виховання та самовиховання молодших школярів.

З метою розвитку мовлення молодших школярів на інтегрованих уроках мовного циклу застосовують інтерактивні технології, які допомагають учителеві виокремити та реалізувати різні види завдань у своїй роботі. Інтерактивні прийоми формують в учнів аналітичне мислення, уміння висловлювати власну думку й сприймати думку співрозмовника, здатність знаходити спільну мову з усім колективом. Адже основною метою Нової української школи є виховати громадянина, який дотримується прав людини, уміє ухвалювати відповідальні й правильні рішення.

У процесі навчання з використанням інтерактивних технологій учні набувають компетентностей – динамічне поєднання знань, умінь, навичок, поглядів, ціннісних орієнтацій та інших особистісних якостей. Вони визначають здатність особистості успішно соціалізуватися, вести подальшу освітню діяльність [6]. Важливим моментом на інтерактивних уроках є те, що учні й учитель є рівноправними учасниками освітнього процесу. Вони разом окреслюють мету, способи діяльності та результати навчання. У ході такого спільного пошуку відбувається обмін думками, рефлексія, оцінка отриманих результатів. Молодші школярі усвідомлюють, чого вони досягли, що вивчили, як збагатився їхній досвід, як виражати своє емоційне ставлення до інших.

Отже, інтерактивні технології навчання включають чітко спланований результат навчання, навчальні умови, інтерактивні методи та прийоми, що стимулюватимуть освітній процес. Інтерактивні методи залучають кожного учня до процесу засвоєння навчального матеріалу, формують уміння й навички будувати діалог (задавати запитання та давати відповіді), слухати один одного й нести відповідальність за спільну діяльність, сприяють підвищенню пізнавальної активності, розвивають навички самостійної діяльності, виховують лідерські якості.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.

2. Колеснік К.А. Організація групової діяльності на заняттях з мови: поєднання ігрової та пізнавальної групової діяльності учнів першого класу. Учитель початкової школи.

№ 11. 2019 . С. 18–21.

3. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43–47.

4. Комарівська Н.О. Лапшина І.М. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький. 28-29 березня 2019. С.44–48.

5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.

6. *Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік*. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

7. Маляр Л.В. Технології навчання освітньої галузі «Мови і літератури» : методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 25 с.

8. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

9. Сиротенко Г. Шляхи оновлення освіти : науково-методичний аспект. Інформаційно-методичний збірник. Харків : Видав. гр. «Основа», 2003. 96 с.

10. Provorova Y., Ivakhnenko, T.; Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*,. 2021. v10 n1 p275-284 URL : <http://dx.doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.275>

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Марія Крива, кандидат педагогічних наук, доцент

Христина Калагурка, кандидат педагогічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Mariia Kryva, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Khrystyna Kalagurka, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність розвитку творчих здібностей учителів початкової школи. Розглянуто способи розвитку творчих здібностей вчителів початкової школи у контексті безперервного професійного розвитку. Наведено приклади видів підвищення кваліфікації для розвитку креативності та вдосконалення педагогічної майстерності вчителів початкової школи.

Ключові слова: творчі здібності, креативність, педагогічна творчість, самоосвіта, вчитель, початкова школа, концепція Нової української школи.

Abstract. The relevance of the development of creative abilities of primary school teachers has been substantiated in the article. Ways of developing creative abilities of primary school teachers in the context of continuous professional development have been considered. Examples of types for the development of creativity and improvement of pedagogical skills of primary school teachers have been presented.

Keywords: creative abilities, creativity, pedagogical creativity, self-education, teacher, primary school, concept of the New Ukrainian School. Keywords: creative abilities, creativity, pedagogical creativity, self-education, teacher, primary school, concept of the New Ukrainian

School.

Для реалізації сучасної реформи загальної середньої освіти, що відображена у концепції Нової української школи, потрібна нова генерація педагогів, які є рішучими, вмотивованими до змін та креативними. Креативність, тобто здатність до творчості, є однією з гнучких навичок, які є нині досить затребуваними і впливають на конкурентоспроможність вчителя початкової школи. Особливої уваги потрібно приділяти можливостям підвищення кваліфікації вчителями для включення у програму поєднання різних її форм і видів, які будуть сприяти розвитку творчих здібностей педагогічних працівників для покращення якості освіти.

Проблемам розвитку творчих здібностей вчителів, їх творчої активності, творчого потенціалу присвячено багато публікацій вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема, І. Зязюна, В. Сухомлинського, С. Сисоєвої, Т. Cremin, D. Gębuś, A. Pierzchała.

Мета дослідження – розглянути особливості розвитку творчих здібностей учителів початкової школи в умовах Нової української школи.

Педагогічна діяльність вчителів початкової школи та їх професійний розвиток регламентується низкою нормативно-правових документів: законами України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про професійний розвиток працівників» (2012); Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020); Концепцією Нової української школи (2016), Порядком підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (2019).

Науковець В. Моляко розглядає творчу особистість як таку, що має вищий ступінь розвитку, підготовленості до конкретних видів діяльності, до життя в цілому, до зміни стилів поведінки, до пошуку виходів з кризових станів, до найбільш конструктивної, раціональної поведінки в так званих межових станах, часом, навіть, в умовах катастрофи, що «володіє» стратегіями розв'язання нових задач, реалізує ці стратегії, здатна вносити відповідні зміни у свою діяльність залежно від конкретних умов та власних можливостей [3].

У педагогічній діяльності вчителя початкової школи у контексті освітніх реформ важливо проявляти педагогічну творчість у різних аспектах: створення нового освітнього простору, викладання нових інтегрованих предметів, створення модельних навчальних програм. Творчий вчитель початкової школи повинен поєднувати креативні (здатність до творчості) та додаткові якості (ініціативність, рішучість, впевненість у своїх силах та здібностях, фантазію, уяву), які активізують креативні.

На думку С. Сисоєвої, ознаками педагогічної креативності є високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворюючий стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності; проблемне бачення; творча фантазія, розвинуте уявлення; специфічні особистісні якості (любов до дітей; безкорисність; сміливість; готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість; допитливість; самостійність; наполегливість; ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я»; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури [6, с. 99].

Дослідниця Teresa Cremin вважає, що визнання та реалізація індивідуальної креативності впливає на формування професійних та особистісних цінностей у вчителів. Вчителі визнають важливість винахідливості, оригінальності мислення як ознаки визнання своєї власної творчості. Креативний учитель усвідомлює та цінує власну креативність та прагне розвивати її в інших, а розвиток творчого мислення є основними ознаками творчої діяльності [8].

Розвиток творчих здібностей вчителів початкової школи може здійснювати шляхом їх участі у заходах формальної (курси підвищення кваліфікації вчителів початкової школи),

неформальної (вебінари, тренінги) та інформальної (самоосвіта) освіти. Для цього важливо педагогу скласти програму самовдосконалення педагогічної діяльності.

Педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію у різних суб'єктів підвищення кваліфікації [1]. Зауважимо, що зараз є великий вибір суб'єктів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які пропонують різні форми і види її підвищення.

Викладачі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти пропонують авторські програми для вдосконалення педагогічної майстерності в умовах НУШ. Наприклад, комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» пропонує вчителям початкової освіти програму підвищення кваліфікації учителів початкових класів «Інноваційна педагогічна діяльність учителя Нової української школи» (розробники: Глова У.М., Кондрацька І.Я.) [5]. Водночас, ГО «Рух-освіта» пропонує різноманітні тренінги «Нові тренди в освіті 2021-2022. Дизайн-мислення в навчальному процесі НУШ» (спікер: О. Зубкова), «Креативна педагогіка. Поєднання новацій зі звичним. НУШ» (спікер: Словик Оксана) [4].

Зараз доволі частіше вчителі опановують нові навички на масових онлайн-курсах на таких платформах як EdEra, Prometheus, Coursera, ВУМ (Відкритий університет майдану) тощо. Розглянемо можливості кожної із цих платформ. Студія онлайн-освіти EdEra пропонує вчителям для розвитку творчих здібностей такі курси: «Ключові уміння 21-го століття» (лектори: К. Худик, А. Вербовий); «Бери й роби» (15 експертів ГС «Освіторія»). Наприклад, тематика курсу «Бери й роби» передбачає такі напрямки: створення коміксів, квестів, ментальних карт та логічних схем, підготовка виступів у форматі TED, інформаційних промов, ознайомлення з корисними інструментами для креативного аналізу тощо [9].

На платформі Prometheus можна отримати сертифікат і стати учасником наступних курсів: «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості» (викладачі: О. Елькін, О. Масалітіна, І. Примаченко, Г. Титиш), «Думай інакше: Зламай перешкоди на шляху до навчання та відкрий свій прихований потенціал» (викладачі: Б. Оклі, Т. Седжновські), «Дизайн-мислення в школі» (викладачі: Дж. Рейч, Е. Хаттнер-Лоан, А. Нейпір), «Впровадження інновацій в школах» (викладачі: Джастін Рейч, П. Сендж) [10].

Платформа Coursera пропонує для слухачів курс «Creative Thinking: Techniques and Tools for Success» (викладач: Peter Childs), який сприятиме розумінню технік творчого мислення, їх важливість у вирішенні глобальних викликів, а також у повсякденних сценаріях вирішення проблем [7].

На youtube-каналі освітнього проекту «На урок» можна переглянути низку вебінарів «Скринька таємниць творчого вчителя початкової школи на уроках математики та природознавства» (лекторка: К. Кирилюк); «Міжнародний рух Design for Change як засіб розвитку дизайн-мислення і виховання» (лекторка: Г. Дудіч).

ВУМ (Відкритий Університет Майдану) пропонує курс «Креативне мислення» (автори: М. Скиба, В. Лісін), основне завдання якого – допомогти розвивати та підтримувати власну креативність (через розуміння принципів та регулярні тренувальні вправи) [2].

Для розвитку креативності у вчителів початкової школи важливим є їх участь у колективних формах розвитку творчості. Професорка С. Сисоева виділяє такі колективні форми розвитку творчості вчителів: педагогічні та методичні ради; науково-практичні, теоретичні, читацькі конференції; засідання «круглого столу», дискусії, дебати; методичні об'єднання; творчі групи; обговорення відвіданого уроку чи позаурочного заходу; науково-дослідна робота вчителів; художня самодіяльність [6, с. 223].

Для набуття нового педагогічного досвіду, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом важливим є стажування вчителя початкової школи. Стажування здійснюється за індивідуальною програмою, що розробляється і затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації, може здійснюватися в закладі освіти за місцем роботи працівника або в іншому освітньому закладі. Керівником стажування призначається педагогічний (науково-педагогічний) працівник, який має науковий ступінь, вчене, почесне чи педагогічне звання (крім звання «старший вчитель») та (або) успішно пройшов сертифікацію в установленому

законодавством порядку [1].

Отже, створення умов для розвитку творчих здібностей учителів початкової школи в умовах НУШ є важливим завданням сучасної педагогічної післядипломної освіти. Учителі початкової школи зобов'язані займатися самоосвітою, здійснювати безперервний професійний розвиток відповідно до нових викликів у системі освіти для досягнення найкращих результатів виховання новатора та успішного громадянина своєї держави.

Список використаних джерел

1. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова від 21.08. 2019 р. № 800. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2022).
2. ВУМ. Курси. URL: <https://vumonline.ua/course/creative-thinking/>. (дата звернення: 01.07.2022).
3. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. Обдарована дитина. 2004. № 6. С. 2–9.
4. Рух-освіта : Всеукраїнські тренінги та підвищення кваліфікації. URL : <https://ruh.com.ua/> (дата звернення: 01.07.2022).
5. Сайт комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти». URL : <https://cutt.ly/yK6sTEz> (дата звернення: 01.07.2022).
6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.
7. Creative Thinking: Techniques and Tools for Success. URL: Creative Thinking: Techniques and Tools for Success | Coursera (дата звернення: 01.07.2022).
8. Creativity in Primary Education : second edition / edited by A. Wilson. Learning Matters Ltd, 2009. P.43-44.
9. EdEra_Osvitoria_Lenovo: BR101 Бери й роби: онлайн-курс для вчителів. URL : <https://cutt.ly/rK5wDP7> (дата звернення: 01.07.2022).
10. Prometheus. URL : <https://prometheus.org.ua/>. (дата звернення: 01.07.2022).

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ НУШ

Оксана Кузнєцова, кандидат психологічних наук, доцент

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (Україна)

DEVELOPMENT OF THE TEACHER'S INNOVATIVENESS AS A PREREQUISITE FOR THE IMPLEMENTATION OF NUS TASKS

Oksana Kuznietsova, Candidate of Psychology, Associate Professor

Анотація. У публікації розкрито роль інноваційності у реалізації ідей і цінностей Концепції «Нова українська школа» через розвиток «суб'єкт – суб'єктної» педагогічної взаємодії. Представлено авторське визначення інноваційності як властивості особистості, що є ядром інноваційної компетентності педагога. Охарактеризовано вектори спрямованості інноваційності, що може стати інструментом самооцінювання педагога і окреслення орієнтирів та ресурсів розвитку цієї властивості.

Ключові слова: інноваційність, інноваційна компетентність, готовність до інновацій, інноваційна культура, педагог, Нова українська школа.

Abstract. The publication reveals the role of innovation in the implementation of the ideas and values of the «New Ukrainian School» Concept through the development of «subject-subject» pedagogical interaction. The author's definition of innovativeness as a personality property, which is the core of a teacher's innovative competence, is presented. The vectors of the orientation of innovativeness are characterized, which can become a tool for teacher self-evaluation and delineation of resources for the development of this property.

Key words: innovativeness, innovative competence, readiness for innovation, innovative culture, teacher, New Ukrainian School.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні відзначається наявністю системних викликів, пов'язаних з необхідністю подолання й застарілих кризових явищ післярадянського періоду

розбудови національної школи, й сукупності новітніх проблем, що сьогодні постали на тлі загроз воєнного часу і пандемії. Одночасне вирішення завдань модернізації освіти; подолання відставання у результатах навчання унаслідок тривалого карантину; збереження фізичного, психічного та духовного здоров'я всіх учасників освітнього процесу в умовах війни; подолання психотравматизації суспільства і забезпечення післявоєнного відновлення країни через розвиток людського капіталу, потребує консолідації зусиль управлінців, наукової, освітянської спільноти навколо дієвого втілення реформи «Нова українська школа». Концептуальні засади цієї реформи презентують ті ідеї і цінності, які дозволяють знайти шлях до розв'язання нагальних криз, проблем і труднощів. Зокрема зазначається, що пріоритетного значення у розбудові нової школи набуває якість людських стосунків, що зростає на основі відкритого та щирого спілкування, сповненого утвердження загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [3, с.19], а також особистісно зорієнтованих (самореалізація, лідерство, свобода) [8, с.4]. При чому саме такий тип стосунків має відтворюватися на всіх ступенях освіти і забезпечувати її наступність. Особливе значення тут набуває дошкільна і початкова освіта як такі підсистеми, що утворюють середовище розвитку дитини на ранніх етапах становлення особистості.

У засадничих документах реформи підкреслюється й важливість розвитку готовності до інновацій як необхідної складової «моделі випускника нової школи», отже, як цільового орієнтиру для педагогічної діяльності, і як передумови втілення самого процесу змін у шкільній освіті [1, с. 2, 6]. Передусім, постає питання про готовність педагога до впровадження інновацій не тільки у організації освітнього процесу (реалізація нового змісту освіти, впровадження інноваційних педагогічних технологій, новітніх методик викладання, форм організації освітнього процесу тощо), а й у систему педагогічної взаємодії, що б сприяло формуванню ціннісного освітнього середовища Нової української школи. Це відносини, в яких відбувається зустріч передусім духовних світів, в яких відкривається людська сутність стосунків, заснованих на щирості, справжності, сміливості у самовираженні, мужності бути собою і готовності розкриватися перед іншим. Як свідчать спостереження, дані моніторингових досліджень ходу імплементації реформи, саме зміна парадигми педагогічного мислення щодо організації стосунків з учасниками освітнього процесу і способу педагогічної взаємодії з «суб'єкт – об'єктного» до «суб'єкт – суб'єктного» є найбільшою складністю на шляху впровадження запропонованих вчителям нововведень у їх ціннісно-смысловому вимірі.

Оскільки йдеться про трансформацію культури стосунків у школі, впровадження нововведень у сфері спілкування людей, доцільно поглянути на питання готовності педагога до інновацій з позицій соціокультурного підходу (Боришевський М. Й., Соснюк О. П., Фролов П. Д., Barnett H., Oberg K. та інші). В центрі уваги тут – питання взаємопроникнення і взаємкритики загальної й особистісної культури, а ключовим механізмом цього процесу вважається інтерпретація, тобто здатність розглядати сформоване багатство культури через себе, свої цілі, прагнення, цінності тощо. Тому прийняття інновацій вимагає від особистості емоційної, інтелектуальної, моральної напруги; певних способів перетворення у систему особистісних смислів структурних компонентів позиції фахівця, що визначають особливості ставлення до себе та до власної професійної ролі, а також особливості реалізації цих уявлень та спрямованості особистісної активності в інноваційному процесі [6, с. 5, 14]. Фролов П. Д. зазначає, що інноваційну культуру особистості можна розглядати як цілісну орієнтацію людини на інноваційну діяльність, яка виявляється в мотивах, знаннях, уміннях і навичках, а також у способах і нормах поведінки, завдяки яким забезпечується сприйнятливність людей до нових ідей, їхня готовність і спроможність підтримувати й реалізовувати нововведення у всіх сферах життя [7].

Разом з тим розгляд питання про готовність сучасних педагогів до впровадження

інновацій в межах реформи Нової української школи більшою мірою концентрується навколо інструментальної сторони процесу. Так, у Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти, вчителя початкових класів інноваційна компетентність представлена як сукупність наступних здатностей: здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, здатність використовувати інновації у професійній діяльності, здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності [4]. Всі ці характеристики розкривають суто діяльнісний аспект інноваційної компетентності, залишаючи поза увагою особистісно-смысловий.

На наш погляд, ядром інноваційності як компетентності педагога є специфічна психологічна властивість. Ми розглядаємо інноваційність як здатність особистості до корисних перетворень середовища від стану звичної (хабітуальної) дійсності до оновленої (модернізованої) через пошук та впровадження нововведень (ідей, технологій тощо); це здатність до конструктивного переструктурування взаємодії зі світом в умовах швидкоплинних змін. Інноваційність є загальною схильністю особистості до контакту з новизною, внутрішнім підґрунтям, передумовою стійкого та універсального опанування нововведень.

Розглядаючи структуру інноваційності з позицій континуально-ієрархічної концепції особистості, обґрунтованою Санніковою О. П. [5, с. 128], ми виокремлюємо спрямованість у якості одного з вимірів, що дозволяє розглядати суттєві ознаки вказаної властивості. *Спрямованість інноваційності* – схильність до прояву інноваційності в певній сфері життєдіяльності, де особистість воліє виступати суб'єктом впровадження нововведень. Вектор спрямованості інноваційності презентує «переваги» певних сфер життєдіяльності, їх привабливість для прояву інноваційних інтенцій, що відображає вибірковість у психічному реагуванні на новизну та зміни у середовищі. Саме оцінка спрямованості інноваційності дозволяє розкривати з більш широких позицій її індивідуальну своєрідність.

У якості різновидів спрямованості інноваційності ми розглядаємо: *практичну* (орієнтація на пошук та впровадження нових способів виконання повсякденної та виробничої діяльності відповідно у побутовій, у професійній сферах), *комунікативну* (схильність до випробування нових способів спілкування та взаємодії між людьми у сферах особистого спілкування з близькими та друзями, професійного спілкування, масових комунікацій та в організації внутрішнього досвіду власної особистості, діалогу з власним Я, аутоспрямованість), *суспільно-організаційну* (схильність до нових практик у основних сферах суспільного життя: економіко-фінансовій, екологічній, політичній, соціально-культурній та технічній) [2].

Наведемо опис виокремлених векторів спрямованості інноваційності.

Побутова інноваційність – орієнтація на привнесення нововведень в організацію особистого простору – побуту, речей, способу життя, організації вільного часу.

Професійна інноваційність – орієнтація на впровадження нових технологій для підвищення якості професійної діяльності, схильність до оновлення змісту, форм, технологій у професійно-виробничій сфері життя.

Інноваційність в сфері спілкування з близькими та друзями – схильність до пошуку та впровадження нових форм спілкування та взаємодії, організації моделі особистих взаємин на основі сучасних знань щодо успішної комунікації.

Інноваційність в сфері професійного спілкування – орієнтація на оновлення форм взаємодії з колегами, клієнтами, партнерами, впровадження новітніх технік ділового спілкування.

Інноваційність в сфері масових комунікацій – схильність до пошуку нових форм самореалізації та організації комунікації в сфері медіасистем.

Аутоінноваційна спрямованість – орієнтація на прийняття нових цінностей, формування нових смислів, цілей, моральних переконань, репрезентація нових знань як основа саморозвитку та самозмін.

Економічна спрямованість – орієнтація на нові практики ведення фінансів,

отримання прибутку, підвищення зиску.

Екологічна спрямованість – схильність до впровадження нових способів організації взаємодії людини з оточуючим середовищем (природа, міське середовище).

Політична інноваційність – орієнтація на впровадження сучасних ідей про нові форми управління і реалізації влади.

Соціально-культурна інноваційність – орієнтація на нові смисли, культурні та освітні практики, соціальні інновації.

Технічна інноваційність – орієнтація на пошук, використання та впровадження технічних нововведень.

Представлена класифікація спрямованості інноваційності, а також розроблена на її основі психодіагностична методика «Самооцінка спрямованості інноваційності» може стати інструментом для самооцінювання педагога щодо пошуку та актуалізації ресурсів власної інноваційності, визначення орієнтирів цілеспрямованого розвитку таких векторів її спрямованості, як професійна інноваційність, інноваційність в сфері професійного спілкування, аутоінноваційність, соціально-культурна інноваційність. Саме ці вектори є найбільш затребуваними у професійній діяльності сучасного педагога і дозволяють реалізовувати завдання концепції Нової української школи як формування певного типу відносин між учасниками педагогічного процесу.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Кузнєцова О.В. Спрямованість інноваційності особистості та її діагностика. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2017. Вип. 5. Т.1. С. 78–83.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Реєстр професійних стандартів. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>
5. Саннікова О. П. Феноменологія особистості: Вибрані психологічні праці. Одеса : СМІЛ, 2003. 256 с.
6. Соснюк О. П. Формування психологічної готовності особистості до інноваційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та психол. наук : 19.00.01. Харків, 2006. 18 с.
7. Фролов П. Д. Ментальні виміри інноваційної культури: досвід емпіричних досліджень // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія Психологія. 2013. №114. С.190–194.
8. Ціннісні орієнтири сучасної української школи: посібник. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>

ПРОБЛЕМА МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Катерина Кухар, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE PROBLEM OF INTERSUBJECT INTEGRATION IN THE PRIMARY SCHOOL TEACHER'S WORK PRACTICE

Kateryna Kukhar, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано наукові дослідження проблеми інтеграції змісту освіти, особливості організації інтегрованого навчання в умовах початкової школи,

окреслено специфіку проведення інтегрованих уроків з дітьми молодшого шкільного віку. На основі аналізу досвіду вчителів початкової школи сформульовано окремі поради щодо проведення інтегрованих уроків.

Ключові слова: початкова школа, інтеграція, молодший шкільний вік, навчальна діяльність, інтегровані уроки.

Abstract. The article analyzes scientific research on the problem of integration of educational content, features of the organization of integrated learning in primary school conditions, outlines the specifics of conducting integrated lessons with children of primary school age. On the basis of the analysis of the experience of primary school teachers, separate advice on conducting integrated lessons was formulated.

Key words: primary school, integration, lower school age, educational activity, integrated lessons.

Інтенсивний розвиток наук призводить до їх надмірної диференціації, дроблення. У педагогіці процес інтегрування трактується як «знаходження різноманітних зв'язків і залежностей між складовими педагогічної системи» [1, с. 5], який в умовах становлення сучасної початкової освіти є дієвим засобом структурування змісту, забезпечуючи таким чином системність викладу матеріалу в нових органічних зв'язках. В умовах реалізації ідей Нової української школи це також засіб інтенсифікації освітнього процесу.

У педагогічній науці поняття «інтеграція» набуло багатозначності. Аналіз та узагальнення різнопланових трактувань (Н. Груздева, Я. Данилюк, І. Козловська, О. Паладянець, О. Савченко, С. Сергєєнок, А. Урсул, М. Чапаєв та ін.) можна знайти у монографії І. Козловської, яка подає різні підходи до класифікації даного поняття різними вченими [7, с. 187].

Основними категоріями інтеграції в педагогіці, які знаходимо у «Педагогічному словнику» за редакцією М. Ярмаченка, є інтеграція змісту освіти, інтегроване навчання, інтегровані курси, інтегровані уроки [8].

Формування в учнів цілісної картини світу є основною метою сучасної початкової освіти. Науковці вважають, що саме інтегративні процеси в освіті повинні стосуватися всієї системи навчання і виховання молодших школярів: принципів, змісту, форм, методів, засобів. У практиці роботи вчителя початкової школи реалізація ідеї інтеграції розв'язується найчастіше на двох основних рівнях: перший стосується інтеграції змісту освіти; другий здійснюється шляхом інтеграції у процесі навчання і виховання. Інтеграція всіх розумових стратегій дозволяє дитині молодшого шкільного віку творчо осягати навколишню дійсність, засвоювати знання на якісно новому рівні. Найкраще можемо простежити даний процес через проведення інтегрованих уроків.

Як зазначає О. Савченко, одним із напрямків методичного збагачення уроків у початкових класах є проведення їх на основі інтеграції змісту [9]. Формуючи в учнів цілісний світогляд про навколишній світ, активізуючи їх пізнавальну діяльність у процесі організації та проведення інтегрованих уроків, учитель початкової школи досягає не лише підвищення якості засвоєння навчального матеріалу, а й створює творчу атмосферу в колективі. Це, у свою чергу, сприяє виявленню у молодших школярів творчих здібностей, забезпечує розвиток навичок самостійної роботи, підвищує інтерес до матеріалу, який вивчається [5, с.11]. Розвиваючи на новому якісному рівні творче мислення, інтелект та емоційні почуття дітей молодшого шкільного віку, учитель, таким чином, забезпечує міжпредметні зв'язки і цілісність освіти.

Об'єднуючи різні блоки знань із різних навчальних предметів навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів учня, «інтегровані уроки спрямовані, у першу чергу, на розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах» [1, с.5-6]. Завдяки проведенню саме таких інтегрованих уроків діти мають змогу продемонструвати свою компетенцію у різних сферах діяльності, а також тренувати такі вміння і навички, як: орієнтуватися в умовах спілкування, усвідомлювати тему обговорення,

добувати інформаційний матеріал, відбирати необхідне для розкриття задуму, групувати його, продумувати смислові зв'язки між різними навчальними предметами тощо.

Аналіз практичного досвіду вчителів початкової школи засвідчує, що найчастіше інтегруються уроки рідної мови та читання. Однак, останнім часом педагоги все частіше експериментують та проводять уроки у незвичайній формі, на яких інтегруються різні предмети. Зокрема, у процесі інтеграції читання і природознавства активізація розумової діяльності може відбуватися за допомогою використання елементів зацікавленості, повідомлення цікавих фактів, які ніби конкретизують відповідний програмовий матеріал. Щоб зацікавленість учнів не проходила, щоб зростала допитливість молодших школярів, варто проводити пізнавальні ігри, організовувати групову роботу, яка супроводжується запитаннями вчителя: «Чому?», «Для чого?», «Як це пояснити?».

Такі уроки не лише розвивають предметні компетентності школярів, а й виховують у них почуття любові до природи, бажання берегти рідну землю, естетичні смаки і почуття. Нетрадиційні форми і методи роботи, які вчитель може використовувати на інтегрованому уроці, стимулюють самостійність, творчу активність, ініціативу молодших школярів, розвивають творче мислення. Основною метою такого уроку є: збагачення чуттєвого досвіду, розширення кругозору дітей, бачення краси природи та розуміння необхідності її оберігати. Різні види діяльності, які присутні на інтегрованому уроці, дозволяють педагогу зробити його цікавим, запобігають втраті інтересу у дітей до матеріалу, який вивчається, посилюють мотивацію до навчання в цілому [3].

Реалізуючи проблему інтеграції навчання молодших школярів на практиці, передові педагоги мають можливість перевірити ефективність проведення різноманітних інтегрованих уроків. При цьому вони можуть експериментувати, використовувати інтерактивні методи навчання, інформаційно-цифрові технології, проблемні ситуації. Аналіз інтернет-ресурсів дає змогу пересвідчитися, що вчителі-практики проводять різноманітні інтегровані уроки, наприклад, інтегрований урок читання, української мови, природознавства, художньої праці [6, с.48-49].

У процесі проведення інтегрованих уроків, зокрема у процесі інтеграції читання і природознавства, учителю варто дотримуватись певних правил: за допомогою запитань, постановки пізнавальних завдань спонукати учнів брати активну участь у самостійному здобуванні знань, а значить намагатися не давати молодшим школярам знань у готовому вигляді; використовуючи різноманітні прийоми збагачення чуттєвого досвіду учнів, побудови евристичної бесіди за враженнями від духовного спілкування з природою, здійснювати управління словесною творчістю, способами організації спостережень за живою та неживою природою. Щоб не перевтомлювати учнів одноманітністю, варто поєднувати на уроці спостереження зі словесною творчістю. Доречною може бути групова діяльність учнів, наприклад, можна скласти діалог із елементами сценічного мистецтва.

Отже, організовуючи інтегративний підхід до засвоєння навчального матеріалу, учитель початкової школи має дбати про цілеспрямований гармонійний розвиток учнів. Такий підхід до побудови освітнього процесу має значні можливості для розвитку ключових та предметних компетентностей учнів. Аналізуючи досвід учителів практиків, які схвально ставляться до проведення інтегрованих уроків і засвідчують їх ефективність у розвитку творчих здібностей школярів, можемо стверджувати, що інтегрований підхід в освіті посилює мотиваційну функцію навчання та відповідно особистісний розвиток учнів у цілому.

Список використаних джерел

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–6.
2. Вашуленко М., Бібік Н., Кочина Л. Програма інтегрованого курсу (навчання грамоти, математика, навколишній світ). Початкова школа. 2001. № 3. С. 24-30.
3. Грошовенко Ольга. Інтегрування змісту природничої освіти у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів

науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9-11 квітня 2014 р.) / ред. кол.: Г.С. Тарасенко, В.І. Шахов, М. Библук. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 415–419.

4. Демченко О.П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. *Збірник наукових праць БДПУ. Педагогічні науки.* № 2. Бердянськ : БДПУ, 2009. С. 61–70.

5. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. Початкова школа. 2004. №5. С. 10-13.

6. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.

7. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Монографія / За ред. С.У. Гончаренка. Львів: Світ, 1999. 302 с.

8. Педагогічний словник [Текст] / АПН, Ін-т педагогіки ; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.] ; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів. К. : Абрис, 1997. 416 с.

10. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ БАТЬКАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Юлія Левицька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю.Я. Деркач, кандидат педагогічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

INTERACTION OF PRIMARY SCHOOL TEACHER WITH PARENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Yuliia Levytska, master's student

Lviv National University of Ivan Franko (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто взаємодію педагогів із сім'єю молодшого школяра в умовах дистанційного навчання. Розкрито основні засоби мобільної комунікації для здійснення педагогічної взаємодії з батьками учнів та розроблено примірну схему їх використання під час дистанційної освіти.

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія з сім'єю, молодший школяр, дистанційне навчання, засоби мобільної комунікації.

Abstract. The article considers the interaction of teachers with the family of primary school pupils in terms of distance learning. The basic means of mobile communication for pedagogical interaction with parents of students are considered and the approximate scheme of their use of their expediency during distance education is developed.

Key words: interaction, pedagogical interaction with family, primary school pupils, distance learning, means of mobile communication.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти однією з умов успішної роботи з учнями початкової школи є взаємодія вчителя з сім'єю. Аналітичне вивчення та осмислення ключового слова «взаємодія» призводить до прийняття його педагогічного тлумачення як «особливої форми зв'язку між учасниками освітнього процесу». Це «передбачає взаємозбагачення інтелектуальної, емоційної діяльності учасників освітнього процесу, їх координацію...» [3, с. 24].

Останнім часом особливої актуальності набуває взаємодія педагогів із сім'єю у

зв'язку з вимушеним переходом на дистанційне навчання всіх учнів. У контексті дослідження вважаємо за необхідне розкрити поняття дистанційного навчання у школі. В першу чергу цей вид навчання має на увазі використання технічних засобів зв'язку, інтернет-технологій. У Положенні про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти зазначено, що «дистанційне навчання – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» [3, с. 1].

Несприятлива епідеміологічна ситуація, що склалася у 2020 році через коронавірусну інфекцію, вимушені карантинні обмеження, розпочата повномасштабна війна 24 лютого 2022 року з боку Росії показали, що навчання дітей на відстані дещо змінює професійні функції педагогів: вони не просто передають знання, а й надають методичну допомогу батькам разом із дітьми. Вони стають своєрідними професійними помічниками у сім'ї, медіаторами, що передбачає використання різних підходів до кожного батька та дитини-учня. Індивідуальна комунікація з батьками завжди вимагає максимального такту та акуратності у спілкуванні. Більше того, у дитини повинні сформуватися стійка навчальна мотивація та ключові компетентності. Часові витрати при такому навчанні також знижують психофізіологічні ресурси педагогів. Праця в таких умовах є своєрідним «стрес-фактором», який провокує розвиток професійного вигорання [4, с. 143].

Для досягнення освітніх програмних результатів, у свою чергу, батькам у прискореному порядку необхідно наново пройти курси навчання в школі, щоб при необхідності бути здатними допомагати своїм дітям. Значно зросло морально-психологічне та освітнє навантаження на батьків за умов вимушеного дистанційного навчання дітей пов'язане з організацією побуту, режиму дня та розкладу всіх членів сім'ї. На батьків лягає роль підтримуючої, стимулюючої, супроводжуючої та перевіряючої людини в умовах просторового обмеження.

Безперечним моментом у спілкуванні з батьками є облік факту прихильності сучасних дітей до гаджетів, інтернет-ігор та чатів у соціальних мережах. Тому сім'ї дуже важливо вести систематичний батьківський контроль за інтернет-спілкуванням своїх дітей, знаходити для цього час. Економія часу у цьому питанні може призвести до вкрай небажаних процесів.

Наприклад, якщо учням другого-третього класу дати можливість самостійно виконувати домашні завдання, то це рішення не завжди приведе до успішного результату через вік та неготовність дітей у цьому віці до повної самостійності у навчальному процесі.

Проблема взаємодії школи з сім'єю завжди була актуальною та важкою. Проблеми спілкування та співпраці з сучасними батьками обумовлені вибором педагогічної позиції, яка потребує врахування індивідуального підходу. Від спільної роботи батьків та педагогів залежить розвиток особистості дитини, тому якість роботи школи визначає рівень педагогічної культури батьків та, відповідно, рівень сімейного виховання дітей. Відсутність чи недостатність педагогічної культури у сім'ї негативно впливає на зростаючу дитину. Навіть у спілкуванні через інтернет-технології дуже важливо виявляти культуру взаємодії, правильно формулювати вимоги до учня та чітко скеровувати його дії при виконанні завдань під час відеоуроків, забезпечувати доступними методичними матеріалами. Позбавляти дитину спілкування з учителем у режимі онлайн неприпустимо. У школах та освітніх установах з дистанційними освітніми технологіями повинні бути створено умови для функціонування електронного інформаційно-освітнього середовища. Головним критерієм якого виступають його відкритість та доступність для учнів та батьків.

Для організації інформаційно-освітнього середовища, відповідно до Державного стандарту, можна використовувати спеціалізовані комплексні рішення на основі клієнт-серверних технологій – LMS (Learning Management System).

LMS – це масштабована, гнучка платформа для управління навчанням, що проводиться як в реальному, так і віртуальному класі зі своїми ресурсами, навчальними

планами і каталогами курсів [5, с. 147].

Успішне впровадження даних систем ґрунтується на правильному виборі програмного забезпечення, що відповідає конкретним вимогам, цілям та завданням, що пред'являються до нього.

До основних умов вибору засобів організації систем управління навчанням можна віднести такі: функціональність; надійність; стабільність; вартість; наявність засобів розробки контенту; зручність використання.

LMS створює освітнє середовище за рахунок серверного компонента, який виконує основні функції (створення, управління та доставку курсів, автентифікацію користувачів, обслуговування даних та повідомлень тощо) і інтерфейсу користувача, який працює в браузері як веб-сайт (наприклад, Gmail або Facebook), який використовується адміністраторами, викладачами та учнями.

Як свідчить практика та аналіз готових продуктів і платформ для освітньої діяльності, використання LMS не завжди можливе у школах України [5, с. 147]. Основною причиною, на нашу думку, є платні платформи, а школи у період воєнного часу не завжди мають змогу проплатити діяльність освітнього середовища. Іншою проблемою, на нашу думку, є організація навчання всіх учасників освітнього процесу щодо способів роботи із такою платформою.

Одним із простіших варіантів для здійснення взаємодії школи та сім'ї під час дистанційного навчання є засоби мобільної комунікації. На нашу думку, їх перевага у доступності для батьків та педагогів, безкоштовному використанні і зручному, зрозумілому інтерфейсі.

Аналіз наукових джерел та практика освітньої діяльності дозволила нам розробити примірну схему використання засобів мобільної комунікації, які можуть бути використані для реалізації форм взаємодії педагога та батьків (законних представників) в умовах дистанційного навчання.

Таблиця 1

Засоби мобільної комунікації для здійснення взаємодії вчителя та батьків в умовах дистанційного навчання

Форма	Сервіс	Призначення	
Батьківські конференції	YouTube Zoom, GoToMeeting, Google Meet	Розміщення відео контенту, проведення трансляцій	
Батьківські збори	Google Forms	Опитування	
Робота з батьківським комітетом			
Консультації	Viber, WhatsApp, Telegram, Zoom, GoToMeeting, Google Meet	Групові та індивідуальні аудіо та відеодзвінки	Повідомлення в чаті
Тренінги			
Бесіди			
Доручення			
Всі форми взаємодії	Google Диск, Google Документи, Google таблиці	Спільна робота з контентом	
	Viber, WhatsApp, Telegram	Повідомлення в чаті	

Список використаних джерел

1. Василюк А. Сучасна модель реформування освіти. *Вісн.* Збірник наукових праць. Київ, 2011. С. 315–318.
2. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу. Монографія. Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. 355 с.
3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 15.06.2022 р).

4. Степанчук А.П. Вплив карантинних обмежень на розвиток професійного вигорання викладачів вищих навчальних закладів України. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2021. Т. 21, вип. 1 (73). С. 141–145.

5. Томашевський В. М., Новіков Ю. Л., Камінська П. А. Огляд сучасного стану систем дистанційного навчання. *Наукові праці*. Випуск 148. Т. 160. 2011. С. 146–157.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ СИТУАЦІЙ ТА ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Таїсія Лобко, викладач методики навчання української мови

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (Україна)

USE OF GAME SITUATIONS AND DIDACTIC GAMES IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS AS ONE OF THE WAYS OF FORMATION OF COGNITIVE ACTIVITY AND STUDIES

Taisiya Lobko, teacher of Ukrainian language teaching methods

KZ KOR «Bila Tserkva Humanitarian and Pedagogical Professional College» (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано використання ігрових ситуацій та дидактичних ігор на уроках української мови в початкових класах. Запропоновано шляхи формування пізнавальної активності та розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках рідної мови.

Ключові слова: інформаційні, комп'ютерні технології, дидактичні ігри, змістовий підхід, операційний підхід.

Abstract. The article analyzes the use of game situations and didactic games in Ukrainian language lessons in primary school. Ways of formation of cognitive activity and development of creative imagination of junior schoolchildren at lessons of native language are offered.

Key words: information, computer technology, didactic games, content approach, operational approach.

Володіння інформаційними та комп'ютерними технологіями стає головною компетентнісною вимогою сьогодення. Сам стан людського прогресу до цього нас підводить, кардинально змінюються система передачі знань. Ключовою позицією стає не сам факт передачі знань, умінь від вчителя до учня, а формування тісної взаємодії, при якій можливо створення знань, формування нових технологій практичного застосування. Надзвичайно виросла роль та значення віртуальних комунікацій у сучасному освітньому просторі. Тобто, в інформаційному суспільстві з'являються відносини між людиною і машиною – це комп'ютерні тренажери, сюжетні та дидактичні ігри, які забезпечують тісний взаємозв'язок між людьми та телекомунікацією [2, с. 16].

Навчальний процес в ігровій формі сприяє взаємозв'язку вчителя та вихованців.

Ґрунтовними є судження педагогів. Антон Макаренко характеризував гру свідомою дією, а радість гри – «радістю творчості», «радістю перемоги». Василь Сухомлинський зазначав: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. У грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості» [1, с. 15].

Л. Виготський вивчаючи призначення гри для розвитку дитини, зауважує, що з приходом до школи гра – наповнює собою всю діяльність школяра. «У шкільному віці, – писав він, – гра не лише не вмирає, а проникає у відносини до дійсності. Вона має своє продовження у шкільному навчанні та праці...» [1, с. 17].

Ігровими формами навчання є дидактичні ігри: повчальні, пізнавальні, ігрові та цікаві. У них перш за все замасковано навчальні задачі, мотивом їх втілення стає бажання учнів грати, здійснювати певний алгоритм ігрових дій. Граючись школярі легше опановують практичними вміннями та навичками. [1, с. 17].

У дидактичній грі тісно пов'язані навчальна та ігрова взаємодія. Педагог навчає

школярів, і долучається до ігрової діяльності, а діти через гру здобувають знання. Навчально-пізнавальний зміст вчитель ставить в дидактичних завданнях, які об'єднує з ігровими формами та діями. Дидактична ціль, яка стоїть в завданнях, стає невидимою для учнів, опанування пізнавального змісту здійснюється у процесі розв'язання захопливих ігрових дій (сховати – знайти, загадати – відгадати, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо) [3, с. 26].

Один з основних мотивів дидактики є не чітке попередження педагога або прагнення школярів пізнати щось нове, а природне прагнення грати, прагнення досягати ігрових результатів. Це підштовхує молодших школярів до інтелектуального розвитку, що вимагає розуміння та дотримання чітких правил гри. Таким чином, інтелектуальні здібності виникають і розвиваються в навчанні на основі ігрових інтересів.

Щоб дидактичні ігри заохочували та розвивали пізнавальну, творчу активність, самостійність, школярів, педагог має підбирати їх за програмою для кожного класу з урахуванням індивідуальних здібностей, ступеня складності дидактичних завдань. Дидактичні ігри позитивно впливають на пізнавальну активність молодших школярів, стимулюють бажання фантазувати, прагнути до цікавого, нового, допомагають подолати труднощі, усунути страхи та тривогу, дарують радість, стимулюють в майбутнє, тому що формують та удосконалюють особливості необхідні для втілення професійних, соціальних, творчих функцій у майбутнє. Там де є гра, панує здорове, радісне життя дітей [5, с. 17].

Ігрові ситуації та дидактичні ігри удосконалюють сенсорні навички сприймання та здібності учнів. Дотримання чітких правил гри вимагає витриманості, врівноваженості, сумлінності, справедливості, майстерності, впливу на розвиток довільних вчинків. Прикмети та правила дидактичних ігор сприяють формуванню моральних уявлень і розуміння в повчанні [1, с. 18].

Творчий підхід педагогічного працівника до справи є передумовою постійного і поступового збільшення варіативності ігор, щоб учні не втрачали інтерес до гри, вчителі необхідно безперервно вигадувати та відшукувати нові ігрові завдання, ускладнювати правила, включаючи різноманітні ігрові форми та методи. Ігрові методи дають можливість створювати навчальний простір, в якому водночас вивчається теорія і практика, а це дає можливість формувати в учнів характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, формувати критичне мислення, визначити та реалізувати індивідуальні можливості [6, с. 45].

Дидактичні ігри та ігрові ситуації покращують загальний розвиток учнів, пізнавальну активність та творчу уяву молодших школярів. Оскільки кожен вік має свої психологічні та фізіологічні особливості необхідно враховувати індивідуальні можливості учнів початкової школи, застосовуючи різні форми та методи пізнавальної активності [5, с. 12].

Пізнавальну активність та творчу уяву стимулюють такі методи, як: створення ситуації новизни навчального матеріалу, опора на життєвий досвід школяра, метод пізнавальних ігор, стимулювання обов'язку, відповідальності та успіху в навчанні.

Важливим показником творчої уяви та пізнавальної сфери дитини є розвиток мимовільної уяви, довільної, репродуктивної, творчої – важливий фактор успішного формування особистості [3, с. 28].

Останніми роками педагогічний досвід вказує, на різні шляхи вивчення учнями прийомів пізнавальної діяльності на уроках української мови. Отже, існують такі підходи до розв'язання цієї проблеми: змістовний підхід – опанування прийомами пізнавальної діяльності під час навчання, скерованого на зростання індивідуальних можливостей учнів; операційний підхід – формування розумових прийомів у процесі спеціально організованої діяльності [4, с. 10].

Розвиваюча функція, самостійність та своєрідність мислення є пріоритетними в 1-4 класах початкової школи на уроках української мови в умовах сьогодення. Володіти предметом значить вчитися знаходити не тільки завдання, передбачені державним освітнім стандартом НУШ, а й такі, що потребують певної самостійності мислення, творчих пошуків,

оригінальності, винахідливості – «нестандартних завдань» [4, с. 15].

Щоб розвивати пізнавальну самостійність у навчанні на уроках української мови слід формувати в учнів такі якості: вміння планувати та організовувати свою роботу, ініціативність (здатність вносити елементи власного міркування), бажання та вміння долати труднощі, що виникають у процесі виконання завдань, навички самоконтролю.

Таким чином, розвитку пізнавальної активності, творчої уяви на уроках української мови сприяє комплекс дидактичних ігор та ігрових ситуацій для дітей початкової школи. Наприклад, відповідно до Нової української школи можна використовувати такі дидактичні ігри, як: Ранкова зустріч «Щоденні 5», Кубик Блума, дослідницька діяльність LEGO «6 цеглинок», інтерактивні вправи Learning Apps [6, с. 44].

Щоб створити позитивну атмосферу в колективі на цілий день, НУШ пропонує провести «Ранкову зустріч» – це попередньо запланована зустріч, яка проводиться протягом 15-25 хвилин на початку дня, під час проведення якої панує атмосфера піклування та відповідальності [6, с. 45].

Методична система «Щоденні 5», навчає учнів початкових класів працювати самостійно. Складається вона з п'яти діяльностей – «Письмо для себе», «Читання для себе», «Слухання», «Робота зі словами», які учні виконують щодня. Наприклад, читають по 2-4-6 (в 4-му класі до 20) хвилин, слухають, пишуть [6, с. 46].

Дидактична гра «Кубик Блума» полегшує розгляд теми з різних сторін і водночас допомагає розкрити поняття різнобічно, застосовуючи при цьому глибинні знання. Цей методичний прийом запропонував Бенджамін Блум – американський педагог та психолог, автор теорії яка ділить навчання на блоки: «знаю», «вмію», «творю». Він допомагає задіяти всіх учасників освітнього процесу.

Учителю потрібен паперовий куб (він має бути з щільного картону), на краях якого написано: назви, чому, поясніть, запропонуйте, подумайте, поділіться. Учитель формулює тему та до кожного слова на кубуку добирає коло питань, що дасть можливість учням пригадати й удосконалити вивчене. Педагог кидає кубик. Пропущене обличчя вказує на тип запитання, яке мають поставити учні (отже, питання педагога мають починатися зі слова на обличчі). Школяр дає відповідь на запитання. Якщо вона неповна, однокласники можуть її доповнити та виправити неточності [7, с. 17].

Дидактична гра з набором із 6 кубиків LEGO «Посели слова в будинок».

Технологія навчання – «Шість цеглинок», допоможе молодшим школярам тренувати пам'ять, творчо мислити, розвивати дрібну моторику. Використання цієї методики спрямоване на розвиток важливих соціальних навичок передбачених НУШ, а саме: вміння працювати в команді, співчувати результату товариша, вміння вчитися в однолітків, прислухатися до їхніх ідей та пропозицій, вміння розподіляти ролі та відповідальність, оцінити ризики та прийняти рішення.

Інтерактивні вправи Learning Apps. Learning Apps – це доступний, інтуїтивно зрозумілий он-лайн-сервіс для створення інтерактивних вправ для використання як на уроці, так і в позакласній роботі, його використання допоможе краще сприймати матеріал, підвищить пізнавальний інтерес, розвине навички як самостійної, так і спільної роботи тощо. Позитивним у застосуванні Learning Apps є інтенсифікація навчальної діяльності школярів, підвищення мотивації до навчання; економія навчального часу; розвиток логічного мислення, пам'яті [6, с. 44].

Не слід обмежуватися використанням одного виду гри працюючи з школярами, варто використовувати більше різних варіантів. Якщо використовувати головний принцип дидактики: «від простого до складного» систематично та послідовно, тоді дидактичні ігри будуть ефективними [7, с. 20].

Отже, для молодших школярів характерним є розвиток пізнавальної активності, творчої уяви, допитливості, схильність до творчості, зацікавленість до вивчення нового, цікавого, тому потрібно застосовувати ігрові ситуації та дидактичні ігри в щоденній індивідуальній та груповій роботі, підготовчих вправах, а потім і під час занять. Необхідно

стимулювати учнів застосовувати звичайні ігри у вільний час – це дає їм можливість закріпити вже набуті навички, шукати нові можливості для перемоги та грати з різними партнерами. Доречно використовувати дидактичні ігри різних груп для кожної теми з усіх розділів програми.

Список використаних джерел

1. Ільяницька Л. С. Ігрові проблемні ситуації. *Початкова школа*. 2019. №7. С. 15–18.
2. Концепція Нової Української Школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Рома О. Гра по-новому, навчання по-іншому : метод. посіб. The LEGO Foundation. Київ, 2019. 44 с.
5. Савчук Л. М. Дидактичні та інтелектуальні ігри на уроках української мови. 2–4 класи. Харків, 2019. 56 с.
6. Чумак Т. Ігрові елементи на уроках мови. *Дивослово*, 2019. №7. С. 44–46.
7. Щербань П. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі. *Початкова школа*. 2018. № 9. С. 18–21.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Віталіна Лук'янчук, учитель початкових класів, Комунальний заклад «Загальноосвітня школа I-III ступенів №18 Вінницької міської ради» (Україна)

PROBLEMS OF THE ORGANIZATION OF THE PERSONALLY ORIENTED EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

Vitalina Lukyanchuk, elementary school teacher, Communal Institution «General Education School of I-III Levels No. 18 of the Vinnytsia City Council» (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення терміну «особистісно орієнтоване навчання». Автор розглядає особистісно орієнтоване навчання як таке, що базується на врахуванні особистісних якостей та інтересів учнів і сприяє подальшому їх розвитку.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, учитель початкової школи, молодші школярі, освіта.

Abstract. The article analyzes the interpretation of the term «personally oriented education». The author considers personally-oriented education as one that is based on taking into account the personal qualities and interests of students and contributes to their further development.

Key words: personally oriented education, primary school teacher, younger students, education.

Освітньо-виховна теорія й практика, що позначена назвою «особистісно орієнтоване навчання», має давню історію та кілька інших назв, за кожною з яких визначений погляд на навчання й виховання: гуманістична педагогіка, неопрагматизм, екзистенціалізм, неопедоцентризм, вільне виховання (США, Європа, 70-і роки), педагогіка співробітництва (80-і роки, СРСР). Аналіз сучасної наукової та методичної літератури свідчить про те, що сьогодні інтерес науковців до особистісно орієнтованого навчання значно підвищився.

З сучасними вимогами щодо формування особистісного підходу виступили у своїх працях відомі психологи К. Альбуханова-Славська, О. Асмолов, В. Давидов, В. Моляко, Л. Проколіснко, В. Столін, Т. Титаренко, В. Шатенко, І. Якиманська та інші. Означене питання ще в 70-90-х роках порушувались у дослідженнях педагогів і психологів Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського, В. Петровського, Б. Федоришина, С. Рубінштейна, О. Леонтєва та інших. Продовжили розвиток питання проблеми особистісно орієнтованого навчання О. Савченко, І. Бех, В. Кремень, С. Подмазін, Ю. Шаповал.

Наукові передумови виникнення особистісного підходу склалися поступово в дослідженнях особистості в різних її аспектах, що були проведені такими представниками класичної психології, як Ж. Піаже, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв. Особливо

важливими є ідеї гуманістичної психології, найяскравішими представниками якої вважають А. Маслоу й К. Роджерса. Лідери гуманістичної психології звернулися до досягнень філософії ХХ століття, насамперед до екзистенціалізму, що вивчав внутрішній світ, або екзистенцію людини. Так з'явилася нова детермінація освіти – психологічна, яка пояснювала розвиток людини її прагненням до самоактуалізації, творчої реалізації своїх потенційних можливостей.

Нині суспільство виходить на новий рівень розвитку освіти, наближаючись до створення такої її системи, яка забезпечує в процесі навчання умови для найефективнішої самореалізації особистості, розвитку її творчого потенціалу, формування основних життєвих компетенцій, уміння ефективно взаємодіяти з іншими в процесі діяльності. Головною умовою реалізації цієї мети є парадигма особистісно орієнтованого навчання. Сутність її полягає в тому, що процес навчання й виховання будується з урахуванням суб'єктного досвіду тих, хто навчається, тобто неповторність особистості, її суб'єктний досвід визначаються фактором педагогічного процесу.

Ознаками особистісно орієнтованого навчання є: зосередження на потребах особистості; надання пріоритету індивідуальності, самоцінності учня; співпраця, співдружність, співтворчість між тим, хто навчається, і тим, хто навчає, удосконалення педагогічних стосунків у бік їх відвертості, емпатійності, духовно-морального єднання з учнем; створення ситуації вибору й відповідальності; пристосування методики до навчальних можливостей учня, актуалізація проблеми особистісного зростання індивіда як основи його самостійності в оволодінні змістом освіти; стимулювання розвитку й саморозвитку учня.

Незважаючи на те, що гуманістичний напрямок в освіті підтримується ентузіастами і навіть відповідним законом, особистісно орієнтований підхід усе ще не зайняв гідного місця в системі навчання і виховання в українській школі. У числі причин цього можна перерахувати наступні: 1) неоднозначність розуміння терміна «особистісно орієнтований»; 2) відсутність відповідної підготовки вчителя; 3) збереження колишніх критеріїв оцінки роботи вчителя і школи; 4) недостатня кількість технологічних розробок особистісно орієнтованого навчання; 5) об'єктивні недоліки (неуніверсальність) особистісно орієнтованого підходу.

Як зазначає А. Півненко, існуючий стан суспільства не може сприяти поширенню гуманістичної педагогіки і зокрема особистісно орієнтованого підходу. Стає можливим використання нового терміна без здійснення того, що цим терміном позначається [5]. На наш погляд, термін «особистісно орієнтований підхід» означає не будь-який вплив на особистість, а прихильність теорії та конкретним методам гуманістичної педагогіки. Адже гуманістичний підхід до освіти і навчання відрізняється від інших підходів у першу чергу своїми цілями. С. Підмазін зауважує, що ціль освіти і предмет навчання – сама людина і цілі гуманістичні, тобто такі, котрі відповідають інтересам людини, і серед них на перший план виступають «самоактуалізація» людини, її «олюднення», повне втілення того, чого може досягти людина. Ціль освіти – це допомога людині повною мірою реалізувати її можливості» [6, 20].

Для здійснення особистісно орієнтованого підходу необхідні особливі якості вчителя. Проблема дисбалансу між предметно-методичною і психологічною підготовкою вчителя обговорюється вже давно. Очевидно, проблема не тільки в тому, що психологічна готовність учителя до роботи в школі глибоко і системно не аналізується, але й у тому, що така готовність не формується. На думку О. Савченко, перехід до особистісно орієнтованого навчання залежить від педагога – його бажання, загальної й педагогічної культури, особистісних якостей. Автор формулює ряд вимог до педагога: має ціннісне ставлення до дитини, культури, творчості; проявляє гуманну педагогічну позицію; вміє створювати й постійно збагачувати культурно-інформаційне й предметно-розвивальне освітнє середовище; вміє працювати зі змістом навчання; володіє різноманітними педагогічними технологіями, вміє надавати їм особистісно розвивальну спрямованість. Педагог слушно зазначає, що

вчитель на уроці стає невидимим диригентом, який вчасно почує, помітить, підправить, підтримає кожного учня, залучивши до співпраці [8].

Тільки за наявності особистісної діалогічної взаємодії процес оволодіння знаннями здійснюється в атмосфері інтелектуальних, моральних і естетичних переживань, зіткненні поглядів, думок, позицій, наукових підходів, пошуків істини, проектуванні різноманітних можливих вирішень пізнавальних завдань, творчості вчителів та учнів. Можна припустити, що основною рушійною силою освітньої діяльності (але не пізнання взагалі) є така взаємодія двох особистостей, за якої пізнання й діалогічне спілкування є усвідомленою метою та значущою цінністю. Тому основною функцією в цьому процесі стає психологічна перебудова педагога, зміна негативних, застарілих установок на позитивні, актуальні.

З наведених проблем впровадження особистісно орієнтованого навчання менш всього в літературі освітлена проблема готовності учня до нового типу стосунків у навчальній діяльності. У літературі, у педагогічній періодиці активно обговорюється проблема мотивації учіння, але вона найчастіше не пов'язана з особистісно орієнтованим підходом до навчання. Одна з умов, висунутих К. Роджерсом до особистісно орієнтованого підходу – наявність проблем у клієнта, наявність мотивації до зміни, а в учня, відповідно, – мотивації до самостійного здобування знань.

Виникає припущення, що учні сучасної масової школи при традиційному підході до навчання не мають мотивації навчання, необхідної для здійснення особистісно орієнтованого підходу.

Важливим параметром особистісно орієнтованого навчання є переведення знань у сферу особистісних інтересів учня, а значить, усвідомлена потреба в знаннях. Якщо головним мотивом навчання стає одержання оцінки («помилковий мотив у навчанні» за Ш. Амонашвілі), то це свідчить про мотиваційну неготовність учня до особистісно орієнтованого навчання. Навчальна діяльність «на оцінку» – це зручно для учителя і для учня (зрозумілі стосунки), а тому перехід до іншої парадигми може викликати опір самих учнів, що звикли до традиційної системи навчання.

Для дослідження стану навчальної мотивації при традиційній системі навчання ми запропонували школярам 6 класу Комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №18 Вінницької міської ради» написати твір на тему «Школа, у якій ніколи не ставлять оцінок», попросили їх описати таку школу, висловити своє ставлення до неї. За результатами аналізу творів, 85 % школярів класу вважають оцінку головним рушієм навчання і тільки два учні позитивно ставляться до відсутності оцінок. Найтиповіші позиції наступні: оцінка – головний чинник («зарплата»); без оцінок не отримаєш знань, не буде дисципліни, неможливо поступити в інститут; висловлювалось невдоволення словесною оцінкою без балу. Таким чином, дані про перевагу в навчанні мотиву оцінювання можна інтерпретувати як показник відсутності особистісно-орієнтованого підходу до навчання в досліджуваному класі.

У будь-якому випадку, перехід від традиційного навчання до особистісно орієнтованого буде супроводжуватись деяким опором самих учнів і, очевидно, батьків, що спричинюється сталими традиціями школи.

Отже, особистісно орієнтоване навчання варто розглядати як таке, що базується на врахуванні особистісних якостей та інтересів учнів і сприяє подальшому їх розвитку. Це процес, спрямований на саморозвиток особистості. Основною метою особистісно орієнтованого навчання є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості; формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Система фахової педагогічної підготовки має сприяти формуванню вчителів, здатних здійснювати особистісно орієнтоване навчання. Традиція «дозовано-бального» оцінювання знань школи звужує мотивацію навчання, потяг до саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Кравченко Г.Ю. Теоретико-методологічні основи особистісно орієнтованої освіти. *Початкове навчання та виховання*. 2005. №25. С. 2–3.
3. Набой С. Особистісно орієнтоване навчання в початковій школі. *Початкова школа*. 2005. №11. С. 1-5.
4. Освітні технології / За заг. ред. О.М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2002. С. 25–45.
5. Півненко А. Міражі особистісно зорієнтованої педагогіки. *Директор школи України*. 2003. №6. С. 68–75.
6. Підмазін С. Технологія особистісно орієнтовного уроку. *Завуч*. 2001. № 20–21. С. 29-31.
7. Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия. Москва, 1997. 256 с.
8. Савченко О.Я. Особистісно орієнтовне спілкування. Навчання і виховання учнів 3 класу. *Початкова школа*. Київ, 2004. С. 12–18.
9. Чернега Н. Особистісно-зорієнтоване навчання: сучасні підходи. *Рідна школа*. 2000. № 9. С. 25–26.
10. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Аліна Марценюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Імбер кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький Державний Педагогічний Університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN MATHEMATICS LESSONS

Alina Martseniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine

Анотація. В статті розглядаються теоретичні основи проблеми креативності молодших школярів. Автор статті презентує особливості розвитку креативності молодших школярів на уроках математики.

Ключові слова: розвиток, креативність, здібності, молодші школярі, математика.

Abstract. The article examines the theoretical foundations of the problem of creativity of younger schoolchildren. The author of the article presents the peculiarities of the development of creativity of junior high school students in mathematics lessons.

Key words: development, creativity, abilities, younger students, mathematics.

Проблема креативності є дуже цікавою і не до кінця вивченою. Креативність є комплексом особливостей інтелекту і якостей особистості, життєвої позиції людини, це комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик, які дозволяють людині ефективно діяти в ситуаціях невизначеності, новизни та відсутності чіткого алгоритму вирішення проблем.

За своєю природою всі діти – творчі особистості, проте здатність нестандартно, творчо мислити необхідно розвивати.

Система шкільного навчання не містить в собі спеціальні заходи, спрямовані на розвиток у дітей креативності, продуктивної уяви. По-перше, викладачі не знають основ психології креативності, особливостей її формування, розвитку, по-друге, відсутнє методичне забезпечення для діагностики та розвитку креативності в освітньому процесі.

Молодший шкільний вік є саме тим віковим періодом, в якому діти проявляють свої здібності. У цьому віці вдосконалюється робота головного мозку і нервової системи,

з'являються особистісні новоутворення, формується образ «Я». Тому так важливо в цей період виховувати творчу особистість. Використання креативного потенціалу дитини дозволить підвищити ефективність її діяльності, успішність його навчання.

Ми розглядаємо креативність як комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик. Креативність властива кожному від народження.

Важливо залучати дитину до творчості саме в період здобуття початкової освіти. Психічна діяльність дитини, яка пізнає навколишній світ, має креативний характер, проте її не називають творчою. До творчості можна віднести: дитячі малюнки, самостійне знаходження рішення проблеми, діяльність дитини, котра винаходить з товаришами нову гру, оскільки в цьому випадку має місце оригінальний результат креативної та творчої діяльності, що збігаються в даному випадку за смисловим змістом.

У дітей молодшого шкільного віку змінюється система відносин з навколишнім світом, змінюється провідний вид діяльності, інтенсивний інтелектуальний розвиток. Створенню можливостей для підвищення ефективності діяльності дитини та підвищенню успішності навчання, сприяє використання її креативного потенціалу, стимулювання креативності.

Креативність невпинно розвивається. Розвиток здійснюється разом з розвитком особистості та інтелекту. Розвиток креативності тісно пов'язаний з розвитком уяви дитини. Уява, в першу чергу, залежить від досвіду, проте досвід дитини складається і росте поступово, він відрізняється глибокою своєрідністю в порівнянні з досвідом дорослого. До того ж, у дитини зовсім інше ставлення до оточення, в якому вона росте і розвивається, середовище своїми традиціями і впливами стимулює і спрямовує процес творчості у дитини [6, с. 23].

Оскільки уява завжди пов'язана з досвідом, то дитина може уявити собі набагато менше, ніж доросла людина. Однак дитина більше довіряє продуктам своєї уяви і менше їх контролює, тому уяви в життєвому, культурному сенсі цього слова, тобто щось таке, що є справжнім, вигаданим, у дитини більше, ніж у дорослої людини.

Креативність є характеристикою особистості, що свідчить про здатність особистості до творчості. О.М. Дьяченко до основних критеріїв прояву креативності у дітей відносить:

- своєрідність виконання дітьми творчих завдань;
- використання такої зміни образів, при якій образи одних об'єктів застосовують як деталі для побудови інших [1, с. 74-75].

Дитині не потрібно винаходити нічого нового ані мовних норм, ні наукових понять. Проте вона має відкрити те, що вже існує, за допомогою зусиль і власної уяви. Дитині потрібно відтворити деякі суттєві риси свого творчого пошуку, який привів до створення всієї системи предметів культури.

Креативність дітей і дорослих істотно різниться. В.С. Юркевич запропонувала розділяти «наївну» і «культурну» креативність. «Наївна» креативність – це природна креативність, при відсутності досвіду і обсягу знань, а «культурна» креативність є результатом особливого пізнавального і особистісного розвитку, спрямованого на усвідомлене подолання стереотипів.

З початком навчання дитини у закладі початкової освіти, відбувається втрата дитячої безпосередності. Під впливом середовища у цей момент повністю зникає креативність і на певний період переходить у невидимий стан. Навчальна діяльність вимагає від дитини вищого рівня довільності, самоконтролю, засвоєння норм, правил, наслідування зразку, виконання репродуктивної діяльності. В.С. Юркевич пов'язує зниження креативності в молодшому шкільному віці зі зміною самої структури змісту феномену, а існування «латентної» форми креативності з засвоєнням і накопиченням зразків і стереотипів мислення і поведінки, що є відправною точкою для їх подолання.

У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток, формується навчальна діяльність, мотиви навчання, змінюються відносини з навколишнім світом. Зазначений період є найбільш важливим та найсприятливішим для розвитку творчих

здібностей дитини [9, с. 278].

Сьогодні існує гостра соціальна потреба у творчості та творчих індивідах. Розвиток у школярів креативності – одна з найважливіших завдань в сучасній школі. У психолого-педагогічній літературі поняття «креативність» трактується неоднозначно. Існують різні погляди на природу, зміст цих понять і їх структуру. У зв'язку з цим виникає безліч різних визначень. Основні поняття зводяться до того, що креативність проявляється в трьох контекстах: процесі, внаслідок (продукті творчого процесу), характеристиках (властивостях) особистості, тобто розглядається структура взаємодіючих складових особистості: творчі здібності, мотиваційний компонент, інтелектуальний компонент [5, с.15]. Для розвитку креативності молодших школярів необхідно розвивати складові її компоненти.

Можна виділити наступні основні умови формування креативності:

1) врахування принципів розвиваючого навчання (індивідуалізація освіти, дослідне навчання, проблематизація);

2) побудова педагогічного процесу на принципах гуманістичного підходу до дітей (безоціночність, прийняття, безпека, підтримка);

3) проведення цілеспрямованих творчих занять, спрямованих на розвиток креативності молодших школярів [7, с. 152].

Для визначення рівня розвитку креативності можна використовувати такі методики.

1. Методика Є.П. Торренса (діагностика невербальної креативності)

Можна проводити тест індивідуально чи по групах. Керівнику варто створити сприятливі умови для проведення тестування, для цього необхідно зменшити мотивацію досягнення і спрямувати піддослідних на вільний прояв своїх прихованих здібностей. Старатися не обмежувати час для проходження тесту, орієнтовно відводимо на кожну картинку по 1-2 хв. Якщо тестований довго обдумує завдання, варто його підбадьорити.

Пропонований тест складається з 2 завдань:

Завдання «Кола»: намалюйте якомога більше різних предметів, використовуючи коло в якості складової частини. За результатами виконання завдання оцінюються: – легкість – швидкість виконання завдання – підрахунок кількості малюнків за певний відрізок часу; – гнучкість – число переключень з одного класу об'єктів на інший; – оригінальність – частота даної відповіді в однорідній групі випробовуваних.

Завдання «Завершення картинок». Запропонований варіант тесту має набір картинок та деяких елементів (ліній). Тестованому потрібно домалювати картинку до деякого зрозумілого їй зображення, використовуючи при цьому запропонований набір ліній. Даний варіант тесту містить 6 картинок, що не дублюють один одного і дають найбільш надійні результати.

У тесті використовуються такі показники креативності: – оригінальність, що виявляє ступінь несхожості створеного тестованим зображення на зображення інших тестованих (статистична рідкість відповіді). – унікальність, обумовлена як сума виконаних завдань, що не мають аналогів у атласі малюнків.

2. Завдання «Творчі здібності» направлено на оцінку кількісним показником творчої уяви і швидкості процесів мислення. Піддослідним пропонується три слова, з яких випробуваним пропонується скласти якомога більше осмислених фраз за 5 хвилин. Оцінювання кожної фрази проводиться за п'ятибальною системою: 5 – дотепна оригінальна комбінація; 4 – правильне, логічне поєднання слів; 3 – мабуть, і так можна; 2 – два слова пов'язані, а третє не логічне; 1 – безглузде поєднання слів [6, с. 84].

Можна виділити наступні методи, спрямовані на розвиток креативності у молодших школярів.

1. Метод проблемної ситуації.

Пояснюється переходом від умоглядного розгляду мислення до розгляду його як пристосувальної функції, за допомогою якої людина вирішує поставлені суспільством проблеми. Властива методу проблемної ситуації тема повинності штучно стимулювати

розумовий процес, але водночас обмежує його конкретними умовами, задаючи як би «стелю» інтелектуальної творчості.

2. Метод асоціативної теорії креативності. Основоположник методу - Медник, який вважав, що чим більше віддаленими є ідеї, між якими виникають асоціації, тим більш креативним вважається мислення. Однак повинна здійснюватися умова, при якій асоціації відповідають вимогам завдання і характеризуються корисністю. Він розрізняв три шляхи креативних рішень, заснованих на асоціаціях:

- через інтуїтивну проникливість;
- знаходження схожості між віддаленими елементами (ідеями);
- опосередкування одних ідей іншими [8, с. 32].

Будь-які креативні продукти виникають в результаті рекомбінації відомих ідей через нові асоціації, спираючись на аналогію (схожість), креативне мислення здатне встановити асоціацію між не зв'язковими ідеями.

Так, наприклад, можна пропонувати дітям такі завдання в рамках даного методу:

- придумати розповідь про валянку і гудзика;
- як втекти від дракона через вікно неприступної вежі і т.п.

3. Метод мозкового штурму. Метод являє собою групове рішення задач, конференція ідей, масова мозкова атака. Його мета полягає у формуванні у дітей уміння давати велику кількість ідей в рамках заданої теми, навчання критичного відношення до результатів обговорення, уміння вибирати оригінальне рішення задач.

Вчитель ставить перед дітьми питання, вислуховує варіанти відповідей хлопців, а потім підводить підсумок.

Можна пропонувати такі завдання:

- У мене з кишені випало яблуко і ...
- Як дістати кози капусту, якщо город сторожить собака.

4. Метод аналогії. Мета методу полягає в поданні незнайомого знайомим, а звичного чужим.

5. Метод каталогу. Дітям даються питання, а відповіді вони шукають в будь-якій книзі. Відповіді збираються ведучим разом з дітьми в єдину сюжетну лінію. По закінченню спільного твору будь-яка дитина повинна вміти розповісти і придумати назву.

Пропоновані питання:

- Жив-був хто?
- Де він жив?
- Як він виглядав?
- Чим займався?
- Хто йому допомагав?

6. Метод контрольних питань. Він передбачає розвиток творчого мислення, послідовно ставлячи перед учнями навідріздні запитання, на які вони охоче відповідають. Робота проводиться в діалогічній формі. Наприклад, дірявий вовняний носок. Як по-новому можна застосувати об'єкт? Як спростити і модернізувати його? Як перетворити, перевернути? Потрапити в стимулюючу обстановку? [8, с. 34].

Таким чином, творчі завдання допомагають дітям молодшого шкільного віку розвивати креативність.

Використовуючи на уроках запропоновані методи, можна домогтися підвищення показників креативності школярів, розвитку в них нестандартного мислення, формування незвичайних ідей, творчої уяви

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / [І.Д. Бех, Н.М. Бібік, В.Ю. Биков та ін.]; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Імбер В.І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині. *Учитель початкової школи*. №1 2020 С. 7–10.
3. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. *Наукові записки*

Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Зб. наук. праць. Вип. 38. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. С. 48–52.

4. Казьмірчук Н.С., Білик Т.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2020. 61. С.18–23.

5. Капканець Т.С. Проблема розвитку креативної інноваційної особистості учня. *Теорія і практика проектування авторських педагогічних систем* : зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 квітня 2012 року. 2012. С. 408–412.

6. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка*: [наук.-метод. журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. 154 с.

7. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти* : Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип.85. С. 152–158.

8. Ткаченко Л.І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2014. № 9–10. С. 32–35.

9. Чувасова Н. Креативність особистості : зміст і структура. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць. 2013. Вип. 38. С. 277–282.

10. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrnytska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference.* 2022. Volume I. May 27th-28th, P. 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

ФОРМИ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ МОВНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ася Медвідь, здобувачка СВО «магістр»

Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMS OF EXTRA-COURSE LANGUAGE WORK DIRECTIONS IN PRIMARY SCHOOL

Asya Medvid, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню організації позакласної роботи з української мови з молодшими школярами. Автором визначено ефективні форми позакласної навчально-виховної роботи мовного характеру, що сприяють поглибленню і розвитку інтересу до української мови.

Ключові слова: позакласна робота, форми позакласної роботи, українська мова, молодші школярі.

Abstract. The article is devoted to the topical issue of organizing extracurricular work on the Ukrainian language with younger schoolchildren. The author has identified effective forms of extracurricular educational work of a language nature, which contribute to the deepening and development of interest in the Ukrainian language.

Keywords: extracurricular work, forms of extracurricular work, Ukrainian language, younger schoolchildren.

У процесі вивчення рідної мови не тільки формуються і поповнюються спеціальні знання молодших школярів з мови та мовлення, а й реалізуються важливі виховні завдання, формується сучасна мовна особистість. Саме за допомогою засобів мови, початкових знань про закономірності її побудови в учнів закладаються зачатки світогляду, формується шанобливе ставлення до рідної мови, історії, культури свого народу, започатковуються риси громадянина, патріота.

У вирішенні складних завдань національного виховання школярів велику роль відіграє різноманітна позакласна робота з української мови, що закріплює, поширює і поглиблює знання учнів, сприяє розвитку творчої особистості. Проблемою позакласної роботи займалися видатні педагоги та вчені П. Блонський, Б. Кобзар, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та ін. Теоретичними питаннями позакласної навчальної діяльності в школі займалися Р. Пастушенко, О. Пометун, Л. Руденко та ін; визначенням концептуальних засад організації позакласної роботи в початковій школі: І. Гончаренко, В. Новосельський, В. Оржеховська, В. Постовий, К. Чорна та ін.; позаурочною роботою в системі діяльності школи присвятили свої дослідження Б. Вульф, В. Караковський, М. Красовицький, С. Мартиненко, М. Осипенко, А. Сидорків та ін.

Під позакласною роботою з мови переважна більшість методистів розуміє спеціально практикувані в позаурочний час заходи, які мають свій зміст, не завжди передбачений навчальною програмою, специфічні форми, методи та прийоми проведення і які базуються на принципі добровільної участі в них учнів.

Позакласну діяльність визначають як складову частину навчально-виховної роботи школи, а також сукупність різноманітних видів діяльності, що мають широкий спектр позитивних дій на учнів і здійснюється у взаємозв'язку з роботою на уроці [9, с. 3]. Це система заходів і занять, що проводяться в школах і поза нею під керівництвом учителів, громадськості, органів учнівського самоврядування [9, с. 3].

Позакласна робота тісно пов'язана з класними заняттями (передусім тематично), разом з тим, відмінностей між уроками української мови й позакласною роботою значно більше, оскільки здійснюються вони в різних умовах, різними засобами, з різними специфічними цілями і завданнями, через вирішення яких можна досягти цих цілей.

Для позакласної роботи з рідної мови характерна відсутність будь-якого формалізму в організації занять. Місце і час їх проведення не регламентуються так суворо, як уроки. На позакласних заняттях не ведеться спеціальний облік, відсутні засоби примусовості й покарання (незадовільне оцінювання), знання заохочуються цікавими і нетрафаретними способами.

Найцікавішою ознакою живого й творчого характеру позаурочної роботи є захоплююча форма подачі матеріалу. Вона передбачає цікаве, проблемне, активне, творче, ігрове навчання. Проте слід дотримуватися розумної міри в розважальності, щоб розваги не витіснили пізнавальне. Розважальність позаурочної роботи означає також, що роль учителя при проведенні позакласних занять мовби прихована від учнів. Він є тільки одним з учасників колективного діалогу, який «таємно» організовує мовленнєву ситуацію й непомітно режисує виконання мовленнєвих ролей.

Зміст позаурочної роботи мовного спрямування не є сталим. Плануючи зміст занять у позакласний час, учитель враховує загальну мету й реальні завдання мовної освіти молодших школярів, ставлення до неї вихованців, їх пізнавальні запити, умови роботи школи. Тому для позаурочних заходів не може бути універсальної програми, що передбачає певний зміст і форми його реалізації, специфіку навчальних прийомів для різних вікових груп учнів.

У практиці роботи шкіл України чітко визначилися три форми позаурочної роботи, що різняться кількісним складом учнів: індивідуальна, групова, колективна.

Індивідуальна форма передбачає самостійне виконання окремими учнями різних лінгвістичних завдань і доручень учителя чи учнівського колективу, пов'язаних із позаурочною діяльністю: підготовка мовних ігор, заучування авторських текстів, написання лінгвістичних заміток, оформлення тематичних альбомів, підготовка до участі в олімпіадах та творчих конкурсах.

Індивідуальними можуть бути такі завдання: відтворити на позаурочному занятті найцікавіше повідомлення телевізійної програми лінгвістичного спрямування, дати оцінку переглянутому фільму, прочитаній статті тощо.

Індивідуальні форми позаурочної роботи з української мови й розвитку мовлення можуть обумовлюватися й індивідуальними особливостями учнів, наприклад, здібності до

створення власних творів (казок, віршів, фантастичних пригод, оповідань). У цілому всі види індивідуальної форми позаурочної лінгвістичної роботи є невід'ємною частиною організаційної структури позаурочних занять і підготовчим етапом до проведення інших, більш складних форм – групових і масових.

Групові форми позаурочної роботи мовного характеру відрізняються обмеженим складом і однорідністю інтересів учнів. У них може використовуватись і змінний склад вихованців, які працюють епізодично та виконують певні разові доручення (підготовка до проведення тематичного свята, вікторини або конкурсу шанувальників української мови тощо).

Групи з постійним складом являють собою різні гуртки, товариства, клуби, що працюють регулярно, за певним планом. У них беруть участь учні одного або паралельних класів. Саме така одноманітність складу дозволяє відбирати лінгвістичний матеріал з урахуванням програмового матеріалу й мовно-мовленнєвої підготовки школярів. Великою перевагою є й те, що, володіючи чіткою організаційною структурою, групова форма дозволяє координувати й спрямовувати всю позаурочну роботу мовного характеру.

Найбільш поширеними груповими формами позаурочної роботи є лінгвістичні гуртки, що мають багато варіантів назв, наприклад: «Знавці рідної мови», «Мовні обрії», «Перші кроки в українській мові» тощо. Програми таких гуртків складаються вчителями відповідно до особистих інтересів, можливостей, нахилів вихованців, їхніх вікових особливостей. У практику вчителів початкових класів активно ввійшло проведення тематичних гуртків з метою поглибленого вивчення окремих розділів й аспектів мовознавства. Вони функціонують як окремі самостійні гуртки юних шанувальників мови, як-от: гурток юних ерудитів, гурток мови й мовлення, гурток знавців рідної мови, гурток правопису тощо.

У сучасних умовах оновлення мовної шкільної освіти роль предметних гуртків суттєво зросла. На заняттях гуртка діти вдосконалюють набуті уявлення, переконуються у значенні мови в житті людини, з користю проводять дозвілля. Гурток готує школярів до участі в загальношкільних заходах, сприяє їх самопізнанню, самоутвердженню, самовираженню.

Оптимальним варіантом може бути комплексний лінгвістичний гурток, на заняттях якого школярі займаються різними видами діяльності: граються, читають та інсценізують літературні твори, обговорюють прочитані книжки з лінгвістичних досліджень, випускають стіннівки, ведуть підготовку до позаурочних мовних заходів. Економність і ефективність подібного гуртка, його значення у спільній системі виховання мовно-пізнавальних інтересів не викликають сумніву. Організація роботи комплексного гуртка пов'язана з програмними розділами навчального матеріалу з української мови, оскільки комплексний гурток функціонує в паузах між навчальними циклами й об'єднує їх по лінії набуття комунікативного досвіду (розмаїття тематики комунікативних ситуацій, жанрів, стилів мовлення), внаслідок чого гурткові заняття проводяться так само системно і послідовно, як і уроки.

Спеціальні методи й прийоми навчання в комплексному гуртку обумовлені ситуаційною основою занять і використовуються з метою:

- подолання комунікативних бар'єрів в умовах навчальної групи й нової спільної діяльності (діалоги про мовно-пізнавальні інтереси та захоплення);
- створення висловлювань-мініатюр, за якими можна впізнати описаний об'єкт або явище; заготовки до творчих робіт лінгвістичного характеру;
- активізація впливу групи на своїх членів при колективних формах мовно-художньої творчої діяльності (взаємоконтроль учнів, діалоги одного з усіма іншими; утворення авторських пар за темою засідання або ставленням до теми спілкування; взаємодопомога учнів тощо);
- створення сприятливого психологічного клімату в групі (творча розминка на початку заняття за абстрактною темою; спонтанні колективні діалоги на актуальні для учнів теми; обігрування ситуацій, пов'язаних з тією чи іншою лінгвістичною проблемою;

аудіювання коротких творів мовно-пошукового характеру тощо);

– поєднання індивідуальних, групових і масових форм позаурочної роботи, її індивідуалізація й диференціація.

Ефективними формами позаурочної навчально-виховної роботи мовного характеру, що сприяють поглибленню і розвитку інтересу до рідної мови, ми вважаємо:

– індивідуалізовані лінгвістичні завдання (створення книжок-саморобок мовної тематики, виготовлення альбомів, творчих робіт за матеріалами прочитаних творів, підготовка повідомлень для стіннівок або засідань гуртка, ведення орфографічного щоденника);

– комплексну гурткову роботу (розширення уявлень про роль мови в житті людини, збагачення досвіду виконання мовно-мовленнєвих творчих робіт, лінгвістичні експедиції);

– масові виховні заходи (мовні вікторини, творчі конкурси, олімпіади з української мови, КВК, лінгвістичні екскурсії, тематичні свята).

Серед різноманітних прийомів організації позакласної роботи найбільш стійкий інтерес викликають різні ігри та ігрові ситуації, оскільки вони наближують мовленнєву діяльність до природних умов, допомагають розвивати навички спілкування в сприятливій психологічній мовленнєвій атмосфері, сприяють ефективній обробці мовного програмного матеріалу, забезпечують практичну спрямованість навчання в позаурочний час. Спостереження за навчальним процесом показують, що використання ігор та ігрових ситуацій, цікавих вправ дає можливість прищепити інтерес до мови, створює позитивне ставлення до її вивчення, стимулює мовленнєво-самостійну діяльність, дає можливість самостійно здійснювати індивідуалізацію і диференціацію навчання.

Рекомендовані позаурочні заходи є тільки орієнтовними, оскільки кожен учитель має обрати такі форми й види виховної роботи лінгвістичного характеру, які максимально відповідають запитам і можливостям вихованців його класу, традиціям навчального закладу.

Отже, за умови ретельної підготовки й систематичного проведення позаурочна робота вагомо впливає на розвиток мовно-пізнавальних інтересів молодших школярів, поглиблення та збагачення комунікативного досвіду та досвіду розв'язання дослідницького проекту. Виховні позаурочні заходи розвитку пізнавальних інтересів будуть ефективними лише тоді, коли цікавитимуть учнів, збуджуватимуть їх пізнавальну активність і комунікативну самостійність, спрямовуватимуть школярів на самостійне вирішення життєво важливих питань полікультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Андрущак М. / Досвід роботи. URL : <https://12school.com.ua/literaturnyj-gurtok-barvyste-kolo-chytachiv/>.

2. Демченко О. П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 111–124.

3. Дубовий С. Роль позакласної роботи у формуванні творчої особистості учня. *Рідна школа*. 2012. № 3. С. 61–63.

4. Коверсун В. Позакласна діяльність : [принципи виховання у позакласній роботі]. *Шкільний світ*. 2013. № 3. С. 23–29.

5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

6. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.

7. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в*

підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер» 2019. Випуск 53. С. 5–9.

8. Нова українська школа : poradnik dla vchytel'ia / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

9. Організація позакласної роботи в сучасному навчальному закладі як інноватика в освітньому просторі : реком. список л-ри / уклад: С. Грипич, О. Слобода, Л. Ковальчук. Рівне : РДГУ, 2014. 15 с.

10. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Volume I. May 27th-28th, 341-350.2022. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

ВИКОРИСТАННЯ ЕЙДЕТИКИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Лариса Медвідь, викладач психолого-педагогічних дисциплін, викладач-методист КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (Україна)

THE USE OF EIDETICS IN TEACHING JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Larysa Medvid, teacher of psychological and pedagogical disciplines, teacher-methodologist, municipal institution of the Kyiv regional council «Bila Tserkva Humanitarian and Pedagogical Professional College» (Ukraine)

Анотація. У статті представлено характеристику ейдетики як засобу навчання у початковій школі. Подано аналіз вправ та завдань, які можна застосовувати вчителям початкової школи на уроках математики, української мови та читання, інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та мистецтва з метою ефективного розвитку пам'яті, уваги, уяви, мислення, мовлення та логіки.

Ключові слова: ейдетика, образні асоціації, графічний метод, комбінований метод, мнемотаблиця, мнемоланцюжок.

Abstract. The article presents the characteristics of eidetics as a means of learning in primary school. An analysis of exercises and tasks that can be used by primary school teachers in mathematics, Ukrainian language and reading, integrated course «I explore the world» and art to effectively develop memory, attention, imagination, thinking, speech and logic.

Key words: eidetics, figurative associations, graphic method, combined method, mnemonic table, mnemonic chain.

Зміни в освітній системі України та перехід до нового формату навчання у руслі Нової української школи ставлять вимоги до сучасного вчителя знайти більш сучасні, гнучкі форми навчання, які будуть не лише зацікавлювати школярів, а й дадуть можливість отримати якісні теоретичні знання та сформувати необхідні компетентності.

Опираючись на вимогу зробити навчання ігровим та цікавим, педагоги знаходяться у постійному пошуку різноманітних форм, методів та засобів навчання. Одним із таких методів навчання є ейдетика.

Ейдетика (від грецького «ейдос» – образ) – це унікальна ігрова методика розвитку образного мислення, яка дозволяє сприймати великі обсяги інформації з ефективним запам'ятовуванням. Особливості нашої пам'яті і нашого мозку полягають у тому, що будь-яка інформація запам'ятовується у вигляді так званих «ейдосів». Людина, яка освоїла методи ейдетики, практично не має меж своєї пам'яті [4, с. 44].

Вперше поняття «ейдетика» було введено в обіг сербським науковцем Віктором Урбанчиком, у 1920-х роках набула розповсюдження у Німеччині. В Україні елементи ейдетики почали широко використовувати на початку 1990-х. Ейдетика, сприяє гармонійному розвитку обох півкуль, робить більш гармонійним і саму дитину. Учень стає більш працездатним, краще навчається, його пам'ять та здатність концентрувати увагу

зростають. Сприйняття світу та оточуючих у дитини стає більш позитивним, а психіка стійкіша. Поліпшуються взаємини дитини з оточуючими [1, с.4].

При використанні ейдетики, матеріал, який використовує вчитель у навчанні молодших школярів обігрується, малюється, доповнюється фантазією та емоціями. Все це дає поштовх розвитку дитячої творчості. Зрозуміло, що дітям набагато цікавіше «грати в математику», аніж розв'язувати нудні та складні для них приклади. Тут в нагоді вчителю стає ейдетика.

Використання технік ейдетики у закладах загальної середньої освіти дає можливість урізноманітнити освітній процес, а також сприяє розвитку пам'яті, образної уяви, розширює сприймання світу, збагачує мислення, збільшує обсяг та тривалість уваги, вчить помічати деталі, розвиває зорові, слухові та тактильні відчуття.

Метод ейдетики заснований на принципі образних асоціацій, завдяки яким дитина дійсно може швидше та якісніше запам'ятовувати матеріал, зберігати та відтворювати. В основі лежать асоціації. Вчителям початкових класів по можливості треба намагатися вчити дітей мислити, особливо серед природи та під час праці.

Педагоги, які знайомі з ейдетикою, широко використовують її у практичній діяльності, адже вводити елементи даної науки можна на будь-якому уроці як початкової, так і середньої та старшої школи.

На уроках математики, методи ейдетики можна використати вже на початку вивчення цифр. Учням пропонується ретельно розглянути цифру, а потім придумати якомога більше асоціацій з нею. Часто педагоги просять школярів намалювати те, що діти уявили, що водночас розвиває творчі здібності.

Цікавими для учнів є також математичні розмальовки, які мають розвивальний характер. Вони допомагають не лише вперше познайомитися з математикою в ігровій формі, а й закріпити отримані знання, підвищити мотивацію до вивчення, а також сприяють розвитку мислення, пам'яті, уяви, уваги, дрібної моторики та формують варіативність мислення дитини. Продумана система арифметичних процесів у частинах картинки сприяє також розвитку логічного мислення [2, с. 6].

Фігури та їх розміри також можна вивчити та закріпити за допомогою вправ з ейдетики. Наприклад, котик зображується за допомогою кола (голова) та трикутників (тіло та вушка). Так дитина сприймає фігури. Розмір вивчається за допомогою зображення сім'ї котиків: тата (який найбільший), мами та діток (які мають найменший розмір). На основі асоціацій дитина пізнає розміри.

Коли школярі починають знайомитися з числами 2-го... 3-го... 9-го десятка, то починається плутанина 15–51, 18–81. У цьому випадково можна тільки грати з числами – велика кількість повторень у результаті дасть потрібну якість, діти таки будуть впізнавати числа і не плутати їх. Так використовуються цифрові вірші, які школярам цікавіше та веселіше повторювати, аніж прості числа. Також вчитель може використати музику та виконувати вірші, співаючи та розвиваючи музичний слух.

При вивченні математики також можна використовувати лабіринти, графічні диктанти, роботу з картками, створення казок та інші методи.

На уроках української мови та читання ейдетика використовується при вивченні букв. Школярі також намагаються підібрати асоціації до кожної вивченої букви, зобразити її на папері, а також створити кілька віршованих рядків.

Молодші школярі люблять використовувати графічний метод для запам'ятовування правильного написання слів. Полягає такий метод у тому, що дитина пише слово, а букву, яка може бути написана неправильно, промальовує у вигляді якоїсь фігурки, видуманого героя чи будь-якого предмету. Зорова пам'ять допомагає дитині запам'ятати як саме пишеться слово та не робити у ньому помилок на письмі.

Метод фонетичних асоціацій є для школярів смішним, але дієвим. Учням пропонується слово, до якого вони повинні додати ще декілька з використанням того самого правила. Наприклад: собаку звать Соня. На основі кількарізних повторень діти відкладають

у пам'яті правильні слова.

Комбінований метод використовується лише для тих слів, у яких треба запам'ятати дві і більше літер. Полягає він у комбінуванні графічного та фонетичних методів. Тобто для запам'ятовування однієї літери використовується метод фонетичних асоціацій, а для запам'ятовування іншої - графічний метод. Часто використання саме цього методу доцільно через те, що з запам'ятовування слова лише методом фонетичних асоціацій вийшла б надто громіздка і така, що не звучить фраза, а при запам'ятовуванні лише графічним методом – занадто незрозумілий чи «перевантажений» малюнок [3, с.5].

Також на уроках читання та української мови використовуються мнемотаблиці, усні ребуси, метод схожості. Використання мнемотаблиць дає широкі можливості швидкого та довготривалого запам'ятовування та вивчення віршів напам'ять.

Під час вивчення навчального предмету інтегрованого курсу «Я досліджую світ», головним помічником виступають мнемотаблиці та мнемоланцюжки. Школярі на основі малюнквого плану, створюють власні висловлювання, запам'ятовують їх та можуть відтворити навіть через великий проміжок часу. У 3–4 класах діти можуть самостійно створювати такі ланцюжки до будь-яких тем.

Виховуючи дітей у початковій школі, можна побачити, що малювання є одним із засобів, що розвивають творче мислення, уяву. Дитячий малюнок це своєрідна сходинка на шляху до логічного, не кажучи вже про те, що малювання допомагає розвивати естетичне бачення світу [4, с.46].

Уроки мистецтва є справжнім витвором, шедевром кожного педагога. Під час них можна кожену хвилину використовувати елементи ейдетики. Будь-який відбиток пальця чи випадкова крапля фарби перетвориться на осяжні форми у руках вмілого керівника та розвинуть фантазію, логіку, мислення та мовлення вихованців. Діти із задоволенням зобразять веселку настроїв, кольорову паличку-виручалочку, лагідний промічник настрою чи одяг настрою. Їх малюнки перетворяться на справжню казку у їх виконанні, а герої оживуть.

Під час підготовки майбутніх вчителів початкових класів елементи ейдетики використовуються при вивченні навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Методика виховної роботи».

Широкі можливості використання ейдетики у навчанні молодших школярів висувають вимоги і до самих педагогів, які повинні бути не лише теоретично підготовлені та компетентними, а також гнучкими, комунікабельними, творчими та креативними, працелюбними, активними та організованими. Але не варто забувати про те, що використання будь-яких методів ейдетики буде ефективно лише при одній, головній умові – любові до дітей та своєї праці.

Список використаних джерел

1. Антощук Є. Українська школа ейдетики. *Психолог*. Шкільний світ. 2018. № 21/22. С. 4–9.
2. Гаджилова О. В. Математика, ейдетика, мнемотехніка. *Математика в школах України*. 2019. № 6. С. 6–9.
3. Нечипоренко О. Таємниці ейдетики. *Початкова освіта*. 2019. № 13. С. 4–15.
4. Цуркан Н. Ейдетика як метод розвитку пам'яті в учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2020. № 7. С. 44–46.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЬНИКІВ

Дар'я Музика, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING THE MEANS OF GAME TO DEVELOP SOCIAL ACTIVITY OF THE PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Daria Muzyka, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У поданій статті розглянуто можливості використання засобів ігрової діяльності у вихованні соціальної активності молодших школярів, проблеми організації шкільної ігрової діяльності, її спрямованості, зв'язку з працею та навчальною діяльністю.

Ключові слова: шкільна ігротека, ігрова діяльність, соціальна роль гри, соціальна активність, молодший школяр.

Abstract. The article deals with the possibilities of using the means of game to develop social activity of primary school students. The problems of organizing school play activity, its tendency, its connection with work and learning activity are considered.

Key words: school game collection, play activity, social role of the game, social activity, primary school student, team.

Підкреслюючи соціальну роль гри, багато дослідників називають її феномен людського буття. Досвід народної педагогіки, дані етнографії показують, що участь людини в ігровій діяльності – це важлива складова її соціальної активності. Гра соціальна за своїм походженням, тому дитина «в грі опановує основні соціальні відносини й проходить школу свого майбутнього соціального розвитку» [2, с. 96]. Значення гри неможливо вичерпати та оцінити лише розважально-рекреативними можливостями, оскільки, будучи розвагою та відпочинком, вона здатна перерости у навчання, творчість, модель людських відносин та трудову діяльність. Саме тому роль ігрової діяльності для людини індустріального суспільства у структурі вільного часу не зменшується, а в житті дітей навіть постійно зростає. Проблема вільного часу учнів та його раціонального використання є важливим завданням сучасної Нової української школи. Одним із результатів розвитку суспільно корисної активності учня має стати – правильне відношення до дозвілля. Але спосіб використання вільного часу «залежить від рівня «дозвіллевої кваліфікації» у вигляді сукупності сформованих умінь, навичок, звичних бажань» [5, с. 41]. Для молодших школярів – це передусім від ігрових навичок.

Сьогодні гра контролюється системою суспільного виховання. У грі при цьому існує суб'єктивна свобода для дитини. Як зауважують Л. Любчак та К. Колеснік, тут діти «мають змогу самостійно (без допомоги дорослих) розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Під час гри діти виконують ролі, які взяли на себе, враховуючи свій досвід. Дитяча гра стає сьогодні школою соціальних відносин для кожної дитини. Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки їй у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших» [4, с. 41].

Аналіз психолого-педагогічна література свідчить про те, що проблема соціальної активності, багатогранність її аспектів була актуальна у низки науковців. А саме, психолого-педагогічний аспект досліджували Ю. Волкова, Т. Коннікова, Л. Уманський. Вплив ігрової діяльності на формування соціальної активності досліджували А. Ікальчик, Н. Казьмірчук, А. Лопухівська та інші. Це свідчить про зростання її науково-практичної актуальності.

У сучасній школі ігрова діяльність використовується як технологія для освоєння окремих тем або розділів навчальних предметів, як частина уроку, або як технологія позакласної роботи. Проте Н. Казьмірчук справедливо зауважила, що «школа відводить занадто мало місця грі, одразу нав'язуючи дитині підхід до будь-якої діяльності методами дорослої людини... Перехід від гри... надто різкий, між вільною грою та регламентованими шкільними заняттями виходить нічим не заповнений розрив. Тут необхідні перехідні форми» [3, с. 492].

Однією з таких перехідних форм є створення шкільних ігротек, постійного елемента ігрової діяльності, про які, на жаль, стали забувати в сучасній школі. Поняття «ігротека» багатозначне, зазвичай ігротекою називають комплект різноманітних ігор, іграшок та іншого ігрового інвентарю. Таке значення ігротеки лише елементарного рівня, де єдиний її

компонент – предмети для ігрової діяльності. Причому не будь-який їхній набір, а комплект різноманітних ігрових речей, що дозволяє задовольняти різноманітні потреби у грі. Наприклад, в одному наборі є народні настільні ігри «Бісер», «Камінці», що дозволяє провести десяток малорухливих ігор та фокусів; або інвентар для рухливих ігор – м'яч, скакалка, резинка; або кілька дрібних іграшок, що дозволяють зайняти молодших школярів рольовою грою на перерві або у позаурочний час.

На відміну від поняття «ігротека-комплект», ігротека «шкільна» це – частина виховної системи школи, вона має низку ознак цієї системи й вже не є просто педагогічним засобом типу звичайного комплекту ігрових предметів, хоч і базується на ньому. «Шкільну ігротеку» принципово відрізняється від «ігротеки-комплекту», по-перше, наявність безпосереднього педагогічного керівництва зі сторони відповідального за шкільну ігротеку вихователя; по-друге, користуються ігротекою в школі весь колектив, або по черзі початкові класи. Інший характер має сама ігрова діяльність у шкільній ігротеці. Шкільній ігротеці необхідні більші фонди ігрового інвентарю (кілька десятків настільних ігор, 30-100 іграшок, 50-100 одиниць інвентарю для рухливих ігор та інш.). Тут є найбільш повна система ігрових засобів, ніж це можливо забезпечити в «ігротеці-комплекті» [4, с. 96].

Іграшка, ігровий інвентар – традиційні засоби виховання. Таким чином, на елементарному рівні шкільні ігротеки є засобом виховання або системою педагогічних засобів. Наприклад, в умовах шкільної ігротеки для молодших школярів може бути створена ігрова ситуація з ляльками та ляльковим приладдям, в якій вони програють різні відносини дорослих («у сім'ї», «на роботі», «в театрі»); заготовлений інвентар для ігор-уявлень, театральних сенок – театральні ляльки та ширми. Організувати таку роботу, легко, оскільки ігри з предметами організувати простіше, ніж ігри без інвентарю.

Шкільна ігротека здатна навчити школяра вірному переходу від гри до праці та навчання. Так, І. Стахова відзначає, що для цього «потрібні спеціальні вправи...Час праці ви поступово збільшуєте, а відпочинок, розваги скорочуєте» [6, с. 230].

На нашу думку, ігротека у школі має бути відкрита щоденно. Молодший школяр повинен гратися від 1 до 3 годин щоденно, а підлітки та старшокласники – хоча б кілька разів на тиждень. Багато видатних педагогів та психологів підкреслювали важливе значення цієї роботи, адже більша частина сучасних школярів своє дозвілля проводили поза школою, а організація ігротек в умовах освітньої установи дозволить утримувати дітей у полі зору педагогів.

Незамінні можливості шкільної ігротеки для розвитку у школярів соціальної активності, організаційних навичок та колективізму. Наявність у школі ігротеки дозволяє вибирати організаторів ігор з-поміж старшокласників, які періодично можуть впливати на самостійні ігри молодших школярів, витісняючи шкідливі ігри, залишаючи скромне, достатнє місце забавам та розвагам, колективним іграм. О. Грошовенко та Н. Казьмірчук: відзначали, що «одне з головних джерел розвитку організаційних навичок у хлопців – гра... В колективних іграх виростають діти-організатори, діти-лідери, які вмюють упевнено йти до мети, захочувати себе та інших... Школа недооцінює організаційну роль гри» [2, с. 96].

В ігротеці вчителю, перш за все, необхідно об'єднати та направити старших дітей, які не просто впливатимуть на порядок, а й пояснюватимуть ігри, підказуватимуть молодшим школярам, як краще допоможуть, готувати театралізовані виступи, проводити рухливі ігри, конкурси, змагання та ін. Ставши активом ігротеки, старші школярі можуть брати участь у колективному плануванні діяльності ігротеки, яка сприятиме розвитку шкільного учнівського самоврядування.

Часто загальна пасивність школяра показник не лише його соціальної незрілості, але його некомунікабельності. Виконувати ролі ведучого повинні навчитися усі молодші школярі. В умовах ігротеки молодші школярі можуть поступово пройти всі етапи «організаторської школи»: від керівництва грою, наприклад, «Настільний футбол», де під керівництвом ведучого лише двоє гравців, до суддівства в колективній руховій грі. Особливого значення для організаційного зростання школярів та згуртування їх у колектив

виконують організовані загальношкільні ігрові заходи чи ігрова частина інших колективних творчих справ.

Шкільна ігротека може ефективно сприяти формуванню соціальної активності школярів у інших видах діяльності. Наприклад, щоб ліквідувати небезпечні та недоречні крижані доріжки біля школи, можна пограти з дітьми у рятувальників, зробивши «трудоий десант». У такій грі-праці здійснюється та пропагується важливість окремої професії. Отже, наявність у школі ігротеки допомагає навчання, громадській діяльності, спілкуванню молодших школярів.

Засоби ігрової діяльності у вихованні соціальної активності молодших школярів мають вагомe значення, адже саме гра – найсильніший засіб соціалізації молодшого школяра, що охоплює соціально контрольовані процеси цілеспрямованого становлення особистості, засвоєння знань, духовних цінностей та норм, притаманних суспільству. Гра – це школа професійного та сімейного життя, школа людських відносин. Ігри дозволяють молодшому школяру моделювати різні ситуації життя, шукати правильний вихід із конфліктів, діяти за правилами, вчати з емоційним забарвленням сприймати життя. Процес гри – це простір для самореалізації молодшого школяра. Тому вкрай важливо, щоб у кожному освітньому закладі знаходилося місце для створення ігрового виховного простору.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. В. Модель формування соціально-комунікативної активності молодших школярів. *Наука та світ*. 2015. № 11 (27). С. 56.
2. Дабіжа Л. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів*. Вінниця, 2018. С.66–70.
3. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. С. 36-48.
4. Імбер В.І. Організація навчальної взаємодії викладача і студентів засобами Smartboard. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 64, № 2. С. 119–127.
5. Казьмірчук Н.С. Методичні аспекти підготовки вчителів до театралізованої діяльності зі школярами. *Творча діяльність педагога в контексті реалізації завдань наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти*. Вінниця, 2021. С.491–503.
6. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької*. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255. 284 с. URL : http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/zbirnik_nush_2020.pdf
7. Комарівська Н.О. Літературна гра як вид самостійної художньої діяльності дошкільників та молодших школярів. *Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Збірник статей / За ред. Г.С. Тарасенко*. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. С. 250–257.
8. Любчак Л. В., Колесник К. А. Методика організації ігрової діяльності: Практикум. Вінниця, 2017. С. 217.
9. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*, 2020. Т. 6. Вип. №2. С.41–50.
10. Стахова І. А. Організація творчої діяльності майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі ВНЗ. *Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору»* листопад 2017. С. 230–233.

ОСВІТНІ ОСЕРЕДКИ ЯК ОСНОВА ПРОДУКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Наталія Настенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. М. Толмачова, кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської
обласної ради (Україна)

Nataliia Nastenko, master's student

Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» of the Kharkiv
regional council (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлюється роль освітніх осередків як складової освітнього середовища Нової української школи. Автором надається опис змісту проєктувальної компетентності, якою має володіти учитель початкових класів та характеристика восьми основним освітнім осередкам, які мають створюватися в освітньому просторі початкової школи.

Ключові слова: освітнє середовище, освітні осередки, проєктувальна компетентність.

Abstract. The article highlights the role of educational centers as a component of the educational environment of the New Ukrainian School. The author provides a description of the content of the design competence that a primary school teacher should possess and a description of the eight main educational centers that should be created in the educational space of the primary school.

Key words: educational environment, educational centers, design competence.

Концепція «Нова українська школа» – це оновлена освітня формула, за якою наразі функціонують заклади загальної середньої освіти України. Бажаним результатом нового освітнього процесу визначено випускника, який є повноцінною та різнобічно розвинутою особистістю, відповідальним та свідомим у своїй позиції патріотом, активним та рішучим інноватором [4, с. 6].

Процес досягнення прогнозованого результату не обмежується концептуальними змінами у структурі та змісті освітньої діяльності, він ще й вимагає якісно нового освітнього середовища.

Багатьма науковцями та практиками роль освітнього середовища закладу загальної середньої освіти визначається найпотужнішою з огляду на вплив його складових у процесі формування і розвитку особистості. Його суть, складові, принципи функціонування, особливості проєктування описано у наукових працях низки авторів (О. Боровець, Т. Водолазька, Л. Гриневиц, А. Коломис, Г. Наконечна, В. Підгурська, І. Романова та ін.).

Складовими освітнього середовища на основі наукових праць різних авторів та за концепцією «Нова українська школа» визначаються наступні: загальношкільний простір; класна кімната; освітні осередки; окремі приміщення з відкритим простором; шкільна бібліотека, лабораторія тощо.

Серед складових освітнього середовища особливу зацікавленість викликають освітні осередки, які створюються та облаштовуються у просторі класу початкової школи, оскільки від якості їхнього проєктування, предметно-змістового наповнення та функціонування залежить ефективність усієї освітньої діяльності здобувачів освіти молодшого шкільного віку.

Мета роботи – проаналізувати погляди науковців та практиків на освітні осередки у Новій українській школі.

Охоплюючи той понятійний апарат, яким послуговуються у своїй праці науковці та практики, поняття «освітній осередок» можна тлумачити таким чином: освітній осередок – це візуально та/або фізично відокремлена тематична зона у просторі класу початкової школи, створена з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей та актуальних освітніх потреб здобувачів освіти молодшого шкільного віку (Д. Брожик, Т. Водолазська, Г. Наконечна).

Мета освітніх осередків: забезпечити свободу учням у використанні освітніх ресурсів

класу; створити платформу для розвитку нахилів, здібностей та навичок кожного здобувача освіти; забезпечити взаємодію усіх учасників освітнього процесу; надати учням місце для зберігання їхніх особистих речей.

Створення, проектування, організація і функціонування освітніх осередків будується на чотирьох основних принципах: гнучкість – адаптивність простору до потреб освітньої діяльності; стабільність – безперервність, послідовність в освітній діяльності та порядок і керованість в організації освітнього процесу [2, с. 44]; логічність та структурованість, які у своїй єдності сприяють усвідомленню молодшими школярами логіки організації простору класу і їхньої ролі у взаємодії з ним [1, с. 35].

Освітні осередки створює та організовує вчитель початкових класів. У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» створення освітніх осередків є основою проєктувальної компетентності вчителя. Володіти цією компетентністю означає: вміти проєктувати освітні осередки спільно з учнями, враховуючи їхні інтереси та потреби; знати вимоги до предметно-змістового наповнення освітнього середовища та перелік необхідного обладнання для організації освітнього процесу, а також вміти все це добирати та використовувати, відштовхуючись від їхньої актуальності, доцільності, функціонального призначення, законів естетики та задоволення індивідуальних потреб учнів [6, с. 22].

За Методичними рекомендаціями щодо організації освітнього простору Нової української школи виокремлюється вісім основних освітніх осередків: осередок навчально-пізнавальної діяльності; змінні тематичні осередки; осередок для гри; осередок художньо-творчої діяльності; куточок живої природи; осередок відпочинку; дитяча класна бібліотека; осередок вчителя [5, с. 1].

На основі аналізу розвідок Г. Наконечної [3, с. 243-248] нами надано основну інформацію про освітні осередки у Таблиці 1.

Таблиця 1

Педагогічна характеристика освітніх осередків у Новій українській школі

/п	Назва осередку	Мета створення	Особливості функціонування	Оснащення осередку
	Оередок навчально-пізнавальної діяльності	Реалізація основної освітньої діяльності здобувачів освіти	– центральний і найбільший у просторі класу; – трансформується і моделюється залежно від форми і виду роботи та адаптується для демонстрації освітніх результатів учнів; – навчальні матеріали розміщуються блоками і до них є доступ у будь-який час	Магнітно-крейдова/крейдова дошка та інші їхні види; одностілеві парти/столи, стільці; мультимедійне/інтерактивне обладнання; навчальна література; демонстративний матеріал (таблиці, карти, плакати тощо)
	Змінні тематичні осередки	Розміщення інформації, стосовно шкільного і позаурочного життя учнів	– інформаційна база для учасників освітнього процесу; – постійна зміна змістового наповнення; – платформа для демонстрації досягнень учнів	Магнітна, магнітно-маркерна, коркова, пересувна дошки; стенди

Осередок для гри	Забезпечення соціалізації та самостійної освітньої діяльності здобувачів освіти засобами гри	– може використовуватися як зона для ранкового кола; – трансформується для різної ігрової діяльності	Стільці, табурети, диванчики; килим, бокси/контейнери, полиці шафи; ляльки, споруди, транспорт/техніка, настільні ігри тощо
Осередок художньо-творчої діяльності	Розкриття та розвиток творчого потенціалу кожного здобувача освіти	– доступний в урочний і позаурочний час; – оновлюється зона для виставки робіт; – поповнюється улюбленими матеріалами учнів	Шафи, тумби, куби, мольберти; матеріали для малювання, ліплення, аплікації; набори для конструювання тощо
Куточок живої природи	Практичне підкріплення теоретичного змісту природничої освітньої галузі	– є доповненням осередку навчально-пізнавальної діяльності; – слугує зоною для наукових дослідів; – передбачає догляд за рослинами та/або тваринами	Природний матеріал (камінці, насіння, пісок тощо), прилади і пристосування (компас, мікроскоп, магніти тощо), інвентар для догляду за рослинами/тваринами
Осередок відпочинку	Зняття психофізичного та інтелектуального Напруження	– за потреби, доступний у будь-який час; – може слугувати куточком для усамітнення	Диванчики, крісла, пуфи; іграшки, масажні килимки, масажери тощо
Дитяча класна бібліотека	Формування в учнів наскрізної читацької компетентності та смаку у літературі	– учні доповнюють бібліотеку власними книгами, обмінюючись своїм читацьким досвідом; – для роботи в осередку можна скористатися літературою з інших осередків	Полиці, стелажі, столи, стільці; читанки, хрестоматії, енциклопедії, книжки-іграшки, книжки-казки тощо
Осередок вчителя	Забезпечення комфортних умов праці вчителя	– відокремлена робоча зона; – місце для зберігання шкільної документації	Стіл, стілець, шафа, полиці; комп'ютер/ноутбук, проектор, принтер тощо

Означені освітні осередки не є визначальними у своїй кількості та змісті. Науковцями та практиками активно розробляються проекти створення інших освітніх осередків, а функціонування і предметно-змістове наповнення восьми основних набуває різноманітних варіацій.

Робота вчителя та учнів в освітніх осередках характеризується взаємодіяльністю та балансом між ініціативою вчителя та інтересами, потребами молодших школярів.

До безперечних переваг у створенні освітніх осередків можна віднести наступні: підвищення ефективності освітньої, дослідної діяльності; формування особистості здобувача освіти на основі його інтересів та бажань; формування і розвиток навичок роботи учнів у колективі, в парі, у групі та самостійно; професійний розвиток учителя; можливість залучення до освітнього процесу батьків або осіб, які їх замінюють.

Отже, освітні осередки є концептуально важливими у процесі побудови якісної

освітньої діяльності молодших школярів. Вони активно розробляються і вивчаються науковцями та практиками як невід’ємний елемент освітнього середовища початкової школи. Створення освітніх осередків є відповідальним завданням для кожного вчителя, виконати яке допоможуть створені Міністерством освіти і науки України відповідні методичні рекомендації.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у визначенні специфіки створення та використання освітніх осередків у ході певного циклу початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Водолазська Т. В. Просторова організація класу : як зонувати кабінет початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 6 (183). С. 33–35.

2. Кобаль Є. М., Фенчак Л. М. Організаційні аспекти створення освітнього простору Нової української школи. *Наука майбутнього : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. 2021. Вип. 1 (7). С. 41–46.

3. Наконечна Г. Методичні рекомендації щодо оснащення осередків у навчальних кабінетах початкової школи. *Новий освітній простір. Мотивуючий простір* : інформ. посіб. 2019. С. 241–249.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02.06.2022).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи: наказ М-ва освіти і науки України від 23 бер. 2018 р. № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0283729-18#Text> (дата звернення: 02.06.2022).

6. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ / М-во розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> (дата звернення: 02.06.2022).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ САМООРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Вероніка Одарченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Інна Репко, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF CULTURE OF SELF -ORGANIZATION OF FUTURE EDUCATORS

Veronika Odarchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Inna Repko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy»

Of the Kharkiv Regional Council (Ukraine)

Анотація. У роботі охарактеризовані педагогічні умови формування культури самоорганізації майбутніх педагогів. Визначені форми та методи освітньої роботи, які моделюють предметний та соціальний зміст майбутньої діяльності та активізують культуру самоорганізації студентів.

Ключові слова: Нова українська школа, вчитель, умови, форми, методи, тайм-менеджмент, самотійна робота, рефлексія, тренінг.

Abstract. The work describes pedagogical conditions for the formation of a culture of self-organization of future teachers. Defined forms and methods of educational work that model the subject and social content of future activities and activate the culture of students' self-organization.

Keywords: New Ukrainian school, teacher, conditions, forms, methods, time management, independent work, reflection, training.

Проведений теоретичний аналіз проблеми культури самоорганізації особистості та аналіз стану сформованості культури самоорганізації майбутніх педагогів, дозволяють обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують актуалізацію потреби здобувачів у формуванні власної культури самоорганізації та їх готовність до роботи у цьому напрямку в умовах закладу вищої освіти.

На підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження нами були визначені такі педагогічні умови управління формування культури самоорганізації майбутніх педагогів: забезпечення розвитку потреби культури самоорганізації студентів у процесі засвоєння технологій тайм-менеджменту; активізація самостійної навчально-пізнавальної роботи майбутніх учителів на основі рефлексивної оцінки власної діяльності; використання психолого-педагогічних тренінгів для формування умінь та навичок самоорганізації майбутніх педагогів.

Обґрунтуємо вищеназвані педагогічні умови формування культури самоорганізації майбутнього педагога детальніше.

Перша педагогічна умова – забезпечення розвитку потреби культури самоорганізації студентів у процесі засвоєння технологій тайм-менеджменту.

Необхідно зауважити, що перед майбутнім учителем початкових класів НУШ виникає ціла низка проблем з організації своєї діяльності. Першою є проблема управління часом. Рациональне використання часу – це джерело саморозвитку, нових можливостей і здібностей. Вирішити цю проблему можна лише за наявності в учителя навичок тайм-менеджменту (самоменеджменту), який трактується науковцями як послідовне й цілеспрямоване використання ефективних методів роботи у практиці освіти й самоосвіти (О. Винославська [1], Н. Лукашевич [2], С. Симодейко [4]).

Важливим аспектом самоменеджменту є вміння планувати власну діяльність, а одним із головних принципів самоменеджменту є «регулярність – системність – послідовність». Особливо важливою є реалізація цього принципу в системі освіти, де завжди чітко потрібно знати не лише загальну мету та бажаний результат, а й не менш чітко вміти виділяти етапи реалізації цієї мети та досягнення результату.

Основою самоменеджменту педагога є вміння керувати своїм часом і власною діловою поведінкою, що є центром формування доцільного стилю роботи. Володіння майбутнім учителем початкових класів НУШ прийомами самоменеджменту дозволяє уникати перевантаження та стресів, оволодіти методами вибору пріоритетів власної діяльності та діяльності навчальної аудиторії (у майбутньому), економити власний час і час своїх учнів.

Навчитися раціонально використовувати ресурс часу, діяти ефективно і добиватися успіху можна, навчившись правильно планувати свою діяльність, управляти своїми завданнями і справами (як довготерміновими, так і короткотерміновими), розставляти пріоритети, ставити перед собою цілі й досягати їх, розподіляти своє робоче і навчальне навантаження, знаходячи час для роботи і для відпочинку. І чим раніше вдасться освоїти навички ефективного управління своїм часом, тим швидше можна буде досягти майстерності та успіху.

Варто зауважити, що тайм-менеджмент є одним з інструментальних основ для ефективно організації самостійної роботи студентів. Можливості технологій тайм-менеджменту дозволяють: аналізувати свій час з метою раціонального його використання, формулювати й ставити перед собою короткотермінові, середньотермінові і довготермінові цілі, чітко планувати свої справи, оперативно ухвалювати рішення й ефективно виконувати їх, проводити самоконтроль і контроль підсумків виконання своєї діяльності, що сприятиме розвиткові мотивації культури самоорганізації, оскільки майбутні учителі початкових класів бачитимуть ефективність самоорганізації за цією технологією.

Друга педагогічна умова – активізація самостійної навчально-пізнавальної роботи майбутніх учителів на основі рефлексивної оцінки власної діяльності.

Викладачі ЗПВО усвідомлюють важливість розробки і впровадження у педагогічну

практику таких технологій навчання, які забезпечували б підвищення якості освітнього процесу, сприяли б активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхніх розумових здібностей. Для вирішення цієї проблеми необхідним є розвиток у них умінь і навичок самостійного мислення й практичного застосування знань. Важливим є розвиток навичок самостійної розумової праці, що сприятиме формуванню культури самоорганізації здобувачів.

Поняття «самостійна робота» використовується різними авторами в різних значеннях. Узагальнення основних визначень цього поняття дозволило виокремити такі основні його ознаки: студент виконує роботу сам, без безпосередньої участі викладача; уміє самостійно мислити, самостійно орієнтуватися в навчальному матеріалі; володіє свободою вибору змісту і способів виконання роботи.

Готовність майбутніх учителів початкових класів НУШ до самостійної роботи виражається у наявності у них мотивації; позитивному ставленні до навчальної діяльності; наявності відповідних навичок роботи; володінні навичками користування основною та довідковою літературою; умінні працювати з технічними засобами навчання і комп'ютерною технікою.

Самостійність студента в навчанні – це вміння систематизувати, планувати, здійснювати, контролювати й регулювати свою навчально-професійну діяльність і пізнавально-розумові дії без очевидної допомоги й прямого керівництва з боку викладача.

Уміння вчитися тісно пов'язане з розвитком у студентів пізнавальних здібностей, формування яких, у свою чергу, приводить до певного рівня навченості [3]. Дані структури пізнавального досвіду студентів можуть вибудовуватись усвідомлено або стихійно залежно від організації освітнього процесу. Головним засобом і одночасно умовою їх формування є рефлексія і особливим чином організоване учіння, що забезпечують управління навчальною діяльністю.

Таким чином, належним чином організована самостійна робота майбутніх учителів початкових класів сприяє поглибленню й розширенню горизонту знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей; формуванню та реалізації навичок самоорганізації; використанню набутих знань у процесі практичної діяльності, позитивно впливаючи на формування культури самоорганізації студентів.

Ще однією педагогічною умовою формування культури самоорганізації майбутніх педагогів є використання психолого-педагогічних тренінгів для формування умінь і навичок самоорганізації.

Використання психолого-педагогічних тренінгів не лише позитивно впливає на формування навичок самоорганізації, а й розвиває мотиви формування культури самоорганізації майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Ми згодні з думкою Ю.Ємельянова, що розглядає тренінг як групу методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності. У контексті дослідження теми – це група методів, спрямованих на формування культури самоорганізації майбутніх учителів початкових класів НУШ [5].

Психолого-педагогічний тренінг – є формою спеціально організованого спілкування, психологічний вплив якого базується на активних методах групової роботи. Практика навчання у ЗВО за останні роки збагатилась новими методичними формами, які дозволяють активізувати освітній процес.

Найважливіше завдання психолого-педагогічного тренінгу – допомогти учаснику виразити себе своїми індивідуальними засобами, саме своїми, тобто характерними для кожного учасника групи, а для цього насамперед потрібно навчитись сприймати й розуміти самого себе.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволили виділити педагогічні умови, що забезпечують ефективне управління формуванням культури самоорганізації майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. Це, насамперед:

забезпечення розвитку потреби культури самоорганізації студентів у процесі засвоєння технологій тайм-менеджменту; активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі рефлексивної оцінки власної діяльності; використання психолого-педагогічних тренінгів для формування умінь та навичок самоорганізації майбутніх педагогів.

Реалізація визначених педагогічних умов управління формуванням культури самоорганізації майбутніх педагогів вимагає використання відповідних форм і методів освітньої роботи, які моделюють предметний та соціальний зміст майбутньої діяльності та активізують культуру самоорганізації студентів: індивідуальні консультації зі студентами (застосуванням проблемних питань стосовно самоорганізації); групові форми роботи (дискусії, психолого-педагогічні тренінги), спрямовані на обговорення особливостей і труднощів у самоорганізації; педагогічна практика; психолого-педагогічні тренінги культури самоорганізації тощо.

Дотримання вищезазначених педагогічних умов управління формуванням культури самоорганізації майбутніх педагогів сприятиме розширенню простору самореалізації й формуванню ціннісного ядра особистості студентів, їх активному й діяльному самовдосконаленню й самоорганізації у процесі професійної підготовки.

Список використаної джерел

1. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці Київ : Радянська школа, 1969. 220 с.

2. Любчак Л.В. Формування професійної самосвідомості майбутнього вчителя у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності». *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. пр. Київ : НПУ, 1999. Вип. 3. С. 242-248.

3. Мусиенко-Репская В. И. Подготовка студентов к педагогическому самоменеджменту в профессиональной деятельности : автореф. дис. ... на получения научн. степени канд. пед. наук : 13.00.04. Одесса, 2000. 20 с.

4. Симодейко С.І. Самоменеджмент майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема. *Наука і освіта*. 2011. № 6. С. 209–212.

5. Тренінг як групова форма організації навчання : *Інтерактивні освітні технології* : веб-сайт. URL : <http://psih.pp.ua/trening-yak-grupova-forma-organizatsiyi-navchannya-interaktivni-osvitni-tehnologiyi.html> (дата звернення: 29.06.2022)

НЕОБХІДНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Вікторія Павелко, кандидат педагогічних наук, доцент

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (Україна)

THE NEED FOR INTEGRATION AS AN IMPORTANT ASSESSMENT OF THE TEACHER'S CREATIVITY

Victoriia Pavelko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after Taras
Shevchenko (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена визначенню й теоретичному аналізу чинників, які обумовлюють потребу у інтеграції, й інтеграції знань молодших школярів зокрема. Автором вивчається розуміння проблеми з точки зору науковців, психологів, учителів.

Ключові слова: учителі, інтеграція, інтеграція знань, необхідність інтеграції, молодші школярі.

Annotation. The article deals with the theoretical analysis of factors which determine integration and primary school students' knowledge integration in particular. The author interprets the problem from the viewpoint of scollars, psychologists, teachers.

Key words: teachers, integration, knowledge integration, integration necessity, primary school students.

У сучасній системі освіти України змінюються вимоги до професійної діяльності вчителя початкових класів. Державним стандартом початкової загальної освіти передбачено

необхідність забезпечення всебічного розвитку дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь з урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, самостійності, творчості та допитливості. Досягнення такої мети обумовлює потребу запровадження інновацій у процес навчання. Тому важливим стає питання інтеграції навчання, зокрема, інтеграції знань учнів, маючи водночас глибоке історичне коріння.

Ця проблема, модернізуючись, набуває актуальності й у наш час та відображається у працях таких науковців як Н. Бібік, М. Борисенко, Л. Вичорова, М. Гаврилюк, С. Гончаренко, І. Дичківська, І. Зверев, І. Козловська, Н. Костюк, Н. Лошкарева, В. Максимова, Є. Романенко, О. Савченко, М. Сорокін Н. Стучинська та інших.

Водночас питання інтегрованого навчання, готовності учителів до інтеграції знань молодших школярів не стало предметом спеціального дослідження.

В умовах сьогодення педагог має вміти не лише формувати у молодших школярів знання, а й вчити їх здобувати, розвивати потребу у навчальній діяльності, здатність самовизначатися, мислити та діяти. При цьому створювати безпечно, творче середовища, яке сприяє розкриттю індивідуальних якостей, здібностей кожного вихованця.

Професійна діяльність учителя початкових класів в загальному характеризується як інтегрована. Педагог є і безпосереднім, і головним організатором навчання, викладаючи майже всі шкільні дисципліни.

Визначимо необхідність використання інтеграції й інтеграції знань учнів у процесі навчання з точки зору науковців, психологів, педагогів-практиків.

Інтеграція (лат. – відновлення, заповнення, цілий) – аспект розвитку, пов’язаний з об’єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів. Процеси інтеграції можуть здійснюватись як у межах уже сформованої системи (це призводить до підвищення рівня її цілісності й організованості), так і під час виникнення нової з раніше незв’язаних елементів [8].

Для сучасності характерною є інтеграція наук, прагнення отримати найточніше уявлення про загальну картину світу. Філософи (В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Кедров, В. Кремень, В. Лісічкін, Г. Марінко, Є. Семенюк А. Урсул, та ін.) відзначають, що інтеграція докорінно змінює зміст і структуру наукового знання, інтелектуально концептуальні можливості окремих наук.

Важливою є й інша особливість інтеграції – підвищення ефективності й інформаційної ємності знання, рівня його узагальненості й комплексності, ущільненості та дієвості.

Психологічним обґрунтуванням необхідності інтеграції шкільного навчання є, наприклад, дослідження процесів дитячого мислення, зокрема асоціативного мислення учнів різного віку (Л. Айдарова, Ю. Гільбух, М. Жинкін, Л. Занков, Ю. Самарін, О. Скрипченко та ін.). Відповідно одержаних результатів, будь-які знання є системою асоціацій, яких у психології є чотири види: локальні, окремосистемні, внутрішньосистемні й міжсистемні.

Сучасна українська початкова освіта стрімко модернізується. Необхідність інтеграції знань молодших школярів обумовлюється й компетентісно орієнтованим спрямуванням навчання.

Особливо актуальним є інтегрування різнопредметних знань. Молодшим школярам властиве нерозчленоване сприйняття об’єктів навколишнього світу, без усвідомлення їх історичних ознак. Труднощі викликає системний аналіз складових цілого, синтезуюче порівняння з іншими. Такі операції лише починають виникати, при чому у тенденції від загального до конкретного.

Необхідність інтеграції знань обумовлюється можливістю формування в учнів якісно нових знань, які характеризуються вищим рівнем мислення, дієвістю й систематичністю, динамічністю застосування у нових ситуаціях.

Сьогодення потребує навчати дітей мислити на планетарному рівні. Це досягається, якщо в сприйнятті учня поєднуються знання з кожного предмета в велику цілісну картину світу. Вони набувають системності, уміння – комплексності, посилюється світоглядне

спрямування інтересів школярів, досягається більш високий рівень розвитку їх інтелекту. Згодом вміння бачити ці взаємозв'язки стає звичкою, яка допомагатиме дітям протягом усього життя.

У цілому застосування інтеграції у процесі навчання молодших школярів:

– активізує діяльність, стимулює інформаційне й емоційне сприймання матеріалу, забезпечує всебічний розгляд явищ і понять, реалізуючи потребу й здатність дітей до цілісного пізнання дійсності:

– інтенсифікує освітній процес, підвищує узагальненість засвоєних дітьми знань і вмінь, сприяючи розвитку логічності й гнучкості мислення, формуванню системного світогляду.

У загальному науковці, психологи, вчителі зазначають, що інтеграція – одна з найперспективніших інновацій, яка здатна розв'язати численні проблеми системи сучасної початкової освіти. Очевидно, що інтегроване навчання, необхідність інтеграції знань учнів висуває нові вимоги до співпраці педагогів і школярів, є дієвою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвивальних прийомів навчання.

З іншого боку, розуміння й реалізації вище зазначених вимог потребує володіння вчителем високим рівнем педагогічної майстерності, зокрема вмінням критично й творчо підходити до виконання основних професійних функцій.

Т. Усатенко зазначає, що реалізація ідей інтеграції і гуманітаризації передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід педагога за межі власного предмета, що дає змогу осмислювати фактичний матеріал з позиції філософії, здійснювати міжпредметні зв'язки, усвідомивши місце своєї дисципліни в загальній системі культури [5].

Отже, інтеграція є важливою складовою процесу навчання молодших школярів. Комплексне застосування знань з різних предметів – це закономірність сучасного життя. Уміння синтезування, перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу – є основою творчого підходу до навчальної, наукової діяльності людини в умовах сьогодення, що диктується тенденціями інтеграції в науці й практиці.

Сучасний учитель має бути не пасивним виконавцем чужих рекомендацій, а яскравою індивідуальністю, творчою особистістю, здатною розробити власну педагогічну концепцію, програму, технологію.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в визначенні психолого-педагогічних умов ефективності інтеграції знань молодших школярів та розробці практичних аспектів навчання майбутніх педагогів використовувати ці умови у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Дидактична концепція змісту освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2002. С. 22–26.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.

3. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Т. 2. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 35–39.

4. Козловська І. М., Гаврилюк М. В. Можливості використання закономірностей інтеграції у процесі вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного циклу. *Молодий вчитель*. №5 (81). 2020. С. 382–387.

5. Кулішов В. С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 68 с.

6. Рудницька Н., Тарнавська Н. Дидактична суть інтеграції та способи її реалізації в процесі навчання математики в закладі дошкільної освіти та початковій школі. *Молодь і ринок*. 2018, №7 (162). С. 46–51.

7. Савченко О. Я. Компетентісна спрямованість нових навчальних програм для

початкової школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. №12–13. С. 39–45.

8. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. Київ : «ЕкОб», 2004. 304с.

9. Тивонюк І. Професійна компетентність учителя – необхідна умова вдосконалення його педагогічної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. Випуск 1. С. 150–154.

10. Яструб О. Етапи становлення та розвитку професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Випуск 7, 2013. С. 15–19.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Сніжана Поворознюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В. І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS AS A CONDITION FOR SUCCESSFUL TEACHING OF MATHEMATICS

Povorozniuk Snizhana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості розвитку творчого мислення молодших школярів; етапи розвитку творчого мислення. Автор статті описує інноваційні технології, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Ключові слова: творче мислення, креативність, творча діяльність, творча уява, евристичне мислення.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of creative thinking of younger schoolchildren; stages of development of creative thinking. The author of the article describes innovative technologies that contribute to the development of creative abilities of younger schoolchildren.

Key words: creative thinking, creativity, creative activity, creative imagination, heuristic thinking.

На глибоке переконання деяких вчених, творчість є діяльністю людини, що створює нові матеріальні та духовні цінності, що мають суспільну значимість. Розвиток творчості в учнів важливий не тільки тому, що завданням сучасної освіти є формування творчої особистості, а й тому, що людина, яка вміє творчо мислити, завжди знайде вихід у нестандартних ситуаціях, і такій людині буде легше адаптуватися в житті. Лише творча особистість здатна створювати, управляти та пропонувати нові теорії, технології, напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Саме тому забезпечення кожній особистості можливості використання власного творчого потенціалу – це одне із пріоритетних завдань навчальних закладів [1, с. 8].

А. А. Герасимчук вважав, що творче мислення пов'язане з переважанням у ньому таких особливостей:

1) оригінальність, не тривіальність та незвичність висловлюваних ідей, яскраво виражене прагнення до інтелектуальної новизни. Творча людина майже завжди і всюди прагне знайти власне, відмінне від інших рішення;

2) семантична гнучкість, тобто здатність бачити об'єкт під новим кутом зору, виявляючи його нове використання, розширювати функціональне застосування на практиці;

3) образна адаптивна гнучкість, тобто здатність змінити сприйняття об'єкта таким чином, щоб бачити його нові та приховані сторони;

4) семантична спонтанна гнучкість, тобто здатність продукувати різноманітні ідеї у невизначеній ситуації, що не містить орієнтирів для цих ідей [4, с. 55].

Основні риси, характерні для творчих особистостей, – це свідомість, відповідальність,

наполегливість, почуття обов'язку, високий контроль над поведінкою та емоціями, рішучість, підприємливість, схильність до ризику, соціальна сміливість. Здобувачам освіти з творчим мисленням притаманні високий енергетичний рівень, мала тривалість сну, підвищена пізнавальна активність, інтелектуальна ініціатива (схильність ставити перед собою нові складні завдання).

Творче мислення проходить у своєму розвитку наступні етапи:

- 1) наочно-дійове мислення;
- 2) причинне мислення;
- 3) евристичне мислення.

На кожному з цих етапів слід формувати певні вміння, за допомогою яких розвивається творчий інтелект. При цьому педагог повинен правильно підібрати проблемну ситуацію на певному етапі розвитку продуктивного мислення.

Здатність до креативності у молодших школярів неймовірно висока. Дитина високої творчої спрямованості бажає з головою заглибитись у те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, висловлює багато різних міркувань. У цьому віці навчальна діяльність є дуже привабливою, адже саме за успіхами у навчанні дорослі та однолітки оцінюють дитину як особистість, що певною мірою віддзеркалюється на самоповазі та самооцінці дитини, її самосприйнятті. Авторитет учителя в розвитку особистості набуває надзвичайного значення, бо у 6–7-річному віці дитині притаманний механізм наслідування. Тому вчителю під час освітнього процесу слід враховувати ці особливості розвитку особистості молодшого школяра, щоб створити необхідні умови для розвитку його творчого потенціалу.

Важливим завданням початкової школи є вчасне виявлення здібностей кожної дитини, її можливостей, у тому числі креативності.

Розвитку творчого мислення учнів сприятиме використання:

- інноваційних технологій (ігрових технологій; технологій розвитку критичного мислення; диференційованого навчання; розвивального навчання, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ));
- інтерактивних технологій: технологій кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні трійки, два – чотири – всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум);
- колективно-групової діяльності (обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, навчаючи – учусь, мозковий штурм, ажурна пилка, вирішення проблем);
- ситуативного моделювання (імітаційні ігри); опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію);
- методу проєктів;
- рівневої диференціації;
- проблемного викладання (створення проблемної ситуації – проблемний діалог – традиційні пояснення замінюють «відкриттям знань»), задач практичного змісту;
- нестандартних уроків (урок-змагання, урок-казка, круглий стіл, інтегровані уроки, урок-подорож та ін.);
- логічних задач, кросвордів, ребусів;
- особистісно орієнтованого навчання (підтримка та розвиток природних якостей учня, його здоров'я, індивідуальних здібностей);
- допомога у становленні його суб'єктності, соціальності, творчої самореалізації);
- міжпредметних зв'язків;
- заохочення, створення яскравих наочно-образних уявлень, навчально-пізнавальна гра, створення ситуації успіху, спонукання до пошуку альтернативних рішень, виконання творчих завдань, створення ситуації взаємодопомоги – прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів;

– психологічного супроводу – створення емоційного настрою на початку уроку, релаксація, фізкультхвилинка, рефлексія [8, с. 23].

Можемо зробити висновок, що виховання творчої особистості, починаючи з молодшого шкільного віку – одне із головних завдань учителя початкових класів. Сучасні освітні програми, інноваційні процеси, які відбуваються у школі наголошують на необхідності розвивати природні задатки та таланти учнів. Це можливо лише за умови створення атмосфери творчості, яка спонукає учнів пізнавати й дивуватися, приймати рішення в нетипових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Бабіч Т. Що таке творчість? *Психолог*. 2007. № 18–19. С. 3–10.
2. Білик Т. С. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 2021. С. 100–108.
3. Богданович М.В. Методика викладання математики в початкових класах: навч. пос. / М.В. Богданович, М.В. Козак, Я.А. Король. 3-є вид., перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 336 с.
4. Герасимчук А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Розкажіть онуку*. 2012. №11. С. 12-13.
5. Горлова А. Інструменти розвитку творчого потенціалу дитини. *Початкова школа*. 2014. №3. С. 10-11.
6. Імбер В.І. Вплив мультимедійних засобів навчання на формування навчального середовища. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. Випуск 10 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006. С. 317-321
7. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів з використанням засобів мультимедіа. Наукові записки Ніжинського Державного Університету імені М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2005. №4. С. 104-106.
8. Коновець С. Уява як важливий чинник творчого розвитку особистості. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Збірник наукових праць*. К., 2010. Вип. 5. С. 175–190.
9. Мойсеєнко Л.А. Творче математичне мислення: психологічна сутність. *Обдарована дитина*. 2007. №7. С.20-29.
10. Психологія творчості: навч. посібник / Автор укладач Т.В. Дуткевич. Кам'янець-Подільський, 2003. 132 с.

ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК З ТЕМИ «ТЕКСТ» ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 3 – 4-х КЛАСІВ

Світлана Помирча, кандидат філологічних наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

Svitlana Pomyrcha, PhD in Philology, Associate Professor
SHEI «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається застосування інформаційних і комп'ютерних технологій на уроках української мови в початкових класах, що відіграє велику роль у розвитку монологічного мовлення молодших школярів, у формуванні світогляду, цілісної картини світу, навчальних та комунікативних умінь і навичок, основних психічних якостей учнів.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, електронний посібник, проектна діяльність, розвиток усного і писемного мовлення, молодші школярі.

Пріоритетні завдання сучасної школи – це розвиток у школяра самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Досягнення цих цілей можливе за умов розширення освітніх функцій школи. Учні повинні отримати досвід

самостійної пізнавальної діяльності, що ґрунтується на знаннях, набутих із різних джерел. Отже, перед педагогами поставлене завдання опанувати компетентнісний підхід до організації освітнього процесу, де знання, вміння й навички є передусім складниками розвитку особистості.

Як відомо, одним зі шляхів комплексної реалізації цих запитів під час формування ключових компетентностей молодших школярів на сьогодні є застосування інформаційних і комп'ютерних технологій. У початкових класах вони розглядаються як важливий компонент загальної освіти, що відіграє велику роль у розв'язанні пріоритетних завдань навчання та виховання – у формуванні цілісного світогляду, картини світу, навчальних та комунікативних навичок, основних психічних якостей учнів тощо.

У наукових дослідженнях відомі учені безпосередньо та опосередковано торкалися різноманітних питань застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі початкової школи (І. Волобуєва, С. Гунько, М. Левшин, Ю. Машбиць, Й. Ривкінд, Ф. Ривкінд) та ін.; зокрема створення і використання комп'ютерних навчальних програм (електронних підручників, посібників, презентаційних і тестувальних програм тощо) при набутті різних компетентностей (О. Кравчук, Л. Петухова, С. Риженко, З. Савченко, М. Тукало, І. Хижняк, В. Шакоцько та ін.). Аналіз праць свідчить, що проблема використання персонального комп'ютера на уроках української мови в початкових класах відіграє важливе значення у формуванні особистості школяра і посідає значне місце у сучасному навчально-виховному процесі, тому активно розробляється в науково-методичних колах.

Так, О. Жосан та Ю. Жук визначають *електронний посібник* як універсальний методичний посібник, який містить широке коло питань різних навчальних дисциплін, викладених в стислій формі та призначений для використання в навчанні [3; 4]. Для того, щоб електронний посібник щонайкраще відповідав пропонованим вимогам, зазначають В. Дудка, О. Жосан, В. Мадзігон та ін., необхідно, щоб він сполучав у собі функції підручника і вчителя, довідково-інформаційного посібника і консультанта, тренажера і програми, яка контролює знання [3; 4; 5].

До переваг електронних посібників науковці виокремлюють наступні ознаки:

- зручність при роботі з матеріалом за рахунок можливості застосування системи гіперпосилань;
- можливість розміщення ЕП в мережі Internet;
- можливість великого числа програмних засобів для перегляду HTML документів;
- наявність достатньо могутнього програмного забезпечення для створення таких документів;
- наявність головного інтерфейсу;
- тематика розподілена за розділами;
- компактність та ін. [1; 3; 4; 5].

Усе це обумовлює постійну потребу не лише в застосуванні готових електронних засобів навчання, але й у розробці електронних додатків учителями. На сьогодні ця проблема в початковому мовному навчанні надзвичайно актуальна, оскільки ринок електронної продукції навчального призначення ще не насичено достатньою кількістю видань.

Програмою середньої загальної школи 3 – 4-х класів, а також у базовому шкільному навчальному плані з української мови передбачено опанування молодшими школярами теми «Текст», яка може вважатися однією із головних тем, що сприяє розвитку усного і писемного мовлення учнів, виступає фундаментом для підготовки учнів до написання творів і власних висловлювань.

Зважаючи на це, до змісту розробленого нами електронного посібника входять вправи, спрямовані на вироблення мотивації учнів щодо підвищення рівня грамотності та унормованості власних висловлювань, та необхідний теоретичний матеріал. Завдяки завданням посібника учні відпрацьовують вміння добирати заголовок тексту, визначати тему, встановлювати послідовність речень у тексті, відтворювати деформований текст, визначати тип тексту, складати план, ставити запитання, робити характеризувати тексти за

планом, визначати головні слова, готувати переказ. Тестові завдання, які проводяться на кожному уроці, покликані перевірити знання і вміння учнів, а також допомагають учителю з'ясувати рівень засвоєння навчального матеріалу з теми та спланувати корекційну роботу з учнями, які показали середній та низький результати.

Різномірні домашні завдання та завдання підвищеного рівня відображають диференційований підхід щодо вивчення теми, дають можливість залучити учнів, які показали високий рівень навчальних досягнень, до участі в шкільних, районних олімпіадах з української мови, конкурсі знавців української мови.

Опишемо структуру та зміст електронного посібника до уроків української мови з теми «Текст», що призначений для учнів 3 – 4-х класів шкіл. До посібника увійшли 10 уроків з тем:

1. Що таке текст. Тема і головна думка тексту (1 – 2-й уроки).
2. Типи текстів. Стили мовлення (3 – 4-й уроки).
3. Зв'язок між реченнями тексту. Абзац (5 – 6-й уроки).
4. План тексту (7 – 8-й уроки)
5. Повторення вивченого. Тематичне оцінювання (9 – 10-й уроки).

Під час розробки структури уроків було враховано такі основні види робіт:

1. Каліграфічна хвилинка.
2. Мовна розминка.
3. Робота над скоромовкою.
4. Словникова робота.
5. Хвилинка орфографії (повторення основних правил правопису).
 - Практичні завдання:
 - робота з деформованим текстом;
 - знайти і прочитати частину тексту, де автор передає своє ставлення до зображуваного;
 - перебудувати деформований план відповідно до тексту;
 - розмістити готові заголовки до поділеного на частини тексту;
 - побудувати текст до поданих ілюстрацій;
 - створити портрети героїв, використовуючи слова з тексту;
 - зробити аналіз текстів за планом;
 - проаналізувати різні за типами тексти;
 - побудувати власного висловлювання та ін.
7. Аудіо і відео матеріали; електронні презентації, електронний тест.
8. Різномірні домашні завдання.
9. Завдання для допитливих (олімпіадний рівень).
10. Хвилинки творчості (малюнки, вироби).
11. Словник (терміни з теми).
12. Твій помічник (схеми-опори; пам'ятка « Як готувати переказ»).
13. Читанка (загадки, казки, вірші).

Під час перевірки учнівських робіт, дійшли висновків:

– зміст уроків електронного посібника «Текст» допомагає учителю розбити навчальний матеріал на теми, а учням відпрацьовувати новий матеріал, закріплювати отримані теоретичні знання на практиці, перевіряти свої вміння і навички, виховувати поважне ставлення до рідної мови, підвищувати мотивацію навчання;

– така організація роботи дає можливість учителю об'єктивно оцінити участь кожного учня в роботі над темою і виставити тематичну оцінку, урахувавши його теоретичні знання, вміння застосовувати набуті знання в практичній діяльності, творчий підхід до реалізації поставлених задач, передбачених програмою (кожен учень отримав вісім оцінок із теми «Текст»).

Як результат – рівень успішності учнів з української мови та читання значно підвищується завдяки:

- організації уроків у початкових класах за принципами динамічності, гнучкості, варіативності засвоєння знань та іншими принципами модульного навчання;
- розробці електронного посібника, який відбиває особливості навчальної роботи учнів (словникової роботи з написанням орфографічних диктантів, виконання вправ творчого характеру, роботи в парах і групах) та діяльності вчителя (організація групових форм роботи, самостійних і контрольних робіт, а також вправ, які мають проблемний і пошуковий зміст);
- проектуванню і впровадженню в навчальний процес електронного посібника з української мови (3 – 4-й класи) з теми «Текст», а також завдань проблемно-пошукового змісту для роботи в групах;
- використанню такого підходу до створення електронного посібника, який передбачає педагогічне забезпечення розвитку всіх пізнавальних процесів і мовлення учнів у цілому, а також стимулює саморозвиток, самоосвіту учнів; розвиває вміння аргументувати власні висловлювання, виробляти власну позицію, толерантно сприймати альтернативні точки зору й висловлювати обґрунтовані аргументи «за» й «проти» кожної з них; учить при необхідності коригувати власну точку зору і адекватно оцінювати власні сили.

Отже, на нашу думку, електронні посібники, що сприяють формуванню мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентностей молодших школярів із використанням мультимедійних технологій навчання, є необхідною складовою сучасної початкової школи.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті України. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 1. С. 28–33.
2. Дудка В. Електронний підручник: становлення феномену та проблема типологізації понять. *Історія в школах України*. 2009. № 6. С. 43–46.
3. Жук Ю.О. Шкільні підручники на електронних носіях: логіка апаратних засобів і логіка педагогічних способів. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Вип. 10. Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2010. С. 86–92.
4. Мадзігон В.М. Дидактичні вимоги до електронних підручників. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Вип. 10. Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2010. С. 4–7.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРНО-ТВОРЧИХ-ПРОЄКТІВ

Вікторія Рембайло, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,

Карина Бондар, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Наукові керівники: Л.А.Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент

О.П.Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF NATURAL AND ECOLOGICAL COMPETENCE IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AND JUNIOR SCHOOL AGE BY MEANS OF LITERARY AND CREATIVE PROJECTS

Viktoriia Rembailo, master's student

Karyna Bondar, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються теоретико-методичні засади формування в дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку природничо-екологічної компетентності засобами літературно-творчих проєктів. Автор робить висновок, що такі проєкти суттєво впливають на емоційно-почуттєву сферу дитини, забезпечують формування емоційно-зацікавленого ставлення до природи.

Ключові слова: природничо-екологічна компетентність, проєктна технологія, літературно-творчий проєкт.

Abstract. The article reveals the theoretical and methodological foundations of the formation of natural and ecological competence in children of senior preschool and junior school age by means of literary and creative projects. The author concludes that such projects significantly affect the child's emotional and sensory sphere, ensure the formation of an emotionally interested attitude towards nature.

Key words: natural and ecological competence, project technology, literary and creative project.

До пріоритетних завдань сучасної освіти віднесено забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя. На сьогодні існує запит на активно-творчу особистість, здатну реалізовувати свій природний потенціал, мобілізувати власні сили на отримання певного результату діяльності.

Нині доведено, що формування в дітей еколого-природничого світогляду неможливе поза межами *компетентнісного підходу*, який виводить процес пізнання на практичний рівень, сприяє формуванню в них досвіду еколого-мотивованої діяльності в природному довкіллі (О.Грошовенко, Л.Зайцева, Н.Лисенко, З.Плохій, Л.Присяжнюк, Н.Пустовіт, Н.Яришева та ін.). Ґрунтуючись на висновках психологів про виняткову роль активності (діяльності) людини у пізнанні і творчому перетворенні довкілля, розвитку психіки індивіда (Л.Виготський, П.Гальперін, В.Давидов, Д.Ельконін, Г.Костюк, О.Леонтьєв, Р.Немов, Я.Пономарьов, В.Рибалка, Н.Талізін та ін.), учені наголошують, що первинними у проектуванні й організації освітнього процесу є діяльність і дії, які задані змістом освіти.

Перспективною педагогічною технологією, яка відповідає означеним вимогам, сприяє підвищенню пізнавальної активності дітей, формуванню в них суб'єктного досвіду, досвіду продуктивної діяльності, колективної праці тощо є проектна технологія (О.Волжина, О.Демченко, О.Ліннік, Л.Масол, Н.Матяш, О.Онопрієнко, Є.Полат, Г.Сазоненко, В.Симоненко). Участь у проектуванні дає можливість дитині експериментувати, синтезувати набуті знання і вміння, розвивати творчі здібності та навички комунікації. У контексті побудови освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та початковій школі на засадах гуманістичної педагогіки, ідеях особистісно зорієнтованого навчання і виховання, компетентнісного підходу педагогічна цінність проектної технології цілком очевидна.

Серед засобів виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей особистості дитини чільне місце відведене художній літературі. Літературні твори вирізняються особливою здатністю активно впливати на її почуття і розум, розвивати емпатійність, емоційність. Недостатній розвиток цих якостей призводить до штучного обмеження можливостей, до виховання людини, яка не відчуває, не розуміє, не співпереживає. Художня природознавча література є потужним педагогічним засобом, який сприяє розширенню кругозору дітей, знайомить із подіями та явищами, які не можна спостерігати у даний момент, розкриває взаємозв'язки у природі та між природою і людиною, формує в дитини емоційно-ціннісне ставлення до природи. Таким чином, використовуючи можливості художньої літератури та вплітаючи їх у канву навчального проектування, педагог формує в дитини досвід емоційно-творчого, активного пізнання природного довкілля, надає процесу спілкування з природою емоційно-почуттєвого забарвлення.

Розкриємо детальніше теоретико-методичні засади формування в дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку природничо-екологічної компетентності засобами літературно-творчих проектів.

Як зазначалося вище, однією з базових засад організації освітнього процесу щодо ознайомлення дітей з природою в закладі дошкільної освіти та початковій школі є компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий передбачає спрямованість на досягнення соціально закріпленого результату (компетенцій). Компетентний дошкільник має орієнтуватися в тому, що природне довкілля та життєдіяльність людини взаємопов'язані;

розуміє, що природа змінюється внаслідок людської діяльності. Дитина має уявлення, що люди здійснюють природоохоронні заходи для збереження та відновлення рослин і тварин, які зникають, володіє знаннями про життєдіяльність людини у природному довкіллі свого регіону тощо [1]. Компетентний молодший школяр діє у навколишньому світі з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи; встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх; визначає приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення [5].

У державних стандартах дошкільної і початкової освіти природничо-екологічна компетентність тлумачиться як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової та ігрової діяльності. На думку А.Богущ, компетентність дитини – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку та самоконтроль [2, с. 26]. Т.Поніманська, крім означених якостей, виділяє такі складові компетентності дитини, як незалежність, критичність, оптимізм, уміння доводити розпочате до кінця, брати на себе відповідальність за помилки [8, с. 81].

Складовими еколого-природничої компетентності дітей є знання й уявлення про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, тобто відповідна діяльність і поведінка у природі. Формування еколого-природничої компетентності не може відбуватися окремо від загального розвитку дитини: ці два аспекти формування особистості дитини взаємопов'язані і взаємообумовлюють один одного [7, с. 64].

У контексті нашого дослідження ми фокусуємо увагу на такому засобі формування у старших дошкільників і молодших школярів природничо-екологічної компетентності, як *проектна технологія*. Дослідники тлумачать її як цілеспрямоване, системне та послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій та засобів, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів. Діяльність педагога в межах проектної технології орієнтована на створення умов, за яких дитина оволодіває вмінням активно здобувати, оновлювати та розвивати свої знання, здатністю їх творчо застосувати. В основу технології покладено розв'язання дитиною або групою дітей певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості [10, с. 150].

Проектна технологія підтримується багатьма дидактичними принципами, з-поміж яких учені виділяють наступні:

- *принцип активності* (цілеспрямоване активне сприймання дітьми проблеми проекту, її переосмислення та розв'язання);
- *принцип продуктивності* (прагматична спрямованість діяльності на отримання суб'єктно чи соціально значимого результату);
- *принцип технологічності* (виконання взаємозумовлених навчальних дій у чітко визначеній послідовності);
- *принцип саморозвитку* (створення розвивального середовища, в якому в результаті реалізації дітьми поставленої мети будуть започатковуватись нові проекти);
- *принцип опори на суб'єктний досвід дитини* (урахування досвіду дитини, набутого в процесі сприймання і розуміння нею навколишнього світу);
- *принцип зв'язку дослідження з реальним життям* (використання навколишнього середовища як лабораторії, в якій відбувається процес пізнання);
- *принцип співробітництва й партнерства* (об'єднання ресурсів і зусиль задля досягнення спільної мети) [6, с. 12].

В освітній практиці закладів дошкільної освіти і початковій школі ідея проектного

навчання реалізовується як універсальний засіб для стимулювання ініціативи, творчої самостійності дитини, забезпечення використання набутих нею знань у практичній діяльності, для формування нового пізнавального і практичного досвіду взаємодії (прямої чи опосередкованої) в природі.

Виходячи з принципів, на яких будується проєктна діяльність, виділимо специфічні ознаки, притаманні навчальному проєкту:

– наявність актуальної в дослідницькому або творчому аспекті проблеми, для розв'язання якої необхідний інтегрований зміст;

– значущість для дитини передбачуваних проєктованих результатів і потреба в розв'язанні проєктної проблеми чи задачі;

– самостійне виконання частини проєкту (на певних етапах) або всієї проєктної задачі;

– використання дитиною пошукових і дослідницьких прийомів роботи.

З'ясовуючи особливості проєктного навчання, дослідники зауважують, що в основу роботи над навчальним проєктом покладено взаємодію суб'єктів, яка полягає у спільній праці, пізнанні, спілкуванні. Дитина є активним учасником проєктної діяльності. Вона визначає мету, відкриває нові знання, обирає шляхи розв'язання проблеми, експериментує, несе відповідальність за свою роботу. Педагог – партнер дитини у цій діяльності. Він допомагає сформулювати мету, розкриває можливі форми роботи, рекомендує джерела отримання інформації, сприяє прогнозуванню результатів, допомагає оцінити роботу, створює умови для активності дитини. Такий підхід, роблять висновок науковці, дає змогу уникнути авторитарного впливу на особистість вихованця, встановлює та підтримує взаємозв'язки суб'єктів у спільній діяльності, результатом якої є прояв активності, формування суспільно значущих потреб і зростання мотивації.

Серед усіх видів проєктів художньо-творчі проєкти (в т. ч. й проєкти літературного спрямування) є чи не найпотужнішими за силою впливу на емоційно-почуттєву сферу дитини. Вони передбачають роботу з творами художньої літератури, залучення дітей до творчої діяльності на їх основі. Реалізуючи завдання еколого-природничої освіти, такі проєкти формують естетичне бачення природного довкілля, демонструючи його красу і неповторність, забезпечуючи розвиток емоційно-зацікавленого ставлення до нього.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури [4; 6] з проблеми показав, що, як правило, дослідники в методиці організації навчального проєктування дітей виділяють певні етапи. Зокрема, О.Онопрієнко вказує на такі:

1) *етап постановки мети* – усвідомлення дітьми конкретної задачі (організація проєкту).

2) *етап планування роботи* – вибір раціонального способу дії (планування проєкту).

3) *етап виконання* – реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебудовою за необхідності (реалізація проєкту).

4) *етап перевірки результатів*, виправлення помилок, зіставлення отриманих результатів із запланованими, підбиття підсумків роботи та її оцінювання (підсумок проєкту) [6, с. 12].

Розглянемо запропоновані дослідницею етапи, визначимо мету, зміст та методи роботи педагога і дітей на кожному з них, а також покажемо особливості їх реалізації під час виконання художньо-творчого проєкту природничого спрямування «Осінні настрої». *Цілі проєкту*: за допомогою аналізу літературних творів, в яких замальовується осінь, дослідити, якою буває ця пора, які настрої переважають, збагачувати активний словник дітей словами-характеристиками настроїв осені: сумна, мрійлива, зажурлива, радісна, сонна, печальна, романтична, осяйна, велична, урочиста тощо.

На *першому етапі роботи* над проєктом діти за допомогою педагога визначають мету, що стосується засвоєння фактів або явищ, які будуть досліджуватися. У випадку з вище зазначеним проєктом здобувачі освіти на підставі вже наявного досвіду та систематичних спостережень роблять висновок, що осінь – надзвичайно красива пора, але в

різні періоди вона може бути різною. Відчути особливості осінньої природи, її настрої допомагає мистецтво, зокрема, художня література. На цьому етапі окрім окреслення проблематики проєкту, визначення його мети та виду (творчо-літературний) вихованці беруть активну участь в проєктуванні майбутньої діяльності та прогнозуванні її результатів.

На етапі *планування роботи* важливого значення набуває мотивування діяльності, усвідомлення її цінності для самих дітей. У процесі колективного обговорення вони обирають можливі напрями роботи, які узгоджуються із загальною ідеєю і темою проєкту, об'єднуються в мікрогрупи для їх реалізації, планують свою подальшу діяльність, визначаються із формою представлення результатів. Також на цьому етапі учні/вихованці:

- конкретизують завдання проєкту;
- за допомогою педагога формують паспорт проєкту;
- планують кожен етап проєкту;
- добирають завдання для кожного етапу, в тому числі й творчі;
- з'ясовують, які ресурси потрібні для виконання проєктних завдань (для вище зазначеного проєкту
 - створюють добірку літературних творів про осінню природу; також педагог допомагає в доборі ігор, вправ, додаткового художнього матеріалу, як от, музичні твори чи твори образотворчого мистецтва, об'єднані ідеєю проєкту та ін.).

Пріоритетними методами цього етапу є навчальна дискусія, створення проблемної ситуації з подальшим її розв'язанням, методи інтерактивного навчання («Мозковий штурм», «Коло ідей», «Синтез думок»), методи стимулювання та мотивування діяльності тощо. Ці методи дозволяють активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, зробити їх активними учасниками освітнього процесу.

Варто зазначити, що співвідносно до проєкту «Осінні настрої» робота може організовуватися в мікрогрупах, кожна з яких буде виконувати певне завдання. Н-д, перша група досліджуватиме настрої ранньої осені, друга вивчатиме особливості золотої осені (середина осені), третя працюватиме над дослідженням настроїв пізньої осені. У зміст роботи мікрогруп входить опрацювання літературних творів, вивчення віршів та декламування, так і творчі завдання: створення театру природи (інсценізація), художньо-творча діяльність (малювання, конструювання композицій з природних матеріалів, придумування мелодій, музичні імпровізації тощо).

На етапі *виконання проєкту* здійснюється втілення задуму та реалізація розробленого поетапного плану діяльності шляхом вирішення поставлених завдань. Під час навчального проєктування педагог займає позицію консультанта, модератора, який скеровує, допомагає, підтримує, мотивує, спрямовує роботу в потрібному напрямі. Звісно ж, міра втручання педагога залежатиме від рівня сформованості самостійності дітей в досягненні поставлених завдань.

Проведене дітьми дослідження завершується *застосуванням набутих знань у практичній діяльності та перевіркою і презентацією результатів*. Результатом такої роботи повинен бути реальний освітній продукт, що має суб'єктивну або об'єктивну цінність. Скажімо, співвідносно до означеного проєкту таким освітнім продуктом може стати виставка дитячих малюнків «Відтінки осінніх настроїв» у віртуальному артцентрі, літературний перформанс чи театр природи за мотивами одного з літературних творів.

В основу роботи над проєктом покладено продуктивну діяльність дошкільників/молодших школярів, а відтак, перевага надається методам організації такої діяльності: частково-пошуковому, дослідницькому (творчому), ігровому, стратегіям розвитку критичного мислення, технологіям ТРВЗ. Для реалізації зазначеного екологічного проєкту літературно-творчого спрямування цінності набувають методи і прийоми екологічної освіти: художньої репрезентації об'єктів природи, екологічної емпатії, суб'єктивації та ін.

Провідним психологічним механізмом під час роботи над проєктом є механізм продуктивної діяльності, а домінуючою групою методів – методи, що передбачають

застосування прийомів діяльності. До них належать частково-пошуковий метод, дослідницький, творчий, аналіз нової інформації, порівняння фактів, навчальне моделювання та конструювання, комбінування способів розв'язання проблеми, гра, взаємонавчання тощо. Їх головною функцією є підготовка та розробка необхідних ресурсів для проведення індивідуальної чи групової роботи; організація активної пошукової (дослідницької) та продуктивної діяльності дітей у нових умовах; створення розвивального освітнього середовища, яке стимулюватиме творчий процес для всіх учасників навчальної ситуації.

Таким чином, проведене дослідження переконує, що проектна технологія має значні можливості в організації пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого віку. Вона розширює межі пізнання доквілля, переводячи його в практичну площину, ставить дитину в позицію суб'єкта освітнього процесу, забезпечує цілісне сприймання оточуючого. Цінність даної технології – в її максимальному врахуванні особливостей розвитку та потреб дитини, адже прагнення до дослідження доквілля (природного, предметного, соціального), його творчого освоєння є природним для неї.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богущ А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з доквіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 408 с.
3. Грошовенко О., Присяжнюк Л. Формування природознавчої компетентності молодших школярів. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць Херсонського державного університету. Херсон, 2017. № 77. С. 74–79.
4. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Збірник наукових праць БДПУ. Педагогічні науки. №2. Бердянськ : БДПУ, 2009. С. 61-70.
5. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
6. Метод проектів у початковій школі / упор. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ : Шкільний світ, 2007. 127 с.
7. Плохій З.П. Формуємо екологічну-компетентність молодшого дошкільника : навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». К.: Світич, 2010. 144 с.
8. Присяжнюк Л. А., Грошовенко О. П. Сучасні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників і молодших школярів : аспект наступності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського* : зб. наук. праць / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця : Нілан ЛТД, 2017. Вип. 52. С. С. 40-45. (Серія: Педагогіка і психологія).
9. Проектна технологія // Освітні технології : навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2004. С. 255 с.
10. Терентьева Н. О. Застосування освітньої технології «Метод проектів» : навч. посібник. Херсон : Айлант, 2010. 50 с.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інна Семчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF THE TEACHER IN THE FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Inna Semchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано необхідність економічної освіти молодших школярів. Досліджено роль та навчальні стратегії учителя у формуванні економічної компетентності молодших школярів.

Ключові слова: компетентність, економічна освіта, економічна компетентність, підприємницька компетентність, фінансова грамотність, учні початкової школи.

Abstract. The need for economic education of younger schoolchildren is substantiated. The role and educational strategies of the teacher in the formation of economic competence of younger schoolchildren were studied.

Key words: competence, economic education, economic competence, entrepreneurial competence, financial literacy, younger schoolchildren.

Формування економічної компетентності особистості вимагає від сучасної школи особливо серйозних реформаційних кроків до оновлення змісту освіти та застосування нових педагогічних підходів до навчання, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій, які модернізують процеси розвитку суспільства.

Оволодіння економічною компетентністю молодшими школярами напряму залежить від цілеспрямованої і систематичної роботи педагога. Роль учителя є першочерговою, визначальною у здійсненні економічної освіти. Адже, він є взірцем, прикладом культури, знань, поведінки для дітей у початковій школі. Тому дуже важливо правильно та доречно добирати навчальний матеріал та стратегії викладання, вміло включати елементи економіки в навчальний план початкової школи.

Питанню формування економічної компетентності присвятили свої праці Г. Ковтун та О. Мартиненко [3], Ю. Люлькова [4], Н. Овсюк [7]. Наше дослідження показало, що нині залишається недостатньо висвітлене питання ролі учителя у формуванні економічної компетентності молодшого школяра.

Метою дослідження є визначення сутності економічної компетентності молодшого школяра та опис ролі вчителя в процесі її формування.

Розкриємо сутність понять «компетентність», «економічна компетентність». Здійснивши аналіз зазначених термінів у словниках, нами з'ясовано, що поняття «компетентність» (лат. *competens*) визначається як певна сума знань особистості, що дозволяє їй висловлювати судження про що-небудь, висловлювати переконливу думку [9], а «економічна компетентність – це сукупність економічних знань та практичних умінь, досвіду, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності» [2].

Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що «до ключових компетентностей належать підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень» [1].

Відповідно до концепції «Нова українська школа» розуміння « ініціативність і підприємливість – це уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо » [6, с. 12].

Для розв'язання проблеми формування економічної компетентності та підприємницької компетентності учнів в Україні ухвалено низку нормативно-правових документів, які сприяють активізації цього процесу і водночас його регламентують. Серед них: Закон України «Про освіту» [8], Державний стандарт початкової, базової і повної

загальної середньої освіти [1], концепція «Нової української школи» [6].

Отже, вивчивши детально нормативні документи, можна зробити наступні висновки, що сучасну шкільну економічну освіту в Україні умовно можна поділити на дві співкомпоненти (табл. 1).

Таблиця 1

Компоненти сучасної шкільної економічної освіти

<i>Компоненти</i>	<i>Зміст компонент</i>	<i>Рівень</i>
Перша компонента шкільної економічної освіти	«Формування системних економічних знань, умінь в учнів, що ґрунтується на принципах фундаментальності, варіативності, гуманізації та гуманітаризації змісту освітнього процесу, здатності оперувати цими знаннями та застосовувати їх» [5]	Перша компонента – вивчення економіки на профільному рівні
Друга компонента шкільної економічної освіти	«Формування компетентності підприємливості та фінансової грамотності як важливих якостей, необхідних для ефективного виконання економічних завдань, впродовж навчання та подальшій самореалізації у самостійному житті» [5]	Друга компонента забезпечується вивченням фінансової грамотності як вибірково-обов'язковим предметом, що може вивчатися у закладі освіти за наявності належних умов у старшій школі та курсами за вибором у початковій та базовій школі

Формування економічної компетентності у школярів відбувається на профільному рівні освіти. На рівні початкової та базової школи формується як правило підприємницька компетентність та розвивається фінансова грамотність.

Необхідно відмітити, що «Методичні рекомендації про викладання економіки, підприємництва та фінансової грамотності у 2021/2022 навчальному році» містять виключно рекомендації для базової та старшої школи. Для початкової школи методичні рекомендації відсутні, що ускладнює освітній процес.

Перспективним, на наш погляд, є подальше розроблення методичних вказівок для запровадження ефективних методів і форм навчання з метою формування економічної компетентності та підприємницької компетентності молодших школярів.

Визначивши сутність понять економічної компетентності та підприємницької компетентності, вважаємо за доцільне окреслити роль учителя в цьому процесі.

В освітньому процесі сучасної початкової школи вчитель вирішує низку складних завдань, головними з яких є задоволення освітніх потреб учнів, узгодження освітньої мети з глибинними цінностями учнів, організація освітньої діяльності через підбір форм, методів, прийомів, технологій, що сприяють ефективній реалізації освітніх, виховних та розвивальних цілей навчання. Учитель відіграє основну роль у навчанні дітей, їхній успішній соціалізації та у формуванні економічної компетентності.

Економічну освіту доцільно здійснювати з перших років навчання у школі. Початкові знання дітей дозволяють учителю вийти на більш високий рівень освіти, формувати економічно значимі якості особистості: ощадливість, вміння планувати, здійснювати вибір.

Для активізації учнів та підтримки інтересу до матеріалу, що вивчається, учителю початкових класів варто застосовувати активні методи навчання: ділові та рольові ігри, комп'ютерні та настільні ігри, проекти економічного спрямування, дискусії на проблемні економічні теми, уроки-конкурси, уроки-презентації з використанням можливостей комп'ютерних технологій. Усі означені форми роботи мають носити пізнавальний та святковий характер. Позитивне емоційне забарвлення посилює мотиваційний аспект. Тільки в цьому випадку учні беруть активну участь в обговоренні поставлених вчителем питань,

уважні до матеріалу. Інтерес якнайкраще допомагає запам'ятовувати і підвищує працездатність. Цікаві завдання розвивають пам'ять, мислення та закріплюють знання.

Отже, формування економічної компетентності молодших школярів сприяє підвищенню пізнавальної активності дитини, розвиває економічно значущі якості особистості, ціннісні орієнтації, позитивні мотиви, що в майбутньому знайдуть своє відображення в процесі практичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 20.06.2022).

2. Економічна компетентність в системі післядипломної педагогічної освіти: навч. посіб. / за ред. Дмитренка Г.А. Київ: ЦППО, 2008. 125 с.

3. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. До питання формування економічної компетентності учнів. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin> (дата звернення: 15.06.2022).

4. Люлькова Ю. М. Необхідність формування економічної компетентності учнів у навчанні географії в основній школі. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2013. Вип. 15. С. 185-189.

5. Методичні рекомендації про викладання економіки, підприємництва та фінансової грамотності у 2021/2022 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-ekonomiky-pidpryyemnytstva-ta-finansovoyi-gramotnosti-u-2021-2022-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення: 20.06.2022).

6. «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи», 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 20.06.2022).

7. Овсюк Н. Формування економічної компетентності у процесі вивчення географії та основ економіки. Географія та основи економіки в школі. 2011. № 1. С. 37-41.

8. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.06.2022).

9. Словник іншомовних слів / за ред. Дубовенко Є., Ткаченко Ф. Київ: Державне видання політ. літератури УРСР, 1955. 829 с.

10. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328-341.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ

Антоніна Слободянюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

AESTHETIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN OUT-OF-CLASS EDUCATIONAL WORK

Antonina Slobodyanuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості естетичного виховання молодших школярів. Автор статті презентує методи і прийоми використання мистецтва у позакласній виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Ключові слова: естетичне виховання, мистецька діяльність, молодший шкільний вік, позакласна виховна робота.

Abstract. The article reveals the peculiarities of aesthetic education of younger schoolchildren. The author of the article presents the methods and techniques of using art in extracurricular educational work with children of primary school age.

Key words: aesthetic education, artistic activity, primary school age, extracurricular educational work.

Значна роль у процесі виховання творчої особистості людини належить мистецтву. Здавна люди прагнули виявити своє ставлення до дійсності в естетичній формі. Однією із форм суспільної свідомості є естетична свідомість. Це художньо-емоційне освоєння дійсності через естетичні судження, ідеали, естетичні погляди та мистецьку творчість. Естетична свідомість молодших школярів фіксується в естетичних оцінках і судженнях. Естетичне почуття тісно пов'язане з умінням естетично відчувати красу навколишньої природи, людських стосунків і творів мистецтва. Воно лежить в основі формування соціально-активної особистості, яка утверджується в навколишньому світі і творчо виявляє здобуті знання, уміння і навички, що віддзеркалюються в естетичній культурі. Естетична культура – це «здатність особистості до розуміння прекрасного в мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси» [3]. «Мистецтво є одним із видів духовного пізнання дійсності людиною, мета якого – формувати її готовність до творчої перебудови навколишнього світу й самої себе. На відміну від інших сфер суспільної свідомості – науки, політики, моралі, мистецтво задовольняє універсальну потребу людини естетично сприймати об'єктивний світ», – стверджує О. Рудницька [8, с. 78].

Потреба в духовному самовдосконаленні, що є головною метою естетичного виховання, конкретизується в основних завданнях Національної державної комплексної програми естетичного виховання [6], що містять в собі навчальні, виховні й розвивальні аспекти: набуття емоційного досвіду, розвиток емоційної сфери, формування культури естетичних почуттів, розвиток загальних і художніх здібностей, становлення художньо-образного мислення, творчих якостей особистості; виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, світоглядних уявлень та ціннісних художніх орієнтацій. Одним із важливих завдань є «формування системи знань про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови мистецтва – музичного, візуального, театрального; виховання художніх інтересів, смаків, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку формування навичок художньої самоосвіти та самовиховання» [6, с. 50].

Актуальною проблемою сучасного суспільства є потреба формування у підростаючого покоління цілісного відчуття дійсності, забезпечення розвитку естетичних ідеалів та смаків у дітей молодшого шкільного віку. Аналізуючи суперечності, проблеми і парадокси, що характерні для сучасної системи педагогічної освіти, Н. Лазаренко акцентує: «Сучасна наукова думка, іноді не враховує духовності, творчості, психологічних потреб людини. Тому останнім часом науковці відкривають нові можливості для отримання передового досвіду в галузі гуманітарних наук і мистецтва, що сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучасніших досягнень науки, технологій, математики» [4, с. 6].

Структуру ж естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку складають основні засадні компоненти: естетичне сприймання, естетичне оцінювання та естетична творчість. Естетичне виховання надає дітям можливість формування особистісно-ціннісного ставлення до дійсності, природи та творів мистецтва, естетичної оцінки явищ, мистецтва, інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності, художніх умінь, здібностей в галузі мистецтва. С. Русова [9] зазначала: «Естетичне виховання порушує суху книжну науку і одноманітний буденний рух життя. У школі дають матеріалу досить задля думки, задля праці розуму, але занадто мало поживи для почуттів. Краса – то гармонія, від естетичних вражень ця гармонія, упорядкованість переходять в серце дитини, утворюють звички, виявляються в красі поведінки, в граціозності всіх рухів, в гармонійності вчинків, утворюють смак до усього гармонійного. Культ краси – могутній фактор індивідуально-естетичного виховання, бо краса і добро єднаються в усіх великих мистецьких творах» [9, с. 147]. Значну роботу з естетичного виховання дітей проводив В. Сухомлинський [10]. Важливе значення він приділяв питанням управління процесом виховання школярів засобами творів літератури, живопису, кіно і

театральних вистав, підкреслюючи вагомість естетичної насолоди від тієї чи іншої художньої цінності. «Такий метод повинен стати духовною потребою кожного школяра» [10, с. 186], – стверджував педагог. «Сформованість у дитини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу втілюється в поняття естетична культура», – стверджує Н. Миропольська [183, с. 150].

У сучасній науковій літературі питанню естетичного виховання дітей присвячено багато досліджень. Здатності виділяти естетичне у мистецтві й житті, оцінювати витвори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань та ідеалів приділяли увагу О. Безкоровайна [2], І. Барановська [1], Н. Миропольська [5], Г. Павлюк [2], О. Рудницька [8], Л. Старовойт [11], Н. Тодосієнко [12] та інші.

Метою статті є розкриття особливостей естетичного виховання молодших школярів, презентація деяких специфічних методів і прийомів використання мистецтва у позакласній виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Важливу роль у естетичному вихованні молодших школярів відіграють позакласні виховні заходи, які надають широкий спектр можливостей для всебічного розвитку дітей. Позакласна робота, на відміну від навчальної базується на добровільних засадах. Зміст та форми її визначаються інтересами та запитамі дітей. Позакласна робота дуже часто проводиться з учнями різного віку, що об'єднує учнів старших і молодших класів і таким чином сприяє об'єднанню загальношкільного колективу, розвиває загальні інтереси школярів, дружбу між дітьми. Важливими чинниками формування у молодших школярів естетичної культури є створення мотиваційної основи естетичного сприймання дійсності. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку має бути засновано на принципі природовідповідності, реалізації інтегрованого підходу до художньо-оцінної діяльності дітей, враховувати набутий естетичний досвід учнів, залучення дітей до художньої діяльності на основі співтворчості вчителя і учнів, використання ігрового підходу до естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Розглядаючи теоретичні погляди науковців, нами визначено основні завдання естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку: розвиток творчих здібностей молодших школярів із застосуванням методів, прийомів і форм позакласної виховної роботи, підготовка повноцінних мистецьких художньо-творчих заходів з учнями; організація мистецько-ігрової діяльності; створення продуктів дитячої творчості; реалізації умов організації художньо-творчої діяльності молодших школярів. Розв'язання цих завдань передбачало аналіз та використання сучасних методів, прийомів і форм позакласної роботи.

Методика естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, формування естетичного світосприймання молодших школярів у позакласній виховній роботі у процесі створення художніх творів передбачає надання переваги індивідуальному підходу до учнів, а також визначенню перспективної програми їхньої творчої діяльності з урахуванням змісту та характеру естетичного світогляду. Основними методами є: метод гри, метод інсценізації та театралізації музичних творів, що сприяють активізації творчих здібностей і розкриттю потенційних можливостей учнів початкових класів.

Важливою умовою під час організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів є взаємозв'язок різних видів художньої діяльності у грі, методів, спрямованих на формування естетичного досвіду дітей та орієнтації в галузі мистецтва. Основними методами вважаємо мистецькі ігри, театралізацію, інсценізацію, музичну і художню діяльність дітей, творчі методи співтворчості учителя та учні, розповіді, бесіди, обговорення, написання творів-описів; використання методів стимулювання й мотивації навчальної діяльності, створення ситуації успіху, методів мистецького навчання (словесні, образно-наочні), художньо-творчі (малювання музики, мистецька гра, стимулювання художнього виховання, цілеспрямованої активізації художньої діяльності дітей) [12, с. 420]. Форми роботи – свято, концертна діяльність, постановка фрагментів дитячої опери, інші художньо-творчі заходи. Важливе місце в цьому процесі займає творча інтерпретація школярами образів, які виражаються оригінальністю творчого розв'язання, завдань щодо інтерпретації вражень, авторська самобутність. Яскраво використовуються дітьми

у власній творчості художні засоби відтворення дійсності – метафоризація, гіперболізація творчого мислення, пластичне втілення художніх вражень, тяжіння до театралізації, інсценізації, інтерпретації образів мистецтва, спрямованість на особистісне самотворення.

Отже, відповідно до вимог сучасної освіти, нової української школи естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку має бути засновано на принципі природовідповідності, системності, реалізації інтегрованого підходу, враховувати набутий естетичний досвід учнів, розвитку їх художньої діяльності, використання ігрового підходу до естетичного виховання. У молодших школярів є сформований інтерес до практичної діяльності у сфері музики й образотворчого мистецтва, також їм подобається грати, співати, малювати, ліпити, виготовляти декоративні вироби тощо. У процесі художньо-творчої діяльності важливо, щоб учні не лише технічно опановували засоби створення художніх творів, але й навчалися опиратися на власний естетичний досвід та художньо-естетичні смаки.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Андрійців О. М. Методичні засади художньо-естетичного виховання школярів у позаурочний час. *Зб. матеріалів наук. пр. конф. викл. і студ. ф-ту дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця, 2019. С. 30–34.
2. Безкоровайна О. В., Павлюк Г. С. Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування / *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне, 2014. Вип. 8 (51). С.71–74.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL : http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#
4. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5–8.
5. Миропольська Н. Є. Стан сформованості художньої культури учнів. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 2. С. 49–57.
6. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
7. *Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання)* / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
8. Рудницька О. П. *Вчись шанувати прекрасне*. Київ : Муз. Україна, 1983. 111 с.
9. Русова С. Ф. *Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
10. Сухомлинський В. О. *Серце віддаю дітям*. Київ, 1968. 615 с.
11. Старовойт Л. В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання. *Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education*. Kharkiv, 2016. № 3/5(20). Р. 58–63.
12. Тодосієнко Н. Л. Використання мистецьких ігор як засобу активізації естетичного сприймання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2010. № 30. С. 420–424.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЄКТІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Іванна Сметанюк, Карина Бондар, здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF ENVIRONMENTAL PROJECTS AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF ENVIRONMENTALLY SUITABLE BEHAVIOR OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Ivanna Smetaniuk, Karina Bondar, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано метод екологічних проєктів як один із інноваційних методів організації цікавої пізнавальної діяльності молодших школярів. Висвітлено особливості організації та проведення екологічних проєктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: екологічний проєкт, молодші школярі, екологічно доцільна поведінка, початкова школа.

Abstract. The article presents the method of ecological projects as one of the innovative methods of organizing interesting cognitive activities of younger schoolchildren. The peculiarities of the organization and implementation of environmental projects in the lessons of the integrated course «I explore the world» are highlighted.

Key words: ecological project, younger schoolchildren, ecologically appropriate behavior, elementary school.

Гостра екологічна криза обумовлює появу наукових досліджень з питань екологічної освіти і виховання підростаючого покоління. Недостатньо сформований рівень екологічної культури населення провокує кризовий стан відносин у системі «людина-природа». Уже традиційний антропоцентричний світогляд акцентує увагу на необхідності розв'язання екологічних проблем. Система запровадження безпечніших технологій виробництва, раціонального природокористування, ефективнішого використання природних ресурсів не вирішує екологічних проблем. Людству сьогодні стало цілком зрозуміло, що необхідно докорінно змінювати світоглядно-ціннісні орієнтири, спрямовувати зусилля на зміну панівної утилітарно-прагматичної парадигми життєдіяльності людини.

Наукою доведено, що без ефективного екологічного виховання виникнення і загострення екологічних проблем буде явищем постійним. Сучасна наукова думка все більше уваги приділяє питанням вивчення причини такого патового екологічного стану. Науковці схильні вважати, що першопричина появи екологічної катастрофи - антропоцентрична свідомість Homo technocraticus («людини технократичної»).

Відтак, наявний науковий фонд акцентує увагу на необхідності запровадження цілісної системи екологічної освіти і виховання, радикального вирішення екологічних проблем шляхом застосування нових освітніх технологій, що дозволить внести корективи у показники рівня екологічної свідомості населення загалом та кожного громадянина зокрема.

Проблема формування екологічної культури, екологічної свідомості знаходить свій вияв у дослідженнях М. Дробнохода, О. Захлебного, І. Зверева, В. Крисаченка, Г. Пустовіта, С. Тищенко ін. Наукові дослідження, що обґрунтовують вирішення екологічних проблем шляхом зміни панівної парадигми мислення та антропоцентричних рис світогляду на екоцентричні здійснені В. Крисаченком, С. Лебідь, О. Плахотнік, Г. Пустовітом та ін..

У сучасних міжнародних документах екологічне виховання розглядається, як складова освіти сталого розвитку (Education for Sustainable Development). Питання екологічного виховання також були предметом обговорення й на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з освіти для сталого розвитку (2009). Підсумком конференції стала Боннська декларація, яка задає новий освітній напрям.

Проблеми екологічного виховання і формування основ екологічної культури сучасною науковою думкою розглядаються як надважливі. Основна увага акцентується на розробці основних положень змісту екологічної освіти, форм, методів та засобів виховання. Практичним аспектам екологічного виховання приділяли увагу чимало вітчизняних вчених-педагогів. Серед них О. Грошовенко, Н. Левчук, О. Пруцакова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Л. Шаповал та ін.

Екологічне виховання молодших школярів має на меті й формування екологічної

поведінки, а також з'ясування її типових проявів й закономірностей залежно від віку. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом наукового пізнання природи, формування екологічно доцільної поведінки дитини у довкіллі. *Екологічно доцільною поведінкою* вважаємо систему соціально обумовлених свідомо керованих вчинків і дій у довкіллі й стосовно довкілля, яка віддзеркалює рівень екологічної культури і екологічної компетентності особистості.

На основі з'ясування структури поведінки та уточнення сутності поняття «екологічно доцільна поведінка» визначено критерії сформованості екологічно доцільної поведінки молодших школярів:

Унормованість – здатність свідомо і добровільно діяти відповідно до прийнятих правил поведінки у природі;

Спрямованість – сформованість духовних потреб до безпосереднього спілкування з природою, необхідного для морально-естетичного, інтелектуального збагачення особистості; сформованість мотивів природоохоронної діяльності;

Активність – відповідність дій та вчинків учнів щодо збереження та відновлення природи, володіння вміннями і навичками екологічно доцільної поведінки.

Відповідно до цих критеріїв показниками екологічно-доцільної поведінки молодших школярів у дослідженні є:

Знання про норми та правила поведінки у навколишньому середовищі, людину як частину природи, причинно-наслідкові зв'язки у природі, необхідність збереження природи; оцінка дій і вчинків у природі інших і своїх власних;

Емоційно-ціннісне ставлення до природи, що виявляється у творчих, пізнавальних, естетичних потребах взаємодії з природою як рівнозначною цінністю, гуманістичних мотивах і цілях екологічної діяльності, сформованості внутрішніх регуляторів екологічно доцільної поведінки; усвідомлення відповідальності за наслідки своєї поведінки в природі;

Дії та вчинки щодо збереження, раціонального використання та відтворення природи, навички і звички практичної природоохоронної діяльності.

Сучасні дослідники все більше уваги приділяють вивченню можливостей активних методів формування екологічної культури [7]. Дедалі частіше звучить думка про те, що процес екологічної освіти і виховання підрастаючого покоління потребує особливої уваги та уникнення надмірної вербалізації [2]. У цьому контексті метод проєктів виступає одним із ефективних засобів формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів [5].

Проєкт – метод педагогічно організованого освоєння дитиною навколишнього середовища. В основі проєктів лежить розвиток пізнавальних і дослідницьких навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі.

У процесі експериментальної роботи нами апробовано проєкту технологію. Еколого-виховна робота з молодшими школярами організована у вигляді проєкту передбачала: детальний аналіз ситуації, стану, у якому перебуває природа чи окремий її об'єкт; визначення напрямів та завдань проєкту, спрямованих на формування готовності надання допомоги природі, виховання активної екологічно доцільної поведінки в природі.

Основні принципи виконання проєкту: послідовність, науковість, свідомість, активність, творчість. Результативність виконання проєктів великою мірою залежить від креативності вчителя та його бажання передати дітям своє глибоке занепокоєння долею окремих природних об'єктів.

Важливим є підготовка майбутніх педагогів до використання проєктної діяльності як засобу і екологічного, так і інших напрямів виховання. Вважаємо, що вона має бути невідомою складовою організації освітнього процесу в ЗВО, спрямовуватися на формування інноваційної культури майбутніх педагогів [3; 4; 6; 8].

Отже, ефективність екологічного проєктування залежить від багатьох чинників, зокрема, від низки педагогічних умов. Головними серед яких є: в основу проєктування мають бути покладені інтегративно-діяльнісний, краєзнавчий, екологічний підходи; проєкт має забезпечувати змістову, системно-логічну послідовність у використанні інноваційних

методів; у процесі проєктної діяльності має відбуватися формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, яка відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини.

У рамках реалізації основних підходів Нової української школи метод проєктів є одним із інноваційних, покликаний забезпечити розвиток особистості, її спрямованість на активну екологічно доцільну діяльність. Проєктна діяльність активізує пізнавальні процеси, самостійну діяльність, дозволяє поєднати теоретичну і практичну складові підготовки молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Методика викладання природознавства у початкових класах. Київ : Освіта, 2001. 424 с.
2. Бондар Ю. В. Аксіологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.
3. Григорович О., Демченко О., Родюк Н. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти. *Рідна школа*. 2018. №9–12 (1060). С. 32–39.
4. Groshovenko O., Koval T., Zhovnych O. Використання технології проблемного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 87–96.
5. Демченко О. П. Проблеми використання проєктної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Збірник наукових праць БДПУ. Педагогічні науки. №2. Бердянськ : БДПУ, 2009. С. 61–70.
6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): Збірник наукових праць [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
7. Prисяжнюк Л., Groshovenko O. Використання цифрових інструментів у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Międzynarodowej konferencji naukowej «Gospodarka cyfrowa i społeczeństwo cyfrowe» znajduje się w załączniku*. 2022.
8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31-46.
9. Stakhova I., Shikirinska O., Demchenko O., Groshovenko O., Imber V. Formation of readiness of future primary school teacher for environmental activities: creative aspect. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 28th-29th, 2021. 642-655. DOI: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6279>

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анюта Собко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Мацевко-Бекерська, доктор філологічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

DIDACTIC GAME AS A WAY OF DEVELOPING COGNITIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Aniuta Sobko, master's student

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості розвитку пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку за допомогою дидактичних ігор. Автор статті презентує приклади використання дидактичних ігор у практичній роботі з дітьми.

Ключові слова: дидактична гра, творча діяльність вчителя, пізнавальна діяльність.

Abstract. The article discusses a problem of developing the creative abilities of students, with the help of tools such as a didactic game. The author of the article presents examples of the use of didactic games in practical work with children.

Key words: didactic game, creative activity of the teacher, cognitive activity.

Процес оновлення системи освіти, ціллю якого вважається пошук найбільш ефективних форм її функціонування, пов'язаний з багатьма тенденціями, що визначаються розвитком сучасної науки. Серед цілей, що ставлять до сучасної шкільної освіти, виокремлюють формування особистості, здатної досягати, поставлених перед нею завдань, зокрема швидко знаходити найбільш оптимальне та ефективне вирішення проблеми. Така мета спрямована на реалізацію внутрішнього потенціалу школяра, розвиток його творчої та пізнавальної діяльності, що повинні сприяти розвитку вміння виконувати різноманітні завдання.

Дидактичні ігри сприяють розвитку читацьких інтересів молодших школярів, розкриття індивідуальних особливостей кожного учня, формуванню творчої активності дітей, дають можливість залучити всіх учнів до роботи, сприяють розвитку позитивної навчальної мотивації. Дидактична гра на уроках – це особливий різновид завдання, процес якого обов'язково супроводжується інтересом, є корисною вправою, своєрідною гімнастикою, що мобілізує розумові сили учнів, тому що для її вирішення потрібно зробити певні розумові операції. Вона дисциплінує розум, привчає до чіткої логіки, розвиває здатність робити висновки. І найголовніше, у ній «домінують емоції», що робить процес участі в грі задоволенням для учнів, а це сприяє виникненню позитивних емоцій від процесу навчання, створює на уроці творчу доброзичливу атмосферу, сприяє захопленості при вивченні предмету [2].

Саме тому, для дітей молодшого шкільного віку гра має винятково важливе значення: розвиваюча гра для них – навчання, гра – це праця, гра – це повноцінна форма виховання. Ігри, що сприяють розвитку сприйняття, пам'яті, мислення і творчих навичок, націлені на розумовий розвиток дітей, але і не перенавантажують їх. У багатьох педагогічних дослідженнях спостерігається зв'язок між навчанням та грою, визначилась структура ігрового процесу, основні методи та форми керування дидактичними розвивальними іграми. Зокрема, широкого дослідження отримує обрана тема в роботах вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів: Я. Н. Божович, Л.С. Виготський, А. В. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Г. І. Щукіна, Т. І. Шамова та ін. Педагоги розглядають гру як важливий метод навчання для дітей саме молодшого шкільного віку. Різні шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках літературного читання описували в своїй практичній діяльності науковці, психологи та педагоги – І. Л. Волков, Т. І. Гончарова, Є. М. Ільїн, С. М. Лисенкова, Л. В. Попова, В. І. Панов, В. Роменець, В. Ф. Шаталов, В. С. Юркевич та інші. Вони зауважували, що одним з найефективніших засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів виступає ігрова діяльність. Так, В. В. Гуркова, В. А. Коваленко, В. І. Махров та ін. довели, що найбільш ефективний розвиток дітей через гру досягається при поєднанні ігрової діяльності з навчанням [2].

Ну думку видатного педагога В. Сухомлинського: «Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе в світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка» [5, с. 66]. У Т. В. Калинович ми читаємо, що: «Гра – це один з видів активізації людини й тварини. Гра з'являється на певному етапі еволюції тваринного світу як форма життєдіяльності молодих тварин. Дитяча гра – це вид діяльності дитини, яка розвивається, і гра полягає в наслідуванні дітьми дій дорослих і відносин між ними в особливій умовній формі [2]. В «Українському педагогічному словнику» зазначено: «Ігрова діяльність – це різновид активної діяльності дитини, у процесі якої відбувається оволодіння

суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування. Це дитяче моделювання соціальних відносин» [3, с. 13].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки відбувається уточнення понять «гра» та «дидактична гра». Найбільш уживаним є визначення поняття «гра» в українському педагогічному словнику за редакцією Л. В. Сергієнко, як виду активної діяльності дітей, у процесі якого вони оволодівають соціальними функціями, стосунками та рідною мовою як засобом спілкування між людьми [4].

У терміні «дидактична гра» підкреслюється педагогічна спрямованість, а також різноманітність її застосування. Дидактичну гру варто сприймати, як вид творчої діяльності тандему «учень-учитель» у безпосередньому зв'язку з іншими видами навчальної роботи. Значного ефекту вчитель може досягти у тих ситуаціях, коли навчальні завдання поєднуються з ігровими, коли учень сприймає її саме як завдання, тобто підходить до дидактичної гри свідомо, але при цьому перебуває «у світі гри».

Розвиток пізнавальної діяльності у значної частини учнів залежить переважно від методики навчання, а також від того, наскільки вміло побудована навчальна робота. Гра в такому процесі – один із видів активної діяльності, що забезпечує досягнення єдності емоційного та раціонального у навчанні. Вона рівноцінно сприяє як засвоєнню знань, активізуючи цей процес, так і розвитку багатьох особистісних якостей. Проведення ігор на уроках, дозволяє налаштувати роботу з учнями зі різним рівнем підготовки [1, с. 203].

І. Кузьміна дидактичні ігри розрізняє за навчальним змістом, пізнавальною діяльністю, ігровими діями та правилами, організацією та взаємовідносинами між дітьми, за роллю педагога. Зазначені ознаки притаманні усім іграм, але в одних чіткіше виступають одні, в других – інші. Існує велика кількість дидактичних ігор, але чіткої класифікації за видами немає. Часто ігри співвідносяться зі змістом навчання та виховання.

Калинович Т. В. вважав, що основними аспектами розвитку пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку у процесі використання дидактичної гри можемо назвати такі:

1. У грі розвивається мотиваційна сфера: виникає ієрархія мотивів, де соціальні мотиви набувають більш важливого значення для дитини, ніж особисті;
2. Долається пізнавальний та емоційний егоцентризм: дитина, беручи роль будь-якого персонажа чи героя, враховує особливості його поведінки, його позицію. Це допомагає в орієнтуванні у взаєминах між людьми, сприяє розвитку самосвідомості та самооцінки;
3. Розвиваються приклади поведінки: розігруючи ролі, дитина прагне наблизити їх до зразка. Відтворюючи типові ситуації взаємодії з однокласниками, дитина підпорядковує свої власні бажання, імпульси та діє відповідно до соціальних зразків. Це допомагає дитині досягнути та враховувати норми та правила поведінки;
4. Розвиваються розумові дії: формується план уявлень, розвиваються здібності та творчі можливості дитини [2].

Щодо уроків у початковій школі, потрібно використовувати ігри, які виховуватимуть у дітей колективізм, вміння висловити свою думку, наполегливість, зв'язне мовлення і т. д. Доцільним вважаємо використання таких дидактичних ігор, які мали змогу застосувати у практичній роботі під час педагогічної практики: «Хто швидше?» (під час виконання цієї гри у кожної дитини з'являється бажання перемогти), «Сходінки», «Чарівні звуки», «Звукова естафета», «Що зайве?», «Які по порядку?», «Яка літера пропущена?» та багато інших.

Використовуючи дидактичні ігри, потрібно пам'ятати, що найкраще у молодшому шкільному віці засвоюється матеріал, котрий супроводжується яскравими та барвистими наочними матеріалами. Отже, можна зробити висновок, що важливим поєднання дидактичних ігор з наочними матеріалами.

Отже, дидактична гра є однією з унікальних форм навчання, що допомагає зробити цікавим та успішним розвиток молодших школярів. Цікавість «світу гри» робить емоційно-забарвленими такі види діяльності учнів молодшого шкільного віку, як запам'ятовування, повторення, закріплення або засвоєння інформації.

Власне позитивна емоційність ігор активізує всі психічні процеси дитини. Ще однією позитивною рисою гри вбачаємо те, що вона сприяє використанню теоретичних знань у новій ситуації. Таким чином, засвоюваний учнями матеріал проходить через практику, а сам ігровий процес вносить різноманітність до системи розвитку пізнавальних інтересів дитини.

Перспективи подальшого дослідження теми вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо застосування дидактичних ігор на уроках з учнями молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Булигіна О. Ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2019. № 19–21.
2. Калинович Т. В. Використання ігрових технологій на уроках української мови та читання в початкових класах [Електронний ресурс]. 2015. URL : <https://plus.google.com/117614113239266267511/posts/Sus3xfyrPyP>.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Сергієнко Л.В. Дидактична гра – пізнавальна діяльність навчально-виховного процесу. URL : http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Philologia/1_sergijenko%20l.%20v.doc.htm
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: В 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.3. С. 7-282.
6. Чехмestрук Г. Дидактичні ігри на уроках української мови, читання. *Початкове навчання та виховання*. 2017. № 33. С. 2–12.

ІГРОВІ ПРИЙОМИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ОДИН ІЗ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ

Анастасія Стан, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)
GAME METHODS AT MATHEMATICS LESSONS AS ONE OF THE APPROACHES TO CREATE STUDENTS' COGNITIVE INTEREST

Anastasia Stan, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування пізнавального інтересу молодших школярів у процесі організації математичної гри. Автор статті презентує ігри навчального призначення, які можна використати на уроках математики.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, навчальна гра, математика, молодші школярі.

Abstract. The article deals with the peculiarities of the formation of the cognitive interest of primary schoolchildren in the process of organizing a mathematical game. The author of the article presents educational games that can be used in mathematics lessons.

Key words: cognitive interest, educational game, mathematics, younger students.

Вагомим засобом який активізує навчальну діяльність молодших школярів є раціональна поєднаність дидактичної гри і навчання. Пізнавальна мета і можливості навчального матеріалу визначають місце гри у структурі уроку. Дидактичні ігри спрямовані на розвиток мислення і мови дітей. Однак різноманіття ігор створює різні можливості для цього. Зміст розумових і практичних дій дитини визначається матеріалом гри.

Організація дидактичних ігор на уроках передбачає використання таких, які не вимагають від учителя багато часу на підготовку необхідного обладнання, а від учнів вивчення громіздких правил. Перевагу варто надавати таким іграм, у яких передбачається участь більшої частини дітей класу, швидкі відповіді, зосередженість довільної уваги. Як приклади подібних ігор на уроках математики є: «Хто швидше?», «Магазин», «Мовчанка», «Кругові приклади», «Відгадай задумане число», «Що потім?», «Геометрична мозаїка», «Домалюй фігуру», «Закінчи приклад», «Де моє місце?» тощо.

Н.В. Кудикіна зазначає: «...головними умовами ефективності застосування ігор є:

органічне включення їх в навчальний процес; цікавість обов'язковість ігрових елементів; захоплююча назва; правила, які не можна порушувати; лічилки; ігрові зачини; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій; цікаві, несподівані для дітей слова й рухи тощо. Якщо якась гра проводиться дуже часто і прийоми її проведення не урізноманітнюються, то виникає небезпека нудьги і байдужості дітей, бо втрачається новизна, інтерес. У такому випадку, залишаючи незмінними ігрові дії, слід вносити в зміст гри щось нове, ускладнювати правила, змінювати предмети; включати елементи змагання, починати гру з несподіваної лічилки або ігрового зачину» [7].

Організація гри вимагає від учителя короткого, зрозумілого пояснення, пробудження в учнів інтересу. Чим молодший вік учнів, тим доцільнішим буде показ правил гри, а не лише пояснення вчителя. Взаємності від змісту гри участь учителя буде менш чи більш активною. Гра допомагає переключити довільну увагу учнів на навчальний процес, на розв'язання навчального завдання. Вона стимулює учнів виконувати більшу кількість різних завдань, сприяє більш свідомо, ґрунтовно засвоювати знання, уміння і навички [6]. Застосування ігор на математичному уроці урізноманітнює роботу учнів, знімає напруження від звичайної навчальної діяльності, переключає увагу дітей.

Під час використання ігрового методу навчання, варто дотримуватися таких основних вимог:

- конгруентність ігрового завдання з навчальним;
- посиленість змісту гри для кожної дитини;
- справедливість підсумку гри [7].

Початок математичної гри вимагає поставити мету, а закінчення – зробити висновок. Урізноманітнення ігор можна робити загадками, кросвордами, ребусами і т.д.

На власному досвіді можу зробити висновок про те, що які б педагогічні технології ми не впроваджували в практику, досягнення та результат діяльності можна отримати, лише зацікавивши учнів на уроці. На допомогу приходять ігрові технології, оскільки для молодших школярів необхідна потреба в грі. У ній вони проявляють себе як особистість, самовиражаються і самостверджуються.

Проаналізувавши низку ігор, ми пропонуємо до використання на уроках математики такі ігри навчального призначення: *дидактичні ігри, ігри з сірниками, ігри на засвоєння учнями складу числа та операцій арифметичних дій.*

Дидактичні ігри.

Гра «Естафета»

Клас поділяємо на дві команди. На дошці пишемо таку кількість прикладів як учнів на уроці. Приклади на табличне множення і ділення, додавання та віднімання в межах 100. За сигналом учителя перший учень виходить до дошки, записує відповідь і передає крейду іншому. Якщо учень помітить помилку гравця зі своєї команди він має право виправити її, коли прийде його черга. Після закінчення розв'язування усіх прикладів здійснюється перевірка на правильність виконання завдань і визначаються переможці.

Гра «Віднови числа»

Учитель повідомляє: «На снігу сорока розклала приклади, але повіяв вітерець і частину прикладів засипало сніжком. Допоможіть сороці відновити приклади».

$$..+21=34 \quad ..+13=26 \quad ..+40=68$$

$$..+22=35 \quad ..+1=14 \quad ..+12=53$$

Гра «Листоноша»

Педагог роздає 5 учням однакову кількість «листів» (картки із записаними прикладами). В учнів за партами в руках картки з номерами будинків (від 1 до 10 або ж інші). Листоноші розв'язують приклади. Відповіді мають збігтися з номерами будинків. Завдання: швидко та без помилок рознести листи за призначенням. Переможцю вручається медаль або емблема «Кращий листоноша».

Гра «Склади приклад»

Учитель роздає учням картки з числами. Він називає результат множення, а учні, в

яких є відповідні картки, повинні стати разом, щоб скласти приклад на множення.

Гра «Мікрофон»

Один учень називає приклад, а інший відповідь до нього.

Гра «Ряд – переможець»

Мета: формування навичок табличного множення.

З кожного ряду обирають по два учні. Ці учні стають навпроти свого ряду, а інші учні по черзі швидко пропонують їм розв'язати приклади на множення і ділення. Підраховують, хто більше правильно розв'язав прикладів. Під час підбиття підсумків ряд – переможець підводиться і плескає в долоні.

Ігри з сірниками.

Задачі із сірниками іноді вважають розважальними, але це не так. Незважаючи на їх зовнішню простоту та психологічну привабливість (досить перекласти всього 1-3 сірники – і задача розв'язана), процес розв'язування цих задач вимагає наявності не тільки певних знань, але й спостережливості, кмітливості, уяви і навіть сміливості, яка полягає в подоланні певних психологічних бар'єрів.

Важливою особливістю задач із сірниками є те, що вони дають змогу розвивати не тільки різні якості інтелекту школярів, але й самі школярі можуть реалізувати свої творчі здібності у складанні аналогічних або цікавих оригінальних задач із сірниками.

Розглянемо добірку задач, які ми використовували і рекомендуємо до використання на уроках математики. Ігрові завдання ми брали з робочого зошита Ольги Гісь «Планета міркувань» [5].

Завдання 1. Перекласти одного сірника так, щоб стали правильними рівності:

$$V - V = V;$$

$$XI - II = IV;$$

$$IX - V = VI;$$

$$X + VII = XI.$$

Завдання 2. Перекласти два сірники так, щоб стали правильними рівності:

$$IV + V = XXIII;$$

$$XXX - V = VII;$$

$$XIV + X = XIII;$$

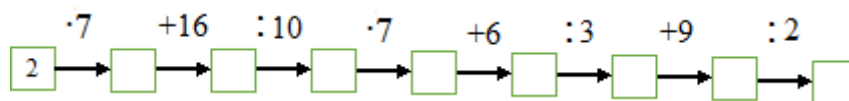
$$VI + XIX = VIII.$$

Завдання 3. Яке найменше число сірників треба перекласти, щоб рівність $III = I$ стала правильною.

Ігри на засвоєння учнями складу числа та операцій арифметичних дій.

Гра «Математичний ланцюжок»

Обчисліть ланцюжок і дізнаєтесь який звір найохайніший

Варіанти відповідей: 9 (борсук); 4 (засць); 10 (кріт).

Гра «Аукціон ідей»

Учитель пропонує дітям різні завдання. Варіанти розв'язання кожного з них шукають по три учні. Інші визначають, чия ідея цікавіша. Саме її й «продадуть на аукціоні».

– Складіть задачу, розв'язком якої буде вираз $1 \text{ кг} 300\text{г} + 600\text{г}$.

– Кошик з 10 апельсинами важить 2 кг 600 г, а порожній кошик – 400 г. Яка маса 1 апельсина, якщо всі апельсини важать однаково?

– В одному кільці ковбаси 1 кг 300 г, а в другому – на 400 г менше. Скільки ковбаси в обох кільцях?

Таким чином, використовуючи ігри на уроках математики ми здійснюємо розвиток інтересу до вивчення цього предмету і даємо можливість більш об'єктивно оцінювати знання і вміння учнів з даної теми. Щоб ігри не набридали, потрібно щоразу оновлювати її,

ускладнюючи завдання, враховуючи засвоєний матеріал, індивідуальні особливості учнів.

Список використаних джерел

1. Білик Т. С. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2021. С. 100-108.
2. Бондар Ю. В. Особливості використання інтерактивних технологій кооперативного навчання на уроках математики в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 21. Том 1. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.1-20>
3. Імбер В.І. Вплив мультимедійних засобів навчання на формування навчального середовища. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. Випуск 10 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006. С. 317-321
4. Імбер В. Формуємо комбінаторні уявлення дітей. *Дошкільне виховання*. 2013. №11. С. 7–9.
5. Гісь О. Планета міркувань: Навч. посіб. з розвитку мислення для 3 кл. загальноосвітн. навч. закл. 4-те вид. Київ : Ін-т сучасн. Підручн., 2014. 160 с.
6. Демченко О. П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В. І. Скрипченка]. Ч. 1. Словянськ: СДПУ, 2010. С. 81–88.
7. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: [монографія]. Київ : КМПУ, 2003. 272 с.
8. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. May 27th-28th, P. 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
9. Holiuk O., Demchenko O., Kit G.a, Rodiuk N. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLYGIFTED ELEMENTARY STUDENTS. *Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations*. 2019. Part II. С. 580.

ТВОРЧИСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ УЧНІВ

Ольга Ткаченко, доктор педагогічних наук, професор

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)

CREATIVITY OF PRIMARY CLASS TEACHERS IN ORGANIZING PARTNERSHIP INTERACTION WITH STUDENTS' PARENTS

Olga Tkachenko, Doctor of Education, Professor

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У роботі на основі аналізу понять «педагогічна творчість» та «педагогічне партнерство» у контексті змісту педагогічної майстерності визначено професійні компетенції, які передбачають творчість вчителя початкових класів в організації партнерської взаємодії з батьками учнів.

Ключові слова: педагогічна творчість, педагогічна майстерність, вчитель початкових класів, педагогіка партнерства, партнерська взаємодія з батьками учнів.

Abstract. In the work, based on the analysis of the concepts of «pedagogical creativity» and «pedagogical partnership» in the context of the content of pedagogical mastery, professional competencies are defined, which provide for the creativity of primary school teachers in the organization of partnership interaction with parents of students.

Key words: pedagogical creativity, pedagogical skill, primary school teacher, partnership

pedagogy, partnership interaction with students' parents.

Різнобічний розвиток, якісні виховання і соціалізація особистості, спроможної до життєвої та в майбутньому до професійної самореалізації, визначені Концепцією Нової української школи метою повної загальної освіти, можливі за умови ефективної співпраці педагогів з батьками учнів. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти особливої актуальності в контексті роботи школи з батьками учнів набуває організація партнерської взаємодії з учасниками педагогічного процесу, сутність якої часто виявляється не до кінця осмисленою фахівцями.

Ураховуючи важливість ефективної взаємодії вчителя з батьками для формування особистості учня початкової школи, доцільно простежити вияв творчості вчителя початкових класів в організації партнерської взаємодії з батьками своїх учнів. Це дасть змогу уточнити професійні компетенції, орієнтири професійного розвитку майбутнього професіонала в галузі початкової освіти.

Ідеї педагогіки співробітництва та партнерства знайшли розвиток у наукових працях та професійній діяльності А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, Ш. О. Амонашвілі, І. П. Іванова та інших педагогів. Окремі теоретичні аспекти проблеми організації професійного спілкування, партнерської взаємодії педагога відображено в роботах І. А. Зязюна, В. А. Кан-Калика, Л. В. Корінної, О. П. Коханової, В. А. Семиченко. Педагогічна творчість як предмет вивчення фігурувала у дослідженнях В. І. Загвязінського, В. А. Кан-Калика, Н. В. Кічук, Ю. М. Кулюткіна, М. М. Поташника, С. О. Сисоевої та інших. Особливості реалізації ідей партнерства в контексті педагогічної творчості фахівців у галузі початкової освіти не знайшли належного висвітлення в науковій літературі, що й зумовило мету цієї статті.

Педагогічну творчість, керуючись ідеями І. А. Зязюна, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривоноса, Н. М. Тарасевич та інших вчених, ми розглядаємо як вищий рівень сформованості педагогічної майстерності [3, с. 35]. Оскільки діяльність вчителя, вихователя не можна оцінювати як стандартну, то вирішення будь-яких професійних завдань педагога вимагає від нього, як зазначає А. К. Маркова, «творчого підходу» [1, с. 443], креативності. Відповідно, елементи педагогічної творчості виявляються й на інших рівнях сформованості педагогічної майстерності.

С. О. Сисоева трактує педагогічну творчість як педагогічну діяльність, якій притаманні властивості творчого процесу [4, с. 97]. У контексті проблеми, яку ми досліджуємо, варто звернути увагу і на трактування педагогічної творчості як результату цієї діяльності. Відповідно, кожен фахівець у галузі освіти покликаний креативно застосовувати знання, прогнозувати та реконструювати свою діяльність, бути здатним до інноваційної, дослідницької діяльності для оригінального та якісного вирішення вчителем освітніх завдань із проектуванням розвитку, зокрема і творчого, особистості учня, для створення оригінальних засобів навчання і виховання, для професійної самореалізації тощо.

Педагогічна творчість важлива для різних підсистем педагогічної діяльності, які згадує С. О. Сисоева: дидактичної, виховної, організаційно-управлінської, самовдосконалення, громадсько-педагогічної [4, с. 101]. Особливим чином всі ці підсистеми перетинаються, коли йдеться про організацію партнерської взаємодії вчителя початкових класів з батьками своїх учнів.

Педагогіка партнерства в Концепції Нової української школи виступає теоретичною основою для переходу «на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу» [2, с. 17]. Аналіз змісту педагогічного партнерства підтверджує особливу його цінність для організації продуктивної взаємодії з батьками учнів [5, с. 184].

Творчість вчителя початкових класів в організації партнерської взаємодії з батьками учнів, як засвідчує аналіз наукової літератури, визначається такими принципами роботи, що віддзеркалені й у положеннях Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти: доброзичливості й позитивного ставлення до партнерів взаємодії; вияву тактовності й толерантності у взаємодії; уважності до пропозицій та ініціатив батьків учнів; своєчасного

реагування на зауваження учасників педагогічного спілкування; забезпечення розподіленого лідерства у роботі з батьками; добровільності прийняття зобов'язань учасниками взаємодії; обов'язковості виконання партнерських домовленостей всіма батьками учнів.

Для виокремлення компетенцій, які відповідають змісту творчої діяльності вчителя початкових класів, спроможного організувати партнерську взаємодію з батьками учнів, ми орієнтувались на структурні частини педагогічної майстерності, яка виступає основою для вдосконалення креативності педагога: гуманістичну спрямованість діяльності педагога, професійну компетентність вчителя, педагогічні здібності та педагогічну техніку.

У контексті гуманістичної спрямованості діяльності педагога вчитель початкових класів повинен мати гуманістичні установки на професійне спілкування з різними категоріями людей, зокрема з батьками своїх учнів, спроможність бачити та підкреслювати позитивні мотиви діяльності батьків у межах педагогічного процесу, спроможність взаємодіяти з батьками на основі створеного оптимістичного образу особистості вихованця як результату продуктивного педагогічного партнерства, націленість на розуміння батьків учнів як неповторних осіб, уважність до них тощо.

Професійна компетентність виступає підґрунтям для вияву педагогічної креативності вчителя в оперуванні системою знань про педагогічне партнерство та його організацію в освітньому процесі, її критичному переосмисленні та постійному збагаченні; у спроможності до творчого опрацювання передового педагогічного досвіду у сфері організації педагогічного партнерства; у здатності до комплексного застосування знань з педагогіки і психології, що стосуються поведінки різних типів дорослих людей, особливостей формування колективу батьків учнів тощо.

Розвинені педагогічні здібності забезпечують належну комунікацію і взаєморозуміння з батьками учнів, уважність і спостережливість, що виступають запорукою педагогічно тактовної поведінки, динамізму і якісної організації діяльності батьків з досягнення освітніх цілей; виявлення власної емпатійності, міжкультурної толерантності у педагогічному спілкуванні; здатність до рефлексії, аналізу результатів власного впливу на учасників освітнього процесу з метою професійного самовдосконалення; відстеження міри креативності в організації професійного партнерства через систему педагогічної діагностики, моніторингу; установку на вдосконалення професійної уваги, пам'яті, гнучкості, критичності і варіативності мислення, творчої уяви тощо.

Володіння педагогічною технікою гарантує майстерність впливу на батьків через керування своїм емоційним станом, спроможність до створення власного творчого самопочуття в різних ситуаціях партнерської взаємодії; спроможність до реалізації вимог принципів педагогічного такту, творче володіння прийомами тактовного спілкування; здатність до рефлексивного та нереклексивного слухання батьків учнів; створення нових прийомів, засобів, методик і технологій, що покращують якість організації партнерської взаємодії в педагогічному процесі; педагогічну імпровізацію в різних ситуаціях партнерської взаємодії тощо.

Аналіз сутності педагогічної творчості підтверджує доцільність реалізації ідей діяльнісного підходу у процесі організації партнерської взаємодії з батьками учнів. Цей підхід передбачає потребу мотивувати батьків до взаємодії, робити їх односторонніми, відповідальними співучасниками педагогічного процесу; стимулювати творчу активність батьків. На наступному етапі співпраці – творчо організовувати лекції, педагогічні практикуми, круглі столи, дискусії, тренінги з метою підвищення рівня педагогічної культури батьків; творчо підходити до вибору і проведення різних форм роботи з батьками, зокрема й із застосуванням онлайн-ресурсів; застосовувати інтерактивні технології у роботі з батьками з метою їх заохочення до обміну думками, враженнями, до співпраці; залучати батьків до організації різних форм виховної роботи з дітьми; розробляти нові форми роботи з батьками, які б сприяли реалізації принципів педагогічного партнерства тощо. Аналіз результатів партнерської взаємодії має об'єднувати зусилля педагога й батьків учнів. Доцільно залучати батьків до побудови освітніх траєкторій дітей, що вимагає креативності

від вчителя.

Експериментальне вивчення сформованості у майбутніх учителів початкових класів готовності до організації партнерської взаємодії з батьками виявило перевагу низького і середнього рівнів цієї професійної спроможності. Середнього рівня сформованості досягають лише окремі студенти завдяки якісному опрацюванню відповідного матеріалу з педагогіки, що підтверджує важливість спеціального формування в майбутніх фахівців у галузі початкової освіти професійних компетенцій, пов'язаних із виявом креативності вчителя в процесі організації партнерської взаємодії з батьками учнів.

Отже, організація партнерської взаємодії з батьками учнів вимагає від учителя початкових класів творчості, яка виявляється в різних компонентах педагогічної майстерності та зумовлює потребу у формуванні певних професійних компетенцій.

Перспективи дослідження проблеми вбачаємо у вивченні умов ефективного формування професійних компетенцій щодо організації партнерської взаємодії з батьками учнів у майбутніх вчителів початкових класів паралельно із формуванням їхньої педагогічної творчості.

Список використаних джерел

1. Акмеология / под общ. ред. А. А. Деркача. Москва : РАГС, 2002. 681 с.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Педагогічна майстерність : підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / за ред. І. А. Зязюна. Київ. : Вища школа, 2004. 424 с.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості . Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
5. Ткаченко О. М. Етнопедагогічний аспект партнерської взаємодії вчителя-вихователя. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний та ін.. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 49. Т. 2. С. 182–189.*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ

Марина Ткачук, педагог-практик

Товариство з обмеженою відповідальністю «Приватний дитиноцентрований заклад загальної середньої освіти I-III ступенів «ХАБ СКУЛ» (Україна)

FORMATION OF FOREIGN-LANGUAGE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS BY MEANS OF VISUAL VISIBILITY

Maryna Tkachuk, teacher-practitioner

Limited Liability Company» Private child-centered institution of general secondary education of I-III degrees «HUB School» (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито суть використання засобів зорової наочності під час вивчення англійської мови у початковій школі. Проаналізовано зразки вправ із застосуванням дидактичних матеріалів.

Ключові слова: іншомовна компетентність, зорова наочність, мовленнєва діяльність.

Abstract. The article reveals the essence of the use of visual visibility during the study of English in elementary school. Samples of exercises using didactic materials are analyzed.

Key words: foreign language competence, visuality, speech activity.

На сучасному етапі основною метою навчання іноземної мови у закладах освіти є формування комунікативної компетентності. Однією із важливих її складових є мовна компетенція школярів.

У наукових працях С. Роман і О. Васильєвої зазначено, що мовна компетенція передбачає оволодіння певним мінімумом мовних знань, до яких відносять фонетичні, граматичні, лексичні та орфографічні, і відповідних навичок, які є підґрунтям для здійснення правильної мовленнєвої діяльності молодших школярів. У результаті ознайомлення з мовною системою учні засвоюють правила користування мовою, як засобом вираження думок і почуттів [9, с. 28-35].

Особливістю формування мовної компетенції на початковому етапі вивчення іноземної мови є те, що учні повинні не тільки засвоїти значення нових слів, словосполучень або мовленнєвих зразків, але й зрозуміти особливості їх утворення і використання. Оскільки особливістю молодшого шкільного віку є домінування наочно-образного мислення, доречним є використання на уроках іноземної мови зорової наочності.

Аналіз програмних вимог дає нам можливість стверджувати, що вимовний аспект є одним із пріоритетів початкового етапу навчання іноземної мови. Дані психологічних досліджень засвідчують, що учні молодшого шкільного віку мають розвинений фонематичний слух і гнучкий артикуляційний апарат, що є важливою передумовою для оволодіння звуковими та інтонаційними компонентами вимови. У процесі формування фонетичних навичок вчитель повинен використовувати різні прийоми: звертати увагу учнів на органи мовлення (губи, кінчик язика), залучати для цього жести, які навчають дотримуватися необхідної інтонації та сприяють правильному поділу речень на синтагми. Для формування навичок нормативної вимови та інтонування доцільно використовувати

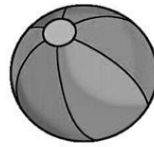

римівки, пісні, вірші, скоромовки з опорою на наочність. Метою використання вправи «Ланцюжок» у початковій школі є тренування фонетичних навичок. Під час виконання учитель читає вірш або римівку з опорою на зорову наочність, перекладає і показує транскрипційний знак. Учні називають слова зі звуком.

На початковому етапі навчання лексики засвоюється в основному словниковий матеріал. Ознайомити учнів з новими лексичними одиницями можна через демонстрацію самих предметів, дії або картинки, що і виступає джерелом сприймання. Дуже часто зорова наочність стає єдиним засобом, який може допомогти учневі зрозуміти значення лексичної одиниці і слугує не лише для презентації певних предметів і явищ, а і як опора для продуктивного мовлення школярів. Для контролю сформованості лексичних можуть бути використані вправи з опорою на зорову наочність. Однією з яких є гра «Символічні слова», що дає змогу вчителю перевірити розуміння лексичних одиниць при їх прочитанні. Для її проведення клас поділяється на групи. Члени команд по черзі підходять до дошки і прикріплюють картку зі словом англійською мовою під відповідним малюнком.

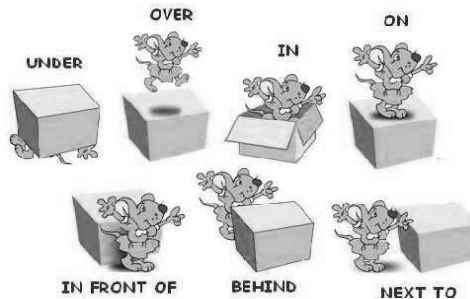

apple

ball

На нашу думку, варто наголосити, що широке застосування на уроках англійської мови у початковій школі мають іграшки, адже вони є втіленням реального світу. Так, наприклад, ознайомлюючи дітей з темою «Тварини», краще використовувати іграшки, ніж картинки, що зображують цих тварин, адже з реальними предметами легше проводити різні дії, потрібні для засвоєння дієслів, прийменникових сполучень, прикметників. Діти отримують величезне задоволення від того, що вони бачать іграшку, можуть її відчутти на дотик, взяти, погратися з нею. Варто зазначити, що для введення прийменників місця також можна використовувати іграшку. За її розташуванням діти здогадуються про переведення прийменників. Після цього закріплюємо ці прийменники в словосполученнях і реченнях, описуємо картинки. У даному випадку предметна наочність сприяє встановленню зв'язку слова з поданням.

Навчання орфографії має на меті, по – перше, оволодіння звуко – буквеними і букво – звуковими відповідностями, по – друге, написання слів відповідно до орфографічних правил англійської мови. Ця робота триває весь період навчання в школі, паралельно з накопиченням лексичного запасу [6, с. 3-10]. Для ефективного формування знань необхідна систематична організація виконання тренувальних ігор, вправ із використанням наочних матеріалів. Для закріплення вивчених звуків та букв, які їх позначають, доцільно використовувати гру «Звуки – букви». На уроці учитель роздає картки зі словами: ball, boy, girl, bird. Завдання учнів полягає у тому, що вони повинні прочитати слова по буквах і порахувати кількість букв та звуків у кожному слові.

ball boy girl bird

[bɔ:l] [bɔɪ] [gɜ:l] [bɜ:d]

Для перевірки орфографічних навичок учнів варто запропонувати гру «Віднови слова». У ході гри школярі відгадують слова, за даною наочністю, а також дописують пропущені букви. Наприклад,

1) T _ _ _ e

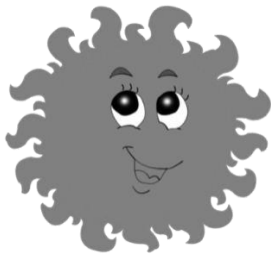
2) P _ _ c _ _

3) S _ _ _

4) L _ _ _ n

Гра «Нові слова» покликана формувати вміння учнів утворювати слова із даних літер. На плакаті учитель показує довге слово, з букв якого школярі повинні скласти інші слова. Перемагає той учень, який склав найбільшу кількість слів. Наприклад, із слова учні можуть скласти слова: son, pose, rose і т. д.

PERSONAL

Варто вказати на формування навички усвідомлення місця букви в слові. Саме з цією метою необхідно застосувати на уроці англійської мови гру «Чергова буква». Вчитель роздає учням картки і пропонує написати якомога більше слів, в яких вказана буква стоїть на певному місці.

Наприклад, викладач говорить, що сьогодні у нас чергова буква «S», вона стоїть на першому місці, тому перемаже той учень, хто напише найбільше слів, які починаються з букви «S» по темі «Food»

S _ _ p

s _ _ _ r

s _ _ _ t

s _ _ _ d

s _ _ _ e

s _ _ t

s _ _ _ k

s _ _ s _ _ e

s _ _ d _ _ _ h

Отже, варто зауважити, що навчання з використанням засобів зорої наочності проходить успішно у молодшому шкільному віці, оскільки робить цей процес цікавим, жвавим та несподівано новим. У такому випадку мовний матеріал засвоюється легше, оскільки подається з опорою на конкретний предмет або зображення. Основне призначення зорових засобів - наочна семантизація у тих випадках, коли значення слова можна пояснити, використовуючи переклад.

Список використаних джерел

1. Виговська С. В. Дидактичні вимоги до засобів унаочнення під час викладання іноземної мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2015. № 25. С. 66–70.
2. Денисенко М. В. Побачив – запам’ятав – навчився! Як правильно використовувати наочність при навчанні читання англійською мовою учнів початкової школи. *Іноземні мови в навч. закл.* 2007. №3. С. 112–116.
3. Казачінер О. С. Роль наочності у навчанні англійської мови молодших школярів. *Англійська мова та література*. 2004. №13. С. 2–5.
4. Маркова В. В. Мотивація англійськомовної комунікативної діяльності молодших школярів за допомогою фонетичних та лексичних ігор з опорою на наочність. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4. С. 237–243.
5. Москалюк Л. В. Ігрові завдання для контролю лексичних знань. *Іноземні мови*. 2006. № 3. С. 44–46.
6. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навч. закл. *Іноземні мови*. 2010. №3. С. 3–10.
7. Радченко Л. В. Доцільність використання комунікативно-когнітивних методик при вивченні іноземних мов. *Джерело педагогічної майстерності*. 2006. №1. С. 5–8.
8. Редько В. Г. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у змісті шкільних підручників з іноземних мов. *Рідна школа*. 2010. №11. С. 23–32.
9. Роман С. В. Психолого-дидактичні та методичні засади сучасного навчання іноземних мов у початковій школі. *Іноземні мови*. 2012. №3. С. 28–35.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ КОМПЛЕКСУ МИСТЕЦТВ

Наталія Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Оксана Граб, провідний концертмейстер

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF CREATIVE PERSONALITY FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES BY MEANS OF THE ARTS COMPLEX

Nataliia Todosiienko, Candidate of Pedagogical Sciences

Oksana Grab, leading accompanist

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування творчої особистості майбутніх вчителів початкових класів засобами комплексу мистецтв. Запропоновано авторське бачення використання інтегрованого підходу в освітньому процесі з студентами на заняттях з мистецьких навчальних дисциплін.

Ключові слова: інтегрований підхід, майбутні вчителі початкових класів, комплекс мистецтв, естетичний розвиток, художня творчість.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the formation of the creative personality of future elementary school teachers by means of the arts complex. The author's vision of using an integrated approach in the educational process with students in classes in art disciplines is proposed.

Key words: integrated approach, future primary school teachers, complex of arts, aesthetic development, artistic creativity.

Важливим чинником модернізації сучасного освітнього процесу в Україні – є підготовка фахівців, здатних до творчості, професійного зростання та вдосконалення, спроможних орієнтуватися у мінливому соціальному середовищі – такі концептуальні засади реформування середньої, вищої освіти та науки віддзеркалює Національна державна комплексна програма естетичного виховання [8], Нова українська школа [9].

Особливість професії вчителя початкових класів визначається комплексом спеціальних знань, практичних умінь та навичок, які мають безпосередній вплив на розвиток активності, свідомості, стимулюють його до творчої самореалізації, творчої самостійності. «В умовах євроінтеграції, – підкреслює Н. Лазаренко, – педагог має бути не традиційним транслятором знань, а фасилітатором, тренером, порадиником, другом» [5, с. 105]. Творча самостійність майбутнього вчителя передбачає усвідомлення власної відповідальності за процес фахового самовдосконалення, наявність умінь його проектувати і регулювати, бажання і спроможність підтримувати і коректувати своє професійне зростання. Процес формування творчої особистості майбутнього вчителя відбувається протягом усього періоду навчання студентів і вимагає чіткої методичної бази, яка ґрунтується на деяких методологічних підходах та загальнопедагогічних принципах фахової педагогічної підготовки з акцентом на «інтегрованому навчанні». Сучасним методологічним підходам в організації вищої педагогічної освіти приділяє значну увагу в наукових дослідженнях А. Коломієць [3]. У системі освіти інтеграція є одним з головних дидактичних принципів навчального процесу, що забезпечує цілісність системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей та можливостей. Інтеграція мистецьких дисциплін ґрунтується на конкретних методологічних підходах, насамперед це: культурологічний, особисто-орієнтований, діяльнісний, системний, синергетичний.

Актуальність проблеми формування творчої особистості вчителя засобами комплексу мистецтв у процесі вивчення мистецьких дисциплін спонукає діячів науки і культури, вчителів, майстрів мистецтва, працівників освітньої галузі до створення відповідних умов, які б сприяли її успішному вирішенню. Основними психолого-педагогічними передумовами, які спрямовані на формування творчої самостійності майбутнього вчителя початкових класів – є стимулювання активності майбутнього вчителя щодо систематизації фахових знань з

різних видів мистецтва; організація навчання студента; сприяння самовираженню студента у пошуково-творчих діях та їх прояву у самостійній практичній діяльності.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури свідчить, що дана проблема досліджувалася багатьма провідними вченими-педагогами: формуванню креативної компетентності майбутніх педагогів у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми у процесі фахового самовдосконалення приділяє значну увагу О. Демченко [1]; з теоретичного навчання у фаховій підготовці вчителя комплексного, системного, інформаційного та інтегрованого підходів у художньо-естетичній галузі знань, виховання художнього смаку – О. Рудницька, О. Олексюк; Л. Капасюк [2]; інтегрованого підходу у викладанні образотворчого мистецтва, розвиток художньо-творчого потенціалу та організація творчої роботи на заняттях з образотворчого мистецтва з використанням музики – С. Коновець [4]; В. Лихвар [6]. Теоретичному обґрунтуванню творчої самореалізації студентів у процесі активного пошуку об'єктивних та суб'єктивних чинників впливу на процес, де акцентується увага на використанні естетично-виховних можливостей художніх цінностей, потужної сили мистецтва – І. Барановська [7]; Л. Бровчак [11], Л. Ліхницька [11]; Н. Мозгальова [7]; Л. Старовойт [11]. Проектування самостійної творчої діяльності в системі підготовки педагога-музиканта досліджено в наукових працях А. Растригіної [10].

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей формування творчої особистості майбутніх вчителів початкових класів засобами комплексу мистецтв та використання інтегрованого підходу в освітньому процесі на заняттях з мистецьких навчальних дисциплін.

Вивчення мистецтва, формування естетичного розуміння світу – складне за своєю природою явище. Воно має емоційну, інтелектуальну й діяльну складову, також відзначається взаємозв'язком внутрішнього і зовнішнього, об'єктивного і суб'єктивного, характеризується кількісними та якісними змінами, знаходиться в стані динаміки, розвитку і самоорганізації. Таким чином, формування естетичних смаків, уподобань та ідеалів відбувається за складною моделлю, в якій присутня певна перспектива педагогічних дій, конкретність завдань та рішень, узгодженість та послідовність освітньо-виховного впливу. Але, на сьогодні в науковій літературі ще не знайшли чіткого визначення та обґрунтування передумови, чинники та педагогічні умови, які б відповідали основним положенням та вимогам щодо особливостей формування творчої особистості майбутніх вчителів початкових класів засобами комплексу мистецтв у їх професійній підготовці.

Наша методика розрахована на весь період підготовки студентів у вищому навчальному закладі і здійснюється впродовж декількох етапів. Поетапність методики формування мистецько-творчої самостійності майбутніх вчителів початкової школи ґрунтується на загальнопедагогічних принципах (інтегрованого навчання, системності та послідовності; міжпредметних зв'язків, диференційованого та індивідуального навчання, доступності, ситуативності, науковості) та деяких специфічних принципах, а саме: концептуалізації емоційної інформації, художньої афілізації, поєднання образного осмислення з комунікативними вміннями. науковості, доступності, системності і послідовності знань. Так, базуючись на вищезазначених принципах, процес формування творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів передбачає використання активних форм і методів навчання, які не тільки підвищують ефективність рівня мистецьких теоретичних знань і практичних навичок, але й стимулюють розвиток творчих здібностей, актуалізують здатність творчого саморозвитку майбутнього вчителя початкових класів.

Отже, змістове наповнення *етапів* формування творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, творчої самостійності майбутніх учителів початкових класів підпорядковується поставленій меті, яка відповідає кожному з них, що відповідно, підтягує конкретні форми та методи роботи: 1) *підготовчо-пізнавального* (організація сприятливого освітнього середовища, підбір наукового інструментарію щодо впровадження інтегрованого підходу у викладанні мистецьких дисциплін); 2) *мотиваційно-ціннісного* (мотивація та стимулювання мистецько-творчої діяльності шляхом урізноманітнення інтегрованих форм і методів викладання мистецьких дисциплін); 3) *аналітично-діяльного* (використання

ефекту синергетики і міждисциплінарної взаємодії); 4) *творчо-інтерпретаційного* (активізація художньо-образного мислення з метою пошуку інтегративних зв'язків між різними видами мистецької творчості). Систематизують мистецько-теоретичну обізнаність, на нашу думку, наступні *методи*: заохочення і стимулювання, словесно-вербальний, метод зацікавлення, слуховий, аналітичний, метод порівняння, музична ілюстрація, метод аналізу та синтезу.

У своїх наукових працях С. Коновець [4] вважає, що серед передумов реалізації основних завдань формування творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, творчої самостійності та художньо-естетичного розвитку його особистості потрібні такі *напрями*: 1) мотиваційний; 2) пізнавально-діяльнісний; 3) сприймання та оцінювання; 4) художньо-творчий; 5) інтерпретаційний. Так, у своїх дослідженнях Л. Капасюк, розглядаючи питання формування творчої особистості майбутніх вчителів початкових класів, формування їх художнього смаку наголошує на «необхідності вирішення питань інтеграції у підготовці їх до активного сприймання художніх і музичних творів, а також розвитку потреби естетичного судження, ставлення, своїх вимог, смаків, ідеалів» [2, с. 30]. Здійснення естетичного пошуку, визначення художньо-естетичного задуму, вибору художньо-виражальних засобів, здійснення естетичної оцінки результатів творчої роботи слід здійснювати застосовуючи інтеграцію мистецтв. Також, В. Лихвар вважає, що для розвитку «художньо-творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи у процесі мистецької діяльності важливим є здійснення поетапного розвитку складових художньо-творчого потенціалу, мотивація та стимулювання у навчально-виховному процесі їх художньо-творчої активності шляхом використання спеціально дібраних педагогічних засобів та врахування відповідних чинників соціокультурного середовища» [6, с. 13].

Зазначимо, що естетичні смаки є виявом ціннісного ставлення до того, що студенти сприймають у природі, побуті, взаєминах між людьми, творах мистецтва. Окремі предмети та явища вони можуть оцінювати як такі, що мають для них практичну, пізнавальну, моральну, суспільну, художню цінність. Опираючись на свої естетичні погляди, не лише відзначають на рівні свідомості характерні риси чи якості довкілля, але й узагальнюють їх відповідно до уявлень та понять про прекрасне. Відмінність естетичної свідомості від інших форм та способів ціннісного ставлення до дійсності і мистецтва виявляється в тому, що вони дозволяють сприймати, розуміти, оцінювати предмети і явища як прекрасні, тобто такі, що характеризуються гармонійним поєднанням змісту і форми, внутрішнього і зовнішнього, прагматичного і духовного. Необхідний для формування естетичних смаків досвід ціннісного освоєння дійсності можна набути під час спілкування з природою, людьми у процесі навчальних занять, різних видів творчої діяльності. Проте, особливим джерелом їх ціннісного досвіду може бути мистецтво і, зокрема, музика, твори живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва, поезія, література.

Одним із різновидів ціннісного змісту мистецтва є соціальний зміст. Завдяки цьому змісту майстри мистецтва визначають у своїх роботах певні речі, предмети, явища, риси людей, їх поведінку, характер, відносини. Соціальний зміст художніх творів є реалістичним відображенням життя суспільства і окремої людини у різноманітності її ставлення до природи, інших людей, матеріальних і духовних здобутків минулого і сучасності. Йдеться про створення художніх образів як особливої форми передачі художнього змісту. Цей різновид ціннісного змісту образотворчого мистецтва значно відрізняється від попереднього. Адже завдяки засобам виразності, експозиції окремих елементів, наявності внутрішніх суперечностей, логіки та динаміки розгортання сюжетних ліній твори мистецтва утворюють особливу ситуацію, в яку залучається особистість зі своїми почуттями, переживаннями, роздумами, пошуками, що є художнім змістом, який сприймає людина завдяки особливим можливостям різних видів мистецтва – основних: музичного й образотворчого, синтетичних: театрального, кіномистецтва, художньої фотографії. Мистецтво не обмежене зазначеними різновидами ціннісного змісту. Воно характеризується також широкими можливостями щодо передачі естетичних почуттів, утвердження у свідомості людини естетичних понять, уявлень

та ідеалів. Сутність естетичного змісту виявляється в тому, що прекрасне як в житті, так і в мистецтві не може бути одноманітним, типовим, стандартним.

Таким чином, для інформаційного забезпечення майбутніх вчителів доцільно ознайомити з соціальним, художнім та естетичним змістом творів мистецтва. За такої умови студенти отримають можливість опиратися на знання, поняття та уявлення про прекрасне у їх тісному зв'язку з соціальною практикою, художньо-творчим процесом, а також освоєнням дійсності за законами краси, художньо-творчою діяльністю, інтерпретацією творів мистецтва, оволодінням способами естетичної активності. У структурі формування творчої особистості учителя кожний із зазначених аспектів має важливе значення. Своє ставлення до прекрасного майбутні вчителі демонструють не лише в емоційний чи інтелектуальний спосіб, але й беручи участь у різних видах діяльності, пов'язаної з мистецтвом.

На нашу думку існує декілька етапів формування творчої особистості учителя засобами комплексу мистецтв. Перший, підготовчо-орієнтаційний етап полягає в організації сприятливого освітнього середовища, підборі наукового інструментарію щодо формування творчої особистості вчителя початкових класів, впровадження інтегрованого підходу у викладанні мистецьких дисциплін. Другим, мотиваційно-пізнавальним етапом є мотивація та стимулювання мистецько-творчої діяльності шляхом урізноманітнення інтегрованих форм і методів викладання мистецьких дисциплін. Він пов'язаний з усвідомлення студентом особистісної мети, яка має бути зорієнтована на потребу в самоосвіті, бажанні домогтися успіху в майбутній професії, прагненні оволодіти новими знаннями в галузі мистецтва для подальшого їх використання в самостійній педагогічній діяльності. Третім важливим етапом вважаємо аналітично-інтерпретаційний – використання ефекту синергетики і міждисциплінарної взаємодії. Ефективною передумовою формування творчої самостійності майбутнього фахівця у системі навчальних занять: лекційних, практичних, індивідуальних є поглиблене вивчення та усвідомлення мистецьких знань, які поступово реалізуються у практично-творчій діяльності. Цей етап систематизує мистецько-естетичну теоретичну обізнаність студентів, розкриває значення музичних і художніх виражальних засобів спільних для основних – музичного й образотворчого мистецтва, синтетичних видів мистецтва. Четвертим, творчим етапом постає креативно-діяльнісний етап. Його суть полягає у детальному художньо-теоретичному аналізі та художній інтерпретації творів мистецтва, який базується на попередні естетичні уявлення студентів. Отримані теоретичні знання поповнюються і закріплюються на новому практичному матеріалі в різноманітних видах музичної, художньої, театральної діяльності.

Отже, активізація художньо-образного мислення в процесі різноманітної мистецької і художньої діяльності, використання мистецтва з метою пошуку інтегративних зв'язків між різними його видами сприяє формуванню творчої й гармонійно розвиненої особистості майбутнього вчителя початкових класів, де домінантою є – творчість, а саме це сприяє можливості практичному застосуванню всіх наявних знань та умінь в галузі музичного й образотворчого мистецтва, театру й хореографії, літератури і поезії.

Таким чином, необхідною умовою формування творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів є використання активних форм, методів і прийомів в освітньому процесі сучасної початкової школи, які підвищують ефективність рівня теоретичних знань і стимулюють розвиток творчих мистецьких знань та можливості творчої самореалізації студента, вміння свідомо визначати мету, завдання, форми та методи своєї естетичної та художньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Демченко Е. П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *Научный журнал «Молодой ученый»* (Young Scientist) 2018. №5.2(57.2). С. 47–51. URL: <http://molodyvcheny.in.ua>.
2. Капасюк Л. О. Виховання художнього смаку в учнів загальноосвітньої школи / Психологопедагогічні проблеми естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи: Зб.пр. Міжнародної наук.-практ. конф. Київ –Луцьк. 1996. С. 30–31.

3. Коломієць А. М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2016. Вип. 3. С. 47–52.
4. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Методичний посібник. Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ. 2000. 80 с.
5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя з урахуванням процесів Євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. Вип. 54. С. 100–106.
6. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчого мистецтва: Автореф. дис... кандидата пед. наук: Херсонський державний університет. Херсон, 2003. 22 с.
7. Мозгальова Н. Г., Барановська Т. Г. Теоретичне обґрунтування творчої самореалізації студентів. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук, пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 22 (27), ч. 2. С. 31–37.
8. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
9. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Растригіна А. М. Проектування самостійної творчої діяльності в системі підготовки педагога-музиканта. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Кіровоградський держ. пед. університет ім. В. Вінниченка. Кіровоград, 2009. Вип. 83. С. 9–12.
11. Brovchak L. S., Likhitska L. M., Starovoit L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademijska*. (Web of Science). Rezekne. Latvijas. Republika, 2020. С. 98–108. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>.

ТВОРЧИСТЬ ПЕДАГОГА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Юлія Тополук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TEACHER'S CREATIVITY AS A NECESSARY CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Yu. Topolyuk, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті обґрунтовано творчість педагога як необхідну умову для розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи. Визначено основні риси, які притаманні творчому вчителю та сприяють розвитку у молодших школярів інтересу до навчання. Вказано, що використання вчителем початкової школи активних форм і методів під час освітнього процесу ефективно впливає на активізацію пізнавальної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: творчий педагог, пізнавальний інтерес, молодші школярі, творчість, початкова школа.

Abstract. The article substantiates the teacher's creativity as a necessary condition for the development of the cognitive interest of primary school students. The main features that are characteristic of a creative teacher and contribute to the development of interest in learning among younger schoolchildren have been determined. It is indicated that the use of various forms and

methods by the primary school teacher during the educational process effectively affects the activation of the cognitive activity of younger schoolchildren.

Key words: creative teacher, cognitive interest, younger schoolchildren, creativity, primary school.

Нині початкова ланка освіти, як зазначено у «Концепції нової української школи», потребує нового, творчого педагога, який зможе стати агентом змін. У Концепції в загальних рисах окреслені проблеми навчання у сучасній школі: спосіб навчання не мотивує дітей до оволодіння новими знаннями й вміннями; матеріал підручників затеоретизований, переобтяжений другорядною інформацією; учителі використовують переважно застарілі прийоми та засоби організації освітнього процесу [5, с. 408]. Вказане, очевидно, стосується і процесу навчання у школі I ступеня. Тому Нова українська школа ставить певні вимоги до особистості вчителя початкової школи, одна з яких – бути творчим, оскільки суттєві зміни в усіх сферах суспільного життя призвели до того, що нині суспільству потрібні не просто кваліфіковані фахівці, котрі шаблонно або ж формально підходять до створення та виконання поставлених завдань, а спеціалісти, які якісно виконують свою роботу і вносять у вирішення завдань елементи новизни: аналізують зібрані дані, пропонують різні варіанти розв'язку запропонованого завдання, здійснюють креативний підхід, приймають та ухвалюють нестандартні рішення. Таким навичкам і вмінням людина має навчатись ще із початкової школи, адже саме вона створює фундамент для гармонійного розвитку школяра. А хто, як не творчий педагог, зможе допомогти дитині ще в школі I ступеня зацікавитись навчальною діяльністю, сформувати в учнів інтерес до оточуючого, здатність захоплюватися, фантазувати, видумувати, запитувати та шукати.

В педагогіці «творчість» тлумачиться, як діяльність людини, яка своїми діями породжує те, чого не було раніше, щось нове на основі уже набутого попередниками досвіду за допомогою власних комбінацій дій [9, с. 75].

Дослідження специфіки творчої особистості педагога початкової школи представлені у працях В. О. Сухомлинського, О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, О. П. Демченко та ін. Аналіз дослідженої психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що творчість є не лише визначальним показником професіоналізму педагога початкової ланки, а й необхідною умовою розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, оскільки, з однієї сторони, вона виступає основною характеристикою діяльності вчителя, а з іншої – це цілісна особистісна якість педагога, котра є провідною ланкою в структурі навчально-виховного процесу школи I ступеня.

В нинішніх умовах Нової української школи виняткової уваги набувають ідеї В. О. Сухомлинського. Визначний український педагог наголошував, що робота вчителя початкової школи – це творчість, а не буденне «заштовхування» знань у дітей [8, с. 284]. Учні мають вчитися на уроках не заради оцінки, а відчувати потяг до знань. Цікавість до вивчення навчальних дисциплін може запалити у дітей лише той вчитель, який сам працює творчо. Педагогами «творчість» розглядається, як пошук учителем нових розв'язань педагогічних завдань, а також здатність постановки нетрадиційних завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності [7, с. 78].

Під творчою особистістю вчителя у контексті розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи до навчання ми розуміємо його вміння оригінально мислити, логічно обґрунтовувати нові ідеї, моделювати різноманітні ситуації та приймати нестандартні рішення; мислити самостійно та критично, встановлювати та аналізувати зв'язки між новими й засвоєними раніше знаннями. Такий педагог, на нашу думку, постійно займається активним пошуком нових ідей, проявляє ініціативу в процесі навчання, активно розвивається та прагне реалізувати свої нетрадиційні підходи до організації навчальної діяльності школярів. Також творчий вчитель має працювати над створенням банку різноманітних завдань, які б сприяли активізації пізнавальної діяльності учнів. Такі навчальні завдання повинні мати характер новизни, оригінальності та практичної значущості, адже з кожним роком рівень інтересу молодших школярів до навчання спадає. Тому, на нашу думку,

сучасний педагог повинен не лише турбуватися про поглиблення знань та умінь учні школи I ступеня, а, в першу чергу, мотивувати, активізувати та розвивати пізнавальний інтерес молодших школярів.

Сучасні дослідники Г. Г. Кіт та О. П. Демченко акцентують увагу на тому, що на кожному етапі роботи з дитиною педагогу необхідні творче мислення і уява, оригінальний підхід, ініціативність, швидка реакція. Педагог має кардинально змінити шкільне освітнє середовище, забезпечити формування позитивної мотивації учіння. Провідним мотивом навчальної діяльності має стати не страх, а пізнавальний мотив [2, с. 252].

Вчитель, який творчо підходить до організації навчання молодших школярів, зможе створювати типові ситуації, завдяки яким учні школи I ступеня здійснюватимуть значну кількість відкриттів для себе: це одна з найважливіших умов розвитку пізнавального інтересу. Також для активізації пізнавальної діяльності учнів педагог має вмотивувати та заохочувати дітей здійснювати пошук актуальних відомостей та цікавих фактів з тої чи іншої навчальної дисципліни, формувати вміння аналізувати, узагальнювати, систематизувати та застосовувати в різних ситуаціях знайдену інформацію. Але тільки на власному прикладі і з творчим підходом до навчання педагог зможе реалізувати поставлені завдання.

Недарма великий В. О. Сухомлинський свого часу підкреслював, що « справжній учитель- майстер не може жити без творчості, повторюючи одне й те саме все своє життя» [8, с. 286]. Сучасний вчитель, а особливо вчитель початкової школи, не може повноцінно працювати без творчості, адже лише творчий педагог здатний формувати можливості та здібності учнів, розвивати у них інтерес до навчання. Переконані, що під час уроків такий учитель викладається у своїй роботі на повну, він емоційно знайомить молодших школярів із новим матеріалом, створює проблемні та нестандартні ситуації, відхиляється від традиційних структур уроку, але, в той же час, не порушує їх та проявляє оригінальність у підборі й розв'язанні логічних та нестандартних завдань.

Виникають закономірні запитання: які ж риси мають бути притаманні творчому вчителю початкової школи? Яким чином творча діяльність педагога впливає на розвиток пізнавального інтересу учнів початкової школи?

Вважаємо, що основними рисами, які притаманні творчому вчителю та сприяють розвитку інтересу молодших школярів до навчання є: вміння виходити за межі шаблону навчальної програми НУШ; реалізовувати педагогічні уміння та знання про сферу застосувань навчальних знань в житті та професійній діяльності людини; перебувати у постійному пошуку оригінальних та нетрадиційних прийомів подання нового матеріалу; мати високий рівень педагогічної компетентності, бажання й уміння організувати захоплюючий процес пошуку розв'язання кожного запропонованого завдання, жагу до всього нового, насамперед, до урізноманітнення видів роботи із школярами, бажання зробити свої уроки доступними й цікавими та сприяти кращому засвоєнню знань учнів; прагнути до досягнення ефективного результату у розвитку пізнавального інтересу молодших школярів не лише під час уроку, а й за його межами.

Основне завдання творчої особистості педагога на уроці – це показати учням навчальні знання, вміння та навички із практичної сторони, зробити завдання найбільш прив'язаними до життя та викликати у молодших школярів радість від вирішення складних математичних, загальноосвітніх та логічних задач, допомогти кожному учневі долати труднощі й отримувати перемогу над самим собою тому, що інтерес – «золотий ключик» до формування в дітей міцних та системних знань.

Переконані, що для того, щоб на належному педагогічному рівні здійснювати розвиток пізнавального інтересу молодших школярів, творча діяльність вчителя початкової школи має проявлятися не лише під час уроку, а й поза ним у процесі позаурочної діяльності педагога. Аналізуючи шкільну програму загальноосвітньої школи, можна дійти висновку, що вона не може дати повного обсягу знань, не встигає за новими науковими відкриттями, початкової освіти зокрема. Допомогти у всебічному розвитку молодших школярів,

вихованню в учнів жаги до пізнання, допомагає система різноманітної за змістом і формою позаурочної роботи.

До організації вчителем позаурочної роботи з метою активізації пізнавальної діяльності учнів можна віднести: тематичні КВК, вікторини, марафони, олімпіади, конкурси, інсценізації казок, «Брейн-ринги», «Поля чудес» та ін. Позаурочна робота, підготовлена творчим педагогом, відіграє важливу роль у розвитку пізнавального інтересу учнів, бо є доповненням до основного виду роботи на уроках з навчальних дисциплін. Вона позитивно впливає на активізацію пізнавальної діяльності, мотивує учнів до нових досягнень та сприяє розширенню світогляду школярів. Також такий вид діяльності допомагає створити творчу атмосферу в колективі та сприяє розвитку зацікавленості школярів навчальним предметом. Під час позаурочної роботи учні початкової школи разом із творчим учителем розбирають головоломки, виконують дослідження, грають у дидактичні ігри, розгадують кросворди, представляють стінгазети, різні повідомлення, захищають свої проекти роботи. Різноманітні форми позаурочної роботи на навчальному матеріалі сприяють не тільки інтелектуальному розвитку молодших школярів, а й розвитку у них інтересу до активної навчальної діяльності.

Однак, крім позаурочної діяльності, педагог працює з дітьми на групі продовженого дня, і це чудова можливість зацікавити учнів предметом, адже сучасна програма для молодших школярів стиснута, містить велику кількість теоретичного матеріалу, і вчитель не має достатньо часу для впровадження різних «цікавинок», адже його обмежує типова навчальна програма. Група продовженого дня, на нашу думку, є також запорукою для продовження розвитку творчим учителем в учнів пізнавального інтересу до навчальної діяльності. А особливо це стосується тих школярів, в яких зовсім відсутній інтерес як до самого освітнього процесу, так і до вивчення різних дисциплін в цілому. Тут вчитель може використовувати логічні задачі, проводити різні дослідження прикладного змісту, застосовувати дидактичні ігри та ін.

Отже, творча педагогічна діяльність вчителя початкової школи – це складний та довготривалий процес його професійної самореалізації. Тому кожен педагог, котрий прагне до вдосконалення освітнього процесу, повинен перебувати у постійному творчому пошуку і завжди пам'ятати, що розвинути пізнавальний інтерес, креативність та жагу до активної пізнавальної діяльності зможе у своїх підопічних лише творчий вчитель, який застосовує у навчанні цікаві прийоми, методи, не діє шаблонно і вчить тому учнів, що є запорукою ефективної реалізації навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): постанова від 3 листопада 1993 р. № 896 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2022).

2. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь : МДУ, 2020. С.251-255.

3. Кіт Г.Г. Творчість учителя як засіб формування творчої особистості школяра. *Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова* / Укл. П.В. Дмитренко і ін. Київ : НПУ, 1999. Ч. 3. С.106–112.

4. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. № 61. С. 140-145.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 06.05.2022).

6. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н.М. Київ : ТОВ

«Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

7. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

8. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Київ : Радянська школа, 1988. 284 с.

9. Shkvyr, O. Methods and techniques pedagogical thinking development of the future teacher-researcher of primary school. *Innovative solutions in modern science*. Dubai : Center for international cooperation TK Meganom. 2017. № 7(16), pp. 50–61.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНОГО ЦИКЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анастасія Харчук, здобувачка СВО «магістр» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: **Н. О. Комарівська**, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Kharchuk Anastasia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються проблеми впровадження інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. Описані особливості використання інтерактивних технологій під час вивчення української мови. Наведені приклади використання інтерактивних технологій навчання на уроках в початковій школі.

Ключові слова: інтерактивні технології, учні початкових класів, освітній процес, українська мова.

Abstract. The article considers the problems of introduction of interactive technologies in the educational process of primary school. Features of the use of interactive technologies during the study of the Ukrainian language are described. Examples of the use of interactive learning technologies in primary school lessons are given.

Key words: interactive technologies, primary school students, educational process, Ukrainian language.

Розвиток освіти в Україні на сучасному етапі ставить перед вчителем початкової школи важливе завдання: зробити урок радісним і цікавим для учнів, щоб кожна дитина змогла розкрити свій творчий потенціал. Головною метою навчальних закладів є розвиток і формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору та збагачення на цій основі інтелектуального, культурного і економічного потенціалу народу.

Педагог повинен створювати ситуацію морального вибору і спонукати до прийняття самостійного правильного рішення. Дотримуючись такого підходу саме в початковій ланці освіти, закладаються основи демократизації НУШ, утверджується діалогічний підхід до навчального спілкування, уможливорюється організація ефективної педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу.

Загальними теоретичними засадами, визначеними змістом освітнього проекту «Нова українська школа», є широке застосування нових інформаційних технологій, диференціація, інтеграція. Сучасна освіта потребує перегляду традиційних підходів до організації освітнього процесу, до добору вчителем методичних інструментів, які б технологічно забезпечували реалізацію закладених у Концепції ідей.

Застосування на уроках у початковій школі відповідних інноваційних педагогічних технологій допоможе створити комфортні умови для навчання молодших школярів, за яких вони зможуть відчувати свою успішність, свою самостійність.

У Законі України «Про освіту» проголошено: «Метою освіти є всебічний розвиток

людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору» [2]. Таким чином, визначено ключові засади глобальної реформи освітньої сфери, яка реалізовується протягом останніх років [5].

Проблемам освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці присвячені роботи видатних педагогів сучасності, зокрема І. Бома, Л. Буркової, Л. Ващенко, Л. Даниленка, Д. Джонсона, П. Дроб'язка, О. Дусавицького, В. Живодьора, О. Козлової, та багато інших. Проблемою використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи займаються багато дослідників: О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, М. Крайня, М. Малигіної, В. Мельник, Т. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротенко.

Сутність інтерактивного навчання в початковій школі висвітлено Н. Балицькою, Г. Волошиною, О. Глотовою, Н. Побірченко, О. Пометун, Л. Пироженко та ін. Проблемою впровадження інтерактивних технологій навчання в початковій школі займаються О. Коротаєва, В. Кричевський, С. Мухіна, В. Паламарчук, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Раєвський та інші.

Інтерактивне навчання – це організація навчального процесу таким чином, що практично всі його учасники виявляються залученими до процесу пізнання, мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають та думають. Самостійна діяльність у процесі пізнання та засвоєння навчального матеріалу передбачає, що кожен вносить до нього свій особливий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами пізнавальної діяльності [9, с. 24]. Використання інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі Нової української школи є визначною ланкою для оптимізації процесу навчання, вони допомагають налагодити стосунки між вчителем і учнем, учнем та однолітками.

Інтерактивні технології навчання поєднують у собі інтегральну реалізацію проблемного та контекстного методів, діалогічного підходу, активного творчого спілкування. Інноваційні дидактичні засоби, застосування яких суттєво підвищують ефективність навчання, розвивають творчі здібності молодших школярів. Оскільки засвоєння української мови є однією з найважливіших сходинок освіти та розвитку особистості, необхідно з перших днів навчання дитини в школі виховувати в учнів любов та інтерес до вивчення мови, розвивати мовлення дітей.

Зміст української мови як шкільного предмету в початковій школі є досить своєрідним, тому основні стимули, які впливають на розвиток інтересу учнів до вивчення мови, набувають нової модифікації. Саме тому застосування в початковій школі інноваційних педагогічних технологій, зокрема інтерактивних, є важливим і відповідає сучасним вимогам розвитку освіти.

Для розвитку мовлення молодших школярів на уроках української мови та читання застосовують інтерактивні технології, які дають змогу вчителю виокремити та реалізувати в своїй роботі різні завдання. Інтерактивні методи формують аналітичне ставлення до проблем, вміння гідно сприймати чужу думку, здатність знаходити спільну мову з колективом.

Розглянемо приклади застосування найпоширеніших інтерактивних технологій на уроках української мови та читання.

Інтерактивну технологію «Мозкова атака» можна застосовувати, коли потрібні кілька варіантів розв'язання проблеми. При проведенні «мозкової атаки» запитання не ставляться. Молодші школярі мають самостійно пригадати все, що вони знають з теми. Наприклад, використання технології «Мозкова атака» буде ефективним в 3-му класі на уроці української мови на етапі «Актуалізація опорних знань» на тему «Загальне поняття про прикметник». У центрі дошки написано слово «Прикметник».

– Пригадайте все, що ви знаєте або думаєте, що знаєте з теми «Прикметник».

Отже, використання «Мозкової атаки» дозволяє вчителю встановити рівень знань школярів з певної теми. А учні можуть усвідомити, що знають і порівняти свої знання із

знаннями однокласників. У ході «Мозкової атаки» учні вчать один в одного, так як деяка інформація засвоюється дітьми мимовільно в процесі обговорення.

Доцільно використовувати під час мотивації вивчення теоретичного матеріалу інтерактивну технологію «Асоціативний куш (гронування)», адже вчитель має можливість залучити досвід школярів. Тобто дана технологія використовується для «входження» в тему, яка буде розглядатися в подальшому. Метод «гронування» спонукає школярів думати вільно та відкрито стосовно певного образу, теми, включаючи емоції, ставлення, почуття. Ефективним буде використання технології «Асоціативний куш» в 2-му класі на уроці української мови на тему «Написання твору «Золота осінь», що дозволить систематизувати поняття, розширювати коло питань і напрямів вивчення того чи іншого матеріалу.

Деякі вчителі використовують атрибут стратегії «Кубування» – кубик без використання завдань, які потребують критичного мислення. Це репродуктивні запитання на пригадування інформації. Наприклад, на гранях куба для аналізу слова «веселого» вказано: частина мови, початкова форма, число тощо. Для молодших школярів стратегію «Кубування» краще впроваджувати поступово. Можна запропонувати учням першого класу розглянути конкретний предмет і продемонструвати лише перші три грані куба. Надалі продовжувати поступово відкривати всі грані. Застосувати можна технологію «Кубування» на уроці розвитку мовлення у 1-му класі на тему «Складання твору «Кролик». Учителі слід пам'ятати, що черговість відкривання граней передбачає перехід від менш складних завдань (з точки зору мисленнєвої діяльності) до більш складних.

«Займи позицію» – це технологія, яка дає можливість обговорити дискусійні питання за участі всіх учнів. Цей метод допомагає учням з'ясувати, який спектр думок може існувати щодо дискусійного (спірного) питання. Молодші школярі вчать висловлювати свою думку з теми, обґрунтовувати свою позицію, змінювати свою думку. Дана технологія корисна на початку роботи з дискусійними запитаннями та проблемами, вона є подібною до попередньої. Наведемо приклад використання технології «Займи позицію» в 3-му класі на уроці літературного читання під час читання казки Джані Родарі «Дорога, що нікуди не веде»:

– У чому головна думка казки? Чи могли б ви запропонувати свою назву твору?

– Перегляньте текст. Знайдіть зачин, основну частину, кінцівку.

– У якій частині тексту речення, що містить головну думку? Чи погоджуєтесь ви з нею?

Дієва на початкових етапах навчання української мови молодших школярів робота в парах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: закріплення, актуалізації та перевірки знань тощо. Завдяки парній роботі молодші школярі мають час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Робота в парі сприяє розвитку навичок спілкування, вміння переконувати й вести дискусію. Використання такого виду співпраці сприяє тому, що учні не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу [8, с. 27]. Серед завдань, які можна запропонувати учням, можуть бути наступні: виконати вправи; обговорити короткий текст, письмовий документ; взяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тесту; проаналізувати разом певну проблему; розробити разом питання до вчителя або до інших учнів; дати відповіді на запитання вчителя тощо.

Таким чином, в умовах Нової української школи інтерактивні технології навчання дають можливість поєднати індивідуальну, парну, групову, колективну роботу, завдяки якій створюються ефективні умови навчання, розвитку, саморозвитку, виховання та самовиховання молодших школярів. У початковій школі інтерактивні технології здатні підвищити якість засвоєння матеріалу, змодельовати індивідуальні траєкторії навчання, які ґрунтуються на активній взаємодії учасників навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху

молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114-122.

2. Закон України про освіту. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru/paran2091>.

3. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43-47.

4. Комарівська Н.О. Лапшина І.М. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький. 28-29 березня 2019. С.44-48.

5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

6. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.

7. Мальяр Л.В. Технології навчання освітньої галузі «Мови і літератури» : методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 25 с.

8. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

9. Сиротенко Г. Шляхи оновлення освіти : науково-методичний аспект. *Інформаційно-методичний збірник*. Харків : Видав. гр. «Основа», 2003. 96 с.

10. Stakhova I., Groshovenko O., Pakhalchuk N.a, Zhovnych O., Komarivska N., Bilyk T. FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

Анастасія Хоптяр, здобувач ступеня вищої освіти «молодший бакалавр»

Науковий керівник: В. Г. Виноградова, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист

Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж (Україна)

CREATIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL AS A CONDITION FOR THE IMPLEMENTATION OF A PRODUCTIVE EDUCATIONAL STRATEGY

Anastasiia Khoptiar, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розглянуто актуальні питання щодо творчої активності вчителя початкових класів для реалізації продуктивної освітньої стратегії. Уточнено сутність понять «творчості», «творчої активності», «творчої активності вчителя» початкових класів Нової української школи.

Ключові слова: творчість, творча активність вчителя, успішність учнів.

Abstract. In the article, the actual nutrition and creative activity of the teacher of the cob classes for the implementation of a productive lighting strategy are considered. The essence of

understanding «creativity», «creative activity», «creative activity of the teacher» of the cob classes of the New Ukrainian School has been clarified.

Key words: creativity, creative activity of the teacher, success of the students.

Актуальність теми полягає в тому, що в наш час особливо важлива плідна співпраця вчителів з учнями для виховання всебічно розвинутої особистості, інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Цьому сприяють не лише централізовано набуті педагогічним складом компетенції для впровадження державних стандартів НУШ, але й особистий творчий розвиток та підхід кожного вчителя до школярів задля ефективної реалізації продуктивної освітньої стратегії у сучасній системі освіти нашої незалежної держави.

Концепція Нової української школи, впроваджена з 2017 року, зробила виклик професійній компетентності вчителів початкових класів. На 2022 рік все ще існує недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства. [2] Одним з цих критеріїв є творча активність вчителя.

Міністерство освіти і науки пропонує типові навчальні програми, проте будь-який учитель може доповнювати, варіювати їх або створювати свої. Учитель тепер має дотримуватися Державного стандарту, проте інших обмежень немає. Державний стандарт окреслює результати, які що мають знати та вміти учні, після закінчення певного етапу навчання. А ось, як дійти до необхідних результатів, учитель тепер визначає самостійно. Тому актуальним аспектом саме зараз є творча активність учителя початкових класів НУШ, як умова реалізації продуктивної освітньої стратегії.

Мету даної статті можна сформулювати так: теоретично обґрунтувати вплив творчої активності вчителя початкових класів на результати навчання дітей, сформувати уявлення які шляхи допоможуть розвинути творчість у вчителів початкової школи.

Для цього можливо встановити такі задачі:

1. З'ясуємо поняття «творчості», «творчої активності», «творчої активності вчителя» початкових класів Нової української школи.

2. Встановити зв'язок творчості вчителя з успішністю учнів, необхідність творчості вчителя задля реалізації продуктивної освітньої стратегії.

3. Визначити методи та засоби які вчитель може використовувати для розвитку творчості, їх реалізація на уроках в початкових класах.

Виклад основного матеріалу. Творча діяльність людини відбувається у колі творчості нових форм буття, нових значень у всіх напрямках розуміння добра, краси, справедливості, істини, тобто тих форм буття, котрі викликаються до дійсності творчою силою людини. Важливо, що в активних свідомих натхнених діях та спроможності до творчого процесу постає зміст буття людини як культурно-історичної особистості. Що ж саме таке поняття «творчість» людини та чим вона важлива і актуальна у щоденній роботі учителів молодших класів НУШ?

Творчість – це діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей. Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості). [1]

Більш містким поняттям є «творча активність» людини – це інтегративна якість індивіда, енергетичний поштовх, представлений широким комплексом інтелектуальних, емоційних, характерологічних властивостей, що забезпечують можливість діяти творчо під час розв'язання будь-якої проблемної ситуації або навчальної задачі і гарантують оригінальність, ефективність та позитивний результат даної творчої діяльності.

Отже, бачимо, що творча діяльність спрямована на відкриття нових, раніше не розкритих сторін буття, а вже саме творча активність є одним зі складових для досягнення результату та успіху. Також можливо узагальнити що задля реалізації творчої активності потрібно мати не тільки хист, а й чимало якостей та вмінь, таких як емоційність людини, її характер, знання, навички та життєвий і професійний досвід.

Тому можливо сформулювати, що «творча активність вчителя» – це здатність діяти, регулярно та всебічно використовуючи весь свій багаж набутих компетенцій та особистих якостей, згідно з щоденними вимогами навчально-виховного процесу й Державними стандартами освітньої програми НУШ для отримання позитивних результатів, що сприятиме реалізації продуктивної освітньої стратегії.

Значну увагу проблематиці розвитку творчості особистості приділяли науковці, педагоги-практики, наприклад, психологічні основи творчих здібностей розглядали Л.Виготський, В.Дружинін, В. Крутецький, Г. Костюк; педагогічний аспект досліджували В. Андрєєв, І. Волощук, М.Данилов, С. Сисоєва.

Крім того, дослідники вивчали особливості прояву творчих здібностей за видами навчальної діяльності, зокрема:

- ігровій – Ю. Косенко;
- трудовій – В. Сьомін;
- образотворчій – В. Кардашов, С. Діденко;
- художньо-конструкторській – Л. Шпак.

У наукових доробках учених знаходимо, що повноцінний розвиток творчих здібностей молодших школярів може забезпечити така організація навчання, яка передбачає залучення учнів до наукового пошуку й використання отриманих знань на практиці, що є на меті сучасної НУШ.

Отже, відстежимо зв'язок творчої активності вчителя з успішністю учнів, необхідність творчості вчителя задля реалізації продуктивної освітньої стратегії.

У сучасних умовах для навчання дітей та засвоєння ними шкільної навчальної програми недостатньо розв'язувати типові навчальні завдання. Треба швидко орієнтуватися в наявних обставинах, творчо підходити до вирішення щоденних проблем за допомогою нестандартних засобів та рішень.

На сьогодні учитель молодшої школи повинен орієнтуватись не лише на викладання та передачу набутих компетенцій, але й на розвиток здібностей учнів. Важливо застосовувати на практиці освітні процеси, самотужки конструювати розвивальні навчальні ситуації, а не тільки ставити і вирішувати дидактичні задачі.

Ще Василь Сухомлинський писав, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування у дітей готових знань. Тобто покликання педагога це розвиток творчих можливостей, здібностей дитини, вихованні в неї потягу до нового, формуванні творчої особистості. [6]

Творчу активність вчителя в Україні досліджували вчені Н. Кічук, С. Сисоєва, вони вважають, що творча особистість учителя характеризується спрямованістю на творчість, інтелектуальною активністю.

Учені формують такі найважливіші ознаки творчої активності: пошуково-проблемний стиль мислення; проблемне бачення; розвинена творча уява, фантазія; специфічні особисті якості (допитливість, самостійність, цілеспрямованість, готовність до ризику), а також специфічні провідні мотиви (творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти результату, необхідність реалізувати себе).

Становлення творчої ініціативної особистості напряму пов'язане із якістю професійної підготовки та особистого творчого внеску вчителя, його здатністю організувати навчальний процес за новими, нестандартними, інноваційними технологіями. Суспільні тенденції гуманізації змісту, методів і форм педагогічного процесу, орієнтація на вияв індивідуальності кожного учня ставлять високі вимоги й до особистості вчителя, розвитку його творчого потенціалу. Сучасна школа потребує педагогічних кадрів, які характеризувалися б високою освіченістю і культурою кваліфікованих спеціалістів, здатних до самореалізації у творчій діяльності, професійного саморозвитку, мобільності в освоєнні й впровадженні новітніх технологій. Тільки творчо активний учитель здатен сформулювати творчу особистість вихованця, допомогти йому виявити свої нахили та здібності. Сутність педагогічної творчої активності визначається як цілісний процес професійної реалізації та

самореалізації вчителя в освітньому просторі. Особливістю педагогічної активності є те, що педагог реалізує свої особистісні і професійні творчі компетенції засобом творення особистості дитини, а розвиток його творчого потенціалу зумовлений розвитком творчого потенціалу вихованця [3]. Тобто без активної творчості немає натхненної педагогічної діяльності та активної взаємодії між вихователем і вихованцем.

Актуалізуються пошуки нових моделей організації навчального процесу у НУШ, спрямованих на досягнення максимального розвивального ефекту у процесі становлення особистості вчителя та реалізацію його творчого потенціалу. Основною ідеєю даної концепції є положення про те, що реалізуючи свій власний творчий потенціал щодо навчально-виховного процесу, педагоги НУШ навчаються виявляти і розвивати обдарування учнів. В основу такої технології покладено особистісно-зорієнтований підхід до навчання й виховання школярів. Також слід зазначити, що однією з важливих задач під час творчої активності вчителя є втримування уваги. Увага – це те, чого часто бракує дітям молодшого шкільного віку. Вони уважніші, аніж діти дошкільного віку, але в них все ще домінує мимовільна увага. Є багато відволікаючих факторів, які не дають змогу сконцентруватися на важкому матеріалі. В цілому здатність утримувати увагу на одній справі у молодших школярів вварюється від 10 до 20 хвилин. Учень, який не може зосередити увагу на матеріалі не зможе бути успішним, адже не зрозуміє матеріал, не осягне зміст. А саме в початковій школі закладаються основи знань і одне з завдань вчителя закласти ці основи та зробити перехід як можна адаптивним для дитини. Як зазначав Я. Коменський у розділі «Основні початки легкості навчання та вчення» розум повинен розвиватися без примусу, з вільного прагнення дітей та відповідно до їх віку та можливостям навчання. І для реалізації такої задачі необхідна творча активність вчителя, викладати матеріал з оригінальним наповненням задля утримання уваги дітей, зменшити вплив зовнішніх факторів, які відвертають їх увагу.

Таким чином, як вище було зазначено, творча активність – це необхідна риса вчителя і настільки актуальним питанням є її розвиток. Одним з найкращих способів є обмеження власних матеріалів. Яким чином пояснити матеріал, щоб діти зрозуміли застосовуючи оточуючі предмети? Для того вчителю слід написати тему та предмети, які пов'язанні з нею. Також, якщо вчитель не може самостійно придумати творчий спосіб розв'язання проблем можливо сміливо долучати дітей до процесу. Для цього вчитель має запитувати власні враження від прочитаного, написаного та побаченого. Тільки впевнені в собі діти можуть висловлювати власні думки, творчі задуми. Учитель взаємодіє з учнями і може організовувати процес разом з ними, створюючи не строго вертикаль передачі знань, а взаємозв'язок, співпрацю. Василь Сухомлинський зазначав, що найвища насолода життя – у педагогічній творчості, яка чимось наближається до мистецтва. За його думкою головна особливість її у тому, що об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється. Тому творчий вчитель має знати особливості своїх дітей, адже вони не всі відкриті.

Також слід зазначити, що творча активність вчителя насамперед полягає в перетворенні навчання на захопливу гру. Тобто саме ігрова форма допоможе учням успішно та залучено включатись в освітній процес.

Тобто, творча активність вчителя є не створення власних, незвичайних методик або засобів, а вміння направити та розкрити творчість учнів, надати їм можливість реалізовувати власні задуми. Надавати матеріал за допомогою гри для легшого, цікавого і якісного сприйняття навчальної програми, що сприятиме реалізації продуктивної освітньої стратегії.

Підсумовуючи вище сказане, можливо зробити висновок, що проблематика творчої активності давно вивчалася, але не втратила новизни, тому є актуальним питанням. Концепція НУШ закріпила важливе місце творчої активності вчителя, як необхідної складової професійних навичок вчителя молодших класів. Адже творчий незвичайний виклад матеріалу привертає увагу учнів, допомагає їм краще засвоїти знання, розвиває їх власні здібності, дозволяє розуміти оточуючий світ під новим кутом зору та впевнено втілювати набуті навички у житті.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/tvorchistj>
2. Указ Президента України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL : <https://cutt.ly/UKDss29>
3. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня. Київ, 1998. 365 с.
4. Замітка на тему «Психологічна суть творчого потенціалу». URL : <https://cutt.ly/nKHPJz4>
5. Зміни уваги у молодших школярів в процесі навчання. URL : <http://www.ipedahohika.com/lirefs-1294-1.html>
6. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. Київ, 1988. 284 с.

УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЯК ВАЖЛИВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Черниш, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

STUDY SKILLS AS AN IMPORTANT COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Tatyana Chernysh, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито зміст компетентності «уміння вчитися», наголошено на основних складових цієї компетентності. Окрім того, проведено дослідження стану сформованості компетентності «уміння вчитися», презентовано результати та методичні рекомендації щодо покращення формування компетентності «уміння вчитися».

Ключові слова: компетентність, уміння вчитися, панорамний світогляд, пізнавальний інтерес, ціннісне переосмислення діяльності.

Abstract. The content of the competence «ability to learn» is disclosed in the article, the main components of this competence are emphasized. In addition, a study of the state of formation of the «ability to learn» competence was conducted, the results and methodical recommendations for improving the formation of the «ability to learn» competence were presented.

Key words: competence, ability to learn, panoramic outlook, cognitive interest, valuable rethinking of activity.

Швидка модернізація усіх сфер українського суспільства визначила необхідність особистісного розвитку кожного його члена та здатності завжди перебувати в епіцентрі подій, продуктивно аналізувати отриману інформацію, ефективно застосовувати її. Динамічний рух усіх процесів, що відбуваються в ХХІ столітті потребують навчання кожного громадянина упродовж життя. Тому важливо ще з початкової школи сформувати в дітей уміння вчитися, саме воно визначається як одна із ключових компетентностей сучасної Нової української школи. На формування вміння вчитися звернена увага багатьох провідних науковців та дослідників нашого часу, зокрема: С. Гончаренка, О.Голюк, О.Грошовенко, Г. Кіт, Л. Любчак, О. Савченко, Р. Шияна та інших.

Питання формування ключової компетентності учнів – уміння вчитися – висвітлено в провідних нормативних документах нашої держави: у концепції Нової української школи, у Державному стандарті початкової освіти, у законі України «Про освіту», у типових та альтернативних освітніх програмах початкової школи тощо. У документах чітко визначено, що компетентність «уміння вчитися» ґрунтується на вміннях критично та творчо мислити, проявляти ініціативу, займати певну позицію та обґрунтовувати її, співпрацювати, творчо вирішувати завдання тощо. Саме тому ми вважаємо, що на уроці учень має перейти з ролі пасивного слухача в роль дослідника, пошукувача, інформатора, тоді отримані знання будуть засвоюватися краще та дитина зможе розвинути вміння пошуку, аналізу, уточнення, співставлення інформації.

Розглядаючи детально компетентність «уміння вчитися» О. Овчарук зазначає, що компетентнісне зростання можливе лише в комплексі; виокремити та сформувати одну компетентність краще за іншу практично не можливо, адже дитина однаково сприймає матеріал, робить власні висновки, ціннісно привласнює їх [4, с. 41]. О. Савченко наполягає на тому, що компетентнісний розвиток особистості вимагає злагодженої роботи в тріаді «учень – вчитель – батьки». Якщо така співпраця буде забезпечена, то дитини частіше читатиме художню літературу, цікавитиметься енциклопедичними статтями, відвідуватиме гуртки, спілкуватиметься з ровесниками, фізично та розумово розвиватиметься, матиме власне хобі, зможе активніше проявляти себе, тим самим компетентнісно зростатиме. Компетентність «уміння вчитися» інтегрує власний досвід успішної навчальної діяльності учня, характеризується низкою способів отримання інформації, спрямована на мотивування до здобуття знань [4, с. 81].

На нашу думку, компетентність «уміння вчитися» проявляється у здатності школяра аналізувати проблемні ситуації, шукати продуктивні рішення, бути здатним раціонально переосмислювати дійсність. Причому, учень завжди відчуватиме потребу в знаннях, прагнутиме бути в епіцентрі новин, займатися самоосвітою; все це накладе відбиток на особистість школяра, його коло спілкування, інтереси, ідеї, роздуми.

У своїх дослідженнях О. Колосова наголошує на наступних умовах, яких необхідно дотримуватися, щоб навчання було цікавим, пізнавальним та насиченим, а саме:

- врахування індивідуальних особливостей дітей, їх бажань, інтересів, прагнень, досвіду;
- надання учням широкого спектру тем для пізнавальної діяльності та спільне визначення однієї, над якою працюватиме вся група;
- чергування завдань для учнів, зміна різних видів діяльності;
- постановка соціально-значимої мети, підбір завдань для її реалізації, досягнення необхідного результату [3, с. 33].

Вивчаючи низку дисциплін у початковій школі (інтегрований курс «Я досліджую світ», українська мова, математика, мистецтво, трудове навчання), молодший школяр розвиває пізнавальний інтерес, цікавиться всім, що відбувається навкруги. Для активізації цих процесів доречно використовувати завдання спрямовані на прояв власної ініціативи, змогу проаналізувати свій життєвий досвід, висловити свою думку, змістовно проаналізувати ситуацію, запропонувати креативний шлях вирішення проблем тощо. На уроках варто пропонувати дітям добірку творчих завдань: участь у театралізованій діяльності, робота з уривками текстів та відео фрагментами, створення власних буклетів та презентацій, дослідницька діяльність, робота у проектах, участь у різноманітних акціях, конкурсах, КВК, олімпіадах тощо. У проєкті «Інтелект України» передбачено один з навчальних предметів – «Навчаємось разом», який базується на навчанні дітей найрізноманітнішим прийомам та методам навчально-пізнавальної діяльності, стимулює до формуванню таких якостей, як: впевненість, ініціативність, наполегливість, рішучість, бажання пізнавати щось нове, самоконтроль.

Для нашого дослідження важливо було зрозуміти, наскільки в молодших школярів сформована компетентність «уміння вчитися». Саме тому ми виокремили наступні критерії цієї компетентності, а саме:

- стійке бажання здобувати знання;
- глибина та змістовність засвоєного матеріалу;
- вміння застосовувати набуті знання у практичній площині;
- ціннісно переосмислювати та конструктивно привласнювати знаннєві позиції.

На основі визначених критеріїв ми визначили рівні сформованості компетентності «уміння вчитися», такі як:

- *низький*: учень не проявляє інтересу до нових знань, рутинно ставиться до виконання завдань, репродуктивно відтворює інформацію, пасивно себе поводить у

командній чи груповій діяльності, йому важко теоретичні знання застосовувати у практичній діяльності, він не здатен ціннісно переосмислити вивчений матеріал;

– *середній*: учень проявляє інтерес до отриманих знань, цікавиться новим матеріалом, проте його увага не стійка, він може швидко переключатися на інші види діяльності, тим самим поверхнево засвоювати нові знання; школяр прагне реалізувати свої вміння у практичній площині, але не завжди це вдається, так як його наукова картина світу носить фрагментарний характер, має розбіжності; отримані знання дитина намагається максимально проаналізувати та зрозуміти їхню цінність для себе, проте не завжди це вдається;

– *високий*: учень високо мотивований у отриманні нових знань, має стійкий пізнавальний інтерес, не обмежується лише знаннями отриманими в школі, а прагне їх употужнити; отримані знання стають для школяра основою для подальшого пізнання, експериментування, дослідження, для дитини важливо особистісно переосмислити все, що було нею засвоєно та творчо його інтерпретувати; отримані знання – це не просто цінність, це частина світогляду учня, його переконання, його погляди та його соціальна, пізнавальна ідеологія.

Для визначення стану сформованості компетентності «уміння вчитися» ми провели дослідження на базі комунального закладу «Вінницький ліцей №35», респондентами стали 33 учнів 3-Б класу. У ході дослідження ми провели опитування учнів з метою дізнатися, чим найбільше їм подобається займатися в школі. Серед відповідей бути такі: «мені подобається вчитися», «мені подобається, коли в мене все вдається», «я чекаю перерв, щоб погратися з однокласниками», «мені подобається, коли розповідають про нові книги, пригоди», «я люблю дізнаватися про світ», «мені подобається, коли ми працюємо в групах, спілкуємося, обговорюємо навчальний матеріал», «мені подобається розповідати вірші», «я люблю, коли ми граємо у різні ігри, ставимо вистави». Окрім того, ми запропонували учням авторську анкету «Я – частина світу», вона містила завдання з української мови, читання, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», мистецтва. Для нас було важливо дізнатися, наскільки глибокі учнівські знання, наскільки якісно школярі засвоюють новий навчальний матеріал. Також, ми запропонували дітям низку завдань практичного спрямування (наприклад: «для чого потрібен флюгер?», «чим виміряти температуру повітря», «яких мешканців моря можна зустріти на узбережжі Чорного моря?», «що потрібно письменнику, щоб написати вірш?» тощо).

Всі завдання в комплексі дозволили нам проаналізувати дитячі відповіді та дійти висновку, що компетентність «уміння вчитися» на низькому рівні сформована в 9 (27,3%) молодших школярів; на середньому рівні – у 21 (63,6%) учня та на високому – у 3 (9,1%) дітей (рис.1).

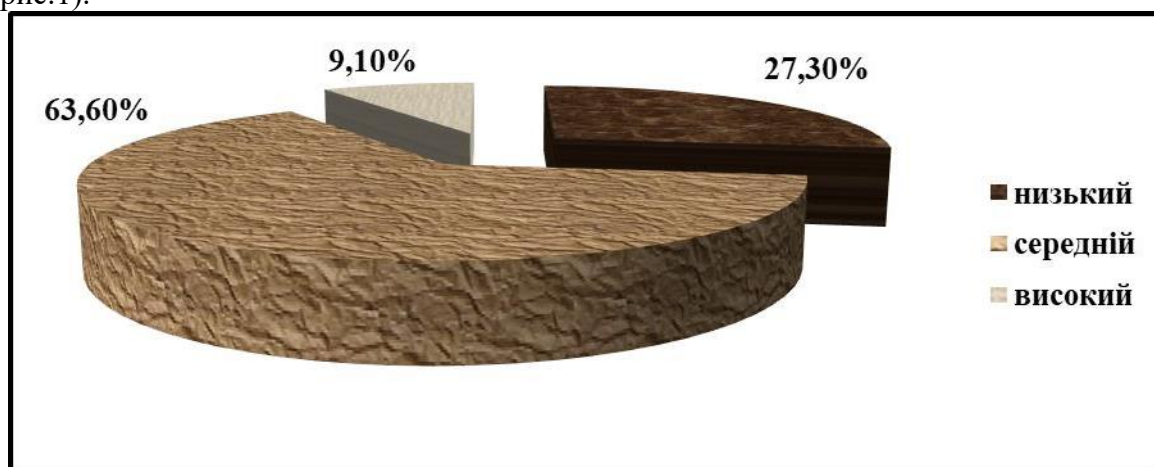

Рис. 1. Стан сформованості компетентності «уміння вчитися» в молодших школярів

Отримані результати свідчать, що в більшості учнів початкової школи компетентність «уміння вчитися» сформовано на середньому рівні, а це вказує на те, що педагог має

ретельніше підбирати завдання для школярів, враховувати їхні інтереси, стимулювати до висловлювання власних думок, зацікавлювати їх освітньою діяльністю, відповідно, це дозволить якісно підвищити показники.

Отже, компетентність «уміння вчитися» є однією з ключових компетентностей учнів початкової школи, вона дозволяє панорамно споглядати та конструктивно переосмислювати дійсність, творчо інтерпретувати реальність. Уміння вчитися – це запорука успішного становлення та утвердження учнів в соціумі.

Список використаних джерел

1. Дабіжа Л.П., Комарівська Н.О., Любчак Л.В. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7–11.

2. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

4. Колосова О. В Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника. Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. Вип. 42. Ч. 2 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 31–35.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Під заг.ред.О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.

6. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2020. № 61. С. 140–145.

7. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. (Серія «Педагогіка»)*, 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75–84.

8. Савченко О. Я. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

9. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 341–350.

10. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31–46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Андріана Шишак, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»

Науковий керівник: В. М. Чайка, доктор педагогічних наук, професор

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(Україна)

DIGITALIZATION AS A FACTOR OF FORMATION OF CREATIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHER

Andriana Shyshak, PhD student

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті відображено вплив діджиталізації початкової освіти на формування творчої активності вчителів школи першого ступеня. Авторка дослідила, як

через використання педагогом цифрових засобів формуються новоутворення у структурі його особистості та якісні зміни у діяльності.

Ключові слова: діджиталізація початкової освіти, вчитель початкової школи, творча активність, цифрові засоби.

Abstract. The article reflects the impact of digitalization of primary education on the formation of creative activity of primary school teachers. The author investigated how the use of digital means by teachers to form new formations in the structure of his personality and qualitative changes in activities.

Key words: digitalization of primary education, primary school teacher, creative activity, digital means.

На сучасному етапі науково-технічного розвитку суспільства відбувається його цифрова трансформація. Діджиталізація – це «процес, який передбачає перехід галузевої інформації та комунікації у цифровий формат» [4, с. 39]. Цифрова трансформація охоплює усі сфери життєдіяльності суспільства, зокрема й освіти. Початкова школа є першою ланкою у загальній середній освіті, яка зараз перебуває на етапі цифрової трансформації. Це зумовлено системою реформ щодо організації освітнього процесу («Нова українська школа»), модернізацією та впровадженням нових нормативних документів (Державний стандарт початкової освіти, Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа»), тематичними науковими дослідженнями (Н. Грона, Т. Довга, О. Мазко, Т. Пушкарьова, К. Сіненко, М. Шевчук та ін.), а також прогресивним розвитком цифрових засобів та інформаційно-комунікаційних технологій.

Діджиталізація початкової освіти передбачає добір цифрових засобів, які забезпечуватимуть усі види роботи з цифровою інформацією та діджитал-комунікацію. Під цифровими засобами навчання розуміють «цифрові пристрої, що застосовуються в освітньому процесі»; систему, яка складається з апаратної та програмної частин [1, с. 16]. У своїй професійній діяльності вчитель початкової школи застосовує такі засоби для створення дидактичних чи методичних матеріалів для уроку, організації дистанційного чи комбінованого навчання. Працюючи з онлайн-програмами чи програмним забезпеченням персонального комп'ютера, педагог формує власну творчу активність, адже така взаємодія зобов'язує бути творчим, щоб, по-перше, створити якісний продукт, а по-друге, щоб він був цікавим для учнів початкової школи. Тому діджиталізація початкової освіти є одним із чинників формування творчої активності вчителя початкової школи.

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел (О. Полякова) під творчою активністю педагога розуміють інтегративну характеристику особистості, в якій, з одного боку, відображені нові глибокі утворення у структурі особистості (творчі потреби, мотиви, прагнення), а, з іншого, – вираження якісних змін в діяльності, що стає більш цілеспрямованою, потужною, продуктивною [3, с. 1]. Діджиталізація є стимулом в аспекті формування таких новоутворень особистості вчителя початкової школи. Це пов'язано з тим, що постійний розвиток цифрових програм та продуктів, можливостей використання їх в освітньому процесі зумовлено потребами творчо реалізувати власні дидактико-методичні задуми на уроках (наприклад, розробити тести у формі ігрової вікторини Quiz, створити навчальне відео у Zoom для асинхронного дистанційного ознайомлення тощо). Тут відбувається взаємовплив: вчитель початкової школи реалізує творчу активність задля отримання результату, але у нього водночас формується особиста творча активність. Відповідно, отримання якісного продукту стимулюватиме становлення у педагога мотиву використати діджитал-програму знову, а відповідно – і потенційне прагнення креативити під час організації освітнього процесу. І з іншого боку: у вчителя початкової школи, який вмів працювати з цифровими засобами та усвідомив їх простоту у використанні (як приклад, не потрібно самостійно перевіряти виконання тестових завдань, а зробити це автоматично за допомогою спеціального сервісу), творчий потенціал (можливість якісно реалізувати власну оригінальну ідею, не дублюючи завдання, а видозмінюючи їх у комп'ютерних програмах) та ефективність на уроках (продукти, створені у цифровому середовищі, зазвичай на вищому

рівні відповідають принципу науковості, аніж ті, що створені «від руки», учням молодшого шкільного віку простіше зіставити їх із реальними об'єктами та засвоїти, наприклад, основні ознаки), відбуваються якісні зміни в діяльності: якщо у нього виникне необхідність створити матеріали для організації освітнього процесу, він надасть перевагу використанню саме цифрових засобів.

Творча активність вчителя школи I ступеня тісно пов'язана із творчою діяльністю, адже творча активність як особистісна якість педагога формується у процесі творчої діяльності. У дослідженнях О. Білоус відображено наукові погляди І. Лернера та І. Журавльова щодо структур, які є сутністю творчої діяльності: «самостійне перенесення раніше засвоєних знань і вмінь у нову ситуацію; бачення проблеми в знайомій ситуації; бачення нової функції об'єкта; визначення структури об'єкта чи проблеми; бачення альтернативи вирішення чи його способу; комбінування раніше засвоєних способів діяльності відповідно до проблеми, що виникла» [2, с. 230]. Якщо розглядати діджиталізацію освітнього процесу початкової школи як чинник формування творчої активності вчителя, то можна зробити висновок, що, власне, становлення такої якості особистості буде ефективнішим через використання цифрових засобів.

Сервіси, які призначені для обробки інформації, сприяють перенесенню педагогом знань та вмінь, якими він володіє, у нестандартні умови: наприклад, педагог володіє методом бесіди, формулює запитання чітко та доступно для вікової категорії учнів 6–10 років. Якщо він використовує онлайн-інструмент Kahoot!, то учні під час гри один з одним на своїх чи шкільних гаджетах зможуть теж опрацювати той самий матеріал, який мав би пояснити педагог (хоча, звісно, варто враховувати особливості інформації, з якою потрібно ознайомити учнів: деякі питання таки краще обговорити). Так, здатність вміло та системно формулювати питання може бути застосована педагогом у нових ситуаціях.

В умовах діджиталізації початкової освіти вчитель початкової школи повинен творчо підходити до усвідомлення проблеми у знайомій йому педагогічній ситуації, адже існує ймовірність, що використання того чи іншого сервісу витрачає надмір особистих ресурсів (часу, енергії, коштів тощо) та не відповідає витратами ефективності під час роботи з молодшими школярами. Відповідно, виникає потреба зважати на функціональний потенціал цифрових засобів: можливо, використовуваний інструмент не здатний цілком реалізувати визначених завдань або використана не найефективніша його опція (так, під час створення проєкту у формі фотоколажу у Canva переваги має доступний автоматичний вибір шаблону із заготовок, а не «ручне» склеювання). Творча активність тут виявляється також через те, що педагог в освітньому процесі застосовує продукти, походження та використання яких першочергово не було пов'язано із сферою освіти, тобто він побачив нові функції цифрових об'єктів. Як приклад, до останніх належить інфографіка як графічне подання інформації, яку спочатку використовували для візуалізації процесів та об'єктів в наукових дослідженнях природничого циклу та в публіцистиці. Тепер же педагоги, зокрема вчителі початкової школи, активно застосовують такі продукти під час уроків «Я досліджую світ». Програми відеоконференцій Zoom, Google Meet чи Microsoft Teams, які раніше були поширені в бізнес-індустрії, у зв'язку із умовами сьогодення також активно використовують в освітньому процесі початкової школи для комбінованого чи дистанційного навчання.

Використання цифрових засобів для формування у вчителів початкової школи здатності визначати структуру об'єкта чи проблеми пов'язано з тим, що діджитал-сервіси (скажімо, Microsoft Paint 3D) дають змогу всебічно проспостерігати матеріальні об'єкти, розчленувати їх на компоненти та продемонструвати їх ознаки для засвоєння молодшими школярами. В контексті структурування педагогічної проблеми доцільно також використовувати WordArt, BubblUs, MindNode, Coggle чи MindMeister як сервіс створення хмар тегів (слів) [5, с. 155]. Можливість одночасного бачення ключових термінів та позицій теми дає можливість для креативного підходу до її дослідження.

Щодо бачення альтернативи вирішення завдання чи його способу, то вчитель початкової школи, реалізуючи власну творчу активність, аналізує труднощі досягнення

освітньої мети та усвідомлює, що необхідно або замінити цифровий інструмент на доцільніший, або, якщо це оптимально, безпосередньо взаємодіяти з класом. Наприклад, для організації онлайн-комунікації педагог добирає або сервіси швидкого спілкування (Viber, Telegram тощо), або ті, які призначені насамперед для офіційної взаємодії (Gmail.com, Ukr.net, I.ua тощо).

Комбінування раніше засвоєних способів діяльності відповідно до проблеми, що виникла, полегшується через використання вчителем початкової школи цифрових технологій для обробки та подання інформації. Як приклад, можна використовувати онлайн-сервіс LearningApps, у якому педагог, створюючи інтерактивні вправи, поєднує вміння моделювати вправу, адаптовувати її відповідно до теми, алгоритмізувати процес побудови, чітко формулювати запитання/завдання, реалізовувати план та контролювати результат. Коли створено одну вправу, на її основі можна розробити аналогічну, дещо видозмінюючи її.

Таким чином, діджиталізація як процес цифрової трансформації початкової освіти є чинником формування творчої активності вчителів школи першого ступеня, оскільки через використання педагогом цифрових засобів під час організації та підготовки до освітнього процесу відбуваються становлення новоутворень у структурі особистості (творчих потреб, мотивів, прагнень) та якісні зміни в його діяльності як наслідок сформованості системи здатностей: перенесення знань та вмінь, якими володіє педагог, у нестандартні умови; усвідомлення проблеми у знайомій педагогічній ситуації; бачення нової функції об'єкта; визначення структури об'єкта чи проблеми; бачення альтернативи вирішення завдання чи його способу; комбінування раніше засвоєних способів діяльності відповідно до проблеми, що виникла).

Список використаних джерел

1. Бардадим О. В. Цифрові засоби навчання. *Сучасні тенденції в розвитку педагогіки, психології та соціальної роботи* : зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2020. С. 15–18.

2. Білоус О. С. Системний підхід у формуванні творчої активності майбутнього педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. Дніпропетровськ, 2015. № 1 (9). С. 227–232.

3. Полякова О. М. Формування творчої активності майбутніх учителів у процесі розв'язання педагогічних задач: автореф. дис канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1999. 18 с.

4. Чайка В. М., Шишак А. М. Діджиталізація початкової освіти: проблеми і перспективи. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон: Херсонська академія неперервної освіти, 2021. Вип. 50. С. 38–47.

5. Шкуренко О. В. Використання хмарних технологій під час підготовки учителя початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань, 2019. № 1. С. 152–162.

6. Holiuk O., Kruty K., Desnova I., Blashkova O. & Korylchuk N. Problems and Prospects of Formation of Digital Competence of Future Scientific and Pedagogical Workers of Higher Education Institutions Through Gamification: Opportunities Kahoot, Quizlet in the European Union / *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol. 11, No. 4. P. 108-119 DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n4p108>

ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: КОНТЕКСТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Владислава Шклярук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Юлія Гуцол, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Наукові керівники: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент

Л.А. Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

VIRTUAL EXCURSION IN THE FORMATION OF NATURAL COMPETENCES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Vladyslava Shklyaruk, Yuliya Hutsol, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано віртуальну екскурсію як інноваційну форму організації пізнавальної діяльності молодших школярів. Висвітлено особливості організації та проведення віртуальних екскурсій та їхню роль у формуванні природничих компетентностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: віртуальна екскурсія, природничі компетентності, сталий розвиток, молодші школярі, початкова школа.

Abstract. The article presents a virtual excursion as an innovative form of organizing interesting cognitive activities for younger schoolchildren. The peculiarities of organizing and conducting virtual excursions and their role in the formation of naturalistic competences of younger schoolchildren in the lessons of the integrated course «I explore the world» are highlighted.

Keywords: virtual excursion, natural competences, sustainable development, younger schoolchildren, primary school.

Глобальні проблеми сучасності позначаються на усіх сферах людського життя. Дистанційне навчання закономірно підвищує вимоги до рівня підготовки майбутнього учителя, пошуку ним адекватних методів, форм та прийомів роботи. Не всі освітні методики оптимально «вписуються» в дистанційний формат навчання учнів. Однак, віртуальна екскурсія – одна із форм і засобів організації освітнього процесу, що ґрунтується на специфіці онлайн-навчання та можливостях використання потенціалу сучасних інформаційних технологій.

Державним стандартом визначено мету та принципи освітнього процесу в закладах освіти. Державний стандарт дає загальну характеристику змісту навчання, пояснює вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їхнього оцінювання, визначає перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Екологічна компетентність, компетентності у галузі природничих наук – ключові компетентності, які закладають основи розвитку особистості учня. Початкова ланка освіти має свої особливості. Адже саме у цей період молодші школярі мають засвоїти систему природничих понять, опанувати елементарними навичками практичної діяльності. Особливе місце серед форм організації освітнього процесу має урок-екскурсія.

Екскурсія, як форма навчання, сприяє розвитку в учнів спостережливості, є одним із видів уроку, в межах якого процес навчання реалізується не в умовах класного приміщення, а під час безпосереднього спілкування учнів з об'єктами і явищами природи.

На важливість безпосереднього спілкування учнів з природними об'єктами як ефективного засобу їх пізнання вказували такі відомі педагоги, як О.Герд, Я.Коменський, Й.Песталоцці, Ж.Ж.Руссо, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Ф.Фребель та ін. Зокрема, цінні міркування стосовно означеної проблеми містять праці Т.Байбари, О.Грошовенко, Л.Присяжнюк [2;4;5].

Проте, не зважаючи на достатню розробленість даної проблеми, на сучасному етапі розвитку освіти існують значні протиріччя між наявними теоретичними дослідженнями та їх практичним втіленням. По-перше, результати констатувального етапу дослідження дають підстави вважати, що на практиці вчителі початкових класів не особливо активно проводять уроки-екскурсії, хоча розуміють їх виняткове значення у процесі засвоєння молодшими школярами інтегрованого курсу «Я досліджую світ», формування природничих компетентностей молодших школярів. По-друге, сучасні реалії дистанційного навчання вимагають використання абсолютно нових форм організації освітнього процесу, створення певних умов, які сприяли б розвитку інтересу, формуванню мотивів навчальної діяльності учнів, формуванню природничих компетентностей [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Екскурсія – процес пізнання навколишнього світу за задалегідь дібраними об'єктами.

Перед екскурсією ставиться завдання – збагатити свідомість дітей чуттєвим сприйманням і на цій основі дати конкретне уявлення про об'єкти і явища природи. Знання, отримані на екскурсіях, мають бути міцними. Сучасна програма початкової школи акцентує увагу на необхідності проведення екскурсій, які дають конкретні знання про об'єкти та явища природного та соціального оточення, та на основі їх розкриваються доступні розумінню дітей зв'язки **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Початкова ланка освіти має забезпечити формування елементарних уявлень про довкілля, сформованість природничих компетентностей молодших школярів. Чим більше уявлень буде сформовано у початковій школі, тим успішніше учні зможуть опанувати основи наук про природу в наступних класах. Уявлення про предмети і явища природи необхідні і для успішного вивчення мови, вони дають багатий, живий зміст слову і матеріал для різних вправ дітей для висловлювання своїх думок.

Класична методика навчання природознавства підкреслює виняткову роль екскурсії у формуванні цілісної картини світу молодшого школяра [1]. Як справедливо зазначає Т.Байбара, екскурсії доцільно використовувати тоді, коли предмет або явище необхідно розглянути у природній обстановці (залягання ґрунту і підґрунтя, розсівання плодів і насіння, життя тварин і ін.) [1, 123]. Також екскурсії допомагають простежити сезонні зміни в природі. Безсумнівна й виховна роль екскурсій. Так, у процесі проведення екскурсії учитель особливу увагу звертає на розвиток спостережливості, інтересу до вивчення природи, виховання бережливого ставлення до природи, цінності людської праці. Екскурсії відкривають великі можливості для розвитку естетичних почуттів, виховують любов і живий інтерес до природи. Окрім того, екскурсії дають змогу зібрати матеріал (гербарії, колекції) для проведення предметних уроків, організації практичних робіт, різного роду дослідницької роботи молодших школярів.

У процесі засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі опановують соціальний досвід. Цей курс охоплює систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності. Викладання даного курсу відбувається на основі інтегрованого, компетентнісного підходів із використанням широкого спектру інноваційних технологій, які забезпечують формування цілісної картини світу, предметних компетентностей, розвиток особистості молодшого школяра, а головне – допомагають зробити процес навчання цікавим та захоплюючим дійством.

Сучасне навчання – інноваційне навчання, яким передбачено впровадження нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язували по іншому; відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності, вихід за межі відомого в науці і масовій практиці; творча реалізація нових теоретичних концепцій, ідей, систем навчання та виховання.

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією (лат. Integratio – відновлення, об'єднання в ціле окремих елементів) знань і форм соціального буття.

Отже, у педагогіці поняття «інновація» передбачає певну сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; зміни в освітній практиці; комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень; результат інноваційного процесу. У тому числі під інновацією розуміють й використання нових *форм організації* освітнього процесу.

До інновацій належить форма організації освітнього процесу, яка останнім часом набула особливої актуальності – *віртуальна екскурсія*.

Віртуальна екскурсія – нововведення, яке широко упроваджується в масову педагогічну практику. Віртуальна екскурсія як форма навчання зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі. В умовах дистанційної форми навчання являє собою навчальну

діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [4].

Віртуальна екскурсія як новітня форма навчання відповідає основним методологічним вимогам: *концептуальність* (притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети);

системність (притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність); *можливість управління* (передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів); *ефективність* (є ефективною формою за результатами й оптимальною за витратами, гарантує досягнення певного освітнього результату); *відтворюваність* (можливість використання (повторення, відтворення) в інших умовах, іншими суб'єктами); *візуалізація* (передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників).

Віртуальна екскурсія – одна із інноваційних форм навчання, що охоплює цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. Віртуальна екскурсія надає доступ учням до нетрадиційних джерел інформації, створює можливості для творчої діяльності, формування предметних компетентностей, створення мультимедіапродуктів (електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних тощо).

Таким чином, визначення віртуальної екскурсії як сучасної інновації дозволяє констатувати, що ця форма навчання є достатньо гарним засобом організації навчального процесу і націлена на позитивний результат.

Список використаних джерел

1. Байбара Т.М. Методика викладання природознавства у початкових класах. Київ : Освіта, 2001. 424 с.

2. Грошовенко О., Коваль Т., Жовнич О. Використання технології проблемного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.87–96.

3. Грошовенко О.П., Казьмірчук Н.С., Вікарчук Н.Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проектної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2021.№1 (196). С.95–101.

4. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing»*. 232 pages;

5. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

6. Типові освітні програми для закладів середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. Київ : «Світоч», 2019. 336 с.

7. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. May 27th-28th, P. 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В УМОВАХ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ

Андріана Якимович, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Л.В. Мацевко-Бекерська, професор, доктор філологічних наук
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

CREATIVE ACTIVITY IN THE LESSONS OF LITERARY READING IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Andriana Yakymovych, master's student
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. В статті описано інтерактивні веб-ресурси, актуальні в умовах дистанційного навчання. Автор перелічує цифрові інструменти для організації творчої діяльності на уроках літературного читання.

Ключові слова: веб-ресурс, дистанційне навчання, цифровий формат, творчий підхід, інтерактивне онлайн-навчання.

Abstract. The article describes interactive web resources that are relevant in the conditions of distance learning. The author lists digital tools for organizing creative activities in reading lessons.

Key words: web resource, distance learning, digital format, creative approach, interactive online learning.

Від початку реформи НУШ вчителі розробили нові ефективні методи та засоби для уроків читання, які розвивають творчі здібності та вирішують проблему зниження читацької активності. Під час віддаленого навчання виникло питання втілення творчих педагогічних напрацювань в режимі онлайн. Вирішенням цього завдання є пошук веб-ресурсів, які допоможуть організувати процес читання, забезпечать творчий розвиток учнів, сприятимуть навчальній мотивації та збережуть інтерактивність на уроках літературного читання у віддаленому режимі.

Важливе завдання для освітян, що актуалізувалось разом з онлайн навчанням, це організація навчальної діяльності, коли кожен учень на відстані, в різних навчальних умовах. Методистка та авторка підручників НУШ І. Большакова говорить про те, що «Дистанційне навчання – це насамперед навчання» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Це можливість досягти навчальної мети віддалено від закладу освіти. Залишається з'ясувати, які веб-ресурси допоможуть вирішувати практичні завдання уроків літературного читання на відстані.

Дослідники читацької діяльності С. О. Сисоєва, О. Я. Савченко, Л. Стадник, Л.А. Харітоненко, І. Старагіна та ін., вважають розвиток літературно-творчих здібностей молодших школярів відбувається внаслідок виконання спеціальних завдань, які інтегрують різні види творчої діяльності учня. З цією метою О. Вашуленко рекомендує пропонувати учням завдання і вправи, які «передбачають розвиток: уяви, уміння фантазувати; спостережливості, здатності побачити незвичайне у звичайному; здатності до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатності до винахідництва, дослідницької діяльності; умінь аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; асоціативного й образного мислення; емоційної чутливості; допитливості; пізнавального інтересу; наполегливості» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Враховуючи особливості віддаленого навчання, вчитель має обирати ресурси відповідно до особливостей свого класу. На думку Л. Неділі «За допомогою сучасних веб-сервісів педагогічні працівники можуть легко та швидко створювати різні ситуації та інтерактивні завдання для активної взаємодії з учнями» **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.61]**. Для проведення онлайн-заняття вчитель може користуватися готовими веб-ресурсами або створювати авторські. Під час вибору платформ дистанційного навчання керуємось універсальними критеріями **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.10]**: відповідності; універсальності; зрозумілого інтерфейсу; доступності; придатності.

Вважаємо придатним той інструмент онлайн-співпраці, який відповідає віковим особливостям учнів та уможливорює заплановані результати, багатофункціональний, щоб економити час та сили, має зрозумілий інтерфейс, а також враховує особливі потреби учнів,

підходить для більшості домашніх гаджетів.

За допомогою е-ресурсів здійснюють різні форми зв'язку: відео-конференції, форуми, чати, блоги, анкетування. Для створення комунікативного простору і налагодження управління, частіше використовують платформами відео-зв'язку: Zoom, Google Meet, Skype, Teams, менш поширені, але зручні – Ding Talk, Teemyco, Poll Everywhere, Firefly. Відео-зв'язок є заміною традиційних форм уроку та основою організації віддаленого навчання. Згадані ресурси мають функцію поширення екрану, чат для спілкування, а програма Zoom відрізняється налаштуванням окремих онлайн-кімнат для групових видів діяльності. Ресурси відео-зв'язку потрібні для спільного читання творів, спілкування класу та організації. Пропонуємо об'єднати дітей у віртуальні групи і назначити завдання як от: розказати історію, замінивши назви героїв, а інші групи мають здогадатись; обрати трьох персонажів і придумати 5 характеристик, а тоді спільно зіграти гру у відгадування; придумати історію із життя чарівної горошини, стежки, горщика, а потім розповісти однокласникам. Така діяльність забезпечує спілкування учнів, розвиває творчі і мовленнєві навички. Пропонуємо учням наступні завдання: «Моя улюблена книга» – показати домашні книжки та розповісти, що вони читають у вільний час. «Читання з передбаченням» – під час первинного читання твору, робимо зупинки, а учні пропонують власні передбачення щодо продовження.

За допомогою функції «поширити екран» пропонуємо розвивальні вправи, матеріали яких розміщуємо на презентаціях або онлайн-дошках. Таким способом можна провести «Складовий аукціон», «Придумай риму», «Закінчи фразу», «Відновити послідовність»

Створюючи простір дистанційного навчання, обираємо платформи для первинного комунікації, зазвичай месенджери, Viber чи Telegram групи, де організуємо дискусії, обмін думками. Складаємо в чатах гумористичні вірші, а для цього пишемо набір слів: одиниця-спідниця, полуниця-гірчиця, школа-довкола, тощо. Довкола школи росте гірчиця зі смаком полуниц – такі гумористичні вірші піднімають настрій, викликають інтерес учнів.

Для упорядкування завдань підійде Google Classroom чи Padlet, які стануть платформами збору інформації, а головне структурують її. Це віртуальні дошки, на яких у вигляді дописів можна поділитись цікавими матеріалами або призначити завдання, прикріпити відео-матеріали, інтерактивні картини, ігри, які можна коментувати та оцінювати. Можна прикріпити завдання написати коментар: порахувати кількість вказаних слів або записати найбільш вживані слова у творі. Це мотивуватиме уважно читати. Прикріплюємо посилання на дошку [Awwapp](#) або Jamboard і дозволяємо спільне редагування для класу або кожної підгрупи, нехай учні створять хмару слів до теми, асоціативний куш, які розглянете на початку наступного уроку. До того ж Padlet зручний інструмент планування, куди вчитель збереже ідеї для уроків, посилання на книги та інші сервіси для творчості.

Втримати увагу та спонукати до активного спілкування на відстані зовсім складно. Якщо у класі ми використовуємо предмети-символи для залучення співрозмовників: передаємо ниточку, клубочок, мікрофон, то в онлайн режимі потрібні інші генератори активності. Mentimetr, Canva, Crello, Prezi, Slides Mania – це ресурси візуалізації у вигляді презентацій або динамічних картин. Програма Genially – інструмент естетичних презентацій, а також згенерує мапи думок, інтерактивні картини, відеоролики, ігри. Наприклад: Canva містить шаблони кіл Ейлера Вена різноманітних форм та кольорів, за допомогою яких можна скласти порівняльну характеристику, визначити позитивне та негативне у творі, спільне та відмінне у героїв Яви та Павлуші із «Тореадорів з Васюківки» В. Нестайка.

Спонукатимуть до читацької діяльності ігрові завдання, створені за допомогою сервісів Wordwall, Learningapps, Symbaloo, Quizizz, у їхній основі інтерактивна гра, яку створює вчитель за сюжетом. У Wordwall доступні вікторини, сортування за групами, наведіть порядок, кросворди, відповідні пари, тощо. За допомогою шаблону відкритих вікон створюємо вправу «Хто сказав..», де учні мають вгадати з якого твору або кому належать слова. Кросворд або квадрат слів складаємо на основі слів, що належать до прочитаного уривку, така діяльність розвиває пам'ять та увагу, учні читають більш зосереджено, щоб

здобути успіх у схожих завданнях.

Діти є відкривачами та дослідниками, літературне читання сповнене пригодницьких сюжетів, тому онлайн урок у формі квесту – це творчість підкріплена азартом гри. Запропонуйте дітям побувати у казковій картині та допомогти героям досягти мети, перемогти зло або змінити події. Для цього використаємо генератори квестів Thinglink, Genially або шаблони від ВСЕОСВІТА. Напередодні вчитель вибирає картину, в якій ховає завдання під зображеннями, а діти відгадують, який із предметів «зачарував» вчитель, а коли відгадають, то виконують завдання, щоб рухатись далі.

Edpuzzle та Iscollective – ресурси побудовані на інтерактивних спливаючих відео-вікторинах із відео YouTube та Vimeo. В інтернеті доступні відеоролики, мультфільми, однойменні з віршами відео-кліпи, що доповняють читання, за бажанням вчителя, на основі цих програм легко провести аудіювання.

Літературне читання включає формування активного слухання, тому подкасти народних та авторських казок знадобляться для уроку розвитку зв'язного мовлення чи стануть основою вправ, діалогів, іншої мовленнєвої діяльності. Знайти такі аудіо-записи українською можна на сайтах UA. Казки та СВІТ КАЗОК. Пропонуємо учням почитати казки в електронному форматі з яскравими ілюстраціями на наступному сайті – Казка.укр, який відзначається доступом до творів українською, із зручним для читання шрифтом, та включає в коло читання зарубіжні та українські твори. Також, у доступі сайту аудіо-версії казок, є книги англійською.

Щоб навчати сучасних дітей творчості крізь призму літератури, потрібно показати усі можливості сучасного читача і стати співавтором спільних літературних проєктів. Наприклад будь-який сучасний телефон записує відео, це буде заміна письмової роботи, яка зацікавить дітей, а результат принесе задоволення та користь. Платформа Flipgrid є безпечним місцем де учні опублікують свої відео-завдання, а їх однокласники зможуть оцінити та прокоментувати роботу. Така діяльність буде ближчою до інтересів сучасного покоління, а ще розвиватиме навички самооцінювання, толерантності, розкриє акторський потенціал. За допомогою колеса фортуни, таємних карток та інших генераторів випадковостей учні обирають предмет, персонажа з точки зору якого (спеціальним голосом) учні фільмують розповідь. Можна пофантазувати і зняти відео-коментар «Що було б, якщо..»: чарівне дзеркало говорило б усе навпаки, отруйне яблуко дарувало б супер-силу,

Дослідження PISA стосовно формування читацької грамотності визначило таку закономірність: «Носії, за допомогою яких ми отримуємо доступ до текстової інформації, змінюються, тобто папір поступово витісняють екрани комп'ютера чи смартфона, то структура й формат текстів також інші» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с.7]. Відповідно цікавимося та пробуємо разом з дітьми нові формати текстів. Ведення блогу заняття сучасне, що комплексно розвиватиме читацьку компетентність, бо передбачає не лише читання коротких текстів, запис власних думок, ведення дискусій, ще вчить перевіряти інформацію на достовірність, пропонувати важливі соціальні теми відповідно до теми тижня, а вчитель у ролі модератора підтримує творче самовираження учнів. Для ведення блогу пропонуємо ресурс Blogger, де спільно з учнями рекомендуємо створити літературний блог класу, що дасть відчуття важливості та актуальності читання. Замінити блог зможуть ановані зображення. Це вправа підходить для пояснення фразеологізмів, народних висловів або портрету героя чи складання сенкану, а ресурс ThingLink допоможе з оформленням.

Учитель може створити комікси для інтерактивного засвоєння літературного твору, згодом розпочати проєкт з учнями. Щоб розширити пізнавальні інтереси учнів, пропонуємо звернутись до історії коміксів, адже це старовинне мистецтво спілкування у дописемні часи. Storyboardthat і [Comic Page Creator](#) – Інтернет-ресурси для розробки наочних кадрів вчителями, але учні з охотою складають свої картини. Функціонал сайтів настільки широкий, що дозволяє створювати повноцінні комікси на будь яку тематику.

Створити власну книжку на Mystorybook зможуть навіть наймолодші здобувачі

початкової освіти. Цей сайт розумний та веселий, а головне простий у використанні, стимулює мислення та уяву учнів: діти пригадують історії з власного досвіду чи запишуть авторське продовження казки – це корисний для формування компетентностей та веселий процес, який об'єднує вчителя та його учнів у спільноті сторітелінгу.

Якщо потрібно узагальнити, пригадати, систематизувати з метою кращого запам'ятовування, то карти понять саме для цього. MindMeister, Draw.io, XMind, Canva – влаштовані для власних «карт розуму». Згадаємо ще популярний інструмент вчителя НУШ – хмари слів. Візуальне подання важливих термінів на одному тлі поповнить активний словник учнів. За допомогою Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art вчитель запропонує готові хмари, назначить перевірку слів, які зібрані під час вивчення теми, запропонує учням створити свою хмару на дозвіллі, організує мозковий штурм в онлайн-режимі.

До ресурсів оцінювання відносять програми з можливістю анкетування, створення тестів, а це – На Урок, Всеосвіта, Google Форми. Функцію перевірки здобутих знань також мають уже згадані веб-ресурси: Classtime, Word Wall, Learningapps, Islcollective, також «Розвиток дитини», що містить готові робочі сторінки які передбачають усне або письмове вирішення завдання.

Етап рефлексії або узагальнення прочитаного організуємо по-різному, наприклад у вигляді колеса фортуни, у стилі «Морського бою» чи прихованих фігур на яких, записані запитання, інший спосіб: учні таємно вибирають героїв, чарівні предмети, тощо, а вчитель відкриває їхню супер-силу, коли учні називають свого фаворита.

Об'єктів цифрової творчості безліч, їх використання розвиватиме читацькі навички комплексно, а вчитель відчуватиме зацікавлення учнів. Літературна творча діяльність активує роботу важливих психічних процесів і є одним із проявів дитячої творчості. Більшість Інтернет-ресурсів доступні, залишається пробувати нові і вибирати кращі для окремого класу.

Творчі ідеї вчителя мають відповідати віку учнів, спроможність користуватись цифровими продуктами з користю та безпечно. Важливим моментом є детальне ознайомлення, ресстрація учнів на обраному сайті, з метою безпеки та успішного застосування. Вводити елементи творчості потрібно поступово, розпочинати з простих дій як перехід за покликанням, запис імені, онлайн-гра. Для наймолодших учнів рекомендуємо прості ресурси, з короткими, зрозумілими вказівниками, уникаючи перенавантаження.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання залишається одним із головних завдань. Згадані веб-ресурси допоможуть створити віртуальне освітнє середовище та розвивати творчі здібності цілеспрямовано за допомогою системи завдань. Спільний творчий процес забезпечує обмін емоцій, створює відчуття успіху, що мотивує учнів приділяти більше часу читанню. Онлайн-навчання виснажливе, тому варто уникати перенасичення різними ресурсами, використовувати їх дозовано, періодично змінювати, щоб зберегти ефект новизни.

Список використаних джерел

1. PISA: читацька грамотність / уклад.: Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. Київ : УЦОЯО, 2017. 123 с.

2. Вашуленко О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. URL : https://lib.iitta.gov.ua/717392/2/Вашуленко%20О._Тези.pdf

3. Неділя Л. Web-сервіси в практичній діяльності вчителя Нової української школи. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : Зб. тез доповідей учасників країн. науково-практ. семінару. Київ, 2019. С. 61–63.

4. Організація дистанційного навчання в школі: Метод. рек. / упоряд.: Звисяцьківська, І. Коберник // СМАРТ ОСБИТА, 2020. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

5. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>

РОЗДІЛ 4.
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ
(ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ JEAN MONNET MODULE
ПРОГРАМИ ЄС ERASMUS+)

Олена Бескорса, доктор педагогічних наук, доцент
Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN EDUCATION: CURRENT
CHALLENGES (EXPERIENCE OF IMPLEMENTING THE PROJECT OF THE EU
PROGRAM ERASMUS+, THE ACTION OF JEAN MONNET MODULE)

Olena Beskorsa, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)

Анотація. У статті представлено досвід упровадження проєкту програми ЄС Erasmus+ напряду Jean Monnet Module «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті», що реалізується на базі Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). Висвітлено основні завдання проєкту та шляхи їхнього виконання з урахуванням наявних викликів сьогодення.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, Jean Monnet Module, європейські студії, цифрова комунікація, підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Abstract. The article presents the experience of implementing the project of the EU program Erasmus+, the action of Jean Monnet Module «Ukraine – EU: intercultural communication in education» that is realised at State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). The author reveals the main objectives of the project and the ways of their achievement, taking into consideration the current challenges.

Key words: intercultural communication, Jean Monnet Module, European Studies, digital communication, future primary school teachers' training.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році сприяло активізації міжнародного співробітництва України з країнами-членами ЄС, зокрема в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, підтримки міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур. Важливою умовою виконання Угоди є розбудова міжкультурного діалогу, задля реалізації якої уряд України визнав низку загальноєвропейських документів рекомендаційними для забезпечення соціальної інклюзії, толерантності, збереження рідної культури та формування позитивного ставлення до інших культур. У документі Європейської Комісії «Європейська рамка дій щодо збереження культурної спадщини» (European Framework for Action on Cultural Heritage) наголошено на необхідності розвитку міжкультурного діалогу та підтримці культурного різноманіття суспільства [0]. Також важливим аспектом цього документа є наголошення на тому, що відповідальність за формування міжкультурної компетентності лежить на закладах освіти. «Адженда навичок для Європи» (Skills Agenda for Europe) (2020) є документом, виданим Європейською комісією з метою представлення переліку умінь (soft skills – м'які навички), необхідних для успішної соціалізації особистості та здійснення професійної діяльності, шляхів їхнього формування. До визначених м'яких навичок віднесено і навички міжкультурної взаємодії, які потрактовано як здатність розуміти культурні відмінності інших людей та успішно взаємодіяти в умовах полікультурного середовища [0].

Із огляду на актуальність проблеми формування компетентності в міжкультурній комунікації ініціативною групою викладачів кафедри теорії і практики початкової освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна) було розроблено та подано заявку на участь у конкурсі проєктів програми Erasmus+, напряду Jean Monnet Module. Заявка отримала підтримку від Агентства

освіти, аудіовізуальних засобів та культури ЄС (EACEA) та було профінансована. Реалізацію проєкту розпочато в листопаді 2020 р. Назва проєкту «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті». Реалізація проєкту передбачала запровадження європейських студій у практику професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Вибір цільової аудиторії проєкту обґрунтовано тим фактом, що майбутні вчителі початкової школи мають значний вплив на виховання молодого покоління, їхнього патріотизму та активної громадянської позиції, а їхня обізнаність у питаннях формування компетентності в міжкультурній комунікації сприятиме інтеграції молоді до європейської молодіжної спільноти.

Основними завданнями проєкту є: введення курсу в галузі європейських студій до навчального плану підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта ДВНЗ ДДПУ задля формування їхньої готовності до дипломатичної взаємодії, досягнення порозуміння та долання бар'єрів у комунікації; сприяння інтеграції молоді України до світового та європейського молодіжного співтовариства; підтримка тенденції до забезпечення високої якості життя, що є однією із передумов формування позитивного ставлення до процесів європейської інтеграції України; розвиток патріотизму та активної громадянської позиції представників молодого покоління.

Виконання поставлених завдань відбувається через виконання таких видів діяльності: упровадження навчального курсу «Міжкультурні комунікаційні студії» підготовки студентів магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта; розробка відкритого дистанційного курсу «Цифрові сервіси міжкультурної комунікації»; організація літньої школи «Інтеграція через комунікацію» для вчителів закладів загальної середньої освіти та викладачів університету; розробка та видання дидактичних матеріалів за результатами викладання навчальної дисципліни у вигляді методичних рекомендацій для здобувачів та викладачів закладів вищої освіти; видання колективної монографії «Досвід міжкультурної комунікації: історія та теорія»; розробка вебсайту задля інформування зацікавлених осіб про перебіг проєкту та про релевантні питання європейської інтеграції України; проведення комунікаційних заходів: науково-практична конференція «Професіоналізм педагога в умовах Європейських цифрових інновацій», дебати «Європейський вектор: інтеграція через комунікацію».

На початку імплементації проєкту робочою групою було розроблено вебсторінку (<http://psll.paradox.dn.ua/erasmus>), що є основною вимогою візуалізації результатів проєкту та дозволяє інформувати зацікавлених осіб про перебіг проєкту.

На сьогодні розроблено та впроваджено навчальну дисципліну «Міжкультурні комунікаційні студії» підготовки здобувачів магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (загальна кількість аудиторних годин – 70). Форма проведення – дистанційна. Головним викликом щодо реалізації проєкту стало введення карантину задля запобігання поширення коронавірусної інфекції. Команда проєкту вимушена була змінити форму діяльності (з очної на дистанційну), що було погоджено з Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури (EACEA). Викладання курсу проходило в синхронному та асинхронному режимі. Синхронний режим передбачав організацію та проведення занять із використанням сервісів відеоконференцій, асинхронна взаємодія відбувалася через залучення здобувачів до платформи Moodle університету. Дистанційний курс «Міжкультурні комунікаційні студії» за своїм змістом передбачає вивчення спочатку практичних аспектів міжкультурної комунікації (ефективні стратегії міжкультурної комунікації, взаємодія мови та міжкультурної комунікації, вербальна та невербальна комунікація, міжособистісна та міжгрупова взаємодія) із подальшим зануренням в теоретичні аспекти міжкультурної комунікації (поняття, функції та значення соціальних комунікацій, соціокультурний вимір інтернаціоналізації вищої освіти).

Підготовлено та опубліковано дидактичні матеріали за результатами викладання навчальної дисципліни «Міжкультурні комунікаційні студії» у вигляді методичних рекомендацій для здобувачів та викладачів закладів вищої освіти «Стратегії міжкультурної

комунікації», укладачі Л. Гаврілова, О. Бескорса, О. Ішутіна, О. Біличенко, О. Ябурова.

Одним із завдань проєкту стала розробка та впровадження відкритого дистанційного курсу «Цифрова міжкультурна комунікація в освіті» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з метою надання теоретичних знань та формування практичних навичок академічної міжкультурної комунікації в умовах цифрового середовища.

Матеріали розробленого дистанційного курсу розміщено на платформі дистанційного навчання Moodle ДДПУ, однак за вимогою проєкту робота в дистанційному курсі має відповідати політиці відкритого доступу, тобто надання будь-якому користувачу інтернет мережі безкоштовного, швидкого, постійного, повнотекстового доступу до навчальних у зв'язку з утворенням інформаційно-комунікаційного (хмарного, мережевого) освітнього середовища. Тому матеріали дистанційного курсу було розміщено на вебсайті проєкту, однією з вебсторінок якого є сторінка дистанційного курсу «Цифрова міжкультурна комунікація в освіті», яка містить силабус, робочу програму курсу, весь обсяг завдань, що відповідає вимогам до оформлення навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни.

Дистанційний курс складається із двох тем, розділених на підтеми, що висвітлюють питання академічної комунікації в умовах цифровізації освіти та цифрових сервісів освітньої комунікації. Вивчення дистанційного курсу традиційно передбачає надання теоретичних відомостей, практичного їх опрацювання, виконання завдань самостійної роботи, контролю та оцінювання набутих знань і вмій. Теоретична частина має на меті надання здобувачам необхідної інформації з питань нормативно-правового й законодавчого закріплення процесів цифровізації освіти, розглядається низка ключових понять курсу. Відзначимо, що теоретичний матеріал викладено стисло, значна кількість теорії узагальнена у вигляді таблиць та інфографіки, що відповідає особливостям сучасного «кліпового» мислення молоді. До змісту практичних занять та завдань для самостійної роботи в дистанційному курсі включено опрацювання онлайн сервісів та програм для реалізації цифрової комунікації; роботу в різних онлайн сервісах для розроблення інтерактивних плакатів, створення цифрових нарративів, організації зворотного зв'язку тощо.

Проведено дебати «Європейський вектор: інтеграція через комунікацію» з метою вдосконалення навичок міжкультурної комунікації викладачів та здобувачів закладів вищої освіти, учителів та здобувачів закладів загальної середньої освіти. Дебати проходили в онлайн форматі, мова проведення – англійська. Доповідачами виступили здобувачі магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта та здобувачі освітньо-наукового рівня, вони презентували свої доповіді з актуальних питань міжкультурної комунікації, зокрема: Human Rights. Substantiating of the Significance and the Current State (on the basis of Upendra Baxi's work «Southern Voices»), Discrimination and Intolerance, Developing Media Literacy of Students while Teaching Intercultural Communication Courses, Challenges of Intercultural Communication. Після презентації кожної доповіді відбувалася коротка дискусія щодо основних викликів міжкультурної комунікації в освіті. Відеопрезентації доповідей розміщено на вебсторінці проєкту (<http://psll.paradox.dn.ua/zakhody/debaty-yevropeiskiyi-vektor-intehratsiia-cherez-komunikatsiiu>).

Реалізація проєкту ускладнюється тими подіями, що відбуваються в Україні та усьому світі. Першим викликом на шляху до виконання завдань проєкту стала пандемія Covid-19, яка змусила змінювати формат викладання курсу та проведення заходів. Наступним викликом стало запровадження воєнного стану на території України, що значно ускладнило реалізацію проєкту через переміщення здобувачів та науково-педагогічних працівників, обмеження доступу до фізичної та цифрової інфраструктури закладу освіти. Задля підтримання належної якості викладання курсу командою проєкту було залучено різноманітні цифрові освітні ресурси, урізноманітнено практичні завдання, широко використано можливості комп'ютерного тестування. Однак, зміна формату та посилення інтересу світових освітніх організацій та асоціацій до подій в Україні дозволила залучити

представників міжнародної академічної спільноти до проведення заходів у онлайн форматі та встановити нові партнерські відносини.

Список використаних джерел

1. European Framework for Action on Cultural Heritage : website. URL: https://ec.europa.eu/culture/content/european-framework-action-cultural-heritage_en.

2. Soldi R., Cavallini S., Friedl J., Volpe M., Zuccaro C. A New Skills Agenda for Europe. 2016. DOI: 10.2863/708323

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІВПРАЦІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У НОВОМУ КОНТЕКСТІ

Остап Бодик, доктор філософії, доцент

Маріупольський державний університет (Україна)

FUTURE ENGLISH TEACHERS PREPARATION FOR DEVELOPMENT OF COLLABORATION SKILLS FOR YOUNG LEARNERS IN A NEW CONTEXT

Ostap Bodyk, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor
Mariupol State University (Ukraine)

Анотація. У статті зроблено акцент на удосконаленні методичної складової професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови у процесі їхньої підготовки до формування навичок співпраці у початковій школі. Проаналізовано сутність понять «співпраця» та «кооперація», а також охарактеризовано особливості реалізації моделей співпраці в іншомовному освітньому середовищі.

Ключові слова: підготовка учителя англійської мови, життєві навички, формування навичок співпраці, початкова школа, урок англійської мови.

Abstract. The article focuses upon improving the methodological component of professional competence of future English teachers in the process of preparing them for the development of collaboration skills in primary school. The essence of the concepts of «collaboration» and «cooperation» is analysed, as well as the peculiarities of the implementation of models collaboration in a foreign language educational environment are described.

Key words: English teacher preparation, life skills, development of collaboration skills, young learners, English lesson.

Individually, we are one drop. Together, we are an ocean
Ryunosuke Satoro

Модернізація вітчизняної системи вищої педагогічної освіти орієнтована на формування ініціативного, творчого, висококваліфікованого і компетентного педагога, готового до постійного саморозвитку і самовдосконалення, соціальної та професійної мобільності, що зумовлює необхідність застосування нових, сучасних методів навчання й виховання майбутнього вчителя Нової української школи (НУШ), зокрема вчителя англійської мови (АМ), підготовки його до майбутньої діяльності.

Змінилися парадигма національної системи освіти та вимоги до фахової підготовки випускників закладів вищої освіти (ЗВО). Сьогодні школі потрібен учитель-професіонал, учитель-дослідник, який постійно експериментує, аналізує, який є творчою особистістю, здатною до саморозвитку впродовж життя. Перехід до нового покоління Державного стандарту початкової освіти [1], низка державних нормативно-правових документів, створення та впровадження у рамках проєкту «Шкільний вчитель нового покоління», імplementованого МОНУ та Британською Радою в Україні, нової програми підготовки вчителів англійської мови у закладах вищої педагогічної освіти «Методика навчання англійської мови» [3] визначають фундаментальні педагогічні стратегії та механізми формування готовності майбутніх учителів АМ до професійної творчої діяльності та підтверджують перспективний характер їхньої підготовки у ЗВО.

Під час навчання у ЗВО у майбутнього фахівця формується не лише цілісна система знань, умінь і навичок, а й базові компетентності, що визначають якість професійної

підготовки майбутнього вчителя АМ, а чільне місце у цьому процесі приділяється методиці викладання АМ як ключовій дисципліні підготовки майбутніх фахівців. Програма викладання методики вважається центральною ланкою підготовки вчителя АМ, і саме вона має поєднати теоретичні принципи та практику навчання. Головним у такому розумінні методики стає застосування знань у конкретних ситуаціях освітнього процесу, а не самі знання [3, с. 6].

Актуальною проблемою сьогодення є невідповідність результатів, які має новітня школа, вимогам сучасного суспільства до вміння особистості розв'язувати проблеми, знаходити нестандартні рішення. Згідно із Концепцією НУШ, майбутні вчителі повинні опанувати особистісно орієнтовані та компетентнісні підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки, методи викладання, засновані на цінностях педагогіки партнерства, що сприятиме формуванню та розвитку як ключових компетентностей (Key Competences), так і життєвих навичок (Life Skills) в учнів та успішному перейманню ними суспільного досвіду тощо [1]. У межах нової моделі школа максимально повинна враховувати права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. Відповідно, змінюється і роль учителя: не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Сучасний учитель АМ повинен швидко орієнтуватись у реальному житті, професійно розв'язувати різнопланові проблемні та нестандартні ситуації. Потрібна така особистість педагога, у якій гармонійно буде поєднано індивідуальність і професіоналізм.

Аналіз наукових досліджень [4-10] і власний досвід засвідчують, що у процесі підготовки майбутніх учителів АМ до професійної творчої діяльності потребує удосконалення методична складова щодо подолання дефіциту ефективних методів формування життєвих компетентностей молодших школярів на уроках АМ, яка сприятиме успішній побудові індивідуальних маршрутів особистого розвитку учнів в іншомовному освітньому середовищі.

У зв'язку із вищезазначеним, привертає увагу розроблена і запроваджена фахівцями Кембриджського університету Рамка життєвих компетенцій (The Cambridge Life Competencies Framework) (далі – Рамка) [4]. Вона допоможе вчителям зрозуміти, як різні підходи до розвитку життєвих компетенцій, кожна з яких стосується різних контекстів та необхідних учням у XXI столітті задля досягнення ними успіху у швидкозмінному світі, пов'язані з програмами з англійської мови.

Рамка передбачає *три виміри*:

1. *Ширина*. Повне уявлення про навички, які можна передати в одній системі.
2. *Розвиток*. Як розвиваються навички на етапах навчального шляху.
3. *Глибина*. Достатньо деталізована, щоб спрямувати навчання й оцінювання на практиці.

Компетенції у ній згруповані в шість основних областей: *креативне та критичне мислення* (Creative and Critical thinking), *навчання вчитися* (Learning to Learn), *спілкування* (Communication), *співпраця* (Collaboration) та *соціальні обов'язки* (Social Responsibilities). Вони підтримуються трьома базовими компетенціями, які лежать в основі Рамки: *емоційний розвиток* (Emotional Development), *цифрова грамотність* (Digital Literacy), *знання дисципліни* (Discipline Knowledge).

Зупинимося детальніше на навичках співпраці на уроках АМ у початковій школі.

Як зазначає Е. Осват [7], співпраця у початковій школі передбачає спільну роботу учнів із метою створити або продукувати щось, наприклад плакат, діалог, історію чи настільну гру. Співпраця спирається на сильні сторони членів групи та залучає їх до процесу навчання. Наприклад, одна дитина може краще пояснювати вокабуляр, а інша може бути талановитішою в тому, щоб ілюструвати слова малюнками.

Співпраця дає змогу навчатися більше, тому що учні спільно створюють знання. У цьому процесі вони розвивають соціальні, міжособистісні та внутрішньоособистісні навички. Все це робить навчання веселішим і незабутнім. Співпраця – це важлива глобальна навичка,

яка служить учню не лише в шкільні роки, а й протягом усього життя.

Навички співпраці допомагають учням налагоджувати зв'язки між собою та ефективно працювати один з одним для досягнення цілей групи. Е. Осват визначає такі навички співпраці, які учні повинні прагнути отримати: вміння слухати з підтримкою і без засудження, відкритість і цікавість до інших та їхніх ідей, здатність бачити різні точки зору, терпіння, довіра, здатність вирішувати конфлікти мирним шляхом, готовність приймати та поважати інших, готовність допомагати та співпрацювати з іншими, хороші комунікативні навички [7].

Терміни «співпраця» (collaboration) та «кооперація» (cooperation) часто використовуються як синоніми, але, як показує наведений вище перелік, кооперація – це лише один із аспектів співпраці. Кооперація передбачає, що однокласники допомагають один одному досягати індивідуальних цілей, наприклад, коли учень отримує допомогу від однокласника, щоб відповісти на запитання. З іншого боку, співпраця передбачає спільну роботу учнів для досягнення спільної мети, наприклад, троє учнів разом працюють над історією, використовуючи конкретні слова, дані їм учителем.

Щоб ефективно співпрацювати, учні повинні усвідомлювати свої сильні сторони та таланти, а також бути відкритими щодо ситуацій, у яких їм потрібна допомога. Наприклад, якщо дитина знає, що вона соромиться виступати перед аудиторією, вона може попросити іншого члена групи представити свою роботу класу. Кожен учасник групи повинен бути в змозі взяти на себе відповідальність за свій внесок, а також за власні слова та дії.

Згідно з дослідженнями [5-7], навчання АМ буде набагато ефективнішим, коли воно здійснюється спільно з різних причин.

Учнівська агенція (Learner agency). Спільна діяльність часто передбачає надання учням вибору. Наприклад, школярам може бути дозволено вибирати, які ролі вони виконуватимуть, які завдання вони хотіли б виконувати або навіть тип результату діяльності (наприклад, чи збираються вони створити онлайн- чи паперовий постер). Учні, які здійснюють вибір, із більшою ймовірністю переймаються своїм навчанням та мають відчуття контролю, що, у свою чергу, позитивно впливає на їхню внутрішню мотивацію.

Розвиток навичок співпраці (Developing collaboration skills). Сам акт відпрацювання навичок співпраці розвиває в учнів здатність використовувати їх. Наприклад, коли школярі разом працюють над історією, у них, ймовірно, будуть різні уявлення про персонажів, місця чи сюжет. Щоб успішно виконати завдання, їм потрібно навчитися слухати один одного, демонструвати відкритість і цікавість до ідей інших людей і приймати їх без засудження.

Навчальні навички (Learning skills). Молодші школярі можуть підтримувати один одного у відпрацюванні навчальних навичок, таких як керування часом, зосередження на меті, покладання один на одного як на джерело знань, уважне слухання, визначення ключової інформації під час читання чи слухання та конспектування. Наприклад, якщо учні занотували після прослуховування розповіді, вони можуть порівняти свої записи з однокласником та обговорити способи визначення відповідної інформації.

Класи зі змішаними здібностями (Mixed-ability classes). Відповідно до здібностей учнів можна розподілити різні ролі та обов'язки. Наприклад, заняття, де учні дізнаються про способи здоров'язбереження, а потім презентують свої ідеї на плакаті для класу. Роль інтерв'юера, письменника або мовного коректора підійшла б більш впевненим або академічним учням, тоді як більш креативні школярі могли б відповідати за дизайн плаката або створення будь-яких необхідних візуальних елементів. Менш впевненому в собі учню можна дати роль хронометриста. Таким чином, усі члени команди повністю задіяні, беручи участь у виконанні своїх завдань і відповідальності, роблячи внесок у спільну мету.

Самооцінка (Self-esteem). Використання своїх сильних сторін і талантів для досягнення спільної мети породжує позитивні емоції, особисту зацікавленість, позитивні стосунки та відчуття виконаного завдання. Це все ключові аспекти благополуччя (Wellbeing). Покращене самопочуття має значні соціальні, психологічні та фізичні переваги, які призводять до підвищення самооцінки, а також до підвищення продуктивності.

Результати навчання (Learning outcomes). Спільні методи навчання, як правило, призводять до більших досягнень, ніж індивідуальні. Спільний метод навчання може включати прохання дітей працювати в групах, щоб створити ігровий майданчик у парку. Діти можуть знати про різні аспекти ігрового майданчика; наприклад, дехто може мати більше уявлень про тип обладнання, яке там може використовуватися, тоді як інші можуть бути більш усвідомленими щодо екологічних аспектів, таких як дерева, рослини та зелені насадження. Таким чином, під час співпраці діти навчатимуться один в одного, і кінцевий продукт, який вони створять у групі, буде багатшим і складнішим, ніж якби кожному запропонували створити власний ігровий майданчик.

Навчання упродовж життя (Lifelong learning). Із часом навички співпраці стають природною частиною способу взаємодії учнів з іншими. Навички співпраці багато в чому збігаються з іншими глобальними навичками, такими як міжкультурна компетентність і громадянство, цифрова грамотність, емоційна саморегуляція і добробут, творче і критичне мислення, і їх можна перенести в будь-який контекст, де учням потрібно працювати з іншими у своєму житті поза класом.

Методичні поради щодо застосування моделі співпраці на уроках АМ.

Оскільки діти часто навчаються за допомогою наслідування, використовуйте можливості в класі для моделювання співпраці. Наприклад, змусити всіх домовитися, яку історію читати чи яку пісню співати. Наприкінці уроку попросити весь клас разом навести порядок і переконатися, що учні впораються зі своїми діями. Завжди наводити (або показувати) два-три приклади спільної поведінки. Це може бути демонстрація учням, як підтримувати один одного, встановлюючи зоровий контакт і не перебиваючи. Також можна дати їм мовний зразок, який буде необхідний для виконання завдання, перш ніж об'єднати їх у групи.

Задля практикування співпраці почніть із малого, виконуючи регулярну парну роботу, як пантоміма та відгадка. Можна зробити стандартне завдання в парі більш спільним, назвавши учням його мету. Тримайте мету відкритою, дозволяючи всім парам бути успішними. Наприклад, замість того, щоб сказати: «*The aim is to guess all the words in five minutes*», скажіть: «*The aim is to guess as many words as possible*». Змусьте учнів практикувати прості спільні дії, даючи такі інструкції, як «*Check your answer with the person sitting next to you*», «*Help each other find the answers in the text*» або «*Help your partner find the appropriate picture in the book*». Підтримуйте учнів у відкритості один одному, щоб вони поступово навчилися ефективно брати участь у складніших спільних заходах, таких як опитування в класі та робота над проектами. Робочі місця (зони) (work stations), де учні працюють у малих групах над різними завданнями, є ще одним ефективним і корисним способом для учнів практикувати співпрацю. Наприклад, використовуючи вивчені слова, діти можуть створити кросворд на першій станції, настільну гру на другій і гру на тренування пам'яті на третій. Потім вони рухаються по станціях, граючи в ігри, створені іншими групами.

Отже, навчання відбувається через взаємодію та підтримку стосунків між учнями, вчителями, сім'єю та більшою спільнотою. Завдяки співпраці в класі учні можуть практикувати самосвідомість і спілкуватися один з одним для досягнення спільної мети в безпечному та сприятливому середовищі. Завдяки зосередженню на мові та спілкуванні уроки АМ є ідеальним місцем для розвитку навичок співпраці.

Список використаних джерел

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» / [упоряд. Гриневич Л., Елькін О., та ін.; за заг. ред. Грищенка М.]. [Б. м., 2016]. 40 с. URL: <https://bit.ly/3НОСxfX> (дата звернення: 18.06.2022).
2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. С. 32. URL: <https://bit.ly/3NZCBvo> (дата звернення: 18.06.2022).
3. Типова програма «Методика навчання англійської мови». Освітній ступінь бакалавра. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 126 с.

4. Cambridge Life Competencies Framework. URL: <https://bit.ly/3mVfG8N> (дата звернення: 18.06.2022).
5. Early Education, Development Matters in the Early Years Foundation Stage. URL: <https://bit.ly/3HC4x61> (дата звернення: 18.06.2022).
6. Hockly N., Lorenzo Gales N., Mercer S. & Stobart G. Global skills : Creating empowered 21st century citizens. Oxford : Oxford University Press, 2020. 36 p.
7. Osváth E. Focus on collaboration skills for young learners. Oxford : Oxford University Press. 2022. URL: www.oup.com/elt/expert (дата звернення: 18.06.2022).
8. Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, 5464/18 EDUC 14 JEUN 4 SOC 22 EMPL 18 + ADD 1, 2018. URL: <https://bit.ly/3tGcWzB> (дата звернення: 18.06.2022).
9. UNICEF: Global Evaluation of Life Skills Education Programmes. UNICEF, 2012. URL: <https://bit.ly/3HzyZOI> (дата звернення: 18.06.2022).
10. University of Cambridge : Primary School Learning skills and Computing learning outcomes. URL: <https://bit.ly/3ybGSXn> (дата звернення: 18.06.2022).

ПІДГОТОВКА ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА У ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: ДОСВІД ІСПАНІЇ

Анастасія Гнатюк, вихователь, вчитель-логопед.

Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TRAINING OF A CREATIVE TEACHER IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION, THE EXPERIENCE OF SPAIN.

Anastasiia Hnatiuk, teacher, speech therapist.

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У роботі розкривається сутність поняття «творчість», особливості формування творчої особистості педагога у вищих закладах освіти Іспанії.

Ключові слова: педагог, творчість, заклад освіти, освіта, Іспанія.

Abstract. The work reveals the essence of the concept of «creativity», the peculiarities of the formation of the creative personality of a teacher in higher educational institutions of Spain.

Key words: teacher, creativity, educational institution, education, Spain

Творчі здібності та креативність – є невід’ємною складовою процесу навчання педагога. Адже саме творчість допомагає кожному з нас подивитись на критичну ситуацію з іншого боку, пізнати нові істини буття, напрямки розуміння істини, добра, зла та всього, що нас оточує. Також творчість запобігає виснаженню емоційної, розумової та енергетичної сфер, тобто професійному вигоранню, яке в наш час набуло критичного рівня. Втрата мотивації та інтересу до професійного росту, апатія, відсутність бажання покращувати свій рівень знань та займатись самоосвітою – саме це може статись з педагогом, якщо він не буде створювати новий продукт або займатись творчою діяльністю. Одним із завдань підготовки майбутніх педагогів є виховання в них інноваційних здібностей, нестандартності мислення, вміння формувати творчий рівень у майбутній організації освітнього процесу.

В ході розуміння цінності поняття «творчість» постає питання – «як підготувати творчих педагогів у закладі вищої освіти?». Насамперед, потрібно створити належні умови для покращення рівня наукових здібностей здобувачів освіти та розширення їх творчих задатків. Також студенти можуть займатись різними видами пізнавальної діяльності, експериментуючи з собою в багатьох видах творчого пошуку. Різноманітність навчально-практичної діяльності дозволяє виявити інтереси, схильності, творчі здібності та можливості, враховуючи, що це сприяє створенню необхідних умов для їх підтримки та розвитку.

Досвід Іспанії свідчить про те, що для формування творчої особистості педагога, потрібно покращувати виразність її емоційної сфери, тобто розвивати емоційний інтелект. Розуміння своїх почуттів, вміння керувати ними – є запорукою успішної професійної діяльності фахівця.

У вищих закладах освіти Іспанії студенти приділяють увагу вправам та методикам розвитку креативності. Наприклад: здобувачі освіти під час підготовки до своєї професійної діяльності повинні досконало опанувати невербальну комунікацію, обмін інформацією, знаннями завдяки позам, рухам, жестам, просторовими зонами та виразами обличчя. Адже саме за допомогою мови тіла співрозмовник може передати більший обсяг почуттів, ніж при словесному спілкуванні. Студенти дізнаються про пантоміму, театралізацію, драматизацію, що в подальшому допоможе молодим фахівцям зацікавити дітей.

Особливу цінність у підготовці творчої особистості педагога викладачі приділяють правильному мовленню, дикції, розвитку ораторського мистецтва. Оскільки чітка дикція потребує постійної практики, студентам пропонують багато вправ для покращення мовлення.

Наприклад:

Вправа «Дебати»

Мета: Тренування виступу перед групою, розвиток навички аргументації.

Час: 10 хвилин на кожного учасника.

Хід вправи:

Організатор генерує теми виступів та запрошує двох учасників. Вони виступають по черзі на обрану тему по 2 хвилини. Після виступу учасник відповідає на питання слухачів. Його опонент має право запитувати першим. Потім виступає його опонент в такому ж форматі, теж 2 хвилини.

Також, велика увага надається самопрезентації – вмінню гарно і виграшно подавати себе у різноманітних ситуаціях. На практичних заняття закладу вищої освіти Іспанії студенти власноруч виготовляють багатофункціональну папку, яка містить віконця та безліч дидактичного матеріалу, а саме – лепбук на тему «Я».

Лепбук складає багато розділів про ідеї, почуття, емоції, спогади, фантазії, плани та мрії автора. Цей вибір допомагає показати оточуючим творчий потенціал студента та забезпечує чудову самопрезентацію [2, с 75].

В деяких регіонах Іспанії вищі навчальні заклади пропонують студентам факультативи з певних тем: емоційне виховання та побудова стосунків. Студенти вивчають основи позитивної психології, аналізуючи фільми про стосунки та беручи участь у рольових іграх. Заняття починається з медитації. Студенти уявляють ситуацію – власний чи вигаданий конфлікт із батьком чи однокласником – і відіграють її в аудиторії в пошуках рішення. Студенти вчаться робити один одному компліменти та дізнаватися якомога більше про нового друга чи дівчину/хлопця — риси характеру, здібності, цінності — у листуванні, побаченнях, презентації. Студенти обговорюють свої страхи та очікування щодо майбутнього сімейного життя. Є складні дорослі теми, такі як нерозділене кохання, зрада, розлучення, здоров'я та токсичні стосунки.

Таким чином, можна зробити висновок, що творчість педагога – це невід'ємна складова розвитку творчості вихованців, тому розвиток творчого потенціалу є головним завданням вищого закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. *Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції* : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

2. Лазарев М. О. Творча самореалізація особистості вчителя, студента, учня в людино-центрованій евристичній освіті. Професійно-творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті : монографія. Суми. Сум ДПУ імені А. С. Макаренка. 2013. С. 69-111.

2. Проценко І. І. Евристичний діалог у формуванні професійно-творчих умінь майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін : автореф. канд. пед. наук. Харків. ХНПУ. 2013. 20 с.

3. Чемісова Т. С. Психологічні умови розвитку творчої компетентності вчителя у процесі професійного становлення: дис. ... кандидата псих. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2018.

4. Яланська С. П., Атаманчук Н. М. Проблема развития творческой компетентности педагога. Praha. Ceska republika. Nemoros. 2015. № 4. С. 67-72.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Ольга Граб, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD)
Мукачівський державний університет (Україна)

FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN FUTURE EDUCATORS: EUROPEAN EXPERIENCE

Olga Hrab, student of higher education (PhD)
Mukachevo State University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається досвід країн Європи щодо формування екологічної компетентності у здобувачів вищої освіти. Підкреслюється актуальність запровадження європейський рамок екологічних компетентностей у заклади вищої освіти України. Автор акцентує увагу на вирішальній ролі закладів вищої освіти у реалізації завдань екологічної стабільності.

Ключові слова: екологічна компетентність, вихователь, формування, європейський досвід.

Abstract. The article reveals the experience of European countries regarding the formation of environmental competence among students of higher education. The urgency of introducing the European framework of environmental competences in higher education institutions of Ukraine is emphasized. The author emphasizes the decisive role of higher education institutions in the implementation of environmental stability tasks.

Key words: environmental competence, educator, formation, European experience.

Однією з найважливіших проблем людства є екологічні проблеми, що негативно впливають на здоров'я та якість життя людей. Погіршення умов довкілля становить загрозу існування для всього світу. У 2022 році країни Європейського союзу обрали нову стратегію (*European Green Deal Communication*) у вирішенні проблем екології та довкілля. Означена стратегія полягає у приверненні уваги педагогів до формування екологічних компетентностей у вихованців на всіх ланках системи освіти де екологічно відповідальна поведінка є ключовим інструментом. Країни ЄС підкреслюють ключову роль закладів освіти у взаємодії з вихованцями, батьками та суспільним оточенням дітей для покращення умов довкілля [5].

Географічне розташування України на євразійському континенті обумовлює спільність екологічних проблем із країнами Європейського союзу, тому актуальності набуває вивчення досвіду країн Європи у здійсненні екологічно відповідальної поведінки. Перші складові екологічної компетентності починають закладатись ще у дошкільному дитинстві, проте якість та успішність їх формування обумовлюється перш за все готовністю та компетентністю дорослого (вихователя), який перебуває поряд із дитиною. Тенденція українського суспільства до євроінтеграції посилює актуальність формування екологічної компетентності майбутніх вихователів у закладах вищої освіти як важливої складової професійної компетентності педагога.

На початку 2022 року рада Європи опублікувала рекомендації щодо навчання заради екологічної стабільності. Рекомендації мають на меті надання підтримки закладам вищої освіти у забезпеченні студентів необхідними знаннями та навичками щодо екологічної стабільності та змін, що відбуваються у довкіллі [5].

Як зазначає Z. Veinovic, екологічна стабільність в освіті являє собою потужний інструмент, який може сприяти реальним позитивним змінам у формуванні зрілих усвідомлених настанов та відповідальної громадської позиції у майбутніх поколіннях [7].

Європейська спільнота вважає, що заклади вищої освіти мають відігравати провідну роль у реалізації завдань екологічної стабільності, адже концепція сталого розвитку передбачає здійснення впливу у виформовуванні системи екологічних цінностей на дітей та

молодь. Отже, заклади вищої освіти України можуть виступати потужною рушійною силою до екологічних, соціальних і навіть економічних трансформацій у суспільстві.

Проблемі формування екологічної компетентності здобувачів вищої освіти у країнах Європи приділено увагу в дослідженнях А. Agodi, К. Alm, V. Baccolini, С. Battistella, Т. Berry, М. Brzezicki, D. Eiblmeier, Т. Fahmy, А. Jasiolek, R. Prato, E. Ruscio, С. Smaniotto, та інших науковців. Проте, на жаль, європейський досвід з формування екологічної компетентності майбутніх вихователів є недостатньо вивченим.

Багаторічний досвід країн Європейського союзу у залученні освітян до проблем сталого розвитку сприяв розробці та впровадженню нового вектору в підготовці студентів педагогічних спеціальностей. Задля сприяння формуванню у дітей та підлітків екологічно усвідомленої поведінки, задоволенню потреб майбутніх поколінь у базових ресурсах та покращення стану довкілля вже сьогодні було здійснено розробку європейської системи екологічних компетентностей майбутніх педагогів.

GreenComp являє собою узагальнений стандарт у сфері екологічної стабільності, що впливає на знання, вміння та ставлення вихованців до життя, забезпечуючи наступність розвитку екологічних компетенцій на всіх ланках системи європейської освіти. Стандарт GreenComp складається з 12 компетенцій, які об'єднано у чотири напрями [4, с. 14]. Так, перший напрям «*Embodying sustainability values*» містить в собі такі компетентності, а саме: *valuing sustainability; supporting fairness; promoting nature*. Другий напрям – «*Embracing complexity in sustainability*» зреалізовується у наступних компетентностях: *systems thinking; critical thinking; problem framing*. Третій напрям «*Envisioning sustainable futures*» визначається такими компетенціями, а саме: *futures literacy; adaptability; exploratory thinking*. Четвертий напрям характеризується аспектами «*Acting for sustainability*» у вигляді таких компетенцій: *political agency; collective action; individual initiative*.

Екологічна компетентність педагогів країн Європи виявляється у високому рівні розвитку критичного мислення, ініціативності, поваги до природи та розумінні впливу щоденних дій і рішень на природне довкілля і глобальний клімат. Ці компетентності також зорієнтовані на набуття майбутніми освітянами навичок нестандартного способу мислення, планування та дій із співпереживанням, відповідальністю та турботою про нашу планету та громадське здоров'я. Розроблені екологічні компетентності зорієнтовують студентів аналізувати екологічні проблеми у різних площинах на добирати ефективні рішення до різних ситуацій та досягати конкретних результатів.

Означені екологічні компетентності мають допомогти здобувачам вищої освіти отримати необхідні знання, вміння, навички та набутти досвіду екологічно усвідомленої поведінки. Варто зазначити, що є абсолютно неможливим навчити молодь усвідомлено ставитись до природного довкілля лише за допомогою набуття знань та вмінь. Здатність ефективно працювати та навчати має активно розвиватись та трансформуватись на ціннісному рівні. Так, наприклад в університеті Kristianstad (Швеція) застосування інтегрованої роботи студентів, проєктного навчання у поєднанні із отриманим студентами практичним досвідом суттєво поліпшили ставлення здобувачів вищої освіти до екологічної стабільності.

Впровадження європейської рамки екологічних компетентностей у будь-якому закладі вищої освіти України передбачає дотримання колективом викладачів високих вимог у заходах щодо їх відповідності концепції екологічної стабільності. Ефективність впровадження означених компетентностей передбачає інтеграцію в освітній процес суспільно орієнтованої проблематики. Студенти мають активно залучатись до вирішення найбільш «гострих» соціальних питань. Активізуючи критичність та креативність мислення та ініціативність у студентів педагогічних спеціальностей виформовується усвідомлене бережливе ставлення до природного довкілля.

Для того щоб інтегрувати європейські рамки екологічних компетентностей у студентські аудиторії педагогічних вишів України, освітяни мають визначити вивчити власну роль у процесі сталого розвитку. Екологічні проблеми, які відповідають концепції

сталого розвитку слід визначати враховуючи такі критерії як інтерактивність і міждисциплінарність, розглянути їх з багатьох точок зору. Майбутні вихователі мають бути готовими до вирішення сучасних екологічних проблем та усвідомлювати власну роль у цьому процесі на різних рівнях: місцевому, національному і навіть глобальному. Трансформації у системі підготовки вихователів щодо формування їхньої екологічної компетентності передбачає створення як класичного академічного так і не заданого конкретними рамками навчального середовища, яке б надало змогу студентам брати участь та здобувати досвід у вирішенні завдань сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Сяська І. Генезис екологічної компетентності особистості. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах, 2020. DOI: 10.32840/1992-5786.2020.70-4.26
2. Alm K., Berry T. H., Eiblmeier D., Fahmy T. Students' learning sustainability-Implicit, explicit or non-existent: A case study approach on students' key competencies addressing the SDGs in HEI program. Int. J. Sustain. High. Educ. 2022. Vol. 23. P. 60–84.
3. Brzezicki M., Jasiolek A. Survey-Based Study of Students' Expectations vs. Experience of Sustainability Issues in Architectural Education at Wroclaw University of Science and Technology. Poland. Sustainability. 2021. Vol. 13. P. 109-116.
4. Bianchi G., Pisiotis U. and Giraldez M. GreenComp The European sustainability competence framework, Punie, Y. and Bacigalupo, M. editor(s), EUR 30955 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg. 2022. doi:10.2760/13286, JRC128040.
5. EUROPEAN COMMISSION Council recommendation on learning for environmental sustainability (Brussels, 14.1.2022). URL[^] <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0011&from=EN>
6. Smaniotto C., Battistella C., Brunelli L., Ruscio E., Agodi A., Auxilia F., Baccolini V., Gelatti U., Odone A., Prato R., et al. Sustainable Development Goals and 2030 Agenda: Awareness, Knowledge and Attitudes in Nine Italian Universities. Int. J. Environ. Res. Public Health. 2020. Vol. 17. P. 89-98.
7. Veinovic Z. The curricula revision in the context of education for sustainable development: From the perspective of two primary school subjects' curricula. Zb. Inst. Za Pedagos. Istraz. 2017. Vol. 49. P. 191-212.
8. Zahorodnia L., Danylchenko I., & Marieieva T. Using an Experience of the European Union to Form Future Preschool Teachers' Ecological Competence. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. 2021. Vol. 13(1). P. 262-280. DOI: 10.18662/rrem/13.1/372
9. Zwolińska K., Lorenc S., Pomykała R. Sustainable Development in Education from Students' Perspective-Implementation of Sustainable Development in Curricula / Sustainability. 2022. Vol. 14(6). DOI: 10.3390/su14063398

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ-ЛІДЕРІВ НА ДРУГОМУ ТА ТРЕТЬОМУ РІВНІ В УМОВАХ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ УКРАЇНИ

Ольга Ігнатюк, доктор педагогічних наук, професор

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна)

EUROPEAN INTEGRATION ASPECT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CREATIVE TEACHERS-LEADERS AT THE SECOND AND THIRD LEVEL IN THE CONDITIONS OF TECHNICAL UNIVERSITY OF UKRAINE

Olha Ihnatiuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення терміну «творчість», «майбутній творчий педагог-лідер». Розглянуто сутнісний зміст творчості у професійній діяльності педагога вищої школи. Запропоноване авторське бачення євроінтеграційного аспекту

особливостей професійної підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів - здобувачів вищої освіти другого та третього рівня технічного університету до творчості у викладацькій діяльності.

Ключові слова: викладацька діяльність; євроінтеграційний аспект; творчість; педагог вищої школи; педагог-лідер; технічний університет; фахова підготовка.

Abstract. The article analyzes the interpretation of the term «creativity», «future creative teacher-leader». The essential aspect of creativity in the professional activity of a higher school teacher is considered. The author's vision of the European integration aspect of the features of the professional training of future creative teachers-leaders – students of higher education of the second and third level of the technical university for creativity in teaching is proposed.

Key words: creativity teaching activity; European integration aspect; the teacher of a higher school; teacher-leader; technical university; professional training.

Професійну діяльність викладача за своїм характером давно й однозначно віднесено в наукових дослідженнях до творчих видів діяльності, яка вважається як досить нелегка праця. Розгляд цих питань, їх обґрунтування знаходимо у працях видатних мислителів і педагогів різних епох (М. Бердяєв, А. Дістервег, І. Зязюн, І. Кант, П. Каптерев Я. Коменський, Й. – Г. Пестолоцці, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, С. Франк та багатьох інших).

Складність професійної діяльності викладача проявляється не тільки в різноманітті компонентів і взаємозв'язків між ними, але й їх взаємозв'язків між цими компонентами й зовнішнім середовищем. На ці положення наголошують у своїх наукових працях Г. Васянович, О. Галус, О. Заболотна, Р. Гуревич, Г. Луценко, О. Пехота, О. Романовський, П. Савчук, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, А. Сущенко, Н. Ткаченко, І. Шоробура, С. Щудло, Н. Федчишин та інші дослідники.

Викладацька діяльність нерозривно пов'язана із творчістю. Практично при проведенні кожного заняття доводиться щось корегувати як у змісті навчального матеріалу, так і в методиці навчання. Не випадково, проведене заняття щоразу виходить новим. Дійсно, педагог стає майстром своєї справи, професіоналом у міру того, як він освоює й розвиває педагогічну діяльність, опановує педагогічним капіталом, визнає педагогічні цінності.

Мета статті полягає в тлумаченні терміну «творчість», «майбутній творчий педагог-лідер», розкритті сутнісного змісту творчості у професійній діяльності педагога вищої школи та визначенні особливостей професійної підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів здобувачів вищої освіти другого та третього рівня технічного університету до творчості у викладацькій діяльності в євроінтеграційному аспекті.

До переліку якостей, які притаманні творчій особистості фахівця-лідера в будь-якій області професійної діяльності найчастіше виділяють: готовність до ризику; незалежність суджень; імпульсивність; пізнавальну «скрупульозність»; критичність суджень; самобутність; сміливість уяви й думки [2,6]. Цілком імовірно, що ці якості розкривають особливості дійсно вільної, самостійної й активної творчої особистості педагога-лідера.

Творчість, творча особистість, її потенціал й інші різноманітні питання, що лежать у цій площині вже довгий час перебувають у центрі уваги філософів, психологів, педагогів. Підтвердження цьому ми знаходимо у працях І. Зязюна, М. Євтуха, В. Кременя, О. Клепікова, І. Кучерявого, В. Лозового, В. Маркова, Ю. Синягіна, С. Сисоєвої, О. Чаплигіна та інших.

У науковій літературі творчість найчастіше визначається як процес діяльності, результатом якого, є видання якісне нових матеріальних й духовних цінностей. У той же час, творчість являє собою здатність людини створювати з матеріальної дійсності на основі дізнання закономірностей об'єктивного миру нову реальність, що задовольняє різноманітні суспільні й особисті потреби. Тлумачення терміну «творчість» вказує, що творчість – одне із самих незрозумілих проявів людської свідомості. Цьому поняттю немає вичерпного пояснення. Воно дуже близько до праці, винаходу, але не адекватно ні до одного з них. Нам імпонує думка дослідників (О. Заболотної, Р. Гуревича, Г. Луценка, О. Пехота, С. Сисоєвої, І. Шоробури, С. Щудло, Н. Федчишин), які наголошують на тому, що творчість присутня у

кожному виді людської діяльності і у кінцевому підсумку визначає її успіх, її рівень, її новаторський неповторний характер [2].

Цікавим є твердження В. Рибалки, про те, що творчість складається із самовідданої працездатності та із вдачі, із сурового знання та із фантазії, із абсолютного володіння своєю майстерністю та із здатності піднятися над цим вмінням або просто відійти, подивитись на нього зі сторони [5].

Цілком згодні ми із думкою О. Клепікова та І. Кучерявого, які вважають, що творчість у найвищому її розумінні неминує включати момент непередбаченості, невизначеності, вона наповнюється уявою, інтуїцією, свіжістю новизни. «В особистості загострюється здатність до несподіваних рішень, незвичайно глибокого осягнення дійсності. Внутрішнім потягом творчості стає особливий динамізм усіх якостей і властивостей особи, здатних реалізуватися у конкретному творчому акті. Саме цей динамізм і є основним змістом поняття, яке прийнято називати творчим потенціалом» [4, с. 180].

Отже, аналіз публікацій, які стосуються творчості, дозволяє висловити думку, що загальну природу творчості не можна розкрити за допомогою емпіричних показників, його не можна звести або до психологічних механізмів творчого акту, або до логіки творчого процесу, або до якостей творчої особистості. Творчість, як відзначають дослідники, може бути осмисленою тільки у випадку об'єднання зусиль фахівців різного профілю, оскільки виступає як явище багатопланове [2,4,5 та ін.].

Творчість є предметом аналізу багатьох сучасних наук. Так, дослідження предмету «творчість» пов'язане [2]: у площині психології – із визначенням внутрішньої структури та механізму інтелектуальних пошукових дій; визначення інтуїції; уяви тощо; у площині філософії – із визначенням сутності особистісного потенціалу та його реалізації; у площині соціології – із дослідженням як індивідуального творчого потенціалу особистості, так й творчий потенціалу колективу; у площині педагогіки – із визначенням педагогічних умов і педагогічних технологій, що сприяють формуванню, відтворенню і розвитку, самовдосконаленню творчої особистості.

Система вищої освіти в Україні продовжує оновлення, інтегруючись в європейський та світовий освітній простір. В Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2021-2025 рр., до 2030 року визначений комплекс заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні, стрижнем якого є підготовка «якісних» кадрів, тобто, висококваліфікованих кадрів, професійна компетентність, яких має відповідати світовим стандартам [2,7,8].

Тільки аналіз останніх Міжнародних науково-практичних конференцій (травень-червень 2022 р., секція «Педагогічні науки») дозволяє констатувати, що питання якісної підготовки майбутніх спеціалістів мають широкий спектр [1,3,8,9 та інші].

Входження України в цивілізоване світове співтовариство неможливе без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на збереження мобільності, сприяння працевлаштуванню випускників на внутрішньому та зовнішньому ринках праці в умовах високої конкурентності.

Теоретичні й практичні аспекти психолого-педагогічних досліджень по зазначеній проблемі в умовах НТУ «ХП» дозволяють стверджувати, що під поняттям «творча особистість педагога-лідера» слід розуміти такий тип особистості, для якої характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, що проявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих і лідерських здібностей й які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально й особистісно значущих результатів в одному або декількох видах діяльності. Місія і стратегія розвитку нашого університету передбачає підготовку молодих творчих педагогічних кадрів-лідерів, що успішно реалізується під час підготовки здобувачів вищої освіти другого та третього рівня підготовки як спеціальності 011 «освітні, педагогічні науки», так і при підготовки майбутніх докторів філософії усіх спеціальностей.

Отже, процес підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів – творчий процес

виступає як складний, багаторівневий, багатомірний, системно організований.

Євроінтеграційний аспект професійної підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів на другому та третьому рівні в умовах технічного університету можна визначити в наступних положеннях. До них належить:

по-перше, концепції лідерства освіти, лідерства для освіти, лідерства в освіті, філософії педагогічної освіти, формування майбутніх творчих педагогів-лідерів та системний відбір на педагогічні спеціальності.

по-друге, концепція трьохчастинної освіти впродовж життя (формальна, неформальна, інформальна).

по-третє, концепція багаторівневої освіти – трирівневої підготовки здобувачів вищої школи (бакалавр, магістр, доктор філософії);

по-четверте, концепція компетентнісного підходу, практико орієнтована підготовка майбутніх фахівців, шляхи та засоби її підсилення:

1) кластерний механізм співтворчості в галузі підготовки педагогічних кадрів, міжнародне співробітництво та інтернаціоналізація навчального процесу;

2) модернізація навчальних планів (концепція навчальних кредитів);

3) оновлення (універсалізація) змісту освіти;

4) інноваційні педагогічні форми, підходи, інструменти, технології, методи навчання;

5) особливості педагогічної практики, форми й моделі походження педагогічної практики та критерії оцінювання результатів

по-п'яте, концепція інтеграції вищої освіти і досліджень на всіх циклах;

по-шосте, концепція сумісності європейської і національної систем кваліфікацій та їх описів (дескрипторів);

по-сьоме, концепція гарантування якості вищої освіти (стандарти, процедури, рекомендації).

Зазначене визначає систему пріоритетів, що мають бути реалізовані, а саме:

- можливість здобуття якісної освіти для кожної людини незалежно від її економічного становища, віку, статі та місця проживання;

- відповідність вітчизняної освіти світовим стандартам і вимогам;

- забезпечення підтримки навчання кращої молоді в найбільш авторитетних навчальних закладах не лише України, а й світу для отримання сучасного рівня освіти та використання своїх знань для розвитку держави;

- надання знань, навичок і компетенцій, необхідних для відповідальних громадян, які знають свої права й обов'язки, здатні до успішної професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний етап розвитку людської цивілізації, що визначається як перехід до суспільства знань, характеризується якісно новими вимогами до розвитку освіти. Євроінтеграційний аспект професійної підготовки майбутніх творчих педагогів-лідерів на другому та третьому рівні в умовах технічного університету спрямований на формування «якісного» педагога-лідера, підвищення якості підготовки. Важливо, що педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, має не тільки кількісну міру, але й якісні характеристики. Зміст й організацію педагогічної праці можна правильно оцінити, лише визначивши рівень творчого відношення педагога до своєї діяльності, що відбиває ступінь реалізації їм своїх можливостей при досягненні поставлених цілей. Творчий характер педагогічної діяльності тому є найважливішою її об'єктивною характеристикою. Вона обумовлена тим, що різноманіття педагогічних ситуацій, їхня неоднозначність, вимагають варіативних підходів до аналізу й вирішення завдань, які впливають із них. Відомо, що розвиток свідомості й творчих параметрів людини відбувався по шляху від простого споглядання до глибокого пізнання дійсності й лише потім до її творчого перетворення. Як у традиційно нетворчу працю можна внести елемент творчості, так й, навпаки, педагогічну діяльність можна будувати за шаблоном, позбавивши її властивого їй творчого початку.

Список використаних джерел

1. Євразійські наукові дискусії: матеріали 4-ї Міжнародної науковопрактичної

конференції. Барселона, Іспанія : Видавництво Barca Academy, 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdu-narodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-urasian-scientific-discussions-8-10-may-2022-goda-barselona-ispaniya-arhiv/>

2. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: [монографія]. Харків: НТУ «ХПІ», 2009. 432 с

3. Інновації та перспективи світової науки: матеріали 10-ї Міжнародної науково-практичної конференції. Ванкувер, Канада: Ідеальне видавництво, 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-25-27-may-2022-goda-vancouver-kanada-arhiv/>

4. Клепиков О. І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особи. К. Вища освіта, 1996. 295 с.

5. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості. К. ІЗМН. 1996. 236 с.

6. Романовський О., Ігнатюк О. Вимоги ринку праці та ключові тенденції формування «якісного» майбутнього фахівця другого та третього рівня підготовки спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків. 2022. № 1. С. 3-16. URL: <http://tipus.khpi.edu.ua/>

7. *Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект)*. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. Дата звернення: червень 27, 2022.

8. Сучасна наука: інновації та перспективи: матеріали 8-ї Міжнародної науково-практичної конференції. Швеція, Стокгольм. Публікація SSPG. 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-1-3-may-2022-goda-stokholm-shvetsiya-arhiv/>

9. Сучасні наукові дослідження: досягнення, інновації та перспективи розвитку: матеріали 13-ї Міжнародної науково-практичної конференції. Берлін, Німеччина. Видавництво MDPC. 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-19-21-june-2022-goda-berlin-germaniya-arhiv/>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС РОЗВИТКУ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олена Ішутіна, кандидат педагогічних наук, доцент

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

PECULIARITIES OF USING MEDIA TECHNOLOGIES WHILE DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATION SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS

Olena Ishutina, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення терміну «медіатехнології». Розглянуто види і особливості використання медіатехнологій під час вивчення курсу «Міжкультурні комунікаційні студії». Запропоновано авторське бачення можливостей використання медіатехнологій для розвитку навичок міжкультурної комунікації майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: медіаосвіта, міжкультурна комунікація, медіатехнології.

Abstract. The article analyses the interpretation of the term «media technologies». The types and features of the use of media technologies during the study of the course «Intercultural Communication Studies» are considered. The author's vision of the possibilities of using media technologies for the development of intercultural communication skills of prospective primary school teachers is offered.

Key words: media education, intercultural communication, media technologies.

Потужний розвиток цифрових технологій прямо визначає вектори сучасних цивілізаційних процесів. Глобалізація та діджиталізація всіх сфер людської з обов'язковістю позначається і на сучасній освіті, яка передбачає інтенсивне використання сучасних

цифрових технологій та засобів масової комунікації, уможлиблює визначення мети освіти у формуванні особистості в полікультурному інформаційному суспільстві. Відповідно, це актуалізує проблему впровадження медіаосвіти. Нова редакція Концепції впровадження медіаосвіти в Україні визначає медіаосвіту як «частину освітнього процесу, спрямовану на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [2]. Подібне тлумачення медіаосвіти не лише як засобу для опанування медіа, але й як обов'язкової складової освітнього процесу безперечно розширює перспективи її інтеграції в професійну підготовку майбутніх фахівців. Також нам імponує думка В. Кріст, який вважає, що медіаосвіта, як і освіта загалом, не повинна обмежуватися однією з форм критичної оцінки засобів масової інформації. Програми з медіаосвіти мають бути складені на засадах поваги до індивідуальності людини, передбачати її відповідне виховання в сім'ї, щоб вона могла розважливо підходити до аналізу думок та висновків інших [4, с. 12], що якнайкраще ілюструє можливості застосування медіатехнологій для розвитку навичок міжкультурної комунікації здобувачів вищої освіти.

Г. Онкович тлумачить медіаосвіту як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації, яка покликана формувати культуру комунікації, уміння усвідомлено сприймати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти з метою розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей. Дослідниця умовно виокремлює в медіаосвіті два великих блоки: безперервна масова медіаосвіта і професійна медіаосвіта в ЗВО. Діджиталізація суспільства змінює спосіб життя соціуму, й кожен із напрямів потребує відповідних педагогічних технологій. Застосування медіазасобів нерозривно пов'язане з використанням нових інформаційних технологій, що набуває особливого значення в професійній підготовці студентів, у підвищенні кваліфікації фахівців, самоосвіті [3, с. 15]. Г. Онкович ототожнює медіаосвітні технології з інформаційно-комунікаційними, визначаючи пресодидактику, теледидактику, кінодидактику, інтернетдидактику, мультимедіадидактику, які вона об'єднує в загальне поняття медіадидактики [3].

Н. Духаніна зауважує, що медіатехнології є потужною мотивацією студентів до навчання. Їх застосування підвищує ефективність презентації нового матеріалу, сприяє кращому розвитку розумових та творчих здібностей здобувачів вищої освіти. Медіаосвітні технології – це використання різних засобів інформації в освітньому процесі, а саме писемних, друкованих, електричних, телевізійних, цифрових. Різноманітні комбінації окремих видів медіатехнологій, на думку Н. Духаніної, можна віднести до міксмедіаосвітніх технологій. Комбінування друкованих та телевізійних технологій, цифрових та електричних, чергування щодо застосування медіатехнологій матиме ефективний вплив на освітній процес, підвищить мотивацію, інтерес здобувачів вищої освіти до навчання, спонукатиме до творчої діяльності. Це допомагатиме викладачам, які зможуть обирати такі комбінації медіатехнологій, що більше підходять до того чи іншого заняття з урахуванням теми, цілей, завдань заняття, засобів подання матеріалу в підготовці та проведенні занять [1, с. 191].

З метою розвитку навичок міжкультурної комунікації майбутніх учителів початкових класів в межах проекту Еразмус+ «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті» (620354-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) ініціативною групою викладачів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» було розроблено курс «Міжкультурні комунікаційні студії». Зміст курсу умовно об'єднаний у 5 змістових модулів:

1. Комунікативні стратегії європейського суспільства.
2. Основи міжособистісної та міжгрупової комунікації.
3. Універсальні цифрові сервіси міжкультурної комунікації.
4. Міжкультурна комунікація заради соціальних змін.
5. Європейська інтеграція через комунікацію.

На заняттях з курсу для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти було розроблено й запропоновано такі практичні завдання, які інтегрували сучасні медіатехнології та міжкультурну комунікацію, поглиблюючи розуміння майбутніми вчителями різних аспектів міжкультурної взаємодії на засадах досвіду країн Європи. Запропоновані під час вивчення курсу «Міжкультурні комунікаційні студії» завдання сприяли розвитку таких навичок здобувачів вищої освіти:

- усвідомлення того, як медіатехнології впливають на зміст міжкультурної комунікації, позитивно чи негативно впливають на успішність спілкування представників різних культур;
- виявлення стереотипів, упередженості та расизму в повідомленнях українських та європейських ЗМІ;
- оцінювання медіаповідомлень що стосуються проблем міжкультурної комунікації, на основі життєвого досвіду, аналізу та дискусій;
- створення медіаповідомлень на засадах норм міжкультурної комунікації.

Для цього активно використовувалися візуальні та аудіовізуальні медіатехнології. Так, під час роботи зі стереотипами в міжкультурній комунікації здобувачі вищої освіти мали перейти за qr-кодом (рис. 1) і переглянути низку мап, розроблених Я. Цветковим, які ілюструють стереотипне сприймання європейських країн іншими народами.

Рис. 1. Посилання на мапу стереотипів

Після перегляду майбутнім учителям початкових класів було запропоновано для обговорення такі питання:

1. Проаналізуйте, на яких особливостях, історичних подіях чи фактах базуються стереотипні уявлення про громадян різних країн.
2. Чому, на вашу думку, сприймання представників певної країни є різним у різних національностей?
3. Які стереотипи представлено в назвах на мапах?
4. Які почуття викликають у вас стереотипи щодо України?
5. Чи погоджуєтесь ви зі стереотипами щодо інших країн? Чому?
6. Поміркуйте про можливі наслідки поширення таких стереотипів.

Важливою скла довою розвитку навичок міжкультурної комунікації є робота з аудіовізуальними медіатехнологіями: перегляд і аналіз відеороликів з проблем міжкультурної комунікації, створення власних відеозаписів. Зокрема, працюючи над бар'єрами і перешкодами міжособистісної комунікації, здобувачі вищої освіти переглядали відео «A Failure to Communicate» (<https://www.youtube.com/watch?v=8Ox5LhIJSBE>) з подальшим його аналізом, а також добирали самостійно і пропонували для обговорення в групі відео на каналі TEDex, у яких висвітлено проблеми міжкультурної комунікації. У межах проєктної роботи майбутні вчителі початкових класів моделювали конфліктні ситуації, що можуть виникати в міжкультурній взаємодії, а також презентували різні стратегії їх вирішення.

Отже, упровадження курсу «Міжкультурні комунікаційні студії», спрямованого на розвиток навичок міжкультурної комунікації майбутніх учителів початкових класів, передбачає широке використання низки візуальних і аудіовізуальних медіатехнологій під час вивчення кожного зі змістових модулів дисципліни. Систематичне застосування медіатехнологій сприяє більш повному залученню здобувачів вищої освіти до діалогу культур, активізує різні канали сприймання, спонукає до критичного аналізу медіаповідомлень, створення власних медіапродуктів, тобто паралельно відбувається розвиток медіакомпетентності студентів.

Список використаних джерел

1. Духаніна Н. М. Медіатехнології як мотивація студентів до навчання. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Вища освіта України. Дод. 3. Т. V. (12). 2008. С. 189–193.
2. Найдюнова Л. А., Слюсаревський, М. М. (Ред.) Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity/>
3. Онкович Г. В. Медіаосвіта (Загальний курс): програма навчального курсу для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ІВО НАПН України, 2010. 24 с.
4. Christ W. G. Defining media education. In W. G. Christ (Ed.). Media education assessment handbook. Routledge. 2020, pp. 2–22.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОМАГАНЬ ПЕДАГОГІВ

Анна Катречко, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»

Науковий керівник: Інна Репко, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна)

MODERN APPROACHES TO THE PROBLEM OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL ACHIEVEMENTS OF EDUCATORS

Anna Katrechko, higher education degree «Doctor of Philosophy»

Scientific adviser: Inna Repko, PhD in Pedagogy, Associate Professor

Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» of the Kharkiv regional council (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано сучасні виклики щодо проблеми підвищення рівня професійних домагань педагогів. Авторами запропоновано актуальні шляхи їх усунення у закладах освіти.

Ключові слова: професійні домагання, умови праці, статус педагога, управління освітою.

Abstract. The article analyzes the current challenges of raising the level of professional demands of educators. The authors propose topical ways to eliminate them in educational institutions.

Key words: professional harassment, working conditions, educator status, education management.

Розвиток рівня домагань педагогів є одним з найбільш істотних факторів конкурентоспроможності сучасних організацій. Не виключенням є і сучасна школа. Рівень домагань загалом визначається як ступінь важкості мети, досягнення якої прагне певна особистість.

Загальні теоретичні аспекти рівня розвитку домагань досліджували науковці: Дж. Гарднер, А. Гилінські, Л. Бороздіна, Е. Ільїн, А. Левін, Р. Мейлі, Н. Наумова, Ю. Орлова, Ю. Роттер, П. Сирс, М. Слюсарянський, І. Стейнер, В. Ядов та інші.

Мета роботи – окреслити сучасні підходи щодо проблеми підвищення рівня домагань педагогів.

Забезпечення якісної освіти для всіх лежить в основі законодавчої бази всіх країн. Для досягнення цієї мети знадобляться добре кваліфіковані, навчені, адекватно оплачувані та мотивовані вчителі [1]. Однак світові тенденції вказують на те, що рівень професійних домагань вчителів в останні роки падає, престижність праці знижується, що призводить до нестачі вчителів.

Країни з високим і низьким рівнем доходів у всьому світі стикаються з проблемами як із залучення, так і з утримання кваліфікованих викладачів, здебільшого через слабку мотивацію та структуру стимулів.

Оскільки рівень професійних домагань вчителя обумовлений поєднанням внутрішніх і зовнішніх факторів, пошук належних стимулів для впливу на них є складним і багатогранним [3].

Керівники шкіл можуть відігравати важливу роль у надиханні вчителів, пропонуючи підтримку, послідовні стандарти та ефективні структури оцінювання та підзвітності. Така підтримка з боку керівників шкіл може ще більше підвищити професіоналізм і знизити рівень плинності кадрів серед вчителів.

Варто виокремити ряд викликів, з якими стикаються освітні системи у прагненні до підвищення рівня професійних домагань вчителів:

1. *Відсутність (нестача) фінансових ресурсів.* Дослідження показують, що деякі інші варіанти освітньої політики можуть покращити мотивацію вчителів без урахування низької оплати праці. Незважаючи на це, багато урядів країн, в тому числі й Україна, не мають ресурсів для підвищення зарплат. У більшості країн із низьким і середнім рівнем доходу зарплати вчителів вже становлять 75 і більше відсотків бюджету освіти.

Таким чином, міністерства освіти стикаються зі складними рішеннями щодо того, чи платити вищі зарплати меншій кількості вчителів – і таким чином підвищувати престижність праці, конкуренцію на ринку праці і рівень професійних домагань, чи платити нижчу заробітну плату більшій кількості вчителів і у підсумку мати зниження престижності праці.

Якщо профільне міністерство обере перший варіант (підвищувати заробітну плату за рахунок скорочення кількості вчителів, то відразу виникне ряд проблем: безробіття, перевантаженість класів, яка не сприятиме більш якійсь освіті. Тож, ця проблема довгий час лишатиметься актуальною.

2. *Погані матеріальні умови праці.* Погані умови праці також впливають на мотивацію вчителя. Обмежений бюджет на освіту також може призвести до недостатніх ресурсів для шкільної інфраструктури або навчальних матеріалів. Наприклад, дані вказують на те, що приблизно 25% початкових шкіл у всьому світі не мають доступу до чистої питної води чи одностатевих санітарних приміщень. Брак такого обладнання, як столи, книги, комп'ютери та інші навчальні матеріали, може розчарувати вчителів і спричинити падіння мотивації.

3. *Низький соціальний статус педагога.* Результати дослідження Global Teacher Status 2018 показують, що існує кореляція між статусом вчителя та результатами навчання учнів у країні. У багатьох країнах вчительська вважається професією останнього вибору і не користується такою повагою, як інші професії, що вимагають аналогічного рівня освіти. Це особливо ускладнює підбір та утримання якісних кандидатів. Молоді вчителі часто залишають професію лише через кілька років, щоб шукати можливості в інших сферах, які пропонують вищу оплату чи більший. Покращення стимулів для залучення та утримання вчителів з більшою кваліфікацією може змінити ці погляди, але зміна сприйняття може зайняти багато часу та потребує постійних зусиль.

4. *Непрофесійне управління освітою.* У багатьох країнах дуже слабкі системи управління вчителями. Керівники шкіл часто не мають належної підготовки або досвіду, щоб забезпечити для вчителів належну підтримку або нагляд. Це може призвести до того, що вчителі втрачають довіру до свого керівництва та встановленої системи, знижуючи очікування та рівень професійних домагань. Представники адміністрації, які наймають або оцінюють вчителів на основі зовнішніх даних чи політичних уподобань, також викликають розчарування та знижують впевненість у дієвості системи освіти.

5. *Обмеженість можливостей кар'єрного зростання.* Багато вчителів базуються на єдиній шкалі заробітної плати, де вчителі отримують підвищення на посаді виключно на основі академічної кваліфікації або багаторічного досвіду. Наприклад, в Україні рівень заробітної плати залежить від кваліфікаційної категорії, вислуги років тощо). Однак дослідження показують, що ця модель може придушити свободу діяльності вчителя та знизити мотивацію. Серед перспектив зростання усередині закладу тільки заступник директора і директор.

6. *Гендерна нерівність.* Хоча жінки становлять більшість світової педагогічної сили, вони недостатньо представлені на рівні вищої школи, а також на керівних посадах. Ця відсутність можливостей для кар'єрного зростання може мати демотивуючий вплив на жінок-вчителів, які прагнуть професійного зростання та просування. У країнах ОЕСР жінки-вчителі стикаються з розривом у заробітній платі в 13,5% порівняно з чоловіками. Інші фактори, які знижують мотивацію жінок-вчителів, особливо в умовах переміщення або сільської місцевості, включають відсутність відповідного житла, проблеми фізичної безпеки та сексуальні домагання. Такі проблеми можуть призвести до відсутності стимулів для жінок працювати в таких складних умовах. Оскільки жінки-вчителі та директори шкіл, як показано, виступають взірцем для наслідування та покращують утримання дівчат у школах у сільській місцевості та з низькими доходами, то загальносвітова тенденція зменшення кількості жінок на керівних посадах може мати потенційно шкідливий вплив на освіту дівчат.

7. *Школи з низьким рівнем ресурсів.* Шкільне середовище та умови праці, як правило, найгірші в сільській місцевості або в країнах з ускладненою економічною і політичною ситуацією. Через це в цих школах вищий рівень плинності вчителів, низька мотивація через що здобувачі освіти, які вже перебувають у неблагополучних умовах, стикаються з меншими можливостями для навчання. Без забезпечення належних стимулів для мотивації вчителів працювати в цих сферах, розриви між учнями в школах з низьким і високим рівнем ресурсів продовжуватимуть збільшуватися.

Першим кроком на шляху виходу із кризи освіти у світі є встановлення базових умови для вчителів. Забезпечення конкурентоспроможної заробітної плати вчителям не вирішує повністю проблему розвитку рівня їх професійних домагань, але важливо встановити хоча б базовий рівень матеріального стимулювання.

Наступне, що варто робити у даному напрямку – це розширити можливості для кар'єрного зростання. При розробці штатних розписів в освіті різноманітні варіанти просування вчителя по службі можуть надати йому більше стимулів для професійних домагань та самовизначення. У поєднанні з цим можна розглянути стимули для кожного рівня просування, щоб включати підвищення заробітної плати та додаткові обов'язки [2].

Удосконалення системи управління. Важливо досягти балансу між підзвітністю вчителів та підтримкою, яку вони отримують, і розділити, наскільки це можливо, щоб забезпечити довіру. Механізми професійної підзвітності є цікавими стратегіями для виховання та підтримки професійного зростання та мотивації вчителів.

Також варто підвищити внесок вчителів у прийнятті управлінських рішень. Щоб краще заохочувати вчителів відчувати свою зацікавленість у системі освіти, вони повинні брати участь у процесах прийняття рішень, коли це можливо. Пошуки допомоги вчителя як на шкільному, так і на системному рівні може призвести до підвищення почуття свободи і покращити загальну мотивацію. Незалежно від того, чи запроваджується нова політика на рівні міністерства, чи просто змінюється фокус пріоритетів на рівні школи, внесок вчителів слід цінувати та залучати до прийняття важливих рішень.

Отже, сучасні підходи щодо проблем розвитку рівня домагань передбачають досягнення балансу між підзвітністю вчителів та підтримкою, яку вони отримують, розділивши, наскільки це можливо, щоб забезпечити довіру. Механізми професійної підзвітності є цікавими стратегіями для виховання та підтримки професійного зростання та мотивації вчителів.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Дослідження мотиваційних чинників професійного становлення вчителя. *Психологічні та педагогічні проблеми педагогічної дії* : збірник наукових праць у 2-х ч. Ч. 2. За наук. ред. Л. О. Хомич, О. М. Ігнатюк. Харків, 2012. С. 207–218.

2. Мірошніченко О.А. Види мотивації особистості до професійної діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2016. № 25. С. 87–93.

3. Полюк М. І. Теоретичні підходи до рівня домагань персоналу у підприємстві. Ефективна економіка. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7836> (дата звернення: 27.06.2022).

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗФПО

Лілія Ковальська, викладач II категорії

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»
(Україна)

PHYSICAL EDUCATION AS A MEANS OF CREATIVITY DEVELOPMENT OF STUDENTS IN THE PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Liliia Kovalska, II category lecturer

Municipal Institution of Lviv Regional Council «Brody Markiiian Shashkevych Professional
Pedagogical College» (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається вплив засобів фізичної культури на розвиток творчого потенціалу особистості здобувачів освіти. Визначено фізкультурно-педагогічні умови для розвитку креативності, а також надано рекомендації для можливості їх розкриття.

Ключові слова: креативність; фізична культура; творчі здібності.

Abstract. The article examines the influence of physical culture tools on the development of the creative potential of the personality of students. The physical culture and pedagogical conditions for the development of creativity are defined, and recommendations are also provided for the possibility of their disclosure.

Key words: creativity; Physical Education; creative skills.

У процесі формування НУШ спостерігається перехід до нових педагогічних технологій та сучасних методів освіти. Освітній процес переорієнтовано на виховання творчої особистості, підготовленої до ефективної життєдіяльності. Дослідники відзначають велике значення розвитку креативності у сучасному освітньому процесі, що обумовлено потребами суспільства, спрямованими на виховання активної творчої особистості.

А. Качан та М. Лисенко [1, с. 38] підкреслюють, що сьогодення висуває нові вимоги як до освіти в цілому, так і до кожного вчителя зокрема. Тому педагоги мають бути творчими особистостями, новаторами ідей, адже лише творчий педагог може виховати творчу особистість. Педагог А. Князева, констатує з власного досвіду, що тільки вчитель, що має високий рівень знань, потяг до нового, неординарного, що вміє відкинути звичне, шаблонне, позитивно вплине на фізичний розвиток здобувачів освіти, спонукати їх до активних фізичних занять та буде розвивати потенційні творчі можливості.

Є. Ярмошук, І. Тадеєв, С. Мамчур [3, с. 744] також погоджуються, що творчість є однією зі складових професіоналізму.

Креативність – це загальна здатність до творчості. Креативність (з латинської creatio – творення) – це здатність людини породжувати незвичайні ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилитися від традиційних схем мислення. Однак єдиного чіткого визначення креативності досі немає [1; 3]. Сучасний викладач має бути відповідальною персоною, здатною успішно організувати свою діяльність у проблемних ситуаціях, мати достатню професійну компетентність, широкий кругозір, повинен бути здатний адаптуватися, конкурувати на ринку праці, розвиватися в різних інноваційних напрямках та творчій діяльності.

Навчальна діяльність на заняттях не обмежується стимулюванням фізичної активності, а й залучає розумові та емоційні здібності людини, відображаючи гармонію розумового, фізичного та емоційного стану особистості.

Отож, якими засобами фізичної культури ми можемо розвивати творчі здібності та творчий потенціал здобувачів освіти? До провідного засобу розвитку творчих здібностей здобувачів освіти на заняттях фізичної культури відносять фізичні вправи. Необхідно

використовувати вправи на розвиток креативності та творчих здібностей. Наприклад, виміряти подумки проходження легкоатлетичної дистанції або проміжок часу, витрачений на виконання різних бігових чи інших вправ та комплексів.

Розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти, а також креативного мислення, засобами фізичної культури на сучасному етапі набувають особливої теоретичної значущості на заняттях з різних методик. На таких заняттях майбутні вчителі виступають у ролі розробників та творців свого проекту зі здорового способу життя, а також готують презентації з фізичної культури та спорту, використовуючи свої знання та вміння в цій галузі, розробляють нові комплекси оздоровчих вправ, застосовуючи свої творчі здібності. На заняттях фізичного виховання задля досягнення нових результатів так само використовуються сучасні засоби та оригінальні методи з творчим підходом [2].

Стимулювання креативності здобувача освіти є одним із головних завдань педагогічної освіти, оскільки у майбутніх фахівців з'являється особливе мислення, здатне до народження нових оригінальних ідей та їх реалізації, розуміння особистісних та соціально значущих питань. У структурі професійної підготовки важливе місце займає здатність особистості до безперервного самовдосконалення, а також збереження та розвитку творчого потенціалу, що найбільш успішно можна сформулювати в умовах інноваційних освітніх систем на заняттях фізичної культури. Це забезпечується інтеграцією традиційних занять, таких, як баскетбол, волейбол, гімнастика, а також новаторські підходи до освітнього процесу, нові програми та технології, а саме різні напрямки оздоровчого та реабілітаційного фітнесу. Оскільки інноваційна освіта спрямована на саморозвиток, самоактуалізацію та самовдосконалення, то існує потреба визначення методів та засобів активізації та розвитку особистості здобувача освіти, що дозволяють формувати творче мислення у процесі професійної підготовки.

Розвиток творчої самостійності залежить від способу отримання знань, як викладач подає свій предмет. У деяких випадках отримана інформація може пригнічувати творчу активність здобувачів освіти. У зв'язку з цим варто звернути увагу на вимоги до процесу навчання, яких варто дотримуватися з метою розвитку творчого мислення. Не можна придушувати інтуїцію особистості. Слід заохочувати студентів, коли вони проявляють ініціативу, висувають нові ідеї. Наприклад, у студентів на заняттях фізичної культури важливо формувати впевненість у своїх силах, віру у здатність вирішувати поставлені завдання, успішно виконувати нормативи з фізичної підготовки.

Розкриттю креативності сприяє створення атмосфери довіри, рівноправної співпраці між викладачем та здобувачем освіти, взаємодії та віри в успіх.

Під час навчання під час занять фізичної культури слід більшою мірою спиратися на позитивні емоції, оскільки негативні пригнічують прояви творчого мислення студентів. Необхідно стимулювати різними можливими методами прагнення до самостійного вибору вправ, цілей, завдань та засобів їх вирішення з різних проблемних питань. Якщо не привчити діяти самостійно і брати на себе відповідальність за рішення, то це негативно позначається на творчих здібностях студента.

З боку викладача необхідний творчий підхід до заняття фізичною культурою, творчий та нестандартний підхід до структури заняття має бути націлений на підвищення освітньої ролі власне заняття.

Нестандартні форми навчання на заняттях фізичної культури можуть вимагати нестандартне обладнання, такі як ізотонічні кільця, розбірні гантелі, нестійкі платформи та інше обладнання, що значно підвищує інтерес до занять фізичною культурою. Однак найважливішим є заохочення прагнення студента бути самодостатньою особистістю, для чого необхідно виявляти повагу до здобувача освіти. Особистісно-орієнтований підхід до навчання дозволить сформувати сучасного фахівця, здатного до подальшого саморозвитку.

Розкриття творчого потенціалу можливе в умовах різних видів діяльності, але основною є навчально-пізнавальна та фізкультурно-оздоровча діяльність. Під час навчання у ЗФПО, сама організація навчального матеріалу з фізичної культури може надавати студенту

можливість вибору змісту та способів виконання певних комплексів та вправ, навчальних знань та умінь, стимулювати розкриття особистості здобувача освіти. Насамперед здатність до самостійного застосування та виконання цих комплексів для розкриття свого творчого потенціалу та покращення здоров'я.

Таким чином, згідно з наведеними джерелами, фізична культура може бути використана як ефективний засіб розвитку креативності. На заняттях з фізичної культури не тільки стимулюється фізична активність, а й залучаються розумові та емоційні здібності людини. Креативність є загальною здатністю, тобто, її розвиток методами фізичної культури призводитиме до реалізації творчих здібностей в інших сферах життя. Фізична культура дозволяє зберегти та зміцнити психічне здоров'я, що є важливою умовою розвитку творчих здібностей. Розвиток креативності здобувача освіти засобами фізичної культури виступає своєрідною гарантією того, що майбутній фахівець зможе орієнтуватися та знаходити рішення у нестандартних ситуаціях та питаннях професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Качан О.А., Лисенко М.Ю. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності. *Фізичне виховання в рідній школі: науково-методичний журнал*. 2019. № 2 (121) С. 38-43.

2. Лисенко Л. Л. Система дослідницької роботи майбутніх фахівців із фізичної культури як основа розвитку їхніх креативно-інноваційних здібностей. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 3. С. 79–84

3. Ярмошук О.О., Тадеєв І.М., Мамчур С.Л. Творча самореалізація викладача фізичного виховання ВНЗ як складова професіоналізму. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць ; за ред. Г. М. Арзютова. Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова. 2011. Випуск 13. С. 743- 748.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Світлана Кушнір, кандидат педагогічних наук, доцент
здобувач наукового ступеня доктора наук,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Україна)

CURRENT PROBLEMS OF PREPARATION PRESCHOOL EDUCATION SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF MODERN EUROPEAN INTEGRATION CHALLENGES

Svitlana Kushnir, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
recipient of the scientific degree of Doctor of Education,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті визначено основні протиріччя в організації підготовки майбутніх вихователів, що мають бути вирішені задля успішної євроінтеграції. Розглянуто особливості конструктивістського підходу, що надають можливість подолати існуючі суперечності.

Ключові слова: конструктивістський підхід, підготовка майбутніх вихователів, готовність до професійної діяльності, діти дошкільного віку.

Abstract. The article identifies the main contradictions in the organization of training future educators, which must be resolved for successful European integration. The peculiarities of the constructivist approach, which make it possible to overcome existing contradictions, are revealed.

Key words: constructivist approach, preparation of future educators, readiness for professional activity, preschool children.

Вивчення теоретичних та практичних аспектів питання професійної підготовки майбутніх вихователів у ЗВО та їхньої готовності до реалізації власної професійної діяльності у роботі з дошкільниками дали можливість виявити низку суперечностей, що об'єктивно існують і негативно позначаються на кінцевому результаті. Розглянемо деякі з

них.

Одним з таких протиріч є технологічна структура педагогічного процесу у ЗВО, зорієнтована на сувору регламентацію педагогічних дисциплін з обов'язковою покроковою підзвітністю, що здебільшого нівелює творчий аспект педагогічного процесу, позбавляючи викладачів можливості варіювати освітній контент всередині курсів, оптимально й вчасно вдосконалювати зміст й вносити корективи, інтегрувати й структурувати блоки між дисциплінами, орієнтуючись на запити студента й зворотній зв'язок. Досить вдало описує сутність і в той же час необхідність змін в освіті S. Brush: «...наука може отримати достовірні та корисні знання, які...є продуктом людської думки, і підлягають змінам у світлі нових доказів і міркувань» [6, с. 64]. Навчальна інформація постійно оновлюється, особливо з огляду на євроінтеграційні процеси, з'являються нові теми, підходи, напрямки, дослідження, які мають відобразитися у змісті сучасних курсів підготовки майбутніх вихователів.

Важливим моментом під час підготовки студентів ще на початку навчання має бути не лише оглядове ознайомлення з основними поняттями під час дисципліни «Вступ до спеціальності», а й складання власної інтелектуальної дорожньої карти, «палацу цілей» у процесі вивчення дисципліни з можливістю розширення й збагачення [8; 9].

Наступною суперечністю є невідповідність між вимогами до організації процесу підготовки майбутніх вихователів і кінцевого результату у вигляді готовності до професійної діяльності. Як показує практика, випускники не готові саме до повсякденної практичної роботи з дошкільниками, не вміють раціонально розподіляти свій час, швидко «вигорають» на роботі й, як наслідок, відмовляються від свого покликання, або обирають інші сектори освіти. Серед опитаних колишніх випускників денної форми навчання (125 студентів різних років випуску 2013 – 2018 рр.) після 3 років роботи в державних ЗДО працювати лишилось 20%. Небажання молодих вихователів працювати у сфері державної дошкільної освіти пов'язане не лише з низькою заробітною платнею, а й неготовністю до фізичного й психологічного навантаження, понаднормовою кількістю дітей у групах, невмінням бачити й планувати свою роботу системно й узагальнено, не цікавістю й застарілістю інформації деяких курсів. Важливим також є розбудова системи приватної освіти, яка майже зовсім не взаємодіє з державним сектором підготовки фахівців дошкільників, а також показує небажання приймати в свої ряди випускників державних ЗВО з напрямку дошкільної освіти (особливо показово в закладах Монтессорі, Вальдофських дитячих садочках). Слід відзначити, що саме приватний сектор дошкільної освіти досить часто втілює європейський та американський досвід у своїй практичній роботі, але потребує фахової методичної організації й корегування у відповідності до сучасної української системи освіти. Тому відображення досвіду приватного і державного секторів дошкільної освіти також було б бажаним і необхідним у підготовці майбутніх вихователів, особливо враховуючи той факт, що більшість з них йде або бажає йти саме в приватний сектор.

Суцільною проблемою є також декларування але фактична відсутність на практиці інтеграції методик дошкільної освіти, фахових дисциплін, що призводить до мозаїчної картини педагогічного процесу в ЗДО й несформованості умінь планувати діяльність з дошкільниками поза рамками окремої дисципліни. Проведені експериментальні завдання з магістрантами в ході курсу «Здоров'язбережувальні технології в дошкільній освіті» показали, що студенти не розуміють як розробляти перспективний план роботи з дітьми, реалізуючи в ньому свої знання з різних методик.

Безумовно важливим фактором у підготовці майбутніх вихователів виступає також фактори часу, мотивації, диференціації й індивідуалізації, побудування власної особистої траєкторії опанування дисциплін. Більшість європейських та американських ЗВО мають складну систему вибіркового набору кредитних балів. Окрім цього присутні диференціація завдань за рівнем складності на вибір студента, що дозволяє підвищити відповідальність студента за результати навчання, вибудувати власну освітню траєкторію.

У той час, як європейська й американська системи освіти стають все більше прагматичними й практико-орієнтованими, практична частина підготовки бакалаврів згідно Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта» становить «мінімум 20% – обсягу освітньої програми для педагогічної практики зі спеціальності» [4]. На наш погляд, це поглиблює проблему низького рівня практичних навичок майбутніх вихователів і готує більше теоретика, а не практика.

Євроінтеграційний процес української системи освіти передбачає залучення її до тих глобальних викликів й питань, над якими працюють закордонні ЗВО вже не одне десятиліття. Одним з таких викликів, що набув особливої актуальності в період пандемії COVID-19, є переосмислення й переформатування системи роботи ЗВО з аудиторного до дистанційно-змішаного, дистанційного формату, що у свою чергу активізувало прибічників педагогічного конструктивізму, в рамках досліджень яких за останні 20-30 років розкриті механізми організації педагогічного процесу подібного формату.

Педагогічний конструктивізм знаходить своє втілення в системах підготовки педагогів Естонії, Австрії, Німеччини, Великобританії, США тощо.

Що ж таке педагогічний конструктивізм? Педагогічний конструктивізм є теорією й практикою викладання і навчання, яка передбачає будувannya окремою особою нових конструктів знань через власну психічну активність, діяльність та соціальну взаємодію, перехід від стратегії передачі готових знань до стимулювання самонавчання, самоініціації, самоорганізації, самооцінки [3]. Педагогіка конструктивізму базується на теоріях кібернетики другого порядку, принципах інтеграції змісту Ф. Варела й диференціації завдань, теорії Л. Виготського про зону найближчого розвитку, соціальної взаємодії, когнітивного розвитку Ж. Піаже, теорії прагматизму Д. Дьюї, теорії практиках змішаного, онлайн навчання, навчання в співробітництві (cooperative learning / collaborative learning) тощо.

Як стверджує Л. Зданевич, «професійна підготовка майбутнього вихователя» – це спеціально організований освітній процес, спрямований на формування в майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти [2].

Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти в Україні акцентує у своєму змісті увагу на орієнтацію педагогічного процесу У ЗДО на принципах педагогіки партнерства, визначаючи роль вихователя як фасилітатора розвитку дитини (від транс. *facilitate* — допомагати, направляти, полегшувати), а не транслятора знань, що є співзвучним головним ідеям педагогічного конструктивізму. Наріжні підходи в організації освітнього процесу: діяльнісний; компетентнісний; інтегрований; особистісно орієнтований [1], також тотожні основним положенням конструктивізму.

На наш погляд, підготовка майбутніх педагогів, зокрема вихователів ЗДО має будуватися на основах конструктивізму оскільки лише та людина, яка конструює власну систему знань, поглиблюючи й розширюючи її, застосовуючи критичне осмислення наукових положень й теорій, набуваючи практичного досвіду через безпосередню діяльність, спілкування, спостереження й взаємодію, зможе виховати ДИТИНУ з такими ж якостями. Ця думка знаходить своє підтвердження у дослідженнях С. Kamii, R. DeVries, B. Zan, K. Castle, які підкреслюють, що майбутні педагоги сприятимуть конструюванню знань дітьми, налагодженню взаємодії у спільній діяльності, якщо вони розмірковуюватимуть над тим, що означає конструювати знання й будуть безпосередньо залучені до цього процесу [7]. Разом з тим, ми бачимо тяжіння сучасної освітньої системи до «традиційної» подачі знань, де лектор і підручник є беззаперечними даностями, що транслюють готові знання без особистого критичного осмислення. Найбільш важливим і простим у сучасних умовах обирається тестова система перевірки знань, яка не дає уявлення ні про що, окрім здатності студента запам'ятовувати. Між тим, конструктивісти пропонують використовувати лекції у форматі «перевернутого класу», що надає можливість конструювати власну систему знань

студентами, заглиблюватися в сутність, знаходити відповіді на свої питання у дискусії з однолітками й викладачем, оперативно змінювати (розширювати, поглиблювати, доповнювати) теоретичний і практичний матеріал під потреби певної групи студентів.

Погоджуючись із трактуванням поняття «професійна підготовка» Т. Танько [5], як системи організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь, вважаємо доречним уточнити формулювання поняття «професійної готовності», що визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне й може її виконати.

Отже, кінцева мета процесу підготовки майбутнього вихователя у контексті ідей конструктивізму має бути саме практична, а не лише теоретична готовність реалізовувати діяльність з дошкільниками, а для цього освітній процес у ЗВО має зазнати змін не лише процесуального, а й сутнісного характеру в бік теорії і практики педагогічного конструктивізму.

Список використаних джерел

1. БКДО: новий стандарт дошкільної освіти. Педрада: веб-сайт. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklnno-osvti> (дата звернення: 04.07. 2022).

2. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2014. 44 с.

3. Кушнір С. П. Особливості організації навчального процесу на засадах педагогічного конструктивізму. *Educational challenges*, [s.l.]. 2018. №. 57. P. 63–75. URL: <<http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/88>>. (дата звернення: 04.07. 2022). doi:<https://doi.org/10.5281/zenodo.843221>.

4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 21 лист. 2019 р. № 1456. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/68361/ (дата звернення: 04.07. 2022).

5. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 41 с.

6. Brush S. J. History of science and science education. *Interchange*. 1989. Vol. 20, №2. P. 60–70.

7. Castle K. Constructing knowledge of constructivism. *Journal of Early Childhood Teacher Education*. 1997. Vol. 18, №1. P. 55–67. URL: <https://cepa.info/6871> (дата звернення: 04.07. 2022).

8. Scott B. Conversation theory: a dialogic, constructivist approach to educational technology. *Cybernetics and Human Knowing*. 2001. Vol. 8, №4. P. 25–46 (22).

9. Scott B. Gordon Pask's Conversation Theory: A domain independent constructivist model of human knowing. *Foundation of Science*. 2001. Vol. 6. P. 343–360. URL: <https://cepa.info/fulltexts/1806.pdf> (дата звернення: 04.07. 2022).

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ MIRO У ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНИХ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Юлія Літвін, викладач

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (Україна)

USE OF THE MIRO INTERACTIVE BOARD IN THE TRAINING OF COMPETENT FUTURE PRIMARY TEACHERS

Yulia Litvin, lecturer

municipal institution of the Kyiv regional council «Bila Tserkva Humanitarian and

Анотація. У статті представлено опис використання новітньої інтерактивної дошки Miro в освітньому процесі коледжу в умовах дистанційного навчання. Здійснено глибокий аналіз можливостей інтерактивної дошки, а також характеристику переваг.

Ключові слова: технологія, Інтернет сервіси, інтерактивна дошка, інтерактивний підручник.

Abstract. The article describes the use of the latest interactive whiteboard Miro in the educational process of the college in terms of distance learning. An in-depth analysis of the capabilities of the interactive whiteboard, as well as a description of the benefits.

Keywords: technology, Internet services, interactive whiteboard, interactive textbook.

Підручник, дошка, крейда, картки із завданнями та паперові плакати – це все складові педагогічних технологій, які були ефективними вчора. Сучасна школа, покликана забезпечити доступність якісної освіти з урахуванням можливостей дітей, інтересів та нахилів, розширити активність соціалізації особистості, повинна переглянути методичний інструментарій повністю, осучаснивши та вдосконаливши. Ситуації у країні зумовила появу нової форми навчання – дистанційної, яка також потребує підготовки, постійного оновлення та урізноманітнення. Нові інформаційні технології, безумовно, грають у такому сенсі позитивну роль.

Дедалі більше вчителів звертаються до теми дистанційного навчання. Причому педагогів цікавить, як правило, не тільки, і не стільки теоретична та методична сторона, а безпосередній інструментарій, як провести ефективно віддалене навчальне заняття.

Всесвітня мережа Інтернет на сьогодні пропонує широкий спектр різноманітних технологій, які допомагають викладачу створити дійсно цікаві та ефективні заняття, але більшість з них функціонально обмежені або дають можливість працювати лише з одним форматом файлів [3, с.28].

В освітньому процесі КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» під час навчання майбутніх вчителів початкових класів використовуються різноманітні Google ресурси такі, як Google Classroom, Hangout, Jamboard та інші. Попри всі переваги перелічених сервісів, переключення з одного виду роботи на інший витрачається багато часу. Тому у процесі пошуку більш досконалих сервісів було обрано інтерактивну дошку Miro.

Віртуальна дошка потрібна нам для того, щоб замінити звичайну дошку під час дистанційного навчання на кожному занятті зі студентами. У віртуальних дощок широкий функціонал.

Інтерактивна дошка Miro розроблена нещодавно, але швидко стала популярною серед педагогів, особливо іноземних мов.

Відмінність Miro від шкільної дошки в тому, що Miro-дошка інтерактивна та доступ до неї здійснюється через інтернет. А це означає, що писати, малювати, додавати файли на неї можна нескінченно і все це буде видно не те, що з останнього ряду, а з будь-якої точки світу.

Інтерактивна дошка Miro не тільки дозволяє візуалізувати багато ідей, але і може стати основою проведення цілого заняття, семінарського чи практичного, а також лекції. Вона підходить для роботи зі студентами як у початковому етапі, так і на поточному та завершальному. За допомогою даного сервісу можна створювати та класифікувати різноманітні матеріали для занять, пояснювати та відпрацьовувати теми, влаштовувати мозкові штурми, організовувати проєктну роботу. Дошка Miro також може стати альтернативою або чудовим доповненням до інтерактивних підручників, які, ймовірно, почнуть активно з'являтися на ринку освітніх продуктів у найближчий час. Згідно з психолінгвістичними спостереженнями, для високої ефективності засвоєння матеріалу на заняттях необхідно задіяти різні види пам'яті: емоційну, рухову, словесну та образну. Застосування віртуальної дошки Miro є чудовим способом емоційного залучення студентів до освітнього процесу. Щоб почати роботу на Miro, потрібно зареєструватися на сервісі

через Google акаунт або через інші браузері. Потрібно зазначити електронну пошту, куди прийде запрошення. Весь інтерфейс сервісу на англійській мові, що пояснює використання її саме викладачами іноземних мов, але функціонал сервісу створений таким чином, що у нього розбереться будь який користувач ПК. На безкоштовному тарифі пропонується лише 3 дошки, але кожна з них являє собою нескінченне біле полотно, де може вміститися безліч уроків. Завантажені уроки можна також видалити або скористатися ними заново. Сама собою дошка нескінченна (рис 1.1.) [2].

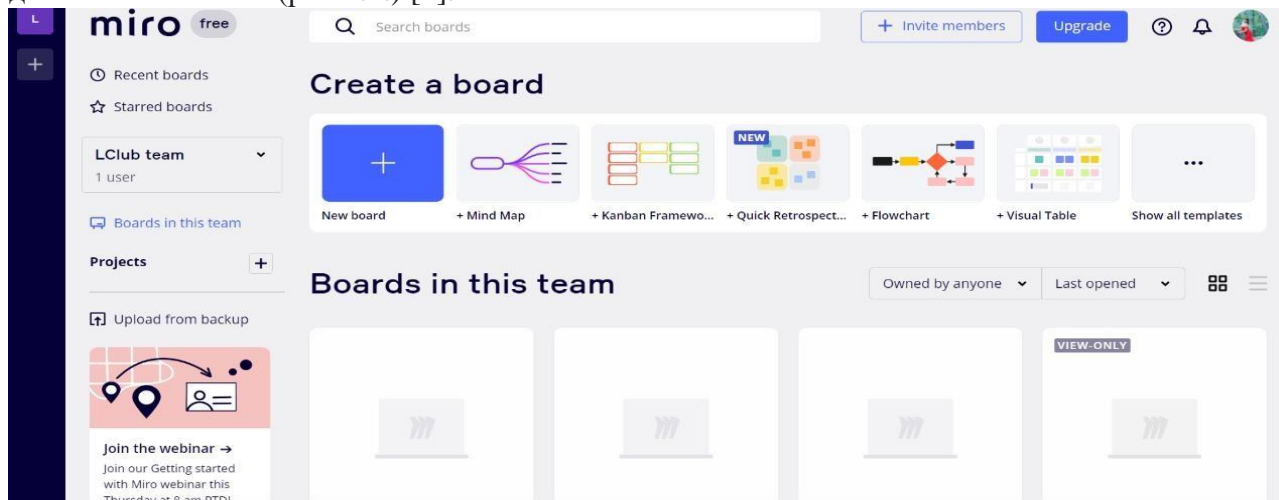

Рисунок 1.1. Загальний вигляд інтерактивної дошки Miro

Для створення окремого навчального заняття, наприклад, з психології чи педагогіки, можна використати функцію frame і всередині створити те, що потрібно. Дошка має можливість встановити посилання із різних сайтів із потрібними матеріалами.

Використання інтерактивної дошки Miro має велику кількість переваг:

- підтримка багатьох медіа-форматів: картинки, відео з YouTube та Vimeo, PDF-файли, документи тощо, які можна одночасно завантажити і відкривати не виходячи з програми;
- підсвічування кольоровими маркерами, використання стікерів, можливість малювати геометричні фігури прямо на занятті;
- робота в реальному часі; особливо зручно залишати коментарі, причому їх може залишити як викладач, так і студент. Можна кріпити стікери документи і т.д. Усі виконані дії відображаються у спеціальній панелі;
- цікава функція підсвічування курсору користувача (щоправда, це досить хаотично при великій кількості студентів);
- підтримка командної роботи.
- додаткові інструменти (наприклад, ToDo) [2].

Отже, функціонал сервісу доволі широкий, але саму дошку можна використовувати у різних форматах, в залежності від мети та завдань заняття, а саме:

- дошку можна застосовувати як інтерактивний підручник. Викладач може заповнити дошку матеріалами до заняття та за допомогою скріншерингу керувати увагою студентів, обмежувати таймером час на виконання завдань;
- за допомогою сервісу можна провести навчальний вебінар. У спеціальному шаблоні викладач намічає загальний план роботи, завантажує корисні матеріали на дошку. На початку заняття очікування учасників збираються тут же на дошці у вигляді стікерів, а потім за допомогою цього ж інструмента підсумовуються, завантажуються та надсилаються учасникам.

- використовується дошка і для групової роботи. Викладач може запропонувати студентам роботу над проектом у групах, використовуючи шаблони, тегуючи відповідальних та стежачи за тим, хто виявив найбільшу активність. У разі потреби викладач може коригувати роботу студентів у стікерах або коментарях.

Онлайн-дошка – відмінний інструмент для того, щоб змішати онлайн і офлайн навчання, залишивши тільки плюси кожного з форматів.

Отже, Miro – це чудова дошка, з величезними можливостями, що має широкі можливості для ефективного навчання студентів.

У процесі вивчення теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань чи підготовки семінарських занять, усі студенти, які мають посилання та доступ до інтерактивної дошки Miro можуть розміщувати власні матеріали, але викладач має можливість відслідковувати кожну дію, тим самим здійснюючи контроль ще до початку навчального заняття [2].

Ще однією перевагою використання даного інтерактивного сервісу є можливість feedback або так званого зворотнього зв'язку. Кожен студент має можливість у будь-який момент залишити потрібний коментар, причому як у відкритому форматі, так і індивідуально.

Варто згадати і те, що під час власного навчання, майбутні педагоги отримують навички користування інтерактивною дошкою та можуть використовувати отримані вміння у власній практичній діяльності, що значно підвищує рівень їх професіоналізму та робить конкурентоспроможним на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : навч. посіб. Т. Г. Крамаренко, В. В. Корольський, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк; наук. ред. М. І. Жалдак. Вид. 2, перероб. і доп. Кривий Ріг. Криворізький держ. пед. університет. 2019. 444 с.
2. Miro: Цифрова дошка, що підтримує співпрацю, складання розуму тощо. URL : <https://techacute.com/miro-the-digital-whiteboard/> (дата останнього звернення 28.06.2022).
3. Редько В.В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2017. № 8 - 9. С. 28 – 36.

МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Аліна Маслова, кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга Гончарова, кандидат педагогічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
(Україна)

MULTILINGUAL EDUCATION AND COMMON EUROPEAN VALUES IN A FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S TRAINING

Alina Maslova, PhD in Education, Associate Professor

Olga Goncharova, PhD in Education, Associate Professor

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто мультилінгвізм як одну з головних загальноєвропейських цінностей. Автори наголошують на тому, що застосування мультилінгвальної освіти в процесі професійної підготовки вчителів іноземних мов надає широкий доступ до інформації, сприяє розвитку самореалізації, розширяє можливості освіти впродовж всього життя, робить фахівців конкурентоспроможними.

Ключові слова: мультилінгвальна освіта, спільні європейські цінності, мовна політика, майбутні вчителі іноземних мов, підготовка вчителів.

Abstract. The article deals with multilingualism as one of the main European values. The authors emphasize that multilingual education in the process of professional training of foreign language teachers provides wide access to information, promotes self-realization, expands opportunities for lifelong education, and makes university graduates more competitive.

Key words: multilingual education, the European common values, language policy, future foreign language teachers, teacher training.

У сучасному світі володіння іноземними мовами є життєво необхідним. Загально відомо, що фахівці, які володіють кількома іноземними мовами, є більш

конкурентоспроможними на світовому ринку праці, мобільними, мають широкі можливості для самореалізації та подальшого підвищення кваліфікації. Саме тому вивченню різних мов і культур в Європейському Союзі приділяється значна увага в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

В умовах глобальних змін в галузі освіти Рада Європи всіляко підтримує політику багатомовності, мовної та культурної різноманітності, вивчення мов країн-членів ЄС протягом всього життя, прийняття та розповсюдження спільних європейських цінностей, що було закріплено на законодавчому рівні низкою прийнятих документів: Лісабонський договір (The Treaty of Lisbon (2007)), Хартія Європейського Союзу про основні права (The EU Charter of Fundamental Rights (2000)), Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини (Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (2010)); Декларація щодо сприяння громадянству та розповсюдженню загальних цінностей свободи, толерантності та недискримінації через освіту (Declaration on Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education (2015)), Рекомендація Ради Європи про спільні цінності, інклюзивну освіту та європейський вимір навчання (The Council Recommendation on Common values, Inclusive education, and the European dimension of teaching (2018)) та інші. Саме в освітній галузі здійснюється забезпечення функціонування перерахованих законів та рекомендацій стосовно викладання і навчання іноземних мов, практичної реалізації мовної європейської політики. З огляду на наявні євроінтеграційні процеси в українській освіті, розповсюдження мультилінгвальної освіти та загально прийнятих європейських цінностей набуває сьогодні особливої актуальності.

Проблематику запровадження мультилінгвізму та європейських цінностей у систему освіти розробляли такі дослідники, як А. Анісімова, С. Боднарюк, К. Борка, М. Винарчик, Т. Головатенко, Г. Домілеску, Г. Зіглер, С. Золотухіна, О. Іонова, О. Комар, Я. Казимир, Ю. Панасюк, О. Сахань, Н. Ткачова та ін. Проте, незважаючи на певну кількість вітчизняних і зарубіжних напрацювань, окреслене питання залишається недостатньо дослідженим. Виходячи з цього, **мета цієї публікації** полягає у визначенні ролі, яку відіграє мультилінгвальна освіта в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

До провідних цінностей, що визначають розвиток освіти в Європейському Союзі відносять демократію, індивідуальні свободи, людську гідність, рівність, верховенство права, захист прав людини, толерантність, антирасизм та недискримінацію, солідарність, інклюзію, міжкультурну освіту [7]. Також вважається, що однією з головних європейських цінностей, поряд із переліченими вище, є пильна увага до мовного розмаїття, яка визначає мультилінгвізм (багатомовність) як здатність суспільств, установ, груп та окремих осіб регулярно спілкуватися більш ніж однією мовою у своєму повсякденному житті; необхідність, яка дозволяє індивідам розкрити межі свого існування та покращити якість життя [8; с. 6]. При цьому урізноманітнення пропозицій до вивчення мов у навчальному закладі передбачає використання рідної, регіональної (державної) та міжнародної мови в освіті. Проте, саме поняття «мультилінгвізм» не зводиться лише до оволодіння кількома мовами, а означає «результат глобалізації та інтеграції, що відображається в особливому типі мислення, яке поєднує в собі надбання різних культур і етносів» [5, с. 38].

Таким чином, багатомовність стає невід'ємною частиною кожної цінності, прийнятої в Європейському Союзі. Хартія Європейського Союзу про основні права (2000) підтримує права будь-якого громадянина використовувати будь-яку з 24 офіційних мов для зв'язку з організаціями ЄС, які зобов'язані відповідати тією ж мовою. Слід зазначити, що мовна політика країн-членів ЄС передбачає активну підтримку мовного розмаїття на усіх рівнях освітньої галузі. Оскільки жоден освітній простір не є соціально однорідним і зазвичай поєднує різні мови й культури, така множинність мов і культур змушує підходити до їх вивчення надзвичайно виважено, створювати всі необхідні умови для іншомовної діяльності, оскільки саме рівень навичок володіння іноземною мовою формує лінгвістичний простір

людини, у якому виражена національна і етнічна ідентичність. Важливо також наголосити, що «навчальні заклади не можуть відокремитися від соціолінгвістичного контексту суспільства, з яким вони пов'язані, оскільки освітні програми базуються на принципах багатомовності та полікультурності суспільства в цілому». [3, с. 163-166].

З метою забезпечення таких умов у галузі освіти було створено Рекомендації Ради ЄС про спільні цінності, інклюзивну освіту та європейський вимір навчання (2018 р.), які закликають держави-члени ЄС: 1) збільшити поширення спільних цінностей на всіх рівнях і типах освіти та навчання; 2) сприяти європейському виміру викладання; 3) сприяти інклюзивній освіті; 4) підтримувати вчителів і викладання з метою зміцнення позитивного та інклюзивного здорового почуття належності до ЄС, виховувати толерантне та демократичне ставлення до єдності та різноманітності, соціальної, культурної та історичної спадщини держав, що входять до Союзу [6].

Таким чином, виховання поваги до мовної різноманітності здійснюється на усіх рівнях освітньої галузі в ЄС шляхом запровадження мультилінгвальної освіти, головна мета якої – забезпечити участь мови в діяльнісно-значущій комунікації [2, с. 40]. Що ж стосується підготовки педагогічних кадрів в Україні, то створення мультилінгвального навчального середовища зумовлює зміну вітчизняних університетських освітніх програм з метою їх максимального наближення до європейських зразків. Зокрема, зусилля слід спрямувати «на оцінку можливості застосування європейського досвіду в українській педагогічній вищій школі, на умови його реалізації та творчий розвиток із врахуванням наших реалій, особливостей та власних надбань в галузі іншомовної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов» [4, с. 308].

Відзначимо, що така інтеграція європейської тематики до загального змісту української освіти неможлива без спеціальної підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів. З цієї причини, викладачами кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького було розпочато розробку курсу «Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику багатомовності в освіті та підготовці майбутніх учителів». Курс орієнтований на бакалаврів (студентів 4 курсу), сфера інтересів яких пов'язана з викладанням іноземних мов дошкільникам та молодшим школярам. Вчителі іноземних мов початкової школи – це ті люди, які можуть закласти основу для прийняття спільних цінностей ЄС серед наймолодших представників європейського суспільства. Основною метою курсу є зміцнення цінностей ЄС через європейську політику багатомовності під час підготовки майбутніх учителів. Запровадження такого курсу покращить освітній процес у нашому університеті та країні в цілому, а також приведе його у відповідність до загальноєвропейських цінностей і мовних стандартів. Така освітня політика створить основу для вивчення та викладання іноземних мов з раннього віку та сприятиме поширенню мультилінгвізму та спільних цінностей Європейського Союзу. Детальна розробка такого курсу і стане предметом наших подальших наукових розвідок.

Незважаючи на те, що досвід навчання мультилінгвізму як викладання трьох і більше мов в Україні досить незначний [2, с. 43], мультилінгвальна освіта має великі перспективи розвитку в нашій країні, оскільки її соціальна сутність полягає в формуванні не просто мовної, а широкої соціокультурної компетенції та автентичності контекстного трактування значення міжсуб'єктної комунікації представників різних культур [1, с. 57]. Така освіта надає майбутнім вчителям іноземних мов широкий доступ до інформації в різноманітних предметних галузях, сприяє отриманню та поширенню знань про основні європейські цінності, розширює можливості освіти впродовж всього життя, робить фахівців конкурентоспроможними на загальноєвропейському й світовому ринку праці.

Список використаних джерел

1. Анісімова А.І. Концепція мультилінгвізму в навчанні іноземним мовам. *Англїстика та американїстика*. 2014. Вип. 11. С. 54-58. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/234438038.pdf>.
2. Боднарюк С., Бауер М. Творення мультилінгвального простору сучасної освіти на

уроках іноземної мови у закладах освіти: досягнення та виклики. *Проблеми освіти*. 2021. №1 (94). С. 36-53. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-94.2021.03>.

3. Винарчик М.П. Сучасні проблеми мультилінгвальної Європи: освітній контекст. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2020. № 2(20). С. 161-166. DOI: 10.32342/2522-4115-2020-2-20-18.

4. Осова О. О. Іноземні мови у контексті європейської мовної політики. *Педагогіка та психологія: зб. наук. пр.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2016. Вип. 53. С. 300–309. URL: https://zenodo.org/record/57606#.Yrmw_rJBxPY.

5. Панасюк Ю.В. Мультилінгвальність в українському суспільстві. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2017. Том 2. №8. С. 37-40. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2017/NV_2017_8-2/10.pdf.

6. Council Recommendation of 22 May 2018 on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching. (2018). Official Journal of the European Union, 7(6). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607\(01\)&rid=2](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607(01)&rid=2).

7. The EU Values. URL: <https://ec.europa.eu/component-library/eu/about/eu-values/> (дата звернення: 27.03.2021).

8. European Commission. (2007). Final report: High level group on multilingualism. Luxembourg: European Communities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 32p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b0a1339f-f181-4de5-abd3-130180f177c7>.

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Марина Медяна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: **Н. А. Олійник**, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL PROCESS ON THE FORMATION OF THE GENDER ORIENTATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Marina Mediana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування гендерної орієнтації дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі. Показано негативні тенденції гендерного розвитку підростаючого покоління: ослаблення поляризації гендерних відмінностей та порушення гендерної ідентичності, криза традиційної сім'ї, тенденції впровадження чужих програм гендерного виховання. Обґрунтовано актуальність цієї проблематики у початковій школі серед дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: молодший шкільний вік, гендерні орієнтації, гендерна ідентичність, гендерне виховання.

Abstract . The article is devoted to the problem of forming the gender orientation of primary school students in the educational process. The negative trends in the gender development of the younger generation are shown: the weakening of the polarization of gender differences and the violation of gender identity, the crisis traditional family, trends in the introduction of alien programs gender education. The relevance of this issue in primary school among children of primary school age is substantiated.

Keywords: primary school age, gender orientation, gender identity, gender education.

Сучасний світ характеризується трансформацією гендерних відносин, інверсією гендерних ролей, фемінізацією чоловіків та маскулінізацією жінок, стиранням гендерних стереотипів та ослабленням поляризації гендерних відмінностей. «Криза традиційної сім'ї, ролі чоловіків та жінок у суспільстві призвели до появи проблеми порушення гендерної ідентичності підростаючого покоління, що призвело до таких негативних для особистості наслідків, як невідповідність гендерних ролей біологічної статті або відсутність виразності

чоловічого або жіночого в особистості» [6]. Тому проблема формування гендерної орієнтації підростаючого покоління в сучасній освіті набула особливої значущості. Актуальність формування гендерних орієнтацій у молодшому шкільному віці обумовлена інтенсивними процесами соціалізації особистості, прийняттям цінностей суспільства. Усвідомлення та прийняття гендерних норм та цінностей, формування гендерних орієнтацій впливають на розвиток гендерної ідентичності молодшого школяра і успішність його в подальшому, як професійному, так і сімейному житті.

Деякі проблеми обраної нами теми наукового дослідження знайшли своє відображення у працях Н. Аніщука, Н. Болотіної, О. Дашковської, Ю. Івченко, Л. Кобелянської, Т. Мельника, Н. Олійник, О. Рудневої.

Аналіз змісту гендерного виховання та освітніх практик, спрямованих на формування гендерної орієнтації у дітей молодшого шкільного віку, вимагає осмислення сутності поняття гендерні орієнтації й близьких до нього понять гендер і стать, гендерні стереотипи, гендерна ідентичність. Термін гендер як науковий термін був запроваджений для подолання суто біологічного розуміння відмінностей між чоловіком та жінкою, підкреслюючи соціальну природу цих відмінностей. Гендер, на думку Т. Марцінюк, «розглядається як інструментальна категорія педагогічної науки в аналізі соціокультурних відмінностей, поведінкових проявів, психологічних особливостей формування та розвитку статевих груп: хлопчиків і дівчаток як об'єкта та суб'єкта гендерної соціалізації, гендерного виховання, укоріненого в культурі, традиціях, цінностях суспільства» [5, с. 42].

Загалом гендерні орієнтації дитини визначають її загальну готовність до того чи іншого виду соціальної діяльності у системі взаємодії між особами протилежної статі. Тут варто особливо наголосити на особливій значущості наявного в дітей, відповідно до їх віку, досвіду у сфері міжособистісних відносин із людьми протилежної статі, які їм особливо близькі та рідні. Тобто гендерні орієнтації є основоположними елементами гендерних відносин між представниками протилежної статі.

На думку Н. Олійник «Гендерні орієнтації опосередковані гендерними настановами особистості, які відображають такі феномени, як позитивне чи негативне ставлення до своєї та протилежної статі, бажання бути представником певної статі, перевага відповідних статевих ролей та видів діяльності» [7, с. 807].

Більш стійкими, ніж стереотипи, є гендерні ролі, які, на думку О. Кікінежді, є «нормативними приписами й очікування, які культура висуває до правильної чоловічої чи жіночої поведінки. Сукупність біологічних та соціальних чинників накладаються на життєвий досвід дитини та її образ Я, внаслідок чого формується остаточна статева та сексуальна ідентичність дорослої людини» [3, с. 52]. Основні загальноприйняті гендерні ролі чоловіків можна сформулювати як: здобувач, захисник та батько-наставник, жінці відводяться ролі вихователя дітей та домашньої господині.

Гендерні ролі змінюються від епохи. О. Кікінеджи зауважує, що «система поділу гендерних ролей з традиційними стереотипами мужності-жіночості має ряд характерних особливостей: фемінні та маскулінні заняття полярно протилежні; відмінності активно підтримуються релігією та апелюють до природи; маскулінні та фемінні обов'язки доповнюють один одного і перебувають в ієрархії, де жінка підпорядковується чоловікові та його інтересам» [3].

Важливим завданням освітнього процесу щодо формування гендерних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку виступає формування гендерної ідентичності, яка виявляє приналежність до тієї чи іншої статі (чоловіка, чи жінки) у загальному уявленні самої дитини, а також її самоідентифікацію в процесі її соціалізації. Гендерна ідентичність проявляється не так у сфері інтимно-особистісних відносин, що значно більша в широкому контексті міжособистісних відносин» [7]. Гендерне виховання пов'язане з розвитком повноцінної «гендерної ідентичності дитини на основі формування культури здорового способу життя, при обліку статевої приналежності, його інтересів, нахилів, запитів; а також волі, потреб, очікувань батьків» [8, с. 115].

Таким чином, гендерні орієнтації дитини молодшого шкільного віку це складний, соціокультурний феномен. Формування гендерних орієнтацій молодших школярів передбачає створення спеціальних психолого-педагогічних умов у рамках програм гендерного виховання дітей різної спрямованості, проведення тематичних виховних заходів, а також у межах організації освітнього процесу при вивченні різних навчальних дисциплін.

Сьогодні розроблені та реалізуються різні програми гендерної та сімейної проблематики, у тому числі й з дітьми молодшого шкільного віку. Інтерес становлять інноваційні технології, наприклад, інтерактивна технологія відеокейс, яка «заснована на активному проблемно-ситуаційному аналізі завдань ситуацій (кейсів)» [4], що дозволяє ввести молодших школярів у соціокультурний простір та розширити уявлення про сімейні та гендерні цінності та орієнтири. Великий розвивальний потенціал для формування гендерних орієнтацій молодших школярів мають виховні заходи, спрямовані на розвиток сімейних цінностей дітей у спільній творчій діяльності дітей та батьків на основі використання педагогічних технологій спільного дозвілля дітей та батьків, соціальних проєктів сімейного спрямування, технології організації спільного навчання дітей та батьків.

У рамках формування гендерних орієнтацій молодших школярів розглядається усвідомлене прийняття основних соціальних ролей, що відповідають молодшому шкільному віку, у тому числі сімейних та гендерних соціальних ролей [7].

Важливо забезпечити підготовку маюбінтніх педагогів до різних напрямів виховання молодших школярів, сучасні підходи якої висвітлено в працях сучасних науковців [1; 2; 4;].

Отже, освітній процес має значний вплив на формування гендерних орієнтацій молодших школярів. Для того, щоб цей вплив був цілеспрямованим та відповідав пріоритетним завданням вітчизняної освіти, необхідним є реалізація в освітньому процесі принципів та підходів гендерного виховання, в основі яких лежать цілі та цінності сімейної та гендерної культури дівчаток та хлопчиків як джерела загальнонаціональної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика». 2002. С. 114-122.
2. Демченко Е.П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *«Young Scientist» («Молодий вчений»)*. 2018. № 5.2 (57.2). Мау / Травень. С.28-35.
3. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості. Монографія. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2011. 400 с.
4. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
5. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. К. 2014. 65 с
6. Олійник Н. А. Гендерні підходи в початковій школі. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук*. Громадська організація « Київська наукова організація педагогіки та психології» 4–5 лютого 2022 року. С. 99-109.
7. Олійник Н. А. Басюк А. М. Гендерні відмінності морального розвитку молодших школярів. *Priority directions of science and technology development.. Abstracts of V International Scientific and Practical Conference Kyiv, Ukraine 24-26 January 2021*. С. 805-809.
8. Петренко О. Б. Практика впровадження гендерного підходу у навчальний процес вищого навчального закладу *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2012. Вип. 3 (46). С. 115–120.
9. Media Smarts. Canadian Centre for Digital and Media Literacy. Teacher Resources. What's In a Word? Lesson Plan. URL: <http://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/pdfs/lesson->

МУЗИЧНО-РИТМІЧНІ ІГРИ У ФОРМУВАННІ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МУЗИЧНИХ ПЕДАГОГІВ

Ірина Новосядла, кандидат мистецтвознавства, доцент

Евеліна Витвицька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна).

MUSIC AND RHYTHM PLAYS IN FORMATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETETIVES

Iryna Novosiadla, Candidate of Art Science, Associate Professor

Evelina Vytvytska, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathyan National University (Ukraine)

Анотація. У статті актуалізовано проблему використання ритмічно-ігрової діяльності у навчанні студентів музично-педагогічної спеціальності з метою отримання ними практичного досвіду. Розглянуто основні види музично-ритмічних ігор як складової музичного виховання дошкільників і школярів. Запропоновано авторську концепцію розвитку ритмічно-комунікаційних навичок.

Ключові слова: майбутні музиканти-педагоги, музичне виховання, ритмічно-рухові ігри, моторні навички, координація.

Abstract. The article actualizes the problem of using Rhythmic Play Activity in teaching students of music-pedagogical specialty in order to gain their practical experience. The main types of musical-rhythmic games as a component of musical education of preschoolers and primary school students are considered. The author's concept of development of rhythmic and communication skills is offered.

Key words: future music teachers, music education, rhythmic and moving games, motor skills, coordination.

Сучасні запити ринку праці зумовлюють необхідність серйозних оновлень в галузі музично-педагогічної освіти. Ці перетворення вимагають готовності і викладачів, і самих здобувачів вищої освіти. Освітньо-професійну програму першого рівня вищої освіти за спеціальністю 014.13. Середня освіта (Музичне мистецтво), затверджену вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, розроблено згідно пріоритетів на ринку праці, при цьому враховано досвід аналогічних програм як в інших закладах освіти, так і європейських інституціях. Отримання кількох кваліфікацій – вчитель музики, музичний керівник закладу дошкільної освіти, викладач початкових спеціалізованих навчальних мистецьких закладів (за видами) – актуалізувало впровадження форм і методів навчання, що здатні забезпечити формування у майбутніх музичних педагогів необхідних фахових компетентностей. Серед них – вміння застосовувати сучасні педагогічні технології в навчальному процесі, демонструвати системні знання щодо принципів методів і форм проведення занять з музичних дисциплін, керівництва художньо-естетичним розвитком учнів. Основою освітньої програми є прогресивні педагогічні системи, що ґрунтуються на інноваційних методиках, заснованих на триєдиному принципі «музика – мова – рух». Одним із очікуваних результатів навчання є здатність здобувачів вищої освіти вирішувати педагогічні художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх музичних здібностей [6].

Навчальні дисципліни з циклу професійної підготовки передбачають не лише здобуття теоретичних знань і розвиток власних виконавських навичок, а й отримання практичного досвіду використання ефективних методів розвитку музичних здібностей їхніх майбутніх учнів, особливо, що стосується ритмічного виховання.

Розвиток ритмічного відчуття – здатності емоційно переживати музику, відчувати виразність ритму і точно його відтворювати – є одним із найпроблемніших аспектів музичного навчання й виховання [4; 5; 7]. Деякі педагоги допускаються помилки, вважаючи, що відчуття ритму належить до музичних здібностей, котрими людина наділена від природи,

а отже, якщо вона не здатна точно відтворити ритмічний малюнок, виконати танцювальні рухи під музику, значить, виправити це неможливо. Насправді, музично-ритмічне відчуття піддається корекції, цю здібність можна розвинути за умови вміло підібраних методів і форм навчання. Особливо це стосується роботи з дітьми, ефективність якої залежить від того, наскільки сам педагог захоплений цим процесом. Очевидно, що вчитель, котрий тільки розпочинає свою професійну діяльність, може успішно навчити своїх вихованців лише у тому випадку, коли сам володіє потрібними вміннями й практичними навичками.

Сьогодні ритмічно-ігрова діяльність є тим видом творчості, за допомогою якого розвивається чуттєвість сприйняття музики, емоційний відгук на неї. У музичному вихованні гра набула особливого значення та стала одним з основних методів навчання та розвитку особистості дитини. На думку К. Завалко, гра є «фундаментальним засобом пізнання світу дитиною, який підвищує зацікавленість у навчанні, допомагає зосередитися, сприяє розкриттю творчих здібностей. Гра ідеально мобілізує емоції дитини та слугує прекрасною руховою розрядкою. Ігрові ситуації на уроці, яскраві наочні посібники – все це сприяє тому, щоб заняття не перетворилося на нудний обов'язок для дошкільника, а навпаки, сприяло розвитку мотивації до навчання» [1, с.121].

Проблема ритмічного виховання дітей завжди привертала увагу педагогічної спільноти. У минулому столітті у європейському просторі відомими музикантами було створено значну кількість цінних та цікавих систем, серед яких найбільшої популярності набули педагогічні концепції Еміля Жак-Далькроза, Карла Орфа.

Наприкінці ХХ ст. швейцарський музикант і педагог Жак Еміль-Далькроз розробив власну систему музичного виховання, яка згодом отримала назву евритміка. Як зазначає В. Ключко, «...він особливо акцентував значення ритміки для дітей, оскільки рух є біологічною потребою їх організму. Далькроз не втомлюється наголошувати, що вводячи ритм у шкільну освіту, ми тим самим спрямовуємо дитину на пізнання мистецтва взагалі, тому що ритм є базою для будь-якого мистецтва – музики, скульптури, архітектури, поезії» [3, с.10]. Теорія Ж. Далькроза лягла в основу інших концепцій і методик музичного виховання, які поєднували ідейний підхід швейцарського педагога і власний досвід авторів. «Шульверк» німецького композитора і педагога Карла Орфа став найкращим втіленням гри в процесі музичного розвитку дітей. Головна мета елементарного музикування за К. Орфом полягала в імпровізаційно-творчій грі в музику в найрізноманітніших проявах і формах, що поєднують музику, мову, рух [2].

Коли вчителі співають з дітьми, використовуючи певні жести, вони думають, що таким чином їм вдається сфокусувати їхню неупинну активність, однак, на думку Дага Гудкіна – американського педагога, всесвітньо відомого практика «Шульверку» – цьому є інше пояснення, а саме – налаштування природнього імпульсу дитини пов'язати слово і рух [8]. А отже, розвиток музичних здібностей можливий лише за умови комплексного «прокачування» всіх задатків. І однією із найкращих методик для цього є Орф-підхід. Адже він включає в себе ігри, де використовуються різноманітні засоби: звукові жести, мова, спів, народні танці, хореографія, театр, інструментальний ансамбль.

Саме педагогічна система Орфа лягла в основу багатьох сучасних методик музично-ритмічного виховання у країнах Європи та США. Серед практикуючих Орф-педагогів, котрі проводять воркшопи по всьому світу, назвемо Ленку Поспішилову (Чехія), Еффі Бахтцевана (Греція), Ширлі Салмон (Австрія).

На основі їхніх методик нами розроблено власний навчальний курс, який полягає у використанні наступних різновидів мовно-ритмічної і рухової діяльності.

Ритмічні вправи – мова в музиці: читаючи легкий текст примовок чи співаючи пісеньку, учні тупають і плескають відповідно до ритму слів. Ці стандартні вправи є дуже ефективним способом закріплення ритмічних навичок. За допомогою віршованих рядків можна досягти максимального розуміння ритмічної структури. Практикуючі музичні педагоги знають, який ефективний результат в опануванні ритмічних малюнків дають віршовані поспівки до мелодії – їх декламування полегшує розуміння чергування довгих і

коротких тривалостей, дроблення на мотиви, фрази, загальний метричний поступ твору тощо. Тому поєднання мови з вправами, в яких задіяна моторика, є однією з форм музично-ритмічної діяльності і ефективним засобом активізації відчуття ритму. Роблячи акцент на тексті, таким чином пробуджуємо ритм через мову, і звичайне вивчення вірша чи примовки перетворюється в цікаву, захоплюючу ритмічну гру.

Body percussion – різноманітні рухи і жести тіла (плескання в долоні, тупотіння ніг, ляскання по плечах, стегнах, колінах, клацання пальцями та ін.), за допомогою яких досягаються звуки, різні за тембром. Походить ця техніка з країн, в яких ритуальні танці з використанням усіх цих рухів є частиною їхньої традиційної культури – Індонезії, Ефіопії та багатьох інших африканських держав. Сьогодні ритмічне виховання за допомогою цієї техніки практикують Кіт Террі, Даг Гудкін (США), Санті Серратоза (Іспанія), Сальво Руссо (Італія), Річард Фільц, Ширлі Салмон (Австрія) та ін.

Для використання цієї техніки в ритмічних іграх спочатку потрібно вивчити кожен звуковий жест окремо, починати бажано з найпростіших і найлегших – поєднання оплесків та ляскання по стегнах, а потім вже об'єднувати їх у спільну композицію. Поступово потрібно додавати все більше «інструментів», ставлячи складніші завдання як в ритмічному плані, так і щодо координації рухів. Серед складніших звукових жестів виділимо клацання пальцями і «метелик» (складеними навхрест руками плескати по плечах). Виконання клацання пальцями вимагає окремого відпрацювання по черзі різними руками. Якщо плескання, ляскання, тупання краще вдається домінуючою рукою чи ногою, то у випадку з клацанням все навпаки – відповідний дзвінкий «клацаючий» звук виходить, коли робити це пальцями «недомінуючої» руки.

Крім дидактичних цілей – оволодіння ритмічними навичками та координацією, використання техніки перкусії тіла на уроках музичного виховання є чудовим способом для школярів зняти зайву напругу, розслабитись, отримати багато позитивних емоцій у колективному виконанні імпровізованих композицій. Недаремно «музика жестів» стала частиною музичної терапії і тренінгів по тимбілдингу, а також лягла в основу методу, котрий здобув популярність у світі – BAPNE.

Гра на музичних інструментах Орф-оркестру. Починати, бажано, з шумових, ударних і поступово додавати мелодичні інструменти. За їх допомогою можна оркеструвати будь-який твір, перетворити виконання найпростішої пісеньки у захоплююче дійство. При правильному використанні, гра на цих інструментах стимулює увагу, активізує слух і, звичайно, розвиває відчуття ритму.

На жаль, не кожний дошкільний заклад чи школа можуть похвалитися наявністю «орфівських» інструментів. Тож багато вчителів виходять із ситуації, виготовляючи самостійно або разом з учнями різні шумові інструменти. А в якості ударних можна використовувати кухонне і побутове приладдя – все залежить від фантазії викладача і самих школярів чи студентів. Набір ударно-шумових інструментів дозволяє грати в ансамблях різного складу і не залежить від ступеня обдарованості учня, адже не вимагає особливих виконавських навичок. Ці інструменти допомагають створити акценти чи підтримують остінато, додаючи яскравості композиціям завдяки чітко вираженій ритмічній пульсації.

Серед інструментів, які можуть використовуватися у ритмічно-ігровій діяльності в складі Орф-оркестру або самостійно, є **бумшейкери** (або, як їх ще називають, **бумвокерси** – за назвою компанії-виробника Boomwhackers) – різнокольорові пластикові трубки, котрі налаштовані на музичну висоту тону за довжиною. Гучність звуку залежить не стільки від сили удару, скільки від поверхні, на яку приходить удар. Як показує практика, бумшейкери зараз є доволі популярними на музичних уроках, школярі із задоволенням «акомпанують» на них, не лише відбиваючи ритм, а й, за вказівками вчителя, відтворюючи мелодичний рисунок. Для студентів – це можливість самим «оркеструвати» для бумвокерсів мелодію пісні.

Ігрові вправи з бумвокерсами розвивають, крім почуття ритму, слух, музичну й м'язову пам'ять.

Ритмічна абетка Бенні Гребі – система для опанування відчуття ритму, названа іменем її автора – німецького барабанщика Бенні Гребі. Вона складається з літер латинського алфавіту, де кожна літера – певна ритмічна одиниця.

Зміст гри з використанням цієї абетки полягає в тому, що учні класу діляться на групи, і кожна група повинна за допомогою плескання і тупання (ногами відбивається метричний розмір) «відтворити» певну літеру. Потім літери формуються у різні слова, які мають придумати самі учні (бажано підбирати слова, що складаються з парної кількості складів). Виконання цієї абетки сприяє підвищенню концентрації уваги, координації і, звичайно, розвитку ритмічного відчуття.

Європейський досвід активно переймають сучасні українські музиканти-педагоги, котрі також приділяють велику увагу креативному творчому вихованню і розвитку музичних здібностей за допомогою різних ігрових способів і технік – логоритміки, body percussion, гри на Орф-інструментах, вокальної ритмізації тощо. Існує активна комунікація і тісна співпраця між музичними педагогами з різних регіонів України. Фахівці діляться своїм досвідом на фестивалях креативної музичної педагогіки, вебінарах і тренінгах, що проводяться провідними тренерами Орф Асоціації України, Асоціації музичних педагогів України і т.п.

Наголосимо, що сьогодні ритмічно-ігрова діяльність успішно використовується в інклюзивній освіті, а також як складова музикотерапії для людей будь якої вікової категорії, що мають вади розвитку. Адже музично-ритмічні рухи виконують функцію психічної і соматичної релаксації, відновлюють життєву енергію і викликають самовідчуття людини (дитини в першу чергу) як індивідуальності.

Отже, використання музично-ритмічних ігор в процесі фахової підготовки студентів музично-педагогічної спеціальності забезпечує формування практичного досвіду роботи з дітьми різних вікових категорій щодо розвитку їх ритмічно-комунікативних навичок, покращує мотивацію, сприяє ініціативності та активності у засвоєнні навчального матеріалу, креативному підходу до майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Завалко К. В., Ібадуллаєва А. Е. Гра як провідний засіб музичного розвитку дошкільників. *Наука та освіта: зб. праць XIV Міжнародної наукової конференції*. Хайдусобосло. Угорщина. 2020. С.121 – 124.
2. Завалко К., Фір С. Основи орф-педагогіки : навч.-метод. посіб. За заг. ред. К. В. Завалко. Черкаси. Друкарня «Черкаський ЦНП». 2013. 162 с.
3. Ключко В. Ритміка та музичний рух : навч. посіб. для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / вид. 2-ге, перероб.і допов. Суми. СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2015. 158 с.
4. Лобова О. Музично-творчий розвиток молодших школярів засобами музично-рухливої діяльності. *Науковий вісник МНУ ім. В. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 2 (53). Миколаїв. 2016. С. 109 – 113.
5. Назаренко, М. Музично-ритмічне виховання молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2011. Вип. 101. С. 216- 223.
6. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Музичне мистецтво)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.13. Середня освіта (Музичне мистецтво). Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2020. 25 с.
7. Yoshimi, E., Nomura, T., & Kida, N. (2021). Effects of a Rhythmic-Play Exercise Program on Coordination in Preschool Children. *Advances in Physical Education*, 11, 207-220. URL: <https://doi.org/10.4236/ape.2021.112016>
8. Якименко Ю. ОРФ-ПЕДАГОГІКА: інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами. *Учитель початкової школи*. №2. 2020. С.14-15.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Лариса Печка, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE EDUCATORS IN THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Larysa Piechka, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошено увагу на євроінтеграційні процеси в системі сучасної освіти, проаналізовано напрями створення системи роботи в освітньому процесі закладу вищої освіти, спрямованої на створення умов для набуття майбутніми педагогами дошкільної і початкової освіти професійних компетентностей для формування творчої особистості.

Ключові слова: заклад вищої освіти, освітній процес, інтерактивні методи, квазіпрофесійна діяльність.

Abstract. The article emphasizes European integration processes in the system of modern education, analyzes the directions of creating a system of work in the educational process of a higher education institution, aimed at creating conditions for future teachers of preschool and primary education to acquire professional competencies for the formation of a creative personality.

Key words: institution of higher education, educational process, interactive methods, quasi-professional activity.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними інноваційними перетвореннями в усіх сферах життєдіяльності людства, у тому числі й освіти. Сучасний розвиток українського суспільства передбачає якісне оновлення освіти й вимагає підготовки кваліфікованих, високопрофесійних педагогів в закладах педагогічної вищої освіти. Євроінтеграційні процеси в системі сучасної освіти в країні сприяють посиленню уваги до рівня підготовки педагогічних кадрів. На цьому наголошується в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту». Кардинальних змін в освіті, зокрема в галузі професійної підготовки майбутніх педагогів закладу дошкільної освіти та початкової школи, вимагають соціально-економічні трансформації, що сьогодні відбуваються в країні.

Реалізація концепції Нової української школи визначається в першу результативними внутрішнього розвитку освіти: виявлення динаміки освітніх змін, удосконалення системи професійної підготовки педагогічних фахівців, створення сучасних стандартів вищої освіти, оновлення змісту освітнього процесу, коректування ходу навчання, пошуку інноваційних форм і методів роботи, прогнозування подальшого розвитку подій тощо. Переосмислення професійних цінностей потребує особливої уваги, готовності педагогів до впровадження сучасних методів навчання, які дозволяють докорінно змінити методологію, надати новій якості організації та здійсненню освітнього процесу в закладах освіти. Реформування вищої освіти України в контексті європейської інтеграції змінює пріоритети в підготовці майбутніх вихователів і вчителів початкової школи з домінування знаннево орієнтованого навчання, широкого впровадження новітніх технологій на створення умов для формування й розвитку творчих сил, здібностей, нахилів, набуття педагогами фахових компетентностей.

Відповідно до цього, актуальності набуває вироблення у здобувачів вищої педагогічної освіти установки бачити в кожній особистості майбутнього педагога індивідуальність і розвиток здатності створювати сприятливу атмосферу для її особистісного зростання та самореалізації.

У професійній педагогіці активно розробляється проблема реформування вищої освіти в контексті євроінтеграційних процесів. Дослідження Ф. Альтбаха, С. Василенко, О. Демченко, М. Згуровського, А. Кузьмінського, К. Левківського, М. Степка та ін. присвячені даній проблемі. Науковці наголошують, що швидкі темпи інформатизації та глобалізації сучасного суспільства впливають на професійну діяльність фахівців усіх

галузей, а відповідно на їх підготовку в системі вищої освіти. Це зумовлює необхідність вивчення та імплементації передусім європейського досвіду в освітній процес ЗВО, налагодження партнерських контактів з обміну, досягнення результатів з даної проблеми [5, с. 172].

Освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, у якому відбувається становлення особистості. Інноваційне середовище закладу вищої освіти наповнене інноваційними змістом і формами організації, забезпечує умови для формування нової якості професійної науково-педагогічної та управлінської діяльності, тим самим створює потужний потенційний ресурс для розвитку і професійної діяльності фахівця [1, с. 74].

Створення інноваційно-творчого освітнього середовища повинно базуватись на засадах проблемного, розвивального, компетентнісного, особистісно-орієнтованого навчання. Освітнє середовище повинно бути спрямоване на формування професійної спрямованості майбутнього педагога, воно мотивує, активізує, зберігає, розвиває особистість. Створений освітній простір – є осередком розвитку квазіпрофесійного досвіду, стимулів самореалізації майбутнього педагога в професійно значущих ситуаціях, що впливає на саморозвиток, розвиток його особистісних якостей, продуктивної діяльності. Важливо надавати перевагу технологіям комунікативним, інформаційним, технологіям дослідницької, проєктної діяльності, імітаційного моделювання, рефлексії; а також педагогічній практиці, дипломному проєктуванню. Студенти в такому середовищі навчаються самостійно шукати необхідні знання для вирішення визначеної проблеми, знаходити й упроваджувати набуті інтерактивні методи і прийоми роботи; змінювати власну мотивацію до навчання, набувати впевненості, яка поступово переростає в характеристику іміджу педагога. Наявність інноваційно-творчого освітнього середовища сприятиме формуванню вихователів ЗДО та вчителів початкової школи нового типу – мислячих, креативних, ініціативних, готових до вимог сучасності.

Компетентнісна освіта спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності. В умовах компетентнісного навчання основними є інноваційні, інтерактивні форми підготовки фахівців, форми квазіпрофесійної діяльності: моделювання ситуацій педагогічної діяльності на семінарських і практичних заняттях, формування досвіду використання навчальної інформації в ситуаціях, що імітують професійну діяльність у навчально-педагогічних іграх, квазіпрофесійних тренінгах, ділових іграх.

Компетентнісний підхід вимагає використання активних форм навчання та сучасних технологій, що сприяє вирішенню пріоритетних завдань професійної освіти – формування майбутніх педагогів, що визначаються здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду.

Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, конкурентоспроможності фахівців на ринку праці вимагає активного впровадження особистісно-орієнтованого навчання, яке передбачає: визначення життєвого досвіду кожного студента, рівня інтелекту, пізнавальних здібностей; формування позитивної мотивації, потребу в професійному самовдосконаленні [7].

Важливою сутнісною характеристикою інноваційного освітнього середовища є синтез основних чинників розвитку особистості майбутніх педагогів – середовища життєдіяльності, виховання, самоосвіти і самовиховання, спрямованих на реалізацію творчого потенціалу кожного студента. Тільки таке середовище є комплексною формою функціонування та реалізації основних принципів інноваційної педагогіки і виступає єдиним освітнім простором закладу вищої освіти, що дозволяє поєднувати зусилля всіх зацікавлених суб'єктів в якісній підготовці спеціалістів, результатом якої є сформований квазіпрофесійний досвід [6].

М. Томашевська зазначає, що для професійної взаємодії викладачів і студентів на заняттях необхідно створювати такі педагогічні умови, які задовольняли б основні потреби

студентів в спілкуванні, в розумінні іншого і себе, емоційному прийнятті та самоактуалізації:

- діалоговий режим у побудові ефективної професійної взаємодії суб'єктів освітнього процесу;

- рефлексивна діяльність як засіб активізації інтерактивної освітньої взаємодії;
- розробка навчально-методичного забезпечення, що сприяє підвищенню якості навчання у ЗВО, застосування таких технологій і методів навчання, коли студент може зайняти активну особистісну позицію і в повній мірі проявити себе як суб'єкт освітньої діяльності, а також професійно взаємодіяти з викладачем на заняттях [8].

Таким чином, вимогою сьогодення стає підготовка фахівців нової якості – здатних до творчого мислення, швидкої якісної орієнтації в сучасному інформаційному просторі, реалізації нестандартних рішень, здійснення самоосвіти та самовдосконалення впродовж всього життя.

Інтерактивні технології, які використовуються у ЗВО та моделюють квазіпрофесійну діяльність майбутнього педагога, спрямовані на мотивацію, необхідність поглибленої професійно-педагогічної підготовки, правил і норм поведінки в грі, житті та професійному середовищі, тобто формувати цілі й програму самостійної педагогічної діяльності, прогнозувати її найближчі результати. Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет у виступі на Світовому освітньому форумі 2022 (EWF) наголосив, що сьогодні, в умовах війни, освітяни спрямовують свою діяльність на збереження безперервності навчання, досліджень, захист інтелектуального капіталу. Якісна освіта – запорука не тільки майбутнього наших дітей, молоді, а й майбутньої кожної країни як суверенної держави. То ж будемо майбутнє разом – сильне, сміливе, найкраще!

Список використаних джерел

1. Габа І. М. Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України /заг. ред. С. Д. Максименко. Київ. 2011. Т. XIII. Ч. 6. С. 74–82.)
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231//>
3. Концепція розвитку педагогічної освіти: наказ МОН України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/17105>
4. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. *Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / за ред. Г. С. Тарасенко*. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. 2009. 320 с.
5. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін *Actual question and problems of development of social sciences: Conference Proceedings*. Kielce: Holy Cross University. P. 172–175.
6. Печка Л. Є. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів у квазіпрофесійній діяльності. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта. IV Всеукраїнська науково-практична онлайн конференція*. 22 жовтня 2021 р. Кременчук. 2021.
7. Синевич І. С. Педагогічне моделювання в умовах квазіпрофесійної діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2016. Випуск 2 (4).
8. Томашевська М. *Підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін до професійної взаємодії засобами інтерактивних технологій*. (Дис. доктора філософії). Мукачево, 2020.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РЕФОРМУВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Марія Пішоха, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Одарченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (Україна)
**EUROPEAN REFORM GUIDELINES IN THE TEACHER TRAINING SYSTEM TO
WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

Maria Pishoha, master's student

Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian- Pedagogical Academy» Of the Kharkiv
Regional Council (Ukraine)

Анотація. У роботі проаналізовано європейський досвід підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Охарактеризовано важливість внесення змін у сучасну систему підготовки майбутніх вчителів до роботи з дітьми інклюзивної групи.

Ключові слова: євроінтеграція, вчитель, інклюзія, досвід, супровід, форми.

Abstract. The European experience of training specialists to work with children with special educational needs is analyzed. The importance of making changes in the modern system of training of future teachers to work with children of an inclusive group is characterized.

Keywords: European integration, teacher, inclusion, experience, support, forms.

Реформування української вищої освіти в сучасних умовах впливає на вибір пріоритетів підготовки майбутнього вчителя, особливо на домінування знання, що ґрунтується на навчанні з метою створення умов для набуття студентами професійних навичок. Особливої уваги потребує переосмислення професійних цінностей, зняття орієнтації навчального процесу на засвоєння студентами теоретичних основ, опанування педагогічних методик роботи з дітьми інклюзивних груп, створення інклюзивного супроводу дітей з особливими потребами. Відповідно, актуальним стає розвиток у здобувачів педагогічної освіти ставлення до особистості кожної дитини та вміння створювати унікальні сприятливі траєкторії для свого особистісного зростання та самореалізації.

У професійній педагогіці активно розвивається проблема реформування вищої освіти в рамках євроінтеграційних процесів (Ю. Болюбаш, О. Голюк, С. Василенко, В. Волович, Г. Карпенко, К. Крутій, А. Кузьмінський тощо). Дослідники переконані, що стрімкі темпи інформатизації та глобалізації сучасного суспільства впливають на професійну діяльність фахівців різних галузей, а відтак і на їх освіту у системі вищої освіти. Це потребує дослідження та впровадження європейського досвіду, партнерства в освітньому процесі вищих навчальних закладів з акцентом на викладання. Крім того, відстоюється необхідність збереження національних освітніх традицій у рамках створення спільного простору європейської вищої освіти. Ми погоджуємося з науковцем О. Голюк [1], що на сучасному етапі реформування системи вищої освіти в контексті євроінтеграційного процесу необхідно швидко реагувати на суспільні потреби через кардинальні зміни. В основі впровадження студентоцентричної освіти у змісті, формі та методах підготовки здобувачів вищої освіти лежить ідея забезпечення конкурентоспроможності студентів, шансів зайняти перше місце на ринку праці та підвищення їх «вартості».

Ми визначили, що на рівні педагогічної практики в Україні існує багато протиріч, серед яких: потреба в освітньому супроводі дітей з особливими освітніми потребами, відсутність достатньої кількості спеціалістів із спеціалізованою підготовкою та відповідним освітнім рівнем тощо. Досвід запровадження у заклади загальної середньої освіти психолого-педагогічних працівників, підготовлених для дітей з особливими освітніми потребами, також є недостатньо вивченим і тому рідко впроваджується.

У процесі педагогічних спостережень ми виявили, що в роботі вчителів часто проявляється жорсткість, монотонність, консервативність, інертність, відсутність креативності, новизни, особистого стилю тощо. Звернення до зарубіжного досвіду організації вищої педагогічної освіти свідчить, що за останні десятиліття в ряді розвинених країн створено систему спеціальної підготовки наставників для дітей з особливими освітніми потребами.

Проаналізувавши досвід ряду країн Європейського союзу, ми виявили позитивний досвід підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, який

необхідно вивчати та адаптувати до вітчизняної вищої педагогічної освіти, а саме:

1) Організувати спеціальні форми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (школи, курси, тренінги, практикуми, майстер-класи, семінари тощо) для вчителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами та які вже закінчили вищу освіту, але прагнуть підвищити свою професійний рівень у цій сфері та набути спеціальної компетентності у розвитку дитини. Такі форми можуть створюватися в рамках вищої та післядипломної, формальної та неформальної освіти [6]. Для вчителів-практиків, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, відповідні органи освіти повинні створити можливості для міжнародних курсів, стажувань у країнах, які успішно розвивають цих дітей.

2) Ввести в освітні програми підготовки майбутніх спеціалістів психолого-педагогічного профілю всіх спеціальностей освітні компоненти для вивчення науково-методичних основ роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [2].

3) Підготувати вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в рамках набуття ними інклюзивних навичок. Для дітей з особливими потребами слід створювати сприятливі умови для реалізації їх потенціалу та розвитку здібностей, використовувати додаткові матеріально-педагогічні ресурси, здійснювати системну та інклюзивну підтримку [5].

4) Обов'язкова атестація педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. На основі європейського досвіду в Україні започатковано добровільну сертифікацію вчителів [7] з метою виявлення та мотивації вчителів з високим професійним рівнем, які володіють методами компетентнісного навчання та новими освітніми техніками, сприяння їх зв'язку з особливими освітніми потребами. поширення спільної роботи дітей.

Отже, є нагальна потреба звернути особливу увагу на педагогів, які працюють над створенням умов для творчої самореалізації та задоволення у своїй роботі дітей з особливими освітніми потребами. Для реформування вітчизняної системи вищої освіти в умовах євроінтеграції необхідно вивчати та використовувати зарубіжний досвід впровадження спеціальних дисциплін у підготовку всіх майбутніх психолого-педагогічних кадрів.

Список використаних джерел

1. Голюк О.А. Особливості підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки в контексті реформування освіти України. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських національних стратегій* : 2015 рік : збірник науково-практичної конференції викладачів та студентів інститутів педагогіки, психології та мистецтв, 1-2 квіт. 2015 р. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С.437–440.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 12 квіт. 2022 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 29.06.2022)

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 22 бер. 2022 р. № 2157-IX1315. URL : <https://osvita.ua/legislation/law/2232> (дата звернення: 29.06.2022)

4. Лазаренко Н.І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін. *Actual question and problems of development of social sciences* : Conference Proceedings. Kielce : Holy Cross University. P. 172–175.

5. Одарченко В., Грешна К. Інклюзія як засіб досягнення соціальної справедливості. *Формування ефективного освітнього середовища у контексті сучасних викликів реформування системи освіти України*. : 2019 : матеріали Регіон. наук.-практ. конф.. Харків, 2019. С.60–63.

6. Демченко О. Розвиток суб'єктності майбутніх педагогів у контексті підготовки до роботи з дітьми. *Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, May 25th-26th, 2018. Rezekne : Rezekne Academy of Technologies, 2018. P. 507–519.

7. Положення про сертифікацію педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12. 2018 р. № 1190. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190->

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Тетяна Прибора, кандидат педагогічних наук, доцент
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)

EMOTIONAL INTELOGENCE AS THE BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF THE WOULD-BE TEACHERS COMPETENCE

Tetyana Prybora, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У дослідженні розкриваються особливості формування емоційного інтелекту здобувачів спеціальностей 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта під час вивчення дисциплін професійного циклу в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Звертається увага на завдання та зміст дисципліни «Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку».

Ключові слова: емоційний інтелект, заклад вищої освіти, здобувач дисципліни професійного циклу.

Abstract. The paper presents the analysis of the peculiarities of the development of emotional intelligence in Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University students specializing in Pre-School Education and Primary School Education during the study of professional cycle subjects. In particular much attention is paid to the tasks and contents of the course «Development of Emotional Intelligence in Pre-School-Aged Children».

Keywords: emotional intelligence, higher educational establishment, student of professional cycle subjects.

Питання підготовки успішних педагогів хвилювало науковців не одне десятиліття. Освітняни шукали шляхи, які допомогли б майбутньому фахівцю швидко реалізуватися.

Спочатку на перше місце ставили професійні уміння і навички педагога, так звані «hard skills». Вважалося, що люди з високим рівнем професійних знань і умінь, а значить і з високим IQ, мов би приречені досягати найвищих результатів у всіх сферах життя і, зокрема, у вихованні дітей.

У 90 pp. XX ст. низка психологів, зокрема Г. Гарднер, висловили ідею, що інтелект це загальне поняття, яке має свої складники. У людей різні компоненти мають більш чи менш виражений характер. Розвиваючи цю думку психолог Д. Гоулман відзначив, що емоційний інтелект є важливішим ніж когнітивний, що розпочало протистояння між прихильниками «book smarts» та «street smarts».

Емоційний інтелект активно досліджується зарубіжними (Р. Бар-Он, Х. Вайсбах, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Д. Люсін, Дж. Карузо, П. Саловей, К. Саарні, Дж. Майер, У. Пейн, К.Петридіс, А.Фернхем) та вітчизняними (Г. Березюк, Е. Носенко, О. Філатова) науковцями.

В українській науковій літературі використовують наступні аббревіатури для позначення емоційного інтелекту: EI – (emotional intelligence) емоційний інтелект; EQ (emotional quotient) – емоційний коефіцієнт; EIQ (emotional intelligence quotient) – кофіцієнт емоційного інтелекту.

Поняття емоційний інтелект почало фігурувати в працях дослідників із 60-х років XX ст. Термін на позначення поняття з'явився пізніше. В 1985 р. У. Пейн використовує його в докторській дисертації. Популярності дана проблема набула після виходу книги американського психолога та журналіста з New York Times Д. Гоулмана «Емоційний інтелект: чому він значить більше ніж IQ».

Емоційний інтелект – це здатність людини усвідомлювати власні емоції, керувати ними, а також розпізнавати емоційні стани оточуючих. Педагог з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту вміє добре ідентифікувати власні й чужі емоції та почуття, володіє навичками саморегуляції емоційної сфери, може впливати на почуття інших, здатний до

емпатії. Перераховані характеристики дозволяють легше корегувати власну поведінку, збільшувати її адаптивність, що сприяє легшому досягненню поставленої мети між час спілкування, встановленню теплих, довірливих, довготривалих взаємин із близькими людьми [2, с. 92–94].

При формуванні професійної компетентності необхідно зробити основний акцент саме на напрацюванні досвіду, тож емоційний інтелект необхідно розвивати у здобувачів використовуючи всі можливості освітнього процесу в закладі вищої освіти поступово з першого по четвертий курси бакалаврату та двох курсах магістерського рівня освіти.

У Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка під час підготовки педагогів спеціальностей 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта на першому бакалаврському рівні формуванню емоційного інтелекту і емоційної культури приділяється увага під час вивчення дисциплін «Вступ до спеціальності», «Історія педагогіки (загальної та дошкільної)», «Педагогіка дошкільна», «Педагогічна творчість», «Теорія та методика співпраці з родинами», «Основи педагогіки та дидактика», «Теорія та методика виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогічні технології в початковій школі».

Зміст вищезазначених дисципліни побічно спрямовується на формування умінь емоційно-психологічного регулювання, перцептивних умінь, експресивних умінь, емпатійних умінь.

Уміння емоційно-психологічної регуляції включають уміння розпізнавати власні емоції і емоції інших людей, уміння прогнозувати можливі свої-чужі емоційні реакції, стани і стосунки, силу їх прояву, уміння адекватно реагувати на емоційні зміни.

Перцептивні уміння у професійній діяльності полягають у керуванні своїм емоційним сприйняттям правильній оцінці емоційного настрою співрозмовників; розумінні «емоційного підтексту» мімічних рухів, посмішки, жестів, поз партнерів з спілкування.

Експресивні уміння характеризують артистичні якості педагога і полягають у збагаченні словесної інформації жестами і мімікою, здатності відчувати стан партнера, а також організовувати контакт з учнями за допомогою невербальних проявів, орієнтуватися в обстановці, здатність до саморегуляції.

Емпатійні уміння полягають у здатності зрозуміти емоції та почуття іншої людини та їхні мотиви, здатності переживати в собі емоції іншої особи, прагненні допомогти людині використавши всі можливості.

Під час вивчення курсу «Вступ до спеціальності» кілька годин відводиться на ознайомлення студентів із самооцінкою. Зокрема, починає формуватися уміння рефлексії та одніє з його характеристик – здійснення самооцінки власної емоційної поведінки. Студенти поступово приходять до висновку, що 1) самооцінка – це результат аналізу власних достоїнств і недоліків, тісно пов'язаний з емоційною стороною життя особистості; 2) всім важлива власна оцінка свого «Я»; 3) глибокі переживання, викликають найсильніші емоції, пов'язані зі зміною самооцінки, а вона зі свого боку безпосередньо впливає на формування самоповаги, упевненості в собі або навпаки зневіри.

На заняттях студенти ознайомлюються з прийомами приховування низької самооцінки, які можуть використовуватися як дітьми, так і дорослими, і вправами, які сприяють розвиткові адекватної самооцінки.

Поряд із емоційним інтелектом на першому бакалаврському рівні звертається увага на розвиток емоційної креативності, яку тісно пов'язують з розвитком емоційного інтелекту і творчістю (Дж. Еврілл і Д. Томас-Ноулз). В контексті поняття «емоційна креативність» емоція розглядається як творчий акт. Емоційна креативність визначається як розвиток емоційних синдромів (уявлення про емоції і способи реагування на певну емоцію), які є новими, ефективними і автентичними. Новизну при цьому визначає критерій творчості. Відповідно, творча емоційна реакція має бути новою і незвичайною, ефективною (корисною людині та/або суспільству). Хоча ефективність – поняття відносне і його потрібно розглядати тільки в певному контексті [2].

Під час вивчення дисципліни «Дошкільна педагогіка» з метою відпрацювання умінь колективної творчої діяльності, яка впливає на розвиток емоційної креативності, практикується методика «Живі картини», за якою виділяється п'ять видів робіт: 1) просте статичне «оживлення» картини; 2) ускладнене статичне «оживлення»; 3) просте динамічне «оживлення»; 4) складне динамічне «оживлення»; 5) складне «оживлення» [3, с. 145].

Поряд із цим здобувачі можуть заглибитись у проблему емоційного інтелекту відвідуючи гурток «Школа емоційного інтелекту», який функціонує у закладі з 2020 р. Метою «Школи емоційного інтелекту» є розвиток уявлення студентів про емоційний інтелект та його компоненти (емоційний, когнітивний, комунікативний та поведінковий), набуття практичних умінь з керування власними емоціями, формування необхідних особистісно-професійних якостей, що впливають на розвиток емоційного інтелекту.

Грунтовно з проблемою емоційного інтелекту студенти можуть ознайомитись від час вивчення дисципліни «Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку» на другому магістерському рівні. Її зміст розкриває питання сутності понять емоційний інтелект, емоційна компетентність, емоційна культура; функціям, видам, ролі емоцій; особливостей розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку та емоційного інтелекту дітей з особливим освітніми потребами; розвитку емоційного інтелекту в «Реджо-педагогіці», ролі казки, театралізованих ігор, музики, мультиплікації та комп'ютерних ігор в розвитку емоційного інтелекту. Викладання дисципліни побудовано таким чином, що студенти, навчаючись розвивати емоційний інтелект дошкільника паралельно набувають уміння регулювати свій емоційний стан, розуміти емоції оточуючих людей, адже «емоційний інтелект» складається з двох термінів «емоція» (оціночна реакція людини на реальні або можливі ситуації) та інтелект (стійка структура здібностей людини).

Під час викладання дисципліни акцент робиться на детальному ознайомленні з поняттям «емоція». Теоретичний матеріал і система практичних завдань та вправ сприяють засвоєнню знань студентів про те, що емоції: 1) часто пов'язані із задоволенням базових потреб людини (вода, їжа, захист тощо); 2) носять короткостроковий характер, а почуття триває набагато довше і формується на їх основі; 3) це завжди безпосереднє переживання, а почуття – це усвідомлений «кластер» емоцій; 4) носять предметний характер та висловлює стійке ставлення до об'єкта мовлення; 5) більшість мають негативне забарвлення (порівняйте негативні – сум, гнів, відраза, презирство, горе-страждання, сором вина, збентеження, позитивні – радість, здивування, інтерес-хвилювання), однак це не значить, що у всіх людей в загальному реєстрі емоцій їм надається перевага; 6) мають конкретні функції, особливі характеристики і характеризуються різним рівнем вираження, наприклад, спокійне задоволення, радість, захват, триумфування, екстаз; чи соромливість, зниклої, сором, провина тощо; чи незадоволення, прикрість, страждання, горе; 7) ведуть до різного внутрішнього досвіду і по-різному впливають на пізнання і дію; 8) є внутрішнім мотиватором, що готує організм до зміни поведінки з метою підвищення адаптації. Більша різноманітність негативних емоцій сприяють швидшій адаптації педагога до несприятливих обставин. З цією метою студенти ознайомлюються з працями К. Ізарда, О. Леонтьєва, Дж. Вайнриха Р. Бака, Д. Гоулмана [1, 4, 5, 6, 7, 8].

Поряд із цим у здобувачів формується уміння навчати дітей здатності усвідомлювати, розуміти свої почуття та емоції, називати їх (в межах вікової компетенції), проявляти за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, стримувати та керувати ними та проявляти початкові навички емпатії. Як бачимо, це уміння не може бути сформованим без формування здатності педагогом керувати своїми емоціями та оточуючих.

Отже, освітній компонент програми підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта, спрямований на вивчення проблем емоційного інтелекту, формує в майбутніх педагогів здатність до розуміння емоцій та управління ними і готує до розвитку відповідних умінь у підростаючого покоління.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. Т.2. 1971.URL: <http://sum.in.ua/s/emocija>

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків. Віват. 2019. 478 с.
3. Прибора Т. О. Естетичні можливості дисциплін професійної підготовки майбутнього педагога. Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2021. № 96. С. 140-148.
4. Buck R. Emotional Development and Emotional Education. Emotions. Theory, Research and Experience. V. 2. N.Y. Academic Press. 1984. P. 259–292.
5. Izard C. E. The Psychology of Emotions. N.Y. Plenum Press. 1991. 453 p.
6. Izard C. E., Bucchler S. Aspects of Consciousness and Personality in Terms of Differential Emotions Theorie. Emotions. Theory, Research and Experience. V. 1. N.Y. Academic Press. 1980. P. 165–187.
7. Kemper Th. D. An Introduction to the Sociology of Emotions. International Review of Studies on Emotion. Strongman K.T. (Ed.). V. 1. Chichester. Wiley. 1991. P. 301–349.
8. Weinrich J. D. Toward a Sociobiological Theorie of the Emotions. Emotions. Theory, Research and Experience. V. 1. N.Y. Academic Press. 1980. P. 113–138.

МОВНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

Ольга Славінська, здобувач освіти ступеня доктора філософії
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (Україна)
Науковий керівник: Т. В. Гарачук, кандидат педагогічних наук, в.о. доцента кафедри
дошкільної і початкової освіти

LANGUAGE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE: ESSENCE OF THE CONCEPT

Slavinska Olga, PhD Postgraduate,
Odessa Regional Academy of In-Service Education (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто різні погляди зарубіжних та вітчизняних науковців щодо поняття «мовна (лінгвістична) компетентність» та «комунікативна компетентність», подано їх трактування. Подано авторське визначення поняття «мовно-комунікативна компетентність».

Ключові слова: комунікація, мовна (лінгвістична) компетентність, комунікативна компетентність, мовно-комунікативна компетентність, майбутній учитель початкової школи.

Abstract. The article considers different views of foreign and domestic scientists of the concept of «linguistic (linguistic) competence» and «communicative competence», their interpretation is given. The author's definition of the concept of «linguistic and communicative competence» is presented.

Key words: communication, language (linguistic) competence, communicative competence, language competence, future elementary school teacher.

Вільне володіння українською мовою і здатність педагога до спілкування на професійно спрямовані теми є необхідною умовою професійного становлення майбутніх учителів початкових класів в умовах фахової підготовки. Сучасний педагог повинен бути не тільки носієм мови, але й ґрунтовно володіти як основними мовними одиницями різних структурних рівнів, так і всіма мовними засобами, а також особливостями їх реалізації в спілкуванні. Саме мовлення і комунікація педагога презентують його професійні надбання і свідчать про високий рівень загальної культури, що визначає необхідність дослідження мовно-комунікативної компетентності та її компонентів.

Дослідженню мовно-комунікативної компетентності присвячено праці лінгвістів (Л. Гейхман, О. Горошкіна, Т. Крехно, В. Панченко, Л. Попова, О. Семенов, Л. Теплоухова, Н. Хомський А. Чала та ін.), психолінгвістів (Б. Андрющенко, Е. Божович, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Майерс-Скоттон, Р. Нордквіст, Л. Паращенко, Дж. Пустеевски та ін.) та педагогів (А. Богуш, Н. Гавриш, С. Караман, О. Кравченко-Дзондза, І. Луценко, А. Нікітіна, Т. Симоненко та ін.). Воно й досі залишається актуальним, оскільки трансформується

відповідно до запитів суспільства та професійної діяльності майбутнього вчителя.

Так, у професійному стандарті (2020) за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» мовно-комунікативна компетентність визначено як здатність до спілкування державною мовою; здатність до спілкування іноземною мовою (за потреби); здатність розвивати мовно-комунікативну компетентність в учнів. Ці здатності конкретизуються в знаннях, уміннях і навичках, проте вони викладені дуже стисло і не дають повного уявлення про сутність досліджуваного поняття та особливості її формування [4].

Перш ніж звернутися до розкриття сутності поняття «мовно-комунікативна компетентність», логічним буде проаналізувати суміжні поняття «мовна (лінгвістична) компетентність» та «комунікативна компетентність».

У цьому аспекті привертають увагу дослідження зарубіжних учених щодо мовної (лінгвістичної) компетентності. Вперше це поняття ввів Н. Хомський у розробці генеративної граматики. За його словами, компетентність – це ідеальне знання мовця і слухача своєї мови, а саме «ментальна реальність», яка відповідає за всі ті аспекти використання мови (у процесі мовлення), які можна охарактеризувати як «лінгвістичні». Зауважено, що лише в ідеалізованій ситуації, коли на мовця і слухача не впливають граматично невідповідні умови, такі як обмеження пам'яті та відволікання, продуктивність буде прямим відображенням компетентності. Зразок природного мовлення, що складається з численних фальстартів та інших відхилень, не надасть таких даних. Тому, компетентність та продуктивність необхідно принципово відрізнити [6, с. 352–362].

Дослідник трактує «мовну (лінгвістичну) компетентність» як систему лінгвістичних знань, якою володіють носії мови, використовуючи її у спілкуванні [6]. За Н. Хомським, це ідеальна мовна система, яка дає змогу мовцям створювати й розуміти нескінченну кількість речень у своїй мові та відрізнити граматичні речення від неграматичних. На це не впливають «граматично невідповідні умови», такі як мовленнєві помилки [6, с. 347–348].

Іншої думки дотримуються Р. Джекендофф і Дж. Пустейовський, які розглядають мовну компетентність як модульний лексикон, набір лексичних записів, що містять семантичну, синтаксичну та фонологічну інформацію, необхідну для розбору речення [8; 10].

Українські автори О. Горошкіна та Л. Попова вважають, що мовна (лінгвістична) компетентність – це практичне знання української мови, лексики, граматики, дотримання мовних норм в усному та писемному мовленні [2].

Цінною є думка про те, що під час обговорення мовної (лінгвістичної) компетентності багатомовної людини часто беруть до уваги як комунікативну, так і граматичну компетентність, оскільки для мовця є обов'язковим володіння знаннями правильного й точного використання мови. З іншого боку, комунікативна компетентність часто оцінюється через використання відповідних висловлювань у різних умовах [9].

Отже, поняття мовної (лінгвістичної) компетентності у процесі досліджень набуло нового, більш широкого та місткого значення. На відміну від визначення Хомського (ідеалізоване знання мовцем і слухачем своєї мови), сучасні вчені враховують всі лінгвістичні та позалінгвістичні компоненти, що використовуються у мовленні і наголошують на його практичному втіленні в усному та писемному мовленні.

Термін «комунікативна компетентність» був введений Д. Хаймсом у 1966 році [7] та охоплює граматичні знання користувача мови про синтаксис, морфологію, фонологію тощо, а також знання про те, як і коли правильно використовувати висловлювання.

Деякі вчені [2; 5] вказують також на емоційний та рефлексивний компоненти як складові комунікативної компетентності. Наголошено на необхідності створення умов для відчуття ефективності навчання та сприяння практичної комунікативної діяльності. На розуміння комунікативної компетентності вплинули галузь прагматики та філософія мови, зокрема роботи над мовленнєвими актами.

Л. Гейхман під комунікативною компетентністю розуміє здатність планувати, ідентифікувати, встановлювати, підтримувати та логічно завершувати комунікацію з

довколишніми людьми, узгоджуючи питання комунікативними засобами в різних ситуаціях професійної діяльності та спілкування, адекватно використовуючи необхідні методи, способи і прийоми, тобто за допомогою системи внутрішніх ресурсів, потрібних для ефективної комунікації [1, с. 67–71].

У площині нашого дослідження зазначимо, що М. Канале та М. Суейн виділили чотири компоненти комунікативної компетентності:

1) граматична компетентність включає знання фонології, орфографії, лексики, словотворення та формування речень;

2) соціолінгвістична компетентність включає знання соціокультурних правил використання. Це стосується здатності обробляти, наприклад, висловлювання, теми бесід в різних комунікативних ситуаціях та соціолінгвістичних контекстах. Крім того, йдеться про використання відповідних граматичних форм для різних комунікативних функцій у різних соціолінгвістичних контекстах;

3) дискурсна компетентність пов'язана з розумінням і створенням текстів у режимах аудіювання, говоріння, читання та письма. У цьому аспекті основним є єдність і логічність при роботі з різними типами текстів;

4) стратегічна компетентність відноситься до компенсаційних стратегій у граматичних, соціолінгвістичних чи дискурсивних труднощах, таких як використання довідкових джерел, граматичних і лексичних перифраз, запитань на повторення, уточнення, уповільнення мовлення. Вона також необхідна при виникненні проблем зі звертанням до незнайомих, коли не має впевненості щодо їхнього соціального статусу або приналежності до певної групи. Крім того стратегічна компетентність спрямована на подолання небажаного фонового шуму або заповнення пауз у спілкуванні [7].

Підкреслимо, доцільне використання мови є основною характеристикою комунікативної компетентності, на цьому й базується комунікативний підхід у навчанні мови.

Найповнішу інтерпретацію зазначеної компетентності у сучасній лінгводидактиці, лінгвістиці та психолінгвістиці, на нашу думку, зробили Н. Демченко, С. Караман, О. Караман, А. Чала, які зазначили, що мовна компетентність базується на оволодінні орфоепічними, орфографічними, лексичними, словотвірними, граматичними та стилістичними нормами, а функціонально-комунікативна компетентність (комунікативна) – це здатність використовувати мовні засоби для створення текстів різних стилів [5, с. 225–245; 3, с. 169–176].

Отож, проаналізувавши наукову літературу, висновимо, більшість науковців розглядають мовно-комунікативну компетентність як здатність, можливість, спроможність комунікації, з використанням лінгвістичних і комунікативних засобів в різних умовах спілкування, зокрема, професійного. Адже мовно-комунікативна компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності педагогів, майбутніх учителів початкових класів.

Все це дає нам підстави розтлумачити мовно-комунікативну компетентність як уміння (здатність) використовувати мовні (лексичні, граматичні, фонетичні тощо) засоби у різноманітних комунікативних ситуаціях відповідно до їх цілей та змісту для встановлення взаєморозуміння з оточенням.

Перспектива подальших розвідок полягає у дослідженні та вивченні сутності поняття «мовно-комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів».

Список використаних джерел

1. Гейхман Л. К., Теплоухова Л. А. Проектна і комунікативна компетентності як інтегральні результати проектного навчання іноземної мови. *Лінгвістика*. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2010. № 1. С. 67–71.

2. Горошкіна О. М., Попова Л. О. Сучасний урок української мови: від планування до проведення. Харків. Видавнича група «Основа». 2010. 310 с.

3. Караман С. О. Сучасні підходи до лінгводидактичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного*

університету. Ізмаїл. 2020. № 29. С. 169–176.

4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736-20 від 23.12.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

5. Chala A., Demchenko N., Panchenko V., Bakhmat L., Krekhno T. Forming Speech and Communicative Competency of Future Philologists. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2021, Vol. 13. Issue 3. P. 225–245. URL : <https://doi.org/10.18662/irem/13.3/449> (дата звернення: 11.06.2022).

6. Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press. Paulston, Christina Bratt. «Linguistic and communicative competence» : TESOL quarterly, 1974. 362 p.

7. Jackendoff R. *The architecture of the language faculty*. Cambridge (Massachusetts) : The MIT Press, 1997. 452 p.

8. Myers-Scotton C. *Multiple Voices: an introduction to bilingualism*. Australia : Blackwell Publishing, 2006. 386 p.

9. Nordquist R. *Communicative Competence Definition, Examples, and Glossary*. May 26, 2019. URL : <https://www.thoughtco.com/what-is-communicative-competence-1689768>. (дата звернення: 10.06.2022).

10. Pustejovsky J. *The generative lexicon*. Cambridge (Massachusetts) & London (England) : The MIT Press, 1998. 290 p.

МАТЕМАТИЧНА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГОВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Валентина Чайченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

MATHEMATICAL COMPONENT OF VOCATIONAL TRAINING

FUTURE TEACHER OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Valentina Chaychenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У тезах проаналізовано процес інтегрованої підготовки майбутніх вчителів початкової школи під час вивчення курсів математики і методики математики та запропоновано авторське бачення використання інтегрованого підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Ключові слова: інтеграція, методико-математична компетентність.

Abstract. The theses analyzed the process of integrated training of future primary school teachers during the study of mathematics courses and mathematics methods and proposed the author's vision of using an integrated approach in the educational process of higher education institutions.

Keywords: integration, methodological and mathematical competence.

За результатами міжнародного дослідження якості освіти 2020-2021 н.р було оголошено роком математичної освіти, що допомогло привернути увагу всього суспільства до розвитку математичної грамотності не лише у школярів, а у всіх громадян України.

Вивчення математики на факультеті підготовки вчителів початкової школи відіграє фундаментальну роль як в плані формування певного рівня математичної культури, так і в плані формування наукового світогляду.

Але для сучасної професійної підготовки вчителя Нової української школи характерна тенденція зменшення годин на вивчення математики та інтеграція математичної і методико-математичної підготовки. Це зумовлено відсутністю єдиного підходу до визначення місця і змісту математики в професійній підготовці вчителя початкової школи, який відповідав би специфіці спеціальності 013 «Початкова освіта».

Мета тез – привернути увагу до математичної складової фахової підготовки

майбутнього вчителя нової української школи, в якій Державна підсумкова атестація з математики має стати обов'язковою.

Із питань інтеграції вивчення курсів математики і методики математики думки вчених розділилися надвоє. Одні науковці (О. Борзенкова, С. Царьова, Л. Янкіна) пропонують інтегрувати математичну та методико-математичну підготовку вважаючи, що зацікавленість до предмета, усвідомлення його важливості та ролі в організації початкового навчання математики виникає, якщо студент бачить можливість і необхідність реалізації в методичній практиці теоретичних математичних знань. Виходячи із суті дефініції математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів в контексті методикоматематичної компетентності (за Н. Глузман), дослідники О. Борзенкова, О. Виноградова, М. Марко, І. Разлівінських розглядають формування математичної компетентності у процесі інтегрованої підготовки, у якій поєднано і власне математичну, і методичну, і психолого-педагогічну.

Але переважна частина досліджень (Л. Ануфрієва, Є. Лодатко, Л. Стойлова, А. Пишкало, І. Шаригін), які виступають за інтеграцію – лише зменшують роль математичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Очевидним є зміщення акцентів з математичної на методико-математичну компетентність та недостатнє приділення уваги саме процесу формування математичної компетентності [2].

Така ситуація зумовлює пошук шляхів формування методико-математичної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти за вимогами сучасного суспільства.

Власна професійна діяльність пов'язана з викладанням інтегрованого курсу «Математика з методикою викладання у початковій школі» у студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та двох самостійних курсів «Математика» та «Методика викладання математичної освітньої галузі» у студентів спеціальності «Початкова освіта».

У працях сучасних філософів (В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Кєдров, В. Кремень, В. Лісичкін, Г. Марінко, А. Урсул, Є. Семенюк та ін.) підкреслюється, що інтеграція докорінно змінила зміст і структуру наукового знання, інтелектуально-концептуальні можливості окремих наук. Важливою особливістю інтеграції є те, що завдяки їй підвищується успішність та інформаційна ємність знання, рівень його узагальненості та комплексності, ущільненості й організованості [1].

Авторська навчальна програма «Математика з методикою викладання у початковій школі» спрямована на можливості інтегрування математичної та методико математичної підготовки. Але на тлі тематичного розмаїття навчальних модулів курсу, ми маємо обмеженість ресурсу навчального часу для забезпечення якісної математичної підготовки при відверто низькому рівні математичних знань студентів дошкільної освіти, які мають намір отримати спеціалізацію вчителя початкових класів.

Специфіка професійної діяльності майбутнього вчителя Нової української школи не дозволяє орієнтувати курс математики у закладах вищої освіти на власне математичну освіту у вузькому сенсі слова, а орієнтує на професійну освіту, тобто не студент для математики, а математика для майбутньої професійної діяльності студента!

На нашу думку проблему взаємозв'язку дисципліни «Математика» з курсом «Методика викладання математичної освітньої галузі» можна вирішувати, посиливши професійну спрямованість змісту курсу математики. Наші пошуки спрямовані на можливості підсилення математичного змісту питаннями практичного застосування теорії в методиці початкової математичної освіти.

Цю ідею було частково реалізовано під час розробки відповідних посібників для студентів спеціальності «Початкова освіта»:

- Арифметика цілих невід'ємних чисел (автори В.Сарієнко, В.Чайченко)
- Величини у початковій школі (автори В.Сарієнко, В.Чайченко)
- Розширення поняття про число (автори В.Сарієнко, В.Чайченко)
- Елементи алгебри у початковій школі (автори Н.Ляшова, В.Чайченко)

Отже, проблема інтеграції математичної та методичної підготовки майбутніх учителів початкових класів є надзвичайно складною і неоднозначною. На мою думку -

другорядна роль математичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи порушує цілісність його професійної підготовки та є однією з важливих причин низького рівня математичної підготовки учнів.

Список використаних джерел

1. Іванова К. До питання інтеграції математичної та методико-математичної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Фізико-математична освіта : науковий журнал. 2016. Випуск 1(7). С. 61-68.

2. Собко Я. Дидактичні основи побудови інтегрованих курсів за структурою «загальноосвітні – спеціальні предмети» у професійно-технічних закладах освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 2. С. 37-44.

СОЦІАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО

Ольга Лілік, доктор педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

SOCIAL REFLECTION AS A CATALYST OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF TEACHERS OF PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Olha Lilik, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. Автор статті висвітлює вплив соціальної рефлексії на професійну комунікацію викладачів педагогічних закладів вищої освіти. Автор описує види, форми й етапи формування соціальної рефлексії, основні її компоненти, а також діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості кожного із них.

Ключові слова: викладач, заклад вищої освіти, соціальна рефлексія, професійна компетентність, комунікація.

Abstract. The author of the article highlights the influence of social reflection on the professional communication of teachers of pedagogical institutions of higher education. The author describes types, forms and stages of of social reflection's formation, the main it's components, as well as diagnostic tools to determine the level of formation of each of them.

Key words: teacher, institution of higher education, social reflection, professional competence, communication.

У контексті реформування української системи освіти здійснюється упровадження компетентнісного підходу на всіх ланках освіти – від початкової до вищої, а отже, зусилля професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти спрямовані на формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Професійна компетентність викладача закладу вищої освіти містить три групи фундаментальних професійних компетенцій: загальноосвітні компетенції, змістові компетенції з певної галузі знань (система предметних знань та навичок з певної навчальної дисципліни чи галузі знань) та комунікативні компетенції. Комунікативну компетенцію науковці [0] розглядають як систему знань, умінь, навичок, ціннісно-мотиваційних орієнтирів і пріоритетів у професійному спілкуванні зокрема та соціальній взаємодії загалом. Якість освітнього процесу, рівень здобутих студентами загальних і фахових компетенцій в основному визначається рівнем міжособистісного спілкування як найбільш очевидною частиною соціальної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Дослідники (Zlatić L., Vjekić D., Voјović M.) зазначають, що педагоги з розвиненою комунікативною компетенцією працюють більш ефективно в усіх сегментах освітнього процесу. Вони володіють навичками моделювання навчальних ситуацій та керування ними, тобто здатні регулювати міжособистісну взаємодію та контролювати соціальні ситуації, уміють визначати та коригувати цілі власного професійного спілкування, яке розглядається як система прийомів органічної, соціально-психологічної взаємодії викладача і студентів, змістом якої є обмін інформацією, організація співробітництва та стимулювання навчальної

діяльності студентів, налагодження й корекція взаємин у студентському колективі, обмін ролями, співпереживання та створення умов для особистісного і професійного розвитку майбутнього фахівця [0]. Варто наголосити, що педагогічне спілкування є особливою діяльністю суб'єктів освітнього процесу, спрямованою на створення, формування, підтримку, зміцнення (або руйнування) їхнього співробітництва.

Однією з умов ефективного професійного спілкування викладачів закладів вищої освіти є соціальна рефлексія, під якою розуміють спрямованість суб'єкта на відображення, усвідомлення і розуміння уявлень інших людей про нього і його діяльність, здатність сприймати чужі і транслювати свої емоції, оцінювати ставлення людей один до одного і передбачати поведінкові реакції інших людей. Отже, соціальна рефлексія – це творчий процес, що відбувається з урахуванням характерних особливостей розвитку самосвідомості особистості.

Рефлексивний характер педагогічної діяльності виявляється через забезпечення зворотного зв'язку професійної діяльності викладача, причому як зовнішнього характеру – шляхом аналізу успішності взаємодії зі студентами, так і внутрішньої локалізації – осмислення власної ефективності як суб'єкта педагогічного діалогу. У процесі соціальної рефлексії викладач ідентифікує себе в певних навчально-виховних ситуаціях, у засобах і методах педагогічного впливу, реакціях на поведінку студентів, застосуванні певних комунікативних стратегій, і так з'ясовує ефективність власного професійного спілкування.

Для дослідження впливу соціальної рефлексії на ефективність професійного спілкування викладачів педагогічних закладів вищої освіти необхідно схарактеризувати рівні сформованості цього феномену й етапи його формування. Д. Шон (Schon D.) виділив два рівні рефлексії, а саме: рефлексія над дією та рефлексія в дії. Рефлексія над дією пов'язана з роздумами до й під час освітнього процесу; рефлексія в дії передбачає практику рефлексії, яка виникає після навчання [0].

У межах рефлексії на дію дослідники (Strampel K., Oliver R.) виділяють три форми. Перша пов'язана із отриманням інформації про ситуацію та з'ясуванням причин її виникнення, вивченням досвіду й ознайомленням із найкращою практикою розв'язання проблеми. Це найнижчий рівень рефлексії, який можна спостерігати не завжди. Друга форма – це «цілеспрямована», «навмисна» або «діалогічна» рефлексія, яка пов'язана із переоцінюванням досвіду та використанням попередніх знань для критичного аналізу ситуації. Цей етап рефлексії – це «процес пошуку, що означає розуміння та застосування нових знань» [0]. «Діалогічна рефлексія виникає, коли суб'єкт робить крок назад, розглядаючи, вивчаючи та аналізуючи проблему на основі попередніх знань, поточної ситуації чи досвіду, щоб створити можливі альтернативні рішення» [0]. Дослідники наголошують, що на цьому рівні рефлексії відбувається заміна панівних концепцій новими, вивчення альтернативних гіпотез і рішень та пошук практичних шляхів розв'язання проблеми. Третя форма має найбільш «критичний» характер, вона пов'язана із пошуком аналогій у соціальному, політичному та культурних контекстах, які впливають на викладачів і студентів, їхню освітню діяльність.

А. Карпов (А. Карпов) [0], розглядаючи зміст поняття рефлексії, розрізняє три основні її види: ситуаційну, ретроспективну й перспективну. Так, ситуаційна рефлексія виявляється в самоконтролі поведінки людини в певній ситуації, осмисленні її елементів, аналізі співвідношення своїх дій із ситуацією відповідно до мінливих умов. Така рефлексія виражається в обмірковуванні викладачем своєї діяльності, розгортанні процесів ухвалення рішення, схильності до самоаналізу в певних комунікативних ситуаціях. Ретроспективна рефлексія виявляється в прагненні до аналізу вже виконаної в минулому діяльності та подій, що відбулися. Така рефлексія виражається в періодичності й тривалості аналізу та оцінювання викладачем своєї реакції на певну подію і поведінки в конкретній професійній ситуації. Перспективна рефлексія виявляється у співвідношенні аналізу майбутньої діяльності чи поведінки з плануванням, прогнозуванням ймовірних результатів; моделюванні певної професійної ситуації; «прокручуванні» власних реакцій на можливі варіанти розвитку

подій. Основними характеристиками такої рефлексії є детальне планування поведінки, орієнтація на майбутнє [0].

Науковці (R. Kemp, G. Eichsteller) визначили шість етапів соціальної педагогічної рефлексії (the FEIALA model), як-от: перший етап – факти (короткий опис того, що суб'єкт робив або що спостерігав, і пояснення того, чого він намагався досягти); другий етап – ефект (яким був ефект (емоційний, фізичний, соціальний) від дії, як це змусило почуватись суб'єкта); третій етап – фактори впливу (що стало причиною дії, що спонукало суб'єкта до діяльності (попередній досвід, прочитані матеріали)); четвертий етап – аналіз (чи досягнув суб'єкт того, чого прагнув досягти; чи міг би він зробити це якимось інакше; що б сталося, якби він зробив це по-іншому); п'ятий етап – навчання (чого навчила дія та роздуми про неї, чи змінить суб'єкт свою поведінку, якщо так, то як саме); шостий етап – дія (що суб'єкт робитиме в майбутньому для впровадження набутих знань і досвіду) [0].

Як уже зазначалося, ефективність професійного спілкування викладача визначається динамікою його соціальної рефлексії, пропедевтичний етап якої припадає на час навчання в закладах вищої освіти. R. Nelyer довела, що навички вищого рівня, такі як рефлексія, самоідентифікація, аналіз, критичне мислення, здатність установлювати взаєзв'язки між різноманітними об'єктами, формуються в процесі навчання в закладах вищої освіти, а випускники, що володіють ними, завжди будуть привабливими для роботодавців [0].

Наступним етапом є період професійної адаптації, коли викладач-початківець критично оцінює власну поведінку в різних комунікативних ситуаціях, аналізує правильність обраної комунікативної стратегії, використані засоби і прийоми, реакції на певні репліки співрозмовників. На цьому етапі важливим є об'єктивне осмислення власної поведінки в зазначених ситуаціях, оскільки це дає змогу зробити конструктивні висновки й узагальнення, тоді як акцентування на негативних моментах може призвести до деструктивних кризових станів, сумнівів у своїх силах. Подальша професійна діяльність викладача сприяє формуванню його рефлексивної культури, що відбувається паралельно з розвитком його педагогічної майстерності: зміщуються акценти з прикладних аспектів діяльності (відбору методичного інструментарію, змісту навчальних дисциплін) до сенсотвірних (формування власного іміджу, стилю спілкування, моделей поведінки з колегами й студентами). Проте важливо, щоб на цьому етапі викладач продовжував практику соціальної рефлексії, оскільки студентське середовище постійно змінюється, змінюються суспільні запити й пріоритети, трансформується освітнє середовище в закладах вищої освіти, тому викладач має проявляти гнучкість, мобільність, здатність враховувати всі умови й фактори комунікативного процесу, обирати оптимальну стратегію спілкування, а водночас, зберігати здатність до критичного осмислення власної поведінки.

На нашу думку, готовність викладача закладу вищої освіти до соціальної рефлексії доцільно представити через сукупність компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, оцінного. Для визначення рівня сформованості мотиваційного компонента рекомендуємо використовувати методику «Purpose in life Test» (Crumbaugh & Maholick (1964)), яку варто трансформувати відповідно до мети дослідження, та анкету «Оцінювання власної потреби у формуванні соціальної рефлексивності». Для оцінювання рівня сформованості когнітивного компонента доцільно застосувати тестові завдання з педагогічних і психологічних аспектів професійного спілкування загалом і соціальної рефлексії зокрема, а також педагогічні задачі. Під час дослідження діяльнісного компонента можна використати метод спостереження за магістрантами під час проходження ними педагогічної практики в закладах вищої освіти та методику «Диференціал психосоціального розвитку» В. О. Ільїна (2009). З метою визначення рівня сформованості оцінного компонента можна використати методику визначення рівня розвитку рефлексивності А. Карпова і методику А. Бережнкової «Рефлексія на саморозвиток». Оскільки обсяг публікації не дає змогу детально схарактеризувати експериментально-дослідну роботу із зазначеної проблеми, то висвітливо її хід і результати в подальших публікаціях, оскільки порушене питання є теоретично й практично значущим і потребує нагального розв'язання.

Загалом аналіз наукових публікацій і досвід практичної діяльності дає підстави для висновку, що соціальна рефлексія може стати каталізатором професійної комунікації викладачів педагогічних закладів вищої освіти, дасть їм змогу краще зрозуміти уявлення студентів – майбутніх учителів – про себе і власну професійну діяльність, сприймати студентські і транслювати свої емоції, оцінювати ставлення суб'єктів освітнього процесу один до одного і передбачати поведінкові реакції здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Bječić D., Zlatić L., Bojović M. Izobraževanje komunikacijsko kompetentnega učitelja. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*. 2010. № 25(5). P. 29-43.
2. Davis S. E., Dargusch J. M. Feedback, Iterative Processing and Academic Trust – Teacher Education Students' Perceptions of Assessment Feedback. *Australian Journal of Teacher Education*. 2015. №40 (1). P. 176–191.
3. Helyer R. Learning through reflection: the critical role of reflection in work-based learning (WBL). *Journal of Work-Applied Management*, 2015. №7(1). P. 15-27.
4. Gulnara B, Valeeva R. Development of the teachers' pedagogical reflection. *Life Sci*. 2014. №11(9). P. 60-63.
URL: <http://www.lifesciencesite.com>. (дата звернення: 13.05.2022).
5. Karpov A.V. Reflexivity as a mental property and the technique of its diagnosis. *Psychological Journal*. 2003. Т. 24. № 5. P. 45-57.
6. Kemp R., Eichsteller G. Social-Pedagogical-Reflection-The-FEIALA-Model.pdf.
URL: <http://www.thempra.org.uk/wp-content/uploads/2016/11/Social-Pedagogical-Reflection-The-FEIALA-Model.pdf>. (дата звернення: 12.05.2022).
7. Schon D. *Educating the Reflective Practitioner: Towards a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. San Francisco, Jossey-Bass, 1987.
8. Strampel K., Oliver R. Using Technology to Foster Reflection in Higher Education. *Providing Choices for Learners and Learning. Proceedings Ascilite Singapore, 2007*. P. 973-982.

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Олена Шимко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г.Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SELF-EDUCATION ACTIVITY AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES

Olena Shymko, bachelor's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається важливість самоосвітньої діяльності вчителів початкових класів у умовах Євроінтеграції та можливості професійної підготовки студентів до самоосвіти.

Ключові слова: здатність до саморозвитку, самоосвітня діяльність, професійна підготовка майбутнього вчителя.

Abstract. The article reveals the importance of self-education activities of primary school teachers in the conditions of European integration and opportunities for professional training of students for self-education. Keywords: self-development ability, self-educational activity, professional training of the future teacher.

Євроінтеграція як стратегічний напрямок розвитку країни [3; 5] зумовлює перебіг не тільки економічних, соціальних процесів, які відбуваються в країні, але й освітніх. В період всеохоплюючої глобалізації забезпечення однакового рівня освіти є передумовою досягнення конкурентоспроможності підприємств на глобальному ринку. Тому при обраному країною курсі євроінтеграції питання мобільності студентів, поширення їх кругозору, самоосвітня діяльність, обмін досвідом є дуже актуальними.

У сучасних умовах здатність до саморозвитку розглядається як найважливіша якість професіонала. Фахівець, який працює у сфері освіти, повинен завжди підтримувати високий рівень своєї кваліфікації, відповідати вимогам, які пред'являються до нього у зв'язку зі швидкими темпами змін у всіх сферах життя в цілому та в освіті зокрема. Необхідність цього обумовлена і зміною соціокультурних та економічних умов, стрімким розвитком інформаційних технологій та цифровізації освітнього процесу. Якщо вчитель регулярно отримуватиме нові знання, вільно володітиме новою інформацією, то він може стати чудовим прикладом та ерудованим наставником для дітей. Саме власним прикладом він спонукатиме до самостійної роботи своїх учнів. Таким чином, самоосвітня діяльність – це невід'ємна професійна функція вчителя, це умова його професійного зростання, водночас умова успішності його учнів. Цілком очевидно, що для того, щоб випускник педагогічного закладу освіти міг стати затребуваним фахівцем, необхідно сформувати у нього готовність до самоосвітньої діяльності. Тому актуальною є проблема самоосвітньої діяльності студентів у процесі їх фахової підготовки у ЗВО.

Терміни «самоосвіта», «самоосвітня діяльність» не мають однозначного визначення і трактуються авторами по-різному. Наприклад, М. Касьяненко визначено самоосвіту як «цілеспрямований процес самостійного оволодіння цілісною системою знань і умінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом у певній сфері діяльності під впливом особистих та суспільних інтересів» [5, с. 69-74].

За «Українським педагогічним словником» С. Гончаренка (1997) «самоосвіта – освіта, яка набувається в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань» [2, с. 296].

На думку науковців (М. Рогозіна, В. Чайка), які досліджують питання самоосвітньої діяльності студента – майбутнього фахівця, самостійна, індивідуальна робота та самоосвіта особистості є складними видами діяльності, що можуть бути пов'язані між собою, збігатися на певних етапах розвитку або загалом [8, с. 240]. Водночас, досліджуючи педагогічні основи самоосвітньої діяльності майбутніх учителів, автор М. Рогозіна стверджує, що до так званих «білих плям» теорії професійної освіти слід віднести положення про цілі, зміст, методи, форми і принципи організації самоосвітньої діяльності студентів, які обрали професію педагога [7, с. 20].

Сьогодні, як правило, успішними та професійно компетентними педагогами стають студенти, здатні до саморозвитку, самоосвіти, які вміють адаптуватися до нових умов, проявляють ініціативу. Суттєвий вплив на розвиток самоосвіти майбутніх педагогів має компетентнісний підхід під час навчання у закладах вищої освіти.

Самоосвітня діяльність студентів багато в чому залежить від їхньої готовності, бажання та прагнення займатись самоосвітою, але вони мають бути зумовлені потребами, мотивами та чітко поставленими цілями та завданнями. Формуючи в умовах ЗВО потребу студентів до самоосвітньої діяльності, ми тим самим готуємо їх до професійної самоосвіти, що сприяє розвитку індивідуального стилю вчителя та його педагогічної майстерності, що загалом є важливими складниками педагогічної праці. Слід зауважити, що у підготовці студентів до самоосвітньої діяльності важливу роль відіграє викладач. Саме він формує мотивацію до самоосвіти, потребу в самоосвіті, допомагає у виборі форм та засобів самоосвітньої діяльності, заохочує та підтримує прагнення до самостійної роботи. Але й сам викладач має бути прикладом у цьому виді діяльності, тобто своєю ерудицією, знаннями, компетентністю, професіоналізмом показувати необхідність постійної роботи над собою шляхом самоосвіти та самовиховання.

Готовність студентів до самоосвітньої діяльності забезпечується наступним комплексом педагогічних умов: створення евристичних ситуацій, що ініціюють пізнавальну самостійність студентів; організація технологічної підтримки продуктивного навчання, що передбачає включення проблемних, продуктивних методів та методів самоконтролю;

включення інтерактивних та традиційних активних способів навчання; забезпечення можливостей самостійної побудови та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій; забезпечення організаційно-педагогічних вимог переходу студента на індивідуальні освітні траєкторії, що відповідають правилам, встановленим конкретним закладом вищої освіти.

Здатність до самоосвіти, яка проявляється у прагненні до самовиховання та самовдосконалення, у бажанні більше знати та вміти, є одним із показників професійної компетентності педагога. У зв'язку з цим розглянемо вплив самоосвітньої діяльності на педагогічну діяльність майбутнього вчителя та формування його особистості, проявом якого є наступне:

- підвищується якість навчально-виховної роботи з учнями в умовах школи;
- виникає прагнення до педагогічної творчості та інноваційної діяльності у сфері освіти;
- спостерігається професійне та кар'єрне зростання;
- формується імідж сучасного педагога як освіченої та висококультурної людини;
- відбувається розвиток особистості педагога, який відповідає вимогам суспільства, держави та сучасної системи освіти.

Самоосвітня діяльність майбутніх учителів початкових класів включає такі етапи:

1. Мотиваційно-орієнтаційний етап. На цьому етапі студенти вивчають обов'язкову та додаткову літературу, тексти лекцій з їх самостійним доопрацюванням, самостійно виконують завдання викладача, готуються до контрольних робіт та інших форм поточного контролю.

2. Інформаційно-мотиваційний етап. Головне із завдань цього етапу – створити умови для мотивації студентів до самостійної діяльності.

У рамках виконання різних завдань студенти самостійно шукають джерела інформації з теми дисципліни та за її межами, пишуть есе, реферати оглядового характеру, аналізують новітні наукові публікації на тему, що вивчається, готуються до практичних занять з психолого-педагогічних дисциплін з використанням комп'ютерних технологій.

3. Практико-творчий етап. Студент вирішує завдання підвищеної складності, обробляє теоретичний матеріал, який виходить за межі дисципліни, презентує у вигляді проектів накопичені в процесі самоосвіти знання та вміння, пише реферати творчого характеру, самостійно підбирає джерела інформації для поглиблення та розширення знань.

4. Етап рефлексії. На цьому етапі студенти аналізують свою діяльність, заповнюючи листки самоаналізу, вивчення кожної теми закінчується заповненням листка самооцінки.

Виділимо основні форми організації самоосвітньої діяльності студентів в умовах ЗВО:

- самостійна підготовка до семінарів та практичних занять у рамках дисциплін, що вивчаються у ЗВО;
- підготовка до студентських науково-практичних конференцій, фестивалів, олімпіад та конкурсів;
- індивідуальна робота студентів із самоосвіти, яка може включати: наукове дослідження з цікавої проблеми; написання курсових та дипломних робіт; виконання творчих завдань з тем, що вивчаються; підготовка доповідей та виступів до семінарських та практичних занять; створення портфоліо з дисципліни, що вивчається; вивчення та аналіз науково-методичної та навчальної літератури; підготовка до диспуту чи дискусії на практичних заняттях; відвідування уроків шкільних учителів; вивчення передового досвіду вчителя початкових класів; розробка уроків та позакласних виховних заходів для педагогічної практики у школі; розробка виховних заходів, ігор, конкурсів, вікторин для роботи з дітьми за умов дитячих оздоровчих таборів; самостійне освоєння технічних засобів навчання та ІКТ.

Використовуючи різні форми та методи самоосвіти, студент формує свої вміння та навички самоосвітньої діяльності, яка стає необхідністю та однією з умов розвитку його професійно-особистісних якостей, розширення наукового та методичного багажу, успішної підготовки до педагогічної практики.

Отже, здатність до самоосвітньої діяльності є однією з найважливіших ключових компетентностей сучасного вчителя, формування і розвиток якої має відбуватись під час навчання в ЗВО і, особливо, в процесі практичної діяльності. Таким чином, підготовка студентів – майбутніх вчителів початкової школи до самоосвітньої діяльності – включає ряд напрямів, серед яких осмислення студентами важливості та значущості самоосвіти для педагогічної діяльності, розвиток професійної готовності та мотивації майбутнього вчителя до професійної самоосвітньої діяльності, організація самоосвітньої діяльності у вигляді самостійної роботи.

Список використаних джерел

1. Борисенко Н. М., Сидоренко Н. І. Моделювання самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкової школи: діагностичний аспект. Освітній вимір. 2016. С. 17–24.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Демченко О.П. Підвищення викладацької майстерності науково-педагогічних працівників у контексті євроінтеграційних процесів. Молодий вчений. Педагогічні науки. 2021. № 10 (98). Жовтень. С.234-240. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-49>
4. Кіт Г.Г. Професійне самовдосконалення вчителя шляхом активізації науково-методичної роботи. Історико-педагогічні студії: Науковий часопис. Гол. ред. Н.М.Дем'яненко. К. В-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 2011. С. 120–121. (Всеукраїнські Морозівські педагогічні читання 12 лютого 2010 р.) .
5. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
6. Рогозіна М. Ю. Педагогічні основи самоосвітньої діяльності майбутніх учителів природничих дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теорія та методика проф. освіти». Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2005. 20 с.
7. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2011. 240 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ольга Шкарупа, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. І. Мієр, доктор педагогічних наук, професор

Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

INNOVATIVE POTENTIAL OF ALTERNATIVE EDUCATION IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Olha Shkarupa, master's student

Scientific supervisor: Tetiana Miyer, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Підвищення якості й ефективності освіти посідає важливе місце в освітній політиці та педагогічній діяльності в різних країнах світу, у тому числі й у країнах-членах ЄС. Зазначене реалізується як «пошук найбільш адекватного об'єктивним вимогам науково-технічного і соціального прогресу змісту та ефективної організації освіти, якою охоплено людину від народження й до завершення її життя» [5, с. 17]. У контексті окресленого значущим постає феномен «альтернативна освіта».

У результаті проведеного дослідження, з'ясовано, що альтернативна освіта постає і процесом, і результатом. Процес розгортається за межами конвенціональної системи шкільництва та організовується на основі нетрадиційних форм, методів та видів контролю. А результат альтернативної освіти розглядається в контексті засвоєних знань, умінь і навичок, інтелектуально-емоційного розвитку, формування світогляду, пізнавальних інтересів тощо.

Встановлено, що учені досліджували і сам феномен «альтернативна освіта», і різні аспекти організації альтернативної освіти. Ґрунтовні викладки, які містять порівняльний аналіз стану альтернативної освіти у країнах ЄС та перспективи розвитку зазначеного виду

освіти, відображено в монографії О. Заболотної «Теорія і практика альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу» [4]. На сторінках монографії здійснено науково-методичне обґрунтування, охарактеризовано змістово-методичне забезпечення альтернативної освіти, акцентовано увагу на можливостях, інтересах і здібностях обдарованої дитини та на процесі її розвитку в закладах нового типу.

Дослідження розвитку альтернативної освіти, зокрема розвитку альтернативної середньої освіти у США (друга половина ХХ століття) представлено в кандидатській дисертаційній роботі І. Ветрової [1].

Також феномен «альтернативна освіта» досліджували зарубіжні вчені. Так, теоретичні засади альтернативної освіти розкрито у працях [1; 4]:

- Й. Нагата. Японський учений комплексно дослідив альтернативну освіту. Зокрема, здійснив огляд історії її розвитку у контексті реформування традиційної освіти, активний і пасивний підходи до освіти з акцентом на цілісності як її основному принципі, соціальних умовах, в яких функціонують освітні інституції.

- А. Слівка. У дослідженні цього німецького вченого узагальнено відомості про різні концепції альтернативної освіти та охарактеризовано різноманітні форми організації альтернативної освіти.

- Б. Сліверський. Польський учений зосередив свою увагу на причинах виникнення альтернатив в освіті.

- С. Губік. У дослідженні чеського вченого розкрито сутність альтернативної освіти в контексті постмодерністських позицій.

У дослідженні О. Заболотної [4] визначено тематичні групи критеріїв, один з яких є традиційним, а інший – альтернативним, тобто стосується альтернативних закладів. Учена пропонує здійснювати аналіз закладів освіти за:

- джерелом фінансування (державні чи приватні заклади);
- ставленням до релігії (світські чи релігійні освітні заклади);
- організацією навчання (репродуктивні, холістичні тощо);
- характером навчального процесу (монологічні, діалогічні);
- наявністю авторської концепції (школи традиційні, школи авторські).

Нині в світі функціонує низка альтернативних шкіл, серед них «Саммерхілл» А. Нейла, Вальдорфські, Кемпхільські школи, а також школи, які реалізують ідеї М. Монтесорі, Г. Вінекена, С. Френе, Р. Вайлда. Хоча вони реалізують різні навчальні системи, їх об'єднує те, що їм притаманні ознаки відмінні від традиційних систем навчання.

У ході дослідження встановлено, що для сучасної альтернативної освіти характерні такі ознаки [7; 8]: організація навчання у групах з невеликою кількістю дітей; взаємодія вчителя з кожним учнем; створення сприятливого середовища для розвитку; запровадження гнучкої структури навчання тощо.

На основі аналізу розвитку альтернативної освіти в країнах Європейського Союзу виявлено різні умови формування інноваційного потенціалу альтернативної освіти. Зокрема, в Нідерландах, Німеччині, Данії, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Естонії, Фінляндії, Франції, Чехії, Швеції, Польщі можливість формування інноваційного потенціалу пояснюється створенням альтернативних шкіл, які практично підтримуються на державному рівні. У Латвії, Ірландії, Іспанії, Італії до таких умов можна віднести установавання лише законодавчого унормування альтернативної освіти. Умови формування інноваційного потенціалу альтернативної освіти в Греції, Латвії, Литві, Португалії, Румунії, Словаччині та на Кіпрі сприяють розробленню альтернативних освітніх моделей та перенесенню елементів цих моделей в діяльність традиційних освітніх закладів. В освітніх системах Люксембурга, Мальти, Словенії, Угорщини формування інноваційного потенціалу альтернативної освіти не виявлено, оскільки заклади такого спрямування не функціонують.

Отже, у країнах, в яких на державному рівні підтримується альтернативна освіта, виявлено високий інноваційний потенціал цієї освіти. Приміром, згідно рейтингу PISA 2018 року одні з найкращих систем шкільної освіти функціонують в Естонії та Фінляндії. У

результаті дослідження організації процесу навчання у естонських та фінських школах, які представлено у різних джерелах [2; 3; 6; 7; 8], виокремлено інноваційний потенціал, який набув поширення з альтернативної освіти. По-перше, це дитиноцентризм, відповідно до якого значна увага приділяється, перш за все, підвищенню мотивації до навчання та забезпеченню максимальної індивідуалізації роботи з кожним учнем/ученицею. По-друге, у естонських школах немає дзвінків, натомість урок триває стільки часу, скільки потребують вчитель та учні для роботи над темою, тобто розпорядок дня є гнучким. Також гнучкість поширюється і на формат проведення занять у фінських та естонських школах. Протягом уроку учні можуть працювати як за партами, так і на підлозі, індивідуально, у групах або на вулиці. Заняття може проводитись з використанням підручника або без нього. Прийнятною вважається та форма роботи, яка здатна зацікавити учнів та є зручною. Право вибору дидактичного інструментарію залишається за вчителем. По-третє, пріоритетними напрямками освіти цих країн є розвиток в учнів навичок гри та соціальної взаємодії. По-четверте, прагнення до зменшення кількості учнів у класах. Так, у класах фінських шкіл зазвичай навчається не більше 20 учнів.

Аналіз організації процесу навчання в естонських та фінських школах свідчить про поширення напрацювань альтернативної освіти. Зазначене підтверджується наступним: у Естонії та Фінляндії функціонує гнучка структура навчання, створено сприятливе середовище для всебічного розвитку учнів, навчання базується на взаємодії вчителя та кожного учня/учениці тощо. Отже, естонська та фінська системи освіти виходять за межі конвенціональної освіти, використовуючи інноваційний потенціал альтернативної освіти як імпульс до змін.

Список використаних джерел

1. Ветрова І. М. Розвиток альтернативної середньої освіти у США (друга половина ХХ століття): дис. кандидата пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 18 с.
2. Естонське освітнє диво. Чому країна отримала високі результати PISA. *Освіта Нова*. 2020. URL: <https://cutt.ly/UKJJTgW>
3. Живий клас. Як фінські учні навчаються в русі. *Освіта Нова*. 2019. URL: <https://cutt.ly/wKJJS5Z>
4. Заболотна О. А. Теорія і практика альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу: монографія. Умань: ФОП Жовтий, 2013. 371 с.
5. Мієр Т. І., Бондаренко Г. Л. Початкова освіта та професійна підготовка майбутніх учителів у країнах ЄС: значущі для української освіти тенденції. Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна практика з е-навчанням : Монографія / авторський колектив; за наук. ред. д. пед. н. Т. І. Мієр. Німеччина. Карлсрує. 2020. 250 с. С. 17–27. DOI: 10.30888/978-3-949059-01-8-001
6. Початок навчання. Як йдуть до школи в Естонії і Фінляндії. *НУШ*. 2020. URL: <https://cutt.ly/xKJJZre>
7. П'ять секретів фінського освітнього дива. *Освіторія*. 2021. URL: <https://cutt.ly/WKJJNXw>
8. Alternative Education: A Brief History and Research Synthesis. *National Association of State Directors of Special Education*. 2002. URL: <https://cutt.ly/zKJJ4ec>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ «МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ ВПРАВНОСТІ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НУШ

Наталія Янко, кандидат педагогічних наук, доцент

Інна Максак, викладач

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)
**SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF THE OPTIONAL
COURSE «METHODOLOGY OF STYLISTIC SPEECH MASTERY FORMATION IN
PRIMARY SCHOOL LEARNERS» FOR PRE-SERVICE TEACHERS AT THE NUS**

Nataliia Yanko, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D), Associate Professor

Inna Maksak, Lecturer

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні засади навчальної дисципліни вільного вибору студентів спеціальності 013 Початкова освіта – «Методика формування стилістичної вправності мовлення учнів початкової школи». Визначено основну мету й завдання навчального курсу, схарактеризовано його обсяг, структуру і зміст, описано очікувані результати вивчення дисципліни.

Ключові слова: навчальна дисципліна вільного вибору, майбутні вчителі початкової школи, лінгвостилістична компетентність, методична компетентність, стилістична робота, стилістична вправність мовлення.

Abstract. The paper focuses on the scientific and methodological fundamentals of the optional course «Methodology of Stylistic Speech Mastery Formation in Primary School Learners» for the students majoring in 013 Primary Education. The main goal and objectives of the academic course have been set. The course structure, duration, ECTS credits, contents as well as expected learning outcomes have been characterized.

Key words: optional course, pre-service primary school teachers, linguostylistic competence, methodological competence, stylistic work, stylistic speech mastery.

На сучасному етапі модернізації змісту вищої освіти обов'язковим компонентом освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фахівців є дисципліни вільного вибору студентів. Згідно з п. 15 ст. 62 Закону України «Про вищу освіту» здобувачі мають право на вибір навчальних курсів у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, обсягом, що становить не менше ніж 25% загальної кількості кредитів ЄКТС, визначених для певного рівня вищої освіти [3; 4].

Розроблений навчальний курс «Методика формування стилістичної вправності мовлення учнів початкової школи» спрямований на вдосконалення в студентів спеціальності 013 Початкова освіта лінгвостилістичної та методичної компетентностей у процесі їхньої професійної підготовки. На вивчення цього курсу відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи студентів денної форми навчання – 50%. Зауважимо, що зазначену навчальну дисципліну доцільно рекомендувати студентам для вибору на III курсі (у VI семестрі) після опанування ними таких нормативних дисциплін, як «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Сучасна українська мова з практикумом», «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі».

Основну мету викладання навчальної дисципліни вбачаємо в оволодінні майбутніми вчителями початкової школи методикою формування стилістичної вправності мовлення як важливого складника комунікативної компетентності учнів. Досягнення цієї мети, на наш погляд, передбачає реалізацію низки *спеціальних завдань*: 1) поглибити знання студентів з основ стилістики сучасної української літературної мови та лінгвістики тексту; 2) ознайомити зі змістом і принципами проведення стилістичної роботи на уроках української мови в початковій школі; 3) допомогти опанувати інноваційні технології, методи і прийоми формування стилістичної вправності мовлення здобувачів початкової освіти; 4) виробити вміння аналізувати й узагальнювати педагогічний досвід методистів і вчителів початкових класів на уроках мови та читання; 5) підвищити рівень культури професійного спілкування українською мовою. Крім того, упровадження зазначеного курсу в освітній процес дає змогу втілювати такі *загальнодидактичні завдання*: 1) формувати особистісні якості студентів (наполегливість, самостійність, креативність, ініціативність, дисциплінованість та ін.), що забезпечать конкурентоспроможність у майбутній професійній діяльності; 2) розвивати художньо-образне та критичне мислення, літературно-творчі здібності студентів; 3) виховувати національно-культурну ідентичність, шанобливе ставлення до українських традицій і звичаїв.

Відповідно до мети і завдань навчального курсу, увесь матеріал пропонуємо

розподілити на 2 змістові модулі, що містять 8 основних тем. До першого модуля «Теоретичні засади процесу формування стилістичної вправності мовлення учнів початкової школи на уроках української мови» рекомендуємо віднести теми:

Тема 1. Стилїстика сучасної української лїтературної мови як лїнгвістична основа методики формування стилїстичної вправності мовлення учнів.

Тема 2. Структурно-семантичні й стилїстичні особливості текстів рїзних типів.

Тема 3. Психолого-педагогічні й психолїнгвістичні основи проведення стилїстичної роботи на уроках української мови в початкових класах.

Тема 4. З історії становлення і розвитку методики навчання стилїстики та виховання культури мовлення дїтей молодшого шкїльного віку.

У процесі вивчення другого змістового модуля «Методична система роботи з формування стилїстичної вправності мовлення учнів початкової школи на уроках української мови» варто запропонувати студентам такі теми:

Тема 5. Сучасні підходи до навчання мови й розвитку мовлення здобувачів початкової освіти. Зміст і принципи роботи зі стилїстики та культури мовлення в початковій школі.

Тема 6. Інноваційні технології, методи і прийоми формування стилїстичної вправності мовлення учнів початкових класів на уроках української мови.

Тема 7. Типологія стилїстичних вправ та їх систематизація.

Тема 8. Класифікація стилїстичних помилок, причини їх виникнення та шляхи запобігання.

Після опанування пропонованої навчальної дисциплїни майбутні вчителі початкових класів повинні знати:

- основні поняття й категорії стилїстики як мовознавчої науки, її практичне значення для підвищення рівня мовленнєвої культури здобувачів початкової та вищої освіти;

- семантико-структурні й стилїстичні особливості текстів рїзних типів;

- психолого-педагогічні передумови і психолїнгвістичні чинники формування комунікативно-стилїстичної компетентності учнів;

- мету й завдання, зміст стилїстичної роботи на уроках української мови в початковій школі;

- основні підходи до навчання мови й розвитку мовлення учнів відповідно до вимог Нової української школи;

- принципи, сучасні технології, методи і прийоми роботи з формування стилїстичної вправності мовлення як важливого складника комунікативної компетентності учнів;

- типологію стилїстичних вправ, особливості їх використання на уроках української мови в початковій школі;

- сучасну класифікацію стилїстичних помилок; типові помилки і недолїки в мовленні дїтей молодшого шкїльного віку, основні причини їх виникнення і шляхи запобігання;

уміти:

- характеризувати стилі мовлення з урахуванням лїтературних норм української мови;

- розрїзняти тексти рїзних типів і стилів мовлення, запропоновані в сучасних шкїльних підручниках для учнів початкових класів, обґрунтовувати свою думку;

- виявляти стилїстичні засоби мови в текстах рїзних типів, визначати їх стилїстичну функцію;

- замїнювати слова доречними синонімами з урахуванням їх стилїстичного забарвлення, мети і ситуації мовлення;

- комунікативно доцїльно, стилїстично виправдано добирати і вживати мовні засоби в мовленні;

- створювати й редагувати елементарні висловлювання рїзних типів, стилів і жанрів мовлення з метою застосування їх на уроках української мови в початковій школі;

– оволодіти інноваційними технологіями, методами і прийомами формування стилістичної вправності мовлення як важливого складника комунікативної компетентності учнів;

– застосовувати на уроках української мови різні типи стилістичних вправ і творчих завдань у процесі роботи над текстом;

– аналізувати стилістичні помилки в мовленні учнів початкових класів, організувати роботу над їх попередженням і усуненням.

Необхідність упровадження навчальної дисципліни «Методика формування стилістичної вправності мовлення учнів початкової школи» в освітній процес підготовки бакалаврів за спеціальністю 013 Початкова освіта підтверджується нашими багаторічними експериментальними дослідженнями щодо стану роботи зі стилістики і культури мовлення на уроках української мови в початковій школі, рівня володіння майбутніми вчителями методикою формування мовленнєвої компетентності учнів у процесі роботи над текстами різних типів, стилів і жанрів [1; 5; 6].

Список використаних джерел

1. Коновець І. О., Янко Н. О. Дослідження стану проблеми формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів у процесі роботи над текстами різних типів. *Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи* : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / уклад. : Т. В. Гордієнко, Н. М. Демченко. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2021. С. 79–81.

2. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Z3KYBMV65O2-RRrShpTt-8rQvHSb8t5i/view> (дата звернення: 07.06.2022).

3. Положення про дисципліни вільного вибору студентів у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. URL: https://drive.google.com/file/d/1vsCXСg6rTxObTnMLaXdd6cQ2D_h7EfoO/view (дата звернення: 07.06.2022).

4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (з редакцією станом на 01.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 07.06.2022).

5. Янко Н. О. Формування стилістичних умінь учнів 3-4 класів у процесі роботи над текстами різних типів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2011. 213 с.

6. Янко Н. О., Максак І. В., Паршукова М. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до ознайомлення учнів з елементами ділового мовлення в умовах НУШ. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Вип. 30. Т. 1. Одеса, 2020. С. 183–187.

РОЗДІЛ 5.
СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Олена Акімова, кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради (Україна)

PEDAGOGICAL AND INCLUSIVE SUPPORT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN
IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Akimova Olena, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy»
of the Kharkiv regional council (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано зміст поняття «педагогічний супровід», «інклюзивний супровід». Проаналізовано організаційний порядок для забезпечення інклюзивних потреб молодших школярів за інституційною очною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої освіти за ступенями підтримки. Запропоновано авторське розуміння поняття «інклюзивний супровід» в освітньому процесі.

Ключові слова: інклюзія, педагогічний супровід, інклюзивний супровід, діти з особливими освітніми потребами, молодший школяр.

Abstract. The article analyzes the content of the concept of «pedagogical support», «inclusive support». The organizational order for providing inclusive needs of junior schoolchildren according to the institutional full-time form of education in general secondary education institutions by degrees of support is analyzed. The author's understanding of the concept of «inclusive support» in the educational process is offered.

Key word: inclusion, pedagogical support, inclusive support, children with special educational needs, junior schoolchild

Упровадження в нашій державі інклюзивної форми навчання зумовило постановку проблеми щодо здійснення ефективного педагогічного супроводу молодших школярів з особливими освітніми потребами, чому сприяли оновлені стандарти вищої освіти підготовки майбутніх педагогічних фахівців, оновлення законодавчої бази в сфері освіти та упровадження Концепції «Нова українська школа».

Уведення в дію Закону України «Про освіту» закріплює практику надання дітям з особливими освітніми потребами системи освітніх послуг, гарантованих державою, які ґрунтуються на принципах толерантності, багатоманітності особистості, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Вище зазначені компоненти виступають офіційною основою визначення поняття «інклюзивне навчання» та підґрунтям здійснення інклюзивного супроводу членами команди психолога - педагогічного супроводу [2].

Зазначимо, що до 2021 року в основу упровадження інклюзивної форми освіти була покладена медична модель, тому що висновок для організації класу з інклюзивною формою навчання видавався інклюзивно-ресурсним центром на основі проведеної медичної діагностики та отриманого безпосередньо медичного діагнозу дитиною. Школярі, які потребували підтримки в інших напрямках роботи, наприклад: обдаровані школярі, учні що змінили мовне середовище та інші не передбачали створення класу з інклюзивною формою навчання.

Сучасна законодавча база створює умови щодо упровадження соціальної моделі, що схарактеризовано в системі правил надання підтримки молодшим школярам з особливими освітніми потребами за рівнями та механізми її надання № 957 від 15 вересня 2021 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» яка набуде чинності з 1 січня 2022 року.

Уперше в нашій державі документ чітко визначив організаційний порядок для забезпечення інклюзивних потреб школярів за інституційною очною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої освіти за ступенями підтримки, відповідно до запитів дитини, які необхідні для здобувачів інклюзивної форми освіти та обсяг тимчасової або постійної підтримки відповідно до потреб, що надається в закладі освіти, а саме [2]:

1) учням з особливими освітніми, які мають труднощі I ступеня прояву, тобто поодинокі, незначні запити, має місце механізм отримання підтримки в освітньому процесі та надається супровід силами та ресурсами закладу освіти за заявою одного з батьків або іншого законного представника школяра;

2) учням з особливими освітніми, які мають труднощі II ступеня прояву, тобто труднощі легкого ступеня прояву створюється інклюзивний клас та здійснюється підтримка за умови наявності висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, відбувається розроблення індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, відповідно до потреби школяра;

3) учням, які мають труднощі III ступеня прояву, тобто труднощі помірного ступеня прояву із проявами бар'єрів, відповідно до різних сфер розвитку, що перешкоджають успішній діяльності, навчанню, взаємодії, ігровій діяльності або мобільності в закладі освіти створюється інклюзивний клас відбувається розроблення індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, відповідно до потреби школяра;

4) надається учням, які мають труднощі, тобто IV ступеня прояву труднощів важкого ступеня, з проявами бар'єрів відповідно до різних сфер розвитку, що перешкоджають успішній діяльності, навчанню, взаємодії, ігровій діяльності або мобільності в закладі освіти створюється інклюзивний клас відбувається розроблення індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, відповідно до потреби школяра

5) надається учням, які мають труднощі V ступеня прояву, труднощі найтяжчого ступеня прояву наявність бар'єрів, відповідно до різних сфер розвитку, що заважають успішному функціонуванню дитини в закладі освіти.

Педагогічний супровід на сучасному етапі виступає складовою частиною інклюзивної освіти, яку дослідниця А. Колупаєва окреслює як освітню систему, що забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях та у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків, базується на визнанні рівноправності та урахуванні розмаїтості на основі особистісно зорієнтованої освітньої моделі шляхом впровадження інклюзивного навчання [3].

Для здійснення педагогічного супроводу важливим виступає розуміння поняття «діти з особливими освітніми потребами», що широко охоплює всіх школярів, чії освітні проблеми виходять за межі загальноприйнятої норми [6]. Поняття «діти з особливими освітніми потребами» стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально вразливих груп, наприклад, діти, які є внутрішньо переміщені особи внаслідок активних бойових дій тощо.

Найбільш поширеним та прийнятним стандартним визначенням «особливих потреб», зокрема в країнах Європейської Спільноти, охарактеризовано в Міжнародній класифікації стандартів освіти (International Standart Classification of Education), а саме: «Особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів». До додаткових ресурсів можуть бути віднесені: персонал, який необхідне для надання допомоги у процесі навчання; різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні матеріали; бюджетні виплати для одержання додаткових спеціальних послуг.

Забезпечення інклюзивних потреб школярів у закладах загальної середньої освіти за ступенями підтримки специфічним аспектом виокремило професійні завдання щодо педагогічного супроводу особистісного розвитку й виховання школярів у складних умовах змін та модернізації системи освіти.

Поняття «педагогічного супроводу» часто ототожнюється з методами й формами сучасного освітнього процесу та передбачає сформованість професійної точки зору педагогів, яка визначає «вільні комунікативні компетентності», «дружні взаємини дорослого

і школяра», «внутрішнє налаштування на співпрацю» [1].

Узагальнюючи вище зазначене, педагогічний супровід розуміємо як цілісну, системно організовану педагогом діяльність школяра відповідно до рекомендацій команди психолого-педагогічного супроводу, у процесі якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови успішного навчання й розвитку кожного школяра в освітньому середовищі, прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору.

Поділяємо наукову позицію В.Рибалки, що педагог, який реалізує педагогічний супровід не повинен, домінувати над особистістю вихованця. У ході педагогічного супроводу педагог має перебувати поряд і креативно співпрацювати з суб'єктом інклюзивної взаємодії. Завдання для педагога у ході педагогічного супроводу передбачають зацікавлення його в консультативному супроводженні: проблемами, завданнями, творчим інноваційним інформуванням, новими науковими ідеями, відкриттями, знаннями, акцентуючи на зацікавленому очікуванні творчого просування у вирішенні проблеми, на позитивній емоційно-почуттєвій оцінці процесу та продукту його творчої діяльності, на готовності до надання інструментальної допомоги в обов'язковому досягненні нових результатів [5].

Виходячи з вище зазначеного, актуальним постає питання виокремлення поняття «інклюзивний супровід», який виступає складовою частиною педагогічного супроводу, та передбачає сформованість фахових компетентностей у педагога та тьютора щодо забезпечення розв'язання завдань, визначених командою психолого-педагогічного супроводу.

Поняття «інклюзивний супровід» розуміємо як професійну компетентність, що передбачає здатність виконувати фахові функції із здобувачами освіти, які потребують підтримки на 3,4,5 ступенях запитів, передбачає володіння освітніми стратегіями щодо розробки календарно-тематичне планування освітніх галузей, проектування планів-конспектів та участі у планування та проведенні форми занять відповідно до різних стратегій співпраці вчителя та тьютора, нозологій школяра, запитів соціалізації реалізуючи сучасні технології навчання та виховання, передбачені Державним стандартом Початкової освіти.

Об'єктом інклюзивного супроводу виступають ті якості, характеристики, інтегративні утворення суб'єктів взаємодії, які мають бути сформовані у процесі навчання школярів та передбачають володіння компетентностями, які передбачають знання та вміння відповідно до нозологій школярів та запитів щодо соціалізації школярів, батьків або осіб що їх заміщують.

На базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради розв'язанню вище зазначеній проблемі послугує упровадження до змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи освітнього компоненту «Інклюзивна освіта» та різноманітних спецкурсів для вільного вибору здобувачів вищої освіти щодо проблем ефективного впровадження інклюзії в освітній процес, а саме: «Моніторинг освіти інклюзивного простору», «Філософія інклюзії» та інші.

Отже, кожен здобувач освіти в сучасній системі освіти має потенціал щодо повноцінного розвитку як особистості, громадянина, чому сприяє професійно орієнтована парадигма підготовки вчителів, яка включає формування компетентностей здійснення інклюзивного супроводу молодших школярів в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Дегтяр Г.В. Педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній освіті. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 1(49). С. 250-255.
2. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 27.05.2022).
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
4. Крутій К.Л., Деснова І.С. Термінологічне поле освітнього процесу: супровід та підтримка / *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy"* je registrován

v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 4 (11) 2022. С. 111-121 DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11))

5. Рибалка В.В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого: посібник. К.: Ін-т обдарованої дитини, 2014. 220с.

6. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРОСЕНСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ

Владислав Батицький, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. О. Лілік, доктор педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

PECULIARITIES OF THE USE OF CROSSENS IN THE LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF A CREATIVELY ORIENTED PARADIGM

Vladyslav Batytskii, master's student

T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium" (Ukraine)

Анотація. Автор статті розглядає особливості використання кросенсів на уроках української літератури в контексті реалізації творчо орієнтованої парадигми. Він обґрунтовує доцільність застосування кросенсів необхідністю візуалізації навчального матеріалу й основними тенденціями розвитку творчо орієнтованої освітньої парадигми.

Ключові слова: візуалізація, кросенс, урок, парадигма, учні, українська література.

Abstract. The author of the article considers the peculiarities of the use of crosses in the lessons of Ukrainian literature in the context of the implementation of the creatively oriented paradigm. He justifies the expediency of using crossword puzzles by the need to visualize educational material and the main trends in the development of creatively oriented educational paradigm.

Key words: visualization, crossword puzzle, lesson, paradigm, students, Ukrainian literature.

Сучасна суспільно-освітня парадигма передбачає глобальні змістові й технологічні трансформації в усіх освітніх галузях на засадах інтеграції науки й мистецтва, водночас вона сприяє продукуванню концептуальних ідей щодо забезпечення цілісного впливу змісту освіти на інтелектуальну та емоційно-почуттєву сфери особистості здобувача освіти з метою забезпечення його гармонійного розвитку, формування в нього цілісної картини світу, що складається з наукової та творчої складових, кожна із яких є самоцінною й рівноправною.

Як зазначає О.М. Отич, на сьогодні педагог із транслятора суспільного досвіду перетворюється на фасилітатора власного саморозвитку своїх учнів шляхом впливу на їхню (передусім) емоційно-почуттєву сферу, а через неї – на інтелектуальну [0]. Відповідно творчо орієнтована освітня парадигма ґрунтується на культурологічних, естетичних, етичних та аксіологічних засадах. У цьому контексті метою освіти стає формування особистості учня, характеристиками якої є гуманність, духовність, творчість, свобода, адаптивність, широта світогляду, оригінальний підхід до розв'язання навчальних завдань, здатність використовувати в процесі освітньої діяльності матеріали, засоби й методи різних видів мистецтва.

У сучасному освітньому просторі закладів загальної середньої освіти реалізація творчо орієнтованої парадигми відбувається шляхом оновлення методичного інструментарію, одним із його шляхів є візуалізація навчального матеріалу. Варто обумовити, що візуалізація (з лат. visualis – сприймається візуально, наочний) – це процес представлення даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання наочного представлення будь-якому об'єкту, суб'єкту, процесу. Зазначимо, що візуалізація сприяє активізації навчальної діяльності учнів з усіх навчальних дисциплін,

проте особливого значення вона набуває на уроках української літератури, яка, як «мистецтво слова», поєднує в собі ознаки науки й мистецтва.

На перевагах візуалізації навчального матеріалу на уроках літератури в контексті використання креолізованих текстів наголошують О. О. Ісаєва [0], О. О. Лілік [0], які стверджують, що креолізовані тексти є складним текстовим феноменом, у якому поєднуються вербальні (словесні) та невербальні (що належать до інших знакових систем) елементи. Вони створюють певну візуальну смислову єдність, що комплексно впливає на свідомість учня. З-поміж таких креолізованих текстів варто назвати ребуси, інфографіку, меми, бук трейлери, лепбуки, ментальні карти тощо.

Одним із сучасних методів, що дає змогу візуалізувати матеріал, а водночас розвивати креативність, логічне й критичне мислення учнів, є кросенс (лат. «перетин смислів, значень»). Авторами цього методу стали С. Федін (педагог, письменник, математик) і В. Бусленко (художник, філософ, доктор технічних наук), які з 2002 року публікують інтелектуальні головоломки в періодичних виданнях [1].

Кросенс поєднує ознаки ребусу, загадки, головоломки, це асоціативний ланцюг із дев'яти зображень, у якому кожний малюнок пов'язаний із попереднім і наступним, а центральне зображення об'єднує всі інші. Кросенс на уроках української літератури дає змогу унаочнити історико- й теоретико-літературну інформацію портретами письменників і митців, творами мистецтва, символами, фотографіями. Завданням учнів є розгадати зашифровані вчителем асоціативні зв'язки з певної теми і скласти зв'язну розповідь за ланцюгом зображень [2]. Учитель-словесник може використовувати кросенси, які оприлюднені на освітніх сайтах і авторських сторінках учителів-предметників, створювати власні варіанти, а також заохочувати учнів старших класів до їх продукування.

Для створення кросенса за змістом художнього твору учитель української літератури має:

1. Визначити тематику (загальну ідею) кросенсу.
2. Вибрати 8-9 елементів (образів), що пов'язані з темою.
3. Установити взаємозв'язки між ними, визначити послідовність розташування елементів.
5. Сконцентрувати значення в одному елементі (центр – 5-й квадрат).
6. Замінити безпосередні елементи (образи) і асоціації непрямыми, символічними зображеннями.
7. Побудувати асоціативні зв'язки між образами елементів.

Наприклад, кросенс за повістю «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського для учнів 10 класу має таку логіку:

- 1 – Гуцульщина, на березі річки Черемош жили герої твору (малюнок – гірський пейзаж із річкою);
- 2 – голос трембіти сповіщав про смерть (зображення трембіти);
- 3 – зустріч Івана та Марічки (зображення дівчинки й хлопчика);
- 4 – закоханість героїв (кадр із фільму С. Параджанова);
- 5 – Іван служить на полонині (зображення череди овечок і ватагів);
- 6 – танець із Чугайстром (зображення Чугайстра);
- 7 – режисер Сергій Параджанов зняв фільм за мотивами повісті (фото режисера);
- 8 – QR-code із завданнями за твором;
- 9 – Михайло Коцюбинський – автор твору.

На початкових етапах розв'язування кросворду учні здійснюють колективно, під керівництвом учителя, висловлюючи свої думки щодо запропонованих зображень, їхніх взаємозв'язків із літературним матеріалом. З часом рівень учнівської самостійності зростатиме.

Уважаємо, що в результаті аналізу візуальних образів активізуються емоційно-образні компоненти мислення учнів; забезпечується когнітивне структурування змісту знань, а також моделювання елементів структури діяльності і процесів взаємодії об'єктів, окрім того,

здійснюється конструювання нових мислеобразів і нових візуальних форм, необхідних для вивчення та розуміння навколишньої дійсності і художніх творів

Отже, використання кросенсів на уроках української літератури сприятиме розвитку креативності, логічного, образного й асоціативного мислення, уяви, а також стимулюватиме прояви нестандартного мислення, дасть можливості для самовираження учнів, а водночас, для реалізації творчо орієнтованої освітньої парадигми. Під час розгадування кросенсів в учнів розвиватимуться комунікативні вміння, навички роботи з інформацією, підвищуватиметься інтерес до навчального предмета.

Список використаних джерел

1. Дуняшенко Н. В. Формування інформаційної компетентності учнів шляхом використання кроссенсу на уроках української літератури.

URL: na-formuvannya-informatsijnoji-kompetentnosti-uchniv-shlyahom-vykorystannya-krossensu-na-urokah-ukrajinskoji-literatury. (дата звернення: 12.02.2022).

2. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках літератури як засіб активізації читацької діяльності учнів. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/download/prez-2-3-kreoltext.pdf>. (дата звернення: 13.05.2022).

3. Кроссенси на уроках літератури. З досвіду освоєння. URL: <https://bogosvyatska.com/2019/03/19/кроссенси-на-уроках-літератури-з-досв/> (дата звернення: 12.02.2022).

4. Лілік О. О. Теоретичні і методичні засади формування готовності майбутніх учителів української літератури до роботи з теоретико-літературними поняттями: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 452 с.

5. Отич О.М. Науково-мистецька парадигма освіти як основа розвитку творчої індивідуальності педагога. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/2278/1/ніколаєв.pdf>.

ФОРМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ірина Більська, здобувачка СВО «магістр» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

*Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Iryna Bilka, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено основні форми розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Відзначено, що важливу роль у формуванні соціальної компетентності має позаурочна діяльність. З'ясовано, що основними формами розвитку соціальної компетентності є: ігри, вікторини, бесіди, гурткова робота.

Ключові слова: молодший шкільний вік, соціальна компетентність, позаурочна діяльність, гуртки.

Abstract. The article highlights the main forms of development of social competence of younger schoolchildren. It was noted that extracurricular activities play an important role in the formation of social competence. It was found that the main forms of development of social competence are: games, quizzes, conversations, group work.

Key words: primary school age, social competence, extracurricular activities, circles

Одним з головних завдань удосконалення Нової української школи є завдання щодо формування та розвитку соціальної компетентності особистості [3]. В основі соціальної компетентності лежать знання про суспільство, правила та способи поведінки в ньому та вміння використовувати ці знання на практиці.

Молодший шкільний вік найкращий період для розвитку соціальної компетентності, тому що в цей вік відбуваються зміни у мотиваційній, когнітивній, емоційній та поведінковій

сферах, у способах взаємодії з оточенням, розвитку морального, розумового та фізичного аспектів. Також, відбувається становлення довільності психічних процесів, процесів підпорядкування мотивів, починає проявлятися емоційний сплеск на виховний вплив.

Основним видом діяльності молодшого школяра стає навчання, в процесі якого відбувається набуття нових знань, умінь та навичок, накопичення систематичних знань про навколишній світ, природу та суспільство. Ієрархія мотивів і пов'язаних з ними усталених способів поведінки в цьому віці ще не складена, що дозволяє ефективно впливати на процес розвитку соціальної компетентності.

Останнім часом збільшилась увага до наукової проблематики щодо формування соціальної компетентності. Дану проблематику досліджували значна низка науковці: Д. Губарєва, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, С. Московчук, Е. Коблянська.

Сучасний освітній процес спрямований на формування та розвиток особистості учня, здатного інтегруватися в соціум на основі засвоєної в школі культури поведінки, соціальних норм та цінностей, становлення світогляду та самовизначення учнів. Результатом освітнього процесу у сучасній школі є компетентність випускника.

Соціальна компетентність молодшого школяра визначається тим, наскільки він обізнаний про світ, країну, регіон, соціальні інститути, школу, сім'ю, про особливості взаємодії людей, традиції, норми та правила поведінки. У процесі розвитку соціальної компетентності формується самоосвіта, критичне мислення, самостійність, самоорганізація та самоконтроль, вміння працювати в команді, вміння планувати та прогнозувати.

Розвивати соціальну компетентність можна як під час урочної діяльності, так і під час позаурочної діяльності. Відповідно Концепція нової української школи, організація занять за напрямками позаурочної діяльності є невід'ємною частиною освітнього процесу у школі. Час, що відводиться на позаурочну діяльність, використовується за бажанням учнів та у формах, відмінних від урочної системи навчання [3]

Позаурочна діяльність відіграє велику роль у процесі розвитку соціальної компетентності молодшого школяра. Адже участь у позаурочних заходах не обмежена жорсткими рамками й правилами. Навпаки, позаурочна діяльність спонукає школярів до самостійного прийняття рішень, підвищує ініціативність, яка не є примусовою, а внутрішньо мотивованою. Позаурочна діяльність займає провідну роль у розвитку соціальної компетентності через те, що вона служить підвищенню активності учня як суб'єкта освітнього процесу дає можливість творчої співпраці між вчителем та учнями; створює ситуацію, в якій немає зовнішнього оцінювання; орієнтує діяльність учнів на успіх; припускає варіативність форм організації освітнього процесу, засобів та умов діяльності; показує загальнолюдські цінності [2, с. 61].

У практиці є велика різноманітність форм позаурочної діяльності, які можна поділити на такі групи: словесно-логічні; образно-художні; трудові; ігрові; психологічні [7, с. 75].

Основним засобом впливу *словесно-логічних форм* є слово (переконання словом), що викликає позитивні емоції у дітей. До цього типу форм відносяться бесіди на різні теми, класні години та ін.

Образно-художні форми поєднують у собі діяльність дітей, де головним засобом впливу є сильні, глибокі колективні емоції, подібні до тих, які людина відчуває у театрі, на святах.

Трудові форми включають спільну роботу (різні види робіт у школі), що розвиває трудові навички.

Ігрові форми можуть бути: спортивні, пізнавальні, змагальні, конкурсні, що допомагають згуртувати дитячий колектив, включити в активну діяльність, привчати до дотримання правил, справедливості, вмінню контролювати свої вчинки, правильно та об'єктивно оцінювати вчинки інших.

У *психологічних формах* роботи основними засобами впливу є елементи психологічного тренінгу, методи практичної психології, індивідуальної та групової психотерапії (бесіди, психологічні вправи) [7, с. 80].

Д. Губарева виділяє такі форми позаурочної діяльності, як: *традиційні (класичні) форми (факультативи, курси, предметні гуртки); інноваційні форми (проектна діяльність, конкурси)* [1, с. 28].

Опрацювавши низку наукових доробків вчених, можемо зробити висновок, що для розвитку соціальної компетентності молодших школярів у позаурочної діяльності доречно використовуватися такі форми, як: класні години, бесіди, майстер-класи, гуртки, студії, клуби, ігри, вікторини, концерти, конкурси, екскурсії, проектна діяльність та інші. Слід відзначити, що з власного досвіду найбільш продуктивною для дітей молодшого шкільного віку є проектна діяльність.

Проектна діяльність – одна з основних навчальних та виховних форм, які застосовуються в практиці освіти як інтенсивні методи навчання та розвитку дитини. Проектна діяльність спрямована на досягнення певних цілей через здійснення змін за умов обмеженості у часі [7].

Для успішної реалізації форм розвитку соціальної компетентності молодших школярів у позаурочній діяльності необхідно дотримуватись певних вимог:

- конкретно формулювати мету діяльності;
- створювати сприятливий соціально-психологічний клімат;
- активно залучати педагогів освітніх закладів до обговорення планів роботи та проблем життєдіяльності школи;
- вводити в освітній процес форми, що відповідають віковим особливостям учнів.

Умови формування соціальної компетентності молодших школярів можна поділити на *педагогічні* та *організаційні*. До педагогічних умов належить: диференціація та індивідуалізація процесу формування соціальних компетентностей, кооперація, організація суб'єкт-суб'єктних відносин, створення ситуації успіху, створення комунікативних ситуацій. До організаційних умов відноситься: облік концептуальних засад формування соціальних компетентностей; навчальна кооперація; розвиваюче середовище; інтеграція навчальної та поурочної роботи; інтеграція предметів з урахуванням розвитку соціальної компетентності; забезпечення ролі вчителя як помічника, а не основного джерела здобуття знання [4, с. 241].

Величезне значення у створенні умов для розвитку соціальної компетентності молодших школярів відіграють сформовані потреби та цінності, встановлення учнів на позитивну взаємодію з однолітками та дорослими [2].

Соціальна компетентність молодшого школяра – інтегративна особистісна характеристика, що відображає визнання цінності себе та інших, співпрацю з дітьми та дорослими; знання правил поведінки та взаємодії, способів виходу з конфліктних ситуацій, що виявляється у поважному відношенні до людей різного віку та різних культур, відповідальності за свої вчинки та результати діяльності на основі розвитку рефлексії [5, с. 12].

Роботу щодо розвитку соціальної компетентності не можна обмежити разовими заходами, вона повинна мати систематичний характер. Молодшого школяра необхідно знайомити із традиціями, правилами поведінки, нормами взаємодії з однолітками та дорослими в різних життєвих ситуаціях. Також, потрібно вести роботу зі згуртування дитячого колективу, залучати дітей до вироблення правил взаємодії, обговорювати з дітьми різні ситуації взаємодії та стратегії поведінки у них. Знання що забезпечують людині компетентність у суспільстві. Дитина, яка знає правила, не завжди адаптована до шкільного життя. Наявні знання треба вміти правильно застосувати. Це забезпечується наявністю умінь та сформованістю навичок.

Соціальні вміння та навички формуються у процесі накопичення власних знань, тобто особистий досвід дитини, у процесі спеціально організованої діяльності. Для розвитку соціальної компетентності важливим є досвід активної соціальної взаємодії. Молодшого школяра важливо навчити правильно: налагоджувати контакти; вміти ввести розмову, організувати спільну роботу; вміти розподілити обов'язки, вирішувати конфлікти та суперечки, слухати інших; вміти попросити допомоги тощо.

Таким чином, позаурочна діяльність – частина освітнього процесу, що вирішує завдання організації вільного часу учнів, їх виховання та соціалізацію. Для розвитку соціальної компетентності у позаурочній діяльності можуть використовуватись такі форми, як: класні години, бесіди, майстер-класи, гуртки, студії, клуби, ігри, вікторини, концерти, конкурси, екскурсії, проєктна діяльність та інше.

Список використаних джерел

1. Губарева Д. В. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 2020. № 1 (19.)* 27-34.
2. Демченко О.П. Соціальна обдарованість: сутність і прояви. Теоретико-методологічні засади психологічної допомоги обдарованій особистості в освітньому просторі: тези доповідей XII науково-практичного семінару, 22 квітня 2021 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. С.13-15.
3. Демченко О. П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць, 2011. Серія 19. С. 60-63.*
4. Концепція нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
5. Лук'янова М. І. Соціальна компетентність як компонент управлінської культури керівника. *Психологія інноваційного управління соціальними групами та організаціями. Київ, 2001, 240-242.*
6. Маслова І. А. Соціалізація підлітка у виховному просторі закладу додаткової освіти дітей: автореф. дис., 2007. 23 с.
7. Олійник Н. А. Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. Серія «Педагогіка», Вип. 3, ч. 1, 2021. С. 75-83.*
8. Фрицюк В. А., Грошовенко О. П. Професійний саморозвиток майбутніх педагогів: компетентнісний підхід. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія, 2018. Вип. 1. С. 208-213.*
9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnar.ap.edu.pl/index.php/pnar/issue/view/58>

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людмила Бритавська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник, К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

STORY-ROLE PLAYING AS A MEANS OF FORMING SAFE BEHAVIOR OF PRESCHOOL CHILDREN

Ludmila Brytavska, holder of the degree of higher education «master»

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається проблема безпечної поведінки дітей дошкільного віку. Окреслено актуальність формування безпечної поведінки саме в дітей дошкільного віку. Схарактеризовано можливості сюжетно-рольової гри у формування безпечної поведінки дітей дошкільного віку.

Ключові слова: безпечна поведінка, діти, дошкільний вік, сюжетно-рольова гра.

Abstract. The article reveals the problem of safe behavior of preschool children. The importance of the formation of safe behavior in preschool children is outlined. The possibilities of story-role play in the formation of safe behavior of preschool children are characterized.

Key words: safe behavior, children, preschool age, role-playing game.

Безпека є однією з основних потреб людини, без реалізації якої стає неможливим повноцінний розвиток та самореалізація особистості у будь-якому віці. Сучасний світ, що має розвинену інфраструктуру, надає людині широкі можливості для самореалізації, передбачає також масу проблем та ризиків, до яких особливо сприйнятливими є діти, особистість яких ще перебуває у стадії формування. Військовий стан, у якому перебуває українське суспільство, обумовлює дотримання дорослими високих вимог щодо безпеки дітей. Високий рівень травматизму та загибель дітей у наслідок бойових дій та надзвичайних ситуацій провокують до пошуку найбільш ефективних засобів задля формування у дітей безпечної поведінки.

«Конвенцією ООН про права дитини», Законом України «Про дошкільну освіту», Законом України «Про охорону дитинства», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні визначено, що забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей є обов'язком для держави та суспільства.

Збереження здоров'я дітей та формування у них безпечної, відповідальної поведінки щодо свого життя та здоров'я розглядаються як одна з основних завдань системи освіти. Безпека дитини являє собою стан захищеності її життєво важливих інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз для сталого розвитку її особистості у суспільстві та державі в цілому.

Різноманітні аспекти формування безпечної поведінки дітей розглядали О. Ващак, С. Гвоздій, Н. Герман, О. Добош, А. Іванчук, Н. Манжелій, N. Downes та ін. дослідники. Система дій щодо запобігання небезпечним ситуаціям передбачає спостереження та контроль за станом довкілля, саморегуляцію власної поведінки з метою недопущення або усунення причин та передумов виникнення небезпеки, ефективну поведінку відповідно до ступеня небезпеки (ухилення, уникнення), застосування способів захисту від небезпеки. Означена система дій має закріпитися у досвіді, стати надбанням особистості.

Кожен заклад освіти прагне створити для своїх вихованців безпечні умови, сформувати високий рівень загальної культури, а також прищепити основи безпечної поведінки. Так, Л. Карнаух зазначає, що саме до п'яти років починають закладатися передумови набуття новим поколінням досвіду безпечної поведінки [3, с. 58].

Вивченню особливостей формування основ безпечної поведінки в дітей дошкільного віку приділяли увагу І. Бех, Р. Мойсеєнко, С. Проскурін, Т. Хромцова, Б. Шерман, Л. Яковенко та ін. Дотримання правил безпечного життя має стати свідомою необхідністю кожного дошкільника. Проте теоретичні аспекти щодо особливостей формування безпечної поведінки у дітей п'ятого року життя досліджено недостатньо.

Безпечному способу життя приділяється особлива увага у комплексній освітній програмі для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у Всесвіт», де вказується на необхідність формування у вихованців культури здорового та безпечного способу життя [7, с. 156]. Культура здорового та безпечного способу життя не виформовується сама по собі, а є результатом навчання, виховання та саморозвитку дитини у довіллі. У формуванні основ безпечної поведінки особливо важливим є набуття дітьми дошкільного віку конкретних умінь та навичок, які можуть формуватися у процесі ігрової діяльності.

Гра є одним із важливих видів дитячої діяльності, сутність якої полягає в тому, що діти відбивають у ній різні сторони життя, особливості взаємовідносин дорослих, збагачуючи власні знання про довкілля. Домінантне положення гри визначається не кількістю часу, який дитина їй присвячує, а тим, що вона задовольняє її базові потреби.

Дослідженню ігрової діяльності дітей дошкільного віку приділяли увагу такі вчені як: О. Запорожець, В. Зеньковський та ін.

На думку К. Крутій, І. Деснової та М. Замелюк у грі дитина відтворює враження про довкілля і ніби знову проживає життєві ситуації, формуючи власне ставлення до того, що відбувається» [4, с. 85]. На п'ятому році життя ігрова діяльність дітей є складною, розгорнутою та збагаченою різноманітними ігровими діями, темами, ролями та правилами.

Як провідна діяльність дітей дошкільного віку, гра виступає підґрунтям задля

досягнення освітніх завдань. Тому її повсякчас застосовують в освітньому процесі. Різновидом ігор дітей дошкільного віку є сюжетно-рольові ігри, які відбивають практичний підхід засвоєння теоретичних знань, а також умінь та навичок.

Дослідженню особливостей та педагогічних можливостей застосування сюжетно-рольових ігор в освітньому процесі приділяли увагу такі вчені як-от: О. Запорожець, М. Козак, І. Пиріг, М. Федорова та ін. В залежності від контексту конкретного дослідження зміст ігрової діяльності дитини розглядається як: 1) особливе ставлення особистості до навколишнього світу; 2) особлива діяльність дитини, яка змінюється та розгортається як її суб'єктивна діяльність; 3) соціально задана дитині діяльність та засвоєна нею у вигляді ставлення до довкілля; 4) діяльність, під час якої відбувається розвиток психіки дитини; 5) соціально-педагогічна форма організації дитячої життя та дитячого суспільства» [4, с. 86].

Сюжетно-рольова гра може бути цінним інструментом в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку, проте питання застосування сюжетно-рольових ігор як засобу формування безпечної поведінки дітей дошкільного віку досліджено недостатньо.

Тематика сюжетно-рольових ігор дітей п'яти років виходить далеко за межі особистого досвіду дитини. Предмети для дітей мають умовний характер, а ігрова діяльність насичується символізмом, який виявляється у створенні уявної ситуації на основі реальних предметів. Ігрові взаємини дітей цього віку виявляються у двох формах – ігрові та реальні. Ігрові взаємини відбивають відносини дітей щодо сюжету, який програвся, та ролей, які обирають діти. Реальні ж взаємини визначають взаємодію дітей як партнерів, які виконують дії, спрямовані на отримання спільного результату.

К. Крутій, І. Деснова, М. Замелюк зазначають, що більшість ігор дітей середнього дошкільного віку має груповий чи колективний характер, у межах яких зароджуються та виформовуються правила та моделі соціально прийнятної поведінки. Діти п'яти років емоційно реагують як на вдале відтворення власної ролі, так і на засудження та зауваження з боку однолітків. Процес розподілу ролей передбачає врахування дітьми реальних можливостей кожної дитини у реалізації конкретного ігрового завдання.

До того ж п'ятирічні діти звертають увагу як на загальну думку про неї у групі, так і на власні враження та уявлення про роль, що програвся [5, с. 127].

Структурними компонентами сюжетно-рольової гри є роль, сюжет, зміст, правила, ігрові дії, рольові та реальні відносини, ігрові предмети та предмети-замінники. Центральним компонентом сюжетно-рольової гри є роль. Вона відображає спосіб поведінки людей у різноманітних ситуаціях, що відповідає прийнятним у суспільстві нормам. Роль поєднує всі сторони гри. У її реалізації знаходять своє втілення сюжет (сфера соціальної дійсності) та зміст (основний момент діяльності дорослих та відносин між ними, які відбиваються у сюжетно-рольових іграх). Дитина може взяти на себе виконання певної ролі, якщо вона відтворюватиме знайому їй сферу дійсності, оскільки довкілля є основним джерелом та умовою виникнення сюжетів ігор. Введення дитини в цю дійсність має відбуватися так, щоб у її центрі стала людина, її діяльність, а внаслідок цього ознайомлення виникало позитивне емоційне ставлення до діяльності.

Під час у часті у сюжетно-рольовій грі дитина відтворює позицію іншої людини (часто – багатьох людей) і в межах одного сюжету бачить ситуацію очима іншої особи. Ігрові сюжети дуже різноманітні й загалом визначають поділ ігор на три групи: ігри із сюжетами на побутові теми; ігри із виробничими сюжетами; ігри із суспільно-політичними сюжетами. Розвиток сюжету відбувається шляхом відображення та збільшення різноманітності форм гри в межах однієї групи сюжетів. Так, від ігор, у яких головним компонентом є предметна діяльність людей, здійснюється перехід до ігор, у яких основним змістом є підпорядкування правилам поведінки та суспільних відносин між людьми. Виконуючи, наприклад, роль пожежника, потім – потерпілого, дитина усвідомлює значущість означеної професії, починає розуміти наслідки ігор із небезпечними предметами та намагається свідомого оволодіти й дотримуватись правил безпечної поведінки з вогнем. Шляхом відтворення у сюжетно-рольових іграх подій дорослого життя діти набувають первинного досвіду у застосуванні

правил безпечної поведінки у конкретній життєвій ситуації.

Отже, застосування сюжетно-рольової гри як засобу формування безпечної поведінки може сприяти надбанню дошкільниками первинних уявлень та навичок щодо поводження у різноманітних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20svity.pdf (дата звернення: 27.06.2022).
2. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. С. 49-53.
3. Карнаух Л. П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.08 – «дошкільна педагогіка». Карнаух Леся Петрівна. Умань, 2010. 252 с.
4. Крутій К.Л., Деснова І.С., Замелюк М.І. Дефініція «Гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія педагогіка*. 2(4). 84-91. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13>
5. Крутій К.Л., Деснова І.С., Замелюк М.І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. (1). 122-133. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>
6. Манжелій Н., Ващак О. Сутність та структурні компоненти екологічно безпечної поведінки дошкільників. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2016. Вип. 21. Ч. 2. С. 206–211.
7. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2021. 244 с.
8. Downes, N. Keeping children safe. In A. Kilderry & B. Raban (Eds.), *Strong Foundations: Evidence informing practice in early childhood education and care*. 2020. pp. 92-100. ACER Press. https://doi.org/10.37517/978-1-74286-555-3_7
9. Kruty K.L., Holiuk O.A., Desnova I.S., Rodiuk N. Bilaska O. Pakhalchuk N. Blashkova O. Dysontogenesis and reduction of childrens game: analysis, consequences, ways to solve problems / Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference 2022. Volume 1. p.p.: 415-425.
10. Kruty K., Zdanevych L., Demchenko O., Demianenko O. PREPARATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS TO THE IMPLEMENTATION OF «ANJI PLAY» EDUCATIONAL PRACTICE IN THE TRAINING PROCESS DURING REFLECTION WORKSHOPS. *Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування*. Колективна монографія / за ред. В.М.Чайки, О.І.Янкович. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. С. 209-228.

ОСОБЛИВОСТІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

Алла Василюк, доктор педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF DIFFERENTIATED TEACHING IN THE INCLUSIVE CLASS

Alla Vasylyuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У тезах висвітлюється проблема диференційованого викладання в інклюзивному класі. Акцентовано на важливості створення відповідного освітнього середовища та організацію навчального процесу для забезпечення успішного опанування курикулуму дітьми з різними освітніми потребами.

Ключові слова: диференційоване викладання, інклюзивний клас, індивідуальна

навчальна діяльність, стимулювання самостійності.

Abstract. Differentiated teaching involves creating an educational environment and organizing the educational process in such a way as to ensure successful mastery curriculum by children with different educational needs (with disorders of psychophysical development, with giftedness, from different cultures).

Keywords: differentiated teaching, inclusive class, individual educational activity, stimulation of independence.

З кожним роком у звичайних класах закладів загальної середньої освіти збільшується кількість учнів з особливими освітніми потребами. Їх контингент стає все розмаїтим, виразніше спостерігаються особливості як когнітивного, так й комунікативного, емоційного та фізичного розвитку дітей. Відповідно педагоги стикаються із різними педагогічними труднощами, оскільки традиційні підходи в організації навчального процесу не дають змогу ефективно працювати з дітьми із широким діапазоном навчальних відмінностей. Однак вирішити дану проблему можливо за допомогою саме диференційованого викладання, яке розглядається як концепція навчання, орієнтована на потреби дітей, а також як практична технологія специфічної організації освітнього процесу.

Передусім, у диференційованому викладанні передбачається врахування, що всі учні є абсолютно різними. А відтак, завдання вчителя полягає у виявленні особливостей цих відмінностей й, відповідно, адаптуванні освітнього процесу до різних учнів. Тому програми навчання закладів загальної середньої освіти стають доступнішими для дітей з особливими освітніми потребами (завдяки їх модифікації). Також важливо створювати мотивувальні ситуації, які спонукають учнів до вирішення як навчальних, так і особистісних проблем.

Варто зауважити, що диференційоване викладання передбачає застосування найрізноманітніших форм організації навчального процесу. Їх використання допомагає педагогам врахувати відмінності між учнями, зокрема:

- різні інтереси (спираючись на схильності, зацікавлення та бажання самої дитини опанувати певну тему чи виробити практичне вміння);
- рівень їх підготовленості (через коригування темпу навчання та рівня складності навчального матеріалу);
- індивідуальні стилі навчання (через організацію численних видів діяльності, щоб учні мали можливість отримувати та засвоювати знання в різний спосіб) тощо.

Виокремлюють наступні підходи до диференціації викладання:

1. Адаптація змісту, процесу та результату (продукту) навчальної діяльності;
2. Варіювання вимог щодо ступеня виконання завдань учнями під час уроку;
3. Застосовування широкого спектру форм і методів організації навчальної діяльності

та виокремлення чинників, що забезпечують диференційоване викладання, а саме:

- зосередження на головних поняттях, ідеях та вміннях у кожній навчальній дисципліні;
- урахування індивідуальних відмінностей учнів;
- поєднання оцінювання та викладання;
- неперервна адаптація й модифікація змісту, а також процесу (методів і форм) та продукту навчальної діяльності.

Таким чином, про диференційоване викладання можна говорити як про такий підхід, який демонструє: прийняття вчителем різноманітності учнівського колективу (різні рівні базових і поточних знань учнів, їхня підготовленість, навчальні інтереси та індивідуальні стилі навчання); вміння вчителя щодо організації процесу навчання учнів з різними навчальними можливостями в умовах одного класу; стимулювання учнів до більш високих навчальних результатів (з наданням при потребі підтримки й допомоги).

Нажаль досі багато вчителів загальноосвітньої школи ще недостатньо психологічно й професійно готові працювати з учнями з особливостями психофізичного розвитку. Водночас існують певні бар'єри, що уповільнюють реалізацію інклюзивної форми навчання. Зокрема: чимало вчителів загальноосвітньої школи не налаштовані змінювати методику викладання

для охоплення тих учнів, чий навчальні потреби виходять за межі ustalenoї норми; далеко не всі вчителі переконані у важливості гнучких підходів у викладанні. В окремих випадках вони погоджуються, що необхідно пристосовувати навчання до різних рівнів здібностей та потреб учнів. Разом з тим, прибічники інклюзивної форми навчання загалом надають перевагу фронтальним формам роботи, а не методикам, які орієнтовані на задоволення різноманітних потреб учнів.

Слід зауважити, що основними причинами, що заважають педагогам враховувати відмінності учнів, вітчизняні педагоги назвали наступні:

- недостатнє усвідомлення особливих потреб учнів;
- обмежений спектр практик викладання, що не дає змогу адаптувати викладання до потреб дітей;
- відсутність механізму підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивної форми навчання також не сприяють її широкій реалізації.

Існує кілька помилкових припущень щодо диференційованого викладання. Найпоширенішими з них є наступні:

- учні будуть не достатньо добре підготовленими до підсумкового оцінювання (тестування);
- внаслідок диференціації викладання вчитель створює нерівномірне навантаження на окремих учнів;
- учні не зможуть конкурувати в реальному житті;
- існує лише один спосіб диференціювати викладання.

Утім варто підкреслити, що диференційоване викладання не є чітко прописаним алгоритмом для вчителя, і це не просто методика. Подібна практика дозволяє відійти від звичної рутинної практики й натомість більше експериментувати. Передусім учитель має виробити власний спосіб диференціації відповідного до індивідуального стилю викладання, цілей навчального плану та ресурсів школи. Як педагогічний підхід, диференційоване викладання може стати потужною основою організації уроків, оскільки воно спирається на ґрунтовну теоретичну й емпіричну базу та враховує важливе значення соціокультурного виміру в навчанні.

Значна увага також має приділятися мобільному об'єднанню дітей у групи, що стимулює розвиток навичок позитивної комунікації. Диференційоване викладання дає змогу організувати індивідуальну та колективну роботу над автентичними завданнями. Також вчителям важливо розуміти, що, вирішивши навчити «слабких учнів», вони мають більше працювати з ними, більше та докладніше пояснювати, аніж це зазвичай відбувається у процесі фронтальної роботи з усім класом.

Такий підхід, орієнтований на потреби дітей, є дуже перспективним у навчанні різноманітного учнівського колективу, незалежно від рівня підготовленості або відмінностей його членів. Адже викладання диференціюється залежно від освітніх інтересів, способів навчання й здібностей, рівня підготовленості та потреби в допомозі.

Учителі, які на практиці застосовують диференційоване викладання, можуть:

- оцінювати рівень підготовленості учнів за допомогою різних засобів;
- інтерпретувати індивідуальні особливості учнів, а також визначати їхні потреби та інтереси у навчанні;
- створювати спеціальні умови для отримання дітьми нової інформації;
- організувати різні види навчальної діяльності для кращого розуміння й засвоєння знань тощо.

Передусім вчителі мають змінювати методи опитування, пропонувати альтернативи щодо вибору продукту діяльності чи форми й способу демонстрації результатів учнями. Важливо, щоб вони безперервно вдосконалювали свій педагогічний інструментарій, а учні опановували навчальну програму у прийнятній для них спосіб (в атмосфері підтримки та заохочення до досягнення кращих результатів).

Такими чином, диференційоване викладання є концептуально іншим способом

навчання дітей із особливими освітніми потребами. І хоча втілення описаного підходу на практиці є надзвичайно складним завданням, результат вартує витрачених зусиль. Завдяки поступовому впровадженню цих методів і практик модифікована програма навчання масової школи стане доступною для дітей з особливими потребами. Завдяки цьому вони зможуть успішно опанувати зміст навчання, бути активними учасниками навчального процесу і, найважливіше, досягати своїх найвищих освітніх результатів.

Список використаних джерел

1. Колупаєва, А. А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ, 2010. 235 с.
2. Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навчально-методичний посібник. Київ : АТОПОЛ, 2010. 96 с.
3. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі): навчальний курс та методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А.А. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Софія Гуріна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. О. Агаркова, кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Україна)

EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATION

Sofia Gurina bachelor's student

Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Автор статті презентує середовище, яке відповідає потребам усіх дітей.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, освітнє середовище.

Abstract. The article reveals the features of the educational environment for children with special educational needs. The author of the article presents an environment that meets the needs of all children.

Key words: children with special educational needs, inclusive education, educational environment.

В Україні багато дітей з особливими освітніми потребами. Ці потреби специфічні та тому потребують специфічних освітніх послуг. Питаннями вироблення спеціальних принципів інклюзивного навчання та виховання присвятили своє дослідження А. Колупаєва, Н. Софій, О. Патрикєєва.

Відповідно до Закону України «Про освіту» дитина з ООП – це «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [5]. У світовій практиці виробилися доступні форми навчання. Щоб освіта дитини була ефективною, необхідна особиста активність дитини та співпраця її з вихователем або вчителем. Дорослі допомагають дитині сформувати власний досвід через вивчення предмета, гру, спілкування, трудову діяльність. Все це допоможе будь-якій дитині, не тільки з особливими потребами адаптуватись до життя, пізнати навколишній світ.

Фахівець переконує дитину, що її недолік тільки виокремлює її серед інших, але не відділяє. Вчитель чи вихователі повинні добре знати причини, з яких дана дитина відстає від своїх однолітків, для того, щоб мати змогу спиратись на сильні сторони особистості. Він має бути вимогливим, рішучим, але в той самий час лагідним, уважним, зосереджувати увагу на досягненні свого вихованця.

Особливої уваги вимагають умови навчання та виховання: будівлі, і приміщення, їх

доступність та комфортність, психолого-педагогічний супровід. Форми та методи навчально-виховної роботи повинні відповідати особливостям підопічних.

Інклюзивне навчання – гнучка, «індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання (у разі потреби) відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом»[2, с. 47].

Інклюзивне навчання може відбуватись за індивідуальним навчальним планом, здійснюється в єдиному приміщенні, яке об'єднує ігрові, навчальні, сенсорні, релаксаційні зони. Діти з особливими освітніми потребами можуть мати відмінності у психофізичному розвитку, можуть потребувати спеціальної адаптації, також можуть випереджувати своїх однолітків в управлінні освітніми програмами.

Тому всі вони потребують: спеціального середовища навчання, необхідних посібників і матеріалів. Для них треба створити ресурсну кімнату, яку спеціально облаштувати всіма необхідним для індивідуальних та групових занять. Все наочне обладнання слід розмістити в доступних межах. Якщо дитина пересувається в інвалідному візку чи користується вертикалі затором, пересування її повинно бути безпечним. Спеціальні насадки для олівців, пензлів, фломастерів – є обов'язковими, якщо ними користуються діти, які мають труднощі в координації рук і пальців.

Інклюзивне освітнє середовище - це сукупність умов, «способів і засобів реалізації прийомів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [1, с 19]. Проте діти, «які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають ООП» [4, с. 10].

Завдання освітнього середовища:

- зменшення проблем і поведінки дітей;
- сприяння створення дружніх стосунків між дітьми;
- включення дітей у повсякденну діяльність;
- підтримка вчителя;
- підвищення ефективності роботи персоналу.

«Мишка» для комп'ютера також повинна бути індивідуальною. Особливої уваги заслуговують діти з порушеннями зору. Меблі в їхньому приміщенні повинні мати заокруглення кути та поверхні. Шрифт у книгах – великий, при необхідності – Брайля.

Організація інклюзивного навчання – це надання допомоги дитині, в психолого-педагогічному навчанні. Корекційні заняття повинні проводитися в єдиному приміщенні, де створюються ігрові, навчальні, сенсорні, релаксаційні зони.

Усі заходи для дітей з (ООП) повинні бути доступними та цікавими. Особливо це стосується дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Вони швидко втомлюються і можуть бути агресивними. Тому вчитель планує заходи заздалегідь, які відповідають рівню розвитку дітей. Крім того, діяльність має бути поділена на етапи та систематично оцінювана. Це допоможе вчителю виявити реальний рівень розвитку дитини та спрогнозувати, якими вміннями та навичками учень зможе опанувати найближчим часом.

Освітнє середовище складається з двох видів - фізичного і соціального.

Фізичне освітнє середовище – має бути безпечним, доступним, мобільним.

Соціальне освітнє середовище включає підтримку та заохочення з боку дорослих і однолітків. Важливо, щоб освітнє середовище було узгодженим через розпорядок дня, розміщення меблів і навчальних матеріалів.

Отже, «доступність освітнього середовища має забезпечувати безпеку дітей. Меблі, навчальні матеріали, іграшки, обладнання – все має бути безпечним, тобто таким, щоб у жодному разі не завдавати шкоди життю і здоров'ю дітей. Окрім цього, важливо навчати дітей правилам безпеки: не бігати у групі, не кидати предмети, не штовхатися тощо. Це допоможе усім дітям, в тому числі дітям з особливими потребами, почуватися більш упевнено, комфортно та у безпеці, не відчуваючи страху, що вони можуть завдати шкоди

собі чи іншим»[3, с. 40].

Таким чином, створення освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами передбачає особистісний розвиток учасників освітнього процесу. Створення таких умов – безпечні. Простір в інклюзивній групі, створення рівних умов перебування для всіх дітей і розвиток комунікативних навичок, психолого-педагогічний супровід учнів та їх родин на основі співпраці є складовою інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
3. Софій Н. З., Найда Ю. М. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти / упоряд.: Н. Софій, Ю. Найда; за заг.ред. В. В. Засенка. Київ, 2019. 68 с.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна», 2019.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // Урядовий кур'єр від 04.10.2017.–№186.

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІММЕЛЬБУХІВ

Ірина Деснова, доцент кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF DIALOGICAL SPEECH OF CHILDREN OF EARLY AGE WITH THE HELP OF WIMMELBUCH

Iryna Desnova, Associate Professor of the Department of Preschool Education, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається проблема розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку. Автором схарактеризовано особливості розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку. Окреслено актуальність розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою книжок віммельбухів. Обґрунтовано можливості застосування книжок віммельбухів у розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку.

Ключові слова: розвиток, діалогічне мовлення, ранній вік, віммельбух.

Abstract. The article reveals the problem of the development of dialogic speech of young children. The author characterized the peculiarities of the development of dialogic speech of young children. The relevance of the development of dialogic speech of young children with the help of wimmelbuch books is outlined. The possibility of using wimmelbuch books in the development of dialogic speech of young children is substantiated.

Key words: development, dialogical speech, early age, wimmelbuch.

Дитина від народження живе у соціальному світі, взаємодіє з іншими людьми шляхом діалогу. Діалог являє собою форму зв'язного мовлення, яка набуває активного розвитку в ранньому віці і виникає у ситуації спілкування. Діалог як форма усного мовлення забезпечує процес комунікативної взаємодії суб'єктів спілкування. Діалогічне мовлення є найбільш простою та природною формою мовлення, що виникає у безпосередньому спілкуванні двох або декількох осіб та складається переважно з реплік. Підґрунтям діалогічного мовлення виступають загальні почуття співрозмовників, загальна тема розмови. Крім використання самих мовленнєвих засобів, важливу роль тут відіграють паралінгвістичні засоби – жести, міміка, інтонації співрозмовників.

Діалогічне мовлення має яскраво виражену соціальну спрямованість, оскільки від народження дитина живе у соціальному світі, взаємодіє з іншими людьми. Діалог як форма усного мовлення забезпечує процес комунікативної взаємодії суб'єктів спілкування.

Діалогічна форма мовлення являє собою первинну, природну форму мовленнєвого спілкування, складається з обміну висловлюваннями, для яких характерно запитання, відповідь, пояснення, репліки тощо. До того ж особливу роль відіграють жести, міміка, інтонації, які суттєво можуть змінювати значення висловлювання.

Діалог характеризується зміною висловлювань двох або декількох учасників, які розмовляють на одну тему, що пов'язана з певною ситуацією. У діалозі присутні всі різновиди оповідальних (повідомлення, ствердження), спонукальних (прохання, вимога), запитувальних (запитання) речень з мінімальною синтаксичною складністю, застосовуються частки та вигуки, що підсилюються жестами, мімікою та інтонацією. Саме тому є дуже важливим створення умов для розвитку у дітей вміння будувати діалог (запитати, відповісти, пояснити, висловити прохання, підтримати розмову тощо), застосовуючи різноманітні мовленнєві засоби відповідно до ситуації.

У наукових бібліографічних джерелах досить широко представлені різноаспектні дослідження діалогічного мовлення, що розглядають структуру, мовні засоби діалогу, стратегії поведінки учасників діалогу. Дослідженню діалогічного мовлення приділяли увагу (І. Борецько, Т. Кравченко, О. Полєвікова та ін.). В останні роки з'явилися низка робіт, присвячених дослідженню діалогічного мовлення у ранньому онтогенезі (А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Т. Науменко, Л. Олійник, Т. Юртайкіна та ін.). Інтерес до цієї проблеми обумовлено складністю ієрархічної послідовності формування діалогічного дитячого мовлення на різних вікових етапах.

Віковий період від одного до трьох років зазначається багатьма науковцями (А. Богуш, Г. Кулешова, О. Мамічева, М. Шеремет та інші) як сенситивний період у розвитку всіх структур та функцій мовленнєвої діяльності. Саме якість мовленнєвого розвитку дитини раннього віку, є головним показником успішності дитини у пізнавальній, ігровій, комунікативній діяльності та має вагоме значення для мовленнєвого розвитку на наступних вікових етапах.

Ранній вік є дуже важливим періодом життя дитини і вважається сензитивним періодом для засвоєння всіх складових мовлення. У ранньому віці дитина перш за все опановує діалогічне мовлення, яке має свої специфічні особливості, як виявляються у застосування мовленнєвих засобів властивих для діалогу, проте не прийнятних у побудові монологічного мовлення. Розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку є однією із значущих проблем сучасної дошкільної освіти, що відображена у таких нормативних документах, як-от: Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти», комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у всесвіт» та іншими нормативними документами.

За допомогою діалогічного мовлення діти раннього віку намагаються встановлювати контакт з однолітками та дорослими. Діалогічне мовлення дітей раннього віку у більшості випадків є ситуативним та контекстуальним, тому багато чого домислюється обома співрозмовниками завдяки розумінню ситуації. Суттєвими характеристиками діалогічного мовлення дітей раннього віку є його мимовільність, реактивність та низька організованість. Вагоме значення у процесі комунікації з дітьми цього віку відіграють кліше та шаблони, усталені репліки та звичні для дитини сполучення слів. Отже, діалогічне мовлення є базовим видом зв'язного мовлення дітей раннього віку.

У спонтанному діалозі реплікам дітей раннього віку не властиві складні речення, в них зустрічаються фонетичні скорочення несподівані формоутворення та незвичні словотворення, а також порушення синтаксичних норм. До того ж саме під час діалогу дитина вчиться довільності власного висловлювання, тобто саме у діалозі відбувається зародження та розвиток навичок монологічного мовлення.

Діти раннього віку мають відповідати на найпростіші («Що?», «Хто?», «Що робить?») і складніші питання («Кому?», «Який?», «Коли?» та інших.), з власної ініціативи або на прохання вихователя розповісти про зображене на картинці, про нову іграшку, про подію з власного досвіду [6, с. 18].

Проте не всі діти раннього віку виявляють здатність до підтримання розмови з однолітками та дорослими. Тому дорослі намагаються добирати такий практичний матеріал, на базі якого діти мали б змогу вправлятися у побудові діалогу.

В останні роки значної актуальності в Україні набуває книга віммельбух, країною походження якої є Німеччина. Віммельбух являє собою велику за форматом книгу на цупкому папері, яка не містить ніякого тексту, попередніх матеріалів та окремих слів. Не нав'язуючи сюжет, книга віммельбух надає дитині можливість створити власну історію, використовуючи багатий матеріал кожної ілюстрації. Використання книжок віммельбухів у педагогічній діяльності досліджували такі вчені як А. Бессараб, А. Бідун, Н. Дерев'янка, І. Лобачова та інші вчені. Проте застосування книжок віммельбухів у розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку залишається недостатньо дослідженим.

Перші безтекстові книжки було створено наприкінці 1960-х років, проте перша книга, що мала назву віммельбух виникла у 1935 році завдяки художнику з Німеччини Алі Мітгуча (нім. Ali Mitgutsch, 1935). Алі Мітгуч намалював свою першу книжку-картинку – «Усе навколо в моєму місті» (нім. Rundherum in meiner Stadt). Саме це видання, що було розпродане у світі понад мільйонним тиражем, вважається першим віммельбухом (нім. Wimmelbilderbücher або англ. teeming-picture-books).

Наразі у видавництвах України тільки розпочинається зростання попиту на безтекстові книжки, серед яких переважають закордонні видання.

Зазначимо, що потенціал використання віммельбухів безмежний у мовленнєвому розвитку дітей раннього віку є безмежним. Переглядаючи книгу-картинку разом з дитиною, дорослий може запропонувати малюку виконати наступні завдання: назвати персонажа, об'єкт; відшукати необхідного персонажа на всіх розворотах книги; описати зовнішній вигляд героя книги, назвати подібні та відмінні ознаки конкретних персонажів; відповісти на запитання дорослого, вигадати та описати подію, що відбулась із героєм тощо.

Список використаних джерел

1. Бессараб А. О. Місце віммельбухів у репертуарі українських дитячих видавництв. *Обрії друкарства*. 2019. № 7. С. 31–38. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1\(7\).169536](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1(7).169536)
2. Ватаманюк Г. П. Робота з дитячою книгою в закладі дошкільної освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Київ: КНТ, 2018. 480 с.
3. Деснова І. С. Взаємодія вихователя групи дітей раннього віку з батьками. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Т. 1. № 51. С. 254–258.
4. Деснова І. С. Особливості виховання дитини раннього віку в сучасній сім'ї. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: збірник статей*. Вип. 18. Ялта: РВВ КГУ. 2008. С. 47–52.
5. Деснова І. С. Генезис граматичної будови мови дитини раннього віку. *Мова як чинник формування громадянина України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / За заг. ред. проф. К. Л. Крутій, проф. А. І. Павленко*. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД. 2008. С. 158–167.
6. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. 8 (346) Ч. 1. С.16–28
7. Крутій К. Л. Термінологічне поле проблеми розвитку мовних здібностей дошкільників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 3. С. 18–21.
8. Крутій К. Л. Розвиваємо у дитини мовлення, інтелект і здібності. Запоріжжя: ТОВ «Ліпс» ЛТД, 1999. 60 с.
9. Крутій К. Л. Використання мультфільмів як засобу розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 10. С. 53–63.
10. Стежинки у Всесвіті: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС»

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ СПРЯМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ілля Криворучко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шукатка, доктор педагогічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

THE HEALTH SAVE DIRECTION OF INCLUSIVE EDUCATION

Ilya Kryvoruchko, bachelor's student (master's student)

Lviv National University named after Ivan Franko (Ukraine)

У статті актуалізовано процес інтеграції української інклюзивної освіти до європейських стандартів. З'ясовано, що інклюзивна освіта є важливою передумовою забезпечення рівних освітніх прав для усіх осіб з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: європейський освітній простір, інклюзивна освіта, здоров'язбереження, загальноєвропейські стандарти освіти.

The article updates the process of integration of Ukrainian inclusive education to European standards. It is well-established that inclusive education is an important prerequisite for ensuring equal educational rights for all people with special educational needs.

Key words: european educational space, inclusive education, health care, European standards of education.

Процес стрімкого розвитку України у напрямі європейського освітнього простору та відкритого гуманістичного і демократичного суспільства включає в себе не лише підвищення рівня здоров'я громадян, а й забезпечення рівного доступу до інклюзивної системи освіти. Такі потреби зумовлені проголошенням у Конституції України, законі України «Про освіту» та інших нормативно-правових актах, а також ратифікуванням у 2009 році Конвенції ООН про права людини з інвалідністю [1; 2; 3]. Саме вищенаведені документи й засвідчують право на забезпечення освіти для людей з особливими освітніми потребами.

Проблема дослідження формування здоров'язбережувального освітнього середовища в інклюзивній освіті стало предметом цілеспрямованих наукових пошуків низки вітчизняних та закордонних дослідників. Зокрема, О. Мехед, С. Рябченко, Н. Тюпіна у своїх дослідженнях вказували на потребу створення здоров'язбережувального інклюзивного освітнього середовища, а О. Шукатка та І. Криворучко наголошували на використанні здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами. Вчений із Шотландії L. Flogian оцінив майбутні тенденції зв'язку між інклюзивною освітою та освітою для фізично здорових дітей. Канадські науковці J. Pivik, J. McComas, M. Laflamme дослідили бар'єри впровадження інклюзивних шкіл у Канаді та критерії оцінювання інклюзивного середовища.

У 1994 році в Саламанці (Іспанія) відбулася всесвітня конференція щодо освіти осіб з особливими потребами, де ЮНЕСКО було дано визначення поняття інклюзії, як процес звернення і реагування на різноманітність потреб всіх учнів шляхом збільшення участі в навчанні, культурах і спільнотах, і зменшення виключення всередині освіти і з неї. Вона передбачає зміни в змісті, підходах, структурах і стратегіях, зі спільним баченням, яке охоплює всіх дітей відповідного вікового діапазону і переконанням, що це відповідальність регулярної системи виховувати всіх дітей [4].

Після завершення всесвітньої конференції в Саламанці норвезький вчений Р. Haug окреслив виклики інклюзивної освіти, а відомий американський науковець М. Т. Schuelka оцінив вплив та перспективи впровадження інклюзивної освіти в європейські країни.

Саме після цієї конференції більшість європейських країн визнали, що інклюзивна освіта є важливою передумовою забезпечення рівних освітніх прав для всіх осіб з різними особливими освітніми потребами [5]. Загалом здоров'язбережувальні технології спрямовані на покращення стратегій збереження здоров'я, зважаючи на дбайливе ставлення до здоров'я оточуючих людей, у тому числі й з особливими потребами [2]. Тобто, можна вважати, що інклюзивні освітні технології є складовими здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Інклюзивна освіта передбачає не лише перебування дітей та студентів з особливими потребами в закладах освіти, а й їхнє забезпечення до оволодіння знаннями на рівні зі здоровими ровесниками [1].

Однак, індивідуальне сприйняття педагогів, успадковане від радянського режиму, яке було спрямоване проти прямої участі інвалідів у здоров'язбережувальному освітньому процесі, перешкоджає реалізації задумів української влади стосовно забезпечення людей з особливими потребами освітніх прав на рівні зі здоровими однолітками. Саме неоновлені від часів Радянського Союзу освітні програми, зокрема з підготовки вчителів фізичної культури, у яких не була включена робота педагогів в інклюзивному середовищі, не дають можливості бути готовими до навчання дітей навіть із незначними порушеннями розвитку та поведінки [1]. На думку вченого університету Міннесоти М. J. Schuelka, бар'єри для інклюзивної освіти зараз добре зрозумілі, і включають в себе неадекватність політики і правового забезпечення, недостатність ресурсів і засобів, спеціалізованих працівників, підготовки вчителів, педагогічних прийомів, гнучких навчальних планів, підтримки лідерства та культурних настроїв [6]. В свою чергу, британський науковець L. Florian на основі власної педагогічної практики, а також на базі результатів досліджень інших науковців, довів, що не мають існувати методики викладання окремо для здорових дітей та окремо для дітей з особливими потребами, тобто викладання в школах та вишах має бути доступним для всіх дітей, незважаючи на те, чи ровесники здорові чи ні [7].

Канадські науковці J. Pivik, J. McComas, M. Laflamme визначили критерії оцінювання інклюзивного середовища в школах:

- рівень вивчення шкільного клімату та культури для сприяння зусиль з організації інклюзивних шкіл;
- чи були докладені зусилля з боку викладачів та працівників шкіл щодо розміщення, навчальних потреб та навчальних програм в інклюзивних школах;
- визначення досвіду батьків дітей з інвалідністю [8].

Для уникнення вищенаведених проблем вбачаємо за необхідне:

1. Переосмислити зміст підготовки вчителів шкіл та викладачів вишів, які працюють з дітьми та студентами з особливими потребами.

2. Вивчити європейський науково-теоретичний та практичний досвід педагогів, які спеціалізуються на здоров'язбережувальному спрямуванні інклюзивної освіти через участь у семінарах, вебінарах, майстер-класах, науково-практичних конференціях [1; 2; 3].

3. Використовувати в освітньому процесі здоров'язбережувальні педагогічні методики та технології тих педагогів, які мають досвід у сфері інклюзивної освіти. Прикладом цього є метод розвитку soft skills дітей з особливими потребами засобами театралізованої діяльності, який вважається одним із найефективніших для розвитку ментального та фізичного здоров'я дітей з особливими освітніми потребами.

Аналізуючи здоров'язбережувальну спрямованість інклюзивної освіти, можна зробити висновок, що для наближення та швидкої інтеграції української освіти до загальноєвропейських освітніх стандартів необхідно врахувати освітнє рівноправ'я між здоровими дітьми та дітьми з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Тюпіна Н. В. Створення здоров'язбережувального освітнього середовища у контексті інклюзивного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2020. Вип. 6 (162). С. 96-102.

2. Криворучко І. В., Шукатка О. В. Використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Тенденції забезпечення якості освіти*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 22 січня 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 115–116.

3. Криворучко І. В., Шукатка О. В. Дослідження розвитку soft skills дітей з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, 17-18 листопада 2021 р). Вінниця: Авторський колектив Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 2021. С. 297–299.

4. UNESCO (2005b) Guidelines for Inclusion: Ensuring access to education for all Paris: UNESCO, p. 13.

5. Haug, P. Understanding inclusive education: ideals and reality. Scandinavian Journal of Disability Research, 19 (3), 2017. pp. 206–217.

6. Schuelka, M.J. (2018). Implementing inclusive education. K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies.

7. Florian, L. Inclusion: Special or Inclusive Education: Future Trends. British Journal of Special Education, 35, 2008. pp. 202-208.

8. Pivik, J., McComas, J., & Laflamme, M. Barriers and facilitators to inclusive education. Exceptional Children, 69, 2002. pp. 97–108.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНЯТ

Богдана Логоша, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Ірина Деснова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH IN PRESCHOOL SCHOOLS

Bohdana Lohosha, master's student

Iryna Desnova, candidate of Pedagogical Sciences, associate professor of preschool education Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості розвитку зв'язного мовлення у дошкільнят. Автор статті зазначає, що у дошкільному віці яскраво виражається процес диференціації та інтеграції мовлення у системі пізнавальних функцій. Мовлення стає окремим і регульовальним інтелектуальним процесом, свідченням чого є формування самооцінної мовної діяльності, прямо не пов'язаної з практичними діями.

Ключові слова: мова, мовленнєва активність, зв'язне мовлення, діалогове мовлення.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of coherent speech in preschoolers. The author of the article notes that the process of differentiation and integration of speech and the system of cognitive functions is clearly expressed in preschool age. Speech becomes a separate and regulating intellectual process, evidence of which is the formation of self-assessed speech activity, not directly connected with practical actions.

Key words: language, speech activity, coherent speech, dialogic speech.

Одним з найважливіших придбань дитини в дошкільному дитинстві є оволодіння рідною мовою. Адже мова – це не тільки засіб спілкування, а й знаряддя мислення, творчості, носій пам'яті, інформації. Діти опановують рідну мову через мовну діяльність, через сприйняття мови і говоріння. Тому, дуже важливо створювати умови для розвитку зв'язного мовлення дітей, для спілкування, для вираження власних думок. На жаль, в сучасному світі, все частіше живе спілкування дітям замінює комп'ютер і телебачення, і ця тенденція стає дедалі більш виразною.

Потік інформації, розширення людських контактів, розвиток різноманітних форм масової культури, зростання темпу життя призводять до збільшення обсягу знань, необхідних для життя сучасній людині.

В сучасних працях лінгвістичної, психолінгвістичної та спеціальної методичної літератури міститься чітке визначення зв'язного мовлення та його особливості. Такі вчені, як Е. А. Барінова, Т. А. Ладиженська С. Л. Рубінштейн, А. В. Текучев науково обґрунтували

поняття зв'язного мовлення у своїх роботах, у яких чітко відображаються характеристики зв'язного мовлення.

У дослідженнях багатьох мовознавців схарактеризовано особливості розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, зазначено умови його якісного збагачення, як-от: Е. П. Короткова, Н. М. Крилова, В. І. Логінова, С. І. Радіна, С. О. Флерина, та інші вчені досліджували ці питання у своїх працях. Уточнюють і доповнюють методику навчання зв'язного мовлення дослідження Н. Г. Смольнікової про розвиток структури зв'язного висловлювання у старших дошкільників, дослідження С. П. Короткової про особливості оволодіння дошкільниками різними функціональними типами текстів.

Проблематика корекції загального недорозвинення мовлення ґрунтовно розкрита у працях вітчизняних вчених: Г. А. Каше, Г. І. Жаренкової, Р. С. Левіної, Н. А. Нікашена, Л. Ф. Спірової. Вчені підкреслюють, що розвиток зв'язного мовлення є дуже важливим для дітей та необхідний для їх подальшого розвитку.

Мовленнєвий розвиток дитини являється одним з головних чинників становлення особистості в дошкільному віці. Рівень розвитку цієї сфери психіки визначає ступінь сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини (знання, вміння, навички, потреби, інтереси).

Мова – це основний засіб спілкування і порозуміння між людьми. Від знання рідної мови, вміння нею користуватись залежить внутрішня культура особистості, її моральні засади, суспільні та естетичні ідеали. Тому мова розглядається як «канал зв'язку» для отримання інформації з немовних сфер буття, засобом пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного [1].

Тому для виховання особистості, мова, а зокрема знання рідної мови, її граматики та зв'язного мовлення відіграє роль опори. Знання мови є загальною основою навчання і виховання дітей у дитячому садку. Оволодіння рідною мовою як засобом пізнання є найбільш вагомим досягненням дітей дошкільного віку. Тому важливим напрямком роботи сучасних дошкільних закладах освіти є формування зв'язного мовлення дітей, яке порівняно з діалогічним вимагає більш складних умінь. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, формувати свою думку та встановлювати контакт з оточуючими.

За результатами досліджень психолінгвістів було встановлено, що мовленнєва діяльність дитини носить активний творчий характер. Дитина немов би сама створює власну мову чи навіть декілька моделей мови, що після сама і відкидає. Мовленнєва діяльність дітей – це процес активного пошуку зв'язків, закономірностей, відношень елементів мови, пошук правил, за якими вона буде своє висловлювання. Тому потрібною умовою мовленнєвого розвитку дітей на думку Богуш А.М. є формування елементарного усвідомлення мовних і мовленнєвих явищ [2, с. 95].

Аналізуючи дитяче мовлення, Гавриш Н. зазначає, що мовлення може бути ситуативним, тобто пов'язаним із конкретною ситуацією, проте, воно не відтворює у словесних формах зв'язного смислового цілого з контекстним, зміст якого зрозумілий із самого контексту висловлювання. Якщо в ситуативному мовленні мовець активно застосовує міміку, жести, вказівні займенники, вигуки, то контекстне мовлення вимагає побудування висловлювання без урахування конкретної ситуації, опорою тільки на мовні засоби. Ситуативність дитячого мовлення особливо на початкових етапах пояснюється наочно-образним характером мислення дітей і домінуванням емоційного ставлення до предмета висловлювання. За даними психологів, перехід від зовнішнього до внутрішнього, від ситуативного до контекстного здійснюється в дітей чотирьох-п'яти років [4, с. 39].

На думку Калмикової Л. О., усне мовлення дитини дошкільного віку здійснюється у трьох базових різновидах [5, с. 181]:

по-перше, у формі вигуку, що не є справжнім мовленням, а лише засобом передачі будь-якої експресії – повідомлення про дію і стан (або процес) завдяки кодів мови; вони є

афективними мовленнєвими реакціями, що виникають мимовільно, – як відповідь на несподіване, дивовижне (або цікаве) явище;

по-друге, як діалогічне мовлення, яке відбувається чи як відповідь на запитання, чи як діалог;

по-третє, у формі монологічного мовлення, що реалізується в різних функціонально-сміслових структурах: розповіді (для передачі часової послідовності дій) чи опису (для характеристики людей, явищ, станів, дій, що існують одночасно) – відображення темпоральних зв'язків, а так само міркування – відображення причинно-наслідкових зв'язків.

Науковці стверджують, що оволодівши діалогічним мовленням, дитина у п'ятирічному віці розпочинає інтенсивно оволодівати монологічним мовленням, якому сприяють набуті на попередніх етапах фонетичні і граматичні вміння. Дітям з чотирьох років доступні не лише види діалогічного мовлення такі як діалог чи бесіда, а й такі види монологічного як опис і розповідь. Висловлювання дітей дошкільного віку є достатньо поширеними й інформативними, в них присутня логіка викладання змісту. Окрім того, для мовлення дошкільника характерними є ситуативні висловлювання, контекстове монологічне мовлення та активно вживаються немовні форми спілкування. Дошкільники цього віку ще не оперують інтонацією, не використовують монологічні висловлення дітей, проте в деяких дітей добре розвинені такі позамовні засоби, як міміка, жести виразності, що успішно доповнюють сталі коди мови, виділяючи принципово нове, важливе, розкриваючи значні елементи смислу, тощо [6, с. 223].

Дуже важливим якісно новим утворенням дітей дошкільного віку є поява планувальної і регулювальної функцій мовлення. Дитина уже складає розповіді за планом, може планувати власну майбутню мовленнєву діяльність. Більшість науковців своїми дослідженнями доводять, що дітям притаманний розмовний стиль мовлення; більшість користуються діалогічним мовленням з елементами монологічного. Так само дошкільники вчаться складати невеликий текст з двох або трьох речень типу опису, в якому розкриваються одна-дві теми, вводячи в свою розповідь елементи роздумів, формою яких є найпростіші умовиводи.

Дослідження Луцан Н. І. доводять, що зв'язне висловлювання дітей дошкільного віку логічне, послідовно розгорнуте. Воно переважно складається з декількох речень. За характером вираження предикативності в оповіданнях переважають двоскладні повні речення, рідко спостерігаються неповні з пропущеними підметами. З односкладних речень у розповідях дітей дошкільного віку частіше зустрічаються безособові, що виражають загальний стан об'єкта в умовах природного середовища чи психологічний стан особи, а так само такі, що виражають відсутність чого-небудь [9, с. 120].

Деякий інший аспект розвитку описового мовлення представлений Порядченко Л. А., яка доводить, що більшість дітей дошкільного віку надають перевагу описам перед іншими функціонально-смісловими типами мовлення. В описі предметів (об'єктів) користуються, як правило, однотипними синтаксичними структурами. За змістом і структурою виокремлюються три типи дитячих описів [10, с. 169]:

- описи, де повідомляється про зовнішній вигляд предмета в цілому, а після описуються деталі;
- описи, де передається лише загальне враження від предмета;
- описи, де повідомляється тільки про деякі ознаки предмета (такі описи переважають).

На основі зазначеного можна зробити висновок, що у дошкільному віці яскраво виражається процес диференціації та інтеграції мовлення у системі пізнавальних функцій. Мовлення стає окремим і регулювальним інтелектуальним процесом, свідченням чого є формування самооцінної мовної діяльності, прямо не пов'язаної з практичними діями. Дитина даного віку включається у бесіду на позаситуативні теми (наприклад, широкого пізнавального змісту; щодо моральних якостей, оцінки вчинків героїв казок або оповідань),

самостійно складає оповідання, казки, віршики. Такий рівень мовлення вимагає спеціальної роботи дорослого з розвитку зв'язного мовлення.

Отже, розвиток зв'язного мовлення є головною задачею навчання дошкільників рідній мові, завдяки зв'язному мовленню діти мають можливість спілкуватися з дорослими і однолітками, а зв'язне мовлення виступає необхідною умовою для успішного навчання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL : <https://vseosvita.ua/test/bazovyi-komponent-doshkilnoi-osvity-nova-redaktsiia-2021-roku-241300.html>
2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика навчання дітей рідної мови: Підручник /за ред. А.М. Богуш. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.
3. Деснова І. С. Генезис граматичної будови мови дитини раннього віку / І. С. Деснова // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Мова як чинник формування громадянина України»] (м. Запоріжжя, 16–17 травня 2008 р.) / За заг. ред. проф. К. Л. Крутій, проф. А. І. Павленко. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, – 2008. – С. 158–167.
4. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2015. 120 с.
5. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. Київ : Фенікс, 2008. 497 с.
6. Крутій, К. Л., Деснова, І. С., & Блашкова, О. М. (2022). Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (8(346) Ч.1), 16–28. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
7. Крутій К.Л., Деснова І.С. Термінологічне поле освітнього процесу: супровід та підтримка / *Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 4 (11) 2022. С. 111-121 DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11))*
8. Kruty K. Chorna H. Samsonova J. Kurinna A. Sorochynska O. & Desnova I. (2022). Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language / *Revista Românească pentru Educație Multidimensională Volume 14, Issue Sup1, p. 495-528* <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>
9. Луцан Н. І. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників в мовленнєво-ігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 119-122.
10. Порядченко, Л. А. Наступність у навчанні опису дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельниц., 2007. 284 с.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Галина Лукачович, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»

Науковий керівник О.П. Мілевська, кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Україна)

THE FEASIBILITY OF USING COMPUTER GAMES WITH NATURAL AND ENVIRONMENTAL CONTENT FOR THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH IMPAIRMENT

Halyna Lukachovych, postgraduate

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості використання комп'ютерних ігор природничо-екологічного змісту для розвитку дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення. Автор статті узагальнює інформацію про найпростіші платформи для створення логопедичних ігор.

Ключові слова: комп'ютерна гра, загальне недорозвинення мовлення, природа, екологія, дошкільник, корекційно-педагогічний процес.

Abstract. The article reveals the peculiarities of using computer games of natural and ecological content for the development of preschoolers with general underdevelopment of speech. The author of the article summarizes information about the simplest platforms for creating speech therapy games.

Key words: computer game, general underdevelopment of speech, nature, ecology, preschooler, correctional and pedagogical process.

Сучасна епідеміологічна ситуація і воєнні дії в Україні призвели до тимчасової ізоляції від звичного освітнього процесу, у тому числі і дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим необхідно використовувати нові підходи для логопедичної роботи з дітьми з порушеннями мовлення, щоб не втратити час і ефективно проводити корекційну роботу. Найоптимальнішим є використання комп'ютерів для розв'язково-корекційних завдань.

Проблема застосування комп'ютерних ігор у навчанні дітей із особливими освітніми потребами активно вивчається науковцями з різних галузей психолого-педагогічного напрямку (Ю. Запороженко, А. Колупаєва, І. Кравченко, О. Легкий, Ж. Матюх, С. Миронова та ін.). Поширеною категорією дітей з особливими освітніми потребами є дошкільники з загальним недорозвиненням мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення (далі ЗНМ) визначається як системне мовленнєве порушення, при якому недостатньо чи в повній мірі несформовані всі складові мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематична, лексична, граматична) на імпресивному та/або експресивному рівні, і функції та операції, які формують мовлення, через несприятливу дію шкідливих факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному) [4, Т. 1., с. 18].

Діти з ЗНМ мають труднощі з концентрацією уваги, запам'ятовуванням, аналізом, синтезом, класифікацією, узагальненнями, у засвоєнні та використанні лексичних засобів, звуження семантичних полів та недорозвинення мовленнєво-сміслових операцій, що позначається на зменшенні обсягу знань і уявлень про навколишнє, які, в свою чергу, обмежуються побутовою тематикою (В. Гончарова, О. Грибова, С. Валявко, О. Мілевська, В. Сохін, О. Ткач, Л. Трофименко, Є. Соботович та ін.), що є недостатнім, оскільки дошкільник має володіти широким колом компетентностей відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти.

Природничо-екологічна компетентність у дітей, в тому числі із ЗНМ передбачає доцільну поведінку «в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формуються у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [1, с.12]. У процесі цього дитина досліджує властивості об'єктів, учить дотримуватися правил поведінки в природі розвиваючи: цікавість, емоційність, доброту, чуйність, увагу, повагу, позитивізм, пізнавальні якості, мотивацію, небайдужість, любов і гуманне відношення до людей і природи, розуміння сталого розвитку [1, с.12-14]. Матеріал природничо-екологічного змісту є доступним і цікавим для дошкільників з ЗНМ, оскільки діти спостерігають і помічають об'єкти і явища в навколишньому природньому середовищі.

Одним з засобів корекції ЗНМ є гра, як основний вид діяльності дітей дошкільного віку. Вона сприяє інтелектуальному, емоційному, моральному, естетичному розвитку особистості. У грі дитина усвідомлює себе, пізнає і засвоює соціально-культурні норми, реалізовує творчі здібності та креативність. Педагогічні аспекти гри розкриті у працях О. Водовозової, А. Макаренка, Ю. Рібцун, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Психологи (Б. Ананьєв, З. Богуславська, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.) з'ясували позитивний вплив гри на всі психічні процеси.

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується діджиталізацією усіх сфер, в тому числі і розв'язково-корекційної. Важливим засобом розвитку дітей стала комп'ютерна гра. Дослідженню комп'ютерної гри приділяли увагу О. Войскунский, М. Іванова,

В. Андрієвська, Е. Машбиц, П. Грей, А. Ейхенбаум, Д. Бав'єр та ін. Можливостям використання комп'ютерних ігор у логопедичній роботі присвячено праці О. Ласточкиної, Н. Манько, та ін. Практично у своїй логопедичній роботі широко використовують комп'ютерні логопедичні ігри Л. Чулак, А. Васильєва та ін.

Сучасна комп'ютерна гра виконує важливі соціальні функції і є носієм суспільних цінностей, впливаючи на соціально-культурні процеси. Комп'ютерні ігри в логопедичній роботі роблять навчання емоційнішим, підвищують мотивацію до завдань; викликають цікавість і бажання досягнути мету, сприяють утримувannya уваги, розвивають пам'ять, активізують пізнавальну діяльність, прискорюють процес вдосконалення мовленнєвих навичок дітей, змінюють відносини вчитель-дитина, бо контролюючи і оцінюючу функцію виконує комп'ютер, забираючи негативне відношення дитини до зауважень та порад логопеда; сприяють розвитку: цілеспрямованості, самостійності, посидючості, організаційних навичок. Комп'ютерні ігри є засобом, що дозволяють реалізувати освітню, корекційну, розвиваючу, виховну, комунікативну, релаксаційну функції.

У той же час комп'ютерна гра несе небезпеку для психо-фізичного стану. О. Войскунский, М. Іванов та ін. відзначають можливість виникнення віртуальної адикції, через схильність до психологічної залежності від комп'ютерних ігор, яка може призвести до деформації і дегуманізації особистості, втраті комунікабельності, зростанні агресивності та асоціальної поведінки [2, с. 153]. Тому обов'язковим є правила і вимоги: використання сучасних моделей комп'ютера; обмеженість і дозованість застосування комп'ютерних ігор (5-10 хв., 2 рази на тиждень); дотримання санітарних вимог при роботі з комп'ютером (проведення гімнастики для очей, включення в заняття ігор, спрямованих на профілактику порушень зору, дозування навантаження у роботі з дітьми, які мають порушення зорової функції, врахування протипоказань для роботи за комп'ютером та ін.); застосування гри, як частини заняття (на основному або заключному етапі); поінформованість та згода батьків на заняття з використанням комп'ютера [3, с. 152]; відповідність віковим та фізіологічним особливостям дитини; врахування зони найближчого розвитку; доступність, зрозумілість, цікавість, яскравість, пізнавальність; наявність підказок, флеш-карток, багаторазовість, можливість роботи над помилками; структурованість, плановість і відповідність освітній і корекційній програмам.

Гострою є проблема якості ігрового змісту комп'ютерних ігор, що сприяють вільній творчій самореалізації особистості, успішному засвоєнню знань, умінь, навичок та корекції. Природо-екологічні знання розширюють уявлення дітей про різноманітність природи, Космос, живі і не живі об'єкти, зв'язки в природі, ознаки пір року і явищ природи, особливості розвитку рослин, тварин, їх взаємозалежність, будову, види, умови життєдіяльності, класифікацію штучних матеріалів, вплив людини на довкілля, екологічні проблеми, необхідність збереження, відтворення й охорони навколишнього середовища. Тому матеріал природо-екологічного змісту в комп'ютерних іграх сприятиме всебічному розвитку дошкільника з ЗНМ, що позитивно позначиться і на мовленнєвій діяльності.

Для створення інтерактивних комп'ютерних ігор можна скористатися безкоштовними платформами: *Всеосвіта, На урок, Flippity, Learningapps, Liveworksheets, GoogleКлас, Kahoot, Genial, Tynyta* та ін. або *MS PowerPoint*.

На платформах *Всеосвіта, На урок, Googleforms, Kahoot* є можливість створити завдання у вигляді тесту малюнками відповідно до корекційних задач. На урок автоматично конструє флеш-карти, гру на відповідність. Тут ще можна задати домашнє завдання, завдання в реальному часі, щоб зберегти результати у вигляді таблиці, що зручно для моніторингу прогресу дітей (табл.1).

Таблиця 1

Платформи для створення логопедичних ігор

№ п.п	Плат-форма	Можливі ігри	Приклад	Результати	Сайт

1	2	3	4	5	7
1	Всеосвіта	тести картинками, завдання з словами	ведмедик https://vseosvita.ua/test/vedmedyk-281748.html	у таблиці, є можливість задати домашнє завдання, ділитися посиланням	https://vseosvita.ua/test/NycGzNC_H0 україномовний, є інструкції
2	На урок	тести картинками, флеш карти, гра на відповідність, завдання з словами	лісові мешканці. Знайди тїнь https://naurok.com.ua/test/start/386600	у таблиці, є можливість задати домашнє завдання, виконувати в режимі реального часу, ділитися посиланням	https://naurok.com.ua/ україномовний, є інструкції
3	Kahoot	тести картинками. завдання з словами	овочі і фрукти https://create.kahoot.it/share/c319ca77-3c34-49ff-bc93-8704299c9c77	в кабінеті користувача, можна виконувати в режимі реального часу, ділитися посиланням	https://kahoot.com/ україномовний, є інструкції
4	Genial.	шаблони: презентація, інфографіка, ігри	перша людина на місяці https://view.genial.ly/5a1d67d0f8582727a0532a30	можна виконувати в режимі реального часу, ділитися посиланням	https://app.genial.ly/create/ англомовний, є інструкції
5	Genial.	шаблони: презентація, інфографіка, ігри	перша людина на місяці https://view.genial.ly/5a1d67d0f8582727a0532a30	можна виконувати в режимі реального часу, ділитися посиланням	https://app.genial.ly/create/ англомовний, є інструкції
6	Tinytap	шаблони: ігри, аудіо- та відео-контент	Склади ведмедя https://www.tinytap.com/activities/g4fko/play/ведмїдь-пазли	можна виконувати в режимі реального часу, ділитися посиланням	https://www.tinytap.com/ англомовний, є інструкції

Закінчення табл.1

1	2	3	4	5	7
7	Flippity	Flashcards, Quiz Show, Random Name Picker, Randomizer, Virtual Breakout, Board Game, Manipulatives, Matching Game, Connecto Game, Bingo, Timeline, Badge Tracker, Leader Board, Typing Test, Spelling Words, Word Search, Crossword Puzzle, Word Scramble, Snowman, WordMaster, Progress Indicator, Word Cloud, Fun with Fonts, MadLibs, Tournament Bracket, Certificate Quiz, Self Assessment,	Флеш - карти https://flippity.net/fc.php?k=1GY9A3JAEXXdKa8PSByIaU4qYSNZBfXShVuwGP04qr_Y&t=card	в режимі реального часу, можна ділитися посиланням	https://flippity.net/ , англомовний, є інструкції

8	Liveworksheets	є можливість створювати різні завдання за своїм чи чужим шаблоном, комбінувати їх в книги	судоку з тваринами https://www.liveworksheets.com/ko659524rb	в кабінеті користувача, на електронну пошту, можна ділитися посиланням	https://www.liveworksheets.com англомовний, є інструкції
9	Google-Клас	googleforms тести картинками, завдання з словами, таблиця відповідностей, аудіо- та відео-контент	Знайди тінь http://surl.li/cjdbq	таблиці, графіки, ділитися посиланням	https://classroom.google.com/ україномовний, є інструкції

Flippity, Learningapps, Liveworksheets, GoogleКлас, Kahoot, Genial, Tinytap дають змогу сконструювати велику кількість різноманітних логопедичних завдань для дошкільників з ЗНМ. Уміння користуватися інформативно-комунікаційними технологіями відкривають широкі можливості для корекційної роботи в сучасних реаліях.

У *MS PowerPoint* можна створити інтерактивні ігри, які не потребують підключення до мережі інтернету, тільки при надсиланні. Є велика кількість текстових та відео інструкцій для розробки ігор різної складності, наявні шаблони, якими можна скористатися.

Отже, в сучасних умовах для всебічного розвитку і корекційного впливу на дошкільників з ЗНМ доцільно використовувати комп'ютерні ігри природничо-екологічного змісту.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2000. URL: <http://surl.li/jyzr>
2. Кравченко І. В. Історія вивчення можливостей використання комп'ютерних ігор у логопедичній роботі з дітьми. *Актуальні питання корекційної освіти* 2018. URL: <http://surl.li/cjbqr> (дата звернення: 05.07.2022).
3. Манько Н. В. Методичні засади використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 18. С. 150-153 URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25933> (дата звернення: 05.07.2022).
4. Рібцун Ю. В. Формування усного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із загальним мовленнєвим недорозвитком: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03: у 2 т. К. 2010. Т. 1. 214 с. Т. 2. 207 с.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У ЛОГОКОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Юлія Рібцун, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

USE OF ART THERAPY IN LOGO CORRECTION WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL SPEECH NEEDS

Yulia Ribtsun, Candidate of Pedagogical Sciences, senior researcher

Institute of Special Pedagogy and Psychology named after Mykola Yarmachenko National Academy of Sciences of Ukraine

Анотація. У тезах розкрито специфіку застосування пластиліно-терапії у роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами. Значна увага приділена прийомам роботи з розвитку фонетичного, фонематичного, лексичного, морфологічного, граматичного та синтаксичного кодів мовлення, видів ймовірного прогнозування.

Ключові слова: діти з особливими мовленнєвими потребами, пластиліно-терапія, логокорекційна робота.

Abstract. The theses reveal the specifics of the use of plasticine therapy in working with

children with special speech needs. Considerable attention is paid to methods of work on the development of phonetic, phonemic, lexical, morphological, grammatical and syntactic codes of speech, types of probable prediction.

Key words: children with special speech needs, plasticine therapy, speech correction work.

Україна – вільна суверенна держава, що впевнено інтегрується в європейський освітній простір, незважаючи на всі виклики сучасності. 4-5 липня 2022 р. прем'єр-міністр України Денис Шмигаль на міжнародній конференції в м. Лугано (Швейцарія) презентував масштабний План відновлення України [2], що складається з двох етапів: 2023-2025 (перший етап) і 2026-2032 роки (другий етап) та передбачає зокрема перезапуск освіти. 12-ий пункт Плану відновлення має назву «Розвиток системи освіти» і включає численні проекти в дошкільній освіті, у т. ч. створення Нового Українського Садочка, розроблення ефективної системи дошкільця, оновлення змісту дошкільньої освіти та підходів до організації освітнього середовища.

Для реалізації зазначених проектів в нагоді педагогам стане використання творчості, адже вона стимулює образне пізнання дійсності, формує ціннісне ставлення до оточуючого світу, активізує художньо-естетичне сприймання, образне мислення, фантазію, інтуїцію, збагачує емоційно-чуттєвий, вербальний і когнітивний досвід, виховує естетичний смак, здійснює мовленнєвий, емоційно-духовний та естетично-моральний розвиток, сприяє інтегративній діяльності аналізаторів.

Максимальне втілення творчості відбувається у процесі арт-терапії, що включає різноманітні наступних видів: анімаційна, аромо-, біблію-, відео-, глино-, дельфіно-, драма-, ігрова, ізо-, імаго-, іпо-, казко-, каліграфо-, кольоро-, маско-, музико-, нейрокінезіо-, оригамі-, пісочна, пластиліно-, танцювальна, фото-терапія. Кожен із видів арт-терапії може слугувати діагностичним і корекційним, стимулювальним засобом для цілісного психо-мовленнєвого розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами (ОМП).

Різноаспектними питаннями арт-терапії як діагностичної, пропедевтичної, корекційно-психологічної роботи з дітьми різних вікових груп і нозологій займалась ціла плеяда учених (І. Болдирєва, Л. Брусиловський, Е. Бурно, О. Вознесенська, Л. Гаврильченко, Ф. Зімбардо, Л. Колесник, Л. Кузнєцова, З. Ленів, З. Матейнова, С. Машура, Ю. Некрасова, І. Нікольська, М. Осоріна, В. Петрушин, М. Поваляєва, О. Рау, Ю. Рібцун, С. Рибаківа, В. Рожнов, О. Свістівська, Т. Скрипник, О. Федій, Р. Хайкін, Г. Чебанян та ін.). Одночасно звертає на себе увагу те, що переважна більшість праць присвячена саме застосуванню ізо-, музико- та казко-терапії з метою подолання деформацій особистісного розвитку та психоемоційних розладів [1]. Досліджень, спрямованих на задоволення особливих мовленнєвих потреб дітей обмаль, зокрема щодо застосування пластиліно-терапії такі розвідки практично відсутні [3].

Пластиліно(глино-)-терапія стане в нагоді особливо зараз, у період кризових викликів сучасності. Навіть механічне розминання пластичного матеріалу дає змогу відволіктись від негативних думок і переживань, позбавитись стресу, сприяє творчому самовираженню. Реалізація таких можливостей є особливо важливою для дітей з ОМП, які частково чи повною мірою позбавлені здатності вербально виражати свої психоемоційні стани.

Для дітей різного віку пластилін є одним із найулюбленіших матеріалів для реалізації багатоаспектної творчої діяльності. Зазначений матеріал м'який, яскравий, приємний на дотик, адже виготовлений з очищеної подрібненої глини з додаванням воску та окремих жирів, речовин, що запобігають висиханню.

Вже молодших дошкільників можна знайомити з пластиліном і шляхом розминання готових кульок робити крапочки на жучку-сонечку, яблука на дереві чи прикрашати паперовий ляльчин одяг. Використовуючи прийом розмазування кольорових пластилінових кульок утворювати дощові краплинки, пелюсточки квітів, крила метелика або пташки. Завдяки активному розвитку уяви та праксичної пальчикової вправності дітьми середнього та старшого дошкільного віку вже створюються самостійні пластилінові аплікації та об'ємні скульптури людей, фігурки тварин. Робота з пластиліном стимулює збільшення чутливості,

допомагає розвинути тактильне сприймання, пальцевий праксис, окомір, здатність орієнтуватись на горизонтальній площині, уявлення про розмір і форму предметів, удосконалити чуття кольору, сформувати уявлення про композицію та пропорції, що, своєю чергою, сприяє виробленню нейронних зв'язків у корі головного мозку.

Для дітей з особливими мовленнєвими потребами робота з пластиліном – це розвиток тактильного, слухового та зорового гнозису. Виліплений дорослим предмет допоможе дитині з ОМП запам'ятати його назву, на практичному рівні (шляхом обмацування, роз'єднання та з'єднання частин) вивчити складові, зрозуміти їх функціональне призначення. Паралельно здійснюватиметься розвиток кінетичного праксису, коли дитина одночасно вчитиметься виліплювати окремі частини та з'єднувати їх в один предмет, використовуючи способи примазування, прикріплення, комбінування.

Виліплені фігурки можуть слугувати для удосконалення зорової, слухової та рухової уваги та пам'яті, локомоторного праксису. Наприклад, у сформованому ряді з 4-6 виліплених істот чи неістот, коли дитина заплющить очі, можна поміняти місцями окремі з них чи прибрати взагалі. Можна називати предмети не по порядку, випустивши якусь назву. Ускладненням завдання може бути виставляння фігурок у шаховому порядку або просто групою. За допомогою виліпленої фігурки чоловічка доцільно показувати окрему рухову вправу чи їх серії, а дитина нехай запам'ятає та відтворить пропоновані рухи.

Щоб правильно розмовляти, мовленнєво-руховий апарат дитини має бути достатньо рухливим, зокрема язик. Розминаючи шматочок пластиліну, можна надавати йому різної форми, у т. ч. і форми язика – широкого чи вузького, у вигляді «лопатки», «чашечки», «змійки» тощо, що сприятиме запам'ятовуванню назв артикуляційних вправ і просторового розташування (вгорі – вниз, праворуч – ліворуч). Наприклад, щоб вимовити звук [л] язик має бути тоненьким і вузьким, вигинатись за верхніми зубами. Дитина спочатку розкачує стовпчик, видовжує його, сплющує, загинає кінчик вгору. Так само вона робить і зі своїм язиком, вправляючись у вимові ізольованого звука, складів і слів. Такі праксичні дії можна робити послідовно (ліплення → артикуляція) чи паралельно (ліплення ↔ артикуляція). І далі розглянемо види роботи на матеріалі звука [л].

Удосконалення фонетичного коду мовлення доцільно здійснювати за рахунок повторення слів скоромовок, у тексті яких зустрічаються слова «пластилін», «ліпити», одночасно насичених спільним звуком [л]: «Дали Лілі пластилін, Ліля ліпить апельсин. Апельсин зліпила – ляльок пригостила». Виліпивши фігурки, діти визначають кількість складів у словах-назвах предметів, місце наголошеного складу, придумують квазіомонім до слова на позначення виробу (до слова «лялька» можна пригадати слово «галька»).

Розвиток фонематичного коду мовлення варто реалізовувати шляхом пригадування слів-назв істот і неістот (лілея, дельфін, вихователь), їх характеристик (біла, веселий, улюблений), дій (розквітла, плаває, хвалить) без опори на конкретні предмети; пригадування імен для виліплених фігурок людей різної статі (жіночі імена: Клава, Ліда, Люба, Люда, Міла, Оленка, Поліна, Світланка; чоловічі імена: Василько, Гліб, Клим, Лесик, Олексійко), придумування кличок тварин (кішка Лілі, пес Полкан, папужка Лола). Діти з ОМП визначають місце звука в слові (початок, середина, кінець), кількість наявних звуків, роблять частковий та повний звуковий (звуко-буквений) аналіз і синтез.

Лексичний код мовлення формується та збагачується шляхом вивчення, називання та подальшого пригадування дітьми з ОМП предметів, які відносяться до певної видо-родової групи (взуття: туфлі, сандалі; звірі: білка, дельфін, ласка, лисиця, лось, олень, слон; іграшки: кораблик, кулька, літачок, лопатка, лялька, скакалка; меблі: стіл, стілець, полиця; одяг: гольфи, колготки, купальник, плаття; птахи: галка, зозуля, ластівка, лебідь, лелека; частини тіла: голова, долоні, обличчя, пальці, тулуб, лоб (чоло). Окрім іменників, діти з особливими мовленнєвими потребами засвоюють дієслова (ліпити, ліплю, ліпила, ліпили, ліпитиму), якісні (великий, маленький) і відносні (білий, блакитний, зелений, овальний, округлий, пластиліновий, салатний, фіолетовий) прикметники, дієприкметники (зліплений), прислівники (близько, глибоко, далеко).

Засвоєння морфологічного коду мовлення є складним для опанування дітьми з особливими мовленнєвими потребами, адже морфемами (корінь, суфікс, префікс, флексія) є абстрактними мовними одиницями. Водночас на практичному рівні діти здатні засвоїти значення окремих морфем і робота з пластиліном допоможе у цьому. Наприклад, можна разом з дітьми виліпити хлібину, пригадуючи при цьому звідки хліб на стіл прийшов. Потім розповісти про те, що хліб швидко черствіє та може зіпсуватись. Дорослий допомагає виліпити хлібницю, спонукає дітей до порівняння лексем «хліб» – «хлібниця». Демонструє реальні предмети: мило і мильницю. Діти приходять до висновку, що саме частинка «-ниця-» вказує на ємність.

Завдяки виліпленню фігурок тварин відбувається не лише закріплення назв частин тіла, а й засвоєння дітьми з особливими мовленнєвими потребами суфіксів присвійних прикметників -ин- (білчин хвіст, лебедина шия), -яч- (лисяче вухо, оленячі роги). Засвоєння префіксів є дещо простішим, адже діти з ОМП власноруч можуть виліпити певну деталь, приліпити (доліпити) якусь частину, заліпити ненароком утворений отвір (щілину), зліпити цілісний виріб.

Удосконалення граматичного коду мовлення передбачає засвоєння на практичному рівні правил поєднання між собою лексем у роді та числі (зелений крокодил, зелена ялинка, зелене яблуко, зелені листочки), відмінку (зліпили злого лева; пригостили білку), узгодження дієслів з урахуванням часу, виду та особи (я ліплю, ти зліпиш, вони ліпили).

Розвиток синтаксичного коду мовлення потребує цілеспрямованої роботи з формування різних типів речень. Діти з ОМП вчать описувати предмети (кислий овальний невеликий... лимон), придумувати окремі речення та цілі оповідання (фантастичні пригоди, казкові подорожі, інсценізації мультфільмів). Важливим видом роботи є коментувальне мовлення, коли дитина спочатку планує послідовність і передбачає результати власної діяльності, а згодом коментує та контролює кожен із етапів виконуваної роботи, в кінці прагне до об'єктивного оцінювання якості виготовленого виробу, відповідно емоційно реагує на вдале завершення.

Поряд з окремими кодами мовлення є та мисленнєва операція, яка охоплює всі складові психо-мовленнєвої діяльності, – це ймовірне прогнозування: фонетичне – сті... (стіл); фонематичне – ля... (лялька); лексичне – руда, хитра, гостроноса... (лисиця); морфологічне – це стілець, а це маленький стіль... (стілчик); граматичне – три веселі циркові... (клоуни); синтаксичне – високо в небі летить легкокрилий... (літак).

Використання арт-терапії в освітньому процесі – це ефективна мотиваційна складова корекційно-розвивальної роботи, створення сприятливого мікроклімату групи (колективні форми роботи), адаптивного комунікативно-розвивального середовища. Завдяки застосуванню арт-терапії, зокрема пластиліно-терапії, відбувається нормалізація психоемоційного стану дошкільників, здійснюється формування свідомості, почуття відповідальності, поліпшується процес комунікації, зростає інтерес до самостійної креативної діяльності, реалізації власного творчого потенціалу. Зазначений вид терапії може бути включений у програму корекційного навчання логопедичних та інклюзивних груп у якості інтегрованої методики.

Список використаних джерел

1. Ленів З. Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арт-терапії. К.: Спадщина-Інтеграл, 2011. 64 с.
2. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
3. Рібцун Ю. В. Використання логопсихосинергетичного підходу у задоволенні особливих мовленнєвих потреб. *Věda a perspektivy*. № 1(8). 2022. С. 164–175. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729772/>

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Юлія Соловей, доктор філософії, викладач кафедри дошкільної освіти

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)
**FEATURES OF FAMILY UPBRINGING OF CHILDREN WITH DELAYED SPEECH
DEVELOPMENT**

Solovei Yuliia, doctor of Philosophy, lecturer of the department of preschool education
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано терміносполуку «затримка мовленнєвого розвитку». Схарактеризовано особливості сімейного виховання дитини із затримкою мовленнєвого розвитку. Запропоновано рекомендації щодо сімейного виховання дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.

Ключові слова: сім'я, затримка мовленнєвого розвитку, дитина, виховання.

Abstract. The article analyzes the term "delay in speech development". Features of family education of a child with delayed speech development are characterized. Recommendations on family upbringing of children with delayed speech development are proposed.

Key words: family, delayed speech development, child, upbringing.

Мовлення є життєво важливим засобом, за допомогою якого людина передає і отримує знання, думки, почуття та інший досвід. Набуття комунікативних навичок починається в ранньому віці і є основоположним для здатності отримати доступ до культурних знань, організувати і ділитися думками та почуттями, а також брати участь у соціальних взаємодіях. Комунікативні навички мають вирішальне значення для розвитку здібностей мислення, самопочуття та повноцінної участі в житті суспільства.

Затримка мовленнєвого розвитку може мати широкий і несприятливий вплив на здатність не тільки спілкуватися, але й отримувати нові знання та повноцінно брати участь у житті суспільства.

Усі психічні процеси у дитини – сприйняття, пам'ять, увага, мислення, цілеспрямована поведінка – постають за безпосередньої участі мовлення. У дитини з мовленнєвими вадами без своєчасних корекційних заходів може затримуватися темп інтелектуального розвитку [6, с. 134].

Сучасні науковці досить часто у своїх роботах аналізують проблему виховання дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, зокрема загальні особливості розвитку мовлення дітей із фонетико-фонематичним та загальним недорозвиненням мовлення (Н. Базима, Р. Левіна, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Л. Трофименко та ін.); засади діагностики та корекції відхилень у розвитку мовленнєвої сфери (Т. Ахутіна, Л. Вассерман, Т. Власова, Л. Виготський та ін.); концептуальні засади сімейного виховання, питання ролі батьків (Л. Божовіч, І. Гребінникова, П. Каптерева, Дж. Аронфред, А. Адлер, А. Бандура, С. Роджерс та ін.)

Попри різнопланову розробленість означеної проблематики, питання сімейного виховання дітей із затримкою мовленнєвого розвитку й досі потребує ґрунтовних досліджень і комплексного розв'язання.

Сьогодні все більша увага суспільства націлена на соціально вразливий прошарок населення країни, а саме дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 33].

Основним мікросуспільством в якому не тільки живе дитина, а й розвивається дитина є сім'я. Науковці розглядають сім'ю як системоутворюючу детермінанту в соціокультурному статусі дитини, що визначає її подальше становлення, психофізичний і соціальний розвиток. У сучасних дослідженнях виявлено пряму залежність впливу сімейного фактора на характеристики розвитку дитини: чим менше батьки приділяють увагу дитині в сім'ї, тим більш виражені порушення розвитку дитини [2, с. 56].

Мовленнєва діяльність дітей формується в процесі соціалізації дитини та спілкування з оточуючими. Наслідуючи дорослих, діти поступово опановують мову, до 5-6 років при нормальному розвитку більшість з них засвоюють правильну вимову всіх звуків. Але є й діти, у яких під впливом різних причин (захворювання, погане самопочуття, аномальна будова суміжних органів, несприятливе оточення тощо) мовленнєвий розвиток затримується чи відхиляється певною мірою від нормального [3, с. 3].

В контексті дослідження вважаємо доречним проаналізувати терміносполуку «затримка мовленнєвого розвитку» (ЗМР). Відтак, науковець Ю. Рібцун трактує ЗМР як «відсутність мовлення або значне його відставання у дітей раннього віку». Якщо вчасно не помітити відставання у мовленнєвому розвитку малюка, ЗМР може перерости у складний розлад – загальний недорозвиток мовлення, який важко подолати [5, с. 6].

Серед основних причин ЗМР може бути педагогічна занедбаність, відсутнє чи недостатнє спілкування з малюком, загальна ослабленість дитини після перенесених інфекційних захворювань, ускладнення під час вагітності та пологів матері тощо [5, с. 8].

Варто зауважити, що тяжкі мовленнєві порушення (такі як алалії, загальний недорозвиток мовлення, дизартрія, заїкання) можуть впливати на розвиток психіки дитини та на формування вищих рівнів пізнавальної діяльності. Дітям з тяжкими розладами мовлення притаманні нестійкість інтересів, знижена мотивація, негативізм, невпевненість у собі, підвищена дратівливість, агресивність, образливість, труднощі у спілкуванні з оточуючими, у налагодженні контактів зі своїми однолітками. У дітей з тяжкими порушеннями мовлення відмічаються труднощі формування саморегуляції та самоконтролю [8, с. 226].

Слід зауважити, що у процесі розвитку дитини із затримкою мовленнєвого розвитку вагому роль відіграють стосунки у сім'ї. Вплив родини на формування особистості буде ефективним, якщо в родині встановлені нормальні дружні стосунки між дорослими, між старшими й молодшими, якщо мета й завдання виховання зрозумілі батькам, якщо мати й батько володіють елементарними знаннями, необхідними для успішного розв'язання повсякденних педагогічних завдань [1, с. 58].

Особливості спілкування батьків з дитиною із затримкою мовленнєвого розвитку значно впливає на її соціальний розвиток. Відсутність спілкування в сім'ї значно затримує безперервний та різносторонній процес соціалізації, який триває протягом усього життя. Одним із основних завдань спільної роботи батьків і педагогів є допомога дітям з особливими потребами в оволодінні усними та письмовими навичками, інтеграція їх в освітній процес та підвищення рівня їхньої самостійності в суспільному житті.

Діти з проблемами мовленнєвого розвитку можуть відчувати стрес і тривогу, що може ускладнити їхню мову та власне висловлювання. Дитина може говорити повільно, і їй треба чимало часу для висловлення власних думок. Переривати чи закінчувати речення за дитину не корисно, адже це може збентежити її.

Нині, перед сучасною родиною, де є дитина з порушенням мовлення, постає безліч завдань, а саме: охорона та зміцнення здоров'я; попередження захворювань і вторинних відхилень у розвитку; робота з розвитку комунікативних і адаптивних навичок дитини; розвиток їхніх розумових здібностей, пам'яті, мислення та мови; формування і розвиток позитивних моральних якостей; виховання активності і створення умов для розвитку їхніх творчих здібностей.

Між характером дитячо-батьківських стосунків і розвитком особистісних якостей дитини існує прямий зв'язок, оскільки сімейне середовище – це поєднання особистісних особливостей батьків, умов життя сім'ї та стилю виховання. На дітей впливають не тільки навмисні та цілеспрямовані виховні впливи, але однаково чи навіть сильніше всі особливості поведінки батьків.

Науковець О. Ткач зауважує, що важливу роль у вихованні дитини із затримкою мовленнєвого розвитку відіграє спільна робота батьків та педагога. Взаємодія сім'ї з педагогом повинна мати партнерське спрямування. Саме завдяки спільній роботі можна очікувати позитивного результату у розвитку мовлення дитини [9, с. 434].

Необхідність сімейного виховання можна пояснити тим, що сім'я є джерелом емоційного виховання, яке проявляється у батьківській любові до дітей та у таких почуттях, як ласка, ніжність та довіра. Завдяки сім'ї дитина більш повноцінно виявляє свої емоції та інтелектуальні можливості. Саме це допомагає їй швидше розвиватися та пристосовуватися до життя [7, с. 118].

Вважаємо, що комунікація дитини із затримкою мовленнєвого розвитку із значимим

дорослим є провідним етапом формування головних понять про норми та правила поведінки у соціумі, що сприяє самопізнанню та формуванню взаємовідносин з іншими людьми. Проте, варто зауважити, що дуже важливим для батьків є своєчасне виявлення порушення мовлення та звернення за допомогою до спеціаліста.

Проаналізувавши інформаційні джерела, ми з'ясували, що якість взаємодії батьків і дітей із затримкою мовленнєвого розвитку відіграє важливу роль у формуванні мовлення та навчання дітей. Зауважимо що, стиль мови, який використовують батьки під час розмови з дитиною, є одним із найсильніших критеріїв розвитку мовлення дитини. Діти отримують користь від мовлення дорослих в якому присутня різноманітна інформація про предмети та події в навколишньому середовищі. Батьки дітей із затримкою мовленнєвого розвитку мають активно брати участь у рутинній діяльності дитини (читання книг, оповідань тощо); проявляти чуйність; забезпечувати дитину навчальними матеріалами, які відповідають її віку та індивідуальним особливостям (дидактичні ігри, іграшки тощо); ознайомлювати дитину з предметами, які її оточують. В процесі виховання дитини із ЗМР варто використовувати наступні методи: бесіда, ігровий метод, доручення, методи заохочення, схвалення тощо.

Батькам варто постійно збагачувати як пасивний, так і активний словниковий запас дітей. З раннього віку з дитиною слід розмовляти та вчити її ставити питання про незрозумілі для неї терміни чи поняття. Ранній розвиток мови та комунікативні навички визнаються основними показниками благополуччя дитини. Мова сприяє здатності дитини керувати емоціями та передавати почуття, встановлювати та підтримувати стосунки; думати і навчатися читати, писати.

Отож, підсумовуючи вище викладений матеріал, зауважимо, що батькам слід пам'ятати, що симптоми затримки мовленнєвого розвитку у дітей не варто ігнорувати, а своєчасне їхнє виявлення сприятиме запорукою усунення порушень у мовленні дитини. Вважаємо, що лише у дружній співпраці батьків та дитини можливі позитивні зрушення у мовленнєвому розвитку дитини, а саме: розвиток навичок самоконтролю за власним мовленням, збагачення словникового запасу, розвиток уваги, пам'яті, інтелекту тощо. Важливим є своєчасне звернення до спеціаліста та систематична робота з дитиною.

Список використаних джерел

1. Антибура Ю. Роль сім'ї у вихованні та соціалізації дитини з порушеннями слуху. *Імідж сучасного педагога*. 2014. №4. С. 58
2. Велієва С.В. Форми роботи з батьками дітей з обмеженими можливостями здоров'я у системі комплексного супроводу. *Дитячий сад ВІД А ДО Я*. 2009. №3 (39). С. 50-58
3. Індивідуально-підгрупова робота з подолання вад звуковимови у дітей: збірка практичних матеріалів творчої групи вчителів–логопедів дошкільних закладів / ред. Н. В.Азовська. Херсон: ПП Вишемирський, 2008. 84 с.
4. Ніколаєску І. Михальчук О. Нікітська Ю. Підготовка майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності в умовах спеціальної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 6 (201). С. 33
5. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
6. Сидоренко Н. М. Особливості сімейного виховання дітей з порушенням мовлення. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 14 грудня 2016 р.)*. Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». Лисичанськ: ФОП Пронькіна К. В. 2016. С. 133-139
7. Соловей Ю. О. Роль сім'ї у процесі виховання дитини з особливими освітніми потребами. *Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика: вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (29.03.2018 р.)*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018 р. Вип. IV. С. 117-119

8. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами*. 2018. Том 8. С. 224-229

9. Tkach O. M. Involvement of parents in the provision of rehabilitative assistance to children with SSD under conditions of inclusive education classes. *Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi national University named after Ivan Ogienko*. Series: Social and pedagogical. 2012. Issue. 19(1). P. 430-437

MODERN DISCOURSE OF THE OPENING VIRTUAL REALITY SYSTEMS FOR CHILDREN WITH PROGRESSIVE MUSCULAR DYSTROPHIES

Tetiana Khrystova, Doctor of Biological Sciences, Professor

Olga Pyurko, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor

Vladyslav Pyurko, Applicant of Higher Education Level «Dr. Philosophy», Master of Physical Therapy and Occupational Therapy

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)

Abstract. The article deals with the genesis of motor function in children with progressive muscle dystrophy. Its changes are characterized under the influence of individual physical therapy programs using the technologies of virtual reality game systems.

Key words: rehabilitation program, progressive muscular dystrophy, children 6-9 years old, virtual reality technologies.

The future of the nation is determined, first of all, by the health of the child [9; 10]. Progressive muscle dystrophies (PMD) is a group of hereditary diseases, with debut in most cases in childhood, characterized by muscle weakness, muscle atrophy and progressive course due to degeneration of muscle fibers [2; 4]. At the moment, there are no drugs for the complete treatment of muscle dystrophies, prescribed only supportive therapy.

Rehabilitation methods of treatment, including exercises with the movements of the whole body and aimed at the development of fine motor skills, are important for the prevention of complications and improvement of quality and life expectancy of children with this nosology [5; 8]. The introduction of a stage system of physical therapy for children with PMD, which begins with the first year of life and continues in preschool and school age with the use of new rehabilitation technologies in the form of a game system of virtual reality, is an urgent problem [1; 3; 6; 7].

The research object is the process of formation of motor function in children 6-9 years with PMD under the influence of individual programs of physical therapy using technologies of virtual reality game systems.

The research aim purpose is to improve the effectiveness of individual physical therapy programs for children with PMD, which includes modern technologies of game virtual reality.

According to the aim, the following tasks were set: to develop the individual physical therapy programs for children with PMD using a virtual reality game system; to realize the monitoring the state of motor function in children with PMD before and after research on scales MFM, Vignos, Brooke.

The research was conducted on the basis of the municipal non -profit enterprise «Center for the Provision of Social Services and Medical Rehabilitation» of Melitopol City Council of Zaporizhzhia region in 2021. In the course of work, individual programs of physical therapy were developed and implemented, which included the following means: therapeutic physical culture, light manual massage, orthopedic styling, magnetotherapy, game systems of virtual reality.

The study organization provided for the following stages.

I stage – in order to scientific substantiation of the use of new approaches and methods of physical therapy for children with PMD, they conducted a comprehensive assessment of the health of children 6-9 years (20 people) using a system of clinical, laboratory, instrumental methods of examination.

II stage – evaluated the effectiveness of the proposed approaches and methods of physical therapy for primary school children with PMD. For this research it is developed individual physical

therapy programs using virtual reality gaming systems. Evaluation of the effectiveness of the measures was carried out on the basis of the dynamics of the clinical status, special tests, laboratory indicators.

The peculiarity of the contingent of children with PMD who participated in the study was that most patients had not previously been engaged in physical culture or sports at all, ie did not receive regular exercise. The idea of physical rehabilitation as a necessary component of a set of restorative measures was very weak.

Therefore, when constructing the methodology of the introductory rehabilitation period, it was taken into account that for most children, exercise and the system of regular training itself represent a new type of activity. This determined the need to form motivation and a positive attitude to classes, adherence to basic general pedagogical, specific and psychological principles. So, special importance was attached to establishing personal contact with each child who participated in the study; built their relationships on a detailed acquaintance not only with complaints, but also on the study of lifestyle, habits, character traits, the degree of interest in classes, the main motivations. In the course of pedagogical observations, positive dynamics of not only physical but also emotional state was noted.

A new rehabilitation technology for children with PMD, the effectiveness of which was evaluated during the recovery period, was a virtual reality game system (Microsoft Xbox 360 Kinect; Microsoft Corporation; Redmond, Washington, USA), which was used to support the formation of basic movements in children. A huge selection of games was offered to optimize children's motivation. For children from 6-7 years old used games: «Sesame Street: Once upon a monster» or «Kinectimals». For children older than 7 years, games were offered: «Kinect Disneyland Adventures», «Kinect Adventures» or «Kinect Rush: A Disney Pixar Adventure».

An analysis of the scientific and methodological literature on the topic of scientific work has shown that the types of progressive muscular dystrophies depend on the sex of children, the severity of the history of neuromuscular diseases, muscle strength of children. Children with Duchenne muscular dystrophy are characterized by low muscle strength ($2,87 \pm 0,875$ points), motor development, determined by the Vignos, Brooke, MFM scales, the highest levels of creatine phosphokinase in the blood ($15631,25 \pm 13422,8$ Units/l) and the frequency of diseases of the cardiovascular and respiratory systems (84,2 %).

Based on the analysis of genealogical and biological anamnesis data, clinical examinations, the peculiarities of the state of health of children with different types of PMD were revealed and the correlation dependence was established:

- types of PMD from the children sex ($p < 0,001$). So, all children with Duchenne muscular dystrophy and Emery-Dreyfus PMD were boys, and all children with Landuz-Degerin PMD were girls. Both sexes were present in the group with congenital PMD and Erba-Rota PMD. This can be explained by the fact that Duchenne muscular dystrophy and Emery-Dreyfus PMD are inherited by a recessive, X-linked type, so boys are more likely to get sick. Landus-Degerin PMD is inherited more often by the autosomal dominant type, which usually affects both sexes, although in girls the disease is observed earlier than in boys. Congenital PMD and Erba-Rota PMD are inherited more often by autosomal recessive type of inheritance, in which both sexes suffer equally;

- types of PMD from the presence of a burdensome history of neuromuscular diseases (differences are significant, $p = 0,004$). A burdensome history is most common in children with inherited recessive, X-linked types (Duchenne muscular dystrophy and Emery-Dreyfus PMD);

- when comparing the strength of the muscles of the lower extremities, depending on the types of PMD, a correlation was also found ($p = 0,008$). Children with congenital PMD have the lowest muscle strength of all children (mean $2,38 \pm 0,92$ points). In second place (as muscle strength increases) are children with Duchenne muscular dystrophy ($2,87 \pm 0,88$ points), followed by children with Erb-Roth PMD, Emery-Dreyfus PMD and unspecified PMD. Children with Landus-Degerin PMD have the highest score for muscle strength among all children with PMD.

Structural and logical analysis of the distribution of children with PMD depending on the strength of the muscles of the upper, lower extremities and gluteal muscles (in points) allows us to

state that among children with PMD; 7,5 % of children did not have spinal pathology; scoliosis was found in 40,3 % of children; 17,9 % of children have kyphosis and 34,3 % of children have spinal hyperlordosis. The average strength of the muscles of the upper extremities in children with PMD on a 5-point system was $3,64 \pm 0,8$, the strength of the muscles of the lower extremities – $3,0 \pm 0,86$ points and the strength of the gluteal muscles – $2,73 \pm 0,77$ points.

According to the biochemical analysis of blood of children with PMD, an increase in alanine aminotransferase was found in 77,1% of children, aspartate aminotransferase – in 88,6 %, creatine phosphokinase – in 92,9 %, alkaline phosphatase – in 2,0 %, lactate dehydrogenase – in 90,0 %, inorganic phosphorus – 4,7 %, total protein – 1,4 %. Total calcium was below normal in 6,2 % of children and within normal limits in 93,8 % of children.

The analysis of the state of motor functions after the application of the virtual reality gaming system showed that according to the MFM scale, the average score for measuring D in children with PMD after rehabilitation was $78,89 \pm 19,02$ %, D1 – $60,68 \pm 31,17$ %, D2 – $91,51 \pm 13,39$ %, D3 – $90,57 \pm 14,10$ % (correlation is reliable). The average score on the Vignos scale among children after rehabilitation was: $2,88 \pm 2,59$ points, and on the Brooke scale $1,50 \pm 1,10$ points.

Among children with PMD for indicators of motor function on the MFM scale in the dynamics found statistically significant changes in the mean value as a result of the introduction of a comprehensive program of physical therapy:

- change in D1 in the dynamics of children with PMD after rehabilitation averaged $3,43 \pm 4,64$ % compared to $2,07 \pm 3,9$ % before rehabilitation;
- change in D2 in children with PMD after the experiment averaged $2,17 \pm 2,99$ % compared with $0,46 \pm 1,81$ % in children at the beginning of the study;
- change in D3 in children with PMD after rehabilitation on average $3,32 \pm 4,22$ % compared to $0,79 \pm 3,56$ % before rehabilitation;
- change in D in children with PMD after the experiment averaged $2,75 \pm 3,43$ % compared with $0,42 \pm 1,56$ % at the beginning of the study.

Thus, the experiment revealed a positive effect of individual physical therapy programs for children with different types of PMD using virtual reality systems on the state of motor function of children, which helped to restore the optimal motor stereotype. A correlation was found between the type of PMD and the sex of children ($p < 0,001$). The dependence of PMD on the presence of a history of neuromuscular diseases ($p = 0,004$). It has been shown that the type of PMD is associated with the presence of pathologies of the cardiovascular and respiratory systems ($p = 0,002$); the strength of the muscles of the lower extremities depends on the type of PMD ($p = 0,008$), especially the gluteal muscles ($p = 0,042$).

References

1. Bohil C.J., Alicea B., Biocca F.A. Virtual reality in neuroscience research and therapy. *Nat. Rev. Neurosci.* 2011. V. 12(12). P. 752–762.
2. Brooke M.H., Fenichel G.M., Griggs R.C. et al. Duchene muscular dystrophy: patterns of clinical progression and effects of supportive therapy. *Neurology.* 1989. V. 39(4). P. 475–481.
3. Coons M.J., Roehrig M., Spring B. The potential of virtual reality technologies to improve adherence to weight loss behaviors. *J. Diabetes Sky Technol.* 2011. V. 5(2). P. 340–344.
4. Emery A.E. The muscular dystrophies. *Lancet.* 2002. V. 359(9307). P. 687–695.
5. Fowler W.M. Rehabilitation management of muscular dystrophy and related disorders: II. Comprehensive care. *Arch. Phys. Med. Rehabil.* 1982. V. 63(7). P. 322–328.
6. Henderson A., Korner-Bitensky N., Levin M. Virtual reality in stroke rehabilitation: a systematic review of its effectiveness for upper limb motor recovery. *Top. Stroke Rehabil.* 2007. V. 14(2). P. 52–61.
7. Parsons T.D., Rizzo A.A., Rogers S., York P. Virtual reality in paediatric rehabilitation: a review. *Dev. Neurorehabil.* 2009. V. 12(4). P. 224–238.
8. Tinsley R.H. Harrison's Principles of Internal Medicine. New York: McGraw-Hill. 2011. 629 p.
9. Khrystova T. Optimization of health level of senior pupils. *Contemporary Problems of*

Improve Living Standards in a Globalized World: Volume of Scientific Papers. Opole, 2018. P. 336–341.

10. Khrystova T., Pyurko V., Kazakova S., Pyurko O. Physical therapy is a modern vector of socialization of children with special needs. *Соціальні виміри Європейських студій: матеріали Міжнар. зимової школи для бакалаврів, магістрів, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів* (м. Київ, 17-21 січня 2022 р.). Київ, 2022. С. 128–133.

ЗАСТОСУВАННЯ ОРФ-ПІДХОДУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Юлія.Якименко, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

APPLICATION OF ORF APPROACH IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Julia Yakymenko, assistant

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В сучасних реаліях нашого суспільства, коли інклюзія в Україні набирає обертів, педагогам необхідно шукати шляхи створення комфортного середовища та атмосфери довіри для людей з інвалідністю, які перебувають в закладах освіти, аби допомогти їм швидше адаптуватися, набутти необхідних вмінь та навичок. І в цьому процесі значне місце належить мистецькому творчому вихованню в цілому та Орф-підходу як його незамінній складовій.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне навчання, Орф-підхід, Орф-педагогіка.

Abstract: in the modern realities of our society, when inclusion in Ukraine is gaining momentum, teachers need to look for ways to create a comfortable environment and an atmosphere of trust for people with disabilities who are in educational institutions, to help them adapt faster, acquire the necessary skills and abilities. process, a significant place belongs to artistic creative education in general and the Orff approach as its indispensable component.

Key words: inclusion, inclusive education, Orff approach, Orff pedagogy.

Орф-педагогіка або Орф-підхід, як ще її прийнято називати, це гуманістична концепція музичного навчання та виховання, яка була започаткована баварським педагогом і композитором Карлом Орфом та його колегою Гунільд Кетман ще на початку 20-х років минулого століття. Але й по сьогоднішній день вона не втратила своєї актуальності, а навпаки привертає до себе все більше уваги та прихильників. Вона створювалася для дітей шкільного віку, але з часом стало зрозуміло, що використовувати цю систему можна для будь-якої вікової та соціальної категорії. Тож зараз Орф-підхід активно впроваджується провідними педагогами як для дитячої аудиторії, починаючи від 1 року, так і для дорослої, охоплюючи навіть аудиторію людей похилого віку.

Орф-педагогіка – це чарівний світ, до якого хочеться торкнутися з перших хвилин знайомства. У його особливому світі хтось стає творцем, а хтось просто бере участь, але, таким чином, все одно неодмінно творить. Митцем може стати кожен з нас, незалежно від віку, вмінь та можливостей.

Система Карла Орфа базується на синтезі музики, слова і руху. Цей синтез – спроба повернутися до давніх часів, до праоснов, коли музика, спів і танець не існували окремо один від одного, а були частинами єдиного синкретичного цілого. Отже, Орф-система – це практичний спосіб навчання та виховання через мистецтво та творчість, втілений через призму інтеграції різних видів мистецтв, тому вона є інтегративною і мультисенсорною. Такий підхід є природнім для дитячого світосприйняття, він допомагає знайти найбільш ефективні шляхи для розвитку творчого потенціалу кожної дитини.

У європейських країнах Орф-підхід сьогодні активно і продуктивно використовується у роботі з інклюзивною аудиторією. Основним поштовхом до адаптації Орф-підходу в роботу з людьми з інвалідністю стала ідея інтеграції у творчому середовищі, яка надає можливості залучити до процесу кожного учасника, незалежно від його вмінь та фізичних можливостей. Цю ідею вперше озвучив німецький музикознавець Вільгельм Келлер, і розвиток цієї ідеї став логічним продовженням гуманістичної системи Карла Орфа.

У багатьох своїх працях Карл Орф наголошує на тому, що в основу ефективного розвиваючого процесу має бути покладена саме *творчість*. Саме вона має допомогти максимально розкрити ресурси кожної особистості. Не дивно, що ця ідея Карла Орфа була підхоплена провідними педагогами – послідовниками Карла Орфа, і Вільгельм Келлер, зокрема, став тією визначною людиною, яка розпочала розвиток цього напрямку в інклюзивному середовищі та в роботі з людьми з інвалідністю. *«Люди з інвалідністю не просто мають поодинокі проживати своє власне життя, вони також мають радіти життю, називаючи його нормальним та цікавим. Музика спонукає насвіднаходити гармонію та баланс між особистим та соціальним життям.»* Проф. Вільгельм Келлер

Для того, щоб зрозуміти принцип дії Орф-підходу в інклюзивному середовищі, потрібно розглянути кілька важливих компонентів, на яких базується Орф-підхід. Одним з основних принципів Орф-педагогіки, як гуманістичної системи виховання, є *особистість у центрі процесу*. Заняття за Орф-системою це вільне, безоцінне середовище, де «все може бути всім». Там немає місця для «погано» і «не правильно», там кожна спроба, кожен творчий прояв є цінним і автентичним. Кожен учасник процесу має змогу проявлятися на тому рівні, який доступний йому саме в цей момент, незалежно від умінь, навичок і фізичних можливостей. Ще один принцип *від простого до складного* говорить нам про те, що рухатися необхідно маленькими кроками, у яких важлива кожна дрібничка, даючи можливість учасникам процесу набувати певний досвід у своєму темпі, не поспішаючи і не порівнюючи себе з іншими. Особливої цінності це набуває, якщо ми говоримо про людей з інвалідністю.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що використання Орф-підходу в інклюзивному середовищі це багаторівневий процес, бо, працюючи з людьми з інвалідністю, ми, як правило, стикаємося з різномірними групами, де учасники мають різний рівень розвитку та фізичних можливостей, різний рівень знань, вмінь та підготовки. Таким чином, поєднуючи ці ознаки, ми отримуємо творчий процес, який завжди інтегруватиме кілька елементів на різних рівнях прояву. Творчий процес, побудований за принципами Орф-підходу, розширює, в першу чергу, можливості самих учасників, допомагає їхньому особистісному зростанню, сприяє розвитку різного роду навичок, наприклад, навичок соціальної взаємодії, спілкування, взаємодопомоги, толерантного ставлення один до одного. Також варто відмітити і можливості для розвитку емпатії, навичок емоційного регулювання та координування своїх дій. Адже Орф-підхід використовує музику, ритм, звуки, мову, тілесні форми взаємодії, порядок та повторення, а це саме ті інструменти, що мають активний мультисенсорний вплив на рівні психоемоційного сприйняття та прояву.

Як стверджує ще одна відома дослідниця творчості К.Орфа та Г.Кетман, практик з величезним досвідом роботи з людьми з інвалідністю Ширлі Салмон, ідеї, покладені в основу Орф-Шульверк, не мають щільної взаємопов'язаності з суто музичним досвідом. Вона припускає, що досвід сумісної творчості Орф-Шульверка не обмежується суто музичними цілями, на кшталт, розучування пісень та супроводу до них. Велике значення, на думку Ширлі Салмон, має так зване розширення сприйняття, тренування рухової активності, усвідомлення тілесності, розвиток соціальних навичок тощо. Тож, розглядаючи поняття «отримання досвіду» в рамках використання Орф-підходу в роботі з людьми з інвалідністю, актуальності набуває твердження про важливість розвитку індивідуального досвіду та інтересів особистості. Такий погляд на розуміння поняття «досвід», що пропонує Орф-підхід, безперечно вміщує в себе і музичний досвід, але не обмежується лише ним. І це дозволяє нам розглядати Орф-підхід як дієвий механізм розвитку особистості в умовах інклюзивного середовища, тому що відбувається постійний взаємообмін досвідом, як вербальним так і не вербальним, що запускає трансформаційні процеси не лише кожного окремого учасника а й *групи* в цілому.

Потрібно пам'ятати, що людина з інвалідністю має набагато менше механізмів для подолання складностей, ніж звичайна людина, але вона має навчитися їх долати. І заняття допоможуть їй в цьому. А завдання педагога – створити простір безпеки та довіри, тому що у небезпеці мозок здатен лише захищатися.

Заняття, побудовані за принципами Орф-підходу, мають профілактичний та корекційний ефект. Вони позитивно впливають на розвиток усіх сенсорних систем, пам'яті та психоемоційної сфери. Суть інклюзивних занять за Орф-підходом полягає не в кінцевому результаті, хоча він теж важливий, а в залученні усіх учасників процесу до творчого прояву на рівні, доступному їм тут і зараз, в можливості проявити себе в музиці, живописі, театрі, відчути радість творчості, виявити інтерес та спрямувати його в бік соціальної активності через розвиток музичних здібностей.

Отже, Орф-підхід здатен допомогти людині втілити її внутрішні переживання та відчуття у зовнішньому та соціальному світі, зробити їх «видимими», дати людині з інвалідністю можливість віднайти шлях до себе та побудувати місток у зовнішній світ.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Випуск 1 (46). С. 18–21. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2020.46.18-21>

2. Демченко О.П. Соціальні проблеми обдарованих дітей як особистостей з особливими освітніми потребами. *Медико-соціальні проблеми в теорії і практиці соціальної роботи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Глухів: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2018. С.12–17.

3.Завалко К., Творчість та креативність в орф-підході. Орф-підхід у розвитку креативності: шляхи інтеграції в сучасну мистецьку освіту: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. 17 березня 2019 року, м.Київ / за аг.редакцією К.В.Завалко. Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна», 2019. 68с.

4. Інклюзивні практики для працівників культури: метод. посіб. / уклад: І. М. Брушнівська, В. В. Колодяжна, О. М. Галапчук-Тарнавська. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 272 с.(іл.)

5. Підготовка майбутнього учителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін : Колективна монографія. Вінниця, 2021. 246 с.

6. Якименко Ю. І. Використання елементів Орф-Шульверк підходу на уроках мистецтва як запорука творчого розвитку дитячої особистості. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції з міжн. участю (м. Вінниця, 21-22 листопада, 2018 р.). Вінниця, 2018. С. 81-84.

7. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>

8. Kruty K., Zdanevych L., Demchenko O., Demianenko O. PREPARATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS TO THE IMPLEMENTATION OF «ANJI PLAY» EDUCATIONAL PRACTICE IN THE TRAINING PROCESS DURING REFLECTION WORKSHOPS. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування. Колективна монографія / за ред. В.М.Чайки, О.І.Янкович. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. С. 209-228.

РОЗДІЛ 6.
ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ
У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

У рамках проєкту програми Erasmus + (Jean Monnet Module)
620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вероніка Авксентюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPING THE CHILD'S READINESS FOR SCHOOL THROUGH
THEATRICAL ACTIVITIES

Veronika Avksentyuk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються аспекти готовності дитини до успішної адаптації та ефективного навчання у початковій школі, охарактеризовано усі структурні компоненти готовності дитини до навчання, розкрито цінність впливу театралізованої діяльності на розвиток усіх компонентів готовності дитини до школи.

Ключові слова: готовність до школи, майбутній школяр, театралізована діяльність, успішна адаптація першокласника.

Abstract. The article reveals the aspects of a child's readiness for successful adaptation and effective learning in primary school, characterizes all the structural components of a child's readiness for learning, reveals the value of theatrical activities for the development of all components of a child's readiness for school.

Key words: readiness for school, future student, theatrical activity, successful adaptation of a first grader.

Важливий етап у житті дитини розпочинається зі вступом її до школи. Вона опановує нову соціальну роль – школяр. До нього уже висувуються нові вимоги, з'являються нові обов'язки, новий розпорядок дня, нові друзі, нові стосунки з дорослими – все нове, яке вимагає моральних зусиль і чималого соціального досвіду. Але чи готова дитина до таких соціальних викликів?

Успішна адаптація дитини до школи, ефективний розвиток особистості, підвищення ефективності навчання багато в чому залежать від рівня підготовки дитини до навчання в школі. У старшого дошкільника формуються такі якості особистості, які становлять необхідну передумову формування «вміння вчитися». Саме рівнем сформованості цих якостей і визначається готовність дитини до навчання в школі.

На сьогодні більшість батьків розуміють необхідність підготовки дитини дошкільного віку до школи, проте зосереджують увагу передусім на розвитку навичок дітей у читанні, письмі, лічбі, вмінні порівнювати, виокремлювати, узагальнювати. Але, це далеко не повний обсяг необхідних навичок, якими має оволодіти майбутній першокласник для успішного старту в шкільному житті.

Підготовка дитини до школи – це тривалий, цілеспрямований процес, який здійснюється згідно з програмою навчання і виховання дітей дошкільного віку в державних та приватних закладах дошкільної освіти, а також у сім'ї, з метою полегшення навчання дитини в школі та ефективної адаптації до шкільного життя.

Існує декілька різних видів класифікації структурних компонентів готовності до школи. На нашу думку, оптимальною є така структура: готовність поділяється на дві великі групи: фізична (фізіологічна) та психологічна готовність. Фізична готовність дитини до навчання в школі передбачає адекватні параметри фізичного розвитку (зріст, вага), достатні сенсорні можливості (зір, слух) дитини та прийнятний стан її здоров'я.

Психологічна готовність дитини до навчання у школі – це комплексна характеристика дитини, в якій розкриваються рівні розвитку тих психологічних якостей, що найбільше сприяють нормальному входженню у шкільне життя і формуванню навчальної діяльності.

Психологічна готовність дитини до шкільного навчання в свою чергу поділяється на такі структурні компоненти:

мотиваційний – наявність позитивного ставлення до шкільного навчання, стійкого бажання навчатись в школі. Аналіз передового педагогічного досвіду дає нам право стверджувати те, що існує три типи ставлення дошкільників до навчання в школі:

– позитивна мотивація, в якій, при стійкому бажанні стати учнем, дитину приваблюють або зовнішні атрибути навчання (шкільне приладдя, одяг, дзвоники тощо), або ж нею рухають пізнавальні чи соціальні спонуки (знайти нових друзів);

– негативне ставлення до навчання в школі, яке формується підсвідомо через сприймання негативного досвіду навчання старших братів чи сестер. Іноді батьки самостійно залякують дитину школою.

– індиферентне ставлення – це байдуже ставлення, що супроводжується визнанням дошкільником необхідності навчання в школі, але емоційні реакції дитини є нейтральними.

Якщо в дошкільника сформувалася позитивна мотивація, тобто бажання йти до школи, вчитися, що узгоджується з адекватними уявленнями про школу, про ті вимоги, які вона ставить, то це один з найсприятливіших чинників ефективної адаптації до шкільної навчальної діяльності. Така дитина готова сприймати і дотримуватися шкільних правил, виконувати завдання, вимоги, умови, йти на компроміс, розуміючи що їй легше призвичаїтись до них [3, с. 53].

Наступний компонент готовності дитини до школи – це *інтелектуальний* (розумовий), який розглядається як наявність запасу конкретних знань, базового кругозору, розумових умінь для спроможності виділяти навчальне завдання і виконувати його, рівня розвитку мислення та мовлення.

Розв'язання багатьох інтелектуальних завдань під час шкільного навчання потребує образного мислення учня, яке формується й розвивається на основі засвоєних ним узагальнених знань про предмети, явища та події навколишнього світу [5, с. 14].

Інтелектуальна готовність дитини до навчання в школі, виявляється в загальному рівні її розумового розвитку, а також у рівні володіння вміннями і навичками, які допоможуть їй вивчати ті чи інші предмети. У зв'язку з цим, інтелектуальну готовність доцільно простежити у трьох напрямках, визначаючи:

- 1) загальну обізнаність дитини з навколишнім світом, елементи її світогляду;
- 2) рівень розвитку пізнавальної діяльності дитини і окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уяви, уваги);
- 3) наявність передумов для формування учбових умінь і загалом учбової діяльності.

Знання дитини про навколишній світ, її світоглядні уявлення виявляються у тому, що вона знає про своє найближче оточення: членів родини, себе, свою вулицю, село, місто; людей, їхню працю, звичаї, свята; явища природи. Цей багаж знань являє собою необхідну основу, на базі якої розпочинає організовувати свою роботу вчитель [5, с. 95].

Ступінь обізнаності дитини, її світоглядні уявлення найзручніше з'ясовувати у формі бесіди. Дитині ставлять запитання про її домашню адресу, ім'я та прізвище, про те як звати тата, маму, бабусю, дідуся, де і ким вони працюють, що роблять; які ще, крім рідного, вона знає міста, в якій країні живе. Для того, щоб скласти повніше уявлення про ступінь обізнаності конкретної дитини, можна запитати, які вона знає пори року, місяці, в якому порядку вони йдуть; які є дні тижня, свята; про види транспорту, диких і свійських тварин; чи знає дитина, звідки береться зерно, борошно, з чого печуть хліб, шиють одяг, виготовляють меблі; які в неї улюблені казки, книжки, ігри [3, с. 59–60].

Соціальний компонент психологічної готовності дитини до школи – це спроможність дитини адаптуватись до нових соціальних умов шкільного навчання, прийняти на себе навчальні обов'язки, налагоджувати ефективне спілкування з новими дорослими та

ровесниками. Цей комплект готовності включає в себе формування в дітей якостей, завдяки яким вони мали б можливість спілкуватися з іншими дітьми, вчителем. Недавньому дошкільнику необхідно буде включатися в нові відносини з ровесниками, навчитися працювати в різних групах, зрозуміти і прийняти умовність спілкування, правила і норми поведінки в колективі.

Емоційно-вольовий компонент – це спроможність дитини до регуляції власної поведінки та емоційних проявів, відповідно до навчальних ситуацій та соціальних вимог, здатність довільно спрямовувати свою психічну діяльність, формування емоційного інтелекту, вміння підпорядковувати свої бажання потребам інших, мобілізуватися під час тих чи інших переживань, довести справу до кінця.

Отже, поняття «готовності дитини до школи» є надзвичайно розгалуженим і не з'являється автоматично по завершенню дошкільного періоду, а потребує ґрунтовної стимуляції зі сторони педагогів та батьків. Проаналізувавши структуру готовності дитини до навчання у школі вважаємо необхідним проаналізувати вплив активної театралізованої діяльності дітей дошкільного віку на формування усіх компонентів готовності дитини до школи.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності дошкільного закладу є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Багато науковців сьогодення (О. Демченко [4], І. Барановська [1], Н. Казьмірчук [7], О. Жовнич [10], І. Стахова [7]) одностайні в думці, що залучення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку до театралізованої діяльності є одним із ефективних засобів педагогічного впливу на всебічний розвиток творчої особистості. Вона сприяє формуванню соціальної, комунікативної, громадянської компетентності, сприяє естетичному вихованню підростаючого покоління, залучає дітей до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії, розвиває навички спілкування та співробітництва, взаємодії в команді, вчить моделювати різні ситуації спілкування, обирати стратегії комунікації, фантазувати та імпровізувати. Театралізовані ігри приносять величезну користь для духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві. Отже, це все сприяє формуванню соціальної готовності дитини до школи, адже це неоціненний досвід налагоджування стосунків з оточуючими.

Окрім цього залучення дітей до театралізованих ігор позитивно впливає на розвиток емоційного інтелекту дитини, адже вони навчаються розуміти та відчувати персонажів твору, емоції героїв, співпереживати їм та виражати ці почуття засобами вербального і невербального мовлення назагал. Беручи активну участь у театральній діяльності в дітей формуються моральні якості, емпатія до оточуючих, долаються недоліки власної поведінки: сором'язливим, невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти напруженість, подолати сумніви стосовно себе, повірити у власні можливості; невгамовним та неорганізованим – навчитися витримки, дисципліни, відповідального ставлення до будь-якої діяльності. Як бачимо театральна діяльність сприяє формуванню емоційно-вольової готовності дитини до школи.

Неоцінним є вплив театального мистецтва на дитину як засіб естетичного виховання, адже воно поєднує в собі вплив музики, танцю, пластики, мовлення та образотворчого мистецтва і таке інтегроване пізнання світу сприяє творчому застосуванню художньо-мовленнєвого, музично-пластично-пісенного досвіду в театралізованій грі.

Завдяки участі у театралізованій діяльності у дошкільників більш інтенсивно розвиваються пізнавальні інтереси, удосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення), активізується мовлення (діалогічне та монологічне), збагачується словниковий запас, дитина навчається уважно слухати та правильно й виразно говорити, розширюється світогляд. Отже, це дієвий засіб розвитку інтелектуальної готовності дитини до школи.

Залучаючи дітей старшого дошкільного віку до участі у сюжетно-рольовій грі

«Школа», «У школі», «Мій клас» тощо. дорослі створюють ситуацію успіху тим самим формують позитивну мотивацію до навчання у школі.

До того ж відзначимо, театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, оскільки в його основі – гра, а це для дітей 3 – 10 років – провідний вид діяльності.

Отже, ми продемонстрували тісний зв'язок і прямий вплив театралізованої діяльності на формування усіх компонентів готовності дитини до навчання у школі. Вважаємо за необхідне якомога ширше використовувати театральне мистецтво в закладі дошкільної освіти та початковій школі, використовуючи ігри-інсценізації, драматизації, театралізації.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.

2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.

3. Боришевський М. Й., Пилипенко Л. І., Пенькова О. І. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с.

4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театальної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10–11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Вип. 3. С. 261–267.

5. Голінська Т. М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв : дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2005. 235 с.

6. Єскіна Г. О. Формування ціннісних орієнтацій молоді засобами аматорського театру: дис... канд. пед. наук: 13.00.06. Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. 194 с.

7. Казьмірчук Н. С., Жовнич О. В., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Вип. 61. С. 23–30.

8. Костюшко Г. О. Розвиток творчої активності молодших школярів засобами театальної самодіяльності : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.О. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 1999. 20 с.

9. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. С. 6–19.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. society. integration. education Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/686654>

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Олеся Андрієць, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING SOCIAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Olesya Andriets, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито значення соціальної компетентності для розвитку особистості дитини, роль театралізованої діяльності для формування соціальної компетентності, презентовано педагогічні умови впровадження театралізованої діяльності в практику початкової школи.

Ключові слова: соціальна компетентність, театралізована діяльність, молодші школярі, педагогічні умови.

Abstract. The article reveals the importance of social competence for the development of a child's personality, the role of theatrical activity in the formation of social competence, and presents the pedagogical conditions for introducing theatrical activity into the practice of primary school.

Key words: social competence, theatrical activity, younger schoolchildren, pedagogical conditions.

Глобалізація, технологізація і швидкий темп життя мають величезний вплив на соціокультурні процеси як в Україні, так і в цілому світі. Спілкування і дорослих, і дітей перейшло частково у соціальні мережі. Люди мають великий дефіцит «живого» спілкування, «знаходячи» надійного друга у вигляді гаджета, замикаючись в собі і проводячи життя у віртуальному світі.

Сучасні діти віддають перевагу перегляду відео у різноманітних соціальних мережах, грі в комп'ютерні ігри, спілкуванні в Інтернет-мережі. Вони є одними з масових глядачів відеоконтенту в Інтернеті, а також пробують творити власні відео-ролики. Надзвичайно популярними серед дітей молодшого шкільного віку є такі професії як блогер, контент-мейкер, SMM-менеджер. Проте, психологів та педагогів надзвичайно турбує збільшення кількості дітей асоціальних, погіршення ситуації серед підлітків та дітей віком від 14 до 17 років, які бояться спілкування, перебування в соціумі, ведуть відокремлений, замкнений спосіб життя, а таких дітей на сьогодні 27%.

Ситуацію значно ускладнила пандемія коронавірусу, змусивши дітей перейти в умови дистанційного навчання, а в цьому році – війна. Така ситуація ще більше обмежує реальне спілкування дітей з однолітками та дорослими, а це в свою чергу впливає вкрай негативно на формування соціальної компетентності. Усім відомо, що будь-яка компетентність формується тривалий час і роботу слід починати ще з дошкільного віку, адже одним із структурних компонентів готовності дитини до школи є саме соціальна готовність, тобто вміння дитини – майбутнього першокласника налагоджувати стосунки в колективі, вміння зайняти певну «нішу» в колективі, завоювати авторитет і втримати його, а також вміння спілкуватися з дорослими, як добре знайомими, так і малознайомими, а також вміти вирішувати конфліктні ситуації, які виникатимуть у житті.

Основні події в житті людини неможливі без спілкування, зокрема, знайти друзів, визначитися з майбутньою професією, навчатися у закладі вищої освіти, працевлаштуватися, і навіть створити сім'ю. Отже, соціальна компетентність, тобто вміння будувати стосунки з оточуючими людьми – це одна з ключових компетентностей, яка забезпечує успішне майбутнє дитини. Дослідники [3; 5; 6] розглядають соціальну компетентність як одну з «м'яких навичок», високий рівень сформованості якої, на думку О.Демченко [4], є проявом спеціальної обдарованості, соціальної.

Формувати соціальну компетентність теоретично, просто неможливо, дитина має набути власний досвід спілкування. Як же цей досвід здобути, якщо уже третій навчальний рік ми починаємо в онлайн-режимі? Здається, що замкнуте коло. Та насправді вихід є.

Одним із дієвих засобів є театр. Саме завдяки театральному мистецтву діти здобувають безпосередній «живий» досвід спілкування, розвивають співчуття, співпереживання, досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію, що є надзвичайно актуальним у наш час і знаходить своє втілення у реформах Нової української школи [2, с. 470].

У методичній літературі ми зустрічаємо різні визначення театралізованої діяльності,

проте, на нашу думку, це ігрова діяльність, яка пов'язана із сприйманням творів театрального мистецтва, створенням художніх образів, розкриттям їх характеристик, шляхом моделювання поведінки, відтворенням стосунків між героями за допомогою спеціальних вербальних та невербальних засобів.

Питання ролі та значення театру у становленні особистості дитини не є новим у педагогічній науці. Більшість науковців [1; 2; 8; 9; 10] одностайні у думці, що театралізована діяльність є одним із ефективних засобів формування різних компетентностей, у тому числі соціальної. Отже, роль театралізованої діяльності в житті дитини полягає у:

- розвитку монологічного та діалогічного мислення;
- формуванні комунікативної компетентності;
- формуванні особистісних моральних якостей (віра у власні сили), подоланні недоліків (невгамовності, неорганізованості);
- високому рівні естетичного виховання (синтезу музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва);
- позитивному впливі на емоційну сферу дитини, що акумулює життєву мудрість, оптимізм та енергію;
- розширенні знань дітей про навколишній світ;
- розвитку психічних процесів: уваги, пам'яті, уяви;
- розвитку різноманітних аналізаторів: зорового, слухового, мовно-рухового;
- активізації мовного словника, удосконаленні звуковимови та зв'язного мовлення;
- правильному формуванні емоційно-вольової сфери;
- розвитку творчої, пошукової активності і самостійності [6, с. 469].

Аналіз передового педагогічного досвіду з питання використання театралізованої діяльності у початковій школі дає право нам стверджувати, що на сьогодні залучення театру в початкову школу обмежується позакласними виховними заходами. Що ж стосується уроків, то це ігри-драматизації та ігри-інсценізації, які використовуються на уроках читання.

У ході дослідження даного питання ми виокремили педагогічні умови, які сприятимуть формуванню соціальної компетентності молодших школярів засобами театралізованої діяльності, зокрема це:

- упровадження на уроках мистецьких і немистецьких дисциплін різних видів, форм, та засобів театралізованої діяльності;
- оптимальне поєднання урочної та позаурочної роботи з театралізованої діяльності;
- рівень готовності вчителів початкових класів до організації театралізованої діяльності з молодшими школярами [8, с. 40].

Розкриваючи цінність першої педагогічної умови вважаємо, що основним завданням педагога є залучення театралізованої гри у освітньо-виховний процес початкової школи, що є вагомим засобом у процесі формування соціокультурного та комунікативного досвіду молодших школярів. Оскільки в молодшому шкільному віці більш розвинений ігровий досвід, уява й естетичне сприйняття дійсності, то театралізована гра виникає більш природно, навіть інколи без втручання педагога. Класичним є погляд Й. Гейсінга [2, с. 12], що в процесі театралізованої гри молодші школярі можуть впливати на вибір теми та розвиток сюжету, розподіл ролей й на створення ігрового образу, оскільки створюючи ігровий образ дитина не тільки виражає своє ставлення до обраного персонажу, але й зможе реалізувати свої творчі особисті якості. Однак вчитель має організувати творчий простір, таким чином, щоб школярі змогли усвідомлено й природно «увійти в образ», використавши основні компоненти естетичної гри та створюючи «уявну» ситуацію. При цьому необхідне співвіднесення власних пережитих відчуттів і емоцій з чуттєвим змістом твору мистецтва. Саме так можливе народження власного художнього образу, створення індивідуальної творчої роботи, що сприяє розвитку творчої діяльності, виховує в школярів самостійність та активність у плані набуття соціального та життєвого досвіду. На думку автора, складний процес формування соціокультурного досвіду відбувається саме в театралізованій діяльності,

оскільки молодші школярі тільки у грі можуть природно передати своє бачення образу, свої думки та почуття, розвиваючи, таким чином, культуру мовлення, творчу уяву та формуючи критичне мислення.

Другою педагогічною умовою є оптимальне поєднання урочної та позаурочної роботи з театралізованої діяльності. Загально відомо, що формування компетентності – це тривалий процес, який потребує систематичності та цілісності в організаційних підходах, тому вважаємо, що фрагментарне використання елементів театралізованої діяльності на уроках у початковій школі не забезпечить необхідного рівня, а вмiле поєднання з позаурочною роботою підсилить та употужнить цей процес. Зважаючи на педагогічну цінність театралізованого мистецтва на розвиток особистості молодшого школяра і, згідно результатів констатувального експерименту, надзвичайно бідне використання цього виду мистецтва у початковій школі, вважаємо доречним та необхідним впровадження шкільного театрального гуртка [5, с. 35].

Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами театралізованої діяльності відбувається у три етапи. В першу чергу це етап адаптації, який реалізується на елементарному рівні початкової школи у грі-драматизації. Навіть якщо вчитель недостатньо володіє театральною-культурною компетентністю, він може використовувати елементи театральної педагогіки у виді інсценізації та драматизації. Імпровізаційно-інсценізаційна функція передбачає заохочення самостійно-ініціативних дій молодших школярів в навчальному процесі. Крім цього, вчитель спонукає сенсорно-рухову активність для сугестивного впливу в процесі навчання. Більш високим рівнем формування соціальних здібностей буде залучення на стадії адаптації в початковій школі педагогічних функцій театральної педагогіки. Такий підхід вимагає від молодших школярів активного процесу ініціативного виконання завдань вчителя з метою залучення театралізації як методу навчання. Таким чином, навіть адаптаційний етап формування соціокультурного досвіду молодшого школяра може широко використовуватись у початковій школі, сприяючи процесу формування комунікативної компетентності.

Наступний етап – це персоналізація, яка потребує спеціально створених умов, спрямованих на часткове впровадження театралізованої діяльності в практику позаурочної діяльності початкової школи. Кваліфікація вчителя потребує ґрунтовного ознайомлення із арсеналом засобів театральної педагогіки та спеціально відібраного дитячого колективу. Отже, позаурочна робота стає базою для впровадження елементів театральної педагогіки в різні види самостійної діяльності, яка реалізується у пізнавально-комунікативній функції театральної педагогіки в процесі виконання індивідуальних творчих вправ, ознайомлення з художнім твором та вправління з діалогічного мовлення.

Завершальна стадія впровадження театралізованої діяльності в практику початкової школи – це етап інтеграції, який передбачає застосування театралізованої діяльності в межах шкільного театру, який дає можливість формувати комунікативну компетентність використовуючи в органічній єдності сценічну дію, виразне слово, мистецтво перевтілення як доповнення драматизації засвоюваного навчального матеріалу.

Тобто навчання у початковій школі перетворюється у театралізоване дійство, яке приваблює молодших школярів можливістю імпровізації, що перетворює навчальний процес у гру.

Третьою педагогічною умовою ми вважаємо достатній рівень готовності вчителів початкових класів до організації театралізованої діяльності з молодшими школярами.

У розвитку професійної майстерності вчителя театральне мистецтво займає належне місце тому, що воно розвиває психотехніку і психофізику, а саме:

- соціальні, комунікативні, творчі здібності, професійну пильність, педагогічну інтуїцію, перцептивні здібності вчителя;
- уміння володіти собою і активно впливати на іншу особистість;
- уміння прогнозувати розвиток особистості, орієнтувати її на позитивні перетворення;

— уміння здійснювати самоконтроль, саморегуляцію за будь-якої емоційної ситуації [6, с. 499].

Отже, аналіз праць із театрознавства, театральної педагогіки, соціології, психології, педагогіки [1; 2; 5; 6; 7] дає підставу стверджувати, що театралізована діяльність, завдяки здатності до естетизації буття особистості, відіграє вагомую соціальну роль, реалізуючи пізнавальну, комунікативну, ціннісно-орієнтаційну, та інші функції, що і зумовлює необхідність її активного впровадження в Новій українській школі.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.
3. Бондар Ю. В. Результати діагностики мотиваційного компоненту творчих умінь молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 41–50.
4. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467–471.
5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.
6. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.
7. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.
9. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lymar Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. May 28-29. 2021. P. 165–177.
10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. *Scientific Journal of Polonia University*. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

МАЙСТЕР-КЛАС ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ірина Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MASTER CLASS AS A SPECIAL FORM OF PREPARING APPLICANTS FOR THE ORGANIZATION OF A THEATRICAL ACTIVITY IN PRIMARY SCHOOL

Iryna Baranovska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається питання впровадження різних форм неформальної освіти в рамках проекту sTheUs (проект 620252- EPP-1-2020-1UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus+Jean Monnet. Мастер-клас визначається як одна з ефективних форм підготовки слухачів до впровадження європейського досвіду формування soft skills.

Ключові слова: неформальна освіта, майстер-клас, проєкт, театр, театральна педагогіка.

Abstract. The article considers the issue of implementation of various forms of non-formal education within the framework of the sTheUs project (project 620252-EPP-1-2020-1UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus+Jean Monnet. The master class is defined as one of the effective forms of training students for the implementation of the European experience in the formation of soft skills.

Key words: informal education, master class, project, theater, theater pedagogy.

У сучасному цивілізованому світі освіта є важливою складовою розвитку соціально-економічного та культурного простору. Європейські країни прагнуть до формування прогресивного суспільства сучасних знань, тому активно поєднують та залучають своїх громадян до здобування різних видів освіти:

— формальної, що регламентується державою, тобто здобувається за освітніми програмами, відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей. Вона передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою;

— неформальної, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Вона орієнтована на потреби та уподобання здобувачів, спрямована на розвиток творчих здібностей та потенціалу;

— інформальної (самоосвіта) – передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема, під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [6].

В українському суспільстві існує запит на різноманітні види освіти та форми навчання. Закон України «Про освіту» надає можливість реалізовувати право на освіту в різних видах та формах, заохочує їх впровадження та засвідчує (фіксує) обов'язання держави «створювати умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності [8]. Також цей закон юридично визначає, що неформальна освіта є компонентом системи освіти України. Неформальна освіта передбачає ряд ініціатив, які пов'язані з навчанням упродовж життя.

За Міжнародним стандартом класифікації освіти (2011), що розроблений у рамках діяльності ЮНЕСКО, неформальна освіта визначається, як освіта, що «інституціолізована, цілеспрямована і спланована особистістю або організацією, що забезпечує надання освітніх послуг». Головною характеристикою неформальної освіти вважається те, що вона є додатковою чи альтернативною до формальної освіти в процесі навчання впродовж усього життя.

Неформальна освіта має велике творче поле для вияву. Її освітні ресурси відкривають принципово нові можливості для тих, хто навчається. Повністю правомірною вважаємо думку

дослідників (О. Банит, О. Купіна, В. Одарченко, Н. Павліка, О. Самодумської та інших), що різні види неформальної освіти є джерелом поповнення необхідних знань, формою адаптації до сучасних інтеграційних процесів. Неформальна освіта є більш вмотивованою та усвідомленою, такою, що відкриває нові можливості для самореалізації особистості в будь-якому віці [1; 4; 5; 7; 9]. Серед очної та дистанційної форм неформальної освіти найбільш популярними є тренінги, майстер-класи, семінари, майстерні, курси, вебінари.

Неформальна освіта, зазвичай, відрізняється оригінальним підходом до організації освітньої діяльності, орієнтованим на особистість суб'єкта освіти, зв'язком зі змінами в соціокультурному середовищі, позитивним впливом підвищення мотивації до самоосвіти, самовиховання і саморозвитку людини. Серед способів організації неформальної освіти майбутніх освітян науковці виділяють: наставництво, коучинг, навчання в робочих групах, навчання дією, сторітеллінг, шедоуінг, секондмент, баддінг, електронні способи навчання.

Найбільшою перевагою неформальної освіти є можливість навчатися незалежно від віку, самостійно обираючи час навчання та освітній напрям за інтересами та вподобаннями. Цей пріоритет неформального навчання ще в 1996 році призвів до декларації Організацією Безпеки і Співпраці в Європі (ОБСЄ) такої цінності, як: «освіта впродовж усього життя».

В Україні протягом останнього десятиліття неформальна освіта набуває все більшої популярності. Позитивним прикладом удосконалення та поширення кращих європейських практик, опанування європейських цінностей, розвитку неформальної освіти в Україні можна вважати досвід реалізації освітнього проекту програми Еразмус + Модуль Жан Моне, що здійснюється нашою командою у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського «Європейський досвід формування soft skillsu дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності».

На сьогоднішній день маємо гарні результати навчання студентів, учителів, вихователів дитячих садочків, методистів і просто людей старшого віку. За півтори роки реалізації проекту було організовано та впроваджено різні форми неформальної освіти.

У серпні 2021 для вчителів, вихователів, педагогів Вінниччини було проведено навчальний тренінг «Театралізована діяльність: мистецтво, «школа почуттів» і досвід спілкування», а в жовтні цього ж року для педагогів-практиків відкрито курси підвищення кваліфікації «Організація театралізованої діяльності для розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: європейський контекст. Учителі поглибили свої знання з театральної педагогіки, здобули певний досвід з організації театралізованих ігор з дітьми, опанували вправи для розвитку дикції, гучності голосу, розвитку артикуляційного апарату, здобули навички роботи над сценічною адаптацією літературного казкового твору та підготовки вистави до показу [2].

Однією з найбільш ефективних форм неформальної освіти, що дозволяє відкрито демонструвати нові можливості професійного розвитку, узагальнювати й поширювати педагогічний досвід та професійну майстерність, шляхом демонстрації оригінальних методів та практичних дій, показувати творче вирішення певного пізнавального або проблемного завдання є майстер-клас. Майстер-клас можна вважати показовим заняттям досвідченого майстра, який має довершені навички в певній галузі мистецтва, освіти чи науки і здатен продемонструвати високий рівень майстерності у своїй справі.

Серед характерних особливостей майстер-класів, М. Семенець вказує на: новий підхід до філософії навчання; використання методів самостійної роботи в малих групах, що дозволяє почути різні думки; включення учасників в активну діяльність, шляхом постановки проблемних завдань; використання різноманітних методів та прийомів, що розкривають творчий потенціал як Майстра, так і учасників майстер-класу; найбільшої цінності набуває процес пізнання, який організовується Майстром на засадах співпраці, співтворчості, спільного пошуку [10].

Правомірною вважаємо думку М. Семенець, що в технології проведення майстер-класів головне – не повідомити, а освоїти інформацію, передати прийоми, методи, способи діяльності.

Командою проекту було організовано цілу низку майстер-класів: «Виготовлення та оживлення ляльки маріонетки» (члени проєктної групи: Н. Казьмірчук, І. Барановська);

«Секрети сценічного мовлення» (О. Гончарук, актор Вінницького академічного театру ляльок); «По два боки рівності» (Р. Григор'єв, І. Дєдова, керівники проєкту «Театр рівності», м. Бар); «Секрети оживлення різних видів ляльок», проведений головним режисером Вінницького академічного театру ляльок О. Свіньїним); «Специфіка виконання малюнку на піску» (С. Мелобенська, керівник центру пісочного мистецтва MS-Art м. Вінниця); «Підтримка та розвиток soft skills дітей в умовах війни» (член проєктної групи В. Подорожний); «Секрети щасливої сім'ї + театральне мистецтво = розвинуті soft skills суспільства» (Л. Якименко).

Результати реалізації проєкту систематично висвітлюються членами проєктної групи під час науково-практичних конференцій різних рівнів, у тому числі й зарубіжних, на дискусійних майданчиках міні-симозіуму. Так, у червні 2021 р. було проведено міні-симпозіум «Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності у розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: європейський контекст». У роботі симпозіуму взяли участь зацікавлені такою проблематикою викладачі різних кафедр факультету дошкільної та початкової освіти імені Валентини Волошиної. Нами також підготовлено та видано низку публікацій за результати реалізації проєкту [2; 3; 10], в яких системно висвітлено різні питання: значення театру в розвитку soft skills у дітей, підготовка педагогів до використання театралізованої діяльності, зарубіжний досвід тощо.

Зробивши огляд форм неформальної освіти, що впроваджуються нашою командою в рамках реалізації проєкту «Європейський досвід формування soft skills у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності» можна констатувати, що всі вони ґрунтуються на принципі – навчання через мистецьку практику. Цей принцип виявляється у впровадженні принципів стратегій неформального навчання, таких як:

– стратегія «вчитися в дії», що передбачає навчання через практику, і є, апіорі під час розвитку софт скілз різних категорій людей, засобом театралізованої діяльності;

– стратегія «вчитися взаємодіяти», що спрямовує на роботу і навчання в команді, у взаємодії і співпраці з іншими. Театральне мистецтво є мистецтвом колективним, у якому важливе розуміння та відчуття партнера по сценічному майданчику;

– стратегія «вчитися вчитися» – полягає в отриманні навичок сприйняття та аналізу інформації, а також вміння аналізувати власний досвід, робити з нього правильні висновки.

Отже, наша команда й надалі будуватиме свою роботу, базуючись на принципах людиноцентризму, застосовуючи індивідуальний підхід до кожного слухача, вибудовуючи стратегію професійного та творчого зростання, набуття вмінь і навичок, орієнтуючись на їхні потреби та вподобання. Адже людина, котра обирає неформальну форму освіти завжди чітко знає, чого і в кого хоче навчатися. У мирному майбутньому сподіваємося відновити роботу творчої майстерні офлайн, адже позитивні результати нашої праці та бажання розвивати неформальну мистецьку освіту в Україні спонукають до цього.

Список використаних джерел

1. Баніт О. В. Інтеграційні процеси формальної та неформальної освіти в Україні. *V Integration of New Knowledge, Research and Innovation Across Europe*, 2020. С. 29–31.

2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186> (дата звернення: 12.05.2022).

3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-

471.

4. Купіна О. Неформальна освіта в системі освіти України URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/8600> (дата звернення: 13.05.2022).

5. Одарченко В. І., Кузнецова О. В., Акімова О. М. Сучасні підходи організації неформальної освіти в процесі підготовки майбутніх вчителів у ЗВО. *Danish Scientific Journal*. 2020. № 43. С. 25–29.

6. Оцінювання професійних кваліфікацій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/osinyuvannya-profesijnih-kvalifikacij-viznannya-rezultativ-neformalnogo-pavchannya> (дата звернення: 15.05.2022).

7. Павлик Н. П. Неформальна освіта у системі освіти України. *Освітологічний дискурс*. 2016. Вип. 2 (14). С. 27–37.

8. Про освіту : Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.05.2022).

9. Самодумська О. Л., Самойленко О. А. Неформальна освіта дорослих: досвід країн Європейського союзу. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип.1. С. 202–213.

10. Семенець М. Майстер-клас. URL: <https://vseosvita.ua/library/so-take-majster-klas-organizacia> (дата звернення: 14.05.2022).

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ МІСТА ВІННИЦІ ПІД ЧАС ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Яна Білоконь, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Діана Моркот, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATRICAL LIFE OF THE CITY OF VINNYTSIA DURING THE OCTOBER REVOLUTION

Yana Bilokon, bachelor's student

Diana Morcott, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається театральне життя міста Вінниці з 1917 по 1919 рр. Зазначається, які трупи виступали в цей період, в яких умовах працював театр.

Ключові слова: театр, революція, війна,

Abstract. The article reveals the theatrical life of the city of Vinnytsia from 1917 to 1919. It is noted which troupes performed in this period, under what conditions the theater worked.

Key words: theater, revolution, war.

Вінницький театр – гордість міста, Подільського регіону. Має давню, тернисту історію. Будівництво театру розпочалося 1910 р., і вже за 11 місяців Вінниця мала свій храм Мельпомени [8]. Багату та цікаву історію Вінницького академічного музично-драматичного театру імені М. Садовського досліджували Н. Кушка, О. Логінов, Л. Семенко, О. Черкашина. У їхніх працях представлено багато архівних документів, фото, спогадів. Детально та цікаво описано історію та життя провінціального театру, подаються відомості та згадки про театральні трупи, інтерпренерів, акторів, життя яких тісно переплелось із життям вінницької Мельпомени.

Молодий театр у Вінниці розквітав та радував глядачів новими виставами. Своєї трупи міський театр не мав, тож на сцені виступали заїжджі актори. Попри події в країні, початок 1917 року не приніс особливих змін у місцеве театральне життя. У Вінниці тривали гастролі оперетково-комедійної і фарсової трупи «Мініатюр» з 20 осіб під орудою

П. Варязького. Вечори містили концертні відділення за участі заїжджих співаків, у тому числі й оперних. На сцені йшли «Грушенька», «Без протекції», «Пустощі студентів», «Пісня про Віщого Олега» та інші. Рецензенти хвалили та критикували комедіантів. Із оповіданнями та куплетами перед публікою виступав В. Галін. Зрідка відбувалися благодійні концерти. Продовжувалися сеанси кінематографа.

У перші дні Лютневої революції, про яку у Вінниці дізналися вже після зречення Миколою II престолу, вистав на сцені театру не було. З одного боку, публіка віддала перевагу політичному життю, а з іншого – у такі дні веселі жарти виглядали недоречними. Проте вже через тиждень трупа Варязького відновила свою роботу і відзначила утвердження нового ладу мініатюрою «Пупсик» [7, с. 107, 108].

Після завершення гастролей трупи Варязького, з 17 по 25 березня, виступав ансамбль акторів Київського театру Соловцова. Після них у місті виступала відома оперетково-фарсова трупа «Київські Філіки» за участі провідного соліста Варшавського урядового театру та кіноактора Антона Фертнера. За ними працювала й інша трупа зі схожим профілем – «Художня фарс-оперета-мініатюра» під орудою О. Литвинова та І. Ніжного. Після революції публіка схоже прагнула розваг.

У перерві між гастролями професійних труп спектаклі ставили місцеві актори. Репертуар складався із звичних, для тодішнього українського театру, п'єс – «Невільник», «На перші гулі» тощо [7, с. 108, 109].

Серед інших культурних заходів перших місяців революції запам'ятався виступ у Літньому театрі з великою концертною програмою хору під орудою Бартка. Зокрема, було виконано гімн «Ще не вмерла Україна», «Заповіт» Т. Шевченка, «Зозулю», «Дзвін», «Гандзю», «Бандуру». Після падіння монархії театральне життя провінційного міста заграло новими барвами. Однією з причин стало скасування царської цензури та й, на певний час, будь-якої цензури.

Проте тепер приміщення театру, що було доволі великих розмірів, часто використовувався не за призначенням. Тут періодично відбувалися з'їзди, збори та мітинги, конференції та засідання. Наприклад, 1917 року відбувся Губернський з'їзд подільських українців. Головував на ньому письменник та громадський діяч Дмитро Маркович, а його заступником став відомий у Вінниці лікар Микола Стаховський. Головне питання з'їзду – необхідність підтримки Центральної Ради як єдиного всеукраїнського державного органу [7, с. 109].

Театральне приміщення було свідком нових численних маніфестацій та зборів. Після того, як у Вінниці відновилася українська влада, 21 листопада 1917 року в приміщенні театру відбулися святкові збори з нагоди прийняття Центральною Радою III Універсалу, за яким проголошувалося створення Української народної Республіки.

Пізніше, у січні 1918 р., у театрі відбувся показовий суд нової більшовицької влади над заарештованими депутатами міської думи, інспірований очільником революційного трибуналу Євгеном Едельштейном [7, с. 110].

Дослідники, що вивчали архівні документи, з прикрістю констатують, що учасники таких заходів, не поважали театральну культуру, часто псували майно і залишали по собі безлад. Однак, попри всі фінансові труднощі, незважаючи на небезпеку, яку становили ватаги озброєних дезертирів, що вешталися вулицями міста, храм культури залишався прибутковим закладом.

Як зазначають Л. Семенко та О. Логінов у своїй праці «Вінницький театр у свічаді історії, холодна зима 1917 – 1918 рр. змусила керівництво театру скоротити кількість вистав.

У середині лютого 1918 р., після відступу більшовиків та повернення української влади, мистецьке життя міста почало відновлюватися. В Україну, та у Вінницю зокрема, прибували театри різного профілю та спеціалізації, що тікали від голоду, економічної руїни та терору, якими режим Раднаркому утверджував владу в Москві та Петрограді.

Впродовж 1918 р. у місті почергово виступали російські драматичні і комедійні трупи; українські, єврейські і польські колективи; активно гастролювали заїжджі знаменитості, які

давали по 1 – 2 концерти; приїздили й декламатори і гумористи, танцюристи і музиканти, куплетисти і пародисти. Публіка охоче відвідувала всі вистави, газети рясніли рецензіями та оглядами [7, с. 111].

Справи в театрі йшли добре, проте, як часто буває в повсякденному житті, й театральне життя не оминули скандали. Навколо театру розгорівся скандал через невідповідність зборів, оскільки вони були значно меншими, ніж очікувалося. Найбільший скандал спалахнув Хотинського. Справа дійшла до розгляду на засіданні міської думи, на якій деякі гласії стали наполягати на розірванні контракту за зловживання з цінами на квитки та вільне поводження з театральним добитком. Було вказано й на те, що на підмурках театру панує «повна аморальність». Попри все театр функціонував та був прибутковим [7, с. 123].

Обов'язки антрепренера в цей період продовжував виконувати В. Снарський, який повернувся з Одеси.

З перших чисел лютого 1919 р. зацікавленість театральним життям серед мешканців Вінниці значно зросла. До міста, після зайняття більшовиками Києва, було переведено урядові установи Директорії, багатьох чиновників, військових та дипломатів. Перед такою публікою виступав оперетковий колектив В. Горева та П. Полінової, який, зважаючи на тогочасні реалії, давав з-поміж іншого репертуару українські спектаклі, хоча не відмовлявся й від «грандіозного кабаре». Разом з урядовцями приїхав до міста і Микола Садовський, який дав з власною трупю декілька вистав. В. Снарський запрошував на гастролі до театру «силу-силенну знаменитих гастролерів». На тлі такої активності відбулося офіційне примирення антрепренера з театральною комісією міської думи. Приїжджав до тимчасової столиці з гастрольями Кам'янець-Подільський український театр Й. Стадника [7, с. 125].

Активне мистецьке життя відбувалося в часи, коли навколо міста вешталися озброєні банди всіх політичних кольорів, а сама Вінниця з дня на день мала впасти перед наступом Червоної армії. Це і є той «дух часу» війни і революції, через відчуття якого разом з усвідомленням всієї дешевизни власного життя, люди шукали насолоду і заспокоєння в театрі. І знаходили [7, с. 126].

Для нашої країни знову настали скрутні часи – 24 лютого росія розпочала повномасштабне вторгнення в нашу незалежну Україну, руйнуючи не лише військові об'єкти, але й звичайні житлові будинки, храми, ТРЦ, театри та будинки культури, а головне – життя українців і тих, хто проживає в Україні. Однак, незважаючи на всі труднощі, під час жахливої війни трупа театру проводить репетиції для поповнення репертуару, займається волонтерською роботою, дає благодійні вистави для переселенців, радує поціновувачів яскравими прем'єрами. Сьогодні театр активно співпрацює з молодіжним центром «Квадрат», де репрезентує не лише вистави «Бог пообіцяв...», «Квітка з чарівної рукавички», «Селфі зі Склерозом», «КВІТКА», але й представляє концертні програми, в яких задіяні талановиті співаки, актори, музиканти: Володимир Холкін, Світлана Басовська, Марія Левченко, Андрій Богданов, Богдан Постніков і оркестр театру [6].

На сучасному етапі актуалізується питання використання театру як засобу всебічного розвитку молодших школярів в умовах НУШ. Тому науковці та педагоги-практики звертають увагу на такий потужний виховний засіб. Зокрема, дослідники роблять акцент не лише на культурно-естетичному потенціалі театру, а розкривають його соціально-виховні можливості в освітньому процесі сучасної школи. Так, на думку О.Жовнич, І Стахової [4], необхідно вчити майбутніх педагогів використовувати різні види театрів (пальчиковий, театр тіней, театр-природи, театр-маріонеток, театр одного актора, театр на фланелеграфі, театр-ляльок тощо) з метою розвитку «м'яких навичок» у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. У свою чергу О.Демченко, М.Давидова, І. Ларіна [2], аргументовано доводять, що, включаючи дітей у різні види театралізації, педагог створює ситуації успіху для підвищення самооцінки та творчої самореалізації кожної особистості.

Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності на основі впровадження європейського досвіду відбувається у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у межах проєкту програми

Ерахмус+ Жан Моне Модуль «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training», починаючи з 2020 року [1; 3; 4; 9; 10]. Основою якого є викладання для здобувачам вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультативної дисципліни «Підготовка майбутніх педагогів до формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності: європейський контекст», яка представлена у таких модулях: театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід Європейського Союзу, організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст, основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст, упровадження європейського досвіду залучення представників соціальних служб і громадських організацій до впровадження театралізованої діяльності. Досвід реалізації проєкту представлений у низці публікацій науковців [1; 9; 10], які його підготували та впроваджують.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>
2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії*. Серія “Педагогіка”. 2021. Т.2. №3. С.22-30.
3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.
4. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. . *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.479-482.
5. Його сміливо можна перенести до будь-якої столиці: історія міського театру Вінниці. URL: <https://vezha.ua/jogo-smilyvo-mozhna-perenesty-do-bud-yakoyi-stolytsi-istoriya-miskogo-teatru-vinnysyi/> (дата звернення: 19.07.2022).
6. Історія театру. URL: <https://teatr.vn.ua/istoriya-teatru> (дата звернення: 17.07.2022).
7. Семенко Л., Логінов В. Вінницький театр у свічаді історії (1910-1940). Київ : Центр ДЗК, 2019. С. 107–126.
8. Театр ім. Садовського. URL: https://afisha.vn.ua/places/teatr_sadovskogo (дата звернення: 12.07.2022).
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.
10. Demchenko Olena, Stakhova Inna. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА**

Олександра Вакарчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF PRIMARY SCHOOL
STUDENTS USING THEATER ARTS**

Vakarchuk Alexander, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті порушується питання емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. Визначається зміст поняття «емоційний інтелект». Розкривається педагогічний потенціал театрального мистецтва та його вплив на емоційно-почуттєву сферу дитини.

Ключові слова: розвиток, емоції, інтелект, почуття, учні, театральне мистецтво.

Abstract. The article raises the question of emotional intelligence of students of lower grades. The meaning of the concept of «emotional intelligence» is determined. The pedagogical potential of theatrical art and its influence on the emotional and sensory sphere of the child is revealed.

Key words: development, emotions, intelligence, feelings, students, theatrical art.

У сучасному світі багато дітей стають жертвами страхів, зривів, у них спостерігається загальмованість або, навпаки, розв'язність і метушливість. У дітей часто відсутні навички довільної поведінки, недостатньо розвинені пам'ять і увага. Першою причиною такого стану вважаємо погано розвинений емоційний інтелект. Від вміння розуміти і висловлювати свої емоції залежить те, наскільки ефективно ми будемо ними керувати і застосовувати.

Питання розвитку емоційного інтелекту дітей останнім часом постає особливо гостро. Нашу країну спіткало велике горе – йде жадлива війна, яка несе з собою горе, біль, страхи. Перед дорослими постає важке завдання – допомогти дитині подолати ці страхи, зняти стреси, навчити знову посміхатися та радіти життю.

Аналіз наукової літератури останніх років показав, що інтерес до вивчення цієї проблеми з кожним роком зростає. Зарубіжні та українські вчені (Г. Гарднер, Д. Гоулмен, Є. Голубева, Дж. Мейєр, Е. Носенко, О. Савченко, П. Саловей та багато інших) поглиблено вивчають та обґрунтовують зміст поняття «емоційний інтелект», розробляють його структуру, з'ясовують особливості синергетичних зв'язків емоцій та інтелекту, вивчають фактори впливу на емоційний інтелект та обґрунтовують умови його розвитку.

Поняття «емоційний інтелект» почати використовувати в психолого-педагогічній науці на початку 1990-х років. Першими його ввели американські психологи Джон Майєр і Пітер Саловей. Новий феномен учені застосували для визначення ступеню розвитку таких людських якостей, як: самосвідомість, самоконтроль, мотивація, вміння ставити себе на місце інших людей, навички спілкування з оточуючими, вміння налагоджувати взаєморозуміння. Цей термін об'єднав уміння людей розбиратися у власних думках, почуттях та контролювати власні емоції. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватись такого тлумачення досліджуваного поняття.

Сучасні дослідники розглядають емоційний інтелект як одну із «м'яких навичок», яка вважається ваголомою для людини ХХІ століття. До того ж, О.Демченко [4] вважає, що розвинений емоційний інтелект є одним з проявів соціальної обдарованості. Пояснюючи структуру такого феномену, дослідниця серед компоентів виділяє також емоційний інтелект. Для розвитку такого складного утворення необхідно використовувати педагогічні засоби,

серед яких одним з ефективним вважають театр. Педагоги мають використовувати різні види театралізації на різних етапах освітнього процесу НУШ: на уроках, і в позакласній роботі [3].

Перший крок до розкріпачення дитини – навчити дитину художній уяві, навчити відчувати власні емоції та навчити розуміти емоції інших людей. Як зазначають українські психологи В. Моляко, В. Роменець, заснована на дії, що здійснюється самою дитиною, найбільш близько, дієво і безпосередньо пов'язується художня творчість з особистими переживаннями» [6]. Важливо враховувати, що природна потреба дітей молодшого шкільного віку в емоційному сприйнятті навколишнього світу доповнюється активним інтелектуальним розвитком.

Учені відзначають, що діти 6 – 9 років схильні до емоційних переживань (афективного реагування), вони емоційні і, водночас, емоційно вразливі. Характерною особливістю їх розвитку є поява «внутрішнього життя», тобто прояви їх поведінки не завжди зрозумілі (відкриті). Учені вказують, що молодші школярі здатні поступово оволодіти вміннями керувати своїми емоціями, а, отже, стають стриманими та врівноваженими. Емоційне спілкування стає їх життєво необхідною потребою.

Існує два типи дітей за характером переживань емоцій у ході театралізованої гри:

- емоційно активні діти;
- емоційно пасивні діти.

Емоційно активні діти яскраво виражають свій інтерес до гри, вони можуть грати з декількома іграшками одночасно, вони граються значно довше емоційно пасивних дітей. Гра таких дітей часто супроводжується вираженням чітких емоцій: сміх, подив, захоплення тощо.

В емоційно пасивних дітей вищезазначені якості слабко виражені. З такими дітьми набагато важче працювати. Тому в цій ситуації велика відповідальність лягає на плечі педагога. Учитель повинен на своєму прикладі, за допомогою словесних і наочних підказок показувати дітям процес, суть і мету театралізованої гри. Пасивно емоційна дитина не може чітко виразити свої емоції, їй важко зрозуміти що вона відчуває. У цей момент вступає в гру вчитель, який спонукає дитину до активної мови, тим самим викликає в неї емоційні переживання, які притаманні її ігровому герою.

У роботі з молодшими школярами, незалежно від типу емоційності, на педагога покладається велика відповідальність – зберегти і розвинути спектр емоцій активних дітей, виявити, розвинути і навчити відчувати різноманітні емоції пасивних дітей.

На думку досвідчених педагогів-практиків, зокрема, Л. Артемової, І. Барановської, О. Ворожейкіної, О. Деркач, О. Демченко, Н. Казьмірчук, Г. Ляшенко, Л. Макаренко, театральне мистецтво є неосяжним джерелом творчості та емоційного збудження, оскільки театральне мистецтво має синтетичну природу (в ньому органічно поєднані музика, танець, архітектура, живопис, література та акторська дія) і воно має виключно колективний характер (у створенні вистави бере участь цілий театральний колектив однодумців) [1; 2; 9; 10]. Тому, зазначають учені, театральне мистецтво позитивно впливає на розвиток емоційного інтелекту як дорослого, так і дитини. Чим раніше почнемо розвивати в собі емоційний інтелект – тим швидше відчуємо гармонію з собою.

Хочеться звернути Вашу увагу на цитату італійського драматурга і автора багатьох п'єс Карла Гоцці. Досліджуючи функції театрального мистецтва та його вплив на емоційний інтелект людини, хочемо повністю погодитись з його висловом. Театр виконує одну з найважливіших своїх функцій – здатен викликати емоції в людей. За словами драматурга: «Найголовніше – це зуміти зачепити почуття людей, викликати в них справжні емоції: співпереживання, радість, співчуття, сльози, сміх». Отже, «театральні підмости служать хорошою школою» (К. Гоцці) [7].

Гра – провідний вид діяльності дітей. Театралізована гра – засіб виховання дітей, що розвиває в них здатність розуміти та виявляти свої емоції, вчить їх проживати ситуації з життя разом з героями гри, покращує їх комунікативність, вміння спілкуватися і знаходити

спільну мову з іншими дітьми. Щодо фізичного розвитку – театралізована гра розвиває артикуляційний апарат, збільшує словниковий запас та вчить дітей правильній вимові слів. У процесі такого виду гри дитина пізнає багатство рідної мови та культури, вчиться правильно використовувати інтонацію, намагається говорити чітко. Така гра допомагає дітям краще засвоїти певний твір, казку або вірш. Не менш важливою функцією театралізованої гри є закладення основ театрального мистецтва, коли вчитель керує такою грою, він знайомить дітей з термінологією, основними поняттями, культурою поведінки в театрі та важливістю правильно виражати емоції.

Ігри дітей насичені різними емоціями: радістю, подивом, хвилюванням і, навіть, злістю. Це дає змогу не тільки розвивати і виховувати особистість, а й збільшувати спектр емоцій дітей. Коли дитина приміряє на себе ту чи іншу роль, вона переживає весь спектр емоцій у процесі гри, притаманних цьому герою. Тому важливо постійно змінювати героїв, підбирати таку роль, емоційний спектр якої буде незвичним для дитини.

В основі мистецтва гри лежить звільнення від затисків, що дозволяє дитині миттєво перевтілюватися у свого героя. Вистави, в яких грають діти, це велика кількість психологічних моделей. Опиняючись в ігрових ситуаціях, учні під керівництвом педагога, формують у собі певну модель поведінки, яку можна потім застосовувати і в повсякденному житті.

Театр має давню історію. Сьогодні існує велика кількість різних жанрів та видів театру. Педагоги практики, які впроваджують в освітній процес елементи театрального мистецтва радять використовувати в початковій школі пантоміму. Цей вид театральної діяльності найбільше дозволяє познайомити дітей з різноманітними емоціями, вчить розпізнавати їх без слів, тобто сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів.

Пантоміма передає сюжет твору за допомогою міміки і жестів, але без використання слів і звуків. На заняттях діти освоюють прийоми театральної майстерності і основи акторського мистецтва гри. Вони пізнають світ через рух і емоції, через пластику й ритм, слухають музику, а потім повторюють її на сцені, але вже за допомогою жестів. Дитина робить крок на зустріч самому собі, усвідомлює свою індивідуальність, емоційний стан свого героя і свій, адже здійснювані ним рухи – це політ його уяви [5].

Маленькі актори вчаться швидко реагувати на поведінку глядача. Крім того, пантоміма – гарна фізична підготовка. Також пантоміма розвиває вміння спілкуватися, довіряти, адже міми дуже безпосередні!

Заняття сценічним мистецтвом не тільки вводять дітей у світ прекрасного, але й розвивають сферу почуттів, будять співучасть, співчуття, розвивають здатність поставити себе на місце іншого, радіти і хвилюватися разом з ним [9; 10].

Прикладом заняття з використанням театральної діяльності може стати створення колективної казки-імпровізації. Наприклад, комедійної казки «Пригоди колобка» або драми «Як діти книгу рятували». Цікавих тем та казок для театральних імпровізацій – безліч. Головне – не боятися, а вміло керувати творчістю учнів. Такий вид заняття сприяє не лише розвитку уяви і фантазії, а й виховує терпіння, витримку та емпатію. Молодші школярі вчаться комунікувати, бути уважними один до одного і діяти спільно.

Також для розвитку емоційного інтелекту учнів на уроках можна залучити їх до гри-вправи «Емоційний крокодил». На заняттях часто використовують картки, на яких зображені люди в різних емоційних станах. Дитина повинна ознайомитись з карткою, а потім показати іншим учням ту емоцію, яку вона побачила на картці. Учні мають розпізнати, яку картку витягнув учень. Така гра використовується для того, щоб правильно розуміти свої емоції та вміти їх продемонструвати.

Емоційний інтелект – важлива складова гармонійно розвинутої людини. Театральна діяльність виконує великий вплив на розвиток великого спектру емоцій дитини. Залучення дітей до театралізованих ігор – це найлегший та найдієвіший спосіб добре розвинути емоційний інтелект дитини, навчити її розуміти і виражати свої емоції. На кінець дозволимо собі дати одну пораду молодим батькам: вчіть дитину не стримувати свої емоції, не лайте

дитину за те, що вона дуже емоційно реагує на ваші слова, це добре, а не погано.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г. Театр ляльок в початковій школі : навч.-метод. посіб. Вінниця, 2015. 170 с.

2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

3. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. *Гуманітарний корпус* : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії, м. Київ, 8 листоп. 2019 р. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 29. С. 10–12.

4. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії* : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. С. 134–145.

5. Емоційний розвиток дітей у театралізованій діяльності. URL: <http://vihovateli.com.ua/cons/4763-emotsionalnoe-razvitie-detej-v-teatralizovannoj-deyatelnosti.html> (дата звернення: 14.08.2022).

6. Розвиток дитини. Про вплив театру на дітей. URL: <https://dytyna.info/education/articles/any/6526> (дата звернення: 17.08.2022).

7. Про театр і афоризми. URL: <https://uk.hoboetc.com/iskusstvo-i-razvlecheniya/16250-pro-teatr-citaty-i-aforizmy.html> (дата звернення: 20.08.2022).

8. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку URL: [Savchenko_12_2014.pdf \(iitta.gov.ua\)](http://iitta.gov.ua/cons/12_2014.pdf) (дата звернення: 20.08.2022).

9. Kazmirchuk N., Baranovska I., Mozgalova N., Shcholokova O., Podorozhnyi V. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils. *Society. Integration. Education*. 2021. Volume I. P. 235–247.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Гордеєва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATER AS A MEANS OF FORMING THE CIVIC COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Victoria Hordeeva, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті представлено особливості формування громадянської компетентності молодших школярів у новій українській школі, узагальнено результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження, доведено роль театралізованої діяльності у становленні громадянської позиції учнів початкових класів.

Ключові слова: громадянська компетентність, молодші школярі, театралізована діяльність, ігрова діяльність.

Abstract. The article presents the peculiarities of the formation of civic competence of junior schoolchildren in a new Ukrainian school, summarizes the results of the analysis of scientific

literature on the research problem, and proves the role of theatrical activity in the formation of the civic position of elementary school students.

Key words: civic competence, younger schoolchildren, theatrical activity, game activity.

Війна, яка триває нині в Україні, гостро підіймає питання оновлення підходу до національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, впровадження громадянської освіти у загальноосвітню школу, починаючи з початкових класів. Процес формування будь-якої компетентності, в тому числі і громадянської, є тривалим, тому починати необхідно ще з дошкільного і молодшого шкільного віку, щоб у молодих людей по закінченню школи дана ключова компетентність була сформована на достатньому рівні.

Аналіз науково-методичної літератури та передового педагогічного досвіду з проблеми формування громадянської компетентності молодших школярів показав, що громадянська освіта в умовах початкової школи відбувається досить стихійно та хаотично в різних формах як в урочний, так і позаурочний час. Найбільш сприятливими для цього вчителі вважають уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ», «Українська мова», «Читання», «Мистецтво». Засобами формування громадянської компетентності молодших школярів є твори народного мистецтва (літературного, музичного, образотворчого); культурні та історичні традиції народу; наочні засоби (відео, ілюстрації); мова народу. Ці засоби особливо інтенсивно впливають на емоційну сферу дитини, а тому, на нашу думку, є ефективними у формуванні інтересу дітей до історії, духовної та культурної спадщини нашої Батьківщини, пізнання навколишнього світу, набуття власного досвіду і вираження свого «Я».

Проаналізувавши дослідження відомих науковців визначаємо, що основними завданнями громадянської освіти молодших школярів на сьогодні є:

- ознайомлення учнів з історією рідного краю, України;
- формування уявлення про українське суспільство;
- культивування любові до рідного краю, мови, сім'ї;
- розкриття особливостей взаємодії людей в суспільстві, дітей в колективі;
- знайомство та усвідомлення основ правового виховання (права та обов'язки дитини);
- виховання поваги до державних і народних символів України, поваги до її традицій, історичного минулого;
- здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління [7, с. 56].

Переважає більшість педагогів одноставні у думці, що формування громадянської компетентності складається з 3 компонентів, які є взаємозалежними, це:

— знаннєвий компонент, тобто вчитель повинен дати учням початкові знання з історії нашої держави, видатних осіб, які прославили Україну на весь світ, народних традицій, звичаїв, культури, навчити самостійно шукати інформацію, аналізувати, узагальнювати і систематизувати її;

— мотиваційний компонент, що передбачає формування переконань на основі розвитку емоційного інтелекту дитини, коли почуття визначають вчинки і виступають в якості мотивів поведінки;

— діяльнісний компонент передбачає залучення учнів до практичної діяльності, то навичок участі молодших школярів у житті суспільства (школи, сім'ї, територіальної громади).

Визначаючи психологічні особливості формування громадянської компетентності молодших школярів, відзначаємо, що уже в молодших школярів необхідно формувати громадянську свідомість, як одну із головних якостей громадянської компетентності: уявлення про своє місце в суспільстві (сім'ї, школі, класі, товаристві); розуміння своїх позитивних і негативних рис характеру, своїх здібностей і можливостей; усвідомлення потреби в діяльності; усвідомлення власного «Я».

I. Бех розглядає період молодшого шкільного віку як період громадянського

становлення особистості, її соціального самовизначення, активного залучення до громадського життя, формування духовних рис особистості. Враховуючи вікові особливості молодших школярів, у них можна сформувати систему узагальнених знань про явища суспільного життя, які є основою у формуванні предметних компетентностей, без яких неможливе формування громадянської [1, с. 7].

В. Сухомлинський у своїх працях зазначав, що першочерговою умовою формування рис громадянина є розвиток громадянської активності саме у молодшому шкільному віці [8, с. 22]. Однак, формування громадянської компетентності молодших школярів не може забезпечуватися лише однією їх життєдіальною активністю.

На думку Н. Косаревої, формуванням громадянської компетентності молодших школярів прямо пов'язані морально-духовні потреби та інтереси, які слід задовольнити, щоб особистість розвивалась у потрібному напрямку, мала право на свободу вибору, вільну життєтворчість, що зафіксовано у державних документах [6, с. 133].

За О. Кононко, задоволення потреб дитини робить навчально-виховний процес гуманно-зорієнтованим, демократичним і ефективним. До основних потреб науковець відносить: інтерес до світу дорослих (прагнення бути схожими на дорослих, наслідувати їх дії); ігровий мотив (намагання перетворити будь-яку справу на гру); налагодження та збереження позитивних взаємин з дорослими й однолітками (позитивна думка дорослого і однолітків про дитину, дотримання встановлених правил і норм); пізнавальний мотив (великий інтерес до нового, допитливість, бажання збагачувати свої знання); самоствердження (прагнення бути корисною, значущою); досягнення успіху (прагнення виконати завдання дорослого якнайкраще); альтруїстичний мотив (зумовлений потребою бути корисним, поважати себе за це) [4, с. 8].

Більшість молодших школярів прагнуть навчитися бачити красу природи, розуміти основи мистецтва, відчувати музику, живопис, літературу, цінувати красу людських стосунків. Задовільнивши духовні потреби дітей, педагоги спонукають їх до розвитку креативності, збереження і популяризації духовних цінностей, до саморозвитку, самовдосконалення.

Ураховуючи все вищесказане, вважаємо за необхідне акцентувати увагу вчителів початкових класів, на тому, що усі потреби дитини молодшого шкільного віку можна задовольнити шляхом залучення дітей до театралізованої діяльності.

У процесі театралізованої діяльності у молодших школярів розвивається рефлексія – сприйняття, порівняння та осмислення своїх суджень і вчинків з точки зору їх відповідності задуму та умовам діяльності; самоаналіз. Це сприяє формуванню власної думки, власних поглядів на світ, уявлення про цінності. Театралізована діяльність сприяє розширенню та збагаченню у дітей словникового запасу, а також формування вміння пов'язувати значення слів із життям людини в суспільстві. Використання у початковій школі театралізованих ігор сприятиме засвоєнню дітьми різних способів розв'язання конфліктів, конструктивного і мирного налагодження відносин у родині та учнівському колективі. Володіння рідною мовою забезпечує доступ молодших школярів до джерел української духовності, культури народу, його історії [9, с. 170].

Театралізована діяльність як уособлення інтеграції різних видів мистецтв і водночас улюблений вид діяльності дітей молодшого шкільного віку, передбачає формування ціннісного ставлення і поваги до творів мистецтва (літературного, музичного, образотворчого) як суспільного надбання, до культурних надбань та історичних цінностей українського народу, прищеплення поваги до творчої діяльності митців. Театр особливо інтенсивно впливає на емоційну сферу дитини, а тому є ефективними у формуванні інтересу дітей до духовної спадщини людства, пізнання навколишнього світу, набуття власного досвіду і вираження свого «Я».

Отже, основи ціннісних орієнтацій свідомого громадянина, а саме: істина, добро, краса, правда, справедливість, закладаються ще в молодшому шкільному віці. Основним джерелом формування компетентностей молодших школярів є театральна ігрова діяльність.

Відомі психологи розглядали театралізовану діяльність як засіб соціального успадкування, яка реалізується шляхом творчого засвоєння в грі мови, змісту казок, легенд, оповідань про історичні події; як засіб національно-культурного і морального виховання дітей. Театралізовані ігри сприяють розвитку у молодших школярів моральних почуттів, колективізму, відповідальності.

Зусилля вчителів повинні бути спрямованими на те, щоб громадянський обов'язок молодших школярів проявлявся перш за все в активному засвоєнні компетентностей у різних видах діяльності, на основі яких формуються уявлення учнів щодо форм і способів функціонування громадянина у політичному, правовому, економічному, культурному полі демократичної держави [5].

Одними з основних цінностей, які лежать в основі громадянської компетентності дітей є морально-духовні, формування яких залежить від того середовища, яке оточує дитину. Практика показує, що сьогоденне середовище найчастіше ігнорує якості моралі: сумлінність, шляхетність, добродієність, доброзичливість. Водночас театр демонструє дітям зразок для наслідування, показує приклад різних моделей соціальної поведінки, «прокладає шлях» від вчинку та його наслідків, імітуючи різні життєві ситуації, цим самим збагачуючи і розширюючи досвід учнів. Тому одним із дієвих засобів формування громадянської компетентності молодших школярів є відвідування театрів та детальний аналіз вистав, характеристика героїв, гри акторів, акторської майстерності, декорацій та костюмів.

Отже, театр є ефективним засобом формування громадянської компетентності молодших школярів. Широке використання засобів театральної педагогіки у практиці нової української школи забезпечить становлення громадянина України, залюбленого у рідну мову, матеріальну і духовну культуру рідного народу, толерантного по відношенню до представників інших національностей, який добре знає власні права та обов'язки, поважає і дотримується законів України, вміє обирати та висловлювати власну позицію, аргументуючи свій вибір, готовий до громадської, благодійницької та волонтерської діяльності заради процвітання Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук, праць. Київ, 2002. С. 6–12.
2. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467–471.
3. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.
4. Кононко О. Плекаймо культуру потреб дитини. *Дошкільне виховання* 2013. № 5. С. 2–9.
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 17.08.2022).
6. Косарева Н. І. Виховання громадськості учнів на ідеях української державності. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 3. С. 130–136.
7. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.

8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978.

9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.

10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. *Scientific Journal of Polonia University*. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анастасія Горіна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Мар'яна Білазерська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. О. Прибора, кандидат педагогічних наук, доцент

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
(Україна)

DEVELOPMENT OF CHILDREN EMPATHY IN PRESCHOOL

Anastasiya Horina, bachelor's student

Maryana Bilazerska, bachelor's student

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У дослідженні розкриваються проблеми розвитку емпатії дітей у закладі дошкільної освіти. Наводиться перелік необхідних осередків для розвитку співпереживання малюків. Розглядається вплив засобів театралізованого мистецтва і мультиплікації на розвиток емпатії дошкільників.

Ключові слова: емпатія, моральні почуття, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

Abstract. The article reveals the issues of the development of children empathy in preschool. There is given a list of essential centers to promote the development of empathic feelings in kids. The influence of the dramatic art and animated cartoons on this process is thoroughly reviewed.

Key words: empathy, moral feelings, preschool children, preschool.

Сучасні діти вже з дошкільного віку стали менш схильними до проявів емпатії. Вони не завжди можуть зрозуміти та виявити свій внутрішній емоційний стан та проявляють агресію по відношенню до інших. Це спричиняє виникнення труднощів у взаєминах з однолітками (бійок, неповаги, неприязні та недовіри один до одного) та дорослими.

Діти часто не розібравшись у ситуації, роблять поспішні висновки. Через це можуть виникати бійки, що виявляється в неконтрольованій агресії. Під час волонтерської діяльності в Центральноукраїнському державному будинку художньої та технічної творчості не рідко виникали конфлікти між дітьми внутрішніх переселенців. Діти які пережили стресову ситуацію вирізнялись імпульсивністю поведінки, агресивністю, важкістю примирення та низьким проявом емпатії один до одного. Поряд із цим батьки нейтрально реагували на дитячі бійки, продовжували займатись своїми справами ніби вважали, що виховання дітей повністю покладено на волонтерів.

Більшість батьків з року або й раніше дають дитині телефон, вважаючи, що він сприяє розвитку дитини, живе спілкування є важливим для розвитку дітей. Уже через два тижні після народження дитина реагує на будь-яку взаємодію з референтними дорослими комплексом поживлення – це є основою для подальшого розвитку емпатії. Такі діти в дошкільному віці не мають проблем із знаходженням друзів, розумінням вихователів та, в цілому, з спілкуванням.

Роль педагога не менш важлива. Педагог має створити всі умови для збагачення емоційної сфери дитини, надавати їй можливість проявляти почуття. Вже активно почали

впроваджувати програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) в систему роботи НУШ, що вчить школярів швидко збалансовувати емоційний стан і повертати самоефективність. Окремі практики можна адаптувати й для роботи з дошкільниками.

Сучасні науковці використовують терміни: «співпереживання» або «емпатія» як однакові за змістом. Вважається, що це є відгуком людини на почуття і стан іншого. Емпатія не притаманна людині від народження. Вона розвивається в процесі життя при взаємодії дитини з людьми. У зовсім маленьких дітей емпатія відсутня, але присутня зосередженість на власному «я» – егоцентризм. Саме тому вона може кричати, коли мама відчуває себе погано, не зважаючи на почуття іншої дитини, коли відбирає в неї іграшку тощо [6; 7].

З віком розвивається здатність до емпатії. У дошкільному віці дитина опановує соціальні форми вираження почуттів. Роль емоцій у діяльності дитини змінюється. Почуття за допомогою дорослого стають більш усвідомленими і узагальненими. Уже сформовані моральні риси характеру допоможуть дитині відрізнити хороше від поганого, відчути на собі злість, доброту та гордість.

Емпатія в дітей дошкільного віку формується в грі. З часом емпатія проявляється на підставі досвіду, міри розуміння того, що всі люди в чомусь різні, а в чомусь однакові. Ми всі однакові в потребах і відчуттях, однак, думаємо і ставимося до одного і того ж по-різному.

Батьки для розвитку емпатії мають змогу навчити дитину багатьом корисним речам. Використовуючи щоденно фрази: «Між нами існує міцний зв'язок», «Я розумію тебе», «Ти важливий для мене», «Твої почуття важливі і вони мають для мене значення», «Я завжди готовий допомогти тобі», батьки допомагають дитині набути досвіду емоційних реакцій та чуттєвості. Знаючи про ці прості речі, дитина росте в атмосфері прийняття, поваги та любові, які є протилежністю емоційного ігнорування з боку батьків, але, зрозуміло, все добре в міру.

Педагогічна емпатія – це розуміння емоційного світу всіх учасників освітнього процесу та їхня моральна підтримка. Емпатійний педагог здатний проявити любов до дитини, розуміти і враховувати індивідуально особливості, емоційний стан дошкільників. Важливо, щоб вихователь проявляв емпатію до дітей, так як діти наслідують педагога і він є прикладом для малечі [6].

Український педагог О. Олійник зазначив, що з метою розвитку емпатії в закладі дошкільної освіти повинно бути створене відповідне освітнє середовище дошкільника. У групі можуть знаходитись осередки для розвитку емпатії:

– «Мій настрій сьогодні». Така позначка чи зображення розміщується в приміщенні групи або роздягальні для визначення емоційного стану та настрою кожної дитини. Приходячи до дитячого садка, дитина відшукує свою світлину або картинку, яка відповідає її назві, розміщує її під малюнком, що позначає певний настрій (веселий, сумний, спокійний), відповідно до власного настрою. Протягом дня настрої дитини може змінитися, тому й картинку можна перемістити відповідно до її настрою [7, с. 171];

– осередок «Я – особистість» включає в себе збірку відеосюжетів, мультфільмів, картин, ілюстрацій соціально-морального характеру, набір світлин та схем різного настрою, малюнки, сімейні міні-фотоальбоми, дидактичні посібники психологічної спрямованості: «Кубик настрою», «Мішок крику», «Абетка настрою», «Скриня страху», «Емоційний колобок», люстерка, малюнкові тести, дидактичні ігри емоційно-ціннісного напруження. Робота в даному осередку допоможе дитині сформуванню доцільну поведінку та визначити межі соціально прийнятої поведінки, визначити позитивні та негативні емоційні стани [7, с. 171];

– осередок «Я в Довкіллі» облаштовується екраном оцінювання себе: «Я з товаришем», «Я з дорослими», «Я з батьками», «Я в природі». У даному осередку дитина вчиться зосереджуватись на власних думках, заохочується до використання різних видів поведінки, що сприяє збагаченню і розвитку емпатії дітей дошкільного віку [7, с. 171].

– театральний осередок – «традиційний елемент соціально-розвивального освітнього середовища, призначений для залучення дитини до ігрової, мовленнєвої та естетичної

діяльності» [9, с. 140]. Театралізована діяльність у ньому дозволяє згуртувати дітей, покращити процес взаєморозуміння, програти різні проблемні життєві ситуації. До того ж, це дозволяє паралельно скорегувати окремі риси особистості: замкненість, сором'язливість та агресивність.

Перераховані вище осередки сприяють кращому розвитку емпатії в дітей дошкільного віку, допомагають дитині зрозуміти свої почуття, розкрити себе як особистість та налагодити сприятливі відносини між дітьми. Досвід практичної діяльності підтверджує, що дитяча діяльність, у вказаних осередках, допомагає формуванню різних видів емпатійних умінь. З метою корекції настрою і підтримання доброзичливих відносин між дітьми, в Центральноукраїнському державному будинку художньої та технічної творчості щоденно використовувався осередок «Мій настрій сьогодні».

Практика «співпереживання» включає в себе розвиток емпатії за допомогою театралізованої діяльності. Театралізована діяльність – це ігрова діяльність, в якій дитина, в силу специфічних особливостей, навчається відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію особистості, що співчуває. «Образи художньої творчості відображають усі види підсвідомих процесів (страхи, внутрішні конфлікти, дитячі спогади, сновидіння). Дітям їх важко описати словами, тому невербальні засоби стають провідними у вираженні й поясненні сильних переживань». Театральна діяльність сприяє поступовому переходу від дослідження і усвідомлення своєї внутрішніх переживань та відчуттів до розуміння, усвідомлення та оцінки стосунків з оточуючими [10, с. 562].

Обов'язковим елементом театралізованої діяльності (ігор-драматизацій, ігор-етюдів, ігор-імпровазацій, режисерських ігор) у дошкільному віці є ігровий образ, що полягає не лише в зовнішньому перевтіленні дитини, але й в емоційному співпереживанні, глибокому чуттєвому входженні в зміст виконуваної ролі [7, с. 170].

Розвиток емпатії тісно пов'язаний з розвитком моральних почуттів. Моральність – важливе підґрунтя розвитку дитини.

У наш час одним із чинників виховання та розвитку особистості є засоби масової комунікації. Це ефективний спосіб маніпулювання свідомістю людини [3, с. 94].

Внаслідок високої сприйнятливості дитини до аудіо- та відеоінформації, яку передає мультфільм, а також відсутності життєвого досвіду та критичного мислення, діти легко засвоюють інформацію, пропоновану з екрану. Свій внутрішній світ вони легко ототожнюють з «Я» персонажем, тобто відбувається ідентифікація з героєм. Саме тому так важливо правильно підібрати мультфільми для малечі [2, с. 20].

Викладач кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини С. Гарбар досліджувала педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку на базі закладу дошкільної освіти № 15 м. Умань. У результаті дослідження було встановлено, що мультиплікацію можна вважати не лише розважальним, а й розвивальним жанром, що має чітко сформульований зміст і структуру, виконуючи при цьому завдання в цілеспрямованому розвитку, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. Активне використання мультфільмів, буде ефективним за умови роз'яснення сюжетних ситуацій. Таким чином, мультфільм, призначений для дитячої глядацької аудиторії, містить значний розвивальний вплив на особистість дитини та її емпатію. Якість та спрямованість цього впливу залежить від мультиплікаційної продукції, що «споживає» дитина. Ставлячи на меті формування цілісної гармонійної особистості, що має міцні світоглядні та моральні орієнтири, необхідно ретельно контролювати мультфільми, які переглядає дитина [1, с. 83–86].

Перегляд мультиплікаційної продукції включає механізми співпереживання та наслідування, доказом чого виступають вигукування, коментарі, вступ дитини в діалог з персонажами тощо. Подання себе в уявній проблемній ситуації дозволяє актуалізувати моральну норму, з'єднати її з власною поведінкою та досвідом дитини. За допомогою мультфільму, в якому втілені зразки поведінки, стає можливим встановлення зв'язку між відокремленими нормами і реальною поведінкою дошкільника за рахунок створення

ситуації, в якій дитина повинна поставити себе на місце іншого. Помічено, що мультфільм створює умови та надає, в якості прикладів, альтернативні еталони і форми поведінки, дозволяє безпосередньо використовувати отримані знання в моральному досвіді. У результаті спостереження за дітьми дошкільного віку підтвердилося припущення С. Колонтаєвської про те, що діти інстинктивно правильно сприймають мультиплікаційні фільми, але без допомоги дорослого вони самостійно не можуть їх проаналізувати та усвідомити цю правильність. Дослідницею встановлено, що дитяча мультиплікація є одним із засобів виховання основ культури поведінки дошкільників. Використання вихователями і батьками цієї продукції дозволить визначити і засвоїти правила культури поведінки, прийняті в суспільстві, при умові контролю за переглядом мультфільмів та ретельним роз'ясненням дітям їх змісту [4, с. 241–245].

Дослідниця довела, що мультфільми впливають на формування гендерних стереотипів у дітей дошкільного віку, а також допомагають дітям усвідомити особливості спілкування та співпереживання осіб протележної статі. Автор стверджує, що мультиплікаційні фільми не лише віддзеркалюють трансформацію гендеру, а й володіють величезними ресурсами впливу на свідомість людей. Досліджуючи мультфільми: «Аріель», «Мауглі», «Бременські музики», «Чіп і Дейл поспішають на допомогу», «Мулан», «Шрек», «Король-Лев», «Дамбо», «101 далматинець» – допомагають засвоєнню гендерних ролей, зовнішнього вигляду, поведінки, рис характеру, здібностей, цінностей, інтересів, почуттів, емоцій представників чоловічої та жіночої статі [4, с. 241–245].

Отже, від того, що закладено дитині до семи років, залежить розвиток її в подальшому. Ігри, читання, перегляд мультфільмів, спільні заняття з дорослими важливі для формування внутрішнього світу дітей. Саме у цей вік педагог та батьки повинні докласти максимум зусиль для гармонійного розвитку дитини. Пропустивши сенситивний період розвитку моральних почуттів та емпатії, надолужити втрачений час буде дуже складно і в повній мірі ці почуття вже потім не розвинути. Тому розвиток моральності і «співпереживання» є надзвичайно ефективним для роботи із дошкільниками.

Список використаних джерел

1. Гарбар С. В. Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 83–87.
2. Квашук О. В. Психологічні чинники впливу телебачення на становлення моральної свідомості молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
3. Кіндрат І. Р. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13. Ч. 3. С. 94–101.
4. Колонтаєвська С. В. Особливості використання дитячої мультиплікації як засіб виховання основ культури поведінки старших дошкільників. *Проблеми освіти* : збірник наукових праць ВДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2019. Вип. 91. С. 241–245.
5. Кононко О. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1996. № 4. С. 8–9.
6. Максим О. В., Рябовол Т. А. Методи розвитку емпатії у молодших школярів із труднощами пристосування до соціального середовища [Електронний ресурс] / Максим О. В., Рябовол Т. А. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162002253.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).
7. Олійник О. М. Розвиток емпатії у дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 9. С. 165–174.
8. Пономаренко Т. О., Волинець Ю. О. Розвиток емпатії у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 11. С. 256–262.
9. Прибора Т., Радул О., Довга Т., Ткаченко О., Цуканова Н., Баранюк І., Мельничук С., Андросова Н., Шарапова Т., Куркіна С. Специфіка розвивального середовища у закладі дошкільної освіти. Актуальні проблеми сучасного дитинства: монографія. Харків :

Мачулін, 2022. С. 124–160.

10. Прибора Т., Радул О. Театральна діяльність як засіб розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 561–564.

11. Силко Р. М. Мульти-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульти-терапія. *Вісник. Серія «Педагогічні науки»*. 2014. № 120. С. 188–190.

**ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ
У КОНТЕКСТІ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ
ПРОГРАМИ ЄС ERASMUS + JEAN MONNET MODULE**

Олена Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF TEACHERS
IN THE CONTEXT OF PROJECT DEVELOPMENT
AND IMPLEMENTATION EU PROGRAMS
ERASMUS + JEAN MONNET MODULE**

Olena Demchenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано необхідність реформування вищої освіти в українських університетах відповідно до європейських стандартів. Показано важливість удосконалення викладацької майстерності науково-педагогічних працівників, оволодіння ними сучасними інноваційними технологіями і методиками. Акцентовано на значенні участі викладачів у міжнародних проєктах, вебінарах, тренінгах для підвищення рівня їхнього професійного самовдосконалення. Презентовано досвід реалізації проєкту програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module науково-педагогічними працівниками факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної.

Ключові слова: викладач, викладацька майстерність, професійне самовдосконалення, євроінтеграція, проєктна діяльність.

Abstract. The need to reform higher education in Ukrainian universities in accordance with European standards is substantiated. The importance of improving the teaching skills of scientific and pedagogical workers, their mastery of modern innovative technologies and methods is shown. Emphasis is placed on the importance of teachers' participation in international projects, webinars, trainings to increase the level of their professional self-improvement. The experience of implementing the project of the EU program Erasmus + Jean Monnet Module by scientific and pedagogical workers of the faculty of preschool and elementary education named after Valentina Voloshina is presented.

Key words: teacher, teaching skill, professional self-improvement, European integration, project activity.

У нових соціально-економічних, культурних умовах на світовому рівні загалом, у межах Європейського Союзу, зокрема, важливого значення надається зміні пріоритетів щодо організації вищої освіти, в тому числі й педагогічної, переходу її на якісно новий рівень. Одним із напрямів удосконалення вищої школи в європейському освітньому просторі задекларовано покращення якості, пошук інноваційних технологій викладання і навчання. Зокрема, в Паризькому комюніке (2018) зазначено, що високоякісне викладання має суттєве значення для сприяння вдосконаленню освіти та просуванню в академічній кар'єрі. Для реалізації цієї місії пропонується розвивати спільні ініціативи щодо підтримки і стимулювання широкого діапазону практик інноваційного навчання та викладання,

безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників тощо [7].

Уходження освіти України в єдиний європейський простір потребує впровадження в систему підготовки майбутніх педагогів кращих європейських практик і технологій. Європейські підходи корелюються з цілями, визначеними в «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-3031 роки» [8], однією з яких є саме підвищення методичної майстерності викладачів. Європейський вектор розвитку, а також специфіка організації дистанційної освіти спонукають науково-педагогічних працівників українських ЗВО систематично вдосконалювати свій професійний рівень, наукову кваліфікацію, викладацьку майстерність.

Питання пошуку інноваційних форм і методів викладання в університетах України, вивчення і впровадження кращих європейських практик сьогодні є у центрі наукових інтересів провідних учених нашої країни (І. Беха, Н. Бутенка, О. Волобуєвої, І. Драча, О. Єременко, С. Калашнікової, С. Квіта, В. Кременя, Н. Лазаренко, М. Ларіонової, В. Лугового, Л. Лук'янової, Ю. Скиби, О. Ярошенко та ін.). Дослідники показують багатоаспектність діяльності викладачів ЗВО, розкривають специфіку використання методичного інструментарію на лекційних і практичних заняттях в університетах, окреслюють шляхи підвищення професійної майстерності в системі формальної, неформальної та інформальної освіти. На думку Н. Лазаренко [6], для викладача вищої школи важливо бути яскравою та харизматичною особистістю, патріотом своєї держави і водночас людиною з європейським типом мислення. До того ж, науково-педагогічний працівник є професіоналом, який володіє на високому рівні лекторською майстерністю, мовно-літературною та комунікативною компетентністю та іншими педагогічними якостями.

До чинників підвищення викладацької компетентності як важливого напрямку реформування вищої освіти відносимо:

— зміна соціального замовлення суспільства на конкретного фахівця, підвищення вимог до професійної діяльності майбутніх педагогів як інноваторів, компетентних і креативних особистостей, які мислять перспективно, можуть навчатися впродовж життя, володіють «м'якими навичками»;

— урахування специфіки сучасного студентства як особливої соціальної групи, яка належить до нового покоління, що народилося на межі ХХ і ХХІ століть та суттєво відрізняється від своїх батьків за психологічними й особистісними характеристиками;

— здатність до ефективної організації дистанційного / комбінованого навчання в умовах пандемії та воєнного стану, необхідність оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, важливість набуття цифрової компетентності.

Необхідність систематичного професійного самовдосконалення науково-педагогічних працівників зумовлена також тим, що викладацька майстерність, професіоналізм лектора, вміння зацікавити здобувачів вищої освіти, стиль спілкування з ними є критеріями для вибору студентами дисциплін під час формування індивідуальної освітньої траєкторії. Так, у процесі організації процедури вибору дисциплін на 2022-2023 н.р. поряд з їхньою презентацією викладачами Рада студентського самоврядування факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної провела опитування здобувачів вищої освіти. Серед респондентів були студенти 1-3-курсів СВО «бакалавр», 1 курсу СВО «магістр» спеціальності 013 Початкова освіта, всього 216 осіб.

Таблиця 1

Опитування здобувачів вищої освіти щодо критеріїв вибору дисциплін

Відповіді	Кількість студентів
Так, я звертаю увагу на те, хто буде викладати дисципліну	97 осіб – 44,7%
Я ніколи не оберу дисципліну, якщо я вважаю, що викладання є не інноваційним і не цікавим для мене	43 особи – 20,1 %
Ні, для мене не важливо, хто викладає дисципліну, я дивлюсь на її назву та зміст	76 осіб – 35,2%

Як показали результати відповідей майбутніх учителів початкових класів (таблиця 1),

у процесі вибору навчальної дисципліни, вони звертали увагу на професійну майстерність викладача, його інноваційність, вміння викликати інтерес, мотивувати студентів, використання інтерактивних технологій тощо. До того ж, 20,1% респондентів були категоричними та принциповими у своєму виборі. Вони стверджували, що ніколи не оберуть дисципліну, якщо, на їхню думку, науково-педагогічний працівник, який її пропонує, не є цікавим, професійно майстерним тощо. Відзначимо, що таких студентів виявлено більше на старших курсах, оскільки вони вже мали можливість ознайомитися зі стилем викладання науково-педагогічних працівників під час вивчення обов'язкових дисциплін.

Проте, за нашими висновками, ще прослідковуються певні стереотипи щодо розуміння змісту та функцій діяльності науково-педагогічних працівників; спостерігаються окремі недоліки в процесі підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників. Так, вивчення практики викладання в ЗВО показали, що «деякі професори / доценти, передусім університетів технічного, природничого, фізико-математичного, правничого профілів, вважають, що достатніми умовами забезпечення навчання студентів є фундаментальна підготовка науково-педагогічних працівників та їхня успішна науково-дослідна діяльність як учених, публікаційна активність» [3, с. 235-236].

Водночас, як позитив відзначимо, у напрямі вдосконалення викладацької майстерності системно працюють науково-педагогічні працівники факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. У процесі пошуку інноваційних методів і форм підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкових класів Нової української школи відбувається дотримання національних традицій у поєднанні з сучасними європейськими стандартами. Зокрема, професійне самовдосконалення професорів, доцентів, аспірантів усіх кафедр факультету ограновується в контексті розробки науково-дослідних тем європейського контексту:

- кафедра дошкільної освіти, тема «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір»;
- кафедра початкової освіти, тема «Підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграції»;
- кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти, тема «Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції».

Одним з шляхів підвищення викладацької компетентності з орієнтацією на європейський освітній простір є участь НПП у міжнародних проєктах, тренінгах, вебінарах, програмах. Відзначимо у зв'язку з цим активну участь викладачів у тренінгу в рамках проєкту «Розвиток громадянських і соціальних компетентностей у системі підготовки вчителів в Україні» 2018 (рис.1). Міжнародна команда тренерів та експертів, зокрема, М. Рафальська (Польща), Х. Чушак (Україна) ознайомили слухачів з сучасними європейськими демократичними цінностями, компетентностями для культури демократії, що були визначені Радою Європи; показали можливості їх упровадження як у підготовку майбутніх педагогів, так і в закладах освіти різних рівнів України.

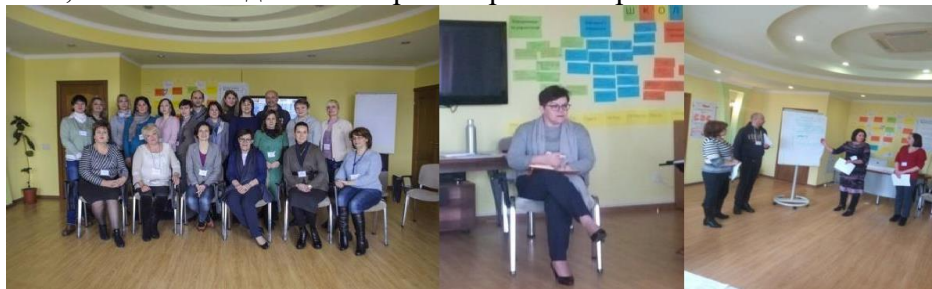

Рис. 1. Фотоматеріали участі викладачів у тренінгу в рамках проєкту «Розвиток громадянських і соціальних компетентностей у системі підготовки вчителів в Україні» (2018)

Учасники проєкту відпрацьовали отримані під час тренінгу навички в процесі

викладання педагогічних дисциплін, узагальнивши свої здобутки в збірнику прикладів занять з питань освіти для демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини [4]. Зокрема, нами було розроблено та проведено для здобувачів СВО «бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта практичне заняття з навчальної дисципліни «Основи педагогіки зі вступом до спеціальності» (змістовий модуль 1. «Педагогічна діяльність та процес підготовки до неї студентів у ЗВО», тема «Учитель сучасної української школи – носій громадянських і демократичних цінностей») [5, с. 109–121].

Серед завдань практичного заняття було визначено:

Розширювати систему знань студентів про:

- суспільну значущість професії вчителя початкової школи, її гуманістичну спрямованість;
- зміст педагогічних цінностей у контексті демократичного і громадянського суспільства;
- права дитини як основу професійних цінностей вчителя початкової школи;
- принципи побудови та особливості діяльності демократичної школи;
- зміст, структуру та особливості компетентностей сучасного вчителя початкової школи відповідно до Рамки компетентностей для культури демократії.

Формувати вміння здобувачів вищої освіти:

- аналізувати діяльність учителя початкових класів з позиції гуманістичних і демократичних цінностей;
- брати участь у дискусії, відстоювати гуманістичні професійні цінності;
- використовувати Конвенцію ООН «Про права дитини», документи Ради Європи про професійні та демократичні цінності під час дискусії та виконання творчих завдань.

Форми та методи проведення заняття: бесіда і дискусія з обговорення теоретичних питань у малих групах (4-5 осіб), інтерактивна вправа «Педагогічний ярмарок», творчі завдання («педагогічні формули», визначення-асоціації, створення таблиці «Ідеал демократичного вчителя у працях відомих педагогів минулого», «знаки педагогічного поведіння», «закони гуманного вчителя», «колективний портрет учителя демократичної школи»); вправа «Знайди свою групу», інтерактивна рефлексивна вправа «Карусель».

Важливу роль у підвищенні методичної майстерності, оволодінні інноваційними зарубіжними технологіями, навичками використання елементів навчального тренінгу в підготовці здобувачів вищої освіти в університеті відіграла участь викладачів у різних заходах у рамках міжнародного проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Норвегії, Україні та Палестині» (2020). Зокрема, тренери, викладачі Університету Південно-Східної Норвегії І. Крістенсен. Г. Хельског в інтерактивній формі ознайомили викладачів провідних ЗВО України із сучасними підходами і методами підготовки майбутніх педагогів у країнах ЄС, зокрема, технологією «філософський діалог» (рис.2).

Рис. 2. Фотоматеріали участі викладачів у тренінгу в рамках міжнародного проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Норвегії, Україні та Палестині» (2020)

Формування навичок проведення різних видів філософських вправ за методикою Г. Хельског [10] дозволило ефективно використовувати їх у процесі викладання низки педагогічних дисциплін («Вступ до спеціальності з основами педагогіки», «Історія педагогіки», «Теорія та методика навчання», «Навчання та виховання обдарованої дитини»

тощо) в рамках реалізації освітніх програм за спеціальностями 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта.

Продовженням міжнародного проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Норвегії, Україні та Палестині» у 2022 році у складні часи, пов'язані з російською військовою агресією, для України загалом, освіти і науки зокрема, є започаткування та реалізація програми малих грантів «Підтримка демократії в освітній системі України під час війни». Схвальну оцінку отримали заявки, які подали на конкурс викладачі факультету О. Демченко (тема «Саморегуляція емпатійного спілкування учасників освітнього процесу ЗВО під час війни засобами філософського діалогу»), О. Колосова (тема «Психолого-педагогічні техніки підтримки студентів: майбутніх вчителів початкових класів і вихователів дітей раннього та дошкільного віку в умовах війни»).

Проекти будуть реалізовуватися протягом трьох місяців восени 2022 року викладачами, представниками студентського самоврядування та здобувачами вищої освіти факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Партнерами проекту є також науковці Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (С. Стрілець, Д. Лимар), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (І. Шапошнікова), а також студенти цих ЗВО. У межах проектів будуть організовані різні активності: тренінги для студентів, вебінари, хакатон і науково-практичні конференції для викладачів. Важливим напрямом у ході реалізації проектів є волонтерська діяльність і акції, створення груп взаємодопомоги тощо. У програмі проекту заплановано проведення діагностичних досліджень, систематичного моніторингу перебігу та оцінки його результатів, які будуть висвітлюватися на науково-практичних конференціях і в публікаціях.

Ще одним етапом вивчення європейського досвіду з метою підвищення професіоналізму стала участь викладачів факультету в міжнародному проекті «Фінська підтримка реформи української школи» – «Навчаємось разом» (2021). Він був організований за фінансування Міністерства закордонних справ Фінляндії та Європейського Союзу, а також за сприяння Міністерства освіти і науки України. Початково було проведено відкритий конкурс серед закладів вищої та фахової передвищої освіти у межах реалізації реформи «Нова українська школа». В ньому серед інших учасників, розробників освітніх програм зі спеціальності 013 Початкова освіта, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за згаданою спеціальністю на бакалаврському або магістерському рівні освіти, взяла участь команда провідних фахівців факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. В процесі реалізації проекту викладачі з провідних ЗВО України, які стали переможцями, детально ознайомилися з фінською освітою, основними підходами підготовки майбутніх педагогів у цій країні. Це дозволило покращити вітчизняні освітні програми підготовки здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта, органічно імплементувати європейські практики в освітній процес українських педагогічних університетів.

Особливе значення для підвищення професійного рівня, компетентності та педагогічного мислення НПП загалом, викладацької майстерності зокрема є розробка та реалізація проектів програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module. Участь у проектній діяльності такого рівня є надзвичайно важливою для ЗВО загалом, оскільки це збільшує можливості для його входження в єдиний Європейський освітній простір, підвищення рейтингу, забезпечує інтернаціоналізацію освітнього процесу тощо. Кожен викладач, член проектної групи, отримує перспективу для професійного зростання та самореалізації, вдосконалення викладацької компетентності, розширення професійних контактів, продовження професійної освіти на європейському рівні, проведенні наукових досліджень з європейськими партнерами тощо. До того ж, для здобувачів вищої освіти розширюється поле освітніх послуг, зокрема, в неформальній освіті, відкривається перспектива для академічної мобільності тощо.

Так, на факультеті дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної протягом 2020-2023 років реалізовується проект програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO),

результати якого презентовані в наукових публікаціях членів проєктної групи [1; 2; 4; 9; 11]. Основою проєкту є викладання для здобувачів СВО «бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта факультативної дисципліни «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності». Метою курсу визначено: забезпечення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів до використання театралізованої діяльності у розвитку soft skills різних категорій дітей, змістовної організації їхньої дозвілєвої діяльності з урахуванням досвіду західноєвропейських педагогічних концепцій.

З 2022 на факультеті дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної будуть реалізовані ще три нові проєкти програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module, які отримали схвальну оцінку в цьому році: «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій», «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: європейський підхід», «Соціальна інтеграція дітей з особливими потребами у середовищі різноманіття та інклюзії: європейські підходи».

Отже, реформування вищої освіти в українських університетах відбувається з орієнтацією на європейські стандарти. Одним з напрямів підвищення якості надання освітніх послуг у ЗВО є вдосконалення викладацької майстерності НПП. Оскільки доцент / професор університету є не лише вченим, який проводить дослідження у сфері своїх наукових інтересів, а й викладачем, який організовує різні форми аудиторної та позааудиторної роботи. Серед напрямів підвищення професійного самовдосконалення викладачів є їхня участь у міжнародних проєктах, вебінарах, тренінгах, зокрема програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module, результатом чого стане оволодіння сучасними інноваційними технологіями і методиками.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. *Гуманітарний корпус* : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії, м. Київ, 8 листоп. 2019 р. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 29. С. 10–12.
2. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.). Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467–471.
3. Демченко О. Підвищення викладацької майстерності науково-педагогічних працівників у контексті євроінтеграційних процесів. *«Молодий вчений»*. 2021ю № 10 (98). Жовтень. С. 234-240.
4. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.
5. Збірник прикладів занять з питань освіти для демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини: Навч.-метод. матеріали для проведення занять зі студентами з питань освіти для демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини в системі вищої педагогічної освіти. [Бондаренко Г. Л., Дубовик С. Г., Колесник Л. В., та ін.. За заг. ред. Рафальської М., Овчарук О. В.]. Видавництво, 2018. 121 с.

6. Лазаренко Н. И. Формирование лекторского мастерства преподавателя в условиях вхождения в европейское образовательное пространство [Publicasia bola vydana elektronicky v Digitalnej kniznici UK RU]. Zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dria 18. Maja 2018 na Katadre andragogaky, Fakulta humanitnych a prirodnych vied Presovskej university v Presove. P. 150–161. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukasova3>.
7. Паризьке комюніке. Париж, 25 травня 2018 р. Переклад за підтримки проекту ЄС «Національний Еразмус+ офіс в Україні», 2018. 48 с.
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–3031 роки. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2020. 71 с.
9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol. 51 No 2 (2022): *Scientific Journal of Polonia University*. P. 31–39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.
10. Helskog G. H. Forthcoming February 2019. Philosophising the Dialogos Way to ward Wisdom in Education. *Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation*. London : Routledge Publishing Ltd.
11. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION *Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ДІТЕЙ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Олександра Дремлюга, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: В. Г. Подорожний, доктор філософії

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATER ART OF CHILDREN: PSYCHOLOGICAL ANALYSIS

Olexandra Dremluga, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснюється загальний психологічний аналіз поняття театрального мистецтва дітей. Автор статті презентує переваги та позитивний психологічний ефект занять театральним мистецтвом, що сприятиме загальному розвитку дитини.

Ключові слова: театральне мистецтво, дитячий вік, розвиток, соціалізація, соціальні навички, творчий потенціал.

Abstract. In the article, a general psychological analysis of the concept of children's theatrical art is carried out. The author of the article presents the advantages and positive psychological effect of theater arts, which will contribute to the overall development of the child.

Key words: theatrical art, childhood, development, socialization, social skills, creative potential.

Поняття «театр» розглядається як вид мистецтва, який стимулює допитливість та аналітичні здібності, заохочує до пізнання світу, до пошуку шляхів щось вияснити та глибше зрозуміти. Коли діти досягають віку 3 – 5 років вони починають активно розвиватись і пізнавати світ. Батькам у цей час варто задуматись чим зайняти дитину, щоб це принесло користь у майбутньому. Можна віддати дитину на курси по підготовці до школи чи на спортивні секції. Але варто задуматись про театральну школу, тому що театр задовольняє психологічні потреби дітей і може стати ключовим моментом у формуванні їх особистості. Аналіз праць сучасних учених показує, що театр, з одного боку, розглядається як вид мистецтва і засіб естетичного виховання [2; 4; 6; 10]. З другого боку, вчені ґрунтують соціально-виховні можливості театральної діяльності дітей у освітньому процесі сучасної

школи. Психологічні аспекти використання театру у педагогічній діяльності, роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку розкрито в праці О.Демченко, М.Давидової, І.Ларіної. Дослідниці стверджують, що оскільки «театральна діяльність передбачає різновекторне спілкування, важливим є виділення соціально-комунікативного напрямку в її організації [6]. Вони обґрунтовують можливості значення театру як засобу підвищення самооцінки дітей. Зокрема відзначають, що «комунікація дітей під час постановки театралізованого дійства створює їм можливість проявити себе, самовиразитися, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду. Водночас відбувається емоційно-почуттєва взаємодія, налагодження нових дружніх стосунків, знімається нервово напруження, зникає сором'язливість і невпевненість, долаються сумніви щодо себе; внаслідок цього формується позитивна «Я – концепція», оптимістичне світосприйняття, підвищується самооцінка» [6, с. 26].

На думку Н.Казьмірчук і О.Василенко, включення молодших школярів у різні види театралізації сприятиме розв'язанню багатьох завдань. За твердженням дослідників, «беручи участь у виставі, дитина опановує сюжетно-рольову гру, засвоює соціальні ролі, вчиться розв'язувати життєві проблеми та набуває позитивного досвіду у спілкуванні з однолітками й дорослими» [8, с.498].

У свою чергу відзначимо, що важливим аспектом є те, що дитина здобуває колективний досвід. Адже вона – учасник вистави, член команди чогось спільного. Доведено, що всі навички, які дитина здобуває в ранньому дитинстві залишаються з нею на все життя. Тому, наприклад, дітей якомога раніше навчають плавати і їздити на велосипеді. Якщо дитині в п'ять років поставити голос, навчити чітко говорити, то в подальшому в неї не буде проблем з дикцією. А якщо в цьому віці дитина почне вчити вірші, то в майбутньому в нею буде чудова пам'ять, якій позаздрять багато її однолітків.

Переваги театрального мистецтва в ранньому віці полягають в тому, що в школі акторської майстерності покращують навички мовлення, і тренують пам'ять, розвивають пластику. Крім того, театр стане відмінним дозвіллям для дитини, яке в подальшому може перерости в захоплення і навіть у майбутню професію. Театральне мистецтво допоможе дитині поліпшити відносини з оточуючими. Усім відомо про «природну чарівність» акторів. Так ось, ця чарівність не природна – вона напрацьовується годинами практики в театральній школі. Зате посваритися з юним актором практично неможливо. Він вміво уникає конфліктів і незмінно викликає прихильність до себе оточуючих. Люди мимоволі починають тягнутися до нього. У батьків такої дитини майже не виникає проблем з нею. Театральна школа привчає до дисципліни, відповідальності за свої вчинки. Дитина краще сприймає вказівки батьків, перестає вередувати. У зв'язку з поділяємо позицію О.Жовнич і І.Стахової [5], що на всіх етапах освітнього процесу в НУШ потрібно використовувати різні види театралізацій, організовувати сюжетно-рольові ігри, ігри-театралізації, ігри-драматизації.

З іншого боку – дитина стає більш самостійною, вчиться відстоювати свою позицію без криків сварок. Театральне мистецтво робить дітей незалежними від чужої думки і стереотипів. Вони знають, чого хочуть, і йдуть до своєї мети, не дивлячись на всі сумніви оточуючих. Крім того, чим раніше дитина починає займатися театром, тим більша ймовірність, що вона зможе побудувати кар'єру актора. Ви б хотіли побачити, як ваша дитина виблискує» на телетрані? А може, на сцені найбільших театрів країни? Усе можливо, якщо починати з дитинства! Тепер ви бачите, скільки переваг може дати театральне мистецтво! Але не забувайте, що життя багатогранне.

Крім театру є безліч корисних речей – спорт, книги, подорожі, школа спілкування з друзями. Розвиток має відбуватися постійно, а не тільки в стінах гуртка або секції. Щоб домогтися успіху в житті, потрібно по-справжньому цього хотіти. Навіть якщо ви вважаєте, що ваша дитина не має акторських здібностей, просто спробуйте завітати на одне із занять. У колі своїх одноліток, готуючи роль, ваша дитина може розкритися по-новому. Чим саме корисний театр для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: стимулює допитливість; знайомить зі світовою класикою згідно з віковими інтересами; заохочує

пізнання навколишнього світу та розвиває аналітичні здібності; розвиває вимову; збільшує словниковий запас; підвищує концентрацію; тренує спостережливість; розвиває вербальні, рухові та музичні здібності. Драматичний гурток допоможе навчитись правильно висловлювати емоції, керувати своїм емоційним станом. Групова творчість розвиває лідерські та комунікативні навички, навчає працювати в команді та відповідати за свою ділянку роботи над ролями. Правильне застосування дитячої гіперактивності та допитливості допомагає виховати впевнену в собі та цілеспрямовану людину. Це одна з тих навичок, яку розвиває театральний гурток у дітей віком від 5 років. Окрім цього, дитина отримує всебічний досвід для свого віку: творчість.

Театральний гурток розкриває творчий потенціал дитини. Уміння бачити світ безпосередньо, так, як вмюють діти, дозволяє розкривати нові грані класичних театральних ролей. Заняття розвивають фантазію, увагу, концентрацію та усвідомлену реакцію. У дітей дошкільного віку драматичний гурток розвиває навичку володіння собою, імпровізації та управління емоціями в різних життєвих ситуаціях. Театральні постановки – це гра, а отже, найефективніший спосіб для боротьби зі страхами. У студії обов'язково проводяться заняття акторською майстерністю та вокальні вправи – вони чудово розвивають мовленнєвий апарат, дикцію, формують правильне дихання. Маленькі діти навчаються будувати правильні фрази, набувають впевненості у собі та красномовності, позбавляються від слів-паразитів. Розвиваючи голос, дикцію та красномовність, студії готують основу для розвитку навичок публічних виступів.

Для дитини вміння брати на себе відповідальність та «збиратися» в потрібний момент – чудова нагода розвивати самодисципліну та відповідати за себе. Театр – джерело цитат та виразів, що тренують пам'ять. Пізніше це знадобиться для кращого запам'ятовування матеріалу під час навчальних занять. Поповнюється активний словниковий запас. Нарешті, захоплюючі заняття в театральній студії – чудовий спосіб провести час корисно та весело, знайти вихід для невгамовної дитячої енергії. Подаруйте дитині свято мистецтва та справжні емоції з користю – запишіться до гуртка акторської майстерності вже сьогодні.

Всього 1 раз на тиждень буде достатньо, щоб дитина навчилася гарно розмовляти, формувати свою думку та висловлювати емоції. Театральна вистава розкриває перед дитиною весь світ засобами мудрої та вічної казки, розкриває творчі здібності особистості, а найголовніше, виховує справжню людину. Значення театралізованих ігор та театралізованої діяльності полягає в:

- усвідомленні власного «Я». Формування особистісних моральних якостей (віра у власні сили), подолання недоліків (невгамовності, неорганізованості);
- високому рівні естетичного виховання (синтез музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва);
- позитивному впливі на емоційну сферу дитини, що акумулює життєву мудрість, оптимізм і енергію;
- розширенні знань дітей про навколишній світ;
- розвитку психічних процесів: уваги, пам'яті, уяви;
- розвитку різноманітних аналізаторів: зорового, слухового, мовнорухового;
- активізації мовного словника, вдосконаленні звуковимови та зв'язного мовлення;
- правильному формуванні емоційно-вольової сфери;
- розвитку творчої, пошукової активності та самостійності;
- закладенні основ почуття колективізму.

Важливого значення підготовці педагогів до використання тетаралізованої діяльності дітей надається у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у межах реалізації проекту програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO). Члени простної групи проводять для здобувачів вищої освіти факультативний курс «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей

дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності», організують науково-практичні конференції, тренінги та вебінари. Під час роботи названих заходів розкривається теорія та методика використання європейського досвіду щодо впровадження театральної діяльності в закладах освіти [2; 3; 5; 6; 9; 10].

Отже, театральна творчість дітей, має значимий потенціал для їхнього розвитку. Участь дітей у будь-якій театральній постановці примушує творчо думати, аналізувати, давати оцінку дійовій особі, партнеру, собі, тобто бути постійно в процесі пізнання, відкривати нове в собі і в навколишньому світі. Театральне мистецтво формує в дітей цілісний погляд на світ, створює можливість не лише для естетичного сприйняття, оцінювання і для діяльності, що формує творця, активну, ініціативну особистість. У процесі театральної творчості здійснюється не лише активне залучення дітей до естетичних але й до моральних, світоглядних та пізнавальних цінностей.

Список використаних джерел

1. Абрамян В. І. Театральна педагогіка. Київ : Лібра, 2008. 224 с.
2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
3. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.
4. Бондар Ю. В. Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2022. Вип. 17. Том І. С. 166–182.
5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). С. 91–101.
6. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Т.2. №3. С.22-30
7. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.
8. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.
10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Олеся Жовнич, кандидат педагогічних наук, доцент

Інна Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EUROPEAN EXPERIENCE OF IMPLEMENTATION OF THEATRICAL ACTIVITIES IN THE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Olesya Zhovnych, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Inna Stakhova, Doctor of Philosophy (PhD), Senior lecturer

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано європейський досвід використання театралізованої діяльності у підготовці майбутніх педагогів початкової школи. Висвітлено досвід використання різних видів театрів, театралізованих ігор, сучасних технологій організації театральних постановок онлайн, методи сучасних перевтілень, абстрагування, творчої інтерпретації педагогічної діяльності тощо.

Ключові слова: європейський досвід, театралізована діяльність, вчителі початкової школи.

Abstract. The article presents the European experience of using theatrical activities in the training of future primary school teachers. The experience of using various types of theaters, theatrical games, modern technologies of organizing theatrical productions online, methods of modern reincarnations, abstraction, creative interpretation of pedagogical activities, etc. are highlighted.

Key words: European experience, theatrical activity, primary school teachers.

Модернізація освітнього процесу, реформаторські зміни, які відбуваються в суспільстві, впливають на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи. Тенденції євроінтеграції, світові виклики диктують низку завдань, які реалізуються в освітньому, науковому, інформаційному просторі, а також у процесі міжнародної діяльності, зокрема у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського в процесі реалізації проекту Еразмус + Модуль Жан Моне «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» [2; 4; 6; 7; 8; 11].

Реалізація проекту базується на євроінтеграційній діяльності. У процесі підготовки майбутніх учителів ми використовуємо різні інноваційні методи європейського характеру. Так із освітньої системи Фінляндії ми запозичили концепцію добробуту PERMA, яка базується на теорії невимушеного вибору, тобто студенти можуть самостійно обирати форму творчого вияву. Для нас дуже важливо було забезпечити простір для їхньому креативу, вільного вияву власного «Я» та самореалізації. Окрім того, система роботи Фінляндії передбачає феномен-орієнтоване навчання, яке ми також намагалися реалізувати в ході проекту. Його суть полягає не стільки в отриманні результату, стільки в процесі виконання зводиться до того, щоб на кожному кроці виконання завдань майбутній педагог робив відкриття, завдання викладача, стимулювати його до інсайту. У одній із шкіл Фінляндії практикується так званий ретро-інновейшн підхід до організації освітнього процесу. Це впливає на організацію театральної діяльності в школі і виявляється у тому, що історичні постановки інтерпретуються на сучасний лад; головних героїв легенд, казок, повістей діти переносять у наші дні та пропонують свої версії їхнього життя. Опираючись на цей досвід, на концепцію добробуту PERMA та феномен-орієнтоване навчання, ми запропонували майбутнім педагогам створити власну музу театру, не обмежуючи їх у будь-якому виборі

форм, засобів для своєї творчості. Причому майбутні педагоги не просто створили конкретних образ, але й запропонували назву цілій композиції [5; 7; 11].

Досліджуючи освітню систему Франції, ми звернули увагу на організацію театральної діяльності в університеті Сорбонна. Цікавим є те, що в університеті діє кілька театральних студій і студент може спробувати себе в різному амплуа у різних театральних жанрах. Основне завдання такої діяльності максимально розкрити здібності студента: творчі, організаційні, музичні, образотворчі, графічні тощо. Адже підбором власних образів, декорацій, музичного супроводу тощо. студенти займаються самостійно, педагоги є певними консультантами, однак вони не впливають на остаточне рішення. Запозичуючи цей французький досвід, ми запропонували майбутнім педагогам перевтілитися в улюблений казковий персонаж. Наші студенти самостійно фантазували над власними образами, придумували собі відповідні зачіски, макіяж, працювали з комп'ютерною графікою. Завдання видалося для них цікавим, пізнавальним, воно стимулювало до максимального перевтілення та невербального відтворення основних рис задуманого персонажа.

Французький педагог Шарль-Мішель де Л'епе вважав, що кожний вчитель має досконало володіти невербальною комунікацією, тому перед початком занять пропонував різні мімічні розминки для своїх учнів, стимулював їх до перевтілення у різні образи: від так званого короля Франції до його служниці. Справжньою знахідкою для наших студентів стали казки відомого французького письменника Шарля Перо ([«Кіт у чоботях»](#), [«Попелюшка»](#), [«Спляча красуня»](#), [«Червона шапочка»](#), [«Синя Борода»](#), [«Осляча Шкура»](#), [«Казки матінки моєї Гуски, або ж історії та оповідки минулих часів з повчальними висновками»](#)) за їхніми сюжетами студенти не тільки створювали власні образи, але й писали 'сценарій для ігор-драматизацій з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

У закладах дошкільної освіти Швеції театральна діяльність розпочинається із створення власноруч героїв для будь-яких постановок. За програмою СТЕМ-освіти вихователі приділяють велику увагу тому, щоб дитина самостійно змогла спроектувати іграшку, виготовити її. Саме тому ми пропонували майбутнім педагогам створити власні театри із різних підручних матеріалів, які можна використовувати як у садочку, так і в початковій школі. Студенти презентували пальчикові театри, театр кульок, театр топотушок, настільний театр, театр-овочів, театр фруктів, театр мушель, театр м'яких іграшок тощо. Особливо цікавим для майбутніх педагогів було не просто виготовлення театрів, але й включення їх в освітній процес дітей, створення сюжетно-рольових ігор, ігор-інсценізацій, ігор-драматизацій, створення власних дитячих постановок за допомогою театрів різних видів тощо.

Пізнавальними для нас стали також дослідження стосовно використання театралізації в польських закладах освіти, особливо однієї із приватних шкіл міста Вроцлав. Ми з'ясували форми, у яких реалізується театральна діяльність: це уроки, екскурсії, прогулянки, позаурочна та гурткова діяльність. А також звернули увагу на те, що велика кількість польських шкіл має власні театральні студії та клуби і весь час збирає глядачів на учнівські вистави. Участь у театральній діяльності розвиває творчі здібності учнів, їх креатив, комунікабельність тощо. Польський досвід надихнув наших студентів на власну творчість, під час реалізації проекту вони декламували власні вірші, сен-кани, хоку про театр. Ділилися враженнями про те, яке місце він посідає в їхньому житті та про те, наскільки важливо використовувати його потенціал в педагогічній діяльності.

Італія здавна славилася своїми вуличними театральними дійствами, які збирали велику кількість глядачів. У сучасній школі ця традиція процвітає і досі. Школярі під керівництвом педагога практикують різні види театральних постановок, для яких використовують різноманітні ширми. Ось і з майбутніми педагогами ми створювали ширми для постановок з різними театральними іграшками, героями, виготовленими власноруч. Наші студенти презентували ширми для театру тіней, пальчикового театру, настільного театру та інших.

У ході пошуків європейського досвіду застосування театралізованої діяльності у закладах освіти ми звернули увагу на програму «Фокус: Східна Європа», яка передбачає постійне використання театралізованої діяльності у роботі з дітьми. У програмі початкової школи обов'язковим є відвідування театру, аналіз вистав та постановка власних спектаклів. До відвідування театру школярі ставляться дуже відповідально, ще із закладу дошкільної освіти вони уміють чемно поводити себе у громадському місці. Зважаючи на це, ми запропонували майбутнім педагогам скласти колаж правил відвідування театру. Таке завдання було цікавим та пізнавальним як для самих студентів, так, за їхніми словами, буде актуальним і для учнів початкової школи.

Німецький театральний досвід свідчить про використання різних інноваційних технологій у процесі створення та постановки п'єс. На піку популярності сьогодні лазерні шоу, підводні театри, театри в повітрі тощо, які створюються за допомогою гри акторів та різних комп'ютерних програм. Зважаючи на це, ми познайомили майбутніх учителів з різними інформаційними технологіями, завдяки яким можна ширше оволодіти системою роботи з молодшими школярами у мистецькій сфері. Так, ми працювали на платформі «Learning up», мандруючи різними світовими театрами; проходили веб-квест «Театральний Хеллоувін» та вчилися самостійно створювати веб-квести для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; створювали хмару слів, узагальнюючи думки та враження від діяльності у проєкті. Наші студенти разом з учнями створюють різні види театрів, використовують сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, ігри-інсценізації, створюють театральні постановки, свята як офлайн, так і онлайн.

У процесі реалізації проєкту ми визначили методичні рекомендації стосовно підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду у театралізованій діяльності, працюючи з дітьми:

- створити творчу продуктивну атмосферу;
- створювати з майбутніми педагогами різні види театрів та продумувати їх методичне застосування в початковій школі;
- максимально наповнювати освітнє середовище студентів новими прийомами та методами роботи з дітьми;
- мотивувати студентів до впровадження європейського досвіду театралізованої діяльності;
- активно моніторити європейські новинки та впроваджувати їх в освітню діяльність студентів.

Отже, наші рекомендації базуються на креативі, творчій атмосфері, широкому просторі для самовираження та самореалізації, постійному рухові вперед та професійному самовдосконаленні, які і пропонує європейський досвід використання театралізованої діяльності у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.
3. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія» : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з

проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С.22-30.

5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.

6. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

7. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Вип. 61. С. 23–30.

8. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.

9. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

10. Любчак Л. В., Колеснік К. А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

11. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Богдан Заверуха, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: В. Г. Подорожний, доктор філософії

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATER ART AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL CHILDREN

Bohdan Zaveruha, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості театрального мистецтва, як засобу розвитку дітей шкільного та молодшого шкільного віку. Автор статті здійснює аналіз заявленої проблематики та намічає шляхи її вирішення.

Ключові слова: театральне мистецтво, діти молодшого шкільного віку, дошкільний вік, розвиток.

Abstract. The article reveals the peculiarities of theatrical art as a means of development of children of school and primary school age. The author of the article analyzes the stated problem and outlines the ways to solve it.

Key words: theatrical art, children of primary school age, preschool age, development.

Сьогодні ми розглянемо один із важливих напрямів, представлених Законом України

«Про освіту», Концепцією національного виховання, та Концепцією художньо-естетичного виховання – створення належних умов для формування розвиненої особистості. Вагомого значення набувають проблеми вдосконалення смаку, художніх вподобань та зацікавлень.

Питання розвитку такого смаку досліджуються представниками різних галузей знань: філософії, культурології, соціології, історії, психології, педагогіки. Вони розглядають естетичний смак як інтегрований показник естетичної культури, духовності особи (О. Буров, В. Розумний, Ш. Герман, А. Лосев, О. Дивниненко, В. Шестаков, Л. Коган, О. Лармін, В. Лисенкова, Р. Шульга, І. Маца, В. Скатерщиков та ін.); гармонійне поєднання чуттєвого і раціонального (Б. Лихачов, В. Липський, Є. Яковлєв).

Педагогічні умови, шляхи, засоби формування та розвитку естетичного смаку відображено у дослідженнях Л. Гончаренко, О. Дивниненко, І. Долецької, С. Долуханова, В. Дряпкі, Олексик, Г. Падалки, В. Панченко та інших.

Останнім часом з'явилося багато наукових праць, присвячених вихованню школярів засобами театрального мистецтва, мистецтвом слова (Н. Миропольська); розвитку творчої активності та творчих здібностей молодших школярів засобами театральної самодіяльності (Г. Костюшко, М. Татаренко). Сучасні дослідники [1] показують значення театрального мистецтва у розвитку «м'яких навичок» дітей, підвищенні самооцінки, формуванні комунікативної культури [3]. Науковці пропонують використовувати різні види театру в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, роблячи акцент на тетарові природи [5].

Зокрема, у процесі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкових класів проводиться системна робота щодо впровадження європейського досвіду організації театральної діяльності дітей. Інтерес становить проектна діяльність викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в рамках реалізації програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO) [1; 2: 4; 6; 9; 10].

Театральне мистецтво – один із гуманних способів пізнання соціальних реалій. Завдяки залученню дітей у спеціально сконструйований «світ гри», в якому міжособистісна взаємодія виявлена зримо і вбудовується в попередньо створений сценарій, драма допомагає індивідам встановити тісний зв'язок з повсякденною реальністю, хоча спершу може здатися, що вона, навпаки, відводить їх від реальності. Вони стверджують, що «театральна гра накопичує досвід для уяви, яка «відлітає від дійсності, щоб глибше проникнути в неї» [7, с. 20]. Таким чином, театральне мистецтво як дидактичний засіб набуває особливого контексту в ході художньо-естетичного виховання, де цей вид мистецтва стає не засобом навчання, а змістом уроку.

У сучасній педагогічній практиці роль виховання засобами театрального мистецтва поступово зменшується і навіть взагалі зникає. Така тенденція штучно вилучає театральне мистецтво із арсеналу освітньо-виховних засобів формування учнів, звужує його педагогічний потенціал до меж розваги і дозвілля.

У широкому розумінні, театральне мистецтво є мистецьким явищем, який науковці розрізняють за: «часово-історичними ознаками (античний, середньовічний, ренесансний, новітній), кожний з яких може поділятися на різновиди; ознаками національними (англійській, іспанській, італійській, французькій, німецькій, українській, російській і т.д.); принципами ставлення творців вистави, зокрема акторів, до персонажів, що їх вони втілюються (театр переживання або психологічний, театр представлення, або театр масок); за переважанням тих чи інших сценічних зображально-виражальних засобів (драматичний, музичний, музично-драматичний, комедії, драми та комедії, театр балету, пантоміми, мюзіхол, цирк тощо); за стилем (реалістичний, романтичний, публіцистичний, театр абсурду тощо); за типом персонажів – актори, ляльки, їх тіні, які є безпосереднім об'єктом видовища (ляльковий театр, театр тіней); в залежності від категорії глядачів, на яких розраховані вистави (дитячий, юних глядачів, молодіжний тощо)».

Водночас заняття театральним мистецтвом з молодшими школярами має свою

специфіку, що надає поняттю театрального мистецтва, в межах цієї, роботи специфічного змісту.

По-перше, такі заняття є аматорськими, якщо під аматорством розуміти: а) фахову, професійну недосконалість як власне знань, так і вмінь та навичок молодших школярів в галузі театрального мистецтва; б) діяльність, що здійснюється у позанавчальний час, не є предметом спеціального фахового розвитку, хоч, як відомо, театральні гуртки і колективи, що працюють як осередки додаткової освіти, і спрямовані на підвищення фаховості (тією мірою, як це може стосуватися молодших школярів).

По-друге, заняття театральним мистецтвом з молодшими школярами мають обмежений характер в плані пропонованих видів діяльності. Такі обмеження зумовлені специфікою форм таких занять, часом і віковими можливостями молодших школярів. Заняття театральним мистецтвом з дітьми цієї вікової категорії відбуваються, перш за все, в межах гурткової роботи, що здійснюється в школах або позашкільних закладах, або епізодично, коли діти залучаються до участі в театралізованих заходах школи, району, міста і т.д. Аналіз такої практики переконав: як у гуртковій роботі, так і при епізодичному залученні дітей до театрального мистецтва, є такі види діяльності, що не практикуються серед дітей. Вони не займаються сценографією, історією театру, режисурою, написанням сценаріїв, хоча в окремих випадках і наявні окремі елементи названих видів діяльності. Як правило, діти засвоюють основи акторської майстерності, пластики, сценічної мови; інколи здійснюється культурно-просвітницькі заходи – відвідання театру, обговорення п'єс тощо.

Отже, ми можемо відзначити що під театральним мистецтвом ми розуміємо певний комплекс видів діяльності, що може бути застосований при організації навчальної роботи для розвитку дитини. Питання про такий розвиток вважається важливим, зважаючи на необхідність оцінювати можливості різних видів діяльності в цілісному контексті занять театральним мистецтвом, оскільки, на наш погляд, в реальній практиці одні види діяльності переважають, а інші недооцінюються.

Поділяємо думку, що великі можливості для творчої самореалізації дітей, у тому числі й обдарованих, закладені у роботі дитячого театального гуртка, який має працювати на засадах «театального цеху». За такого підходу постановка спектаклю стає тривалим колективним творчо-комунікативним процесом, який містить: спільний вибір п'єси чи її написання, розподіл і розучування ролей, роботу над постановкою театального дійства, репетиції; виготовлення ляльок, костюмів, декорацій і запрошень, підготовка приміщення; показ театальної постановки; обговорення спектаклю» [3, с.26-27].

Як висновок ми бачимо що, можливості застосування театального мистецтва для розвитку творчих здібностей теоретично можуть бути виявлені двома шляхами. Перший – це визначення можливостей кожного з видів діяльності (акторської майстерності, сценічної мови, пластики тощо) для розвитку творчих здібностей з подальшою їх інтеграцією. Другий шлях – спирається на характеристики власне творчої діяльності і структури творчих здібностей школярів в результаті педагогічної взаємодії вчителя та учнів. Якщо творчі здібності розглядаються як багатокомпонентні утворення, то можна цим шляхом визначити відразу комплекс видів діяльності, що впливають на розвиток цього компонента.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Бондар Ю. В. Аксиологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.

3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С.22-30.
4. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.
5. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Випуск 61. С. 23–30.
6. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
7. Кобзар Б. С. Позаурочна виховна робота у школах та групах продовженого дня. Київ : Рад.школа, 2008. 174 с.
8. Неллі В. О. Про режисуру. Київ: Мистецтво, 2007. 208 с.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.
10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

ДІАГНОСТИКА СТАНУ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ірина Загородська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIAGNOSIS OF THE STATE OF DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Iryna Zahorodska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено діагностику розвитку soft skills молодших школярів. Ми виокремили критерії та рівні розвитку гнучких навичок, запропонували приклади виконання учнями творчих робіт, представили результати діагностики, згідно з якими визначили, що більшість учнів початкової школи має розвинені soft skills на середньому рівні.

Ключові слова: soft skills, молодші школярі, освітній процес, діагностика.

Abstract. The article covers the diagnosis of the development of soft skills of primary school pupils. We singled out the criteria and levels of development of flexible skills, offered examples of students' performance of creative works, presented the results of diagnostics, according to which we determined that the majority of primary school pupils have developed soft skills at an intermediate level.

Key words: soft skills, primary school pupils, educational process, diagnosis.

Питання розвитку soft skills (гнучких навичок) молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної школи. Гнучкі навички – це комплекс особистісних умінь, які дозволяють дитині легко та швидко адаптуватися в суспільстві, досягти успіху, самостверджуватися. Широко висвітлений спектр завдань щодо розвитку soft skills у концепції Нової української школи, у Державному стандарті початкової освіти, у законі України «Про освіту», у типових та альтернативних освітніх програмах початкової школи.

Сучасні науковці розробляють питання розвитку soft skills дітей як креативного потенціалу [3], в рамках акмеологічного підходу [2]. Дослідники наголошують на важливості добору педагогічних засобів, роблячи акцент на соціально-виховних можливостях театру [1; 9; 10]. Важливим напрямом експериментальних розробок є свроінтраційний вектор, вивчення і впровадження досвіду ЄС щодо використання театру в розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку [5], підготовки педагогів до такого виду діяльності [4; 7; 8].

Проявляти розвиненість власний м'яких навичок молодші школярі можуть у різний спосіб. Для нас важливо було проаналізувати стиль їхнього мислення, розуміння завдань, які ми пропонували, місце творчим проявам у процесі продуктивної діяльності; здатності до співпраці, спільної комунікації, вияву лідерських та організаційних здібностей, що становлять основу soft skills. Саме тому було проведено дослідження, в ході якого ми намагалися визначити рівень розвитку soft skills учнів початкової школи. Базою дослідження став комунальний заклад «Вінницький ліцей №8». У дослідження взяло участь 10 учителів та 54 учнів четвертих класів початкової школи.

Основними критеріями визначення розвиненості soft skills стали критерії, запропоновані Т. Кожушкіною, адаптовані під наше дослідження, (таблиця 1).

Таблиця 1

Критерії та показники розвитку творчих здібностей молодших школярів

Критерії	Показники
<i>Продуктивність мислення</i>	— здатність висувати нові ідеї, гіпотези; — здатність помічати новизну в знайомих об'єктах.
<i>Комунікація</i>	— здатність підтримувати діалог; — здатність доводити свою думку.
<i>Self-менеджмент</i>	— здатність слідкувати за власним тайм-менеджментом; — здатність продуктивно організовувати свою діяльність.
<i>Управлінські навички</i>	— здатність працювати в команді; — здатність брати на себе відповідальність за роботу команди.

На основі запропонованих критеріїв ми виокремили рівні розвитку soft skills молодших школярів:

— *Початковий*. Учні репродуктивно виконують завдання (копіюють, списують), не вдаючись до творчих спроб. Їм важко помітити нові можливості оточуючих предметів, вони завжди намагаються знайти раціональне пояснення усього, що відбувається. Молодші школярі хаотично ставляться до свого режиму та графіку дня, не слідкують за ним (справі, яка подобається, можуть відводити значний проміжок часу, не зважаючи на інші). У командній роботі приймають роль пасивного учасника, не проявляють ініціативу.

— *Середній*. Учні намагаються робити вкраплення творчих ідей у процесі виконання завдань, прагнуть до розширення панорамності своїх можливостей, проте зустрічають труднощі на цьому шляху. Школярі намагаються упорядкувати свої дії, раціонально використовувати час, продуктивно організовувати діяльність, проте їм не завжди вдається. Вони активно працюють в команді, висувують свої ідеї, припущення, проте не завжди готові відповідати за роботу всіх членів команди.

— *Високий*. Молодші школярі здатні творчо переосмислювати дійсність, знаходити щось нове у знайомих предметах, творчо їх інтерпретувати, переосмислювати. Вони заздалегідь планують свій робочий день, продуктивно організовують свою діяльність.

У ході дослідження ми провели опитування педагогів комунального закладу «Вінницький ліцей №8» (10 респондентів) та намагалися визначити, як вони працюють над розвитком soft skills учнів початкової школи та, яке місце в цьому процесі займає театралізація, тощо. Так, Валентина П. (*педагогічний стаж – 13 років*) наполягає на тому, що soft skills – це «розвинені педагогом задатки учнів, які весь час потребують удосконалення, наполегливого коригування та штучно створеної ситуації для покращення». Олена Р. (*педагогічний стаж 21 рік*) вважає, що «уроки літературного читання найкраще впливають

на розвиток *soft skills* учнів, вони дозволяють фантазувати, створювати власні розповіді, розвивати мислення, знайомлять дітей із різним соціальним оточенням, що спонукає до переосмислення дійсності та стимулює пошук власного комфортного середовища творчого зростання». Людмила В. (педагогічний стаж – 18 років) стверджує, що «для розвитку *soft skills* доречно використовувати такі театральні ігри: ігри-драматизації, ігри-інсценізації, режисерські ігри».

Діагностуючи критерій продуктивного мислення учнів, ми запропонували виконати тест Е. Торренса. Молодшим школярам необхідно було домалювати фрагменти ламаних ліній, таким чином, щоб утворилися нові образи. Ми оцінювали повноцінність малюнків, сюжет, який змогли зобразити молодші школярі. Один із діагностичних тестів представлено на рис. 1.

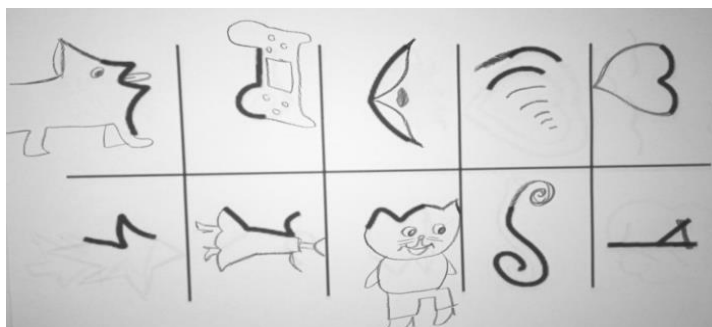

Рис. 1. Діагностичний тест на розвиток продуктивного мислення Вероніки Т. (9 р.)

Проаналізувавши роботи учнів початкової школи, ми визначили, що не всі школярі до кінця змогли уявити відповідні образи та повноцінно зобразити сюжет, проте були й такі роботи, де школярі відійшли від запропонованих шаблонів та намалювали сюжетні малюнки, справжні композиції. Діагностуючи критерій комунікативності, ми запропонували дати відповіді на запитання анкети щодо розвитку комунікативних умінь та навичок. У своїй анкеті Валерія П. (10 років) зазначила: «мені завжди цікаво спілкуватися з однокласниками, від них я дізнаюся цікаві історії, факти». Максим Т. (10 років) уточнив, що «я завжди можу знайти спільну мову з іншими, я можу спілкуватися навіть на ту тему, в якій не дуже добре орієнтуюся». Єгор Л. (9 років) доповнив, що «важко спілкуватися з тими людьми, яких бачиш вперше або з людьми, в яких інші інтереси, погляди».

Також ми запропонували учням взяти участь у ігрових вправах «Знайди пару» та «Броунівський рух». Суть вправи «Знайди пару» полягає в тому, що молодші школярі отримують половинку прислів'я, в кого знаходиться ще одна – невідомо, завдання школярів полягає в тому, щоб опитати всіх однокласників та знайти того учня, в кого буде продовження прислів'я. У грі «Броунівський рух» учням потрібно швидко об'єднуватися в нові групи за різними критеріями: сезон народження, улюблена книжка, урок, мультфільм, страва тощо. Спостерігаючи за учнями, їхньою поведінкою під час вправ, ми встановили, що більшість школярів справилася із завданням, проте спостерігали й те, що деякі учні неохоче комунікували, соромилися запитувати, а деякі, навпаки, дуже активно включилися в процес комунікації. Діагностуючи здатність до self-менеджменту, ми запропонували учням творче завдання – зобразити власний «Режим дня». Пропонуємо творчу роботу Олени Н. (10 років).

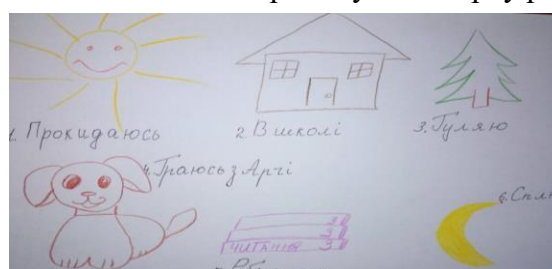

Рис. 2. Творча робота «Режим дня» Олени Н. (8 років)

Аналіз творчих робіт свідчить, що в більшості учнів хаотичний режим дня, немає чіткої послідовності подій тощо, а це вказує на те, що школярі не можуть повністю організувати свій робочий день, раціонально використовувати час.

Діагностуючи критерій розвитку управлінських здібностей, ми запропонували школярам пройти тест на розвиток організаторських здібностей за адаптованою методикою М. Фетіскіна, В. Козлова, Г. Мануйлова. Аналіз результатів засвідчує, що учні недостатньо активно проявляють свої лідерські здібності, бояться брати на себе відповідальність, не можуть забезпечити інтереси групи.

Аналізуючи усі завдання за п'ятьма критеріями ми встановили, що 14 (25,9%) учнів знаходяться на низькому рівні розвитку м'яких навичок, 35 (64,8%) школярів – на середньому, а 5(9,3%) опитаних – на високому.

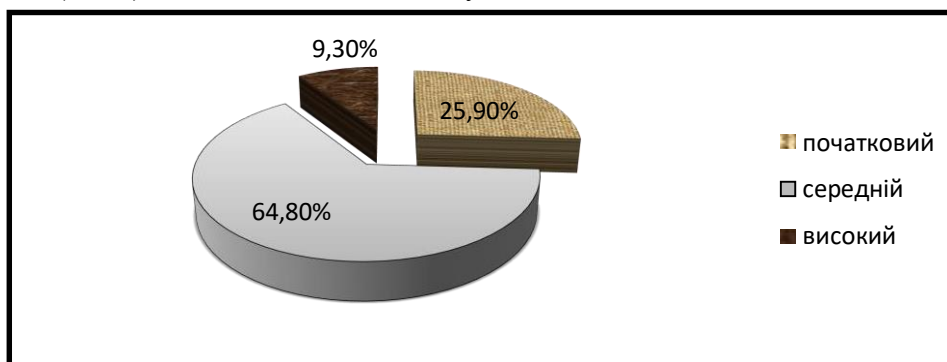

Рис. 3. Рівні розвитку soft skills молодших школярів

Отримані результати засвідчили, що в більшості учнів рівень розвитку soft skills знаходиться на середньому рівні, у значної частини – на низькому та лише в невеликій частини учнів – на високому рівні. Таким чином, вчителеві потрібно активно працювати на розвитком soft skills молодших школярів.

Підсумовуючи отримані результати, можемо стверджувати, що педагогам необхідно приділити значну увагу розвитку гнучких навичок учнів, залучати їх до комунікативної діяльності, вчити брати відповідальність за свої дії та вчинки, працювати над розвитком творчих здібностей, формувати вміння раціонально використовувати час тощо. Ефективними для цього можуть бути ділові ігри, сюжетно-рольові, ігри-драматизації чи інсценізації.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Бондар Ю. В. Аксиологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.

3. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. *Гуманітарний корпус* : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії, м. Київ, 8 листоп. 2019 р. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 29. С. 10–12.

4. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.

5. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного*

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія». 2020. Випуск 61. С. 23–30.

6. Кожушкіна Т. Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 63. С. 80.

7. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

8. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.: дис. ... доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна, НАПН України. Київ 2020. 571 с.

9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.

10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Наталя Іващук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF THEATRICAL ACTIVITIES IN THE DEVELOPMENT OF ART SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Natalya Ivashchuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглянуто питання розвитку художніх здібностей молодших школярів у театралізованій діяльності. Розкрито значення театру на розвиток творчості та креативності, як складових художніх здібностей. Описано методичні особливості використання театральної педагогіки.

Ключові слова: художні здібності, театральне мистецтво, творчість, ігри-драматизації, ігри-імпровізації.

Abstract. The question of the development of artistic abilities of younger schoolchildren in theatrical activities is considered. The importance of theater for the development of creativity and creativity as components of artistic abilities is revealed. Methodological features of the use of theater pedagogy are described.

Key words: artistic abilities, theatrical art, creativity, games-dramatization, games-improvisation.

На сучасному етапі становлення вітчизняної освіти важливою домінантою є навчання та виховання всебічно розвиненої особистості з високим рівнем сформованих знань, умінь і навичок у різних сферах життєдіяльності, розумовим і творчим потенціалом, активною життєвою позицією, що зможе у майбутньому навчатися сама, незалежно від ситуацій, які трапляються у житті.

Зокрема, у Доктрині національної освіти, яка формує стратегію розвитку та основні напрями освіти України в XXI ст. зазначено, що сучасна українська система освіти має

підтримувати обдаровану молодь, розвивати їх творчі здібності, формувати навички самоосвіти та самореалізації. За словами О. Демченко, «обдаровані особистості вважаються майбутньою національною елітою, тому, кожна держава має своєчасно ідентифікувати прояви обдарованості в дітей та створювати умови для розгортання їхніх потенціалів» [3, с. 30]. На важливості розвитку художніх здібностей і обдарованості наголошено і в Концепції НУШ, серед основних принципів якої визначено «презумпція талановитості дитини, організація пізнавального процесу, яка приносить радість дитині, активність і творчість дитини» [4]. Завдання педагогів полягає у тому, щоб виявити задатки і здібності, створити умови, організувати різнобічну діяльність для їх розгортання.

Формування компетентностей у дітей молодшого шкільного віку є ключовим пріоритетом сучасної освіти України. Тому зараз активно впроваджуються технології задля можливості їх розвитку. Значне місце серед нових підходів до освітньо-виховного процесу займають технології, які ґрунтуються на використанні засобів художньої діяльності, у тому числі театрального мистецтва.

Окремим питанням розвитку творчості молодших школярів є вивчення особливостей формування художніх здібностей, які є складним і багатограним поняттям. Вони пояснюються як «особливий талант до художньої творчості у межах того чи іншого мистецтва». А. Кузьменко підкреслює, що художня майстерність – це прагнення до художньої творчості, потреба і вміння оволодіти навичками творчої діяльності [5]. Художня здібність – це не тільки естетичне почуття, переживання та вдосконалення творів мистецтва, а і здатність створювати нові художні образи, творити [9]. За твердженням Т.Комарової, важливим чинником формування художніх здібностей є те, як молодші школярі ставляться до художньої діяльності, як проявляють себе у ній [9]. Для того, аби молодші школярі цікавилися художньою діяльністю, і як наслідок розвивали художні здібності, необхідно створити для дитини творчий простір. Готовність до творчої діяльності Н. Лазаренко розглядає «як цілеспрямований прояв особистісних властивостей, переконань, поглядів, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей, настанов, знань, навичок та умінь [9, с. 9]; стан, який характеризується уміннями самостійно й активно оперувати знаннями та навичками за допомогою стійких і вольових зусиль, спрямованих на досягнення певної мети» [9, с. 6].

Розвиток художніх здібностей у дітей молодшого шкільного віку відбувається в контексті організації театралізованої діяльності. Вона створює умови для розвитку особистості дитини, формує в неї інтерес до літератури, музики, театру, спонукає до створення нових образів, активізує творче мислення. Як один з найбільш поширених видів дитячої творчості, саме театралізація (драматизація, інсценізація) пов'язує художню творчість з особистими переживаннями, адже театр безпосередньо впливає на емоційний стан дитини. Ця діяльність показує дитині світ практичної і духовної діяльності людей, реалізує її власні творчі здібності, вчить радіти не тільки від отриманих результатів, а й від самого процесу, формує цінності до рукотворних виробів та до надбань національної культури. Театр як педагогічний засіб розвитку дитячої обдарованості може проявлятися в різних формах роботи: обговорення вистав, відвідування театру, ігри-театралізації на уроках, театралізовані свята, драматичні гуртки тощо.

Слід зауважити, що питанням театралізації у свій час займався видатний педагог А. Макаренко [7]. Він залишив цінну педагогічну спадщину для навчання та виховання молоді, апробувавши власні теоретичні та методичні положення у практичній діяльності. Ним вперше було висловлено доцільність використання елементів театрального мистецтва у професійній майстерності вчителя. Як знавець мистецтва, педагог активно залучав учнів до літератури, драматургії, музики та образотворчого мистецтва, використовуючи художньо-педагогічні прийоми. Сучасні дослідники (Ю.Бондар, В.Імбер, Г.Кіт, Н.Комарівська, Н.Лазаренко, І.Стахова та ін.) наголошують на важливості актуалізації творчого потенціалу в молодшому шкільному віці та вважають доцільними вводити ефективні прийоми розвитку творчих, зокрема художніх здібностей учнів початкових класів як важливих ознак

обдарованості. Важливу роль у цьому плані відіграє мистецтво, прилучення дітей до якого дає змогу школярам пізнавати довкілля, всебічно вивчити себе і власний внутрішній світ, стимулює до саморозвитку тощо. Аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури (Л.Артемова, І.Барановська, О. Березіна, Н.Ветлугіна, Н.Водолага, О.Демченко, О.Жовнич, Н.Казьмірчук, Л.Макаренко, Н. Сорокіна та ін.) показав, що дослідники важливого значення надають театру як засобу всебічного розвитку, формування естетичної, творчої, художньо обдарованої особистості зокрема [6]. Зокрема, О. Демченко [1; 2] визначає роль використання театральної діяльності в початковій школі як можливість молодших школярів творчо проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набуті при цьому комунікативного досвіду тощо. Діти з'являються на світ з певними задатками, які вважаються не тільки біологічними, а й суспільно-історичними продуктами розвитку. На цьому ґрунтуються такі психічні якості як: мислення, відчуття, уявлення, сприймання, почуття, пам'ять. Театр є дуже захоплюючим та демократичним видом мистецтв для дітей як дошкільного, так і молодшого шкільного віку. Театралізація вважається осередком зародження складних естетичних почуттів, переживань і відкриттів дитини, залучає її до естетичних і етичних цінностей. Саме вона прищеплює інтерес до музики, театру, літератури, вдосконалює здатність уособлювати в процесі гри власні почуття, сприяє творчому мисленню та створенню нових образів. Театралізація має прояв у різних формах (див. табл.1).

Таблиця 1

Форми роботи з використанням театралізованої діяльності

Вид	Опис/приклади
Гра-імітація	Відтворення дій і емоцій людей, літературних і мультиплікаційних героїв (тварин, птахів), а також імітація головних емоцій
Рольові діалоги	Діалогічне спілкування на основі тексту казок, оповідань
Інсценізація творів	Розігрування в ролях художніх творів, казок, байок
Спектаклі	Постановка театралізованого дійства на основі сюжетів до літературних творів
Ігри-імпровізації	Розігрування сюжету казки/ситуації без підготовки

Театральні ігри - один з найбільш ефективних методів зняття скутості, саме індивідуалізований засіб розвитку почуттів і творчої уяви. У театральній діяльності дитина найприроднішим чином пов'язує гру, художню творчість і особисті переживання.

Методка «Театр на столі» - цикл коротких театральних постановок, що передбачає в одній класичній народній казці об'єднання і взаємодію прийомів художньо-естетичного напряму: сприйняття музики, художньої літератури, народного фольклору, знайомство з рукотворного іграшкою (лялькою) і елементами художньої і декоративної творчості. У такому театрі на столі можливі різні види інсценівок: 1) потішок, закличок; 2) невеликих казок; 3) знайомих пісенок; 4) віршованих творів. Потенціал даної методики реалізується повною мірою, якщо в школі створені умови, які включають: проведення регулярних занять (театралізовані лінії навчального плану; тижні театру; створення гуртків); створення музею рукотворних ляльок; проведення спільної театральної діяльності (співтворчість дітей і дорослих); підтримка самостійної театральної-художньої діяльності дітей; різноманітність видів декоративно-прикладного мистецтва і декоративно-оформлювальної діяльності дітей; різноманітність ігор-розваг; спільні театралізовані ігри-вистави з батьками; театралізовані домашні ігри, а також різні види театралізованої діяльності на святах.

Проаналізувавши методичну психолого-педагогічну літературу [1; 2; 8] можемо виокремити *засоби розвитку творчих і художніх здібностей*:

– Залучення до творчої пошукової роботи, створення розвивальних ситуацій використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності, що дозволяють розкрити суб'єктивний досвід учнів (уроки-подорожі; уроки-диспути, інсценізації, віртуальні подорожі, урок-суд).

– Стимулювання зацікавленості до колективної роботи (кожній дитині надається завдання відповідно її уподобань та нахилів: Даша - гарний декламатор; Юля добре співає; Максим може оцінити ситуацію, описану у творі).

– Робота з розробленням і впровадженням власних творчих задумів та ініціатив, створення ситуацій спілкування на уроці, що дозволяють учневі проявити ініціативу, самостійність, створити обстановку для природного самовираження учня («Мозковий штурм», гра «Мікрофон», словесне малювання).

– Забезпечення творчого простору, створення в школі періодів творчої активності, адже більшість геніальних рішень з'являються саме в цей час та використання творчої театральної діяльності вихованців, через різні види масових заходів, свят.

– Використання таких інтерактивних прийомів: диспути, мозкова атака, робота у великих групах (тобто цілі класи), «гуртки творчих ідей», групова робота «журналістика», методи дискусій та інші.

– Елементи техніки креативного мислення. «Авторське крісло». Учні можуть сісти в «Авторське крісло» і розповісти щось цікаве про своїх рідних, знайомих чи цікавий епізод зі свого життя, розповіді про свої імена тощо. «Опишіть (намалюйте) протилежне» (учитель показує сюжет) картину і група учнів описує її, замінюючи головний предмет, їх ознаку, дію, явище протилежними). «Інформаційний пакет» Це може бути добірка цитат літературознавців, вислови відомої особи на певну тему, репліки улюблених героїв.

– Художня діяльність: діяльність з малювання (малювання, ліплення, аплікація); музична діяльність (сприйняття музики, ігор, танцю); мистецькі та мовленнєві заходи (слухати казки, оповідання, читати вірші, створювати власні твори); театралізована діяльність (інсценізація казок).

Загалом театралізована художньо-ігрова діяльність самореалізовує молодших школярів у творчій справі, розвиває їх природні задатки, збільшує рівень креативних та творчих здібностей, які є основними ознаками художньої обдарованості. Театралізація сприяє прояву творчої активності, розкриттю емоційних можливостей, формуванню позитивної самооцінки, покращенню пам'яті, збагаченню словникового запасу, тобто виховує гармонійно розвинену особистість. Вирішення питань та завдань, спрямованих на розвиток художньо-творчих здібностей та загалом обдарованої особистості вимагають використання театральних методик та їх комбінацій у цілісному педагогічному процесі.

Список використаних джерел

1. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.26 (1-2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2019. С.64-70.

2. Демченко О.П. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). 2020. Випуск 3. С. 261–267.

3. Демченко О.П. Соціальна обдарованість як передумова становлення елітарної особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. 2015. №11 (42). С.29-32.

4. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

5. Кузьменко В. С. Здібності. Словничок психолога. Дошк. вих. 1996. № 10. С. 35.

6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство):

Збірник наукових праць [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

7. Макаренко А. С. Педагогічна поема. К.: Радянська школа. 1973. 508 с.

8. Макаренко Л. В. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. Л.В.Макаренко. К: Шкільний світ. 2008.

9. Методика навчання образотворчої діяльності та конструювання. Т.С.Комарова, Н.П.Сакуліна, Н.Б.Халезова. М. : Просвітництво, 2010. 185 с.

10. Demchenko O., Stakhova I.. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. *Scientific Journal of Polonia University*. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Катерина Іщенко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES: EUROPEAN AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Kateryna Ishchenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті показано значення використання театральної діяльності в освітньому процесі початкової школи. Розкрито особливості її впливу на розвиток креативності молодших школярів.

Ключові слова: театр, театралізація, креативність, творчість, спектакль, soft skills, освітній процес початкової школи

Abstract. The article shows the importance of using theatrical activity in the educational process of primary school. The peculiarities of its influence on the development of creativity of younger schoolchildren are revealed.

Key words: theater, theatricalization, creativity, creativity, performance, soft skills, educational process of primary school.

Розвиток суспільства в теперішній час напряму залежить від творчих і активних громадян, а також від умов створених для самовдосконалення будь-якої особистості. Такі тенденції спродукували в освітньому процесі завдання виховання креативних, умотивованих, обдарованих, активних та всебічно розвинених особистостей. Відповідно до цього, одним з сучасних напрямів удосконалення системи освіти України є дослідження різних аспектів вивчення й акумулювання досвіду творчої діяльності молодших школярів, пошуку сучасних методів, прийомів і засобів розвитку їх креативного потенціалу, створення умов для самореалізації кожної особистості.

Питання розвитку креативності, творчості особистості задекларовано в низці освітніх програм і документів: Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції Нової української школи та Концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти України. Відповідно до цього, вчитель початкової школи серед інших має вирішувати актуальне завдання щодо розвитку креативності всіх дітей загалом, обдарованих учнів зокрема: вчити дітей молодшого шкільного віку нестандартно мислити, розв'язувати поставлені проблеми шляхом залучення оригінальних і сміливих рішень, креативно підходити до виконання різних видів діяльності тощо.

Чимало сучасних дослідників (Ю. Бондар, О. Демченко, В. Імбер, Н. Комарівська, Н.Лазаренко, Л. Любчак, І. Стахова та ін.) наголошують на важливості актуалізації креативного потенціалу в молодшому шкільному віці. Варто зауважити, що креативність

визнається однією із «soft skills» («м'яких навичок»), розвиток яких в дітей молодшого шкільного віку має колосальне значення. Так, «soft skills» є соціологічним терміном, який позначає низку особистісних характеристик, пов'язаних з продуктивною взаємодією з соціумом. М'які навички включають: комунікативні, мовні, особисті навички, вміння працювати в команді, креативно підходити до вирішення проблем, взаємодіяти в соціумі тощо. Зокрема, О. Демченко, вважає, що розвиток soft skills (м'яких навичок) молодших школярів, є найважливішим серед завдань сучасного освітнього процесу початкової школи. Прозаяк, воно переплітається з європейськими напрямами і підходами до вдосконалення освіти і виховання XXI століття [2, с. 470].

Саме креативність є однією з soft skills навичок. Вона розуміє під собою, творчі здібності дитини, що спонукають молодшого школяра продукувати і персоніфікувати принципово нові ідеї у процесі життя. Низка вчених вважає, що креативне мислення, креативний інтерес, інтуїція й уява, психомоторика – це основні креативні здібності особистості, що розвиваються в процесі навчання [9, с. 1].

Науковці пропонують ефективні прийоми розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Поділяємо думку вчених, що театралізована діяльність відіграє вагомий роль у виконанні такого складного завдання. Завдяки її використанню для молодших школярів створюються умови для пізнання себе та власного внутрішнього світу, саморозвитку, розкриття креативного потенціалу тощо. Театралізація є тим видом діяльності, яка розвиває здібності всіх учнів, їх творчі вміння та навички комунікації. Вона дає змогу залучити всіх молодших школярів до творчого процесу, адже кожен може знайти і створити у тому напрямку, який йому до вподоби.

О. Демченко стверджує, що театр є соціально-виховним феноменом, використання якого сприятиме розвитку soft skills дітей. Оскільки в процесі організації театральної діяльності включення молодших школярів у передбачає «різновекторне спілкування, емоційно-почуттєву взаємодію, вербальну й невербальну комунікацію. Під час театральних дійства відбувається не просто відтворення різних подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, сприяє розвитку творчості і креативності, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків» [3, с. 83].

У свою чергу, О. Жовнич та І. Стахова відзначають, що театралізація, точніше театр природи, є «продуктивним способом формування soft skills у молодших школярів, так як навчає їх слухати один одного, розвиває вміння працювати в колективі, вдосконалює навички креативного мислення, розвиває навички самоорганізації, а також навчає творчо, нестандартно вирішувати поставлені задачі» [6, с. 479].

Важливого значення використання театру для розвитку креативності в роботі з молодшими школярами надає І. Барановська [1], у працях якої зустрічаємо детальний аналіз виховного потенціалу такого виду мистецтва. На думку дослідниці, театр є джерелом зародження, формування та розвитку переживань, почуттів та емоцій дитини. Театралізація вирішує чимало психологічних і педагогічних проблем пов'язаних з: формуванням естетичного смаку; розвитком комунікативних якостей, пам'яті, уяви, ініціативності, оригінальності, мови; моральним вихованням; рішенням конфліктних ситуацій, створенням позитивного емоційного настрою, зняття напруженості, через театральну гру [1].

Використовуючи театралізацію в освітньому процесі початкової школи, вчитель може розвивати їх креативність учнів, творче бачення, що спонукатиме дітей до створення чогось нового, незвичного тощо. З метою розвитку креативності, як однієї soft skills, варто залучати молодших школярів до написання сценарію п'єси, де вони зможуть не тільки проявляти креативність, уяву та фантазію, але й навчатися працювати разом, поважаючи думку інших та відстоювати свою, обговорення плану спектаклю, створення декорацій тощо. Головне потрібно підтримувати природній порив учнів до фантазії і гри.

Дослідниця Н. Комарівська [7] вказує на методичний характер використання

фольклору загалом, і театральної діяльності зокрема в контексті творчо орієнтованого процесу навчання. Вона зазначає, що лише за умови всебічного застосування мистецтва, різнобічного та гармонійного розвитку особистості може формуватися естетична культура особистості.

Погоджуємося з вищезазначеними дослідниками, що використання театру в освітньому процесі цілісно впливає на особистісне становлення та творчий розвиток дитини. Оскільки в його основі є креативна діяльність, неординарність. Він спонукає особистість до самопізнання та самовираження, активізує розумові сили, сприяє зміцненню стійкості, формує комунікативні навички, сприяє розвитку емоційного інтелекту дитини. Театральна вистава є дуже захоплюючим і демократичним видом мистецтва для дошкільників і молодших школярів. Драматизація є центром зародження складних естетичних почуттів, переживань і відкриттів дитини, пов'язана з її естетично-етичними цінностями.

Для того, щоб театралізована діяльність у процесі навчання молодших школярів була ефективною, вчителю потрібно й самому підходити до завдання креативно, знаходячи нові шляхи реалізації. Так, за переконанням О. Демченко [5], сучасна початкова освіта спрямована не лише на реалізацію дидактичної, а й виховної й розвивальної функцій. В освітньому процесі варто насамперед розвивати креативність та творчість в учнів молодшого шкільного віку, формувати їх особистісні якості, що допоможуть реалізуватися в майбутньому та бути соціально значущим громадянином. Тому кожен учитель має бути креативною, творчою особистістю, яка мислить нестандартно та знаходить інноваційні шляхи. Особливо підкреслює дослідниця [4, с. 81] необхідність розвитку творчості учнів у контексті підготовки до трудової діяльності обдарованих дітей.

Тому, у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відбувається підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності здійснюється у рамках Проєкту Еразмус + (Модуль Жан Моне) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMODMODULE 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO [10; 11]. Майбутні вчителі, які є учасниками проєкту, мають змогу виконувати різноманітні завдання активізуючи власну творчість та оригінальність, вчать взаємодіяти та працювати в команді. Це стосувалось різних видів робіт: як декоративної діяльності, так і акторської гри (рис. 1).

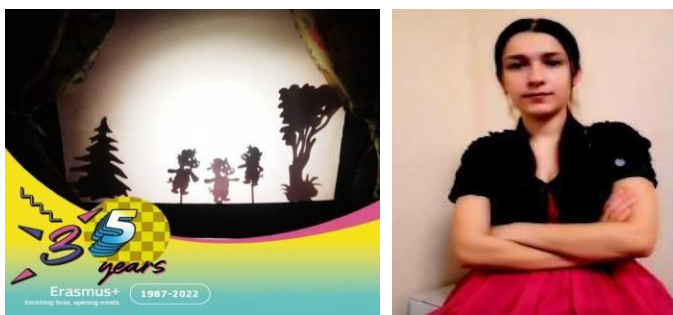

Рис. 1. Приклади виконаних завдань проєкту Еразмус + Модуль Жан Моне

Отже, використання в освітньому процесі початкової школи різних видів театралізації, допомагає поринути молодшому школяреві в події літературного твору. Саме театр формує у дітей навички комунікації, емоційного інтелекту, так як учні вчать співпереживати героям. Він створює умови для розвитку креативності, навчає імпровізувати, і взагалі дає можливість дитині мислити критично та творчо. Розвиток soft skills («м'яких навичок»), а саме креативності учнів початкової школи за допомогою театральної діяльності є різностороннім процесом, що ґрунтується на моральному сприйманні прекрасного, духовного збагачення та всебічному розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці*

фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.

2. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.). Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467–471.

3. Демченко О. П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В. І. Скрипченка]. Словянськ : СДПУ, 2010. Ч. 1. С. 81–88.

4. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання* : збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції, 14-15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81–84.

5. Демченко О. П. Формування в майбутніх учителів початкових класів професійного ідеалу в контексті особистісно-зорієнтованої творчої діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси, 2007. Вип. 101. 172 с.

6. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

7. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С. 274–277.

8. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

9. Середа І. О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 18 с.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.

11. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ДІЄВОГО ЗАСОБУ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Наталя Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE IMPLEMENTATION OF THEATRICAL ACTIVITIES AS AN EFFECTIVE MEANS OF SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Kazmirchuk Natalia, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито цінність театралізованої діяльності для розвитку м'яких навичок дітей молодшого шкільного віку. Презентовано результати дослідження особливостей використання театралізованої діяльності у практиці початкової школи, виокремлено критерії, показники та рівні готовності майбутніх вчителів до організації театралізованої діяльності зі школярами. Виокремлено шляхи удосконалення підготовки майбутніх вчителів початкових класів до розвитку soft skills дітей засобами театралізованої діяльності.

Ключові слова: soft skills, молодші школярі, театралізована діяльність, майбутній вчитель, професійна готовність.

Abstract. The value of theatrical activities for the development of soft skills of primary school children is revealed. The results of the study of the peculiarities of the use of theatrical activities in the practice of primary school are presented, the criteria, indicators and levels of readiness of future teachers to organize theatrical activities with students are highlighted. Ways to improve the preparation of future primary school teachers for the development of children's soft skills through theatrical activities are identified.

Key words: soft skills, junior schoolchildren, theatrical activity, future teacher, professional readiness.

На сьогодні ми проживаємо в умовах надшвидкого темпу розвитку, властивого ХХІ століттю, характеристика успішного фахівця своєї галузі також трансформується. На зміну необхідності знати велику кількість теоретичної інформації приходиться потреба у вмінні таку інформацію шукати, аналізувати, оцінювати, використовувати задля розв'язання складних ситуацій [2, с. 262].

Сучасні роботодавці виокремлюють десятки різноманітних знань умінь та навичок, об'єднуючи їх у дві основні групи «жорсткі навички» (hard skills) та м'які навички (soft skills). Що стосується групи soft skills, то це такі навички, що є необхідними для якісного виконання різноманітних видів діяльності, вони універсальні. До них найчастіше відносять: творчість, креативність, вміння працювати в команді, комунікабельність, здатність чітко висловлювати думки чи працювати за умов форс-мажорних обставин та ін [5, с. 6].

Таким чином, з'являється необхідність розвитку soft skills у підростаючого покоління, а враховуючи те, що це тривалий процес, то визначаємо потребу у їх формуванні уже з раннього дитинства. Вагоме місце у розмаїтті засобів впливу на формування особистості молодших школярів посідає театральне мистецтво. Цей особливий інтегрований вид мистецтва органічно поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, живопис, музику та хореографію. Він допомагає дитині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає її до самовдосконалення, викликаючи в ході театралізованого дійства естетичні почуття та емоції, формуючи ставлення до моральних вчинків, виховуючи моральні якості [4, с. 510].

Проаналізувавши сучасну психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, можемо констатувати, що питання використання театралізованої діяльності в освітянській сфері турбувало науковців здавна, проте в переважній більшості театралізована діяльність розглядалась як форма позакласної та позашкільної діяльності дітей. Чимало здобутків з даної проблеми у науковців ХХ столітті, адже в той час у суспільстві формувалася повага та зацікавленість театром, при школах функціонували самодіяльні театральні студії та гуртки, які періодично демонстрували результати своєї роботи. У сучасному суспільстві, на жаль, театр залишився на узбіччі. Діти та дорослі живуть у технічному віртуальному світі, в той же час театр – як протиположна, навчить дітей «живому» спілкуванню, витягне із свого маленького світу й допоможе влитись у суспільне життя. На сьогодні, у методичній літературі зустрічаємо чимало авторських розробок про залучення до

театралізованої діяльності дітей дошкільного віку, тоді як майже відсутня сучасна література спрямована на впровадження театралізованої діяльності у практику школи та підготовку майбутніх вчителів до її реалізації [3, с. 24].

Більшість педагогів і психологів сьогодення одноставні у думці, що театралізована діяльність - це один з ефективних засобів оволодіння учнями базовими компетентностями. У процесі осмислення морального та емоційного підтексту літературного твору, участі у театралізованій діяльності створюються сприятливі умови для художньо-естетичної освіти цілісного розвитку та виховання учнів, їх самостійної творчості та самовираження, самопізнання та розкріпачення, коригування та вдосконалення комунікативних якостей, виховання волі, розвиток пам'яті, уяви, ініціативності, фантазії, створення позитивного емоційного настрою, зняття напруженості, вирішення конфліктних ситуацій через гру, усвідомлення почуття «ситуації успіху».

У педагогічній літературі зустрічаємо різні тлумачення поняття «театралізована діяльність». Ми вважаємо, що *театралізована діяльність* – це художньо-творча, ігрова діяльність, що пов'язана із сприйманням творів театрального мистецтва, створенням художніх образів, розкриттям їх характерів, шляхом моделювання поведінки, відтворенням стосунків між героями за допомогою спеціальних вербальних та невербальних засобів. Це вид творчо-ігрової активності дитини, котрий дозволяє задовольнити її потреби у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних художніх образів.

З метою вивчення реального стану проблеми дослідження у практиці початкової школи нами було організовано і проведено констатувальний експеримент, який проходив у декілька етапів і передбачав аналіз діючих навчальних програм для початкової школи і навчально-методичне забезпечення, вивчення ставлення учнів до театру, рівень їхньої зацікавленості у театралізованій діяльності та обізнаності з театральним мистецтвом, опитування вчителів початкових класів щодо використання ними різних видів театралізованої діяльності у власній педагогічній практиці, а також дослідження рівня готовності майбутніх учителів до реалізації театралізованої діяльності у початковій школі.

Узагальнивши результати констатувального експерименту можемо зробити такі висновки:

— молодші школярі є вдячними глядачами і завзятими учасниками різних видів театралізованих дійств;

— вчителі початкових класів використовують, як правило, інсценізацію та драматизацію на таких уроках як «Літературне читання», «Мистецтво» та інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а також залучають учнів до театралізованих дійств під час організації позакласної виховної діяльності;

— учителі погоджуються з тим, що театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку м'яких навичок підростаючого покоління. Крім того, вони визначили основні перешкоди щодо систематичного використання театралізації на уроках, це перш за все брак часу, недостатня кількість методичної літератури, яка в переважній більшості розрахована на дошкільників, бідна матеріальна база, тобто відсутні декорації, маски, ляльки, сценічні костюми, недостатня допомога з боку батьків та ін. [3, с. 25].

З метою вивчення стану готовності вчителів початкових класів до організації театралізованої діяльності з молодшими школярами нами було обрано критерії та показники:

Мотиваційний: інтерес до театральної діяльності, бажання брати участь у різноманітних іграх, грати з ляльками-рукавичками, бажання слухати казки та розглядати ілюстрації, інтерес до нового;

Когнітивний: знання елементарної театральної термінології, вміння спостерігати, наслідувати та передавати поведінку тварин, використовувати деякі засоби виразності (міміки, жести, поза, рухи, сила і тембр голосу, темп мови) для передачі образу героя, його емоцій і переживань, правильно «вести» ляльку або фігурку героя в режисерській театралізованій грі; поплескати в долоні, сказати спасибі «артистам»;

Діяльнісний: вміння бути доброзичливим глядачем, подивитися і дослухати до кінця,

вміння взаємодіяти з іншими учасниками гри, грати дружно, не сваритися, виконувати привабливі ролі по черзі, вміння озвучити свого героя.

На основі цих критеріїв було визначено 3 рівні готовності майбутніх вчителів до організації театралізованої діяльності зі школярами: високий достатній і низький. Результати показали, що 64% студентів мають достатній рівень готовності, проте лише 7,8% високий рівень, а 27,4% майбутніх педагогів залишається на низькому рівні. Такі результати підтверджують недосконалість діючих навчальних планів закладів вищої педагогічної освіти, традиційних методів та форм підготовки майбутніх вчителів. Ми переконані в необхідності оновлення навчальних планів ЗВО, включення навчальних дисциплін, спрямованих на удосконалення різних видів майстерності вчителя, в тому числі і розширення знань про основи театрального мистецтва, методичні аспекти організації театралізованої діяльності зі школярами [6, с. 240].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, а також передового педагогічного досвіду, результати констатувального експерименту спонукали нас до виділення шляхів формування готовності вчителів до організації театралізованої діяльності з дітьми, зокрема:

— впровадження у навчальні плани закладів вищої освіти дисциплін, які спрямовані на розвиток у студентів основ театрального мистецтва, оскільки така діяльність уже включена в програму початкової освіти і потребує якісної підготовки фахівців;

— використання факультативних курсів для розвитку soft skills майбутніх вчителів початкових класів й удосконалення їх педагогічної майстерності, оскільки розвивати у дітей «м'які навички» може лише той педагог, який сам володіє ними на високому рівні [6, с. 160];

— залучення студентів до виконання творчих завдань з організації театральної діяльності молодших школярів під час вивчення обов'язкових і вибіркових дисциплін, що включені до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» і «магістр» зокрема: «Методика формування компетентностей у технологічній освітній галузі», де студенти вивчатимуть основи виготовлення ляльки для дитячого театру, особливості створення декорацій та костюмів, під час вивчення дисципліни «Методика формування компетентностей у мистецькій освітній галузі» - студенти підбиратимуть музичний супровід до відповідного епізоду вистави, «Соціоігровий практикум» - зможуть оживлювати ляльку й організовувати театралізовані ігри з нею, «Теорія та методика виховання», «Навчання і виховання обдарованої дитини», «Актуальні питання дошкільної і початкової освіти», «Педагогічна майстерність» та інших, дають змогу ознайомитись із закордонним досвідом впровадження театралізованої діяльності як засобу розвитку soft skills підростаючого покоління;

— упровадження інноваційних форм, методів і прийомів формування готовності студентів до організації театралізованої діяльності з дітьми молодшого шкільного віку, зокрема елементи тренінгових занять, майстер-класів, соціоігрового практикуму, екскурсій, веб-квестів тощо;

— створення на базі педагогічного закладу вищої освіти студентського театрального гуртка, як ефективного засобу формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до організації театралізованої діяльності молодших школярів;

— залучення студентів до написання курсових та дипломних робіт, а також до участі у наукових конференціях різного рівня з проблеми організації театралізованої діяльності з дітьми молодшого шкільного віку [8, с. 34].

Отже, з метою євроінтеграції, враховуючи світову тенденцію у зміні векторів в освітньому процесі на розвиток м'яких навичок підростаючого покоління як запоруки їх успішного майбутнього, вважаємо одним із ефективних засобів - залучення дітей до активної театралізованої діяльності, що в свою чергу викликає необхідність в оновленні форм, методів і прийомів підготовки майбутніх вчителів до організації театралізованої діяльності з дітьми у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Аксіологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.
2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії». Серія «Педагогіка». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Вінниця, 2020. Вип. 3. С. 262–267.
4. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Вип. 61. С. 24–27.
5. Комарівська Н., Ярушняк А. Формування емоційної сфери молодших школярів засобами театралізації. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної та початкової освіти. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 509–512.
6. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – с. 6-19.
7. Natalia Kazmirchuk, Iryna Baranovska, Nataliia Mozgalova, Olga Shcholokova, Vadym Podorozhnyi. METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER TRAINING FOR THEATRICAL ACTIVITIES WITH PUPILS. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. May 28th-29th, 2021. Volume I. P. 235–246.*
8. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lyamar Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. May 28-29. 2021. Volume II. P. 165–177.*
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.*
10. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of diamonological competence of future primary school teachers in the process of professional training. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 2021. Vol. 1. P. 395-405.*

ОРГАНІЗАЦІЯ РІЗНИХ ВИДІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анастасія Комарчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF VARIOUS TYPES OF THEATER ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Anastasia Komarchuk, bachelor's student

Анотація. У статті наголошено на безмежному потенціалі театралізованої діяльності для розвитку молодших школярів. Ми запропонували віртуальні екскурсії до відомих європейських театрів, визначили можливість використання різних видів театрального мистецтва в освітньому процесі учнів початкової школи, наголосили на важливості ігор театралізованого спрямування.

Ключові слова: театр, театралізована діяльність, віртуальні екскурсії, різні види театралізованої діяльності, молодші школярі.

Abstract. The article emphasizes the limitless potential of theatrical activities for the development of primary school pupils. We offered virtual tours to famous European theaters, identified the possibility of using various types of theatrical art in the educational process of primary school pupils, emphasized the importance of theatrical games.

Key words: theater, theatrical activity, virtual excursions, various types of theatrical activity, primary school pupils.

Інтеграція України до європейського простору вказує на важливість використання в освітньому процесі молодших школярів театралізації як засобу особистісного успішного зростання та суспільного прогресивного становлення. Театралізація є синтетичним видом мистецтв, вона включає в себе живопис, образотворче та музичні мистецтва, літературу, скульптуру. Театральна діяльність виконує ряд функцій: соціалізуюча, виховна, розвивальна, дидактична, релаксаційна, психотерапевтична, відповідно вона сприяє розвитку гнучких навичок учнів. Театралізована діяльність позитивно впливає на розвиток пізнавальних інтересів дітей, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленневих процесів, сприяє самоутвердженню в суспільному житті. Використання театралізації в роботі з школярами визначено в Державному стандарті початкової освіти та Типових освітніх програмах.

На думку О. Жовнич та І. Стахової «театральне мистецтво формує в дітей цілісний погляд на світ, створює можливість не лише для естетичного сприйняття та оцінювання, але, й для переосмислення подій у сюжеті постановки, формує активну, ініціативну особистість. У процесі театральної творчості здійснюється активне формування етичних, моральних, світоглядних, пізнавальних цінностей дітей. Головне в дитячій творчості – це усвідомлення дитиною себе як активного перетворюючого начала, що завдяки своїм знанням, умінням, навичкам може змінити світ» [6; 7; 10].

Досліджуючи *функції театралізованої діяльності* в роботі з молодшими школярами, вчені виокремлюють наступні: *соціалізуюча* (усвідомлення особливостей виконання різних соціальних ролей у суспільстві, приміряння на собі загальноприйнятих моделей поведінки); *виховна* (розуміння моральних категорій, їхнє сприйняття та переживання); *розвивальна* (активізація роботи всіх мисленневих процесів учнів); *дидактична* (активізація пізнавальної діяльності, збудження інтересу до освітньої діяльності); *релаксаційна* (зниження емоційного стресу), *психотерапевтична* (стабілізація емоційного стану). Театралізована діяльність сприяє розвитку пізнавальних інтересів дітей, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленневих процесів, сприяє самоутвердженню в суспільному житті [1].

О. Демченко переконливо доводить, що використання театралізації в педагогічній діяльності сприяє розвитку вміння відчувати емоційний стан партнера, розуміти особливості соціальної та емоційної взаємодії людей; набувати творчого досвіду тощо. На думку дослідниці, театралізація концентричним способом пов'язана з розвитком творчих здібностей: участь у театральному дійстві спрямована на розвиток дитячої творчості; розвинені творчі здібності позитивно впливають на створення нових образів у театральних постановках [5, с. 95]. Також надається важливого значення розвитку творчих здібностей дітей, ефективним засобом для цього є тетаралізація [3; 4].

У Державному стандарті початкової освіти наголошено на необхідності всебічного розвитку учнів. Театралізована діяльність забезпечує розвиток творчих здібностей дітей,

їхньої комунікативності, акторської майстерності, музичних та образотворчих здібностей, артистичного хисту тощо. Вона робить життя школярів веселим, цікавим та неповторним. Театралізована діяльність пронизує увесь освітній процес учнів. Під час ранкових зустрічей, вивчаючи тему «Театр» можна запропонувати школярам віртуальну екскурсію театрами Європи. Класичні історичні театри зі столітньою історією не зможуть залишити молодших школярів байдужими. Проте захопити та перевернути дитяче світосприйняття зможуть онлайн-подорожі до австрійського театру на воді в м. Брегенц, який повністю знаходиться в озері і актори до нього добираються на човнах. Епатажну сцену для театру зводять ранньою весною і розбирають пізньою осінню. Актори грають одну і ту ж виставу, проте глядачі щоразу змінюються, адже на феноменальні спектаклі приїздять туристи зі всього світу. У класі можна організувати конкурс малюнків на нову сцену для австрійського театру, обрати найоригінальніший дитячий шедевр та відправити на адресу театралів. Багато вражень школярі отримують від мандрівки вуличним паризьким театром «Пасанджерс» (ті, що вмюють літати). Спектаклі цього театру завжди відбуваються в повітрі. Актори кріпляться спеціальними страховками, проте для постановки спектаклю потрібно мати гарну фізичну форму та граційність. Паризький театр збирає масу відвідувачів, його постановки завжди оригінальні та неповторні. Зачаровує своєю красою та незвичайним місцем розташування шведський театр «Далхала», який знаходиться у кам'яному кар'єрі. Спускатися до нього потрібно на спеціальній установці. У цьому театрі запрошують як на денні, так і на вечірні покази спектаклів. Вечірні перегляди підсилюють феєрверками, звуковими та світловими шоу. Незвичайні емоції та враження подарує молодшим школярам віртуальна подорож до німецького підводного театру. Він не набув ще великої популярності. Спектаклі в цьому театрі тривають до 10 хвилин, актори весь час занурюються та винирають із води. Надзвичайними враженнями можуть переповнитися молодші школярі після перегляду відео-спектаклів українських театрів тіней «Фаяфлайс» та «Тьюліс». Окрім того, французькі, угорські, італійські театральні трупи театру тіней завжди приїздять із гастрольми до України, тому при можливості віртуальний перегляд можна буде замінити на справжній реалістичний похід до театру.

Надихнувшись на ранкових зустрічах безмежними можливостями театру, його багатогранністю протягом наступних уроків також можна використовувати театральне мистецтво в роботі з учнями початкової школи:

— молодші школярі можуть самостійно виготовити героїв для театру яєць та зробити невеликі театральні постановки в парах чи групах;

— на уроках з трудового навчання діти традиційно восени виготовляють вироби з шишок, жолудів і, зазвичай, ці поробки залишаються на виставках для батьків та гостей класу. Проте можна дозволити дитині насолодитися її створеним героєм сповна. Придумати цікаву історію про нього, представити її у вигляді монологу або розіграти діалог-знайомство з іншим героєм;

— театр мушель стане справжньою окрасою знайомства дітей з підводним світом. Виготовлені з мушель театральні фігурки дозволять сформулювати уявлення учнів не тільки про мешканців річок та морів, які омивають Україну, але й підводних мешканців Європи та усього світу. Причому такі постановки будуть доречними, як на початку вивчення теми, так і на її завершення;

— окрасою уроку літературного читання може стати постановка відомого вірша «Ходить гарбуз по городу» чи уривку із казки «Чиполіно» за допомогою овочів і фруктів, які школярі можуть принести з дому;

— сьогодні канцелярські магазини заповнили ручки з фігурками, тому педагог сміливо може використовувати їх для театральної діяльності;

— розглядаючи одвічну проблему утилізації та вторинного використання пластику, з молодшими школярами можна створити театральні фігурки з пластикових бутілочок, стаканчиків, ложечок та використовувати як на уроках ЯДС, так і на інших;

- на уроках математичного циклу доречно використовувати театри конусів, театри на сірникових коробках. Вони допоможуть краще познайомитися із геометричними фігурками;
- театр на сірникових коробках також буде актуальним на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Учні з легкістю зможуть створити такий театр самостійно та використовувати під час вивчення нових творів, ігор-інсценізацій чи ігор-драматизацій;
- театр ляльок-тантаморесок дозволять дітям швидко вжитися в будь-яку роль, вести монолог чи діалог від імені героя, якого вони грають;
- театр повітряних кульок одразу подарує школярам святкову атмосферу та веселий настрій, дозволить будь-який захід зробити незабутнім.

Отже, перед педагогами відкривається широка палітра різних видів театру, він завжди зможе обрати той, який йому для конкретного уроку підійде найбільше. Тому рекомендуємо максимально використовувати театральний потенціал задля всебічного розвитку учнів. Театральне мистецтво дозволить розкрити внутрішній потенціал дитини, збірності, відкриє неосяжний простір для самовираження, становлення та утвердження в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.
2. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія» : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 9–13.
3. Демченко О. Інтерактивні методи в підготовці майбутніх вихователів обдарованих дітей у контексті євроінтеграційних вимог до підвищення якості вищої освіти. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. Української асоціації дослідників освіти (Київ, 21 червня 2019 р.). Київ – Дрогобич: Трек-ЛТД, 2019. С. 45–49.
4. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84.
5. Демченко, О., Казьмірчук, Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*, 2022. 1(24), С. 91–101.
6. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театальної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.
7. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Вип. 61. С. 23–30.
8. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-

практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.

9. Любчак Л. В., Колеснік К. А. Методика організації ігрової діяльності : практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ЧЕРЕЗ ТЕАТРАЛІЗОВАНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Богдана Логоша, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. С. Деснова, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Bohdana Lohosha, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільнят через театралізовану діяльність. Автор статті презентує методи театралізованої діяльності, що забезпечують природні умови для розвитку зв'язного мовлення та особистості дошкільнят.

Ключові слова: театралізована діяльність, мовленнєва активність, театралізована гра, дидактична гра.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of coherent speech of preschoolers through theatrical activities. The author of the article presents methods of theatrical activities that provide natural conditions for the development of coherent speech and personality of preschoolers.

Key words: theatrical activity, speech activity, theatrical play, didactic play.

Розвиток зв'язного мовлення дітей у дошкільному закладі здійснюється у всіх видах діяльності, проте центральним є навчання на спеціальних заняттях. На заняттях у комплексі вирішуються завдання різних сторін мовленнєвої діяльності: збагачення та активізація словника, формування граматичного ладу мови, розвиток звукової культури, але головним завданням є розвиток зв'язного, монологічного мовлення. Взаємозв'язок різних мовних завдань створює передумови найефективнішого засвоєння мовленнєвих умінь і навиків. Заняття педагог проводить у комплексному підході для розумового та мовленнєвого розвитку. Для цього в мовленнєві заняття вихователь включає дидактичні ігри, творчі завдання, словесні ігри, пальчикові та артикуляційні гімнастики, створює умови для розвитку зв'язного мовлення за допомогою театралізованої діяльності.

Мета занять з розвитку мови [4, с. 49]:

- збагатити мовний досвід дітей через театралізовану діяльність;
- навчити дітей складно, послідовно та граматично правильно викладати свої думки.

У зв'язку з поставленою метою висувуються такі завдання [4, с. 51]:

- оволодіння усною зв'язковою мовою для успішної підготовки до навчання у школі;
- пошук нових методів та прийомів для навчання дошкільнят зв'язного мовлення;
- створення в дитячому колективі атмосфери творчості, яка дозволяє дітям вільно висловлювати свої думки, почуття, допоможе реалізувати свої можливості.

Освітня діяльність, щодо розвитку мови у дитсадку проводиться раз на тиждень. На кожному занятті, що складається з двох частин, вирішуються кілька мовних завдань: виховання звукової культури поєднується зі словниковою роботою, розвиток зв'язного

мовлення перебуває у зв'язку з формуванням граматичного ладу мови, і навіть з лексичною роботою. Згідно з перспективним плануванням з тем організованої освітньої діяльності педагог підбирає різноманітний матеріал для занять, який допомагає досягати певних результатів при вирішенні поставлених завдань.

Особливе місце при плануванні занять займають театралізовані ігри, в яких беруть участь діти та дорослі, що дозволяє вирішувати багато педагогічних завдань, що стосуються формування зв'язного мовлення дошкільнят.

У дошкільному віці процес пізнання дитини відбувається емоційно-практичним шляхом. Ось чому найбільш близькі та природні для дитини види діяльності: гра, спілкування з дорослими та однолітками, експериментування, художньо-театральна та інші види діяльності.

Театральна ігрова діяльність збагачує дітей новими враженнями, знаннями, вміннями, розвиває інтерес до літератури, активізує словник, сприяє морально-естетичному вихованню кожної дитини. Театральна постановка дає привід найрізноманітніших видів дошкільної творчості. Діти самі складають, імпровізують ролі, інсценують якийсь готовий літературний матеріал. Ця словесна творчість потрібна і зрозуміла самим дітям.

Характерне для театралізованої гри образне, яскраве зображення соціальної дійсності, явищ природи, знайомить дітей із навколишнім світом у всьому його різноманітті. Питання, поставлені дітям під час підготовки до гри, спонукають їх думати, аналізувати досить складні ситуації, робити висновки, узагальнення. Це сприяє розумовому розвитку та тісно пов'язаному з ним удосконаленню мови. У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова сторона мови. Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дитину перед необхідністю чітко, зрозуміло говорити. У неї покращується діалогічна мова, її граматичний устрій, вона починає активно користуватися словником, який у свою чергу теж поповнюється. У створенні ігрового образу особливо велика роль слова. Воно допомагає дитині виявити свої думки та почуття, зрозуміти переживання партнерів, узгоджувати з ними свої дії [3, с. 116].

Мова дитини багато в чому залежить від розвитку дрібної моторики рук. Для цього вихователь використовує пальчикові ігри, пальчикову гімнастику, пальчиковий театр, рукавички. Розвиток дрібної моторики рук впливає не просто на розвиток мови, а також її виразність, формування творчих здібностей.

Починаючи з дітьми молодшої групи, вихователь стимулює їх мовленнєву активність, виразність мови, розширює словниковий запас. Для розвитку зв'язного мовлення з дітьми цього віку педагог використовує переказ дітьми добре знайомих їм літературних творів (казки, оповідання), розглядає та дає словесний опис картин, іграшок. На початкових етапах діти відтворюють текст, підключаючись до переказу дорослого, повторюючи його окремі слова та цілі пропозиції, також педагог включає дидактичні ігри, створені задля розвитку зв'язної промови.

У розвитку мови дошкільника важко переоцінити значення казок, віршів та інших творів. Розповідаючи казки, слухаючи твори, діти поступово вчаться слухати текст, відповідати на запитання [3, с. 81].

У процесі освітньої діяльності вихователь підбирає завдання, створені задля розвитку зв'язної мови. Наприклад, спочатку діти розглядають іграшку, далі відповідають на питання про предмети, називаючи їх ознаки та дії. Потім вихователь організовує спільне оповідання. Після спільного оповідання діти мають самостійно повторювати текст. Після розмови за картиною разом із дітьми вихователь складає розповідь, показуючи їм, як будувати пропозиції, як з'єднувати їх між собою. Під час розгляду іграшок дітей підводять до складання описових оповідань. Спочатку діти підбирають необхідні визначення, утворюючи відповідну граматичну форму прикметника, у цьому словниковому матеріалі варто будувати зв'язне висловлювання спочатку разом із вихователем, а потім і самостійно.

Завдання з розвитку мовлення вирішуються й у позаурочний час. Підготовка дітей до

театралізації казок здійснюється поступово. Працюючи з малюками, вихователь звертає увагу на їх інтерес до яскравих костюмів та фігурок героїв казок, шапочок, масок. Дітей це приваблювало насамперед через можливість переодягатися, а отже змінюватися. Поступово починає формуватись інтерес до театралізованих ігор. Робота починається з перегляду невеликих лялькових вистав, взявши за основу зміст знайомих потішок, віршів та казок. Здебільшого діти погано володіють мовою. Вихователь починає знайомство з театральною грою через імітацію: гра-імітація окремих дій людини, тварин, птахів (діти прокинулися – потягнулися, горобці махають крилами) та імітація основних емоцій людини (виглянуло сонечко – діти зраділи, посміхнулися, заплескали в долоні).

Велику увагу в цьому віці вихователь приділяє читанню потішок, колискових, примовок, віршованих казок. Казки дітям читають щодня, під час читання вихователь стежить за тим, щоб вимова було чітка і зрозуміла, з правильним емоційним забарвленням. Колискові пісеньки і потішки сприяють збагаченню словника за рахунок того, що містять багато відомостей про предмети в навколишньому світі. З їхньою допомогою діти вчаться утворювати споріднені слова (наприклад, кіт, котик, кошени). Потішки та колискові допомагають дітям запам'ятати слова та форми слів та словосполучень, сприяють розвитку фонематичного слуху [7, с. 78].

У середній групі відбуваються значні зміни в мовленнєвому розвитку дитини: збагачується словник, удосконалюється мовний слух, граматичний лад мови, зв'язне мовлення. Дошкільнята п'ятого року життя впевненіші у всіх проявах, мають більш стійку увагу, більш розвинене сприйняття, мислення. У цьому віці робота над розвитком зв'язного мовлення займає значно більше місця. На заняттях діти навчаються переказувати літературні твори, розповідати по картині, описувати характерні риси іграшок, передавати своїми словами враження з особистого досвіду, брати участь у драматизації, інсценуванні [5, с. 6].

При розповіді про іграшки вихователь навчає дітей називати найхарактерніші її ознаки. Пропонує для порівняння дві ляльки та два автомобілі. Діти уважно розглядають їх, а потім уже розповідають, чим вони схожі, а чим відрізняються одна від одної. Багатьом дітям опис відмінностей виявлявся простішим завданням, ніж знаходження подібних ознак.

Також за допомогою іграшок вихователь пропонує дітям скласти невеликі сюжетні оповідання. Для цього підбирає кілька іграшок, що дозволяють побудувати просту сюжетну лінію (наприклад, дівчинка, ялинка, кошик, грибок, їжачок). Вихователь питає дітей, що могло статися з дівчинкою у лісі, кого вона могла зустріти, що принесла додому? Спочатку вихователь дає зразок вигадування оповідання, а потім пропонує дітям самостійно придумати свою розповідь, поступово уникаючи наслідування.

Під час розгляду картини дітям пропонується виконати різні словникові вправи, пов'язані зі змістом заняття. Спочатку за допомогою вихователя, а згодом самостійно, діти починають висловлюватися про те, що зображено на картині.

Діти середньої групи вже можуть розповідати про події власного життя, про свій особистий досвід та роблять це виразно. Вихователь пропонує дітям згадати подію, в якій разом нещодавно брали участь. Наприклад, як ми ходили в ліс на прогулянку, як пройшов ранок, як ми відзначали чийсь день народження. По черзі діти розповідають одне одному, що бачили, що робили. З допомогою таких вправ в дітей прищеплюються як соціальні навички, так і розвивається діалогічна мова, збагачується словниковий запас дітей [6, с. 32].

Із задоволенням діти передають сюжети мультфільмів, лялькових вистав, циркових вистав, коли зміст захоплює їх емоційно. Педагог використовує це як один із способів розвитку зв'язного мовлення.

У ході заняття, педагог пропонує дидактичні ігри з підгрупами дітей, у яких діти вправляються у використанні важких граматичних форм. Виділення граматичних форм необхідно дітям для правильної побудови речень у висловлюванні, оповіданні. Засвоєні граматичні форми застосовують у повсякденному житті [7, с. 168]. З батьками вихователь проводить бесіди, консультації про те, як працювати з дітьми вдома, щоб казка була цікавішою [8, с. 18].

Сучасна творча діяльність дітей та дорослих створює умови для набуття дітьми нових знань, умінь та навичок, розвитку здібностей та дитячої творчості, дозволяє дітям вступати в контакт з дітьми інших груп, з різними дорослими. Таким чином, театралізована діяльність сприяє самореалізації кожної дитини та взаємозбагаченню всіх, оскільки дорослі та діти виступають як рівноправні партнери взаємодії, адже саме у спільній виставі чи концерті діти засвоюють найбагатший досвід дорослих, переймають зразки поведінки. Спільна діяльність дітей та батьків допомагає вихователю краще дізнатися про особливості характеру дітей, їх темперамент, мрії та бажання.

Робота протягом трьох років щодо розвитку у дітей зв'язного мовлення за допомогою театралізованої діяльності дає гарні результати. У дітей у самостійній діяльності активно проявляється творча уява, збагачується словниковий запас слів, удосконалюється монологічна мова, її інтонаційна виразність.

Таким чином, театралізована діяльність [5; 10] дозволяє вирішити багато педагогічних завдань, що стосуються формування зв'язного мовлення дитини. Театралізована діяльність – невичерпне джерело розвитку почуттів, переживань та емоційних відкриттів, спосіб залучення до духовного багатства. Характерне для гри-драматизації – це образне, яскраве зображення соціальної дійсності, яке ознайомило дітей з навколишнім світом у всьому його різноманітті, а питання при підготовці до гри спонукали дітей думати, аналізувати досить складні ситуації, робити висновки та узагальнення. Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дітей перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. У дітей покращується діалогічна мова, її граматичний лад, а методи театралізованої діяльності забезпечують природні умови для розвитку зв'язного мовлення та особистості дошкільнят.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Київ : Томіріс, 2002. С. 108–144.
2. Білан О. І. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами художньої ілюстрації. *Дошкільна освіта*. 2003. № 1. С. 5–8.
3. Бондар Ю. В. Аксиологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.
3. Водолага Н. В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 Н. В. Водолага. Одеса, 2014. 218 с
4. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ, 2015. 120 с.
5. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84.
6. Зданевич Л. В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Запоріжжя, 2009. 120 с.
7. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку : монографія. Київ : Фенікс, 2008. 497 с.
8. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): Збірник наукових праць [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
9. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
10. Шершова Ю. С. Театралізована діяльність як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Збірник матеріалів. Полтавський район, с. Калашники : РМК. 44 с.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Анна Марусич, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS THROUGH STORY-ROLEPLAYING GAMES

Anna Marusych, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті запропоновано дефінітивний аналіз поняття «soft skills», виокремлено провідні гнучкі навички молодших школярів, наголошено на необхідності розвитку soft skills дітей, починаючи з початкової школи. Нами визначено використання сюжетно-рольової гри як ефективного засобу розвитку гнучких навичок учнів, наведені приклади ігор, визначена їхня роль в освітньому процесі.

Ключові слова: soft skills, молодші школярі, освітній процес, сюжетно-рольова гра, креативність.

Abstract. The article offers a definitive analysis of the concept of "soft skills", highlights the leading flexible skills of younger schoolchildren, emphasizes the need to develop children's soft skills starting from primary school. We have determined the use of story-role play as an effective means of developing students' flexible skills, given examples of games, and determined their role in the educational process.

Keywords: soft skills, younger schoolchildren, educational process, story-role play, creativity.

Освітній процес у початковій школі спрямований на активний розвиток особистості молодшого школяра. У XXI столітті важливо не просто максимально забезпечувати високий рівень знань учнів, але й дбати про розвиток їхніх soft skills (гнучких навичок), які дозволять ефективно презентувати набуті знання, утвердитися в суспільстві та максимально досягнути успіху.

Питання розвитку soft skills широко розглядалося на освітніх теренах та презентується у концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти, сучасних Типових освітніх програмах. Воно активно обговорюється на наукових конференціях, семінарах, симпозіумах, форумах. Науковці та педагоги практики впевнено заявляють, що гнучкі навички – це важливий інструмент кожного школяра у подальшому житті. І. Барановська стверджує, що розвивати гнучкі навички краще засобами театралізованої діяльності; О. Демченко наполягає на тому, що імплементація європейського досвіду сприятиме кращому розвитку soft skills учнів початкової школи; у своїх працях О. Жовнич стверджує, що сучасні мультимедійні засоби дозволять ефективніше розвивати гнучкі навички школярів. У комплексі всі засоби дозволять продуктивно розвинути гнучкі навички. Вони активно впроваджуватимуться за рахунок сюжетно-рольових ігор, які розкриють панорамні горизонти можливостей для учнів.

Soft skills – це комплекс практико-орієнтованих (соціальних, емоційних та етичних) навичок, які базуються на соціальній реалізації. О. Лук'янченко, Т. Васютіна, О. Кондратюк вважають, що гнучкі навички – це «вертикальний розвиток особистості», який інтегрує соціальний інтелект [9]. О. Демченко, Н. Казьмірчук, І. Стахова стверджують, що гнучкі навички – це особистісні якості, які формуються під впливом соціуму та спрямовані на утвердження в суспільстві [3, с. 99]. Учені показують значення театру в роботі з обдарованими дітьми, творчій самореалізації [2].

О. Олійник наполягає на тому, що гнучкі навички поділяються на наступні групи:

— комунікативні (вміння спілкуватися, вести діалог, обмінюватися думками, дискутувати тощо);

— креативні (здатність оригінально мислити, творчо осмислювати завдання, продукувати нові думки, нестандартно підходити до вирішення завдань тощо);

- організаторські (здатність чітко вибудовувати план роботи, продуктивно витратити час, вибудовувати стратегію успіху тощо);
- self-менеджмент (здатність до самопрезентації, вміння достойно висвітлювати результати своєї роботи) [8, с. 73].

До переліку гнучких навичок І. Барановська відносить також здатність орієнтуватися в проблемній ситуації, здатність творчо підходити до розв'язання завдань, креативити, панорамно споглядати реальність тощо. Дослідниця також вважає, що розвитку soft skills сприяє використання ігрової діяльності, зокрема, сюжетно-рольових ігор [1, с.14].

Ігрова діяльність – це спосіб самовияву дитину, її провідна діяльність. Це середовище розвитку та становлення молодших школярів. Т. Піроженко вважає, що «в ігровій діяльності дитина засвоює досвід попередніх поколінь, збагачується знаннями, у неї формуються практичні вміння та навички, духовні потреби, естетичні почуття, виробляється свій погляд на світ, з'являються переконання та закладається характер. За допомогою ігрової діяльності дитина має можливість задовольнити всі свої основні життєві потреби, а саме: у спілкуванні, рухливих діях, самоствердженні, у задоволенні своїх інтересів і потреб. Ігрова діяльність сприяє появі якісних змін у дитячій психіці, захоплює своєю формою і змістом, спрямовує розвиток розумових, вольових, творчих здібностей, виховує культуру спілкування в спільній діяльності. Ігрова діяльність дає можливість дітям оперувати набутими раніше знаннями та постійно збагачуватися новими» [5, с. 16].

Л. Любчак та К. Колеснік наполягають на тому, що ігрова діяльність – це не дитяча примха чи забаганка, це стійка потреба у спілкуванні, розвитку, особистісному становленні. Аналізуючи спектр дитячих почуттів, які викликає у них гра, дослідники наголосили, що основними емоційними проявами є радість, щастя, захоплення, інтерес, бажання бути частиною колективу, здатність ефективно себе продемонструвати, вражаюче вжитися в роль тощо. Проте науковці виокремили ще і проблемні моменти, з якими можуть стикнутися діти, а саме: учень самостійно придумує гру і сам грає, не залучаючи інших; школяреві важко придумати зміст гри, правила; дитина проявляє нестримані емоції по відношенню до тих учнів, які не вміють грати у запропоновану гру; школяр погано запам'ятовує, тому не може зосередитися на змісті гри; дитина відчуває невпевненість, страх перед театралізованою діяльністю [7, с. 12].

В основі кожної гри лежить ігровий задум. Дидактичне завдання у грі ховається за нетрадиційним та творчим ігровим задумом. Ігрова атмосфера гри залежить від настанов вчителя. Ігровий початок поділяється на два види:

1. *Простий*, полягає в тому, що вчитель просто та лаконічно повідомляє тему та спрямовує їхню увагу на дидактичний матеріал.

2. *Інтригуючий*, який зацікавлює та приваблює учнів до швидкого вирішення та проходження гри. Засобом реалізації ігрового задуму та початку, а також здійснення поставленого вчителем завдання називається ігровими діями. Під час виконання ігрових дій учні із задоволенням захоплюються ними, з легкістю засвоюють поданий навчальний матеріал. Правила гри учні сприймають як установу на гру, тобто невиконання їх знищує все, що вони досягли у грі. Якщо не продумати чітко правила гри, то поставлене дидактичне завдання може бути не виконаним. Навіть, коли гра відбувається в межі правил, вона створює невимушену обстановку, яка сприяє розвитку фантазій та імпровізацій. Багато хто вважає, що гра не завжди приносить користь, але в кожній грі можна виділити позитивні риси, які на думку дорослих в житті не дуже помітні. Коли вчитель обирає гру, він підбирає їх на рівні можливостей учнів, і саме тому кожен може в грі показати вміння, досягти успіху, а в навчальній діяльності цього не завжди помітно. Підбиття підсумків гри проводиться одразу після закінчення гри, адже молодші школярі не виділяються своєю нетерплячістю, вони прагнуть одразу дізнатися результати їхньої праці. Якими б не були результати, варто підтримувати кожного учасника.

Для організації ігрової діяльності учнів варто підбирати такі ігри, які б стимулювали до спілкування, творчої праці, досліджень. Молодшим школярам доречно пропонувати для

роботи інсценування народних українських та європейських казок, наприклад («Коза Дереза», «Кіт в чоботях», «Колобок», «Мудра дівчина»); а також авторських казок («Лісова школа», «Чудо-козаки», «Тореадори з Васюківки»). Працюючи з учнями, доречно на ранкових зустрічах використовувати «Коло усмішок та добра». Запропонувати кожній дитині привітатися: «Привітання з усмішкою», «Привітання компліментом», «Привітання дружнім жестом» тощо. Допоможуть підготувати учнів до участі в сюжетно-рольових іграх такі творчі вправи як-от: «Назви ласкаво», «Ти мені подобаєшся, тому що...», «Дружити – це значить...», «Ласкаве ім'я», «Привітання інших країн», «Добрі побажання», «Поділися радістю», «Калейдоскоп радісних подій», «Добрі новини», «Інтерв'ю добра», «Чарівна паличка добрих справ», «Подарунок для друзів», «Компліменти», «Чим я можу допомогти» тощо.

Навички ефективної соціальної взаємодії можуть бути закріплені в таких сюжетно-рольових іграх: «Віночок імен», «Справжня дружба», «Повторюй за мною», «Веселкова країна», «Дружба розпочинається з посмішки», «чотирилапі друзі», «Кращий подарунок, «Від серця до серця», «Краса у краплинці роси», «Голос природи», «Дружня пісня», «Протилежності», «Доброго дня, українці», «Хто, де живе», «Іноземець», «Я – маленький українець», «В країні дружби», «Алло, я на зв'язку», «Охоронці своєї землі», «Ми – друзі навіки», «Доброго вечра, ми з України», «Агенство доброти», «Мандрівка світом», «У крамниці національних іграшок», «Я, ти, він, вона – разом дружня ми сім'я».

Сюжетно-рольові ігри навчають учнів культурно поводитися в дитячому колективі, дотримуватися правил поведження в соціумі, не утискаючи інтереси інших, активно розвивати всі мисленнєві процеси, творчо зростати тощо. Сюжетно-рольові ігри дозволяють учням активно презентувати себе та свої вміння; розвивати гнучкі навички; проявляти свої здібності, знання, моральні якості; звертати увагу на свою думку, групувати однодумців, аналізувати власну діяльність тощо.

Отже, *soft skills* – це важливі гнучкі навички для кожної особистості, особливо для молодшого школяра. До цих навичок належать здатність до комунікації, аналізу інформації, самопрезентації, здатність до творчого та критичного осмислення дійсності, вміння раціонально розподіляти свій час, вміння знаходити індивідуальний підхід до кожного тощо. Ефективним засобом розвитку *soft skills* є використання педагогом на уроці та в позаурочний час сюжетно-рольових ігор. Саме вони створюють креативне середовище розвитку учнів, дозволяють перевтілюватися, приміряти на собі будь-які образи, фантазувати, комунікувати, творчо розвиватися, а саме головне – самовиховуватися та ставати важливим гвинтиком демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.
2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток *soft skills* майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24), С. 91–101.
4. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

5. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / Пироженко Т.О. та ін. Київ : Генеза, 88 с.
6. Лук'янченко О. М., Васютіна Т. М., Кондратюк О. М. Психолого-педагогічні аспекти формування «SOFT SKILLS» у молодших школярів в процесі гри. *Wloclawek, Republic of Poland*. 2021.
7. Любчак Л. В., Колеснік К. А. Методика організації ігрової діяльності : практикум Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
8. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I, P. 31–46.
10. Soft skills: Що чекає на українську освіту в найближчому майбутньому. URL: <http://womo.ua/soft-skills-shho-chekaye-na-ukrayinsku-osvitu-v-nayblizhchomu-maybutnomu> (дата звернення: 18.07.2022).

ФОРМУВАННЯ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аліна Медик, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF TEAMS OF STUDENTS BY MEANS OF THEATRICALIZED ACTIVITY

Alina Medyk, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається роль театралізованої діяльності у формуванні колективу молодших школярів. Автор описує особливості використання театрального мистецтва на уроках і в позаурочний час.

Ключові слова: драматизація, учнівський колектив, театралізація, театралізована діяльність, театральні ігри.

Abstract. The article reveals the role of theatrical activities in the formation of the collective of primary school students. The author describes the peculiarities of the use of theatrical art in lessons and in extracurricular activities.

Key words: dramatization, school collective, theatrical activities, theatrical games.

В умовах реалізації концепції Нової української школи в життя молодших школярів активно впроваджується театралізація. Тому питання про формування колективу учнів початкової школи засобами театралізованої діяльності є актуальним. Театралізація – це важливий інструмент формування колективу, колективних відносин, згуртування дітей спільною ціллю. Завдяки театралізованій діяльності у дитини розширюється кругозір, покращується мовлення, загалом відбувається становлення колективу. Спілкуючись в процесі театралізації, учні вчаться бути толерантними до однолітків, стриманими та зібраними. Варто зазначити, що у типовій освітній програмі в розділі «Мистецька освітня галузь» виділяють напрям «Театралізуємо» [9, с. 14]. Тому театральне мистецтво можна вважати складовою освітнього процесу у початковій школі.

Театральне мистецтво здавна супроводжує людей і сприяє організації дозвілля та виховання всебічно розвиненої особистості. Починаючи з початкової школи, педагоги зосереджують увагу на розвитку природних задатків учнів. Використання засобів театрального мистецтва важливе як на уроках, так і у позакласній та позашкільній роботі. Театралізацію як педагогічний засіб обґрунтували Ш. Амонашвілі, П. Блонський,

Я. Корчак, Я. Коменський, Г. Рошаль, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.

Я. Коменський наголошував на потребі розвитку дітей за допомогою мистецтва. Педагог писав: «Через те, що життя кожної людини побудоване так, що вона повинна підтримувати розмову та діяти... навчився спостерігати різницю в речах, умів реагувати на це, робити пристойні дії, тримати тіло і душу відповідно до обставин, змінювати тембр голосу, тобто грати будь-яку роль відповідним чином» [6, с. 140]. Фундатор наукової педагогіки вважав театральні постановки важливим засобом соціалізації особистості, з огляду на те, що у колективі потрібно спілкуватись, знаходити компроміси, спільно діяти. Цьому й сприяє підготовка та проведення театралізації у початковій школі.

Театралізовану діяльність ми вважаємо однією з форм колективної взаємодії, де важливим є вміння спілкуватися в групі. Театралізація допомагає учням ознайомлюватися із навколишнім світом, виражати своє ставлення до нього. Основою вдалої театральної постановки є успішна взаємодія учасників процесу, їх спільне прагнення до мети. Учасники між собою узгоджують дії, оцінюють один одного, формулюють мету та досягають її разом. Молодші школярі покращують ділові та партнерські стосунки, набувають умінь працювати у великих та малих групах.

Педагог-експериментатор С. Шацький значну увагу приділяв формуванню почуття відповідальності, причому не тільки за себе, але й за інших. У процесі театралізованої діяльності з'являється відповідальність перед колективом. Відповідно до розробленої С. Шацьким естетико-педагогічної концепції театральна робота є важливим елементом організації дитячого життя та активним фактором впливу на навколишнє соціальне середовище. Театральні постановки, на думку педагога-експериментатора, сприяють загальному розвитку молодшого школяра: «... Кращий засіб в справі виховання – це дати проявитися в душі дитини якомусь гарному почуттю, і, дивлячись за силою цього прояву, на пам'ять про пережите, яка направляє волю, нехай дізнаються діти про себе, які вони можуть бути чесні, щирі, шляхетні, прості, добрі ... Виховання людини повинно бути вихованням його самодіяльності, і в цьому прагненні не потрібно зупинятися на півдорозі» [10, с. 42].

А. Макаренко теж вважав театралізацію важливим інструментом формування колективу, колективних відносин, згуртування дітей спільною метою, що дає стимули їх духовному зростанню; розглядав театр як обов'язок, як неминучий громадський податок, відмовитися від сплати якого було неможливо [8].

На значенні театру в розвитку «м'яких / гнучких навичок» наголошують сучасні дослідники, які показують не лише культурно-естетичний, а соціально-виховний потенціал театру. Важливою є підготовка педагогів до використання театралізованої діяльності дітей на різних етапах НУШ. З огляду на це, вагомими є погляди вчених щодо підвищення професіоналізму на компетентності майбутніх вчителів в умовах євроінтеграції [1; 5; 7; 11].

Важливою ланкою у формуванні колективу є педагогічне керівництво. Ми впевнені, що саме педагог створює умови для набуття вихованцями ініціативності, самостійності, самодіяльності та відповідальності перед колективом. З огляду на це, підтримуємо Г. Кіт та О. Демченко в тому, що нові вимоги до вчителя висуваються в умовах упровадження Нової української школи, адже організація театралізованої діяльності молодших школярів будується на творчості, експериментуванні педагога [4, с. 251].

Педагогами НУШ активно використовуються нестандартні методи й форми навчання і виховання особистості. Театралізація, на нашу думку, належить до нестандартних методів навчання й виховання учнів. Використання вчителем в освітньому процесі театрального ігрового контенту передбачає включення учнів у різноманітні види діяльності. Сучасні педагоги у своїй роботі використовують різного роду творчі завдання, пов'язані з драматизацією, інсценізацією, театралізацією. Театралізований урок допомагає молодшим школярам подивитися на літературний твір з різних сторін. «Прочитати» літературний твір в новій особливій формі можливо саме завдяки театралізації.

Театралізація на уроках та в позаурочний час може бути різноманітною. Однією із найцікавіших форм проведення творчого дозвілля молодших школярів є заняття акторською

майстерністю. В учнів формуються та розвиваються навички різних напрямків, а саме з вокалу, хореографії, циркового мистецтва тощо. Драматизація об'єднує дітей, які колективно імпровізують за задалегідь обраною тематикою. Допомагає дитині краще зрозуміти себе, інших та навколишній світ, сприяє соціальному становленню молодшого школяра в тому числі лялько-терапія, яка широко використовується в драматизації. В результаті театралізовані форми роботи об'єднують учнів і успішно формують міцний колектив.

Театральні ігри дають можливість дітям побувати в ролі акторів, декораторів, режисерів, музикантів, реквізиторів та інших персонажів. Роль, яку виконує учень, вимагає чітко формулювати фрази, репліки; мати значний словниковий запас; володіти інтонацією та жестами. Участь у театральній виставі дає можливість дитині покращити власне мовлення. Це позитивно впливає на спілкування учня у соціумі. Можливості створення костюмів, аксесуарів, прикрас сприяють розвитку колективної творчості дітей, адже учні діють разом задля спільної справи. Молодші школярі можуть малювати, шити, ліпити – всі ці заняття мають на меті стимулювати уяву дітей. Театральні ігри впливають, на нашу думку, на сферу емоційного сприйняття світу. Неможливо переоцінити важливість розвитку акторських здібностей в учнів: театральна діяльність формує сценічну культуру дітей, навчає бути впевненими у собі та розкутими, розвиває пам'ять та фантазію. З впевненістю можемо стверджувати, що завдяки засобам театру відбувається всебічний розвиток особистості.

Окрім участі у театральних іграх, виставах, інсценізаціях на уроках або в позаурочний час, дитина може займатися в театральних гуртках. Заняття в театральних гуртках дисциплінують, виробляють почуття відповідальності перед однокласниками та глядачами, прищеплюють почуття колективізму, любові до праці. Театр відкриває можливості для здійснення цілеспрямованого виховного процесу та гармонійного розвитку особистості.

На нашу думку, позитивно впливає на згуртування учнівського колективу і відвідування театру. Театр дає змогу дітям переживати високі почуття, вміти проявляти емпатію. У процесі вистави діти вперше аплодують герою, підтримують його чи співчують. У глядацькому залі дитина переймається почуттям колективізму: вона переживає і радіє разом з іншими. Результати спостережень можна фіксувати, за рекомендацією сучасних вчителів, у «щоденнику мистецьких вражень», який спонукає розширювати кругозір, відвідуючи мистецькі заходи [3, с. 9].

Аналіз передового досвіду вчителів НУШ дав нам змогу ознайомитись з особливостями залучення учнів до переглядів театралізованих вистав безпосередньо в театрі та заочно [2]. Як висновок, перегляд театралізацій стимулює пізнавальну активність дітей, мотивує до взаємодії в колективі, формує товариські відносини.

Ми успішно застосовували елементи театралізації в початковій школі: вправи, фізкультхвилинки в поєднанні з пальчиковим театром та ляльками-топотушками, ігри-імпровізації з розігруванням сюжету, рольові діалоги, групові завдання. Саме після такої активної діяльності учні дізнаються, що мистецтво слова можна реалізовувати різними способами. Використання нами вправ, ігор показало зацікавленість та захоплення молодших школярів театралізованою діяльністю. Інсценізація казки «Колобок» переконливо довела, що цей процес зближив дітей, згуртував, вони працювали злагоджено й організовано.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, ми переконуємось, що протягом всього періоду використання театралізація була спрямована на особистісний розвиток учнів та на формування колективу. Насичення дозвілля дітей театралізацією, постановками, виставами, іграми-драматизаціями, імпровізаціями, обрядовими дійствами в результаті розвиває навички співпраці в колективі. Під час театралізованої діяльності вдосконалюються ділові стосунки, відбувається згуртування спільноти дітей, розвиваються творчі здібності, створюється позитивна атмосфера у колективі. На даний час спостерігається зростання інтересу до використання театралізації у шкільному освітньому процесі як до засобу розвитку особистості та формування колективу.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Аксиологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого

школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.

2. Блог вчителя початкових класів Кабай І. Ф. URL: <https://kabay061016.blogspot.com/> (дата звернення: 17.07.2022).

3. Дитина у світі мистецтва. *Джміль*. 2021. № 2. С. 9–10.

4. Кіт Г. Г., Демченко О. П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 251–255.

5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43-47.

6. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Т. 1. Москва : Педагогика, 1982. 656 с.

7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

8. Макаренко А. С. Педагогічна поема. Київ : Радянська школа, 1973. 528 с.

9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. : наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>. (дата звернення: 17.07.2022).

10. Шацький С. Т. Роки шукань. Ч. 1. Стара школа, 1924.

11. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. 2019, May 24th -25th. С. 144-159. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2019vol1.3993>*

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лілія Мельничук, кандидат педагогічних наук, доцент

Тетяна Суткова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

AESTHETIC DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Lilia Melnichuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Tatiana Sutkova, master's student

Academician Stepan Demianchuk international university of economics and humanities

Анотація. У статті проаналізовано поняття «естетичний розвиток», його зміст, виокремлено його структурні компоненти. Обґрунтовано значення театралізованої діяльності в контексті естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: естетичний розвиток, театралізована діяльність, діти дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the concept of «aesthetic development», its content, and identifies its structural components. The value of theatrical activity in the context of aesthetic development of preschool children is substantiated.

Key words: aesthetic development, theatrical activity, preschool children.

Нова освітня парадигма XXI століття зорієнтована на формування у здобувачів освіти творчого потенціалу, розкриття їх здібностей, виховання естетичних цінностей. Естетичний розвиток дітей дошкільного віку, актуалізація їхніх здібностей і задатків, закладених природою, сприяють самоорганізації, виявленні творчої активності, ініціативності, креативного підходу до різних видів діяльності. Саме творчий підхід в освітньому процесі закладів дошкільної освіти є однією з умов виховання активної життєвої позиції особистості дошкільника.

Оскільки розвиток творчого потенціалу дитини дошкільного віку є актуальною проблемою сучасності, на цьому акцентовано увагу в державних документах освітньої галузі. Так, проблема естетичного розвитку знайшла належне обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», в Концепції художньо-естетичного виховання. Натомість у нормативних документах (Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, освітніх програмах), у методичних рекомендаціях до програм, у численних науково-методичних посібниках та фактичних методичних розвідках дається ряд порад щодо естетичного розвитку старших дошкільників [1].

Сьогодні багато педагогів стурбовані пошуком нетрадиційних шляхів творчої взаємодії з дітьми. Дослідження, проведені психологами та педагогами, засвідчили, що для досягнення природних здібностей і навичок дитини необхідно створити оптимальні умови для розвитку її індивідуальних здібностей та творчого потенціалу, спрямованого на продуктивну дослідницьку та творчу діяльність. Естетичному вихованню як одному з напрямів всебічного розвитку та становлення особистості дитини приділялася увага ще з найдавніших часів, зокрема, педагоги вважали саме театралізовану діяльність потужним засобом естетичного розвитку дітей.

Театралізована діяльність здатна до вирішення низки педагогічних завдань, що стосується мовленнєвого, інтелектуального й художньо-естетичного розвитку дитини. Проблема естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності була предметом наукових розвідок О. Везумської, Т. Доронової, І. Ликової, О. Половіної, Н. Сорокіної. Вчені одностайні у висновку, що здатність дитини до відчуття, сприймання, розуміння, усвідомлення та прагнення творити прекрасне – є специфічними проявами духовного життя людини, які засвідчують її актуальність.

Естетичний розвиток у ширшому філософському розумінні включає якісні зміни художньо-естетичної культури суб'єкта виховання, яким може бути окрема особа, соціальна група та суспільство в цілому. Це безперервний процес, який триває упродовж усього життя людини, коли вирішуються протиріччя між рівнем естетичної культури людства та володінням цією культурою (естетичним досвідом) індивідом у певний період його життя. Це оптимальний спосіб набуття здатності створювати і сприймати прекрасне, передавати художньо-естетичний досвід особистості через самовіддану діяльність [2, с. 109].

Слід зазначити, що більшість концепцій надають особливої уваги меті процесу естетичного виховання особистості дитини дошкільного віку, а отже, забезпечують формування її здатності до сприймання, розуміння, оцінювання, зберігання, експериментування та створення прекрасного в повсякденному житті, у закладі дошкільної освіти та в міжособистісних стосунках. Важливість цього процесу полягає в необхідності пошуку вихователями ефективних засобів досягнення гармонійної соціальної та індивідуальної єдності, впливу багатства художньої культури та всіх переваг суспільного процесу на формування особистості дитини [2, с. 110].

Одним з завдань естетичного розвитку особистості дитини дошкільного віку є формування її естетичної культури, яке полягає в розвитку вміння сприймання природи, результатів праці, творів мистецтва, навколишньої дійсності, поведінки людей та прагненні насолоджуватися прекрасним. Тобто, метою естетичного розвитку дитини є формування здатності особистості повноцінно сприймати, адекватно розуміти прекрасне в мистецтві й дійсності, бажання й уміння будувати своє життя за законами краси [3, с. 30].

Структурними компонентами естетичного розвитку є естетичне сприйняття, естетична спрямованість, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний ідеал, естетичний смак, естетична діяльність. Вони визначають розумову, моральну, емоційну, духовну діяльність людини і викликають важливі зміни в її баченні світу, релігії, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

Суттєвим компонентом естетичної культури є естетичне почуття – емоційні стани, зумовлені оцінним ставленням людини до явищ дійсності та мистецтва. Виникнення і розвиток естетичного почуття у дітей – складний і тривалий процес. Ці почуття виникають і розвиваються не самі по собі, а в процесі навчання, в діяльності дитини, у зв'язку з розвитком інших почуттів [3].

Тому вчені розглядають естетичний розвиток як процес цілеспрямованого формування морально-духовних якостей всебічно розвиненої особистості, що дає їй можливість сприймати природні та суспільні реалії, діяти і творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси. Висловлюючи свої естетичні судження про речі і явища, діти дошкільного віку відчують певне естетичне почуття [2, с. 112].

Організація естетичного розвитку дошкільників є одним із головних завдань сучасних закладів дошкільної освіти. Ефективність виконання цього завдання залежить від того, які форми, засоби і методи обрані для оптимального впливу на свідомість дитини. Одним із таких сучасних засобів є театралізована діяльність.

Театралізована діяльність – це особливий синтетичний вид мистецтва, який здатний органічно поєднати художнє слово, поезію, драматургію, літературу, живопис та музику. Це сприяє для дитини глибшому самопізнанню, усвідомленню свого внутрішнього світу, спонуканню до самовдосконалення, а також викликає естетичні почуття та емоції під час театралізованого дійства. Саме театралізована діяльність максимально наближається до світосприйняття дитини, адже в ній фігурують лялькові персонажі, які особливо близькі до казки і тому добре відомі дітям [5, с. 37].

Театралізована діяльність є найпоширенішим видом дитячої творчості, спрямованим на розвиток в її учасників сенсорики, почуттів, емоцій, мислення, уяви, фантазії, уваги, пам'яті, волі, а також багатьох умінь та навичок (мовленнєвих, комунікативних, організаторських, рухових та ін.). До театралізованих ігор належать режисерські ігри (настільні театр іграшок та театр картинок, тіньовий та ляльковий театри та ін.) та ігри - драматизації (інсценування потішок, пісень, казок та літературних текстів, невеликих за обсягом).

У процесі участі в театралізованих іграх діти мають змогу ознайомитися з навколишнім світом засобами образів, фарб та звуків. Театралізовані ігри сприяють розвитку почуття партнерства та засвоєнню соціальних норм і правил, а, отже, є ефективним засобом соціалізації дошкільника.

Театралізовані ігри допомагають розкрити творчий потенціал дитини, розвивають творчу уяву, формують естетичний смак. У процесі перегляду театралізованого дійства вона співпереживає героям, вчиться відрізняти «добре» від «поганого», долучається до духовно-моральних цінностей. У цьому аспекті театр є джерелом розвитку емоційної сфери дитини.

Театралізована діяльність дітей не проявляється сама собою, а залежить від творчого підходу педагога до організації та вмілого спрямування цього процесу. Театралізовані ігри можуть використовуватись у будь-яких видах діяльності дітей, на будь-яких заняттях. Доцільним є використання будь-яких моментів у житті дітей для залучення їх у світ театру.

Виховання через театралізовані вистави – це впровадження в дошкільну освіту особливої дитячої філософії, яка дає їм відповіді на питання про сенс життя, про добро і зло, про красу і потворність, про любов і ненависть, людяність, про стосунки між людиною і людиною і людиною і природою, інші загальноновизнані морально-етичні принципи. За допомогою театралізованої діяльності педагоги мають змогу реалізувати цілий комплекс завдань і цілей, пов'язаних із процесом формування творчої, гармонійно розвиненої особистості: розвиток творчих здібностей, естетичного почуття, культури спілкування, досягнення згуртованості

дітей дошкільного віку [4].

Форми використання театралізованої діяльності у виховній роботі закладу дошкільної освіти мають бути різноманітними. Дитячі сюжетно-рольові ігри повинні поступово набувати форми театральних ігор, в яких можна наслідувати вчинки і риси характеру оточуючих людей.

Відмінність між сюжетно-рольовою і театралізованими іграми полягає у тому, що у першій діти відображають життєві явища, а в другій беруть сюжети з літературних творів. У сюжетно-рольовій грі немає кінцевого продукту, результату гри, але в театралізованій грі такий продукт може бути – постановка, інсценізація, вистава. У театралізованих іграх використовують ігрову дію, предмет, костюм чи ляльку, які полегшують вибір дитиною ролі, а також визначають ігрові дії [2, с. 114].

Отже, у процесі театралізованої діяльності створюється особливе естетичне ставлення до світу, розвиваються загальні психічні процеси: сприйняття, образне мислення, увага, пам'ять тощо. Формується позитивне ставлення дітей до театральної діяльності (підвищення інтересу до певного виду театральної гри, образу героя, сюжету, інтерес до театральної культури). Керуючись цими завданнями, вихователь спрямовує свою роботу не лише у вузькому плані (здійснити постановку вистави, розкрити авторський задум, тему та ідею твору, схарактеризувати дійових осіб тощо), але й проектує свою діяльність у більш широку площину – розвивати й виховувати естетичні почуття дошкільників.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу від 22.01.2021 року. URL: <https://ezavdnz.mcfra.gov.ua/book?bid=37876> (Дата звернення: 30.06.2022).
2. Везумська О. М. Естетичний розвиток дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 4 (36). С. 109-116.
3. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2020. 128 с.
4. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3-8.
5. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. №74. С. 36-40.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТЕАТРУ ЮНОГО ГЛЯДАЧА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Дар'я Назаренко, здобувач вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE HISTORY OF DEVELOPMENT OF YOUNG AUDIENCE THEATER IN UKRAINE

Dar'ya Nazarenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається тема історії розвитку театру юного глядача на теренах України. Подано матеріали про кожен театр, розкрито сутність кожного театру

Ключові слова: театр юного глядача, театральне мистецтво, діти, становлення театру

Annotation. The article deals with the topic of the history of the theater of the young spectator in the territory of Ukraine. The materials of each theater are submitted, the essence of each theater is revealed.

Key words: young spectator theater, theatrical art, children, building theater.

Театр – безмежне море, яке приховує в собі різні види мистецтва – музику, танець, скульптуру, живопис, він надихає і змушує творити знову і знову. Жодні свята не проходять

без яскравих, пишних театральних дійств. Кожен народ плекає в собі театр, відновлює і тисячоліттями зберігає його історію, передає таємниці й підкоряє нові вершини.

Театр – невіддільна частина у житті дитини. Він ознайомлює юного глядача з таємничістю народної і європейської творчості, поглиблює і розвиває мислення, емоційний інтелект, пам'ять, увагу дитини [1; 2; 3]. Театр – відпочинок душі, де можна отримати естетичну насолоду і збагатити духовний світ дитини. Театр – це час живого спілкування і нових знайомств, де можна знайти однодумців або зустріти нових друзів [1; 3]. Дослідники показують соціально-виховне значення театру в роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, зокрема формування гнучких навичок ХХІ століття [4; 5; 10; 11].

Сьогодні, як ніколи гостро стоїть питання вивчення та дослідження історії розвитку українського театру. Серед вагомих праць «Історія театру» Оскара Г. Брокетта та Франкліна Г. Гілді; «Історія українського театру в Галичині» С.Чарнецького; «Український театр» Г. Лужницького та інші [7]. Видатна праця Л. Дмитрівни «З історії всесвітнього театру» (1929 р.) – опис тисячолітнього становлення та життя європейського театру. Ця україномовна книга поділена на частини, в яких немало сторінок присвячено історії Українського театру.

Вивчення та аналіз історично-наукової літератури показав, що театри для дітей в Україні набули найбільшої популярності на початку ХХ століття. Перший професійний театр був відкритий в Києві в 1918-20 роках, але під час Першої Світової війни він був зруйнований і не підлягав реконструкції.

У березні 1920 року перший академічний український театр для дітей та юнацтва було відкрито у Харкові. Театр мав назву «Театр казки», тому в репертуарі театру були переважно різноманітні казки, як закордонних, так і українських авторів; героїчні спектаклі про сучасників, що виховували патріотизм молодого покоління. Такий театр не мав аналогів у світовій практиці, це був театр для наймолодших глядачів [8]. Відмінною особливістю театральних спектаклів було звернення акторів до юних глядачів у прямій формі вірша, спонукання до оцінювання конфліктних ситуацій та самостійних висновків. Використання пантоміми, жестикуляції під музику робили театр унікальним серед інших.

Цікаво, що у створенні та становленні харківського театру для дітей брали участь талановиті митці: мистецтвознавець і драматург Олександр Білецький, композитори Ісак Дунаєвський, Дмитро Ямпольський, художники Борис Косарев, Микола Акимов та ін. Згодом у театрі втілювались ідеї та працювала ціла плеяда вихованців та соратників корифея українського театру Леся Курбаса: Михайло Верхацький, Леонтій Дубовик, Фауст Лопатинський, Володимир Склярєнко, Борис Тягно, а потім і їхні учні – Олександр Барсегян, Олексій Ріпко. В 1923 році «Театр казки» перейменовується на Перший державний театр для дітей, а в 1933 році – у Харківський театр юного глядача ім. М. Горького (у 1990 р. за рішенням колективу театр отримав свою теперішню назву – Перший академічний український театр для дітей та юнацтва) [8].

Під час Другої світової війни творчий колектив харківського театру працював в окупації в Казахстані, Узбекистані, Кузбасі (разом із колективом Київського театру юного глядача). У Харківський театр юного глядача було переведено у м. Львів. Вистави театру готувались та ставились у «чудово об лаштованому приміщенні, збудованому ще наприкінці ХІХ століття для Європейського театру» [8]. У Театрі юного глядача ставили спектаклі відомі українські режисери: А. Бабенко, С. Данченко, А. Куниця, В. Опанасенко. У цьому колективі вперше розкрився талант славнозвісного Романа Віктюка.

Театр набув популярності в рідному місті та в інших країнах Європи. Вагомою перемогою була нагорода у 1962 п'єси В. Користильова «Про що розповіли чарівники». була поставлена, яка була нагороджена Дипломом ІІ ступеня. У 1975 році колектив театру був нагороджений Всесоюзною премією Міністерства культури СРСР за виставу «Кульбаба». Зараз в доробку театру 28 за різним жанром та видом вистав для дітей, а також і для дорослих глядачів, серед них: «Малюк і Карлсон», «Зайчик-хвалько», «Стежечка святого Миколая», «Попелюшка», «Троє поросят» тощо. Сьогодні з великим успіхом проходять вечірні вистави для дорослих: «Метелики», «Остання жінка сеньйора Хуана», «Пісня про

равликів». Творчий колектив бере участь у театральних фестивалях й активно співпрацює з Творчим об'єднанням «Театр у кошику» та іншими митцями Львова.

Цікавою є історія становлення Київського театру юного глядача, що виник на межі 1924 року. Театр розпочав свою роботу у приміщенні колишнього педагогічного музею, потім ставив вистави на сцені «Інтимного театру». За свою історію театр не раз перейменовували: Державний театр для дітей ім. І. Я. Франка, Київський державний ордена Трудового Червоного Прапора театр юного глядача імені Ленінського комсомолу. Сьогодні театр має назву «Київський академічний театр юного глядача на Липках» (від назви вулиці Липська, на якій він розташований).

Гордістю та окрасою театру став А. Бучма, Б. Вершилов, В. Вільнер, К. Кошевський, А. Лундін, Меллер, В. Татлін, М. Фореггер, Навіть відомий театральний педагог та реформатор К. Станіславський брав участь у постановці вистави «Синій птах» М. Метерлінка й вистави «Мауглі» Р. Кіплінга, «Соловей» Г.-К. Андерсена, «Хо» Я. Мамонтова, «Платон Кречет» О. Корнійчука, «Ревізор» та «Одруження» М. Гоголя, «Сорочинський ярмарок» за М. Гоголем, «Юність Тараса» В. Суходольського, «Шахерезада» Д. Огнева, «Дон Кіхот» М. Сервантеса, «Недоросток» Д. Фонвізіна, «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого, «Вільгельм Телль» Ф. Шіллера, «Шевченківський ранок» В. Чаговця, «Міщанин у дворянстві» та «Витівки Скапена» Ж.-Б. Мольєра, «Синій птах» М. Метерлінка, «Горбоконики» П. Ершова та інші [6]. Вони заклали традиції акторського та режисерського мистецтва творчого колективу театру та демонструють новаторство творчих пошуків та жанрове розмаїття репертуару.

Після Другої Світової війни театр продовжив розвивати експериментальні пошуки. Новаторські традиції театру примножували талановиті режисери О. Барсегян, В. Бугайов, В. Довбищенко, М. Мерзликін, В. Пацунов, О. Соломарський, В. Судьїн, Д. Чайковський.

У часи незалежної України (з 1990 р.) репертуар театру орієнтовано на три категорії глядачів: дітей, молоді та старшого покоління. Сьогодні у репертуарі театру понад 30 вистав, що широко репрезентують сучасну класичну та сучасну літературу. Серед них твори В. Шекспіра, Ж.-Б. Мольєра, П.-О. Бомарше, А. Чехова, І. Франко, О. Олеся, М. Гоголя, М. Твена, братів Грімм, А. Ліндгрена, О. Генрі, Лесі Українки, Лопе де Вега та інших.

За найкращі вистави для школярів «Коломбіна, П'єро, Арлекін», «Пригоди Тома Сойєра», «Лис Микита» та за найкращий режисерський дебют «Вовк та ...» колектив театру був неодноразово нагороджений найстарішою премією України в галузі театального мистецтва «Київська Пектораль».

Окрасою українського театру є один з найстаріших українських театрів Одеський театр юного глядача, що був відкритий 10 березня 1930 році. Прем'єрним став спектакль «Фріц Бауер» (режисер С. Мануйлович), що оповідав про життя полі мігранта та його сім'ї під час страйку у Німеччині. Першим художнім керівником театру був головний режисер М. Молчанов та педагог-режисер Софія Мануйлович.

З 2016 року театру присвоєне почесне звання письменника та драматурга Юрія Олеши. На сцені одеського театру в різні роки було поставлено багато вистав. Гучним успіхом колективу в останні десятиліття стала вистава «Потап Урлов», що отримала міжнародний успіх та була показана на телеекранах усіх континентів [9].

Значною подією у житті Одеського ТЮГу став проєкт «Варшавська мелодія» (2012 р.) з беззмінною участю популярної зірки театру, кіно і ТБ – заслуженої артистки РФ Нонни Гришаєвої. Вагомим є здобутки театального колективу за останні роки: нагороди Міжнародного фестивалю «Червоні вітрила», Міжнародного фестивалю ТЮГів, Міжнародного фестивалю мистецтв «GLORIA» (Франція-Італія-Іспанія-Германія-Австрія-США-Ізраїль-Україна).

Сьогодні на базі Одеського ТЮГу відкрита Творча вітальня, в програмі якої беруть участь молоді діячі вітчизняного та зарубіжного мистецтва. Театр розвивається, втілює новаторські ідеї, шукає шляхи співпраці з іншими театрами для дітей Європи. Здобутком театру є те, що Одеський ТЮГ увійшов до числа співзасновників Асоціації дитячих театрів

України та в її складі успішно інтегрується до складу Європейської асоціації дитячих театрів (штаб-квартира – м. Загреб, Хорватія) [7].

Оцінюючи історичний шлях розвитку театрів юного глядача на теренах України, необхідно відзначити наступне: своїми глядачами в ТЮГу бачать представників всіх вікових категорій; репертуар будується на основі диференціювання адресатів (для дошкільнят, молодших школярів, підлітків, старшокласників, студентства, дорослих); велика роль відводиться формуванню українського менталітету глядачів; втілює та відповідає концепції сімейного театру (симбіоз театрального палацу для дітей та культурно-мистецький центр для дорослих).

Під час реалізації у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського проекту програми Еразмус+ Жан Моне Модуль «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) відбувається інтеграція українського та європейського досвіду використання театру в освітньому процесі НУШ та підготовки педагогів до такого виду діяльності. Результати роботи вичвітлено в наукових публікаціях [10; 11] членів проєктної групи.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Театр ляльок в початковій школі : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2015. 170 с.

2. Барановська І., Мозгальова Н. Історичні передумови виникнення театру ляльок. *Наукові записки. Серія «Історія»*. 2021. Вип. 24. С. 236–240.

3. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ, 2022. 260 с.

4. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.

5. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

6. Київський академічний театр юного глядача на Липках URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D> (дата звернення: 16.08.2022).

7. Лужницький Г. Український театр. Наукові праці, статті, рецензії : збірник праць у 2 томах. Львів, 2004. 234 с.

8. Перший український театр для дітей та юнацтва. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%> (дата звернення: 17.08.2022).

9. Український південь. URL: <https://pivdenukraine.com.ua/2021/07/29/odin-iz-najstarishix-dityachix-teatriv-predstavlenij-v-odesi/> (дата звернення: 16.08.2022).

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

11. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL:

ПІДВИЩЕННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Анна Печуляк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INCREASING THE CREATIVE ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATER ART

Anna Pechulyak, **bachelor's student**

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається тема підвищення творчої активності в початкових класах засобами театрального мистецтва. Запропоновані приклади ігор за поданою темою. Використані теоретичні та методичні праці науковців, вчителів-практиків, які займались вивченням творчої активності у дітей.

Ключові слова: творча активність, дитина, початкова школа, розвиток, театральне мистецтво, шкільний театр.

Abstract. The article considers the topic of increasing creative activity in primary school by means of theatrical art. Examples of games on the given theme are offered. Theoretical and methodical works of scientists, teachers-practitioners who were engaged in studying of creative activity at children are used.

Key words: creative activity, child, primary school, development, theatrical art, school theater.

Розвиток творчості дитини є базовою потребою кожної особистості в сучасному суспільстві. Він закладається ще з початку життя малюка, але вершина, початок найбільшого зацікавлення творчістю, з'являється саме в початковій школі. Перші чотири учнівські роки – це основа подальшого успішного навчання дитини. Вчитель збагачує школяра базовими знаннями, заряджає великою кількістю натхнення, ентузіазму, підштовхує до саморозвитку, розкриває здібності та таланти, готує до творчої самореалізації.

У житті людини творчість відіграє велику роль. Від нових поколінь, які зростають в інших умовах, приходять чимало інноваційних ідей. Такі інновації впроваджені освітніх програм Нової української школи, які спрямовані на розкриття талантів кожної дитини.

На сучасному етапі розвитку суспільства в освітан виникає безліч ідей щодо підвищення пізнавальної активності дітей. Однак, потенціал театрального мистецтва досить недооцінюється вчителями, чи то через складність підготовки до театралізації з дітьми різноманітних сцен, чи то через зухвале ставлення щодо розвитку творчо-емоційної сфери (хоча вона розкриває всі можливі потаємні таланти, починаючи від віршування, закінчуючи танцями та особливою емоційною жестикуляцією). Гра в театр якнайкраще підкреслює творчі здобутки дітей, допомагає реалізувати їхні ідеї в життя та спонукає школяра до подальшого збагачення та втілення свого творчого потенціалу.

Проблему творчої активності досліджує не одно покоління вчених. Науковці ХХІ століття (І. Барановська, О. Ворожейкіна, Н. Казьмірчук, Л. Курбас, Н. Мозгальова, В. Моляко, І. Моноха, О. Олексюк, О. Рудницька, В. Роменець, І. Стахова, В. Сухомлинський, О. Шевнюк, О. Щолокової) переконані, що активність людини це не вроджена, а набута властивість особистості [1; 6; 8; 9]. Творча активність – це результат внутрішньої потреби особистості, яка пробуджується лише за певних умов, що сприяють розвитку природних задатків. Тому дуже важливо виявити ці задатки, зберегти та знайти шляхи їх розвитку. Лише тоді спрацює творчий потенціал, відбудеться становлення творчої активної особистості [2].

У даному контексті незаперечними є думки педагогів та психологів про те, що носіями творчої активної діяльності можна вважати інтереси, потреби, мотиви особистості. Як доводить І. Барановська, у творчості відбувається формування та розвиток особистості,

саме через творчість стає можливим вияв її неповторної індивідуальності. [1, с. 188]. Цю думку підтверджує висловлювання В. Роменця: «творчість – це й засіб самопізнання, саморозвитку, це дивовижне дзеркало, в якому зображається найтонші намагання й очікування людини, найпотаємніші її думки, всі велич її духу, її неповторного «Я» [7].

Поділяємо позицію дослідників, що для розвитку творчих здібностей дітей важливою є особливості педагога, який сам має проявляти активність на всіх етапах освітнього процесу. Так, за твердженням О. Демченко «Педагогічна діяльність у цілому, робота з обдарованими та здібними дітьми як неординарними особистостями зокрема вимагає від педагогів високого рівня творчості. За своєю суттю вона є перетворювальною, яка спрямована на створення неповторної індивідуальної траєкторії для особистісного зростання кожної дитини. Виховання, навчання і розвиток кожного дошкільника, молодшого школяра, підлітка чи юнака, а особливо здібних і талановитих, є процесами діалектичними і до кінця не передбачуваними. Вони складаються з безкінечного ланцюга педагогічних ситуацій, що вимагають швидких і нестандартних рішень» [5, с. 82].

За словами В. Сухомлинського, вчитель має пробудити в учнів творчу думку, оскільки у творчу діяльність «людина вкладає ніби часточку душі: чим більше вкладає, тим багатшою стає сама» [9, с. 109]. На думку педагогів-практиків, які впроваджують в освітній процес театральні технології, активна творчість захоплює усі почуття людини: зір, слух, тіло, думку, розум, волю, уяву, пам'ять, увагу [6, с. 8].

Дослідники дитячої психології О. Кульчицка, Н. Литвинова, В. Моляко виділяють характерні ознаки творчо активної дитини, такі як:

- завжди чимось зайнята;
- прагне працювати більше за інших;
- наполегливо досягає поставлених перед нею цілей;
- вимагає додаткової інформації від дорослих, ставить дуже багато запитань;
- хоче вчитися, багато знати, досягти успіхів;
- здатна краще за інших займатися самостійно;
- уміє критично розглядати навколишню дійсність та прагне проникнути в глибину явищ, не задовольняючись поверховими поясненнями;
- заняття для неї цікаві тоді, коли використовується проблемний матеріал [7, с. 73–83].

Театральне мистецтво ми розглядаємо як специфічний синтетичний вид мистецької діяльності, що поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних виражальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, пам'ять, увагу, регулює поведінку тощо [1; 4; 10; 11; 12]. Чимало викладачів-практиків займаються вивченням теми підвищення творчої активності учнів за допомогою театального дійства.

Заслуговує на увагу думка керівника дитячого театру «Пролісок» Н. Коваль. Педагог вважає, що саме акторська майстерність допоможе розвинути різноманітні прояви мистецької творчості в кожній дитині. «Синтетичне театральне мистецтво навчає вихованців бути впевненими, розкутими, формує сценічну культуру та пластику, розвиває пам'ять, увагу до власних емоцій та їх правильне розпізнання, сприйняття і застосування» - зазначає Наталія Коваль. Під час театралізації сценок дитина соціалізується (розвиває гнучкі навички Soft Skills), оскільки постійно знаходить контакт та взаємодіє з усіма учасниками театралізованої гри. Бо без взаєморозуміння не побудувати живої театральної дії [6]. Правомірною є думка дослідниці про те, що «Театр володіє великою силою. Він виховує розум глядачів через серця. Шкільний театр, звичайно, має свої особливості. Він різниться від професійного тим, що, перш за все, виховує самих учасників сценічних видовищ, служить для розвитку їх творчих сил» [6].

Театральне мистецтво, з точки зору педагогічної науки, один з основних засобів підвищення творчої активності учнів. У початковій школі провідною діяльністю є гра, тому дитина легше пізнає світ через гру. Театр – це гра, яка потребує різнобічного розвитку як і дитини, так і дорослого керівника групи (класу / гуртка), в якому учень буде проводити час

[8]. Варто зазначити, що акторська майстерність передбачає не тільки вираження певних емоцій, а й безліч допоміжних навичок (танці, виразне читання, вокал тощо), які, своєю чергою, будуть розкривати характер персонажа театральної сценки.

Організувати дитячий театр – непроста задача, що потребує чимало знань, гарний рівень професійної підготовки педагога та вміння комунікувати з дітьми. Щоб учні були активні під час спонтанної театральної гри, вчителю потрібно лише організувати процес правильно: недопустимі авторитарні настанови та зайві непорозуміння. Варто дати дітям змогу спробувати розв'язати конфліктні ситуації між героями самостійно, дати волю емоціям дитини, її фантазії, її поглядам на певне зображення театального дійства, тобто дати розумну самостійність, яка не пускається за течією, а відбувається під пильним непомітним вчительським наглядом. Бо втручання під час польоту творчих думок буде зайвим та згубним для розкриття творчого потенціалу учня.

«Для того, щоб людина могла сприймати красу, вона повинна сама навчитися її творити» – писав видатний педагог [8]. Найважливішим у творчій педагогічній дії є золоте правило: мистецтво твориться людськими руками, і кожен здатний зробити важливий внесок у розвиток будь-якого виду мистецтва та стати тим митцем, про якого всі будуть згадувати наскрізь тисячоліть. Завдання вчителя – навчити учнів розуміти роль творчості в житті суспільства, в культурному житті рідної країни, у власному житті. Прекрасне створене своїми руками, з власним втручанням, то велике задоволення та насолода.

Театр – це місце створення прекрасного, де кожен учень зможе знайти натхнення. Особливі моменти трапляються саме тоді, коли дитина хвалиться своїми успіхами. Скільки радості в очах дитини, коли вона бачить усмішку та гордість в очах батьків після прем'єрного показу вистави чи сценічного виступу з її участю. Гарні слова підтримки та схвалення – розкриють невичерпний дитячий потенціал та бажання творити.

У початкових класах діти тільки починають розпізнавати різноманітні емоції, намагаючись не просто їх відтворити, а й зрозуміти чому саме такі емоційні стани бувають у певній ситуації. Заняття з акторської майстерності допоможуть зрозуміти емоції, навчать не просто виражати різні гримаси, а й спілкуватися за допомогою них з іншими людьми. Для розвитку творчої активності пропонуємо залучати дітей до таких театралізованих ігор:

1. Гра «Кругосвітня подорож»

Мета: Розвивати фантазію, вміння виправдовувати свою поведінку.

Дітлахи у творчій атмосфері (сидіти бажано півколом). Вчитель пропонує їм відправитися в кругосвітню подорож: «Перед вами стоїть важливе завдання: придумати, де буде проходити наш захопливий шлях: по пустелі, по гірській стежці, по болоту, через ліс, джунглі, через океан на кораблі».

Діти пропонують маршрут навколосвітньої подорожі, використовуючи декорації корабля, хатинки. Отже, маршрут навколосвітньої подорожі складено, школярі починають грати. У грі використовуються музика, шумові ефекти – грім, дощ, шум бурі, шторму, костюми та маски. Важливо, що учні самі пропонують різноманітний розвиток подій, що підсилює захоплення грою.

2. Гра «Одне і те ж по-різному»

Мета. Розвивати уяву, фантазію дітей.

Дітлахи у творчій атмосфері (сидіти бажано півколом). Потрібно придумати свій варіант поведінки та продемонструвати, щоб глядачі здогадалися (чим він займається, де знаходиться (людина йде, сидить, біжить, підіймати руку, слухає і т. д.). Однакова дія в різних умовах виглядає по-різному).

Учні діляться на творчі групи, і кожна отримує певне завдання.

Перша група отримує завдання: показати дію «сидіти» та можливі її варіанти:

- сидіти в цирку;
- сидіти в кабінеті лікаря;
- сидіти з вудкою на березі річки.

Друга група отримує завдання: показати дію «йти» та її можливі варіанти:

- йти дорогою;
- йти по гарячому піску.

Третя група отримує завдання: показати дію «бігти» та її можливі варіанти:

- бігти, спізнюючись в театр;
- втекти від злої собаки.

Кожна група може самостійно придумати, що ж вони будуть робити, бо варіантів багато, а дитячих ідей ще більше. Педагог і глядачі відзначають, хто найбільш вдало виконав завдання.

Отже, театральне мистецтво відіграє важливу роль у підвищенні творчої активності в учнів початкових класів. Потрібно приділяти чимало уваги та турботи, підтримувати школярів. Щоб дитина творчо розвивалась із зацікавленістю – треба розуміти, що це буде важка, однак цікава співпраця учнів та вчителя. Правильна реалізація унікальних творчих ідей завжди приносить користь всім учасникам театального колективу, збагачує прилив творчого настрою, розкриває потенціал кожного.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г. Мистецтво – джерело художньо-творчої самореалізації студентів педагогічних ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2014. Вип. 38. С. 186–190.
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.
3. Бондар Ю. В. Аксиологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід* : збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 117–119.
4. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.
5. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84.
6. Коваль Н. Розвиток творчості школярів за допомогою театального мистецтва. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-tvorchih-zdibnostey-uchniv-zasobami-teatralnogo-mistectva-243225.html> (дата звернення: 03.08.2022).
7. Моляко В. А. Психология детской одарённости. Київ : Знание, 1995. 83 с.
8. Роменець В. А., Моноха І. П. Історія психології ХХ століття : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2003. 992 с.
9. Сухомлинский В. Избранные произведения. В 5-ти т. Т 1. Київ : Радянська школа, 1979. 686 с.
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. *Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 27th-28th, 2022. P. 31–46.
11. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>
12. Kazmirchuk N., Baranovska I., Mozgalova N., Shcholokova O., Podorozhnyi V. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils. *Society. Integration. Education*. 2021. Volume I, P. 235–247.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГИ УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ

Вадим Подорожний, доктор філософії

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EUROPEAN EXPERIENCE OF IMPLEMENTATION OF THE SERVICE OF THE UNIVERSITY OF THE THIRD AGE

Vadym Podorozhnyi, Doctor of Philosophy

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто поняття Університету третього віку. Досліджено питання розвитку даної послуги на теренах Європи. Окреслено домінуючі моделі впровадження даної послуги. Визначено складнощі з якими стикається реалізація послуги Університету третього віку. Запропоновано шляхи та стратегії подолання визначених складнощів.

Ключові слова: університет третього віку, люди похилого віку, соціум, суспільство, заняття.

Abstract. The concept of the University of the Third Age is considered in the article. The development of this service in Europe has been studied. The dominant models of implementation of this service are outlined. The difficulties faced by the implementation of the service of the University of the Third Age are identified. Ways and strategies for overcoming certain difficulties are proposed.

Key words: university of the third age, elderly people, society, classes.

Університети третього віку, Universities of the third age (далі УЗА) можна визначити як «соціокультурні центри, де люди похилого віку можуть отримати нові знання з важливих питань або підтвердити знання, якими вони вже володіють, у прийнятному середовищі та відповідно до простих і прийнятних методів, з метою збереження їхньої життєдіяльності та участі в житті громади» [6, с. 68]. Виходячи із назви, цільова аудиторія УЗА — це люди третього віку. У той час як деякі центри передумовою для членства вважають 60-річний ювілей, інші використовують більш гнучкий підхід, відкриваючи членство всім особам старше 50 років.

Після закону, прийнятого урядом Франції в 1968 році, який зобов'язував університети брати відповідальність за надання освіти впродовж усього життя, влітку 1972 року П. Вілья започаткував та координував в Університеті Тулузи літню програму лекцій, екскурсій та інших культурних заходів для пенсіонерів. Коли програма підійшла до завершення, ентузіазм учасників не вщухнув, тому була запланована нова серія навчальних програм на 1973 рік під назвою «Університет третього віку» (УЗА).

Перший УЗА був відкритий для всіх, хто на той час досяг законодавчо визначеного пенсійного віку і був готовий платити номінальну плату. Навчальні заходи були заплановані на денний час, 5 днів на тиждень, на 8 або 9 місяців у році. Перша навчальна програма в Тулузі була зосереджена на ряді геронтологічних предметів, хоча в наступні роки зміст предметів став переважно гуманітарним. Хоча лекції поєднувалися з дебатами, екскурсіями та можливостями для відпочинку, французька академічна сентенція «вчителі читають лекції, а студенти слухають» постійно підтримувалася. Усі УЗА протягом 1970-х років діяли за допомогою більш-менш суворого підходу «зверху-до-низу», коли вибір предметів і встановлення навчальних планів були відповідальністю викладачів університету, а студенти, як очікується, виявляли повагу до інтелектуальної величності професорів університетів. Ініціатива Тулузи змотивувала багатьох інших, тому лише через 3 роки УЗА вже були створені в Бельгії, Швейцарії, Польщі, Італії, Іспанії. Така популярність була зумовлена тим, що рух УЗА, на відміну від традиції централізованого управління освітою, дав можливість посіяти перші зерна освітніх інновацій та реформ. Франкомовна модель має як потенційні переваги, так і ризики. УЗА, які дотримуються цієї моделі, загалом успішно отримують доступ до коштів, зберігають номінальну плату за вступ (оскільки вони безплатно користуються ресурсами університету) та впроваджують будь-який курс, який припаде до

душі членам через велику кількість викладацьких кадрів в університеті. Проте, як правило, лекції відбуваються в університетських кампусах, які, як правило, знаходяться далеко від житлових центрів і, таким чином, недоступні для багатьох людей похилого віку. Франкомовні УЗА також характеризуються браком агенції, оскільки академічний орган має останнє слово з усіх питань і повні повноваження приймати рішення щодо аспектів, пов'язаних із навчанням [3].

Перший УЗА у Великобританії був створений у Кембриджі в липні 1981 року і швидко розпочав роботу в інших містах і селищах. Британська версія зазнала суттєвих змін у порівнянні з оригінальною французькою моделлю. П. Ласлетт встановив три принципи для британського руху УЗА:

- по-перше, принцип третього віку, коли очікується, що члени візьмуть на себе певну відповідальність, зокрема, забезпечити можливість будь-якого потенційного члена приєднатися до рядів УЗА;

- по-друге, принцип самопомоги в навчанні, коли члени збираються та об'єднуються у навчальні гуртки, використовуючи настільки широкий вибір тем, які вони вважають за потрібне;

- по-третє, принцип взаємодопомоги, оскільки кожен УЗА організований за принципом співпраці, є повністю автономним і самодостатнім.

Відмінною рисою британської моделі УЗА є те, що її підхід до самопомоги та взаємодопомоги робить можливими:

- номінальні членські внески;

- доступні заняття, які проводяться в громадських залах, бібліотеках та приватних будинках;

- гнучкі графіки й навчальні плани та стилі викладання за домовленістю;

- широкий спектр курсів, який варіюється від високо академічних до мистецтв і ремесел;

- відсутність академічних обмежень, таких як вступні вимоги чи іспити; і можливість спілкуватися з однодумцями, які люблять робити щось нове.

Оскільки за відсутності будь-якої фінансової та адміністративної підтримки з боку офіційних органів, сесії часто відбуваються вдома у членів університетів, британські УЗА також успішно пропагували те, що І. Ілліч назвав «мережами навчання», тобто «ретиккулярними структурами для взаємного доступу до громадськості та призначеними для поширення рівних можливостей для навчання та викладання».

Проте британська модель не застрахована від потенційних ризиків і недоліків. По-перше, британський рух УЗА став жертвою власного успіху, оскільки його тріумф у залученні більшої кількості учнів викликав проблеми з пошуком відповідних місць і достатньої кількості волонтерів для проведення навчальних курсів та груп за інтересами. По-друге, спірним є критерій П. Ласлетта, згідно з яким «не слід очікувати чи шукати фінансової підтримки з коштів місцевого чи центрального уряду», щоб уникнути фінансової та політичної залежності. Такий варіант ігнорує той факт, що місцеві органи влади та національні уряди мають моральний обов'язок підтримувати діяльність волонтерських організацій.

Рух УЗА не лише витримав випробування часом, але також відзначається значним збільшенням кількості центрів і членів на всіх континентах. У Британії кількість УЗА перевищила 1000 осередків (близько 400 000 членів) на кінець 2017 року, крім того, опитування груп інтересів у 2013 році показали, що в регіоні налічується понад 36000 об'єднань УЗА за інтересами [8].

Хоча багато УЗА досі дотримуються французьких або британських традицій, наразі існують чотири інші моделі:

- «культурно гібридна»;

- «франкомовна північноамериканська»;

- «південноамериканська»;

— «китайська» моделі.

Культурно гібридні УЗА включають як франкомовні, так і британські елементи. УЗAs у Фінляндії пов'язані з університетською програмою та використовують університетські ресурси, але потім значною мірою покладаються на «місцеві навчальні групи» літніх людей для визначення навчальних програм, щоб вони характеризувалися політикою відкритих дверей і були, по суті, кооперативними спілками.

УЗА також не залишилися осторонь революції електронного навчання. Спочатку онлайн-курси полягали в тому, щоб охопити літніх людей, які не могли приєднатися до своїх однолітків у класі, наприклад, тих, хто живе у віддалених районах і вдома. Однак поява Інтернет-революції Web 2.0 разом із різким зростанням цифрової компетенції в подальшому житті зробило віртуальні УЗА, такі як УЗА Online, все більш популярними серед літніх людей. Однією з переваг віртуального навчання на основі волонтерства є те, що воно не має значних витрат, оскільки не потрібно платити заробітної плати, немає дорогих витрат на страхування та немає проблем з безпекою здоров'я.

Систематичний огляд досліджень, зосереджених на ключових детермінантах того, що дозволяє літнім людям відчувати продуктивне, успішне та активне старіння, дозволяє відзначити, що продовження навчання в подальшому житті є ключовим фактором [4]. Хоча не виявлено довготривалого дослідження взаємозв'язку між членством в УЗА, з одного боку, і поліпшенням фізичного та когнітивного самопочуття, з іншого, не дивно, що різні перехресні дослідження окреслили, як УЗА приносять пряму користь для здоров'я їх членів. Зв'язок між навчанням в УЗА і підвищенням рівня самовпевненості, самозадоволеності, самооцінки та почуття злагоженості, з одного боку, і зниженням симптомів депресії та тривоги, з іншого, є частою кореляцією в дослідженнях людей третього віку [7].

УЗА також впливає на зниження напруженості, що виникає внаслідок поштовху до продуктивного використання вільного часу та тяги «звільнення» або «добре заслуженого відпочинку» після виходу на пенсію. Зазвичай, коли учасників запитують, що вони отримують від участі в заходах УЗА, перше, про що вони повідомляють, пов'язане з соціальними результатами, такими як поява нових друзів та приєднання до груп підтримки.

Попри такі помітні позитивні впливи, дослідження також дозволяють виявити послідовну критику УЗА, яка полягає в елітарності, оскільки дані опитування та етнографічні дані виявляють складний класовий поділ між членськими організаціями. УЗА також критикували за включення гендерних упереджень, які суперечать інтересам як чоловіків, так і жінок. З одного боку, М. Формоса зазначила, що УЗА, як правило, характеризується «маскуліністським» дискурсом, де жінок замовчують і роблять пасивними через їхню невидимість, більшу кількість викладачів-чоловіків, а також сприйняття старших учнів як однорідного населення, що сприяло створенню «чоловічого» навчального середовища. З іншого боку, низький відсоток учасників-чоловіків яскраво сигналізує про те, що організація для них неприваблива. Зрештою, більшість УЗА включають навчальні блоки, які загалом відбивають інтереси жіночої аудиторії, а не звичайний інтерес чоловіків до фізичних та природничих наук. Інша складність полягає в тому, що УЗА рідко включають етнічні меншини до своїх членських організацій, навіть у багатокультурних містах, або літніх людей, які відчувають фізичні та когнітивні труднощі [4]. Це дивно, якщо врахувати, що багато літніх людей відчувають різні проблеми зі здоров'ям, які негативно впливають на їх функціональну мобільність та інтелектуальні можливості.

Оскільки рух УЗА досяг свого 50-річчя, головне завдання, яке стоїть перед рухом УЗА, полягає в тому, щоб залишатися актуальним для життя нинішніх і майбутніх старших поколінь. Щоб залишатися відповідним до сучасних соціальних вимог, необхідні поточні стратегії:

По-перше, подолання французько-британської полярності як переваги підходів до співпраці між офіційним сектором та секторами взаємодопомоги, який включає «доступну кращу інформацію, яка допомагає планувати навчання, найкращим чином доносити його, сприяти взаємодії з ним та забезпечити шляхи його розвитку» [5].

По-друге, покращення якості навчання, викладання та навчальних програм, просування до навчального середовища, яке є більш динамічним за своєю природою і яке сприяє «учням, які здатні контролювати й спрямовувати навчання; студентам, які мають можливість продовжити навчання після завершення курсу; учням, які у своєму повсякденному житті знають, як застосувати на практиці те, що вони взяли» [5, с. 15].

Незважаючи на те, що слід уникати підходів до викладання зверху вниз і банківських послуг, навчальні програми мають бути максимально сміливими та оригінальними, а також включати не лише біологічні та оздоровчі сфери навчання, такі як екологічні, ботанічні та зоологічні дослідження. Нарешті, для того, щоб рух УЗА був дійсним зразком навчання в пізньому віці, його діяльність також повинна бути спрямована на людей похилого віку, які відчувають проблеми зі здоров'ям. Стратегії можуть включати забезпечення належних транспортних засобів до навчального центру та назад, проведення занять в резиденціях учнів та будинках для людей похилого віку.

Університети третього віку (УЗА) можна вільно визначити як соціокультурні центри, де люди похилого віку можуть отримати нові знання з важливих питань або підтвердити знання, якими вони вже володіють. У той час як деякі УЗА прикріплені до традиційних університетів і коледжів, інші є значною мірою автономними і повністю залежать від зусиль волонтерів. Можна також знайти різноманітні принципи, починаючи від надання традиційного типу вільної освіти, до організації діяльності груп за інтересами, що проводяться за допомогою рівного навчання, до прояву солідарності з уразливими верствами старшого населення. УЗА були оцінені за те, що навчання у них призводило до покращення рівня фізичного, когнітивного, соціального та психологічного благополуччя. Передбачається, що в наступні роки рух УЗА і надалі буде актуальним для літніх людей, яких стає все більше, буде охоплювати ширше бачення навчання; підвищуватиметься якість навчання, викладання та навчальних програм; а також буде розширюватися програма участі, яка буде надавати послуги літнім людям, які мають фізичні та когнітивні проблеми.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у рамках реалізації проекту програми Erasmus + Jean Monnet Module 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE створено Театральний факультет Університету третього віку [9; 10]. Ідея розробників проекту полягає в тому, щоб залучати людей різних поколінь до постановки тетарального дійства, розв'язуючи декілька завдань, зокрема: розвиток м'яких навичок у дітей і дорослих, організація змістовної дозвілєвої діяльності людей різних поколінь та налагодження ефективної комунікації між ними. В основі проекту є поєднання українських традицій та європейського досвіду театральної діяльності як у школі, так і в культурно-освітніх установах. Такий напрям роботи потребує спеціальної підготовки майбутніх педагогів [1; 2], яка поступово активізується в сучасному університеті європейського типу.

Список використаних джерел

1. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.). Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467-471.

2. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

2. Formosa M. Education and older adults at the University of the Third Age. *Educ Gerontol.* 2012. 38(1) P. 1–13.
4. Formosa M. Malta. In: Findsen B, Formosa M (eds) International perspectives on older adult education: research, policies, practices. Springer, Cham. 2016. P. 161–272.
5. Gladdish L. Learning, participation and choice: a guide for facilitating older learners. NIACE, Leicester. 2010.
6. Midwinter E. Universities of the Third Age: English version. In: Midwinter E (ed) Mutual aid universities. Croom Helm Ltd., Kent. 1984. P. 3–19
7. Tomagová M., Farský I., Bóriková I., Zanutová M. Selected indicators of mental health in the elderly. The participants The University of the Third Age. *Cent Eur J Nurs Midwifery.* 2016. 7(2) P. 437–443.
8. Withnall A. United Kingdom. In: Findsen B, Formosa M (eds) International perspectives on older adult education: research, policies, practices. Springer, Cham. 2016. P. 467–480.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>.
10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Резнік, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: В. Г. Подорожний, доктор філософії

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF THE PARTICIPATION OF THE ELDERLY IN THEATER ACTIVITIES

Anastasia Reznik, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості, шляхи та способи участі людей похилого віку в театральній діяльності. Автор статті презентує театральну діяльність, як форму організації дозвілєвої активності людей похилого віку.

Ключові слова: театральна діяльність, похилий вік, здоровий спосіб життя, дозвілля, соціалізація.

Abstract. The article reveals the features, ways and means of participation of the elderly in theatrical activities. The author of the article presents theatrical activities as a form of organization of leisure activities for the elderly.

Key words: theatrical activity, old age, healthy lifestyle, leisure, socialization.

На жаль, соціально-культурний статус людей похилого віку не завжди відповідає загальносвітовим нормам і стандартам. У сучасних реаліях надзвичайно малий обсяг соціальних ролей і культурних форм активності, які можуть бути доступні їм. Звужені рамки способу життя, гранично обмежений вибір соціально-санкціонованих можливостей у сферах життєзабезпечення, комунікації, рекреації. У результаті люди похилого віку майже позбавленні соціалізації та взаємодії в соціумі.

Спосіб проведення дозвілля літніх людей залежить від різноманітних факторів, таких як психологічні та фізіологічні можливості, матеріальне становище, соціальне оточення тощо. Усі ці фактори накладають вагомий відбиток на життєвий тонус, активність, психологічний настрій, зміну ціннісних настанов, рівень домагань людей похилого віку.

Однією з найбільш гострих проблем літніх людей у сучасному соціумі є дефіцит спілкування з родичами, друзями, молодшим поколінням. Рішенням цієї проблеми може стати створення спеціальних центрів – клубів людей похилого віку на базі діючих установ культури (філармоній, бібліотек, музеїв, культурно-інформаційних центрів, будинків культури тощо). Ці клуби зможуть забезпечити прогалини у спілкуванні, дадуть поштовх до культурного розвитку та підуть на користь у плані залучення пенсіонерів до громадського життя того чи іншого населеного пункту.

Важливе значення для організації дозвілєвих програм має активізація цивільної позиції літньої людини. Це може бути її участь у соціально-значимих акціях: перепису населення, виборах, фестивалях, розробленні різноманітних програм і проєктів, у тому числі міждержавних, за рішенням проблем літнього населення, і самим яскравим прикладом може стати театральна діяльність.

Організують аматорський театральний гурток, люди поважного віку зможуть реалізувати свої плани, ділитися досвідом, проводити активно та цікаво дозвілля, розвивати ораторські та акторські вміння, не давати деградувати своїм розумовим здібностям.

Саме в театральній діяльності люди похилого віку зможуть реалізувати групову діяльність, яка так важлива для людей даної категорії, адже саме в групі не втрачаються соціальні зв'язки, а навпаки розвиваються та стають активнішими. Одна із проблем людей похилого віку – це нестача спілкування, а театральна діяльність є хорошою альтернативою, щоб подолати цю проблему. По-перше, це спілкування самої акторської тупи: обмін думками, ідеями, планами, досвідом це все буде спонукати значимість у соціумі для людини похилого віку, а по-друге, це встановлення міцних родинних зв'язків, адже кожна вистава буде нести за собою демонстрацію перед публікою, де переважна більшість глядачів це будуть рідні людей літнього віку.

Театральна діяльність гарно розвиватиме пам'ять, адже будуть завчатися різного роду тексти для ролей, розвиватиметься уява, шитимуться або ж просто підбиратимуться костюми, навіть вибір самої вистави – це вже розвиток того чи іншого процесу психіки.

У театрі немає обмежень, тому участь у таких дійствах зможуть брати люди будь-якого віку та фізичного стану, адже візок тут не буде перешкодою. Люди похилого віку таким чином зможуть підтримувати свій життєвий тонус та бути активними.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у рамках реалізації проєкту програми Erasmus + Jean Monnet Module 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE створено Театральний факультет Університету третього віку [1; 3; 4; 5: 8; 9]. Члени проєктної групи розробили Статут Університету, провели організаційну зустріч та проводять заняття для всіх людей, які зацікавлені театральною діяльністю та готові брати участь у постановці дійства разом з дітьми.

Отже, займаючись театральною діяльністю люди похилого віку збагачуються культурно, фізично та духовно, знаходять собі друзів, налаштовують зв'язок із рідними, стають значимою частиною групи у якій функціонують і таким чином соціалізуються, розвивають пам'ять, логіку, увагу, уяву, не втрачають життєвий інтерес, підтримують життєвий тонус.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.

2. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвілєзнавство : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.

3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

4. Демченко О.П. Соціальна обдарованість як передумова становлення елітарної особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. 2015. №11 (42). С.29-32.

5. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. . *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голок; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.479-482.

6.Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

7. Петрова І. В. Особливості організації дозвілля у клубах людей похилого віку. Організація культурно-дозвільної діяльності в клубних закладах. Київ : УЦКД, НПБ, 2008. 51 с.

8. Demchenko O., Stakhova I.. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

9.Demchenko O., Stahova I., Davyidova M., Larina I., Lyimar Yu., Strelets S. Podgotovka buduschih pedagogov k razvitiyu odarennosti detey doskolnogo i mladshego shkolnogo vozrasta sredstvami teatralizatsii (*Preparation of future teachers for the development of giftedness of children of preschool and primary school age by means of theatricalization*). SOCIETY. NTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. 2021. P. 642-655. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/12345>

ОНЛАЙН-ШКОЛА З ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Микола Саврасов, доктор психологічних наук, професор

Олена Ябурова, кандидат педагогічних наук, доцент

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
(Україна)

ONLINE SCHOOL FOR MEDIA LITERACY FORMATION IN THE CONDITIONS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS

Mykola Savrasov, Doctor of Psychological Science, Professor

Olena Iaburova, Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor

State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University» (Ukraine)

Анотація. Дослідження присвячене стислому аналізу концепції міжкультурної комунікації та презентує основні психолого-педагогічні особливості авторської навчально-методичної розробки, присвяченої актуальній проблематиці формування медіаграмотності старшого школяра.

Ключові слова: медіаграмотність, міжкультурна комунікація, онлайн-школа, старший шкільний вік.

Abstract. The study is devoted to a brief analysis of the concept of intercultural communication and presents the main psychological and pedagogical features of the author's educational and methodological development, devoted to current issues of media literacy of high school students.

Key words: media literacy, intercultural communication, online school, senior school age.

Воєнний стан у нашій державі забрав у дітей можливість звичного спілкування, навчання та розвитку в звичному та безпечному офлайн та онлайн середовищах. Діти залишилися сам на сам зі стрічками новин, месенджерами та соціальними мережами, що транслюють військові дії, вбивства і насильство в Україні цілодобово. До того ж вони змушені були зануритися в іншомовний та іншокультурний дружній до них контекст, навчитися взаємодіяти та комунікувати з представниками інших культур, все одно залишаючись думками із рідною культурою, місцевістю, регіоном, із рідними та друзями, планами та сподіваннями.

Т. Бабенко наголошує, що формування мовних і мовленнєвих компетенцій повинно відбуватися на основі навчальних матеріалів, яким притаманна науковість, пізнавальна цінність і культурологічна спрямованість. Авторка вважає, що завдяки добору навчальних матеріалів, що містять екстралінгвістичну інформацію про культуру країни, мова якої вивчається, кожне заняття перетворюється з граматики англійської мови буде впливати на формування комунікативної культурологічної компетенції [1].

В. Бушкова, розглядаючи основні тенденції взаємодії української та американської культур, зауважує, що у даному контексті «..враховуючи складність та багатоплановість проблеми комунікації як соціальної форми розвитку міжкультурної взаємодії, а також міждисциплінарний характер багатьох досліджень західних науковців, можна виокремити низку напрямків: соціально-філософський, соціологічний, культурологічний, соціолінгвістичний» [6]. Авторка вважає, що феномен міжкультурної комунікації не може бути адекватно оцінений лінійним аксіологічним шляхом, який передбачає формулювання певного категоричного висновку щодо позитивності чи негативності такого роду взаємодії, оскільки «...міжкультурна взаємодія – складний, суперечливий і амбівалентний фактор сучасності, який є комплексом багатьох складових і залежить від впливу низки системних факторів (суспільно-політичних, світоглядно-аксіологічних, історично-спадкоємнісних, культурно-цивілізаційних, стереотипних тощо)» [1].

Серед основних рис міжкультурної комунікації закордонні дослідники виділяють окрім традиційної вербальної мовної риси (відмінність мовного коду), також мотиваційні, інтенційні, фонові, невербальні (жестикуляція, символіка, умовні знаки тощо) риси [4]. Власне, аспекти вербальних, невербальних та інтенційних характеристик і відрізняють між собою міжкультурну та внутрішньо культурну комунікацію.

На думку К. С. Мальцевої, висловлену у ході дослідження на тему «Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу» важливу роль в міжкультурній комунікації відіграють специфічні символи, стереотипи, упередження, національний мовний етикет, які власне і характеризують специфічні для певної етнічної групи форми поведінки (на відміну від універсальних для людства в цілому), а саме [2]:

— комунікативні стратегії різних культур формуються у співвідношенні до поведінкових норм даної культури, відповідно до припустимої й бажаної комунікативної поведінки всередині культури;

— комунікативні канали культури показують її пріоритети у певній ієрархії цінностей, що можуть суттєво відрізнятися в різних культурах і спричиняти проблеми у порозумінні між представниками різних культурних груп;

— суттєві розбіжності між комунікативними налаштуваннями різних культур не можуть вичерпуватися сферою лінгвістики та поведінки, вони стосуються розбіжностей у культурному досвіді різноманітних культурних спільнот, що впливає певним чином на структуру та особливості побудови й функціонування складних систем комунікативних установок, що притаманні даним спільнотам;

— комунікативні провалля між культурами можуть бути мінімізовані лише шляхом введення штучних процедур (підвищення міжкультурної компетентності учасників спілкування, стимулювання їх чутливості то ситуацій міжкультурної взаємодії шляхом орієнтування та ознайомлення.

Як відмічає О. Першукова, досконале опанування іноземною мовою в сучасному розумінні передбачає глибоке знання соціокультурного компонента країни її походження. В сучасних умовах європейської інтеграції та інтернаціоналізації багатьох сторін життя особливої актуальності набуває проблема спілкування за допомогою іноземної мови з усіма, хто цією мовою володіє. Тому сучасний підхід до структурування соціокультурного компонента змісту навчання характеризується наповненістю елементами міжкультурного виміру, що означає розвиток в учнів міжкультурної свідомості та передбачає володіння міжкультурними навичками [3].

Як зазначає А. Несвіт у статті «Проект Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття» як нове бачення міжкультурної освіти», основною метою втілення проєкт Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття» є формування у сучасних учнів, студентів та дорослих людей здатності співіснувати в умовах культурного розмаїття, вчитися жити разом у гармонії та забезпечувати якісну освіту різним верствам населення». З метою реформи освіти загальноосвітніх навчальних закладів шляхом створення відкритого освітнього простору та забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім учням, необхідно вивчати основні напрямки підготовки вчителів, розробку та презентацію європейських рекомендацій щодо викладання в Європі в умовах культурного розмаїття [4, с. 160].

Основною місією запропонованої онлайн-школи є об'єднання підлітків з Донецької області, які були вимушені покинути свої домівки та знайти притулок у за межами рідної держави та їх інтеграція в іншомовне соціокультурне середовище. Мова спілкування в межах роботи онлайн-школи – англійська та українська. Цільова аудиторія представлена особами старшого шкільного віку (15 – 17 років), мешканцями Донецької області, що вимушено перемістилися за межі власної країни до країн Європи. Метою табору є розвиток медіаграмотності, критичного мислення через спільну іншомовну діяльність та створення медіапродуктів в процесі міжкультурної комунікації.

Виходячи з поставленої мети, діяльність онлайн-школи передбачає низку наступних завдань: формування навичок верифікації медіаконтенту, критичного мислення та протидії маніпуляціям і пропаганді; опанування навичками критичного аналізу медіаджерел (англійською, українською мовами) за допомогою дебатування та командної роботи, створення аналітичних презентацій та роботу з фактчекінгу; навчання застосовувати різні інструменти медіаграмотності; створення просвітницького медіаконтенту для поширення патріотичного настрою серед однолітків; підтримка мотиваційного середовища та надихання на поширення своєї стійкої, патріотичної громадської позиції в суспільстві.

Тривалість діяльності онлайн-школи триватиме складає близько одного місяця та передбачає дві синхронні зустрічі: розмовний клуб та майстер-клас з теми дня. Асинхронна робота (перегляд фільмів, ютуб-роликів та ознайомлення з медіаматеріалом) триває в будь-який інший зручний для учасників час. Планується робота з двома групами учасників.

Приблизна тематика розмовних клубів англійською: Media Literacy Fundamentals; Fight the Perception «It doesn't matter»; Education is the Key to Cultivating Smart Media Consumers; Vibrant Information for Just, Prosperous and Inclusive Society; Learn to Discern; Media Literacy Through Critical Thinking; Training Future Digital Citizens and Leaders; Media Literacy Assessment.

Приблизна тематика майстер-класів: освітні інструменти критичного мислення для формування медіаграмотності; медіаграмотність у період інфодемії; медіаграмотність як інструмент опанування комунікаційних середовищ; верифікація або як не стати жертвою фейків; інформаційна безпека під час військових дій; дезінформація: види, інструменти та способи захисту; що таке критичне мислення і навіщо воно потрібно сучасній людині; як сприймати мас-медіа і не стати жертвою маніпуляцій.

Очікувані результати: поліпшення рівня розвитку комунікативних здібностей молоді та інтенсифікація впливу юнацтва на мас-медіа середовище; набуття глибоких знань щодо розуміння роботи медіаорієнтації в медіасередовищі, вміння знайти, проаналізувати та

представити контент; розвиток навичок оцінки та інтерпретації медійної інформації задля запобігання стати жертвою маніпуляцій та негативної пропаганди; створення відеороликів просвітницьких спічів та постів, ведення соціальних сторінок для розвитку медіаграмотності молоді віком від 15 до 17.

Індикаторами вимірювання основних досягнень запропонованої онлайн-школи може бути Google опитувальник (до та після літнього табору) по шкалі від 1 до 5 за такими параметрами: усвідомлення сил впливу ЗМІ; звичка перевіряти факти; визначення якісних джерел інформації; лояльне ставлення до розмаїття нетривіальності; вміння комунікувати завдяки медіа; відсутність довіри чуткам, псевдоавторитетам; прийняття самостійних рішень; відсутність інформаційного стресу; створення медіаконтенту.

Моніторинг ефективності роботи літнього табору буде включати: вимірювання рівня знань, умінь і ціннісних переконань учасників, оцінку результативності навчання з точки зору тренера, учасників табору та керівників; оцінку впливу навчання в таборі на соціальну практику; процесуальний аспект сприйняття якості навчання його учасниками. Інструментами оцінки знань можуть бути анкети, форми оцінки зі шкалами, зворотній зв'язок в усній чи письмовій формі, опитувальник для учасників та тренера, пре-тест та пост-тест.

Список використаних джерел

1. Бабенко Т. Розкривати культуру як глобальне явище. *Іноземні мови у навчальних закладах*. 2009. № 1. С. 94–100.
2. Бушкова В. В. Основні тенденції взаємодії української та американської культур (соціально-філософський вимір) : автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 22.00.06. Київ, 2001. 19 с.
3. Мальцева К. С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.04. Київ, 2002. 20 с.
4. Несвіт А. Проект Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття» як нове бачення міжкультурної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2007. № 4. С. 25–27.
5. Першукова О. На шляху до міжкультурної свідомості. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2008. № 1. С. 60–68.
6. Lin M. There is essential difference between intercultural and intracultural communication. *Intercultural communication*, 2003 – 2004. № 6. P. 34–36.

РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Саєнко Марина

Полтавський державний медичний університет (Україна)

THE ROLE OF THEATER ART IN THE AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Saenko Marina

Poltava State Medical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення поняття «естетичне виховання». Наголошено на особливій ролі театрального мистецтва в естетичному вихованні дошкільників. Визначено, які актуальні проблеми, які існують у сучасній педагогіці і психології, дає можливість вирішити театр.

Ключові слова: дошкільний вік, театральне мистецтво, естетичне виховання, мистецтво, театралізована діяльність.

Abstract. The article analyzes the interpretation of the concept of «aesthetic education». Emphasis is placed on the special role of theatrical art in the aesthetic education of preschoolers. It is determined what current problems that exist in modern pedagogy and psychology, gives the opportunity to solve the theater.

Key words: preschool age, theatrical art, aesthetic education, art, theatrical activity.

Дошкільний вік – це час, коли дитина робить свої перші кроки у світі, який є безмежним, складним і загадковим. Роль дорослого у цьому процесі надзвичайно важлива, він надає свою допомогу їй у процесі пошуку і розуміння краси світу, який оточує дитину. Через мистецтво дитина може глибше усвідомити все те, що знаходиться навколо неї: природу, предмети, людську працю і духовні надбання людства. Краса знаходиться у нерозривному взаємозв'язку з добротою, вона облагороджує життя, надихає людину на здійснення добрих справ. Знайомство дитини зі світом краси та гармонії – це важливе завдання, яке ставиться перед естетичним вихованням.

Заважаючи на сучасний етап розвитку суспільства, естетичне виховання є проблемою, від вирішення якої значною мірою залежить те, як надалі буде розвиватися культура. Над вивченням проблеми естетичного виховання працювали та продовжують працювати різні вчені: філософи, педагоги, психологи та мистецтвознавці.

З філософсько-естетичними аспектами естетичного виховання можна ознайомитися в наукових працях Ю. Афанасьєва, М. Кагана, М. Киященка. З психологічними основами естетичного виховання можна ознайомитися у роботах Л. Божович та Л. Виготського. Спираючись на наукові висновки Н. Ветлугіної, В. Ждана, Т. Комарової, В. Котляра, Н. Сакуліної, Є. Фльоріної було сформульована теорія естетичного виховання дітей дошкільного віку. Початок 90-х років відзначився тим, що у цей час відбулося збагачення теорії естетичного виховання дітей дошкільного віку шляхом того, що з'явилися результати наукових досліджень, які були проведені О. Дроновою, В. Жданом, В. Захаровою, В. Котляром, Н. Кириченко, Л. Макаренко, С. Науменко, Г. Підкурғанною, В. Пабат, О. Трусовою, Л. Шульгою та іншими. У цей часовий проміжок стала яскраво вирізнятися тенденція щодо оновлення змісту естетичного виховання у закладах дошкільної освіти.

Розглядаючи поняття «естетичне виховання», передбачається розвиток у людини здатності до сприймання, відчуття, розуміння прекрасного у житті та у мистецтві. Особистість, яка є естетично вихованою, виявляє бажання брати участь у перетворенні світу, який її оточує, так, щоб він відповідав законам краси, вона залучається до художньої діяльності й розвиває власні творчі здібності. На думку видатного вченого А. Макаренка, естетичне почуття повинно супроводжувати людину кожного щодня у її житті, у процесі того, як вона будує стосунки з іншими людьми, а також у її ставленні до рідної природи, вчинків які здійснює людина. Таким чином, він не обмежував естетичне виховання виключно художнім вихованням [7, с. 150].

У роботах В. Сухомлинського також можна помітити те, що автор приділяє особливе значення естетичному вихованню. Він акцентував, що прекрасним могутнім джерелом духовного багатства, фізичної досконалості людини, її моральної чистоти є естетичне виховання. На його думку, воно знаходиться у досить тісному зв'язку з усіма галузями духовного життя як особистості окремо, так і колективу вцілому [6, с. 153].

Поняття «естетичне виховання» намагалися трактувати Д. Мазоха, Н. Опанасенко та С. Миропольський, які є авторами навчального посібника «Педагогіка». Ними було сформульоване визначення, відповідно до якого під естетичним вихованням вони розуміють процес формування здатності дитини до осягнення і вірного розуміння прекрасного, що є у житті та у мистецтві. Ними також було зазначено, що це є процес формування естетичної свідомості розвитку творчих здібностей і талантів у різних сферах естетичної діяльності та досвіду особистості. Серед складових естетичного досвіду вони називають естетичні почуття, естетичні погляди, естетичний ідеал, смаки, інтереси, потреби та естетичну діяльність [3, с. 95].

Таким чином, такий термін, як «естетичне виховання» ми можемо пояснити наступним чином. Це спрямований процес системи впливу на людину, який є планомірним, комплексним, цілеспрямованим та послідовним, який відбувається на основі єдиних науково-педагогічних принципів, методів та засад з боку певних соціальних установ та інститутів. Результатом цього є те, що у людини відбувається формування світоглядної настанови на творчу оцінку дійсності та власного життя як проявів різних естетичних

категорій (комічного і трагічного, піднесеного і низького, прекрасного і потворного).

Особливу увагу у процесі здійснення естетичного виховання необхідно приділяти мистецтву. Збуджуючи у дітей почуття хвилювання і радості, воно розкриває перед ними соціальний сенс життєвих явищ, змушує їх ретельніше сприймати світ, який їх оточує, викликає почуття співпереживання, навчає засуджувати усі прояви зла.

Естетичне виховання є досить тісно пов'язаним із сучасністю. Естетичне сприймання реальності передбачає близькість до життя, бажання змінити світ, який оточує навколо, суспільство у ньому, природу, предметне середовище. Якщо ж говорити про дошкільників, то виникає питання: яким же чином відбувається їхнє ознайомлення зі світом, який їх оточує? Який вид діяльності допомагає малюкам наблизитись до «дорослої» дійсності? Відповідь на це питання є досить простою – звісно ж, це гра, яка є тим засобом, через який у духовний світ дитини проникає потік уявлень і понять про навколишній світ.

Відомим є той факт, що гра охоплює всі періоди життя людини. Це важлива форма її життєдіяльності, а не вікова ознака. Гра супроводжує кожну людину протягом всього життя, зазнають змін лише її мотиви та форми проведення. Тому саме в грі слід варто шукати приховані можливості для успішного засвоєння дітьми різних понять, ідей, а також для формування необхідних умінь [6, с. 124].

У процесі гри дитина має можливість отримувати інформацію про навколишній світ, про закони суспільства, про красу людських відносин. Проте, крім цього, вона навчає дітей жити в цьому світі, будувати відносини з іншими людьми. Усі роки дитинства насичені грою і кожна маленька дитина проявляє бажання зіграти власну роль. Для цього необхідно навчити малюка грати, брати на себе роль і діяти у різноманітних ситуаціях. У розв'язанні даного питання допоможе театр.

Надзвичайно важливим є залучення дитини, починаючи з найменшого віку, до музики, театру, літератури та живопису. У віці 3 – 7 років у дитини відбувається формування основ її особистості, у цей період відбувається бурхливий психічний, фізичний розвиток дитини. Вказані якості можна успішно сформувати, залучаючи дитину до усіх видів естетичної діяльності, до яких належить і проведення театралізованих дійств.

Театралізована діяльність, яка визначена опорним складником дошкільної освіти, є своєрідним типом активності дитини, одним з улюблених видів мистецтва. Вона окреслює пов'язування динаміки, співу, художнього слова, жестикуляції, пантоміми для придумування художнього образу [2, с. 45].

Театралізована діяльність, яка проводиться з дошкільниками, є однією із головних ліній в естетичному вихованні дітей. Вона залучає малюків до чарівного та яскравого світу мистецтв, позитивно впливає на розвиток вміння чути, бачити, розуміти красу слова і дії. Мистецтво театру ляльок є досить близьким і зрозумілим для дітей, адже його основою є гра, а для дошкільників вона є найбільш важливим аспектом діяльності. У процесі гри дошкільники мають усі можливості для того, щоб розвиватися, навчатися та виховуватися. Особливе значення серед різних форм театральної діяльності мають театралізовані ігри. Вони сприяють тому, що у дітей розкриваються і розвиваються художньо-творчі здібності, відбувається збагачення мистецьких знань, формування естетичного смаку [4, с. 118]. До театралізованих ігор відносять: дії дітей, пов'язані з використанням лялькових персонажів або дії за ролями, а також літературна, образотворча та музична діяльність [1, с. 56].

Завдяки використанню театралізованих ігор у дітей формується культура міжособистісного спілкування, розширюється світогляд, виховуються естетичні почуття та естетичні смаки. Театралізовані ігри позитивно впливають на духовне виховання дітей дошкільного віку, на розвитку їхніх естетичних почуттів, становленню характеру, у результаті такої діяльності прищеплюються найкращі риси, відбувається утвердження себе в суспільстві.

Отже, спостерігаючи за театралізованою діяльністю, доходимо висновків: у дітей дошкільного віку завзято прокидається свобода дій і моральної поведінки та розвивається

культура пізнання. Та, звичайно, розширюється світогляд, уявлення про нюанси музичного та образотворчого мистецтва, покращуються психічні процеси (мовлення, пам'ять, мислення, уява). Прагнення невтомно діяти в ході вистави, мати позитивний вплив на глядачів пов'язано з формуванням емоційно-естетичних уболівань. Тому організована підготовка до спектаклю викликає широку зацікавленість дітей.

При системному ставленні до організації театралізованої діяльності відбувається набуття нею безсумнівної моральної направленості. Діти творчо використовують досягнуті в інших видах діяльності майстерність та знання (музичній, хореографічній, ігровій) та стають впевненішими у собі. Малята вміють користуватися прийомами перевтілення, імпровізації, тобто творчо самовиражатися. Мистецтвом за формою можна назвати дитячу театралізовану діяльність, а ще суспільною діяльністю по суті та змісту. Театралізована гра є одним з найефективніших методів розвитку дитини. Багато завдань стоїть перед театралізованою грую. Зацікавити, пробудити інтерес – головне з них.

То що значить театр у житті дитини? Звичайно ж, це свято – гучні аплодисменти, блискуче саяво рампи, букети квітів, сердечні вітання, щирі посмішки та побажання. Це по-перше, а по-друге, – це розширення світогляду та спілкування, збагачення психічних процесів малюків та розвиток пізнавальної зацікавленості. Можливість самовираження індивідуальності та усвідомлення власного «Я», це по-третє. Театр виховує особистісні моральні якості. Дитина починає вірити у власні сили, долаються недоліки: невпевнені у собі та конфузні діти розслабляються, намагаються подолати різні сумніви. По-четверте, це достойний рівень естетичного формування, який акумулює в собі вплив багатьох видів мистецтва (мовлення, музики, пластики, хореографії, образотворчої сфери). Театр формує чуттєвість дитини, поєднуючи оптимізм, потужність та життєвий досвід.

Театр вважається одним із найдемократичніших видів мистецтва, який можна застосовувати у роботі з дітьми. Він дає можливість вирішити величезну кількість актуальних проблем, які існують у сучасній педагогіці й психології. До таких, зокрема, відносять проблеми, що пов'язані з художньою освітою та вихованням дітей, формуванням у них власного естетичного смаку, моральним вихованням. Крім цього, театр допомагає розвивати комунікативні якості особистості, сприяє вихованню волі, розвитку пам'яті, уяви, ініціативності, фантазії, мови (діалогу і монологу). Його використання допомагає створювати позитивний емоційний настрій, знімає напруження, конфліктні ситуації вирішуються через гру. Таким чином, театр допомагає розкрити духовний та творчий потенціал кожної дитини, сприяє її естетичному вихованню та надає реальну можливість адаптуватися у соціальній сфері.

Список використаних джерел

1. Аболина Т. Г., Миропольская Н. Е. Эстетическое воспитание в школе. Киев : Вища шк : Изд-во при Киев. гос. ун-те, 1987. 93 с.
2. Березіна О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А.. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
3. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. С. 130.
4. Муляр Н. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2012. Вип. 3. С. 114–121.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. Т. 3. Київ : Рад. Школа, 1977. С. 7–283.
6. Черкаська Л. П., Крюкова М. С. Дидактичні ігри як засіб формування вмінь і навичок учнів з математики. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2011. С. 124–126.
7. Ярита І. І., Єрьоміна Н. М. Деякі аспекти естетичного виховання в поглядах А. С. Макаренка. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 7 (266). Ч. І. С. 148–153.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ганна Собо́ль, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS BY MEANS OF THEATRICAL ACTIVITIES

Anna Sobol, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито зміст поняття «творчі здібності», визначено низку нормативних документів, в яких наголошується на актуальності розвитку креативного начала кожного окремого учня. Нами визначено театралізовану діяльність як один з провідних засобів розвитку творчих здібностей молодших школярів, запропоновані театралізовані ігри для використання в освітньому процесі учнів.

Ключові слова: творчі здібності, учні початкової школи, театралізована діяльність, театр, особистісний розвиток.

Abstract. The article reveals the meaning of the concept of «creative abilities», identifies a number of normative documents that emphasize the importance of developing the creative nature of each individual student. We identified theatrical activity as one of the leading means of developing the creative abilities of younger schoolchildren, proposed theatrical games for use in the educational process of pupils.

Key words: creative abilities, primary school pupils, theatrical activity, theater, personal development.

Останні декілька років в Україні відзначаються новими реформами в сфері освіти, які вимагають від Нової української школи інноваційних підходів та методів навчання. Важливого значення набуває питання розвитку творчих здібностей учнів початкової школи, адже вони забезпечують стрімкий поштовх до формування ключових компетентностей, дозволяють всебічно оцінювати складні ситуації та стимулюватимуть до продукування оригінальних ідей, генерування нових рішень, нестандартних поглядів на реальність.

Низка нормативних документів України розглядає питання розвитку творчих здібностей учнів початкової школи, а саме: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепція «Нова українська школа» (2016); Закон «Про освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), Державний стандарт початкової освіти (2018) тощо.

Зарубіжні та вітчизняні класики педагогіки Дж. Локк, Ж. Руссо, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський наголошували на важливості розвитку творчого потенціалу кожного учня. Різні аспекти формування творчої особистості презентували у своїх дослідженнях О. Голюк, О. Демченко, К. Крутій, Л. Любчак, В. Моляко, В. Рогозіна, О. Савченко та ін.

На сучасному етапі розвитку освіти передують творчі процеси, тому творчі, сміливі, креативні та окрилені особистості є одним із найцінніших здобутком нашої країни. Держава цікавиться творчим зростанням своєї нації, адже розвиток творчих здібностей молодого покоління стає актуальним ще з дитячого садка, а вдосконалюється вже у початковій школі. Саме молодший шкільний вік є найбільш оптимальним періодом для творчого зростання, адже здібності, які сформовані та розвинені у цей час сприяють продуктивному становленню особистості, вони дозволяють породити оригінальну, креативну та творчу персону, яка прагне до самовдосконалення та усіма силами намагається отримувати максимальне задоволення та результат від справ, які виконує.

Видатний педагог В. Сухомлинський визначав, що творча людина спроможна бачити світ набагато глибше, вона пізнає його зовсім з іншої сторони, бачить красу у дуже простих речах, цінує кожен момент та реагує на все, що відбувається навколо. Таку людину можна назвати зовсім по-іншому, вона є творцем духовних та матеріальних цінностей, гуманістом,

філософом, дослідником та знавцем своєї справи. Педагог підкреслював: «Людина пізнає свої внутрішні сили, розкриває здібності, нахили через творчість; чим швидше вона відкриє для себе незвичайні творчі можливості, тим швидше почне зростати. Творчість сприяє одухотворенню, моральному росту» [9, с. 143].

Свій внесок у становлення процесу розвитку творчих здібностей зробили відомі дослідники такі як Е. Торренс [11] та Дж. Гілфорд [10]. Е. Торренс у своїх дослідженнях сформував виразний алгоритм діагностування творчих здібностей, він висунув низку різних вправ та завдань, які сприяли кращому розвитку творчих навичок. Дослідник наполегливо переконував усіх, що «творчість – це не специфічне новоутворення, а загальна здатність, яка ґрунтується на особистісному інтелекті, певних індивідуальних характеристиках та продуктивності мислення». Дж. Гілфорд довів терміни «конвергенція» та «дивергенція» творчості, сформував структуру творчих здібностей та визначив основні їх складові [10, с. 19].

У своїх працях О. Демченко стверджує, що творчі здібності – це складова частина soft skills (гнучких навичок) особистості і рекомендує використовувати театралізацію для їх швидшого розвитку та повноцінного утвердження молодшого школяра в суспільстві [2, с. 92].

Використання театралізованої діяльності у початковій школі, на думку І. Барановської, передбачає не тільки самостійне виконання певних ролей, але й виготовлення фігурок для різних видів театру та розігрування сюжетів за їхньою допомогою. Робота у творчій майстерні (створення ляльок, виготовлення декорацій, костюмів), підвищення рівня акторської майстерності, участь у майстер-класах з ляльководіння, участь у театральних іграх сприяють створенню креативного середовища для розвитку творчих здібностей учнів [1, с. 11].

Процес застосування театралізованої діяльності в освітньому процесі Нової української школи вивчався науковцями як один із головних аспектів становлення творчої, допитливої та креативної особистості. Завдяки театралізації учні мають можливість показати оточенню свій позитивний та цілеспрямований потенціал. Через ігрові вправи розвивається мовлення, поповнюють словниковий запас, здобувають нові знання, розвивають уяву, пам'ять, творчість та фантазію. Театралізована діяльність є дуже близькою для дітей, вони спроможні приймати все, що дає їм гра з вдячністю, із задоволенням слідкують за перебігом подій, беруть на себе всі завдання, які вони з легкістю можуть виконати, радіють близьким стосункам зі своїми однолітками. У процесі гри, школярі не помічають, що сприймають, запам'ятовують та вчать все те, що дає їм вчитель. Вона допомагає їм діяти в незвичних ситуаціях, які будуть потрібні їм у дорослому житті.

На нашу думку, основний процес розвитку творчих здібностей молодших школярів повинен вибудовуватися за допомогою театралізованих ігор, які враховують вікові особливості та спрямовані на виховання моральних якостей учнів. Театралізована діяльність має стимулювати активність кожної дитини, її бажання діяти, спілкуватися, грати. Обираючи театралізовані ігри для молодших школярів, педагоги мають орієнтуватися на їхню особистісну цінність для кожного учня. Під час уроків та в позаурочний час вчитель може використовувати наступні театральні форми діяльності: роботу в парах, групах; творчу діяльність, що опирається на колективну організацію праці; індивідуальні завдання креативного спрямування тощо. Види та зміст театральних занять включають:

- гру в цілому, що розвиває увагу, спостережливість, сміливість, винахідливість, готовність до роботи;
- ритмопластичні вправи, що включають розвиток рухових навичок, пластичну імпровізацію;
- психогімнастику, тобто тренажер для розвитку почуттів, емоцій, переживань;
- розвиток культури та техніки мови, що розвивають дихання, дикцію, інтонацію та інші засоби вираження комунікації;
- бесіди та вікторини про театр;

- написання власних театральних ігор, створення костюмів для акторів, підбір декорацій, музичного оформлення тощо;
- ескізи та управління грою театральних маріонеток, розвиток мускулатури, витривалості, терпіння.

Мистецтво театру сприяє ознайомленню з його промовистою мовою, що закладає основу для формування навичок сприйняття, розуміння, тлумачення дій, моральні основи, уявлення, вчинки людини та її розвитку; формування навичок взаємного спілкування, колективної роботи. Відповідно до цього підходу програма передбачає розвиток особистості, мотивації та здібностей дітей до різних видів діяльності в наступних галузях: соціально-комунікативної, пізнавальної, мовленнєвої, художньої, естетичної та фізичної.

Відзначимо думку вчених, що «найбільші можливості забезпечення умов для творчої самореалізації обдарованих дітей закладені у роботі дитячого театального гуртка, який має працювати на засадах «театального цеху»» [3]. Дослідники пропонують організовувати постановку спектаклю як тривалий колективний творчо-комунікативний процес, який містить етапи: «спільний вибір п'єси чи її написання, розподіл і розучування ролей, роботу над постановкою театального дійства, репетиції; виготовлення ляльок, костюмів, декорацій і запрошень, підготовка приміщення; показ театальної постановки; обговорення спектаклю» [3, с. 26-27].

У будь-якому віці діти із задоволенням дивляться лялькові вистави й самі беруть участь у театралізованій діяльності. Театралізована діяльність завжди дає позитивні емоції та заряд бадьорості. Саме тому нами було визначено, що ефективного впливу на розвиток творчих здібностей учнів мають ігри: ігри-драматизації, ігри-інсценізації, режисерські ігри. Пропонуємо комплекс вправ для розвитку творчих здібностей молодших школярів: «Мультфільм», «Жанрова інтерпретація», «Космічні об'єкти», «Лавка», «Космічна дорога», «Середовище», «Слайд-шоу» тощо. На нашу думку, підсилюватимуть ефективний вплив розвитку творчих здібностей постановки театру-природи, використання на уроках та в позаурочній діяльності пальчикового театру, театру орігамі, театру квілінгу, настільного театру, театру тіней тощо.

Отже, театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів, вона допомагає віднайти внутрішні задатки особистості та розвинути їх, стимулює до продукування нових ідей, інсайтів, прояву креативу навіть у рутинних справах. Загалом, змінює особистість молодшого школяра, робить його життя яскравішим, насиченішим, емоційно виразнішим.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2022. Вид. 1-ше. 260 с.
3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театальної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
4. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). С. 91–101.
5. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театальної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-

конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

6. Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Вип. 61. С. 23–30.

7. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.

8. Любчак Л. В., Колеснік К. А. Методика організації ігрової діяльності : практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1978. 263 с.

10. Guilford J. P. Creative talents: Their nature, uses and development. Buffalo, N. Y. Bearly Limited, 1986.

11. Torrance E. P. The Nature of Creativity as Manifest in its Testing. *The Nature of Creativity*. Cambridge : Cambridge Univ. Press. 1988. P. 32–75.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Ангеліна Федчишена, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач

USE OF THEATRICAL ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS: EUROPEAN EXPERIENCE

Angelina Fedchishena, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості використання театралізованої діяльності в роботі з учнями початкової школи, наведені приклади театру для молодших школярів. Нами презентовані результати опитування вчителів та учнів. Окрім того, ми запропонували методичні рекомендації щодо використання європейського досвіду в процесі організації театралізованої діяльності школярів.

Ключові слова: театральна діяльність, молодші школярі, європейський досвід, гнучкі навички, творчі здібності.

Abstract. The article reveals the peculiarities of using theatrical activities in work with elementary school students, examples of theater for younger schoolchildren are given. We present the results of a survey of teachers and students. In addition, we offered methodical recommendations regarding the use of European experience in the process of organizing schoolchildren's theatrical activities.

Key words: theatrical activity, younger schoolchildren, European experience, flexible skills, creative abilities.

Використання театральної-ігрової діяльності в початковій школі не тільки оптимізує освітній процес, але й сприяє всебічному розвитку учнів; робить дитинство яскравішим, веселішим, емоційнішим. Театр у початковій школі дозволяє розкрити внутрішній потенціал дитини, стимулює до самопошуків, самовдосконалення.

Українські та європейські дослідники вважають використання театралізованої діяльності одним із ефективних способів дитячого розвитку. В низці європейських шкіл участь у театралізованій діяльності є обов'язковою складовою освітнього процесу. При школах працюють міні-театри, театральні клуби, студії, де школярі можуть заглибитися в

мистецтво, музику, поезію, образотворче та акторське мистецтво тощо. Українські школи наслідують досвід європейських колег, театралізовано-ігрова діяльність стає частиною життя молодших школярів.

Питання використання театралізованої діяльності в процесі роботи з молодшими школярами широко представлено в Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, типових освітніх програмах тощо. Неодноразово театралізацію як ефективний засіб розвитку та зростання молодших школярів презентували у своїх дослідженнях І. Барановська, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахова та ін. Їхні праці [1; 2; 5; 6; 7; 9; 10] базуються на впровадженні європейського театралізованого досвіду в освітній процес учнів початкової школи. Дослідники презентують досвід упровадження проєкту програми Еразмус + Жан Моне Модуль.

Відголоски впровадження театралізованої діяльності в систематичну роботу молодших школярів долинають ще з часів Я. Коменського, який навчальний матеріал у своїх підручниках подавав у вигляді сценарію. Р. Штайнер також практикував театралізовану діяльність у вальдорській педагогіці, разом з учнями він робив постановки театралізованих спектаклів, стимулював дітей до створення декорацій, підбору музики, костюмів, гриму тощо до нього. Сьогодні вальдорські школи та садки активно процвітають в Одесі, Кривому Розі, Дніпрі, Києві. Ф. Джонсон, працюючи з учнями, постійно використовувала драматизацію як спосіб самовияву дитини; вона вважала, що таким чином можна швидко та ефективно розвинути комунікативні, організаційні, акторські навички та творчі здібності.

У ході дослідження ми здійснили опитування вчителів початкової школи ліцею №1 Калинівської міської ради Вінницької області та визначили, що вони активно використовують театралізацію у роботі з молодшими школярами. Олена П. (*педагогічний стаж – 15 років*) стверджує, що «кожен урок стане багатшим, практико-орієнтованим та принесе велике задоволення дітям, якщо використовувати в ньому драматизацію». Вікторія Ч. (*педагогічний стаж – 18 років*) вважає, що «театралізація – це можливість оживити освітній процес, наситити його яскравими емоціями, зацікавити дітей, захопити навчанням». Юлія С. (*педагогічний стаж – 5 років*) наполягає на тому, що «в освітньому процесі доречно використовувати різні види театралізації, попарно змінюючи їх, наприклад: сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, ігри-інсценізації, режисерські ігри тощо». Світлана Р. (*педагогічний стаж – 5 років*) впевнено доводить, що «учням дуже подобається перевтілюватися за допомогою театрального мистецтва, вони швидше налагоджують комунікацію, здружуються, вчаться працювати в команді». Олена І. (*педагогічний стаж – 21 рік*) розповідає, що «в умовах онлайн навчання використання театралізованої діяльності обмежується, проте можлива альтернатива, така як перегляд онлайн-вистав, розігрування діалогів та монологів у екранному режимі». Окрім того, нам було цікаво, як самі школярі ставляться до використання театралізованої діяльності в освітньому процесі. Респондентами нашого дослідження стало 57 учнів 3-А та 3-Б класу. В ході опитування ми встановили, що 49 (85,9%) школярам подобаються будь-які види театралізації («я з нетерпінням чекаю, коли вчитель запропонує грати в театр», «навіть математика стає цікавішою, коли ми працюємо з театром», «мені подобається пальчиковий театр, я і сама виготовляю фігурки до нього» тощо); 5(8,8%) учням театралізація до вподоби також, проте вони соромляться брати у ній участь («театралізована діяльність мені дуже цікава, але я хвилююся, що в мене щось може не вдатися», «я переживаю, що можу підвести наш клас чи міні-групу, коли ми ставимо театральні постановки, тому що не дуже добре вживаюся в роль і не вмю яскраво передавати емоції» тощо), а 3 (5,3%) дітей вважають, що театр на уроці відволікає від вивчення конкретної теми («мені подобаються різні театралізовані ігри, але часто вони заважають зосередитися на темі уроку і мені важко зрозуміти матеріал», «театральні ігри мене втомлюють, відволікають, краще виділити урок спеціально для них»). Проаналізувавши дитячі відповіді ми визначили, що більшості учням театралізація до вподоби, вона сприяє активізації освітнього процесу, проте педагог має звернути увагу і на тих учнів, яким

театралізація подобається в меншій мірі та продуктивно організувати навчання, враховуючи індивідуальний підхід.

Під час педагогічної практики ми разом з учнями 3-А класу ліцею №1 Калинівської міської ради Вінницької області створили власні театри: театр на рукавичці (українська народна казка «Колобок») (рис. 1) та пальчиковий театр (авторська казка братів Грім «Червона шапочка») (рис. 2).

Рис. 1. Театр на рукавичці

Рис. 2. Пальчиковий театр

Школярі з радістю брали участь у театральних постановках, кожен намагався отримати роль, взяти участь у підготовці спектаклю (написання сценарію, підбір костюмів та музичного оформлення, грим, виготовлення декорацій). Цікавим було те, що окрім запропонованих театрів, ми робили постановки театру-природи, театру на фланеграфі, театру кульок, театру м'яких іграшок тощо.

У своїх наукових працях О. Демченко [4; 6] стверджує, що театралізована діяльність впливає на розвиток гнучких навичок учнів. Європейський досвід, на думку дослідниці, дозволяє розширити спектр можливостей для реалізації театралізації у роботі вчителів початкової школи. Педагоги можуть ранжувати у виборі театралізованої діяльності: ігри, етюди, спектаклі, вправи та хвилинки театралізації. У Європі, запевняють О. Демченко та І. Стахова, театральну діяльність використовують давно, тому досвід іноземних педагогів може бути дуже цінним, а саме: використання театру-маріонеток, театру вузликової ляльки, театру квілінгу, театру оригамі, театру мушель тощо [10, с. 33].

О. Жовнич та І. Стахова вважають, що корисним для педагогів початкової школи стане досвід країн Європейського Союзу, пов'язаний з організацією театрів у закладах вищої освіти, відвідування театрів, написання сценаріїв для дитячих спектаклів, допомога професійним педагогам у постановці дитячої театралізації під час практики [7, с. 98].

Н. Казьмірчук вважає, що європейський досвід відкриває перед педагогом широкий горизонт можливостей, який у поєднанні з українським досвідом та власними здібностями створює атмосферу креативу, нових можливостей та розвитку [8, с. 499].

На нашу думку, використання європейського досвіду театралізованої діяльності розширює педагогічну скарбницю педагога, збагачує його методичний запас. У ході досліджень ми виокремили методичні рекомендації, які дозволять максимально ефективно працювати з учнями, а саме:

- організація театральних постановок відомих казок («Гидке каченя», «Червона шапочка», «Олов'яний солдатик», «Кіт у чоботах», «Осляча шкура») європейських письменників (Шарль Перо, Ганс Андерсон, брати Грім тощо);
- перегляд театральних постановок відомих європейських спектаклів;
- створення ігор-драматизацій на актуальні теми екологічного, економічного, патріотичного, морального виховання тощо;
- створення театральних колажів;
- написання власних сценаріїв для дитячих п'єс;
- костюмоване розігрування театральних сцен, діалогів;
- налагодження зв'язків з іноземними партнерами та обмін педагогічним досвідом.

Отже, театралізована діяльність відіграє важливу роль в організації освітнього процесу учнів, вона активно впливає на особистісний розвиток школярів, розширення

їхнього світогляду, далекоглядності, розвитку творчих здібностей, підвищує навчальну активність, дозволяє розвивати гнучкі навички тощо. Європейський досвід дозволяє ефективніше використовувати весь потенціал театального мистецтва, глибше впроваджувати її в освітній процес та отримувати позитивні результати.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.

2. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театальної діяльності. *Наукові записки. Серія «Мистецтво»* : збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. Вип. 3. С. 11–15.

3. Бондар Ю. В. Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2022. Вип.17. Том І. С. 166–182.

4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театальної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). P. 91–101.

6. Демченко О.П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвільної діяльності. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайнконференції (м. Київ, 8–11 грудня 2020 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С.111-118.

7. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театальної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О. А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479–483.

8. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497–500.

9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31-46.

10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 51. № 2. P. 31-39.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕАТРАЛЬНОГО ГУРТКА

Людмила Флуд, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN CHILDREN AT CLASSES THEATER GROUP

Ludmila Flood, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Показано важливість реформування позакласної виховної роботи на засадах творчого підходу. Акцентовано на необхідності відродження гурткової роботи та використання театральної діяльності як засобу всебічного розвитку дітей. Розкрито виховний і розвивальний потенціал театру. Виокремлено методичні особливості організації театрального гуртка.

Ключові слова: позакласна виховна робота, форма виховання, гурток, театр, театральна діяльність.

Abstract. The importance of reforming extracurricular educational work on the basis of a creative approach is shown. Emphasis is placed on the need to revive group work and the use of theatrical activity as a means of comprehensive development of children. The educational and developmental potential of the theater is revealed. The methodical features of the organization of the theater group are highlighted.

Key words: extracurricular educational work, form of education, circle, theater, theatrical activity.

На сучасному етапі реформування української освіти у контексті євроінтеграційних процесів і реалізації основних засад Концепції НУШ стоїть завдання щодо пошуку інноваційних форм і методів виховання дітей. Потрібно добирати ефективні способи непрямого впливу на особистість, які б комплексно забезпечували умови для всебічного розвитку та творчої самореалізації кожної дитини. Все частіше увагу науковців і педагогів-практиків привертають театр як синтетичний вид мистецтва і театральна діяльність як засіб гармонійного розвитку особистості. Звернення до історії педагогіки показує, що соціально-виховний потенціал театрального мистецтва розуміли і реалізовували в різні часи видатні персони (Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ж. Руссо та ін.). Різні аспекти вивчення аматорського театрального руху в народній художній творчості представлені в працях І. Винниченка, Е. Зазерського та ін. Педагогічні засади, теорія та практика дитячого аматорського театрального руху є предметом наукових досліджень Г. Єскіної, З. Копец, Г. Королевич, В. Терського, Л. Шпет та ін.

В останні роки активізувалися теоретичні розробки та практичне використання театру як засобу розв'язання низки психологічних і соціально-виховних завдань (І. Барановська, М. Давидова, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, О. Колосова, Н. Комарівська, Л. Масол, О. Олійник, І. Стахова, В. Шахрай та ін.). Так, Л. Масол наголошував на культурній цінності театру, оскільки він об'єднує / синтезує всі форми мистецької творчості. Науковець відзначав його психологічне спрямування, яке проявляється в соціальному характері переживань. Він оцінив також його практичне значення: як потужного стимулятора самодіяльної творчості дітей.

Розв'язанню комплексу завдань у педагогічній роботі засобами театру сприятиме його синкретичний характер, органічне поєднання в ньому різних видів мистецтв. За висновками вчених, «виконуючи свою функцію, кожне з мистецтв ніби насичує гру акторів різноманітними барвами, робить її більш насиченою та яскравою, оскільки в театрі танець, музика, зовнішнє оформлення та дія акторів існують як єдине нероздільне ціле. Театр займає важливе місце у житті суспільства та виконує художньо-естетичну, видовишно-розважальну, комунікативну, соціалізуючу, компенсаторну, ігрову, нормативну, розвивальну, виховну та інші функції» [1, с. 78].

Поділяємо думку дослідників, що «театралізована діяльність сприяє швидкому перевтіленню учня у відповідні образи, що розвиває його творчість, уяву, фантазію, створює середовище професійного творчого розвитку» [10]. За переконанням учених, в умовах творчої художньо-театралізованої діяльності можна створювати дітям ситуації успіху, що сприятиме коригуванню самооцінки, подоланню невпевненості тощо. До того ж, «включення дітей у різні види театралізацій створює їм можливість проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду» [2, с. 22].

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів відбувається активне вивчення та впровадження зарубіжного досвіду використання театру як на уроках, так і в позакласній роботі. Дослідники [3; 6; 9; 10] імплементують кращі педагогічні практики країн ЄС у межах проекту програми Erasmus + Jean Monnet Module 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE. Відзначається, що «використання європейського досвіду сприяє формуванню системи європейських цінностей, відповідного способу життя, прогресивного мислення». Прикладом для України є здобутки використання педагогами театральної діяльності в Європі (Німеччині, Польщі, Франції).

Учені [5; 7; 8] акцентують на тому, що театр як педагогічний використовується в освітньому процесі, на уроках і в позакласній роботі. Розвивальний потенціал реалізується у контексті підготовки та проведення форм виховної роботи, серед яких особливе місце мають займати гуртки. Однак в останні десятиріччя прослідковуються негативні тенденції щодо роботи таких дитячих об'єднань: зменшено кількість гуртків у школах і закладах позашкільної освіти; деякі з них проводяться на комерційній основі за кошти батьків. З огляду на це, постає необхідність відновлення роботи різних видів гуртків загалом, мистецького, театального спрямування, зокрема. Організація виховання і розвитку дітей у гуртках повинна здійснюватися на оновлених засадах відповідно до вимог сучасної педагогічної науки та методик, з урахування європейського та українського досвіду.

Гурток є однією з форм навчально-виховної роботи, організації дозвілля школярів, участь у якому створює додаткові умови для розвитку їхніх творчих здібностей і нахилів, залучення до науки, техніки, мистецтва тощо. Відповідно до сучасних класифікацій, його відносять до групи дієво-практичних форм виховання. Організація активної різнобічної діяльності вихованців сприятиме формуванню гармонійно розвиненої особистості, вихованню інтересу до нового, прагнення до успіху, творчій самореалізації, активному та змістовному проведенню дозвілля. Методичними ознаками гуртка є:

- провідна ідея та концепція, які покладена в основу кожного гуртка і визначає основні напрями його розвитку; цікава й приваблива назва;
- невеликий кількісний склад і груповий характер діяльності учнів, наявність у них спільних інтересів, цінностей, мети; активна комунікативна і творча взаємодія учасників;
- діяльність на принципах автономності, самобутності, самоврядування, самоорганізації, самодіяльності;
- комфортний психологічний мікроклімат, особистісно зорієнтований стиль взаємовідносин, створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

У досвіді роботи традиційно склались наступні *види гуртків*: предметні, технічної творчості, колективи художньої самодіяльності та творчості, прикладних навичок і вмінь, спортивні і туристичні тощо. До гуртків художньої самодіяльності та творчості відносять і театральні, які мають давню історію організації та почали активно відроджувати свою роботу в останні роки. Метою роботи театального гуртка є організація змістовного дозвілля та різнобічної колективної творчої діяльності дітей, їхній всебічний розвиток, створення умов для самореалізації, розширення комунікативного поля засобами театального мистецтва. Таке об'єднання діє на аматорських засадах, тому його завдання не зводиться до розвитку акторських здібностей дітей.

Аналіз науково-методичної літератури [1; 4; 7; 10] дозволив виділити організаційно-методичні основи щодо успішної діяльності театральних гуртків як дитячих аматорських об'єднань:

- формування концепції гуртка, планування його роботи, наявність атрибутів (назви, емблеми), традицій;
- різновіковий склад, переважно в межах декількох років: 6-10, 10-13, 14-17 років;
- кількість дітей у групі становить 25-30 осіб з різними здібностями: акторськими, літературними, музичними, хореографічними, образотворчими;
- розподіл доручень у процесі постановки театрального дійства відповідно до інтересів, здібностей і запитів дітей;
- залучення гуртків до всіх етапів підготовки спектаклю: вибору / розробки сценарію, розподілу ролей, репетицій, виготовлення костюмів і декорацій, оформлення приміщення, освітлення і музичного супроводу тощо.

Наприклад, під час виконання завдань на курсах для педагогів «Організація театралізованої діяльності для розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: європейський контекст» у рамках проекту програми Erasmus + Jean Monnet Module 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (Вінниця, 22-29.21 рік) нами розроблено програму театрального гуртка «Performance» (з англійського «вистава») для молодших школярів. Метою роботи творчого об'єднання було визначено використання театру як засобу соціально-виховної роботи в початковій школі, зокрема, розвиток низки вагомих для людини ХХІ століття «м'яких / гнучких» навичок: лідерських якостей, креативності, здатності до продуктивного міжособистісного спілкування, роботи в команді, управління часом тощо.

Серед напрямів роботи гуртка також нами виділено й такі, що пов'язані з естетичним вихованням дітей засобами мистецтва: залучення до театральної культури, розширення знань про театр як вид мистецтва, ознайомлення дітей з різними видами театрів (ляльковим, драматичним, музичним тощо), їхньою історією, атрибутами; виховання любові до прекрасного, розвиток естетичних смаків, здатності до естетичного сприйняття та пізнання навколишнього світу. Одним із завдань також визначено розвиток у молодших школярів акторських здібностей, формування інтересу до театралізованої гри, бажання спробувати себе у різних ролях, здатності до імпровізації; вироблення вміння вибудовувати лінію поведінки у ролі, використовуючи атрибути, деталі костюмів тощо. У ході участі в поставці театрального дійства створюються умови для мовленнєвого розвитку, інтонаційно-мовленнєвої виразності, вміння чітко формулювати свої думки та викладати їх публічно, інтонаційно виражати емоції тощо. Завдяки театральній грі діти стають більш розкутими, відкритими, емпатійними. Виконання ігрових завдань в образах тварин та персонажів з казок допоможе дитині краще опанувати своїм тілом, усвідомити пластичні можливості рухів та володіння тілом, виразності рухів, пластики.

Отже, в умовах реформування української системи освіти, пошуку нових підходів до організації виховного процесу важливим напрямом є відродження гурткової роботи, зокрема аматорських театральних об'єднань. Оскільки дитяча театральна діяльність є аматорською, то розвиток акторських здібностей відбувається, але не є першочоговим. Натомість заняття театральною діяльністю створюють додаткові умови для задоволення інтересів дітей, реалізації творчого потенціалу. В театральному гуртку учні зможуть спілкуватися та взаємодіяти на різних етапах постановки вистави.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.
2. Демченко О., Давидова М., Ларіна І. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2(3). С. 22–30.
3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 47–52.

4. Демченко О. П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвілєвої діяльності. Обдаровані діти – скарб нації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 111–117.
5. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8–27.
6. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.: дис. ... доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна, НАПН України. Київ, 2020. 571 с.
7. Колосова О. В. Проблема формування загальнолюдських цінностей дітей у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Актуальні проблеми вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського* : збірник наукових праць / за ред. Тарасенко Г. С., Поясик О. І. та ін. Івано-Франківськ : НАІР, 2013. С. 261–266.
8. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2015. Вип. 43. С. 43–47.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.
10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 51. № 2. P. 31–39.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Інна Янковська, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

THEATRICAL ACTIVITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS PRIMARY SCHOOL

Inna Yankovska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Pedagogical University named after M. P. Drahomanova (Ukraine)

Анотація. Тези присвячені проблемі сучасного підходу навчання мистецької освітньої галузі в Новій українській школі. Розглянуто актуальність інтеграції мистецтв в освітньому процесі початкової школи, та вплив театралізованої діяльності на розвиток особистості здобувача початкової освіти, а також важливість фахової підготовки вчителя.

Ключові слова: мистецькі компетентності, інтеграція видів мистецтва, початкова школа, театралізована діяльність, театральна педагогіка.

Abstract. Theses are devoted to the problem of the modern approach to teaching art education in the New Ukrainian School. The relevance of the integration of arts in the educational process of primary school, the influence of theatrical activity on the development of the personality of the student of primary education, as well as the importance of professional training of the teacher are considered.

Key words: artistic competences, integration of art forms, Elementary School, theatrical activity, theater pedagogy.

Реформування системи освіти в Україні на всіх етапах вимагає застосування ефективних нових форм і методів роботи вчителя під час навчання та виховання здобувачів

освіти. На наше переконання, ефективним шляхом модернізації початкової освіти є використання комплексу різних видів мистецтв, засоби яких мають значний вплив на розвиток особистості. Сучасні здобувачі освіти щоденно знаходяться під впливом різних видів мистецтва через телебачення, смартфони, планшети. Взаємодія мистецтв у вигляді різноманітних інформаційних носіїв сприяє зацікавленості до інформації через зорове і слухове сприйняття.

Навчання у початковій школі спрямовано на формування освітніх компетентностей з усіх галузей, які визначені Державним стандартом початкової освіти. Саме мистецька освітня галузь передбачає формування творчих компетентностей, через зміст п'яти мистецтв – музика, образотворче мистецтво, хореографія, театральне мистецтво та екранні види мистецтв. Тому, вчитель має бути фахівцем, який обізнаний у специфіці здійснення мистецької освіти.

На доцільність методологічних пошуків в сфері мистецької освіти наголошують українські вчені Н. Данько, С. Ковальова, Л. Масол, О. Михайличенко, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ніколаї та інші. Вказують на важливість підготовки майбутніх учителів до здійснення ідей, мети, завдань мистецької освітньої галузі в роботі з учнями.

Формування різнобічно розвиненої особистості майбутнього вчителя, на думку Л. Ліхницької, є важливим завданням сьогодення, оскільки «сучасний педагог здатний демонструвати учневі не тільки свої творчі здібності, а також стиль педагогічного керівництва найвищого рівня у роботі з учнями» [2, с. 89].

Інтеграція видів мистецтва в навчальному процесі у підготовці майбутніх учителів дає знання та формує вміння щодо використання засобів різних видів мистецтва для гармонізації внутрішнього світу, виховання, навчання та розвитку здобувачів освіти. На нашу думку, театральне мистецтво має глибокий вплив на формування особистості самого майбутнього вчителя, на його професійні здібності.

У Новій українській школі в освітній процес впровадження елементів театральної педагогіки можливе за рахунок розвивальних дидактичних ігор, які при вдалому застосуванні стають ефективним засобом засвоєння знань, умінь, навичок та формування компетентностей молодших школярів. Ураховуючи принцип «дитиноцентризм», особливу увагу варто приділити саме театралізованій діяльності, ставлячи мету сприяти формуванню культурної компетентності, моделі поведінки в сучасному суспільстві, здійснювати всебічний розвиток особистості, долучаючи її до літературних творів, музики, образотворчого мистецтва, національних традицій.

У житті кожної дитини рольові ігри допомагають адаптуватися та орієнтуватися у навколишньому світі, зрозуміти батьків. Вони імпровізують з речами, предметами, ляльками, іграшками, тим самим стають акторами, режисерами, декораторами і музикантами, казкарями – сценаристами. Граючись діти копіюють дорослих, створюють модель свого світу. У кожній людині залишаються приємні спогади дитинства про перші переглянуті вистави, які стали відчуттям свята, чарівного казкового світу.

Театралізована діяльність у початковій школі дає можливість розкрити індивідуальні особливості, здібності, творчий потенціал дитини, виховувати спрямованість. Така діяльність привчає розглядати, спостерігати, знайомитися, вивчати навколишній світ. На цьому досвіді створювати художні образи своїх героїв, перевтілюватися в образи, відчувати їх стан. Театралізована діяльність сприяє розвитку творчої уяви, асоціативному і креативному мисленню. А ще більший результат впливу здійснює колективна театралізована діяльність, яка направлена на розкриття особистості дитини, на самостійну творчість, на розвиток психічних процесів, самопізнання, самовираження, на здатність комунікувати з однолітками та дорослими.

Театральна діяльність близька дітям, вона стає грою, яка адаптує до життя, спілкування. Сюжетно-рольові ігри під час навчального процесу в початковій школі стають театралізованими іграми. Ці види діяльності учнів відрізняються тільки образністю, оскільки, в сюжетно-рольових іграх програються ситуації із життя, а в змісті театралізованих

ігор закладено композиція літературного художнього твору.

Театралізовані ігри сприяють моральному вихованню учнів, оскільки втілення в образ, його програвання (проживання) різних ситуацій, виявлення свого ставлення до об'єкту створює базу особистого досвіду. Театралізовані ігри можуть використовуватися у взаємозв'язку різних змістів предметів початкової школи, наприклад образотворча і театральна-ігрова діяльність з метою естетичного виховання; в процесі вирішення завдань математичного змісту (задач-драматизації); для розвитку логічного зв'язного мовлення.

Таким чином, можемо говорити, що театралізована діяльність молодших школярів є їх художньою діяльністю, оскільки відбувається сприймання творів театрального мистецтва, а цей процес є досить ефективним засобом педагогічного впливу на індивідуальність особистості. Одночасно, театралізована діяльність сприяє активній позиції у навчальному процесі учня, стає один із ефективних видів творчості, оскільки спричинює потребу самовираження, спілкування, пізнання себе через відтворення різних образів [3, с. 23].

Методично організована театралізована діяльність молодших школярів сприяє також формуванню уявлень про театр, ознайомленню з театральною термінологією. Така ігрова діяльність, як імпровізації під час навчання сприяє формуванню елементів сценічної виразності, театральних дій, художнього досвіду, а також впливає на розвиток особистого відчуття, почуттів, сприймання та переживань дитини, що спричинює розвиток емоційної сфери особистості. Під час такої діяльності учні навчаються, співчувати персонажам, співпереживати, проживати події в їх образі, усвідомлювати події, накопичувати досвід поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях сценічних героїв.

«Театралізована діяльність є невичерпним джерелом розвитку почуттів, переживань і емоційних відкриттів дитини, залучає її до духовного багатства. Постановка казки змушує хвилюватися, співпереживати герою і подій, і в процесі цього співпереживання створюються певні відносини і моральні оцінки» [1, с. 5].

Театральна педагогіка досить рівномірно інтегрує різні види і форми творчої діяльності здобувачів початкової освіти в змісті освітніх галузей початкової школи. Варто зазначити про важливий момент впливу на підвищення рівня сприймання навчального матеріалу та мотивацію до процесу навчання, формування культурної компетентності молодших школярів. Театральна педагогіка на сучасному етапі навчання в НУШ стає ефективним засобом формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти, який сприяє відповідності їхнім віковим особливостям.

Отже, узагальнення ефективного впливу театралізованої діяльності на особистість, дає можливість зазначити, що цей засіб є одним з ефективних, оскільки, здобувач освіти отримує задоволення в театралізованому процесі вистави. Загальну картину створює синтез театралізованої діяльності через ознайомлення з особливим світом театру, як з видом мистецтва і створення умов організації дитячої театральної-ігрової діяльності. Тому, можемо вважати театральну діяльність молодших школярів, як ефективний засіб навчання, виховання та всебічно розвитку особистості, який повномірно та вільно розгортає здібності та сприяє творчості. Цілеспрямована робота вчителя на розвиток особистості здобувача початкової освіти засобами театральної та інших видів мистецтв направлена на вирішення завдання НУШ.

Список використаних джерел

1. Комаровська О. А. Театр і школа: виховують однодумці. Книга для вчителя та батьків. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2006. 92 с.
2. Ліхичька Л. М. Методичні чинники готовності майбутніх учителів музики до інноваційної діяльності. Зб. матер. наук. доп. Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» : Наукове видання / за ред. Козир А. В., Щедролюсевої К. О. Херсон : МПП «Видавництво ІТ», 2016. С. 89–91.
3. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання* : зб. наук. пр. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. Вип. 1 (1). С. 3–17.

ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ ТЕАТРУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Олена Ясинецька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE EMOTIONAL IMPACT OF THEATER ON THE PERSONALITY DEVELOPMENT OF A JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENT

Olena Yasinetska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглянуто актуальне питання розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку засобами театру. Показано, що емоційний інтелект є сукупністю навичок ефективного керування афективними станами та вміння налагоджувати позитивні стосунки з іншими людьми. Обґрунтовано значення театру як соціально-виховного засобу, розкрито його потенціал для розвитку емоційного інтелекту дітей.

Ключові слова: емоції, «м'які навички», емоційний інтелект, театр, театральне мистецтво.

Abstract. The topical issue of developing the emotional intelligence of children of primary school age by means of theater is considered. It is shown that emotional intelligence is a set of skills for effective management of affective states and the ability to establish positive relationships with other people. The significance of the theater as a socio-educational tool is substantiated, and its potential for the development of children's emotional intelligence is revealed.

Key words: emotions, soft skills, emotional intelligence, theater, theatrical art.

Нова соціокультурна ситуація зумовлює зміну поглядів на природу, призначення різних видів мистецтва, розуміння і переосмислення їхніх культурологічних, педагогічних і соціально-комунікативних функцій. Унікальним і синкретичним видом мистецтва є театр, використання якого дозволить педагогам вводити особистість у художньо-естетичний простір культури, формувати її світоглядні уявлення та ціннісні орієнтації, розвивати творчі здібності та виробляти «м'які / гнучкі» навички. Це корелюється з метою Нової української школи, що передбачає створення кожній особистості для здобуття «освіти для життя», вироблення учнями вмінь і компетентностей XXI століття, які потрібні їм для успішної життєдіяльності. В Концептуальних засадах Нової української школи визначено 10 ключових компетентностей, сформованість яких забезпечить особистості здатність бути успішною протягом життя. Зокрема, важливими є соціальна та громадянська компетентності, які передбачають «усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі; вміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів» [5, с. 12].

Однією з вагомих soft skills, які є життєво необхідними у сучасній складній ситуації в Україні як для дітей, так і для дорослих, є емоційний інтелект. В умовах війни дуже важливо вміти усвідомлювати власні емоції та переживання, керувати ними, стримувати агресію, долати труднощі, справлятися з ситуаціями невизначеності, конструктивно комунікувати з іншими людьми, проявляти емпатію до них, рефлексувати тощо. Емоційний інтелект відіграє важливу роль у житті та діяльності кожної людини, оскільки він вважається інтегральним і динамічним психологічним утворенням, яке впливає на формування адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції», оптимістичного світосприйняття. Він також зумовлює успішність міжособистісної взаємодії, ініціативність особистості, активізує лідерський потенціал. З огляду на це, одним із завдань вихователів і вчителів є пошук ефективних засобів, методів і форм роботи для розвитку емоційного інтелекту дітей, починаючи з ранніх років.

Узагальнення наукового фонду, психолого-педагогічної літератури показує, що питання емоційного інтелекту та його структури в останні роки є предметом низки досліджень і висвітлено в працях передусім зарубіжних персоністів: Г. Гарднера, Д. Гоулмена, Д. Карузо, Дж. Мейєра, Р. Робертса, П. Селовея та ін. На значенні емоційної сфери в особистісному становленні молодших школярів, виділенні факторів впливу на її

формування наголошували українські вчені: Ю. Бреус, Ю. Калюжна, Т. Котик, В. Лазаренко, О. Лящ, О. Савченко, М. Шпак, Т. Яновська та ін. Послугуємося визначенням поняття «емоційний інтелект», яке пропонує у своїх працях М. Шпак як «інтегративної особистісної властивості, яка зумовлюється динамічною єдністю афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, поведінкових та мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню та самореалізації через збагачення емоційного та соціального досвіду» [9].

Аналіз науково-методичної літератури [1; 2; 4; 6; 10; 11] показав, що дослідники обґрунтовують можливості використання елементів театрального мистецтва на різних етапах освітнього процесу початкової школи з метою розв'язання багатьох актуальних завдань. Зокрема, вчені (Л. Артемова, О. Ворожейкіна, З. Долинська, Н. Комарівська, Н. Лазаренко, Г. Ляшенко, Л. Макаренко та ін.) розкривають творчий потенціал театрального мистецтва, показують його значення у розвитку загальних і спеціальних здібностей, формування естетичної культури тощо. На думку науковців (І. Барановської, М. Давидової, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, Н. Корнієнко, О. Орлової, І. Стахової, В. Шахрай та ін.), театр є соціально-виховним засобом, використання якого сприятиме розв'язанню низки важливих завдань, становленню та поглибленню багатьох психічних процесів і сфер життєдіяльності дитини. Включення дітей у театральну діяльність створить умови для розвитку інтелектуальної, фізичної, комунікативної, морально-вольової сторін особистості. На важливості театру в формуванні soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку наголошує О. Демченко. За переконанням дослідниці, завдяки участі у постановці театральної дії відбувається «різновекторне спілкування, емоційно-почуттєва взаємодія, вербальна й невербальна комунікація (автор твору – діти, діти-актори – педагог, діти – діти, актори – глядачі тощо)» [3]. До того ж, відзначається, що «безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків» [3].

Поділяємо думку [1; 10; 11], що завдяки поєднанню різних видів мистецтв у театралізованому дійстві відбувається потужний вплив на емоційну сферу особистості. З огляду на це, можемо асоціативно назвати театр «чуттєвим майданчиком для тренування емоційних м'язів», тобто формування емоційного інтелекту як у дітей, так і в дорослих. Завдяки органічному і неповторному поєднанню особливої атмосфери, змісту театрального дійства, акторської майстерності, вербальних і невербальних засобів комунікації акторів і глядачів, декорацій, освітленню, музичному супроводу, «інформаційно-комунікаційні можливості художньої мови виявляються значно ширшими, мова мистецтва більш зрозуміла, метафорична, емоційно сильніша, ніж розмовна».

Театралізована діяльність оцінюється науковцями [9; 11] як найважливіший засіб розвитку в дітей емпатії, тобто здатності розпізнавати емоційний стан людини по міміці, жестах, інтонації, вміння ставити себе на її місце в різних ситуаціях тощо. Театр учить радіти чужим успіхам, веселитися веселощами інших людей, співчувати чужому горю завдяки вмінню за допомогою уяви «проникати у внутрішній стан іншої людини, перенестися в її положення, подумки стати на її місце».

У процесі відвідування театру і перегляду спектаклю, а також під час безпосереднього включення дітей у постановку театралізованого дійства з метою формування емоційного інтелекту важливим завданням є «зараження» учнів естетичними емоціями, підведення їх до осягнення особистісного сенсу художнього твору. У цьому процесі важливу роль відіграє особистість вихователя / вчителя, його емоційний інтелект: емоційно-естетична чуйність і сприйнятливність, міміка, пантоміма, сформованість у нього здатності «м'яко імплементувати» свої особистісні аспекти, емоції у взаємодію в тріаді «мистецтво – педагог – учні». Тому важливим тут стає вираження вчителем свого особистісно-ціннісного ставлення, емоційної та вербальної оцінки змісту театральних, художніх, музичних творів, акторської майстерності та інших аспектів театрального дійства.

У зв'язку з цим відзначимо думку О. Наконечної, що емоційне ставлення, здатність до «емоційного зараження» може бути за умови «розвиненого внутрішнього світу, естетичної культури духовної роботи, порівняно тривалого за часом художнього спілкування самого вчителя з творами мистецтва, здатності до особистісно-творчого сприйняття і осмислення його інтонаційно-образної фабули, його художнього «Я» в процесі багаторазового сприйняття / слухання / читання» [8].

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів варто розпочинати під час *відвідування театру, колективного перегляду вистави та наступного рефлексивного обговорення*. Серед методів реалізації такого напрямку роботи можуть використовуватися бесіда учнів між собою та з педагогом, спілкування з акторами, режисером тощо; написання рефлексивних нотаток, есе; виконання малюнків тощо.

Найбільші можливості для формування такого інтегрального особистісного утворення закладені в безпосередній творчій театральній діяльності, в ході постановки п'єси чи у гри-театралізації. Зокрема, організація театральної-ігрової діяльності учнів відбувається шляхом підготовки спектаклів за драматичними творами, літературними композиціями, проведення вечорів, свят з театральними компонентами, під час яких педагоги акцентують увагу школярів-акторів як на культурно-естетичних, так і на соціальних, соціально-психологічних аспектах театральної-ігрової діяльності.

Для розвитку емоційного інтелекту дітей засобами театралізації в освітньому процесі Нової української школи варто використовувати можливості змісту мовно-літературної освітньої галузі рідномовної освіти (українська мова і література). Аналіз навчальної програми показує, що в її зміст введено лінію «Театралізуємо», яка пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Серед інших видів роботи у рамках вивчення цієї змістової лінії важливим для розвитку емоційного інтелекту є те, що учні досліджують «чужу (глядач) та власну (актор) експресію». Така робота передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості й самоефективності, вміння мобілізувати інших, ініціативності, вміння долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами» [7].

Отже, включаючи дітей у тривалий творчий і комунікативний процес підготовки та постановки театральних дійств, педагог створює умови для розвитку в них «м'яких навичок», здатності до продуктивного спілкування та вирішення низки соціоособистісних проблем. Важливим інтегральним утворенням для людини XXI століття є емоційний інтелект, для формування якого в дітей молодшого шкільного віку можна використовувати театралізовану діяльність на різних етапах освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів і мистецтва до формування soft skills дітей засобами театральних мистецтв. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С.78–87.

2. Демченко О., Давидова М., Ларіна І. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2(3). С. 22–30.

3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.). Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467–471.

4. Демченко О. П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами

обдарованості в умовах дозвіллевої діяльності. Обдаровані діти – скарб нації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 111–117.

5. Концепція «Нова українська школа» від 27.10.2016 <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainkashkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 18.07.2022).

6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія (мовознавство)»* : збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С. 36–42.

7. Мистецька освітня галузь. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ ; кер. О.Я. Савченко. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>. (дата звернення: 19.07.2022).

8. Наконечна О. В. Зміна призначення театру як соціального феномену в руслі ознак часу. *Аркадія*. 2004. № 4. С. 19–21.

9. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1. С. 282–288.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th, 2022. Volume I. P. 31–46.

11. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 51. № 2. P. 31–39.

РОЗДІЛ 7.
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ДОСВІД РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО Й ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ КОЛЕКТИВУ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Маріна Байдацька, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF INNOVATIVE APPROACHES IN THE FORMATION OF THE TEAM OF
JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Marina Baidatska, Bachelor of Higher Education

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті обґрунтовано доцільність використання інноваційних підходів у формуванні колективу молодших школярів. Запропоновано різні види інноваційних підходів, які можна організовувати у початковій школі задля формування колективу на високому рівні.

Ключові слова: інновація, педагогічна технологія, освітні технології методи, інноваційні підходи, колектив, інтерактивне навчання.

Abstract. The article substantiates the expediency of using innovative approaches in forming a team of junior high school students. Different types of innovative approaches that can be organized in primary school to form a team at a high level are proposed.

Key words: innovation, pedagogical technology, educational technologies, methods, innovative approaches, team, interactive learning.

У розвитку сучасної освіти існують різноманітні освітні технології, за допомогою яких учитель може раціонально побудувати процес навчання та реалізувати усі необхідні умови для формування колективу. НУШ дає можливість вчителям скористатися педагогічними технологіями, спрямованими на цілісний розвиток та формування творчої особистості.

У контексті розвитку національної системи освіти важливе значення має інноваційна діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, яка характеризується систематичним експериментуванням, апробацією та впровадженням інновацій у навчально-виховний процес. За оцінками авторів [1], сьогодні відомо більше трьохсот визначень терміна «навчальна технологія».

До цього питання зверталися у своїх дослідженнях педагоги різних епох і напрямів: Ж. Руссо, І. Песталоцці, Дж. Дьюї, К. Ушинський, П. Каптерев, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

Інноваційна технологія – це інновація в педагогічній діяльності, яка спрямована на зміну змісту навчання і виховання, спрямовану на підвищення його ефективності (Ю. Бабанський, В. Беспалько, В. Бондар, С. Гончаренко, З. Курлянд, О. Падалка, О. Піхота, К. Платонов, Г. Селевко, С. Сисоєва, М. Сорокін та ін.). Тема інновацій у навчанні є актуальною для важливої та системної організації інноваційних процесів, які є перспективними для розвитку освіти та мають позитивний вплив на її розвиток, а також розвиток ширшого полікультурного простору.

Науковий термін «педагогічна технологія» вперше в педагогічну науку ввів А. С. Макаренко, а Я. А. Коменський бачив технологію ідеальним виховним методом.

Автори [4] стверджують, що навчальна технологія — це «...певний порядок, логічність і узгодженість цілей, певний ступінь алгоритмізації як спільної діяльності вчителя та учнів у процесі навчання, узгодженість їх дій і відносини». Звичайно, кожне з цих визначень має право використовуватися в контексті конкретної педагогічної діяльності. Крім того, автори [4] часто використовують термін «освітні технології». Найважливішою

особливістю сучасної освіти є те, що вона зосереджена на тому, щоб навчати учнів не лише адаптуватися, а й активно діяти в контексті соціальних змін, культур та соціального середовища. Інноваційні підходи спонукають до активної участі в проблемних ситуаціях, що виникають як у окремої людини, так і для суспільства в цілому. Усвідомлення її потреб розширює горизонти викладання наукових досліджень.

Усі автори сходяться в одному: оволодіння новими технологіями в навчанні та вихованні вимагає від педагога моральної підготовки до серйозної діяльності, починаючи зі зміни самих себе.

Найважливішою рисою сучасної освіти є орієнтація на виховання в учнів не тільки адаптації, а й активної діяльності в умовах соціальних змін.

«Інноваційний підхід» — це процес і результат такої освіти та освітньої діяльності, які заохочують впровадження інноваційних змін у існуючі культурні та соціальні середовища. Інноваційні підходи надихають на активну участь у проблемних ситуаціях, які виникають як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому. Усвідомлення її потреб розширює горизонти педагогічного дослідження.

Такий підхід до навчання пов'язаний з творчим пошуком на основі наявного досвіду, тобто його збагаченням. На думку С. Гончаренка, інновація в сучасному вимірі проявляється як накопичення та перегляд різноманітних ініціатив та інновацій в освітньому просторі, які разом призводять до більш-менш глобальних освітніх змін та зрушень у їх змісті та якості. У природній еволюції галузі освіти виникало декілька ініціатив щодо пошуку більш перспективних форм і засобів навчальної діяльності та апробації нових методів і прийомів навчання [3, 195]. М. Кларін розглядає інновації як складний процес створення, розповсюдження та використання накопиченого досвіду, стверджуючи, що це явище пов'язане і з «системними інноваціями, що впливають із різноманітних ініціатив та інновацій, які обіцяють розвиток освіти», і мають позитивний вплив на його розвиток». [5, 60]. На його думку, інновація «особливістю освіти є не тільки її навчальна конструкція, а й її суспільно значущі результати» [5, 4].

До основних понять інноваційних технологій відносять [9]:

- Нестандартні уроки;
- Індивідуальна робота;
- Контроль та оцінка навчальних досягнень учнів (через контрольні роботи, тести, завдання, робочі зошити тощо);
- Кабінетне, групове і додаткове навчання;
- Факультативи за вибором учнів (поглиблюють знання);
- Проблемне і модульне навчання;
- Запрошення вчених, діячів культури, мистецтва на уроки;
- Економізація та екологізація освіти;
- Науковий експеримент на уроках при вивченні нового матеріалу;
- Застосування досягнень техніки (від діапозитивів, через фільми, магнітофони, телевізори до навчання за допомогою комп'ютерів, комп'ютерні аудиторії, шкільні радіо телепередачі та Інтернет-системи, мультимедійні технології тощо):
- Нові підходи до формування навчальних планів.

Показником особистої та професійної компетентності вчителя є його досвід, професійні якості, компетентність, кваліфікованість, що опосередковується набутими знаннями про інноваційні підходи в навчальному процесі.

Упровадження інноваційних технологій потребує від учителя:

- Вивчення спеціальної літератури (додатково);
- Аналіз педагогічного досвіду вчителів-новаторів;
- Розроблення плану впровадження нової техніки;
- Оптимальне поєднання гуманітарних і природничо-математичних знань.

У новітніх умовах розвитку технологій різних типів та видів завдання вчителя — закласти основу навчальної діяльності учнів, стимулювати й розвивати наукове осмислення

процесів і явищ навколишнього середовища, формувати належний стиль взаємин у колективі класу.

Сучасний урок вимагає від педагога оптимального поєднання індивідуальної, парної, групової і колективної форм організації навчальної діяльності учнів [6, с. 231-232].

Виховний та розвивальний характер навчально-пізнавальної діяльності на уроці поглиблюється за умови постійного включення учнів у ситуації, де вони повинні:

– доводити власну думку, наводити на її захист аргументи, докази, користуватись здобутими знаннями;

– ділитися своїми знаннями з іншими;

– допомагати товаришам, коли вони відчують утруднення, пояснювати незрозуміле;

– спонукати до знаходження не одного рішення, а декількох самостійно зроблених;

– вільно вибирати завдання, переважно пошукового і творчого характеру;

– урізноманітнювати діяльність, включати в пізнання елементи праці, гри та спілкування;

– виконувати завдання-максимум, розраховане на читання додаткової літератури, першоджерел, на тривалі спостереження [2, с. 32-31].

Сьогодні неминучим є той факт, що підхід В.О. Сухомлинського до формування учнівського колективу також має свої історичні обмеження. Згадаймо, що він говорив:

«Колектив – це співдружність односторонніх, співдружність громадська, ідейна, трудова, творча...» [8, с. 13].

Сучасні педагогічні технології – це синтез освітньої науки та практичних досягнень, поєднання традиційного минулого досвіду та передових досягнень науково-технічного прогресу. [1, с. 47]. Завдяки гуманізації та демократизації суспільства ця технологія постійно вдосконалюється та є особистісно орієнтованою.

У процесі вибору технології навчання завжди виникає потреба визначити пріоритети, важливість завдань, які потрібно вирішувати першими. Технології можна порівнювати лише в межах цілі, вирішуючи ті самі або дуже схожі проблеми. Технічні підходи повинні забезпечувати суворе регулювання цілей, результатів та умов. Процес навчання структурований так, щоб досягти бажаного результату. Таким чином, колективна робота сприяє взаємодопомозі між різними учасниками певного класного колективу.

Психологи, які займаються психолого-педагогічними дослідженнями як колектив такої освітньої діяльності, вважають, що вона сприяє:

– активізації та ефективності навчання учнів;

– вихованню гуманних стосунків між членами колективу, їх самостійності;

– вмінню виправдовуватися і відстоювати власну думку;

– слухати однолітків, культуру діалогу, оцінювати думку друзів, брати відповідальність за результати своєї діяльності, порівнювати з думкою всього колективу.

На практиці можна використовувати різноманітні інноваційні методи навчання. Ігрова діяльність має важливе значення для формування однієї учнівської команди. Дитина грає в те що бачить та відчуває, яка вона є в грі, як спілкується, які в неї вчинки такі в більшості вони будуть коли виросте. Тому так важливо залучати дітей до ігрової діяльності, спрямовану на формування колективу, партнерських якостей та навичок.

Прикладом може служити вправа «Ромашка», де завдання — створити правильні речення, пов'язані з темою. Наприклад: казка «Кривенька качечка». Дівчата: старанні, ніжні, добрі, жорстокі, мовчазні, злі, горді. Вибравши правильні риси для цього героя, учні склали його внутрішні риси. Ця вправа допомагає учням відтворити текст і уникнути запам'ятовування напам'ять. Дитина намагається прочитати текст, щоб на наступному уроці «вибрати» правильну відповідь з ромашок [3, с.11-13]. Вправа «Мозковий штурм» добре працює, дає можливість повторити те, чого ви дізналися на попередніх уроках, і підсумувати почуте. Ця вправа є мірилом швидкості мислення та мірою рівня знань. Страх дітей перед неправильними відповідями зник. Гра «Дерево мудрості» надихає учнів самостійно знаходити відповіді на свої запитання, приносячи нескінченне задоволення. Учні слухають,

як вчителі розповідають про життя та творчість письменників, художників, композиторів задають питання про почуте, записують і вішають на «Дерево мудрості». Усі підходять до «дерева», «знімають» написане, читають, відповідають. Решта оцінювальних питань та відповідей. Вправа «Збирай квіти» викликає бажання займатися додатково. Терміни записуються на квітці, вирізаній з паперу. Учні «збирали квіти» та пояснювали терміни. Хто не може пояснити, «поверніть квіти на галявину». Найкращий - той, хто забере більше квітів. Організація класного інтерактивного навчання передбачає об'єднання учнів у парах, малих групах, моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі ситуаційного та ситуаційного аналізу. Це ефективно сприяє формуванню в учнів умінь і навичок, розвитку моральних цінностей, створює атмосферу співпраці та взаємодії.

Сьогодні існує національний стандарт, і він має бути підкріплений відповідними методиками навчання, розрахованими на реальні умови та справжніх вчителів. У процесі вибору технології навчання завжди виникає потреба визначити пріоритети, важливість завдань, які потрібно вирішувати першими. Процес навчання структурований так, щоб досягти бажаного результату та за допомогою підбору відповідних педагогічних технологій, вдосконалити колектив. Одним із пріоритетів розвитку освіти є впровадження інновацій та інформаційних технологій у навчання та виховання учнів. Тому навчально-виховний процес у школах має орієнтуватися на використання педагогічних інновацій на основі інформаційних технологій та сучасних засобів комунікації.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. : Навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
2. Белкіна О.В. Критичне мислення вчителя як передумова його розвитку в учнів // Формування гуманістичного світогляду вчителя : Уманський держ. педагог. ун-т. ім. П. Тичини. – Київ: Наук. світ, 2001. – С. 80-84.
3. Досяк І.М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1 – 4 класи. – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 160 с.
4. Кравченко Г. Ю. Інноваційний процес у сучасній школі. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. / Харків. держ. пед. ін-т ім. Г. С. Сковороди. За заг. ред. В. І. Євдокимова, О. М. Микитюка. Харків, 2002. Вип. 17. с.18-21.
5. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навч. посіб. / ред. І. Прокопенко. 3-те вид. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
6. Перспективні освітні технології / ред. Г. Сизоненко. Київ, 2000. 560 с.
7. Свириденко С. Інтерактивні методи і прийоми навчання – курс на формування життєвих навичок. 2006.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 1 : Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. методика виховання колективу. 651 с.
9. Химинець В. Інновації в сучасній школі. Ужгород, 2004. 168 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ОНЛАЙН ТРЕНІНГІВ

Наталія Байдюк, кандидат педагогічних наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

CREATIVE SKILLS DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS USING ONLINE TRAINING

Nataliia Baidiuk, Candidate of Pedagogy

Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University (Ukraine)

Анотація: У статті представлено аналіз використання потенціалу онлайн тренінгів для розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів початкової школи, запропоновано конкретні приклади розвитку творчого мислення студентів під час вивчення курсу «Нова

українська школа: компоненти, методика, компетентності».

Ключові слова: онлайн тренінг, творче мислення, дистанційна освіта, інтерактивні методи.

Abstract. The article presents an analysis of the potential of online trainings for the development of creative abilities of future primary school teachers, offers specific examples of the development of students' creative thinking during the study of the course "New Ukrainian School: Components, Methodology, Competencies".

Key words: online training, creative thinking, distance education, interactive methods.

Концептуальні засади реформування середньої освіти проголошують збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. Творче мислення є одним з наскрізних умінь, що покликана сформувані Нова українська школа. Розвиток креативності учнів є неможливим без умотивованого творчого учителя, який постійно розвивається професійно, саме тому перед закладами вищої освіти, що навчають майбутніх вчителів, постає завдання розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. У той же час виклики часу, такі як епідемія COVID-19 та воєнна агресія з боку Росії, суттєво ускладнили освітній процес, фактично зумовивши перехід від традиційного очного навчання до змішаного та дистанційного форматів. Від так постає питання подальшого розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів за допомогою онлайн сервісів.

Дистанційне навчання передбачає різні форми організації освітнього процесу, зокрема – вебінари, конференції, тренінги, навчальні ігри тощо. Найбільш оптимальним варіантом для інтерактивної взаємодії є синхронний режим, де спілкування викладачів та студентів відбуваються в режимі реального часу із застосуванням цифрових платформ та інструментів.

Однією з форм дистанційно навчання є онлайн тренінги, що характеризуються залученням усіх учасників до активної взаємодії, отриманням нової інформації, опануванням новими інструментами та формуванням практичного досвіду. Онлайн-тренінг – це форма активного навчання, що поєднує короткі теоретичні блоки та практичне відпрацювання навичок за короткий термін з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для віртуальної аудиторії учасників, які долучені до процесу, в реальному часі [1, с. 14].

Викладач під час онлайн тренінгів виконує роль тренера, який є експертом в темі, фактично відповідає за процес, контент, результати тренінгу, забезпечує інтерактивну роботу та сприятливу атмосферу. Учасники онлайн тренінгів являють собою групу, що в цілому характеризується такими якостями як наявність спільних цілей, норм (правил) роботи, структура та згуртованість, групова динаміка. Навчання є більш ефективним, якщо учасники відчувають цінність своїх знань та досвіду, мають можливість поділитися ними в безпечному та позитивно налаштованому середовищі.

У процесі проектування тренінгів необхідно враховувати: мету тренінгу, час і терміни проведення, очікування, рівень компетентності тренера та учасників, позитивну атмосферу та толерантне ставлення. У тренінгу важливо поєднати зміст, процес та динаміку взаємин. Програми онлайн тренінгу варто будувати так, щоб отриману теоретичну інформацію одразу закріплювати через практичні вправи. Структурними елементами он лайн тренінгів є презентації, «криголами», «мозкові штурми», міні-лекції, робота в малих групах та представлення результатів перед великою групою, рольові ігри, «енерджайзери».

Важливими складовими онлайн тренінгів є наявність єдиної платформи для проведення занять та спілкування (наприклад – Moodle, Google Classroom), сервіси для відеоконференцій (Zoom, Google Meet та ін.), сервіси для проведення опитувань (Google Forms, Mentimeter та ін.), віртуальні дошки (Jamboard, Miro та ін.), онлайн-тренажери (Kahoot!, Quizizz та ін.), програми для підготовки презентацій: Microsoft PowerPoint, Prezi, Google Презентації та ін.), а також форуми, чати, електронна пошта, сервіси для скорочення посилань, сервіси для створення QR кодів тощо [1, с. 18-27].

Безперечно, сучасні сервіси онлайн тренінгів мають безліч можливостей для розвитку

креативності. Розглянемо приклади розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів початкових класів під час вивчення курсу «Нова українська школа: компоненти, методика, компетентності», що відбувається дистанційно, у синхронному режимі та у формі онлайн тренінгу.

Під час вивчення теми «Особливості організації освітнього середовища Нової української школи» студенти:

1. Отримують інформацію про особистісноорієнтовану модель освіти, важливість формування загальнолюдських цінностей, навчальні осередки та їх характеристики, знайомляться з Примірним переліком засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи (наказ МОН від 13.02.2018 №137). Ця інформація представлена за допомогою презентації та міні-лекції від тренера-викладача.

2. Знайомляться з фото та відеоматеріалами про навчальні осередки (можуть бути використані матеріали, підібрані викладачем або ж самими студентами під час практики у закладах загальної середньої освіти) та оцінюють навчальне середовище класу за спеціальною формою [2, с. 186].

3. Виконують проект «Мій кабінет НУШ», що передбачає відображення розташування осередків, обладнання та навчальних матеріалів у віртуальному просторі. Цю роботу студенти виконують, об'єднавшись у малі групи (3-4 особи) за допомогою сервісів віртуальних дошок. Фінальним моментом онлайн тренінгу є представлення результатів роботи малих груп у формі екскурсії кабінетом.

Варто відмітити, що у інструкції до завдання не було чітко вказано, за допомогою яких саме засобів варто виконувати це завдання, тим самим створено умови для самостійного вибору сервісів та творчого їх використання. У результаті 86,5% студентів виконали завдання, відмітивши його творчу спрямованість, лише 13,5% студентів через технічні причини (відсутність стабільного підключення до мережі) не змогли цього зробити вчасно. 55,3% студентів для створення власного проекту навчального кабінету обрали онлайн сервіси HomeByMe, Room Planer та ін., що дало можливість додавати парти, стіл для вчителя, відкриті шафи для зберігання засобів навчання, двері, вікна, елементи шкільного інтер'єру (коркова, магнітно-маркерна та магнітно-крейдова дошки, мультимедійний проектор, Телевізор Smart TV, багатофункціональний пристрій та комп'ютерна техніка, пуфи, килимки, картини, інформаційні матеріали, музичні інструменти, засоби для художньої творчості), змінювати колір стін. Творче використання сервісів дозволило здійснити повноцінну екскурсію у 3D форматі. В тривимірному варіанті можна розглядати створене приміщення як зверху, так і «від першої особи», фактично «пройтися» навчальним кабінетом, детально розглянувши запропоновані варіанти облаштування.

Решта студентів використали інші засоби візуального планування простору в онлайн форматі – Microsoft PowerPoint та Jamboard. Ці інструменти дають можливість спроектувати освітній простір на площині, що зменшує можливості повноцінного представлення, однак дозволяє розмістити зображення будь-якого детального елемента: набір маркерів, контейнери для роздаткового матеріалу, друковані засоби навчання тощо.

Виконання цього завдання є творчим застосуванням знань, оскільки не передбачає чітких вказівок щодо використання сервісів та засобів, не містить готових шаблонів, носить експериментальний характер, дозволяє досліджувати можливості проектування простору.

Іншими вдалими прикладами розвитку творчих здібностей студентів є проведення ранкових зустрічей в онлайн форматі. Так, за допомогою Jamboard, фотографій самих студентів та тренера-викладача сформовано коло, де фото учасників представляють їх символічне розміщення в просторі класу. Правила формування кола – за абеткою, датою народження, відстанню від закладу освіти тощо. Далі варто запропонувати студентам привітатися різними мовами світу, зазначити текст привітання на стікері та озвучити його. Групова вправа може бути проведена за допомогою сенкану: 1. Тема (іменник). 2. Опис (два прикметники). 3. Дія (три слова). 4. Ставлення (фраза – чотири слова). 5. Перефразування

сутності (одне слово). Варіантами проведення цієї вправи можуть бути фіксація відповідей на віртуальній дошці або ж у чаті з подальшим озвученням та обговоренням. Орієнтовні теми для сенкану: «Нова українська школа», «Педагогіка партнерства», «Творчий вчитель» тощо.

Вправи на розвиток креативного мислення мають стати невід'ємною складовою освітнього процесу у дистанційному форматі. Таким прикладом є заповнення «Щоденника вражень»: «Чим відрізняється навчання у школі та університеті», «Яким має бути сучасний урок», «Про що гуде вітер?», «Якби я вранці перетворився на цукерку...», «Дуже хочу створити чарівні окуляри, в яких...». Відповіді на ці прості запитання створюють умови для вільного міркування, висловлювання думок, розвивають здатність слухати інших.

Невід'ємною складовою тренінгів, у тому числі й в онлайн форматі, є робота у малих групах. Простором для розвитку творчих здібностей тут можуть слугувати завдання командоутворення: «Придумати назву команди», «Скласти девіз команди», «Зобразити герб команди». Таким чином студенти отримують можливість не лише відпрацювати навички взаємодії у команді, а й реалізувати свій інтелектуальний та творчий потенціал. Під час виконання цієї вправи варто використовувати сервіс для відеоконференцій Zoom, що дозволяє швидко об'єднати учасників у малі групи, а також віртуальну дошку, на якій будуть відображені атрибути команди.

Дистанційний формат навчання має багато позитивних сторін: можливість навчатися незалежно від фізичної відстані до закладу освіти, зменшення транспортних витрат, відсутність необхідності організації спеціального фізичного простору, доступність джерел інформації, їх багатоманітність. Усе це робить онлайн навчання повноцінним інструментом освіти. Онлайн тренінги, під час яких викладач використовує широкий спектр як інтерактивних методів навчання, так і онлайн сервісів, дозволять ефективно розвивати творче мислення майбутніх вчителів та здійснювати їх підготовку до подальшого реформування системи освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Лебідь Н., Бреус Ю. Онлайн-заняття для молоді: від старту до фінішу. Дніпро, 2021. 63 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи: наказ МОН від 13.02.2018 №137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#Text> (дата звернення: 05.07.2022).

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Людмила Березовська, доктор педагогічних наук, професор
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE PERSONALITY OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Liudmyla Berezovska, Doctor of Education, Professor
State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named
after K. D. Ushynsky" (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості розвитку творчої особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Розглянуто феномен «творчість»; розкрито особливості формування творчого педагога у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Ключові слова: творчість, професійна підготовка, розвиток творчої особистості, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.

Abstract. The article analyzes the features of the development of the creative personality of

future educators of preschool education institutions. The phenomenon of "creativity" is considered; the peculiarities of the formation of a creative teacher in the process of professional training in higher education institutions are revealed.

Key words: creativity, professional training, development of creative personality, future educators of preschool institutions.

Модернізація змісту сучасної дошкільної освіти України, яка розгортається у рамках концепції Нової української школи потребує ґрунтовної професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), розвиток їхнього творчого потенціалу, винахідливості, креативності, відповідно до суспільних потреб та інноваційного розвитку суспільства. Зважаючи на це, пріоритетним завданням закладів вищої освіти (далі ЗВО) є підготовка компетентних фахівців, здатних упроваджувати в професійну діяльність нестандартні, креативні ідеї та рішення, творчо мислити, проєктувати, розв'язувати складні завдання, пристосовуватися до змін та інновацій. Без вміння творчо вирішувати професійні завдання та проблемні ситуації, майбутній фахівець не матиме успіху у професійній діяльності.

На необхідності оновлення системи дошкільної освіти, формуванні конкурентноздатного, творчого фахівця вказується і в нормативно-правових документах, зокрема: Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2021 р.), «Про вищу освіту» (2019 р.), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) та ін.

Проблема формування творчої особистості розглядалася в роботах С. Архипової, В. Кременя, О. Кульчицької, Л. Міщихи, В. Моляко, В. Рибалки, В. Роменця, Т. Суценко, В. Ямницького та ін. Серед зарубіжних науковців означену проблему досліджували Дж. Гілфорд, Е. де Боно, К. Роджерс, Е. Фромм та ін. У наукових доробках сучасних учених (Л. Артемова, Л. Березовська, Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Ємчик, О. Кононко, Т. Лесіна, О. Листопад, І. Луценко, Т. Піроженко, О. Сисоєва та ін.) акцентовано на необхідності розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку, що потребує компетентної підготовки майбутніх вихователів ЗВО. Таким чином, актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є професійна підготовка фахівців із високим рівнем розвитку інтелектуальних та творчих здібностей, забезпечення умов для їхньої самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення.

Творчість як психолого-педагогічна категорія тлумачиться у словниках як продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного значення [1, с. 326]; діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей [6, с. 513].

В. Моляко визначає поняття «творчість», як діяльність, що сприяє створенню, відкриттю чогось нового, раніше невідомого для людини [5].

На думку Л. Міщихи, творчість – це основний засіб до тривалого самовиразу, ефективної самореалізації, успішного самозбереження [4, с. 7].

Н. Кічук феномен «творчість» розуміє як складне, комплексне явище, зумовлене соціально-психологічними і психолого-фізіологічними передумовами становлення, самопізнання і розвитку особистості; виражається в різних видах активності людини (пізнавальній, світоглядній, трудовій, комунікативній, емоційній) [2].

У дослідженні феномен «творчість» розглядаємо як інтелектуальну якість особистості, що прагне до набуття нових знань, та ретранслює їх у продуктивний творчий процес у різних видах діяльності, у тому числі й професійної.

Особливості професійної діяльності вихователя ЗДО потребують від майбутнього фахівця усвідомлення необхідності власних змін, прояву творчості в різних видах діяльності, володіння інноваційними методиками розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Від професійної компетентності педагога, його інтелектуального розвитку та ерудиції, здатності продукувати різноманітні ідеї та судження, впроваджувати інноваційні технології, оригінальні підходи та рішення залежатиме формування та розвиток творчої особистості дитини дошкільного віку. Готовність вихователя ЗДО до педагогічної творчості в освітньо-

виховному процесі є гарантом його конкурентоздатності та професійності.

Технологія формування творчого педагога ЗДО повинна ґрунтуватися на особистісно зорієнтованому та діяльнісному підходах до навчання, що передбачає індивідуалізацію освітнього процесу, розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів, організацію самостійної, пошуково-дослідницької діяльності, спрямованої на формування вміння самостійно визначати проблему, аналізувати, шукати раціональні шляхи її вирішення, застосовувати набуті знання у практичній діяльності.

До ефективних напрямів, що забезпечують успішне функціонування творчого складника професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти, О. Листопад відносить: розвиток творчої особистості студента; переосмислення здобуття знань (з репродуктивного характеру на продуктивний творчий процес); партнерська позиція, що ґрунтується на активній взаємодії та співпраці викладача і здобувача освітнього процесу [3, с. 38]. Поділяємо думку науковця та вважаємо, що для ефективного розвитку творчої особистості майбутнього вихователя ЗДО в процесі професійної підготовки у ЗВО необхідно застосовувати сучасні методологічні підходи та інноваційні технології, навчально-методичне забезпечення, що дозволить здобувачу освітнього процесу формувати креативний, розвивальний простір, продукувати нові ідеї, ставити конкретні цілі та завдання, розробляти проєкти та втілювати їх у роботу з дітьми. Завдання викладача полягає у здійсненні науково-методичного супроводу студента, формуванні професійно спрямованих завдань, здатних забезпечити розвиток їхнього критичного мислення, вміння аналізувати, продукувати нові ідеї, ухвалювати конструктивні рішення, організовувати партнерську взаємодію.

Зауважимо, що у процесі професійної підготовки здобувачів освітнього процесу на факультеті дошкільної педагогіки та психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» крім аудиторних занять, різних видів практик (виробнича, педагогічна, асистентська), самостійної та науково-дослідницької діяльності студенти залучаються до роботи в наукових гуртках та проблемних групах, метою яких є розвиток «наукового мислення та творчого підходу до вирішення теоретичних і прикладних проблем» у галузі дошкільної освіти [7]. Так, на кафедрі теорії та методики дошкільної освіти функціонує студентський науковий гурток «Психолого-педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей дошкільного віку». У рамках його діяльності зі здобувачами освітнього процесу проводяться різноманітні майстер-класи, вебінари, круглі столи, воркшопи як-от: «Розвиток творчого мислення дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності», «Інноваційні техніки малювання з розвитку образотворчої діяльності дітей дошкільного віку», «Розвиток креативності дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності», «Розвиток мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку». Результатами роботи гуртківців є презентація своїх напрацювань. Студенти готують виступи та наукові доповіді, розробляють мультимедійні презентації, творчі проєкти тощо. Означені види діяльності забезпечують перетворення студента з об'єкта на суб'єкта освітнього процесу, зацікавленого та мотивованого на здобуття нових знань, вироблення практичних умінь, професійних мотивів, усвідомлення індивідуальних особливостей та здібностей, ціннісних орієнтацій, необхідних для розкриття їхнього творчого потенціалу.

Таким чином, формування творчого фахівця, майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки у ЗВО потребує оновлення в системі викладання, впровадження інноваційних форм та методів роботи, які здатні підготувати дітей із розвинутим творчим потенціалом.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
2. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. Київ : Либідь, 1991. 96 с.
3. Листопад О. А. Творчість як складова підготовки педагогічних кадрів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2011. № 3-4. С. 36-44.

4. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навч. посіб. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 448 с.
5. Моляко В. О. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко. Київ : «Освіта України», 2008. 702 с.
6. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : «Аконіт», 2006. Т. 3. 862 с.
7. Положення про студентський науковий гурток (проблемну групу Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
URL: https://pdpu.edu.ua/doc/universitet/sferi_diy/naukova/poloj/p_nauk_gurtok.pdf.

FEATURES OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND CREATIVE SKILLS OF STUDENTS IN DISTANCE EDUCATION

Olha Voloshyna, methodologist of the Department of Pedagogy, Psychology and Correctional Education, Candidate of Pedagogical Sciences

Municipal institution «Kirovohrad Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after Vasyl Sukhomlynskyi»

Abstract. The article outlines scientific approaches to defining professional and creative skills. New qualification characteristics of professional skills of a creative nature have been revealed, which form the basis of professional competence of specialists and become a means of self-realization of the creative potential of an individual. The essence of the concept of «distance learning» is defined. There are various interpretations of this concept, but the essence of distance learning boils down to the fact that it is a rational combination of electronic forms of learning, which allows you to use the strongest points and minimize the weak points. It has been proven that distance learning combines elements of the main European educational models: distance learning; online learning. It should be noted that the time allocated to work with the electronic course during distance learning can be from 30% to 80%. When introducing the course, the teacher himself chooses the method of combining classes, as well as the volume and content of the tasks in the course, which the student must complete. Educational autonomy of students ensures the transition to individualization of learning, characterized by a high level of motivation. The application of the model of distance learning integration into the educational process shows that distance learning makes it possible to create optimal conditions for each student to form the necessary professional and creative skills. For the successful formation of skills in distance learning, the main conditions are identified: the readiness of the teacher to use the innovative possibilities of distance learning; organization of cognitive and creative dialogue interaction of remote students with the teacher; competent pedagogical diagnosis of the products of professional and creative activity of students.

Keywords: distance learning, professional and creative skills, formation, self-realization, pedagogical technologies, interaction.

The development of new branches of production, changes in social and market conditions, development and implementation of new technologies are reflected in the qualification requirements for graduates of higher educational institutions. A modern specialist should be distinguished by positive motivation for the profession, reflective abilities, the ability to conduct independent research and scientific activities in the field, and creative activity in the professional field. Modern education cannot be imagined without information technologies. Distance learning is a part of education that has become more and more widely used in the education of students. Distance learning is a method of obtaining education using computer and modern information technologies, which enables students to study at a distance. Informatization of the education process and the latest information and communication technologies, provided they are fully used and introduced into the educational process, fundamentally change the course of society's life. In the process of distance learning, distance courses are used - information products that are sufficient for training in individual academic disciplines [5; 3].

A number of domestic and foreign scientists, including V. Onyshchuk, K. Platonov, E.

Mileryan, I. Lerner, S. Honcharenko, O. Krivonos, and others, are devoted to the problem of formation of professional and creative skills. Researchers define the essence of the concept of "skill" in different ways, but they all believe that skills are formed in the process of certain activities [3; 170]. The analysis of scientific psychological and pedagogical literature, dissertation studies, which have appeared recently, shows a significant attention to the problems of development and implementation of distance learning technologies in the educational process of a higher education institution. So far, pedagogical approaches to the computerization of the educational process (B. Gershunsky, E. Mashbyts, I. Pidlasy, E. Polat), conceptual provisions on distance learning and its didactic possibilities (O. Andreev, D. Keegan, O. Kuppenko, V. Kuharenko, O. Rybalko, M. Simonson), forms and methods of heuristic learning using telecommunication tools (G. Andrianova, A. Korol, A. Khutorskoi, M. Lazarev). But the conditions for the formation of professional and creative skills among students of non-language majors with the use of distance learning remain insufficiently elucidated. In this regard, the purpose of the article is to determine the essence of the professional and creative skills of non-linguistic students and the features of their successful formation using the distance learning model in the educational process [2; 113].

A significant achievement of psychological and pedagogical science was the theory regarding the implementation of a personal approach to learning and development, in particular to the formation of professional and creative abilities and skills of future specialists. The creative process is inseparable from the personality, and creative abilities are developed in activities that require educational and professional creativity. It was found that there are different points of view regarding the definition of the professional skills of the future specialist. Scientists equate the components of professional activity with the corresponding skills: constructive, organizational, communicative, gnostic, informative, developmental. The basis of the formation of a student's professional and creative skills is the interaction of two psychological and pedagogical categories - creativity and activity. It was revealed that the formed professional and creative skills of the student are his own personally significant creative product. On the basis of the research analysis, the professional and creative skills of non-linguistic students are determined as their practical ability for certain types of creative activities. The classification of professional and creative abilities according to the main types of activity is proposed. The complex application of distance learning, in particular, foreign languages of distance technologies, allows students to create a positive motivation for conducting educational and research activities in the specialty, to reveal their creative potential and to stimulate creative activity in foreign language personally oriented, professionally oriented communication of students. Let's consider the essence and definition of the concept of «distance learning» [5; 139]. Many scientists deal with the implementation and use of information and communication technologies at school, in particular: A. Andreev, T. Vakhrushcheva, M. Zahirnyak, V. Kuharenko, E. Polat, A. Khutorskyi, I. Kozubovska, O. Rybalko, Ye. Dolynskyi, M. Bukharkina, Ya. Vagramenko, V. Verzhbitskyi, K. Verishko, V. Kaimin, V. Soldatkin, N. Syrotenko, N. Korsunskaya, O. Skubashevskaya, V. Osadchii and others. Distance learning has become widespread in many countries of the world and its popularity is growing rapidly every year.

The spread of cloud services for working with data (Office 365, GoogleDrive), the use of social networks and other Web 2.0 services (Twitter, Youtube, Wiki, blog sites, etc.) increased the possibilities of using information technologies in the educational process and necessitated the use of these services for the development of a more diverse and attractive content of electronic courses [4; 202-209].

Based on the analysis of various approaches to the definition of the studied concept, it can be considered that blended learning is the interaction of a teacher and students based on computer telecommunications with the use of modern pedagogical, information technologies and services provided by the Internet, such as: e-mail, Skype, video recordings etc. A specific feature of distance learning is that the student must actively work with the computer in the absence of the teacher, who, in turn, must be able to use modern means of communication to communicate with him. So, distance learning is an educational concept in which the student uses modern information and

communication technologies that allow him to control the time, place, pace and method of studying the material. Foreign experts believe that various models of distance learning already exist and are being tested, so the main problem is the selection and systematization of the necessary content that meets the requirements of the program, the level of knowledge of students, and they advise using this material in the model that is most suitable for the teacher [1; 1-18]. As for learning foreign languages, we consider combined learning to be the most productive. Why? Because language requires a mandatory element of «live» communication. In the case of the combined option, learning is based on the interaction of the student not only with the computer, but also with the teacher offline. The educational material is independently summarized, analyzed and applied in real situations through solving communicative tasks. It should be noted that the time allocated to work with the electronic course in the case of distance learning can be from 30% to 80%. When introducing the course, the teacher himself chooses the method of combining online classes, as well as the scope and content of the tasks in the course, which the student must complete. And here the most important thing is to properly organize the students' activities, distinguishing between the material that will be studied in the classroom and what will be included in the electronic content of the course. Currently, distance education is a priority form of education in a higher education institution. This model of education has great potential and prospects, as it creates a new environment and has powerful opportunities compared to the traditional form of education. First of all, it is worth talking about the development of students' educational autonomy. They become more active, show interest in the subject and teaching methods, participate in group discussions, learn to think critically, develop and evaluate their professional and creative skills. Educational autonomy of students ensures the transition to individualization of learning, characterized by a high level of motivation. Therefore, the formation of the above-mentioned skills contributes to the successful functioning of the subject in any activity. The distance learning model assumes the integration of information and pedagogical technologies, which ensure the interactivity of the subject's interaction of education and the productivity of the educational process. Distance education is considered to be one of the promising areas of education development in the world, which contributes to the implementation of the principle of differentiation and individualization of the educational process. Using the term «distance learning», we emphasize the main characteristic feature of this activity, namely interactivity, interaction not only with the program, but also with the teacher and other students. The implementation of modern information and communication technologies of education in the educational system of the university ensures the successful formation of the basic professional and creative skills of future specialists, if the necessary didactic conditions are created for this: 1) to ensure the readiness of the higher education teacher to use the innovative possibilities of heuristic and distance learning; 2) implement the creation of a creatively oriented motivational sphere of professional activity for both students and teachers; 3) to organize a cognitive and creative dialogic interaction of students with the teacher, information and computer teaching tools using the mechanisms and methods of heuristic (search, constructive and creative) activity; 4) apply competent pedagogical diagnostics of the products of students' professional and creative activities. Interaction between participants in the learning process is a key element of any educational program. Most of the time, students work remotely on their own. This promotes a more serious attitude towards learning. Therefore, to improve the quality and motivation of distance learning, it is necessary to maximally stimulate interactive interaction not only between students and teachers, but also between them and the educational material.

Today's realities demand from every teacher the ability to use computer technologies in their own activities, in working with students and colleagues. But every year the number of teachers who use information and communication technologies (ICT) in their professional activities is increasing, which makes it possible to form a teacher's ICT competence as a separate component of professional competence [1; 1-18]. According to the scientist V. Bykov, «primary attention should be paid to the problems of informatization in the activities of educational institutions of all types and levels of accreditation» [3; 5].

The analysis of the psychological and pedagogical literature and the research conducted by

us on the professional and creative skills of the future specialist allow us to reach certain conclusions. Professional and creative skills are a manifestation of professional and creative self-realization of a specialist, the basis of his professional competence, a means of realizing creative abilities. The use of modern distance learning technologies in the educational system of the university ensures the successful formation of the basic professional and creative skills of future specialists, if the necessary didactic conditions are created for this: to ensure the pedagogical readiness of the teacher to use modern distance technologies, models, methods and means of distance learning in the formation of professional skills creative nature; implement the heuristic activity of students, aimed at the independent creation of a personally significant educational product; apply the necessary diagnostic tools in the cognitive and creative activities of students. Promising areas of further research of the mentioned problem can be considered an experimental test of the application of several models of distance learning in combination with heuristic for the formation and self-realization of professional and creative skills of students.

References

1. Bugaichuk K.S. Zmishane navchannya: teoretychnyj analiz ta strategija vprovadjenya v osvitnij prozes vushchyh navchalnyh zakladiv [Blended learning: theoretical analysis and strategy of introduction at higher educational institutions through teaching]. Information technologies and teaching aids, 2016. Vol. 54, Nr 4. pp. 1–18 [in Ukrainian].
2. Kryvonos O.B. Profesijno-tvorchi vminnya pedagoga I shlyahy yih formuvannya [Teacher's professional and creative skills and ways of their formation]: monograph. Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 2010. 163 p. [in Ukrainian].
3. Kryvonos O.M. Vykorystannya informazijno-komunikazijnyh tehnologij v navchanni [Using of information and communication technologies in teaching]. Zhytomyr: Published by ZhSU named after I. Franko, 2013. 182 p. [in Ukrainian].
4. Zaitseva I.O. Profesijno-tvorchi vminnya studentiv ta osoblyvosti yih formuvannya u dystanzijnomu navchanni [Professional and creative skills of students and special features of their formation in distance learning]. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal, 2014, Nr 7. pp. 202–209 [in Ukrainian].
5. V.U. Suchasni zavdannya informatyzacii osvity [Modern tasks of informatization of education]. Information technologies and teaching aids, 2010, Nr 1(15) pp. 134-142 [in Ukrainian].

СМАРТ-ОСВІТА – НОВА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Оксана Волошина, кандидат педагогічних наук, доцент

Настасія Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SMART EDUCATION IS A NEW PARADIGM OF EDUCATION DEVELOPMENT

Oksana Voloshyna, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Nastasia Melnik, Master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті охарактеризовано вплив розвитку інформаційних технологій в суспільстві на зміст та якість освіти у закладах вищої освіти. Сформульовано основні засади смарт-освіти.

Ключові слова: смарт-освіта, e-learning, інформаційне суспільство, смарт-університет.

Abstract. The article describes the impact of the development of information technologies in society on the content and quality of education in higher education institutions. The basic principles of smart education have been formulated.

Keywords: smart education, e-learning, information society, smart university.

У наші дні розвиток економіки переходить на якісно новий рівень: для досягнення високих соціально-економічних результатів вирішальне значення мають не тільки знання, а й технології як інструмент роботи зі знаннями. На основі сучасних ІКТ створюється єдиний інформаційний простір, який включає бази даних ділової та наукової інформації,

співтовариства професіоналів, споживачів.

Перед вищою школою стоїть нове завдання: інтегрувати здобувачів вищої освіти у цей новий простір, надати можливість доступу до сучасних знань та технологій, які необхідні для майбутньої професійної діяльності. У свою чергу, життєвою необхідністю є активне впровадження освітніх технологій, за допомогою яких викладачі зможуть навчати не тільки в аудиторії, а й поза її межами [3].

Смарт-освіта є концепцією, яка передбачає комплексну модернізацію всіх освітніх процесів, методів і технологій, які використовують при навчанні. Концепція «смарт» в освітній площині сприяє появі таких технологій, як розумна дошка, розумні екрани, доступ до Інтернету з будь-якої місцевості тощо. Кожна з цих технологій дозволяє по-новому розробити як контент дисципліни, так і процес навчання. Навчання стає можливим не тільки в аудиторії, а й в будь-якому іншому місці: наприклад, в громадських місцях, в музеї, кафе тощо. Основним елементом, що поєднує освітній процес, є активний освітній контент, на основі якого розробляється єдиний репозиторій, який дозволяє зняти часову та просторову межу.

В основі концепції смарт-освіти лежить ідея індивідуалізації навчання, яке можливе лише завдяки створенню викладачем контенту, спрямованого на конкретного здобувача освіти. Сукупність таких об'єктів дозволить їх комбінувати і створювати унікальний контент, який задовільняє потреби кожного здобувача освіти. Такий підхід зручний не тільки з позиції розроблення контенту, а й з погляду його актуалізації. Крім цього, репозиторій доцільно представити в Інтернеті, що сприяє удосконаленню процесу обміну контентом.

Сформулюємо основні засади смарт-освіти:

1. Використання в освітній програмі актуальної інформації для вирішення навчальних завдань. Швидкість та обсяг інформаційного потоку в освіті та професійній діяльності стрімко зростає. Існуючі навчальні матеріали необхідно доповнювати відомостями, які надходять у режимі реального часу, для підготовки здобувачів вищої освіти щодо вирішення практичних завдань, для підготовки до роботи реальних умов.

2. Організація самостійної пізнавальної, дослідницької, проектної діяльності студентів. Цей принцип є ключовим у процесі підготовки фахівців, готових до творчого пошуку у вирішенні професійних завдань, самостійної інформаційної та дослідницької діяльності.

3. Реалізація освітнього процесу у розподіленому середовищі навчання. Освітнє середовище не обмежується територією університету, межами системи дистанційного навчання. Процес навчання повинен бути безперервним, включаючи навчання в професійному середовищі, з використанням засобів професійної діяльності.

4. Взаємодія студентів з професійною спільнотою. Професійне середовище є не лише замовником підготовки спеціалістів, а й стає активним учасником освітнього процесу. ІКТ надають студентам нові можливості щодо участі в роботі професійних угруповань, у спостереженні за реальним професійним процесом.

5. Гнучкі освітні траєкторії, індивідуалізація навчання. Сфера освіти стає значно розширеною завдяки залученню до викладання спеціалістів, які безпосередньо працюють за фахом, завдяки інтенсивному розвитку технологій. Здобувачі вищої освіти, як правило, глибоко усвідомлюють свою потребу в освіті. Завданням університету є надати освітні послуги відповідно до запитів та можливостей студентів.

6. Надання широких можливостей для здобувачів вищої освіти щодо вивчення освітніх дисциплін, використання різноманітних технологій в освітньому процесі, відповідно до можливостей здоров'я, матеріальних та соціальних умов студентів.

Отже, сьогодні відбувається зміна освітньої парадигми з традиційної моделі навчання до електронної (e-learning) і поступово – до смарт-освіти. Відповідно, змінюється роль університетів – від постачальника знань до створення для здобувачів вищої освіти умов для отримання знань самостійно. Забезпечити організацію смарт-освіти спроможний той вищий навчальний заклад, у якому застосування технологічних інновацій приводить до принципово

нового інформаційного суспільства, до принципово нової якості навчально-виховного процесу та результатів освітньої, науково-дослідницької діяльності університету.

Список використаних джерел:

1. European Investment Bankю JESSICA for Smart and Sustainable Cities. *Horizontal Study Smart Technology basedю Education and Training/ю SMART DIGITAL FUTURES*. Netherland: Amsterdam: IOS Press BV, 2014. 280 p.
2. Hwang, D.J., Yang, H., Kim, H., *E-Learning in Republic Korea*, UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2010. 176 p.
3. Волошина, О.В. Підготовка майбутніх учителів до навчально-виховної роботи в умовах інклюзивного середовища. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 1. С. 31-39.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗФПО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Олена Волошина

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

MULTIMEDIA PRESENTATIONS AS A MEANS OF ACTIVATING THE CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Olena Voloshyna

Municipal Institution of Lviv Regional Council “Brody Markiiian Shashkevych Professional Pedagogical College” (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито роль мультимедійних презентацій як засобу активізації творчої діяльності здобувачів освіти ЗФПО під час вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання. Проаналізовано вплив дистанційного навчання на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.

Ключові слова: творчі здібності, творча діяльність, мультимедійні презентації, дистанційне навчання.

Abstract. The article reveals the role of multimedia presentations as a means of activating the creative activity of students of professional pre-higher education institutions during the study of a foreign language in the conditions of distance learning. It analyzes the impact of distance learning on the development of creative abilities of students.

Key words: creative skills, creative activity, multimedia presentations, distance learning.

Загальні тенденції розвитку суспільства, швидка зміна технологій, демократизація і гуманізація суспільних відносин зумовлюють потребу у фахівцях з високим творчим потенціалом, здатних самостійно мислити, генерувати та втілювати у життя оригінальні ідеї, продуктивно працювати в динамічних умовах, творчо розв'язувати нагальні проблеми, приймати сміливі та нестандартні рішення, успішно реалізуватися в професійній діяльності.

Вирішення таких завдань під силу творчій особистості, яка найкраще орієнтується в складних умовах, не зупиняється на досягнутому, вмє прогнозувати та планувати. Творча особистість характеризується розвиненою інтуїцією, винахідливістю, творчим мисленням, прагненням до нових рішень існуючих проблем.

Важливу роль у формуванні творчої особистості відіграє процес професійної підготовки майбутнього фахівця. Навчання в ЗФПО забезпечує оптимальні передумови для розкриття природних задатків здобувача освіти, розвитку його творчих здібностей, самореалізації його особистості, формування самостійності та відповідальності. Саме розвинені творчі здібності особистості забезпечують здатність до нестандартного та оригінального мислення, високий рівень інтелекту, достатню пізнавальну активність.

Головною умовою розвитку творчих здібностей здобувачів освіти є їх залучення до творчої діяльності під час вивчення фахових дисциплін. Така діяльність здійснюється на засадах комунікативного, компетентісного, особистісно-орієнтованого, інтегрованого, діяльнісного підходів з використанням інноваційних технологій навчання – інформаційно-

комунікаційних, проєктних, інтерактивних, ігрових технологій, технологій перевернутого навчання, розвитку критичного мислення, проблемного навчання, дистанційного та змішаного навчання.

Проблема розвитку творчих здібностей особистості, стимулювання її до творчої діяльності розглядалась в роботах багатьох науковців, методистів, педагогів-практиків, однак сьогодні особливо гостро постає проблема пошуку шляхів активізації творчої діяльності здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання, що зумовлює необхідність її глибокого дослідження.

Важливою ознакою сучасних освітніх реалій є процес створення нового освітнього середовища, що дозволяє отримувати якісну освіту в будь-який час, в будь-якому місці, протягом усього життя. Невід'ємною складовою такого процесу є дистанційне навчання, яке характеризується гнучкістю, відкритістю, доступністю, широким застосуванням сучасних освітніх технологій, можливістю реалізації принципів індивідуалізації та диференціації навчання, позитивним впливом на розвиток пізнавальної активності здобувачів освіти, їхньої свідомості, самостійності, творчого та інтелектуального потенціалу. Дистанційне навчання забезпечує здобувачам освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, нових досягнень інформаційних технологій, активізує процес активного здобуття знань, створює умови для творчої діяльності, формує мотиваційну основу творчого розвитку та самовираження особистості.

Активізація творчої діяльності здобувачів освіти ЗФПО під час вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання може здійснюватися шляхом використання різноманітних онлайн-активностей, методів та технологій навчання, серед яких важливе місце посідають різного типу та рівнів складності творчі проєкти, проблемні комунікативні ситуації, ділові і рольові ігри тощо.

Дієвим засобом активізації творчої діяльності здобувачів освіти під час вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання є створення творчих проєктів у вигляді тематичних мультимедійних презентацій, що являють собою унікальний спосіб представлення інформації. Це програмний продукт, який може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відео фрагменти і анімацію, тривимірну графіку та інше [3, с. 104].

Робота над презентацією передбачає дослідження теми, створення контенту, підбір ілюстративного матеріалу, захист у вигляді виступу на онлайн-занятті. Створення власних мультимедійних презентацій мають позитивний вплив на розвиток самостійної діяльності здобувачів освіти, що сприяє виникненню зацікавленості, пізнавального мислення, творчості, наполегливості та ініціативи у вирішенні навчальних проблем [2, с. 253]. Виконання такого роду завдання забезпечує перехід від репродуктивного до творчого рівня пізнавальної активності здобувачів освіти, сприяє підвищенню їх інформаційної культури, формуванню позитивної мотивації до навчальної діяльності, прагненню до творчого самовираження.

В свою чергу виступи з мультимедійною підтримкою сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, що є основною метою навчання іноземної мови. З одного боку, доповідачі вдосконалюють навички монологічного мовлення, вміння виступати перед аудиторією, з іншого, аудиторія вчиться сприймати іншомовне мовлення на слух та вести діалог з доповідачем на тему презентації, удосконалюючи навички усної взаємодії.

Стимулом для виконання такого виду завдань є можливість проведення власного дослідження щодо запропонованої проблеми та застосування нестандартного підходу до її вирішення, створення власного контенту презентації. Важливого значення набувають теж можливість взаємооцінки та зворотній зв'язок від інших учасників освітнього процесу, які позитивно впливають на процес самовдосконалення, розвитку творчих та інтелектуальних здібностей здобувачів освіти. Ефективним є не лише індивідуальне створення презентацій, але й групова робота, під час якої розвиваються почуття відповідальності, вміння працювати в команді, знаходити спільні рішення в процесі творчої діяльності, створювати спільно

творчий продукт.

Досвід показує, що використання такого виду онлайн-активності має ряд переваг. Самостійна робота з навчальним матеріалом сприяє більш ґрунтовному вивченню іноземної мови, формуванню навчальних навичок, навичок педагогічної взаємодії. Атмосфера пошуку і співпраці розвиває творчий потенціал здобувачів освіти, формує потребу у творчому підході до навчання, активізує творчу діяльність, сприяє виникненню прагнення до розвитку педагогічної творчості. Дискусії в групах під час створення презентацій розвивають навички критичного мислення, вміння висловлювати власну думку та прислухатися до думки інших учасників освітнього процесу, обирати найбільш оптимальні з них та робити висновки. Перспектива подальшого використання створених здобувачами освіти презентацій як навчально-методичного матеріалу для навчання загальної та професійно-орієнтованої іноземної мови забезпечує формування свідомого і відповідального ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Отже, мультимедійні презентації як різновид творчих проєктів стали невід'ємною складовою процесу навчання іноземної мови. Впровадження їх в процес дистанційного навчання підвищує ефективність набуття здобувачами освіти нових знань, сприяє активізації їх творчої діяльності, розвитку їх творчих здібностей, формуванню таких якостей творчої особистості, як оригінальність, ініціативність, самостійність, незалежність суджень, наполегливість, висока самоорганізація, потреба в інтелектуальній праці тощо. Все вище перелічене створює необхідні умови для професійного та творчого самовираження особистості в її майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гуца Г. В. Організація освітнього процесу з іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*. Матеріали міжвузівського методично-наукового семінару. Київ, 2021. С.23–25.

2. Коваленко А. Дистанційне навчання іноземної мови за умови пандемії: специфіка форм і методів роботи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 3, 2021. С. 250–255.

3. Маковецька-Гудзь Ю. Мультимедійна презентація як спосіб спілкування з аудиторією. *Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції*. 2015. С.104–106.

4. Манохіна І. В. Розвиток творчої діяльності майбутніх соціальних педагогів шляхом інноваційної технологізації освітнього простору. *Педагогічні науки*. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2014. № 2(8). С. 63–68.

5. Мірошніченко В. М. Застосування мультимедійних технологій у навчанні студентів мовних спеціальностей. *Педагогічні науки*. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. 2017. Вип. 78(3). С. 201–213.

МАСОВІ ВІДКРИТІ ОНЛАЙН-КУРСИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Людмила Гаврілова, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти

В'ячеслав Корольов, здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

MASS OPEN ONLINE COURSES FOR TRAINING FUTURE HISTORY TEACHERS

Liudmila Havrilova, Doctor of Education, Professor,
Head of the Primary Education Theory and Practice Department

Viacheslav Korolov, applicant of the third (educational-scientific) degree of higher education
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Проаналізовано зміст і структуру низки масових відкритих онлайн-курсів для підготовки майбутніх учителів історії. Серед них: «Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності», англомовні курси «Ukraine: History, Culture

and Identities», «Russian Invasion of Ukraine Teach-Out» та ін.

Ключові слова: масовий відкритий онлайн курс, історія, майбутні вчителів історії, професійна підготовка.

Abstract. The content and structure of a number of mass open online courses for the training of future history teachers are analyzed. Among them are "Modern History of Ukraine: from the beginning of the Second World War to the present", English-language courses "Ukraine: History, Culture and Identities", "Russian Invasion of Ukraine Teach-Out" and others.

Key words: mass open online course, history, future history teachers, professional training.

Воєнна агресія Росії проти незалежної України виявила низку актуальних проблем, які призвели до непримиримого протистояння двох країн. Серед них – викривлення історичного минулого українського народу, внесення неправдивої інформації до підручників з історії, передусім із питань українсько-російських відносин. У цьому контексті професійна підготовка вчителів історії, їхнє глибоке занурення в історію власної країни, вміння пояснити учням складні й почасти неоднозначні історичні питання є нагальною потребою сьогодення.

Крім того, важливим аспектом сучасної освіти залишаються процеси цифровізації, які пришвидшилися в умовах пандемії Covid-19 і не втратили актуальності дотепер. Учителі закладів загальної середньої освіти, викладачі ЗВО мають вільно орієнтуватися в електронному освітньому середовищі, використовувати засоби освітньої та наукової цифрової комунікації, удосконалювати вміння користуватися цифровими технологіями. До ефективних цифрових засобів професійного розвитку вчителів належать масові відкриті онлайн-курси, розміщені на спеціальних МООС платформах.

Слід відзначити, що можливості МООС курсів як засобу професійної підготовки фахівців наразі аналізуються багатьма вітчизняними дослідниками. Серед них: О. Бескорса, яка розглядає МООС як платформи професійного саморозвитку майбутніх учителів англійської мови початкової школи [1]; Н. Морзе, О. Буйницька, Л. Варченко-Троценко, якими досліджено масові відкриті онлайн-курси як адаптаційну модель дистанційних курсів навчальних дисциплін у ЗВО [2]; Л. Панченко, якою зроблено фасетну класифікацію МООС для підготовки майбутніх учителів початкової школи [3].

Розглянемо деякі масові відкриті онлайн-курси, створені для різної аудиторії, але такі, що можуть бути використані під час професійної підготовки майбутніх учителів історії ЗЗСО.

«Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності» – масовий відкритий онлайн-курс на платформі PROMETHEUS, розроблений фахівцем Київського національного університету ім. Т. Шевченка І. Патриляком. Автор пропонує власний погляд на історію України з 1939 до 2014 року. Курс триває 6 тижнів.

Тематика лекцій:

1. Українські землі напередодні і в перші роки Другої світової війни (1939–1941 рр.).
2. Бойові дії між Вермахтом і Червоною армією на території України в 1941–1944 рр.
3. Україна в нацистському проєкті «Нової Європи» (1941–1944 рр.).
4. Реставрація радянського ладу та планової економіки в Україні (1943–1953 рр.)
5. Самостійницька альтернатива для України – український визвольний рух (1939–1950-ті рр.)
6. Від Хрущова до Черненко: суперечливе життя Радянської України (1950-ті–1985 рр.)
7. Під знаком «Перебудови»: реформи і крах комунізму в Україні (1985–1991 рр.)
8. Український державний проєкт: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991–2014 рр.) [4].

«Ukraine: History, Culture and Identities» – онлайн-курс про історію України англійською мовою, розповідь про найвидатніші події української історії — від заснування Київської Русі до проголошення незалежності.

– Трансформація Східної Європи епохи вікінгів (Transformation of Eastern Europe by the Viking Age);

- Виникнення і занепад Київської Русі (Origin and decline of Kyivan Rus’);
- Вплив Реформації на українські землі, створення уніатської церкви (The effect of the Reformation on Ukrainian lands, the creation of the Uniate Church);
- Військова організація козаків, їхня роль у європейських війнах, створення козацької держави (The Cossacks’ military organization, their role in European wars, and the creation of Cossacks’ state);
- Українські землі під владою двох імперій у XIX ст. (Ukrainian lands under the reign of two empires during the XIXth century);
- Піднесення культури та мистецтва 1920-х років (український модернізм) (The rise of culture and art in the 1920s (Ukrainian modernism)
- Причини та наслідки сталінізму в Україні, український досвід Другої світової війни (The causes and consequences of Stalinism in Ukraine, the Ukrainian experience of World War II);
- Український дисидентський рух у Радянській державі (Ukrainian dissident movement in the Soviet state);
- Українська боротьба за незалежність і демократію після розпаду СРСР (Ukrainian struggle for independence and democracy after the collapse of the USSR) [5].

«Історія: Зародження української нації» – онлайн-курс, автори якого намагаються відстежити етногенез українців, довести наявність прямого зв’язку між Київською Руссю і сучасною Україною. Історичний період, який висвітлено в матеріалах курсу, – це період від найдавніших часів до Речі Посполитої та уній.

Зміст курсу:

1. Поява та поселення людей на території України
2. Утворення Київської Русі.
3. Політична роздробленість Київської Русі. Монголо-татарська навала. Причини та наслідки.
4. Політичний устрій, соціально-економічні засади суспільства, культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.
5. Між Руссю та Річчю. Експансія Великого Князівства Литовського на руські землі.
6. Суспільно-політичні процеси XVI століття. Люблінська та Берестейська унії. Особливості соціально-культурного життя в XVI ст. [6].

«*Russian Invasion of Ukraine Teach-Out*» – курс допомагає користувачам знайти відповіді на питання щодо історії та походження війни в Україні, її безпосередніх та довгострокових наслідків. Група експертів допоможе зрозуміти:

- Чому Росія напала на Україну? (Why did Russia invade Ukraine?);
- Які історичні та культурні контексти нам потрібно знати, щоб зрозуміти цей конфлікт? (What historical and cultural contexts do we need to know about in order to understand this conflict?);
- Як кібер- та інформаційна війна впливає на конфлікт в Україні? (How is cyber and information warfare impacting the conflict in Ukraine?);
- Що можна зробити, щоб зупинити цю війну? (What can be done to stop this war?);
- Як можна підтримати українських біженців і переселенців? (How can we support Ukrainian refugees and displaced peoples?) [7].

Звернемо увагу також на авторський курс О. Желіби «*Ігри на уроках історії та суспільних дисциплін*». Автор вважає гру одним із потужних засобів професійного розвитку та самовдосконалення вчителів, він намагається навчити користувачів ефективно використовувати ігрові технології у процесі навчання історії та суспільних дисциплін; здійснювати добір методів і засобів навчання історії, спрямованих на розвиток здібностей учнів; застосовувати сучасні методи й освітні технології навчання; здійснювати об’єктивний контроль та оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з історії; використовувати комп’ютер та інтернет-джерела в навчанні історії; формувати високу історичну й

громадянську свідомість, політичну культуру, національну гідність та історичну національну пам'ять [8].

Отже, на сьогодні розроблено достатню кількість масових відкритих онлайн-курсів, які доцільно залучати для професійного розвитку майбутніх учителів історії.

Список використаних джерел

1. Бескорса О. С. MOOC: платформи професійного саморозвитку майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія „Педагогіка. Соціальна робота”. 2021. Випуск 1(48). С. 33–39. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.33-38.

2. Морзе Н.В., Буйницька О.П., Варченко-Троценко Л.О. Створення сучасного електронного курсу в системі MOODLE: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2016. 232 с.

3. Панченко Л. Масові он-лайн відкриті курси для розвитку педагога Нової української школи. Тематичний випуск журналу «Методист». 2018. № 2 (74). С. 59–63.

4. Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. *PROMETHEUS*. Веб-сайт. https://courses.prometheus.org.ua/courses/KNU/101/2014_T2/about.

5. Ukraine: History, Culture and Identities. *UDEMY: Teaching & Academics. Humanities. History*. Веб-сайт. <https://www.udemy.com/course/ukraine-history-culture-and-identities/>.

6. Історія: Зародження української нації. *EdEra*. Веб-сайт. <https://courses.ed-era.com/courses/EdEra/hi102/Hi102/about>.

7. Russian Invasion of Ukraine Teach-Out. *COURSERA*. Веб-сайт. https://www.coursera.org/learn/russian-invasion-of-ukraine-teach-out?page=3&index=prod_all_launched_products_term_optimization.

8. Ігри на уроках історії та суспільних дисциплін. *На урок: освітній проєкт*. Веб-сайт. <https://naurok.com.ua/learn/igri-na-urokah-istori-ta-suspilnih-disciplin-11>.

ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ, СИНЕРГЕТИЧНІСТЬ

Наталія Грона, доктор педагогічних наук, доцент, викладач вищої категорії, викладач-методист Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради (Україна)

TEACHING LANGUAGE DIDACTIC DISCIPLINES TO FUTURE PRIMARY PRIMARY EDUCATION SPECIALISTS: INNOVATION, TECHNOLOGY, SYNERGETICS

Nataliia Hrona, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, teacher of higher category, teacher-methodist Communal establishment «Pryluky Humanitarian and Pedagogical Applied College named after Ivan Franko» Chernihiv Regional Council (Ukrainian)

Анотація. У статті проаналізовано особливості викладання лінгводидактичних дисциплін, зокрема, методики навчання української мови. Автор доводить, що інноваційність, технологічність, синергетичність – методологічні основи, які уможливають швидку й потужну підготовку фахівця для початкової школи.

Ключові слова: інноваційність, лінгводидактика, методика навчання української мови, синергетичність, технологічність.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of teaching language didactic disciplines, in particular, methods of teaching the Ukrainian language. The author argues that innovation, technology, synergy - methodological foundations that allow rapid and powerful training for primary school.

Key words: innovation, language didactics, methods of teaching the Ukrainian language, synergetics, manufacturability.

Провідним компонентом фахової підготовки вчителя початкових класів є лінгводидактична. Лінгводидактика – «термін, що вживається на позначення функціональної

частини методики, у якій досліджуються закономірності засвоєння мови, розв'язуються питання змісту курсу на основі лінгвістичних досліджень, вивчаються труднощі засвоєння мовного матеріалу та їхні причини, визначаються принципи і методи навчання, шляхи та засоби формування комунікативної компетенції» [5, с. 7].

Лінгводидактична підготовка майбутнього вчителя початкової школи, зокрема, з української мови на сьогодні потребує постійного оновлення, пристосування до сучасних умов життя, зокрема, інноваційного підходу. У педагогіці такий підхід визначаємо як нововведення, оновлення освітнього процесу, складниками якого є інтерактивні методи викладання (інтерактивне навчання), застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Інтерактивне навчання визначаємо як взаємодію учасників процесу здобуття знань за допомогою учителя/викладача, що володіє методами спрямованими на оволодіння цими знаннями [2, с.57]. Інструментарієм інтерактивної педагогічної взаємодії є: полілог, діалог, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність й оптимістичність оцінювання, рефлексія та ін. Наприклад, запитання й завдання для обговорення в аудиторії до теми «Методика вивчення розділу «Текст» (дисципліна «Методика навчання української мови»):

– *Яке практичне значення має вміння ділити текст на абзаци, визначати в тексті зачин, основну частину й кінцівку?*

– *Які є в мові засоби зв'язку між частинами тексту? Навіщо знайомити з ними учнів початкових класів?*

– *Чи можна вважати формування текстотворчих умінь в учнів 1-4 класів умовою ефективної текстотворчої діяльності на наступних щаблях навчання?*

– *Чи є текстотворча компетентність одним із способів розвитку творчих здібностей учнів?*

Успішно організувати освітній процес допомагає технологічний підхід, який об'єднує поняття, актуальні для сучасного стану розвитку мовної освіти технологізовані теорії, ідеї та парадигми. Технологічний підхід є вихідним складником сутності сучасної освітньої парадигми. Контент-аналіз досліджень В. Беспалька, О. Кучерук, М. Пентилюк, О. Пометун, О. Савченко, Т. Симоненко дає підстави твердити, що технологічний підхід передбачає системний, організований, цілеспрямований вплив на процес учіння, а також управління й керівництво пізнавальними діями учнів/студентів з метою досягнення наперед визначених завдань мовної освіти. Отже, такий підхід дає змогу на якісно новому рівні прогнозувати результат, поетапно здійснювати, порівнювати й корегувати освітній процес на уроці/занятті [1].

Аналіз спеціальної літератури дав можливість дійти висновку, що технологія навчання української мови – це системна лінгводидактична концептуальна організація освітнього процесу, побудованого на основі активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня; комплекс продуктивних та ефективних форм, методів, прийомів та засобів навчання, що мають комунікативно-діяльнісну основу; технологічна модель, проект, алгоритм педагогічно вмотивованої й цілевизначеної співпраці вчителя/викладача й учня/студента, що забезпечує гарантоване досягнення задекларованого результату. Отже, технологія уроку відображає організацію діяльності як учителя/викладача (навчання/ викладання), так і учня/студента (учіння), охоплює проектування їхньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії в чітко визначеному алгоритмі (мотивація – цілевизначення – цілереалізація – рефлексія – корекція) і містить орієнтацію на запланований якісний кінцевий результат [4].

У цьому аспекті плідним видається застосування ідей синергетики – нової наукової парадигми. Термін «синергетика» (грец. *sinergos* – спільна дія, співробітництво) означає сприяння, співпраця. Використання синергетичного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців початкової освіти до інноваційної діяльності сприяє збагаченню освітнього процесу діалоговими прийомами і методами педагогічної взаємодії, що інтенсифікує процес професійного зростання майбутніх педагогів. Діалог думок, мотивів, ціннісних установок молоді та дорослих сприяє формуванню духовно збагаченої, морально й

емоційно сприятливої атмосфери у закладах вищої освіти. Це має бути відкрита система, тобто містити підсистеми, у межах яких відбувається обмін інформацією. Необхідно збагачувати освітній процес синергетичними методами навчання, такими як: самоосвіта, стимулювальне навчання, нелінійний діалог учасників освітнього процесу, навчання як адаптивна модифікація, які сприятимуть формуванню світоглядних, методологічних і синергетичних знань і умінь. Основою сучасної вищої освіти мають стати не стільки навчальні дисципліни, скільки способи мислення та інноваційна діяльність, тобто ЗВО мають створити умови не лише для забезпечення майбутнього фахівця професійними знаннями, вміннями, навичками для формування його світогляду на основі сучасної наукової картини світу, а й розвитку самостійного, критичного, творчого мислення, умінь і навичок контролю, прогнозування, своєчасного прийняття обґрунтованих рішень, а головне – сприяти соціальній самореалізації особистості [1].

Компонентами лінгводидактичної підготовки виступають мовно-мотиваційний, комунікативно-інформаційний (змістовий), операційно-компетентнісний (діяльнісний), контрольнорегулювальний, результативно-рефлексивний, які у своїй сукупності та взаємозв'язку забезпечують прогнозований результат [2].

Мовно-мотиваційний компонент готовності надає всьому процесу лінгвометодичної підготовки усвідомленого, цілеспрямованого характеру, виховує педагогічну захопленість як фактор творчої підготовки. Важливе значення при цьому набувають такі якості особистості майбутнього вчителя, як любов і повага до української мови, гордість за неї, любов до дітей, задоволеність від успіху вихованців і колег, глибина гуманітарних, лінгвістичних, літературних знань, висока філологічна, педагогічна культура, здатність до рефлексії, саморозвитку, відповідальність, комунікабельність, принциповість, наполегливість, дисциплінованість у роботі та ін.

Комунікативно-інформаційний компонент готовності сприяє свідомому засвоєнню відповідної сукупності знань, які є складниками лінгвістичної, мовної, комунікативної, фольклорної, літературної, культурознавчої, педагогічної, психологічної, методичної, інформаційної, дослідницької компетентностей.

Операційно-компетентнісний (діяльнісний) компонент готовності спрямований на вдосконалення вмінь, необхідних для педагогічної діяльності. Складниками цього компонента є вміння і навички оперувати набутими знаннями у професійній діяльності. Цей компонент спрямований на опанування методології, методики і практики пошуково-дослідної діяльності; набуття вмінь здійснювати наукові пошуки в галузі мовознавчих, літературознавчих, українознавчих, методичних дисциплін, використовуючи різноманітні методи наукового дослідження; удосконалення вмінь користуватися необхідною науковою, довідковою, методичною літературою; формувати навички виконання самостійних спостережень над роботою учнів, учителя на уроках української мови в початковій школі.

Контрольнорегулювальний компонент виявляється в моніторингу досягнутих результатів, зіставленні їх із метою функціонування моделі як освітнього процесу в цілому, так і окремих структурних компонентів. Цей компонент забезпечує внесення, у разі потреби, відповідних коректив у процес підготовки фахівця і забезпечує відповідність рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи державним вимогам.

Результативно-рефлексивний компонент передбачає оцінку педагогами й самооцінку студентами досягнутих у процесі навчання результатів, визначення рівня їхнього особистісного і професійного розвитку, дієвості як усього дидактичного процесу, так й окремих його компонентів, сформованості мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, перед сучасною лінгводидактикою постає проблема щодо формування такої особистості педагога, який би не просто встигав за соціально-суспільними, технологічними змінами, а зміг би стати провідником означених змін у ЗВО. Для цього необхідною є опора інноваційність, технологічність, синергетичність – методологічні основи, які уможливають швидкий і потужний рух сучасної лінгводидактики.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід (друга половина ХХ століття). Навчально-методичний посібник / за ред. проф. П.Ю. Сауха. Житомир : вид-во ЖДУ, 2008. 128 с.
2. Грона Н.В. Компетентнісний підхід до розвитку гнучких умінь (Soft skills) у курсі методики навчання української мови Культуромовна особистість фахівця у ХХІ столітті: збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 2021 року)/ за ред. О. М. Семеног. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2022. №5.с. 37-40
3. Ковальчук О. Інноваційна робота як проблема професійного удосконалення вчителя. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. №1- 2. С. 51–52.
4. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: Видавець ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. І. М. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2009. 400 с.

ВИКОРИСТАННЯ TELEGRAM ЯК ДОДАТКОВОГО ВАРІАНТУ РОЗМІЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Ірина Дружкова, кандидат історичних наук, доцент

Одеський національний технологічний університет (Україна)

USING TELEGRAM AS AN ADDITIONAL OPTION FOR PLACEMENT OF EDUCATIONAL COMMUNICATION.

Iryna Druzhkova, Doctor of Philosophy in History, associate professor
Odesa National Technological University (Ukraine)

Анотація. У роботі проаналізовано використання Telegram підчас дистанційного навчального процесу українським ЗВО, в якості додаткового варіанту розміщення матеріалів та заміни форумам Moodle. Запропоновано авторське бачення використання Telegram у освітньому процесі.

Ключові слова: освіта, Telegram, Moodle, види діяльності, соціально справедливе онлайн-середовище.

Abstract. The work analyzed the use of Telegram during the distance learning process by Ukrainian higher education institutions, as an additional option for posting materials and replacing Moodle forums. The author's vision of using Telegram in the educational process is proposed.

Keywords: education, Telegram, Moodle, activities, social fair online environment.

Дистанційне навчання на теренах України має довгу історію, але лише пандемія COVID19 призвела, до розгортання екстреного дистанційного навчання на глобальному рівні) не лише у нас але й на глобальному рівні. А після Російського вторгнення 24 лютого відбулися значні зміни ландшафту вищої освіти. Для України використання програми мобільного обміну миттєвими повідомленнями під назвою Telegram є практичним рішенням для подолання історичних, соціально-економічних проблем, з якими стикаються певні демографічні групи з обмеженим або обмеженим доступом до пристроїв та даних.

Протягом останнього десятиліття дослідники намагалися вивчити вплив соціальних медіа на академічну участь та результативність у вищих навчальних закладах. У цьому дослідженні розглядається вплив впровадження Telegram на академічну залученість і успішність студентів на прикладі Одеського національного технологічного університету.

Звичайно, що основним місцем розташування навчальних та навчально-методичних матеріалів до кожного курсу є платформа Moodle. Однак у екстремальній ситуації в якій опинилася освіта та й вся наша країна, стало зрозумілим що в якості дублюючої системи потрібно використовувати, щось достатньо популярне серед молоді, невибагливе, щодо умов роботи.

В ОНТУ було створено відділ організації дистанційної роботи та навчання, який допомагає викладачам, студентам та аспірантам університету працювати у системі дистанційного навчання.

Усі користувачі можуть використовувати навчально-методичні матеріали дисциплін, що викладаються в університеті. Це дозволяє їм, не витрачаючи години та кошти на приїзд до ОНТУ, через мережу Інтернет отримати робочі програми та конспекти лекцій з дисциплін, виконати практичні та лабораторні роботи, контрольні завдання та тести. Результатом стає атестація з відповідних дисциплін.

Для роботи з навчальними матеріалами необхідно спочатку пройти реєстрацію та отримати персональні логін та пароль доступу. Викладач може використовувати Telegram, організувавши певну групову дискусію на одному курсі, щоб максимізувати процес навчання. Коли викладач забезпечує групове обговорення Telegram з його цікавим і відповідним контекстом для студентів, можна викликати у студентів цікавість.

Використання мобільного телефону стало невід'ємною частиною життя сучасних студентів у світі. Тому роль технології також не можна розділяти зі змістом навчальної програми.

Сучасні дослідники стверджують, що те, що викладають вчителі, відображає час, у якому вони живуть, тому зміни є важливими в освіті. Те, що вчителі роблять, залежить від того, що відбувається в ширшій спільноті. Зміни в навчальній програмі слід очікувати протягом нашого трудового життя, коли будуть запроваджуватися нові предмети, а старі предмети поступово відмінюватися або змінюватися, щоб звільнити місце новим.

На підставі наведеного вище пояснення можна зробити висновок, що Telegram — це програма, яка має багато функцій не лише як засіб обміну миттєвими повідомленнями, але й як допоміжний засіб навчання та навчання, особливо для навчання читання. Коли викладачі забезпечують групове обговорення Telegram з його цікавим і відповідним контекстом для студентів. Ми можемо викликати у студентів зацікавленість. Коли виникає зацікавленість, починається процес вивчення, який стає більш ефективним.

Тобто в ситуації перебування студентів на тимчасово окупованих територіях, Telegram стає частковим вирішенням проблеми навчання і фактично, може, до певної міри, замінити бібліотеку, дати змогу отримати завдання та надіслати його. Проведене соціологічне опитування студентів, показало що фактично 97% опитаних студентів (116 осіб).

Вказувалось, що викладач може заохотити їх певним чином поділитися цим зі своїми однокласниками, збільшивши свою групу в Telegram. Крім того, студенти продовжуватимуть вчити, де б і коли б вони не були, і вони будуть робити це легко.

Початкові результати показують, що використання програми Telegram для викладання та навчання було успішним. Важливо, що додаток дозволяє створити соціально справедливе онлайн-середовище в класі та інклюзивний та сприятливий досвід навчання для студентів у дуже руйнівний і страшний період у світовій історії.

Програми обміну миттєвими повідомленнями відомі своїм потенціалом покращення навчання. Однак на сьогодні мало досліджено наслідки Telegram для онлайн освіти та навчання. Результати: більшість студентів, які брали участь у соціологічному дослідженні, повідомили про численні корисні функції програми, включаючи легкий доступ до освітніх ресурсів і можливість додавати необмежену кількість учасників, а також файли всіх форматів і розмірів. Крім того, програма допомогла студентам брати участь у спільному навчанні, підтримувати свій добробут і гарантувати свою безпеку. Висновок: це дослідження робить висновок, що Telegram надає ефективну мобільну навчальну платформу для студентів-медиків, зокрема, під час поточної кризи. Крім того, він пропонує значно більше функцій і менше потенційних недоліків, ніж альтернативні програми.

Загалом студенти використовують соціальні мережі для участі в повсякденній діяльності, і існують занепокоєння щодо впливу соціальних мереж на соціальне благополуччя студентів. Дослідження показали докази негативного впливу соціальних медіа на академічну успішність. Крім того, результати дослідження зв'язку між використанням мобільних соціальних мереж і академічною успішністю показали негативний ефект.

Необхідно визнати відмінні моделі впливу соціальних медіа на навчальні вправи та підкреслити необхідність контролю використання смартфонів в академічних умовах.

Список використаних джерел

1. Iqbal, M. Z., Alradhi, H. I., Alhumaidi, A. S. A., Alshaikh, K. H., AlObaid, A. M., Alhashim, M. T., & AlSheikh, M. H. (2020). Telegram as a tool to supplement online medical education during covid-19 crisis. *Acta Informatica Medica*, 28(2), 94–97. <https://doi.org/10.5455/aim.2020.28.94-97>
2. Mahdiun, R., Salimi, G., & Raeisy, L. (2020). Effect of social media on academic engagement and performance: Perspective of graduate students. *Education and Information Technologies*, 25(4), 2427–2446. <https://doi.org/10.1007/s10639-019-10032-2>
3. Sterling, M., Leung, P., Wright, D., & Bishop, T. F. (2017, July 1). The use of social media in graduate medical education: A systematic review. *Academic Medicine*. Lippincott Williams and Wilkins. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000001617>
4. Swartz, B. C., Valentine, L. Z., & Jaftha, D. V. (2022). Participatory parity through teaching with Telegram. *Perspectives in Education*, 40(1), 96–111. <https://doi.org/10.18820/2519593X/PIE.V40.I1.6>

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Дмитро Єфімов, кандидат педагогічних наук

Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

Денис Леоненко, викладач

Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв ім.І.Карабиця (Україна)

ANALYSIS OF THE USE OF AUGMENTED REALITY IN EDUCATION

Dmytro Yefimov, Candidate of Pedagogy

Horlivka Institute for Foreign Languages HSEE «Donbass State Pedagogical University» (Ukraine)

Denis Leonenko, teacher

Bakhmut Vocational College of Culture and Arts named after I. Karabyts (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається використання доповненої реальності освіти.

Описано можливість запровадження доповненої реальності в освіті та перспективи доповненої реальності в освіті.

Ключові слова: AR, IT-індустрія, доповнена реальність, освіта.

Abstract. The article discusses the use of augmented reality in education. The possibility of introducing augmented reality in education and the prospects for augmented reality in education are described.

Key words: AR, IT industry, augmented reality, education.

Використання сучасних технологій при організації педагогічної діяльності дозволяє не просто засвоїти актуальні комп'ютерні технології, а й організувати освітній процес таким чином, щоб вивчення нових технологій проходило одночасно з їхньою інтеграцією в особисте інформаційно-комунікаційне середовище педагога. В іншому випадку нова технологія не дозволить якісно змінити освітнє середовище [1].

Існує кілька визначень доповненої реальності. Дослідник змішаної реальності Рональд Т. Азума в 1997 опублікував дослідження присвячене способам використання доповненої реальності в медицині, виробництві, науці, промисловості та розвагах. Він визначив доповнену реальність як систему, що дозволяє поєднувати віртуальне та реальне при взаємодії з користувачем у реальному часі та тривимірному просторі [2].

Доповнена реальність розглядається рядом авторів як особливе комунікативне середовище, що дозволяє отримувати додаткову інформацію або дії за рахунок розміщення в реальному середовищі виходів до віртуальних можливостей. Доповнена реальність може включатися до складу нових медіаканалів комунікації, які в даний час ще не набули широкого поширення [3].

Технології доповненої реальності розвиваються настільки стрімко, що дослідження в

галузі освіти та педагогіки просто не встигають представляти методичні роботи, які висвітлюють питання застосування технології доповненої реальності під час навчання здобувачів освіти. У цілому можна говорити про те, що сьогодні технології доповненої реальності в освіті знаходяться на етапі свого становлення, і, враховуючи перспективи їх розвитку, виникає необхідність ставити освітні експерименти з доповненою реальністю у закладах середньої та вищої освіти [4].

Слід зазначити, що одним із основних завдань використання доповненої реальності є доповнення реального світу, розширюючи дійсність, що сприймається людиною. На зображення реального середовища за допомогою спеціально розробленого програмного забезпечення, здатного перетворити плоский малюнок і доповнити цифровою інформацією в режимі реального часу. При цьому технології доповненої реальності дозволяють зчитувати та розпізнавати не лише спеціальним чином створені зображення, а й реальні об'єкти довкілля. Інтерфейс, що реалізується на мобільних телефонах або планшетах, надають можливість використання даної технології в будь-який час і в будь-якому місці [5].

Користуватися програмами дуже легко. Для того, щоб доповнена реальність почала працювати не потрібно якихось специфічних пристроїв: потрібна камера та дисплей звичайних мобільних пристроїв, наприклад телефону або планшета, програмне забезпечення програми та маркер доповненої реальності. Програмне забезпечення розпізнає цей маркер, і на екрані замість нього відображається потрібна інформація, графічний об'єкт або анімація.

Сучасне навчання неможливо уявити без впровадження інноваційних технологій. Для кожного предмета, наприклад, для сучасної шкільної програми можна створити додатки, які дозволяють покращити сприйняття та навчання в обраній предметній галузі. Це програмне забезпечення допоможе в навчанні геометрії.

Геометрія є одним із складних предметів у шкільній програмі. Один із його розділів стереометрія, що вивчає фігури, що не лежать в одній площині, тобто об'ємні фігури, такі як куб або піраміда, тощо. У викладанні стереометрії існує проблема зі сприйняттям учнями тривимірних об'єктів. Це веде до зниження засвоєння учнями матеріалу та згодом незацікавленості у навчанні. У багатьох учнів викликає проблему сприйняття тривимірних фігур, в повному обсязі учні можуть уявити об'єкт, намальований у зошиті, і також можуть спроектувати тривимірну фігуру на площині. Якщо уявити нескладні фігури можуть багато, але вже уявлення перетину фігур стає складним [6].

В освіті доповнена реальність поки що застосовується досить рідко, але все більше вчителів, дослідників та розробників починають рухатися у бік більш інтерактивних навчальних методик. Багато таких методик стають цікавими та творчими проектами. Адже, використовуючи можливості доповненої реальності в освіті, можна візуально відтворити процеси, які важко чи майже неможливо відтворити засобами реального світу і зробити процес навчання захоплюючим і зрозумілим. Доповнена реальність може додати у статичні сторінки книги виразну анімацію, перетворити читання на захоплюючу гру та цікаву пригоду разом з героями твору, а також спростити відтворення аудіо- та відео-контенту, що додається до паперової книги. На уроках можна використовувати смартфони при показі дітям, як влаштований світ за допомогою Google Earth та веб-альбомів типу Picasa та Instagram, стимулюючи збереження уваги на більш тривалий час. Компанія Google безкоштовно займається впровадженням проекту Cardboard у школах [7].

Щодо закладів вищої освіти, технологіями доповненої реальності більшою мірою цікавляться медичні освітні заклади. За найскромнішими підрахунками, протягом 5 років для освітніх потреб буде придбано та впроваджено для використання у навчальних закладах близько 8 мільйонів пристроїв віртуального та доповненої дійсності.

Ще однією важливою проблемою сучасної системи освіти, яку можуть допомогти вирішити технології доповненої реальності, є скорочення бюджету на закупівлю обладнання. Технології доповненої та віртуальної реальності дозволяють перенести всі змодельовані процеси у віртуальне середовище. Заощаджувати вийде як на устаткуванні, а й у витратних матеріалах (реагентах для хімічних реакцій, наприклад). Безперечно, це завдання є дуже

трудомістким, враховуючи кількість навчальних закладів та напрямів досліджень, які потребують проведення дослідів. Але, враховуючи потенціал технологій доповненої реальності, можна з неабиякою часткою впевненості стверджувати, що вони стануть одним із рішень цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Корниенко Т. В., Потапов А. А. Использование элементов технологии «дополненной реальности» в урочной и внеурочной деятельности. *Академия профессионального образования*. 2017. № 4 (70). С. 20–25.
2. Azuma R. T. A Survey of Augmented Reality. *Teleoperators and Virtual Environments*. 1997. № 6. С. 355–385
3. Литвинова С. Г. Віртуальна освіта в дослідженнях зарубіжних вчених. Інформаційні технології та засоби навчання. 2011. № 23 (3). DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v23i3.439>.
4. Зильберман Н. Н., Сербин В. А. Возможности использования приложений дополненной реальности в образовании. *Открытое и дистанционное образование*. 2014. №4 (56). С. 28–33.
5. Yefimov D.V. Використання доповненої реальності (AR) в освіті. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. 2021. № 2 (1). С. 219–225.
6. Стереометрія [Електронний ресурс], URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BE%D0%B%D0%B5%D1%82%D1%80%D1%96%D1%8F>
7. Єфімов Д.В. Упровадження сучасних var технологій в освітній процес. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій*, 2020. № 68. Т.1. С. 163–166.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНКЛЮЗІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Юлія Клочкова

Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія (Україна)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT AS AN IMPORTANT COMPONENT OF INCLUSION IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Yuliia Klochkova

Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy

Анотація. У статті проаналізовано поняття психолого-педагогічного супроводу. Виокремлено його значимість для закладів вищої освіти. Описано структуру психолого-педагогічного супроводу у закладах вищої освіти України.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, здобувачі вищої освіти, інклюзія.

Abstract. The article analyzes the concept of psychological and pedagogical support. Its significance for institutions of higher education is highlighted. The structure of psychological and pedagogical support in higher education institutions of Ukraine is described.

Keywords: psychological and pedagogical support, students of higher education, inclusion.

У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти з особливими потребами є одним з найважливіших завдань спеціальної освіти, адже мусить забезпечити комплексну педагогічну підтримку та допомогу таким дітям у процесі їх розвитку, корекції порушень і здобуття освіти відповідного рівня з метою соціалізації – входження в суспільство на рівних правах із одногрупниками. У сучасній спеціальній педагогіці вчені засвідчують відносно низький рівень соціальної адаптації, сформованості життєвих планів та вказують на неготовність до самостійного проектування власного майбутнього (Г. Жаренкова, А. Іваненко, Н. Королько, І. Кулагіна, Г. Мустафаєв, І. Татяничикова, Г. Шаумаров та ін.); недостатню сформованість мотиваційно-вольової сфери особистості як фундаменту особистісного самовизначення та розвитку самосвідомості (І. Дмитрієва, С. Конопляста, С. Миронова, С. Могілевський, І. Сасіна, В. Синьов, Є. Синьова, С. Федоренко, М. Шеремет).

Загальна мета супроводу – навчити студента у подальшому вирішувати свої професійні проблеми самостійно. Метою такого супроводу є:

- створення сприятливих соціально-психологічних та психолого-педагогічних умов для навчання у закладах вищої освіти в умовах реалізації компетентісного підходу;
- формування психологічної культури та закріплення психологічного здоров'я студентів;
- допомога у розкритті особистісного потенціалу, саморозвитку, самореалізації студентів;
- надання їм психологічної допомоги у скрутних особистісних ситуаціях.

О. Василькова виділяє пріоритетні завдання програми психолого-педагогічного супроводу студентів у закладах вищої освіти:

- допомога у вирішенні нагальних проблем навчання та соціалізації, проблем стосунків з одногрупниками та викладачами;
- розвиток інклюзивної культури як серед студентів, так і викладачів та співробітників закладу освіти.
- проведення діагностичної, психокорекційної, реабілітаційної роботи зі здобувачами освіти з особливими потребами;
- надання консультативної допомоги студентам, їх батькам, науковим та педагогічним працівникам у вирішенні проблем, пов'язаних з організацією в навчально-виховного процесу та створення особливих умов для навчання людей з особливими потребами;
- здійснення профілактичних заходів щодо запобігання виникненню соціальної дезадаптації студентів з особливими потребами;
- проведення заходів, спрямованих на формування інклюзивної культури; надання психологічної підтримки всім студентів, сприяння їх розвитку та організація розвиваючого середовища [1].

Інклюзивність у вищій освіті в Україні визначається як система освітніх послуг, що поєднує елементи спеціальної та інклюзивної освіти. Інклюзивна вища освіта базується на таких принципах: діалогізм у рамках педагогіки «рівний», суб'єкт-суб'єктні відносини зі здоровим середовищем та принципи співіснування, взаємного суверенітету, свободи спільного розвитку, єдності та прийняття рішень [2].

Практична реалізація інклюзивної освіти, особливо у звичайних неінтегрованих вищих навчальних закладах, також потребує докорінної перебудови навчального процесу та сенсифікації всіх його зацікавлених сторін, а саме [3]:

- проведення спецкурсів, семінарів з інклюзивної освіти;
- проведення відкритих занять у формі майстер-класів, забезпечення обміну досвідом та визначення подальших завдань власної та громадської діяльності для впровадження ефективної інклюзивної освіти;
- здійснення системної індивідуальної роботи з окремими студентами;
- заохочення студентів з типовим розвитком допомагати одноліткам з інвалідністю готуватися до різних форм навчання, складати заліки та іспити;
- надання студентам із сенсорними розладами додаткового часу для оглядів, заліків та екзаменів;
- активне використання на заняттях форм інклюзивної колективної взаємодії (робота в групах студентів зі змішаним рівнем знань та освітніх потреб);
- створення умов і педагогічних ситуацій для розвитку емпатії, толерантності та навчання в режимі взаємодопомоги та співпраці.

Психолого-педагогічний супровід студентів з інвалідністю має такі особливості:

- зв'язок цілей психолого-педагогічної допомоги;
- орієнтація на особистість студента з інвалідністю (оцінка можливих можливостей, розкриття індивідуальних рис особистості);
- збереження оптимально значущих якостей особистості;
- виправлення помилок розробки;

– поліпшення соціальної адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю тощо.

За останній час у зв'язку з пандемією та запровадженням воєнного стану психолого-педагогічний супровід все частіше використовує віртуальне освітнє середовище. Перевагами використання віртуального освітнього середовища є можливість консалтингового супроводу діяльності студентів, коли викладач має можливість контролювати всі кроки студента та надавати своєчасну допомогу, якщо виникають складні ситуації. Наявна можливість педагога штучно моделювати різноманітні ситуації й пов'язані з особливими освітніми потребами учнів робить віртуальне освітнє середовище дієвим майданчиком для відпрацювання методів інклюзивної освіти. Для цього всередині віртуального середовища можуть бути розроблені елементи, пов'язані з різними порушеннями в учнів інклюзивного класу. Водночас кількість створених навчальних завдань при використанні хмарного сервісу Google не обмежена і з часом накопичується та урізноманітнюється. Наявність у закладі вищої освіти такого віртуального навчального середовища необмежено збільшує кількість практичної роботи студентів завдяки можливості підключення до роботи реальних учнів початкових класів як додаткову роботу з певними категоріями обдарованих учнів або тих, хто не встигає і потребує допомоги, учнів на індивідуальній формі навчання, під час проєктної роботи тощо. Частково практична робота студентів у віртуальному освітньому середовищі може виконуватися під час навчальної практики, коли очне її проведення є неможливим [4].

Робота педагогів з оточенням здобувача освіти також є невід'ємною ланкою супроводу. Вона має здійснюватися з його однолітками, педагогами та батьками. У соціумі найважливішим завданням соціального педагога виступає включення студента у колектив з метою формування у однокласників адекватного уявлення про нього та позитивне сприйняття, а також налагодження позитивної міжособистісної взаємодії через різноманітні форми тренінгової роботи. Робота з дорослими в рамках реалізації соціально-педагогічного супроводу студента передбачає просвітницьку, консультативну та методичну роботу, спрямовану на:

- роз'яснення особливостей психофізичного розвитку студента, його поведінки та світосприйняття;
- організацію навчальної та позанавчальної діяльності, спрямовану на розвиток обдарованості, розширення соціального досвіду;
- насичення навчального контенту відповідно до інтелектуальних потреб;
- розробку індивідуальних навчальних програм за потреби;
- всебічну підтримку у розкритті потенційних можливостей;
- організацію соціально значущої діяльності, спрямованої на набуття досвіду поведінкових реакцій та налагодження міжособистісної взаємодії тощо [6].

Отже, психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу здобувачів освіти з особливими потребами – це складна технологія вирішення проблем їх освіти і соціалізації. Процес психолого-педагогічного супроводу професійної педагогічної освіти розглядається як: спеціально організована система та умови, в яких здійснюється професійний розвиток; процес, що включає формування позитивного настрою та готовності до майбутньої професійної викладацької діяльності; формування та вдосконалення професійних інтересів, умінь і компетенцій, вивчення та оцінка індивідуальних і професійних якостей особистості, в надання практичної допомоги в оволодінні професією.

Побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива завдяки взаємодії різноманітних чинників, насамперед посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, удосконалення методології та кадрового забезпечення інклюзивної освіти. Необхідно також створити необхідні умови для повноцінного навчання молоді з інвалідністю у закладі вищої освіти, у тому числі підготовку викладачів, індивідуальний супровід під час навчання з урахуванням потреб студента, нозології захворювання, отримання та обробки інформації для справлятися з навчальною програмою та державною підтримкою.

Список використаних джерел

1. Бази́ка Є. Л. Інклюзивна освіта вищого навчального закладу як предиспозиція успішної соціалізації студентів з особливими потребами URL: www.iprobuk.cv.ua/images/Oleksyuk/.../ststtiabazyka.pdf.
2. Василькова О. І. Система соціального і психолого-педагогічного супроводу дітей пільгових категорій: навчально-методичний посібник. Київ, 2016. 206 с.
3. Когут С. Інклюзія у вищій школі України : сучасний стан та перспективи. URL: www.dibra.bg.aid.czest.pl:8080/Content/z669/137.pdf.
4. Колупаєва А. А. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти». Київ, 2010. 19 с.
- Мякушко О. І. Модель структури навчально-пізнавальних компетентностей (в рамках інформаційного і структурно-функціонального підходу до психічної діяльності). Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови. 2019 15. С. 234-251.
5. Савчин М. В. Психологічний супровід розвитку особистості студента з обмеженими можливостями Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_41.
6. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
7. Ярмошук І. Інклюзивне навчання в системі освіти. *Шлях освіти*. 2009. № 2. С. 24–28.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У РІЗНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ

Оксана Коваленко, старший викладач

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF FUTURE EDUCATORS IN DIFFERENT EDUCATIONAL CONDITIONS

Oksana Kovalenko, senior teacher

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Анотація. У статті наведено авторський підхід до розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів в умовах змішаного та дистанційного здобування фахової вищої освіти.

Ключові слова: майбутні вихователі, творчі здібності, змішане навчання, дистанційна освіта.

Abstract. The article presents the author's approach to the development of creative abilities of future educators in the conditions of mixed and remote professional higher education.

Key words: future educators, creative abilities, blended learning, distance education.

Розвиток і виховання дітей залежить від тих умов і оточення, в яких вони зростають і знаходяться найбільшу кількість часу, тобто у першу чергу від батьків і педагогів закладу дошкільної освіти, якщо дитина відвідує такий заклад. А це означає, що професійна підготовка майбутніх вихователів повинна враховувати сучасні вимоги, обставини та запити, що стосуються освіти дітей.

Як зазначається в [1, с. 168] «професійну педагогічну діяльність порівнюють із мистецтвом, оскільки робота педагога пов'язана з великим різноманіттям індивідуальних особливостей інших учасників освітнього процесу та нюансів, які трапляються у процесі педагогічної взаємодії, а також нескінченною кількістю різних ситуацій, які повинен вирішувати педагог». Саме на педагогів батьки розраховують і часто перекладають відповідальність, коли мова йде про розвиток інтелектуальних та творчих здібностей їх дітей.

Для того, щоб забезпечити гармонійний розвиток дітей сам вихователь повинен бути гармонійною особистістю. Розвиток талантів і творчих здібностей студентів як компонента цілісної системи якостей майбутнього вихователя відбувається на всіх етапах здобування

фахової освіти. Відповідно до державних нормативних документів [3], зокрема стандарту вищої освіти, законів України «Про вищу освіту» і «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти та ін., які визначають та регулюють процес здобування освіти, у майбутнього вихователя повинні сформуватися загальні та професійні компетентності; він повинен уміти розв'язувати професійні завдання у мінливих умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти; бути соціально адаптованим з урахуванням внутрішніх і зовнішніх обставин; уміти нестандартно, критично та логічно мислити; розвивати та вдосконалювати свої творчі здібності; бути ініціативним щодо формування своєї професійної позиції; вміти використовувати сучасні інформаційні освітні технології та застосовувати отримані теоретичні знання у реальних життєвих ситуаціях.

Сучасні умови забезпечення освітнього процесу в Україні, у тому числі воєнний стан, прискорили процес упровадження інноваційних підходів у навчання, а також глобального використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Аналіз наукових досліджень з питань упровадження інноваційних технологій, у тому числі й ІКТ, у професійну підготовку майбутніх вихователів дає підстави стверджувати, що цей процес був актуальним і невідворотним дещо раніше, коли умови навчання були стабільними.

І. Тимофєєва [5, с.22] у своєму дисертаційному дослідженні наголошувала, що система підготовки педагогів «... має враховувати ті умови, в яких буде жити та працювати майбутній фахівець з дошкільної галузі». Ця думка відображена в сучасних реаліях переходу всіх закладів освіти на змішану та дистанційну форми навчання. Процес формування ключових фахових компетентностей майбутніх вихователів і розвиток їх творчих здібностей вимагає оновлення та часткової заміни традиційних підходів до навчання більш сучасними.

До важливих якостей сучасного вихователя та успішності його як професіонала у своєму дослідженні О. Кравчишина [4, с. 114] відносить готовність до використання інформаційно-комунікаційних технологій і впровадження, у подальшому, цих технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти, а це особливо актуально нині – в умовах дистанційного функціонування ЗДО. Вона зазначає, що використання ІКТ позитивно впливає на розвиток творчих здібностей і творчого мислення майбутнього педагога, на формування його умінь аналізувати різні педагогічні ситуації та знаходити оптимальні власні способи їх вирішення. Дослідниця зазначає, що ІКТ «стають професійним інструментом у всіх державних закладах, у тому числі освітніх» і які зовсім скоро перейдуть у нішу традиційних засобів навчання.

Розвитку та збагаченню творчого потенціалу майбутніх педагогів з дошкільної освіти також сприяють використання різних форм, методів і технологій навчання, які «формують у студентів мотивацію до: вивчення того чи іншого навчального предмету; реалізації себе в обраній професії; вироблення активної життєвої позиції; самореалізації та самовдосконалення; особистісного успіху тощо» [2, с. 72]. Створюючи відповідні педагогічні умови у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів, особливо в умовах змішаного та дистанційного навчання, можна і треба виявляти творчі здібності здобувачів освіти, а також спонукати їх до вдосконалення цих здібностей. Такими умовами можуть бути: навчальний діалог; творчі індивідуальні завдання; завдання на знаходження помилок у готовому розв'язанні задачі; завдання, які передбачають аналіз переглянутих занять або ранкових зустрічей дітей, проведених у різних форматах; самостійна розробка елементів заняття; коментування відповідей інших студентів; робота в малих групах; спілкування у різних форматах з фахівцями-практиками; завдання, виконання яких вимагає наукового пошуку тощо. Ці умови повинні створюватись на лекційних, практичних і лабораторних заняттях.

Лекційні заняття, які можна називати інноваційними і які сприяють розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти, повинні висвітлювати, на нашу думку, сучасні погляди на питання тієї чи іншої теми навчального курсу, найновіші факти та події, які дотичні до них і дошкільної освіти. Вони повинні проводитись так, щоб атмосфера лекції спонукала студентів до творчого оволодіння знаннями, навичками, уміннями, а також до розвитку у майбутніх вихователів різних мисленневих властивостей (аналізу, синтезу, узагальнення,

абстрагування та ін.) і здібностей (критичне, логічне, креативне мислення тощо). Такі підходи до проведення лекцій перетворюють їх на інноваційні лекції, зокрема: лекцію-дискусію, лекцію-«мозкову атаку», лекцію із застосуванням техніки зворотного зв'язку, лекцію з обговоренням конкретних ситуацій, лекцію-бесіду або лекцію-діалог, лекцію-консультацію тощо.

Що стосується інноваційних підходів до проведення практичних чи лабораторних занять, то педагогічне спілкування на таких заняттях (студентів з викладачем, студентів між собою) повинно забезпечувати формування якісних професійних умінь майбутніх вихователів. Щоб такі заняття сприяли розвитку творчих здібностей студентів, на них варто запрошувати практикуючих вихователів і методистів, які зможуть поділитися власним професійним досвідом, а також доречно проводити заняття у вигляді: майстер-класів, круглих столів, ділових ігор, тренінгів, творчих майстерень, конференцій, аналізу змодельованих заздалегідь нестандартних педагогічних ситуацій, міжпредметного (інтегрованого) заняття тощо. Проведення таких занять в умовах як змішаного навчання, так і дистанційного, забезпечується наявністю мережі Інтернет та доступом до засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Під час проведення занять в умовах змішаного чи дистанційного навчання, використовуючи засоби ІКТ та інструменти технології розвивального навчання зі спрямованістю на розвиток творчих здібностей студентів, пропонуємо своїм студентам розглянути проблемні педагогічні ситуації, вирішення яких приводить їх до виділення об'єднуючих моментів та протиріч у цих ситуаціях. Після цього пропонуємо їм, використовуючи різні ресурси, змодельувати власну ситуацію, яка б привела їх до кращого результату освітньої діяльності дітей дошкільного віку.

В умовах дистанційної освіти важливо, щоб студенти не втратили інтерес до навчання. Саме тому на окремих заняттях ми намагаємось активізувати їх навчальну діяльність також інструментами ігрової технології. Оскільки ігрова діяльність є основним видом діяльності дітей дошкільного віку, тому використання ігор, у тому числі ділових, у навчанні майбутніх вихователів є доцільним, дозволяє розвивати їх творчі здібності в ході самої гри, а також при розробці власних ігор для дошкільників. Власні ігрові розробки студенти демонструють на лабораторних заняттях, а пізніше зможуть використовувати їх під час проходження виробничої педагогічної практики.

Використання інструментів проектної технології також урізноманітнює навчальний процес в умовах дистанційного чи змішаного навчання. Проектна технологія орієнтує майбутніх вихователів не лише на традиційне вивчення певної теми, а в більшій мірі на створення матеріального й інтелектуального продукту (проекту). Ця технологія: передбачає формування у студентів умінь здобувати знання самостійно та застосовувати їх для розв'язання інших завдань; сприяє розвитку навичок роботи з інформацією, в тому числі новою; передбачає проведення аналізу різних підходів до одного питання тощо. Творчий індивідуальний підхід студентів до виконання проєктів дозволяє виокремити дослідницькі, пошукові, інформаційні, творчі, ігрові та ін. Однак, під час дистанційного навчання, особливо в умовах воєнного стану, найчастіше результатом роботи наших студентів над проєктами є тематичні презентації та лепбуки, які вони зможуть використати у своїй майбутній професійній діяльності.

Зазначене вище дає підстави зробити висновок про те, що професійний підхід викладача до організації освітнього процесу, зокрема в умовах дистанційного та змішаного навчання, є важливим чинником впливу на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Коваленко О. А. Математична казка як засіб розвитку творчої особистості майбутніх вихователів і вчителів початкової школи. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2020»*: матеріали III Міжнародної дистанційної науково-

методичної конференції (квітень - травень 2020 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П. 2020. С. 168–170.

2. Коваленко О. А. Розвиток творчих здібностей студентів – майбутніх учителів початкової школи. *Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній та економічній галузях: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (вересень – 2015, м. Бердянськ)*. Бердянськ: БДПУ. 2015. С. 71–73.

3. Міністерство освіти і науки України.

URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

4. Кравчишина О. О. Формування конативного компонента готовності майбутніх вихователів до використання ІКТ у процесі розв'язання педагогічних ситуацій. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2017. № 10 (10) березень. С. 113–117.

URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2635>.

5. Тимофєєва І. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук*. Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2017. 256 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/710013/1/Timofeieva_dis.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КОГНІТИВНИХ КАРТ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Конотоп Олена, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

PECULIARITIES OF USING ELECTRONIC COGNITIVE CARDS IN TEACHING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ENGLISH VOCABULARY

Konotop Olena, PhD in Pedagogic Sciences, Associate Professor T.H. Shevchenko National
University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості використання електронних когнітивних карт в навчанні майбутніх учителів початкової школи англomовної лексики. Електронні когнітивні карти є ефективним засобом формування професійної іншомовної лексичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Використання когнітивних карт в процесі формування професійної іншомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів початкової школи сприяє підвищенню інтересу студентів до освітнього процесу, розвиває у них креативні здібності, спонукає до оригінального мислення і пошуку нестандартних рішень.

Ключові слова: когнітивна візуалізація, кліпове мислення, когнітивні карти, професійна іншомовна компетентність, професійна іншомовна лексична компетентність, майбутні учителі початкової школи.

Abstract. The article reveals the features of the use of electronic cognitive maps in the teaching of future primary school teachers of English vocabulary. Electronic cognitive maps are an effective means of forming professional foreign language lexical competence of future primary school teachers. The use of cognitive maps in the process of forming professional foreign language lexical competence in future primary school teachers helps to increase students' interest in the educational process, develops their creative abilities, encourages original thinking and finding non-standard solutions.

Key words: cognitive visualization, clip thinking, cognitive maps, professional foreign language competence, professional foreign language lexical competence, future primary school teachers.

In the current requirements for foreign language training of students with a bachelor's degree in non-language institutions of higher education, there are growing demands for foreign language practical training of students, as indicated by international documents of the Council of Europe on language policy and education. Common European Framework of Reference for Languages:

Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors (2018) underlines that language training is a priority. We believe that electronic cognitive maps are an effective means of forming professional foreign language lexical competence of future primary school teachers [2; 3].

The problem of using cognitive maps in the learning environment in order to optimize the educational resources of the individual is the focus of modern researchers: O.V. Asaulenko, O.O. Bershadskaya, V.S. Biletska, O.V. Grishchenko, I.S. Dranevskaya, I.M. Drobit, N.I. Isupova, V.I. Kopil, O.M. Kornienko, E.F. Kostyukevich, I.Yu. Kotsyuba, I.O. Larionova, S.V. Latisheva, M.V. Лейкова, М. Yu. Mamontova, V.P. Novikova, S.V. Panasenko, L.O. Сазанова, T.O. Svalova, O.V. Steshov and others.

The term "cognitive map" currently in the Ukrainian language has a large number of translation options: "cognitive maps", "concept maps", "mind maps", "smart maps", "mind maps", "memory cards", "Maps of consciousness", "maps of thoughts", "map of knowledge", "intelligence maps", "maps of ideas", "mental maps", "associative maps", "connection diagram", "association diagram", "associative diagrams", "schemes thinking" and others.

Cognitive map is a type of mathematical model presented in the form of a graph, which allows you to describe the subjective perception of a person or group of people of any complex object, problem or system. R.M. Downs and D. Stea, note that this is a process consisting of a number of psychological transformations through which a person receives, stores, recalls and decodes information about relationships and phenomena in his everyday spatial environment [5, p. 7]. This is a powerful visual method that can be used in any area of our lives, where you need to develop and improve the intellectual abilities of the individual, to solve various problems and problems.

Cognitive maps in the educational context are interpreted as a strategy for solving educational problems that involve more complex cognitive strategies with the information field, as an effective form of individual or group learning, cognitive load and success criteria may vary depending on the level of cognitive development [1, p. 162].

Cognitive maps are a general term for all visual implementations of mental models, they are any visual representation of a model for a particular process or concept, they have no visual rules to follow when creating them, no restrictions on the visual representation of concepts and relationships between them. The Criminal Code has both a broad and a narrow interpretation. In a broad sense, this term is collective, ie combines all types of maps, can mean any area of objective reality, is a method of finding a solution to the problem, when the map is applied to all known relevant factors, their connections and areas of influence and it helps to literally "see" the missing or unrelated links or the location of the information gap and thus find a solution; in the narrow sense - it is a subjective picture that has spatial coordinates, in which localized individual perceived objects relevant to the map [4, p. 239-240].

Fig. 1. An example of the process of creating a mind map in the Mindmeiste service
Source: developed by the author

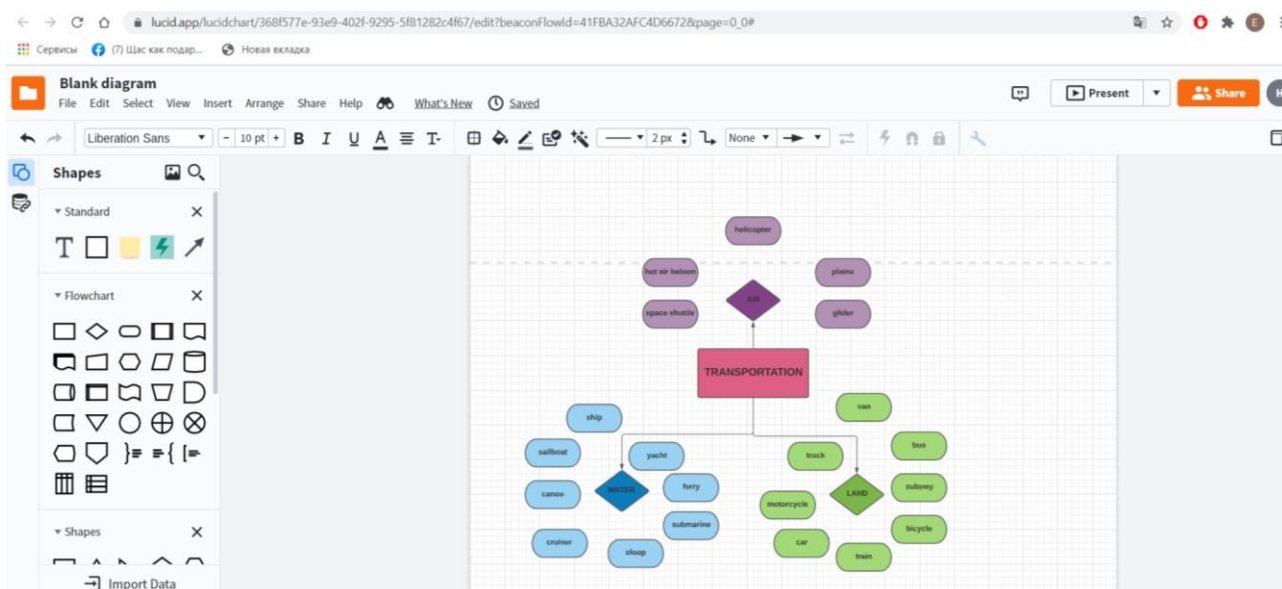

Fig. 2. Example of the process of creating a concept map in the Lucidchart service
Source: developed by the author

There are a number of advantages that electronic cognitive maps are superior to traditional printed learning tools: the rational use of clip and critical thinking: include analysis and synthesis: allow you to break information into parts and combine into a whole on a new principle; allow to filter key information, help to allocate important concepts from the general mass of information; reflect the space in width and depth, the overall picture and details; separate the main from the secondary and establish connections between the parts; the quality of learning material: allow easy memorization of information and ensure its long-term preservation, etc.; speed: provide an opportunity to quickly and easily process a large amount of educational material and contributes to the efficient use of educational time; technical advantages: easy placement, editing, saving; the ability to create comments and notes; possibility of presentation in various formats, in particular, in Power Point format and translation into other formats; creativity: stimulate the process of generating new ideas.

References

1. Богданова Е. Л., Богданова О. Е. Развивающий потенциал метода построения когнитивных карт в условиях образовательной практики высшей школы. *Вестник ТГУ*. 2011. № 353. С. 161–165.
2. Конотоп О.С. Вимоги до іншомовної практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграції. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 8. С. 57-61.
3. Конотоп О.С. Результати зрізу рівня сформованості критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2019. Випуск 5 (161). Серія Педагогічні науки. Чернігів, С. 97-100.
4. Погребнова, А. Н. К вопросу об актуальности метода когнитивной визуализации и его применении к решению различных учебных задач в контексте высшей школы. *Педагогический журнал*. 2017. Т. 7. № 4А. С. 230–246.
5. Downs, R.M. and Stea, D. (eds), (1973) *Image and Environment*. Chicago, IL: Aldine . - and Stea, D. (1973) *Theory*, in Downs, R.M. and Stea, D. (eds), *Image and Environment*, Chicago, IL: Aldine, pp. 1-7.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ВИБІРКОВОГО КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталія Кошелева, кандидат педагогічних наук, доцент

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний

університет» (м. Бахмут, Україна)

DEVELOPING THE CREATIVE ABILITIES OF FUTURE TEACHERS THROUGH AN ELECTIVE COURSE ON THE PSYCHOLOGY OF ART IN DISTANCE EDUCATION CONDITIONS

Natalia Kosheleva, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Establishment «Donbas State Pedagogical University» (Bakhmut, Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто один із варіантів формування творчих здібностей майбутніх педагогів в умовах дистанційного навчання. Описано досвід використання авторського вибіркового спецкурсу «Психологія мистецтва», який сприяє формуванню загальної і психологічної культури майбутніх вчителів та їхньої креативності. Представлено зміст і структуру спецкурсу, охарактеризовано методи, форми й засоби навчання, використані у процесі викладання дисципліни.

Ключові слова: майбутні педагоги, творчі здібності, психологія мистецтва.

Abstract. The article deals with one of the options for shaping the creative abilities of future teachers in a distance learning environment. The experience in using the author's special elective course "Psychology of Art" contributing to the formation of general and psychological culture of future teachers and their creativity is described. The contents and structure of the course are presented, the methods, forms and means of teaching used in the course are characterized.

Key words: future teachers, creativity, art psychology.

Актуальність обраної теми обумовлена викликами, які постали перед вітчизняною вищою педагогічною освітою в умовах сьогодення. Значна кількість вищів опинилися у статусі переміщених через військову ворожу агресію, тимчасово втратили можливість надання освітніх послуг здобувачам освіти у звичному аудиторному форматі та були змушені перейти на дистанційну форму навчання задля продовження освітнього процесу. Проте перелік програмних результатів навчання майбутніх педагогів залишається незмінним і зокрема передбачає формування не тільки предметних компетентностей, але й креативних, творчих здібностей майбутніх вчителів, оскільки креативність є однією з провідних професійно важливих якостей сучасного педагога. Крім того, дуже важливо формувати загальну культуру, ерудицію та кругозір майбутніх вчителів, розвивати й підвищувати їхню всебічну освіченість, психологічну компетентність, що якраз і створює підґрунтя для здатності широко та творчо мислити і професійно діяти в освітньому середовищі. Для реалізації поставлених завдань нами було розроблено авторський вибіркового спецкурсу «Психологія мистецтва», метою якого є оволодіння здобувачами першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти системою знань з психології мистецтва; усвідомлення психологічних особливостей створення та сприйняття художніх творів, способів впливу мистецтва на особистість, психологічних аспектів різних видів мистецтва.

В якості головних програмних результатів навчання ми визначили наступні:

- аналізувати та пояснювати психічні явища, пов'язані з процесами сприйняття та створення творів мистецтва, ідентифікувати психологічні проблеми творчої особистості та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань щодо аналізу та інтерпретації художніх творів і образів;
- обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень творчості митців і аналізу літературно-критичних джерел;
- презентувати результати власних досліджень щодо особливостей прояву психічних процесів і станів, індивідуально-психологічних властивостей творчих особистостей у мистецькій діяльності
- пропонувати власні способи вирішення психологічних завдань і проблем розвитку та/або корекції особистості засобами мистецтва;
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги засобами психології мистецтва у формі лекцій, бесід,

круглих столів, ігор, тренінгів тощо.

Програма навчальної дисципліни містить 5 загальних тем, які опрацьовуються на лекційних, семінарських, практичних заняттях та під час самостійної роботи студентів, а саме:

Тема 1. Психологія мистецтва як галузь наукових досліджень.

Тема 2. Психологічні засади художньої творчості.

Тема 3. Сприймання і розуміння художнього образу.

Тема 4. Практичні аспекти психології мистецтва.

Тема 5. Особистісні аспекти психології мистецтва.

На лекційних заняттях розглядаються такі питання, як загальне поняття про художній образ, закономірності його сприйняття; естетична свідомість і художнє мислення; механізми і фактори психологічного впливу мистецтва на особистість; загальна характеристика творчої діяльності; художня діяльність як вид творчості; творча особистість та її психологічні особливості, творче мислення та самоактуалізація; вплив психопатології на творчі процеси; психологія образотворчого мистецтва та особливості сприйняття його творів; психологічні аспекти театрального і кіномистецтва; проблеми психології літературної творчості; психологічні аспекти сприйняття та розуміння літературних творів. В умовах дистанційного навчання лекції проводяться онлайн засобами Google Meet і передбачають обов'язкове використання на всіх заняттях слайдових презентацій, демонстрації відеороликів з подальшим обговоренням, ілюстрацій та бесід. Оскільки варто враховувати індивідуальні можливості студентів, дехто з яких наразі вимушено перебуває в межах інших часових поясів, відеозаписи всіх лекцій, матеріали презентацій, численні інтернет-ресурси з курсу (відео, аудіо, література тощо) розміщуються на платформі Moodle, яку ми активно використовуємо в навчальному процесі, разом з інструкціями щодо самостійного опрацювання матеріалів здобувачами освіти в разі виникнення в них такої потреби. Перевірка знань лекційного матеріалу відбувається за допомогою тестів, які також розміщені на платформі, і студенти мають можливість опрацьовувати їх у зручному для них режимі.

На семінарські заняття ми винесли такі теми для опрацювання, як сутність мистецтва, характеристика його видів та функцій; історія мистецтв; психологічні особливості творчої особистості; психологічні особливості музичного мистецтва; мистецтво як терапія. Ураховуючи необхідність проводити семінари онлайн (Google Meet) і при цьому не втрачати активність і творчий підхід студентів до підготовки, ми використовували різні форми проведення занять. Так, наприклад, на деяких семінарах ми пропонували студентам поділитися на мікрогрупи з 3 осіб кожна, в якій один відповідає за пошук матеріалів з певних питань, другий готує презентацію до цих матеріалів, третій створює маленький тест у гугл-формі для перевірки засвоєння матеріалу іншими студентами, які після прослуховування й обговорення повідомлення отримують посилання на цей тест, виконують його протягом 5 хвилин та отримують автоматично результат. На семінарі за темою «Психологічні особливості творчої особистості» студентам був запропонований перегляд документального фільму «Діагноз: геній» з подальшим його обговоренням у форматі живої дискусії та формулюванням спільних висновків. Семінар за темою «Мистецтво як терапія» передбачав підготовку студентами власних коротких відеороликів з демонстрацією різних форм арт-терапевтичної роботи, які можуть бути застосовані для учнів з метою психотерапевтичного впливу (казкотерапія, лялькотерапія, ізотерапія, терапія метафоричними асоціативними (проективними) картами, пісочна терапія, музикотерапія, танцювально-рухова терапія тощо), з коментарями щодо їхнього застосування. Такий підхід до проведення семінарів, вважаємо, значно урізноманітнює зміст і структуру занять та сприяє розвитку творчих здібностей студентів, активізує їхню роботу під час підготовки до занять і на самих семінарах.

На практичних заняттях (онлайн, Google Meet) ми опрацьовуємо такі теми, як психологічний аналіз змісту творів мистецтва; психологія особистості в мистецтві; арт-терапія як практичний напрямок психології мистецтва; терапія метафоричними

асоціативними (проективними) картами як метод життєтворчості. Практичні заняття ми розділили на 2 модулі: перший – з психології створення та сприйняття художніх творів, другий – з терапевтичних можливостей мистецтва (арт-терапія). Так, наприклад, на одному із практичних занять першого модулю студенти опрацьовували «вічні» сюжети в літературі та способи їх відтворення різними авторами та в різних жанрах (зокрема сюжет про Ромео та Джульєтту: трагедія В. Шекспіра «Ромео та Джульєтта», повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», художній фільм «Вестсайдська історія»). Мета – визначити особливості відтворення авторами, які живуть у різні епохи, «вічного» сюжету в різних жанрах). На іншому занятті обговорювалися особливості інтерпретації різними авторами одного й того ж образу (наприклад, п'єса «Безприданниця» О. Островського та фільм «Жорстокий романс» Е. Рязанова. Мета – визначити, як трактують особливості особистості та поведінки одного й того ж героя різні автори в різні епохи та в різних видах мистецтва). Одне із занять було присвячене дослідженню психологічних особливостей сприйняття героєм навколишньої дійсності та їх поясненню з точки зору психології (наприклад, «Червона квітка» В. Гаршина, «Аліса в країні див» Л. Керролла, «Людина у футлярі» А. Чехова, «Сторонній» А. Камю. Мета – визначити особливості сприйняття світу героями творів, пов'язану з цим символіку цих творів та психологічні причини поведінки героїв). Низка занять другого модулю була присвячена формуванню практичних навичок використовувати форми та напрямки сучасної арт-терапії (ізотерапія – техніка «Ріка життя»; казкотерапія – техніка «Спонтанна казка», метафоричні асоціативні карти – техніки «Дорога життя», «Пори року», «Успішна людина», «Зустріч з внутрішньою дитиною» тощо). Навчальні цілі цього блоку занять передбачали усвідомлення життєвих настанов та цінностей, ознайомлення із життєвим сценарієм, усвідомлення життєвих установок та картини життя, життєвого шляху та життєвих процесів, з'ясування етапів цілепокладання, усвідомлення алгоритму дій, формування установки на досягнення успіху, виявлення характеристик успішності, пошук особистого ресурсу, усвідомлення особливостей дитячо-батьківських стосунків, вирішення дитячих проблем тощо. Вважаємо, що такі навички не тільки розвивають загалом творчі здібності майбутніх вчителів, але й формують їхню психологічну культуру та стануть у нагоді в майбутній педагогічній роботі з дітьми.

В якості індивідуальних контрольних завдань ми використовували такі, як, наприклад, психологічний аналіз картини, обраної студентами самостійно; психологічний портрет улюбленого літературного героя та інші. Це також давало студентам значний простір для творчої діяльності та можливість реалізувати власні індивідуальні вподобання у різних видах мистецтва.

Ураховуючи дистанційний формат навчання, усі матеріали, необхідні для підготовки до занять, відеоресурси з дисципліни, презентації, завдання, тести та інше ми розміщуємо на згаданій вище платформі Moodle, яка дає змогу студентам працювати з повним обсягом матеріалів у зручний для них час, що також забезпечує індивідуалізацію навчального процесу з урахуванням особистих можливостей здобувачів освіти.

Отже, вважаємо, що розроблений нами вибірковий спецкурс «Психологія мистецтва» та авторська методика його викладання сприяють формуванню творчих здібностей майбутніх педагогів, їхньої загальної і психологічної культури та обізнаності щодо теоретичних і практичних аспектів психології мистецтва. Отримані знання і практичні навички можуть бути використані ними під час майбутньої педагогічної діяльності в закладах освіти.

ПРОЄКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО Й ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Леся Лебедик, доктор педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (Україна)
DESIGN OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF HIGHER EDUCATION

STUDENTS IN CONDITIONS OF MIXED AND DISTANCE LEARNING

Lesya Lebedyk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті уточнено сутність понять «проектування», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання» і сформульовано вимоги до викладача як проєктувальника інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, викладач, здобувач вищої освіти, проектування, інноваційні технології навчання, інтерактивні технології навчання.

Abstract. The article clarifies the essence of the concepts of «design», «innovative learning technologies», «interactive learning technologies» and formulates requirements for the teacher as a designer of innovative learning technologies for higher education in blended and distance learning.

Key words: blended learning, distance learning, teacher, higher education seeker, design, innovative learning technologies, interactive learning technologies.

Перехідний стан українського суспільства зумовив переосмислення і нову інтерпретацію соціокультурних смислів і стереотипів діяльності в нових в умовах змішаного й дистанційного навчання. У результаті формування єдиної інформаційної системи (утворилася в результаті злиття телекомунікаційної, комп'ютерно-електронної, аудіовізуальної техніки) створюються національні інформаційні системи, націлені на розвиток інноваційного розвитку освіти. Тому важливо актуальні освітні завдання вирішити шляхом детального проектування і впровадження в освітній процес інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що більшість досліджень у царині проектування інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання присвячено теоретичним засадам розвитку технологічної компетентності, які розкрито в дослідженнях С. Бондар, Р. Гуревича [2], Г. Єфремової [1], С. Кізім [2], Н. Лазаренко [2], Л. Ляхоцької [5], А. Маркової, В. Нагаєва [10], В. Подоляка, Дж. Равена, В. Стрельнікова [4; 6–9], О. Тимченко [9], Л. Хоружої, І. Ящук та ін.

Зважаючи на актуальність дослідження проблеми проектування новітніх технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання і спираючись на публікації [1–10 та ін.], у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, маємо на меті: а) уточнити сутність понять «проектування», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання»; б) сформулювати вимоги до викладача як проєктанта інноваційних технологій навчання для здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання.

Стосовно поняття «проектування» зазначимо, що у педагогіку воно прийшло з технічних наук, де розглядається як підготовчий етап певної виробничої діяльності, є необхідним для вирішення важливої технічної проблеми, полягає у моделюванні певного об'єкта, придатного для масового тиражування [3, с. 104]. У діяльності педагога з проектування інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання ним є цілеспрямована діяльність зі створення проєкту технології навчання, який також орієнтований на масове використання (В. Стрельніков [6, с. 20–23]).

Вважаємо, що «інноваційні технології навчання», які здебільшого розглядаються практиками як нові для вітчизняної освіти, мають дещо інше значення – «нововведення». Цей термін походить від двох латинських слів: *in* – префікс, який означає заперечення, і *novatio* – «оновлення, зміна». Тобто, інноваційні технології навчання заперечують існуючі технології навчання (діє універсальний філософський закон «заперечення заперечення»). Це стосується сутності «інноваційного мислення», «інноваційних підходів», «інноваційного середовища» тощо [3, с. 105].

Інше ж поняття – «інтерактивні технології навчання», також несправедливо розглядається лише як комунікація (від англ. *interactive* – взаємодія, спілкування). Погоджуємося із дослідником В. Стрельніковим [6, с. 20–23; 7, с. 26–29; 8, с. 297–300; 9,

с. 809–815], який вважає, що складно зробити власне технологією навчання «інтеракцію», адже діалог важко алгоритмізувати через спонтанність спілкування.

Наведемо аргументацію: оскільки є «активні технології навчання», які масово і продуктивно застосовуються на практиці, то етимологію терміну «інтерактивні технології навчання» виводимо з двох латинських слів – *inter* і *activus* (перший – префікс, що означає перебування поміж, другий – діяльний, енергійний). Тобто, «інтерактивні технології навчання» є такими, у яких активність суб'єктів навчального процесу викликана зовнішніми чинниками, зокрема, організацією означеного процесу. Інтерактивними технологіями навчання, окрім комунікативних (інформаційно-комунікативних в умовах змішаного й дистанційного навчання), відносяться також інформаційні та модульні [6, с. 20–23; 7, с. 26–29; 8, с. 297–300].

Щодо вимог до викладача як проєктанта інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, зазначимо, що проєктування потребує синтезу різноманітних *знань*: педагогічних, філософських, психологічних, інформаційних, соціологічних, екологічних, медичних, історичних, технічних, правових тощо. Проєктант інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання має відповідати як за технологічні аспекти освітнього процесу, так і за психічний стан і життя здобувачів вищої освіти. Вважаємо, що, якщо для технічного проєкту можна урахувати та описати всі елементи, умови, які забезпечать втілення проєкту, то для проєкту інноваційної технології навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання зробити це дуже важко через індивідуальні особливості самих викладачів та здобувачів вищої освіти, через багатofакторність педагогічних явищ. Тому проєкти технологій навчання мають бути більш гнучкими, мати певний резерв для корекції окремих складників [3, с. 105].

У проєктувальних *уміннях* викладача як проєктанта інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, виокремимо такі:

а) формулювати кінцеві й поточні дидактичні цілі і завдання навчання, знаходити раціональні способи їх досягнення та вирішення; б) визначати для проєктування інноваційних технологій навчання вихідні дані; в) здійснювати перспективне планування, правильно ставити різні стратегічні, тактичні, оперативні завдання та вибирати методи, способи їх вирішення; г) виділяти інформаційно-сміслові елементи навчального матеріалу, визначати їх ієрархію і послідовність вивчення; д) передбачати можливі результати вирішення педагогічних завдань протягом усього планованого періоду навчання; е) ставити перед здобувачами вищої освіти індивідуальні й загальні цілі аудиторної, самостійної й позааудиторної роботи; є) виявляти основні опорні міжпредметні зв'язки; ж) встановлювати оптимальний обсяг навчального матеріалу в умовах змішаного й дистанційного навчання; з) моделювати зміст навчального матеріалу, методи, форми викладання дисциплін, ураховуючи їх роль і місце у освітній програмі підготовки здобувачів вищої освіти [3, с. 106].

Виділимо *інструментальні компетенції*, якими повинен володіти викладач як проєктант інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання. Він має вміти:

- працювати з інформацією в глобальній комп'ютерній мережі;
- працювати з розподіленими базами знань, традиційними носіями інформації;
- вільно володіти навичками публічної та наукової мови, літературною та діловою усною і письмовою мовою;
- редагувати і створювати тексти професійного призначення, аналізувати логіку висловлювань і міркувань;
- використовувати для реалізації внутрішніх резервів партнерів у спілкуванні можливості комунікативних зв'язків;
- використовувати сучасні технічні засоби для вирішення комунікативних завдань;
- оцінювати результати досліджень, проводити наукові експерименти;
- синтезувати, аналізувати та критично резюмувати інформацію;

- професійно експлуатувати у процесі педагогічної діяльності сучасне обладнання та прилади;
- представляти, оформляти й доповідати про результати виконаної дослідницької роботи, в тім числі використовуючи навички роботи з комп'ютерною технікою тощо [3, с. 106].

Аналіз практики проектування інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання свідчить, що рідко здійснюється підготовка педагогів до детального проектування і впровадження в навчальний процес інноваційних технологій навчання. Тому викладачам доцільно самим застосовувати ці технології навчання здобувачів вищої освіти, що сприятиме формуванню окремих складових їхньої проектувальної компетентності, розвитку проектувальної майстерності в цілому.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
2. Лазаренко Н. І., Гуревич Р. С., Кізім С. С. Трансформаційні процеси в освіті: методологія, теорія, досвід, проблеми (XV Міжнародна науково-практична конференція у Вінниці). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2021. 3(1). С. 1–13. URL :<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-3-2>
3. Лебедик Л. В. Особливості проектування інноваційних технологій навчання. *Дидактика : часопис / А. Бойко (гол. ред.)*. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014. Вип. 14. С. 104–107.
4. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: навч.-метод. посіб. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/15703>
5. Ляхощка Л. Л. Дистанційне навчання та інформаційно-комунікаційні технології в системі відкритої післядипломної освіти: зб.-к навчальних матеріалів (робочі навчальні програми, конспекти занять та спецкурсів); ДЗВО «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2020. 170 с.
6. Стрельников В. Ю. До проблеми складання тезаурусу інноваційних технологій навчання. *Вісник Київського національного ун-ту технологій та дизайну*. 2008. Т. 1. С. 20–23.
7. Стрельников В. Ю. Інноваційні технології навчання у контексті реалізації концепції «Нова українська школа». *Інноваційний розвиток вищої освіти : глобальний, європейський та національний виміри змін* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 квіт. 2019 р., м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 26–29.
8. Стрельников В. Ю. Основні категорії і поняття інноваційних технологій навчання. *Сучасна середня освіта : інновації, методологія, теорія, практика* : тези доповідей на міжрегіональній наук.-практ. конф., 7 жовт. 2014 р. / За заг. ред. І. М. Бобер. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2014. С. 297–300.
9. Тимченко О. Е., Стрельников В. Ю. Дискурсивний аналіз інноваційних технологій навчання. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кременчук, 19 берез. 2021 р. Кременчук : Методичний кабінет, 2021. 960 с. С. 809–815.
10. Управління якістю підготовки фахівців в умовах цифрової педагогіки: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., м. Харків, 22-23 груд. 2021 р.; за ред. В. М. Нагаєва / ХОГО «Науковий центр дидактики менеджмент-освіти». Харків.: КП «Міська друкарня», 2021, 117 с.

ПРО ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ТА НАВЧАЛЬНО-ІГРОВЕ ПРОЄКТУВАННЯ В ЙОГО ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Дарина Лісова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. І. Мієр, доктор педагогічних наук, професор

Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

INNOVATION AND EDUCATIONAL GAME DESIGN ACTIVITIES IN THE

PROFESSIONAL PEDAGOGICAL ACTIVITY

Daryna Lisova, master's student

Scientific supervisor: Tetiana Miyer, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається хід дослідження проблеми навчально-ігрового проектування в професійній діяльності вчителя початкової школи. Також увага акцентується на значущих для проведення нашого дослідження доробках учених. Це розкриття сутності феноменів «інноваційна діяльність» та «навчально-ігрове проектування».

Ключові слова: учитель початкової школи, інноваційна діяльність, професійна педагогічна діяльність, навчально-ігрове проектування.

Annotation. The article studies the issues of educational game design in the primary school teacher activities. We also focus on the findings of scientists relevant to our research. They include disclosure of the essence of the concepts «innovation activities» and «educational game design».

Key words: primary school teacher, innovation activity, professional pedagogical activity, educational game design.

Реалізація реформ в освіті здійснюється на основі інноваційних нововведень, які, з одного боку, спричинені глобальними та регіональними суспільними тенденціями та викликами, а, з іншого –, передбачають інноваційну діяльність учителя в умовах організації різних форм навчання. А відтак, успіх інноваційних нововведень в освіті значною мірою залежить від того, наскільки учителі готові до інноваційних змін.

Під час наукової розвідки встановлено, що теорією інноватики в освіті займалися різні вчені. До значущих для нашого дослідження напрацювань відносимо наукові доробки:

- І. Гавриш [1], зокрема концепцію та теоретичну модель підготовки майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності.

- О. Киричука [5], а саме: розроблення принципу розбудови інноваційної педагогічної системи освітнього закладу та інноваційного контексту принципу системності, згідно з яким адекватне уявлення про складну динамічну педагогічну систему освітнього закладу має забезпечити інтеграція трьох площин розгляду педагогічну систему освітнього закладу – предметної, функціональної та історичної.

- О. Остапчука [5], який аналізує інноваційне нововведення на прикладі проектної діяльності, яка зумовлює створення цілісного освітнього середовища розвитку особистості. Стосовно вчителів учений указує на необхідність формування умінь проєктивно-моделюючої діяльності, умінь організації дослідницької діяльності, умінь виявляти індивідуальні особливості та тенденції особистісного розвитку учнів, умінь з розроблення проєктів побудови оригінальних педагогічних систем.

- Н. Плахотнюк [8], яка вказує на такі педагогічні можливості навчально-ігрового проектування в процесі професійної підготовки майбутніх учителів як: створення середовища творчого пошуку, формування критичного мислення, реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії, використання дидактичного потенціалу навчально-педагогічних ігор під час розробки та презентації навчально-ігрових проєктів.

Навчально-ігрове проектування учителя розуміють як [4; 8]:

- діяльність-вправління, результатом якої є розроблена стратегія, програма дій, послуга (від ідеї до її втілення), що має суб'єктивну або (та) об'єктивну новизну;

- засіб, що допомагає майбутнім учителям перенестись у реальні умови педагогічної діяльності, перевірити теоретичні знання в умовах уявної практики, стати активними суб'єктами професійного становлення.

На основі узагальнення напрацювань Т. Качеровської [2], М. Кларіна [3], О. Пехоти [7], можна зробити узагальнення про ознаки технологічності в навчально-ігровому проектуванні. Зокрема це такі ознаки:

- постановка мети;
- алгоритмізація спільної діяльності учителів;

- використання таких форм, методів, прийомів і засобів навчання, що сприяють досягненню гарантованого результату;
- чіткість та визначеність у фіксації результату з використанням відповідних критеріїв;
- урахування суперечностей між нагальною потребою у вдосконаленні на основі інноваційної професійної діяльності вчителя початкової школи та недостатнім рівнем технологічного забезпечення зазначеного процесу.

У процесі проведення дослідження організаційно-методичних основ формування інноваційної діяльності вчителя початкової школи засобами навчально-ігрового проєктування нами використано такі методи як: опитування, спостереження, анкетування, синтез, аналіз тощо. Практичну частину дослідження ми спрямували на визначення стану інноваційної готовності вчителів початкової школи, проаналізувавши результати анкетування. Аналіз анкетних даних, проведення педагогічного спостереження слугувало, по-перше, дослідженню процесу використання вчителями початкової школи засобів навчально-ігрового проєктування у своїй діяльності, по-друге, дослідженню процесу формування інноваційної діяльності вчителя. Результати даного дослідження плануємо оприлюднити у формі зведених таблиць та порівняльних діаграм.

Отже, ми приходимо до висновку, що формування інноваційної діяльності для вчителя є як ніколи актуальним та цінним процесом, а навчально-ігрове проєктування є найбільш ефективним, практичним методом засвоєння нових знань та формування нових умінь. Тож це дослідження може засвідчити, що формування інноваційної діяльності вчителя початкової школи засобами навчально-ігрового проєктування слугуватиме вдосконаленню процесу навчання.

Список використаних джерел

1. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Харків, 2006. 572 с.
2. Качеровська Т. В. Навчально-ігрове проєктування у підготовці майбутніх менеджерів організацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2005. 206 с.
3. Кларин М. В. Інновації в обучении: метафоры и модели. Анализ зарубежного опыта. Москва: Наука, 1997. 223 с.
4. Коновальчук І. І. Проєктування інноваційних педагогічних технологій. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. № 28. С. 74–76
5. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : зб. наук.-метод. праць; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. 261 с.
6. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Київ: Освіта України, 2005. Т. 2. 504 с.
7. Пехота О. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження сучасних педагогічних технологій. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2006. Вип. 2 (6). С. 103.
8. Плахотнюк Н. П. Сутність, зміст та структура готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. *Наукові праці*. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. Вип. 5 (155). Ч. I. С. 153–159.

СУЧАСНИЙ МЕДІАТЕКСТ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Лобачова, кандидат філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

MODERN MEDIA TEXT IN THE FORMATION OF A LANGUAGE PERSONALITY OF A HIGHER EDUCATION STUDENT

Iryna Lobachova, Candidate of Philology, Associate Professor

SHEI "Donbas State Pedagogical University" (Ukraine)

Анотація. Розкрито особливості функціонування медіатексту в просторі медіакомунікації. Окреслено позитивний вплив роботи з медіатекстами здобувачів вищої

освіти для формування їхньої загальної та фахової компетентності.

Ключові слова: здобувач вищої освіти, медіакомунікація, медіакультура, медіатекст, професійна компетентність.

Abstract. The peculiarities of the functioning of media text in the space of media communication are revealed. The positive influence of working with media texts of higher education students for the formation of their general and professional competence is outlined.

Key words: higher education student, media communication, media culture, media text, professional competence.

Зміни в комунікативних процесах ХХІ ст., що демонструють сильний вплив на сучасний освітній простір, актуалізували проблеми, пов'язані з розумінням медіатексту як одиниці сприйняття інформації, необхідної для становлення мовної особистості здобувача вищої освіти. На сьогодні медіатекст набув статусу базової категорії в медіалінгвістиці, медіастилістиці, медіакультурі, медіаосвіті – нових напрямках лінгвістичної, філософської та педагогічної науки. Крім того, теорія медіатексту претендує на самостійну галузь у межах теорії тексту як сфери розуміння стрімкого суспільно-наукового прогресу.

З'ясовано, що медіатекст можна розглядати як текст в універсальному, класичному значенні цього поняття і як унікальний та особливий тип тексту в медіакомунікації. До того ж запропоновані в лінгвістиці ознаки є недостатніми для пояснення текстів, що функціонують у медіакомунікації. Дискусійними є питання щодо таких критеріїв, як форма існування тексту, вербальний характер, авторство, обов'язкова наявність заголовка або надфразових єдностей тощо. Водночас робимо акцент не стільки на недоліках класичної теорії, скільки на сучасній текстовій дійсності, не заперечуючи традиційних теорій, що вимагає інтегративних інтерпретацій, здатних пояснити нові аспекти або нові типи текстів медіакомунікації – змішаних, креолізованих, полікодових, гіпертекстів, мультимедіатекстів, сутнісні характеристики яких пов'язані з розвитком інформаційних технологій та конвергенцією засобів комунікації.

Під час перенесення класичного тексту до сфери медіаконтенту текст отримує нові смислові та медійні відтінки, набуває ширшого тлумачення та в результаті виходить за межі знакової системи мови, наближаючись до семіотичного розуміння тексту. Специфіка медіапродукту пов'язана зі зміною статусу класичного твору та визначається зовнішніми умовами його існування. Зазначимо, що деякі ознаки медіакомунікації, які змінюють традиційне розуміння тексту: гіпертексти чи інтертексти, постійне та нескінченне посилання текстів один на одного та постійне цитування роблять їх лише ланкою в передачі інформації, яка має бути сприйнята та оброблена здобувачем вищої освіти [2, с. 84].

Специфіка медіапродукту, що пов'язана зі зміною статусу класичного твору, визначається насамперед зовнішніми умовами існування:

1) особливий тип і характер інформації – без жорсткого визначення змісту такої інформації: суттєва, важлива чи навіть необхідна науковому товариству як масовому її споживачеві, проблема медіакомунікації – проблема насамперед ідеологічна;

2) «вторинність тексту» – тексти медіакомунікації відрізняються від інших видів текстів тим, що в них використовуються, систематизуються і скорочуються, переробляються й особливим способом оформлюються всі інші види текстів, які вважаються «первинними» [3, с. 23];

3) смислова незавершеність, відкритість для численних інтерпретацій; специфічний характер медіаінтертекстуальності є сукупністю фраз, нескінченних гіпертекстів, де все є посиланням один на одного та нескінченим цитуванням;

4) полікодовість тексту – змішаний характер текстів із різними невербальними знаковими системами;

5) медійність – опосередкованість тексту технічними можливостями передавального каналу, залежність семіотичної організації тексту від форматних властивостей каналу;

6) багатофункціональність медіапродуктів, що здійснюють вплив на аудиторію через інформування, переконання та вплив;

7) особливий характер зворотного зв'язку – обмежений, мінімізований або зовсім відсутній, відкладений у часі та просторі, що має імітаційний характер [2, с. 102].

Окреслено, що медіатекст – інтегративний багаторівневий знак, що поєднує в єдине комунікативне ціле різні семіотичні коди (вербальні, невербальні, медійні) та демонструє принципову відкритість тексту на змістовно-сислового, композиційно-структурному та знаковому рівнях. Провідними ознаками медіатекстів можна вважати медійність (відтворення тексту завдяки тим чи тим медіазасобам, його детермінація форматними та технічними можливостями каналу), масовість (як у сфері створення, так і у сфері споживання медіапродуктів), інтегративність, або полікодовість тексту (об'єднання в єдине комунікативне ціле різних семіотичних кодів), відкритість тексту [1, с. 195]. Здобувач вищої освіти повинен володіти всім переліком екстралінгвістичних факторів для оптимальної орієнтації у сфері медіакомунікації та бути спроможним користуватися такими текстами в науковому комунікативному просторі, а також створювати власні медіапродукти, що сприятиме розвитку творчих здібностей і фахової компетентності.

З'ясовано, що питання типології текстів та виділення базових категорій, які можуть бути покладені в основу членування текстового континууму, залишаються в медіалінгвістиці тексту відкритими. Відсутність загальноприйнятої класифікації дослідники пояснюють властивістю тексту взагалі і неможливістю здійснювати будь-яке обчислення текстів зокрема [2, с. 153]. Типологія може базуватися на будь-якій із текстових ознак – інформаційній, функціонально-стилістичній, структурно-семіотичній або комунікативній, – на перетині яких один і той самий текст буде віднесено до різних груп. Відомі класифікації побудовані на лінгвістичних та екстралінгвістичних параметрах з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів (наприклад, тексти диференціюються залежно від характеру їхньої побудови, передачі чужої мови, функціонально-сислового призначення, кількості учасників комунікації, типу зв'язків між синтаксичними цілими тощо).

Специфіку текстів, що функціонують у медіакомунікації, пояснюють через моделі комунікації, серед яких класичною вважається модель американського політолога Г. Лассуелла: «хто – що повідомляє – через який канал – кому – із яким ефектом» [3, с. 15]. Медіакомунікація, представлена як більш-менш складний процес інформаційного зв'язку, ураховує взаємодію різних елементів: автор, адресат, канал, код, текст, контекст, зворотний зв'язок, ефективність комунікації – саме ці елементи можуть бути критеріями типології медіатекстів. Ураховуючи моделі комунікації, в основу виділення текстотипів, які сприймаються як зразок, схема побудови та сприйняття аналогічних текстів, можна закласти такі категорії: канал поширення; інституційний тип тексту; типологічні характеристики; функціонально-жанрова класифікація текстів; мовний код: вербальні, невербальні, вербально-невербальні (полікодові, креолізовані) типи текстів; авторська модальність; адресат; тематична домінанта тексту [3, с. 75].

Зазначимо, що перелік категорій не є кінцевим, він може бути розширений завдяки іншим комунікативним ознакам та елементам. Так, медіатексти типологізовано з погляду їхнього впливу на аудиторію: розрізняють типи медіатекстів залежно від того, чи впливають вони на масову аудиторію, конкретний соціальний інститут/конкретного адресата, вимагають безпосередньої реакції (втручання в реальну дійсність) чи взагалі не призначені для впливу (ті, що інформують, нейтральні).

Визначено, що для систематизації медіатекстів є зовнішні (екстралінгвістичні) та внутрішні (лінгвістичні) фактори. Класифікація медіатекстів може базуватися і на таких ознаках, як зворотний зв'язок, що враховує ефективність комунікації (комунікативно успішні/неуспішні тексти), контакт (дистантна/інтерактивна комунікація), форми створення та поширення інформації (усні/письмові тексти та їхні варіанти), офіційність/неофіційність спілкування тощо. Проте запропоновані параметри дозволяють ранжувати медіатексти в широкому діапазоні.

Типи текстів, які створюються відповідно до чинних вимог, значно різняться на змістовному, структурно-композиційному, жанрово-стилістичному та мовному рівнях.

Типологію текстів спрямовано на жанрові ознаки, до яких слід віднести тематичні, композиційні та стилістичні типи висловлювання. Відзначимо, що «тип тексту» і «жанр тексту» не рівнозначні поняття, вони співвідносяться один з одним як рід і вид: «тип тексту» вбирає в себе жанрову градацію тексту. Під впливом зовнішніх факторів у реальному житті медіатекстів позначилася яскрава тенденція до контамінації, змішування жанрів, об'єднання текстових моделей. Відбувається помітна еволюція традиційної системи жанрів, що відбиває занепад одних форм, появу інших, актуалізацію третіх, вільну комбінацію кількох текстових моделей. У науковому колі існує думка про непередбачувані соціальні наслідки зрощення текстів, що впливають як на структуру та комунікативні процеси, так і на поведінку та світогляд реципієнтів загалом [3, с. 251]. Так, жанрова гетерогенність у медіакомунікації, з одного боку, свідчить про природну гнучкість і рухливість кордонів текстів, але, з іншого боку, актуалізує професійно-етичні та нормативні проблеми, що регламентують межі жанрових свобод. Текстова гетерогенність текстів проявляється і в активній взаємодії наукового стилю з іншими функціональними стилями та літературними формами національної мови.

Отже, сучасні медіатексти як за формою створення, так і за формою відтворення є мультимодальними, креолізованими, полікодовими, такими, що інтегрують у єдиному смисловому просторі різноманітні компоненти (вербальні, візуальні, аудитивні, аудіовізуальні тощо). Важливим елементом медіатексту є візуальна складова, його графічне, шрифтове та колірне оформлення. Для адекватного розуміння медіаматеріалу суттєвим є просторовий параметр, що виконує певну смислоутворювальну функцію: розміщення в мережі, обсяг, співіснування з іншими текстами подібної тематики. Зазначимо, що робота з медіатекстами різних стилів, жанрів і тематичної спрямованості дозволить здобувачам вищої освіти опанувати й обробити значну кількість інформації в доступному цифровому оформленні для подальшого її використання в науково-педагогічній діяльності. Крім того, використання цієї інформації здобувачами для створення власних медіатекстів у процесі фахової підготовки сприятиме розвитку їхніх творчих здібностей і вдосконаленню професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Лобачова І.М. Мотиваційний аспект використання медіатексту під час навчання англійської мови майбутніх фахівців із початкової освіти. *Вісник Запорізького національного університету*. Педагогічні науки. № 1 (37). Ч. 1. 2021. С. 193–197. DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-1-29>.
2. Bell A. *Approaches to Media Discourse*. London, 2017. 304 p.
3. Miller, K. *Communication Theories: Perspectives, Processes and Contexts*. 2nd Ed. McGraw Hill : New York, 2005. 355 p.

EXPERIENCE OF USING THE DISTANCE LEARNING PLATFORM IN TEACHING DISCIPLINES FOR STUDENTS OF THE SPECIALTY 185 "OIL AND GAS ENGINEERING AND TECHNOLOGY"

Olena Mykhailovska, candidate of technical sciences, senior researcher
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)

Abstract. The article analyzes the experience of creating electronic training courses of disciplines and the implementation of distance learning. The structure of distance courses at the National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» was considered. The author's vision of a distance course in the discipline "Repair of wells" for students majoring in "Oil and gas engineering and technologies" is proposed.

Key words: electronic training course, distance learning, student, specialty.

The rapid development of distance learning technologies has caused a boom in the creation of electronic educational courses in all higher educational institutions of Ukraine and the world. However, the approach to this process is as always different.

The creation of electronic courses in European education is divided into two approaches. The first approach is that professional courses are created in cooperation with the teacher and

specialists of distance learning technologies. As a result, high-quality courses specifically for distance education appear. The second approach is that courses to support full-time education are created by the teachers who conduct them. However, they may be limited only by the technology available to create such courses. That is, the teacher can decide what information to provide to the applicant, the amount of this information and the order of presentation.

The first electronic training courses required complex technical knowledge, did not use remote technologies, which in turn were significantly improved from WEB-2.0 technologies. They were developed individually for each discipline. The structure was different each time. The development process was slow and required the involvement of a significant number of technical and pedagogical specialists. Over time, when technologies became simpler to the extent that each teacher can create his own electronic courses, the question of the method of presenting the material arose.

According to V. Kuharenko, distance learning is a set of pedagogical technologies based on the principles of open and computer-based learning and active learning methods in communication in the information and educational space, for organizing the education of users distributed in space and time [1, p.321]. V. Bykov, M. Zhaldak, M. Kademiya and others investigate the problems of introducing information and communication technologies into the educational process. In fact, all of the above-mentioned scientists consider methods of presenting material in their works. However, in most cases, this is a general approach to the use of currently available distance technologies without specifying for which specific forms of education it is better to use it. When developing an electronic distance course, it is necessary to separate the method of providing material for different forms of education [2].

In Ukraine, in most cases, teachers create electronic training courses for the disciplines they teach, with a clear structure, content and the use of various distance technologies. It is definitely a relevant modern source of material presentation and "teacher-student" communication in the information environment. Distance courses allow free access to educational material at a time convenient for the student.

All electronic training courses are posted on the training portal. The work of the portal is organized using an electronic system. With the help of this system, teachers and students can remotely, using the global Internet, familiarize themselves with educational materials prepared in the form of various information resources (text, video, animation, presentation, electronic manual, etc.), complete tasks and send them for verification, pass testing.

Access to educational portal resources is personalized. Teachers and students receive a login and password for accessing the account from the portal administrator. The rules for obtaining access are provided on the website of the educational portal. Each user has access only to those e-learning courses for which he is registered to participate in the educational process. Registration of students on the electronic training course is carried out by the administrator of the electronic system.

The teacher can independently (or with the help of a methodologist) update the content of the electronic training course, send messages to students, distribute, collect and check tasks, keep electronic journals of accounting of grades and attendance, configure various course resources, etc.

E-learning courses can contain e-resources of two types. The first type are resources designed to present the content of the educational material to students, for example, electronic lecture notes, multimedia presentations of lectures, methodological guidelines, webcasts or audiocasts, etc. The second type are resources intended for consolidation of learned material, formation of abilities and skills, self-assessment and evaluation of educational achievements of students, for example, tasks, testing, questionnaires, forum, chat, etc.).

Certification of electronic training courses is carried out by conducting an examination, which involves evaluating courses by experts from three positions: structural-functional, content-scientific and methodical.

Such courses have several types of examinations. For example, structural and functional expertise involves analyzing the presence of mandatory components and determining whether each component meets the relevant requirements.

The examination of the electronic training course is carried out by a group of specialists, which includes: a specialist in the subject area for carrying out content-scientific examination - a content expert; a specialist in the method of distance learning organization for the implementation of structural-functional and methodical expertise - an expert in the method of distance learning.

The author developed an electronic training course on the online distance learning resource of the National University "Yury Kondratyuk Poltava Polytechnic " (Fig. 1). The course is called "Repair of wells" for students majoring in "Oil and gas engineering and technologies".

This course contains general information consisting of the following sections, for example: "Information about the distance course". This section provides information on the structure of the course.

The course necessarily contains the work program of the discipline, which is approved in accordance with the established procedure. The work program specifies the purpose and task of studying the course, its content, which displays the names of the topics of each module with annotations, the number of hours (ECTS credits) for studying each module, and the form of final control. The weekly schedule reflects the plan for conducting lectures and practical (seminar, laboratory) classes, as well as the completion of tasks by students for independent work by week.

The evaluation system contains information about the system for evaluating the educational achievements of students in the discipline, both current and final. For each module, the distribution of points for completing tasks and the grading scale are indicated.

The following is a glossary of the discipline. Glossary - includes a list of terms in a specific field of knowledge with their definitions. The glossary should contain explanations of terms and concepts that are mentioned in the text of the educational material. At the same time, you can also submit foreign language versions of the mentioned terms. The recommended volume of the glossary is at least 70 items per training course.

The theoretical material of the course should contain references to the elements of the glossary.

It is mandatory to present methodical materials containing the following educational resources: structured electronic materials, the content of which reflects the logic of training in the course and provides the student with theoretical information from the module in full;

Literature, references and informational resources are necessarily provided for better learning of the course "Repair of well". This resource offers basic, additional printed sources on the discipline and Internet resources.

If we have supporting materials for preparation, they can also be placed in the appropriate section. In this case, it is information about viewing files in different formats.

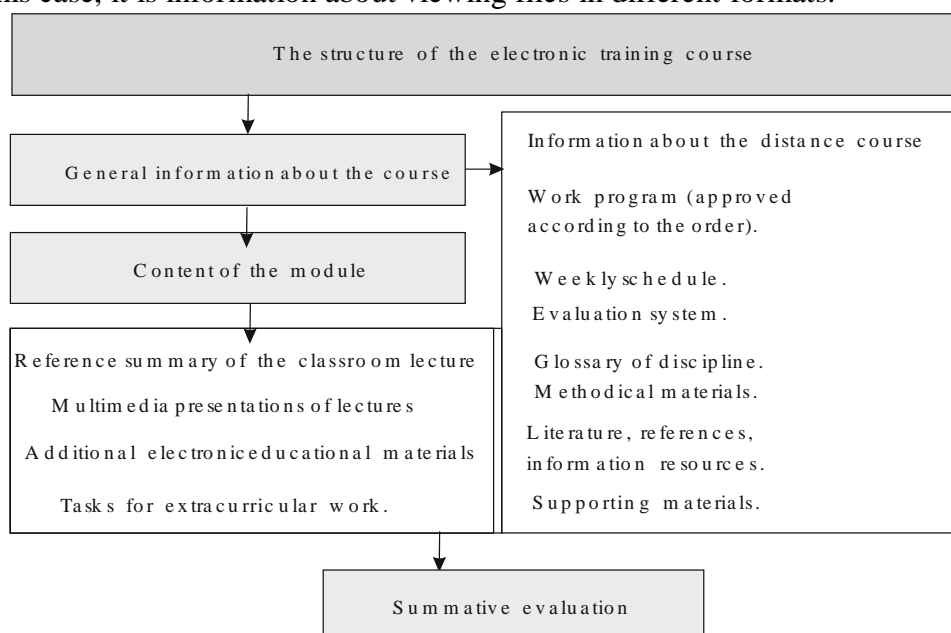

Fig. 1 General structure of the course.

The content of the module includes the following materials: reference outline of the classroom lecture; multimedia presentations of lectures; additional electronic educational materials: electronic lecture notes, flash videos; audio and video materials, hyperlinks, etc.; test for self-control.

The course materials must include a list of laboratory work or practical or seminar classes in the form of separate resources. For each work, you need to formulate a goal and tasks that ensure the formation of abilities and skills necessary for mastering the topic.

A significant part of the study hours in the discipline "Repair of wells" is devoted to independent study. The materials of the electronic training course contain additional theoretical material, tasks for independent completion and methodical material that will ensure its high-quality performance by students. Tasks are formed in the following form: text of the task, form for submission of performance results, evaluation criteria, deadline, list of additional printed and Internet sources [3]. A corresponding task section has been created for the automated verification of self-work tasks. The electronic training course "Underground repair of wells" for students of the specialty "Oil and gas engineering and technologies" can be used as a learning tool for students of full-time, correspondence, distance learning forms at all stages of the students' educational activities during the study of the relevant discipline. According to the author, informatization of teaching and learning using electronic training courses contributes to the acquisition of new knowledge due to the availability of educational material at a time convenient for the student, more frequent communication between the teacher and the student.

References

1. Mokriev M. V. The structure of an electronic educational course for correspondence (distance) form of education // Open educational e-environment of a modern university, No. 3 (2017). - PP. 320–329.
2. Franchuk V.M., Franchuk N.P. Organization of an electronic educational course to support the classroom educational process [Electronic resource]–Access mode <http://2017.moodle.moot.in.ua/course/view.php?id=119>
3. State University of Telecommunications [Electronic resource]–Access mode http://www.dut.edu.ua/uploads/1_786_40131752.pdf

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ СТУДЕНТАМ-МЕТАЛУРГАМ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Нестеренко, кандидат технічних наук, доцент
Запорізький національний університет (Україна)

ABOUT TEACHING FEATURES OF METALLURGICAL STUDENTS TO THE DISCIPLINES OF PROFESSIONAL TRAINING IN THE DISTANCE LEARNING CONDITIONS

Tatiana Nesterenko, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Zaporizhzhya National University (Ukraine)

Анотація. Розглянуто питання розвитку творчих здібностей майбутніх металургів. Приділяється увага процесу одержання нових знань, формуванню навичок творчої діяльності при вивченні студентами-металургами дисциплін професійної підготовки в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, творчі здібності, професійна підготовка, студенти-металурги.

Abstract. The issue of developing the creative abilities of future metallurgists is considered. Attention is paid to the process of acquiring new knowledge, the formation of creative skills during the study of professional training disciplines by metallurgical students in the conditions of distance learning.

Key words: distance learning, creative abilities, professional training, metallurgical students.

Сучасний світ характеризується бурхливим розвитком техніки і технологій, що вимагає відповідної підготовки науково-інженерних кадрів в області металургії. Майбутні металурги мають володіти професійними знаннями, вміннями і навичками творчої діяльності.

В сучасних умовах система вищої освіти характеризується технологічним підходом до процесу навчання, що ґрунтується на педагогічних та інформаційних технологіях дистанційного навчання [1, с. 119]. У системі вищої освіти традиційно вишукуються методи проведення навчального процесу, які активізують процес пізнання, та мають на меті перетворити студента з пасивного на активного учасника навчального процесу.

Дистанційна форма здобуття вищої освіти передбачає можливість студенту навчатися самостійно, у зручний час, з індивідуальним темпом роботи за умови наявності навчального матеріалу за всіма розділами дисципліни та наявності запропонованого викладачем методичного забезпечення (в тому числі навчальної програми дисципліни, силабуса, методичних рекомендацій і вказівок до різних видів робіт тощо). Позитивним є також і можливість студентом самостійно проводити захист лабораторних робіт або практичних завдань шляхом тестування в автоматичній системі. Такий поточний контроль знань дає змогу студенту оцінювати власний рівень підготовки і отримувати позитивні враження від навчання. Отже, дистанційна форма орієнтована на самостійне навчання здобувача. Основним завданням викладача є створити навчальний курс, організувати процес навчання, надавати пояснення та консультації під час навчальних занять за встановленим розкладом («аудиторних» занять), онлайн проводити консультації (групові, індивідуальні та ін.).

В умовах дистанційної форми навчання здобувачів вищої освіти, які отримують технічні спеціальності у вишах, виникають певні питання в організації та проведенні практичних і лабораторних занять за дисциплінами професійної підготовки.

Так, за дисциплінами професійної підготовки на практичних заняттях студенти-металурги виконують складні, великі за обсягом і часом розрахунки складу шихти, матеріальних і теплових балансів, термодинамічні та різні технологічні розрахунки металургійних процесів. Під керівництвом викладача кафедри у комп'ютерних класах студенти-металурги для виконання таких розрахунків використовують спеціальні програмні продукти, створені співробітниками кафедр [2, с. 371]. або надані профільним кафедрам у користування на певних умовах. Лабораторний практикум з окремих дисциплін професійної підготовки виконувався студентами-металургами раніше під час очної форми навчання у спеціалізованих лабораторіях кафедри та на провідних металургійних підприємствах для набуття навичок і максимального наближення до реальних умов проведення сучасних металургійних процесів, що вивчають.

При дистанційному навчанні, щоб запобігти порушенню авторських прав, умов використання або розповсюдження спеціальних програмних продуктів у разі технічної можливості їх завантаження в систему електронних засобів навчання (Moodle, Zoom тощо), для використання слід вирішувати технічні питання щодо захисту інформації та створювати додаткові фільтри (бар'єри) проти несанкціонованого завантаження («скачування») програмних продуктів на власні електронні пристрої користувачів.

У разі неможливості завантаження в систему електронних засобів навчання таких програмних продуктів додатково слід вирішувати технічні і організаційні питання щодо віддаленого доступу для використання програмних продуктів, встановлених на серверах профільних кафедр.

Якщо віддалений доступ до спеціальних програм неможливий, як відповідно і їх використання, для опрацювання матеріалу дисципліни, отримання студентами певних знань і вмінь при проведенні практичних занять слід вносити певні зміни в зміст робочої програми дисципліни. Так, використання традиційних програм (наприклад, типу Excel) замість спеціальних програмних продуктів потребує перерозподілити час на вивчення дисципліни, в тому числі внести зміни у перелік розрахунків, що виконуються, і їх обсяг. Такі зміни спричиняють також відповідні зміни в організації навчального процесу шляхом

перерозподілу часу щодо збільшення «аудиторних» занять або планування додаткового часу викладачам на індивідуальні консультації з дисципліни. Слід враховувати також невизначений час (поза розкладом, кількість і тривалість) на проведення викладачем індивідуальних занять-консультацій з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення можливості індивідуальної траєкторії навчання студентів.

Додаткові індивідуальні консультації потрібні на супровід металургійних, технологічних розрахунків, є важливими як для студентів-металургів, які опинилися за межами країни, так і для тих студентів, які зазнають психологічний дискомфорт при самостійному («віч-на-віч») проведенні розрахунків і постійній потребі з'ясовувати або узгоджувати запитання, що виникають.

Використання вже відомих студенту-металургу програм замість вивчення нових, сучасних програмних продуктів, що використовують профільні металургійні підприємства для виконання технологічних розрахунків і обчислення показників виробництва продукції, є з одного погляду, кроком назад, оскільки повертають до повторного використання відомого, а не засвоєння нового. Проте, з іншого погляду, використання вже відомих додатків (наприклад, типу Excel) спонукає студентів-металургів до творчого розв'язання завдань шляхом створення власних розрахункових програм, опрацювання додаткової інформації за тематикою і змістом питань, що виникають у процесі їх створення. Така самостійна діяльність студентів-металургів сприяє також розвитку їх особистої ініціативи через невизначені умови при розв'язуванні завдань, проте може створювати у деяких випадках й додатковий психологічний тиск.

У нових реаліях зростають вимоги до професіоналізму і творчих здібностей викладача, його вміння вчасно скласти нові завдання, нові типи розрахунків або поділити велике за обсягом розрахункове завдання, що виконується за допомогою спеціальних програм, на декілька частин, які можна виконувати із застосуванням відомих програм. Викладач повинен вміти зацікавити студентів до вивчення дисципліни і викликати жвавий інтерес до питань за тематикою дисципліни професійної підготовки, що вивчається.

Розвиток творчих здібностей студентів здійснюється активніше під час спілкування викладача зі студентами. Надання викладачем цілеспрямованих навідних питань, обговорення відповідей студента, піддавання випробуванню його міркувань сприяє розвитку розумової діяльності та творчих здібностей студента, активнішому засвоєнню навчального матеріалу. Розвиток творчих здібностей є складним процесом, передбачає тривалу розумову роботу над будь-якою науковою проблемою і момент розв'язання проблемного питання.

Суттєвим внеском у розвиток творчих здібностей студентів-металургів є індивідуальна робота їх над виконанням курсових робіт і індивідуальних завдань під час виробничих практик, також колективна робота у студентських наукових проблемних групах за певним напрямом досліджень, участь у конкурсах і заходах, що організують провідні металургійні підприємства України, для пошуку майбутніх винахідників і раціоналізаторів. Пошук нових технічних рішень, оформлення заявок на винаходи, раціоналізаторські пропозиції із наступними доповідями та обговоренням на студентських наукових семінарах і конференціях, перевірка на виробництві можливості упровадження сприяють формуванню та розвитку наукового мислення та творчих здібностей студентів-металургів.

Умотивованість студентів до навчання за певним фахом є основою для їх творчого та усвідомленого ставлення до процесу навчання, сприяє згодом формуванню звички до пізнання нового та до самостійного набуття нових знань. Набуття студентом звички до самостійного набуття нових знань і пізнавальної діяльності є підґрунтям до його майбутньої професійної творчості та професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Київ : Центр учбової літератури, 2007. С. 119–122.
2. Нестеренко Т. М. Застосування електронного навчального посібника «Furnace» для підвищення навчально-пізнавальної активності студентів-металургів. *Global science and*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТУВАННЯ ХМАРНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Юлія Оникієнко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Одарченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (Україна)

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PROJECTION OF A CLOUD ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Yulia Onykienko, master's student

Municipal establishment "Kharkiv Humanitarian- Pedagogical Academy"

Of the Kharkiv Regional Council (Ukraine)

Анотація. У роботі проаналізовано сучасні типи хмарних послуг для освіти. Розкрито шляхи перспективного застосування можливостей хмарних технологій в освітньому процесі та їх педагогічний потенціал.

Ключові слова: хмарні технології, проєкт, модель, перспективність, платформа.

Abstract. Modern cloud services for education are analyzed in the work. The ways of perspective application of the possibilities of cloud technologies in the educational process and their pedagogical potential are revealed.

Keywords: Cloud technologies, project, model, perspective, platform.

Євроінтеграційні прагнення України ставлять завдання організувати освітній процес здобувачів так, щоб кожен майбутній фахівець був підготовлений до успішної самореалізації за сучасних умов, був спроможним взаємодіяти у віртуальному просторі, спільно працювати над реалізацією різнотипових проєктів, швидко адаптуватися до стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із важливіших та можливих способів розв'язання зазначеної проблеми є введення в освітній процес хмарних технологій, що для сьогодення є конкурентними в інформаційному суспільстві [7].

Проаналізуємо сучасні моделі поставки хмарних послуг для освіти. Ґрунтуючись на відомих наукових здобутках С. Абламейка, Ю. Воротницького, М. Листопада та ін. доходимо висновку, що науковці виокремлюють три сервісні моделі надання хмарних послуг та проєктування хмарного освітнього середовища закладу вищої освіти [1; 8]: інфраструктура як сервіс (Infrastructure as a Service – IaaS); платформа як сервіс (Platform as a Service – PaaS); програмне забезпечення як сервіс (Software as a Service – SaaS).

Обґрунтуємо їх більш детально.

- Особливістю моделі інфраструктури як сервісу (Infrastructure as a Service, IaaS) є надання можливості користувачеві орендувати базові ресурси для обчислень (процесори, сервери, системи зберігання даних, мережеве обладнання, клієнтські системи) і послуговуватися ними для створення власних операційних систем і додатків. Прикладом інфраструктури як сервісу є Amazon's Elastic Compute Cloud, Amazon Cloud Formation, Google Compute Engine, Rackspace Cloud, Red Hat Terremark, GoGrid, Scalaxy .

- *Модель платформа як сервіс* (Platform as a Service, PaaS) надає споживачам можливість взяття платформи для розробки та розгортання додатків. Викладачі (вчителі) та студенти (учні) можуть установлювати власно використані додатки, застосовуючи платформу, визначену сервіром. Прикладом PaaS є Google App Engine (для розробки програмного забезпечення мовами програмування Java, Python); Windows Azure (для ASP.NET, PHP); Cloud Foundry від VMWare (мови програмування Java, Ruby, Scala), Oracle Paas Platform Force.com від Salesforce.com [10].

- Найчастіше використовуємою моделлю постачання хмарних обчислень для її застосування в освітньому процесі є *програмне забезпечення як сервіс* (Software as a Service,

SaaS). Згідна з вище сказаними науковцями в тому, що з усіх хмарних рішень тільки SaaS безпосередньо доступні кінцевому користувачеві. Програмне забезпечення хмарної технології потребує лише веб-браузер та котра зберігає не лише дані, а й програми які пов'язують свою діяльність з ними. Саме для співпраці навчаючих людей потрібні навчальні продукти, технологія та організація яка допомагає налагоджено працювати з молоддю. [8, с. 43]. Як приклад хочу привести тип програми використання це Google Apps for Education, Microsoft Office 365 for Education, Office Online, Zoho Office та ін. Якщо проаналізувати то більшу кількість продуктів мають поштові сервіси SaaS-продуктів, а також сервіс онлайн офісу, групове збереження документу або файлу та співпрацьовані документи. [8, с. 44].

Для співпраці між учителями та здобувачами освіти було створено навчальну хмару технологій Saas. Яка допомагає у різних професійних напрямках працювати та дає можливість як і створити власне середовище, створювати особистий блог, сайт, віртуальна екскурсія, віртуальний клас, так і продивитися та й об'єднати спільно документ.

Результатом розвитку відомих моделей надання хмарних послуг є розробка інших. Зокрема серед них визначають такі: Knowledge as a Service (KaaS – «знання як послуга»), Storage as a Service (STaaS – «зберігання як сервіс»), Data as a Service (DaaS – «дані як сервіс»), Workplace as a Service (WaaS – «робоче місце як сервіс»), Application as a Service (AaaS – «додаток як сервіс»), Everything as a Service (EaaS – «все як сервіс») тощо.

Проаналізувавши сучасні моделі хмарних послуг, пропоную провести дослідження, у котрому звернути увагу на розкриття хмарної інфраструктури. Та виділивши більш використовуємо у застосуванні під час навчального процесу майбутніми вчителями. Поділяємо думку Н. Хміль [11] та вважаємо, що саме ця думка повноцінно підходить для освітніх закладах та може бути розгорнута на основі чотирьох моделей: відкрита (публічна) хмара; спільна (групова) хмара або приватна хмара; гібридна (змішана) хмара. Приділимо увагу для більше розуміння інформації по кожній з них.

1) *Приватна хмара* (англ. private cloud) – хмарна інфраструктура, що контролюється та експлуатується в інтересах однієї організації, наприклад, будь-якого університету, академії, ЗЗСО тощо. Управління такою хмарою здійснюється самостійно власними силами освітнього закладу (обладнання, кадри) [3; 9].

2) *Відкрита (публічна) хмара* (англ. public cloud) – хмарна інфраструктура, яка призначена для одночасного використання декількома компаніями й сервісами. Користувачі не мають можливості управляти й обслуговувати цю «хмару», відповідальність із цих питань покладено на власника ресурсу. Прикладом такої хмари можна назвати всесвітню мережу вчителів «Партнерство у навчанні», власником якої є компанія Microsoft [5, с. 38].

3) *Хмара спільноти (громадська хмара)* (англ. community cloud) – спільна хмарна інфраструктура, яка призначена для використання спільнотою або кількома спільнотами споживачів зі спільною метою й завданнями. Наприклад, такою спільнотою можуть бути всі заклади загальної середньої освіти району міста, університети з їх ресурсами в один єдиний простір [3; 9].

4) *Гібридна (змішана) хмара* (англ. hybrid cloud) – це хмарна інфраструктура, що являє поєднання двох або більше інфраструктур, які залишаються унікальними об'єктами, пов'язаними між собою стандартизованими або запатентованими технологіями. Вона використовується, коли внутрішня ІТ-інфраструктура організації не може впоратися з поточними завданнями, тобто для балансування навантаження між хмарами [3; 9].

Отже, щоб краще було управління процесом хмарних технологій під час освітнього процесу потрібно закладу використати приватну хмару, яка допоможе вчителям, викладачам та навчаючим.

Наголосимо на ефективні використання можливостей цих технологій в освітньому процесі та їх педагогічному потенціалі. Переваги економічні, техніко-технологічні, педагогічні є актуальність у впровадженні освітнього процесу та ґрунтуючись на дослідження вже зазначивши схарактеризуємо більш детально переваги.

1. *Економічні переваги.* Безперечно, для більшості освітніх закладів важливим

аргументом для впровадження хмарних технологій в освітній процес є економічний чинник. За їх упровадження не знадобиться великої кількості коштів на закупівлю серверного та мережевого обладнання для створення власної ІТ-інфраструктури навчального закладу; ліцензійного програмного забезпечення та його систематичного оновлення, бо більшість програм безкоштовні або умовно безкоштовні веб-додатки. Це надає можливість відмовитися від послуг деяких категорій ІТ-спеціалістів, тим самим зекономляться кошти на утримання технічних фахівців.

Завдяки залученню в освітній процес пристроїв для вчителів та учнів або викладачів та студентів: ноутбуків, нетбуків, смартфонів, планшетів тощо, підключених до мережі Інтернет, з'являється потреба організації обладнаних спеціалізованих навчальних комп'ютерних класів, які сприяють ефективному використуванню навчальними приміщеннями.

2. *Техніко-технологічні переваги.* Використовуючи хмарні технології, відсутня необхідність у технологічній підтримці програмного забезпечення, адже контроль і нагляд за збереженням даних, їх копіюванням, захистом від дії комп'ютерних вірусів та Інтернет-атак тощо здійснює сам провайдер [2, с. 105]. Це надає можливість освітнім закладам поступово збільшувати або зменшувати кількість необхідних ресурсів.

Ці сервіси висувають мінімальні вимоги до апаратного та програмного забезпечення. Їх використання не потребує інсталяції та налаштування на комп'ютерах користувачів.

Серед переваг також можна визначити ще й такі [10]:

- централізоване адміністрування програмних та інформаційних ресурсів, що використовуються в освітньому процесі;
- економія дискового простору на комп'ютерах у комп'ютерному класі та запобігання втратам даних завдяки зручній організації резервного збереження й копіюванню даних;
- послугоування легально ліцензійним ПЗ, останніми версіями програм, оновлень, а також мінімізація кількості необхідних ліцензій [6];
- антивірусну, безрекламну, антихакерську безпеку інформаційного освітнього середовища для викладачів / учителів і для студентів / учнів; інтуїтивно зрозумілий інтерфейс більшості хмарних сервісів;
- послугоування відео- і аудіофайлами з Інтернету без додаткового завантаження на комп'ютер.

Підсумовуючи зазначене вище, маємо можливість систематизувати та представити графічно техніко-технологічні переваги впровадження хмарних технологій в освітньому процесі.

3. *Педагогічні переваги.* Важливим аргументом на користь вибору й застосування викладачем / учителем хмарних технологій в освітньому процесі є врахування їх педагогічних переваг. Їх використання в організації освітнього процесу забезпечує:

- можливість організації спільної навчальної, наукової, виховної діяльності онлайн, взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу в мережі відбувається незалежно від місця їх знаходження [6];
- постійний доступ до навчального електронного контенту та можливість працювати з ним із будь-якого пристрою, підключеного до мережі Інтернет (комп'ютер, ноутбук, нетбук, планшет, смартфон тощо) у будь-який час та будь-де;
- гнучкість, доступність, мобільність та відкритість навчання, регулювання його інтенсивності;
- можливість для учасників мережевої взаємодії спільно створювати, зберігати, використовувати, ділитися різними документами. Централізоване наповнення ресурсу забезпечує оперативне оновлення контенту, при чому суб'єктами, які його формують, можуть бути як викладачі так і здобувачі освіти. Так, наприклад, спільна робота під час створення цифрового матеріалу (навчального матеріалу тощо), дозволяє залучати до співпраці кожного здобувача освіти що, у свою чергу, стимулює самостійну пізнавальну діяльність, впливає на їх самооцінку; розвиває критичне мислення, навички формувального

оцінювання, рефлексивні вміння. Цей механізм сприяє організації навчального процесу, орієнтованого на здобувача освіти, в якому відбувається зміщення акцентів із результату навчання на його процес [4]: переміщення в «хмару» інфраструктур підтримки та супроводу систем управління навчанням (наприклад, Moodle, Coursera та інші), що використовуються закладами освіти; можливість формування якісно нового відкритого інформаційного освітнього середовища та забезпечення рівного доступу до нього всіх учасників освітнього процесу як під час навчального процесу, так і в позаурочний час; інтерактивні форми мережевої взаємодії в освітньому процесі; організацію швидкого зворотного зв'язку в процесі навчальної взаємодії між викладачем матеріалу та здобувачем освітнього процесу й автоматично опрацьованих даних.

Отже, можна зробити такий висновок, що для кращої взаємодії між здобувачем та викладачем, потрібно використовувати хмарні технології, зокрема приватну хмару, яка буде мати власний фундамент для людей що навчаються та які в ній мають потребу.

Введення хмарних технологій в навчання змінює звичні стереотипи щодо організації освітнього процесу. Тим самим освіта стає більш доступною, а процес навчання мобільним.

Список використаних джерел

1. Абламейко С.В., Воротницький Ю.І., Листопад Н.І. «Хмарні» технології в освіті. *Електроніка*. 2013. № 9. С. 30–34.
2. Архіпова Т.Л., Зайцева Т. В. Використання хмарних технологій для потреб освіти. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2015. Vol. 2. № 2. С. 1–8.
3. Жорницька Т.В., Івасюк Г. І. Використання хмарних технологій як створення інформаційного середовища для управління навчально-виховним процесом в Летичівській гімназії. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2017. №3-4. С. 145–162.
4. Кущенко О.С. Формування культури Інтернет-комунікації майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2008. 20 с.
5. Литвинова С. Г. Теоретико-методичні основи проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.10 / Ін-т інформ. технол. і засобів навчання. Київ, 2016. 602 с.
6. Морзе Н.В., Кузьмінська О. Г. Педагогічні аспекти використання хмарних обчислень. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. Вип. 9. С. 20–29.
7. Одарченко В.І. , Кузнецова О.В., Акімова О.М. Сучасні підходи організації неформальної освіти в процесі підготовки майбутніх вчителів у ЗВО. *Danish Scientific Journal (DSJ)*. Denmark, 2020. № 43. Vol. 3. С. 25–29.
8. Сейтвелієва С., Манжос Л. Підходи до використання хмарних обчислень у ВНЗ. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2012. № 5. С. 42–48.
9. Словінський О. В. Організаційні аспекти впровадження хмарних обчислень у сфері освіти. *Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка*. 2014. Вип. 1. С. 145–149. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_1_30 (дата звернення : 29.06.2022).
10. Хмарні технології та освіта / за заг. ред. З. С. Сейдаметової. Сімферополь : «ДІАЙП», 2012. 204 с.
11. Хміль Н. А. Теорія і практика формування професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 634 с.

ВИКОРИСТАННЯ АРДУІНО ПЛАТФОРМИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ

Андрій Орел, викладач фізики

Черкаський державний бізнес-коледж (Україна)

USING THE ARDUINO PLATFORM IN PHYSICS AND INFORMATICS LESSONS

Andriy Orel, teacher of physics

Cherkasy State Business College (Ukraine)

Анотація: Розвиток сучасних технологій обумовлює удосконалення та актуалізацію засобів та методів навчання учнів на уроках з фізики та інформатики. Одним із таких засобів може стати не нова але все ще дуже актуальна платформа Ардуїно.

Ключові слова: Ардуїно, фізика, інформатика.

Abstract: The development of modern technologies leads to the improvement and updating of tools and methods of teaching students in lessons of physics and computer science. One such tool may be the not new but still very relevant Arduino platform.

Key words: Arduino, physics, computer science.

Сучасна школа потребує інноваційних методів та засобів навчання. Як вважають аналітики, в майбутньому ми не зможемо обійтись без навичок програмування, тому потрібно враховувати це вже зараз і включати в навчальні програми відповідні компетентності.

Вся складність та проблеми використання електронних пристроїв під час навчального процесу, розробка та опис нових пристроїв були відображені в працях багатьох педагогів та науковців: Г. Альтшуллер, А. Давиденко, Т. Кудряев, Є. Мілерян, В. Моляко, І. Ройтман, П. Якобсон та інші. Особливу увагу теоретичним та методичним основам використання інформаційних технологій, приділяв В. Биков у своїй праці «Інформаційні технології і засоби навчання».

Ардуїно це найпопулярніша платформа для початківців та радіоаматорів в світі. Це портативна платформа з відкритим вихідним кодом. На даній платформі можна легко будувати прості системи робототехніки та автоматики, а доступність та широкий вибір модулів та сенсорів дозволяють будувати широкий вибір проектів. На платформі Ардуїно можна навіть новачкам робити прилади які вражають. Для своїх проектів можна використовувати різні типи сенсорів (див. рисунок 1), а також джерела світла, дисплеї, двигуни та багато іншого.

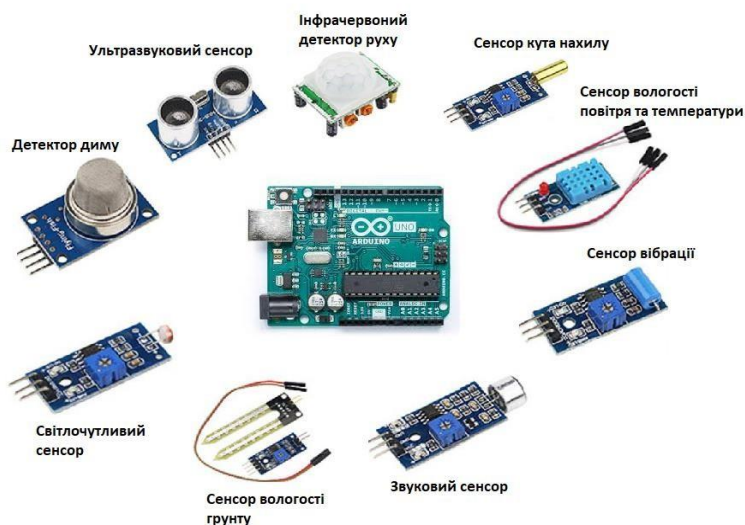

Рис. 1. Типи сенсорів

Джерело: розробка автора.

Платформа Ардуїно (див. рисунок 2) була винайдена в 2005 році як інструмент для студентів Інституту проектування взаємодій італійського міста Івера (Interaction Design Institute Ivrea, IDII). Массімо Банзі вирішив створити власну, відносно дешеву, платформу для студентів чи інженерів, що підходить для конструювання електронних пристроїв та будь яких інших електронних саморобок аматорів та новачків сфери електроніки та програмування.

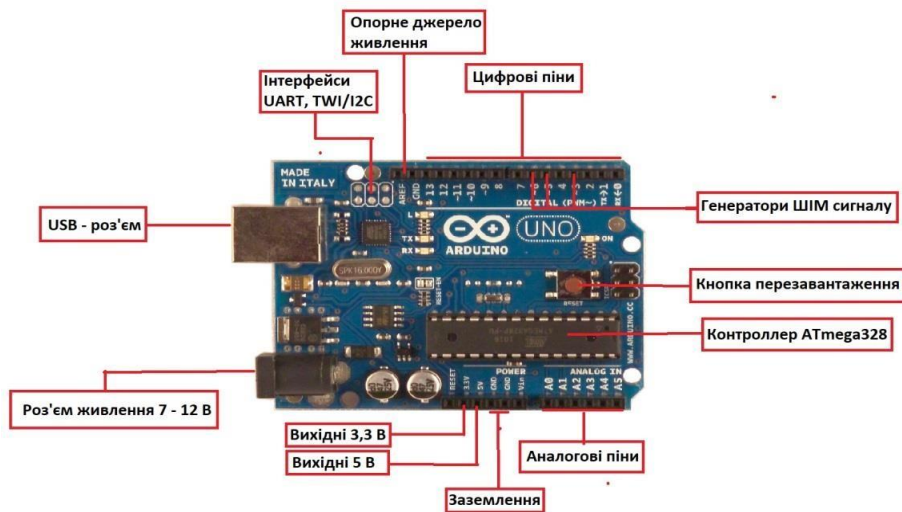

Рис. 2. Платформа Ардуїно

Джерело: розробка автора.

Ардуїно платформа взаємодії з підключеним до неї комп'ютером, програмується ним або обмінюється даними. Для того щоб учням було просто та зрозуміло взаємодіяти з платформою було розроблено зручне програмне забезпечення, як для молодших класів, блокові мови по типу Скретч, так і для старших класів мови зі текстовими командами. І однією з найголовніших переваг даної платформи є те що учень бачить відразу результат своєї роботи, може потримати його в руках або використовувати в житті, це мотивує та спонукає учня вчитись та розвиватись. Для більшої «гнучкості» платформи під різного роду проекти, створено безліч модифікації платформи Ардуїно (див. рисунок 3). Це дозволяє ще більше розширити можливості своїх проектів та вибрати оптимальну платформу для конкретної задачі.

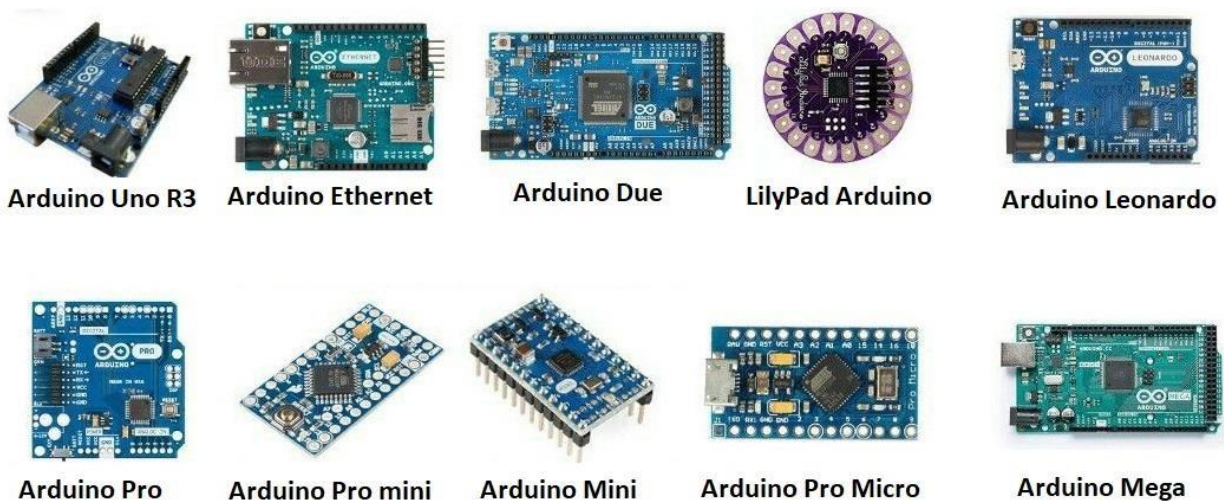

Рис. 3. Модифікації Ардуїно

Джерело: розробка автора.

До переваг платформи Ардуїно можна віднести також велику кількість додаткових плат, так званих «шилдів», вони дозволяють учневі спростити задачу по підключенню компонентів до основної плати, або розширити можливості Ардуїно платформи. Наприклад збільшити кількість контактів для підключення, або підключити екран до платформи, або підключити одразу матрицю з кнопок. А безліч методичних розробок, інструкцій та готових проектів на офіційному сайті дозволяють знайти індивідуальний, цікавий для конкретного учня, проект.

Незважаючи на безліч переваг Ардуїно платформи, в неї є один вагомий недолік, який в наш час, через, майже, 20 років після створення даної платформи, є суттєвим для деяких проектів. А саме, це її обчислювальна потужність, наприклад Ардуїно Уно має контролер АТmega328, в якого тактова частота всього 16 МГц, а пам'яті всього 32 КБ. Цього може бути мало для деяких проектів, особливо якщо використовувати складні математичні обрахунки.

Отже, на нашу думку платформа Ардуїно має великий потенціал для вивчення інформатики, фізики та математики в школі, а завдяки її доступності кожна школа може придбати і використовувати Ардуїно на уроках, що у свою чергу буде сприяти розвитку учнів, їх мотивацію та підвищить інтерес до навчання.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Інформаційні технології і засоби навчання. Київ: Атіка, 2008. 684 с.
2. Кривонос О. М., Кузьменко Є. В., Кузьменко С. В. Огляд та перспективи використання платформи arduino nano 3.0 у вищій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 56. № 6. С. 77-87.
3. Що таке Arduino?: веб-сайт. URL: <https://doc.arduino.ua/ru/about> (дата звернення: 22.06.2022).

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ДОСВІД РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЗМІШАНОГО Й ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Подкупко, кандидат історичних наук, доцент

Одеський національний медичний університет (Україна)

INNOVATIVE APPROACHES AND EXPERIENCE OF DEVELOPING CREATIVE SKILLS OF FUTURE DOCTORS DURING THE TEACHING OF HISTORICAL DISCIPLINES IN THE CONDITIONS OF MIXED AND DISTANCE EDUCATION

Tetyana Podkupko, candidate of historical sciences, associate professor

Odessa National Medical University (Ukraine)

Анотація: Під час викладання історичних дисциплін в дистанційному і змішаному форматі для майбутніх медиків застосовуються різноманітні інноваційні засоби. Основна мета під час роботи зі здобувачами вищої освіти на перших курсах медичного університету сформуванню й розвивати креативні здібності, надати віру в свої сили і можливості та сформуванню бажання творити в студентські роки й надалі.

Ключові слова: інновації, викладання, викладання історичних дисциплін медикам, майбутні лікарі, творчі здібності, змішане навчання, дистанційне навчання

Abstract: When teaching historical disciplines in a distance and mixed format for future doctors, various innovative tools are used. The main goal when working with students of higher education in the first years of a medical university is to form and develop creative abilities, to give faith in their own strength and capabilities, and to form a desire to create during their student years and beyond.

Key words: innovation, teaching, teaching of historical disciplines to doctors, future doctors, creative abilities, blended learning, distance learning.

Молодь, в тому чисті й здобувачі вищої освіти, постійно змінюються. Наразі у виші вступають колишні школярі, які цілком адаптовані до дистанційного навчання: технічно, морально, мають досвід саме такої форми навчання. Якщо три роки тому в екстреному порядку починали застосовувати всі напрацювання, терміново опановували нові знання і навички всі учасники освітнього процесу, то наразі мова вже йде про вдосконалення, підвищення якості передачі та засвоєння інформації.

Метою навчання на перших курсах є активний всебічний розвиток творчих здібностей і потенціалу майбутніх лікарів. Одне з головних завдань є навчити постійної роботи над собою, прагненню до самовдосконалення, розкривати в собі нові можливості, вміння, навички тощо.

Саме на перших курсах здобувачі стикаються з дисциплінами історичного циклу:

історія і культура України від найдавніших часів до сьогодення, історія медицини, елективний курс «Народна психологія». Під час аудиторних занять і різноманітних виховних заходів присвячених визначним подіям в історії та культурі українського народу плекається повага до історії, традицій, цінностей. Також при можливості спілкування офлайн, практичні заняття проходять у вигляді різноманітних майстер-класів, квестів, цікавих для молоді активностей. За роки зібралась ціла колекція фото і аудіо матеріалів з цих заходів. Найбільш яскраві це з циклу зимових свят: Святвечір, Щедрий вечір, Вечорниці тощо. Матеріал активно використовується як ілюстрації до лекцій. Першокурсники на знімках впізнають своїх друзів, знайомих, викладачів. Це спонукає і самим провести подібне, а то і краще свято. Якщо у звичайному режимі роботи всі ці знахідки яскраво прикрашали лекції, то під час дистанційного навчання – стали знахідкою! [1, с. 297-301].

На прикладі історичного розвитку українських земель, культури та звичаїв, традицій здобувачі освіти знайомляться (у випадку студентів-іноземців) або поглиблюють свої знання (у випадку вітчизняних студентів) зі складними перепитями нашого державотворення. В умовах змішаного навчання всі лекції винесено в дистанційний формат. Тому особливої нагальності набули розробка й оновлення вже наявних презентацій, фото, аудіо і відео матеріалів. На жаль, залучення студентів до такої роботи значно менш ефективна, ніж при очному навчанні. Часто проекти готують банально скопіювавши їх з інтернету.

Дуже важливо здобувачам освіти ознайомитись з результатами творчості своїх попередників, що можливо під час змішаного навчання [2]. Коридори та аудиторії кафедри суспільних наук прикрашають найкращі стенди, рушники, картини створені здобувачами освіти.

Така наочність дуже мотивує до створення власних різноманітних шедеврів. При підготовці стендів офлайн здобувачі освіти включають максимум свого творчого потенціалу: це збір інформації та матеріалів, виготовлення власноруч окремих елементів. Так, для створення стенда присвяченого українським рушникам, довелося вивчити великий масив інформації про історію, традиції, особливості застосування рушників як в різних регіонах України, так і відповідно до різних подій з сімейно-релігійної обрядовості. Для занурення в процес, спробували створити полотно, вивчили основні варіанти вишивки. Для майбутніх лікарів, особливо хірургів, рухливість пальців надзвичайно важлива, тому робота над проектом дозволила знайти багатьом нове корисне хобі для розвитку дрібної моторики, вправності рук, підвищенню їх чутливості.

Для створення стенда присвяченому українській писанці студентки власноруч виготовляли традиційні візерунки писанок з відносно нового і нетрадиційного бісеру. Кропітка робота забрала достатньо часу, але завжди приємно прийти на кафедру навіть через роки й бачити як зацікавлено розглядають твою роботу інші студенти, як захоплюються витонченою роботою та креативним творчим підходом до виготовлення стенда. Можливості розвивати творчий потенціал у майбутніх лікарів зумовлений специфікою основних предметів. Оскільки здобувачам освіти необхідно вивчити величезні масиви інформації: назви латинською мовою, великий обсяг нових термінів та понять, то мозок автоматично шукає на що перемкнутися, відволіктись. І тут свіжим ковтком стають історичні дисципліни. Саме на таких заняттях є можливість повернутися не лише до витоків української та світової минувшини, а й повернутися в недалекі шкільні роки, або навіть ще далі в дитинство. Дуже цінним є можливість розкріпостити свідомість, дозволити власному «я» творити. Спочатку часто недовірливо, з острахом студенти проходять короткі психологічні тести на розуміння себе, а далі втягуються до творчого розкриття. Малюнки онлайн, не на оцінку, де можна щиро відобразити свій внутрішній стан значно ефективніше, ніж аналогічне тестування в аудиторії. На рівні підсвідомості нам хочеться подобатись, «вірно» відповісти, «правильно» виглядати в очах оточення, тому на відповіді офлайн часто впливає оточення, чого немає коли ти на одинці з монітором і ніхто не бачить твої відповіді. Онлайн заняття дають можливість до всебічного розкриття особистості здобувача вищої освіти, відтак сприяють вивільненню творчих прагнень і потреб.

Окремо хочеться звернути увагу на розвиток творчих здібностей у здобувачів вищої освіти з-за кордону. Головним мотивуючим стимулом для них є презентація культури й традицій свого народу для представників інших народів (для прикладу багатонаціональна Індія) та інших країн. Вже третій рік поспіль влаштовуємо онлайн фестиваль одягу. Де не лише демонструють традиційне вбрання з усього світу, а й розповідають історії та легенди створення, функціональне призначення окремих елементів і найголовніше порівнюють з українським традиційним вбранням. Найбільшою популярністю у молоді користується весільний одяг. В багатьох культурах це справді найяскравіше, найвчурніше, найкоштовніше вбрання. Однією з головних складових підготовки свята є саме підготовка одягу (а інколи і цілих комплектів, бо молодята перевдягаються, чим демонструють соціальний статус родини, вподобання, вшанування традицій). Як виявляється у людства з різних країн й навіть континентів є багато спільного в традиційній культурі.

Під час викладання історичних дисциплін в дистанційному і змішаному форматі для майбутніх медиків застосовуються різноманітні інноваційні засоби для формування і розвитку креативних здібностей, віри у свої сили й можливості та бажання творити!

Список використаних джерел

1. Дистанційне викладання під час карантину «Історії України та української культури» в Одеському національному медичному університеті (2020) // Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка – Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – 409 с.- С. 297-301.

2. Подкупко Т.Л. (2019). Використання елементів геймефікації у викладанні гуманітарних дисциплін в Одеському національному медичному університеті // Матеріали IV науково-методичного Всеукраїнського Круглого Столу «Інновації у гуманітаристиці», (7 червня 2019 р.) / Відп. за випуск професор Жарких В. Ю., доц. Рибка Н. М. – Одеса: ОНПУ, 2019. – с. 137. – С. 64-66.

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Світлана Поліщук, кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Україна)

PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF SOCIAL EDUCATORS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF POST-GRADUATE EDUCATION INSTITUTIONS

Svitlana Polishchuk, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko (Ukraine)

Анотація. В статті звертається увага на проблеми професійного розвитку соціальних педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. Крім цього у статті названі умови, які сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня соціальних педагогів у системі післядипломної освіти, звертається увага на підходи, форми та методи та засоби проведення навчання з метою підвищення професіоналізму викладацького складу.

Ключові слова: освіта, професіоналізм, способи, методи, підвищення, середовище, заклад.

Abstract. The article pays attention to the problems of professional development of social teachers in the system of postgraduate pedagogical education. In addition, the article mentions the conditions that contribute to the improvement of the qualification level of social teachers in the postgraduate education system, and draws attention to the approaches, forms and methods and means of training in order to increase the professionalism of the teaching staff.

Key words: education, professionalism, ways, methods, promotion, environment, institution.

Проблема професійного розвитку соціальних педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти, не зважаючи на всю актуальність і важливість, за словами вчених Г. Єфремової, Н. Бахмат, І. Кучинської, Ю. Шапранс, С. Поліщук та інших, залишається однією з найбільш дискусійних і не вирішених на сучасному етапі, що й зумовлює важливість нашого дослідження [2].

Тобто, як свідчать проведені нами дослідження, розвиток особистості педагога означає процес формування його особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації та виховання. Показником професійного розвитку соціальних педагогів безумовно є сформована професійна адаптивність особистості педагога, що проявляється через високий рівень набутих ним науково-теоретичних, методичних знань, його компетентності, тощо.

Виходячи із вищесказаного, ми можемо констатувати, що проблема професійного розвитку соціальних педагогів у послідовній освіті визначається вирішальним чинником, який дозволяє зробити цей процес ефективнішим і педагогічно керованим, тобто створенням (забезпеченням) певних умов, які використовуються для вирішення різних педагогічних цілей.

Зважаючи на актуальність піднятої теми – метод нашого дослідження полягає у визначенні педагогічних умов, які би сприяли підвищенню кваліфікаційного рівня в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Проведені нами дослідження дають нам підстави стверджувати, що найбільш ефективними педагогічними умовами професійного розвитку соціальних педагогів у системі післядипломної освіти є:

- реалізація особистісно орієнтованого та інших видів підходів, які сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня соціальних педагогів у системі післядипломної освіти;
- використання інтерактивних методів і форм навчання, які кваліфікують як систему суб'єктивних відносин, основу якої становить освоєння соціальним педагогом методів, засобів навчання, теорії і їх використання для уникнення проявів у свідомості соціальних педагогів шаблонів, стереотипів у становленні до професійної діяльності [2].

При цьому слід зазначити, що дані умови перебувають у функціональному, хронологічному й логічному взаємозв'язку та є необхідною, оскільки певним чином впливає на професійний розвиток соціального педагога.

А тому ми повністю поділяємо думку вчених Г. Єфремової та І. Ніколоєскої, які вважають, що для професійного розвитку соціального педагога в умовах закладу післядипломної освіти необхідно створити максимально сприятливе для цього освітньо-методичне середовище. Зокрема вчена І. Ніколлаєску відмічає, що освітнє середовище закладів післядипломної освіти повинно мати спеціальну атмосферу професійної підготовки соціальних педагогів на засадах рівності й свободи, для того, щоб ініціювати та підтримати активний пошуковий процес, розвиток самостійності особистості та її професійну адаптивність [1].

Безперечно, післядипломна освіта сприяє забезпеченню професійного розвитку соціального педагога, оскільки соціальний педагог має можливість системно поповнювати свій професійно-педагогічний рівень. Це може бути досягнуто за рахунок навчання на курсах підвищення кваліфікації. Саме завдяки цим курсам соціальні педагоги ознайомлюються з питаннями фахово-предметного та загально-педагогічного змісту, набувають необхідних фахових знань щодо плановірності, систематичності, послідовності власного саморозвитку, оскільки під час аналізу результатів власної професійної діяльності мають змогу визначити в ній сильні та слабкі сторони, оцінити рівень своїх знань і умінь, прогнозувати шляхи зростання свого професіоналізму. Професійно-педагогічний досвід соціальних педагогів, як свідчать дані проведеного нами дослідження, зростає за рахунок свідомого освоєння науково-теоретичних, методичних та іншого роду знань із передового соціально-педагогічного досвіду. Тобто ми з впевненістю стверджуємо, що під час навчання на курсах із підвищення кваліфікації соціальні педагоги отримують багато можливостей для власного професійно-особистісного розвитку.

Зважаючи на вищесказане, ми можемо констатувати, що професійно-особистісний розвиток соціального педагога в умовах освітнього середовища закладів післядипломної освіти можливий лише в процесі застосування особистісно-орієнтованого підходу в навчанні.

Наступною умовою професійного розвитку соціальних педагогів, як відмічалось вище, є розвиток самостійності й творчості слухачів курсів із підвищення кваліфікації. Залежно від рівня їх пізнавальної активності дане навчання поділяється на активне та пасивне. При активному навчанні слухач вступає в діалог з викладачем, тобто займає активну позицію.

Необхідність підвищення кваліфікації соціальних педагогів обумовлена змістом соціально-педагогічної діяльності. За словами вченої М. Лазаревої, він потребує фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної та соціально-гуманітарної підготовки. Виходячи із цього ми можемо стверджувати, що підвищення кваліфікації соціальних педагогів у системі післядипломної освіти можна розглядати в якості передумови, стимулу до інноваційної діяльності соціального педагога. [3].

Крім вище згадуваного особистісно-орієнтованого підходу в підвищенні кваліфікації соціальних педагогів у системі післядипломної освіти широке застосування також має використання інтерактивних методів і форм навчання, які кваліфікують як систему суб'єкт – суб'єктних відносин, основу якої становить освоєння соціальним педагогом методів, засобів навчання, теорії їх використання. Іншими словами, інтерактивне навчання слід розглядати як педагогічний процес, який є сукупністю закономірних, послідовних та активних методів педагогічної взаємодії викладача і слухачів із метою їх професійного розвитку. Тобто основою інтерактивного навчання є педагогічний процес, який представляє собою сукупність закономірних, послідовних та активних методів педагогічної взаємодії викладача і слухачів із метою їх професійного розвитку.

До найбільш використовуваних інтерактивних методів навчання соціальних педагогів належить: лекція-дискусія, лекція-прес-конференція, лекція-аналіз конкретної ситуації, семінар-дискусія, семінар-взаємонавчання, семінар-дослідження, дидактичні ігри, мозковий штурм, моделювання ситуацій, тренінг, творча вправа та інші, суть і зміст яких направлені на професійно-особистісний розвиток соціальних педагогів в умовах освітнього середовища закладів післядипломної освіти.

На основі вищесказаного ми можемо зробити висновок про те, що особистісно орієнтований та інтерактивний методи навчання є ключовим важелями професійного розвитку соціальних педагогів у системі післядипломної освіти, а саме сприяють підвищенню якості оволодіння ними професійною діяльністю та майстерністю, що так важливо для формування позитивного іміджу навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Ніколаєску І.О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті: дис. канд. пед. наук: 13:00.04. / Інна Олександрівна Ніколаєску. Черкаси, 2011. 259 с.
2. Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАНП України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип.20 (1-2016). 364 с.
3. Професійно-творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті: [монографія] /за ред. проф. М. О. Лазарева. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2013. 386с.

ВИКЛАДАННЯ ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬНИЙ СПІВ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Олена Прищепя, викладач кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (Україна)

TEACHING OF THE ELECTIVE DISCIPLINE «SOLO SINGING» IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Olena Pryshchepa, teacher of the department of artistic disciplines

National University «Chernihiv Collegium» named after T. G. Shevchenko (Ukraine)

Анотація. У статті підкреслено величезний позитивний вплив співу на організм людини, що аргументує доцільність впровадження в освітній процес ЗВО вибіркової дисципліни «Сольний спів». Практика навчання студентів довела стабільну якісну динаміку росту співацьких можливостей студентів.

Ключові слова: студенти, навчання, сольний спів, репертуар, методичні поради

Abstract. The article emphasizes the enormous positive impact of singing on the human body, which argues for the feasibility of introducing the selective discipline «Solo Singing» into the educational process of higher education institutions. The practice of teaching students proved the stable qualitative dynamics of the growth of students' singing abilities.

Key words: students, studies, solo singing, repertoire, methodical advice

Як відомо, музика багатогранно впливає на людину, дарує гаму різнокольорових емоцій, особливо позитивних: радість, життєрадісність, надія, захоплення, щастя, натхнення тощо. У процесі музичного розвитку та навчання людини спів є найдоступнішим видом музичних занять. Спів приносить не тільки задоволення, а також розвиває музичний слух, вирівнює і покращує чистоту інтонування, зміцнює дихальну систему, тренує артикуляційний апарат, покращує звучання голосу, розширює виразність, емоційність виконання, а згодом – загальну чуйність людини.

Спів – дуже складний психофізіологічний процес. Його треба розглядати не тільки як функцію голосового апарату: процес співу – координована робота усього організму, в основі якої лежить діяльність кори головного мозку і підкірки разом з периферійною нервовою системою [2, с. 123].

За даними медичних досліджень, спів, незалежно від якості, позитивно впливає в цілому на організм людини. Це, по-перше, укріплення загального імунітету, покращення кровообігу, і як наслідок – стабілізація артеріального тиску і запобігання порушень роботи мозкової та серцево-судинної систем організму людини. Також відбувається прискорення виводу токсинів з організму людини. Спів покращує психічний стан і загалом психічне здоров'я людини. Учені радять якомога частіше співати, звертаючи увагу на правильне глибоке дихання, пряму вертикальну поставу. Зроблено висновок, що спів – ліки для душі і тіла.

Враховуючи величезний позитивний вплив співу на організм людини, було запропоновано вибіркoву дисципліну «Сольний спів» для навчання студентів факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв та інших факультетів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Мета засвоєння курсу полягає у розвитку індивідуальних вокальних здібностей студентів. Дисципліна «Сольний спів» дозволяє набути студентам додаткових фахових вокальних компетенцій при опануванні циклу дисциплін професійної підготовки.

Завдання дисципліни: засобами вокального мистецтва здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців; формувати відчуття прекрасного, вміння розуміти і цінувати красу; розвивати художньо-творчі та вокальні виконавські здібності; готувати майбутніх фахівців до самостійного підвищення співацької майстерності в умовах практичної діяльності.

Основні знання та вміння, які набувають студенти після опанування дисципліни «Сольний спів». Основні знання:

- класифікація і коротка характеристика співочих голосів;
- короткі відомості про голосовий апарат і співочий звук;
- розвиток голосу: співацька постава, психічний стан;
- співоче дихання та опора⁴
- атака звуку;
- дикція та артикуляція;
- самоконтроль, гігієна та режим голосу.

Основні вміння:

- співацьке дихання;

- комплекс вокально-технічних вправ для розвитку голосу;
- вокально-технічні прийоми співацької атаки, кантиленного звуковедення, рухливості голосу;
- вокальне формування голосних та чітка артикуляція приголосних під час співу;
- чистота інтонування;
- виконання дитячих та народних пісень;
- художнє виконання сучасних вокальних творів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Початковий етап формування вокальних навичок.

Тема 1. Формування фонетичного слуху та вокальних уявлень про акустично – повноцінне звучання співацького голосу.

Тема 2. Засвоєння співацької постави, формування співацької установки.

Тема 3. Розвиток початкових навичок співацького дихання, м'якої атаки звуку, відчуття співацької опори.

Тема 4. Робота над чистою, точною вокальною інтонацією.

Змістовий модуль 2. Розвиток основних співацьких навичок.

Тема 1. Набуття основних навичок формування голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на середній ділянці діапазону.

Тема 2. Робота над вірним співацьким звукоутворенням на центральній ділянці діапазону.

Тема 3. Розвиток навички співу на дихальній опорі.

Тема 4. Розвиток навичок м'якої атаки звуку.

Змістовий модуль 3. Розвиток свідомих вокальних уявлень.

Тема 1. Удосконалення співацького дихання.

Тема 2. Формування навички високої співочої позиції.

Тема 3. Формування навички використання різних типів атаки звуку.

Тема 4. Робота над артикуляцією та дикцією.

Змістовий модуль 4. Формування вокального слуху і співацьких навичок.

Тема 1. Набуття основних навичок формування голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на всіх ділянках діапазону.

Тема 2 Поступове розширення співацького діапазону.

Тема 3. Засвоєння навички кантиленного співу.

Тема 4. Робота над засобами музичної виразності у вокальних творах.

В умовах дистанційного навчання заняття проводились у вайбер групі. Студентам пропонувалось обирати пісні за власним смаком і бажанням, різних авторів, стилів, жанрів, у тому числі дитячі, шкільні та українські народні пісні. На початку занять надавалися методичні поради. Наголошувалося, що дихати треба довільно, тобто так, як зручно. Зверталась увага студентів на співацьку установку – при співі корпус та голову потрібно тримати прямо і вільно. Брати вдих можна у кінці фраз, у паузах, але не можна вдихати на середині слова. Нагадувалося, що при співі потребується особливо чітка артикуляція та дикція, яка можлива тільки при вільному положенні органів артикуляції, враховуючи і рот.

Критеріями вірної постановки роту є: вільне красиве звукоутворення та свобода м'язів артикуляційного апарату [1, с. 57]. Вимова, манера промовляти слова – дикція – є найважливішою умовою виразного співу [2, с. 85]. Під час співу голосні звуки тягнуться, а приголосні швидко і чітко вимовляються, що дозволяє усунути пасивність, млявість та нечіткість дикції.

Студентам пропонувалося: користуючись інтернетом, обрати пісні, слухати їх у звукозапису багато разів для запам'ятовування, потім співати пісні разом з виконавцями; наступний крок: знайти фонограми «мінус» і багаторазово співати під них, покращуючи якість співу з кожним разом. Для самоконтролю якості навчання студентам пропонувалося робити відеозаписи власного співу, а також надсилати їх викладачу для прослуховування, аналізу, методичних порад і зауважень. Наступний крок ускладнення завдання: співати а

капела, контролюючи звучання власного голосу, чистоту інтонування, утримання ладу та тональності звучання.

Критеріями оцінювання співу студентів було визначено зручність співу і краса, вільність, якість звучання голосу. Порівнюючи відеозаписи співу студентів протягом чотирьох семестрів навчання (3-4 курси заочного відділення Дошкільної та Початкової освіти), спостерігаємо стабільну якісну динаміку росту вокальних можливостей студентів: розвивається голосовий апарат студентів, розширюється діапазон звучання голосу, покращується та вирівнюється вокальна інтонація. Це доводить, що в результаті вірного формування співацького звуку, з однієї сторони, розвивається вокальний слух, з другої – відпрацьовується точність звуковисотного інтонування. Також відбувається розкріпачення студентів, спів стає емоційним, виразним.

Отже, мета запропонованої вибіркової дисципліни «Сольний спів» – розвиток індивідуальних вокальних здібностей студентів – досягнута, завдання навчання виконано.

Список використаних джерел

1. Овчаренко Н. А. Основи вокальної методики : наук.-метод. посіб. Кривий Ріг, 2006. 116 с.
2. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу в початковій школі : метод. посіб. Тернопіль, 2006. 216 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕДУКАЦІЄЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Альона Прокопенко, кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (Україна)

ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT COMPONENT OF THE CONCEPTUAL MODEL OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF EDUCATING FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZING EDUCATION: THEORETICAL ASPECT

Alona Prokopenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy»

of the Kharkiv Regional Council (Ukraine)

Анотація. У статті теоретично обгрунтовано розробку організаційно-управлінський компонент концептуальної моделі системи управління едукацією майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти. Розглянуто: визначено напрями, етапи та методи управління едукації майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти.

Ключові слова: управління, едукації, діджиталізації освіти.

Abstract. The article theoretically substantiates the development of organizational and managerial component of the conceptual model of the management system of education of future teachers in the conditions of digitalizing education. The directions, stages and methods of managing education of future teachers during education digitalization are considered.

Key words: management, education, digitalization of education

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні повинна вбирати в себе загальноосвітні тенденції трансформації суті і методів управління освітою, що в багатьох розвинених країнах стали прискорювачем економічного зростання, сприяли задоволенню потреб, що зростали, розкриттю творчого потенціалу особистості, забезпечили впровадження нових інформаційних технологій [2, с. 54-55].

Розробку організаційно-управлінського компонента концептуальної моделі управління едукацією МУ в умовах діджиталізації освіти, що характеризує інтегрований результат едукації здобувачів освіти, здійснюємо спираючись на загальнонаукові (стратегічний, синергетичний та системний) методологічні підходи. Фрейм організаційно-управлінського компоненту концептуальної моделі управління едукацією майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти представлено на рис.1.

Організаційно-управлінський компонент містить напрями, етапи та методи управління едукцією МУ в умовах діджиталізації освіти.

Напрями управління едукцією МУ в умовах діджиталізації освіти визначено:

- відповідність діяльності педагогічного ЗВО сучасним європейським та вітчизняним тенденціям розвитку освітньої галузі;
- забезпечення відповідності управління цим процесом педагогічній концепції едукції МУ в умовах діджиталізації освіти;
- визначення стратегічної мети, цілей і завдань, які сприятимуть ефективності едукції МУ в умовах діджиталізації освіти;
- запровадження педагогічної концепції едукції МУ в умовах діджиталізації освіти за відповідними концептами (настановчий, управлінський, системний, практико-утилітарний);
- залучення партнерських ЗВО та стейкхолдерів до розробки освітньо-професійних програм, навчальних планів, вибіркового освітніх компонентів;
- координація роботи управлінського кластеру щодо підвищення рівня едукції МУ в умовах діджиталізації освіти.

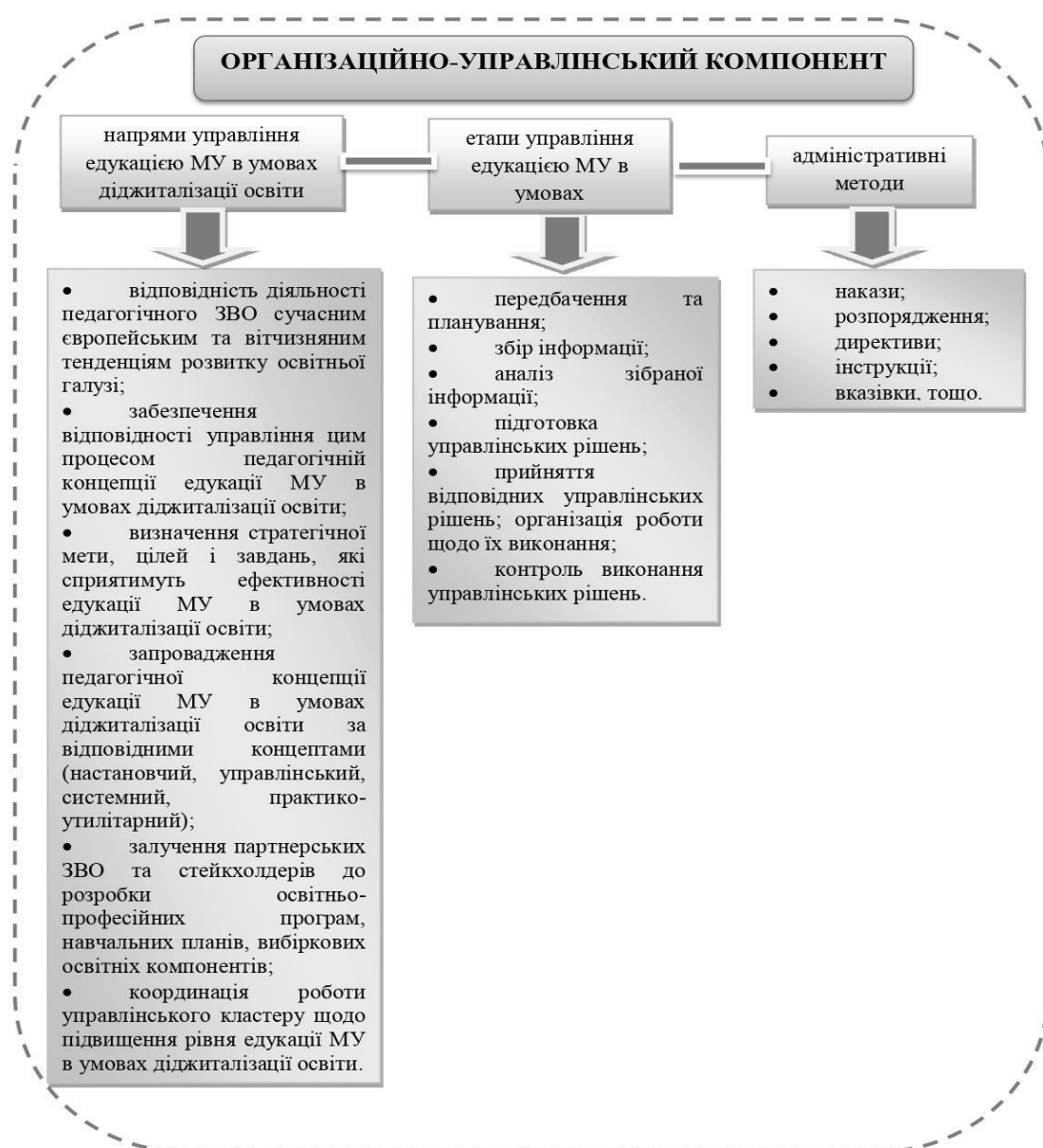

Рис. 1. Фрейм організаційно-управлінського компоненту моделі концептуальної моделі управління едукцією майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти

Визначено наступні етапи управління едукацією МУ в умовах діджиталізації освіти: перший етап – передбачення та планування (визначення найсуттєвіших загальних, фахових та предметних компетентностей майбутнього вчителя, що будуть актуальними найближчі п'ять років (період навчання у ЗВО) та планування відповідно до цих компетентностей освітніх компонентів.

Другий етап – збір інформації (збір інформації проводиться з метою отримання статистичних даних щодо якісного складу науково-педагогічних працівників, які забезпечують викладання на відповідній освітній програмі, матеріально-технічного та програмного забезпечення процесу едукації МУ в умовах діджиталізації освіти; якості випускників (опитування стейкхолдерів); якості створеного управлінського кластеру (якісний результат – компетентний випускник), та якості функціонування студентоцентричного освітнього середовища (опитування здобувачів освіти) тощо.

Третій етап – аналіз зібраної інформації за напрямками: якість професійної підготовки здобувачів освіти; якість навчально-методичної, наукової, організаційної та виховної роботи з метою визначення чинників (зовнішніх та внутрішніх), що впливають на процес едукації МУ в умовах діджиталізації освіти та сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Четвертий етап – підготовка управлінських рішень на підставі отриманої та проаналізованої інформації.

П'ятий та шостий етапи – прийняття відповідних управлінських рішень та організація роботи щодо їх виконання.

Сьомий етап – контроль виконання управлінських рішень. Аналіз отриманих результатів їх упровадження. За необхідно коригування управлінського циклу.

Розглянувши етапи управління едукацією МУ в умовах діджиталізації освіти представимо адміністративні методи управління, що забезпечують реалізацію даних етапів.

У Законодавстві України про працю зазначається, що «характерними особливостями адміністративних методів управління є: прямий вплив на керований об'єкт шляхом встановлення його повноважень (прав і обов'язків); односторонній вибір суб'єктом управління найближчої та кінцевої мети, завдань управлінського процесу, порядку, термінів його виконання об'єктом, ресурсного забезпечення, умов виконання завдань на кожному конкретному етапі; юридична обов'язковість актів управління (указів, постанов, рішень, розпоряджень, наказів і резолюцій), невиконання яких розглядається як порушення обов'язків» [1].

Погоджуємося із С. Велешуком, який зазначає, що «загалом систему адміністративних методів можна охарактеризувати як сукупність двох рівнозначних елементів, які впливають на структуру управління (регламентація діяльності, нормування в системі управління) і на процес управління (підготовка, прийняття, організація виконання і контроль за управлінськими рішеннями)» [1].

Науковець до адміністративних методів управління відносить «...накази, постанови, розпорядження, вказівки, інструкції, що дають змогу регламентувати діяльність, забезпечують організацію нормативами й підтримують трудову дисципліну» [1].

Дані методи управління будуть використанні у процесі реалізації педагогічної концепції едукації МУ в умовах діджиталізації освіти.

Таким чином, фрейм організаційно-управлінського компоненту концептуальної моделі управління едукацією майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти складається із напрямів та етапів управління едукацією, а також містить адміністративні методи управління.

Список використаних джерел

1. Велешук С. Концептуальні підходи до визначення функцій та класифікації методів адміністративного менеджменту; Законодавство України про працю. К. Істина, 2006. 328 с
URL: <https://cutt.ly/9KTrvWw>
2. Харківська А. А. Стратегічне управління системою науково-методичної роботи

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Анжеліка Ремньова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова (Україна)

**DEVELOPING CREATIVE CAPABILITIES OF FUTURE TEACHERS
IN THE CONDITIONS OF THE BLENDED LEARNING AND DISTANCE LEARNING**

Anzhelika Remnova, Candidate of Pedagogy, Senior Lecturer
Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті виявлено сутність терміну «творчі здібності майбутнього педагога», проаналізовано шляхи та методи розвитку творчої особистості майбутнього вчителя, визначено особливості формування творчих здібностей майбутніх педагогів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Ключові слова: майбутній педагог, творча особистість, творчі здібності, змішане навчання, дистанційне навчання.

Abstract. Interpretation of term «creative capabilities of future teacher» is educed in the article, ways and methods of development of creative personality of future teacher are analysed, the features of forming of creative capabilities of future teachers are certain in the conditions of the distance learning and blended learning.

Key words: future teachers, creative personality, creative capabilities, blended learning, distance learning.

У сучасних умовах змінилися вимоги та суспільні запити не тільки до системи освіти, а й до підготовки майбутнього вчителя, який почав працювати в умовах Нової української школи і передусім, повинен мати творче мислення і бути готовим до прийняття нестандартних рішень. У Концепції Нової української школи зазначено, що вчитель – це людина, на якій тримається реформа і наша мета – сприяти його професійному і особистісному зростанню. Потужні державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України [3, с.5]. Традиційні форми професійної підготовки вчителя сьогодні вже не є актуальними. До того ж формування творчої особистості майбутнього педагога відбувається в нових умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, а виклики часу – пандемія та війна – змінили ставлення студентів і викладачів до дистанційного та змішаного навчання.

У систему професійної підготовки майбутнього вчителя необхідно включити теоретичну та практичну підготовку студентів до творчої професійної діяльності, до розвитку креативності, до ознайомлення майбутніх учителів з технологіями розвитку творчих можливостей учня і адаптувати цю систему до умов дистанційного та змішаного навчання.

Проблема формування творчої особистості майбутнього вчителя не є новою, до неї зверталися науковці впродовж всієї історії розвитку людства, адже творча діяльність у будь-якій сфері суспільного життя – це ознака соціального прогресу. Однією з найважливіших сфер для реалізації творчих здібностей особистості є сьогодні сфера освіти. В останні десятиліття вітчизняні науковці В.Андрущенко, І.Бех, В.Бондарь, Л.Вовк, І.Зязюн, О.Мороз, В.Семиченко, О.Савченко, О.Сухомлинська, Г.Троцько та інші розглядали у своїх працях не тільки тенденції розвитку вищої освіти, а й окремі аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів. Теоретико-практичні аспекти дистанційного та змішаного навчання досліджували вітчизняні вчені С.Березенська, А.Бурмістрова, Н.Болюбаш, В.Гнезділов, В.Голубева, Є.Желнова, М.Кадемія, В.Кухаренко, В.Маняхіна, Е.Новікова, Е.Полат, А.Стрюк, А.Хуторской та інші. Але обрана проблематика ще недостатньо представлена в наукових розвідках, тому є необхідність у проведенні подальших досліджень на цю тему.

Мета даного дослідження – визначити особливості формування та розвитку творчих

здібностей майбутніх педагогів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Аналіз психолого-педагогічної та філософської літератури з проблеми розвитку творчих здібностей у майбутніх педагогів дозволив визначити сутність ключових понять дослідження. Єдиної теорії творчості та пояснення особливостей формування творчих здібностей не існує, але більшість науковців описують творчість як процес створення нового, цінного для суспільства, продукту. «Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту - результату творчості»[6, с.406]. Творчість має важливе значення у діяльності педагога, оскільки є умовою для самореалізації його особистості і сприяє професійному саморозвитку. Лише творчий учитель здатен сформувати творчу особистість вихованця, допомогти йому виявити свої нахили та здібності, самоактуалізуватися.

Поняття «творчі здібності особистості» науковці М.Бургін, С.Гончаренко, О.Леонт'єв, В.Моляко, С.Рубінштейн та інші представники діяльнісного підходу тлумачать як сукупність психологічних та індивідуальних властивостей особистості, наявність яких дозволяє особі успішно виконувати певний вид діяльності. Відповідно «творчі здібності майбутнього педагога» є своєрідним поєднанням здібностей та властивостей особистості, що забезпечують унікальність способів дій, новизну та оригінальність у вирішенні професійних завдань, готовність до творчих конструктивних перетворень у майбутній педагогічній діяльності. Творчі здібності мають складну структуру, компоненти якої пов'язані між собою. Головна роль у створенні нового продукту належить інтелектуально-евристичним здібностям, які забезпечують критичне мислення, генерування нових ідей, висунення гіпотез, вміння виявляти суперечності, фантазувати, переносити знання і вміння з однієї ситуації до іншої [2, с.57].

Майбутній педагог з розвинутими творчими здібностями здатний до різноманітних модифікацій, комбінування змісту навчального матеріалу нестандартними способами, має готовність до розробки оригінальних підходів до планування освітнього процесу, використовує різні методи, форми, прийоми для організації творчої педагогічної діяльності, шукає шляхи вдосконалення освітнього процесу, щоб розвинути особистісний творчий потенціал кожного вихованця [4]. Сучасна система вищої освіти має забезпечити реалізацію творчих здібностей майбутніх вчителів за певних загальних організаційно-педагогічних умов:

- створення позитивного творчого педагогічного середовища;
- посилення мотивації до творчої діяльності (різні види заохочень, творчі, науково-дослідні завдання, особистий приклад творчого саморозвитку викладача);
- впровадження форм, методів, прийомів навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів (інтерактивні технології, творчі проекти, діалогічні методи тощо);
- об'єктивне оцінювання студентів на принципах академічної доброчесності.

Варто поєднати всі ці умови і сформувати психологічну готовність студентів до творчої діяльності (мотивувати і підтримувати бажання створювати власні творчі продукти, методики, експериментувати), надати відповідну теоретичну (уявлення про творчість, форми, методи, технології, що забезпечують розвиток творчих здібностей в учнів) та практичну підготовку (уміння творчо застосовувати набуті знання, перетворюючи їх у творчо-інноваційну компетентність).

Яким чином реалізувати ці педагогічні умови під час дистанційної або змішаної форми навчання? Загальновідомо, що дистанційне навчання з 2013 року в Україні існує як законодавчо закріплена окрема форма навчання в ЗВО, хоча до 2020 року мало хто з учасників освітнього процесу був підготовлений до такої форми навчання. З початком пандемії коронавірусу, а потім війни в нашій країні, дистанційне навчання стало незамінною

і єдиною можливістю отримання знань в ЗВО. Згідно визначення у сучасному психолого-педагогічному словнику: «Дистанційне навчання – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово й переважно екстериторіально (на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч)» [6, с.98], тобто воно взагалі не передбачає безпосередньої навчальної взаємодії. Змішане навчання є однією з сучасних освітніх технологій, в основі якого лежить концепція об'єднання технологій «класно-урочної системи», електронного навчання, дистанційних освітніх технологій [7, с.126].

Більшість вітчизняних дослідників роблять наголос на тому, що використання в навчанні комп'ютерних і телекомунікаційних засобів розширює можливості варіювання матеріалу, інформаційного фонду, яким може користуватися студент в освітньому процесі, робить більш гнучким і оперативним реагування викладача на характер його помилок і труднощів. Специфічні для дистанційного навчання засоби розширюють межі інформаційного поля студента, кількість пропонованих йому варіантів навчання, підсилюють зворотний зв'язок [1]. Разом з тим, ці форми навчання мають і свої недоліки: обмеженість очних соціальних контактів, недосконалість технічних можливостей, збільшення випадків порушення академічної доброчесності серед студентів, зменшення активності студентів на парах. Сьогодні в умовах війни ці недоліки доповнили такі загрози, як нестабільність умов навчання, загроза життю і здоров'ю студентів та викладачів, погіршення їх психологічного здоров'я, зниження рівня мотивації до навчання.

Саме тому в умовах дистанційного і змішаного навчання необхідно більше уваги приділити вже відомим інтерактивним технологіям, методам, засобам розвитку творчих здібностей у майбутніх педагогів, адаптувати їх до режиму віддаленої роботи, розробити механізми реінтеграції учасників освітнього процесу, викладачам спрямувати і скерувати діяльність студентів у русло організації процесу самостійного навчання і розвитку, розширювати їх інноваційний і творчий потенціал.

В першу чергу майбутніх вчителів необхідно ознайомити з інтернет-ресурсами та програмним забезпеченням, які можуть урізноманітнити освітній процес і розкрити їх творчий потенціал під час підготовки до уроків. Це може бути: створення власного Youtube каналу, щоб публікувати у ньому власні інформаційні та відеоматеріали; використання конструктора доповненої реальності (AR) для розробки дидактичних матеріалів (за допомогою Fliprар, ROAR, Arvizor та інших); конструювання уроку у середовищі Intech IWB; використання онлайн сервісу Kahoot для створення інтерактивних завдань, тестів, опитувань, вікторин.

Під час занять в умовах дистанційного та змішаного навчання викладачі можуть використовувати такі інтерактивні технології, як Кейс-стаді (case-study), або метод конкретних ситуацій, що використовується у навчанні шляхом розв'язування конкретних завдань-ситуацій (вирішення кейсів). Викладач презентує студентам певну проблему (проблемну життєву ситуацію) і пропонує різні варіанти її розв'язання. Студентам надається можливість проявити власну ініціативу, креативні здібності, відчутти самостійність при засвоєнні теоретичних положень і оволодінні практичними навичками. Ця технологія сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання та розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів.

Можна адаптувати до умов дистанційного навчання метод проєктів, який дає можливість залучати студентів до науково-дослідної та пошукової діяльності, сприяє розвитку пізнавальних умінь і навичок майбутніх педагогів, умінню критичного мислення та розвитку творчих здібностей.

Використання технології сторітеллінг (мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача) є особливо актуальною в сьогоденних реаліях дистанційного та змішаного навчання. Сторітеллінг не тільки допомагає створити позитивну атмосферу під час онлайн

лекції, зняти психологічну напругу і встановити контакт зі студентами, а й сприяє розвитку особистісних якостей, унікальності уяви, підвищенню активності та залученню до творчості всіх учасників освітнього процесу. Історії впливають на почуття будь-якої людини, що зумовлює підвищення рівня концентрації уваги на занятті [5].

Таким чином, розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів в процесі фахової підготовки перш за все відбувається під час навчальної діяльності, яку можна організувати в умовах дистанційного та змішаного навчання із залученням інтерактивних технологій та різноманітних методів і прийомів, які дозволяють розкрити свій творчий потенціал, сформувати критичне мислення, розвинути творчу уяву та мовлення.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

2. Момот Л. Л., Шелестова Л. В. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання. Педагогіка і психологія. 1997. №2. С.53-59.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. : URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Руденко Л. С. Підготовка вчителя початкової школи до творчої педагогічної діяльності. Вісник психології і педагогіки. 2014. №16. URL: <http://www.psyh.kiev.ua//> Руденко Л.С. Підготовка вчителя початкової школи до творчої педагогічної діяльності.

5. Сторітеллінг як метод навчання. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/>.

6. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. 473с.

7. G. Bevzo, V. Vyshkivska, A. Remnova, I. Titarenko. Blended learning: futures of application in the modern educational system. *Intellectual Archive. Multidisciplinary Journal*. Ontario : Shiny World Corp. 2021. №4(11). October/December. P.124-132.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГОВОРІННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ THINK-PAIR-SHARE В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Валерія Саннікова, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.О. Шевцова, викладач

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

TEACHING GERMAN LANGUAGE SPEAKING TO FUTURE TEACHERS USING THE THINK-PAIR-SHARE TECHNOLOGY IN BLENDED LEARNING

Valeriia Sannikova, bachelor's student

Sumy Makarenko State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості навчання німецькомовного говоріння майбутніх вчителів. Автор статті презентує завдання для розвитку умінь німецькомовного говоріння на основі технології Think-Pair-Share в умовах змішаного навчання.

Ключові слова: стратегія Think-Pair-Share, навчання німецькомовного говоріння, змішане навчання.

Abstract. The article reveals the peculiarities of teaching German language speaking to future teachers. The author of the article presents tasks based on using the Think-Pair-Share Technology in blended learning.

Key words: the Think-Pair-Share Technology, teaching German language speaking, blended learning.

Україна все впевненіше набуває статусу європейської держави, у зв'язку з чим вдосконалення технологій навчання говоріння іноземною мовою (ІМ) в закладах вищої освіти стає все більш актуальним. Вдосконалення технологій шляхом залучення нових стратегій для якісного навчання в змішаному та дистанційному форматі має значний потенціал покращення вмінь говоріння німецькою мовою (НМ) у майбутніх вчителів.

Залучення технології Think-Pair-Share (TPS) в умовах змішаного навчання дає можливість студентам розвинути свої німецькомовні навички говоріння в он-лайн режимі, подолати мовний бар'єр, а також проявити свою особистість, висловлюючи власні думки.

Вивчення проблеми використання технології TPS у навчанні ІМ розглядається як складова кооперативного навчання, яке було широко вивчено і вже довело свою ефективність. М. Ворон визначає кооперативне навчання як технологію навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду [9]. Він відмічає, що ця технологія сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й розвитку мислення та мовлення [9]. Сутністю технології є розподіл членів великої групи на декілька малих груп, що діють за інструкцією, розробленою викладачем. Над проблемою кооперативного навчання у загальнотеоретичному аспекті працювали Ф. Борш, П. Нікодемус, А. А. Хубер, Л. Хааг та ін. Однією з найбільш популярних форм кооперативного навчання у ЗВО НМ стає модель із використанням технології TPS. Технології TPS О. І. Рахматові вивчав її як спосіб покращення навичок письма [7], зокрема цікаву ідею з використанням цієї моделі представили у своїй статті Сахардін, Роснані, К. С. Ханум і С. А. Гані для написання описових текстів [8]. Технологію TPS також проаналізували М. Магфіра [2], Путрі, Ф. Фахріані та Н. Джаліл [6] щодо вдосконалення навичок усного мовлення; не менш активно досліджували дану модель для використання у навчанні розуміння прочитаного тексту М. Файза [3], М. Фатчул, А. Різкі, Р. Фаділла та Е. П. Еліані [4], а І. Мухамад описував спосіб використання технології TPS для застосування її у вивченні нових слів [1]; Л. Мандельзе із залученням моделі TPS досліджував вплив співпраці на участь студентів у класі та вияснив важливість кооперації з однолітками на занятті [5]. У навчанні німецької мови Н.О. Шевцовою запропоновано використовувати кооперативні технології навчання німецькомовного читання на основі трифазної моделі: самостійно/індивідуально, у парі, у групі/колективі [10]. Не дивлячись на те, що в умовах пандемії освітній процес відбувається тривалий час, здебільшого, у форматі змішаного навчання по всьому світу, дослідження можливостей використання технології Think-Pair-Share (TPS) на основі концепції кооперативного навчання в умовах змішаного альтернативного навчання у відеоконференціях вивчена не достатньо повно, у зв'язку з чим існує велика потреба у дослідженнях розвитку умінь німецькомовного говоріння у майбутніх вчителів на основі технології Think-Pair-Share, чим зумовлюється актуальність нашого дослідження.

Сучасні дослідження доводять, що основна цінність технології TPS полягає в тому, що вона дозволяє студентам оцінити нові ідеї і, якщо необхідно, уточнити або перебудувати їх, перш ніж подати їх великій групі [9]. Розглянемо, як реалізується технології TPS на прикладі завдання для розвитку умінь німецькомовного говоріння з теми «*Am Wochenende*» в умовах змішаного навчання. Для застосування TRS у відеоконференції використовуємо програму для організації відеоконференцій Zoom або єдину платформу Microsoft Teams для освіти. Для організації роботи використовуємо онлайн-дошку Padlet для розміщення робочого листа із завданнями, а також езерпад – вебзастосунок текстовий редактор для спільного редагування в реальному часі board.net.

Роботу організуємо за класичною три кроковою моделлю. Перед початком роботи, викладач орієнтує студентів в умовах діяльності. Надає покликання на онлайн-дошку Padlet та ознайомлює студентів із завданням: *Sie haben 4 Möglichkeiten Zeit am Wochenende gut zu verbringen: ins Kino zu gehen, ins Café zu gehen, ins Theater zu gehen in die Kunstgalerie zu gehen. Wohin würden Sie gerne am Wochenende gehen und warum?*

На етапі «Think» учень працює над завданням самостійно. Ґрунтуючись на своїх набутих знаннях, він утворює зв'язки з новою інформацією із завдання та розробляє рішення. Інструкція до фази самостійної роботи: *1. Schauen Sie sich die Anzeigen an und überlegen Sie, welchen Ort Sie am Wochenende am liebsten besuchen würden und warum. 2. Schreiben Sie 2-3 Gründe für die oben genannten Optionen.* Викладач також інформує студентів про час, відведений на фазу самостійної роботи: *Sie haben 5 Minuten Zeit, darüber nachzudenken und*

Ihre Ideen aufzuschreiben. Демонструє езерпад, на якому завдання виконується письмово, надає інструкцію: *Schreiben Sie Ihre Argumente hinter die Bilder.* Просить студентів увійти до сесійних залів: *Jetzt betreten Sie die Breakout-Rooms.*

На етапі «Pair» студент повідомляє про своє рішення свого партнера у парній роботі. Інструкція до фази парної роботи: *Besprechen Sie Ihre Ideen mit Ihrem Partner. Entscheiden Sie, welche Option Ihnen am besten passt.* Викладач також інформує студентів про час, відведений на фазу парної роботи: *Sie haben 5 Minuten Zeit.*

На заключному етапі «Share» на пленарному засіданні групи всі ідеї обговорення оголошуються, порівнюються один з одним, оцінюються надані відповіді та спільний процес співпраці. Інструкція до фази роботи у пленумі: *Verlassen Sie die Breakout-Rooms und informieren Sie uns im Plenum darüber, was Sie entschieden haben.* На завершальному етапі учні по одному з пари демонструють екран та діляться своїми дописами, розповідають про хід обговорення та спільні ідеї. Студенти вислуховують різні думки та погляди, слухають аргументовані повні відповіді, ставлять один одному додаткові запитання.

Завдання на основі технології Think-Pair-Share повинно бути яскраво представлене, що дозволить привернути увагу учнів та якнайшвидше залучити їх до роботи. У нашому прикладі завдання були залучені картинки, які були схожі на афіші громадських місць: кінотеатр, театр, кафе і художня галерея. Зразок розробленого нами завдання робочого листа із завданнями для розвитку умінь німецькомовного говоріння з теми «Am Wochenende» на основі технології TPS представлено на малюнку 1.

Schülerarbeitsblatt
Nach der Think-Pair-Share-Methode in verschiedenen Sozialformen arbeiten

Wo kann man hingehen?

Sie haben 4 Möglichkeiten Zeit am Wochenende gut zu verbringen:

- ins Kino zu gehen,
- ins Café zu gehen,
- ins Theater zu gehen
- in die Kunstgalerie zu gehen.

Wohin würden Sie gerne am Wochenende gehen und warum?

In Einzelarbeit:

1. Schauen Sie sich die Anzeigen an und überlegen Sie, welchen Ort Sie am Wochenende am liebsten besuchen würden und warum.
2. Schreiben Sie 2-3 Gründe für die oben genannten Optionen. Sie haben **5 Minuten Zeit**, darüber nachzudenken und Ihre Ideen aufzuschreiben. Schreiben Sie Ihre Argumente hinter die Bilder.

Jetzt betreten Sie die Breakout-Rooms.

In Partnerarbeit:

1. Besprechen Sie Ihre Ideen mit Ihrem Partner. Entscheiden Sie, welche Option Ihnen am besten passt. Sie haben **5 Minuten Zeit**.

Verlassen Sie die Breakout-Rooms und informieren Sie uns im Plenum darüber, was Sie entschieden haben.

Мал.1 Робочий лист із завданнями для розвитку умінь німецькомовного говоріння з теми «Am Wochenende» на основі технології TPS в умовах змішаного навчання

На основі аналізу наукових джерел, а також на матеріалі рефлексії щодо особливостей навчання німецькомовного говоріння майбутніх вчителів із використанням технології Think-Pair-Share в умовах змішаного навчання, виляємо такі переваги технології TPS: кожен окремий студент залучений до обговорення питання; студентам подобається працювати в парах, ділитися думками і відчувати свою ідею важливою при обговоренні; технологія TPS допускає широкий спектр тем для обговорення; студенти мають можливість подолати страх і сором'язливість, стати повноцінними учасниками дискусії; студенти можуть проявити себе, запропонувавши цікаві ідеї, висвітливши їх на пленумі серед інших; студентам подобається працювати в парах, діяти згуртовано, а отже, вони вмотивовані зробити власний вклад у спільну роботу. Не дивлячись на досить значні плюси, використання технології TPS у навчанні говоріння в умовах змішаного навчання, можуть зустрічатися певні труднощі: технічні проблеми; складність теми для обговорення; непорозуміння між учасниками дискусії, пов'язані з низькою культурою спілкування, а також недостатньо розвинутими навичками кооперації.

Слід зазначити, що технологія TPS є досить актуальною при володінні німецькою мовою на рівні B1 і вище, щоб дискусія була конструктивна і цікава для студентів. Важливо,

щоб кожен міг відчувати себе комфортно під час виконання завдання даного типу, мав можливість зробити свій вклад у дискусію і відмітити для себе якнайбільше позитивних моментів у завданнях на основі технології TPS.

Отже, завдання із залученням моделі TPS ефективно поєднує соціальні форми навчальної діяльності у змішаному навчанні, що призводить до збільшення відсотку залучення всіх учасників до дискусії, та дозволяє вдосконалювати вміння німецькомовного говоріння у майбутніх учителів.

Подальшим завданням вважаємо вивчення можливостей застосування технології TPS для навчання майбутніх учителів німецькомовного письма.

Список використаних джерел

1. Ihsan, Muhamad. "Applying Think-Pair-Share Model in Vocabulary Learning". *Loquen*, 2019- Vol. 2, №1. P. 11–23. URL: <https://bit.ly/3ywXC9s>

2. Maghfira, Maghfira. "The Implementation of Think-Pair-Share Technique in Improving Students' Speaking Skill". *Jurnal Studi Guru Dan Pembelajaran*. 2020. Vol. 3, №3. P. 511-517. URL: <https://bit.ly/3yh6NLY>

3. Maulida, Faiza. "The Use of Think-pair-share in Teaching Reading Comprehension". *ELT Forum: Journal of English Language Teaching*. 2017. Vol. 6, №1. P. 49–58. URL: <https://bit.ly/3I4mwIT>

4. Mu'in, Fatchul, Rizky Amelia, Raisa Fadilla, and Eka Puteri Elyani. "Teaching Reading On English for Specific Purposes With Think-Pair-Share Technique". *Journal of English Education and Teaching*. 2020. Vol. 4, №4. P. 583–596. URL: <https://bit.ly/3AifWqi>

5. Mundelsee, Lukas. "Think and Pair Before Share: Effects of Collaboration On Students' In-class Participation." *Learning and Individual Differences*. 2021. Vol. 88, № 102015. URL: <https://bit.ly/3AiVUfc>

6. Putri, Hidayana, Fahriany Fahriany, and Nasifuddin Jalil. "The Influence of Think-Pair-Share in Enhancing Students' Speaking Ability". *JETL (Journal of Education, Teaching and Learning)*. 2020. Vol. 5, №1. P. 67–72. URL: <https://bit.ly/3yyj8Nh>

7. Rahmawati, Okta Ika. "THINK-PAIR-SHARE: A TECNIQUE TO ENHANCE STUDENTS' WRITING SKILL". *Jurnal Pendidikan Edutama*. 2017. Vol. 4, №1. P. 49–57. URL: <https://bit.ly/3NyBpOF>

8. Sahardin, Rosnani, Cut Salwa Hanum, and Sofyan A. Gani. "Using Think-Pair-Share for Writing Descriptive Texts". *Studies in English Language and Education*. 2017. Vol. 4, №1. P. 54-65. URL: <https://bit.ly/3OSete7>

9. Ворон, М. Методична робота в умовах кооперативного навчання. Методика и технология. 05.05.2006. URL: <https://bit.ly/3NlStS6>

10. Шевцова Н. О. Кооперативні технології навчання німецькомовного читання. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschaftsplattform*. 2020. B. 2. S. 57–60. URL: <https://bit.ly/3uebsNv>

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК І ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лідія Сидорів, викладач

Сергій Сидорів, викладач

Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (Україна)

TRAINING TEACHERS FOR IMPLEMENTING INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT: SOFT SKILLS AND CREATIVE ABILITIES DEVELOPMENT

Lidia Sydoriv, lecturer

Segiy Sydoriv, lecturer

Ivano-Frankivsk college, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university (Ukraine)

Анотація. У статті визначені ключові навички для організації інклюзивного освітнього середовища, які потрібні майбутнім педагогам. Проаналізовано активності та особливості ефективності їх засвоєння в умовах дистанційного навчання. Запропоновано авторське бачення підготовки педагогів шляхом розвитку творчих здібностей та м'яких навичок до професійної діяльності.

Ключові слова: інклюзивне освітнє середовище, професійна освіта, розвиток м'яких навичок.

Abstract. The paper defines the key skills for pre-service teachers to organize inclusive learning environment. The ways to effective implementation of the suggested activities in distance teaching have been analyzed. The authors' approach towards introducing soft skills and creative abilities development in teacher training has been suggested.

Key words: inclusive learning environment, professional education, soft skills.

Якісна освіта, відображаючи та реалізуючи потреби та тенденції розвитку суспільства, надає педагогам ефективні інструменти для організації освітнього середовища, однаково сприятливого для учнів з особливими освітніми потребами та інвалідностями (ООП) і без них. Закон України «Про Освіту» від 2017 року ініціював реформування систем навчання та виховання дошкільників та школярів з зміною парадигми з адаптації чи «перепрошивки» учня з ООП на усунення освітніх та інших бар'єрів та створення універсальних, і лише в особливих випадках специфічних навчальних умов для в усіх та кожного. Сучасна міжнародна педагогічна теорія інклюзивної освіти розглядає концепцію ефективного «навчання різноманітностей» (teaching to diversity) кожного учня в інклюзивному середовищі як унікальної та індивідуальної особистості, при якій сегрегаційні дихотомії «інвалідність-неінвалідність» чи «здібність-нездатність» замінюються якісно новою флюктуаційною системою врахування та розвитку багатогранних, поліваріантних і різноманітних особистостей [5, с. 14]. Таким чином, стандартизована рутинність, ригідність та механістичність навчання в різноманітнюватиметься підходами та прийомами, які в традиційній вітчизняній педагогіці ще можуть носити експериментальний характер, а в глобальній теорії та практиці навчання вже базуються на доказових даних. Необхідність інтенсивного пошуку, адаптування і використання нових підходів до навчання також диктується викликами вимушеної дистанційної освіти, і надміру катастрофічними наслідками, спричинених агресією Росії: геноцид/деукраїнізація, порушення навчального процесу, руйнування інфраструктури, економічна криза, міграція, збільшення кількості українців з ООП в та поза межами держави (інвалідність, психосоматичні порушення, мовна та культурна неінтегрованість).

Таким чином, система підготовки та перепідготовки педагогів має враховувати нові виклики і потреби, включати обмін досвідом та ефективними практиками, стимулюватися державними та міждержавними інституціями. Зокрема, у досвід підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів початкової та дошкільної освіти в Івано-Франківському фаховому коледжі ми включаємо застосування інструментів набуття та розвитку м'яких навичок та творчих здібностей засобами створення та розповідання текстових, візуальних та аудіо історій, прикладного та декоративного мистецтва, відеоарту, театру та перформансу, цифрового мультимедійного наповнення вебсайтів.

Майбутні та вже дипломовані вчителі мають бути готовими до професійної діяльності у нестандартних середовищах і ситуаціях, ефективної комунікації та взаємодії, застосування нешаблонного мислення та реагування, сталого удосконалення та навчання впродовж життя. Усвідомлення майбутнім педагогом цінності «м'яких чи гнучких» навичок (soft skills) впливає на його фаховий успіх: академічний та поведінковий прогрес учнів, сприятливий психологічний клімат в класі та поза ним, сталість та безперервність особистісного та аспектного розвитку своїх вихованців упродовж життя. Хтозна, можливо, винахідники, розробники та впроваджувачі майбутніх джавелінів та байрактарів з українськими назвами потребують не лише хардових фундаментальних знань, а й умінь та навичок гнучкої

взаємодії (ефективна комунікація, творче мислення, ініціативність, вмотивованість, здатність брати на себе відповідальність та враховувати сильні і слабкі сторони учасників команди), які в сукупності дозволяють досягнути успіху в суспільстві майбутнього.

Розвинені м'які навички та творчі можливості відкривають нові горизонти для педагогів дають поштовх до пошуку шляхів професійного зростання. Роль вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) та вчителів початкової школи для виховання нового покоління є дуже важливою, а саме тому перед закладами передвищої фахової освіти стоїть важливе завдання – підготувати педагога, який би професійно, новаторсько та творчо виконував свою роботу. У ході освітнього процесу необхідно сформувати в студентів бажання до саморозвитку та самовдосконалення, мотивацію бути успішним у своїй професійній діяльності, вміння будувати власну лінію педагогічного зростання, потребу усвідомлення та реалізації національної та культурної ідентичності.

Питання розвитку м'яких навичок і творчих здібностей досліджують Н. Мозгальова, О. Абашкіна, І. Глазунова, Є. Гайдученко, О. Демченко, Н. Жадько, Л. Степанова, С. Наход, І. Samoilyukevych, A. Dogan, D. Anderson. Методологію становлення м'яких навичок шляхом тетральної та перформативної діяльності студентів педагогічних спеціальностей розкрили Демченко, І. Барановська, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахова, В. Подорожний.

Тетяна Кожушкіна запропонувала таку класифікацію комплексу неспеціалізованих м'яких навичок:

- комунікаційні: методи спілкування, обґрунтування власної позиції та думки, ефективна комунікація з учасниками команди, красномовство та риторика;
- організаційні: структурування роботи та відпочинку, раціональне використання часу, організація спільної діяльності;
- управлінські: лідерські навички, співпраця в колективі, організація командної роботи, мотивація себе та інших на спільну працю;
- мислення: продуктивне, критичне та творче [3, с. 80].

Сучасні дослідники наголошують, що тренування м'яких навичок, як і вивчення різноманітних дисциплін, теорій та ідей можливе за допомогою мистецьких та творчих практик, де, в різній послідовності, використовуються підкатегорії критичного мислення: проактивного навчання/вивчення, вирішення проблеми і прийняття рішення. Креативність, як навичка, допомагає винаходити та розробляти інноваційні рішення ще не знаних людству чи поколінню проблем [6, с. 322—323]. Акцентуємо, що виклики освіти в час війни та пандемії вимагають нестандартних підходів, які постійно адаптуються до потреб і можливостей.

Проаналізувавши науково-методичну літературу з питання формування творчих та м'яких навичок майбутніх учителів, можна виділити такі ключові для організації інклюзивного освітнього простору:

- креативність: інтуїтивний підхід до виконання завдань, продукування творчих рішень;
- часовий та ресурсний менеджмент: створення, організація, та використання ресурсів, вміння впорядковувати спільний та керувати своїм робочим і особистим часом;
- емоційний інтелект: емпатія, здатність розуміти та керувати своїми емоційними станами, відчувати та співпереживати почуттям представників інших вікових чи соціальних груп, вміти знаходити підхід до учнів з різними потребами, можливостями, інтересами та особливостями, психологічна та вольова підтримка;
- командна ефективність: брати на себе та делегувати відповідальність і обов'язки, організувати спільну діяльність, створювати та підтримувати продуктивну атмосферу;
- ефективна презентація: чітка артикуляція, аргументоване відстоювання власної чи командної позиції, вміння вести діалог, чути та розуміти протилежні думки, фасилітація та адвокація;
- інформаційна грамотність: фактчекінг, аналіз та співставлення інформації, виділення головного, порівняння, пошук взаємозв'язків та розуміння наслідкової причинності.

Цим навичкам можливо навчитися та закріпити через практику. З досвіду підготовки фахових молодших бакалаврів дошкільної та початкової освіти та за результатами досліджень можна виокремити педагогічні умови, що забезпечують продуктивний розвиток гнучких навичок майбутніх педагогів, а саме: організація освітнього простору, який забезпечує кожному студентові рух власною навчальною траєкторією, можливість вибору методів та прийомів навчання, способів представлення знань та оцінювання; використання інноваційних технологій, спрямованих на професійний та особистісний розвиток кожного педагога; організація спільної творчої взаємодії студентів, викладачів, батьків і стейкхолдерів, спрямованої на формування цілісної особистості майбутнього фахівця. Освітній простір має бути творчо-розвивальним, де кожна особистість – цінна і соціально важлива. В умовах дистанційної освіти слід керуватися принципами універсального дизайну середовища, об'єктів, матеріалів, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну доступність для використання всіма учнями без необхідної адаптації.

Розвиток ціннісних орієнтирів на гуманне і позитивне ставлення до себе, родини, нації, держави, людства, докілья інтелектуальної та матеріальної діяльності, мистецтва є важливою практикою при формуванні особистості педагога в час дистанціювання і війни. Творчість є універсальним каналом соціалізації і одним із засобів формування ціннісних орієнтацій. У 2021 році в рамках онлайн діяльності Лабораторії з інклюзивної освіти на базі Івано-Франківського фахового коледжу ПНУ під час дистанційних сесій з майбутніми фахівцями початкової освіти ми організували зустрічі з 6-ти річною дитиною з ДЦП та її матір'ю, під час яких відбувалося загальне спілкування, визначення потреб та цілей, а студенти отримували досвід організації чи підтримки онлайн середовища, яке сприяло комунікації, соціалізації та розвитку. Було виявлено, що метод створення та розповідання історій у тестовому, візуальному та аудіальному форматі, а також розроблення та виконання завдань сприяє налагодженню та підтримці контакту, активності дитини та зворотному зв'язку. В результаті студентами у співпраці з дитиною з ООПІ був створений збірник авторських текстово-візуальних історій *Teaching to diversity*, а до деяких з них були записані та опубліковані аудіо додатки [7]. Елементи досвіду творення інклюзивного освітнього середовища були оприлюднені на студентській конференції [4].

Інструменти театральної гри і перформенсу служать містками, допомагаючи долати бар'єри вимушеного дистанціювання, психологічної травми, напруги і порушень комунікації. «Найкоротший шлях до емоційної розкритості дитини, позбавлення її затисків, стимулювання художньої уяви – через гру, фантазування, творчість, театральну діяльність.» [1, с. 5]. Театралізована гра впливає на мовленнєвий розвиток, залучаючи засоби невербального спілкування (піктограми, візуальні соціальні історії, жести, знаки). Саме театральне мистецтво, створення образів є умовою для корекції вищих психічних функцій у учнів з ООПІ та служить хорошим фактором соціалізації дітей. Театралізована діяльність є моделлю життєвих ситуацій, спробою відчути себе в тій чи іншій ситуації, тому створює сприятливі умови для розвитку особистості учнів і студентів.

З метою створення умов для розвитку м'яких навичок ми проводимо орієнтацію студентів на підготовку і проведення різних типів нестандартних занять: віртуальних екскурсій інклюзивними навчальними закладами, квестів, паралімпійських змагань, казкових мандрів, дебатів та ін. Такі діяльності не є шаблонними, характерною рисою є створення мотивації та навичок для творчої освітньої діяльності. Вони сприяють саморозвитку майбутніх учителів на прикладах найкращих світових практик та розробках студентських команд, формують уміння і навички інноваційної педагогічної діяльності. Студенти мають можливість диференціювати завдання відповідно до власних можливостей, цікаві результати показують обдаровані діти, адже театральні та творчі завдання є дуже сприятливими для них [2]. Під час проведення діяльностей самі студенти виступають в ролі ведучих та мають можливість формувати команди. На педагогічних практиках ці навички дозволяють працювати з усіма учнями, вчителями та батьками в інклюзивному освітньому середовищі.

Одним з видів роботи для розвитку навичок пропонуємо студентам робити відео

проведення вправи, гри чи іншої діяльності. Під час аналізу зосереджуємося на творчому аспекті уроку чи виховного заходу. Обговорюємо новизну й оригінальність, прийоми розвитку пізнавального інтересу і творчих здібностей; відповідність змісту, форм, методів, засобів, меті та рівневі розвитку учнів. В цьому процесі важливе значення займає оцінка власної професійної діяльності, якої студентам треба вчитися під час навчання у закладі освіти. Це сприяє розвитку контролю майбутніх педагогів за своїми емоціями, настроєм, поведінкою, сприйняттям зовнішніх предметів, технікою мовлення, розвитку педагогічної майстерності та техніки.

У 2022 році ми почали систематизацію розроблених студентських ресурсів та розміщення їх на платформах google sites. Більше сотні дидактичних та розвиваючих ігор, відео казок українською та англійською мовою, поради учням, вчителям і батькам щодо безпечного та ефективного навчання в умовах військового стану, поради щодо першої психологічної допомоги під час надзвичайних ситуацій є завантажені онлайн з врахуванням принципів універсального дизайну, безбар'єрності та полісенсорності. Вважаємо, що професійна освіта майбутніх педагогів до організації та професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища має включати розвиток м'яких навичок та творчих нахилів студентів. Дистанційна освіта має передбачати забезпечення можливості розвитку та навчання для всіх, усунення бар'єрів та впровадження доказових практик.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Демченко О., Драбинюк С., Іващук Н., Шиманська Г. Виховні можливості театралізованої діяльності у роботі з обдарованими дітьми. *The XV International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice»*, April 19 – 22, 2022, Madrid, Spain. pp. 421-426.
3. Кожушкіна Т. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія 5, Вип. 63, 2018. с. 77-81.
4. Сарварі Н. Розповідання історій при вивченні англійської мови як засіб творення інклюзивного освітнього середовища. *Збірник матеріалів звітної наукової конференції Івано-Франківського фахового коледжу ПНУ імені Василя Стефаника за 2020 рік*. Івано-Франківськ, 2021. С. 67-69.
5. Навчальний курс з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 1-3 / уклад. Л. М. Сидорів. Івано-Франківськ, 2020. 235 с.
6. Mozgalova, N., Varanovska, I., Hlazunova, I., Mikhalishen, A., & Kazmirchuk, N. (2021). Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 317-327. <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1355>.
7. Teaching to diversity: inclusive stories for Tamila. Івано-Франківськ, 2021. 84 с.

УПРАВЛІННЯ ТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО Й ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Віктор Стрельніков, доктор педагогічних наук, професор

Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського (Україна)

MANAGEMENT OF CREATIVE ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION ACCESSORIES IN CONDITIONS OF MIXED AND DISTANCE LEARNING

Viktor Strelnikov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Poltava M. V. Ostrogradsky Academy of Continuing Education (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається методологія дослідження проблеми управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання. Виокремлено особливості системного, управлінського, діяльнісного, гуманістичного, особистісного, синергетичного, компетентісного підходів до управління творчою

діяльністю здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, здобувач вищої освіти, управління, творча діяльність.

Abstract. The article considers the methodology of research of the problem of management of creative activity of applicants for higher education in the conditions of mixed and distance learning. The peculiarities of systemic, managerial, activity, humanistic, personal, synergetic, competence approaches to the management of creative activity of higher education students are highlighted.

Key words: blended learning, distance learning, higher education seeker, management, creative activity.

Методологію дослідження проблеми управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання дослідники розглядають як сукупність підходів до аналізу об'єкта, чинників взаємозалежності між розвитком творчої особистості і систематичною активністю, її творчою діяльністю. Організаторам змішаного й дистанційного навчання здобувачів вищої освіти важливо ознайомитися з концептуальними положеннями системного, управлінського, діяльнісного, гуманістичного, особистісного, синергетичного, компетентісного та інших підходів.

Для вирішення проблеми управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти доцільно визначити, які з означених підходів є найбільш ефективними, спираючись на дослідження з методології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів вищої освіти (Л. Лебедик [2, с. 163–167; 3, с. 228–231; 8, с. 173–178], Т. Левченко [2, с. 163–167], Л. Рябовол [8, с. 173–178] та ін.), психології творчості (Н. Карпенко [1] та ін.), проектування технологій дистанційного навчання та контролю навчальної діяльності у дистанційному навчанні (Л. Лебедик [4, с. 233–235; 5, с. 167–172], М. Лозицька [5, с. 167–172] та ін.), розвитку творчої індивідуальності студентів (О. Отич [7] та ін.) та наші напрацювання з розвитку їхніх інтелектуальних та творчих здібностей [9, с. 201–207; 10, с. 215–278].

Насамперед, методологія вирішення проблеми управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання має базуватися на застосуванні *системного* підходу в аналізі явищ і процесів, які є наслідком управління означеною діяльністю. Системний підхід допомагає: розкрити цілісність означеного педагогічного об'єкта, виявити в ньому різноманітні типи зв'язків та звести їх в єдину теорію як систему; визначити компоненти системи управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, дослідити умови, що забезпечують ефективність означеного процесу, виявити цілі, завдання, зміст їхньої підготовки; охопити весь зміст управлінської діяльності [9, с. 201–207; 10, с. 215–278].

Управлінський підхід дає змогу розробити модель процесу управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, який проходить декілька етапів і складається із трьох основних підсистем: 1) вхід (ресурсний потенціал); 2) процесор (переробка); 3) вихід (результат).

Функціональний підхід до управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання є цілеспрямованим процесом функціонального впливу суб'єкта на об'єкт означеного управління шляхом послідовної реалізації п'яти функцій: 1) мотивації; 2) планування; 3) організації; 4) контролю; 5) регулювання.

Діяльнісний підхід в умовах управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання можна застосувати для формування творчого професійного досвіду здобувачів вищої освіти. Він передбачає послідовне включення здобувачів вищої освіти у різновиди творчої, практичної і професійної діяльності. Однією з умов реалізації діяльнісного підходу в управлінні творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання є застосування проблемного навчання. Воно має формувати структуру творчої діяльності здобувачів вищої освіти, що включає: 1) мету; 2) мотивацію; 3) концептуальну модель діяльності; 4) гіпотезу-прогнозування; 5) програму дій; 6) виконавську частину і 7) рефлексивний процес, побудований згідно

програми діяльності, яка є адекватною меті й отриманим результатам.

Застосування діяльнісного підходу в управлінні творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання також визначається системою продуктивного навчання, який характеризується: 1) тісним змістовним зв'язком колективної творчої діяльності здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання із самостійним та індивідуальним навчанням; 2) орієнтацією творчої діяльності на творчий, цілісний, соціально значимий продукт.

Розвитком цього методологічного напрямку є концепція адаптивної системи навчання. Відповідно до управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання означена концепція визначає модель організації навчального процесу, коли структура навчального заняття в умовах змішаного й дистанційного навчання дає можливість збільшити обсяг самостійної роботи здобувачів вищої освіти, що у свою чергу передбачає перехід до самоуправління творчою діяльністю, що є надійною реалізацією на практиці основних положень діяльнісного підходу.

Оскільки результатом творчої діяльності здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання є належний рівень сформованості творчого професійного досвіду здобувача освіти, в системі методологічних основ означеного дослідження важливе місце займає *компетентісний* підхід. Аналіз складників означеного підходу довів, що в умовах підготовки здобувачів вищої освіти особливого значення набуває їхні організаторські та лідерські якості, творча спрямованість, управлінські навички, мистецтво управління [2, с. 163–167; 3, с. 228–231; 8, с. 173–178; 9, с. 201–207; 10, с. 215–278].

Вирішення проблеми управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання неможливе без застосування *гуманістичного* підходу. Гуманістична парадигма прогнозує становлення і вдосконалення цілісної особистості здобувача вищої освіти, здатного до максимальної самореалізації своїх можливостей, постійно відкритого для сприйняття творчого досвіду й оновлення знань. Гуманістичний підхід створює необхідні умови для вираження творчої сутності здобувача вищої освіти, його власної життєвої позиції («Я-концепції»). Вирішуючи проблему управління (самоуправління) творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, слід брати до уваги погляди А. Маслоу, засновника гуманістичної теорії особистості, щодо ієрархії потреб, самоактуалізації особистості, визначену тим як «повне використання талантів, здібностей, можливостей» [6, с. 8]. Основним покликанням педагога А. Маслоу вважає допомогу іншим людям у розвитку їхньої особистості на основі створення оптимальних умов для самовдосконалення і самореалізації. Отже, завданням гуманістичного підходу щодо управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання є створення умов для їхньої творчої самореалізації та самовдосконалення; підтримки їхнього унікального розвитку через надання максимальної свободи вибору способів діяльності; забезпечення можливостей для експериментів, розвитку особистісного потенціалу тощо.

Результатом проведеного дослідження є висновок, що основою реалізації управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання є системний підхід, діяльнісна, гуманістична спрямованість, індивідуалізація творчої діяльності здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання, механізм суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і здобувача вищої освіти у освітньому процесі. Процес підготовки здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання має оптимально поєднувати різні концептуальні підходи до вирішення означеної проблеми, серед яких управлінський підхід відкриває можливості для створення відповідної технології управління творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах змішаного й дистанційного навчання й накопичення творчого професійного досвіду самореалізації у суб'єктів освіти.

Список використаних джерел

1. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
2. Левченко Т. А., Лебедик Л. В. Методологічні підходи до управління творчою

діяльністю майбутніх соціальних працівників. *Неперервна освіта як засіб професійного зростання педагога* (м. Тернопіль, 25 лют. 2022 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 298 с. С. 163–167.

3. Лебедик Л. В. Критерії розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи. *Обдаровані діти скарб нації: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф.* (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.) Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 228–231.

URL : <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E317C4119BB9/list-8C72DA5726>

4. Лебедик Л. В. Теоретичні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування технологій дистанційного навчання в умовах магістратури. *Дистанційна освіта: забезпечення доступності та неперервної освіти впродовж життя (E-Learning and University Education – 2017)* : матеріали XLII Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Полтава, 9–10 лют. 2017 р.). Полтава: ПУЕТ, 2017. 365 с. С. 233–235.

5. Лозицька М. О., Лебедик Л. В. Контроль навчальної діяльності у дистанційному навчанні. *Неперервна освіта як засіб професійного зростання педагога* (м. Тернопіль, Україна, 25 лют. 2022 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 298 с. С. 167–172.

6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999. 478 с.

7. Отич О. М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва: монографія / за наук. ред. І. А. Зязюна. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 246 с.

8. Рябовол Л. В., Лебедик Л. В. Методологічні аспекти дослідження проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів. *Зб. наук. ст. магістрів ф-ту харчових технологій, готельно-ресторанного і туристичного бізнесу ПУЕТ за результатами наук. досл. 2011–2012 навч. р.* Полтава : ПУЕТ, 2012. С. 173–178.

9. Стрельніков В. Ю., Лебедик Л. В. Розвиток креативності майбутнього фахівця соціальної роботи в епоху цифрової реальності. *Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 25, 26 трав. 2021 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 262 с. С. 201–207.

URL : http://www.iod.gov.ua/images/files/SB_25_260521.pdf

10. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. Кн.1. 295 с.

КРЕАТИВНІ ЗАВДАННЯ У НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Ігор Строганов, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Шевцова, викладач

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

USING CREATIVE TASKS IN TEACHING GERMAN TO FUTURE TEACHERS

Ihor Strohanov, master's student

Sumy Makarenko State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розглядаються можливості використання креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів. Автор статті узагальнює методичні передумови використання креативних завдань, наводить приклади використання креативних завдань.

Ключові слова: креативні завдання, навчання німецької мови, майбутні вчителі.

Abstract. The article reveals possibilities of use of creative tasks in teaching German language to future teachers. The author of the article methodological prerequisites for the use of creative tasks, and gives examples of creative tasks use.

Key words: creative tasks, teaching German language, future teachers.

Об'єктивні трансформаційні процеси, пов'язані з інтеграцією України до європейського простору, потребують змін у національній системі вищої освіти, які забезпечать здатність молоді відповідати на виклики глобалізованого, технізованого й цифровізованого світу. Виникає необхідність переорієнтування навчання майбутніх вчителів німецької мови на креативне вирішення проблем за рахунок розвитку в них загальних навичок мислення, здатності вирішувати проблеми та невзірцеві завдання у майбутній професійній діяльності. Передумовою здатності здійснення інноваційної діяльності, реалізації креативного підходу в межах висококваліфікованої професії виступає креативна компетентність. У зв'язку з цим постає необхідність вивчення можливості використання потенціалу креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх учителів з метою розвитку в них креативного мислення та формування креативної компетентності.

Показовою у плані актуалізації креативної компетентності стала поява Рамкового документа з оцінювання креативного мислення як однієї з інноваційних галузей міжнародного дослідження якості освіти – PISA [2]. Спостерігається високий інтерес до проблем розвитку креативного мислення та формування креативної компетентності і з боку науковців-теоретиків, і з боку практиків. Так, Шт. Шефер, а також Ю. Штубенраух-Бьоме запропонували 55 методів навчання німецької – простих, креативних, таких, що мотивують. Найбільший інтерес у дослідників викликають технології навчання креативного письма, які представлені у роботах А. Амрайн, К. Бользінгер, Г. Бреннера, У. Брок, І. Бьоттчер, Г. Вальдмана, В. Вінтерштайнера, Ю. Вольфрум, М. Гая, Ф. Гесінга, К-М. Мюллер, Ф. Мюллера, О. Руфа, К. Шустера. У відповідь на цифровізацію освіти, поширення форматів змішаного та дистанційного навчання з'явилися роботи К-Д. Альтмеппена, А. Вілла, Н. Дьорінг, М. Зара, А. Золф-Гофбауер, М. Матееску та В. Максльмозера. С. Гагеман розглядала особливості оцінювання креативного перекладу, а Х. Лі-Янке – особливості його навчання. А. Баркоро & В. Гонзалес розробили креативне завдання Primer amog для розвитку компетентностей з аудіювання та письма. Креативний урок німецької мови досліджувався Р. Е. Віке, Й. Гартмутом, М. Кепзером, М. Ратом, Ф. Фредеркінгом та К. Шпіннером. Можливості навчання креативного говоріння через poetry slam показав Я-Р. Брунс. Г. Гернграсс розглянув креативне навчання граматики. Як М. Зар, який на прикладі роботи з казками розглядав креативні підходи до роботи з епічними формами, Д. Шмідер описала креативний підхід до роботи з фігурними або графічними віршами (т. зв. *Konkrete Poesie*). П. Базедова розкрила роль музики на уроці німецької мови через перспективу продуктивно-креативних технологій навчання. Й. Таргонська дослідила можливості застосування знання словотворення для розвитку ігрового та креативного поведження з іншомовним словниковим запасом на уроці німецької як іноземної. І. Колекані-Ленкова вивчала розвиток креативності та емоційності учнів через використання витворів мистецтва на уроці німецької мови як іноземної. Питання використання креативних завдань навчанні німецької мови майбутніх вчителів залишаються не до кінця вивченими, чим зумовлюється актуальність нашого дослідження.

Вважаємо необхідним розглянути методичні передумови використання креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів. У нашій роботі під креативним завданням розуміємо завдання, орієнтоване на розвиток креативного мислення та формування креативної компетентності. Слідом за авторами Рамкового документа PISA-2021 визначаємо креативне мислення як компетентність особистості продуктивно залучатися до генерування, оцінювання та вдосконалювання ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії [2, с. 26]. На основі визначення креативної компетентності науково-педагогічного працівника М.

Ілляхової [1, с. 73] визначаємо креативну компетентність майбутніх учителів німецької мови як здатність створення нових професійних продуктів у процесі реалізації творчих, інтелектуальних, операційних здібностей вчителя.

Відзначимо, що креативність розглядається Й. Рохе як одна із найважливіших навчальних цілей на уроці іноземної мови у складі цілей особистісного розвитку [6, с. 274]. У цьому плані цікавим видається підхід В. Геринга, який, розглядаючи ознаки гарного уроку німецької мови, доходить висновку щодо необхідності інтеграції цілісних елементів, спрямованих на розвиток талантів тих, хто навчається, на основі реалізації теорії множинного інтелекту Х. Гарднера [5].

Вважаємо доцільним уточнити види креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів. Дослідники виділяють п'ять галузей креативної залученості: повсякденна, академічна, професійна (діяльнісна), наукова й мистецька [2, с. 27], які ми вважаємо доцільним представляти у навчанні студентів у повному обсязі. На основі визначень сутності креативного мислення у Рамковому документі PISA-2021..., в якому виділено 2 змістові категорії – «Креативне вираження» та «Створення знань і креативне розв'язання проблем» [2, с. 13], вважаємо необхідним виділити 2 види креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів в межах категорії «Креативне вираження» – спрямовані на розвиток письмової вербальної креативності та спрямовані на розвиток візуальної образної креативності. Вважаємо, що такий підхід до виділення двох видів креативних завдань добре узгоджується з підходами, представленими у «Довіднику з новими дескрипторами» до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти (2018 р.), який в основній частині окреслює практичні цілі креативного письма [4, с. 76], а у додатку 9 представляє як додаткові індивідуальні дескриптори медіативної компетентності для рівнів володіння мовою B1 та B2: здатність візуально представляти інформацію у блок-схемах, таблицях, асоціативних картах, мапах пам'яті, секторних діаграмах, слайдах PowerPoint тощо [4, с. 230]. Таким чином, завдання на розвиток письмової вербальної креативності пов'язуємо з креативними висловлюваннями учнів, у тому числі – з креативним письмом, а креативні завдання, спрямовані на розвиток візуальної образної креативності, пов'язуємо із здатністю візуально представляти інформацію. Слідом за У. Брок вважаємо доцільним у якості стимулів у завданнях на розвиток письмової вербальної креативності використовувати літературні тексти, картини, музику, запахи, спонукати студентів до знаходження незвичних порівнянь, писати за початком речень, що мотивують [3, с. 92-102]. У якості прикладу завдання на розвиток письмової вербальної креативності можемо навести завдання, запропоноване Й. Рохе, яке він розглядає як завдання на розвиток музично-ритмічного інтелекту [6, с. 17]. Наведемо його методичну характеристику.

Креативне завдання 1

Мета: розвиток письмової вербальної креативності майбутніх учителів

Дескриптор за «Довідником з новими дескрипторами» до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти (2018 р.): B2 Може писати чіткі, детальні описи реальних або уявних подій і досвіду, позначаючи зв'язок між ідеями у зрозумілому зв'язному тексті та дотримуючись усталених умов відповідного жанру.

Обладнання: запис симфонії Бетховена No.5 Op.67 & No.6 Op. 68 „Pastorale“

Завдання: *Hören Sie das Musikstück. Schreiben Sie hierzu einen Text oder eine Geschichte. Ergänzen Sie eine oder mehrere Überschriften. Tragen Sie Ihr Ergebnis vor der Klasse vor, während das Stück läuft. Vergleichen Sie Ihre Ideen mit den Titeln des Stückes, wie sie der Komponist erdachte. Was ist anders, was gleich?*

Також вважаємо продуктивним у креативних завданнях використання нелінійних асоціативних підходів, запропонованих У. Брок – роботи з кластерами, мозкового штурму, ланцюжків думок (GeKo), ключових слів, вільного письма, асоціативних карт, мап пам'яті [3, с. 102-108].

В межах категорії «Створення знань і креативне розв'язання проблем» вважаємо доцільним використання ще одного виду креативних завдань, спрямованого на знаходження

нетипового рішення для проблеми, наприклад, складання раціонального графіка роботи, навчання та відпочинку в межах вивчення теми *Studieren in Deutschland*; знаходження рішень для економії питної води у побуті в межах вивчення теми *Umweltverschmutzung* тощо.

Отже, нами було розглянуто можливості використання креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів, висвітлено методичні передумови використання креативних завдань, наведено приклади їх використання. Вважаємо, що використання креативних завдань допоможе майбутнім учителям використовувати нові технології для розв'язування новітніх завдань, складних локальних проблем в межах своєї компетенції на основі використання нестандартних рішень.

Подальшим завданням вважаємо вивчення умов забезпечення ефективності використання креативних завдань у навчанні німецької мови майбутніх вчителів.

Список використаних джерел

1. Ілляхова М., Креативна компетентність науково-педагогічного працівника: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. №61. Т.1. С. 70–74. URL: <https://bit.ly/3yiJIbR>

2. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової; наукове редагування Т. Вакуленко, В. Терещенко; переднє слово та додатки А й Б Т. Вакуленко, В. Терещенко. Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 131 с. URL: <https://bit.ly/3nMfwRf>

3. Brock Ursula. *Kreatives Schreiben Im Vielsprachigen Deutschunterricht*, Inaugural-Dissertation in der Philosophischen Fakultät II (Didaktik des Deutschen als Zweitsprache, Linguistik, Soziologie) der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen Nürnberg, Nürnberg. 2003. 357 s. URL: <https://bit.ly/3Ar0JmC>

4. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with new Descriptors*. Strasbourg, France: Council of Europe (Modern Languages Division). 2018. 235 s. URL: <https://bit.ly/3yfkNpz>

5. Gehring Wolfgang. *Fremdsprache Deutsch Unterrichten: Kompetenzorientierte Methoden Für DaF Und DaZ*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt, 2018. 252 s.

6. Roche Jörg. *Fremdsprachenerwerb, Fremdsprachendidaktik*. 4., überarbeitete und erweiterte Auflage. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2020. 420 s.

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕАБІЛІТАЦІЇ (АРТ-ТЕРАПІЯ) У СИСТЕМІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Ілля Субботенко, аспірант кафедри мов і методики їх викладання
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)

Олена Мамчич, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, (Україна)

PSYCHOLOGICAL REHABILITATIONS (ART THERAPY) IN THE SYSTEM OF CREATIVE DEVELOPMENT OF TEACHER

Ilia Subbotenko, PhD Student at the Department of languages and methods of their teaching of
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Ukraine)

Olena Mamchich, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)
(Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано значення арт-терапії у системі творчого розвитку педагога. Також окреслюються лікувальні можливості використання арт-терапії у роботі з майбутніми педагогами в контексті подолання травматичних переживань. Мета роботи — проаналізувати вплив арт-терапевтичних практик на організм людини, зокрема можливості арт-терапії у роботі з педагогами.

Ключові слова: арт-терапія, мистецтво, творчий розвиток педагога.

Abstract. The article analyzes the importance of art therapy in the system of creative

development of a teacher. Therapeutic possibilities of using art therapy in work with future teachers in the context of overcoming traumatic experiences are also outlined. The aim of the work is to analyze the impact of art-therapeutic practices on the human body, in particular the possibilities of art therapy in working with teachers.

Key words: art therapy, art, creative development of the teacher

Розглядаючи арт-терапію як інструмент безпеки, вважаємо за необхідне підкреслити, що мистецтво це мова всіх народів, воно долає мовні та психологічні бар'єри, сприяє встановленню якісного комунікативного зв'язку, дозволяє зрозуміти причини внутрішніх переживань та страхів, сприяючи подоланню останніх.

Мета та завдання. Окреслити лікувальні можливості використання арт-терапії у роботі з майбутніми педагогами в контексті подолання травматичних переживань.

У наших попередніх наукових студіях ми приділяли велику увагу творчому розвитку, зокрема неодноразово наголошували на важливості та необхідності інтеграції творчості в простір закладів вищої освіти [2, 3, 4].

Наше буденне життя сповнене нервовими потрясіннями та стресовими ситуаціями. Рутинність пригнічує нашу творчу активність, шаблонність завдань, які потрібно виконувати гальмує наш творчий розвиток. Тому, нам необхідно зрозуміти істинне мистецтво, як шлях до гармонізації внутрішнього світу. Людині необхідно творити та створювати, без творчості наше життя перетворюється на чергу сірих одноманітних буднів. Часто ми не знаємо, як прийняти правильне рішення, який шлях обрати. Творчість це – голос нашого серця. Тому робота з людьми, які переживають у своєму житті складні моменти, педагоги, яких пригнічує реальність нашого непростого буття, потребують творчої підтримки, творчого розуміння. Вважаємо за необхідне читати спеціальні курси по розвитку творчості та практично працювати з майбутніми педагогами усіх спеціальностей, які можна здобути в НУЧК імені Т. Г. Шевченка. Це завдання здається на перший погляд доволі неординарним та неможливим. І перші кроки на шляху до його реалізації необхідно робити вже сьогодні. Це і організації виставок робіт студентів, і арт-терапевтичні студії, робота на пленері, читання лекційного курсу про важливість творчого розвитку особистості. Іншими словами наша мета інтегрувати творчість у весь навчальний процес нашого вузу.

В контексті вище окресленої проблематики вважаємо за необхідне подивитися на мистецтво, як на засіб подолання колективної травми, О. Вознесенська, зазначає, що «під час будь-якої творчості ми проектуємо частину свого внутрішнього світу на творчий продукт». Науковець підкреслює, що існують два способи використання мистецтва з лікувальною метою, а саме: «рецептивний (пасивний) – сприйняття творів мистецтва, образів створених іншими, та творчий (активний) – власна творчість клієнтів (учнів, які зазнали травматичних переживань) у взаємодії з арттерапевтом (у цьому форматі арттерапія надає можливість особистості виразити себе «іншими голосами»: рухами, кольором

Окреслюючи завдання арттерапії в роботі з особистістю, яка зазнала травматичних переживань та опинилася у ситуації «стабільної невизначеності» та постійних емоційних ударів, на думку О. Вознесенської є такими: «пробудити ресурсні переживання з минулого досвіду і створити нові через творчість як здатність будувати, а не руйнувати» [1].

Подолання травматичних переживань можливе через синергію музики та арттерапії. Ще Леонардо да Вінчі та А. Дюрер наголошували на важливості музики в роботі з учнями.

Тому використання живопису в синергії з музичним мистецтвом (арт-музикотерапією тобто створення такої атмосфери для учнів (*постраждалих внаслідок різноманітних травмуючих подій*), де б під музичний супровід, вони створювали картини, що, у свою б чергу, сприяло розкриттю їхнього індивідуального творчого потенціалу та позбавляло б від негативних вражень. Тому заняття зі студентами мистецтвом під певний музичний супровід, сприяє розвитку фантазії та утворенню позитивних гармонійних уявлень, які поступово витісняють негативні образи, що турбують та тривожать.

Список використаних джерел:

1. Простір арттерапії: творчість як задзеркалля реальності: матеріали XVII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 27-29 лютого 2020 р.) за наук. ред.. Л. А. Найдьоновой, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар. Київ: ФОП Назаренко Т. В, 2020. С. 19.
2. Субботенко І. Ю., Мамчич О.Б. Взаємодія педагогіки і мистецтва в контексті творчого розвитку вчителя початкової школи. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in the Context of Social Crises» (February 26-28, 2020). Tokyo, Japan: Otsuki Press, 2020. P. 63-72.
3. Субботенко І. Ю. Викладач образотворчого мистецтва та арт-терапевтичні можливості живопису (реалії сьогодення та шляхи розвитку творчих можливостей учня). Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 13 березня 2020 р. Кременчук : Методичний кабінет, 2020. С. 120-123.
4. Субботенко І. Ю. Комунікативні можливості мистецтва як шлях до збагачення художньо-чуттєвого сприйняття майбутнього педагога. «Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (31 березня 2020 р.). Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2020. С. 72-73.

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Марина Тимчик, кандидат педагогічних наук, викладач

Природничо-гуманітарний фаховий коледж ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна)

APPLICATION OF DISTANCE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF BLENDED LEARNING DURING ENGLISH LEARNING

Maryna Tymchyk, Candidate of Pedagogical Sciences, lecturer

Natural Sciences and Humanities Professional College State University «Uzhhorod National University» (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано зміст і розкрито сутність змішаного навчання, його найбільш ефективні моделі. Охарактеризовано роль дистанційних, інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення англійської мови. Доведено, що змішане навчання втілює найкращі педагогічні здобутки у поєднанні із традиційними, перевіреними часом методами навчання.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційні технології, англійська мова, педагогічна майстерність.

Abstract. The article analyzes the content and reveals the essence of blended learning, its most effective models. The role of distance, informational and communicational technologies during the study of the English language is characterized. It is proven that blended learning embodies the best pedagogical achievements in combination with traditional, time-tested teaching methods.

Keywords: blended learning, distance technologies, English language, pedagogical skill.

Система освіти постійно вдосконалюється та трансформується згідно із сучасними викликами, які постають перед державою та суспільством, що в свою чергу призводить до збільшення інтересу та запровадження гнучких форм організації навчального процесу. Зміни в соціально-економічних, політичних сферах та прискорений темп діджиталізації (використання цифрових технологій) вимагає гнучкої адаптації системи освіти та розширення навчального інструментарію.

Реалізація технології дистанційного навчання забезпечується шляхом розробки моделі використання віртуально-навчальних середовищ та готових платформ для навчання. Дедалі популярнішим стає модель змішаного навчання із використанням дистанційних технологій,

зокрема, і під час вивчення іноземної мови. Вміння правильно використовувати інтернет ресурси для пошуку, відбору матеріалів та дослідженні бажаних дисциплін та робота із різного роду інформацією дають змогу отримувати відповіді на актуальні питання, розвивати здібності та уміння швидко адаптуватися та відповідати вимогам сучасного суспільства. Також виховує конкурентоспроможних фахівців, які готові швидко опанувати нові навички.

Мета доповіді – на підставі уточнення понять «дистанційні технології», «змішане навчання» охарактеризувати роль платформ та сервісів дистанційного навчання під час занять з вивчення англійської мови.

Дистанційні технології – засоби телекомунікаційного зв'язку такі як: комп'ютери, планшети, мобільні пристрої та різноманітні інтернет ресурси, допомагають забезпечити інтерактивну взаємодію між викладачем та учнем і застосування яких передбачає самостійне вивчення необхідного навчального матеріалу під час вивчення іноземної мови. Таким чином, дистанційні технології дають змогу навчатися та отримувати знання віддалено, тобто не відвідуючи навчальний заклад із будь-якої точки світу, що на даний момент стало дуже популярним і значно розширило можливість вдосконалення комунікаційних навичок, необхідних для опанування англійської мови та практики із носіями іноземної мови.

Слід зауважити, що перші кроки дистанційного навчання були зроблені англійським вченим І. Пітманом ще у 1840-х роках, який запровадив систему зворотного зв'язку із своїми учнями через засоби поштових відправлень. Невдовзі таку систему використали Г. Лангеншейдт і Ч. Тюссе та розпочали заочне викладання мови у Німеччині. Із 1950-х років поява радіо- і телемовлення відкрила нові можливості для дистанційного навчання, надавши доступ до навчальних передач значно більшому колу бажаючих. Open University у Великій Британії (1969) став першим університетом дистанційної освіти у світі. Вагомим внеском у поширення дистанційної освіти стало впровадження «всесвітньої мережі» (1993 р.), що уможливило доступ та обмін навчальним матеріалом по всьому світу.

Однак введення дистанційного навчання в Україні відбувалося значно повільніше. «Положення про дистанційне навчання» затверджене МОН України було розроблене у 2004 р., та у 2013 р. [4]. У 2020 р. набуло актуальності нове і удосконалене «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», яке визначило основну мету, завдання, методи та організацію освітнього процесу та відповідало викликам сьогодення. Дистанційне навчання забезпечує можливість реалізувати право осіб на якісну та доступну освіту відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду, незалежно від віку, місця проживання чи перебування, стану здоров'я, інвалідності, соціального і майнового стану, інших ознак і обставин, у тому числі тих, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти [5]. Таким чином дистанційне навчання стає одним із способів ефективного здобуття освіти, зокрема вивченню іноземної мови та сприяє індивідуальному вивченню різноманітних курсів та опануванням інтегрованих предметів за допомогою електронних ресурсів та платформ.

У програмі дистанційної освіти передбачено можливість змішаного формату навчання («blended learning», «hybrid learning», «flipping the classroom»), тобто використання online та offline, традиційного формату (робота в класі чи аудиторії), що надає свої переваги під час вивчення англійської мови. Учень чи студент під проводом викладача-ментора опановує теоретичний матеріал під час вивчення іноземної мови, використовуючи різні онлайн ресурси, приділяючи вивченню матеріалу стільки часу скільки йому потрібно, має можливість повторно переглядати відео фрагменти чи презентації та під час роботи очно увага приділяється складним питанням та закріпленню і відпрацюванню вивченого на практиці. Водночас викладач має творчо підходити до поставлених завдань при організації змішаного навчання і володіти необхідними знаннями і вміннями роботи із онлайн інструментами, платформами та пристроями. Всіляко стимулювати та заохочувати до більш самостійного вивчення предмету і бути готовим до взаємодії із учнем через різноманітні засоби зв'язку.

Змішане навчання покликане трансформувати освітній процес та зосередити свою

увагу на тому хто навчається. Таким чином під час вивчення іноземної мови можемо виділити найбільш значущі дидактичні принципи:

свідомості – підбір та опрацювання мовного та мовленнєвого навчального матеріалу, що сприяє розвитку пізнавальних здібностей; усвідомлення важливості й необхідності вивчення та практики іноземної мови для свого майбутнього та користі суспільству;

активності та самостійності – мовленнєво-розумова активність учнів; зацікавлення та самомотивація до вивчення іноземної мови; розвиток самостійного мислення;

наочності – створення умов за допомогою засобів дистанційних технологій для чуттєвого сприймання іншомовного оточення (аудіо- та відеозаписи, слайди, зображення, анімації, CD-диски, електронні дошки, презентації, кінофільми, проєкти, інформаційно-пошукові системи) та ін.

У своїй практиці викладач іноземної мови може використовувати наступні моделі змішаного навчання, які мають свої особливості застосування та організації для різних типів закладів освіти:

«rotation model» («ротаційна модель») – передбачає чергування навчання онлайн із роботою в аудиторії. Сюди входять «station rotation» – («зміна станцій») – зміна видів навчальної діяльності; «flipped classroom» («перевернутий клас») – вивчення теоретичної частини матеріалу онлайн, практична частина виконується безпосередньо в класі; «lab rotation» («ротація за лабораторіями») – виконання завдання ділиться на різні етапи, кожен з яких відбувається в іншій аудиторії чи класі; «individual rotation» («індивідуальна ротація») – згідно якої навчальний процес здійснюється за індивідуальним графіком і темпом роботи, який відповідає індивідуальним потребам;

«self-blend model» («змішана модель») – здобувач самостійно обирає додаткові до традиційної освіти курси чи предмети, які запропоновані іншими освітніми закладами;

«flex model» («гнучка модель») – переважна більшість часу для вивчення матеріалу відводиться через онлайн платформу, а також можуть бути організовані індивідуальні консультації в аудиторії або з невеликими групами;

«поглиблена віртуальна модель» («enriched virtual model») – надає можливість розподіляти свій час між аудиторним відвідуванням та заняттями віддалено.

Таким чином, змішане навчання повинно втілювати найкращі педагогічні здобутки у поєднанні із традиційними методиками навчання, гармонійно формувати всебічний розвиток особистості, сприяти відходу від пасивних методів навчання до самостійності та творчості, відповідати змісту навчання до суспільних потреб сьогодення.

Перед здобувачами іноземної мови постають нові виклики під час вибору та організації дистанційного чи змішаного навчання, які передбачають вміння та навички застосування різних освітніх онлайн платформ, вдосконаленні та опануванні цифрових технологій.

Сучасний педагог повинен бути креативним, експериментувати, практикувати різноманітні навчальні форми та моделі, впроваджувати інноваційні методики. Інноваційні підходи, які застосовуються у початковому процесі допомагають: формувати у здобувачів вищої освіти навички професійної і навчальної діяльності; аналізувати та синтезувати інформацію; розвивати зацікавленість та творчість до вивчення дисципліни; критично мислити; навчати швидко адаптуватися до нових освітніх потреб.

Для організації змішаного навчання іноземної мови та його унаочнення використовуються низка інструментів та хмарні технології. Серед великої кількості зараз доступного навчального контенту та ресурсів серед таких як Oxford University Press, Cambridge, Pearson, Duolingo, Wardwall, Kahoot, Prometheus, EdEra, Coursera тощо, детальніше розглянемо:

Всеукраїнська школа онлайн – безкоштовна платформа для дистанційного та змішаного навчання із якісним і цікавим навчальним наповненням, яке відповідає чинним державним освітнім програмам. Організована для учнів 5-11 класів та методичної підтримки вчителів предметників.

LearnEnglishKids from British council – навчальна безкоштовна онлайн платформа для дітей віком 6–12 років. Вона надає доступ до таких розділів як Listen and Watch, Read and Write, Speak and Spell, Grammar and Vocabulary, Fun games, Print and Make із різноманітними аудіо- та відеоматеріалами, інтерактивними іграми, флеш-картками, піснями, короткими історіями, готовими pdf файлами для друку із завданнями, матеріалами для розвитку та практики 4 навичок важливих для всебічного опанування іноземної мови.

iSLCollective – безкоштовна онлайн платформа, яка охоплює матеріали для удосконалення 6 різних мов (англійської, німецької, французької, іспанської, португальської та навіть російської) як для самостійного вивчення так і для вчителів іноземної мови. Більше мільйона вчителів по всьому світу діляться своїми інтерактивними розробками для всіх рівнів знання мови A1–C2, включаючи дітей дошкільного віку та дорослих. На цій платформі доступні завдання для практикування всіх навичок, які можна завантажити, роздрукувати або виконати онлайн та одразу перевірити результат. Також у розділі Video Lessons – є опція самостійно створити необхідне відео із завданнями на будь-яку тему.

EnglishTestStore – вміщує найрізноманітнішу базу для вивчення у онлайн секціях Listening, Grammar, Speaking, Reading, Writing, Vocabulary, тести для підготовки до іспитів TOEIC, TOEFL, A2, PET-B1, Games, Apps (застосунок для завантаження), Chat – онлайн-чат для спілкування в реальному часі, а також тести pdf файлів, флеш-карток для завантаження. До кожного завдання пропонується перевірити свій результат. Рекомендовано для дітей середньої та старшої школи для рівнів Easy, Midium, Hard.

Також досить популярним стало використання онлайн словників: тлумачні англ-англ – Macmillan, Longman, Cambridge, Marriam Webster, Farlex free dictionary; з перекладом на укр. або рос. – Horoh.pp.ua, Glosbe, Woordhunt, Context.reverso.net, Prompt.one; аудіословники – Howjsay та ін.

Для відеозв'язку, онлайн конференцій, виконання завдань, проведення контрольних доступні популярні вебсервіси та сервіси – Zoom, Google meet, Skype, Google classroom, Moodle тощо.

Важливим елементом вивчення іноземної мови (подолання страху зробити помилку, правильна вимова) є живе спілкування із носіями мови, яке стає дедалі доступнішим через удосконалення та розвиток засобів технічного прогресу. Ще 15 років тому було важко уявити, що урок, конференція, зустріч чи бесіда із іноземцем будуть легко доступними із будь-якого місця майже в будь-який час, індивідуально та у групах. Саме таку можливість надає платформа OnlineLanguageExchange, яка пропонує онлайн зустрічі із носіями різних мов у невеликих групах для всіх бажаючих із різних куточків планети. Інноваційним у їхньому підході є можливість позмінного спілкування на рідній мові та на тій яку є бажання вивчити. Таким чином учень може стати свого роду «учителем» для іноземного гостя.

Отже, необхідність змін суспільного характеру та швидкий темп діджиталізації призвели до застосування дистанційних технологій і впровадження змішаного навчання, які стали одними із шляхів модернізації на освітній ниві. Важливим кроком освітніх трансформацій є правильна організація та ефективне поєднання інновацій та традиційного педагогічного досвіду. Змішане навчання в рамках вивчення іноземної мови повинне відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів чи студентів, технічним забезпеченням; сприяти переходу до свідомого і більш самостійного навчання; розвивати творчі здібності та комунікативні навички, самоорганізовувати та самовдосконалювати, відповідати цілям навчання. Викладач іноземної мови постає перед новими викликами в галузі освіти, які надають можливість удосконалювати вивчення мови, застосовувати інноваційні методи та дистанційні технології у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов: тези доповідей. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 111 с.
2. Максимюк С.П. Педагогіка. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 667 с.
3. Оліференко Т., Матвієнко О., Васютіна Т., Золотаренко Т. Основи організації

змішаного та дистанційного навчання у закладах вищої та початкової освіти. Начально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Київ: 022. 145 с.

4. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: МОН України. Наказ від 08.09.2020 № 1115.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n8> (дата звернення: 29.06.2022).

5. Про затвердження «Положення про дистанційне навчання»: МОН України. Наказ від 25.04.2013 № 466. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> (дата звернення: 29.06.2022).

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Маргарита Шкабаріна, кандидат педагогічних наук

Олена Кирилович, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка

Степана Дем'янчука (Україна)

INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE DISTANCE EDUCATION SYSTEM OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Margarita Shkabarina, Candidate of Pedagogical Sciences

Olena Kyrylovych, senior teacher of the Department of Theory and Methodology of
Primary Education

Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities
(Ukraine)

Анотація. У статті охарактеризовано дидактичний потенціал інтерактивних методів навчання майбутніх учителів початкової школи в системі дистанційної освіти. Визначено умови ефективного дистанційного онлайн навчання.

Ключові слова: інтерактивні методи, дистанційне навчання, майбутні учителі початкової школи.

Abstract. The article describes the didactic potential of interactive methods of teaching future primary school teachers in the distance education system. The conditions for effective online distance learning have been defined.

Keywords: interactive methods, distance learning, future primary school teachers.

Суспільні зміни, науково-технічний прогрес, зміна інтересів підростаючого покоління, розповсюдження коронавірусної хвороби потребує пошуку нових ефективних моделей, новітніх технологій організації освітнього процесу з метою забезпечення високого рівня професійної діяльності та особистісних якостей майбутнього фахівця. Це вимагає переосмислення й пошуку нових організаційних форм і методів навчання, які покращили б його якість та ефективність, розширили та поглибили зміст професійної підготовки. Особливо актуальним це є в контексті впровадження дистанційного онлайн навчання, що має свою специфіку. Адаптація до системи викладання в Інтернеті в умовах кризи є найбільшим викликом для викладання, який приймають заклади освіти [3; 5].

Дистанційне навчання має ряд переваг та недоліків. Існують такі перешкоди на шляху досягнення якості дистанційного навчання:

1. Особисті перешкоди (слабка мотивація студентів до дистанційного навчання, відсутність взаємодії на відміну від традиційного навчання; дистанційні курси виконуються у стилі лекцій і не урізноманітнюються сучасними методами навчання).

2. Педагогічні перешкоди (складність вивчення деяких прикладних курсів, необхідність безпосередньої взаємодії між професором та студентом).

3. Технічні перешкоди (слабка швидкість Інтернету, проблеми із безпекою та конфіденційністю даних, а також захистом від піратства на веб-сайтах).

4. Фінансові та організаційні перешкоди [4].

Фахова підготовка майбутніх учителів початкової школи в процесі дистанційного навчання значно ускладнюється через обмежені можливості особистого спілкування

викладача і студента, знижується якість засвоєння теоретичного матеріалу, що є базисом для подальшого напрацювання практичних умінь і навичок. Соціальні виклики та необхідність адаптації навчальних курсів до умов дистанційного онлайн навчання визначають необхідність пошуків ефективних методів опрацювання навчального матеріалу.

Інтерактивне навчання – це, перш за все, навчання, під час якого здійснюється взаємодія між учнем і вчителем та між учнями [2]. Це саме те, чого не вистає у процесі дистанційного навчання. Інтерактивне навчання дає студентам можливість нарівні з викладачами брати участь у навчальному процесі, давати пропозиції та думки щодо його організації та курсу, а також набагато активніше взаємодіяти з іншими його учасниками. Соціалізація, яка забезпечує інтерактивне навчання, надзвичайно цінна в ситуації, коли студенти ростуть в оточенні технологій і дедалі менше зменшують свої особисті контакти [6]. Специфікою цих методів є обов'язкове врахування особливостей навчання на відстані, комплексного використання як педагогічних, так і організаційних засобів [1].

Для того, щоб визначити, які інтерактивні методи є найбільш ефективними і які слід використовувати, ми на основі науково-методичної літератури, виокремили їх потенціал (табл. 1).

Таблиця 1

Дидактичний потенціал інтерактивних методів навчання у системі дистанційної освіти

Назва методу	Переваги застосування у дистанційній роботі
Мікрофон	Надає можливість кожному студенту сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. Таким чином, можна задіяти усіх студентів. Замість «уявного мікрофону» можна скористатись таким алгоритмом: спершу викладач називає студента, який першим дає відповідь, потім цей студент називає ім'я іншого студента, якому потрібно відповісти.
Незакінчені речення	Цей прийом дає можливість висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Від допомагає вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо. Викладач, формулює незакінчене речення і пропонує студентам висловлюючись, закінчити його. Незакінчене речення можна відобразити на слайді.
Мозковий штурм	Цей метод допомагає студентам навчитись генерувати ідеї, шукати рішення складних проблем, працювати в команді. У процесі дистанційного навчання можна застосовувати «уявну дошку», або чат для висловлення ідей.
Рольова гра	Рольова гра допомагає студентам вжитись в роль іншої людини, зокрема спробувати себе в ролі вчителя, учня, батьків, класного керівника, директора тощо. Вона орієнтує на планування власної мовної поведінки співрозмовника, розвиває вміння контролювати свої вчинки, давати об'єктивну оцінку вчинкам інших. Основне завдання викладача в процесі дистанційного навчання полягає в тому, щоб відібрати необхідні ситуації та/або ілюстрації й ситуації і розподілити ролі.
Кейс метод	Цей метод допомагає занурити майбутніх учителів у реальну професійну діяльність, відпрацювати практичні навички. Метод можна застосувати у процесі лекційних та практичних занять, особливо актуальним є для відпрацювання нестандартних завдань та педагогічних ситуацій.
Дискусія	Метод дискусії у процесі дистанційного навчання є важливим чинником мотивації навчання до активної роботи на заняттях. Тема дискусії та запитання викладача мають бути підібрані таким чином, щоб допомогти студентам висловити свою думку, поділитись з нею іншими, аргументувати її, чи спростувати тези учасників. Цей метод забезпечує комунікацію та зворотній зв'язок, якого не вистає у процесі дистанційної роботи.
Займи	Цей метод допоможе організувати обговорення чи дискусію зі спірного

позицію	питання, є схожим до методу дискусії, однак для цього методу слід використовувати дві протилежні думки, які не мають однозначної (правильної) відповіді. Цей метод можна використовувати для активізації пізнавальної діяльності студентів з спірних дидактичних чи виховних питань.
Робота в парах, трійках, робота малих групах	Інтерактивні технології кооперативного навчання складно застосовувати в онлайн режимі, однак, це є хорошим методом для самостійної роботи студентів. Студенти можуть об'єднуватись у групи, пари чи трійки для виконання самостійної роботи, таким чином, забезпечуючи комунікацію між здобувачами освіти, яка часто відсутня у процесі дистанційного навчання.

Таким чином, інтерактивні методи можна адаптувати до дистанційного онлайн формату, а також відповідно до складності теоретичного матеріалу та компетенцій, якими мають оволодіти майбутні учителі після вивчення певної теми. Інтерактивні методи організації занять допомагають не відхилятися від традиційних форм навчання. Найбільш ефективними у контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і адаптації до особливостей дистанційного онлайн навчання, на нашу думку, є такі методи: мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, рольова гра, кейс метод, дискусія, займи позицію, робота в парах, трійках, робота в малих групах.

Дистанційне онлайн навчання буде більш ефективним за таких умов: психологічної підтримки студента (створення ситуації успіху), зменшення обсягу теоретичного матеріалу на лекційних заняттях або подача його у вигляді схем, таблиць рисунків; залучення життєвого досвіду студента, надання чітких вказівок студентам щодо організації онлайн заняття, методів оцінювання та очікуваних результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Технології дистанційного професійного навчання. Методичний посібник. Житомир: «Полісся», 2018. 160 с.
2. Akhmedov B. A., Majidov J. M., Narimbetova Z. A., Kuralov Y. A. Active interactive and distance forms of the cluster method of learning in development of higher education. *Economy and society*. 2020. № 12(79). P. 805-808.
3. Appolloni A., Colasanti N., Fantauzzi C., Fiorani G., Frondizi R. Distance Learning as a Resilience Strategy during Covid-19: *An Analysis of the Italian Context. Sustainability*. 2021. №13(3). URL: <https://doi.org/10.3390/su13031388> (дата звернення 05.06.2022).
4. Lassoued Z., Alhendawi M., Bashitialshaaer R. An Exploratory Study of the Obstacles for Achieving Quality in Distance Learning during the COVID-19. *Pandemic. Education Sciences*. 2020. №10(9). URL: <https://doi.org/10.3390/educsci1009023> (дата звернення 01.06.2022).
5. Liguori E. W., Winkler C. From offline to online: Challenges and opportunities for entrepreneurship education following the COVID-19 pandemic. *Entrep. Educ. Pedagog.* 2020. URL: <https://doi.org/10.1177/2515127420916738> (дата звернення 05.05.2022).
6. Mladenova M., Topalska R. Application of interactive teaching methods in English language classes. *Knowledge International Journal*. 2020, №42(2). P. 379-384. URL: <https://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/view/4559> (дата звернення 01.06.2022).

РОЛЬ TED TALKS В РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗФПО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Олена Ярема

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

TED TALKS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF STUDENTS IN THE PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Olena Yarema

Анотація. У статті розглянуто можливості платформи TED Talks для розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. Запропоновано послідовність використання відеоматеріалів TED Talks на заняттях в ЗФПО в умовах дистанційної освіти.

Ключові слова: відеоматеріали TED Talks, автентичність, дистанційне навчання.

Abstract. The article examines the possibilities of the TED Talks platform for developing the creative abilities of students. The sequence of using TED Talks video materials in classes at the professional pre-higher education institutions in the conditions of distance education is proposed.

Key words: TED Talks videos, authenticity, distance learning.

Сучасна освіта вимагає створення такого іншомовного середовища, яке б забезпечувало формування цілісної полікультурної особистості здобувача освіти. В умовах інформатизації суспільства, розвинених комунікаційних технологій, глобального цифрового обміну інформацією, викликів, спричинених пандемією та останніх подій в Україні – особливе місце у створенні іншомовного середовища під час дистанційного навчання відіграє Інтернет.

Інтернет надає широкі навчальні можливості для розвитку творчих здібностей у професійній підготовці майбутніх педагогів у ЗФПО. Креолізовані та автентичні тексти, інтерактивність, необмежений обсяг мовного матеріалу – мотивує здобувачів освіти до постійного творчого пошуку і опанування мовою на високому рівні. Процес вивчення іноземної мови сприяє формуванню творчої самостійності, оскільки є можливість використання творчих завдань і вправ, тим паче в умовах дистанційного навчання.

За концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, яка реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [3]. Відповідно до Закону України «Про освіту» [2] та Наказу МОН України «Положення про дистанційне навчання» [5] поєднання традиційного та дистанційного навчання («змішане навчання») є однією з пріоритетних форм здобуття освіти. Головне – під час «змішаного навчання» правильно та ефективно розподілити навчальний матеріал та матеріал, відведений на практичні заняття здобувачам освіти в аудиторіях (офлайн) та віддаленим студентам (онлайн).

Нові онлайн-ресурси дають змогу як викладачам, так і здобувачам освіти полегшити процес навчання онлайн. Одним із таких онлайн-ресурсів є TED Talks – відеоплатформа, на якій запропоновано широкий спектр навчальних відеороликів, створених за участю експертів-доповідачів. Матеріали TED Talks – найбагатше джерело навчальних відео, що постійно доповнюється. Тут можна знайти безліч відео на найактуальніші теми. Вони ідеально підійдуть для роботи зі здобувачами освіти з різним рівнем знань іноземної мови.

TED Talks (Technology Entertainment Design) – це неприбутковий фонд у США. Він відомий щорічними конференціями, що проводяться з 1984 року. Дані конференції проводяться для того, щоб поширювати унікальні ідеї. З алгоритмом виголошення промови можна ознайомитися у спікерів TED Talks. Найяскравіші особистості сучасності, політики, артисти проголошують промови, знайомлячи аудиторію з новими ідеями. І не просто виголошують промови – за допомогою цікавих стратегій керують аудиторією, змушуючи не просто слухати себе, а й перейматися проблемою, починати перейматися нею так само, як і спікер. Один виступ триває до 20 хвилин та містить актуальну й оригінальну думку. Спочатку промови були зосереджені на технологіях, розвагах та дизайні, але з часом теми розширили і включили також культуру, бізнес, природничі науки, освіту, мистецтво, глобальні проблеми – широкі теми, що будуть актуальними в майбутньому.

Кріс Андерсон – президент та куратор щорічної конференції TED. Він створив понад сто успішних журналістських проєктів та сайтів. Пізніше його увагу привернула TED-конференція. У 2001 році некомерційна організація Кріса Андерсона викупила у засновника права на Ted Talks. Гасло TED "Ідеї, гідні поширення" продовжує охоплювати світ. Конференції, справді, піднімають безліч цікавих та корисних тем. Мова конференції –

англійська, але частина текстів супроводжується субтитрами, що полегшує розуміння складного матеріалу, особливо у випадках високого рівня його складності для студентів. Сьогодні, щоб донести свою ідею іншим, у нас є лічені хвилини. Крім Андерсон вважає, що цього достатньо, щоб вразити і переконати аудиторію [1, с. 11].

М. Малліндер у своєму блозі «Teaching English using Ted Talks» пише, що «матеріали конференцій TED Talks є ідеальним автентичним матеріалом для навчання студентів, оскільки не є просто вичиткою лекцій. Оратори конференцій TED часто темами своїх виступів обирають реальні історії з своїх життів. На конференціях TED виступають доповідачі, у яких англійська є рідною мовою, та й ті, у яких англійська є іноземною» [6].

Наші науковці цікавляться можливостями використання TED Talks в освітньому процесі та відзначають про успішність їх упровадження у процес вивчення іноземної мови. Г. Кузан і Ю. Матвій-Лозинська на прикладі лекції TED Talks на тему «Секрети вивчення нової мови» розробили власні методичні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня ефективності процесу формування комунікативної компетентності здобувачів освіти. До таких рекомендацій автори віднесли використання якісних відеолекцій, які відповідають рівню знань здобувачів освіти; використання відеолекцій, тривалість яких не перевищує можливості занять і сприйняття здобувачів освіти; отримання здобувачами освіти чітко сформульованих завдань перед переглядом відеолекцій; виокремлення й вивчення не більше 7–10 нових слів за темою відеолекції [4, с. 112].

Як використовувати матеріали TED Talk на заняттях у ЗФПО в умовах дистанційного навчання? Найпростіший спосіб використання ресурсу – перейти до розділу TED-Ed. Тут знаходяться готові заняття англійської. Кожне складається з кількох частин, які дозволять працювати над різними мовними навичками студентів. Вони також поділені на рівні. Це короткі відео тривалістю 3-7 хв. Схема заняття з TED може виглядати наступним чином: дивимося повне відео чи потрібний уривок. Під час дистанційного навчання, відео пропонується, як домашнє завдання. Після перегляду виконуємо тест, який теж є у вільному доступі. Це допоможе перевірити, наскільки добре здобувачі освіти зрозуміли матеріал із відео. Для розвитку творчих здібностей виконати проєкт або написати твір за матеріалами відео. Обговорюючи відео потрібно залучати здобувачів освіти до складання коротких діалогів.

Після перегляду відео переходимо до розділу Transcript і виводимо його на екран під час онлайн заняття, або на екран під час офлайн заняття. Даємо студентам хвилину, щоб вони пробіглися очима по тексту. Після цього вибираємо студента, який починає читати одночасно з диктором. Будь-якої миті, але не менше ніж через 20 секунд, він має право передати право продовжити комусь іншому. Це чудове тренування аудіювання, уважності та правильної інтонації. А також вимови та публічних виступів. За допомогою Transcript можна використати вправу на gaps-filling, яку легко можна зробити самому.

Однією з основних вимог, що висувуються сьогодні до змісту навчання іноземної мови у педагогічному закладі фахової передвищої освіти є автентичність. Можливість слухати розповіді англійською мовою у виконанні носіїв мови становить перевагу цього засобу навчання у педагогічному ЗФПО. Матеріали TED-конференцій повністю забезпечують реалізацію цих функцій. Вони знайомлять студентів з різними аспектами культури країни мови, що вивчається, забезпечують автентичну комунікативну основу іншомовної діяльності на заняттях з практики усного та письмового мовлення, сприяють розвитку творчості через залучення до зразків сучасного світового ораторського мистецтва.

TED-конференції торкаються актуальних проблем із різних сфер життя. Відеоматеріали мотивують студентів до вивчення чогось нового. Вони поєднують у собі елементи різних жанрів. TED-конференції розвивають у доповідачів здібності ораторського мистецтва, що дозволяє досягати ефективних навичок комунікації. Виступи TED Talks навчають студентів організувати структуру свого виступу. До перелічених переваг відносимо наявність у них виховного потенціалу. Вони мотивують, надихають, збагачують новими ідеями, розвивають навички аудіювання, розвивають критичне мислення, творчі

здібності, розширюють активний та пасивний словник, дають можливість завантажити контент: відео, аудіо та тексти, роблять особистість більш освіченою та ерудованою, надзвичайно корисні в умовах дистанційного навчання. Яскраві і пізнавальні промови TED Talks підтримують мотивацію у здобувачів освіти до вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих виступів. Київ : Наш формат, 2016. 256 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://cutt.ly/iLqxtiz> (дата звернення: 02.07.2022).
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
4. Кузан Г., Матвіїв-Лозинська Ю. Використання матеріалів лекцій TED Talks для підвищення комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». 2019. № 183. С. 109-113.
5. Наказ МОНУ від 25 квітня 2013 року (№ 466) «Положення про дистанційне навчання». URL: <https://cutt.ly/fLqz9wn> (дата звернення: 02.07.2022).
6. Mallinder, M. Teaching English using TED talks. EFL Magazine. URL: <https://cutt.ly/xLqlZf8> (дата звернення: 22.06.2022).

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ ЯК ПРИНЦИП ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія Яремчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

INFORMATION AND DIGITAL DETERMINISM AS A PRINCIPLE OF TRANSFORMATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING

Nataliya Yaremchuk, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. Здійснено огляд цифрових трансформацій у професійній підготовці вчителя початкової школи відповідно до принципу детермінізму (технологічного/інформаційно-цифрового). Узагальнено теоретико-методологічні особливості інформаційно-цифрового детермінізму та виокремлено відповідні детермінанти розвитку у педагогічній освіті і професійному розвитку майбутнього педагога.

Ключові слова: технологічний/інформаційно-цифровий детермінізм, цифрова трансформація, професійна підготовка педагога, дистанційне навчання, цифрове освітнє середовище.

Abstract. An overview of digital transformations in the professional training of a primary school teacher according to a principle of determinism has been carried out (technological/information and digital). Theoretical and methodological peculiarities of information and digital determinism have been summarized and appropriate determinants of the development in pedagogical education and future teacher' professional development have been singled out.

Key words: technological/ information and digital determinism, digital transformation, professional training of a teacher, distance learning, digital educational environment.

Професійна підготовка педагога в умовах цифрових трансформацій є викликом для формування інноваційних поглядів та реалізації прикладних змін. Актуальні нововведення вимагають багатоаспектного аналізу вихідних організаційно-педагогічних ресурсів у поєднанні із інформаційно-технологічною інфраструктурою задля моделювання відповідної педагогічної системи. Першочергово, важливе методологічне обґрунтування концептуальної ідеї, яке передбачає виявлення принципів аналізу педагогічних явищ/процесів, встановлення закономірностей їхнього функціонування та проектування шляхів впровадження. Відповідно, особливості процесу діджиталізації в освіті інтерпретуються, з-поміж інших, загально-методологічним принципом детермінізму, який семантично відображено у похідних дефініціях – «технологічний детермінізм», «медіа-детермінізм», «інформаційно-цифровий

детермінізм».

Детермінізм (з лат. *determinatus* — «визначений», «обмежений») сприяє визначенню одних явищ завдяки стану інших, що передбачає важливість утворення взаємозумовлених причинно-наслідкових зв'язків і взаємодію між ними. Ідентифікація детермінантів «розвитку» як процесу, обумовлює інтерпретацію стимулювально-гальмувальних чинників/умов у соціально-економічних системах [1, с. 97]. Різновиди детермінізму (соціальний, економічний, правовий, технологічний(технічний), культурний, географічний тощо) [1, с. 98] уможливають різносторонню оцінку явища/процесу, а низка багатоаспектних детермінантів уможлиблює глибинний аналіз; забезпечує виокремлення найбільш дієвих з них. Загалом, вірне визначення об'єктивних та суб'єктивних детермінантів та зв'язку між ними сприяє комплексному проектуванню діяльності – виокремлення спрямованості, структури та результативності [2; 1, с. 99].

Абсолютизація науково-технологічного прогресу з кінця ХХ до сьогодні (ХХІ ст.) обумовила нове бачення суспільного розвитку, де мірилом революційних змін 4.0. є техніко-технологічні здобутки (інтернет, блокчейн, штучний інтелект, хмарні технології тощо). Суперечність про пошук «золотої середини» у застосуванні ІТ та віртуальних технологій і ресурсність гаджет-індустрії сформувало низку дискусій про особливості формування «цифрової людини» та перспективи побудови відповідного інформаційного («технотронного» за З. Бжезінським) суспільства в межах епохи постіндустріалізму. Як наслідок, даний підхід визначив технологічний критерій як показник якісних змін у будь-якій соціально-економічній системі, а технологічний детермінізм як вихідний принцип їхнього формотворення.

Трансформація технологій в інноваційні моделі інформаційних та цифрових можливостей, сприяє оновленню відповідних понять від «технологічного детермінізму» до «інформаційно-цифрового детермінізму». З огляду на перехідний період, у науковій літературі зустрічається двоваріантність форми у процесі діяхронічності. Під «технологічним детермінізмом» розуміють: теорію про рушійну силу технології у соціальних змінах; концепт, що пояснює еволюцію суспільства техніко-технологічними чинниками; підхід, що обумовлює цифровий розвиток суспільства; принцип, що визначає причини соціальних змін відповідно до впливу інформаційно-цифрових технологій. Наукове трактування даного поняття вперше здійснив Т. Веблен на початку ХХ ст. Згодом дослідження здійснювалось вченими із різних наукових галузей (філософія, соціологія, політологія, економіка): Е. Белл, Е. Тоффлер, В. Феркисс, Й. Масуда, М. Кастельс, Л. Мамфорд, В. Огбурн, Г. Інніс, Г. М. Маклюен, К. Фішер, М. Маклюен, Зб. Бжезінський, Г. Кан та ін.

Зважаючи, на неоднозначну оцінку впливу техніко-технологічного чинника на розвиток суспільства та кожної особистості, доречний аналіз детермінальних зв'язків у комплексній взаємодії інформаційно-цифрового детермінізму та професійної підготовки вчителя початкової школи.

Знаковою зміною у професійній підготовці педагога стали періоди карантинних обставин спричинених COVID-19 та російсько-українською війною, що змінило освітнє середовище студентів відповідно до особливостей дистанційного навчання. Дистанційне навчання в умовах сьогодення визначається особливостями інформаційного суспільства, що передбачає концептуальні зміни у відповідності до процесів інформатизації, технологізації та цифровізації. У відповідності до технології дистанційного навчання, професійна підготовка педагога змінює не лише форму функціонального аспекту, а й структурне переосмислення змістово-методичних підходів, які впливають на становлення професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості майбутнього вчителя. Відповідні системні перетворення передбачають оцінку методологічних засад та виявлення особливостей, які ідентифікують інтерпретацію змін, коректив та інновацій [5].

Вплив техніки і цифрових технологій на соціальні зміни неоднозначні (конструктивні (техніцизм), деструктивні (антитехніцизм), нейтральні). Це вимагає індивідуального аналізу ситуації, де зважається баланс двостороннього впливу «антропо-соціоцентризму» та «техно-

науко-центризм». Так, оцінка якості дистанційного навчання у всіх закладах освіти резюмується по-різному. Загалом, причини ризиків щодо професійної підготовки вчителя початкової школи в умовах дистанційного навчання зумовлені:

1) особливостями формування професіоналізму особистості майбутнього педагога (професійних цінностей, поглядів, переконань тощо; професійних якостей, педагогічних здібностей та педагогічної майстерності(спостережливість, уважність, мислення, емпатія, рефлексія, тактовність тощо) за умов відсутності безпосередньої педагогічної взаємодії «викладач-студент»;

2) нестачею аудиторних умов для проходження педагогічної практики;

3) недостатністю можливостей для формування професійних умінь (комунікативні, організаційні, робота в команді тощо);

4) відсутністю педагогічних моделей формування цифрового освітнього простору для професійного розвитку та педагогічної освіти майбутнього педагога початкової освіти;

5) браком методичної підготовки і готовності майбутнього вчителя початкової школи до проектування освітнього процесу в умовах віртуальної реальності.

Професії типу «людина-людина», серед них педагогічна, передбачають в організації професійної діяльності «живих» стосунків, проте світ сучасних технологій передбачає віртуальні стандарти. Задля конструктивного розвитку системи професійної підготовки педагога важливий пошук відповідного технологічного детермінанту – спеціальних освітніх платформ, де передбачені потреби майбутніх вчителів, формування віртуальних професійних спільнот, створення професійних методичних хабів (електронна «педагогічна скарбничка»), готовність педагогів до нової форми віртуальної взаємодії та спілкування, створення особистого професійного цифрового простору педагога, уміння працювати з «інформацією» дотримуючись інформаційної гігієни тощо.

Епоха цифрових трансформацій змінює усі сфери суспільних реалій, формує нові форми, підходи та відкриває безмежні можливості у глобальному просторі. Усе реальнішими стають символи «цифрового освітнього простору», «цифрової освітньої взаємодії», «методик навчання за цифровими технологіями», які риторично імплементують у професійну діяльність майбутнього педагога інноваційний підхід у його підготовці. Відповідно, дослідження органічної єдності між технічним, технологічним та соціальним забезпечить успішних результат у професійній підготовці майбутнього вчителя, відповідно до вимог сьогодення та найближчої перспективи у його професійному становленні.

Список використаних джерел

1. Дробот С. А. Сутність детермінантів розвитку та їх класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22, Ч. 1. С. 97-100.

2. Коврига С. Детермінанти політичного простору. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 164–171.

3. Коломієць Л. В. Технологічний детермінізм в системі політичних поглядів 36. Бжезинського: концепт «технотронного суспільства». *Політологічний вісник, 2014*. Вип. 75. С. 265-275.

4. Сашук Г. М. Д. Белл про інноваційний характер постіндустріального суспільства. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2021. №6. С. 9-13.

5. Яремчук Н.Я. Дистанційне навчання як умова трансформації професійної підготовки вчителів початкової школи. *Пріоритетні напрями модернізації освіти: досвід, реалії, перспективи*: збірник наукових праць ДДПУ. Дрогобич, 2022. С.97-100.

РОЗДІЛ 8.
ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ ТИПІВ І
ФОРМ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧО ОРІЄНТОВАНОЇ
ПАРАДИГМИ

ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вікторія Бистрик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

OVERCOMING NEGATIVE EMOTIONAL EXPERIENCES OF YOUNGER
SCHOOL STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Viktoria Bistryk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості подолання негативних емоційних переживань молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Описано значення дорослих у налагодженні стабільного емоційного стану дитини.

Ключові слова: емоційна сфера, негативні емоційні прояви та стани, емоційна нестабільність, молодший школяр.

Abstract. The article reveals the peculiarities of overcoming negative emotional experiences of younger schoolchildren in the conditions of distance learning. The importance of adults in establishing a stable emotional state of the child is described.

Key words: emotional sphere, negative emotional manifestations and states, emotional instability, younger schoolboy.

Термін емоція з латинської мови переводиться як «emoveo», що означає – «вражаю, хвилюю». Деякі вчені вважають, що емоції руйнують і дезорганізують поведінку людини, що вони є основним джерелом психосоматичних захворювань. Інші ж автори, навпаки, вважають, що емоції відіграють позитивну роль в організації, мотивації і підкріпленні поведінки. На їхню думку, сам сенс нашого існування має афективну, емоційну природу: ми оточуємо себе тими людьми і речами, до яких прив'язані емоційно. Однак, ні у психологів, ні у філософів чи представників інших наукових сфер немає чіткої позиції щодо природи та функцій емоцій. Інтенсивність виразу емоцій залежить від вікових, культурних та гендерних особливостей особистості і може різнитися у часі. Присутня подвійна обумовленість емоцій: з одного боку, це потреби і мотиви, а з іншого – особливості ситуації. Будучи сполучною ланкою між потребами, мотивами і особливостями ситуації, емоції сигналізують людині про можливість або неможливість задоволення потреби в даних умовах. У рамках вивчення емоцій інтерес представляють ті концепції і теорії, які існують на сьогоднішній день [7].

Діти молодшого шкільного віку дуже емоційні. Ігрова та навчальна діяльність у дітей даного періоду є основним джерелом емоцій. Як правило, причинами виникнення емоцій є успіхи і невдачі у навчанні, участь в іграх, взаємини з оточуючими та ін. Молодші школярі відверті у вираженні своїх емоцій та переживань – страху, суму, радості, або ж задоволення чи незадоволення. Вони дуже емоційно реагують на всі події, які їх чіпляють, оскільки ще не можуть свідомо керувати почуттями. Також діти цього віку легко втрачають рівновагу, схильні до афектів і часто виходять з себе [3].

Почнімо з того, що війна є стресом як для дорослих, так і для дітей. Під час пандемії, а тепер ще й війни, у дітей збільшилось відчуття внутрішньої тривоги, страху. А саме, дані події похитнули відчуття безпеки, так як доводиться справлятися з новою ситуацією, з якою школярі не стикались раніше. Діти молодшого шкільного віку є більш вразливими, ніж дорослі, тому важливо, насамперед, звернути увагу на те, як батьки та значимі дорослі справляються зі станом тривоги та страху. Адже діти і батьки – взаємозалежні. Молодші школярі так само відчувають розгубленість, невпевненість, а дуже часто можуть відчувати ще й агресію.

На емоційний стан дітей впливає досвід переживання негативних емоцій членів родини. Якщо, наприклад, родина зіштовхнулася зі смертю знайомих, близьких, то це дуже часто спричиняє власні страхи у дітей, відбувається травматизація.

Не дивлячись на ситуацію в країні, діти потребують організації власного дитячого світу, де є спілкування з ровесниками, ігри, розваги, які наповнюють життя позитивними емоціями. Адже гра – це один із способів боротьби зі стресом. Під час дистанційного навчання складно організувати повноцінне спілкування учнів, ігри та забави, які б дозволили побудувати власний дитячий світ, який їм так необхідний.

Коли дитина перебуває у школі наживо або відвідує гурток, вона відчуває рамки і правила, що допомагають їй налаштуватись на навчальний процес, самоорганізуватись. Коли ж навчання – онлайн, то втрачається цілісне сприйняття ситуації, воно стає фрагментарним. Адже дитина не тільки сприймає та запам'ятовує інформацію і відтворює, вона її проживає та відчуває. Онлайн-формат не дає можливості для цього і знання закарбовуються не так цілісно [1].

Дистанційне навчання не дає змоги бути згуртованими з однолітками, хоча для них приналежність до групи є важливим аспектом. Водночас, молодші школярі недостатньо володіють навичками самореалізації. У цей момент здійснює контроль вчитель, який є підтримкою для молодшого школяра. Під час дистанційного навчання здійснити такий контроль досить складно, дитина залишається сам на сам з ситуацією – вона сама мусить себе контролювати. Навіть попри допомогу батьків, дитина залишається без впливу вчителя, який їй допомагав, та підтримував.

Учні молодшого шкільного віку часто сприймають онлайн-навчання, як щось несерйозне, щось таке, як канікули або онлайн-гра. Є випадки, коли окремі учні під час уроку вмикають камеру і лягають далі спати, інші – малюють по екрану тощо. Тобто їм досить важко самоорганізуватись і про успішність освітнього процесу у такому випадку не йдеться.

Батьки мають пояснити дитині, що це такий же урок, як наживо, що тут так само є рамки. Звісно, їх не можна забезпечити, як в школі, тож варто пояснити, що дитина має так само доглядати себе, вдягнутися так само, як вона була би на живому уроці, мати перерви між навчанням. Варто нагадати дитині, що ті правила етикету, які існують офлайн навчання переносяться і в онлайн. Дитині важливо мати режим і повноцінний контроль від батьків – чи дитина була сьогодні на уроці, які вона має успіхи, які у неї домашні завдання. Залученість батьків має бути максимальною, щоб додавати дитині контролю [7]. Емоційна залученість дає зрозуміти, що це дійсно серйозно, а не канікули, гра чи відпочинок. До поведінки дитини мають бути чіткі вимоги.

Не можна говорити лише про обмеження у ситуації онлайн-навчання, потрібно вміти побачити і можливості таких занять. Онлайн-навчання дозволяє мати інший вид взаємодії з учителями та однокласниками.

Діти ходять до школи не лише для того, щоб навчатись – вони ще й спілкуються, взаємодіють з іншими, зустрічаються з труднощами і викликами, долають їх. У взаємодії з іншими дітьми вони набувають соціальних компетенцій. Це важливий досвід, що набувається поміж уроками.

Емоційний інтелект потрібен для повноцінного розвитку дитини. Тривалий період дистанційного навчання і період ізоляції забирають простір для напрацювання, підтримки і тренування цих навичок. Ідеться, наприклад, про вміння попросити про допомогу або надати її тому, хто потребує. Це формується саме у живих стосунках, а не онлайн [8]. Тому довга ізоляція може вплинути на побудову моделі стосунків у подальшому.

Під час чергового дистанційного навчання важливо подбати про відчуття безпеки – дорослі є захистом і острівцем психологічної безпеки для дитини. Потрібно дати емоційну підтримку, дозволити дітям говорити про свої емоції. При цьому говорити з дітьми важливо тоді, коли вони самі хочуть і мають потребу. Варто запитати, які страхи є у дитини – це не сколихне їх страхи, а, навпаки, дасть можливість їх висловити [2]. Важливо навчити дитину і

навчитись самому концентруватись на сьогоднішньому дні – можна будувати плани на майбутнє, але пам'ятати при цьому про ситуацію невизначеності.

Діти часто запитують, коли це все завершиться. Батькам не варто боятись сказати, що вони не знають – ми справді не знаємо, можна щось прогнозувати, але достеменною відповіді немає. Ми мусимо показати і цю свою сторону – що ми живі люди і не знаємо всього.

Важливо не знецінювати спільні заняття творчістю. Будь-яка творчість здатна зцілювати негативні емоції, переживання. Діти мають знати, що вони не самі. Варто долучити дитину до буденних домашніх справ – це знижує рівень стресу. Ідеться про звичні речі, але вони допомагають досягнути психологічної безпеки [6].

Для кращого переживання стресових ситуацій важливим є наявність власного простору – і для дорослих, і для дитини. Не всі, звісно, мають умови для цього, але потрібно кожному давати час побути наодинці, наскільки це можливо. Батьки і діти не можуть перебувати в одному просторі 24/7. Діти потребують подібних собі – такого ж віку, з такими ж інтересами. Тож варто виходити на свіже повітря, змінювати діяльність. Так само батькам потрібно дбати про себе – діти залежать від їх емоційного стану. Важливо мати годину часу на свої потреби. Добра організованість, передусім психологічна, допомагає не виснажуватись.

Отже, у подоланні негативних емоційних проявів молодших школярів в умовах дистанційного навчання важливу роль відіграють значимі дорослі – батьки, учителі, які створюють належні умови для самоорганізації дитини, виставляють розумні рамки поведінки, показують приклад переживання негативних емоцій, правильно організують дозвілля учнів.

Список використаних джерел

1. Богдана Скрипець, Надія Герц. Розвиток емоційної сфери молодших школярів з неповних сімей. Психолог. №4. С. 18-21
2. Заняття психолога з малятами. Упор. Т. Гончаренко. К. Шкільний світ. 2005. 128 с.
3. Гусаров В. М. Теорія статистики. [навч. посіб. для вчнз]. К. Центр учбової літератури. 1998. 247 с.
4. Гармоническая личность [Электронный ресурс].
URL: <http://azps.ru/handbook/g/garm591.html> (Дата звернення 15.11.2021 р.)
5. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4570>
6. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
7. Любчак Л.В. Психолого-педагогическая помощь семье в развитии эмоциональной сферы ребенка дошкольного возраста. Педагогика семьи в контексте образовательных приоритетов Украины и Беларуси: коллективная монография. Под ред. Г.С.Тарасенко. Винница-Мозырь. ООО «Нилан-ЛТД». 2013. С.87-100.
8. Lubczak L. Psychologiczno-pedagogiczna pomoc rodzinie w rozwoju sfery emocjonalnej dziecka w wieku przedszkolnym. Rodzina współczesna: portret interdyscyplinary / pod redakcją naukową Grażyny Szabelskiej, Galiny Tarasenko. Bydgoszcz: Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. 2014. S.420-434.
9. Гуревич Р., Лазаренко Н., Опушко Н., Костенко Н., Комарівська Н. Цифровізація освіти як фактор осучаснення роботи навчальних закладів. *The XXI century education: realities, challenges, development trends: collective monograph*. Ed.: prof. Hanna Tsvietkova – Hameln : InterGING, 2020. 658 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ПРОЄКЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Ганна Варіна, магістр психології, старший викладач кафедри психології

Світлана Шевченко, кандидат психологічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
(Україна)

FEATURES OF THE RESEARCH OF COPING STRATEGIES OF FUTURE SPECIALISTS IN THE PROJECTION OF PRESERVING THE PSYCHOLOGICAL SAFETY OF PERSONALITY

Hanna Varina, Master of Psychology, Senior Lecturer of the Department of Psychology

Svitlana Shevchenko, candidate of psychological sciences, associate professor

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано поняття «копінгу» у контексті збереження психологічної безпеки та життєстійкості особистості майбутнього фахівця в сучасних умовах невизначеності. Розглянуті основні стратегії подолання стресогенних впливів. Виявлено домінуючі копінг стратегії поведінки майбутніх фахівців в процесі подолання негативних наслідків зіткнення із важкими життєвими ситуаціями.

Ключові слова: копінг-стратегії поведінки, психологічна безпека, життєстійкість.

Abstract. The article analyzes the concept of «coping» in the context of preserving the psychological safety and vitality of the personality of the future specialist in modern conditions of uncertainty. The main strategies for overcoming stressogenic influences are considered. The dominant coping strategies of behavior of future professionals in the process of overcoming the negative consequences of encountering difficult life situations have been identified.

Keywords: behavioral coping strategies, psychological safety, resilience..

У сучасних умовах соціокультурних, економіко-політичних перетворень, спричинених впливом світової пандемії Covid-19, воєнною агресією проти нашої державності розширюється потреба формування життєздатного покоління. Сучасні умови існування суспільства, зростання ролі віддаленої взаємодії, зростання цінності життя та збереження психологічного здоров'я та благополуччя висувають все більше викликів для особистості як суб'єкта власного життя. Все більше цінуються суб'єктні якості особистості, що визначають її психологічну стійкість та життєздатність. Як показують дослідження, життєстійкість та конструктивні копінг-стратегії поведінки взаємодіють з активністю, здатністю людини до самостійного прийняття рішень, професійною та академічною успішністю, вірою в свої сили, умінням справлятися з труднощами, стресовими ситуаціями, зберігати своє здоров'я та психологічне благополуччя. Вплив воєнних умов є причиною довготривалої стресової ситуації для населення, який впливає на всі сфери життя: особистісний аспект людини (психологічне здоров'я), фізичне здоров'я (розвиток гострих захворювань, загострення сезонних та хронічних хвороб, та ін.), його когнітивні здібності та життєдіяльності особистості загалом.

Актуальність вивчення конструктивних копінг-стратегій поведінки молоді в умовах подолання наслідків війни набуває особливого значення, тому що перед наукою та практикою постали домінуючі питання визначення детермінант розвитку життєстійкості людей, механізмів подолання труднощів та негативних наслідків впливу стресогенних чинників, формування готовності особистості до трансформаційного опанування та побудови нової стратегії самореалізації та само здійснення в новому соціальному просторі, збереження власного психологічного здоров'я та благополуччя. Глобальні перетворення всіх сторін життя суспільства призводять до підвищення вимог щодо ресурсів особистості. Щоб відповідати вимогам невизначеності, необхідно мати певні особистісні установки, якості та цінності, які б дозволили повноцінно брати участь в суспільних процесах – високий потенціал самореалізації, стійкість по відношенню до фрустрації, здатність перетворювати проблемні ситуації в позитивний досвід, готовність до зміни сформованих поведінкових

стереотипів, толерантність до невизначеності, розвинену мотивацію до самовдосконалення і т. п.

В даний час склалися різні тенденції дослідження стратегій копінг-поведінки особистості (Л. Анциферова, І. Вачков, Т. Крюкова, Р. Лазарус, Р. Мосс, С. Нартова-Бочавер, Н. Хаан, Р. Уайт, С. Фолкман, Дж. Шеффер та ін.). Розширюється коло вітчизняних та зарубіжних досліджень психологічних феноменів, що супроводжують переживання життєвих та професійних стресів, активації особистісних ресурсів протидії (К. Абульханова, Н. Карпова, Л. Китаєв-Смик, А. Леонова, Д. Леонтєв, В. Моросанова, А. Прохоров та ін.), взаємозв'язки психологічних ресурсів з проактивною поведінкою (Є. Старченкова, Е. Greenglass, С. Ouwehand, D. de Ridder, J. Bensing). Окремі аспекти психологічної безпеки особистості досліджували українські науковці: формування, підтримання та збереження психологічної безпеки особистості у персоналу екстремальних видів діяльності (І. Приходько); чинники психологічної безпеки учасників освітнього процесу у ЗВО (О. Блинова, Н. Куравська, А. Харченко); моделі психологічної безпеки особистості (Л. Акімова, О. Лазорко); психологічна безпека особистості в інформаційному середовищі (О. Ткачишина).

Поняття «копінг» («долання») було вперше введено в наукову психологію в роботах, присвячених кризам дорослішання, було це зроблено в 1962 р. американським психологом Л. Мерфі. «Копінг» він визначав як спробу конструктивного перетворення ситуації, яка є для індивіда актуальною загрозою, що напружує його внутрішні ресурси [4]. В даний час у психологічній літературі розробляється три основних підходи до вивчення феномену подолання [3; 5].

Таблиця 1

Основні підходи до вивчення феномену подолання

Підхід	Представники	Зміст
Его-орієнтована теорія	К. Меннінгер, Г. Валліант, Н. Хаан	Процес копіngu розглядається як специфічний его-механізм, за допомогою якого людина позбавляється внутрішньої напруги, дискомфорту. Ця модель заснована на концепції систем психологічних захистів, які є головними засобами подолання інстинктів та афектів. У найвищій рівень розвитку психологічних захисних механізмів входять адаптивні процеси такі, як сублімація, альтруїзм, гумор. Наступний по ієрархії рівень включає невротичні механізми, до них відносяться інтелектуалізація, формування реакції, зсув, дисоціація. Далі йде рівень «незрілих» захисних механізмів, сюди входять такі механізми як уява, проекція, іпохондрія, пасивно-агресивна поведінка та вихід з дії
Теорія характерних рис або схильностей	Н. Сирота, В. Ялтонський, Т. Крюкова, Н. Водоп'янова	Подолання являє собою сукупність щодо стійких особистісних рис, які виступають як передумови формування дій у відповідь індивіда на вплив різних стресорів. У цій теорії також виділяються активні або конструктивні і пасивні (неконструктивні) способи долаючої поведінки
Когнітивно-феноменологічна теорія	Р. Лазарус, С. Фолкман, Т. Крюкова, А. Лібіна	Ця теорія є на даний момент найбільш поширеною в науковому психологічному співтоваристві. Відповідно до цієї теорії копінг розглядається як динамічний процес, який залежить як від специфіки ситуації (умов середовища), так і від процесів опосередковують сприйняття людиною

		ситуації, дані процеси являють собою два типи когнітивних оцінок, які були виділені Р. Лазарусом: первинною та вторинною, у свою чергу, визначальних вибір механізмів та ресурсів подолання стресу
--	--	--

Копінг-стратегії людина використовує на основі минулого досвіду і власних ресурсів. Завдяки копінг-стратегіям особистість має змогу відповідати на стрес, керувати діючим стресовим фактором. До основних копінг-стратегій відносять:

1. «Розв’язання проблем» – раціональна стратегія пошуку додаткових рішень, що стає можливою завдяки високому рівню когнітивних та емоціональних процесів. Дана копінг-стратегія неможлива без використання аналізу, синтезу, прогнозування.

2. «Пошук соціальної підтримки» – реалізується через потребу людини у соціальній взаємодії, яка загострюється під час пошуку підтримки у складних ситуаціях. Особливістю цієї стратегії є відчуття власної потрібності особистістю, можливість довіритися іншим, отримати підтримку та зворотній зв’язок.

3. «Уникання» – стратегія, на меті якої є повне абстрагування від проблемної ситуації задля збереження власних емоційних та фізичних сил [1].

Представлені в дослідженнях спроби класифікувати стратегії долаючої поведінки в основному орієнтовані на виявлення двох або трьох найбільш загальних груп. Р. Лазарус, С. Фолкман, П. Віталіано запропонували проблемно-орієнтовані (пов’язані з раціональним аналізом проблеми) та емоційно-орієнтовані (емоційне реагування на ситуацію) стратегії. Е. Найм виділив три групи копінг-стратегій за ступенем адаптивних можливостей: адаптивні, щодо адаптивні, неадаптивні. Д. Амірхан на основі факторного аналізу різноманітних копінг-відповідей на стрес розробив власну типологію копінг-стратегій, до якої входять: стратегія вирішення проблем, стратегія пошуку соціальної підтримки, стратегія втечі – уникнення [2]. Отже, результати теоретичного аналізу показують, що негативні наслідки зіткнення із важкими життєвими ситуаціями можуть бути пом’якшені адаптивними стратегіями їхнього подолання (володіння). Саме тому копінг-стратегії є важливим предиктором психологічного благополуччя, здоров’я та успішної самореалізації молоді. Копінг-стратегії є своєрідним медіатором, через який глибинні психологічні конструкти забезпечують саморегуляцію поведінки у стресовій ситуації [6].

Констатуючий експеримент, спрямований на діагностику життєстійкості та аналізу домінуючих копінг-стратегій поведінки молоді відбувався на базі Лабораторії психофізіологічних досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького та, враховуючи умови пандемічних обмежень, опитування також проводилося за допомогою сервісів Google Forms та Google Classroom. У дослідженні прийняли участь 70 респондентів – здобувачі 3-4 курсів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького. Вибірка – рандомізована, створена за допомогою стратифікаційного методу. У ході емпіричного дослідження було виявлено домінуючу копінг стратегію поведінки серед молоді.

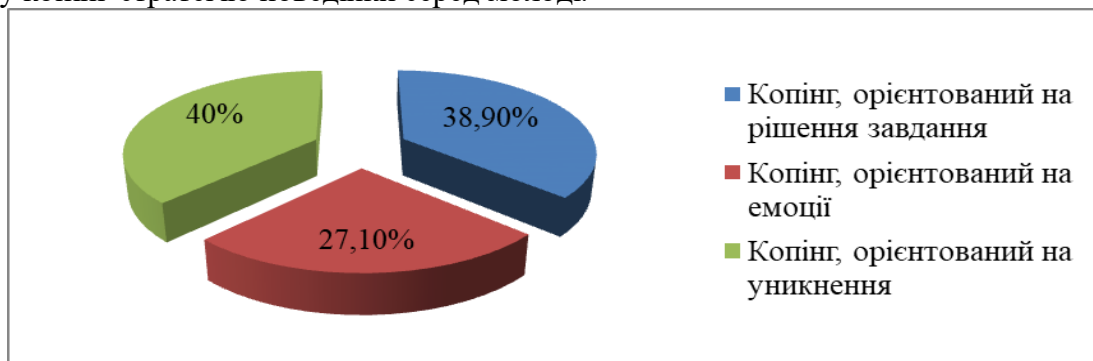

Рис 1. Визначення домінуючої копінг-поведінки у стресових ситуаціях [складено автором]

За результатами обробки даних у 40% досліджуваних переважає копінг, орієнтований на уникнення. Тобто, прагнення уникнути впливу стресогенного чинника, шляхом заміщення неприємної діяльності або ситуації відволіканням на спілкування, відпочинок, розваги, улюблені заняття. Це свідчить про суттєве зниження адаптаційних можливостей респондентів в умовах впливу стресогенного чинника, спричиненого пандемією Covid-19. Водночас, 38,9% досліджуваних прагнуть зосередитися на проблемі, проаналізувати її, все зважити, і прийняти найбільш конструктивне рішення. Також виявлено, що у 27,1% досліджуваних проявляється внутрішня напруженість, занепокоєння, розгубленість, зосередженість на своїх загальних недоліках та нездатності вирішити проблему.

Таким чином, вищевказані кількісні та якісні результати дають можливість говорити про здебільшого негативний стан молоді в умовах невизначеності. Високий рівень стресу та виснаження адаптивних ресурсів, підвищений рівень тривожності, негативний вплив емоційних реакцій особистості на діяльність та міжособистісні відносини – наслідок вимушених змін у світі під впливом воєнної агресії. Але, в той же час, спостерігається прагнення до використання раціональних, адаптивних копінг-стратегій, які допомагають індивіду пережити стресову для організму ситуацію зі збереженням психологічного благополуччя та безпеки особистості. Наявність у поведінковому репертуарі молоді стратегій конструктивної поведінки підвищує позитивний потенціал, сприяє формуванню впевненості у своїх силах, розвитку почуття компетентності та власної цінності, веде до становлення вольових якостей. У найширшому плані стратегії конструктивної поведінки забезпечують життєстійкість особистості до важких ситуацій у діяльності, здатність зберегти себе як цілісну особистість.

Список використаних джерел

1. Родіна Н. В. Копінг-поведінка як психічна діяльність суб'єкта. *Вісник Одеського національного університету*. 2009. № 14 (6). С. 80–88.
2. Сивогракова З.А. Вивчення копінгу як особистісної адаптаційної здібності. *Педагогіка і психологія*. 2007. Вип. 22. С.159-169.
3. Ткачук Т. А. Копінг-поведінка як проблема сучасної психології. URL: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm32_05
4. Bettis, A. H., Coiro, M. J., England, J., Murphy, L. K., Zelkowitz, R. L., Dejardins, L., ... & Compas, B. E. Comparison of two approaches to prevention of mental health problems in college students: Enhancing coping and executive function skills. *Journal of American college health*. 2017. 65(5). 313-322.
5. Cramer P. Defense mechanismus and Coping strategies: What's the difference? *American Psychologist*. 2000. P. 638–646.
6. Varina, H., Osadchyi, V., Goncharova, O., & Sankov, S. Features of introduction of components of gamification in the course of development of constructive strategies of overcoming youth's life crises. Paper presented at the *CEUR Workshop Proceedings, 2022, 3104* 87-105.

ПРОЯВИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Олена Галушчак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PRE-SCHOOL STUDENTS: CAUSES AND POSSIBLE CONSEQUENCES

Halushchak Olena, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky(Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто питання прояву агресивної поведінки. Підкреслено актуальність вивчення проявів агресивності у дітей дошкільного віку. Висвітлено причини, фактори, що викликають появу агресії у дітей та можливі наслідки девіантної поведінки. Наголошено на важливості здійснення профілактики, вчасної діагностики та надання

кваліфікованої психологічної допомоги як дітям, так і дорослим.

Ключові слова: діти дошкільного віку, агресія, прояви агресивної поведінки.

Abstract. The article deals with the issue of aggressive behavior. The relevance of studying manifestations of aggression in preschool children is emphasized. The reasons, factors that cause the appearance of aggression in children and the possible consequences of deviant behavior are highlighted. The importance of prevention, timely diagnosis and provision of qualified psychological assistance to both children and adults is emphasized.

Key words: children of preschool age, aggression, manifestations of aggressive behavior.

Сучасна ситуація розвитку суспільства підкреслює, що одним із найважливіших аспектів наукового дослідження є вивчення проблеми агресивної поведінки, причому не тільки дорослих людей, а й підростаючого покоління, та дітей дошкільного віку, зокрема. Дана тематика дослідження лежить в наукових засадах та напрацюваннях фахівців психолого-педагогічного напрямку. Оскільки, це не данина моді, а нагальна потреба суспільства у вирішенні ситуації, пошуку рішень та варіантів оптимізації та гармонізації особистості.

Наше століття насичене зростанням насильства, агресії, та, як специфічної реакції суспільства, на зміни в ньому, тобто появи дестабілізації, руйнування морально-етичних цінностей, моральних орієнтирів. Перед науковою громадськістю, педагогами, психологами та іншими фахівцями, діяльність яких пов'язана з вихованням та навчанням зростаючого покоління, постають питання детермінованості агресивної поведінки у середовищі дітей, її корекції, супроводу та «приведення» поведінки дитини до соціальних норм.

Проблема вивчення проявів агресивної поведінки актуальна і з тієї причини, що, враховуючи специфіку віку, індивідуальні риси дітей, аспекти пластичності її психіки. Оскільки мова йде саме про дошкільний вік, створюються сприятливі умови для нормалізації поведінкових особливостей дітей, формування конструктивних форм поведінки, навичок самоконтролю та саморегуляції, що дозволяє загалом говорити про соціалізацію агресивності.

Відповідно до поглядів багатьох авторів, Е. Фромма, До. Лоренца, агресія у поведінці людини детермінована біологічно, генетично. Але, що стосується її сутності та ролі, то тут автори одноставно підкреслюють не тільки її руйнівний характер, а й адаптаційний стосовно процесу життєдіяльності [5].

Аналогію теоретичних поглядів щодо останньої тези представляють висловлювання А. Реана, К. Бютнера та інших авторів, де розглядаються агресивні прояви саме як адаптивна властивість [3;4; 8].

Під поняттям «агресивна поведінка» нами розуміється цілеспрямована, руйнівна поведінка, яка не відповідає нормам життєдіяльності людини, є антиподом «нормального життя», що пов'язане з заподіянням шкоди собі або іншій людині, як фізичного, так і психічного характеру.

На кожному етапі розвитку суспільства визначається коло першочергових проблем, що мають бути вирішені фундаментальною наукою у зв'язку, з новими або такими, що стали особливо важливими потребами життєдіяльності.

У всьому світі відзначається зростання насильницьких дій різного масштабу. Вкрай гострою є проблема зростання дитячої злочинності, насилля до дітей, агресії у сімейних взаєминах (Р. Фелсон, Дж. Паттерсон, К. Бютнер, О. Ляш). Досить часто зустрічаються такі прояви агресивної поведінки, як демонстративність та зухвалість, цинізм, негативізм у міжособистісних та сімейних стосунках.

Сучасні діти зростають у час стрімких змін і руйнування стереотипів, коли усталені моральні норми ще не сформовані, а ті цінності, як були важливими, поступово втрачають власну «цінність», тобто нівелюються.

У сучасній психології, проблема агресії висвітлена в працях А. Началджяна, А. Реана, Т. Румянцевої та інших [8]. При цьому вітчизняні дослідники, О. Бовть, О. Мізерна, О. Фотуйма розглядали людину з агресією, як таку, що інтегрує, поєднує в собі внутрішні та

зовнішні впливи [1]. На думку зарубіжних науковців А. Бандури, Р. Уолтес, Г. Паренс, М. Ратгер, у науковому полі зору варто зосередитися на пошуку окремих детермінант прояву агресії.

В останнє десятиріччя вчені приділяють увагу вивченню агресивної поведінки у неделінкветних осіб різного віку, так О. Бовть та В. Шебанова вивчають прояви агресивності саме у дітей молодшого дошкільного віку [1]. А. Реан та Л. Семенюк – досліджують прояви агресивності у дітей підліткового віку [8]. В. Крайнюк, О. Хренніков, С. Шебанова, В. Павелків досліджують прояви агресивної поведінки в юнацтві.

Зокрема, А. Реан, Л. Семенюк, І. Фурманов в власних дослідженнях підліткового віку були отримані дані стосовно особливостей вікової динаміки агресивної та статевих відмінностей [7]. Н. Алікіною, О. Бовть, А. Реан визначена дія мікросоціальних чинників сім'ї на формування та становлення рис агресивної поведінки дитини [1; 2; 8].

Механізми виникнення агресивної поведінки у зв'язку з конфліктами вивчали М. Белей, Г. Васильєва, В. Ковляов, М. Левітов. Емоційну сферу та її значення у проявах агресії досліджували В. Вільнюс, Б. Додонов та ряд інших науковців [2].

Згідно з результатами лонгітюдних досліджень, агресивна поведінка є відносно стабільна у часі, тому очікувати, що вона поступово перейде в площину суспільно сприйнятої, є помилковим як зазначає О. Мізерна [2].

На думку психологів, Л. Божович, С. Максименко, А. Реан, Є. Смірної, В. Кузьменко, дошкільний вік – є важливим для формування і закріплення різних поведінкових актів. Деструктивні реагування характерні для більшості дошкільників, але із засвоєнням правил і норм організації діяльності вони поступаються саме тим формам поведінки, які є соціально схвальними [2; 8; 9].

Однак, у певній категорії дітей, прояви агресії не тільки зберігаються, а й розвиваються і трансформуються у стійкі риси особистості. Внаслідок цього знижується продуктивний потенціал дитини, деформуються її особистісний розвиток. Слід також зазначити, що питання прояву агресивної поведінки дитини дошкільного віку у сучасній науці залишається недостатньо вивченим.

Складність і багатозначність проявів агресивності призводить до того, що в науці на сьогодні відсутнє чітке трактування і визначення цього питання.

Для осмислення природи людської агресивності необхідно перш за все, уточнити зміст і значення поняття «агресія», оскільки цей термін сьогодні досить часто використовується в широкому контексті і тому потребує однозначного визначення. Вивченням агресії займаються представники різних наук: біологи, соціологи, психологи, педагоги, психіатри та інші, кожна із цих галузей виявляє феномені фактори, які є специфічними саме для досліджень саме цієї науки.

Людська агресивність належить до класу явищ, які можуть бути вивчені тільки за допомогою об'єднаних зусиль природничих і соціальних, психологічних та педагогічних дисциплін. Оскільки людина є біопсихосоціальною істотою.

Отже, агресивність – це певний ситуативний, соціальний та психологічний стан, безпосередньо перед чи під час агресивної дії. Однією із головних проблем у визначенні агресії є те, що цей термін може пояснювати велику кількість дій. Термін «агресія» походить від лат. «agredī» - напад, проте він не має загально прийнятої дефініції, хоча широко його використовують у різних контекстах.

На думку А. Маслоу, агресія та агресивність належить до потреб руйнувати. Агресивність, згідно А. Маслоу, не є інстинктом, а є інстинктоїдна потреба – подібна інстинкту. В якості інстинктоїдних, вчений розуміє, ті властивості особистості, які не зводяться до інстинктів, але мають визначену природну основу [7].

На думку З. Фрейда, виникнення та подальше становлення агресивності тісно пов'язане із стадіями дитячого розвитку. Зокрема, фіксація на оральній стадії – 0-1 рік життя дитини може викликати формування таких агресивних рис характеру, як схильність до сарказму та пліток. Фіксація на анальній стадії 1-3 роки життя, може призвести до формування впертості,

з можливим розвитком схильності гніву та мстивості. Фіксація на фалічній стадії характеризується гендерними відмінностями у формах прояву агресивності: чоловікам притаманні хамство і грубість, а жінки схильні до надмірної наполегливості та самовпевненості [9].

Що ж до факторів, які можуть викликати такого типу поведінку, то, як зазначають науковці, на її виникнення впливатимуть: особливості взаємин у сім'ї, стилі, які обрані для сімейного виховання, і, звісно, приклади відповідної агресивної поведінки..

На думку Н. Алікіна, можна виділити такі фактори, що викликають агресію:

1. Соціально-економічна та політична організація суспільства, де переважає конкуренція та агресивна боротьба;
2. Моральні норми поведінки певного кола спілкування;
3. Умови того мікросередовища у якому живе дитина;
4. Характер та система виховання, що сприяють «вживлення» агресивної поведінки у стиль життя дитини;
5. Вікові та індивідуально-психологічні особливості дитини;
6. Наявність соматичного неблагополуччя, послабленого здоров'я, психічних захворювань;
7. Фізичні умови оточуючого середовища;
8. Вплив алкоголю та наркотиків на зростаючу особистість [2; 7; 9].

Отже, із викладеного матеріалу стає зрозумілим, що усі з перерахованих факторів соціуму, «сприятимуть» зародженню та формуванню агресивної поведінки людини. Тільки свій початок такого типу ставлення та реакція на оточуючий світ, бере ще з дитинства. Саме тому, проблема вивчення, профілактики, діагностики та відповідної корекції є вкрай важливою.

І підтвердженням цьому, є теперішня ситуація, в якій опинилася наша держава та український народ. Коли країна-агресор росія, проявляє агресію до України у всіх можливих та неможливих варіантах. Українські діти, які сьогодні переживають війну, потребують зараз та потребуватимуть і надалі кваліфікованої психологічної реабілітації. Адже просто залишити свідомість сучасних дітей без психологічної допомоги – це буде занадто жорстоко. Завдяки кваліфікованій та вчасно наданій допомозі, українські діти мають можливість вирости і стати Людьми і справжніми патріотами України.

Список використаних джерел

1. Бовть О. Б. Агресивні реакції та шляхи їх корекції в молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.07.00 «Педагогічна та вікова психологія». К. 2001. 18 с.
2. Емоційний розвиток дитини. *Збірник психол. тестів, програми тренінгу емоційної зрілості, тренув. вправи для дітей дошк., мол. шкіль. та підл. віку.* Упоряд. С. Максименко та ін. К. СПДФО О.П. Главняк. Мікрос. СВС. 2004. 111 с.
3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). К. Стилос. 2000. 336 с.
5. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») [перевод с нем. Г. Ф. Швейника]. М. 1994. 269 с.
6. Ляц О. П. Роль сім'ї у становленні деструктивних агресивних проявів учнів. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2004. № 6. С. 194–200.
7. Маслоу А. Мотивация и личность СПб. Питер. 2008. 352 с.
8. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности. *Психологический журнал* 1996. №5. Т. 17. С. 3–17.
9. Рептух Н. О. Корекція та профілактика становища дитини в сім'ї як спосіб зниження її агресивності. *Практична психологія та соціальна робота.* 2008. № 8. С. 37–46.

ВІДЧУТТЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ (НА ПРИКЛАДІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ НАСТУПНОСТІ)

Олена Галян, доктор педагогічних наук, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

SENSE OF COMPETENCE AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF FUTURE TEACHERS (ON EXAMPLE OF IMPLEMENTATION OF THE IDEA TO CONTINUITY OF LEARNING)

Olena Halian, Doctor of Education, Professor

Lviv Ivan Franko National University (Ukraine)

Анотація. Стаття містить узагальнення щодо психолого-педагогічних засад організації освітнього процесу на етапі адаптації першокурсників до навчання в закладі вищої освіти. Аналіз ідеї наступності здійснено з позиції предмета засвоєння та в контексті реалій навчальної діяльності студентів. Акцентовано на зв'язку між психологічним благополуччям та компетентністю студентів в сфері аналізу своєї навчальної діяльності, здатності оптимально використати власні ресурси для підвищення рівня її результативності.

Ключові слова: наступність в навчанні, адаптація, відчуття компетентності, позитивне психологічне здоров'я, майбутні педагоги.

Abstract. The article contains a summary of the psychological and pedagogical principles of the organization of the educational process at the stage of adaptation of first-year students to study at a higher education. The analysis of the idea to continuity was carried as subject of learning and in the context of the realities of students' educational activities. Emphasis is placed on the connection between psychological well-being and the competence of students in the field of analysis of their educational activities, ability to optimally use their own resources to increase the level of its resultativity.

Key words: continuity of learning, adaptation, sense of competence, positive psychological health, future teachers.

Якість освіти визначає низка чинників, які репрезентують ієрархічну систему впливу на змістово-результатні показники поступу всіх суб'єктів освітнього процесу в набутті ними визначених компетентностей, реалізації власних особистісних ресурсів, становленні їх суб'єктності. Особливої уваги в контексті зазначеного заслуговує ідея забезпечення наступності, у якій освітню ситуацію вирізняє опертя на здобуте, зрозуміле і прийняте, а відтак проєктування умов для його творчого переосмислення, трансформації, тобто генерування нового на основі відомого.

Осмислення значущості ідеї наступності в освіті породжує актуальність її реалізації впродовж усього життя. Означене засвідчено нормативними документами, розкрито в результатах вітчизняних і зарубіжних науково-прикладних досліджень [1; 3; 7] та конкретизовано в умовах її забезпечення між різними рівнями освіти.

Уважаємо, що для майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти вступ та перший рік навчання в закладі вищої освіти в контексті окресленої проблематики можна використати: а) для наочної демонстрації дії механізмів навчальної діяльності, зокрема, здатності застосовувати сформовані загальнонавчальні навички в нових умовах; б) з метою вдумливого, заснованого на реальному досвіді аналізу труднощів (власних і оточення) переходу в нове освітнє середовище і як результат – пошук ресурсів для їх подолання; в) як підґрунтя для опанування професійними знаннями у сфері забезпечення наступності між рівнями освіти, що становить одне із завдань їхньої навчальної, а згодом і педагогічної діяльності; г) для мотивування студентів на самопізнання, самонавчання та саморозвиток, а також спільне творення психологічно безпечного освітнього середовища. Сукупно виокремлене спричиниться до професіоналізації мислення здобувачів, розвитку їхніх рефлексивних умінь та здатності до саморегуляції, становлення адекватної самооцінки та ціннісно-сміслових орієнтирів власних і майбутньої діяльності. Однак варто зацентувати ще на одному аспекті усвідомлення свого досвіду в зовнішньо детермінованій ситуації

навчання. Йдеться про виникнення відчуття захищеності [2], освіченості, власної компетентності у використанні психолого-педагогічних знань для оптимального життєздійснення, що релевантне психологічному благополуччю.

Аналіз труднощів і перспектив реалізації наступності щодо самого себе, власний досвід адаптації, якщо він стає спеціальним предметом осмислення, відтак зможе бути проєктованим кожним студентом у площину майбутньої професійної діяльності, зокрема, коли постає завдання вивчення особливостей забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. Управління змінами в цьому контексті спрямоване на когнітивний, емоційний (і ціннісний) та поведінковий компонент самоздійснення майбутніх педагогів у період адаптації до навчання в закладі вищої освіти. Його представлено такими складниками: знанневим, операціональним (інструментальним) та особистісним.

Знанневий складник утворює інформація, повнота осмислення якої призводить до зміни ставлення до світу загалом і самого себе, зокрема. Це знання про організацію навчання в закладі вищої освіти, вимоги до здобувача, професіограму майбутньої діяльності (забезпечує освітня компонента «Вступ до спеціальності»); структуру навчальної діяльності; уміння, які визначають її успішність; соціально-психологічні механізми адаптації в нових умовах життя (з освітньої компоненти «Психологія (загальна, вікова та педагогічна)»). Здатність розуміти вимоги діяльності, прийняття «нової філософії» освітньої ситуації слугує основою розвитку пізнавальної активності та зміни способу мислення про освітній процес. Логіка здійснення навчальної діяльності насамперед має бути зрозуміла й осмислена здобувачем. Ще П. Гальперінім [5] визнавалася потреба формування в дії її орієнтувальної частини, що містить попереднє уявлення про особливості її виконання. Отже, знання елементів навчальної діяльності (мотивація, виокремлення навчальної задачі, навчальні дії, самооцінка й самоконтроль) – першооснова її результативності, а також орієнтир в оцінюванні повноти її здійснення. Знаючи, чим є цілісний процес навчальної діяльності, здобувачі мають змогу прогнозувати власні успіхи (або розуміти причини виникнення проблем). «Знати, що» і «знати, чому» утворюють сутність знанневого складника, а відтак сприяють антиципації в навчальній діяльності. Як наслідок, виникає розуміння-знання та розуміння-інтерпретація. Це, своєю чергою, детермінує зміну поглядів щодо деяких дидактичних принципів, зокрема, принцип усвідомленості варто розглядати в контексті осмисленості та рефлексивності, а систематичності й послідовності як принцип подієвості.

«Знати, як» є змістом операціонального (інструментального) складника. Він – багатоаспектне утворення, репрезентоване здатністю суб'єкта оптимально пристосовувати власні ресурси до вимог освітньої ситуації. Його зміст увиразнює насамперед «уміння вчитися». Для першокурсників важливо опертя на загальнонавчальні вміння, сформовані на попередньому етапі навчання, надалі їх удосконалення, що відповідає ідеї наступності. Що ж повинен вміти старшокласник? Звернемося до спадщини В. Сухомлинського [6]. В його доробку знаходимо анкету для визначення інтелектуальних умінь учнів. Звісно з плином часу частина з них потребує уточнення з огляду на сучасні тенденції та виклики в організації навчання, однак загальна спрямованість бачення шкільних умінь вказує на розуміння педагогом значущості умінь спостерігати, здійснювати мисленнєві дії, усвідомлено й осмислено сприймати інформацію, шукати її та писати твори. Навчання в закладі вищої освіти передбачає використання означених умінь та формування на їх основі нових, адже саме інтелектуальний потенціал забезпечує розв'язання навчальних задач різної складності. Акцентування на наявних та уявлення про необхідні вміння детермінує формування в здобувачів бачення власної транспективи в навчальній діяльності. Апробація науково обґрунтованих етапів процесу засвоєння творить простір для дії в реальності, яка одночасно є модусом освітнього процесу закладу вищої освіти та первинної професіоналізації для майбутніх педагогів. «Як» розкриває логіку оптимальної організації засвоєння. Своєю чергою, дотримуючись її, здобувач вибудовує власну навчальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей, конструктивно підходить до організації учіння. Означене відповідає теорії формування метакомпетенцій майбутніх педагогів, фундаменталізації їх

підготовки, особливо, їх навчання проектувати освітнє середовище (спочатку власне, відтак і майбутньої діяльності) з урахуванням значущості формування здатності до самонавчання, самоосвіти та саморозвитку.

Сукупно знанневий та операціональний складники вказують на характер зв'язків між такими елементами діяльності як «засвоєння – ставлення – прийняття – реалізація». Опертя на ідею наступності спонукає до висновку про значущість виникнення в здобувачів розуміння-осягнення (оволодіння, цілісний погляд), що вказує на інформаційно-смісловий вимір сприймання власної навчальної діяльності.

Робота з особистісними ресурсами майбутніх педагогів орієнтована на психолого-педагогічне обґрунтування потреби в самоаналізі здатностей у навчальній діяльності, вияві власної суб'єктності в освітньому процесі. Розвивальний контекст навчальної інформації забезпечує набуття студентами предметної компетентності, яка проектується на ситуації соціальної взаємодії, у ціннісному самовизначенні, креативності у вирішенні життєвих і пізнавальних завдань. Індирективний, особистісно-орієнтований, а краще суб'єктнісно-спрямований освітній процес детермінує та водночас сприяє набуттю майбутніми педагогами досвіду вияву власної суб'єктності, перенесення його в площину педагогічної співдії [3]. За такого підходу формується гуманітарна особистісна позиція, завдяки якій уможливлується сприймання студентами себе як особистості, чії знання, здатності, індивідуальні особливості, цінності тощо є значущими. Навчальний зміст виконує функцію смислотворення, по суті він є людиновимірним (особистісно-створювальним).

Пріоритет особистісної спрямованості в освітньому процесі закладу вищої освіти уможливорює висновування про функціональне призначення кожного зі складників самодійснення майбутніх педагогів у період адаптації. Зокрема, знанневий складник сприяє формуванню когнітивно-сміслового виміру навчальної інформації та утворює предметне поле для зіставлення й аналізу власного досвіду переходу з одного рівня освіти на інший. Операціональному складникові відповідає суб'єктно-діяльнісний вимір активності студентів, що поєднує осмислення ними власного досвіду навчальної діяльності, виокремлення значущих навичок, які вони опанували, та актуалізацію потреби формування нових. Зміст особистісного складника визначає самоставлення, яке корелює з результатами самооцінювання: що успішнішим сприймає себе студент (з урахуванням критерійних ознак «успішності»), то вищим буде рівень його самоставлення, а отже, і перспективнішими цілі та плани щодо свого майбутнього. Водночас позитивне самоставлення в модусі оцінювання своєї компетентності, особистісних та інтелектуальних ресурсів сприяє виникненню емоційного комфорту, формуванню позитивного психологічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Формування дошкільної зрілості як умова гармонізації переходу від дошкільної до шкільної ланок освіти. *Рідна мова: освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі*. 2015. С. 29–34.
2. Галян І. Потреба в самореалізації як умова психологічного благополуччя особистості. *Психологічні умови благополуччя персоналу організацій: тези II міжнар. наук.-практ. конфер.* (Львів, 7–8 жовтня 2021 р.). Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2021. С. 26–29.
3. Галян О. Педагогіка суб'єктності. Дрогобич. Ред.-видав. відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2017. 99 с.
4. Лавренко С. Наступність дошкільної та початкової освіти у вимірах сьогодення: здобутки та перспективи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 16 (2). С. 23–26.
5. Максименко С. Теорія поетапного формування розумових дій П. Гальперіна. *Проблеми сучасної психології*. Вип. 39. Кам'янець-Подільський. Аксіома. 2018. С. 7–18.
6. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ. Рад. шк. 1977. Т. 3. 688 с.
7. McCulloch J. & O'Farrell S. *A Guide to Continuity of Learning Between Phases*. Oxford University Press, 2016. 11 p.

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ПЕРЦЕПТИВНО-КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ (ДИСЛАЛІЯ)

Юлія Дмитрієва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

NEUROPSYCHOLOGICAL DIAGNOSTICS OF PERCEPTUAL-COGNITIVE FUNCTIONS OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE WITH SPEECH DISORDERS (DYSLALIA)

Julia Dmitrieva, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky(Ukraine)

Анотація: У статті висвітлено суть та значення нейропсихологічної діагностики для дітей старшого дошкільного віку. Охарактеризовано порушення мовлення – дислалію та причини її виникнення. Висвітлено значення розвитку перцептивно-когнітивних функцій старших дошкільників. Представлено комплекс вправ для здійснення корекційної логопедичної роботи з дошкільниками, які мають порушення мовлення

Ключові слова: нейропсихологічна діагностика, порушення мовлення, перцептивно-когнітивні функції, дислалія.

Abstract: The article highlights the essence and significance of neuropsychological diagnosis for children of older preschool age. The speech disorder - dyslalia and the causes of its occurrence are characterized. The significance of the development of perceptual-cognitive functions of older preschoolers is highlighted. A set of exercises for carrying out corrective speech therapy work with preschoolers who have speech disorders is presented

Key words: neuropsychological diagnostics, speech disorders, perceptual-cognitive functions, dyslalia.

Проведені обстеження дітей у масових дошкільних навчальних закладах показало, що в старшій й підготовчій до школи групах від 40 до 60% дітей мають відхилення в розвитку мовлення. Серед найпоширеніших порушень: дислалія, ринофонія, фонетико-фонематичне недорозвинення, стерта дизартрія.

Велику роль відіграють нейробіологічні причини, такі як органічна або функціональна незрілість мозкових структур. Тому при вирішенні шкільних труднощів стає необхідним проведення нейропсихологічної діагностики. Цей метод дослідження допомагає зрозуміти, як працюють вищі психічні функції у дитини, а також виявити зони головного мозку, які сформовані недостатньо або не сформовані взагалі.

Нейропсихологічна діагностика на сьогодні дозволяє диференціювати симптоми порушень розвитку вищих психічних функцій і носить не тільки загальнотеоретичне, але й прикладне значення. Реалізація здійснюється за допомогою методу «синдромного аналізу», розробленого О.Р. Лурією, обґрунтований на системному психологічному аналізі і дозволяє визначити стан структури тієї чи іншої функції, взаємозв'язок і взаємовплив одних вищих психічних функцій на інші [2].

Нейропсихології вдалося охарактеризувати тенденції незрілості мозкових структур дітей, ґрунтуючись на концепції О.Р. Лурії про три функціональних блоки мозку. Дану проблему в нейропсихології також досліджує Т.Г. Візель, яка розглядає зв'язок порушення мислення з порушеннями сприйняття. Оскільки є діти, які мають мислення, але не мають усвідомлення [1, с. 9].

Як зазначає А.В. Семенович дитяча нейропсихологія вивчає базові закономірності і принципи нейропсихологічного аналізу психічної діяльності в ранньому онтогенезі.

Психокорекція дітей, у яких аномальний розвиток, здійснює визначення за його складною структурою та соціальною ситуацією розвитку дитини. Тому через це І.І. Мамайчук виділяє психокорекцію в двох аспектах: широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні – це комплекс клініко–психолого-педагогічного впливу, який здійснює

спрямування на виявлення та виправлення розладів розвитку психічних функцій і особистісних властивостей [10, с. 24-25].

Проаналізувавши результати діагностики, складається індивідуальна програма корекційно-розвиваючого навчання для дитини. Програма будується на основі концепції про три функціональні блоки мозку. Для роботи з кожним блоком підбираються спеціальні вправи. Основне місце відводиться формуванню міжпівкульової взаємодії, яка необхідна для успішного протікання психічного процесу [2].

Корекційно-розвивальна робота спрямована на формування цілісної функціональної системи, яка дасть дитині можливість самостійно оволодіти різними вміннями. Саме в цьому аспекті найбільш доцільним є метод замінного онтогенезу, розробленим і апробованим А.В. Семенович, на основі методології О.Р. Лурії, Л.С. Цветкової.

Суть замінного онтогенезу є принцип співвіднесення актуального статусу дитини з основним етапом формування мозкової організації психічних процесів з наступним відтворенням тих ділянок його онтогенезу, які з тих чи інших причин не були ефективно засвоєним [10, с. 64].

Т.Г. Візель рекомендує дієвий метод корекційно-діагностичної роботи з дітьми, які мають порушення розвитку мовлення – застосування арт-терапії. Вчена вважає, що різновиди арт-терапії дають широкі можливості для реалізації терапевтичного процесу. Особливим аспектом в цій діяльності є аналіз малюнків, що здійснює терапевтичну дію на дитину.

Вищі психічні функції у дітей старшого дошкільного віку продовжують активно розвиватися. У цьому віці пізнавальне завдання стає для дитини власне пізнавальним, оскільки дітям потрібно оволодіти знаннями, а не лише ігровою діяльністю. В дітей посилено розвивається пам'ять, увага, уява, сприйняття і з'являється бажання продемонструвати свої вміння та кмітливість. А також в дітей з'являється вміння до узагальнення, що в свою чергу є основою до словесно логічного мислення. Ж. Піаже стверджував, що у дітей дошкільного віку ще відсутні уявлення про класи об'єктів. Адже об'єкти, які групуються за ознаками, мають властивість змінюватися. Старші дошкільники, коли враховують об'єкти, можуть назвати дві ознаки. На кінець дошкільного періоду (6-7 років) в дітей з'являються довільні форми психічної активності. Виникає довільна увага, розвивається концентрація на предметі, вміння цілеспрямовано спостерігати, що є результатом появи довільної пам'яті [8, с. 160].

Старший дошкільний вік може здійснювати причинно-наслідкові зв'язки, знаходити рішення проблемних ситуацій. Вже здійснює винятки на основі усіх засвоєних узагальнень, послідовно може викласти серію з 6-8 картинок. В загальному підсумовуючи, ми можемо впевнено стверджувати, що в старшому дошкільному віці яскраво виявляється процес диференціації та об'єднання мовлення у системі пізнавальних функцій. Мовлення дитини стає відокремленим та відрегульованим розумовим процесом, доказом чого постає формування самооцінної мовної діяльності, прямо не пов'язаної з практичними діями [9, с. 18-20].

Основним результатом цього методу і кінцевою його метою є формування у дитини мозкового отоження з ідеєю реалістичної вигоди процесів навчання, постійним куратором якого має бути практичний психолог [10, с. 67].

Більшість дітей старшого дошкільного віку вже повністю оволоділи звуковою стороною мови, мають досить розвинений словниковий запас і здатні граматично правильно будувати речення. Однак не у всіх однаковий процес оволодіння мовою.

У деяких випадках вона може бути спотворена, і тоді у дітей виникають різні відхилення в мовленні, що порушують нормальний хід її розвитку.

Фонетичне і фонематичне недорозвинення – це порушення процесів формування системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими порушеннями внаслідок дефектів сприйняття і вимови фонем. Як відомо, дислалія – це порушення вимови при нормальному слухові і збереженій іннервації м'язів мовленнєвого апарату.

Причини виникнення порушення звуковимови можна розділити на дві великі групи: органічного характеру і соціально-психологічного.

Для діагностики і подальшої корекції дислалії ми повинні знати, з якою формою дислалії ми маємо справу.

У власних наукових працях Л.С. Волкова виділила дві основні форми дислалії залежно від локалізації порушення і причин, що обумовлюють дефект звуковимови: функціональна (немає дефектів апарату артикуляції) і органічна (відхилення у будові периферичного мовного апарату).

Однією з відмінностей цих форм являється те, що функціональна дислалія виникає в дитячому віці в результаті неправильного освоєння системи вимови, а органічна (механічна) дислалія може виникнути у будь-якому віці внаслідок порушення розвитку мовленнєвого апарату, наприклад, через травми можуть бути відсутні передні зуби і людина не зможе правильно вимовляти звуки, при яких язик повинен знаходитися в положенні верхнього підйому [6, с. 54-55].

Відмітною ознакою дислалії, на думку Т.Б. Філічевої, являється класифікація за формами прояву порушень звуковимови, вони можуть проявлятися у відсутності тих або інших звуків (корова – коова); у спотвореннях, коли замість вживання нормативного звуку української мови, дитина використовує інший не існуючий в цій системі мови звук, так вона говорить корова, але використовує горловий [р]; у замінах звуку – це вживання замість нормативного звуку української мови, іншого звуку існуючої в цій системі мови, в результаті замість корова, дитина говорить колова; останнім варіантом класифікації за формами прояву порушень звуковимови є – змішення або взаємозаміни, так замість корова – колова, а замість молока – мороко [6, с. 53-57].

О.В. Правдіна у своїх роботах пропонує класифікацію дислалії за групами порушених звуків: сигматизм і парасигматизм, ротацизм і параротацизм, ламбдацизм і параламбдацизм, йотацизм і парайотацизм, гамацизм і парагамацизм, каппацизм і паракappaцизм, хитизм і паракхитизм, також порушення вимови дзвінко-глухих, твердих, м'яких звуків і голосних [6, с. 59, 60-61].

При формуванні правильної звуковимови у дітей незалежно від причин і характеру дислалії, Т.Б. Філічева закликає, що необхідно дотримуватися ряду загальних вимог. Одна з найголовніших вимог – це дотримання строгої послідовності етапів логопедичної роботи [6, с. 63]:

1. Розвиток слухової уваги, слухової пам'яті і фонемного сприйняття формованого звуку.
2. Артикуляційна гімнастика.
3. Постановка звуку.
4. Автоматизація звуку.
5. Диференціація формованого і змішаного звуку у вимові.

Перший етап постановки звуку – це розвиток фонемного слуху (сенсорозрізняльна функція). Робота має проводитися в ігровій формі на фронтальному, груповому і індивідуальному зайнятті. Робота починається на матеріалі немовних звуків і поступово охоплює усі звуки мови. При формуванні фонемного слуху можна виділити шість етапів розвитку:

1. Розвиток здатності дізнаватися і розрізняти немовні звуки, наприклад, гра – Що шумить? Що гуде? Хто кричить?, гра – звуконаслідування і розпізнання тварин.
2. Уміння розрізняти висоту, силу, тембр голосу, орієнтуючись на одні і ті ж звуки, звукосполучення і слова, наприклад, «Три ведмедя», треба вимовити відповідні репліки то дуже низьким, то середнім, то високим голосом.
3. Уміння розрізняти слова, близькі за звуковим складом, наприклад, «вагон-вакон-фагон-вагон-факон», діти повинні, коли почують правильне слово хлопнути в долоні.
4. Уміння розрізняти склади.
5. Уміння розрізняти фонемні рідної мови.

6. Формування у дітей навички елементарного звукового аналізу.

Наступним етапом логопедичної роботи є – артикуляційна гімнастика. Вона буває статична (лопатка, чашка, голочка та ін.) і динамічна (годиннички, конячка та ін.). Метою артикуляційної гімнастики є вироблення правильних, повноцінних рухів органів артикуляції, необхідних для правильної вимови звуків, і об'єднання простих рухів в складні – артикуляційні уклади різних фонем.

Отже, організація відповідного обстеження, проведення відповідних до діагностичних результатів логопедичних вправ, занять, буде сприяти покращенню та виправленню мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел.

1. Визель Т.Г. Основы нейропсихологии. М., АСТ, Транзиткнига., 2006. URL: https://www.youtube.com/watch?v=oVMtQN3OC_k
2. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека. М. 1969. 2000. 431 с.
3. Гаврилова Н. С. Прийоми формування правильної вимови фонем у дітей. Актуальні питання корекційної освіти. 2012. Вип. 3. С. 11-20.
4. Литвиненко С. А. Ігрова терапія як засіб психологічної допомоги. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіти: зб. наук. пр. 2008. Вип. 41. С. 21–24.
5. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. К. Кафедра. 2013. 284 с.
6. Логопедія. Підручник / за ред. М.К.Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. 376 с.
7. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навч. посіб. К. Слово. 2009. 244 с.
8. Пиаже Ж. Психология ребёнка. 18-е изд. СПб. Питер. 2009. 160 с.
9. Кравченко О.В. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. Вихователь – методист дошкільного навчального закладу. 2004. № 3. С. 3-9.
10. Лазарева І. А. Неврологічні основи логопедії: навч.-метод. посіб. Луганськ. 2005. 132 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Дмитро Коломієць, кандидат педагогічних наук, професор

Євген Івашкевич, аспірант

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE RELEVANCE OF PREPARING FUTURE TEACHERS FOR THE UPBRINGING THE STUDENTS' SAFE BEHAVIOR IN WAR AND POST-WAR TIMES

Dmytro Kolomiets, candidate of pedagogical sciences, professor

Yevhen Ivashkevich, graduate student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано завдання педагогів щодо організації та здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального, воєнного характеру та захисту від їх факторів ураження учасників освітнього процесу. Доведено актуальність потреби в розробленні теоретичних основ і практичних методик підготовки педагогів до формування культури безпечної поведінки шкільної молоді в умовах надзвичайних ситуацій, особливо у воєнний і післявоєнний час.

Ключові слова: воєнний час, захист учасників освітнього процесу, надзвичайні ситуації, післявоєнний час, повномасштабне вторгнення.

Abstract. The article analyzes the tasks of teachers regarding the organization and implementation of measures related to the prevention and response to emergency situations of man-made, natural, social, and military nature and the protection of the educational process

participants from their damaging factors. The relevance of the need for the development of theoretical foundations and practical methods of training teachers for the formation of the safe behavior culture of school youth in emergency situations, especially in war and post-war times, has been proven.

Key words: wartime, protection of participants in the educational process, emergency situations, postwar time, full-scale invasion.

За останнє десятиліття населення України постійно живе в умовах надзвичайних ситуацій (НС), до яких не були підготовленими ні молодь, ні доросле населення. Поняття надзвичайної ситуації визначено в Кодексі цивільного захисту України, прийнятому 2 жовтня 2012 року, який зазнав редакції у 2017 та 2021 роках. У Кодексі зазначено, що надзвичайна ситуація – це «обстановка..., яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності».

Більшість із зазначених подій, що можуть спричинити НС, зазвичай не мали масового характеру та були епізодичними й досить рідкісними в окремих регіонах нашої країни. Проте пандемія коронавірусної інфекції 2019 року COVID-19 зачепила увесь світ, створивши НС для всіх верств населення. Педагогам також довелось перебудовувати освітній процес і навчати учнів до поведінки в нових умовах, коли є загрози їхньому життю та здоров'ю.

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року майже в усій Україні кількість НС стала безпрецедентною, оскільки з боку РФ кожного дня застосовуються засоби масового ураження, що призводять до значних руйнувань, пожеж, поранень і смертей. Досвід безпечної поведінки людей у таких умовах формується в процесі війни, але частини втрат, зокрема й серед дошкільників, учнів і студентів, можна було б уникнути, якби їх цьому вчасно навчили. У цьому ракурсі на особливу увагу заслуговує Постанова КМ України від 26.06.2013р. № 444 «Про затвердження порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях», наказ МВС України від 21.10.2014 р. № 1112 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання», наказ МОН України від 21.11.2016 р. № 1400 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту».

У цих документах визначено мету, завдання, організацію управління, склад сил і засобів, порядок їх взаємодії і діяльності функціональної підсистеми навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту (ЦЗ). Серед завдань такої функціональної підсистеми визначено: організацію та здійснення заходів ЦЗ, пов'язаних із запобіганням і реагуванням на НС техногенного, природного, соціального, воєнного характеру та захисту від їх факторів ураження учасників освітнього процесу; організацію та здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних із навчанням дітей дошкільного віку, учнів і студентів діям у НС; здобуття вихованцями і учнями загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів знань і вмінь з питань особистої безпеки в умовах загрози та виникнення НС, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної безпеки та основ цивільного захисту; формування у дітей старшого дошкільного віку достатнього та необхідного рівня знань і умінь для безпечного перебування в навколишньому середовищі, елементарних норм поведінки в НС; організаційно-методичне керівництво з проведення у навчальних закладах всіх рівнів об'єктових тренувань, днів цивільного захисту, тижнів безпеки дитини; здійснення контролю якості підготовки у навчальних закладах дітей дошкільного віку, вихованців, учнів та студентів з питань

навчання діям у НС. Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою здійснюється Міністром освіти і науки України.

Отже, значною мірою місія підготовки дошкільників, шкільної молоді та студентів до життєдіяльності в умовах НС, зокрема й під час воєнного стану, покладена на педагогів. Саме їм необхідно навчити всіх учасників освітнього процесу, як діяти в окремих НС. А з огляду на пролонгованість окремих НС у часі (пандемії, воєнний стан, післявоєнний час), є потреба у формуванні в учасників освітнього процесу культури безпечної поведінки в умовах НС. Йдеться про розуміння всіма учасниками освітнього процесу потенційних і реальних загроз (воєнних, техногенних, екологічних, соціальних, психологічних) життю та здоров'ю і про їхню готовність до адекватної реакції на ці загрози.

Певні кроки в цьому напрямі вже зроблено. У багатьох громадах розроблено й доведено до відома населення правила безпечної поведінки в НС, розроблені пам'ятки для дітей і дорослих, у ЗВО проводять лекції на тему «Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій» тощо. Враховуючи те, що певна частина вчителів і учнів проживають на особливо небезпечних територіях та на тимчасово окупованих територіях, МОН України розробляє низку інструкцій та рекомендацій щодо організації необхідних просвітницьких заходів. Зокрема в листі МОН України від 22.04.2022 № 1/4408-22 запропоновано «Рекомендації щодо проведення бесід із здобувачами фахової передвищої, вищої освіти з питань уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами та поведінки у надзвичайній ситуації».

Тематика безпечної поведінки в умовах НС усе частіше присутня на науково-практичних конференціях, які проводяться під егідою МОН України та ДСНС України. Проблеми формування культури безпечної поведінки присвячені праці Д. Журбинського, С. Ісаєва, В. Мошкіна, А. Пашкова, А. Тарасенка, формування культури безпеки життєдіяльності визначено соціально-педагогічною проблемою сучасної системи освіти України науковцями М. Бутиріною, В. Бабенко, Д. Бірюковим, М. Зоріною, Л. Кравченко, О. Мартюшевою, Ю. Скалецьким, Л. Яценко. Світовий досвід формування культури безпеки діяльності та можливість імплементації його в Україні проаналізовано А. Гавазою, А. Терентьєвою, О. Твердохліб.

Реалії останніх років змушують посилити увагу науковців і практиків до організації безпечного освітнього процесу та безпечної поведінки учнів в НС. Більшість науковців розв'язання цієї проблеми пов'язують з викладанням у ЗВО дисциплін «Безпека життєдіяльності» (О. Белова, О. Богатов, Н. Волненко, О. Запорожець, Ю. Кулявець, В. Лапіна, В. Литвиненко) та «Цивільний захист» (Т. Віхтинська, С. Горденко, В. Гречка, Д. Коломієць), а також з необхідністю проведення спеціальних просвітницьких заходів серед учасників освітнього процесу та зі створенням системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України (О. Барило, К. Белікова) [1; 3; 4]. Проте проблема формування в учасників освітнього процесу культури безпечної поведінки та життєдіяльності в умовах НС різного характеру, зокрема й спричинених війною, в Україні ще не стала предметом ґрунтовних наукових педагогічних досліджень.

Оскільки безпека освітнього процесу та формування культури безпечної поведінки учнів в НС значною мірою залежать від учителів, то саме в педагогічних ЗВО потрібно осучаснити методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти [2], оновити зміст відповідних навчальних дисциплін [4] і мають бути реалізовані спеціальні організаційно-педагогічні умови формування в майбутніх учителів культури безпеки життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях.

Отже, актуальність проблеми дослідження, відсутність її цілісного наукового аналізу зумовили потребу в розробленні теоретичних основ і практичних методик підготовки педагогів до формування культури безпечної поведінки шкільної молоді в умовах НС, особливо у воєнний і післявоєнний час. Розроблення таких методик і відносимо до напрямів подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ісаєв С. А., Пашков А. П. Формування культури безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах України. *Культура безпеки, екології та здоров'я*. 2010. № 2. С. 27-29.
2. Коломієць А. М., Ільчук В. В. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Серія : Педагогіка. 2016. Випуск 3 (110). С.47-52.
3. Скалецький Ю. М., Бірюков Д. С., Мартюшева О. О., Яценко Л. Д. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні. 2012. 17 с.
4. Коломієць Д. І., Гречка В. М. Нові завдання дисципліни «Цивільний захист» у підготовці майбутніх учителів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. №65. С.76-81.

«МАКАТОН – АЛЬТЕРНАТИВНА КОМУНІКАЦІЯ» ЯК МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС КОРЕКЦІЙНИХ ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ВАЖКІ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ

Тетяна Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

«MAKATON – ALTERNATIVE COMMUNICATION» AS A POSSIBILITY OF USE DURING CORRECTIVE SPEECH THERAPY CLASSES WITH CHILDREN WHO HAVE SEVERE SPEECH DISORDERS

Tetiana Melnyk, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky(Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто поняття альтернативної та додаткової комунікації. Висвітлено визначення поняття «Макатон» та подано основні принципи застосування альтернативних методів комунікації. Підкреслено важливість надання фахової допомоги немовленнєвим дітям за допомогою застосування альтернативних додаткових комунікацій.

Ключові слова: альтернативна або додаткова комунікація, Макатон, PECS.

Abstract. The article discusses the concept of alternative and additional communication. The definition of the concept of Makaton is highlighted and the main principles of using alternative methods of communication are presented. The importance of providing professional assistance to non-speaking children through the use of alternative additional communications is emphasized.

Key words: alternative or additional communication, Makathon, PECS.

На сьогодні існують багато варіантів визначення поняття комунікації, тобто спілкування. Залежно від того, яка наука досліджує це поняття, таким і буде трактування його значення. У вітчизняній психології, теорії діяльності підкреслена роль спілкування як провідного виду діяльності людини у певні періоди онтогенезу.

У визначеннях соціологічних наук, будь яка форма соціальної взаємодії розглядається як вид комунікації, і будь які дії людини є мовою комунікації і усі учасники – діти та дорослі – є активними учасниками цього процесу [4].

Що ж до поняття *альтернативної комунікації*, відомо що такого типу комунікування передбачає, що людина спілкується з іншими не використовуючи мову. Додаткова комунікація означає таку, яка доповнює розмову.

Термін «доповнює» підкреслює, що навчання альтернативним формам комунікації має подвійну мету:

- підтримати розвиток мовлення;
- забезпечити альтернативну форму комунікації, у тому випадку, якщо у людини так і не розвинесться здатність до спілкування; та забезпечити можливість комунікації у тому середовищі (магазин, транспорт), у якому оточуючі не розуміють специфічну форму спілкування людини.

Усі «неголосові» системи комунікації мають назву – альтернативних, також може мати назву як повна альтернатива мови і мовлення або ж як доповнення до неї, як зазначає Стівен фон Течнер у праці «Введення в альтернативну комунікацію» [9]

Альтернативна та додаткова комунікація, або АДК – є тим засобом спілкування з іншими людьми, які з певних причин не володіють, поки що не володіють або недостатньо володіють усним мовленням.

Ця сфера комунікації об'єднує найрізноманітніші засоби для спілкування різної модальності – візуальні засоби, жести, «комунікація за допомогою предметів». А також різні технічні засоби.

Що ж до систематизації наявної інформації про АДК її ще потрібно сформулювати.

Серед дітей, які можуть використовувати зазначені АДК – це категорії дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Що ж до шкільного навчання, то відомо, що проблеми з комунікацією та різні мовленнєві порушення є головними в освітньому процесі.

Серед комунікативних труднощів виділяють наступні:

1. труднощі розуміння мовлення – від повного нерозуміння до ситуативного розуміння;
2. відсутність або недостатність засобів для спілкування;
3. труднощі у взаємодії (виснаження, ухиляння від активного контакту та інші прояви поведінки, що характерні для дітей з розладами аутистичного спектру.

Зрозуміло, що кожен із цих пунктів безпосередньо впливає на саму розробку та впровадження індивідуальної корекційної програми розвитку дитини, і все це має бути враховано під час проведення діагностики [4].

За основу виділяють сформованість або несформованість базових основ комунікації (обмін комунікативними актами в будь якій формі) та розподіл дітей відбувається за такими напрямками:

1. До першої групи належать діти, у яких сформовані базові основи комунікації – такі діти прагнуть до встановлення контакту з оточуючими, підтримують невербальний діалог та намагаються дати відповідь усіма можливими способами.

Для даної категорії дітей можливо запропонувати використання символічних засобів спілкування, тому за наявності комунікативних актів та відсутності мовлення як такого, педагогами може пропонуватися допомога в комунікації, тобто АДК, як варіант експресивного мовлення (при можливості розуміння мовлення). Застосування АДК, як основного засобу, для здійснення комунікативної системи спілкування дитини з оточуючими, у тому випадку, якщо ж дитина не розуміє або недостатньо розуміє звернене мовлення. Педагог або логопед, батьки мають звертатися до дитини «альтернативною мовою».

2. До другої групи належить та категорія дітей, у яких несформовані базові навички комунікації. У тому випадку, коли у дитини відсутні спроби цілеспрямованої комунікації, робота педагога має бути спрямована на створення простору для спілкування.

Якщо ж дитина розпізнає символи і здатна пов'язувати їх з реальними предметами та подіями, педагог пропонує ті символи, що позначають прості функціональні комунікації. Наприклад: сигнальна функція – «пити», «є», «туалет», «боляче» та організації побуту – режим дня і планування будь-яких активностей [4, 5].

Адже сам процес будування та проживання етапів встановлення та безпосередньої комунікації, є основним для емоційного та психічного гармонійного розвитку дитини.

На сьогодні відомо багато альтернативних систем та засобів комунікації. До вибору необхідної АДК варто підходити з огляду на їх багатоаспектність. Тому, увагу звертають на когнітивні, лінгвістичні, психосоціальні та моторні можливості дитини [6].

Сам вибір основного комунікативного компоненту може бути зумовлений основними завданнями спілкування та можливістю його досягнення.

Система альтернативної комунікації включає в себе: систему жестів, систему символів, глобальне читання, систему комунікації за допомогою карток PECS, тобто система функціонального навчання через обмін картками та Програму МАКАТОН.

Головною відмінністю Макатону від інших альтернативних програм, є те, що тут під вплив педагога потрапляють різні канали передачі та сприймання інформації, коли одному поняттю відповідають і жест і символ.

Перед впровадженням зазначених засобів альтернативної комунікації варто пам'ятати про принципи додаткової комунікації:

1. Від реального до більш абстрактного – під час навчання, варто демонструвати фотографії, які максимально наближені до реального образу. А вже потім малюнки даного об'єкта, а потім піктограму;
2. Надмірності символів – сумісність різних систем комунікації – жестів, картинок.

Використання якомога більшої кількості додаткових знаків торкається усіх аналізаторів, сприяючи, таким чином розвитку розуміння і вербальної (звукової) мови.

Наприклад:

- Демонструємо картинку «будинок» та іграшку «будинок»;
 - Використовуємо надруковане слово «будинок», промовляємо слово «будинок»;
 - Демонструємо жест «будинок»
3. Функціональне використання комунікації [1; 4; 5].

Отже, суть та значення застосування альтернативної комунікації у тому, що потрібно «вийти» та використовувати дану систему комунікації за межами заняття, завдання, аби дитина змогла почати використовувати набуті знання та навички у повсякденному житті – це і є основна мета застосування системи додаткової комунікації [9].

Альтернативна комунікація необхідна для того, щоб перетворювати працюючі системи комунікації до рівня навичок самостійно доносити власну думку до оточуючих та розвиток у дитини вміння висловлювати думки із допомогою символів та жестів.

У зв'язку із несформованістю комунікативних навичок та неможливістю зрозуміти «немовленневу» дитину, навчання таких дітей має включати альтернативну комунікацію. Тобто має місце цілеспрямована робота з формування у дітей спочатку власне потреби в спілкуванні, опираючись на рівень розвитку збережених мовних механізмів та використання альтернативних засобів комунікації для соціального спілкування.

Список використаних джерел

1. Голдбарт. Доклад «Коммуникация как область развития». URL: <http://caritas-edu.ru/mediateka/materialy-proshedshikh-meropriyatij/konferentsii/61-konferentsiya-2017-11/1500-2017-11-10-doklad-dzhuliet-goldbart>
2. Картки PCS: <http://www.mayer-johnson.com/>
3. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. (8(346) Ч.1), 16–28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28).
4. Макатон программа. URL: <https://www.makaton.org/>
5. Макатон. Основний словник. Символи. РБОТ «Центр лікувальної педагогіки», 2014
6. Матвєєва О.В. Альтернативна комунікація (із практики роботи). *Виховання та навчання дітей з порушеннями розвитку*. 2015. №7. С. 42 - 47.
7. Піктограми чорно-білі. URL: <http://www.sclera.be>
8. Рудакова Є.А. Розробка індивідуальної програми навчання дитини з тяжкими та множинними порушеннями розвитку. *Виховання та навчання дітей з порушеннями розвитку*. 2014. №3. С. 20 - 22.
9. Течнер, С., Мартінсен, Х. Введення в альтернативну та додаткову комунікацію: жести та графічні символи для людей з руховими та інтелектуальними порушеннями, а також з розладами аутистичного спектру. К. Теревінф. 2014

ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Дарина Царьова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.О. Лілік, доктор педагогічних наук, доцент

FORMATION OF LITERARY COMPETENCE OF PUPILS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE PROBLEM

Tsariova Daryna, master's student

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. Автор статті розглядає проблему формування літературної компетентності учнів у межах шкільного курсу української літератури, звертається до визначення поняття «літературна компетентність», її складових і співвідношення з іншими компетентностями. На основі анкетування вчителів української мови і літератури автор характеризує їхню позицію щодо упровадження компетентнісного підходу й проблеми шкільного аналізу літературного твору

Ключові слова: літературна компетентність, учителі української мови і літератури, анкета, літературний твір.

Abstract. The author of the article considers the problem of formation of literary competence of students within the school course of Ukrainian literature, addresses the definition of the concept of «literary competence», its components and the relationship with other competencies. Based on the questionnaire of teachers of Ukrainian language and literature, the author characterizes their position on the implementation of the competency approach and the problem of school analysis of a literary work.

Key words: literary competence, teachers of Ukrainian language and literature, questionnaire, literary work.

Із 2022-2023 навчального року усі 5 класи переходять на навчання за програмою Нової української школи, що відбувається в межах «проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу, зокрема змісту загальної середньої освіти, педагогіки загальної середньої освіти, системи управління загальною середньою освітою, структури загальної середньої освіти, системи державного фінансування загальної середньої освіти, нормативно-правового забезпечення загальної середньої освіти» [0]. У Концепції «Нова українська школа» названо базові компоненти, на яких має базуватися діяльність учителя, зокрема: оновлений зміст освіти, що ґрунтується на основі формування компетентностей; педагогіка, заснована на партнерстві учнів, учителя й батьків; орієнтація на потреби учнів в освітньому процесі; формування цінностей, як-от: повага до гідності людини, свободи, патріотизм [0].

Згідно із зазначеною концепцією, відбувається перехід від «зунівського» підходу, на якому базувалася середня і вища освіта в попередні десятиліття, до компетентнісного, що передбачає формування компетентностей – «динамічних комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [0]. Л. Базиль стверджує, що знання, уміння і навички є засобами компетентності, на основі яких формується здатність людини діяти самостійно й розв'язувати завдання, проблеми в окремій предметній галузі. Науковець наголошує, що компетентність не обмежується зазначеними компонентами, оскільки містить ще й систему ціннісних орієнтацій: мотивів, інтересів, звичок [1]. Отже, фактично компетентність інтегрує три основні елементи: когнітивний (знання); операційний (способи діяльності та готовність до її здійснення); ціннісно-світоглядний (наявність системи цінностей і морально-етичних переконань).

У системі компетентностей є певна ієрархія, якій підпорядковуються предметні (формується засобами одного навчального предмета), міжпредметні (виробляються під час

вивчення кількох предметів) і ключові (формується в процесі навчання й соціалізації, вони необхідні особистості для життєдіяльності загалом) компетентності.

У програмах з української літератури для закладів загальної середньої освіти [0] зазначено, що стосовно української літератури предметною компетентністю є літературна, її тлумачать як «готовність і здатність працювати з текстами різних художньо-естетичних систем, культурно-історичних епох, світоглядних орієнтирів, традицій і стилів: розуміти зміст прочитаного, з'ясувати авторську позицію і художні засоби донесення її до читача, творити на основі прочитаного власні смисли щодо порушених проблем, висловлювати власну (подеколи критичну) позицію стосовно прочитаного, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду та соціально-психологічного й соціокультурного становлення» [0, с. 4].

Водночас варто зазначити, що аналіз методичних праць засвідчив наявність деяких суперечностей у цьому питанні, які стосуються переважно структури літературної компетентності, її співвідношення з іншими компетентностями. Наприклад, О. Ратушняк акцентує на важливості поняття «інтерпретаційна компетентність», яка, на його думку, охоплює літературознавчу, рецептивну, лінгвістичну, літературну, власне читацьку, етнокультурологічну, історико-краєзнавчу, комунікативну компетентності [0]. В. Шуляр досліджує літературно-мистецьку компетентність, що передбачає володіння такими компетенціями, як-от: читацька, літературознавча, металінгвістична, комунікативно-мовленнєва, когнітивна, прогностична, соціальна, технологічна, аксіологічна, інформаційна, візуалізаційна, фасилітативна, креативна, рефлексивна, валеологічна, організаційна. Одним із основних механізмів формування літературно-мистецької компетентності учнів, на думку вченого, є «поєднання філологічних знань з їхнім досвідом у ситуації суб'єктної позиції під час освітньо-мистецької діяльності культурологічного спрямування» [0]. А. Фасоля був переконаний, що необхідно розмежовувати читацьку міжпредметну (ключову) й читацьку предметну (чи літературну) компетентності. У першому випадку читацька компетентність є складовою інформаційно-комунікаційної, вона формуватиметься на міжпредметному рівні, у другому – її становлення відбуватиметься засобами літератури, тому поняття нетотожні [0]. Нам імпонує цей погляд, адже читацька ключова компетентність формується засобами всіх навчальних дисциплін, з-поміж яких предмети мовно-літературної галузі відіграють провідну роль, вона полягає передусім у здатності сприймати й осмислювати тексти різних стилів і жанрів. А літературна компетентність як предметна – це інтеграційне утворення, що забезпечує цілісне сприймання художнього тексту, розширює читацькі інтереси на діяльнісній основі, воно спрямоване на особистісний розвиток учнів, їхню успішність, активне застосування вмінь, формування ціннісних орієнтирів. Саме на це визначення ми спиратимемося в процесі дослідно-експериментальної роботи. Уважаємо, що літературна компетентність як предметна з української літератури як шкільної навчальної дисципліни ґрунтується на системі знань з історії та теорії літератури, обізнаності учнів щодо змісту програмових творів із української літератури, а також системі умінь і навичок, пов'язаних зі здійсненням шкільного аналізу літературних творів, ціннісно-світоглядних орієнтирів і переконань.

Т. Яценко розмежовує поняття «читацька компетентність» і «літературна компетентність»: читацька компетентність полягає у «здатності до творчого читання всього твору, а не його фрагментів; сформованість власного кола читання; здатність вступати в діалог з епохою й культурою, утіленими в художніх творах, здатність до співпереживання з персонажами літературних творів; розуміння особливостей мови художнього твору, вміння розрізняти стилі художніх текстів» [0]. Літературну компетентність дослідниця розуміє як умовне поєднання особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів, взаємодія яких і забезпечує розвиток літературної компетентності в контексті читацької діяльності.

Дослідниця стверджує, що компетентнісна спрямованість навчання української літератури є однією з головних тенденцій розвитку сучасної методичної науки. Вона наголошує, що оволодіння школярами читацькою компетентністю передбачає «розуміння

української художньої літератури як важливого складника світової культури, усвідомлення особливостей літератури як виду мистецтва, знання змісту літературних творів, які є обов'язковими для текстуального вивчення, основних етапів і явищ літературного процесу, фактів життя і творчості видатних письменників, формування вмінь аналізувати та інтерпретувати твір з урахуванням його жанрово-стильових і проблемно-тематичних характеристик, розуміння авторської позиції та способів її вираження, застосування теоретико-літературних знань у процесі аналізу літературного твору, розвиток креативних здібностей, усвідомлене використання літературних знань у різних навчальних ситуаціях» [0]. Погоджуючись із дослідницею, зазначимо, що на сьогодні в умовах суспільних катаклізмів та актуалізації кризи гуманітарних знань, а також актуалізації процесів, пов'язаних із захистом власної національної ідентичності особливого значення набуває українська література як навчальна дисципліна й літературна компетентність як предметна.

Відповідно, вивчення теоретичних засад проблеми актуалізувало необхідність дослідження її практичних аспектів. Отже, постає необхідність з'ясування стану готовності учителів-словесників до реалізації компетентнісного підходу на уроках української літератури. З цією метою було проведене анонімне анкетування за допомогою Googleform (<https://docs.google.com/forms/d/1Udpc4JlstwS-eDud2e0hnlxYtKXgPfxwA7gQ-9-qoNA/edit>).

Участь в анкетуванні взяло 10 учителів-словесників закладів загальної середньої освіти м. Чернігова та Чернігівської області. Обсяг публікації не дає змоги схарактеризувати всі запитання анкети, тому зупинимось на найбільш значущих.

У контексті першого запитання ми прагнули з'ясувати ставлення учителів до переходу на навчання на компетентнісній основі: 54,5% анкетованих указали, що підтримують ці процеси, «адже компетентнісний підхід передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, що позитивно вплине на рівень освіти учнів, посилить зв'язок теоретичних знань і практичної діяльності», решта зазначила, що їм важко відповісти на це запитання, оскільки компетентнісний підхід лише починають упроваджувати.

Оскільки запорукою ефективного формування літературної компетентності є формування в учнів умінь і навичок аналізу художніх творів, то метою другого запитання анкети було з'ясування позиції вчителів щодо обсягу шкільного аналізу: 45,5% вважають, що аналіз художнього твору потрібний, але дозовано, без перевантаження учнів теоретичною інформацією, 54,5% зазначили, що без аналізу неможливе осмислення художнього твору.

На третє запитання анкети («Які шляхи шкільного аналізу епічних творів ви переважно застосовуєте») 81,8% опитаних відповіли, що обирають шлях аналізу залежно від художніх особливостей твору, теми уроку, розумових і психологічних особливостей учнів; 9,1% використовують традиційні шляхи аналізу, зокрема пообразний, послідовний, проблемно-тематичний, 9,1% інноваційні – ідеаційний, хронотопний, компаративний.

У контексті четвертого запитання («Чи вважаєте Ви, що візуалізація сприяє підвищенню ефективності шкільного аналізу художніх творів») 45,5% респондентів відповіли «так, сучасні учні сприймають інформацію переважно візуально, тому візуалізація є потужним засобом впливу на них, 27,3% зазначили, що використовувати її потрібно дозовано; 27,3% указали, що використовують в основному пам'ятки зі схемами аналізу.

На п'яте питання анкети («Які методи навчання ви переважно використовуєте під час шкільного аналізу творів»), більшість респондентів указала, що комбінує різні методи (традиційні, інноваційні, творчі, інтерактивні) відповідно до мети уроку, вимог програми, віку учнів. 9,1% застосовують традиційні методи, 9,1% - інтерактивні, 9,1% – творчі.

Шосте запитання анкети передбачало вивчення ставлення вчителів української мови і літератури до онлайн-інструментів і сервісів. 54,5% указали, що використовують їх систематично, решта зазначила, що звертається до них лише у випадку потреби, наприклад у контексті дистанційного чи змішаного навчання.

Отже, аналіз наукових праць дав підстави для висновку, що в сучасній методичній науці відсутня усталена точка зору щодо поняття «літературна компетентність», її складових

і співвідношень із іншими компетентностями. Результати анкетування учителів-словесників дали змогу констатувати, що в контексті впровадження компетентнісного підходу в межах шкільного курсу української літератури актуальними на сьогодні залишаються проблеми використання онлайн-сервісів, візуалізації навчального матеріалу, відбору оптимальних методів і прийомів навчання, обсягу шкільного аналізу художнього твору.

Список використаних джерел

1. Базиль Л. О. Теоретичні і методичні засади розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2016. 571 с.
2. Концепція «Нова українська школа»: затв. Рішенням колегії МОН від 27.10.2016.
URL: <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konczepczziya.pdf>. (дата звернення: 10.05.2022).
3. Ратушняк О.М. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Інститут педагогіки АПН України. Київ. 2009. 23 с.
4. Українська література 5–9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів.
URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/. (дата звернення: 16.09.2021).
5. Фасоля А. М. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння і навички. Українська література в загальноосвітній школі: науково-метод. журнал. 2012. No 6–7. С. 26–32.
6. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2014. 553 с.
7. Яценко Т.О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 360 с.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ
НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
6-7 липня 2022 року**

**Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

Випуск 11

Головний редактор – Наталя Пахальчук

Комп'ютерна верстка – Ольга Бондарчук

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Позиція редколегії не завжди збігається з думками авторів.

Підписано до друку 04.05.2021
Формат 64x90/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 62,7. Обл.-вид. арк. 63

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець: ТОВ «Меркьюрі-Поділля»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4136 від
11.08.2011 р.

Друк ПП Балюк І.Б.
21018, м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15.
Тел./факс: (0432) 52-08-02